

NIEUW  
GUINEA™

NIEUW GUINEA



# NIEUW GUINEA

DE ONTWIKKELING OP ECONOMISCH, SOCIAAL  
EN CULTUREEL GEBIED, IN NEDERLANDS  
EN AUSTRALISCH NIEUW GUINEA

ONDER HOOFDREDACTIE VAN

DR IR W. C. KLEIN

met tijdelijke redactionele medewerking van

IR A. J. BEVERSLUIS EN A. F. KUYSTEN

en bijdragen van 34 medewerkers en hulp van talrijke deskundigen en overheidsdiensten

## DEEL III

*Met 65 foto's, 11 kaarten en vele  
grafieken en tabellen*



STAATSDRUKKERIJ- EN UITGEVERIJBEDRIJF 'S-GRAVENHAGE

1954





# INHOUD

## HOOFDSTUK I

### EXPLORATIE door Dr C. SCHUMACHER . . . . . I

Inleiding [1] - Iets over de wetten der exploratie en haar betrekking tot de exploratie van Nieuw Guinea [3] - De tochten der Portugezen en Spanjaarden [7] - De reizen der Nederlanders van 1606 tot 1700 [8] - De tochten naar Nieuw Guinea van 1700 tot 1764 [12] - De ontdekkingsreizen naar Nieuw Guinea van 1764 tot 1824 [16] - Nieuw Guinea tussen 1824 en 1865 [21] - De exploratie van Nieuw Guinea tussen 1865 en 1885 [26] - De belangrijkste ontdekkingsstochten tussen 1885 en 1906 [33] - Nederlands Nieuw Guinea [33] - Noord Nieuw Guinea [33] - West Nieuw Guinea [34] - Zuid Nieuw Guinea [35] - British New Guinea [36] - Kaiser Wilhelmsland [38] - Samenvatting [40] - Nieuw Guinea tussen 1907 en 1915 [41] - De Nederlandse militaire exploratie [41] - *Detachement Zuid Nieuw Guinea* [43] - *Detachement West Nieuw Guinea* [46] - *Detachement Noord Nieuw Guinea* [46] - *Het Mambaramo gebied* [48] - Territory of Papua [55] - Kaiser Wilhelmsland [57] - Samenvatting der periode 1907-1915 [60] - De wetenschappelijke expedities naar de Wilhelminatop [62] - *De eerste Lorentz-expeditie* [62] - *De Franssen Herderschee expeditie* [65] - *De Van Overeem- en Kremer-expedities naar de Wilhelminatop* [67] - De expedities naar de Carstensz-toppen [71] - *De eerste Engelse expeditie* [71] - *De tweede Engelse expeditie* [72] - *De expeditie Colijn-Dozy-Wissel naar het Carstensz-gebergte* 1936 [74] - De exploratie van Nieuw Guinea tussen 1915 en 1935 [77] - Nederlands Nieuw Guinea [77] - Territory of Papua [79] - Mandated territory of New Guinea [83] - Samenvatting [86] - De exploratie van Nieuw Guinea sedert 1935 [86] - Nederlands Nieuw Guinea [86] - *Het Wissel-merengebied* [92] - Territory of Papua [100] - Territory of New Guinea [106] - Samenvatting 1935 tot heden [107] - Slotopmerkingen [108] - Toelichting bij de kaarten 1 en 2 [110] - Summary [112] - Literatuurlijst [116]

## HOOFDSTUK II

### GEZONDHEIDSTOESTAND door J. BIERDRAGER en Dr H. DE ROOK 121

Inleiding [121] - Malaria [123] - Framboesia [138] - Andere voorkomende ziekten [142] - Tuberculose [142] - Longontsteking en influenza [144] - *Ulcus tropicum* [146] - Lepra [147] - Venerische ziekten [149] - Filariasis [152] - Mijtekoorts [155] - Besmettelijke darmziekten [159] - *Ankylostomiasis* en andere wormziekten [160] - Overige besmettelijke ziekten [161] - Huidziekten [162] - Beri-Beri [163] - Scorbuut [165] - Endemische Krop [166] - Vergiftigingen door planten en dieren [166] - Gezondheidszorg op ondernemingen [168] - Gezondheidszorg en Kolonisatie [171] - Conclusie betreffende de gezondheidstoestand in het algemeen [172] - Summary [174] - Literatuurlijst [177]

## HOOFDSTUK III

### BESTUUR, POLITIE EN JUSTITIE door Drs L. G. BOLDINGH. . . . 178

Nieuw Guinea tot November 1947 [178] - De residentie Nieuw Guinea [180] - Nieuw Guinea-Rijksdeel Overzee [184] - Politie [205] - Justitie [217] - Lijst met afkortingen [225] - Summary [226] - Literatuurlijst [231]

## HOOFDSTUK IV

**DE FINANCIËLE SITUATIE** door Drs P. G. RIDDER . . . . . 232

De periode vóór de Souvereiniteitsoverdracht aan Indonesië [232] – Algemeen overzicht [232] – De financiële situatie [233] – De periode na de souvereiniteitsoverdracht aan Indonesië [236] – De overheidsfinanciën [236] – a. *De begroting* [236] – b. *Het belastingstelsel* [237] – c. *In- en uitvoerrechten en accijnzen* [239] – d. *De financiële controle* [242] – e. *De begrotingen over 1950, 1951 en 1952* [242] – f. *Een vergelijking met Australisch Nieuw Guinea* [246] – Het geldstelsel van Nieuw Guinea [247] – Het buitenlands betalingsverkeer van Nieuw Guinea [252] – Summary [256] – Literatuurlijst [258]

## HOOFDSTUK V

**BEVOLKINGSLANDBOUW** door Ir H. J. DE WILDE DE LIGNY (Afd. I en IV), Ir J. HAM (Afd. II) en Ir F. G. VAN LOENEN (Afd. III) . . . . . 259

Afdeling I: Bevolkingslandbouw [259] – Het wezen van de bevolkingslandbouw [259] – De arbeid in het agrarisch bedrijf [265] – Het kapitaal in het landbouwbedrijf [267] – Voedingstoestand [268] – Landbouwvoorlichting [270] – Summary [273] – Literatuurlijst [276]

Afdeling II: Landbouwonderwijs [277] – Summary [282]

Afdeling III: Grondonderzoek en Landclassificatie [283] – Summary [287]

Afdeling IV: Ondernemingslandbouw [288] – Summary [294] – Literatuurlijst [295]

## HOOFDSTUK VI

**LIJST ERFPACHTPERCELEN**. . . . . 301

## HOOFDSTUK VII

**ONDERWIJS EN OPVOEDING** door Ds I. S. KIJNE. . . . . 302

Verleden en heden [304] – De huidige stand van het onderwijs [307] – De Raad voor Volksoopvoeding te Hollandia [307] – Het dorpsonderwijs, dorpschoolstatistiek [309] – De volksschool [311] – De algemene lagere school (A. L. S.) [315] – De primaire middelbare school (P. M. S.) [315] – De verschillende vakscholen en opleidingsscholen [315] – De lagere technische school [316] – Onderwijsdienst in Australisch Nieuw Guinea [321] – De aanleg der bevolking van Nieuw Guinea [322] – De voertaal en het taalonderwijs [323] – „Community development” [324] – Analfabetisme-bestrijding [326] – Bijlagen [328] – Summary [339] – Past and present [339] – Teaching standard [340] – The Council for the education of the people (Raad voor Volksoopvoeding) [340] – Village Schools [341] – The Central Continuation School [341] – Professional training [342] – The medium of communication [343] – Community development [343] – Literatuurlijst [345]

HOOFDSTUK VIII

**DE TWEDE WERELDOORLOG** door Kolonel C. VAN DEN HOOGEN-  
BAND . . . . . 346

De militaire operaties in Nieuw Guinea [346] - De Japanse opmars [346] - *Nederlands Nieuw Guinea* [346] - *Australisch Nieuw Guinea* [347] - De strijd om Port Moresby [348] - Het geallieerde tegenoffensief [351] - *Nederlands Nieuw Guinea* tijdens de Japanse bezettingsjaren [355] - Centraal Nieuw Guinea [355] - De Vogelkop [359] - Merauke [362] - Tanah Merah [363] - Hollandia gebied [364] - Houding van de bevolking gedurende de Japanse bezetting [367] - Verzet tegen de Japanse indringer [367] - De door de Papoea aan de geallieerden geleverde diensten [368] - Summary [369] - The military operations in New Guinea [369] - The Japanese invasion [369] - *Netherlands New Guinea* [369] - *New Guinea and Papua* [369] - The struggle for Port Moresby [369] - The Allied Counter Offensive [370] - *Netherlands New Guinea* under the Japanese [371] - Central New Guinea [371] - The Vogelkop Area [372] - Merauke [372] - Tanah Merah [372] - The territory South of Hollandia [373] - Behaviour of the population during the time that the Japanese occupied New Guinea [373] - Opposition to the invader [373] - The achievements of the Papuans, who were in the service of the Allies [374] - Literatuurlijst [374]

HOOFDSTUK IX

**STRATEGISCHE BETEKENIS** door Kolonel P. GERSSEN . . . . . 375

Inleiding [375] - Variable factoren [375] - Constante strategische factoren [381] - Conclusies [382] - Summary [383]

HOOFDSTUK X

**BESCHOUWINGEN OVER TOEKOMSTIGE INDUSTRIE-  
MOGELIJKHEDEN** door Dr Ir W. C. KLEIN en A. F. KUYSTEN . . . . . 385

INLEIDING EN FACTOREN VAN BELANG VOOR HET SLAGEN VAN INDUSTRIEËN [385] - Wijze van bewerking van dit hoofdstuk [385] - A. Grondstoffen ter bereiding van gereede producten of halffabricaten [390] - B. Plaatselijk consumptiegebied [390] - C. Exportmarkten en vrachten [392] - D. Arbeidskrachten [393] - E. Lonen [397] - F. Invoerrechten [401] - G. Krachtvoorziening [405] - Samenvatting der vooruitzichten voor alsnog door vreenden te leiden industriële bedrijven [407] - BESPREKING VAN SOMMIGE BESTAANDE OF MOGELIJK IN DE TOEKOMST TE VESTIGEN INDUSTRIEËN [409] - Bosexploitatie (zagerijen) [410] - *Hardboard* [414] - *Mesbelmakerijen* [414] - *Looistoffen* [416] - *Papier* [417] - *Bouwmateriaalfabricage* [418] - *Stenen en pannen* [418] - *Prefab huizen* [419] - *Kalkbranderij* [419] - *Cementindustrie* [420] - *Verf* [420] - *Pottenbakkerij* [421] - *Metaalbewerking* [421] - *Scheepsbouw* [421] - *Textielnijverheid* [424] - *Weefkunst* [425] - *Confectiebedrijfjes* [426] - *Zakkenfabricage* [426] - *Schoenen* [427] - *Vlechtwerk* [428] - Verwerking van copra [429] - *Cocosolie (klapperolie)* [429] - *Zeep* [430] - *Geraspte cocosmoot* [431] - *Cocosvezel* [434] - *Visindustrie* [435] - *Troca-verwerking* [435] - *Zoutfabricage* [436] - *Tabaksindustrie* [436] - *Sigaretten* [436] - *Kerftabak* [438] - *Lucifers* [438] - *DRANKEN* [439] - *Bierfabricage* [439] - *Limonadefabricage* [441] - Nog niet genoemde industrieën of winkelbedrijven [441] - *Papaïne* [441] - *Brillantine* [442] - *Machinerieplaatsen of reparatiewerkplaatsen* [442] - *Gouvernements (Openbare) Nutsbedrijven* [442] - *Houtskoolbereiding* [442] - *Alcohol-bereiding* [443] - *Cold storage-bedrijf* [443] - *Fabriekje van agar-agar* [443] - *Middenstandsbedrijfjes* [443] - *Algemeen* [446] - *SLOTMEDDELINGEN OVER INDUSTRIEËN EN INDUSTRIEPLANNEN IN SURINAME, IN TROPISCH AFRIKA EN DE ZUID-PACIFIC* [448] - Enige résumerende mededelingen over industrie in Suriname [449] - Industrieën en

industrieplannen in Tropisch Afrika [451] – *Belgische Kongo* [452] – *Bestaande industrieën* [453] – *Frans West Afrika* [454] – *Frans Aequatoriaal Afrika* [455] – *Angola* [456] – *Mozambique* [456] – *Gondkust* [456] – *Brits Oost Afrika* [456] – *Kenya* [456] – *Uganda* [456] – *Noord Rhodesia* [456] – *Zuid Rhodesia* [457] – *Industrie in het Caribische gebied en de Zuid-Pacifc* [458] – *Slotwoord* [459] – *Summary* [461] – *Literatuurlijst* [468]

## HOOFDSTUK XI

**HANDEL** door Dr Ir W. C. KLEIN . . . . . 473

AFDELING I: ALGEMEEN GEDEELTE [473] – Inleiding [473] – Maten, gewichten, geldsoorten enz. [475] – Bevolkingssterkte [476] – Historische ontwikkeling op Nieuw Guinea van de buitenlandse handel [476] – Douanerechten [476] – Algemene opmerkingen over de uitvoer [480] – Landen van bestemming van de uitvoer [481] – Algemene opmerkingen over de invoer [482] – Landen van herkomst van de invoer [484] – Handel op afgelegen binnenlandgebieden [487] – Handelsvolume en handelsbalans. Belastingen [488] – Belastingen [495] – Postpakkettenverkeer [497] – Luchtvrachtvervoer naar Nieuw Guinea [497] – Opmerkingen over scheepvaart [498] – Opslagruimte en koelruimte [500] – Scheepsvrachttarieven [501] – *Pasars* [503] – Koopkracht van Inheemsen, budgetonderzoek, spaargelden, schaarse artikelen [503] – Indonesische handel op Nieuw Guinea, Gouvernementsinvoer [507] – *Leger en Marine* [509] – *Verboden in- en uitvoer* [509] – Handelaars en handelshuizen [510] – *Toko's van Indische Nederlanders* [513] – *Toko's van Papoea's* [513] – *Indonesische handelaren* [513] – *Handelondernemingen in Nederlands Nieuw Guinea* [514] – *Vestigingsvergunningen* [514] – *Winstmarges in de handel op Nieuw Guinea* [514] – Aantal handelondernemingen en geïnvesteerd kapitaal [515] – Credieten, gouvernementsbemoeienis met de handel, handelsverdragen [516] – *Geld in circulatie* [516] – *Credieten* [517] – *In- en Uitvoerregelingen voor Nederlands Nieuw Guinea* [518] – *Prijsbeheersing en distributie* [521] – Zeer korte opmerkingen over de allerbelangrijkste invoerartikelen [521] – *Inducementartikelen* [521] – *Bouwmaterialen* [521] – *Rijst* [523] – *Textiel* [523] – *Tabak* [523] – *Andere invoerartikelen* [524] – Inrichting der Nieuw Guinea statistieken [525]

AFDELING II: BESCHRIJVING DER UITVOERARTIKELEN [527] – Aardolie (ruwe) [527] – Copal (hars, gomcopal, damar) [529] – *Exportstatistiek Copal Nederlands Nieuw Guinea (inclusief Damar)* [531] – *Exportstatistiek Copal Australisch Nieuw Guinea* [531] – *Gebieden voor copal op Nederlands Nieuw Guinea* [532] – *Sortering en qualiteiten van copal op Nieuw Guinea* [532] – *Prijzen* [535] – *Cultuur der hars-leverende bomen* [535] – *Landen van bestemming en concurrerende productiecentra* [535] – *De belangrijkste andere exportlanden* [535] – *Uitvoerrechten* [536] – *Copra* [537] – *Inleiding* [537] – *Export uit Nederlands Nieuw Guinea naar Australië* [537] – *De potentiële uitvoerhoeveelheid* [538] – *Arbeidersgebrek* [538] – *Prijzen* [539] – *De wereldmarkt prijs* [541] – *Sortering en qualiteiten* [542] – *Verschepping* [543] – *Land van bestemming* [544] – *Exportstatistiek copra Nederlands Nieuw Guinea* [545] – *Exportstatistiek copra Australisch Nieuw Guinea* [546] – *De oorlog* [548] – *Het planten van cocospalmen* [548] – *Opbrengst van de copra in Australisch Nieuw Guinea* [549] – *Uitvoerrechten* [550] – *Krokodillenhuiden* [550] – *Inleiding* [550] – *Uitvoerstatistiek krokodillenhuiden Nieuw Guinea* [551] – *Notemuskaat en foelie* [554] – *Schelpen* [557] – *Inleiding* [557] – *Exportstatistiek Nederlands Nieuw Guinea schelpen* [558] – *Bestemming* [559] – *Exportstatistiek Australisch Nieuw Guinea schelpen* [561] – *Sortering (gradering) en qualiteiten van schelpen* [561] – *Uitvoerrechten* [562] – *Trassi* [563] – *Tripang (zeekomkommer)* [564] – *Kleine producten* [566] – *Slotbeschouwing* [566]

AFDELING III: HANDELSSTATISTIEKEN [568] – Extract uit de jaarstatistieken 1952 resp. 1953 van Nederlands Nieuw Guinea [568] – *Inhoudsopgave dezer statistiek* [568] – *Summary* [590] – *Literatuurlijst* [597]

DR C. SCHUMACHER <sup>1</sup>

## EXPLORATIE

INLEIDING / IETS OVER DE WETTEN DER EXPLORATIE

EN HAAR BETREKKING TOT DE EXPLORATIE VAN NIEUW GUINEA

DE EXPLORATIETOCHTEN VAN 1606-1907 / NIEUW GUINEA TUSSEN 1907 EN 1915

DE NEDERLANDSE MILITAIRE EXPLORATIE / TERRITORY OF PAPUA

KAISER WILHELMSLAND / SAMENVATTING 1907-1915 / DE WETENSCHAPPELIJKE  
EXPEDITIES NAAR DE WILHELMINATOP, DE CARSTENSZTOP, ENZ.

DE EXPLORATIE VAN DE DRIE DELEN VAN NIEUW GUINEA TUSSEN 1915 EN 1935

DE EXPLORATIE VAN DE DRIE DELEN VAN NIEUW GUINEA SEDERT 1935

HET WISSEL-MEREN GEBIED / TERRITORY OF PAPUA / TERRITORY OF NEW GUINEA

SAMENVATTING 1935 TOT HEDEN / SLOTOPMERKINGEN / BIJLAGE / SUMMARY

LITERATUURLIJST

*met 10 kaarten, 1 figuur en 2 foto's*

### INLEIDING

DE opdracht het hoofdstuk „Exploratie” voor dit boekwerk te schrijven is een dankbare taak, omdat het grote eiland Nieuw Guinea één, zowel geografisch alsook volkenkundig, scherp afgescheiden eenheid is van het naburige Indonesië en Australië. Anderzijds is het moeilijk in een beknopt bestek een enigzins volledig overzicht te geven van de gehele ontdekkingsgeschiedenis van Nieuw Guinea.

Een en ander over de ontdekkingsgeschiedenis van Nieuw Guinea werd reeds vermeld in het hoofdstuk „Geschiedenis” (Deel I), omdat de exploratie van dit eiland langen tijd tevens zijn geschiedenis was. Moest aldaar echter genoeg worden genomen met zeer korte opsommingen van expedities, zo bestaat thans in dit hoofdstuk de gelegenheid meer uitgebreid en samenhangend over de exploratie van Nieuw Guinea te berichten.

Zijn randpositie in de Oost-Indische Archipel, zijn „wilde” bevolking en zijn schijnbare armoede aan natuurlijke rijkdommen hebben Nieuw Guinea nog sterker geïsoleerd van het rijke gebied der Molukken en het westelijke deel van de Archipel. Hierdoor bleef Nieuw Guinea tot een halve eeuw geleden voor de Nederlanders slechts het merkwaardige „land der koppensnellers en paradijsvogels”. Ten tijde van de Oost-Indische Compagnie was Nieuw Guinea „die

<sup>1</sup> Oud-chef-geoloog der Nederlandsch Nieuw-Guinee Petroleum Maatschappij, Den Haag.

woeste streken (waar) niets ten voordele van de Compagny te doen was" en dit is volgens sommigen tot heden zo gebleven. Voor de Australiërs met hun grote nog niet ontwikkelde gebieden in hun eigen land bood dit tropische eiland evenmin bijzondere perspectieven. Pas toen een derde natie - Duitsland - met haar aanspraken op het noordoostelijke gedeelte van Nieuw Guinea kwam, waren Nederland en Groot-Brittannië gedwongen maatregelen te nemen om het grote eiland te leren kennen. In 1885 werd Port Moresby en Finschhafen gesticht, maar het zou nog tot 1898 duren alvorens ook in het Nederlandse gebied de twee eerste bestuursplaatsen, Manokwari en Fakfak, werden opgericht, gevolgd in 1902 door Merauke.

De eerste grotere tocht naar het binnenland werd pas in 1876 gemaakt (onder leiding van D'Albertis op de Fly River), maar de eigenlijke verkenning van het binnenland begon eerst na de verdeling van Nieuw Guinea in 1885. Sindsdien werd de exploratie met wisselende intensiteit voortgezet en zoals zal blijken, bestaan er nog steeds „witte plekken" op Nieuw Guinea's kaart.

Met deze zuiver aardrijkskundige exploratie heeft echter de economische exploratie, zoals de mijnbouwkundige, bosbouwkundige en volkenkundige, niet gelijke tred gehouden.

Wichmann (Lit. A) schreef drie dikke boeken over de ontdekkingsgeschiedenis tot 1902 en eerst na dit jaar begon de uitgebreide verkenning van het binnenland. Sindsdien is de literatuur ontzaglijk gegroeid en moeilijk te overzien.

K. W. Galis heeft in 1951 in een incomplete „Bibliographie van Nederlands Nieuw Guinea" reeds meer dan 1300 nummers verzameld, welke slechts betrekking hebben op de westelijke helft van Nieuw Guinea.

De toegestane plaatsruimte voor dit hoofdstuk laat derhalve niet toe meer dan een beknopt chronologisch overzicht te geven hoe de kaart van Nieuw Guinea geleidelijk aan gegroeid is en er moet meestal volstaan worden slechts de eerste tochten naar de nog geheel onbekende gebieden te noemen.

De schrijver beseft echter ten volle de grote taak, welke veelal voor de „nakomers" was weggelegd, die voor de pacificatie, na het eerste, soms geforceerde en vijandelijke contact met de bevolking, verantwoordelijk waren. Ook zal slechts bij uitzondering iets verteld worden over de moeilijkheden, welke deze pioniers ondervonden. De met de verkenningstochten verbonden gevaren, welke scholen in de gevreesde malaria, dysenterie, beri-beri en zwartwaterkoorts, in de stroomversnellingen der rivieren of in de pijlen der Papoea's, moet de lezer tussen de regels zoeken. Zij hebben talloze jonge levens te vroeg beëindigd. Het is niet mogelijk alle namen der pioniers te noemen; veelal zijn deze terug te vinden in de thans gebruikelijke namen van baaien, rivieren en bergtoppen.

De schrijver hoopt met deze samenstelling ertoe bij te dragen dat de interesse in het werk der pioniers van Nieuw Guinea wakker blijft, want „landen t' onderzoeken is yders werck niet", het is het werk van moed, kracht en volharding.

IETS OVER DE WETTEN DER EXPLORATIE EN HAAR BETREKKING  
TOT DE EXPLORATIE VAN NIEUW GUINEA

De ontdekkingsgeschiedenis van elk land verloopt volgens bepaalde wetten en is telkens afhankelijk van dezelfde fundamentele factoren, waarvan hier slechts de meest belangrijke zullen worden opgesomd.

In de eerste plaats is het de rijkdom of de vermoede rijkdom van het nog onbekende land, welke de onderzoekers aantrekt, omdat zij hopen voor hun moeilijk werk materieel voordeel te zullen oogsten. Vooral had dit en heeft dit nog betrekking op het voorkomen van edele of andere waardevolle metalen, in het bijzonder van goud. De begeerte naar goud is altijd een der belangrijkste drijfveren geweest om in nog onbekende gebieden door te dringen en deze, indien geen vreedzame penetratie mogelijk was, met geweld te veroveren. Men behoeft in dit verband slechts te denken aan de verovering van Zuid-Amerika door de Spanjaarden, aan de ontsluiting van Alaska door de goudzoekers of, uit de laatste jaren, de exploratie van het noordelijkste gedeelte van Canada door de uraniumerts-prospectors.

Maar ook de configuratie van het te exploreren land is van de grootste betekenis, in het bijzonder het verloop der kust. De vreemdeling, die gelegenheid heeft met zijn schepen in diepe baaien het „achterland” te benaderen, kan gemakkelijker in contact komen met de „binnenlandse” bevolking dan wanneer de kust een rechtlijnig verloop heeft. De afstand van kust tot kust wordt door de ingrijpende baaien of bochten verkleind, zodat „doorkruisingen” van het nog onbekende gebied gemakkelijker kunnen worden uitgevoerd. De natuur van de kust zelf bepaalt in zekere mate haar waarde. Een lage modderige kust is zeker niet aantrekkelijk en door haar ondiep vaarwater is de scheepvaart gedwongen op een veilige afstand te blijven. Rotsige kusten daarentegen leveren door stromingen en riffen gevaren op, zodat zij, zolang zij niet hydrografisch opgenomen zijn, eveneens op een veilige afstand worden gepasseerd. Zandige kusten of kusten, beschermd door baaien en havens, bieden minder gevaren en zijn daarom veelal ideaal voor de exploratie van het nog onbekende achterland.

Het land zelf zal door zijn morfologische gesteldheid op de vreemdeling afstotend of aantrekkelijk werken. Een uitgestrekt moerasgebied langs de kust zal zeker afschrikken, een sterk geaccidenteerd heuvellandschap met diepe ravijnen is evenmin aantrekkelijk en een hooggebergte zal vrijwel altijd door zijn moeilijke begaanbaarheid pas in de laatste plaats worden onderzocht. De afstand, waarover de natuurlijke voortbrengselen moeten worden getransporteerd, alvorens zij door schepen kunnen worden vervoerd, bepaalt al te vaak hun handelswaarde.

De oorspronkelijke vegetatie is een verder beslissende factor voor de exploratie. Een met oerbos bedekt landschap is niet slechts moeilijk doordringbaar, maar ook onoverzichtelijk. Grasland of gecultiveerd land kan zonder veel moeite worden verkend en de bevolking is gemakkelijk op te sporen.



De wegen naar het binnenland worden, voor zover de bevolking niet reeds door haar onderlinge handel en verkeer een vast systeem van wegen heeft aangelegd, door de rivieren gevormd. Hun waterstand en loop beslissen echter over de afmetingen der schepen en de richting, waarin het land kan worden verkend. Stroomversnellingen en diepe kloven zijn slechts met kleinere boten te overmeesteren of kunnen aan een verder indringen te water een einde maken.

Een reeds op een hoger beschavingspeil staande bevolking, waarmede handel kan worden gedreven – zij het ook nog primitieve ruilhandel –, staat door haar behoeften in principe niet vijandig tegenover de vreemdeling. Drijft zij handel met de meer in het binnenland wonende bevolking, dan zal het mettertijd mogelijk zijn ook daarmede in directe aanraking te komen. Bij elk eerst contact geldt echter als belangrijkste voorwaarde, dat dit contact vriendschappelijk en vertrouwenwekkend is. Elke bevolking zal als eerste vereiste stellen, dat haar maatschappelijke wetten gerespecteerd worden. Hierbij moet niet worden vergeten, dat ook de primitiefste „wilde” stammen hun oeroude sociale wetten hebben, welke zij voor hun samenleving bindend achten, ook al zijn deze voor de vreemdeling onbegrijpelijk of naar zijn opvatting onmenselijk.

De verhouding der verschillende stammen onderling is eveneens van de grootste betekenis. Niet alleen zal een stam, die met zijn buurstammen in vijandschap verkeert, geen handel met deze stammen drijven, maar al te vaak geldt dan ook voor de vreemdeling, dat hij door zijn vriendschap met een dier stammen tevens de vijand wordt van diens buurstam.

Het sociale peil der bevolking is van betekenis wanneer het er om gaat van haar diensten gebruik te willen maken. Een bevolking zonder behoefte aan vreemde voortbrengselen zal de waarde daarvan niet inzien en er daarom ook geen werk voor willen verrichten. Zij staan dus passief of zelfs vijandelijk tegenover de exploratie. Behoeft of begeerte pas dwingt tot werk!

Het agrarisch peil der bevolking zal beslissen of van haar voedingsmiddelen kunnen worden ingeruild of dat deze van den beginne af moeten worden medegenomen, waardoor elke exploratietocht door zijn eigen verbruik aan vivres wordt gelimiteerd. Meer dragers betekent niet alleen een groter transportvermogen, maar ook een groter eigen verbruik.

De ligging van het nog onbekende gebied ten opzichte van naburige reeds ontsloten gebieden is eveneens een belangrijke factor voor de exploratie. Overbevolking en de daarmede gepaard gaande behoefte aan meer „Lebensraum” zullen tot ontsluiting van minder rijke gebieden dwingen. Zolang deze nog op het eigen land of eiland te vinden zijn, zal slechts met terughoudendheid tot emigratie naar een afgelegen gebied worden overgegaan. Het nieuw ontgonnen land zal immers alleen dan van enige economische betekenis kunnen worden, indien zijn producten tegen de normaal geldende prijzen op de markt kunnen worden gebracht. Dit zal niet mogelijk zijn, als hoge transportkosten naar het

afzetgebied de producten belasten, tenzij door goedkopere werkkrachten de transportkosten kunnen worden gecompenseerd.

De zuiver wetenschappelijke exploratie met het doel de nog onbekende flora en fauna van een nog onbekend land te leren kennen, begon pas in de 18de eeuw; de belangstelling voor de „wilde” mens, de ethnografie en anthropologie is nog jonger. Economisch-botanische onderzoekingen en mijnbouwkundige onderzoekingen, niet gericht op edele metalen, alsook bodemkundige onderzoekingen met het doel de waarde van het land voor kolonisatie en cultures te leren kennen, dateren voor Nieuw Guinea pas ongeveer uit de laatste dertig jaren.

Beschouwen wij thans in het kort enkele der bovenstaande factoren met betrekking tot Nieuw Guinea.

Ofschoon Nieuw Guinea door de Spanjaarden „Isla del Oro” werd genoemd, bleek het bij nader onderzoek deze naam niet te verdienen. Pas in 1898 werd het eerste goud in lonende hoeveelheden in het Gira River-gebied (Territory of Papua) gevonden. De goudvelden van het Territory of New Guinea werden pas 1921 ontdekt en die van de rijke Edie Creek in 1926. Het „goud” van Nieuw Guinea bestond vóór die tijd hoofdzakelijk uit de goudgele veren der paradijsvogels. De jacht op deze vogels heeft zonder twijfel veel tot de exploratie van Nieuw Guinea bijgedragen, maar zij werd hoofdzakelijk door Maleise vogeljagers uitgeoefend en haar resultaten bleven geheim. Ook orchideeënzzoekers zijn het oerbos van Nieuw Guinea binnengedrongen, zonder echter hun vindplaatsen prijs te geven.

Nieuw Guinea is, met zijn oppervlakte van rond 800 000 km<sup>2</sup>, op het met ijs bedekte Groenland na het grootste eiland ter wereld. De kustlijn heeft een lengte van rond 8000 km, zodat gemiddeld achter elke kilometer kust een landoppervlakte van 100 km<sup>2</sup> ligt. Behalve de lange tijd voor de scheepvaart als onveilig beschouwde Mac Cluergolf, de Geelvinkbaai met haar rotsige kust in het westen en de modderige kust van Waropen in het oosten, zijn nog de minder diep in het land grijpende baaien langs de noordoostelijke kust van de Astrolabe Bay tot Milne Bay te noemen, welke toegang geven tot een uitgestrekt gebied.

De moerassige zuidkust van de Oemar-Rivier tot de delta van de Purari, de noordkust van de Mac Cluergolf en de steile rotsige kust van de noordelijke Vogelkop mogen slechts als enkele voorbeelden worden genoemd om aan te tonen hoe ongunstig Nieuw Guinea's kust is.

Het grootste gedeelte van Nieuw Guinea is bedekt door oerbos, waarin de rivieren de enige wegen zijn. Waar deze uit de laagvlakte overgaan naar het bergland, beletten diepe kloven en stroomversnellingen een verder indringen. De Fly met een lengte van ca. 970 km, waarvan 850 km met boten bevaarbaar, en de Sepik met ca 700 km lengte, waarvan 500 km bevaarbaar, zijn de grootste rivieren en waren derhalve ook de eerste toegangswegen voor de exploratie van het binnenland. Het gemakkelijk doordringbaar grasland van het hooggebergte werd pas in de laatste 20 jaren bekend.

De Papoea-bevolking van Nieuw Guinea is ook nog heden ten dage, voor zover zij niet reeds langere tijd met de Europese beschaving in aanraking is, nog uiterst primitief en heeft weinig behoefte aan vreemde voortbrengselen. De uitgestrekte sago-moerassen, welke tot het moeilijkst te doorlopen terrein behoren, verzekeren de bevolking van een overvloed van voeding, zodat zij niet gedwongen is grote tuinen aan te leggen. Slechts de pas kort geleden beter bekend geworden Berg-Papoea's bedrijven een goed georganiseerde tuinbouw.

De oeroude zede van het koppensnellen was voor de vreemdeling beslist niet aantrekkelijk en al te vaak was het eerste contact met de bevolking bepaald vijandelijk. Ook de onderlinge twisten der stammen stellen het bestuur nog heden ten dage voor vele problemen. Zonder twijfel hebben bestuur, zending en missie het hunne er toe bijgedragen om deze twisten en het koppensnellen te beperken, maar de resultaten van deze moeilijke taak zijn nog niet overal bevredigend.

Voor de handel is de Papoea geen goede klant. Zijn behoefte is niet groot, zodat ook heden nog ijzer in de vorm van bijlen en kapmessen, evenals kralen, zout en tabak als ruilmiddelen moeten dienen, en ook het schelpengeld is nog steeds het betaalmiddel bij de Berg-Papoea. Vijf en twintig jaren geleden moest aan sommige stammen de waarde van ijzeren bijlen nog worden gedemonstreerd alvorens deze als beloning voor verrichte dragersdiensten werden aangenomen.

Ook nu nog kan geen enkele expeditie, welke een nog niet ontsloten gebied wil verkennen, voldoende inheemse producten inruilen, zodat zij afhankelijk blijft van haar eigen vivres. Slechts een kleine troep is in staat door ruil voldoende aanvullingen in de vorm van oebis of varkens te verkrijgen.

De natuurlijke reactie van de Papoea tegenover de Europeaan is vrees voor het onbekende en zij uit zich meestal in een onmiddellijke vlucht. Slechts met veel geduld is deze natuurlijke terughoudendheid te overwinnen. Voor de Papoea is iedereen, die niet tot zijn eigen stam behoort, zijn natuurlijke vijand. Omdat nog vele stammen of dorpsgemeenschappen geen hoofden hebben en het gezag nog in vele gevallen beperkt is tot het kleinste familieverband, heeft het bestuur met zijn verbodsbepalingen een bijzonder moeilijke taak.

Zonder twijfel is de Papoea algemeen zeer bevattelijk, maar hij verliest al te vaak spoedig zijn belangstelling voor het nieuwe, omdat het voor hem niet noodzakelijk is of omdat hij het nut er niet van inziet. Wanneer wij hem willen beoordelen, moeten wij proberen ons in zijn mentaliteit in te denken. Dit "thinking black", zoals dit soms wordt genoemd, is voor ons uiterst moeilijk en daarom is het zo treffend te lezen: „wij mogen dan al weinig begrijpen van des Papoea's motieven, hij begrijpt de onze nog veel minder, maar hij legt er zich bij neer en doet verkeerde dingen, zonder te weten dat deze verkeerd zijn of waarom zij verkeerd zijn". (Lit. 23, blz. 87).

De bovenstaande algemene beschouwingen mogen het enigszins begrijpelijk maken waarom de ontdekkingsgeschiedenis van Nieuw Guinea nog zo jong is.

## DE TOCHTEN DER PORTUGEZEN EN SPANJAARDEN

De tochten der Portugezen en Spanjaarden, waarbij zij toevallig Nieuw Guinea aandeden, werden uitvoerig in het hoofdstuk „Geschiedenis” (Deel I) beschreven. Hier zullen derhalve slechts enkele aanvullende gegevens betreffende de gedenkwaardige reis van Luis Vaez de Torres in 1606 worden toegevoegd.

Het smaldeel van drie schepen, waarmede Pedro Fernandez de Quiros in December 1605 vanuit Callao (in Peru) vertrok, bestond uit de „San Pedro y Pablo” onder bevel van De Quiros, de „San Pedro” met als commandant Luis Vaez de Torres en de „Tres Reyes” welke door Bernal de Cermeño gecommandeerd werd. Op 3 Mei 1606 werd het eiland Espiritu Santo (in de Nieuwe Hebriden) bereikt en werd „in naam van de Santa Trinidad, van de Katholieke Kerk, van de Heilige Franziscus, van de Heilige Johannes, van de Heilige Geest en tenslotte ook in naam van de Koning van Spanje in bezit genomen” (Lit. 1).

Alvorens tot het bouwen van de stad „Nieuw Jeruzalem” werd overgegaan, vertrok De Quiros tegen middernacht van de 11de Juni met zijn schip terug naar Peru, zonder zijn overige bevelhebbers ervan in kennis te hebben gesteld. Na 15 dagen vergeefs wachten op de terugkeer van hun commandant, nam De Torres de leiding over en zeilde men op de 26ste Juni in zuidelijke richting verder. Op 18 Juli bereikten de beide schepen de „Puertas y Bayas de tierra de Sanbuaventura” (de Milne- en Jenkins Baaien) aan de zuidoostelijke punt van Nieuw Guinea.

Door China Straat (tussen Hayter Isle en Nieuw Guinea) ging de reis verder naar de Mulling- en Orangerie Bay („Gran Baya de San Lorenzo y de Monterey”) en vervolgens met de kust van Nieuw Guinea aan „de rechter hand” naar de Gulf of Papua, waarna wegens riffen en ondiepten een zuidelijke koers tot 11° Zuiderbreedte werd gehouden en tenslotte de naar de nieuwe commandant genoemde „Torres Strait” werd gevonden. Van Kaap Valsch uit werd langs Nieuw Guinea's zuidkust gezeild tot de Kajoe Merah Baai („Baya de San Pedro de Arlanca”) met het eiland Aidoema („Isla del Capitan Luis Vaez de Torres”). De westkust werd gevolgd „tot het einde van de kust” (zuidwestpunt van het schiereiland Onin) vanwaar overgestoken werd naar Misool om via Batjan en Ternate in Mei 1607 Manila te bereiken.

Door deze reis was dus komen vast te staan, dat Nieuw Guinea een eiland is maar dit bleef een geheim van de Spanjaarden tot 1762 en pas in 1806 vond de publicatie plaats van het authentieke bericht over deze reis aan de Koning van Spanje.

Alhoewel door de reizen van de Portugezen en Spanjaarden grote gedeelten van Nieuw Guinea's kust werden gevonden, bleven deze ontdekkingen zonder betekenis. Ten gevolge van de geheimhouding der resultaten van De Torres' reis werd door de tijdgenoten Nieuw Guinea nog algemeen als een deel van het „Grote Zuidland” beschouwd. Bovendien was het door de gebrekkige plaats-

bepaling voor de toenmalige cartografen zeer moeilijk om zich een beeld te vormen van Nieuw Guinea's kust. Wel moet worden gezegd, dat b.v. De Torres vrij nauwkeurige kaarten en beschrijvingen van de door hem gevonden baaien maakte, doch deze werden geheimgehouden. Pas door de tochten der Nederlanders werd een beter inzicht gekregen in het verloop van Nieuw Guinea's kust.

#### DE REIZEN DER NEDERLANDERS VAN 1606 TOT 1700

Eind November 1605 verliet de pinas „Duyfke” met Willem Jansz. en Jan Lodewijk Rosengeyn Bantam met als bestemming het geheimzinnige goudeiland Nieuw Guinea. Het „Duyfke” bereikte de kust van Nieuw Guinea in 1606 in de Teloek Sebakor en zeilde langs de westkust van „Nieuw Zeelandt” (schiereiland Koemawa) door Straat Nautilus naar de Kamrau Baai. Vervolgens werd langs Namatotte gezeild en ver uit de modderige kust „Modder Eylandt” (de monding van de Digoel) en tenslotte „Tyuri” (Frederik Hendrik Eiland) langs gevaren. Op ca. 141° Oosterlengte werd een „open” gezien, zodat men ongemerkt de ingang van de Torres-Straat passeerde. Pas aan de westkust van Cape York Peninsula werd weer land bereikt en tenslotte bij „Caep Keerweer” (op 13°45' Zuiderbreedte) de terugreis naar Banda begonnen. De vraag of Nieuw Guinea met het Zuidland samenhang dan wel een zelfstandig eiland was, werd niet opgelost.

Tien jaren later verschenen de eerste Nederlanders toevallig aan Nieuw Guinea's noordkust. Op 14 Mei 1615 verliet Jacques Le Maire in opdracht van de „Austral-Compagnie” met de „Eendracht” en „Hoorn” de rede van Texel. Het doel van deze reis was Australië te bereiken en het monopolie van de Oost-Indische Compagnie te breken. Als kapiteins traden op de gebroeders Willem Cornelisz. Schouten en Jan Cornelisz. Schouten. Nadat om de Zuidkaap van Zuid-Amerika was gezeild, werd Nieuw Guinea's kust toevallig bereikt bij het vulkanisch eiland Manam (ca. 50 km ten zuidoosten van de Sepik-monding). Vandaar werd de gehele noordkust gevolgd en tenslotte langs een groot eiland gezeild, dat „Willem Schouten Eylandt” (Biak) werd genoemd. Langs de eilanden Kawar of Bepoendi ging de reis verder en op 6 Augustus werd Ternate en tenslotte eind October Jacatra bereikt. Door de nieuwbenoemde Gouverneur-Generaal Jan Pietersz. Coen werd echter op 31 October beslag gelegd op het schip „Eendracht”. De „Hoorn” was reeds in December 1615 door vuur vergaan. Zo nam deze stoutmoedige reis een roemloos einde. De herinnering aan deze reis is bewaard gebleven in de „Le Maire” en de „Schouten Eilanden”.

Op zoek naar „het goudeiland” (de Isla del Oro der Spanjaarden) bereikte in Februari 1623 Jan Carstensz met de jachten „Pera” en „Arnhem” de kust van Nieuw Guinea, welke in zuidwestelijke richting werd gevolgd. Toen leden van de bemanning (vermoedelijk bij de Bakamau-rivier) aan land gingen om te vissen, werden zij door inboorlingen overvallen, waarbij 10 man werden gedood.

Op 16 Februari zag Carstensz „de Sneeuw-Berch” (Carstensz-toppen). Later

gaf hij aan Kaap Kolff (noordelijkste punt van Frederik Hendrik Eiland) de naam „Kaap Keerweer”, omdat van koers moest worden veranderd. Ook „Kaap Valsch” kreeg op deze reis van Carstensz haar naam. Verder naar oost zeilende, werd het „Vleermuysje Eylandt” (P. Habeeke) gevonden, waar werd geland en de beide schepen, na een botsing veroorzaakt door de sterke stroming, gerepareerd werden. Ook Carstensz zag op zijn verdere reis de ingang van de Torres-Straat (zijn „Drooge Bocht”) en ook hij bereikte tenslotte de westkust van Cape York Peninsula (tot 17°08' Zuiderbreedte). De door hevige wind afgedreven „Arnhem” ontdekte „Arnhem Land” en „Van Speults Land” in de Gulf of Carpentaria. De „Pera” volgde op de terugreis dezelfde route tot „Valsch Caep” en keerde vandaar naar Ambon terug.

Carstensz kwam tot de conclusie, dat uit deze gebieden niets met profijt te halen was. Over de bevolking schrijft hij: „Het zijn alle cwaedaerdige naturellen gemeenlijk swart ende naeck, dragende hare manlijkheit in een zeehoortien, loos ende wantrouwig volk ende met géén finesse soo nae hebben connen locken om meddels stricken, hiertoe buytenboord gehangen, eenige te vatten . . .”.

Op instructie van den Gouverneur-Generaal Antonio van Diemen vertrokken op 17 April 1636 van Banda de jachten „Cleen Amsterdam” en „Cleen Wesel” onder het commando van Gerrit Thomasz. Pool en Pieter Pieterszoon naar Nieuw Guinea, niet alleen met de opdracht na te gaan of er voor de Compagnie enig profijt van deze eilanden te trekken was door de handel in massoi-bast, doch ook in verwachting dat zij „ende passagie sout mogen ontdekken, daerdoor men in de Suijdt Zee soude connen gereacken”.

De handel in massoi-bast, die door Rumphius „Cortex Oninus” (Oninse schors naar het schiereiland Onin) werd genoemd en waaruit een aromatische olie werd gewonnen, was de drijfveer van alle Compagnietochten naar Nieuw Guinea's zuidkust - van Pool in 1636 tot Keyts in 1878 (Lit. 2).

Op 24 April werd de westkust van Nieuw Guinea bereikt en, langs deze zeilende, werd langs „Wesels Eiland” (P. Adi) en de „Vogel Eilanden” (Toemboe-Toemboe) de „Vlakke Hoek” (het eiland Namatotte) bereikt. De nauwe zee-straat tussen Namatotte en P. Sagin werd voor een rivier aangezien. Tijdens de verkenning van deze zee-straat werd de bemanning van de twee uitgezonden sloepen overvallen, waarbij behalve Pool nog drie leden der bemanning hun dood vonden en derhalve deze „rivier” de naam „Moordenaarsrivier” kreeg. Pieter Pietersz werd tot opvolger van Pool gekozen en zette de reis voort tot de monding van de Eilanden Rivier.

De belangrijkste ontdekkingsreis van de 17de eeuw was echter de tocht van Abel Jansz. Tasman met „opperpiloot” Francoys Jacobsz. Visscher, welke als doel had „tot t'ontdeckingh van t'onbekend Zuytland, de Zuytoost cust van Nova Guinea mitsgaeders d'eilanden daer omtrentgelegen” en uitgevoerd werd met de „Heemskerck” en de „Zeehaen” in 1643. Op deze reis werden Nieuw Zeeland, „van Diemensland” (Tasmanië) en New Ireland ontdekt en ook de

noordkust van Nieuw Guinea werd aangedaan. Bij de eilanden Bagabag en Karkar (Dampiers Eiland) werd op 20 April 1643 Nieuw Guinea bereikt en, nadat de gehele noordkust was gevolgd, maakte op 8 Mei de monding van de Mamberamo Rivier zich door verkleuring van het zeewater kenbaar. Ten noorden van Biak ging de reis verder en op 14 Mei werd de noordelijkste punt van Nieuw Guinea, Tg. Jamoerisba, bereikt, aan welke kaap Tasman de nog heden gebruikte naam gaf van „de Caep de Goede Hoop”. Ook de Mios Su-eilanden (Amsterdam en Middelburg) kregen hun namen.

Niettegenstaande de prachtige resultaten was deze reis voor de exploratie van Nieuw Guinea van geringe betekenis. De doorvaart tussen New Britain en Nieuw Guinea (Straat Dampier) werd niet gevonden. Met de resultaten was men te Batavia niet tevreden en zo werd Tasman in 1644 opnieuw uitgezonden op de overweging dat

„om de begonne en betrachte ontdeckinge . . . tot volmaecten cuntschap te brengen resteerd door vervolch nog t'onderzoeken, off Nova Guinea aent grote Suijtlant vast oft met canaele in tusschen gelegen Eijlanden gesepareerd zij”.

Ook werd in de opdracht gezegd:

„scherpelijk letten, waer die vreemde natien estime van maecken, en tot wat goederen meest genegen zijn. Insgelijx bespeuren wat coopmanschappen ofte waer zijlieden daer hebben insonderheijt nae gout en silver”.

Met de beide jachten „Limmen” en „Zeemeuw” en de galjoen „Brak” was de opdracht om van Kaap Valsch uit langs de zuidkust te zeilen tot 9° Zuiderbreedte en de „Drooge Bocht” (Torres-straat) te doorkruisen om de doorvaart te vinden. Het journaal van deze reis is verloren, zodat wij over de resultaten slechts weinig weten. Zeker is echter, dat de „Drooge Hoek” (ingang van de Torres-straat) werd bereikt, maar de doorvaart werd niet gevonden. Tasman verkende de gehele Gulf of Carpentaria en bereikte langs de noordkust en noordwestkust van Australië tenslotte 23'2° Zuiderbreedte.

Ook na deze reis had het Opperbestuur te Batavia een scherpe kritiek en berichtte aan de Heren XVII:

„dat bij goede gelegentheit ende van tijt tot tijt alles nader sullen laten ondersoeken door vigilanter ende couragieuser personen, als tot nu daertoe gebruikct sijn . . . Landen t'ondersoecken is ijders werck niet”. (Lit. 146).

In 1660 verkreeg de VOC van de Sultan van Tidore het recht om van „de Papoea en alle eilanden van dien slaven of andere goederen” desgewenst te halen. De eerste tocht met het doel slaven van Onin te halen, werd door Willem Buis in 1662 gemaakt, doch bleef zonder succes, omdat slechts 50 kinderen werden aangeboden. De Raad van Justitie Nicolaes Vinck maakte in November 1662 een reis naar Roembati, waarbij hij er in slaagde 45 slaven te kopen en van een „diepe bocht” hoorde, welke slechts door een lage landengte van de zee gescheiden

zou zijn. Tijdens zijn tweede reis bezocht Vinck in April 1663 deze „bocht” (welke thans Mac Cluergolf heet) en zeilde langs de gehele noord- en zuidkust, waarbij hij ook Goras, de Sekar- en Patipi Baai bezocht.

De in de volgende jaren naar Onin gemaakte tochten hadden ten doel slaven te kopen en van de bevolking massoi-bast in te handelen. Zo bezocht Johannes Keyts in 1678 met een vloot van drie schepen de westkust van Onin, waarbij op 18 Augustus „met zeer groote solemniteijten” de twee vlaggen, „waerin des E. Compagnies merk geschreven stond” in de negorijen Fataga en Kilbati werden gehesen. Daarna werden de eilanden in de „Rijklof van Goens Baai” (genoemd naar de Gouverneur-Generaal) en de „Speelman Baai” bezocht. Ook de „Quaelbergh Baai” (Bitsjaroe Baai) werd ingevaren en Namatotte bezocht, waar tijdens een overval vier leden van de bemanning werden gedood.

In 1679 zette Augustijn Dirkszoon de reis van Keyts voort, waarbij hij met de „Pisang” de Pisang Baai bij het latere Kaap Steenboom vond. Ook deze tocht had niet de gewenste resultaten, zodat de VOC afzag van verdere tochten naar Nieuw Guinea en het aan de burgers van Banda en Amboina vrijliet op eigen rekening en gevaar reizen naar Nieuw Guinea te maken.

Verschillende dezer reizen in 1685, 1686 en 1695 hadden echter eveneens niet de verwachte resultaten en ondervonden vijandelijkheden van de bevolking.

In het begin van de 17de eeuw was de leuze van de Gouverneur-Generaal Antonio van Diemen „afbreuk van den vijandt, vervolgh ende vergrooting des handels, mitsgaders omme nieuwe landen t’ontdecken”. Zijn opvolger Cornelis van der Lijn (1645) veranderde deze leuze in „proffitabele ende vredige negotie”.

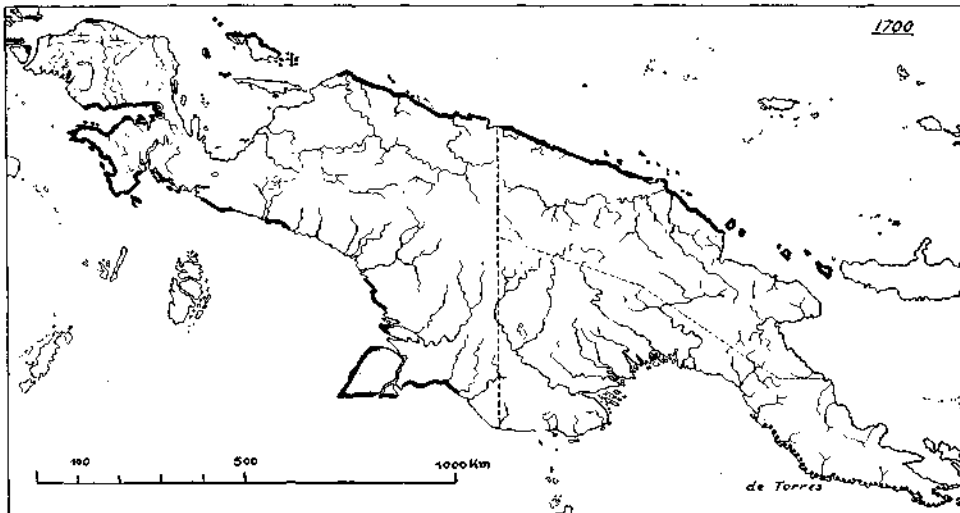


Fig. 1. De tot het jaar 1700 feitelijk verkende kustlijn van Nieuw Guinea



waardoor de betekenis van de tochten in de tweede helft van die eeuw sterk verminderde.

De aardrijkskundige kennis van Nieuw Guinea was aan het einde van deze periode geringer dan men uit al deze tochten zou verwachten. Vele scheeps-journalen gingen verloren of werden geheimgehouden, zodat de cartografen van deze tijd slechts de gegevens van Carstensz, Le Maire en Tasman voor hun publicaties konden gebruiken. Fig. 1 bevat een schetskaart van de feitelijk verkende kustlijn van Nieuw Guinea. Men vergelijk hiermede de in 1678 gepubliceerde kaart, weergegeven in Deel I, blz. 59.

#### DE TOCHTEN NAAR NIEUW GUINEA VAN 1700—1764

In het begin van de 18de eeuw verscheen Groot Brittannië ten tonele in het oostelijke gedeelte van de Indische Archipel. Reeds enkele jaren tevoren was bekend geworden, dat specerijen op verschillende eilanden werden gevonden, welke niet direct onder contrôle van de Oost-Indische Compagnie stonden. Engelse schepen hadden opdracht gekregen hier het monopolie van de VOC te breken.

Van West-Australië en Timor komende, passeerde William Dampier in 1699 Goenoeng Api en de Lucipara Eilanden (in de Banda Zee) en bereikte voor het eerst op Nieuwjaarsdag 1700 met de „Roebuck” de kust van Nieuw Guinea bij de Karas Eilanden (aan de zuidkust van Onin), waar hij de „Freshwaterbay” en „Mackereelbay” (ten noorden en noordoosten van P. Batoepoetih) ontdekte. Hij zeilde vervolgens om Salawati en noemde Kaap Mabo (de westelijke kaap van Batanta) „het westelijkste punt van Nieuw Guinea”. Vanhier uit zeilde hij naar noordoost en ontdekte de zeestraat tussen Batanta, Nieuw Guinea en Waigeo, die later naar hem „Straat Dampier” werd genoemd. Het eiland P. Mansoear, waar hij op de verjaardag van zijn Koning was, werd door hem „King William Island” gedoopt. Vervolgens zeilde hij om de noordkust van Nieuw Guinea en strandde in een donkere nacht bijna op Mios Kairu (of Ajawi), een klein eiland dicht bij de Schouten Eilanden. Dampier noemde dit eiland „Little Providence”. In oostelijke en later zuidoostelijke richting omzeilde hij de noordoostkust van New Ireland en de zuidoostkust van New Britain. Reeds in 1643 was Tasman langs een gedeelte van New Britain’s noordkust gezeild, maar hij dacht, dat de beide genoemde eilanden een gedeelte van Nieuw Guinea waren. Dampier maakte gebruik van Tasmans resultaten en was in staat verschillende eilanden en kapen te herkennen. Hem gelukte het echter, de naar hem genoemde straat te vinden, welke New Britain van Nieuw Guinea scheidt, en daarmee had hij een nieuw eiland gevonden, dat hij „New Britain” noemde, niet wetende, dat dit uit drie grote eilanden bestond (New Britain, New Ireland en Lavongai (New Hanover). Verschillende eilanden vóór Nieuw Guinea’s kust kregen van hem nieuwe namen. Tenslotte zeilde hij buiten de eilanden langs de gehele noordkust en verliet Nieuw Guinea weer door Gaman Straat (of zijn Dampier Straat).

Via Kaap de Goede Hoop (Zuid-Afrika) bereikte hij Ascension, waar zijn half vermolmd schip verging. Dampier en zijn bemanning werden daar twee maanden later gevonden (Lit. 5). Dampier was een buitengewoon goed waarnemer, schreef over zeestromingen, planten en dieren van de door hem bezochte streken. Reeds in 1703 verscheen zijn "Voyage to New Holland". De tocht van Dampier, die gemaakt werd in opdracht van de Engelse Admiraliteit, viel echter geheel niet in smaak bij de VOC en zij beseftte, dat zij zelf kennis moest krijgen van de zolang verwaarloosde „Papoese eilanden”.

Dampiers tocht was de directe aanleiding voor de belangrijkste reis van deze periode, gemaakt door Jacob Weyland in 1705. Met het fregat „Geelvink” en de chaloupe „Kraanvogel” en een grotere prauw of pantjalang „Nova Guinea” ontdekte hij de tegenwoordige Geelvink Baai, door hem „Groote inbogh” genoemd. Zijn kaart werd echter pas in 1753 gepubliceerd en een copie daarvan (zie Deel I, blz. 60) zal een verdere beschrijving van zijn ontdekkingen overbodig maken. Het „Lange Land” is Japen, „t’ Bultig Eiland” is Mios Noem, Noemfoor werd „t’ Hoog Land in Zee” genoemd. „De vuile Bogt” is de Straat Roemberpon, enz. Zoals uit de kaart is te zien, bereikte hij in deze baai zijn verste punt in „Geelvinks Oosthoek”, ca 20 km ten westen van Tg. Dembar.

De „Geelvink” en de „Kraanvogel” verlieten Nieuw Guinea ten noorden van Waigeo, terwijl de „Pantjalang” opdracht kreeg de Straat Dampier (tussen Waigeo en Batanta) en Straat Sagewin (tussen Batanta en Salawati) in kaart te brengen. Hierbij werd ook Straat Galewo (Straat Sele) opgenomen. De volgende namen werden genoemd: Kooxsbroetje (Jef Man), Delfzijl (Kasiem), Sprouw (Matam), Lepel Eylandt (P. Sapan), De Kwade Hoek (Kaap Sorong), Quade Eylandt (Ram), Zeeland (Tjiof), Middelburg (Nanah) en Pantjalangs Hoek (Tg. Sele) e.a.

Toen in de Molukken bekend werd, dat een vloot in de buurt van Nieuw Guinea was, dacht men dat dit weer de Engelsen waren. Derhalve besloot de slecht ingelichte Gouverneur van Ternate om onder leiding van Jacob van Geyn en Pieter Lijn de „Oostvoorn”, „Leervisich” en „Makreel” voor onderzoek derwaarts te zenden. Deze schepen verlieten Ternate in 1705, de twee laatstgenoemde werden echter spoedig door de stroming afgedreven, zodat de opsporingstocht slechts met de „Oostvoorn” kon worden gemaakt. Weylands vloot werd niet gevonden. Wel werd met een prauw de westkust van Salawati in kaart gebracht en tenslotte de Telaga Waigeo (Majalibit) binnengevaren.

De reizen van Weyland en van Geyn deden uitkomen, dat op Nieuw Guinea slechts wilde, minderwaardige muskaatnoot gevonden werd van een soort „overal om de west van India genoeg bekend en veragt”, zodat men een concurrentie in deze handel niet te vrezen had. Bovendien hadden beide expedities belangrijke aardrijkskundige resultaten opgeleverd.

Bij de reis van Dampier samen met William Funnel deed slechts de laatstgenoemde een ontdekking. Met een gekeapte Spaanse Brigantine, de „St. John”, miste Funnel in Mei 1705 de juiste doorvaart door Straat Dampier en kwam in

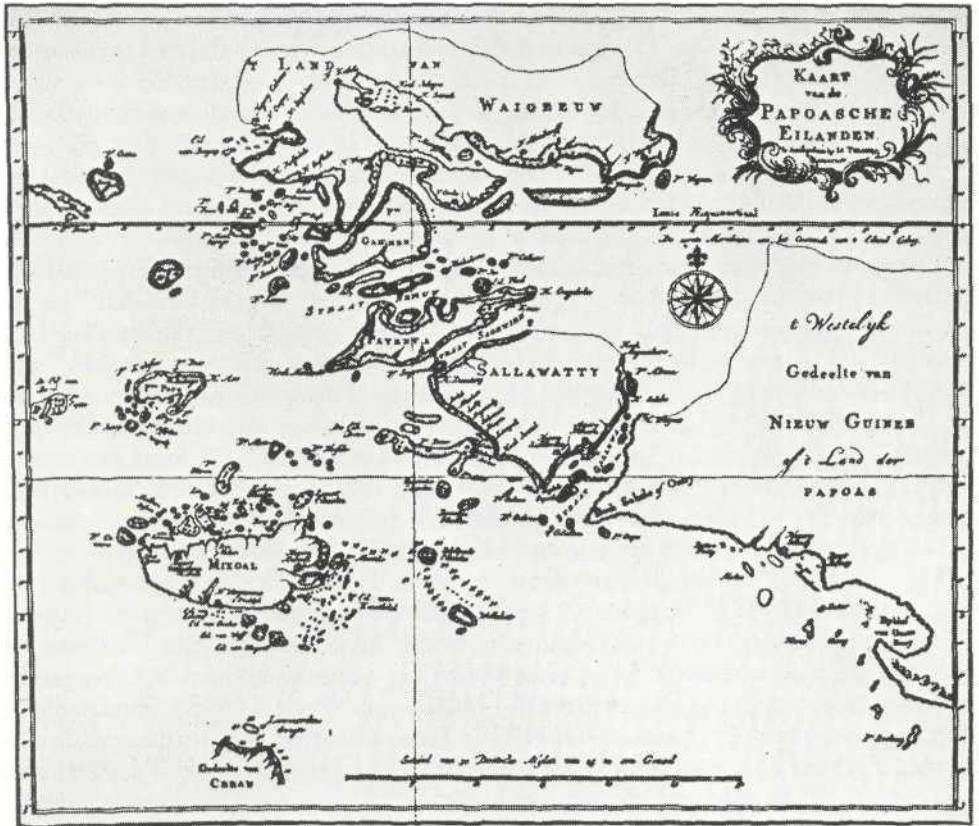


Fig. 2. Het westelijke gedeelte van de Vogelkop en de eilanden ten Westen van Nieuw Guinea volgens Isaak Tirion, 1753. Uit "Nova Guinea" (Lit. A.)

Straat Sele terecht. Niet wetende, dat ook Weyland en Cleyn hier waren geweest, noemde hij deze doorvaart "St. John's Strait".

Met het Engelse oorlogschip „Pitt” voer William Wilson in Februari 1759 door Straat Sagewin, welke sindsdien ook "Pitt's Strait" genoemd werd en waardoor om de oostpunt van Waigeo een nieuwe zeeweg naar Macao werd gevonden. Ook in 1761 zeilden Engelsen deze straat door, waarbij P. Snapan de naam "Welcome Island" kreeg. (Fig. 2 en 3.)

John Watson ontdekte in 1764 Straat Sele opnieuw en noemde haar naar zijn schip "Strait Revenge".

Vergelijken wij op fig. 4 wat van Nieuw Guinea's kust reeds bezocht was met de gepubliceerde kaart (Deel I, blz. 62), dan valt op, dat door geheimhouding nog niet veel algemeen bekend was. Slechts de resultaten van Dampier en Tasman zijn

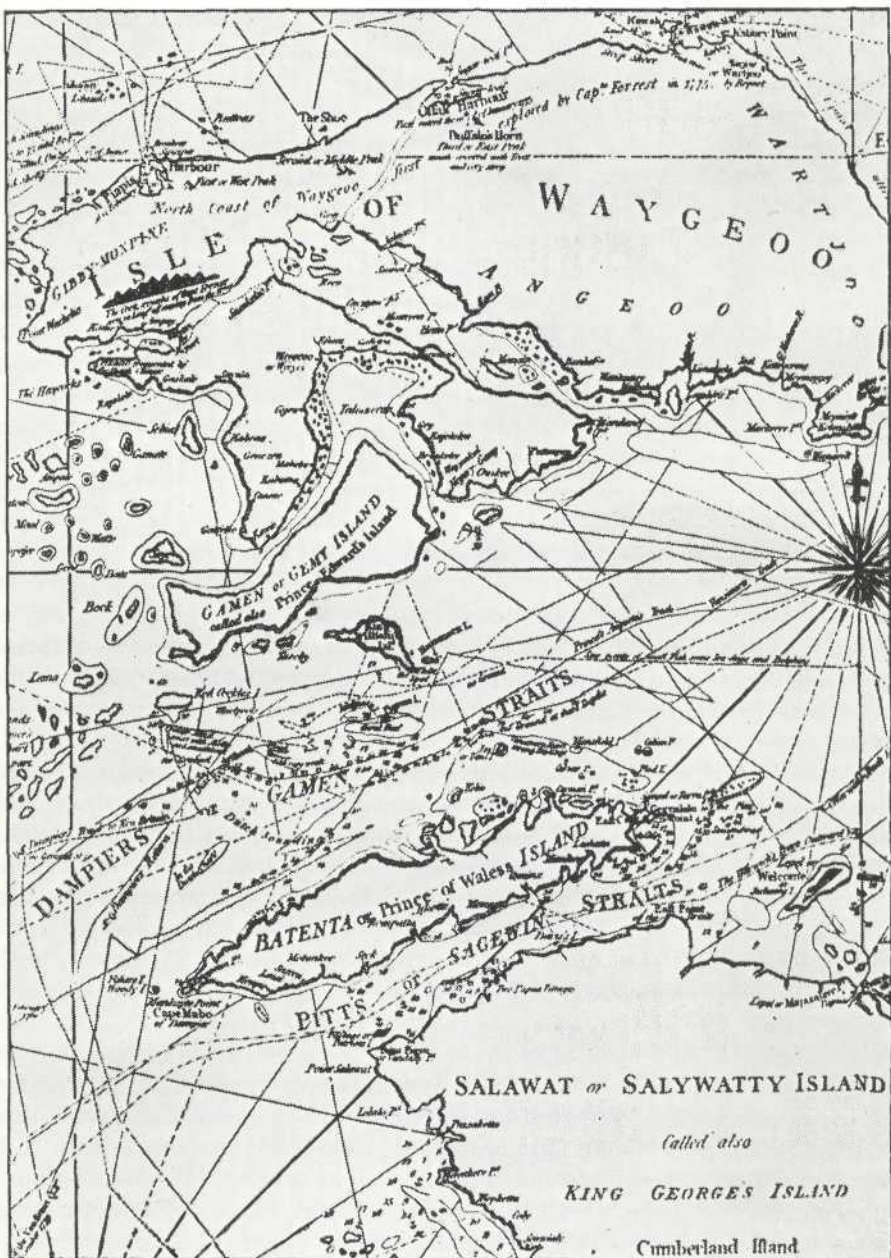


Fig. 3. New Chart of the Straits to the westward of New Guinea  
 London, 1798. Uit "Nova Guinea" (Lit. A.)

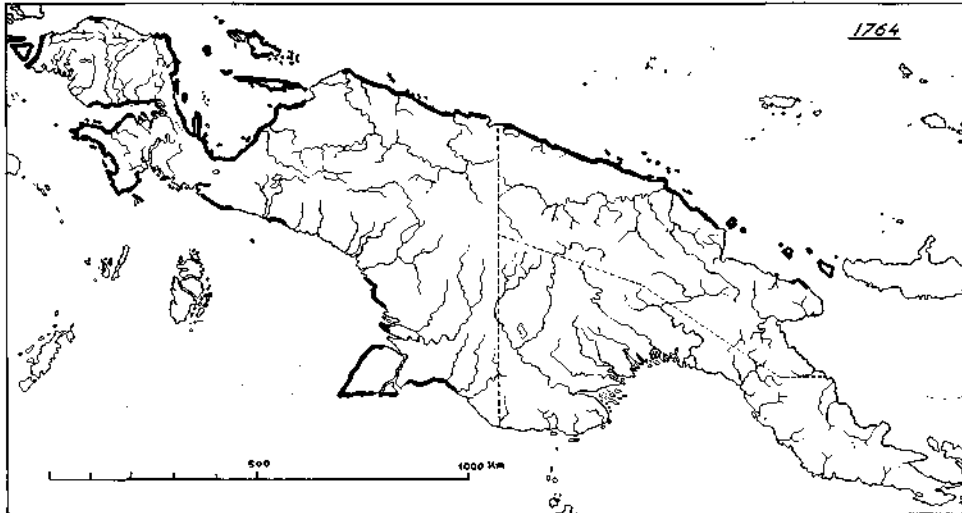


Fig. 4. Het tot het jaar 1764 verkende kustgedeelte van Nieuw Guinea  
Vergelijk hiermede de omstreeks deze tijd gepubliceerde kaart weergegeven in Deel I, blz. 62

gebruikt. De reeds in 1663 door Vinck bezochte Mac Cluergolf ontbreekt, evenals ook de prachtige resultaten van Weylands reis naar de Geelvink Baai. Torres-Straat berust op verbeeldingskracht en ook de positie van Cape York Peninsula is veel te ver naar het oosten ingetekend.

„Voor de handel was Nieuw Guinea van niet veel belang, als men de slavenhandel uitzondert. Specerijen schenen schaars voor te komen, van de parelbanken had men toen nog geen vruchten geoogst, de monsters smeekolen, die men er in handen gekregen had, waren van slechte kwaliteit en naar metalen had men vruchteloos gezocht. Daarenboven was de kust op vele plaatsen ongenaakbaar.” (Lit. 3).

#### DE ONTDEKKINGSREIZEN NAAR NIEUW GUINEA VAN 1764 TOT 1824

Met het jaar 1764 begon het tijdperk van de wetenschappelijke ontdekkingsreizen. Het onbekende lokte de wetenschappelijke geesten van verschillende naties. Aangezien ook Nieuw Guinea nog als terra incognita moest worden beschouwd, werd bij gelegenheid ook zijn kust aangedaan.

Zoals reeds in het vorige hoofdstuk werd vermeld, bleven vele resultaten der vroegere tochten geheel onbekend en wat aan het begin van deze periode algemeen bekend was, waren slechts verouderde kaarten. Bovendien was het door verbeteringen van instrumenten mogelijk geworden betrouwbare astronomische



plaatsbepalingen te maken. Maar ook de musea konden door verzamelingen uit het gebied van Nieuw Guinea worden verrijkt, omdat van dit afgelegen land zo goed als niets in deze instellingen te vinden was. De beschikbare middelen waren echter niet altijd evenredig aan het hooggestelde doel. Maar behalve de zuivere drang om door wetenschappelijke ontdekkingen boven andere naties uit te blinken, bestond nog het streven, in het bezit te komen van specerijplanten om deze in eigen gebied te kweken en hiermede afbreuk te doen aan het gehate monopolie der Oost-Indische Compagnie. Inmiddels zag de VOC met enige achterdocht toe hoe de Engelsen gebruik maakten van de Pitt's Strait en de Gaman Strait (Straat Sagewin en Straat Dampier), nadat zij hen het recht van vrije doorvaart door deze straten bij het Verdrag van Parijs in 1784 had moeten toestaan.

Door de vestiging van de deportatiekolonie in New South Wales nam de betekenis van de weer gevonden Torres Strait toe en herhaaldelijk werd voor de reis naar "New Holland" ook de weg om Nieuw Guinea's noord- en oostkust gebruikt.

Op zijn reis om de wereld met de "Boudeuse" en „l'Etoile" bereikte de Fransman Louis Antoine Baron de Bougainville (de peetvader van de prachtige tropische heester) in Juni 1767 de „Cul de sac de l'Orangerie" (Orangerie Bay) zonder te weten dat reeds Torres in 1606 deze baai was ingevaren. Langs Russel Isle (in de Louisiaden) zeilde Bougainville, vergezeld van de natuuronderzoeker Commerson en de astronoom Verron, vervolgens naar de Salomons Eilanden, waar het grootste eiland de naam kreeg van de vermaarde expeditieleider. Pas op 11 Augustus werd de noordkust van Nieuw Guinea weer bereikt en op 13 Augustus zag Bougainville het Cycloopegebergte. De reis ging verder langs de gehele noordkust tot buiten de monding van de Mamberamo. Langs de noordkust van Waigeo, dat hij niet herkende, verliet Bougainville het gebied van Nieuw Guinea door de naar hem genoemde zeestraat (welke echter reeds door Tasman was doorgevaren en gelegen is tussen Waigeo en het eiland Kawe).

Op zijn beroemd geworden eerste reis ontdekte Captain James Cook op 2 Augustus 1770, tussen Cape York en Prince of Wales Isle, de naar zijn schip genoemde "Endeavour Strait" ten zuiden van de eigenlijke Torres Strait, de lang gezochte doorvaart tussen Nieuw Holland en Nieuw Guinea. Bij deze gelegenheid nam Cook dit gedeelte van Australië in naam van de Engelse Koning in bezit en noemde het "New South Wales". Op 29 Augustus werd het Vleermuys Eiland (van Carstensz) bereikt, maar Cook begreep de betekenis van deze naam niet en schreef in zijn journaal "Whermoyzen Isle". Vervolgens werd Frederik Hendrik Eiland omzeild. Pas na herhaalde pogingen gelukte het op 3 September 1770 in 3 vadem water dicht bij de kust te ankeren. Cook, de natuuronderzoeker Banks en de plantkundige Solander gingen met 9 gewapende matrozen in een boot aan land, waar zij na een kort verblijf door de inboorlingen werden aangevallen, zodat zij zonder een verzameling te kunnen aanleggen weer moesten vertrekken.

De plaats van dit toneel was volgens Cook op  $6^{\circ}15'$  Zuiderbreedte en 65 leagues noordoostelijk van "Port Saint Augustine" of "Walche Cape" (Valsche Kaap), "or near what is called in the charts C. de la Colta de St. Buenaventura". Volgens Rouffaer was dit mogelijk op  $6^{\circ}17',5$ , waar tegenwoordig de naam Cooks Rivier aan deze gebeurtenis herinnert.

Reeds in 1766 hadden de Fransen muskaatnootbomen van Ceram en Timor naar Isle de France (Mauritius) laten brengen en in 1769—1770 van de eilanden Gebe en Patani (Halmaheira). Een andere reis in 1772, weer naar Gebe, had zulke goede resultaten, dat in 1791 op Mauritius reeds belangrijke aanplantingen van specerijen bestonden. Maar wat de Fransen konden, zou dit ook een Engelsman niet lukken?

Na de stichting van de Britse nederzetting op Balambangan (British North Borneo) werden derhalve door de Engelse East India Company pogingen ondernomen om een gedeelte van de gemonopoliseerde handel van de VOC in kruidnagelen en muskaatnoten in eigen handen te krijgen. De VOC had de gehele handel in de Molukken, maar op de nog verder oostelijk gelegen eilanden had de VOC volgens de opvatting van de East India Company nog geen aanspraken.

Derhalve werd eind 1774 Captain Thomas Forrest van Balambangan uit daarheen gedirigeerd, "where the Dutch are, or affected to be, strangers to, where the inhabitants are not subject to any prince or potentate in alliance with, or tributary to them, and on islands where there are no people".

Om op zijn reis door de Molukken geen argwaan te wekken, vertrok Forrest met een Soeloe-prauw, de "Tartar Galley", van slechts 25 voet lengte en slechts vergezeld door 2 Europeanen en 18 inlandse zeelieden. Omdat nog niet vaststond of de VOC ook Waigeo, Misoël, Batanta en Salawati voor zich opeiste, werd besloten de nog verder oostelijk gelegen eilanden te onderzoeken.

Begin December 1774 bevond de "Taratar Galley" zich in de Waigeo-groep en daar werd de noordkust van Waigeo grondig opgenomen en in kaart gebracht, zoals de Fofak- Piapis- en Rawak Harbour. Langs de noordkust van Nieuw Guinea ging de reis naar "Yarwy" (Aoeri Eiland, noordwestelijk van Manokwari), waar een nootmuskaatboom, echter zonder vruchten, werd gezien. 27 Januari 1775 werd "Dorey Harbour", de Dore Baai van Manokwari, bereikt. Hier verzamelde Forrest zoveel mogelijk informaties van de bevolking. Hij weet te vertellen, dat de Papoea's geen gouden ornamenten droegen, maar, naar de bergen wijzend (Arfakgebergte), verklaarden dat daar goud te vinden was. De Papoea's dreven handel met Chinezen in masory-schors (massoi-bast), slaven, ambergries, trepang, parelmoer, zwarte en rode kakatoes en paradijsvogels. Op "Manaswary Isl" werden muskaatnootbomen gevonden, deze keer met vruchten. Stekken werden met aarde in manden meegenomen om later in Balambangan te worden uitgeplant. Van de bevolking hoorde Forrest verder, dat in het oosten op "Omberpon" (P. Roemberpon) en "Mandamy" (Wandamen) vele muskaatnootbomen te vinden zouden zijn, maar zijn loods weigerde de reis nog verder oostwaarts te maken.

Forrest moest er genoeg mee nemen de namen van de nog verder oostelijk gelegen gebieden te noteren. Dit is werkelijk een prachtige lijst geworden, hij noemt b.v. Myfory (Schouten eilanden), Unsus (Ansoes op Japen), de gebieden Oranswary (Oransbaai), Wariapy (Wariap). Westelijk van Dorey (Manokwari) noemde hij o.a. Pulo Womy (P. Hoem in de Doreh Hoem Baai) en P. Ramay (P. Ram bij Sorong).

19 Februari 1775 vertrok hij van "Dorey" en zeilde noord van Waigeo naar Misoöl (Linty = Lilinta), waar hij te horen kreeg, dat de Gouverneur van Banda had laten informeren naar een Engels schip in de buurt van Waigeo. Ongemerkt lukte het hem om ten oosten van Halmaheira en ver buiten Morty (Morotai) Magindano (Mindanao) en tenslotte in 1776 weer Balambangan te bereiken.

Zijn reisverhaal, dat in 1779 te London gepubliceerd werd, bevat niet minder dan 60 tekeningen van de kust en 43 kaarten met hydrografische opnamen van havens en eilanden. Men bedenke daarbij, dat deze 15 maanden durende reis in een primitieve prauw werd gemaakt. (Lit. 4).

Ter illustratie hoe gebrekkig de kennis van Nieuw Guinea in deze tijd was, zij nog het volgende vermeld. Op plaat 14 van zijn reisverslag geeft Forrest een "Plan of Part of Papua and New Britain or the Salomon Islands (!) copied from Dampier. Collated wyth De Bry, Herrera & Co." (gepubliceerd door Alexander Dalrympel in 1770), welke kaart hem als reisgids zou dienen. Op deze kaart liggen de eilanden, door Weyland in de Geelvinkbaai gevonden, en "Geelvinks East Point", alle oostelijk van "King William's Cape", oostelijk van de Dampier Straat tussen Nieuw Guinea en New Britain, een verplaatsing dus van rond 1500 km te ver oostelijk!

In 1779 werd een contract gesloten tussen de VOC en de Sultan van Tidore, waarbij deze erkende zijn Rijk (waartoe ook een gedeelte van Nieuw Guinea behoorde) in leen te hebben ontvangen van de VOC. Hierop baseerde de Oost-Indische Compagnie haar soevereiniteitsrechten op Nieuw Guinea, maar, zoals wij later zullen zien, trokken de Engelsen zich hiervan weinig aan. Feitelijk bleef dit ook nog lange tijd slechts een twijfelachtig recht.

In Januari 1791 karteerde John Mac Cluer, nadat hij twee keer door Straat Sele was gezeild (waarbij hij Tg. Sele "English Point" noemde), de naar hem genoemde, reeds door Vinck in 1663 ontdekte golf. Mac Cluer vermoedde, dat vanuit het oostelijke gedeelte van de Teloek Beraoe (de Teloek Bintuni) een doorvaart zou bestaan naar de Geelvink Baai. Na een ruwe opname van de noordelijke kust drong hij daarom de Inse Rivier op. De doorvaart bleek echter niet te bestaan. Langs de zuidelijke kust werd teruggezeild. Op de verdere reis werd ook een gedeelte van Nieuw Guinea's zuidkust beter in kaart gebracht, en wel tussen ca. 135° tot 138°22' Oosterlengte (Cooks Baai).

Van het oosten komende, zeilde Edward Edwards in 1791 met de „Pandora" op weg naar de Torres-Straat langs Nieuw Guinea's zuidkust van Cape Rodney (westelijk van Abau in Papua) tot Hood Point (ca. 40 km oostelijk van Rigo,



eveneens in Papua). Op een van de riffen in de "Pandora Passage" ging het schip verloren. De overlevenden van de bemanning bereikten na een boottocht van 20 dagen Koepang op Timor.

In 1791 zond de Franse Regering de fregatten „Recherche” en „Esperance” uit onder commando van Antoine Joseph Raymond Bruni D'Entrecasteaux om een onderzoek in te stellen naar de in Februari 1788 uit de Botany Bay vertrokken expeditie van Comte de Lapérouse, uitgerust met de schepen „Astrolabe” en „Boussole”. In Juni 1793 van Tasmanië komende, ontdekte D'Entrecasteaux de eilanden Misima, Rossel en Cape Pierson van Normanby Isle. Na een bezoek van de Trobriand Eilanden zag hij Cape Ward Hunt ten zuidoosten van Morobe, dat hij "Riche Isle" noemde.

In opdracht van de regering van Bengalen voer in 1793 John Hayes met de "Duke of Clarence" en de "Duchess of Clarence" naar Dore Baai (het tegenwoordige Manokwari), waar een door pallisaden omgeven blokhuis, het „Fort Coronation”, werd gebouwd. De bezetting, onder bevel van Captain J. W. Court, bestond uit 3 onderofficieren, alsmede 60 Sipoy's. Deze nederzetting, ook "New Albion" genoemd, werd echter in April 1795 weer verlaten, maar wij zien hieruit, dat de Engelsen zich van de rechten der VOC op Nieuw Guinea weinig aantrokken. (Zie hierover ook Deel I, blz. 19).

Pas in October 1814 sloten de Sultans van Ternate en Tidore door bemiddeling van de Engelse Gouverneur der Molukken een overeenkomst, waarbij de kust van Nieuw Guinea onder de soevereiniteit van de Sultan van Tidore kwam.

Herhaaldelijk verschenen in deze tijd wetenschappelijke expedities in de wateren rond Nieuw Guinea, zoals de Franse expeditie onder Louis C. de Saulses de Freycinet met de „Uranie” in 1817, waarbij de noordkust van Waigeo werd in kaart gebracht. Tijdens de expeditie van Louis Isidor Duperrey in 1823 met de „Coquille” werden de noordkust en de Le Maire Eilanden bezocht, alsmede Fofak Harbour (noordkust van Waigeo). Dumont d'Urville, die als 1ste officier deelnam, bezocht in September 1823 de binnensee van Waigeo, de Majalibit Baai.

Duperrey bepaalde van „Pointes des Français” (ergens in de buurt van Tg. Oransbari) uit de hoogte van het Arfak-gebergte, dat daar in de Goenoeng Masabri ca. 2700 m hoog is, op 8-9000 voet. Dit is de eerste, weliswaar niet nauwkeurige hoogtebepaling, welke van Nieuw Guinea's binnenland werd gemaakt.

Wanneer wij de beschreven 60-jarige periode overzien, dan valt het op, dat van Nieuw Guinea's kust slechts weinig nieuws werd bezocht, nl. enkele punten aan de nog zo goed als geheel onbekende kust van Papua. Wat echter door de wetenschappelijke expedities werd opgemeten, werd nauwkeurig in kaart gebracht en spoedig gepubliceerd. Vergeefs trachtten de cartografen in die tijd een beeld van Nieuw Guinea's kustlijn te geven door de nieuwste gegevens te combineren met de verouderde en het zou pas later mogelijk blijken een scheiding te maken tussen de werkelijke feiten en vage verouderde mededelingen.

## NIEUW GUINEA TUSSEN 1824 EN 1865

Toen in 1824 een Britse nederzetting werd gesticht op Melville Island en in de Raffles Bay (Port Essington, noordelijk van de Van Diemen Golf), zag het Nederlandse Gouvernement, dat sedert 1814 weer in het gezag over Nederlands Oost-Indië hersteld was, zich genoodzaakt, de eilanden tussen de Molukken en Nieuw Guinea te exploreren, omdat men bang was deze aan de Engelsen te verliezen.

Na verschillende tochten naar deze eilanden in 1825, waarbij o.a. Wettar, Kissar, Letti, Banda en de Tanimbar Eilanden werden bezocht, vertrok Z.M. Brik „Dourga” in April 1826 onder commando van Luit. ter Zee 1e kl. D. H. Kolff van de Aroe Eilanden naar Nieuw Guinea. Ten zuiden van Kaap Valsch werd oostwaarts gezeild en hierbij werd de zuidelijke ingang van de tegenwoordige Prinses Marianne Straat (Muli) gevonden. Na tot iets ten westen van het tegenwoordige Merauke te zijn gekomen, werd de steven weer gedraaid en om Kaap Valsch de kust gevolgd waarbij ook de noordelijke ingang van genoemde zeestraat werd gevonden. Kolff, die deze doorvaart met boten een stuk verkende, dacht echter een nieuwe rivier te hebben gevonden en noemde haar naar zijn schip „Dourga Rivier”.

Door het ondiepe vaarwater was Kolff genoodzaakt de kust op een grote afstand verder noordwestwaarts te volgen alvorens in de buurt van de Cook Rivier en op het eiland Lakahia aan land te gaan.

Op dit eiland kwam het tot een botsing met de inboorlingen, hetgeen een strafexpeditie ten gevolge had. Aangezien niets werd opgemerkt wat er op kon wijzen, dat de Engelsen ook op Nieuw Guinea getracht hadden nederzettingen te stichten, verliet de „Dourga” Nieuw Guinea weer van Lakahia uit. (Lit. 8).

Met de in „Astrolabe” omgedoopte „Coquille” verscheen in 1827 Jules Sébastien César Dumont d'Urville, deze keer als leider van de expeditie, weer in de wateren van Nieuw Guinea. Het hoofddoel van de expeditie was door nauwkeurige astronomische plaatsbepalingen de zeekaarten te verbeteren. Daarnaast lag het weer in de bedoeling nog eens naar de verdwenen expeditie van Lapérouse te zoeken.

Na een plaatsbepaling van Cape Deliverance (Oostkaap van Rossel Isle in de Louisiaden) werden de eilanden van de Bismarck Archipel bezocht. Tussen Crown Isle en Long Isle vond d'Urville een doorvaart en vervolgens bereikte hij de kust van Nieuw Guinea bij Iris Point, waarna de „Astrolabe Bay” werd ontdekt. Door de tegenwoordige Isumrud Strait en Stephan Strait (resp. tussen de eilanden Karkar en Manam en Nieuw Guinea) ging de reis verder, dicht de noordkust volgende. Hierbij werd op 12 Augustus 1827 de Humboldt Baai gevonden en de deze baai afsluitende kapen werden Bonpland (naar de tochtgenoot van Humboldt) en Caillé (Tg. Djoean en Tg. Soeadja) gedoopt. Verder westelijk werden ook de Tanah Merah-, Matterer- en Walckenaersbaai gevonden. De kaap aan de monding van de Mamberamo noemde de expeditie-leider

naar zich zelf "Point d'Urville". Langs de zuidkust van Biak en Soepiori zeilde de "Astrolabe" naar de Dore Baai. Van hieruit werden tochten aan land gemaakt en natuurhistorische verzamelingen aangelegd. De noordkust van de Vogelkop volgde tot Kaap de Goede Hoop, bereikte men via de noordkust van Waigeo tenslotte Ambon.

Alhoewel deze expeditie behalve de "Astrolabe Bay" geen nog geheel onbekend kustgedeelte van Nieuw Guinea heeft bezocht, waren haar resultaten niettemin belangrijk. De opnamen langs de noordkust tot de monding van de Mamberamo waren de eerste nauwkeurige gegevens, waarop de moderne cartografie van Nieuw Guinea kon worden gebaseerd. Ook de natuurhistorische verzamelingen vonden haar bewerkers. Zelfs werd een studie gemaakt van de Papoeataal uit het gebied van de Dore Baai en Waigeo. (Lit. 9).

In het begin van 1826 deed weer een gerucht de ronde, dat de Engelsen een nederzetting aan de zuidwestkust van Nieuw Guinea hadden gesticht. Pieter Merkus, de Gouverneur van de Molukken, kreeg geheime volmacht van de Regering te Batavia om Nieuw Guinea's kust van Kaap de Goede Hoop tot Kaap Valsch - of indien nodig nog verder oostelijk - onder de souvereiniteit van Nederland te brengen door wapenborden te plaatsen of door de stichting van militaire nederzettingen.

Ter uitvoering van deze plannen vertrokken in April 1828 Z. M. Korvet „Triton" onder bevel van Luit. ter Zee J. J. Steenboom (aan wie ons thans nog Kaap Steenboom herinnert) en de koloniale schoener „Iris" onder commando van Luit. ter Zee z. kl. J. H. Boudijk Bastiaanse naar Nieuw Guinea. Als Regeringscommissaris maakte A. J. van Delden de reis mee, evenals de natuurkundigen Dr Macklot, S. Müller en A. Zippelius. Het militaire detachement stond onder bevel van de z. Luit. J. Schryber, die de eerste commandant van het op te richten fort werd. Ten einde niet in moeilijkheden te komen met de op Nieuw Guinea handeldrijvende Goramers en Ceramers, werd aanbevolen de nederzetting te bouwen in een gebied buiten het bereik van hun handelsreizen.

Op 21 Mei 1828 bereikte men de kust van Nieuw Guinea bij de Dourga Rivier, welke in boten 11 mijlen werd opgevaren. Reeds toen al werd vermoed, dat dit geen rivier, doch een zeestraat moest zijn. De moerassige kust, gebrek aan drinkwater en de vijandelijke houding der aangetroffen Papoea's deden besluiten een andere streek voor de nederzetting te zoeken.

In westelijke richting zeilende, werd tenslotte het eiland Lakahia bereikt en Straat Iris (tussen de eilanden Dramai en Aidoema en de vaste wal) gevonden. Twee dagen later werd de Triton Baai ontdekt, het Papoease Oroelenggoeroe. In het achterste gedeelte ten westen van de Lenggoeroe-monding (bij Kaap Lobo) werd een ogenschijnlijk bruikbare plaats gevonden.

Het fort werd „Du Bus" genoemd, naar de burggraaf Du Bus de Gissignies, Commissaris-Generaal van Nederlands-Indië, en de nederzetting „Merkusoord". Het fort, dat met twee houten palissaden omgeven werd, was op 23 Augustus zo ver gevorderd, dat het een veilige bescherming gaf. Op de volgende dag, de verjaardag van Z.M. Koning Willem I, werd in een plechtige proclamatie de kust van Nieuw Guinea in bezit genomen van de 141ste graad Oosterlengte op de

zuidkust af tot Kaap de Goede Hoop op de noordkust. Reeds spoedig echter bleek, dat deze plaats zeer ongezond was en feitelijk in het bereik lag van de Goramse en Ceramse handelslieden. Onder hun leiding werd het fort op 11 September en 12 November 1828 door honderden Papoea's overvallen, waarbij dezen konden worden teruggeslagen.

Deze ongelukkige nederzetting werd tenslotte na vele ziekten en ontberingen in 1836 weer verlaten, nadat de bezetting meer dan honderd doden had verloren. Het zou tot 1898 duren alvorens weer Nederlandse nederzettingen op Nieuw Guinea (Manokwari en Fakfak) werden gevestigd.

In 1835 voeren de schepen „Postillon” onder commando van M. Langenberg Kool en de „Sireen” onder bevel van Luit. Banse van 26 April tot 9 Mei van Noord naar Zuid door de Dourga- en Bartholomeus-rivier, waarbij aangetoond werd dat deze een zeestraat waren, welke „Prinses Marianne Straat” werd genoemd. Naar aanleiding van deze ontdekking kregen ook Frederik Hendrik Eiland, Kaap Kolff en Kaap Kool hun namen.

Op zijn laatste reis naar Nieuw Guinea met de korvetten „Zélée” en „Astrolabe” voer Dumont d'Urville in 1839 langs de zuidkust, waarbij het Charles Louis gebergte zijn naam kreeg. In 1840 van Tasmanië komende, nam D'Urville de zuidkust van Papua op tussen Samarai en ongeveer Port Moresby. Na het bezoek aan het verlaten fort Du Bus karteerde hij het achterste gedeelte van de Triton Baai. Evenals zijn opnamen van de kust van Koemawa tot Onin zijn ook deze opnamen de grondslagen geweest, waarop de latere cartografie kon voortbouwen.

Na een nauwkeurige opname van het noordelijke gedeelte der Torres Strait in opdracht van de Engelse Admiraliteit door Captain F. B. Blackwood met het oorlogsschip „Fly” en de schoener „Bramble” werd in 1845 in de Gulf of Papua het kustgedeelte tussen Bristow Isle en de monding van de Kikori River (bij Aird Hill) opgenomen. Hierbij werd een grote rivier gevonden, die naar de oorlogsbodem „Fly” genoemd werd. Ook de monding van de Turama River werd gevonden. (Lit. 10).

In aansluiting aan deze reis maakten Charles B. Yule en D. Aird met de „Bramble” en „Castelreagh” een verkenning van een verder oostelijk gelegen gedeelte van Papua's kust, waarbij de 4010 m hoge Mt. Victoria het eerst werd gezien. In de nabijheid van „Cape Possession” (ten noordwesten van Kairuku) werd de Engelse vlag gehesen en men nam dit gebied in naam van de Engelse Koningin in bezit. Met deze occupatie was de Engelse Regering het echter niet eens en pas in 1884 werd Papua voorgoed in bezit genomen. Mt. Yule (ten noorden van Yule Island) en Aird Hill (in de delta van de Kikori River) herinneren ons aan deze explorateurs.

Tijdens een volgende expeditie door Owen Stanley en Charles B. Yule met de „Rattlesnake” en de „Bramble” werden de Louisiaden nader verkend en vervolgens de zuidkust van Papua bezocht, waarbij de „Cloudy Mts.” in het ooste-

lijke gedeelte van Nieuw Guinea en de "Owen Stanley Mts." werden gezien. De kust werd slechts tot "Yule Isle" in het westen verkend. Aan deze reis namen ook de natuuronderzoekers Macgillivray en Thomas Henry Huxley deel, welke buitengewone verzamelingen aanlegden.

Volgens een geheim besluit van de Gouverneur-Generaal J. J. Rochussen werd op 30 Juli 1848 de meridiaan van 141° Oosterlengte als oostgrens van Nederlands Nieuw Guinea vastgesteld. Hiermede begon de periode van het plaatsen van wapenborden, waarmede de Regeringscommissaris D. J. van den Dungen Gronovius belast werd, met Z. M. schoener „Circe”. Als vertegenwoordiger van de Sultan van Tidore maakte Prins Amir de reis mede. Wapenborden werden geplaatst te Dore, Roon (in de Geelvinkbaai), Ansoes (Japen) en Korido (Soepiori). Ook werd de ingang van de Humboldtbaai bereikt; het lukte echter niet deze in te varen. Later plaatste Prins Ali (de broeder van Prins Amir) nog wapenborden te Tg. Sele, Atti-Atti (Onin) en in de Triton Baai. Het voor Frederik Hendrik Eiland bestemde wapenbord werd voorlopig op Lakahia opgesteld. De kust van westelijk Nieuw Guinea had nu het etiket van Nederlands grondgebied gekregen. (Lit. 11).

Monsters „steenkolon" werden in 1852 op Lakahia door C. P. de Brauw en C. Bosscher met de „Egmond" verzameld.

Het eerste stoomschip dat Nieuw Guinea aandeed, was het oorlogsschip der Nederlandse Marine „Vesuvius", dat met de Resident van Ternate, Jhr. C. F. Goldman, en onder commando van Luit. ter Zee H. F. Valentini, in 1853 Dore bezocht.

De eerste Nederlandse wetenschappelijke expeditie van 1858 staat op naam van het oorlogsschip „Etna" met als gezagvoerder Luit. G. Rijen en onder leiding van de Resident van Banda, H. D. A. van der Goes. Andere leden van deze expeditie waren Dr J. H. Croockewit, Kapitein Beckman, C. B. H. Rosenberg en detachementscommandant Luit. Tissot van Patot met 50 soldaten en 40 koelies. Men bezocht de kust van Koemawa en voer de Tenggiri Rivier in boten op tot aan de voet van het gebergte. Na een bezoek aan de Bitsjaroe Baai (de Quaelbergh Baai van 1678) werd de ingang van de Argoeni Baai gevonden. Deze werd ingevaren tot ongeveer ter hoogte van het eiland Rewatina, waar deze baai zich nog eens verwijdt. Na het verrichten van opnamen in de Kaimana Baai werden de bruinkolon van Lakahia nog eens onderzocht. Op 18 April werd de fjord-achtige Etna Baai gevonden en in haar gehele lengte opgenomen.

Hierop vertrok de „Etna" naar Dore en naar de Humboldt Baai, welke voor het eerst zowel in de buiten- als in de binnenbaai (Jautefa Baai) hydrografisch werd opgenomen.

De resultaten dezer expeditie waren op hydrografisch gebied belangrijk. De natuurhistorische resultaten waren echter slechts gering. De geologische verzameling ging verloren en de verzameling vogels verdween in buitenlandse musea. De politieke resultaten gaven geen aanleiding tot het vestigen van een nieuwe Nederlandse bestuursnederzetting op Nieuw Guinea.

Omstreeks deze tijd trok het land van de paradijsvogels ook de belangstelling van andere natuuronderzoekers, o.a. de Engelsman Alfred Russel Wallace, die gedurende 8 jaren in de oostelijke helft van de Archipel zijn verzamelingen aanlegde. Wallace vertoefde tussen April en eind Juli 1858 in de Dore Baai nabij het dorpje Kwawi. Door een beenzweer was hij gedwongen geruime tijd af te zien van excursies naar het binnenland en terwijl de prachtige vlinders vóór hem door het luchtruim dartelden, was hij genoodzaakt stil te zitten. Ook de dagelijkse regens droegen er weinig toe bij om zijn stemming te verbeteren. Zijn inlandse assistenten brachten uit Amberbaken slechts een bescheiden paradijsvogelverzameling mede. Zijn eigen insectenooft daarentegen was belangrijk beter. Desondanks is zijn verblijf aanleiding geweest voor de latere bezoeken door Beccari en d'Albertis.

Door de leden van de Etna-expeditie werd hij met argwaan bejegend. Is het verwonderlijk, dat hij in zijn later verschenen boek slechts met verdriet op zijn verblijf in Dore terugkijkt?

Twee jaren later was Wallace ongeveer 3 maanden op de zuidkust van Waigeo, waar hij hoofdzakelijk vanuit Basir (op het eiland Gam) zijn natuurhistorische verzamelingen aanlegde. (Lit. 12).

Charles Allen, vele jaren assistent van Wallace, verzamelde bij Sailolof en Samate (Salawati). Later maakte hij ook van Doom uit tochten naar de overwal van Nieuw Guinea.

Tegelijkertijd met Allen was ook C. B. H. Rosenberg, een der deelnemers aan de Etna-expeditie en intussen civiel gezaghebber op Ceram, bezig op Salawati en de naburige eilanden natuurhistorische verzamelingen aan te leggen.

Ook Dr H. A. Bernstein verzamelde in opdracht van het Museum te Leiden in 1863 op Waigeo (Saoenek en Telaga Majalibit). In 1864-1865 was hij aan de noordkust van Batanta, later op Salawati (Samate en Doom). Behalve de eilanden Ram en Tjiof bezocht hij ook Ramoi (ten oosten van Sorong), waar hij ook geologische studies maakte. Ook Tg. Sele en de westkust van Salawati werden door hem bezocht. Hij overleed aan een ziekte op 19 April 1865 op het kleine eiland Jef Doif of P. Sapan, dat vroeger, zoals wij reeds hoorden, ook bekend was onder de namen Lepel Eiland, Welcome Isle en Jackson Isle. (Lit. 13).

Reeds in 1852/53 moet G. J. Fabritius, Agent van de Firma M. D. Renesse van Duivenbode, vanuit Dore tochten hebben gemaakt naar het landschap Amberbaken in het Tamraugebergte. In 1858 werden tochten naar dit landschap herhaald door de zendelingen J. G. Geissler en C. W. Ottow en nog eens in 1863 door Geissler en J. W. G. Jaestrich vanuit hun post te Dore. Aangezien echter in dit gebied de bevolking in ver uit elkaar liggende nederzettingen woonde, werd er van afgezien hier een zendingspost op te richten.

Overzien wij de 100-jarige periode tussen 1764 en 1865, dan kunnen wij de volgende aanwinsten in de aardrijkskundige kennis van Nieuw Guinea's kustlijn vaststellen. De noordkust was, met uitzondering van enkele punten in de Geel-

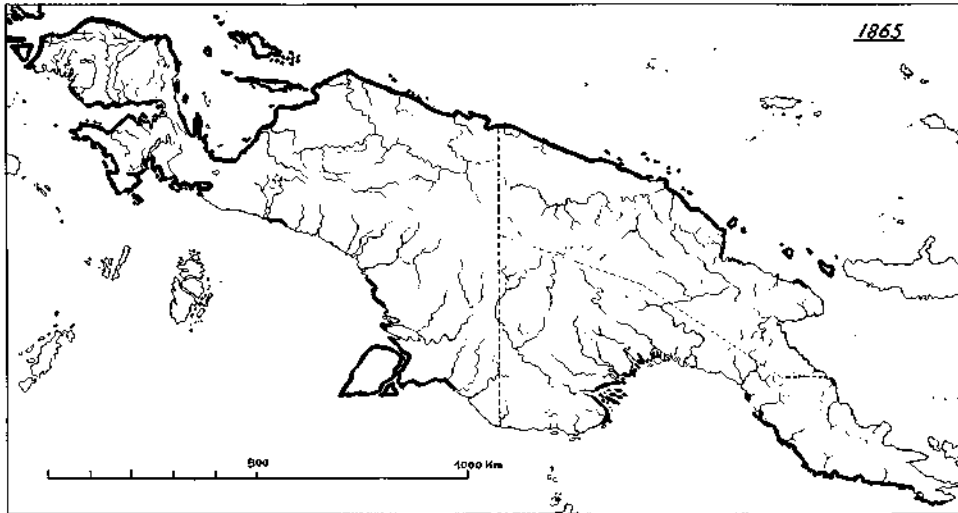


Fig. 5. De tot het jaar 1865 verkende kust van Nieuw Guinea

vinkbaai, van Tg. Sorong tot de Astrolabe Bay globaal bekend. Verder oostelijk daarentegen waren slechts enkele punten van de kust aangedaan, zoals Cape King William en de als een eiland beschouwde Cape Ward Hunt. De zuidkust was door D'Urville van de Orangerie Bay tot Port Moresby in kaart gebracht. Verder westelijk waren tot Yule Isle slechts enkele punten bekend. In de Gulf of Papua was slechts Cape Possession bezocht en het kustgedeelte tussen Kikori River en Bristow Isle. Nog verder westelijk was de kust tussen Merauke en de monding van de Digoel bekend. In het tussenstuk tot de Etna Baai waren slechts enkele punten aangedaan. Van Etna Baai tot Onin bestonden nog hiaten in betrouwbare opnamen tussen Teloeke Sebakor en Fakfak. Aan de noordkust van de Mac Cluer golf was het kustgedeelte tussen Tg. Sele en Tg. Sabra nog onvoldoende bekend. (Fig. 5, zie ook de kaart in Deel I, blz. 63).

Met uitzondering van kleinere tochten, hoofdzakelijk gemaakt voor het verzamelen van natuurhistorisch materiaal, was nog niemand het binnenland van Nieuw Guinea ingetrokken!

#### DE EXPLORATIE VAN NIEUW GUINEA TUSSEN 1865 EN 1885

C. B. H. Rosenberg's reis in 1869 in opdracht van de Nederlands-Indische Regering naar P. Noomfor, Korido, Japen en Mios Noem en zijn laatste reis naar Dore in 1870 wierpen slechts geringe aardrijkskundige resultaten af.

Geringe resultaten had ook de reis van de Italiaan G. Emilio Cerruti, vergezeld van zijn broeder en kapitein Giuseppe de Lenna op het gecharterde jacht „Alexandra” in 1870. Slechts in Straat Sele of Galewo werd als werkelijk nieuw gegeven

Straat Lenna tussen de eilanden Warir en Salawati gevonden en in kaart gebracht.

De oud-Resident P. van der Crab, die als Regeringscommissaris optrad, maakte in 1871 een reis met het houten raderstoomschip „Dassoen”, vergezeld door de plantkundige J. E. Teysmann. Na een bezoek aan Onin werd de Mac Cluergolf ingevaren, maar ongeveer op de hoogte van Tanah Merah werd de steven gewend en vervolgens Sorong (Doom) en de eilanden Bam en Rombombo bezocht. Op de verdere reis werd vergeefs getracht op de steile, rotsige Kaap de Goede Hoop een wapenbord aan te brengen. Van Dore uit trachtte Van der Crab Hatam in het Arfak-gebergte te bezoeken; de poging werd echter reeds op de 2de dag opgegeven. Tijdens de reis naar de Humboldt Baai werden nog enkele plaatsen in de Geelvink Baai bezocht zomede Ansoes. In de buurt van Kaap Bonpland (Tg. Djoear) werd het meest oostelijke wapenbord opgericht. Het meest oostelijke punt, dat de „Dassoen” bereikte, lag op 143°32' Oosterlengte, ongeveer bij het eiland Kairiru, waar de vele zieken aan boord (twee man waren reeds overleden) de terugreis nodig maakten.

Evenals op de heenreis werd ook op de terugreis een poging gedaan om de Rochussen Rivier (Mamberamo) in te varen, doch er werd geen vaargeul gevonden. Slechts de botanische verzamelingen van Teysmann brachten nieuwe resultaten. (Lit. 14).

Onder de natuuronderzoekers verscheen nu ook nog de Russische natie, vertegenwoordigd door Nikolai Nikolajewits de Miklucho Maclay, die zich in September 1871 door een Russisch korvet, te zamen met de Zweedse matroos Uhlson, in de Astrolabe Bay liet afzetten. Na een verblijf van 16 maanden werden hij en zijn metgezel door de Russische klipper „Isumrud” weer weggehaald. Aan deze reis herinnert de „Isumrud Strait” tussen het eiland Karkar en Nieuw Guinea. Maclay maakte een kaart van de Astrolabe Bay.

In 1874 bezocht dezelfde Maclay Nieuw Guinea opnieuw voor anthropologische studies. Na een bezoek aan Namatotte, waarbij hij de zeestraat tussen dit eiland en Nieuw Guinea „Strasse der Königin Sophia” noemde (naar de toenmalige Koningin der Nederlanden), voer hij door de „Moordenaars Rivier”, de doorvaart tussen Namatotte en het eiland Sagil, en liet een huis bouwen op Kaap Aiwa. Hij verkende van hier uit de Triton Baai en noemde de zeestraat tussen het eiland Marawa en Nieuw Guinea „Durchfahrt der Grossfürstin Helene”. Na een bezoek aan de resten van het fort Du Bus klom hij over de 1200 voet hoge bergrug in het oosten van de Triton Baai en ontdekte het er achter liggende Kamaka Wallar Meer. Tijdens zijn afwezigheid door een bezoek van de Kajoe Merah- en Etna Baai plunderden de inboorlingen van Namatotte zijn huis.

In 1876 bezocht Maclay voor de tweede keer de Astrolabe Bay, waar hij tussen Juni en November zijn vroegere opnamen aanvulde en uitbreidde van Cape Croissilles (ten noorden van de Astrolabe Bay) tot Taliata Point (NE van Cape King William). Hierbij ontdekte hij de „Grossfürst Alexis Hafen” (Sely Harbour).



Te zijner ere heet nu nog een gedeelte van de kust ten zuidoosten van de Astrolabe Bay „Maclay Coast”. (Lit. 16).

Een der belangrijkste tochten in deze periode werd door Captain John Moresby in 1873 en 1874 met de „Basilisk” gemaakt. Hierbij werden de “Redscar Bay” en de “Laloki River” gevonden en vervolgens vond de „Basilisk” zijn weg door de “Basilisk Passage” in het rif voor de kust naar “Port Moresby”, waarbij ook de er achter liggende “Fairfax Harbour” werd gevonden. Westelijk van Bristow Isle (ten zuiden van Daru) drong de expeditie langs de kust door tot het eiland „Dauan” (ten Westen van Saibai Island). Op de terugreis naar het oostelijk gedeelte van Nieuw Guinea vond Moresby tegenover Yule Isle de “Hall Sound”. De eilandengroep, bestaande uit “Basilisk Isle”, “Moresby Isle,” “Hyter-” en “Heath Isle” en vele kleinere eilanden, werd nauwkeurig in kaart gebracht. Op het eiland Samarai werd eens het middagmaal gebruikt, wat voldoende aanleiding was om het “Dinner Isle” te noemen. 14 Maart 1873 werd aan “Cape Possession Bay” op Hayter Isle de Britse vlag gehesen en deze eilandengroep in bezit genomen voor de Engelse Koningin Victoria. Vervolgens werd de “Milne Bay” ontdekt, welke reeds in 1606 door Torres was bevaren. “East Cape” werd omgezeild alvorens naar Australië terug te reizen.

In 1874 verscheen Moresby met de “Basilisk”, begeleid door de “Sandfly”, weer aan Nieuw Guinea's kust. Na de opnamen van de zuidkusten van de D'Entrecastaux Islands “Normanby”, “Fergusson” en “Goodenough” en de “Goschen Strait” werd de gehele kust opgenomen tot de Astrolabe Bay. Hierbij werden ook de mondingen van de “Mambare River” en “Markham River” gevonden. Tijdens verzameltochten aan land werden uitwerpselen van de casuaris gezien en hierdoor rees het vermoeden, dat op Nieuw Guinea ook de rhinoceros zou voorkomen.

Met deze reizen had Moresby in het oostelijke gedeelte het sluitstuk van de kustverkenning geleverd (Lit. 17).

Het bezoek van het expeditie-schip “Challenger” in 1875 aan de Humboldt Baai bracht geen nieuwe aardrijkskundige vondsten. Wel werd natuurhistorisch materiaal verzameld.

Na de bescheiden resultaten van de Italiaan Cerruti verschenen in 1872 zijn beide landgenoten, de natuuronderzoekers Odoardo Beccari en Luigi Maria D'Albertis in Nieuw Guinea, waarvan in het bijzonder de laatstgenoemde voor zijn tijd buitengewone resultaten bereikte.

Met de schoener „Boeroeng Laoet” bereikten zij Nieuw Guinea's kust voor een kort bezoek aan P. Karas en P. Faer in de Teloek Sebakor. Hierna ging hun reis om de westkust van Salawati en door Straat Sagewin naar Sorong (op het eiland Doom). Van 3 Juni tot 2 Juli verbleef D'Albertis in de ca. 3 km stroomopwaarts gelegen kleine nederzetting Ramoi (ten oosten van de tegenwoordige nederzetting der Nederlandsch Nieuw Guinea Petroleum Maatschappij te Sorong), waar vóór hem reeds Bernstein natuurhistorisch materiaal verzameld had. Aan-

gezien hij en zijn twee assistenten reeds kort na de aankomst een koortsige ziekte kregen en in het kleine dorp binnen drie dagen vijf Papoea's aan ziekte overleden, kreeg D'Albertis generlei medewerking, noch voedsel van de bevolking. Slechts door dreigementen met zijn revolver kreeg hij tenslotte hulp voor zijn terugtocht naar Doom. Het was voor hem een opluchting toen hij Ramoi eindelijk kon verlaten, de plaats, zoals hij later schreef "where I had three chances of death, from hunger, from fever and from an arrow". Zijn verzamelde vogels en insecten waren echter een groot succes.

Medio Juli vertrokken D'Albertis en Beccari naar Dore, waar zij door de zending J. L. van Hasselt, die reeds 9 jaar aldaar had doorgebracht, gastvrij werden ontvangen. Van Andai uit, een nabij gelegen tweede zendingspost, bezochten zij het Arfakgebergte, waarbij D'Albertis een hoogte van 1200 m overschreed. Toen D'Albertis ziek werd keerden de beide natuuronderzoekers naar Doom terug. Beccari vertrok naar Amboina en D'Albertis naar Australië.

Door ondersteuning van zijn stad Genoea werd Beccari in 1875 nog eens in de gelegenheid gesteld naar Nieuw Guinea terug te gaan. Van Doom uit bezocht hij de noordkust van de Vogelkop, van waaruit hij het Moraitgebergte overschreed en de Warsamson Rivier ontdekte.

Na een reis in de Geelvinkbaai bezocht hij het Arfakgebergte opnieuw en slaagde er in als eerste Europeaan het ca. 1520 m hoog gelegen Hatam te bereiken, waar hij een maand verbleef. Beccari is beter bekend door zijn reizen met Giovanni Doria in Serawak op Borneo (Lit. 18).

D'Albertis maakte in December 1874 in Somerset kennis met Reverend S. Mac Farlane, hoofd van de zending in de Torres Straat. Deze bezocht in gezelschap van Octavius C. Stone met de zendingsboot "Ellengowan" de Mai Kusa of Baxter River (aan de zuidkust van Nieuw Guinea tegenover het eiland Boigu).

Het volgende jaar bezocht Stone samen met W. G. Lawes de Laloki River en drong achter Port Moresby ca. 25 mijlen het binnenland in.

In December 1875 kreeg D'Albertis gelegenheid in gezelschap van Mac Farlane en H. M. Chester met de "Ellengowan" een reis te maken naar de Fly River, waarbij deze voor het eerst opgevaren werd tot Ellengowan Island, in rechte lijn ca. 185 km van het noordelijkste punt van Kiwai Island (in de Fly-delta).

Met deze tocht maakte D'Albertis veel reclame in Australië en hij wist voor zijn fantastisch plan om de Fly, welke bron hij in het midden van het eiland vermoedde, op te varen en vervolgens over land naar Yule Island of Port Moresby te trekken, de nodige fondsen te verkrijgen. De Regering was bereid hiervoor de stoomlaunch „Neva" ter beschikking te stellen. Slechts door de onbekendheid met het binnenland van Nieuw Guinea kan de ondersteuning van zulk een plan worden verklaard. Op 1 Mei 1876 vertrok D'Albertis van Somerset naar de Fly, begeleid door de machinist L. Hargrave, de verzamelaar John Wilcox en 7 inboorlingen. Onderweg werden nog drie Papoea's als tolken meegenomen.

Op 31 Mei werd Ellengowan Island gepasseerd en 10 Juni werd Snake Point

bereikt, aan de monding van de Alice River. Dit punt wordt tegenwoordig "D'Albertis Junction" genoemd. Hoewel de vurige Italiaan ruzie met de overige leden der expeditie had en door zijn verzamelwoede, meenemend wat hem beviel, veel last had met de bevolking, lukte het de Fly nog verder op te varen. Op 17 Juni zag hij vanaf een heuvel op een afstand van naar schatting ca. 50 mijlen een gebergte, dat hij naar zijn Koning „Victor Emanuel Mountains" noemde. Hoe ver hij de Fly is opgevaren, is niet zeker, maar hij heeft zeer waarschijnlijk de monding van de Tully River bereikt. De moeilijkheden zijner expeditie waren echter belangrijk toegenomen. De bemanning leed aan koorts, de voorraad aan voeding liep ten einde en het was niet mogelijk door de jacht voldoende aanvulling te verkrijgen. Bovendien was de rivier zo ondiep geworden, dat de „Neva" niet meer verder kon. Aangezien D'Albertis het Gouvernement van New South Wales beloofd had de Fly te exploreren, vroeg hij van de machinist een schriftelijke verklaring, dat de reis onmogelijk verder rivieropwaarts kon worden gemaakt. Tijdens de terugtocht werd ook nog de "Alice Hargrave River" (Alice River) enkele dagen opgevaren, welke zo ondiep werd, dat weer moest worden teruggekeerd.

18 Juli was de expeditie terug op Mibu Island (in de Fly-delta). Hevige winden vertraagden de terugreis naar Somerset dusdanig, dat de Neva pas op 21 November 1876 weer daar aankwam.

D'Albertis was er dus niet in geslaagd de bron van de Fly te vinden, noch zijn voorgenomen landtocht te maken, iets, wat ook heden slechts met behulp van proviandering door vliegtuigen mogelijk zou zijn. Hij was echter de eerste, die in het binnenland van Nieuw Guinea een punt bereikte, dat 275 km van het meest nabijgelegen punt van de kust ligt, op Nederlands gebied vergelijkbaar met een plaats ca. 25 km voorbij Taneh Merah (aan de Digoel), dat pas in Maart 1905 bereikt werd.

De uit het hart van Nieuw Guinea meegebrachte verzamelingen vonden grote bewondering bij wetenschappelijke verenigingen in Australië. Zo groot was de appreciatie van D'Albertis' werk, dat hij van het Gouvernement de toestemming kreeg om de „Neva" nog eens voor een reis naar de Fly te gebruiken.

Belangstellenden in geografische ontdekkingsreizen droegen 500 pond bij, zodat D'Albertis begin Mei 1877 Somerset weer kon verlaten, begeleid door machinist C. Preston met drie Zuidzee-inboorlingen en 5 Chinezen. Op 21 Mei werd de geweldige Fly weer ingevaren. Herhaaldelijk werd de „Neva" tijdens haar reis stroomop geattakeerd. De Chinezen werden ontevreden omdat zij planten en insecten moesten verzamelen, terwijl zij dachten naar een goudland gebracht te worden. Kort na een afranseling overleed een der Chinezen, een tweede liep weg en werd in het onmetelijke bos niet teruggevonden, de overigen deserterden in een boot, die later zonder de vluchtelingen op een bank stroomaf werd aangetroffen. De waterstand was veel lager dan tijdens de vorige reis, waardoor het in 1876 bereikte punt niet kon worden gehaald. Op 17 October werd de terugkeer begonnen. Als enige ontdekking werd de monding van de grootste zijrivier, de Strickland, gevonden.

Toen tenslotte in de delta bij het eiland Mibu werd geankerd, liepen ook nog twee leden van de resterende bemanning weg. Met slechts D'Albertis, Preston en een bediende bereikte de „Neva” pas op 4 Januari 1878 Thursday Island. De intussen gearriveerde twee deserteurs beschuldigden D'Albertis van moord op de twee Chinezen. D'Albertis werd vrijgesproken maar de Resident Magistrate H. W. Chester was niet al te goed over D'Albertis te spreken. Zo eindigde de eerste exploratie van de Fly (Lit. 19).

Om slechts een kleine indruk te geven welke rijkdommen de verzamelingen bevatten, zij vermeld, dat alleen zijn vogelverzameling 62 nieuwe soorten bevatte. De prachtige grootbloemige rode *Mucuna albertisii*, een vlinderbloemige liaan met lange bloemtrossen, welke vaak langs Nieuw Guinea's rivieren wordt gezien, noemen de Engelsen „D'Albertis Creeper” ter herinnering aan deze moedige Italiaanse explorateur.

In 1875 bezocht het Duitse oorlogsschip „Gazelle” onder bevel van Kapitan zur See Freiherr G. E. von Schleinitz de Mac Cluergolf, waarbij van het binnenste gedeelte en van de zuidkust een nauwkeurige zeekaart werd opgenomen en de „Jeschke Fluss” (Insé Rivier) werd opgevaren.

De expeditie van Andrew Goldie samen met A. Morton, W. Blunden en J. H. Shaw bezocht in 1877 de Astrolabe Mts. en de Laloki River in de buurt van Port Moresby. Hierbij werd in een zijrivier van de Laloki, de „Goldie River”, op 17 Augustus 1877 door een Papoea voor het eerst goud in Nieuw Guinea gevonden. Ook verkenden zij bij Abau de „Cloudy Bay” en daarna „Port Glasgow” en „Millport Port”.

Op het bericht van goudvondsten op Nieuw Guinea, het oude Isla d'Oro, begon in 1878 de eerste „Goldrush”. In Maart, April, Mei, Juli en Augustus arriveerden prospectors voor bezoeken aan de Goldie- en Laloki Rivers. Maar het goud bleek nog altijd naar het gezegde daar te liggen „where you find it” en teleurstellingen bleven niet bespaard. Slechts „strong colours” werden gevonden.

De belangrijkste expeditie op Nederlands gebied aan het einde van deze periode was de eerste opvaart op de Mamberamo. In Engeland stelde de reiziger Wilfred Powel voor, deze rivier te verkennen omdat:

“If this river is navigable for small vessels at least, then I believe that it will become a highroad into the interior, and that an exploring party travelling up it southward, and another, in the opposite direction, up the Fly river, might meet in the interior, and do much to open up to science a land that is at present shrouded in the darkest mystery”.

Wij kunnen thans moeilijk begrijpen, dat zulk een fantastisch plan enige belangstelling kon krijgen, omdat reeds toen bekend was, dat de ruggegraat van Nieuw Guinea door een hoog gebergte wordt gevormd. Niettemin was dit plan aanleiding tot de opdracht aan de Resident van Ternate om met het Gouvernementsstoomschip „Havik” deze rivier te verkennen, teneinde de Engelsen te beletten de verkenning van de grootste rivier van Nederlands Nieuw Guinea op hun naam te krijgen.

Op 19 Juli 1884 bereikte de „Havik” onder gezagvoerder J. W. Scholten de monding van de Mamberamo. Het reisgezelschap bestond uit Luit. ter Zee E. O. Kerkhoven, Controleur Monod de Froideville, Officier van gezondheid Dr J. G. E. van Pee en de zendeling Van Hasselt. Het lukte op de Mamberamo als het hoogst gelegen punt Havik Eiland te bereiken, waar echter het schip door de sterke stroom tegen een grintbank werd gedrukt. De hogere waterstand de volgende dag liet het schip weer vlotkomen en nadat een wapenbord op het eiland was geplaatst liet de „Havik” zich met „krabbend anker” de rivier afzakken. Tijdens deze reis kregen Loman-, Monod-, Pee-, Kerkhoven-, Morris- en Scholten Eiland hun naam en werd naar de Gouverneur-Generaal Otto van Rees het „Van Reesgebergte” benaamd. Tijdens de terugreis werd vriendschappelijke aanraking met de bevolking verkregen en zelfs werd in Pauwi een „Korano Mamberomo” benoemd. Het „Groot Water” (Mamberamo) werd op 27 Juli weer verlaten en het zou 15 jaren duren alvorens weer een schip deze rivier opvoer.

In opdracht van de Prime Minister of Queensland, Thomas Mac Ilwraith, plantte de Police Magistrate H. M. Chester op 4 April 1883 de Engelse vlag te Port Moresby en nam hiermede het gebied ten oosten van de 141° Oosterlengte voor Engeland in bezit. Het Colonial Office was het echter ook met deze tweede annexatie niet eens en keurde haar niet officieel goed, omdat naar zijn mening geen gevaar bestond dat een andere natie dezelfde aspiraties had.

Het politieke spel tussen Australië en Groot-Brittanië tegen Duitsland vond tenslotte zijn einde in het hernieuwde hijsen van de Britse vlag te Port Moresby op 6 November 1884 en de gelijktijdige proclamatie op het oorlogsschip „Nelson” in de Orangerie Bay.

De Duitse vlag werd op 16 November van hetzelfde jaar te Friederich Wilhelms Hafen (Madang) gehesen.

De grens tussen het Engelse en Duitse gebied, voor zover deze op het vaste land van Nieuw Guinea lag, werd in April 1885 geregeld.

Na de Duitse annexatie nam Otto Finsch met de „Samoa” onder Kapitan E. Dallmann de noordkust van het Kaiser Wilhelms Land opnieuw op, waarbij de „Kaiserin Augusta Fluss” (Sepik) en vele punten langs de kust Duitse namen kregen.

Aan het einde van deze periode was de kust van Nieuw Guinea voor het grootste gedeelte bekend. (Fig. 6). Een uitzondering hierop maakte het gedeelte tussen 141° Oosterlengte en de Wassi Kussa, het binnenste gedeelte van de Argoeni Baai en de zuidkust van Beraoer (ten oosten van Tg. Sele), alsmede de noordkust van de Mac Cluergolf.

Nieuw Guinea's zuidkust tussen Frederik Hendrik Eiland en de Etna Baai was nog zeer slecht verkend, omdat het ondiepe vaarwater en de stroming het noodzakelijk maakten, op een grotere afstand van de kust te varen. Ook de met eilanden en riffen bezaaide oostkust van Straat Sele was nog niet voldoende opgenomen.

Het binnenland van Nieuw Guinea was nog bijna „terra incognita”. Een uit-

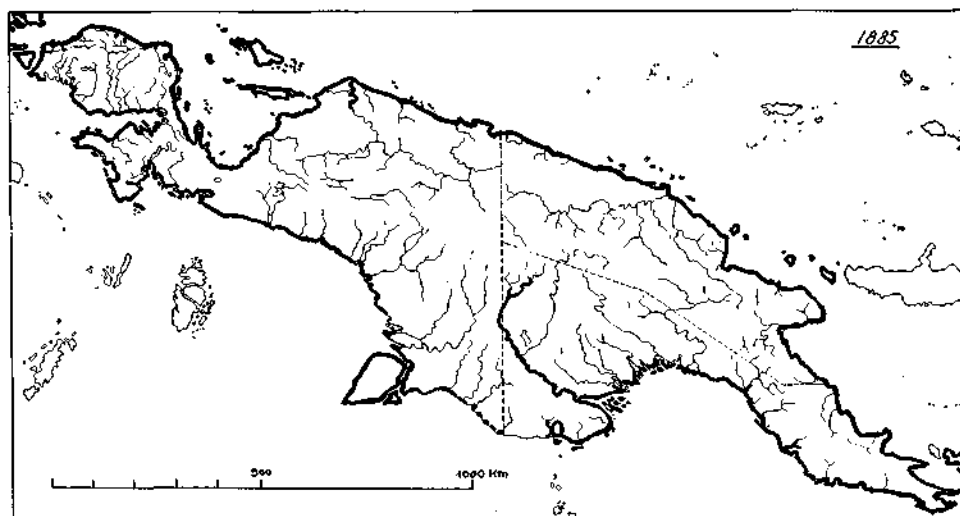


Fig. 6 De tot het jaar 1885 verkende kust van Nieuw Guinea en de weinige tochten naar het binnenland

zondering hierop was gemaakt door de buitengewone tocht van D'Albertis op de Fly en de verkenning van de Mamberamo tot ca. 95 km van de kust. De goudzoekers waren in het achterland van Port Moresby doorgedrongen, de vogelverzamelaars hadden herhaaldelijk het Arfakgebergte bezocht.

Het grote eiland was nu onderverdeeld in gebieden van drie naties, t.w. Nederland, Groot-Brittanië en Duitsland. Van nu af aan zou het een nationale taak zijn het geannexeerde land te verkennen.

Door de verzamelingen van Teysman en Beccari op de noordkust en van Mac Farlane, D'Albertis en Goldie op de zuidkust werd veel van de flora van Nieuw Guinea bekend. De vele vogeljagers, die er in het bijzonder op uit waren de gevraagde paradijsvogels te verkrijgen, alsmede Rosenberg en Wallace, brachten nieuwe zoölogische vondsten. Ook ethnografica vonden hun weg naar de musea.

#### DE BELANGRIJKSTE ONTDEKKINGSTOCHTEN TUSSEN 1885 EN 1906

##### NEDERLANDS NIEUW GUINEA

###### *Noord Nieuw Guinea*

De Engelse dierenverzamelaar William Doherty ontdekte in 1892 het Sentani-meer. Dit meer werd in 1901 door Controleur L. A. van Oosterzee met een deel der bemanning van Hr. Ms. „Ceram” in kaart gebracht. Langs de Djaifoeri en Tami Rivier werd naar zee teruggekeerd. Vanuit de Tanah Merah Baai beklom hij de 1890 m hoge G. Dafonsero van het Cycloop-gebergte.

In 1899 werd met een stoomsloep van het S.S. „Camphuys” der K.P.M. onder Kapitein D. de Groot de Mamberamo tot het dorp Pauwi opgevaren. 5 weken later voer de „Camphuys” deze rivier weer op tot Havik Eiland. Een verdere verkenning was ook met de stoomsloep niet mogelijk wegens de hevige stroom. Tijdens deze reis werd het Rombebai Meer voor het eerst gezien.

De expeditie van Februari tot Augustus 1903, uitgezonden door de Treub Maatschappij en de K.N.A.G., met de leden Dr A. Wichmann, G. A. J. van der Sande, Drs L. F. Beaufort, Mr H. A. Lorentz en J. M. Dumas, maakte van Sjeri (aan de Geelvinkbaai) uit een tocht over land naar de Wasian Rivier, waarbij de aldaar voorkomende kolen werden onderzocht. Vervolgens werd van de Humboldt Baai uit het Sentanimeer bezocht en het Cycloopegebergte beklommen. Korte verkenningen werden gemaakt van de benedenloop van de Toarim en Kapitaoe Rivier. Vanuit de Walckenaer Baai werd de Korime (of Grime) Rivier ca. 17 km gevolgd. Als besluit van deze expeditie werd van Waoboe (aan de Geelvink Baai) uit, een landtocht gemaakt naar het Ha- of Jamoer Meer. Nadat ook nog de naar het zuiden afwaterende Oerema, een zijrivier van de Omba, was gevolgd, werd de Etna Baai tot op ca. 12 km genaderd, waarna de expeditie door overlast van muskieten moest terugkeren.

Gedurende 1906 werd nog eens getracht met het S.S. „Brak” van de Gouvernementsmarine de Mamberamo verder stroomop te verkennen. Op deze reis, waaraan ook de toenmalige Kapitein H. Colijn deelnam, werd echter evenals op de vorige reizen slechts Havik Eiland bereikt.

#### *West Nieuw Guinea*

De Controleur van Fakfak J. W. Hille verkende tussen 1902-1905 ten dele samen met J. N. W. Kuyl, commandant van Hr.Ms. „Java”, de rivieren aan de noordkust van de Mac Cluergolf, o.a. de Segoen, Beraoer, Karabra, Seremoek, Kaiboos, Waromge, Kais en Metamani tot gemiddeld ca. 25 km van de kust. De Sebjar werd tot 40 km in rechte lijn van de kust opgenomen. Ook werden de waterwegen tussen Moetoeri en Aramaso (in het binnenste van de Teloek Bintoeni) grondig verkend. Aan de zuidkust werden de Sanindara en Kasoeri gedeeltelijk opgevaren.

In 1901 overschreed Controleur P. E. Moolenburgh de landengte tussen Geelvink Baai en Bintoeni Golf en keerde langs een andere route terug.

De taalkundige ambtenaar J. S. A. van Dissel maakte in 1902-1903 een drietal tochten door het schiereiland Onin o.a. vanuit Werba aan de zuidkust naar de Patipi Baai en vanuit Fakfak naar Kokas. Op zijn reis vanuit de Weri Baai naar het binnenland in 1903 moest hij wegens de vijandige houding van de bevolking in Kp. Siembra terugkeren. In het volgende jaar volgde hij vanuit het noorden de Bedidi Rivier en bereikte weer het gebied van Siembra, vanwaar hij in noord-noordoostelijke richting naar Goras terugkeerde. Tijdens deze tocht zag hij in het gebergte veel massoibomen (*Massoia aromatica* Becc.).

In de noordelijke Vogelkop ontdekte L. A. van Oosterzee in 1904 vanuit Sjeri (aan de Geelvink Baai) op zijn tocht naar het binnenland de Anggi Meren. Hij keerde langs een andere weg naar Wariap terug.

Th. H. Ruys, agent der K.P.M., bereikte in 1905 vanuit de noordkust van de Vogelkop het Kebargebied.

In opdracht van de Koninklijke Petroleum Mij bezocht de Zwitserse geoloog H. Hirschi in 1906 het gebied tussen Jakati en Karoeani (aan de Geelvink Baai), zodat hij langs twee verschillende paden het gebied tussen Teloek Bintoeni en Geelvink Baai overschreed. Ook maakte hij een doorsteek vanuit de Kaitero en Sara Rivier naar de Argoeni Baai en vanuit Fakfak naar Sekar.

#### *Zuid Nieuw Guinea*

Roof- en moordtochten der Tugeri's naar het naburige Britse gebied waren aanleiding tot klachten van het Britse bestuur in 1891 en 1892. Een politiepost, gelegd te Saleriki (Sarire, ca. 20 km zuidoostelijk van het latere Merauke) in het gebied der Marind-anim's, werd door de vijandige houding gedwongen het veld reeds na enige weken weer te ruimen.

In 1896 zag de Gouverneur van Papua, Sir William Macgregor, zich genoodzaakt, niettegenstaande de denkbeeldige meridiaan, die de er tussen liggende grens van Nederlands Nieuw Guinea vormde, bestraffend tegen de Tugeri's op te treden. De gewoonten van deze Papoea-stammen waren echter sterker dan de lessen der „Poe anims" of „Beng anims" (Beng naar 't afgaan van een schot, anim-mens) en het oude stamleven ging zijn gang. In December 1900 werd van Nederlandse zijde eveneens een strafexpeditie gemaakt en plannen opgesteld voor de vestiging van een bestuurspost. Tijdens de verkenningen hiervoor voeren eind 1900 sloepen van Hr. Ms. „Serdang" de tegenwoordige Koembe Rivier 25 zeemijlen op en de Merauke Rivier werd 42 zeemijlen bevaren. In April 1901 voer Hr. Ms. „Java" (Commandant F. C. Brust) de Merauke 60 zeemijlen op, waarna met sloepen deze rivier tot 130 km in rechte lijn van de monding verkend werd. Ook de zijrivier Wanggoe werd tot over de Britse grens opgenomen. Tenslotte werd in Februari 1902 de bestuurspost Merauke gesticht.

Door de aldaar van Februari 1902 tot 10 Juli 1905 gelegerde troepen werden vele verkenningen gemaakt, welke het aan de bestuursambtenaar mogelijk maakten het land ten dele in kaart te brengen. Deze tochten werden geleid door Assistent-Resident J. A. Kroesen. De afdeling West Nieuw Guinea was reeds in 1901 in twee afdelingen gesplitst, West en Zuid. In 1902 werd Zuid Nieuw Guinea afgescheiden van de Residentie Ternate en werd zelfstandig.

Na herhaalde verkenning van de Merauke werd ook de Boelaka tot ca. 15 km van de kust opgevaren. In Juli 1903 voer het S.S. „Van Doorn" voor het eerst de Digoel in, doch keerde reeds de volgende dag bij de eerste bocht weer terug. Een landverkenning werd gemaakt in het gebied der Kondo anim's, ten westen van de grens wonende. In het zelfde jaar verkende Kroesen ook de Koembe- en Bianrivier. In 1904 voer hij de Setakwa 64 km op en de Kasteel Rivier tot 46 km.



De Zuidwest Nieuw Guinea-expeditie, met als leden P. Posthumus Meyes, E. J. de Rochemont, J. W. R. Koch, C. Moerman en Luit. C. Onvlee, drong vanuit de Etna Baai in 1904 naar het oosten door en bereikte twee hoogtepunten van 2017 en 2300 m. In Maart/April 1905 voer de „Valk” de Digoel op, ongeveer tot Abemarre, van waaruit deze rivier verder stroomop met sloepen werd verkend tot 5°49,6' Zuiderbreedte, zodat de Digoel ongeveer 540 km was opgevaren, een punt ca. 230 km in rechte lijn van de „Modderhoek” en 250 km van de monding van de Bian, noordwestelijk van Merauke. Hiermede was dus een punt bereikt, dat bijna zo ver in het binnenland lag als het door D'Albertis in 1876 bereikte punt (Tully River Junction) aan de Fly River. De plaats van het latere Tanah Merah was dus gepasseerd. Ook de oostelijke zijrivier van de Digoel, de Oewim-merah, werd over een afstand van 15 zeemijlen opgevaren.

Van 20 Januari 1906 af trad R. L. A. Hellwig op als zelfstandige Assistent-Resident, waarmede een periode van vele tochten begint. Zijn naam in de „Hellwig Rivier” herinnert aan deze voortvarende bestuursman. Na verkenningen in de omgeving van Merauke door tochten te land en te water voer Hellwig in 1906 de Oetoemboewe in, waar reeds Kroesen in 1904 de eerste verkenningen had uitgevoerd. Ook had in 1904 de gezagvoerder van het Gouvernements-S.S. „Valk” vanuit de Oost Baai de sneeuw van de Wilhelminatop gezien, die eerst „Van Herwerden-top” werd genoemd. Tijdens een latere verkenning van de „Noord Rivier” (de latere Lorentz Rivier) werd de monding van de Reiger Rivier bereikt. Hierbij werd als resultaat bevonden, dat deze rivier (Lorentz Rivier) als geschikte toegangsweg voor de aanstaande expeditie naar de Wilhelmina-top zou dienen.

Een tocht vanuit Merauke naar de Torassi Rivier, welke uit sneltochten aan de bevolking bekend was, bevestigde het vermoeden, dat dit de Bensbach Rivier was, welker monding als de grens tussen het Nederlandse en Britse gebied aangenomen werd. Hierbij werd de Bensbach tot ca. 25 km hemelsbreed van de kust opgevaren.

#### BRITISH NEW GUINEA

In November 1884 werd Sir Peter Scratchley tot Special Commissioner for British New Guinea benoemd. Na een inspectiereis door de Louisiaden Eilanden werd hij zwaar ziek en overleed op zijn terugreis naar Australië.

In de tijd van het „interregnum” 1886-1888 werd onder leiding van Henry Charles Everill de eerste grotere expeditie in British New Guinea gemaakt. Met de stoombarkas „Bonito” voer hij in Juli 1885 de Fly en de door D'Albertis gevonden Strickland River (genoemd naar de Voorzitter van de Geographical Society) tot Observatory Bend op. Met roeiboten werd op 27 September het hoogst gelegen punt op 5°50' Zuiderbreedte bereikt.

W. R. Cuthbertson slaagde er in in 1887 de 3100 m hoge Mount Obree in het Owen Stanley Gebergte te beklimmen.

De eerste poging om het oostelijke schiereiland van Nieuw Guinea (Papua) te

doorkruisen werd door C. H. Hartmann en G. Hunter ondernomen, maar ca. 50 km van Port Moresby moesten zij hun poging reeds op 600 m hoogte opgeven.

Bij de British New Guinea-Act werd dit gebied op 4 November 1888 door het Parlement van Queensland tot Kroonkolonie verheven. De eerste Administrator William Macgregor arriveerde op 4 September 1888 te Port Moresby.

Het is niet mogelijk de vele bestuurstochten en zuivere exploratietochten van Macgregor op te sommen, slechts de belangrijkste zullen worden genoemd.

In April 1889 trok Macgregor de Vanapa River (in de Redscar Bay uitmondend) stroomop, maar reeds na vier dagen was het niet meer mogelijk de reis per boot voort te zetten. Zijn metgezel J. B. Cameron keerde naar Port Moresby terug om dragers en levensmiddelen te halen. Macgregor besteeg intussen de ca. 300 m hoge Mt. Gleason. Met Cameron arriveerden ook de heren Gleason, Kowald, Goodwin en Belford. Op 17 Mei begon de tocht naar het Owen Stanley Gebergte. Over de bergen Kowald, Belford, Musgrave, Winter Height en Mt. Douglas slaagden Macgregor en Belford er na een tocht van 27 dagen in, door uiterst moeilijk terrein de 4075 m hoge Mt. Victoria te bereiken (11 Juni 1889). De overige deelnemers aan deze tocht bleven achter om topografische metingen te verrichten en natuurhistorische verzamelingen aan te leggen. Reeds op de 3300 m hoge Mt. Knutsford werd een zuiver alpine flora aangetroffen. In 12 dagen werd de tocht van Mt. Victoria naar de kust afgelegd.

Voor deze buitengewone prestatie werd Macgregor in de adelstand verheven. Het Gouvernement stelde hem het 176 Reg.-ton metende S.S. "Merrie England" ter beschikking, waarmede hij in de nu volgende jaren talloze tochten maakte.

De "maidentrip" van de "Merrie England" ging naar de bovenloop van de Fly, welke sinds de tijd van D'Albertis niet meer was bezocht. Met drie deelnemers van de Mt. Victoria-expeditie begon eind December 1889 de eigenlijke expeditie. 9 Januari 1890 werd Snake Point bereikt, dat omgedoopt werd in "D'Albertis Junction". Op 5°55' Zuiderbreedte moesten de boten worden verlaten. Cameron en Kowald bleven achter om te verzamelen, Macgregor en Belford trokken met prauwen de rivier verder op tot op 23 Januari op 5°45' moest worden teruggekeerd. Van dit hoogst gelegen punt uit werd "Mt. Blücher" voor het eerst gezien en kreeg deze naam, omdat Macgregor dacht reeds op Duits gebied te zijn. In werkelijkheid was hij echter nog ca. 50 km van de Duitse grens. Het hoogste door D'Albertis bereikte punt was dus slechts met ca. 10 km overschreden.

In Maart 1890 bezocht Macgregor de kust ten westen van de Wassi Kussa tot een punt ca. 9 mijlen ten westen van de Nederlandse grens. Het sluitstuk langs Nieuw Guinea's Zuidkust was daarmede in kaart gebracht.

In 1892 bezocht Macgregor voor het eerst de Gama-, Turama-, Omati- en Kikori River, laatstgenoemde rivier tot de tegenwoordige bestuurszetel.

In hetzelfde jaar ontmoette Macgregor in het gebied van de Nederlandse grens de Resident van Ternate J. Bensbach. Er werd overeengekomen, dat de monding van de Bensbach Rivier, liggende op 141°1'48" Oosterlengte als grens zal

worden beschouwd. Deze meridiaan zal de grens vormen tot de Fly, daarna volgt de grens de rechteroever van de Fly tot de 141ste meridiaan. Deze nieuwe grens werd in Februari 1893 door het Nederlandse Gouvernement goedgekeurd.

In 1894 werd Macgregor tot Lieutenant Governor benoemd. Reeds het volgende jaar was hij weer aan de Mambare (die hij in 1893 had bezocht) en waar de bestuurspost Pegu was opgericht.

Van deze post uit (welke later naar Ioma werd verplaatst), maakte hij in Augustus/September 1896 in gezelschap van C. E. English een tocht naar het binnenland. De Mambare werd gevolgd en over het gebergte haar zijrivier de Yodda River bereikt. Daarna werd Mt. Scratchley (3810 m) beklommen en vervolgens trokken zij over Winter Height naar Mt. Victoria, waar Macgregor zijn in 1889 opgericht bivak nog terug vond. Voor de tweede maal was hij op de luchtige hoogte van Mt. Victoria. Maar deze overwinning was voor Macgregor nog niet voldoende. De afdaling werd nu zoals zeven jaren geleden over Mt. Musgrave naar de zuidwestkust gemaakt. Op 13 October was de monding van de Vanapa River bereikt en de eerste doorkruising van Nieuw Guinea, waar dit 160 km breed is, was een feit geworden.

In 1897 trok Macgregor nog eens dwars door dit schiereiland. Op 1 September 1898 verliet Sir William Macgregor Nieuw Guinea en zijn opvolger, G. Ruthven Le Hunt, aanvaardde zijn ambt als Lieutenant Governor op 22 Maart 1899 te Port Moresby.

In 1898 bezochten de paters A. Jullien en V. de Rijke het Mafalu District. Resident Magistrate J. A. Blackney en C. A. English overschreden de waterscheiding ten noorden van Abau en C. G. Murray besteeg Mt. Clarence (1939 m) en Mt. Suckling (3420 m).

In 1899 verkende de landmeter H. H. Stuart Russel een wegtrasse van Port Moresby uit naar de goudvelden van Yodda en bereikte „The Gap” in het Owen Stanley Gebergte, waardoor de in de laatste oorlog bekend geworden „Kokoda Trail” loopt.

Door de „Papua Act”, aangenomen door het Parlement van de Commonwealth, werd British New Guinea in 1905 Australisch gebied onder de naam „Territory of Papua”.

Moncton en Rev. Money bestegen in 1906 van de bestuursplaats Ioma uit de hoogste top van Mt. Albert Edward (ca. 3990 m).

#### KAISER WILHELMSLAND

De op 26 Mei 1884 opgerichte „Neu Guinea Compagnie” verkreeg in 1885 een „Kaiserlicher Schutzbrief”. Een station werd opgericht in Finsch Hafen (op het eiland Madang) en in de „Samoa Hafen”, omgedoopt in Hatzfeld Hafen.

De eerste natuurwetenschappelijke expeditie stond onder leiding van de astronoom Carl Schrader. Met zijn begeleiders Max Hollrung en de geoloog Carl Schneider onderzocht hij in 1886 de omgeving van Finsch Hafen.

In April 1886 bezocht de „Samoa” onder Kapitan E. D. Dallmann de Kaiserin Augusta Rivier (Sepik Rivier) en voer deze 41 zeemijlen op.

De eerste Landeshauptmann Vizeadmiral G. E. G. Freiherr von Schleinitz voer met de „Otilie” en haar boten tussen 29 Juni en 5 Augustus 1886 de Kaiserin Augusta Fluss 170 zeemijlen op (ca. 300 km hemelsbreed van de monding), waar door gebrek aan levensmiddelen moest worden teruggekeerd. Tijdens de eind 1886 uitgevoerde kustverkenning werd de „Otilie Fluss” (Ramu River) gevonden en 8 zeemijlen opgevaren.

Tussen 1886 en 1890 werd de Markham Fluss over een afstand van 32 km van de monding verkend, plantkundige verzamelingen uit het noordwestelijk einde van het Finisterre-gebergte aangelegd en uit de omgeving van de Gogol River, alsmede de Sattelberg bestegen.

De eerste poging om Nieuw Guinea van de Huon Golf uit naar de Lakekamu-monding te doorkruisen, werd in 1895 ondernomen door de wereldreiziger Otto Ehlers te zamen met de politie-officier W. Piering. Ondanks waarschuwingen schatte Ehlers, dat hij gemiddeld per dag een afstand van ca. 6 km zou kunnen afleggen, zodat hij voor de ca. 165 km lange tocht ca. 30 dagen zou nodig hebben. Op 14 Augustus verliet zijn expeditie de monding van de Franziska Fluss (Salam Bu) met 43 dragers. Het dal van de Bulolo en Upper Watut, in moeilijk bergterrein gelegen, werd overschreden. Reeds spoedig had de expeditie een tekort aan voedsel. Dorpen werden niet gevonden en de jacht leverde niet voldoende op. Zieke en uitgeputte dragers moesten in het bos worden achtergelaten. Toen eindelijk eind September de waterscheiding naar de Lakekamu bereikt was, was Ehlers eveneens zeer verzwakt. Verbitterd over de moeilijkheden en de hulpeloze toestand der Europeanen uitbuitend, nam een der politiemannen, met wie Piering vroeger een meningsverschil had, wraak en schoot Piering, Ehlers en een der begeleiders dood en vermoordde de volgende dag nog drie der dragers. Volkomen uitgeput bereikte de rest van de expeditie tenslotte de kust.

In 1896 was de plantkundige C. Lauterbach weer in Kaiser Wilhelmsland. Samen met O. Kersting en E. Tappenbeck maakte hij voorbereidingen voor een tocht naar het Bismarck-gebergte. Tijdens een vóórexpeditie werd het 1100 m hoge Oertzen-gebergte (ten zuidwesten van de Astrolabe Baai) bestegen. Op 12 Mei begon de eigenlijke expeditie, waarbij medio Juli een ca. 100 m brede rivier (Ramu River) werd gevonden. Met 15 ter plaatse gemaakte prauwen werd deze rivier afgevaren. Voedseltekort noodzaakte na 11 dagen de verdere reis op te geven, zodat begin September het basiskamp aan de bovenloop van de Ramu weer werd bereikt. De Ramu was over een afstand van ca. 100 km in rechte lijn verkend. Vervolgens beklommen Lauterbach en Kersting nog een ca. 990 m hoge voortop in het Bismarck-gebergte, van waaruit zij de bovenloop van de Ramu over een lengte van ca. 100 km konden zien. In het westen werd voor het eerst een hoog gebergte waargenomen, dat de naam „Hagen Gebirge” kreeg (naar de

opvolger van de Landeshauptmann H. Rüdiger, Curt von Hagen). Langs dezelfde route als op de heenweg werd de kust weer bereikt.

In 1889 voer E. Tappenbeck met het s.s. „Johan Albrecht” medio April 5 dagen de Ottilien Fluss (Ramu River) op, waarbij het in 1896 bereikte punt weer werd gevonden, zodat de loop van de Ramu over een afstand van ca. 175 km hemelsbreed verkend was. (Lit. 20.)

De derde Ramu-expeditie in 1900 had ten doel goudvelden op te sporen, zoals intussen in het naburige gebied van British New Guinea waren bekend geworden. Hierbij werd de Ramu ca. 35 km verder stroomopwaarts verkend dan tijdens de expeditie van 1896. Als goudzoekers (prospectors) namen Hans Klink en Hans Rodatz aan deze nieuwe expeditie deel. Het gelukte hen jarenlang zonder succes en zonder vakkennis op kosten van de Neu Guinea Compagnie te leven.

Tussen December 1901 en Februari 1902 deed de plantkundige Rudolf Schlechter onderzoeken naar het voorkomen van rubberbomen langs de Nuru River, naar de Ramu en in het Bismarck-gebergte, waarbij hij een hoogte van 1850 m beklom. In April bezocht Schlechter het oostelijke einde van het Torricelli-gebergte (ten oosten van Aitape), eveneens ter opsporing van rubberbomen.

De Neu Guinea Compagnie werd op 8 Februari 1900 door het Duitse Rijk overgenomen tegen een betaling van 4 miljoen Mark.

#### SAMENVATTING

Was aan het begin van de periode 1885-1906 van het binnenland van Nederlands Nieuw Guinea, met uitzondering van enkele tochten door verzamelaars van natuurhistorisch materiaal, zo goed als niets bekend, de kennis werd uitgebreid door tochten van de bestuursambtenaren. In het bijzonder werden verschillende tochten gemaakt in de noordelijke Vogelkop en op het schiereiland Bomberai. In Nederlands Noord Nieuw Guinea bleven deze verkenningen echter nog beperkt tot de Mamberamo (tot Havik Eiland) en het Sentanimeergebied. In het zuidelijke deel van West Nieuw Guinea werden meerdere verkenningen gemaakt in verband met de stichting van de bestuursnederzetting te Metauke.

Een veel grotere activiteit werd getoond in British New Guinea, in het bijzonder tijdens het bewind van Macgregor, die persoonlijk de meeste der belangrijke exploratietochten op zijn naam heeft staan. De grotere rivieren werden zover mogelijk opgevaren. Waar Nieuw Guinea op zijn breedst is, werden door de tochten van Everill in 1885 de Strickland River en door Macgregor in 1889 de Fly River tot haar bronrivieren verkend.

Door de activiteit der goudzoekers werden de bestuursleden gedwongen hun invloedssfeer in het binnenland te doen gelden, meestal gepaard gaande met straf-expedities, welke naar nog onbekende gebieden voerden en zodoende de kennis van het binnenland verruimden. Verschillende tochten gingen dwars over het oostelijke schiereiland, van kust tot kust. Bestuursnederzettingen in het berg-

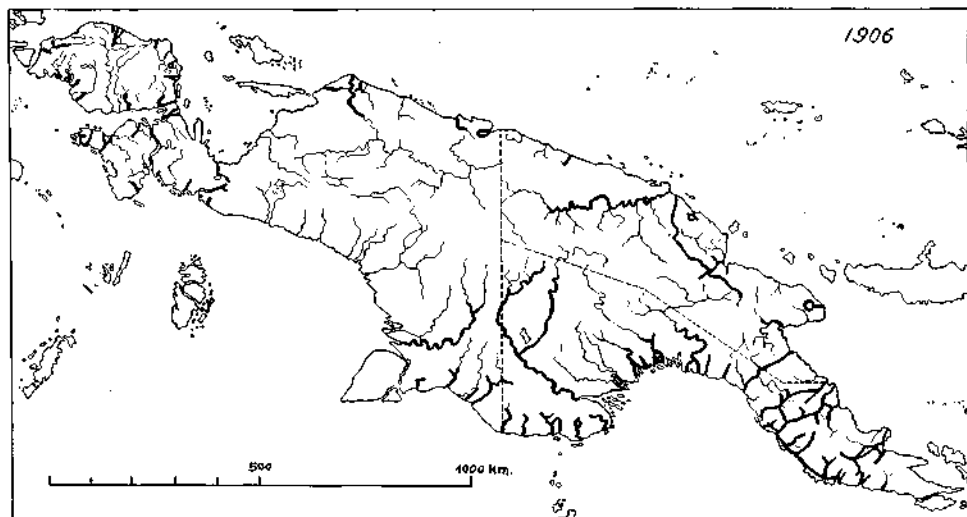


Fig. 7. De tot het jaar 1906 gemaakte tochten naar het binnenland van Nieuw Guinea

achtige binnenland werden noodzakelijk ter bescherming van de nieuw gevonden goudvelden, de bestuursplaatsen langs de kust dienden als uitgangspunten voor uitgebreidere bestuurtochten. Mount Victoria, de hoogste top van het Territory of Papua, werd reeds in 1889 bestegen.

In het Kaiser Wilhelmsland werd de kust grondig verkend en door opnemingsvaartuigen in kaart gebracht. Slechts langs de Kaiserin Augusta Fluss (Sepik) en de Ottilie Fluss (Ramu) werd dieper het binnenland ingedrongen. Ook deze tochten hadden hoofdzakelijk ten doel de rijkdommen van het land op te sporen.

Niettegenstaande de naar verhouding vele nieuw verkregen resultaten kan echter nog niet van een systematisch onderzoek van Nieuw Guinea worden gesproken.

Fig. 7 geeft een globaal overzicht van de verschillende belangrijkste tochten naar het binnenland en toont duidelijk aan, hoe weinig er hiervan werkelijk bekend was.

#### NIEUW GUINEA TUSSEN 1907 EN 1915

##### DE NEDERLANDSE MILITAIRE EXPLORATIE

Zoals uit fig. 7 blijkt, was in 1906 van het binnenland van Nederlands Nieuw Guinea zo goed als niets bekend. In het gebied der oostelijke Australische bureu was men echter zeer actief geweest.

In opdracht van de toenmalige Gouverneur-Generaal J. B. van Heutsz werd de Kapitein in commissie H. Colijn naar Nieuw Guinea gezonden om aan de Regering advies uit te brengen in het vraagstuk, wat met Nederlands Nieuw Guinea

moest geschieden. In zijn nota betreffende de ten aanzien van Nieuw Guinea te volgen gedragslijn (Februari 1907) schreef Colijn: „met slechts een drietal vestigingen op een kustlijn van ruim genomen 2000 zeemijlen met gedeeltelijk hoogst onvoldoende communicatiemiddelen, met geen enkele vestiging binnenlands, met een op de laagsten trap van ontwikkeling staande inlandsche maatschappij is noch vestiging van bestuursinvloed, noch economische opheffing te verwachten” . . . , en kwam tot de conclusie: „Voor zoover dit nog niet geschiedde worde een stelselmatige exploratie van het eiland bevolen” . . . Deze geweldige taak werd aan het Nederlands Indische Leger toevertrouwd, waarbij de Marine haar krachtige medewerking verleende. Betreffende een hiermede gelijktijdig verbonden wetenschappelijke exploratie achtte Colijn „de tijd voor dergelijke deskundige onderzoekingen . . . eerst aangebroken, wanneer te voren op meer eenvoudige voet onderzoekingen zijn gedaan vooral omtrent de topografische gesteldheid van den bodem”. Het hoofddoel der militaire exploratie werd geacht te zijn „het verkennen en vluchtig in kaart brengen der rivieren tot aan haren oorsprong, het zoeken van verbindingen over land tussen de verschillende stroomgebieden, het beklimmen van het gebergte . . . en het verzamelen van gegevens aangaande de verdeeling van de bevolking en hare vermoedelijke sterkte” . . . „Hieraan pare zich in hoofdzaak zoo mogelijk een vluchtig botanisch onderzoek vooral naar de aanwezigheid van caoutchouc boomen enz.” . . . Wat het geografisch doel aanging, werd er naar gestreefd een kaart op schaal 1 : 1 000 000 te verkrijgen. Dit topografische meetwerk kwam in hoofdzaak te berusten onder de Marine-officieren, die door hun opleiding in staat waren de benodigde astronomische plaatsbepalingen en peilingen te maken. Een toelichting met welke moeilijkheden men in het bijzonder bij het meetwerk te kampen had, werd o.a. door Luit. ter Zee 1e kl. F. F. van der Ven in Lit. 21 gegeven.

In Juli 1907 kwam een exploratie-detachement ter beschikking van de zelfstandige Assistent-Resident te Merauke R. L. A. Hellwig, onder bevel van Kapitein A. J. Gooszen; het bestond uit 2 officieren en 80 minderen, waaraan toegevoegd waren de Officier van gezondheid B. Branderhorst, de mijnningenieur O. G. Heldring, een paar inlandse verkenners en mantries van 's Lands Plantentuin en Zoölogisch Museum. Het was aan het gewestelijke bestuur vrijgelaten de keuze van het te onderzoeken gebied te doen. Dat Hellwig eerst het laagland van Merauke in ruimere zin liet onderzoeken, was van zijn standpunt als bestuurs-hoofd begrijpelijk. Hieraan werden dan ook de jaren 1907-1911 besteed.

Reeds spoedig bleek echter dat „het doen gelden van bestuursinvloed een uiterst moeilijke kwestie is. Men heeft niemand aan wien men bevelen kan geven, niemand die verantwoordelijk gesteld kan worden voor het niet opvolgen van wetten, voorschriften of bepalingen. Onder nagenoeg alle stammen van de zuidkust heerscht nog volslagen anarchie, het begrip stam-, kampong- en familiehoofden is geheel onbekend. Ieder individu volgt zijn eigen lusten en begeerten, voor zoover deze niet worden beïnvloed door die van een sterkere” . . . Hierbij

kwam nog, dat niemand van de Papoea's zich als gids beschikbaar wilde stellen, omdat zij de wraak van hun stam vreesden. De patrouilles werden ontweken door de vluchtende bevolking, zodat slechts moeilijk contact kon worden gemaakt.

Het is niet mogelijk in het bestek van dit boek de details te beschrijven van dit buitengewone exploratiewerk, dat zijns gelijke nergens heeft in de exploratie-geschiedenis. De belangstellende wordt hiervoor verwezen naar het „Verslag van de Militaire Exploratie . . .” (Lit. E).

Wij moeten ons hier beperken tot een korte samenvatting, waarbij de tijdens deze periode gemaakte wetenschappelijke expedities in een volgend hoofdstuk zullen worden beschreven.

#### *Detachement Zuid Nieuw Guinea*

Tussen September 1907 en Januari 1908 werd het kustgebied tussen Prinses Marianne Straat en Bian Rivier verkend. Van Maart tot Juli 1908 werd in het gebied tussen Lorentz- en Bloemen Rivier gewerkt. De Noordwest Rivier werd tot 100 km hemelsbreed van de kust opgevaren.

Van Augustus tot December 1908 werd het terrein tussen Bian Rivier en de Britse grens in kaart gebracht, waarbij de Bensbach Rivier tot 80 km in rechte lijn van de monding werd opgenomen.

Eind Februari 1909 werd vanuit het bivakschip „Zwaluw”, dat iets beneden de monding van de Oewimmerah in de Digoel lag, de exploratie van deze rivier en zijn nevenrivieren begonnen.

Kapitein Weber verkende in Maart-April 1909 de Oewimmerah tot ca. 70 km hemelsbreed van haar monding en voer ook de oostelijke zijrivier, de Inggivahkee, op.

Nijweide trachtte vanuit het „Zwaluw bivak” over land de Fly Rivier te bereiken, moest echter wegens het moerassige terrein dicht bij de Fly zijn tocht opgeven.

Nadat de „Zwaluw” ca. 10 km verder stroomop was verplaatst, bezocht Weber de Oewimmerah tot ca. 50 km verder dan het door hem eerst bereikte punt. De volgende tocht bracht Weber tot 45 km voorbij het in 1905 hoogstgelegen punt aan de Digoel. Aansluitend aan deze tocht verrichtte Nijweide in Augustus-September vanuit een iets verder gelegen punt aan de Digoel peilingen op het gebergte. Op deze tocht was hij begeleid door Heldring en Postema. Tijdens dit werk werd de Juliana sneeuwtop ontdekt en zijn ligging op  $140^{\circ}19'$  Oosterlengte en  $4^{\circ}46'$  Zuiderbreedte bepaald en de hoogte op ca. 4700 m berekend. De vijandige houding van de bevolking en het tekort aan vivres beletten de tocht nog verder noordelijk voort te zetten.

Na de verkenning van de delta-armen van de Digoel, zoals de Obdammoen, de Jar of Viarre en de Majoe Rivier werd de Mappi Rivier opgevaren en het Mappi-meer bereikt. Na een bezoek aan de Obaa (een zijrivier van de Mappi) en de Oewamba Rivier (in de Digoel delta) werd Kapitein Weber vervangen door



Kapitein Schaeffer. Na een bezoek aan de Koembe Rivier (in het Merauke District), waarbij deze tot 135 km van de monding werd opgevaren, begon de exploratie van de Eilander Rivier.

Januari 1910–December 1911. Met het bivakschip „Zwaluw” nabij de monding van de Brazza Rivier werd de Kolff Rivier (of B-rivier) als toegangsweg tot het bergland gekozen. Schaeffer beklom in Juni de 1050 m hoge Pandan-heuvel (aan de bovenloop van de Kolff Rivier), waarbij hij een inzicht kreeg in het nabijgelegen bergland. In Augustus bereikte hij samen met Van der Ven een hoogte van 2700 m op de zuidelijke helling van de Goliathberg, waar Van der Ven peilingen verrichtte. Van der Ven had vóór deze tocht de Wildeman Rivier opgenomen en deze naam aan de rivier gegeven, omdat hij met zijn troep bij het dichtst bij de Eilanden Rivier gelegen dorp werd bepijld.

Intussen had een gedeelte van het detachement (Van der Bie, Postema en Dumas) het gebied van de Otakwa- en Setakwa Rivier bezocht, waarbij een punt ca. 30 km van de sneeuwgrens werd bereikt. Deze verkenning heeft later aan de 2e Engelse expeditie de weg gewezen naar het Carstenszgebergte.

Begin 1911 bereikten Schaeffer en Van der Ven de top van de Goliath (ca. 3340 m), waar gedurende 20 dagen topografische metingen werden gemaakt (fig. 8). Tijdens deze tocht bezocht de Officier van gezondheid een in dit gebied

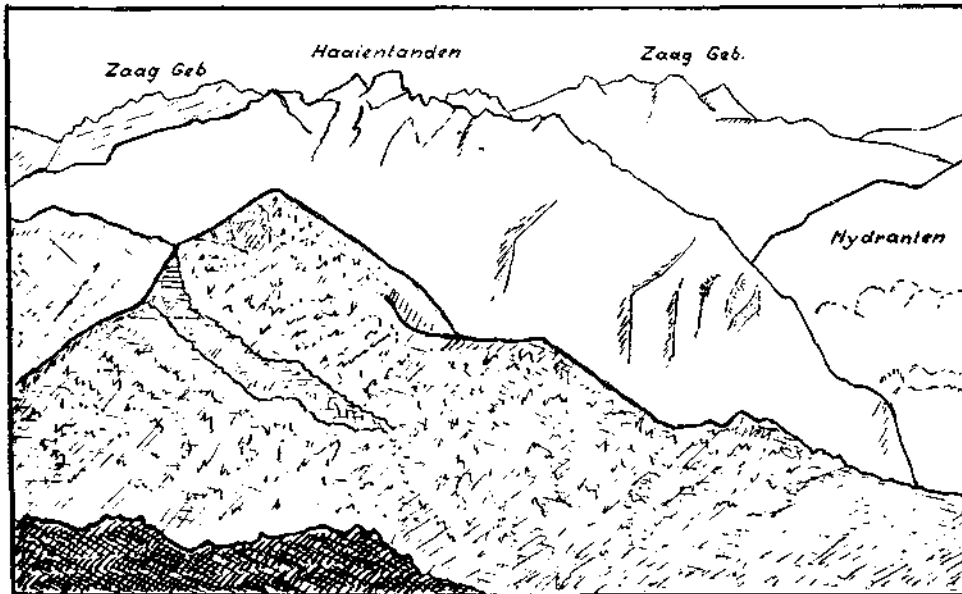


Fig. 8. Haaiantanden en Zaaggebergte gezien vanaf de Goliath (naar Noord)  
Naar een schets door Van der Ven (Lit. 21)

wonende dwergstam. Wegens ziekte moest de expeditie terugkeren. Na de verkenning van de Kampong Rivier (door Van der Bie en Van der Ven) aanvaardde eind Mei 1911 Kapitein Le Cocq D'Armandville het commando over het detachement.

Nu volgde het onderzoek van de Modera-, Steenboom-, Brazza- en Vriendschaps rivieren. Le Cocq D'Armandville en Helb bereikten in December 1911 een 2210 m hoge top in het Johannes Keyts-gebergte. Luit. ter Zee Andreae verdronk in de later naar hem genoemde rivier, toen hij de bandjirende rivier op een vlot wilde oversteken.

Gedurende 1912 onderzochten de Kapitein Commandant Weijerman met Chaillet en Sedee de Oost-Kasteel Rivier. Hierop volgde een verkenning van de Bloemen Rivier, welke een betere toegang naar het gebergte bleek te geven dan de Oost-Kasteel Rivier. Vervolgens werd ook de benedenloop van de Pater Le Cocq D'Armandville Rivier (genoemd naar de in 1896 verdrinken missionaris) onderzocht.

Terzelfder tijd onderzocht Feuilletau de Bruyn de bovenloop van de Noordwest Rivier, waarbij hij in het Nevelgebergte een hoogte van 2760 m bereikte. Tijdens deze tocht vond hij Kaja-Kaja dorpen op een hoogte van 800 en 1000 m. Bij een tocht overland in westelijke richting vond hij de bovenloop van de Pater Le Cocq D'Armandville Rivier.

Chaillet en Feuilletau de Bruyn verkenden ook de Grote-Moeras- en Tjemara Rivier, waarbij aansluiting werd verkregen met een landtocht van laatstgenoemde. Terwijl Weijerman en Chaillet de Akimeugah, Ipoekwa, Setakwa en andere rivieren tot de Otakwa verkenden, onderzocht Feuilletau de Bruyn de bovenloop van de door hem gevonden Pater Le Cocq D'Armandville Rivier, waarmede het werk van het detachement zuid tot Otakwa werd afgesloten.

November 1912–Juni 1913. In het begin van deze periode werd de Digoel tot 130 km hemelsbreed ten noorden van de Oewimmerah-monding opgevaren. Van een observatiepunt zag men ten westen van de Juliana-top (door de Papoea's Dablon genaamd) enige toppen van het Eilanden Rivier-gebergte, „die ook overvloedig met sneeuw en gletsjers waren bedekt en gezamenlijk door de inboorlingen als Sagoewonè werden aangeduid” (T.K.N.A.G. 1913, blz. 669).

In Maart 1913 verkende Borgesius het brongebied van de Digoel, waarbij het tot dusver noordelijkst bereikte punt door een landtocht nog ca. 15 km verder stroomopwaarts werd verlegd.

Ook de bovenloop van de Oewimmerah (of Kaoh) werd door Weijerman nog verder noordelijk opgenomen. Hierbij werd de hoogte van de Juliana-top op 4721 m berekend en ten noordwesten van deze berg het 4595 m hoge J. P. Coen-gebergte voor de eerste keer gezien.

Weijerman bereikte vanuit de Oewimmerah de Fly (door de inboorlingen Gowa of Gower genaamd) en op een tweede, meer noordelijk gaande landtocht ook de Alice River (of Bidah). In Juni 1913 werd het detachement naar Merauke teruggetrokken.

Chaillet onderzocht nu de Dojoesi of Aoew, de Kronkel- en Cook Rivier, waarbij officieel werd voorgesteld hieraan de namen Cook Baai en Cook Rivier te geven ter herinnering aan Captain Cook, die op 3 September 1770 nabij deze rivier geland was.

Van Merauke uit werden onder leiding van Kapitein Commandant J. V. L. Opperman tochten gemaakt naar de Bensbach Rivier en in het overige gebied, tussen de grens en Merauke gelegen.

Van September tot November 1913 verkenden Helb en Ilgen de zuidkust tussen Lakahia en Mimika, waarbij ook verschillende rivieren tussen Otakwa en Kamoera met prauwen zover mogelijk werden opgevaren. Hiermede werd de exploratie van het zuidkustgebied afgesloten.

#### *Detachment West Nieuw Guinea*

Op 21 December 1906 werden vier brigades (80 man) onder Luit. R. Vogel te Fakfak ontscheept.

In de eerste maanden van 1907 werd het schiereiland Onin in alle richtingen doorkruist en in Juni-Juli het landschap Baham bezocht.

Tismeer maakte een tocht in November-December van Sorong uit naar de Dore Hoem Baai.

In Januari 1908 trok Vogel dwars over Salawati (van Sailolof naar Samate) en verkende vervolgens het bergland ten westen van Samate. Eind 1908 verrichtte Tismer verkenningen in de Argoeni Baai en in Januari 1909 lukte het hem van deze baai uit naar de Kaitero over te steken. Andere landtochten dwars over Bomberai volgden, waaraan Tismer en Koch deelnamen.

In 1909 verkende Tismer de Metamani- en Kais Rivier.

Onder commando van Kapitein K. F. Koch werden in 1910 met Tismer en Van der Ploeg verschillende doorsteken gemaakt op Bomberai en in het gebied van de Argoeni Baai. Ook de Omba Rivier werd opgevaren.

Gedurende 1911 volgden doorkruisingen van de noordelijke Vogelkop, waarbij herhaaldelijk de Ajamaroe-meren werden bereikt en ook de Rawarra-, Sebjar-, Sekak-, Waromge- en Wasian Rivier werden bevaren. Luit. Van der Ploeg maakte een doorsteek waar de noordelijke Vogelkop op zijn breedst is (van Warpaperi aan de noordkust tot de Sebjar aan de zuidkust).

Onder het bevel van Kapitein H. Helb werd in 1912 in het gebied van de Angi-, Atinjoe- en Ajamaroe-meren de exploratie krachtig voortgezet, gevolgd door verschillende prachtige tochten in 1913, waaraan ook Muller, Ilgen en Canter Cremers deelnamen.

Tenslotte maakte dit detachement in 1913 een tocht in de streek ten zuiden van de Wandamen- en Oemar Baai tot aan de Oerama Rivier.

#### *Detachment Noord Nieuw Guinea (met uitzondering van het Mamberamo-gebied).*

Met Hr. Ms. flottieljevaartuig „Edi” (Commandant F. L. Rambonnet) werden tussen Juni en October 1909 verkenningen verricht, waarbij de Humboldt Baai

en de er achter liggende Jataufa Baai nader werden opgenomen en in kaart gebracht. Bovendien werd de gehele noordkust tot in de Geelvink Baai nader verkend.

In Augustus 1909 kwam het detachement Noord Nieuw Guinea ter beschikking van de Assistent-Resident en stond onder leiding van Kapitein F. J. P. Sachse. Onmiddellijk na aankomst van het detachement (28 September 1909) werd met de bouw van een bivak in de Kajo Baai begonnen. Deze eerste basis werd „Hollandia” genoemd.

De eerste werkzaamheden van het detachement dienden ter voorbereiding van het werk der Nederlands-Duitse grensregelingscommissie. Hierbij werd Sekofro (op Duits gebied) en verder zuidelijk Arso bereikt.

Sachse trok in Maart-April 1910 over het 1500 m hoge Mokokofang-gebergte en bereikte een naar zuidwest stromende rivier, welke verondersteld werd naar de Kaiserin Augusta Fluss (Sepik) te leiden. In werkelijkheid was dit de „Keerom Rivier”, een der bronrivieren van de nog geheel onbekende Idenburg Rivier.

De commissie „ter voorbereiding van de aanwijzing eener natuurlijke grens tusschen het Nederlandsche en het Duitse gebied op Nieuw Guinea” stond onder leiding van Luit. ter Zee te kl. J. L. H. Luymes, aan wie Kapitein Sachse en Luit. ter Zee te kl. A. F. H. Dahlhuisen waren toegevoegd. Van Duitse zijde bestond deze commissie uit Dr Leonhard Schultze, leider, Oberleutenant R. Findeis, astronoom, Bergassessor Stollé en Dr Kopp, geneesheer.

Verder werden aan de Nederlandse groep toegevoegd de Officier van gezondheid K. Gjellerup, de zoöloog P. N. van Kampen en Dr P. F. Hubrecht, geoloog. De beide nationale groepen werkten onafhankelijk van elkaar totdat in Juli 1910 de Keerom bereikt werd en deze over ca. 52 km hemelsbreed werd verkend. Het verst bereikte punt werd „Terminus” genoemd, waar gebrek aan levensmiddelen de terugtocht noodzakelijk maakte. Eind Juli was de Nederlandse groep weer terug te Hollandia.

Intussen had Rambonnet met de „Edi” een voorlopige verkenning uitgevoerd van de Kaiserin Augusta Fluss, welke door de gezamenlijke commissie tussen 10 September en 12 October 1910 werd opgevaren. Bij de October Fluss werd het hoofdbivak gebouwd. De Sepik werd tenslotte opgevaren tot 4°49' Zuiderbreedte en 141°14' Oosterlengte. Hier werd het gebergte bereikt en de Sepik bleef haar zuidoostelijke richting behouden, zodat deze rivier niet naar de grens loopt. Na een verkenning van de Brücken Fluss (ca. 12 km stroomopwaarts) kwam vast te staan, dat een natuurlijke grens tussen het Nederlandse en Duitse gebied niet bestaat. Later werd derhalve de 141° meridiaan als grens aangehouden.

Met deze verkenningen werd dus het grensgebied ten zuiden van Hollandia tot ca. 90 km van de kust verkend en de gehele benedenloop 950 km van de Sepik. Behalve gegevens over de bevolking werd ook zoölogisch en botanisch materiaal verzameld en men verkreeg vele geologische gegevens. (Lit. 29).

Tussen Augustus 1910 en Mei 1911 verkende dit detachement het landschap Jakari (bij de Tanah Merah Baai), het Sentani-meer gebied met de rivieren ten

zuiden er van en het rivierenstelsel ten westen van het Cycloop-gebergte tot aan de Biri.

De officieren van het detachement Sachse vertrokken in Juni 1911 en werden vervangen door Kapitein Commandant J. F. E. Ten Klooster, Luit. ter Zee 2e kl. Vastenou en Luit. Binnendijk. Na een bestijging van het Cycloop-gebergte (de 1959 m hoge Sinakob) werd een tocht gemaakt naar de Arso en Keerom Rivieren. Ten westen van de „Terminus” werd de patrouille geattaqueerd en Ten Klooster raakte gewond. De patrouille moest terugkeren, het raadsel betreffende de verdere loop van de Keerom kon niet worden opgelost.

In October–November 1911 trok Binnendijk langs de Biri en overland over het Foijsa-gebergte (2055 m); hij bezocht een petroleum-vindplaats aan de Etik. Ten Klooster trok met zijn colonne de Tor Rivier op tot aan de voet van het gebergte en verkende nadien het Apauwar- en Verkam rivieren-gebied.

Met als basis Manokwari werd in de eerste helft van 1912 de zuidoostkust van de Geelvink Baai onderzocht. Allereerst werd de Waipoga verkend, omdat de mogelijkheid bestond, dat deze rivier een toegang naar het Centrale Bergland zou kunnen verschaffen. Tot ca. 60 km hemelsbreed werd de rivier verkend, waarna deze onbevaarbaar werd, zodat de verdere verkenning werd opgegeven. Het onderzoek der rivieren Warenai, Legare en Siriwo volgde in de tweede helft van 1912. Vanuit Nabire werd langs de Boemi de Soero Rivier op een punt 55 km hemelsbreed van Nabire bereikt, waarbij in zuidwaartse richting het Weijland-gebergte werd gezien. Ook het gebied van de Wanggar werd bezocht, waarbij een hoogte van 2200 m werd beklommen.

Met als basis Sarmi werden de rivieren onderzocht, gelegen tussen de Tor en Mamberamo. Hierbij werd het Gauttier-gebergte bereikt zonder dat een rivier werd gevonden, welke de monding van de Keerom kon zijn.

Teneinde het Weijland-gebergte nader te leren kennen, werden in de eerste helft van 1913 nog tochten vanuit Nabire gemaakt, waarbij het hoogterecord voor het detachement Noord Nieuw Guinea met 3720 m werd behaald, van welke hoogte zowel de Geelvink Baai als de Arafoera Zee konden worden gezien.

Met korte verkenningen van de rivieren langs de Waropen-kust (tussen Waipoga en Mamberamo) en in het gebied tussen Biri en Sermo werd op 31 Januari 1914 het werk afgesloten, waarna het detachement naar Manokwari terugkeerde.

#### *Het Mamberamo-gebied*

Zoals reeds vermeld, was men er al in 1884, 1899 en 1906 in geslaagd de Mamberamo tot Havik Eiland op te varen. Wat echter verder stroomop lag, was een raadsel. Wel moest uit de geweldige watermassa van de Mamberamo worden geconcludeerd, dat deze uit het Centrale Bergland afkomstig moest zijn.

Bij de vierde tocht in November 1909 met het s.s. „Pionier” onder leiding van Luit. ter Zee 1e kl. F. L. Rambonnet slaagde men er in 20 km hemelsbreed voorbij het Havik Eiland te komen, waarna met prauwen ook nog de stroomversnellingen

van de Marine-vallen en Edi-vallen werden gepasseerd, zodat een punt ca. 35 km bovenstrooms van Havik Eiland werd bereikt.

20 November 1909 kwam het detachement onder Kapitein A. Franssen Herderschee te Manokwari aan. De nu volgende expeditie had ten doel de eeuwige sneeuw van de Carstensz te bereiken. Het werd als een nationaal doel beschouwd om de onder leiding van W. Goodfellow en A. F. R. Wollaston staande Engelse expeditie, welke zou trachten de Carstensz van het zuiden uit te bereiken, vóór te zijn. Nog had geen Europeaan op Nederlands Nieuw Guinea de eeuwige sneeuw onder zijn voeten gekregen. De eerste expeditie naar de Wilhelmina-top onder leiding van Lorentz had in Mei 1907 slechts een hoogte van 2320 m in het Hellwiggebergte bereikt. Wel werden gelijktijdig plannen gemaakt voor een tweede expeditie onder Lorentz, die reeds op 31 Augustus 1909 de Noord Rivier (Lorentz Rivier) was binnengevaren, maar intussen had ook de Engelse expeditie in October Engeland verlaten, zodat haast geboden was.

Reeds op 23 November vertrok Franssen Herderschee met de Marine-officier Rühl van Manokwari naar de Mamberamo. De hoge waterstand belette hen Havik Eiland te bereiken, zodat bij de monding van de Van Gelder Rivier (enkele km beneden Havik Eiland) een bivak werd gebouwd. Op 20 Januari waren alle expeditieleden in dit hoofdbivak bijeen. Vervolgens werd ca. 15 km boven de Edi-vallen door Luit. Brasser het hulpbivak „Bandoeng” opgericht.

Op 7 Februari vertrokken Franssen Herderschee en Brasser met vier prauwen verder stroomop en zij bereikten, na nog twee stroomversnellingen gepasseerd te zijn, 5 dagen later vlak land. De rivier, welke tot nu toe een breedte van ca. 200 m had, werd nu plotseling 400-500 m breed, waardoor de stroomsnelheid verminderde. Daarmede was het onder de naam „Meervlakte” bekend geworden gebied gevonden. Dit geweldige vlakke land met een lengte van ca. 280 km en een breedte van ca. 50 km ligt slechts 50-60 m boven zee en vormt een natuurlijk reservoir voor de wateren der rivieren, komende uit het Centrale Bergland.

De westelijke zijrivier van de Mamberamo, de Van der Willigen Rivier, werd als toegang tot de Carstensz gekozen. Ca. 45 km hemelsbreed van Kalong Eiland aan de splitsing van de Mamberamo in de oostelijke Idenburg Rivier (genoemd naar de toenmalige Minister van Koloniën en later Gouverneur-Generaal) en de westelijke Van de Willigen Rivier (naar de toenmalige legercommandant) splitst laatstgenoemde zich in de uit het westen komende Rouffaer Rivier genoemd naar de heer Dr G. G. Rouffaer, geograaf, ethnograaf en historicus en de uit zuidwesten komende Van Daalen Rivier (naar de toenmalige chef van de generalen staf). Men verwachtte, dat langs de Van Daalen Rivier het gebergte spoediger zou te bereiken zijn en zij werd daarom als eerste verkend. Wegens ziekte was de expeditie genoodzaakt tot 9 Maart in het bivak „Rustoord” (ca. 30 km hemelsbreed van de monding der Rouffaer Rivier) te blijven. 18 Maart werd de samenvloeiing van de Toradja Rivier en de Rühl Rivier bereikt, waar „Ongeluks-bivak” werd gevestigd. Nu werd getracht de landtocht naar de

Carstensz te forceren, doch wegens ziekte moest men terugkeren nadat slechts een hoogte van 850 m was bereikt. Reeds waren twee Toradja's overleden en men had 92% zieken onder de bemanning. In 2 1/2 dag was Batavia-bivak (bij het begin van de Meervlakte) weer bereikt; voor dezelfde afstand had men heenwaarts twee weken nodig gehad. Met goedkeuring der Regering werd de expeditie afgebroken. Het hooggestelde doel, de Carstensz-toppen, was niet bereikt. Tijdens de voorbereidingen voor de terugtocht maakte Van Gelder (de deelnemende geoloog) een verkenning van de Idenburg Rivier over een afstand van ca. 25 km hemelsbreed. Door gebrek aan werklieden kon hij tijdens de expeditie slechts kleinere geologische onderzoeken doen.

De volgende Mamberamo-expeditie stond onder leiding van Luit. ter Zee 1e kl. J. T. J. de Wal en bestond uitsluitend uit Marinepersoneel met hulp van Dajak'se en Papoea'se roeiers. Reeds tijdens de voorbereidingen bestond er grote rivaliteit onder de roeiers en de Papoea's daagden hun vreemde concurrenten uit tot een wedstrijd. Deze eerste en laatste internationale roeiwedstrijd op de Mamberamo werd door de Papoea's gewonnen.

19 Mei 1911 kon van Pionier-bivak uit de verdere verkenning van de Meervlakte worden aangevat. Op 6 Juni begon men de uit het oosten komende Idenburg Rivier op te varen. De leider De Wal en de Adelborst E. A. Vreede kwamen op 1 Juli bij het latere Prauwen-bivak aan, waar de Idenburg Rivier met stroomversnellingen een gebergteketen doorbreekt. Dit punt ligt ca. 180 km ten oost-zuidoosten van Kalong Eiland. Hierdoor was de „Terminus" de Keerom tot iets minder dan 90 km genaderd.

Tijdens de terugtocht werd 5 Juli de linker zijrivier van de Idenburg Rivier (thans bekend onder de naam „De Wal Rivier" of „Hablifoeri") in een 16-daagse zware tocht opgevaren. De bandjirende rivier, vaak door diepe kloven stromend, komt uit het gebied der waterscheiding tussen Baliem en Idenburg. Het gelukte om deze rivier tot ca. 60 km hemelsbreed van zijn monding af te verkennen. De terugtocht naar de monding kon in slechts drie dagen worden afgelegd.

Vervolgens werd tussen 29 Juli tot 3 Augustus de zonder naam gebleven rechter zijrivier, uitmondende op 138°48' Oosterlengte, tot de oorsprong in het noordelijke heuvelland opgevaren. Als laatste rivier werd de latere Doorman Rivier of Angola 14,5 km opgevaren. Op 9 Augustus was de expeditie in Pionier-bivak terug. Hiermede was de eerste verkenning van de benedenloop der Idenburg Rivier beëindigd. Deze rivier heeft in dit gedeelte een minimumbreedte van ca. 250 m, kan echter soms tot 500 m breed worden. Door de Resident Van Eechoud werd tijdens de laatste oorlog met behulp van een peilschaal een verschil in waterstand van 14 m waargenomen (Lit. 105, blz. 144).

Na deze beide pogingen om de Carstensz te bereiken, volgde in 1913 de stelselmatige exploratie van het Mamberamo-gebied. De onder het commando van Kapitein J. V. L. Oppermann werkende verenigde detachementen Zuid- en

Noord Nieuw Guinea, met een sterkte van ca. 420 man, bleven totaal ca. 13 maanden in dit gebied.

Alvorens naar de Meervlakte te trekken, werd begin 1914 door Oppermann en Luit. ter Zee Langeler het waterscheidingsgebied tussen Mamberamo en Apauwar ter hoogte van de Otken Rivier (iets beneden Havik Eiland) onderzocht; tevens werden kleinere tochten naar het Van Rees-gebergte gemaakt. Hierbij werd de waterscheiding in de bron rivieren van de Van Gelder Rivier overschreden.

Men slaagde er in een stoomsloep en later ook nog een motorboot door de stroomversnellingen van de Mamberamo te brengen, waarvan tijdens de latere tochten veel profijt kon worden getrokken, omdat de zijrivieren van de Mamberamo in de Meervlakte goed bevaarbaar zijn. Tussen 29 April en 11 Mei maakte Luit. ter Zee Stroeve met een der boten een voorlopige verkenning van de Rouffaer Rivier, waarbij deze 40 km hemelsbreed werd opgevaren zonder dat het gebergte was bereikt.

Voor het verdere werk werd het detachement gesplitst in de groepen: Oppermann, Langeler en Luit. Feuilletau de Bruyn voor de verkenning van de Idenburg Rivier en Kapitein Schultz, de Luitenants ter Zee Doorman en Stroeve en Luit. Ilgen voor de verkenning van de Rouffaer Rivier.

Na een tocht van 16 dagen bereikte Feuilletau de Bruyn de 6de Juni 1914 het eindpunt van de expeditie De Wal (Prauwbivak). Door de 9 km lange kloof van de Idenburg te vermijden, vond hij bovenstrooms weer rustig vaarwater, zodat opnieuw prauwen werden aangemaakt (Cano-bivak). Een korte verdere verkenning bevestigde het vermoeden, dat de Idenburg Rivier nog veel verder gemakkelijk kon worden bevaren.

Eind Juli vertrokken Commandant Oppermann en Luit. Langeler van Cano-bivak om het raadsel van de Keerom Rivier op te lossen. 4 dagen later werd een zuidelijke zijrivier, de Sobger, gevonden. De Idenburg Rivier verandert hier haar loop en stroomt nu uit noordelijke richting. Weer 5 dagen later werd de splitsing van de Idenburg Rivier in de uit het noorden komende Waroeta of Nawa Rivier en in de uit het oosten komende Poeveh of Pauwai Rivier bereikt. Hiervan werd eerst de Waroeta verkend, welke tot dicht bij de G. Bobotna (slechts ca. 55 km ten zuiden van de noordkust gelegen) kon worden opgevaren.

Eind Augustus voer men de Poeveh in en bij die gelegenheid werd de bovenloop van zijn uit het oosten komende zijrivier, de Pauwasi of Soengei Web, opgenomen. Tenslotte werd op 20 September de uit de richting van de Keerom Terminus komende Songotta Rivier ingevaren. De oplossing van het raadsel der Keerom Rivier, welke thans reeds 4 jaren bekend was, was nabij. En toen belette een deels gewapende, joelende bende mannen, vrouwen en kinderen de doorvaart van de slechts met een enkele prauw uitgeruste expeditie.

„Het belang der expeditie moest hier wijken voor humaniteitsoverwegingen, vooral waar kon worden aangenomen, dat dit drieste optreden van deze oermensen in hoofdzaak toegeschreven moest worden aan hun mening, dat wij



volkomen ongewapend waren." Oppermann gaf bevel tot de terugtocht en „beschermd door de ongewapende vrienden werd verder ongestoord het gebied van deze stam verlaten". (Lit. E, blz. 279.)

Hoewel nu vaststond, dat de „Songotto" de Keerom Rivier is en de expeditie slechts 22,5 km van de Terminus verwijderd was, kon dit laatste sluitstuk nog niet in kaart worden gebracht. De Keerom had nog iets van haar raadsel bewaard. Ook op de nieuwste kaarten is dit tussenstuk, waaraan de dorpen Tawasi, Molof en Pakia liggen, slechts met een stippellijn aangegeven.

Gelijktijdig met deze expeditie maakte Feuilletau de Bruyn een drietal tochten overland vanuit Motor- en Cano-bivak naar het heuvelland ten noorden van de Idenburg Rivier, waarbij hij bijzondere aandacht besteedde aan de geologie van dit gebied.

Met de opdracht nu ook nog het gebied ten zuiden van de Idenburg Rivier te verkennen, vertrok Luit. Langelier eind October 1914 van Batavia-bivak. Op 26 November was hij aan de monding van de „A"-rivier, een uit het zuidwesten komende zijrivier van de Idenburg, welke hij van plan was, na de Sobger op te varen. Tussen 28 November en 18 December werd de Sobger ca. 80 km hemelsbreed verkend. Van twee observatiepunten werden peilingen naar markante punten in de omgeving gemaakt. Talloze rookkolommen wezen op een vrij regelmatig verspeide bevolking. De Sepik werd tot minder dan 40 km genaderd. Van een observatiepunt ten oosten van een kleine zijrivier, de Abo Rivier, kon een gedeelte van de Sepikvlakte worden overzien. Ook werd contact met de bevolking gemaakt, zodat Langelier een korte woordenlijst kon samenstellen. Toen hij 31 December 1914 weer aan de monding van de „A"-rivier was, zag hij tekenen, die er op duiden, dat een Dajak-patrouille hem achterna was gekomen, en hij concludeerde daaruit, dat hem een opdracht was nagezonden. Terug in Prauw-bivak vond hij het bevel, zijn verdere verkenningen af te breken, omdat het exploratiedetachement order had gekregen naar Ambon terug te keren.

Dit was het einde van de verkenningen van de Idenburg Rivier. Tot op heden, 39 jaren na Langeliers patrouille, is nooit weer een Europeaan in deze bevolkte streek geweest. Het gebied tussen de Sobger en het Sterren gebergte en de gehele loop van de „A"-rivier tot aan het Oranje-gebergte ten oosten van de Baliem is nog volkomen terra incognita. Langelier sprak het vermoeden uit, dat de „A"-rivier wellicht de hoofdriever, de eigenlijke bronrivier van de Idenburg Rivier, zal zijn.

Voor de verkenning van het Rouffaer Rivier-gebied vertrokken op 12 Juni 1914 Doorman en Stroeve, waarbij zij hemelsbreed 112 km van Kalong Eiland hun Motor-bivak oprichtten. Na voorlopige verkenningen bevoeren zij samen met hun Commandant Schultz de hoofdriever tot zijrivier „C", waar de landtocht van 26 dagen naar een 2650 m hoge top (thans bekend als Doormantop, Bem-banggela of Simpanggela) werd gemaakt. Van dit punt uit hadden zij een prachtig uitzicht op het Carstensz-gebergte en de ketens ten zuiden van de Idenburg Rivier.

Na een korte verkenning van de „B”-rivier (Bigaboe) ontdekten zij „D”-rivier, een zijrivier van de Van Daalen Rivier, welke daarin ten noorden van Ongeluk-bivak uitmondt.

Langs de „A”-rivier (Moeijaboe) bereikte Stroeve eind Juli een 2200 m hoge top in het waterscheidingsgebied van de Rouffaer en de Geelvink Baai. In dit gebied bestond dus de mogelijkheid een doorsteek naar de Waipoga te maken. Samen met Ilgen begon Stroeve op 17 Augustus deze doorsteek, vergezeld van slechts 15 man. Na het bereiken van de 2200 m top werd dagenlang naar de bovenloop van de Waipoga gezocht. Een nijpend tekort aan vivres deed besluiten, dat Stroeve met slechts twee man zo spoedig mogelijk zou trachten de kust te bereiken, omdat men bovendien bang was, dat het opwachtcende schip weer zou vertrekken. Twee dagen later was ook Ilgen aan de riviermond, vond echter noch Stroeve, noch het schip. Het bleek, dat Stroeve door Papoea's aan de monding vermoord was, terwijl één zijner begeleiders werd gewond. Nadat nog zes dagen zonder voldoende voedsel waren voorbijgegaan kwam eindelijk het schip, dat tengevolge van een misverstand zolang vertraagd was.

Na een strafexpeditie, waarbij alle instrumenten, aantekeningen en wapens van Stroeve werden gevonden, was Ilgen eind October weer in Batavia-bivak terug.

Hij maakte nu een tocht naar de linker zijrivier van de Idenburg, de reeds eerder bezochte De Wal of Hablifoeri en beklom een 1240 m hoge top.

Luit. Doorman voer eind October 1914 het eerst een verder zijriviervak van de Idenburg op (Doorman Rivier of Angolah) en slaagde er in een ca. 3550 m hoge top (Doorman-top of Kemboe) te beklimmen, vanwaar hij uitzicht had op de gehele centrale keten tussen Wilhelmina-top en Carstensz-toppen. Hiermede had hij het hoogterecord voor de militaire exploratie behaald en de weg aangewezen voor de bestijging van de Wilhelmina-top van het noorden uit.

Intussen was het bevel gekomen tot staking der militaire exploratie. Het laatste échelon verliet 19 Januari 1915 Pionier-bivak voor zijn reis naar Ambon. De militaire exploratie was beëindigd. (Lit. 36).

Het topografische resultaat der militaire exploratie was de in 1919 uitgegeven prachtige „Schetskaart van Nieuw Guinea, schaal 1 : 1 000 000” (in 4 bladen), alsmede de eveneens bij het „Verslag” (Lit. E) behorende 8 kaarten van verschillende strekking. Alle overige wetenswaardige resultaten werden in het „Verslag” samengesteld.

Veel van het geheimzinnige binnenland van Nederlands Nieuw Guinea was thans bekend. De eerste wereldoorlog had verhinderd, dat het Centrale Bergland nader kon worden onderzocht. Zoals wij later zullen zien, heeft de tweede wereldoorlog aan de weer begonnen exploratie van dit gedeelte van Nieuw Guinea eveneens een einde gemaakt.

De totale kosten der militaire exploratie bedroegen ruim f 5 500 000, waarin begrepen zijn de kosten van de dekkingsdetachementen voor de 1e en 2e Lorentz-expeditie naar de Wilhelmina-top, de Franssen Herderschee-expeditie, eveneens

naar de Wilhelmina-top in 1912-1913 en de beide Engelse expedities naar het Carstensz-gebergte in 1910-1911 en 1912-1913.

Malaria en beri-beri - ondanks verstrekkingen van kinine, zilvervliesrijst en katjang-itjoe -, alsmede andere ziekten, maar ook verzet der bevolking en ongelukken eisten hun offers. In totaal overleden tijdens de militaire exploratie 3 officieren, 5 Europese minderen, 25 inlandse militairen, 12 koelies en roeiers en 34 dwangarbeiders.

Aangezien in deze korte samenvatting niet alle deelnemende stafleden werden genoemd, volgt hieronder de volledige lijst van personen, die in de staven der detachementen aan de militaire exploratie hebben deelgenomen, of die ten behoeve van de exploratie militaire verkenningen leidden (Lit. E, bijlage I).

Deze lijst geeft tevens de verklaring van vele in Nederlands Nieuw Guinea voorkomende topografische namen van rivieren, bergtoppen, enz.

Rang	Naam	Tijdvak
<i>Zuid Nieuw Guinea</i>		
Kapitein Commandant	A. J. Gooszen	Juli 1907-Juli 1908
Kapitein	J. H. Daam	Juli 1907-Juli 1908
Officier van gezondheid ze klasse	B. Branderhorst	Juli 1907-October 1910
Mijningsingieur	O. G. Heldring	Juli 1907-October 1910
1e Stuurman der Gouv. Marine	J. L. Staudenmayer	September 1907-Mei 1908
1e Stuurman der Gouv. Marine	G. M. A. Elbers	Mei 1908-April 1909
Natuuronderzoeker	J. M. Dumas	Mei 1908-September 1912
Kapitein Commandant	L. Weber	Juli 1908-Januari 1910
1e Luitenant	G. J. Nijweide	Augustus 1908-November 1909
Luitenant ter Zee ze klasse	P. F. Postema	Juni 1909-October 1910
Luitenant ter Zee ze klasse	F. F. van der Ven	Juli 1909-April 1911
Kapitein Commandant	A. B. W. Schaeffer	November 1909-Mei 1911
1e Luitenant	J. J. van der Bie	Januari 1910-April 1911
Officier van gezondheid ze klasse	A. C. de Kock	September 1910-Februari 1912
Kapitein Commandant	J. H. le Cocq D'Armandville	Mei 1911-Juni 1912
Kapitein	H. Helb	Mei 1911-Juni 1912
1e Luitenant	W. K. H. Feuilletau de Bruyn	December 1911-Februari 1913
Luitenant ter Zee ze klasse	J. L. Andreac	Mei 1911-26 December 1911 verdrongen
Luitenant ter Zee ze klasse	J. L. Chaillet	Februari 1912-Augustus 1913
Officier van gezondheid ze klasse	E. W. E. Sudee	Januari 1912-April 1912
Kapitein Commandant	E. Wefferman	April 1912-Juni 1913
1e Luitenant	G. W. Borgesius	Januari 1913-November 1913
Officier van gezondheid ze klasse	A. Klett	April 1912-Juni 1912
Officier van gezondheid ze klasse	H. P. Oosterbaan	Mei 1912-November 1912
Officier van gezondheid ze klasse	J. A. van Dijk	November 1912-Februari 1913
Officier van gezondheid ze klasse	N. H. van Muyden	Januari 1913-October 1913
Kapitein Commandant	J. V. L. Oppermann	Juni 1913-November 1913, daarna naar de Mamberamo Rivier
<i>West Nieuw Guinea</i>		
1e Luitenant Commandant	R. Vogel	December 1906-Januari 1909
1e Luitenant	A. J. A. van Oversem	December 1906-Juni 1907
1e Luitenant	C. M. J. Tismeer	September 1907-October 1910
Commandant	C. M. J. Tismeer	Januari 1909-Januari 1910
1e Luitenant	E. Tijdeman	Juni 1909-Januari 1910
Officier van gezondheid ze klasse	A. S. B. U. Gundesen	
Kapitein Commandant	K. F. Koch	Januari 1910-October 1911
1e Luitenant	J. P. van der Ploeg	September 1910-Maart 1912
Luitenant ter Zee ze klasse	J. A. Jager	Januari 1910-Mei 1912
Officier van gezondheid ze klasse	J. C. Baggelaar	1909-Juni 1912
Kapitein Commandant	H. Helb	Februari 1912-Februari 1914
1e Luitenant	H. W. J. Muller	Februari 1912-Mei 1913
1e Luitenant	G. A. Ilgen	Mei 1913-Februari 1914
Luitenant ter Zee ze klasse	H. Nieuwenhuis	Mei 1911-October 1911
Luitenant ter Zee ze klasse	A. C. Canter Cremers	October 1912-Februari 1914
Officier van gezondheid ze klasse	M. A. van Gool	Juni 1912-Februari 1914

Rang	Naam	Tijdvak
<i>Noord Nieuw Guinea</i>		
Luitenant ter Zee 1e klasse Commandant van Hr. Ms. „Edi”	F. L. Rambonnet	Voorverkenning in het tijdvak Juni t/m October 1909
Luitenant ter Zee 2e klasse	C. Rühl	
Luitenant ter Zee 2e klasse	W. Brandt	
Adelborst 1e klasse	J. W. Baron van Haersolte van Haerst	
Kapitein Commandant	F. J. P. Sachse	September 1909–Juni 1911
1e Luitenant	G. A. Scheffer	September 1909–Juni 1911
Luitenant ter Zee 2e klasse	A. E. H. Dahlhuisen	September 1909–Juni 1911
Officier van gezondheid 2e klasse	P. M. Badings	September–December 1909 overleden aan beri-beri
Officier van gezondheid 2e klasse	K. Gjellerup	December 1909–Mei 1912
Zoöloog	Dr. P. M. van Karpen	April 1910–Augustus 1910
Geoloog	Dr. P. F. Hubrecht	Juli 1910–Juni 1912
Luitenant ter Zee 2e klasse	A. W. Staverman	Januari 1911–Augustus 1911
Kapitein Commandant	J. F. F. Ten Klooster	Juni 1911–November 1913
Luitenant ter Zee 2e klasse	A. U. P. F. Vastencou	Juni 1911–September 1912
Luitenant ter Zee 2e klasse	M. J. Kruyt	Augustus 1911–September 1912
1e Luitenant	N. Binnendijk	Juli 1911–Augustus 1913
Officier van gezondheid 2e klasse	R. F. Janowsky	Mei 1912–Februari 1914
Luitenant ter Zee 2e klasse	J. F. Stroeve	October 1912 } naar het detachement Oppermann aan
Luitenant ter Zee 2e klasse	L. A. C. Doorman	October 1912 } de Mamberamo
Kapitein Commandant	C. Schultz	October 1913 }
1e Luitenant	H. H. A. Schulze	
<i>Mamberamo gebied</i>		
Luitenant ter Zee 1e klasse Commandant	F. L. Rambonnet	Vierde opvaart van de Mamberamo 26 Juni–7 Juli 1909
Luitenant ter Zee 2e klasse	C. Rühl	Mamberamo-expeditie November 1909–April 1910
Kapitein Commandant	A. Franssen Herderschee	
1e Luitenant	J. C. Brasser	
Officier van gezondheid 2e klasse	F. F. Ocken	
Mijningsingieur	Dr. J. K. van Gelder	
Luitenant ter Zee 1e klasse Commandant	J. T. J. de Wal	Marine-exploratie van de Idenburg R. Mei–Augustus 1911
Adelborst 1e klasse	E. A. Vreede	
Adelborst 1e klasse	M. J. Kruyt	
Officier v. gezondh. K. M. 2e kl.	F. H. ter Poorten	
Kapitein Commandant	J. V. L. Oppermann	November 1913–Januari 1915 van het detachement Zuid Nieuw Guinea
Kapitein	C. Schultz	Januari 1915 } van het oorspronkelijke detachement
1e Luitenant	H. H. A. Schulze	Juli 1914 } Noord Nieuw Guinea
Kapitein	G. J. H. van der Becke	October 1913–Januari 1914
1e Luitenant	W. K. H. Feulletau de Bruyn	Januari 1914–December 1914
1e Luitenant	G. A. Ilgen	Mei 1914–Januari 1915
Luitenant ter Zee 2e klasse	J. F. Stroeve	7 September 1914 vermoord.
Luitenant ter Zee 2e klasse	L. A. C. M. Doorman	Januari 1915 van het oorspronkelijke detach. N. N. Guinea
Luitenant ter Zee 2e klasse	J. W. Langeler	November 1913–Januari 1915
Officier van gezondheid 2e klasse	P. B. van Steenis	Januari 1914–Januari 1915
Officier van gezondheid 2e klasse	A. C. Th. Thomsen	November 1913–Januari 1915

Tot deze perioden moeten ook nog de tochten van de Duitser Dr Max Moskowsky worden genoemd, die in 1910–1911 de Wier, een delta-arm van de Mamberamo, verkende en vanuit de Rühl-rivier een eind het gebergte indrong.

## TERRITORY OF PAPUA

Verscheidene expedities in het tijdvak 1907–1914 hadden ten doel vanuit de in de Gulf of Papua uitmondende rivieren een tocht over land naar de Strickland River te maken. Dit waren de expedities van Donald Mackay, W. J. Little en A. E. Pratt, die in 1908 de Purari bezochten tot voorbij het verst bereikte punt en daarbij het woeste kalksteengebied ontdekten.

In 1910-1911 volgde de expeditie onder leiding van de Administrator Staniforth Smith met L. L. Bell, J. B. H. Hennelly en H. L. Murray. Toen Mt. Murray van de Kikori uit bereikt was, keerden Hennelly en Murray terug, de overigen trokken met 11 politiemannen en 17 dragers naar de vruchtbare Samberigi-vallei. Na het passeren van een kam kwamen zij in het nauwe dal van de Mubi. De zijrivier Susomira Creek (of Digimu) werd stroomopwaarts gevolgd tot hij uit noord-oostelijke richting komt, zoals thans bekend is uit Lake Kutubu. Nu trok men over een buitengewoon ruw kalksteengebied en vond een grote rivier, welke eerst verondersteld werd de Strickland, later de Bamu te zijn en in werkelijkheid de Hegigio was, de middenloop van de Kikori. Men daalde in een 1200 voet diepe kloof af en trachtte met twee vloten deze rivier door de versnellingen af te varen. In de sterke stroming sloegen beide vloten om, waarbij 11 dragers verdronken of aan de opgelopen verwondingen overleden. Zonder voeding trok men 5 dagen rond, waarna toevallig inboorlingen gevonden werden, welke hulpvaardig vivres verstrekten. Daarna voer de expeditie weer op vloten 29 dagen de Hegigio af, waarbij men weer eens zeven dagen van slechts zeer weinig proviand voorzien was. De tocht met de eerste vloten begon op 26 Januari 1911 en pas op 3 Maart werd de te hulp gezonden Officier L. Brown ontmoet bij het uitgangspunt van de landtocht (Lit. 22).

De intussen uitgezonden hulpexpeditie onder W. Beaver en Ryan volgde over een afstand van 150 mijlen de sporen, zonder de noodlottige expeditie te vinden. Murray en Hennelly verkenden intussen de bovenloop van de Turama en drongen eveneens tot in het kalksteengebied door.

In 1911 bereikten Little, Carne en Massay Backer van de Curmick (of Sire) River uit langs de oostzijde van Mt. Favenc de Purari, waarbij Carne en Iowa River werden ontdekt. Tenslotte trok Res. Mag. Ryan van de Kikori uit over land naar de Turama. Toen hij een zijkreek van de Turama (de Kanuwua Creek) onderzocht, werd hij geattaqueerd en gewond. Met moeite bereikte hij verder westelijk de bovenloop van de Awarra, langs welke rivier hij zich met een vlot naar de kust liet afdrijven. Zijn kaart, welke de Awarra veel te westelijk plaatste, is aanleiding geweest tot een geheel verkeerde voorstelling betreffende het gebied, gelegen tussen deze rivier en de Strickland River (Lit. 24).

Uitgebreide verkenningen in het gebied der Western Division werden in 1911 door Ass. Res. Mag. G. H. Massey Baker en anderen gemaakt. Massey Baker vond de Aiema Creek, een zijrivier van de Strickland en maakte een korte over landtocht iets voorbij Everill Junction naar het oosten. Gloman Baker, Ass. Res. Mag. onderzocht de Bituri (in de benedenloop van de Fly) en trok overland naar de Oriomo. Res. Mag. W. N. Beaver verkende het Giara-district (tussen Aramia River en Fly en bezocht de benedenloop van de Bamu. Ook bezocht hij het gebied tussen Strachan Island en Morehead River. Het gebied van de Kabiri-stammen, ten westen van het door Beaver onderzochte gebied tussen Aramia en Fly, werd in 1913-1914 door Res. Mag. A. P. Lyons bezocht.

In het noordelijke gedeelte van de Western Division vonden Massey Baker en S. D. Burrows in 1913 de rechter zijrivier van de Strickland, de Herbert River met Lake Murray. In 1914 voeren Ryan en Borrowes de Elevala River (een oostelijke zijrivier van de Palmer River) op en waren door laag water genoodzaakt 5 maanden in deze rivier op hoger water te wachten. Sir Rupert Clark begeleidde in 1914 twee goudzoekers naar de bovenloop van de Palmer River en beklom Mt. Donaldson, ca. 30 mijl noordelijker dan het tot dusverre bereikte hoogste punt in het brongebied van de Fly en Palmer.

Ook in het oostelijke gedeelte van Papua werden vele tochten naar het bergland gemaakt. Dr W. M. Strong trok verscheidene malen het bergland tussen Buna en Kaap Vogel in (1908-1912). In 1914 maakten W. J. Bowden, L. P. B. Armit, Ch. F. Jackson en W. J. Crane afzonderlijke tochten naar het bergland tussen Kokoda, Mt. Suckling en Abau. In 1914-1915 trok A. Liston Blyth van de Goodenough Bay door het gebergte naar Abau en keerde langs een andere route ten westen van Mt. Simpson terug.

Opsporingsexpedities naar het voorkomen van petroleum werden in 1912 door J. P. H. Hennelly, Res. Mag. en Evan R. Stanly, Gouv. geologist, in het gebied tussen Kerema en de Purari River gemaakt, waarbij de olievindplaatsen in het Vailala-gebied de bijzondere belangstelling hadden.

De ontdekking van goudvelden in het Lakekamu-gebied waren aanleiding tot de oprichting van de bestuurspost Nepa, welke echter later weer verlaten werd.

#### KAISER WILHELMSLAND

Ofschoon in het tijdvak 1907-1915 in het Kaiser Wilhelmsland geen systematische exploratie werd uitgevoerd, werd de kennis van dit gedeelte van Nieuw Guinea in deze periode toch belangrijk uitgebreid.

Gedurende December 1907 en Januari 1908 maakte de handelaar en goudzoeker W. C. Dammköhler samen met de landmeter O. Fröhlich een tocht vanuit de Huon Golf door het dal van de Markham (ten zuiden van het Rawlinsongebergte) over de waterscheiding tussen Markham en Ramu naar de bovenloop van laatstgenoemde rivier en verder over het westeinde van het Finisterregebergte, om langs de Angriffs Fluss (Kabenau River) naar Stephansort aan de Astrolabe Baai terug te keren. Deze tocht werd in 17 dagen afgelegd.

Teneinde het Bismarck-gebergte nader naar goud te onderzoeken, verbond Dammköhler zich in hetzelfde jaar met de farmer Ohldorp. Nadat zij, om onafhankelijk te zijn van dragers, in Queensland 12 paarden hadden gekocht, vertrokken zij van Stephansort langs de zogenaamde „Kautschukweg” naar het brongebied van de Ramu. De regens hadden het kort tevoren aangelegde pad echter gedeeltelijk weggespoeld, waardoor zij slechts ten koste van het verlies van enkele paarden de waterscheiding konden bereiken. Toen de regens niet ophielden, besloten zij de verdere verkenning op te geven. Slechts met veel moeite

bereikten zij tenslotte met vier overgebleven paarden de monding van de Markham.

Pas in Augustus 1909 konden Dammköhler en Ohldorp met vier paarden en slechts begeleid door twee koelies weer naar het binnenland vertrekken. De paarden konden echter slechts met moeite door het bos komen. Toen zij de voet van het Krätke-gebergte (de zuidoostelijke voortzetting van het Bismarck-gebergte) bereikten, waren de vivres opgebraakt. De twee begeleiders weigerden verder te trekken en werden naar de Huon golf teruggezonden. De beide Europeanen trokken alleen met hun vier paarden verder. Eindelijk vonden zij in de benedenloop van de Watut sporen van goud en looderts. Het doel was bereikt, maar nu ging het er om met de inboorlingen in contact te komen, ten einde van hen voedsel en werkkrachten te krijgen. Toen zij met de Papoea's in aanraking kwamen, liepen dezen weg, omdat Dammköhler een schrikschot had afgegeven. Kort daarop werden zij door een bende van 30 man overvallen, die, zoals zij later verklaarden, door het schot overtuigd werden, dat kwaadwillige geesten met reusachtige honden gekomen waren. Dammköhler werd gedood, Ohldorp, die zich met een zeildoek beschermde, kreeg zes verwondingen en kon naar de rivier vluchten, op welke hij met een primitief vlot na vier dagen de monding van de Markham bereikte. Slechts met een jas bedekt, werd hij de volgende dag gevonden.

Ohldorp gaf zich echter nog niet gewonnen. In Bröcker vond hij een nieuwe maat, die in het bezit was van een schoener. Een nieuwe expeditie werd echter in 1910 in de Huon Gulf door een onweer overvallen, waarbij de schoener zonk en de beide Europeanen, alsmede enige Papoea's, verdronken. Het goud van Kaiser Wilhelmsland was gevonden en weer verloren. Het zou nog 13 jaren duren, alvorens de rijke goudvelden in de bovenloop van de Watut werden ontdekt (Lit. 25).

Belangrijke bijdragen tot de exploratie van het Kaiser Wilhelmsland leverden ook de grensregelingsexpedities. Zo werden in 1908-1909 door de Duitsers Förster en Stollé en de Engelsen Sabine en Tooth het west-oost (langs de 8ste breedtegraad lopende) grensstuk tussen Papua en Kaiser Wilhelmsland afgebakend, waarbij dit gebied en zijn naaste omgeving in kaart werd gebracht. In het vorige hoofdstuk over de militaire exploratie in Nederlands Nieuw Guinea werd reeds melding gemaakt van de verkenningen in het Nederlands-Duitse grensgebied gedurende 1910, waarbij de bovenloop van de Kaiserin Augusta Fluss belangrijk verder werd opgevaren dan tevoren.

Het stroomgebied van de Kaiserin Augusta Fluss (Sepik) werd systematisch onderzocht tijdens de expeditie, uitgezonden door het Reichs Kolonialamt, de Königliche Museen en de Deutsche Kolonialgesellschaft, welke onder leiding stond van Bergassessor A. Stollé. De overige leden waren Dr Burgers, arts en zoöloog; Dr Ledermann, botanicus; Dr Rösicke, ethnograaf; Dr W. Behrmann, geograaf, en Ir Schattenburg, topograaf. Dr Rich. Thurnwald nam later als tweede ethnograaf aan deze expeditie deel.

Eind Februari 1911 werd de Sepik met de 25 m lange rivierstomer „Kolonial-

gesellschaft" opgevaren en bij Malu (ongeveer bij het tegenwoordige Ambunti op  $142^{\circ}49'$  Oosterlengte) werd op ca. 60 m hoogte het basisbivak gebouwd. Vanuit dit bivak werd het Hundstein-gebergte opgenomen en de bergtoppen trigonometrisch ingemeten. Verkenningstochten werden gemaakt op de April-, Leonhard Schultze-, Frieda- en Mai Fluss, welke alle 40-50 km werden opgevaren en waarbij van hooggelegen observatiepunten het omgevende terrein werd ingemeten.

Behrmann bekolm de ca. 1350 m hoge Hundstein-top. Eind 1911 maakte Behrmann langs de April Fluss een tocht naar het binnenland, waarbij hij er in slaagde de waterscheiding tussen de Sepik en de bovenloop van de Strickland op een hoogte van 1720 m in het Rösicke-gebergte te bereiken.

Later werd benedenstrooms van Malu de Süd-Fluss gevonden, welke de benedenloop is van de Südwest- en Südost Fluss (of Karawari). De zuidelijke zijrivieren van de Sepik, de Töpfer Fluss (thans Potter of Keram River), komende uit het Schrader-gebergte met zijn zijrivier de Lehm Fluss, en de Dörfer Fluss (Yuat River), welke zijn bronrivieren heeft in het Centrale gebergte, werden eveneens opgenomen tot aan de voet van het gebergte. Schattenburg overleed aan de Frieda Fluss. Naar hem werd de Schattenburgketen genoemd. (Lit. 26 en 27).

Dr Thurnwald slaagde erin in 1913 een doorsteek van Kanduanan (aan de Sepik) naar Moem (iets ten oosten van Wewak) te maken. Later trok hij van Maini (aan de Sepik) langs het gebied van de Schrauben Fluss over het 1000 m hoge gebied tussen Torricelli- en Prins Alexander-gebergte naar Suain (ca. 70 km ten oosten van Aitape. Vervolgens verkende hij de bovenloop van de Sepik, waarbij hij tot ongeveer de Donner Fluss kwam. Op zijn terugtocht onderzocht hij ook nog de Holländer- en October Fluss. In 1914 bezocht Thurnwald in de bovenloop van de Sepik de West Fluss, welke uit Nederlands gebied komt, alsmede de Häuser- en Grün Fluss, eveneens uit het westen komende. Tenslotte verkende hij de noordelijke zijrivieren, de Sand- en Nord Fluss tot aan het kustgebergte. De onderzoekingen van Thurnwald moesten in verband met het uitbreken van de oorlog worden afgebroken.

Kleinere tochten werden o.a. gemaakt door Pater Reiber, zoals een geologische verkenning in het Torricelli-gebergte in 1907, en door Werner in hetzelfde jaar in het westelijke gedeelte van het Finisterre-gebergte. Hoofdzakelijk voor anthropologische en ethnografische onderzoekingen vertoefde Dr R. Neuhaus gedurende 19 maanden (1908-1910) onafgebroken in het Huon-schiereiland, aan de noordkust en in het gebied van de Sepik en Markham.

Ook de zendelingen maakten in deze periode van hun in het binnenland gelegen stations uit waardevolle verkenningstochten. Hiervan zijn in het bijzonder te noemen de tochten van Pilhofer, Flierl en Mailänder in 1913 van uit de kust bij Morobe langs de Mo River over het kustgebergte naar de Waria tot het tegenwoordige Baraina (bij de Bubu Rivier-monding) en hun tweede tocht, de Warai



stroomop over het 2400 m hoge waterscheidingsgebergte tussen Waria en Markham naar de Bulolo en langs de Watut naar de Markham.

In 1909-1910 verkende Dr G. Friederici de noordkust tussen Aitape en Hollandia. Op zoek naar gebieden, geschikt voor landbouw en veeteelt, maakten Braun, Gehrmann, Deiniger en Lauer in 1913 in opdracht van het „Kaiserliche Gouvernement von Kaiser Wilhelmsland” de Gogol-Ramu expeditie, waarbij van Friederich-Wilhelmshafen (Madang) langs het zuidoostelijke gedeelte van het Prins Adalbert-gebergte naar de Ramu werd overgestoken en deze rivier met prauwen werd afgevaren.

Hauptmann Detzner en Polizeimeister Konradt waren in 1914 bezig de uitgezette grens langs de 8ste breedtegraad te controleren. De verdere verkenning van het grensgebied in noordwestelijke richting bracht hen ten zuiden van Mt. Lawson en vervolgens in de bovenloop van de Tauri River en rond Mt. Joseph.

#### SAMENVATTING DER PERIODE 1907-1915

Op Nederlands gebied begon deze periode met „een internationale jacht naar de eeuwige sneeuw” (Lit. C). Behalve deze sportieve prestatie verdienen ook de wetenschappelijke resultaten de aandacht, omdat door deze expedities nu ook de alpine fauna en flora bekend werden en de Bergpapoea's ontdekt werden.

De „Militaire Exploratie” heeft het grootste gedeelte van Nederlands Nieuw Guinea met uitzondering van het Centrale Bergland in kaart gebracht. Haar doel werd volledig bereikt en daarmee de achterstand in de exploratie ten opzichte van de oostelijke burens niet slechts ingehaald, doch veranderd in een ruime voorsprong.

Het Centrale Bergland werd slechts aan zijn rand bezocht. De vele kundig uitgevoerde peilingen naar de verschillende ketens en toppen hebben echter hun positie tot diep in het bergland vastgelegd en:

„zodoende kreeg men kaarten van terreinen van honderden vierkante kilometers – die dus officieel geen terra incognita meer zijn – zonder dat er tot op de huidige dag een vreemdeling is doorgedrongen, zonder dat men een idee heeft van wat daar groeit en bloeit” (Lit. 23, blz. 31-32).

Uit deze overweging is dan ook het in deze periode op Nederlands Nieuw Guinea verkende gebied op fig. 9 veel bescheidener ingetekend dan destijds door Le Roux (Lit. C op de kaart) werd aangegeven.

In het Territory of Papua werd in het bijzonder het bergland van het oostelijke schiereiland door de patrol-officers vrij goed bekend. Zij waren verantwoordelijk voor de veiligheid der goudzoekers, die steeds dieper, de „colours” (goud-indicaties) volgend, het bergland introkken. In het westelijke gedeelte van Papua werd vooral het gebied langs de kust van de Gulf of Papua onderzocht. Slechts langs de Purari en Kikori werd het moeilijk toegankelijke bergland in zijn randgebied verkend.

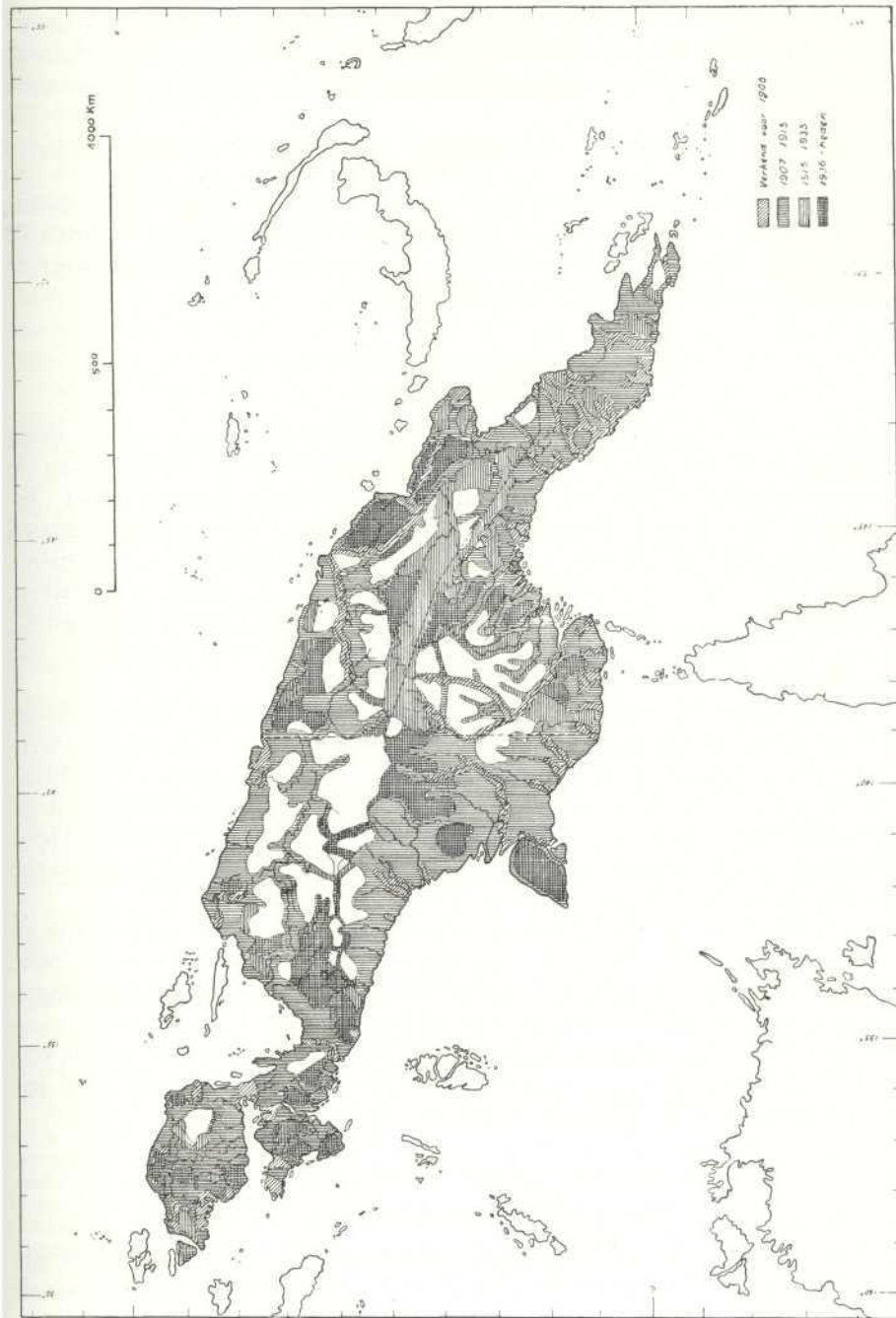


Fig. 9. Kaart van Nieuw Guinea aangevende de gebieden van het hoofdeiland welke in de verschillende perioden geëxploreerd werden. De „witte plekken” zijn grotendeels uit de lucht verkend, echter volgens de gepubliceerde gegevens nog niet bezocht

In het Kaiser Wilhelmsland was de exploratie – behalve de prachtige tochten, gemaakt in verband met de grensverkenning – beperkt gebleven tot het onderzoek van het afwateringsstelsel van de Sepik, Ramu en Markham en de kustgebergten.

#### DE WETENSCHAPPELIJKE EXPEDITIES NAAR DE WILHELMINATOP

Toen in October 1906 stuurman K. M. van Weel op de Noord Rivier (thans Lorentz Rivier) de monding van de Reiger Rivier bereikte, werd besloten de Oost Baai (later Flamingo Baai genoemd) als uitgangspunt te kiezen voor de voorgenomen expeditie naar het Sneeuwgebergte.

#### DE EERSTE LORENTZ-EXPEDITIE (Mei-October 1907)

Deze stond onder leiding van Mr H. A. Lorentz, aan wie toegevoegd waren Gezaghebber J. W. Nouhuys, Officier van gezondheid G. M. Versteeg en de natuuronderzoeker J. M. Dumas. De expeditie was uitgezonden door het „Indisch Comité voor Wetenschappelijke Onderzoekingen” en de „Maatschappij ter bevordering van het Natuurkundig Onderzoek der Nederlandsche Koloniën”. Zij had ten doel een eerste verkenning van het land en zijn bewoners te maken, zodat het bereiken van het Sneeuwgebergte slechts op de tweede plaats werd gesteld.

Het dekkingsdetachment, bestaande uit totaal 128 man, stond onder bevel van Luit. C. Schultz.

Als basisbivak diende het iets beneden de monding van de Dumas Rivier liggende Bivakschip „Zwaluw”, dat op 10 Mei 1907 werd betrokken. De eigenlijke landtocht werd van bivak „Alkmaar” uit eind Juli begonnen. In dit bivak werd de expeditie door de bevolking bejld, waarop de volgende dag een dood achtergelaten, slechts met een peniskoker beklede Papoea van bijzonder kleine lichaamslengte werd gevonden. Dit was de, weliswaar iets ongewone, eerste kennismaking met de Bergpapoea's van Nieuw Guinea.

Na de tocht door het Resigebergte vertrokken eind Augustus Lorentz en Nouhuys met het kleine resterende deel aan gezonde dragers naar het woeste kalkgebied van het Hellwiggebergte, alwaar Lorentz op 7 September het hoogstgelegen punt van deze expeditie (ca. 2320 m) bereikte.

„Gebrek aan vivres, gebrek aan valide koeli's, elf dooden reeds en veel zieken, dit zijn de hoofdoorzaken geweest van de terugkeer der expeditie” (Lit. 30). 25 October vertrok de expeditie uit de Lorentz Rivier.

#### DE TWEDE LORENTZ-EXPEDITIE (September 1909-Maart 1910)

Nog had geen Europeaan de eeuwige sneeuw van Nieuw Guinea onder zijn voeten gekregen, toen de dreigende plannen voor een Engelse expeditie naar de

Carstensz-toppen opkwamen. Mr Lorentz stelde nu aan de Nederlandse Regering de voorwaarde: of ik éérst, of ik niet! Hij wilde de mogelijkheid uitsluiten dat de Engelsen, voortbouwend op het werk der Nederlanders, „ploegen zouden met andermans kalf”.

Dus werd er nu haast gemaakt, maar het teleurstellende resultaat zijner eerste expeditie had Lorentz duidelijk getoond, dat het succes zou afhangen van de dragers. Voor de tweede expeditie werden daarom hiervoor Dajaks gekozen, waarvan 16 Kenja's en 66 Kajans konden worden in dienst genomen.

Behalve Lorentz en Nouhuys waren de expeditiedelnemers Luit. D. Habbema, die het bevel voerde over het uit 61 man bestaande dekkingsdetachement, Officier van gezondheid L. S. M. von Römer en de inlandse arts Raden Jaarman Soemintraal Zeerban. De bemanning van de expeditie bestond uit totaal 99 man.

Op 31 Augustus 1909 sleepte de „Valk” het als bivakschip dienende omgebouwde Gouvernementsstoomschip „Arend” de Lorentz Rivier binnen, dat bij Bivak Eiland (iets benedenstrooms van de monding van de Dumas Rivier) verankerd werd. Na langdurige transporten van materiaal en vivres naar „Alkmaar” kon op 9 October de voetmars worden begonnen. Na overschreiding van het Resi- en Went-gebergte, werd in het Hellwig-gebergte bivak 8 (Topbivak) als voedseldepot voor de terugtocht ingericht. Op 27 October trokken Lorentz, Nouhuys en Habbema met 30 man en 28 vrachten verder. Na een kort bezoek aan een Pesechem dorpje werd over het Wichmann-, Hubrecht-, Weber- en Kajan-gebergte getrokken en op 4 November Oranje-bivak (bivak 17 op 3740 m) betrokken. Op de stenige hoogvlakte woei een ijzige wind. Op deze hoogte werd een Papoea-pad en een dierenval gevonden, aanwijzingen, dat de bevolking tot in dit gebied doortrekt. Drie dagen later werd op 4023 m hoogte met behulp van de Dajakse blaasroeren de tent opgeslagen als „Wilhelmina-bivak”. Op deze hoogte groeide geen hout meer. Op 8 November 1909 trokken Lorentz en Houhuys, gevolgd door een 5-tal Dajaks, zonder lasten over de rotsige kammen verder. Door een spleet in een rotswand naar boven klauterend, werd tenslotte na een moeilijke klim het sneeuwveld van de Wilhelmina-top bereikt. Hierover schreef Lorentz:

Geen hogere bergen als op vorige tochten verhinderen ons het uitzicht, geen gebergte, dat hooger is dan wij op staan, belemmert ons het uitzicht, wel nevelen, mist en wolken, onze getrouwe, vijandige metgezellen op Nieuw Guinea. Naar het Noorden zien wij een groote vlakte met bergen, rivieren en een meer, dat wij naar onzen trouwen kameraad het Habbema-Meer noemen. Zal dit meer wellicht een groote rol spelen in de verdere exploratie van het eiland? Ik hoop het, want dan zal men dikwijls den naam hooren van hem, die voor Nouhuys en mij zulk een trouwe bondgenoot is geweest.

Vóór ons in oostelijke richting ligt een groot sneeuwveld, zooals op de foto duidelijk zichtbaar is, wij wagen er ons een eindweegs op, maar zakken er in weg tot over de knieën, zoodat wij niet verder durven, vóór ons schijnt een andere top te liggen, die iets hooger is, maar door de wolken is dit niet duidelijk te onderscheiden, veel hooger is deze in elk geval niet, volgens den hypsometer bedraagt de hoogte, waar wij ons bevinden, 4508 m. Ik maak een verkenning langs de sneeuwvelden in de hoop den anderen top te kunnen bereiken, maar ik kom aan loodrechte, steile rotsen en diepe afgronden en de grond is zoo los, dat men de steenen naar beneden hoort rollen. Om 10 uur 50 besluiten wij terug te keeren, ons wacht nog een lange, moeievolle tocht, alvorens wij weer in het Wilhelmina-bivak zullen zijn. (Lit. 30).

Tijdens de daling kwam Lorentz in een verkeerde spleet terecht en viel in het losse steen en zand naar beneden. Hij had een rib gebroken en verscheidene verwondingen opgelopen. Onder een rotsblok wachtte hij op hulp. Toen Van Nouhuys en de Dajaks eindelijk bij hem waren, was het te laat om de gewonde nog naar het bivak terug te dragen, zodat de nacht op 4250 m (Rampbivak) zonder vuur, terwijl een koude wind woei en sneeuw viel, moest worden doorgebracht. Met ontzaglijke moeite werd Lorentz de volgende dag in een grote wollen deken aan een draagstok naar de tent gedragen, waar Habbema zo goed mogelijk hulp verleende. Nu bleek ook nog, dat een der Dajaks ergens in het hogergelegen gebied was achtergebleven. De ingestelde zoekactie vond hem pas twee dagen later, door uitputting en kou overleden.

Aangezien het onmogelijk werd geacht om Lorentz naar het voedseldepot in Topbivak te dragen, werd besloten, dat Van Nouhuys bij hem zou achterblijven tot hij weer in staat zou zijn zelf te lopen. Habbema vertrok met 19 Dajaks om vivres uit het Topbivak te halen. Van het weinige der overgebleven voeding nam hij slechts 16 kg rijst mede voor zijn tocht, welke tijdens het opstijgen 10 dagen had geveerd.

Tien dagen moest Lorentz in „Matigheidsbivak” (op 3850 m) verblijven alvorens op 21 November de trieste langzame terugmars kon worden begonnen. Het dagelijkse rantsoen van 600 gr. rijst moest tot luttele honderden grammen gereduceerd worden. Een Dajak overleed aan uitputting en hij werd onder stenen begraven. Ten einde de lasten tot een minimum te reduceren, liet Van Nouhuys een deel der opgenomen fotografische platen en zijn instrumenten achter. In Hubrecht-bivak (3234 m, bivak 15) werd eindelijk een groep Dajaks ontmoet, die met voeding de hele weg van Alkmaar waren gekomen. De tocht van dit bivak naar de Wilhelmina-top had slechts 5 dagen geduurd, terwijl voor de terugtocht 21 dagen nodig waren. Een poging om een onderweg gevonden man, welke van de troep van Habbema verdwaald was, naar dit bivak te brengen, faalde, omdat deze tijdens het transport overleed.

Intussen was Habbema met zijn troep in 7 dagen tot Topbivak afgedaald. Toen hij daar aankwam bleek, dat Von Römer tevoren naar Alkmaar was vertrokken. Habbema kon wegens zijn zieke voeten Lorentz niet meer tegemoet gaan en had daarom de troep dragers vooruitgestuurd. Hij zelf vertrok 1 December naar Alkmaar.

In Peripatus-bivak (bivak 14) werd een hulp brengende fusilier met 21 dragers aangetroffen, zodat de hongertocht ten einde was. Zes dagen later was eindelijk Topbivak bereikt, waar de arts Jaarman geneeskundige hulp kon verlenen. Na een rustdag en nog vijf verdere dagen mars werd op 15 December Alkmaar eindelijk weer bereikt.

De hele tocht naar de Wilhelmina-top had dus van 9 October tot 15 December geduurd. Hiervan waren voor het opstijgen totaal 31 dagen benodigd (20 marsdagen en 11 rustdagen) en voor de terugweg 37 dagen (23 marsdagen en 14 rust-

dagen). De uit Topbivak medegenomen voeding (21 lasten) was berekend op 16-17 dagen met een rantsoen van 600 gr. rijst. Hiervan moest de colonne echter 33 dagen leven, waarvan 13 dagen met normaal rantsoen en 20 dagen met een tekort aan voeding.

De eeuwige sneeuw van de Wilhelmina-top was bereikt, maar hij had zware offers gevergd. Het hoogste punt van de Wilhelmina-top was niet bestegen.

Lorentz was tot ca. 4530 m gekomen, dus tot ca. 220 m beneden de 4750 m hoge top. Maar het doel dezer expeditie was gericht op het bereiken van de sneeuwvelden, zodat deze expeditie dus geslaagd was. Dank zij de prachtige prestatie der Dajaks waren de offers van deze heroïeke expeditie tot een minimum beperkt gebleven.

Na een rustperiode in Alkmaar verkende Van Nouhuys over land de Noord-oost Rivier en na een verzameltijd in bivak Sabang vertrok de „Valk” 1 Maart naar Mimika voor een bezoek aan de Engelse expeditie onder leiding van W. Goodfellow (Lit. 30).

#### DE FRANSSEN HERDERSCHEE EXPEDITIE (September 1912-April 1913)

Aan de Kapitein van de topografische dienst A. Franssen Herderschee werd de opdracht gegeven de leiding van een wetenschappelijke expeditie naar de Wilhelmina-top op zich te nemen.

De expeditie werd uitgezonden door het „Indisch Comité voor Wetenschappelijke onderzoekingen” en de „Maatschappij ter Bevordering van het natuurkundig onderzoek der Nederlandsche Koloniën” en met steun der Regering. Als doel werd gesteld: een grondig onderzoek van de Zuidzijde van het Centrale gebergte boven 2300 m, de hoogte waarop het onderzoek van de 2de (Lorentz-)expeditie werd gestaakt. Voorts is het aan den leider overgelaten, om zoo de omstandigheden daarvoor gunstig zijn, van het Oranje-gebergte een verkenning te maken in de richting van de Idenburg-rivier, welke ten vorigen jare werd verkend door een detachement der Koninklijke Marine.

De expeditie, welke duur op negen maanden wordt geschat, zal derhalve eene voortzetting zijn van den in 1907 aangevangen en in 1909 vervolgden exploratie-arbeid.

Dr P. F. Hubrecht, geoloog bij het mijnwezen, werd belast met het geologisch en meteorologisch onderzoek, Dr A. Pulle, lector aan de Rijksuniversiteit te Utrecht, met de botanie en de Officier van gezondheid ze kl. G. M. Versteeg met de zoölogie en anthropologie. Voor het medisch toezicht werd de Inlandse arts J. B. Sitanala aan de staf toegevoegd.

Het dekkingsdetachement ter sterkte van 9 onderofficieren met 36 minderen en 40 dwangarbeiders stond onder commando van de 1e luitenant-adjudant der Infanterie L. A. Snell. Bovendien stonden 150 Dajaksche koelies voor dragersdienst ter beschikking. Het voormalige gouvernementss S.S. „Arend” diende als bivakschip.

Op 7 September 1912 voer de expeditie de Lorentz Rivier binnen en na de nodige transporten werd de 27ste September het Kloofbivak (ca. 2 km ten noorden van Alkmaar der Lorentz-expeditie) betrokken.

In hoofdzaak werd voor het opstijgen tot Watervallenbivak dezelfde weg gevolgd als door de 2de Lorentz-expeditie. Ging het er bij deze laatste om in zo kort mogelijke tijd het einddoel te bereiken, de nieuwe expeditie had volop gelegenheid voor wetenschappelijk verzamelwerk. Hiermede werd door de botanicus en de zoöloog reeds in Kloofbivak begonnen en deze beiden hadden ook in

Paramelis- (1000 m) en Bijenkorfbivak (1734 m) telkens ca. 2 weken ter beschikking om te verzamelen. De leider en Hubrecht maten het tracé op en verrichtten de topografische peilingen en het geologisch onderzoek.

Oudejaarsavond werd door Pulle en Hubrecht op het Hellwig-gebergte doorgebracht, terwijl de overige stafleden wegens moeilijkheden met de transporten terug waren in Kloofbivak.

Eind Januari 1913 werd het verdere plan opgesteld, waarbij besloten werd, dat de leider, de geoloog en de geneeskundige Versteeg naar de top zouden gaan. De detachementscommandant zou de Pesechems bezoeken en de botanicus zou op de Wichmann-berg verzamelen. Dit was noodzakelijk om zo lang mogelijk met de meegevoerde voeding te kunnen toekomen.

De 6de Februari vertrokken de uitgekozenen voor hun eindtocht, waartoe de voor een veertiendaagse periode nodige voeding over drie tussenbivaks naar het Watervallenbivak (op 3450 m hoogte) werd gerelaieerd. De door Van Nouhuys achtergelaten instrumenten en het geraamte van de uitgeputte fusilier werden als droevige herinneringen aan de vorige expeditie gevonden.

Van Watervallenbivak uit werd een andere weg ingeslagen dan bij de vorige expeditie was gevolgd.

Na het overtrekken van een 3800 m hoge rug werd een grote vallei met een meer gevonden (Oranje-vallei en Quarles-meer) en aldaar werd een nieuw bivak betrokken nadat verkenningen deze meer westelijk gelegen route als de meest geschikte deden vermoeden. Vier dagen later werd na verdere verkenningen in oostelijke richting een rug gevonden, die in de goede richting voerde en het bivak werd daarop naar een hoogte van 4300 m verlegd (20 Februari).

„De 21e Februari zou de groote dag worden waarop alle inspanning hare belooning zou vinden.”

„De ochtend was mooi en zonnig, de wind echter ijsig koud, zoodat de oogen traanden en de ooren tintelden. Al spoedig bleek her dat de verdere tocht geen moeilijkheden zou opleveren. Aan de Noordzijde van den rug vertoonde zich een kleine vallei, uit welker bodem direct de Oostelijkste van de beide groote sneeuwvelden omhoog steeg, die naar den top voerden. Terwijl de chef en de medicus het zekere voor het onzekere namen en door de vallei liepen om zoo den sneeuwtop te bereiken, volgde de geoloog met eenige Dajaks een hooger gelegen rotsrug, en bereikte onder luid gejuich een kwartiertje vóór de anderen de sneeuw. Ze steken het hier slechts 100 m breede sneeuwveld over, gevolgd door de anderen, bereiken dan een kalksteenrug en klauteren langs dezen naar boven, om tegen tien uur in den ochtend den grooten Westelijken sneeuwtop te bereiken, die het hoogste punt van den Wilhelmina-top bedekt. De Dajaks zijn uitgelaten van vreugde, ze gooien elkaar met sneeuwballen en de Kajans willen allen wat sneeuw meenemen voor hun hoofd Bang Kwing, die in Kloofbivak hun terugkomst afwacht . . . Voor den geoloog is het natuurlijk interessant uit te maken in hoeverre de sneeuwtong het karakter van een gletscher heeft. Daarom werd naar een eind- en zijmorane uitgekeken, maar daar deze karakteristieke kenmerken van een gletscher bijna geheel ontbraken, mag men slechts van een simpele sneeuwbedekking spreken. Het gehele met sneeuw overdekte gebied van den Wilhelmina-top is trouwens belachelijk klein, vergeleken met de gletschers der Alpen.”

„Intusschen heeft de geoloog met den hypsometer den luchtdruk op 432 mm kwik bepaald, overeenkomende met een hoogte van 4700 meter boven zee (zooals uit later metingen bleek, moet dit 4750 m zijn).”

„Een uur lang wordt op den top vertoefd, vele photo's worden genomen, alle unica op het gebied van de Alpensport in onze koloniën. Opstijgende nevels noodzaken tot den terugtocht, wil men niet plotseling door den mist verrast worden, en kans loopen den weg niet meer terug te vinden. Vlug wordt op een sneeuwrijke plek op den top een steenheuvel opgericht als bewijs voor het nageslacht, dat hier

reeds menschen geweest zijn, en dan dalen de alpinisten voorzichtig langs den steilen rug naar beneden, breken hun ellendige laatste bivak op en verhuizen naar hun bivak in de Oranje-vallei, waar ze den nacht doorbrengen. (Lit. 31, blz. 168-169)."

Drie weken nadat de ze Engelse expeditie de hanggletscher van de Carstenz had bereikt, was „hun record alweer geslagen door deze Nederlandse expeditie, welke voor het eerst op de top van een sneeuwberg stond”.

Versteeg keerde direct terug naar het Treub-gebergte, terwijl Franssen Herderschee en Hubrecht hun meerwerk op het Wichmann-gebergte voortzetten.

Intussen had Pulle op het Treub-gebergte verzameld en tenslotte Snell bij de Pesechems vergezeld, waar zij langere tijd in twee kleine dorpjes verbleven.

De 9de Maart keerden de leider en de geoloog uit het noorden terug, dezelfde dag kwam de inlandse arts uit het zuiden, zodat op deze dag de gehele staf weer voor de eerste maal sinds 29 October bij elkaar was. De volgende dag werd de terugmars begonnen en na slechts drie dagen was Kloofbivak weer bereikt.

De tijdens deze expeditie verkregen resultaten waren zeer belangrijk. Niet alleen was deze keer de top van de Wilhelmina-top bestegen, ook de wetenschappelijke verzamelingen waren zeer waardevol. In totaal werden ca. 1500 planten, ongeveer 1000 vogelhuiden, rond 200 vlinders, ca. 30 zoogdieren en nog veel ander materiaal verzameld. Hubrecht had het geologische dwarsprofiel grondig opgenomen. Door het topografisch werk konden zeer vele nieuwe punten in de kaarten worden verwerkt. De ethnografische studie van de Pesechems had dit volkje nader leren kennen (Lit. 32).

Zoals de latere expeditie, welke de Wilhelmina-top van het noorden uit besteed, heeft aangetoond, moet het als een wijs besluit worden beschouwd, dat niet getracht werd een doorsteek naar het Mamberamo-gebied te maken. De expeditie verliet op 18 April 1913 met het Gouvernements s.s. „Spits” haar basis in de Lorentz Rivier.

#### DE VAN OVEREEM- EN KREMER-EXPEDITIES NAAR DE WILHELMINA-TOP 1920-1921 en 1921-1922)

De Wilhelmina-top was door de Franssen Herderschee-expeditie beklommen, maar door het vroegtijdige stopzetten van de militaire exploratie was nog niets bekend omtrent het land tussen de Idenburg Rivier en de Wilhelmina-top.

Het doel der in 1920 begonnen expeditie, onder leiding van de Kapitein van de Generale Staf A. J. A. van Overeem, was het verkennen van deze nog geheel onbekende landstreek.

Behalve de reeds genoemde leider bestond de expeditiestaf uit de heren Kapitein J. H. G. Kremer voor astronomische en meteorologische waarnemingen en opname der rivieren, te Luit. K. Drost, te Luit. J. Kooy voor de administratie, Officier van gezondheid H. J. T. Bijlmer als geneesheer en voor anthropologische studies, Officier van gezondheid A. Ten Haaf, geneesheer, later vervangen door Dr H. de Rook, oud-Controleur J. Jongejans voor de supervisie van de Dajaks en voor ethnografische studies, Dr P. F. Hubrecht, geoloog, Jhr W. C. van Heurn, zoöloog, Dr H. J. Lam, botanicus, en te Luit. P. Droog voor de radiocommunicatie.



Het militaire detachement bestond uit 116 minderen en 3 bedienden, voor transporten dienden 116 Dajaks en 163 gestraften, zodat de gehele expeditie uit 410 man bestond.

De expeditie werd uitgezonden door het „Indisch Comité voor wetenschappelijke onderzoeken in Nederlandsch Indië”.

De expeditie vertrok op 15 Januari van Soerabaia en arriveerde begin Februari in Pionier-bivak aan de Mamberamo. Wij zullen hier de verdere voorbereidingen en transporten niet bespreken en ons beperken tot de werkzaamheden in het eigenlijke terrein.

Op 24 Mei 1920 begon de verkenning van de Doorman Rivier. Een latere verkenning begin Juli had tot resultaat, dat een plaats werd gevonden, waar een hangbrug over de Doorman Rivier of Angolah kon worden gebouwd. Kort daarna werd door Van Arkel het door Doorman gelopen pad gevonden. Als verkenner trok Van Arkel vooruit en begin September trokken ook Van Overeem, Hubrecht en Kremer het onbekende tegemoet en ontmoetten de verkenner op een plateau op 3260 m, waar later het Radio-bivak werd ingericht. Medio October waren ook Jongejans, Bijlmer, Lam en Droog met het radiotoestel in dit kamp, zodat de communicatie met de achterhoede verzekerd was.

Op 18 October daalden de meeste stafleden de Doorman-top af naar de Swartvallei (genoemd naar de voorzitter van het Indisch Comité) en op 22 October kon het eerste vriendschappelijke contact met de Timorinis van de Dika-vallei worden gemaakt. Deze nog geheel onbekende bevolking werd met haar bureu op een aantal van ca. 1500-2000 geschat.

Reeds 7 dagen later moesten wegens een tekort aan voeding de meesten echter weer terug, waardoor het de voorste afdeling mogelijk werd tot eind November aan de Dika te verblijven en nog een 5-daagse patrouilletocht naar het eveneens sterk bevolkte Panara te maken, waarmede het zuidelijkste punt bereikt werd. In Januari 1921 waren allen weer terug in Pionier-bivak. Het einddoel kon niet worden bereikt. „Het wetenschappelijk onderzoek kon evenwel aardige resultaten boeken. Naast die op botanisch, zoölogisch en geologisch gebied, was niet het minst belangrijke, dat in het in 1914 door den officier bij de Militaire Exploratie Doorman ontdekte dal de eerste aanraking was verkregen met de door genoemden reiziger gesignaleerde berg-papoea's, bij wie de spits der expeditie vijf volle weken heeft kunnen vertoeven. En het zeldzame voorrecht, met een nog nimmer door Europeanen bezochte volksstam te hebben mogen kennismaken, en geruime tijd vriendschappelijk te midden daarvan te hebben mogen verblijven, heeft het zijne ertoe bijgedragen, bij mij die desillusie der niet bereikte sneeuwvelden op den achtergrond te dringen” schreef Bijlmer in Lit. 102, blz. 5. De botanicus had tot de Dika-vallei kunnen verzamelen en de zoöloog had tot een hoogte van 2400 m kunnen werken.

Het contract met de Dajak-dragers was afgelopen, zodat zij moesten worden teruggezonden. Kremer vertrok naar Ambon om telegrafisch overleg te plegen met het Comité, dat vergunning gaf de expeditie nog een jaar voort te zetten.

*De vervolgeexpeditie*, onder leiding van Kapitein-Luitenant J. H. G. Kremer, zou uit een gereduceerde staf en een groter aantal dragers bestaan.

De verdere stafleden waren Van Arkel als commandant van het dekkingsdetachement met Luit. K. Drost, 1e Luit. A. Zijlmans voor de militaire administratie, Dr H. de Rook, Dr P. F. Hubrecht, geoloog, en Dr Wirtz als anthropoloog-ethnograaf. Met de nieuw aangeworven 206 Dajaks, 128 man van het dekkingsdetachement en de 460 gestraften bestond de expeditie uit totaal 801 man.

Het gehele transportwerk moest opnieuw worden begonnen en eerst op 9 Augustus 1921 waren de voortrekkers weer aan de Dika, ofschoon de eerste Dajakploeg begin Februari arriveerde. Opnieuw werd aan de Dika een bivak gebouwd, waarbij de bevolking haar medewerking verleende. Medio October waren ook de leider en de geoloog aan de Dika, terwijl kort daarna Dr Wirtz wegens malaria moest worden geëvacueerd. Intussen had Van Arkel in September verkenningen gemaakt en was daarbij ten zuiden van Panara tot aan de rivieren Donda en Keboe gekomen, terwijl hij de naar hem genoemde Van Arkel-top tot een hoogte van 3260 m had beklommen, vanwaar uit hij het einddoel, de Wilhelmina-top, kon zien. Slechts langzaam schoof deze expeditie zich met de zware transporten vooruit. Hierover schreef Kapitein Kremer:

Het grootste aantal gestrafte dragers, dat op de landlijn geloopt heeft, is niet meer dan 350 geweest, plus 41 Dajaksche dragers en 12 gestraften in het voorterrein. Een berekening gaf, om op eigen kracht een goede kans op den Wilhelmina-top te hebben, een veel grooter aantal dragers aan, maar er werd wat gerekend op hulp van de bevolking, en later bleek, dat niet buiten den waard gerekend was, men zou zelfs zeggen ver er binnen.

Van wat hier aangebracht werd per Gouvernementsstoomer, van wat hier per prauwentransport de Mamberamo werd opgestuurd, er bleef wel erg veel aan den strijkstok hangen. Het aantal eters, dat aan dien voorraad knabbelde, en volledig er aan knabbelde, omdat alle bijdrage van het land zelf ontbrak, was wel groot. Er waren artikelen, die om zoo te zeggen nooit het einde haalden; ja, het is wel een duur transport, een lange dragerslijn. (Lit. 33).

Eindelijk, op de 8ste October, kon de volgende waterscheiding worden overgetrokken. Het was de waterscheiding tussen de Zwart-vallei en de Baliem en, zoals pas jaren later bleek, de waterscheiding tussen Noord- en Zuid Nieuw Guinea, want destijds werd nog gedacht, dat de Baliem een zijrivier van de Idenburg zou zijn. De Djoe Rivier werd bereikt en twee dagen later de Baliem bij de rots Tora, thans bekend als de Noord-Baliem. In zuidelijke richting verder trekkende, werd op 18 November bivak Pireme op een hoogte van 3040 m betrokken en twee dagen later werd de Oost-Baliem of Joegoeme op 3320 m hoogte bereikt. Deze werd nu gevolgd en na nog vier dagen kon de moerassige vlakte tussen Joegoeme en Wamena worden overgestoken, de vlakte, welke reeds door Lorentz in 1909 was gezien van de Wilhelmina-top, of, zoals de bevolking hem noemt, de Jniaga.

Nadat alle overbodige dragers waren teruggezonden, werd op 25 November de laatste keten ten noorden van de Wilhelmina-top overgetrokken. De gehele voortrekkersstaf was 3 December 1921 in het „Koude Bivak” op 4450 m en had een koude nacht met hevige sneeuwval te verduren. Door een nauwe spleet en na een steile klim van omstreeks 300 m werd het laatste vlakke topgedeelte van de

Wilhelmina-top de volgende ochtend eindelijk bereikt. Om 10.30 uur stond de leider Kremer met zijn tochtgenoten Van Arkel, Drost en Hubrecht met hun 22 Dajaks en 4 gestraften op de Wilhelmina-top. Het doel was bereikt. Nieuw Guinea was eindelijk, zij het ook door twee verschillende expedities, over zijn gehele breedte bedwongen, ja, een der deelnemers, Dr Hubrecht, stond voor de tweede maal op deze top en had dus de gehele dwarsroute van Nieuw Guinea afgelegd. Maar de vreugde van de stoere expeditiedeelnemers was slechts van korte duur, omdat de leider Kremer hun wegens de slechte weersomstandigheden slechts een verblijf van een half uur toestond. De gedeeltelijk onleesbare documenten der Franssen Herderschee-expeditie werden uit de steenpyramide gehaald en, aangevuld met een nieuw bericht, er weer ingelegd. De in 1913 gevonden gletscher bleek tot op een resterende ijsklomp na verdwenen te zijn. De terugtocht naar het bivak op 4300 m werd in een regen- en hagelbui afgelegd.

Een gedeelte van de expeditie trok nu naar het door Lorentz gesignaleerde Habbema-meer, dat op 8 December het eerste bezoek van Europeanen kreeg. Ook hier werden Bergpapoea's ontmoet, afkomstig uit de nog geheel onbekende grote Baliem-vallei. Twee dagen later waren allen weer bij elkaar aan de Noord-Baliem en een week later werd de Van Arkel-top weer overgetrokken. Tenslotte was de hoofdgroep op 22 December weer in Prauwen-bivak (aan de monding van de Doorman Rivier) en de eersten waren op Nieuwjaarsdag 1922 terug in Pionier-bivak (aan de Mamberamo). De expeditie naar de Wilhelmina-top van het noorden uit vond hiermede haar einde (Lit. 33, 34, 35).

Wij kunnen ons thans moeilijk indenken, dat een expeditie met een bezetting van totaal 410 man, zoals de expeditie door Van Overeem, Nieuw Guinea kon binnentrekken en dat de vervolgexpeditie met totaal 801 man er in slaagde de Wilhelmina-top te bereiken. Zoals de ondervindingen der militaire exploratie had getoond, werd per dag een voedingsrantsoen van 1,75 kg per Europeaan en 1,25 kg per militair of drager gebruikt, zodat voor de laatste expeditie dagelijks rond 1000 kg vivres nodig waren. De dragers op de landlijn „knabbelden” dagelijks niet minder dan rond 500 kg op, wat overeenkomt met 25 draaglasten. De van Prauwen-bivak tot de Wilhelmina-top af te leggen afstand bedroeg niet minder dan 140 km, dus heen en terug 280 km met een hoogteverschil van rond 4700 m, waarbij o.a. de „sta-in-de-weg” Doorman-top op een hoogte van 3260 m werd overgetrokken, om weer te moeten afdalen tot ca. 1250 m. Het werk der expeditieleden, die deze transporten moesten regelen en hierdoor niet in staat waren het einddoel te bereiken, dwingt onze bewondering af. Maar de grootste meevaller, zonder welke het succes der expeditie onmogelijk zou zijn geweest, was het feit, dat de bevolking van de Swart-vallei daadwerkelijk medewerking verleende door dragersdiensten te doen, zonder dat deze hulpkrachten ook nog gevoed moesten worden, daar zij van hun eigen voeding gebruik maakten. Bovendien voorzagen zij de expeditie van de door hen verbouwde oebis en hun varkens. Aan deze, sedert die tijd nooit meer bezochte bevolking is het te danken,

dat de expeditie haar doel kon bereiken. De kosten van de beide expedities (Van Overeem en Kremer) bedroegen te zamen niet minder dan f 1 500 000 (Lit. C).

#### DE EXPEDITIES NAAR DE CARSTENSZ-TOPPEN

Met de „Pera” en „Arnhem” zeilende langs de kust van een nog onbekend land, zag de opperkoopman Jan Carstensz op 16 Februari 1623 „landwaert en na gissinge tien mijlen vertoonde hem overhooch geberchte, dat op vele plaatsen wit met snee bedect lach” en bemerkte verder „wesende certain vrij wat vreemts, als op bergen soo na de linie equinoctialis gelegen, snee te hebben”.

Door Rouffaer werd dit gebergte in 1908 ter ere van de ontdekker „Carstensz-gebergte” genoemd.

#### DE EERSTE ENGELSE EXPEDITIE (1910-1911)

De eerste expeditie, welke ten doel had de eeuwige sneeuw van de Carstensz-toppen te bereiken, was, zoals hiervóór reeds gezegd, de directe aanleiding geweest voor de eerste verkenning van het Mamberamo-gebied onder leiding van Franssen Herderschee, omdat men met een bestijging van de Carstensz van het noorden uit de Engelsen vóór wilde zijn.

Deze eerste Engelse expeditie stond onder leiding van W. Goodfellow, zoöloog.

Zij was uitgezonden door de „Ornithologist Union of Great Britain” met steun door de „Royal Geographical Society”. De verdere staffleden waren A. F. R. Wollaston, Medical Officer, G. C. Shortridge en W. Stalker, zoölogen, Captain C. R. Rawling, topograaf, en E. S. Marshall, arts.

Het door de Nederlands-Indische Regering ter beschikking gestelde dekkingsdetachment stond onder commando van de 1ste Luit. H. Cramer.

De expeditie stoomde 4 Januari 1910 de Mimika Rivier binnen en betrok een basiskamp bij Wakatima (ca. 10 km van de kust). Na een eerste verkenning van de Mimika, zover deze bevaarbaar was, werd een bivak ingericht te Toepowej of Parimau (ca. 35 km hemelsbreed verder stroomop). Verdere rivierverkenningen volgden, ten einde de meest geschikte toegang naar het gebergte te vinden. Laten wij niet uit het oog verliezen, dat in deze tijd de militaire exploratie van de zuidkust in volle gang was en men nog niet op de hoogte was van de loop van alle rivieren.

Reeds spoedig waren echter zoveel zieken onder de koelies, dat Goodfellow naar Dobo moest vertrekken om nieuwe roeiers en dragers aan te werven.

Van Parimau maakten Rawling en Marshall een tocht over land in oostelijke richting, waarbij zij de Toeaba- en Kamoera Rivieren ontdekten. Ook gaf een tocht op de Atoeka, een der mondingsarmen van de Kamoera, een goed resultaat. Over land werden in oostelijke richting tenslotte ook nog de rivieren Wataikwa en Iwaka bereikt en werden tochten in het gebied der voetheuvels gemaakt.

Hierbij kreeg de 2900 m hoge Godman-Berg (genoemd naar de president der Ornithological Society) zijn naam.

In October moest de leider Goodfellow geëvacueerd worden nadat reeds in Mei Shortridge wegens ziekte Nieuw Guinea had verlaten en de zoöloog Stalker tijdens een jachttocht was verdronken. Rawling nam de leiding over en C. Grant arriveerde in de plaats van Stalker.

Tussen April en November 1910 werkte een gedeelte van het militaire detachement in het gebied van de Setakwa en Otakwa Rivieren, beide oostelijk van het Mimika-stroomgebied. Tijdens deze verkenningen waren Van de Bie, Postema en Dumas van de Setakwa over land naar de Otakwa getrokken en zij hadden deze nog over een korte afstand gevolgd, daarmede een punt van ca. 30 km van de sneeuwgrens bereikend. Doordat de werkzaamheden in dit gebied werden afgebroken, waren zij niet in de gelegenheid de Carstensz te bereiken. Wollaston, die hiervan op de hoogte werd gebracht, was van mening, dat het niet verder verantwoord was de poging om vanuit de Mimika de Carstensz te bereiken voort te zetten. Er werd daarom besloten deze expeditie af te breken.

Hoewel zij dus het gestelde doel niet heeft bereikt, heeft zij niettemin door de verkenningen van de rivieren tot in de bovenloop belangrijke exploratieresultaten behaald. Ongeveer 2200 vogelhuiden (van 235 soorten), 6 kisten met zoogdierhuiden en nog veel meer wetenschappelijk materiaal werden verzameld. Het Tapiro-dorpje Wamberimi werd bezocht, waarbij, afgezien van de ontmoetingen der beide Lorentz-expedities, het eerste contact met dit bergvolkje werd gemaakt. Het hoogst bereikte punt lag echter slechts op 1750 m.

De expeditie verliet Nieuw Guinea weer op 7 April 1911.

Luitenant Feuilletau de Bruyn beklom in 1912 in het Nevelgebergte (ten zuidwesten van de Wilhelmina-top) een punt van 2720 m hoogte en observeerde een van noord naar zuid ten minste 20 km breed berglandschap, dat naar alle waarschijnlijkheid uit sneeuwbergen bestond. Hiermede was het duidelijk, dat het Carstenszgebergte een uitgestrekt bergmassief is.

#### DE TWEDE ENGELSE EXPEDITIE (1913)

Gebaseerd op de resultaten van Van der Bie, besloot Dr A. F. R. Wollaston, de leider van de 2de expeditie naar de Carstensz, om de Otakwa (of Oetakwa Rivier) als toegang tot het gebergte te gebruiken. Hij was hierbij vergezeld van C. Boden Kloos, directeur van het Museum te Kuala Lumpur. Het dekkingsdetachement stond onder bevel van Luitenant A. van de Water.

Op 17 September 1912 verliet de expeditie de kust. Van de Setakwa uit werd langs de route-Van der Bie met 4 bivaks de Otakwa bereikt, welke in de bovenloop de naam Tsing Erong heeft. In het 6de bivak werd aan deze rivier het 2de vivres-depot ingericht, vanwaar de tocht over land verder ging. De zich in een

westelijke zijtak, de Nasoera Erong, en de hoofdrivier Tsing Erong splitsende rivier werd langs laatstgenoemde gevolgd.

Op 16 Januari 1913 begon de opmars. Tien dagen later werd bivak 10 op een hoogte van 1965 m ingericht en na nog 2 dagen werden de alpenweiden en de moszone in bivak 12 op 3265 m bereikt. Over de verdere gebeurtenissen bericht het verslag (Lit. 37, blz. 539-542):

29 Januari. 13de bivak. Hoogte 3100 m. Men is in de nabijheid der eeuwige sneeuw. Ijskoude afvoer-beekjes geven water. De zon wordt niet gezien: alles is wolk. Guur weer.

30 Januari. De Dag!!

's Morgens helder weer. De reeds in het zonlicht glinsterende sneeuw, terwijl men in het bivak nog schemer heeft, lokt en lonkt. Achter ons de Hanekam en Venus(berg) en de geheele vlakte van de Otakwa-rivier.

De Papoea's zeggen, dat het mogelijk is van uit het bivak de sneeuw te bereiken en 's avonds weer terug te zijn. Dit beteekent: geen ballast mee op den tocht. Een kleine dekking, de topograaf, een paar dwangarbeiders — en om 7.10 uur op weg.

In de dichte moszone tot op 3370 m hoogte kappen de Papoea's met onze kapmessen het pad. Nog geen wolkje. De vlakte is duidelijk te overzien vanaf de Bloemen-rivier tot de Wania, echter is voor peilingen nu geen tijd, het doel ligt vooruit.

Eerst een breede steenstorting, daarna naakte scherpe rotsen, tot men vlak bij de sneeuw stuit op een 35 m hoogen wand. Een Papoea klautert er handig tegen op en bevestigt een touw. Hierlangs naar boven en om 10.45 uur bereikt de detachementscommandant, de 1ste Luit. A. van de Water, de grens van de eeuwige sneeuw. De leider der expeditie, Dr Wollaston, had zoo vlug niet kunnen volgen en den detachementscommandant laten voorgaan.

Overweldigend was de vreugde, overweldigend de indruk nu toch het doel bereikt te hebben en deze vreugde uitte zich, als bij een rechtgeaard Nederlander en krijgsman betaamt, in de kreet: Leve de Koningin!! En de begeleidende Inlandsche militairen brachten hun karabijnen aan den schouder en ledigden de magazijnen, vreugdeschoten lossende om ook hun hulde te betuigen. Om 11.15 uur bereikt ook Dr Wollaston het punt. De invloed der luchtverdunding deed zich sterk gevoelen, de inlanders liepen te waggelen, hadden duizelingen, de bergziekte. De lucht was droog. Hier en daar groeide heide. De sneeuw is hard, met groote, blauwe ijsblokken. Nu en dan kraakt het en splijt de gletscher, een diepe spleet van 8 à 10 m, donkerblauw met loodrechte wanden. Plotseling naar beneden glijdende ijsblokken maanden tot voorzichtigheid. Alleen ervaren bergbeklimmers zouden dezen gletscher kunnen beklimmen.

Het kookpunt wordt bepaald, wijzende op een hoogte van 4350 m . . . .

De lucht betreft, alles hult zich weer in wolken en het begint te regenen. Doornat komt men in het bivak terug. Van slapen komt dien nacht niets door de koude en de luchtverdunding. Maar de stemming is uitmuntend.

Dezelfde dag werd weer naar het laatste kamp teruggekeerd.

De volgende dag werd het laatste kamp naar ca. 3660 m verlegd, waar slecht weer een verder opstijgen verijdelde.

Op 1 Februari klommen Wollaston en Boden Kloos nog eens tot aan de sneeuw-grens, maar alles stond in dikke mist. De volgende dag werd de terugtocht aanvaard en de rest van de maand werd met verzamelen in het bergland doorgebracht. Daarop keerde men naar de Setakwa terug. Tijdens een kanotocht stroomaf had Wollaston het ongeluk met een prauw om te slaan, waarbij hij, behalve zijn instrumenten en persoonlijke goederen, ook alle gedurende de laatste drie maanden gemaakte aantekeningen verloor.

Op 12 Maart was de gehele expeditie terug in het basisbivak aan de benedenloop van de Setakwa en de 3de April verliet zij de Otakwa.

De sneeuw-grens van de Carstensz of Ingkipoeloe (of Ikkipoeloe) was bereikt;

door de ongelukkige keuze van de toegangsrivier en door gebrek aan een alpine uitrusting was het echter niet mogelijk geweest, de of één der Carstensz-toppen te beklimmen. Door de rijke verzamelingen en het eerste contact met de Otakwa Bergpapoë's was het wetenschappelijke doel evenwel ten volle bereikt (Lit. 38, 39 en 40).

DE EXPEDITIE COLIJN-DOZY-WISSEL NAAR HET  
CARSTENSZ-GEBERGTE 1936

Reeds waren 22 jaren verstreken zonder dat er een verdere poging werd ondernomen de Carstensz-toppen te beklimmen. Toen werd omstreeks 1935 door het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap aan een commissie uit zijn leden opdracht gegeven, plannen voor een nieuwe expeditie naar de Carstensz te bestuderen. Ook werd bij geruchte vernomen, dat het National Geographic Magazine een expeditie naar dit gebergte beraamde. Het werd nu als een nationale taak beschouwd, dat Nederlanders dit hoogste gebergte van Nederlands Nieuw Guinea zouden beklimmen. Vaststond, dat zulk een expeditie met behulp van de modernste middelen moest worden gemaakt en door leden met een alpine training en volledig uitgerust voor ijsbeklimming.

De Nederlandsch Nieuw Guinee Petroleum Maatschappij, met als hoofd-nederzetting Babo, had voor het luchtkaarteringswerk de beschikking over Sikorsky amphibievliegtuigen van het type S 38. Hierdoor bestond de buitengewone gelegenheid tussen het kaarteringswerk luchtverkenningen van het Carstensz-massief te maken. Wij hebben reeds gehoord, dat de eerste Engelse expeditie meer dan een jaar vergeefs naar een voor toegang geschikte rivier had gezocht en dat de tweede Engelse expeditie, voortbouwend op het werk der militaire exploratie, de Setakwa- en Otakwa Rivieren als toegangsroute had gekozen doch hierbij de buitengewoon steile zuidwanden van de Carstensz had bereikt.

Aangezien voor zulk een expeditie door leden van de N.N.G.P.M.-staf slechts maximaal 2 maanden tijd beschikbaar was, werd als doel gesteld het Carstensz-massief globaal te verkennen en zo mogelijk een der hoogste toppen te beklimmen. Slechts drie ervaren alpinisten werden als expeditieleden gekozen. Dit waren de heren Dr A. H. Colijn, vertegenwoordiger der N.N.G.P.M., Dr J. J. Dozy, geoloog, en Ir F. J. Wissel, marinevliegofficier, tijdelijk in dienst der N.N.G.P.M. Voor dragers viel de keuze op 8 Dajaks, welke later buitengewoon goede diensten bleken te verrichten.

Vliegverkenningen, uitgevoerd door Wissel, waarbij overboord-camera-opnamen werden gemaakt, bevestigden, dat de Carstensz niet een berg is, doch een gebergte met verschillende gletschers en toppen. Voorts stelden deze vluchten de expeditieleden in staat de beste toegangsroute te kiezen, alsmede geschikte plaatsen op te sporen voor een basisbivak en voor proviandering vanuit de lucht. Dit laatste had ten doel met een zo klein mogelijke dragerscolonne te

kunnen volstaan. Een zorgvuldige keuze van de meest lichte en doelmatige uitrusting en voeding liet geen twijfel, dat Spartaanse eenvoud deze sportieve onderneming zou kenschetsen. Ten einde voor de toegang naar het eigenlijke bergmassief zo weinig mogelijk tijd te verliezen, zorgde de heer Van Schilfgaarde voor de aanleg van het prauwenbivak bij het hoogste met prauwen bereikbare punt aan de Newerip Rivier. Van dit bivak uit liet hij langs het met behulp van de luchtfoto's gekozen traject en geleid door instructies uit de lucht een pad openkappen, tussenbivaks aanleggen en, waar nodig, eenvoudige bruggetjes slaan.

Op 29 October 1936 werd van Aika de prauwentocht begonnen en op 31 October de mars door de rimboe. Na 8 dagen werd een reeds uit de lucht verkend Kapauko-dorpje (Oempoetjawak) bereikt, waar een vriendschappelijk contact met de bevolking werd gemaakt. Gelijktijdig met deze eerste ontmoeting vloog, zoals afgesproken, Wissel met het vliegtuig over dit dorpje en door signalen werd hem te kennen gegeven, dat alles in orde was en dat hij dus zijn zo werplasten proviand kon parachutereren. Slechts 2 lasten werden in het dichte bos niet gevonden. Op dezelfde vlucht deponeerde Wissel ook proviand en materiaal op de in het bergland gelegen Carstensz-weide.

Aan de Oost Otomona (de oostelijke bronrivier van de Newerip) werd het basisbivak gebouwd op 1494 m boven zee, waarheen later vivres werden opgevoerd. De verdere verkenningen en de aanleg van een eenvoudig pad werden door Dozy geleid. Hierbij werd soms per dag slechts een afstand van een half uur gaans gevorderd, omdat het terrein uiterst moeilijk bleek te zijn. Bovendien werden verdere tussenbivaks aangelegd.

Op de 24ste dag is ook Wissel bij zijn tochtgenoten in bivak 11 op 3074 m en op 25 November, na een mars van twee weken van het basisbivak uit, werd het alpienkamp (op de Carstensz-weide, 3790 m boven zee) bereikt, waar de eerder afgeworpen voeding en materialen werden verzameld en een uiterst primitief bivak werd gemaakt. Na enkele verkenningen en opvoer van voeding in etappendienst werd vier dagen later het Meer-bivak (4090 m) betrokken.

De volgende dag werd de eerste gletschertocht gemaakt, waarbij een hoogte van 4990 m werd bereikt, alvorens het slechte weer tot terugkeer noodzaakte.

Er was gebleken, dat voor tochten in dit bergland slechts de ochtenduren geschikt waren, zodat, ten einde geen kostbare tijd te verliezen, het op 4435 m boven zee gelegen gletscherbivak werd betrokken.

Op 5 December werd de Ngga poeloe (5030 m) bestegen, een der hoogste toppen (of mogelijk de hoogste top) van het Carstensz-massief. Na een gletschertocht van ca. 4 uren werd deze top, en daarmee een der doelen van de expeditie, bereikt. De temperatuur was juist 1° C boven het vriespunt. Na de nodige foto's te hebben gemaakt en peilingen naar andere markante punten te hebben genomen, werd een lange lap van een Sikorsky-berichtkoker uitgelegd en de einden werden in de sneeuw begraven. Tegen de middag waren de expeditieleden terug in het



gletscherbivak. Onderweg werden sporen van dieren op de sneeuw waargenomen, zodat zelfs dit gebied een fauna (mogelijk een bergbuideldier) herbergt.

Drie pogingen werden ondernomen om de Carstensz-pyramide te bedwingen, waarbij telkens hoogten van boven 4900 m werden bereikt. De laatste poging moest wegens lawinegevaar worden opgegeven.

Na de terugkeer naar het alpienkamp werden in het gebied ten noordwesten van dit kamp (tussen de Idenburg-top en Noordwand Firn) verkenningen uitgevoerd, waarbij het Doorsteek-bivak (4330 m boven zee) werd betrokken. Bij deze verkenningen werd een goed inzicht verkregen in het gebied ten noorden van de Carstensz-toppen.

Dozy maakte geologische opnamen en Wissel legde een verzameling aan van plantenmateriaal. Door opgerichte „steenmannetjes” werden de gletschertongen van de Carstensz- en Merengletscher vastgelegd en berichten over hun afstand van de gletschers in de steenmannetjes achtergelaten, zodat latere onderzoekers kunnen nagaan of een vooruit- of achteruitgang van de gletschers gaande is. Dozy stelde vast, dat een oppervlak van rond 14,5 km<sup>2</sup> nog door ijs bedekt is.

Op 16 December werd de terugtocht naar het basisbivak begonnen en dit werd in 2 dagen bereikt. Drie dagen later ving men de mars naar het prauwenbivak aan en op de 57ste dag was de expeditie te Aika terug.

Door de buitengewoon goede voorbereidingen en organisatie heeft deze „moderne” expeditie haar doel in zeer korte tijd bereikt en baanbrekend werk verricht. Door de weldoordachte organisatie was het de expeditieleden mogelijk van de totale duur van 60 dagen 21 gehele dagen hoger dan 3700 m te opereren.

Naast de sportieve prestatie werd door het werk van Dozy een goed inzicht verkregen in de geologische gesteldheid van dit hoogste massief van Nieuw Guïnea. Bovendien werd de aardrijkskundige opbouw van het gebied verkend. De door Dr C. G. G. J. van Steenis bewerkte plantkundige verzameling bevatte 184 nummers, waaronder 153 soorten varens en hogere planten. Plantengeografisch behoort de flora van de Carstensz tot een mengflora, waarin aziatische- en antarctische geslachten gemengd zijn met oud-oceanische typen. Van Schilf-gaarde was in de gelegenheid ethnologische studies van de Enggipoeloe-stam der Kapauko's te maken en een woordenlijst van hun taal op te stellen. Doordat 5 Kapauko's later per boot op een „tegenbezoek” naar Babo kwamen, kon de geneesheer der N.N.G.P.M., Dr de Hartogh, als gemiddelde lengte der 5 Kapauko's 158 cm meten, terwijl zij een schedelindex hebben, gelegen tussen 70 en 80.

Alhoewel de mogelijkheid bestaat, dat de beklommen Ngga poeloe niet de hoogste top is van het Carstensz-massief, moet de expeditie als geslaagd worden beschouwd. Zij heeft bovendien aangetoond met welke geringe middelen buitengewone resultaten kunnen worden bereikt, indien een vliegtuig ter beschikking staat (Lit. 41, 42, 43 en 44).

DE EXPLORATIE VAN NIEUW GUINEA TUSSEN 1915 EN 1935  
NEDERLANDS NIEUW GUINEA

Het normale exploratiewerk werd gedurende de eerste wereldoorlog geheel stopgezet. In plaats daarvan werd een begin gemaakt met de economische exploratie, welke vooral ten doel had de minerale rijkdommen van Nieuw Guinea op te sporen.

De ontdekking van een olievindplaats aan de Teer (een zijrivier van de Biri Rivier) tijdens de militaire exploratie in 1911 was aanleiding voor een onderzoek van enkele terreinen aan de noordkust door de geoloog Dr W. van Holst Pellekaan in 1916 in opdracht van de Bataafsche Petroleum Maatschappij. Een meer uitgebreid onderzoek werd door het personeel van de Dienst van het Mijnwezen in Nederlandsch-Indië verricht. Dit onderzoek werd in Juli 1917 begonnen door Ir G. A. Hogenraad, leider, en Ir H. H. Horneman. Van Januari tot Juli 1918 werd het onderzoek onder leiding van Dr G. L. L. Kemmerling voortgezet en tenslotte met de werkzaamheden onder leiding van Dr J. Zwierzycki met Ir N. J. M. Taverne en Ir J. B. Grandjean van September 1920 tot Januari 1922 afgesloten. Hierbij werd het kustgebied met een gemiddelde breedte van ca. 50 km, gelegen tussen de Verkam Rivier en de Australische kust (lengte ca. 300 km), geologisch en mijnbouwkundig verkend. Tussen Juli 1918 en Augustus 1920 werd West Nieuw Guinea door Ir H. H. Horneman, Dr E. Hartmann en Ir J. E. Loth onderzocht, waarbij de gehele kust geologisch werd geкартеerd en enkele doorsteken in de noordelijke Vogelkop en Bomberai werden gemaakt.

Meer gedetailleerd werd het gebied ten oosten van Straat Sele opgenomen. De ontdekking van drie olievindplaatsen in het Vogelkop-gebied was aanleiding voor een onderzoek van 8 maanden door Dr J. P. Roothaan en J. B. Woolley in 1930 in opdracht van de B.P.M. In verband met de economische depressie werden deze werkzaamheden voortijdig afgebroken. Op grond van de verkregen gegevens werd echter in 1935 de Nederlandsch Nieuw Guinee Petroleum Maatschappij opgericht, wier werkzaamheden in het volgende hoofdstuk in het kort zullen worden besproken (Lit. 45).

In 1923 maakte de hulpbestuursassistent E. Latumenten tochten naar het kustgebied van Waropen. Langs de Rombaki drong hij door tot in de omgeving van Goenoeng Dettanoi en naar het gebied van de Taroenggare- en Kope-stammen. Verdere tochten werden door hem gemaakt naar het Nisa Meer en langs de Gesa Rivier tot in het Van Rees-gebergte. Vanuit de Gesa Rivier maakte hij een doorsteek naar de Andai Waren Rivier en bereikte over land de Mamberamo. Deze tochten waren een belangrijke uitbreiding der militaire exploratie naar het binnenland van het Waropen-gebied.

In 1923 vond de expeditie naar het Nassau-gebergte plaats, welke eerst onder leiding stond van Prof. Matthew W. Stirling en later werd overgedragen aan Dr W. M. Docters van Leeuwen.

Deze expeditie werd uitgezonden in samenwerking met het "Smithsonian Institute", de "Berkeley University, California" en het „Indisch Comité voor Wetenschappelijke Onderzoekingen". Hierbij was het de Amerikanen er om te doen dwergeren te vinden, dezen te fotograferen en te filmen en behalve beenderen en schedels in hoofdzaak ethnografica te verzamelen, terwijl het „Comité" daarentegen een expeditie in optima forma wenste (Lit. 46 en C).

Behalve de reeds genoemde leiders bestond de staf uit de Nederlanders C. C. F. M. Le Roux, topograaf en ethnograaf, Kapitein R. W. Posthumus als militaire commandant van het dekkingsdetachement met H. Hoffmann, J. Jordans en J. H. Korteman. De overige Amerikaanse leden waren S. Hedberg, R. Peck, fotograaf, J. Hoyte, vliegenier, en H. Hamer, mecaniciens.

Deze expeditie was de eerste in Nederlands Nieuw Guinea, welke de beschikking had over een vliegtuig (éénmotorig drijvervliegtuig van de Jackey Liberty Company), dat oorspronkelijk slechts bedoeld was voor verkenningsvluchten en niet voor transporten, waarvoor het slechts een laadvermogen van 240 kg bleek te hebben. Niettegenstaande deze tegenvaller maakte het toestel 13 vluchten, totdat men het ongeluk had één der pontons lek te stoten. Intussen waren niettemin  $3\frac{1}{4}$  ton goederen en veertien passagiers van het Albatros-bivak (tegenover het vroegere Pionier-bivak) naar Splitsings-bivak in de Meervlakte overgevologen. Dat de expeditie haar doel bereikte, is echter aan het gebruik van 142 strafgevangenen en 135 Dajaks te danken. Als vliegtuigexpeditie mislukte zij echter. Ook raakte de bevolking in de omgeving van Albatros-bivak kennelijk door de aanwezigheid van het vliegtuig overstuur, met als gevolg, dat eind Juli het bivak door een 70-tal met boog en pijlen gewapende, dansende en schreeuwende Papoea's werd omsingeld. Eerst nadat van vuurwapens gebruik was gemaakt, konden zij worden verdreven.

Wegens gebrek aan draagkrachten kon de topografische afdeling niet ver het gebergte indringen. Als uiterste punt werd het observatiepunt op 2530 m (Nggalamba) ca. 12 km ten zuidoosten van de Doorman-top bereikt. Hierbij werd de uit het oosten komende Nogolo (of Demaboe) en de uit het westen stromende Da Delo (of Doraboe) ontdekt. De wetenschappelijke resultaten waren belangrijk. Rond 200 anthropologische metingen konden worden gemaakt, benevens vele foto's en filmopnamen. Ca. 8000 nummers ethnografica werden verzameld. De collectie plantenmateriaal omvatte ca. 2500 nummers. Ofschoon de biologische afdeling slechts tot een hoogte van ca. 2500 m kon werken, was ook haar oogst, in hoofdzaak bestaande uit insecten, belangrijk.

De aanwezigheid van drie verschillende stammen, de Dem, Ndani en Moni, welke tijdens de 1939-expeditie der K.N.A.G. nader konden worden bestudeerd, werd vastgesteld. De expeditie verbleef ca. 8 maanden in Nieuw Guinea.

De tochten van de Officier van gezondheid H. J. T. Bijlmer in 1931, samen met Luit. Van Baarsel naar het Mimika- en Kapare stroomgebied, en van pater H. Tillemans in 1932 naar de bovenloop van de Oemar Rivier en in 1934 naar de Kapare Rivier ter opsporing van de „Tapiro- en Kapaukoe pygmeeën" (Bergpapoea's) waren de inleiding voor de expeditie naar dit gebied in 1935-1936. Bijlmer, Tillemans en gezaghebber S. van der Goot bezochten in het Mimika-stroomgebied de Tapiro-nederzetting Hokepauwo (aan de Oetewaro Rivier) en

achter de derde keten (ver achter de Tapiro-berg) het dorpje Oemipapego en Toeba (of Tocapa).

Van de meer westelijk gelegen Jera Rivier uit drongen zij later door tot het plaatsje Pania (thans bekend onder de naam Poribado, gelegen aan een westelijke zijrivier van de Mapia Rivier). In dit dorpje hadden zij gelegenheid bezoekers uit het noordoostelijk gelegen bergland te onderzoeken en kregen zij van „Tiri Kapauko's” te horen, dat dezen in een land woonden met een water zonder stroom, maar wel met golven (waarmede een meer werd bedoeld). Dit was het eerste bericht van de later ontdekte Wisselmeren (Lit. 57, 58, 59).

Bodemkundige onderzoeken werden in 1932-1933 verricht door J. Wentholt in het gebied van het Sentani-meer, Manokwari, Anggi-meren, Sorong, Warsamson en in de Amberbaken-streek, welke alle in verband stonden met kolonisatieplannen (Lit. 60).

Gezaghebber Detiger en de zendingsarts J. Bierdrager verkenden in Waropen het gebied rondom het Nisa-meer (Lit. 61).

Eind Juli tot begin Augustus 1934 trok de zendeling F. C. Kamma van de Kor (of Kwori) Rivier door het Tamrau-gebergte naar de bovenloop van de Mega Rivier en vandaar uit naar de monding van de Wesan (of Waisan) Rivier bij Sansapor (Lit. 129).

#### TERRITORY OF PAPUA

In tegenstelling tot de overige gebieden van Nieuw Guineë, waar de exploratie tijdens de eerste wereldoorlog geheel of voor het grootste deel werd stopgezet, werd deze, zij het dan ook minder intensief, in het Territory of Papua voortgezet.

Zo werd in 1915 door J. Macdonnell een tocht gemaakt van de Dyke Acland Bay naar het westen tussen Hydrographers Range en Barigi Rivier naar het Centrale Gebergte en tenslotte naar Port Moresby.

Door de Patrol Officers E. C. Skelly en Hill werd in 1916 van Kerema uit aanraking verkregen met de gevreesde Kukukuku-stam in de Nabo Range. In hetzelfde jaar maakte Ass. Res. Magistrate W. R. Humphries van Nepa uit een verbindingstocht door het bergland naar Ioma en tenslotte naar Morobe in het voormalige Kaiser Wilhelmsland (Lit. 62).

Door verschillende gouvernementspatrouilles werd in 1917-1918 het gebied van Mt. Strong, Mt. Chapman, Mt. Nelson en Mt. Chamberlain in het achterland van Kerema nader onderzocht. Humphries stelde vast, dat de Kunimaipa Rivier een zijrivier van de Lakekamu is.

Ook het gebied van de Kikori Rivier (Samberigi-dal en Mt. Murray), alsmede het stroomgebied van de Purari (Erave-dal) werden resp. in 1918, 1926 en 1928-1929 nader onderzocht. Hierbij ontdekten S. H. Chance en C. Healy de 450 voet hoge „Beaver Falls” in de Kikori.

Tussen de zuidkust (ten westen van Daru) en de Fly werd in 1927 door Ass. Res. Mag. W. J. Lambden en Ass. Gov. Anthropologist F. E. Williams een door-

steek gemaakt van de Wai Kussa naar de Fly. Een jaar later volgde een tocht van Ass. Res. Mag. G. F. W. Zimmer. Deze trok vanuit de Wai Kussa langs de kust tot de Bensbach Rivier en vervolgens eveneens over land naar de Fly. Op deze landtocht legde hij een afstand van niet minder dan 260 km af. Hierbij bezocht hij Lake Mandian en Suki Creek, uitmondende in de Fly. Ook verkende hij het ten westen van de Fly liggende Herbert Hoover-meer of Lake Wam.

In 1928-1929 verkende S. G. Middleton het bergland tussen Purari en de bronrivieren van de Tauri Rivier, waarbij hij gedurende een tweede tocht van het Tauri-afwateringsstelsel naar de Lakekamu overstak en zodoende in het voormalige Duitse gebied terecht kwam. Hierbij verkende hij ook de Albert Mts., waarbij veel bevolking werd aangetroffen. Ook door R. G. Speedy, J. Hides en Mahony werden in 1930-1931 patrouilles naar dit bergland gemaakt.

De twee tochten van Ass. Res. Mag. L. Austen en Patr. Off. L. Logan in 1922 naar de Alice River (Ok Tedi), waarbij de voet van het Centrale Bergland werd bereikt (Lit. 48), en van Austen en Patr. Off. W. H. Thomson in 1924 van de Tully Rivier naar de bovenloop van de Fly waren de inleiding voor de tocht "Across New Guinea", door Karius en Champion uitgevoerd in 1927-1928 (Lit. 47). Tijdens zijn verkenningen in de bovenloop van de Fly kwam Austen in een zeer moeilijk begaanbaar kalksteengebied terecht en hij achtte het niet verantwoord met zijn vermoeide dragers verder het gebergte in te dringen. Hij moest zijn poging om de bronrivier van de Fly te vinden opgeven, maar hij had door zijn tocht er toe bijgedragen, dat de "North West Patrol", zoals de officiële naam van de gedenkwaardige expeditie van Karius en Champion luidde, een route kon kiezen, die tot het slagen van deze expeditie leidde.

De afstand tussen het hoogst bereikte punt door Dr Thurnwald aan de Sepik (iets beneden de monding van de Donner Fluss of Gray Rivier) en het verste punt van Austen aan de Fly bedroeg nog slechts ca 45 km, maar daartussen lagen het Sterren-gebergte en de Hindenburg-keten met toppen van over de 3000 m hoogte, gedeeltelijk bestaande uit een woest kalksteengebied. De nu volgende tocht „Dwars door Nieuw Guinea” zou dus meer sportieve dan exploratieve waarde hebben. Oostelijk Nieuw Guinea was reeds herhaaldelijk van kust tot kust doortrokken, maar hetzelfde te laten doen, waar dit gebied op zijn breedst is, was de vurige wens van de Lieutenant Governor Sir Hubert P. Murray.

De keuze voor deze patrouille viel op Ass. Res. Mag. Charles H. Karius met als enige metgezel de Patrol Officer Ivan F. Champion. Met vivres, voldoende voor ca 6 maanden, een kleine politiedekking en 40 Papoea dragers van Kiwai Island verliet de „patrol” op 8 December 1926 met de „Elevala”, begeleid door de launch „Minnetonka” (met Ass. Res. Magistrate W. J. Lambden), de bestuursplaats Daru.

Op grond van de resultaten van Austen's verkenning koos men de Palmer Rivier als toegangsrivier, omdat verwacht werd, dat hier het kalksteengebied mogelijk te omgaan was. De „Elevala” bereikte op de sterk in watervoering wisse-

lende Fly een punt ca 1 mijl beneden de monding van de "Eleva Rivier". Met de „Minnetonka" kon de voeding en het kampeermateriaal tot 3 mijlen boven Macrossan Island worden opgevoerd. Op 1 Januari 1927 begon de landtocht.

Begin April was de voet van het gebergte bij de Len Rivier bereikt en na herhaalde vergeefse pogingen was eindelijk na een maand één zij het ook moeilijk begaanbaar pad door het kalksteengebied gevonden. Hierbij was reeds de westflank van Mount Blücher bereikt.

Reeds 5 maanden was de expeditie onderweg. De dragers waren door het zware werk sterk vermoeid, zodat Karius besloot met een kleinere, bewegelijke groep, dus zonder de langdurige vooruitschuivende transporten, de doorsteek van de Palmer naar de Sepik te wagen.

Op 1 Mei vertrok hij met 28 man. Langs de Tongom (oostelijke zijrivier van de Palmer Rivier) drong hij de Dap Range in en bereikte tenslotte, na het overschrijden van een pas van 1860 m hoogte, een naar het noorden stromende rivier, naar hij hoopte een bronrivier van de Sepik. Het was echter een der bronrivieren van de Strickland. Hij volgde deze rivier en kwam na 13 dagen bij een geweldige kloof terecht, die later de naam "Devils race" kreeg. Nadat hij deze had omtrokken, liet hij zich met vloten afzakken en bereikte tenslotte 9 Juni weer de kust.

Intussen verkende Champion het gebied ten noorden en noordwesten, drong de Luap op en kwam over de waterscheiding in het dal van de Bol Rivier naar het dorpje Bolivip. Zijn verdere verkenningen deden uitkomen, dat de Bol in de Feneng mondt en dat de Feneng de bronrivier van de Fly is.

In langdurige moeilijke conversaties kreeg Champion ook te horen, dat ten noorden van het gebergte de stammen Kelafomin en Feramin woonden in het dal van de Takin, welke naar het noorden stroomde. De Takin, deze kon niets anders zijn dan de Sepik!

Champion keerde naar het op 1100 m hoogte gelegen Bolivip terug. Het hoofd van Bolivip wist hem te vertellen, dat van zijn dorp een pad naar de Takin liep. Hij had nog voldoende vivres voor een maand en indien sago aan de Sepik verkrijgbaar zou zijn, zou het hem mogelijk zijn de doorsteek te maken. Het was een verleidelijke gedachte, maar hij liet dit plan weer vallen, want zijn dragers zouden niet tegen deze tocht zijn opgewassen. Hij besloot derhalve naar zijn basiskamp aan de Palmer terug te keren en van daar uit naar de kust af te zakken.

De doorsteek naar de Sepik was niet gelukt, maar beiden hadden de bronrivieren van de Fly en Palmer, alsmede een der zijrivieren van de Strickland gevonden. Het belangrijkste resultaat was echter de verkregen informatie, dat ten noorden van Bolivip de Takin, de Sepik, naar het noorden stroomde.

Sir Hubert Murray was niet teleurgesteld door dit prachtige resultaat, dat in de plaats van de voorgenomen doorsteek was gekomen, en hij was bereid een tweede poging te laten wagen.

Reeds op 17 September van hetzelfde jaar vertrok de vervolg-patrouille weer

van Port Moresby. Als dragers waren deze keer 26 strafgevangenen van Port Moresby gekozen, die zich vrijwillig voor dit werk hadden opgegeven. Ter aanvulling werden 32 dragers gerecruteerd, terwijl 14 politiemannen aan de expeditie werden toegevoegd.

Geholpen door de hoge waterstand in de Fly, was de expeditie met de „Elevala” op 5 October weer in het basiskamp. Na beëindiging van de transporten naar de Black River vertrokken de overtollige manschappen weer naar de kust. Op 5 November begon de tocht langs de door Champion gevonden route en na 20 dagen was eindelijk het gastvrije dorpje Bolivip weer bereikt.

Ja, naar de Takin ging een pad, wist het dorpshoofd te bevestigen, maar het was een zeer moeilijke tocht door een gebied zonder water. Een hem beloofde bij deed echter wonderen. Geholpen door de bevolking van Bolivip, begon twee dagen later de beklimming van de Tap Range, waarna naar de bovenloop van de Amil moest worden afgedaald, dan ging het weer door zwaar mosbos over Mount Map en weer naar beneden naar de bovenloop van de Feneng of Fly. Na een zeer zware tocht werd in de ochtend van de vijfde dag een ca 2750 m hoge pas van de Hindenburg Range bereikt. Het mistige weer liet weinig van het uitzicht zien en in een koude regen werd de pas overschreden. Toen de regen ophield en de zon doordrong, kon nu en dan tussen de wolkenflarden het geweldige dal van de Sepik worden gezien. Champion schreef:

“Out in the bright sunlight we stepped to gasp at the sight before us. We were standing on a small grass plateau looking at what I thought was the most beautiful sight that one could ever wish to see. Several thousands of feet below us was a great basin surrounded by mountains, and through this basin, bordered by casuarina trees, meandered a slow flowing stream. On a projecting rock stood Tamsimara - (the village chief of Bolivip)-pointing to the valley and calling “Wok Takin! Wok Takin!” (Takin dal, Takin dal).

It was the Promised Land.

The leading carriers straggled in dropping their loads and falling down beside them. We heard them say that some had thrown their burdens away and that others were dying- the talk of men whose spirits had dropped to zero. This last day had been to much. They were roused from their torpor by the exclamations of the ever-watchful police. They sat up, looked, jumped to their feet, forgetting their weary limbs and aching backs, and shouted to those coming in, “It is all right! We are here! There is no more devil country. Rabaul river! Rabaul river! (Sepik-Sepik). Little did they know, as we did, that it was but the commencement of our trials and tribulations.

For an hour we gazed upon the beauties of the Takin valley wishing that we could stay there for a month and explore these unknown districts, but we had only a week's supplies left. What a contrast this was with the rugged gorge-like valley of the upper Fly and Palmer with their small and scattered population.” (Lit. 49, blz. 194-195).

Het was nu voor de expeditie een genoegen door het open graslandschap naar de Takin af te dalen nadat eindelijk het kalksteengebied achter haar rug lag. Reeds in de vroege namiddag werd de Takin of Sepik bereikt, welke hier nog een bescheiden beek van 20 m breedte en 2-3 voet diepte is.

Op aanwijzing van het dorpshoofd werd reeds de volgende dag vriendschappelijke aanraking met de Feramin-stam verkregen, maar dezen bleken juist in oorlog te zijn met hun burens, de Kelofomin. Slechts na veel gepraat lukte het hun een gids naar deze stam te krijgen.

Na het gebied van de Kelofomin te zijn gepasseerd, kwam het gebied van de Aptalmin met de Donner of Gray Rivier, dan het gebied van de Karikim, tot welke stam Thurnwald reeds in 1913 was doorgedrongen. Het nog onbekende sluitstuk tussen Sepik en Fly was nu doorkruist.

Op 8 December kon Champion, die in het kalksteengebied zijn knie gewond had, niet meer lopen, zodat hij moest worden gedragen. Gelukkig waren door het gebruik van vivres enige dragers vrijgekomen, maar een ziekentransport door dit zware terrein was een grote belemmering voor de expeditie. Beneden de Casuarina Fluss stroomt de Sepik door een onbegaanbare kloof, zodat in het dal van deze rivier moest worden opgestegen om later weer naar de Sepik af te dalen. Benedenstrooms van de Hoffnungs Fluss moest naar het Nederlandse gebied worden getrokken, omdat de Sepik weer niet te volgen was. Na 11 lange pijnlijke dagen kon Champion weer beginnen te lopen, hoewel hij daarmee het tempo der expeditie vertraagde.

Op 23 December werd bij de Holländer Fluss het eerste dorp aan de middenloop van de Sepik bereikt en daar kon eindelijk het tekort aan vivres met sago worden aangevuld. Een week later werd de eerste poging gedaan om de Sepik met vloten af te zakken. Het beschikbare hout was echter te zwaar, zodat weer te voet werd verder getrokken. Nog eens werden vloten gebouwd, terwijl de overige bemanning sago klopte. De bemanning was zo uitgeput, dat het onmogelijk werd geacht te voet verder te gaan. Groot was de vreugde, toen reeds de volgende dag bij de monding van de Häuser Fluss de „Elevala” in zicht kwam. Captain Ritchie was de expeditie ongeveer 500 mijl op de Sepik tegemoet gevaren. De moeizame doorsteek van de Fly naar de Sepik had hiermede zijn einde gevonden en op 30 Januari 1928 was de expeditie terug te Port Moresby na een tocht van 4½ maand. (Lit. 49 en 50).

De goudzoekers M. en D. Leahy met M. J. Dwyer daalden in 1930 als eersten langs de middenloop van de Purari, de Tua Rivier af, komende uit het Wahgi-dal (in het tegenwoordige Territory of New Guinea) (Lit. 63).

De eerste Archbold-expeditie, uitgezonden door het American Museum of Natural History, verzamelde gedurende 1933-1934 als eerste expeditie systematisch in het laagland van Papua (gebied van de Oriomo- en Binturi Rivieren, tegenover Daru). Van Yule Island uit werd een expeditie gemaakt naar de 3680 m hoge Mt. Albert Edward, waarbij vanuit zeeniveau systematisch op verschillende hoogten collecties werden aangelegd. Hierbij werden, om slechts enkele voorbeelden te geven, 850 zoogdieren, 3200 vogels en 15000 planten verzameld (Lit. 64).

#### MANDATED TERRITORY OF NEW GUINEA

Van 1914 tot 1921 bleef het vroegere Kaiser Wilhelmsland, dat na de eerste wereldoorlog "Mandated Territory of New Guinea" werd genoemd, bezet door het Australische leger en de marine. In Mei 1921 werd het civiele bestuur ingevoerd,



waardoor vele vroegere Duitse namen van de kaart verdwenen en vervangen werden door nieuwe Australische. Een complete reorganisatie van het bestuurswezen en een nieuwe indeling van het land in districten had als gevolg, dat pas in 1926 de eerste bestuurspatrouille naar de Boven Ramu-vallei doordrong.

Hier moeten echter nog de tochten van Hauptmann H. Detzner worden genoemd, die tijdens de gehele eerste wereldoorlog in Kaiser Wilhelmsland rondtrok. Bij het uitbreken van de oorlog was Detzner bezig met de opname van het grensgebied tussen het Australische en Duitse gebied (Waria River). Hij volgde de grens tussen Papua en Kaiser Wilhelmsland tot ergens in het gebied tussen de Namari- en Tua Rivier, waarbij hij ook rond Mt. Joseph trok. Over de Tauri en de waterscheiding keerde hij naar de Watut terug en bereikte tenslotte langs de Markham en de kust eind December 1914 Morobe.

Gedurende 1915 hield hij zich schuil in "Burrum Lager", ergens op de waterscheiding van het Cromwell-gebergte. In 1916-1917 maakte hij als eerste een tocht over het Saruwaged-gebergte, daalde naar de Ramu af en klom over de waterscheiding naar de bronrivieren van de Purari. Volgens zijn mededelingen volgde hij de noordelijke helling van de Wahgi Valley tot ongeveer Korigu. Hij was dus de eerste Europeaan, die het grasland van het Centrale Gebergte bereikte. Langs de noordelijke helling van het Krätke gebergte trok hij zich via Lae (Preussen Reede) naar zijn basiskamp terug.

In 1917 trachtte hij langs de kust het neutrale Nederlandse gebied te bereiken. Hierbij kwam hij slechts tot de Astrolabe Bay, waar hij zijn ontsnappingspoging moest opgeven. Nu trok hij over de gehele lengte van het Finisterre gebergte en over de Saruwaged naar zijn basiskamp terug. Pas in December 1918 gaf hij zich te Finschhafen aan de Australiërs over (Lit. 51, 52).

Niettegenstaande het verbod om in het Mandated Territory naar goud te zoeken, drongen de "Miners" herhaaldelijk van Papua uit naar het bergland door. Reeds in 1913 had A. Darling "payable" goud in de Bulolo gevonden in de buurt van Koranga Creek. W. Park lukte het eind 1921 deze plaats terug te vinden. In Februari 1926 ontdekten W. G. Royal en R. M. Glasson het rijke goudvoorkomen van Edie Creek. Deze vondsten hadden een geweldige "goldrush" als gevolg, met de hieraan verbonden ontsluiting van het gebied met behulp van vliegtuigen (Lit. 65, 66 en 147).

In de nu volgende jaren drongen de goudzoekers steeds dieper het gebergte in, gevolgd door de bestuursambtenaren met hun patrouilles, zodat het grensgebied tegen Papua in detail verkend werd.

In 1930 werd door E. W. Rowland het goudveld aan de Boven Ramu gevonden en reeds in Augustus 1932 werd aldaar een landingsterrein voor vliegvelden aangelegd.

Nu trok ook het gebied ten westen van het Krätke gebergte de belangstelling. Dit gebied was tot deze tijd slechts door Detzner bezocht en zijn berichten werden nogal in twijfel getrokken.

Van April tot September 1930 klommen de gebroeders M. en D. Leahy met M. J. Dwyer over de waterscheiding tussen Markham naar Kainantu. In noordelijke richting trokken zij weer over een waterscheiding en daalden naar de Dunantina Creek af. Langs deze bereikten zij de Tua Rivier en volgden deze eerst in zuidwestelijke en later in zuidoostelijke richting. Groot was hun verbazing, toen bleek, dat de Tua de hoofdbronrivier van de Purari is. Langs de Purari daalden zij naar de kust af, welke zij bij Port Romilly bereikten.

Hun tweede tocht voerde hen van de Ramu Valley uit over de Bismarckketen naar Bena Bena.

Van October 1932 tot Juli 1933 maakte D. Leahy met de geologen Kingsbury en R. White weer een tocht naar Bena Bena, waar zij een landingsterrein aanlegden. Reeds op 25 December 1932 landde op dit terrein de A. D. O. Taylor met B. Gurney.

Van Maart tot October 1933 namen de gebroeders Leahy deel aan de Mt. Hagen Patrol onder leiding van A. D. O. J. L. Taylor met als topograaf Ken Spinks. Eind Maart vertrokken zij van Bena Bena en bereikten in noordwestelijke richting de sterk bevolkte Wahgi Vallei, waar zij iets ten westen van het tegenwoordige Nodugl een landingsterrein aanlegden, waarop op 10 April de vliegenier Grabowsky met aanvullende vivres landde. Nog verder westelijk werd het Mt. Hagen-vliegveld aangelegd, dat gedurende de volgende maanden geregeld gebruikt werd.

Gedurende Mei-Juni 1933 trok de patrol over de noordelijke waterscheiding en bereikte langs de Boijer-, Gai- en Jimmi Rivieren de bronrivieren van de Yuat (of Dörfer Fluss). In Juli beklom de patrol de ca 13000 voet hoge Mt. Hagen en zag de nog hogere Mt. Giluwer. Langs de Nebyer (of Nebilyer Rivier) werd door hen het gebied tegen de grens van Papua onderzocht. De patrol verbleef tot medio October 1933 in het nieuw ontsloten gebied.

Tijdens hun tocht tussen Februari en Mei 1934 bezochten de gebroeders Leahy het gebied ten zuiden van Mt. Jalibu (Iaro Rivier, een zijrivier van de Erave).

In Juni-Juli 1934 beklommen zij Mt. Giluwer (13770 voet) en in Augustus trokken zij over de Kubor Range (tussen Kaugel River en Wagh Valley). Het meest westelijk door hun bereikte punt lag aan de Ambun Rivier op ca 143° 30' oosterlengte. Door deze tochten werd een geheel nieuw en dichtbevolkt gebied bekend (Lit. 63, 69, 71, 72, 73).

Volgens onvoldoende gedetailleerde berichten trokken eind Augustus 1934 de gebroeders Fox van Mt. Hagen-vliegveld uit in noordwestelijke richting met het doel, zo mogelijk tot in Nederlands gebied door te dringen. Hoever zij werkelijk gekomen zijn, is aan de schrijver onbekend (Lit. 70).

Tussen 1920 en 1929 werden met enkele onderbrekingen door de Anglo Persian Oil Co in opdracht van het Commonwealth of Australia zowel in het gebied van het Mandated Territory alsook in Papua opsporingswerkzaamheden naar olie verricht. Deze hadden echter geen succes (Lit. 143).

## SAMENVATTING

(Fig. 10)

Tijdens de periode 1915-1935 werd in Nederlands Nieuw Guinea een begin gemaakt om de natuurlijke rijkdommen van het land op te sporen. Mijnbouwkundige onderzoeken werden verricht naar aardolie en ertsen. Tevens werden in verband met kolonisatieplannen verschillende gebieden bodemkundig onderzocht.

De geografische exploratie bleef beperkt tot enkele kleinere nieuwe gebieden en de tocht naar de Wilhelmina-top van het noorden uit.

Tijdens de Amerikaans-Nederlandse expeditie naar het Nassau-gebergte in 1926 werd voor het eerst op Nederlands gebied gebruik gemaakt van een vliegtuig, echter met weinig succes.

In het Territory of Papua werden een groot aantal tochten gemaakt naar het Centraal Gebergte, waarvan de doorsteek van de Fly naar de Sepik, uitgevoerd door Karius en Champion in 1927, het hoogtepunt vormde. Door goudzoekers werd vastgesteld, dat de Purari zijn brongebied in het Mandated Territory heeft.

De exploratie van het Mandated Territory of New Guinea werd gedurende de eerste wereldoorlog geheel stopgezet met uitzondering van de tochten door de Duitse Hauptmann Detzner, die tijdens de gehele oorlog in verschillende gebieden rondzwierf en hierbij als eerste naar het grensland van het Centraal Gebergte doordrong.

De ontdekking van goud aan het einde van 1921 had een „goldrush” tot gevolg, waardoor het gebied tussen de Markham Rivier en de grens tegen Papua grondig werd onderzocht. Bij de ontsluiting van dit gebied heeft het vliegtuig een belangrijke rol gespeeld. Goudzoekers, soms in samenwerking met bestuursambtenaren, drongen het centrale bergland in en verkenden het gebied ten oosten van Mt. Hagen vrij uitvoerig.

Opsporingswerkzaamheden naar aardolie leverden geen bevredigend resultaat op en werden geheel stopgezet.

## DE EXPLORATIE VAN NIEUW GUINEA SEDERT 1935

## NEDERLANDS NIEUW GUINEA

(met uitzondering van het Wissel-merengebied)

Een voor Nederlands Nieuw Guinea belangrijke periode begon in 1935 met de uitgave van een opsporingsconcessie voor aardolie aan de Nederlandsch Nieuw Guinea Petroleum Maatschappij (N.N.G.P.M.). De concessie (zie kaart bij het hoofdstuk „Petroleum” in Deel I) beslaat een oppervlak van rond 10 000 000 ha. Zoals in de hoofdstukken „Kaartering” en „Petroleum” (Deel I) uitvoerig is beschreven, werd dit gehele gebied door een luchtkaartering opgenomen. Met behulp van de op schaal 1 : 40 000 opgenomen foto's werden eerst schetskaarten

op dezelfde schaal vervaardigd. Intussen werden van een gedeelte der concessie fotogrammetrische kaarten op schaal 1 : 20 000 gemaakt.

Het gehele gebied werd tijdens de geologische verkenningsochten op schaal 1 : 100 000 opgenomen en gedeeltelijk zelfs op schaal 1 : 5000 terrestrisch ge-kaarteerd, zodat dit concessiegebied thans het best bekende gebied van Nieuw Guinea is. Voor de resultaten dezer opsporingswerkzaamheden zij verwezen naar het hoofdstuk „Petroleum” (Deel I). Aantekeningen over de bevolking zijn te vinden in Lit. 106.

Met behulp van de luchtfoto's der N.N.G.P.M. en een harer vliegtuigen maakte de houtvester Ir Z. Salverda van November 1936-Mei 1937 uitgebreide land- en bosbouwkundige verkenningen in het gebied van de Kamoendan en de Ajamaroe-meren, in de omgeving van Babo, in de vlakte van Bomberai, op het schiereiland Onin, tussen Argoeni Baai en Soega Rivier en in het gebied van de zuidkust (Lit. 107).

In 1937 maakte de commissaris van politie J. P. K. van Eechoud een doorsteek van Wonti (Waropen kust) uit langs de Beraiwaro Rivier en door het kustgebergte bewesten de 1320 m hoge Doom-berg. Over de waterscheiding bereikte hij langs de Damar Rivier de zijrivier A van de Boven Rouffaer Rivier. Deze afzakkende, kwam hij in de Meer-vlakte terecht en bereikte via de Mamberamo de kust. Sinds de tocht van Stroeve en Ilgen in 1914 was deze doorsteek nooit meer gemaakt (Lit. 108, 109).

Tussen 4-30 September 1937 verkende de civiele gezaghebber van Sorong, S. van der Goot, de noordelijke Vogelkop. Van Mega uit trok hij over Sainkedoek (ten zuiden van de Warsamson) naar de Kladoek Rivier, vervolgens over Sajosa naar de Klawilis Rivier en bereikte tenslotte over de Baraoer de Mac Cluergolf (Lit. 110).

Van 7 Februari tot 8 Maart 1938 trok Van der Goot met de Denison-Crockett-expeditie weer naar Sainkedoek, waar de familie Crockett ca 1 jaar voor anthropologische en ethnografische studies verblijf hield. Met de zoöloog Ripley trok hij verder naar het oosten tot Salem en keerde langs een noordelijker route terug naar Sausapor (of Sansapor) aan de kust. Langs de Kor Rivier drongen zij vervolgens nog eens zuidwaarts door tot in het brongebied van de Siak Rivier (Lit. 111, 112).

Samen met controleur Meylinck maakte Van der Goot in 1939 een dwars-doorsteek door de noordelijke Vogelkop van Amberbaken uit via de Kebar-vlakte naar de Ajamaroe-meren en van daar uit naar de westkust. Tijdens deze tocht kwam Meylinck bij een jachtongeluk door zijn eigen geweer om het leven (Lit. 113).

Door het personeel der N.V. Mijnbouw Maatschappij Nederlandsch Nieuw Guinea werden gedurende 1937 en 1938 opsporingswerkzaamheden naar goud verricht in Zuid Nieuw Guinea. In het gebied van de Lorentz Rivier werden de rivieren tussen Noord Oost Rivier (in het westen) en Koekoek Rivier (een zij-

rivier van de Reiger Rivier in het oosten) onderzocht. Geholpen door vliegtuigen der Koninklijke Marine werd hierbij het „Dusseldorpmeer” (genoemd naar wijlen de escadrille-commandant Luit. Dusseldorp) gevonden. Dit meer ligt op ca 138°54' oosterlengte en 4°40' zuiderbreedte (Lit. 131).

Vervolgens werden de bronrivieren van de Eilanden Rivier onderzocht (van de Brazza Rivier in het westen tot de eigenlijke Eilanden Rivier in het oosten).

Tijdens deze onderzoeken werden luchtverkenningen gemaakt met vliegtuigen der Koninklijke Marine (commandant J. M. van Olm) tussen de Wilhelmina-top en de Australische grens. Hierbij werd ten zuidoosten van het Juliana-gebergte een ca 30 bij 5 km metende hoogvlakte, de Sibil Anim-vlakte, gevonden. Tevens werd toen de „West Digoel” voor het eerst gezien.

Deze goudopsporingswerkzaamheden werden met het onderzoek van het gebied van de Boven Digoel (tussen de Blauwe Digoel, een der bronrivieren van de West Digoel en de Iwoer Rivier) beëindigd, nadat ook nog de Bon Makot en de Ok Birim verkend waren. De resultaten waren blijkens de gepubliceerde verslagen niet voldoende om een goudwinning op grote schaal te rechtvaardigen (Lit. 115, 116, 117, 118).

Omstreeks 1938 werd ook door de bestuursambtenaren het gebied van de Digoel-, Mappi- en Kia Rivieren nader onderzocht (Lit. 119).

De belangrijkste expeditie dezer periode is zonder twijfel de *derde Archbold-expeditie* 1938-1939.

Deze had ten doel de op Australisch gebied begonnen biologische onderzoeken voort te zetten in het terrein ten noorden van de Wilhelmina-top. De werkzaamheden duurden van eind April 1938 tot Mei 1939. Na de expeditie van Kremer en Van Arkel in 1921 was dit gebied nooit meer bezocht. De expeditie stond onder leiding van Mr Richard Archbold van het American Museum of Natural History en werd voor het grootste deel door Archbold gefinancierd. De wetenschappelijke staf bestond zowel uit Amerikaanse als Nederlandse onderzoekers, zodat zij ook als „Indisch-Amerikaanse Expeditie” bekend werd.

De Nederlandsch-Indische staf bestond uit Dr L. J. Toxopeus, leider van de Nederlandse afdeling en entomoloog, Dr E. Meyer-Drees, houtvester; Ch. Versteegh, assistent houtvester, en J. Olthof, entomologisch preparateur.

Tot de Amerikaanse wetenschappelijke staf behoorden de heren Dr A. L. Rand, ornitholoog; Mr M. L. J. Brass, plantkundige, en Mr W. B. Richardson, mammaloog.

De militaire dekking stond onder commando van Kapitein C. G. J. Teerink met als officieren Luit. V. J. E. M. van Arcken, Luit. C. W. Schreuder voor de administratie en de Officier van gezondheid R. Huls, en bestond uit 52 man en 30 strafgevangenen.

De vliegtuigbemanning stond onder leiding van piloot G. G. Rogers. Voor de luchttransporten diende de „Guba”, een Standard U. S. Navy long range Patrol Flyingboat (Consolidated Aircraft Corporation) met twee 1000 HP Pratt and Whitney motoren met een nuttig laadvermogen van 3000 kg.

Het totale expeditie-personeel bestond uit ca 200 man.

Het eigenlijke werk der expeditie begon medio Juni met verzamelwerk in de omgeving van Hollandia (Sentani-meer en Cycloop-gebergte).

De eerste verkenningsvlucht naar het binnenland volgde vanuit de Idenburg Rivier langs de door Kremer in 1921 gevolgde route tot het Habbemameer, dat bij deze oppervlakkige verkenning geschikt bleek te zijn voor vliegtuiglandingen. De op 23 Juni gemaakte vlucht verkende het ca 50 km verder oostelijk gelegen

gebied. Hierbij werd een ongeveer 80 km lange en tot 20 km brede, vlakke, sterk bevolkte en bebouwde grasvallei ontdekt, doorstroomd door de Baliem Rivier. Dit dal werd door Archbold "Grand Valley" genoemd. Van het Habbemameer is deze „Grote Vallei" slechts door één keten gescheiden en van de Idenburg Rivier door twee ketens, waartussen de De Wal Rivier of Hablifoeri stroomt. "Lake Archbold" (Kadimeer) werd ontdekt op de helling van het Hablifoeridal en bleek eveneens voor vliegtuiglandingen geschikt te zijn. Hiermede werden dus belangrijke nieuwe aardrijkskundige gegevens verkregen van een nog geheel onbekend gebied, dat een grote bevolking herbergt. De keuze voor het expeditie-terrein viel op dit nieuwe gebied, waarheen eerst aan de hand van luchtopnamen nieuwe landroutes werden gezocht.

Een afgesloten zijbocht van de Idenburg Rivier werd als plaats voor het basisbivak gekozen. Naar dit latere „Bernhardkamp" werd op 28 Juni de eerste vlucht met een geslaagde landing gemaakt.

Ten einde in het geval, dat het vliegtuig mocht uitvallen, verzekerd te zijn van een goede terugtochtweg, werd aan de landpatrouilles opgedragen een begaanbare route te vinden en om tijd te besparen werd besloten, dat deze beide groepen van de twee uiteinden naar elkaar toe zouden werken.

Op 25 Juli 1938 vertrok de patrouille-Van Arcken (12 soldaten, 24 Dajaks en 10 strafgevangenen) vanuit Bernhardkamp in zuidwestelijke richting naar het dal van de Hablifoeri. Reeds op de tweede dag werd het eerste contact met bergpapoea's in het Sahoeweri dal gemaakt. Na overvullige dragers te hebben teruggezonden, werd op 2 Augustus het Archbold- of Kadimeer bereikt. Vier dagen later landde op dit meer de Guba met aanvullende vivres. De volgende dag vertrok deze landgroep in zuidelijke richting naar de Baboei, een der bronrivieren van de Hablifoeri. Op 8 Augustus werd de steile klim naar de 1800 m hoge Modderpas gemaakt en naar het dal van de Idaab Rivier op 1700 m afgedaald. Ook hier werd veel bevolking aangetroffen, welke tuinbouw bedreef. Voor het eerst bleek de bevolking de naar het zuiden stromende „Baliem" te kennen. Nogmaals moest een bergrug worden overgeklommen. Het nu volgende dal van de Hoeji of Iloe Rivier was eveneens sterk bevolkt. De bevolking bood aan de patrouille varkens aan. Langs de Iloe werd de Warok bereikt, welke in de Baliem uitmondt, alwaar de patrouille op 10 Augustus arriveerde. Van Arcken wachtte nu op de uit het zuiden komende groep onder leiding van Teerink. De bevolking, soms 200 man sterk, kwam op bezoek en van deze kreeg Van Arcken te horen, dat zijn collega verder stroomop zijn kamp had opgeslagen.

Intussen werd op 15 Juli een geslaagde proeflanding op het Habbemameer gemaakt. Alvorens op het meer te landen, werden aan 1 ½ meter lange touwen licht gekleurde zinkers uitgeworpen, welke alle beneden het wateroppervlak verdwenen, zodat een grotere diepte dan 5 voet zeker was. Verdere onderzoekingen toonden aan, dat gemakkelijk met een lading van 3000 kg kon worden geland en met 1000 kg kon worden opgestegen.

Reeds vier dagen later werden Teerink en Richardson met 6 man en uitrustingsmateriaal, waaronder de onmisbare radio, naar het Habbemameer overgevlogen. Tot 31 Juli werden nog 10 vluchten gemaakt, waarbij ook Toxopeus, Brass en Rand met een totaal van 105 personen en voldoende vivres voor drie maanden werden getransporteerd. Op 31 Juli werd de Nederlandse vlag in het Habbemameerkamp geplaatst. De wens van Lorentz, dat dit meer van betekenis zou worden voor de exploratie van Nieuw Guinea, was eindelijk na 28 jaren in vervulling gegaan. Op 1 Augustus vertrok Teerink's patrouille (totaal 48 man) eerst in oostelijke en later in noordoostelijke richting naar het dal van de Ibele Rivier. Reeds op de tweede dag werd vriendschappelijk contact met de bevolking gemaakt. Op de bergrug ten westen van de Grote Vallei werd verder getrokken, waarbij de groep herhaaldelijk door de bevolking gewaarschuwd werd niet verder te gaan, omdat de naburige stammen vijandig zouden zijn. Op de vierde dag werd afgedaald naar de vallei en twee dagen later werd proviand door de Guba afgeworpen. De Baliem werd op 7 Augustus bereikt op een punt ca 17 km westelijk van de plaats, waar Van Arcken op zijn collega wachtte. Op 13 Augustus vloog de Guba over en wierp vivres af en keerde vervolgens naar Van Arcken terug om een bericht af te werpen, aangevende de verblijfplaats van Teerink. Nog dezelfde dag was kapitein Teerink bij Van Arcken en de patrouilles waren de volgende dag bij elkaar.

Er was dus gebleken, dat in geval van nood één in 14 tot 16 dagen af te leggen terugtochtweg naar Bernhardkamp bestond. Ten einde iemand te hebben, welke de gehele route kende, werden Dajaks uitgewisseld.

Intussen hadden verdere vliegtuigverkenningen laten zien, dat zelfs de mogelijkheid bestond op de Baliem te landen, zodat instructies werden gegeven, dat Teerink's groep naar deze mogelijke landingsplaats zou vertrekken. Op 15 Augustus begon zijn driedaagse tocht door de Grote Vallei in zuidelijke richting. Gidsen konden niet worden verkregen, omdat de verschillende stammen in dit „paradijs” onderlinge veten hadden. Het eerste bivak in deze vallei bleek op de grens van twee stammen te liggen. De bevolking was erg opgewonden, zodat met een gewerschot in een boom de kracht van de patrouille moest worden gedemonstreerd.

Op 19 Augustus verkende Teerink de aangegeven landingsplaats en gaf bericht per radio door, dat alles in orde was. Een uur later landde de Guba op de Baliem en in twee vluchten van elk 17 minuten werd de patrouille naar het Habbemameer teruggevlogen, een afstand, waarvoor te voet 5 dagen benodigd zouden zijn.

Van Arcken kreeg opdracht om naar het Kadimeer terug te keren, vanwaar ook zijn patrouille in twee vluchten van elk 18 minuten naar Bernhardkamp werd gevlogen. Hij had op zijn heenweg van Bernhardkamp naar het Kadimeer 8 dagen nodig gehad.

De opzet der expeditie was om eerst in het hooggelegen koude gebied bio-

logisch te verzamelen en daarna geleidelijk in lager gelegen gebieden te werken.

Ten zuiden van het Habbemameer werd op 3560 m een verzamelkamp (Brievbuskamp) ingericht. Op 4 September 1938 werd rondom de Wilhelmina-top een verkenningsvlucht gemaakt om de route voor een mogelijke bestijging vast te stellen. Hogerop werd het 3800 m kamp (Puindalkamp) ingericht, gelegen boven de oostelijke ingang van het Oranjevallei (der Lorentz-expeditie 1909). Na verschillende verkenningen te voet poogden Archbold, Rand, Schreuder en Teerink vergeefs de Wilhelmina-top te beklimmen. Nadat op 4100 m hoogte een kamp was betrokken, werd tenslotte na enige dagen slecht weer op 27 September nog een poging gedaan om de Wilhelmina-top te bereiken, maar op 4500 m moest in dikke mist en moeilijk terrein omgekeerd worden. Eind September keerde de gehele staf naar het Habbemameer terug. Vervolgens werden verzamelkampen op 2800 m (Mosboskamp) en 2120 m (Belekamp) betrokken. Met een bivak op 1600 m hoogte in het dal van de Baliem (ten zuiden van de Wamenamonding) werd het werk in het hooggebergte afgesloten. Tot Mei 1939 werd ten zuiden van Bernhardkamp verzameld, waarbij in vier bivaks op verschillende hoogten (850 m, 1200 m, 1800 m en 2150 m) gewerkt werd. Op 10 Mei hadden de laatste expeditieleden het Bernhardkamp verlaten.

Het is niet mogelijk om in dit korte bestek een volledig beeld van de bereikte resultaten te geven. Hier zij slechts vermeld, dat de verzamelingen de volgende aantallen bevatten: zoogdieren 3486, vogels 4846, reptielen en amfibieën 849, vissen ongeveer 500, ongewervelde dieren ca 100 000, planten ca 600 en houtmonsters 602.

In de Baliemvallei woont een bevolking van ca 150 000 zielen, welke zich Pesechems of Moerrips noemt. Haar tuinen worden soms tot een hoogte van 2400 m aangelegd. De bevolking is gemiddeld 165 cm groot, variërende van 148 tot 170 cm. De kaurischelp is het betaalmiddel, voor één schelp werden 20 oebiknollen of 12 pisangs verkocht, 4 tot 8 schelpen is de prijs voor een speenvarken en 10-15 schelpen voor een biggetje van enige maanden. IJzeren voorwerpen worden door haar weinig gewaardeerd (Lit. 74-82).

Door de bodemkundige ambtenaar F. A. Wentholt werd gedurende 1940 een onderzoek ingesteld in de omgeving van Merauke, waarbij ca 70 000 ha voor rijstbouw geschikte grond werd gevonden (Lit. 120).

J. P. K. van Eechoud trachtte in 1939 langs de Ilim Rivier (de benedenloop van de rivier, komende uit de Swartvallei) deze vallei en de Baliem te bereiken. Het lag in de bedoeling, dat hij door verkenningsvliegtuigen zou worden geholpen. Door het uitbreken van de oorlog moest dit plan worden opgegeven, zodat hij niet verder kwam dan de Batavia-versnellingen (in de Mamberamo). Tijdens de 12 maanden, dat hij onderweg was, heeft hij echter vele waardevolle gegevens verzameld. Zo maakte hij tellingen van proefbanen, waardoor een ruwe waardebeoordeling van het bos langs de Mamberamo kon worden verkregen (Lit. 121).

Van Juni 1941 af was Van Eechoud in Bernhardkamp (aan de Idenburg Rivier)



om zijn afgebroken tocht voort te zetten. Door het uitbreken van de oorlog in Nederlands-Indië moest ook deze poging worden opgegeven. Van Eecloud werd tenslotte in Augustus 1942 per vliegtuig naar Australië geëvacueerd.

In de jaren na de oorlog was het de eerste taak van het bestuur om rust en orde te herstellen. De Nederlandsch Nieuw Guinee Petroleum Maatschappij hervatte haar door de oorlog afgebroken werk wederom in 1946 (zie ook hoofdstuk Petroleum in Deel I).

Ook missie en zending keerden naar Nieuw Guinea terug. Zoals ook vroeger is het hun in 't algemeen verboden om op eigen risico gebieden binnen te trekken, die nog niet onder contrôle staan, zodat zij slechts bij uitzondering nieuwe gebieden in kaart konden brengen. Zij hebben echter in het bijzonder er toe bijgedragen Zuid Nieuw Guinea beter te leren kennen. Tijdens zulke verkenningen ontdekten in September 1948 de pastoors C. Meuwese en J. Verschueren de „Koningin Juliana Rivier”, welke de Kampong Rivier (of Assoewe) met de kust verbindt (nabij de noordelijke delta-arm Nabajomme van de Digoel) (Lit. 124).

Begin 1951 verkenden de pastoors J. Verschueren en S. Vriens het gebied tussen Edere- en Mappi Rivieren, waarbij verschillende dorpen werden gevonden, welke nog nooit tevoren door Europeanen waren bezocht. Pastoor Verschueren verkende samen met zijn collega Meuwese tussen October 1951 en Januari 1952 ook het gebied tussen de Kampong Rivier en de Casuarina Kust, waarbij zij ook de Kronkel Rivier (Savoena) en Cook's Rivier bezochten. Hierbij bleek, dat de Casuarina Kust slechts uit een zeer smalle strook zand bestaat, waarachter weer moerassig land ligt. Slechts aan genoemde rivieren werd bevolking aangetroffen, soms in dorpen van 1000 tot 1500 inwoners. Zij behoren tot de Tamarawstam, welks gebied zich uitstrekt van de Koningin Juliana Rivier tot aan de monding van de Dajoesi Rivier en naar schatting 15 000 tot 20 000 zielen omvat. Zij leven geheel geïsoleerd van hun buurstammen.

#### HET WISSEL-MERENGEBIED

Op 31 December 1936 vloog de officier-vlieger der Koninklijke Marine, Ir F. J. Wissel, die tijdelijk ter beschikking van de N.N.G.P.M. was gesteld, van Seroei naar de zuidkust, waar een topograaf in moeilijkheden was geraakt.

„Op betrekkelijk grote hoogte vlogen wij over Nieuw Guinea. Daar zich hier nog een grote witte plek op de kaart bevond, keken wij (Wissel had de mecanicien Atkinson en nog twee employé's van de KLM aan boord) met grote belangstelling naar omlaag en met mijn Leica maakte ik verschillende foto's. Toen ontwaarden wij voor ons een streep, die zich geleidelijk aan als een groot meer ontpopte. Er waren veel kano's op het meer, die aanvankelijk echter meer op lucifershoutjes geleken. Verder naar het zuiden werden nog een of twee meren waargenomen, maar nu doken wij in de wolken, die hier hoog optorenden boven de bergketen, die culmineert in de Carstensztoppen.” (Lit. 83).

Tijdens de volgende vlucht onder leiding van E. L. J. Haak op 15 Februari 1937 werd dit gebied nader in ogeschouw genomen. Hierbij werd vastgesteld, dat hier een talrijke akkerbouw bedrijvende bevolking leeft, die tot op de steile hellingen haar tuinen aanlegt.

„De aarde schijnt tegen de helling te worden opgebracht, want deze maakt zelf een weinig vruchtbare indruk. Ik zag daar telkens de witte kalkrotsen door het bos schemeren en af en toe was de helling bezaaid met grillige druipsteenachtige rotstorentjes. Wij draaiden naar het meer terug. Aan de oostpunt van het meer liep in zuidelijke richting een nauwe kloof naar een tweede meer. Dit was niet zo groot en lag meer ingesloten. Het derde meer heb ik niet gezien, doch het is door onze vliegers waargenomen.

Het gebied is moeilijk te bereiken; vermoedelijk het best langs de Oeta-rivier en dan tussen de Jeroekoepoe en Oeroemoeka naar het noordoosten. Volkomen zekerheid over de juiste ligging heb ik niet. De uitwerking van de bestaande kaarten van dit gebied van het Centrale Bergland is te onvolledig om het punt precies vast te stellen.” (Lit. 84).

Naar aanleiding van deze ontdekking stuurde het „Nieuw Guinea Comité” in April 1937 adressen aan de Gouverneur-Generaal, wijzende op de wenselijkheid, dat dit gebied door de Marine spoedig nader zou worden onderzocht om eventueel als basis voor verkenningsvliegtuigen en landexpedities te dienen. (Lit. 105).

Tussen 14 September en 18 October 1937 maakte de Assistent Resident te Fakfak, Dr J. W. Cator, een tocht naar het bergland van de Boven Oeta Rivier met het doel deze meren over land te verkennen. Drie dagen na het vertrek van de kust werd de linker zijtak van de Oeroemoeka bereikt, van waar uit in verschillende richtingen pogingen werden gedaan het merengebied te bereiken. Op 4 October werd aanraking verkregen met een honderdtal Kapaukoe's en tenslotte 5 dagen later met de bevolking van het merengebied, de Dzunggoenoes. Deserties van de dragers noodzaakten Cator tot de terugtocht. Drie Dzunggoenoes begeleidden de expeditie naar Fakfak terug en dienden op de volgende tocht als gidsen.

Vervolgens werden op 10 en 11 November onder commando van de Luit. ter Zee J. M. van Olm met als passagiers Dr J. W. Cator en de controleur Mr H. J. Wijnmaalen met twee marinevliegtuigen vluchten gemaakt naar het door Cator verkende gebied en naar de Wisselmeren. Hierbij landde een der vliegtuigen op het grootste der meren, het Paniai-meer, zonder echter contact te maken met de bevolking (Lit. 85 en 86).

In aansluiting aan deze verkenning maakte Cator in gezelschap van de commissaris van de veldpolitie Van Ravenswaay Claessen een tweede tocht naar dit gebied (tussen 28 November 1937 en 14 Januari 1938). Door gidsen eerst naar Itodah geleid, plantte men aldaar de Nederlandse vlag. Van Itodah (in het Edere dal) trok men naar het Tigi-meer, waar een basiskamp werd ingericht en waar Van Ravenswaay Claessen achterbleef. In noordoostelijke richting werd Cator nu naar Koegapa (in het dal van de Weaboe) geleid. Van deze plaats uit trok hij tenslotte in westelijke richting terug naar het grootste der meren, het Paniai-meer, dat slechts door een smalle bergrug van het Tage-meer gescheiden is. Cator bevoer op prauwen bijna de gehele kust van het „Paniai-Pekoe” en bezocht de hieraan gelegen dorpen. Daarna keerde hij naar Koegapa terug, waar op 31 December 1937 met ceremonieel de Nederlandse vlag gehesen werd. Via het basiskamp (aan het Tigi-meer) en langs de Oeroemoeka bereikte de expeditie op 11 Januari 1938 weer de kust bij Oeta (Lit. 87).

Op 14 Mei 1938 vertrokken van Oeta uit de commissaris van politie J. P.

K. van Eechoud, de Indische arts A. Roushdy, de landbouwkundig opzichter H. C. Huliselan en de radiotelegrafist Dardi voor de vestiging van een bestuurspost aan de Wisselmeren. Het semi-permanente bivak was begin November gereed. (Lit. 88, 89 en 90).

Na overgave van de bestuurspost Enarotali (aan het Paniai-meer gelegen) aan Ass. Controleur Dr J. F. Stutterheim, trok Van Eechoud tussen 15 November en 1 December 1938 van Waipa (aan de noordwestelijkste punt van het Paniai-meer) naar de Bia- en Bisa Rivier en daalde langs de Siriwo af naar de Geelvinkbaai. Deze doorsteek werd gemaakt teneinde na te gaan of van de Geelvinkbaai uit een gemakkelijker transportpad zou kunnen worden aangelegd naar Enarotali dan het reeds bestaande moeilijke pad langs de Jawei (Oeroemoekoe) van uit de zuidkust (Lit. 91).

Begin Februari 1939 werd Stutterheim door asp. controleur Dr J. V. de Bruijn vervangen.

Als voorbereiding voor de aanstaande expeditie van het K.N.A.G. maakten De Bruijn, Dr P. J. Eyma, botanicus, A. Roushdy, hulp-bestuursassistent Sitanela en hoofd-posthuis-commandant Gimon van 20 Februari tot 10 Maart een verkenningstocht naar het Kemandora-dal en bereikten als meest oostelijk gelegen punt Zanepa (ca 55 km in rechte lijn van Enarotali) (Lit. 92 en 93).

Tussen 4 en 14 Mei trokken De Bruijn en de Amerikaanse zendeling Post ten noorden van het Tigi-meer over de berg Ijadimi naar de Ijandora-vlakte (Itodah). Door de Elegandora-vlakte werd in zuidwestelijke richting tot Mabalo getrokken, vervolgens daalden zij over de 2010 m hoge berg Gapoudimi naar de Oeroemoeka Rivier af en keerden langs deze rivier naar Enarotali terug (Lit. 94).

Pastoor H. Tillemans maakte tussen 31 Mei en 6 September een tocht van Kokenau (aan de zuidkust) over Enarotali en Koegapa naar Itodah en vervolgens over Poribado naar het westen over de hoogte van Kita naar de Pasaw Rivier. Via het dorpje Kereta bereikte hij tenslotte de Omba Rivier (ten oosten van de Etnabaai). Langs dezelfde weg keerde hij naar Kita terug en trok door het dal van de Edere naar het zuidwestelijke punt van het Paniai meer (Lit. 95).

Tussen 25 Juni en 3 December 1939 werkte de „Nieuw Guinea Expeditie 1939”, uitgezonden door het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, onder leiding van C. C. F. M. le Roux in het gebied van de Wisselmeren.

Het Centrale Bergland ten noorden van de hoofdwaterscheiding was toen nog vrijwel onbekend. Alleen de Archbold-expeditie (1938-1939) had in het oostelijke gedeelte hoofdzakelijk zoölogisch en botanisch verzameld, terwijl slechts een smalle strook land was verkend door de expedities Van Overeem en Kremer (1920-1921) tussen de Idenburg Rivier en de Wilhelmina-top.

De aanwezigheid van een talrijke en merkwaardige bevolking (bergpapoëa's) beloofde buitengewone anthropologische en ethnografische resultaten.

In overleg met de „Maatschappij ter bevordering van het Natuurkundig onderzoek” werd hieraan een botanisch en zoölogisch onderzoek toegevoegd omdat

dit gebied zoölogisch nog onbekend was en hier de gelegenheid bestond de ongestoorde flora van een niet vulkanisch gebied op een alpine hoogte onder de evenaar te bestuderen. Dit is het enige gebied met deze mogelijkheid tussen Azië en Australië.

De keuze van het Wissel-merengebied als onderzoeksareaal werd ook bepaald door de landings- en startgelegenheid op het Paniai-meer voor watervliegtuigen met als basis de Etnabaai, zodat de expeditieleden, vivres en materialen per vliegtuig konden worden opgevoerd. De route langs de Siriwo (naar de Geelvinkbaai) en langs de Oeta (naar de Zuidkust) verzekerden in geval van nood twee uitgangen te voet naar de kust.

De stafleden bestonden uit de heren: Dr J. P. Eyma, botanicus; Dr Ir R. Yzerman, geoloog; Prof. Dr H. Boschma, zoöloog; Officier van gezondheid te kl. D. Brouwer, arts en anthropoloog; Luitenant ter Zee ze kl. M. J. Hagdorn, belast met astronomische plaatsbepalingen en toezicht op het topografisch werk; W. M. F. Timmermans, korporaal-luchtfotograaf KNIL, mantri-opnemers Moh. Saleh en H. J. Hoeka, alsmede personeel van de Marine Luchtvaart onder commando van Luit. ter Zee ze kl. H. Nepveu en de Luit. ter Zee ze kl. vlieger W. J. Reijnierse. Het dekkings-detachement stond onder bevel van de commissaris ze kl. P. R. van Ravenswaay Claessen, die ook de administratie en verpleging verzorgde. (Lit. 96, 97).

Begin Juli werd met de opvoer van personeel en materiaal gedeeltelijk met vliegtuigen van de Marine begonnen. De belangrijkste tochten van deze expeditie zijn:

- a. de tocht van Yzerman en Eyma naar de 3225 m hoge Dejai (ten Zuidwesten van het Paniai-meer) welke berg tot een hoogte van ca 2950 m werd beklommen;
- b. het topografisch en anthropologisch onderzoek door Brouwer, Hagdorn en Hoeka in de omgeving van het Tigi-meer.
- c. de tocht van Dr J. V. de Bruijn met Brouwer naar Otodah voor anthropologisch onderzoek, waarna De Bruijn over Oposto en langs de Edere Rivier en tenslotte over de Auriadimi-pas naar het Paniai-meer terugkeerde.
- d. de „Oostpatrouille” (7 tot 23 October) door Le Roux, Hagdorn, Timmermans en Moh. Saleh. Nadat Zanepa, het dusverre meest oostelijk gelegen verkende punt bereikt was, werd de 2345 m hoge Kendeapa-pas overschreden en de Waboe Rivier (een zijrivier van de Doraboe) stroomaf gevolgd tot Matalipa (aan de samenvloeiing van de Waboe en Doraboe). Vervolgens werd de Doraboe gevolgd tot Hitalipa (aan de monding van de Hisaboe in de Doraboe). Ongeveer 6 km ten oosten van Hitalipa begint de kloof van de Doraboe (welke hier Da Delo heet) en voor welke uitgang de Nederlands-Amerikaanse expeditie naar het Nassau-gebergte in 1926 haar verste punt bereikte. Met dit punt werd een topografische aansluiting verkregen. Moh. Saleh mat nog het topografische punt Zoalipigoe (3240 m) ten noorden van Hitalipa en als het meest oostelijk gelegen punt de 2820 m hoge berg Mboeja (ca 7 km oost van Hitalipa). Het eindpunt van deze patrouille, Hitalipa, ligt ca 35 km ten oosten van Zanepa en ca 100 km hemelsbreed van Enarotali (Lit. 98).
- e. de „Noordpatrouille” (3 October tot 4 November) door Eyma en Hoeka naar de berg Perai (2341 m, ten noorden van het Paniai-meer) en naar het

dorp Oewagimana en de berg Digitara (2274 m) in het Derewo of Kemaboe dal (Lit. 99);

- f. de „Westpatrouille” (8-26 November). Aangezien intussen het bericht werd ontvangen, dat in verband met het uitbreken van de tweede wereldoorlog het werk der expeditie zou worden stopgezet, vertrokken Hagdorn en Hoeka langs een meer westelijke route naar de kust. Zij trokken van de zuidwestelijke hoek van het Paniai-meer uit over de pas van Kotomona naar het Ederedal en volgden de Derej, een zijrivier van de Edere stroomopwaarts tot Salagoenoe en over de keten van de Doerijaidimi (2190 m) werd de Mapia-Rivier bereikt. Dan trok deze patrouille over de Peraitakamai (2187 m) gelegen ten noorden van Poribado) naar de Pori Rivier en langs de westelijke oever van de Mapia tot de Kakau Rivier. Vervolgens werd de waterscheiding naar de in het zuiden gelegen Kiriwo (of Wakija Rivier) overgetrokken en met prauwen over de Kiriwo de kust op 26 November bereikt (Lit. 100). Op 29 November waren de expeditie-leden in Oeta bijeen, vanwaar zij met de „Fomalhout” naar de Etnabaai terugkeerden, waar intussen per vliegtuig ook de overige leden der expeditie waren gebracht (Lit. 101, 102).

Op 7 Juni 1940 werd de gehele bezetting van Enarotali geëvacueerd; Dr de Bruijn vertrok naar Ceram. Op 5 November keerde hij via Oeta naar Enarotali (fig. 10) terug. Van 21 December af werd een wekelijkse K.N.I.L.M.-verbinding van Babo naar Enarotali ingesteld, waarmede later ook de zendeling Reverend Post met zijn echtgenote terugkeerde.

Als vervolg op de „Oostpatrouille” van de K.N.A.G.-expeditie maakte Dr de Bruijn tussen 9 Juni en 7 Augustus 1941 een nieuwe tocht naar het gebied ten oosten van de Wissel-meren. Op 2 Juli werd van Hitalipa uit (het meest oostelijk gelegen punt der Oostpatrouille) de zijrivier Minaboe gevolgd en in zuidoostelijke richting over de berg Zandapa (ca 4 km Zuidoost van het meetpunt Mboeja) getrokken en de volgende dag de 2515 m hoge Zateapa-pas bereikt. Deze pas scheidt het afwateringsstelsel der Beurong-Rivier van de Doraboe. Nu werd deze nieuwontdekte rivier Beurong (ten zuiden van het Nggoloemboeloe-gebergte) gevolgd (in het Beandora-dal) tot het punt, waar de Beurong met een scherpe bocht naar het noorden ombuigt. De rivier Jonorong (een zuidoostelijke zijrivier van de Beurong) werd nu overschreden en de 2060 m hoge bergrug beklommen, welke het Beurong-dal van het Ilorong-dal scheidt. In het meest oostelijk bereikte dorpje Wanninang werd tevens het laagste punt met een hoogte van 1320 m bereikt. Met dit eindpunt werd het afstandsrecord van Enarotali, dat door de Oostpatrouille was gevestigd, weer met ca 55 km geslagen. Met ceremonieel werd in een kamp in deze buurt op 14 Juli 1941 de Nederlandse vlag geplant.

De Beurong en Ilorong stromen samen naar het noorden door het gebergte als Nogolo (of Demaboe), welke zich verenigt met de Da Delo en de bovenloop van de Rouffaer Rivier is. (Lit. 103).

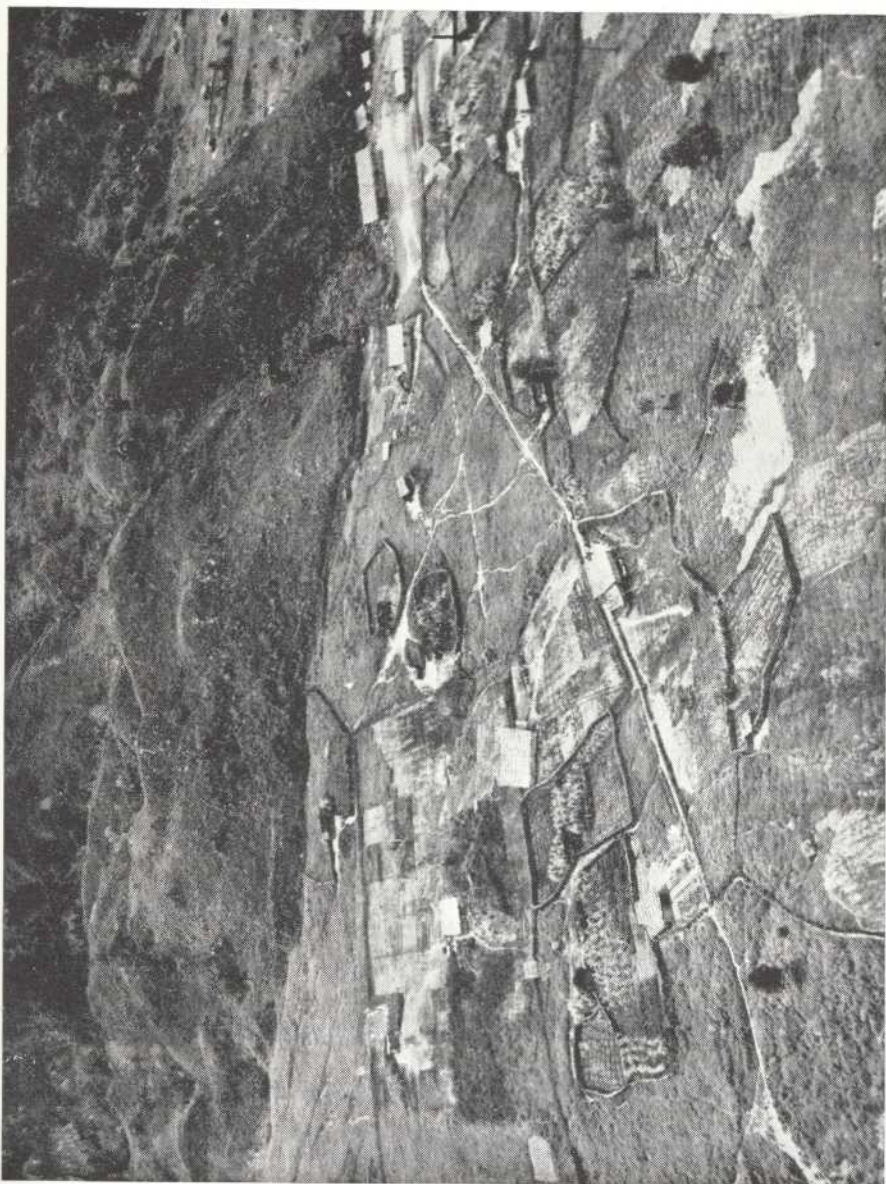


Fig. 10. Voor publicatie vrijgegeven legerfoto van de controleursstandplaats ENAROTALI

In het midden van de rechterzijde van de foto lagen in 1942 de voornaamste gebouwen (ziekenhuis, telegraafkantoor, huis van de controleur en politiekazerne). In de volgende oorlogsjaren werd dit alles vernield en is thans opnieuw opgebouwd. Hier zijn ook de Amerikaanse zending en de R.K. missie gevestigd, alsmede een landbouwkundig ambtenaar. Zeer duidelijk zijn de schaakbordachtige tuinen met pataten en de afscheidingen, die daaromheen staan. Het meer ligt even rechts en de spiegel ligt op 1750 m boven zee

Gelijktijdig met de „Nieuw Guinea Expeditie 1939” was de commissaris van politie Van Krieken gedurende 6 maanden bezig met verkenningen in de middenloop van de Siriwo Rivier. Hij kwam tot de conclusie, dat de Kemaboe geen zijrivier van de Siriwo zijn kan (het is de bovenloop van de Warenai). Begin November 1939 ontmoette hij Dr Eyma nabij Oewagimana (in het Kemaboe-dal).

Het is hier niet de plaats om de daden van de „Jungle Pimpernel” Dr J. V. de Bruijn op te noemen. Slechts zij vermeld, dat hij met zijn troep, na de Wisselmeren te hebben verlaten (Mei 1943) door de Da Delo kloof de Nogolo Rivier afdaalde naar het Hagersmeer (bij de monding van de Nogolo in de Rouffaer Rivier) vanwaar zij pas op 26 Mei 1944 per vliegtuigen geëvacueerd werden (Lit. 104).

In Mei 1941 werd in het brongebied van de Ilorong op 2880 of 3200 m hoogte het Vonkmeer of Gielem uit de lucht door de officier-vlieger Vonk ontdekt.

Door de Archbold-expeditie was vastgesteld, dat de Baliem uit de Grote Vallei in zuidelijke richting door de gebergteketen heenbreekt. Door dichte bewolking kon echter de verdere loop van de Baliem niet vastgesteld worden. J. V. de Bruijn had van bergpapoea's vernomen, dat de „Baliem” niet ver van de door hem bezochte Ilorong naar het oosten zou stromen, ofschoon hij wist, dat de door de expeditie Kremer in 1921 bezochte Baliem ca 100 km verder oostelijk lag. Ook was nog niet bekend hoe deze „Baliem” met de stroom in de Grote Vallei verband hield. Luchtverkenningen door Special Mission's der NEFIS tijdens de oorlog (ca Augustus 1943) hebben tenslotte dit raadsel opgelost. Hierbij bleek, dat de „West Baliem” ca 15 km ten zuiden van het Vonkmeer begint en naar het oosten stroomt, waar hij zich met de uit het Habbenameer komende „Oost Baliem” verenigt. Als „Noord Baliem” stroomt hij ten dele ondergronds in oostnoordoostelijke richting naar de Grote Vallei. Door de bergketen breekt hij in zuidelijke richting door en stroomt als „Catalina Rivier” in de Vriendschaps Rivier, een zijrivier van de Eilanden Rivier. De Baliem heeft dus zijn brongebied ten noorden van de hoofdketen van het Sneeuwgebergte.

Gedurende 1948 en 1949 kaarteerde de Amerikaanse luchtmacht een deel van Zuid Nieuw Guinea en van het Centraal Gebergte. De verkregen gegevens werden echter niet gepubliceerd (Lit. 23, blz. 36, en Lit. 144).

Tussen 26 Juni en 4 Augustus 1950 trokken de landbouwkundige ambtenaar J. D. Veurman en de Amerikaanse Reverend E. H. Mickelson van Enarotali uit te zamen met hun dragers en een troepje uit het oosten gekomen Oehoendoenis door het Kemaboe-dal opwaarts. In plaats van over de Kendeapa-pas naar de Doraboe over te steken, vervolgden zij het dal van de Kemaboe verder naar het zuidoosten en bereikten de op ca 3500 m hoogte liggende hoogvlakte ten noordoosten van de Carstensz-toppen. Over een pas in de hoofdketen (Kabetaitaga, ca 27 km ten zuidoosten van de Ngga Poeloe van de Carstensz-toppen) daalden zij in zuidelijke richting ongeveer 1500 m af naar de Djerong, een oostelijke bronrivier van de Tsing, waar hun begeleiders woonachtig waren.

Nu in westelijke richting trekkende, bereikten zij de Tsing Rivier, van waar uit de Wollaston-expeditie in 1910 de voet van de Carstensch had bereikt. Vervolgens werd door hen ook het basisbivak der Colijn-expeditie bezocht en dwars over alle steile dalen der naar het zuiden afwaterende rivieren keerden zij naar Enarotali terug. De terugmars door dit uiterst zware terrein van het meest oostelijke punt naar Enarotali vergde 23 dagen (Lit. 122 en 130).

Na een tocht langs de zuidelijke helling van het Nassau-gebergte tot Poejasiga (aan de Ban Rivier, een zijrivier van de Tsing) keerde pater G. J. Kammerer in de eerste helft van 1951 naar Jasiga (aan de West Otomona Rivier) terug. Van deze plaats uit klom hij vervolgens over het Nassau-gebergte (ca 10 km ten westen van de Idenburg-top). Hij daalde in noordelijke richting af naar de bovenloop van de Kemaboe.

In Augustus 1951 volgden de zendelingen R. W. Rose en Troutman met de Ambonese onderwijzer F. Titaheluw het door Veurman en Mickelson verkende traject door het Kemandora-dal (dal van de Kemaboe Rivier) stroomopwaarts. In plaats van naar bovengenoemde pas in de hoofdketen af te slaan, trokken zij in oostelijke richting verder en bereikten zodoende de Ilaga-vallei, die het bron-gebied van de Ilorong vormt. In dit dal vonden zij een talrijke bevolking van de Dani-stam. Met deze tocht hadden zij een punt bereikt, dat ca 130 km recht oost van Enarotali ligt, en aldus was meer dan de helft van de afstand Enarotali-Habbema-meer verkend.

Het sluitstuk van het traject Ilaga-vallei—Grote Baliem-vallei werd in 1952 door de tocht van controleur J. R. Meyer Ranneft verkend. Met zijn metgezellen inspecteur van politie D. F. van der Pant, zending R. W. Rose en de onderwijzer F. Titaheluw, alsmede 6 politiemannen en 50 dragers vertrok hij op 7 Januari 1952 van de zendingspost Wandai in het Kemaboe-dal. Het doel van deze tocht was een indruk te verkrijgen van het gebied, alsmede van de dichtheid van de bevolking. Verder zou de mogelijkheid worden onderzocht voor de aanleg van vliegvelden en afwerpplaatsen. Een bezoek aan de Grote Baliem-vallei stond echter niet op het programma. Van Wandai uit volgden zij het door Veurman en Mickelson verkende traject langs de bovenloop van de Kemaboe en bereikten over de hoogvlakte (Toegapa, op ca 2200-3200 m boven zee) de Ilaga-vallei (ca 2400 m). Deze vallei werd in 14 dagen bereikt. Nu werd de waterscheiding tussen Ilorong en West Baliem op ca 4000 m overschreden en na 5 dagen bevonden zij zich in het onbewoonde gebied van de Koejabage (West Baliem). Deze werd stroomaf gevolgd tot de samenvloeiing met de Joegome (Oost Baliem) en langs laatstgenoemde stroomopwaarts trekkende, bereikten zij het Habbema-meer (Koerona) op 4 Februari. Na een bezoek aan het Ibele-kamp (der Archbold-expeditie), vanwaar uit de Grote Baliem-vallei kon worden gezien, werd de terugtocht begonnen. De expeditie was op 9 Maart in Enarotali terug. Deze tocht voerde zo goed als geheel langs bevolkingspaden, hoewel grote terreingedeelten geheel onbewoond zijn, en heeft getoond, dat met een kleine



groep het gehele bergland te bestrijken is. De primitieve middelen, waarmee deze tocht moest worden gemaakt, accentueren des te meer de sportieve prestatie. Dat hij geheel zonder voorafgaande vliegtuigverkenning, en zelfs zonder dat de tijdens de oorlog opgenomen luchtfoto's konden worden geraadpleegd, moest worden ondernomen, is onbegrijpelijk.

#### TERRITORY OF PAPUA

Nog steeds was een ca 200 km breed gebied tussen Strickland Rivier in het westen en de Jaru (een zijrivier van de Erava) volkomen onbekend. Het was aan de *Strickland-Purari Patrol* onder leiding van Jack G. Hides Ass. Reg. Mag. en Patrol Officer L. James O'Malley voorbehouden, dit gebied als eersten gedurende 1935 door te trekken. Met slechts 10 papoea-politiemannen en 30 dragers begon de patrouille op 1 Januari 1935 in Daru. In 10 dagen werd de Fly en zover mogelijk de Strickland opgevaren, waarna 40 km ten noorden van de Aiema-monding het transport met prauwen begon. De Rentoul Rivier, een uit het oosten komende zijrivier van de Strickland, werd als toegangsweg gekozen en de vivres en het materiaal werden hierlangs opgevoerd.

Op 21 Februari begon de landtocht in oostelijke richting. Een maand later werd contact verkregen met de bevolking, welke echter een bepaald onvriendelijke houding aannam. Op 6 April begon de mars door het woeste kalksteen-gebied, dat pas 10 dagen later weer werd verlaten. Ten noordwesten van Ryans-Gorge werd tenslotte de Tari Rivier (de bovenloop van de Kikori Rivier) bereikt. Het tot nu toe bebosde landschap verandert hier in het open grasland van Tari-Furoro. In het bezit van een restant rijst, slechts voldoende voor nog 8 dagen, deed Hides alle moeite om langs vriendschappelijke weg van de bevolking aanvullende vivres te verkrijgen. Aanvankelijk gelukte dit, doch zonder duidelijke reden veranderde hun houding spoedig, zodat de expeditie, begeleid door een joelende menigte en herhaaldelijk geattaqueerd, dit ongestuvige land moest verlaten. Dit nieuwontdekte gebied was intensief bebouwd en bleek vruchtbaar te zijn. Zonder er in geslaagd te zijn vivres te kunnen inruilen, trok de expeditie in oostelijke richting naar het dal van de Wage Rivier (Wagi-Furoro). Hierbij moest een hoogte van meer dan 3000 m worden overschreden.

Op 5 Mei werd de Wage bereikt; ook hier echter bleek de bevolking zeer vijandig te zijn, zodat de hongerende troep, herhaaldelijk gemolesteerd, dit dal in zuidoostelijke richting verliet.

Reeds waren twee dragers aan uitputting en kou overleden, toen het weer eens tot een gevecht met de bevolking kwam, waarbij de expeditieleden van hun vuurwapens gebruik moesten maken en 7 inboorlingen werden gedood. Op 19 Mei bereikte de verzwakte stoet de Erave Rivier en trachtte deze met vlotten af te varen. De stroom bleek echter te sterk te zijn, zodat besloten werd deze rivier weer te verlaten en over land, weer door een moeilijk kalksteengebied, zijn beneden-

loop te bereiken. Twee weken later werd de Erave Rivier weer overschreden en nu kon aanraking verkregen worden met een bevolking, die bereid was hun verbouwde oebi's in te ruilen. Zuidwaarts werd nu over Mt. Murray getrokken en vervolgens door de Iehu Creek, waarna eindelijk op 17 Juni de Gouvernementspost aan de Kikori Rivier werd bereikt.

Deze landtocht, gedeeltelijk door uiterst moeilijk kalkterrein, had ongeveer een lengte van 300 km. Hierbij kwam nog, dat door gebrek aan voldoende voeding de deelnemers zeer verzwakt waren. Een geheel nieuwe dichtbevolkte streek (Tari Furoro en Wagi Furoro) was gevonden, vergelijkbaar met het gebied van de Wahgi Rivier in het Territory of New Guinea (Lit. 53, 54 en 128).

Niettegenstaande dit succes, was de mening over het resultaat van deze tocht onder het bestuur te Port Moresby niet onverdeeld gunstig, zodat spoedig het besluit werd genomen een tweede expeditie naar dit gebied uit te zenden.

Als vervolg op de Strickland Purari Patrol van J. Hides verliet op 25 April 1936 de *Bamu-Purari Patrol*, onder leiding van Ass. Res. Magistrate Ivan Champion, met als begeleider Patrol Officer C. T. J. Adamson, een kundige goudzoeker, de bestuursplaats Daru.

Voorafgaande verkenningsvluchten over het te bezoeken gebied deden besluiten om als toegangsweg de Wawoi Rivier, een zijrivier van de Bamu, te kiezen. De expeditie bestond uit bovengenoemde bestuursambtenaren, 12 inlandse politie-soldaten en 30 strafgevangenen als dragers. Met de „Vailala” kon de Wawoi Rivier tot ca 100 km hemelsbreed van zijn monding worden opgevaren. Hierna begon het prauwtransport, waarbij eerst de „Wawoi Falls”, met een hoogte van ca 35 m, moest worden omgaan. Met 100 dagrantsoenen rijst begon op 17 Mei de landtocht. Eerst werd gezocht naar het „Lake Campell” op de zuidwestelijke helling van „Mt. Leonhard Murray”. Deze berg bleek „Bosavi” te heten. Het uit de lucht ontdekte meer werd tenslotte gevonden en vervolgens werd de westelijke top van de Bosavi (7767 voet) beklommen. Van de noordzijde van deze oude vulkaan werd afgedaald naar de Hegigio Rivier, de bovenloop van de Kikori.

Ter aanvulling van de kleine vivresvoorraad werd sago geklopt en inmiddels werd naar een overgang over deze ca 70 m brede, snel stromende rivier gezocht. Een rottanhangbrug werd gevonden, welke na enige versterking bruikbaar zou zijn. Groot was de verbazing van Champion, toen deze brug de volgende dag doorgekapt bleek te zijn. Na vele vergeefse pogingen lukte het eindelijk na 26 dagen bij laagwater over de rivier te komen.

Nu werd in noordoostelijke richting naar het door een vliegtuigverkenning bekende, midden in het kalksteengebied liggende „Lake Marguerite” getrokken. Dit prachtige meer werd na een moeitevolle tocht op 21 October bereikt; de oevers waren bewoond. De Papoea's noemden dit meer „Kutubu” en bereidden de expeditie een gastvrije ontvangst.

Een week bleef de expeditie aan dit meer met zijn blauw water en de met

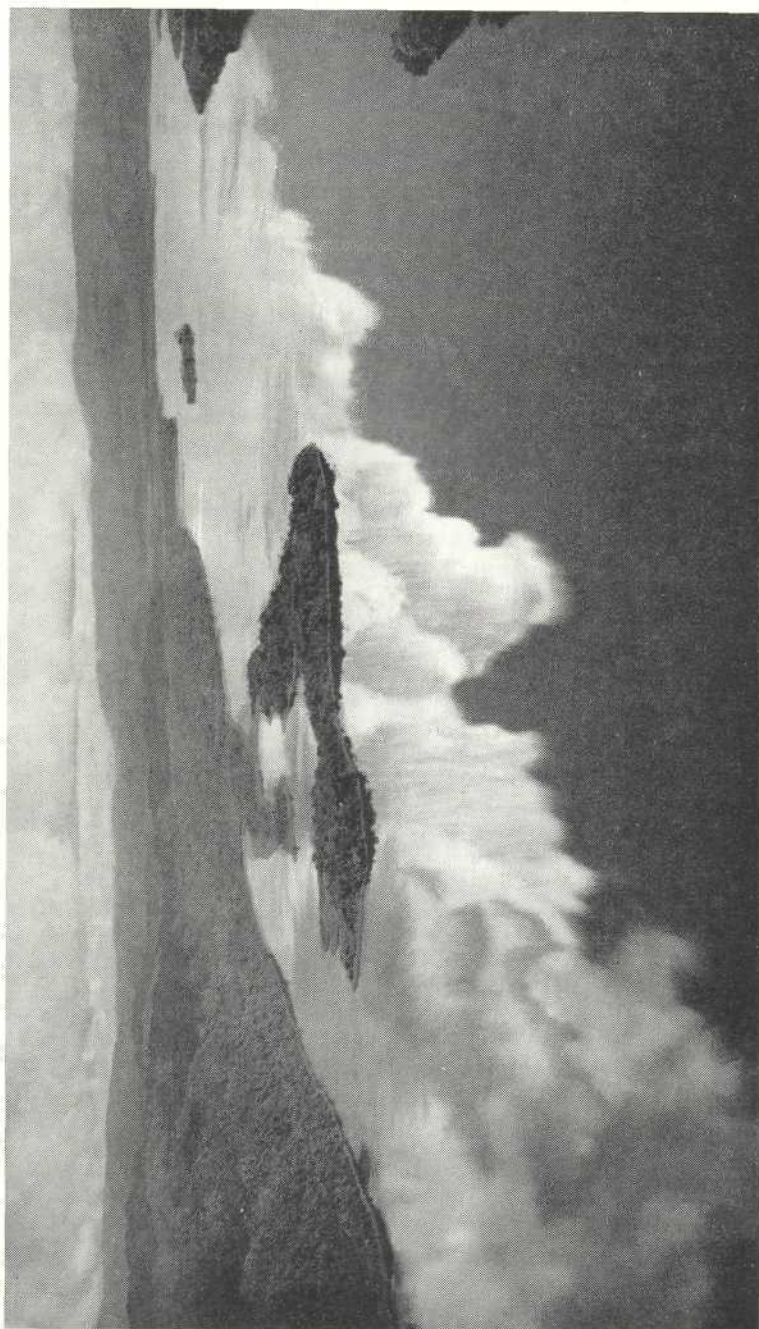


Fig. 11. Luchtpanorama van het KUTUBU-MEER in West-Papoea

Het meer is beroemd om zijn mooie blauwe kleur. De spiegel ligt 795 M boven zee. Hier is een Europese bestuurspost gevestigd, die een watervliegtuigverbinding met Port Moresby heeft

tuinen bezette hellingen (fig. 11). Sago en varkens konden van de bevolking worden ingeruild, waardevolle voorraden voor de verdere tocht in noordelijke richting. Over het kalksteengebied tussen de Mubi- en Augu Rivier werd de Wage Rivier bereikt, slechts ca 30 km benedenstrooms, waar deze door Hides was overschreden. In tegenstelling met de vroegere expeditie kon Champion veel vivres inruilen, vaak zoveel, dat hij deze niet kon accepteren, omdat hij niet in staat was deze te transporteren. In noordoostelijke richting koers zettend naar de noordflank van Mt. Giluwer, werd de grens van Papua en het Territory bereikt. Hierbij werd in zijn kamp 53 een hoogte van ca 12 000 voet bereikt; 's nachts was de temperatuur beneden het vriespunt. Van heinde en ver kwamen bezoekers, soms werden meer dan 100 mannen en ruim 60 vrouwen geteld. De Kaugel Rivier volgende, werd in zuidoostelijke richting gelopen en vervolgens ca 30 km de Tua Rivier (bovenloop van de Purari) stroomopwaarts gevolgd. Herhaaldelijk werd onderweg sago aangemaakt. Eindelijk werd een plaats gevonden, waar de Purari kon worden gepasseerd, en nu werd ten oosten van Mt. Karimui om een diepe kloof van de Purari getrokken.

Intussen was men in Port Moresby bezorgd over het lot der expeditie, welke medio Mei met vivres voor 100 dagen de landtocht was begonnen en welke nu meer dan 200 dagen later nog niet terug was. Wel had de expeditie een radio-ontvangsttoestel mede genomen om de tijdseinen voor de astronomische plaatsbepalingen te kunnen opvangen, maar zij was niet in staat om berichten uit te zenden. Vliegtuigen werden uitgestuurd, zonder dat deze echter door signalen over het verblijf der expeditie iets te weten kwamen. Zoals later bleek, werd er eens een vliegtuig door de expeditie opgemerkt, maar er was niet voldoende tijd om door rooksignalen haar aanwezigheid te kennen te geven.

Inmiddels trok Champion met de zijnen ten oosten van Mt. Karimui in zuidelijke richting naar de Pio Rivier en bereikte tenslotte, door de Hathor-Gorge of Masuwer te omgaan, met een restant van 30 kg rijst op 23 December de bevaarbare Purari Rivier. Met boten werd op 29 December Port Romilly aan de Purari-monding bereikt.

Groot was de vreugde te Port Moresby over het behaalde succes, in het bijzonder, dat het aan Champion en Adamson gelukt was zonder een schot te lossen door dit nieuwe gebied, naar schatting bewoond door ca 25 000 mensen, te trekken. De door deze patrouille afgelegde landweg bedroeg ca 450 km. Hierover schreef Champion:

*"Patrols fail or succeed mainly because of the carriers. If a patrol fails the carriers are usually blamed. If it succeeds these men are sometimes forgotten. This patrol's success was due to the splendid loyalty and remarkable endurance of the prisoner carriers. They responded to every extra call made on them, and never once did they fail."* (Lit. 55, blz. 22, 114 en 126).

Adamson gaf in zijn verslag een uitvoerig bericht over de geologische gesteldheid van het doortrokken gebied. Hij slaagde er echter niet in om goud in winbare hoeveelheden aan te tonen.

Zonder lang te aarzelen werd door het Gouvernement besloten, aan Lake Kutubu een bestuurspost in te richten. Reeds op 28 April 1937 vertrokken Claude Champion (de broer van Ivan Champion) en Patrol Officer F. W. G. Anderson vanuit Kikori Station naar Lake Kutubu, waar zij op 26 Juni arriveerden (een afstand, welke thans per vliegtuig in circa een half uur afgelegd kan worden) (Lit. 127).

Op 5 Augustus begonnen zij met 10 papoea-politiemannen en 36 dragers hun eerste patrouille, waarbij zij in noordelijke richting over de Augu- en Wage Rivier tot aan de grens van Papua trokken en over de Humphries Range naar hun basis terugkeerden (tot 9 September).

Verkenningen deden uitkomen, dat Lake Kutubu ca 18 km lang en gemiddeld ca 3 km breed is (Lit. 56).

De *tweede Archbold-expeditie*, uitgerust met de "Kono", een Fairchild amphibian plane, had ten doel in het brongebied van de Fly natuurhistorische verzamelingen aan te leggen. Zij begon haar werkzaamheden in Maart 1936 met drie verkenningsvluchten van Daru uit. Deze verkenden het gebied tussen het nieuwontdekte Tarifuroro-dal in het oosten tot de bronrivieren van de Fly Rivier in het westen.

In de Palmer Rivier werd een plaats gevonden, waar landingen mogelijk zijn, zodat daar door de landgroep, bestaande uit de mammaloog G. H. H. Tate, de politie-officier M. J. Healy en de transportleider L. A. Willis, een basiskamp werd ingericht. De expeditie stond onder leiding van Richard Archbold en Dr A. L. Rand. Russel R. Rogers (vliegenier) en Ewing Julstedt (radio-operateur) traden op als bemanning van het vliegtuig.

Healy en Willis trokken van het basiskamp uit naar Mt. Blücher en Mt. Mabion (in de Dap Range) ter voorbereiding van een landkamp. Zij werden later gevolgd door Tate, die een radio daarheen overbracht. Door parachutering van vivres werden zij geproviandeerd. Nadat deze voorbereidingen gereed waren, zonk tijdens een storm de "Kono" in de haven van Port Moresby. Dit betekende het vroegtijdige einde van deze expeditie. Nadat de landgroep nog eens met behulp van een gecharterd vliegtuig geproviandeerd was, trok zij terug naar de Palmer Rivier en gezamenlijk met de intussen aldaar werkende staf moest de rivier met vloten afgezakt worden tot zij ca 8 mijlen boven d'Albertis Junction door een boot werden afgehaald. Alhoewel deze expeditie niet er in slaagde in het Centrale Gebergte te werken, hebben de in de Boven Fly verkregen natuurhistorische verzamelingen waardevolle resultaten opgeleverd (Lit. 132).

Tussen medio 1936 en Juni 1937 werkte de goudexpeditie in het gebied van de bronrivieren van de Fly onder leiding van J. Ward Williams. De prospectors J. Burke, W. Korn en W. Kienzle trokken van een kamp aan de Palmer Rivier naar de Tully Rivier en vandaar over land in westelijke richting naar de Feneng (bronrivier van de Fly). Deze volgend, wilden zij het door Karius en Champion bezochte dorpje Bolivip bereiken, sloegen echter te vroeg naar het oosten af, zodat zij langs de nog onbekende Kuub Rivier, over de Melokin Range en stroom-

af langs de Ak Aup tenslotte Bolivip bereikten. Door een vliegtuig werd proviand afgeworpen, maar van de vier lasten gingen er drie verloren. Pas na de 14de poging gelukte het aan het vliegtuig nog eens Bolivip door de wolken te vinden, maar intussen was de landgroep verder getrokken. Elf dagen later was deze groep op het hoogplateau van de Hindenburg Range in het vroegere kamp van Karius en Champion, waar door haar een 40 bij 400 yard vliegveld werd aangelegd. Hiermede was de verdere proviandering verzekerd. Vijf maanden lang werd vanuit deze nieuwe basis het omliggende gebied op goud onderzocht. Onder andere werd een tocht over de oostelijke waterscheiding (Mittag Mts) gemaakt naar de bovenloop van de Ok Om (de westelijke bronrivier van de Strickland Rivier) en deze drie dagen lang gevolgd. De terugtocht voerde de goudzoekers naar de Donner Rivier. Verkenningsvluchten werden vervolgens langs de Sepik gemaakt, gevolgd door landpatrouilles, maar evenmin als het Centrale Gebergte bleek ook dit gebied goudvoerend te zijn. De expeditie werd beëindigd met een doorsteek van de Sepik over de Bergsturz Range naar de May Rivier (Lit. 133).

Eind 1936 begonnen de Papua Oil Development Co, de Island Exploration Co, de Oil Search Ltd. en de Papuan Apinaipi Petroleum Co haar werkzaamheden, hoofdzakelijk in de Western- en Gulf Division van Papua. Hierbij werden verschillende gebieden door luchtkaarteringen opgenomen. De resultaten der boringen waren echter weinig bemoedigend, zodat eerstgenoemde maatschappij haar werkzaamheden in 1939 beëindigde. De overige maatschappijen zetten haar opsporingswerk ook na de oorlog voort. Zij slaagden er echter nog niet in olie in commerciële hoeveelheden aan te tonen (Lit. 145).

In de eerste maanden van 1938 trokken Ass. Res. Mag. L. J. O'Malley en Patrol Officer J. M. Roger langs de Biaru- en Aikaifa Rivier naar de helling van Mt. Chapman en langs deze naar de bronrivieren van de Kunimaipa. Over de helling van Mt. Mauwiza bereikten zij in westelijke richting de Tapala Rivier en de Karuama-vallei. Via de Mekeo keerden zij naar Kairuku (op Yule Island) terug (Lit. 134).

Tijdens een verkenning van het gebied van de Pio Rivier (welke door de Bamupurari Patrol overschreden werd), uitgevoerd door Ass. Res. Mag. J. R. Foldi en Patrol Officer Ethell in de eerste maanden van 1938, ontdekten zij ten westen van de Purari Lake Tabera (Lit. 135).

Op 27 Februari 1940 overleed Lieutenant-Governor Sir J. Hubert P. Murray nadat hij bijna 33 jaar (1907-1909 als Acting Administrator) dit hoge ambt bekleed had. Persoonlijk had hij een groot aandeel in de exploratie van Papua. Hij werd opgevolgd door de Hon. H. Leonhard Murray, die van 18 September af de titel "Administrator" kreeg.

Van 11 Februari 1942 tot 30 October 1945 werd het civiele bestuur vervangen door de militaire "Papua New Guinea Provisional Administration". Sedert October 1945 wordt het vroegere Territory of Papua en het Mandated Territory of New Guinea gezamenlijk bestuurd onder de titel "Territory of Papua-New Guinea" door His Honour Colonel J. K. Murray, Administrator.

Na de tweede wereldoorlog begon men in 1948 weer met de bestuurspatrouilles, zonder dat echter tochten naar nieuwe gebieden werden gemaakt, omdat een hernieuwde bestuursvestiging als belangrijker werd aangezien. In het verslagjaar 1949-1950 werden bij voorbeeld 126 patrouilles uitgevoerd met een totaal van 2881 dagen. Van Lake Kutubu uit werd Mt. Hagen bezocht en in de Mendi Valley een geschikte plaats gevonden voor de aanleg van een nieuwe bestuurspost en een vliegveld (Lit. 136).

#### TERRITORY OF NEW GUINEA

Tussen Juli en October 1936 patrouilleerde L. G. Vial de Huon-peninsula, in het bijzonder de dalen van de Timbe-, Yupna- en Uruwer Rivieren (ten noorden van het Cromwell gebergte) en de Ufim Valley (in de bronrivieren van de Markham Rivier), alsmede de Wantoat Rivier (bronrivier van de Leron Rivier). Hierbij werd het 11 000 voet hoge Finisterre-gebergte twee keer overschreden (Lit. 137).

In de jaren 1937-1938 werd bijzondere aandacht besteed aan de verkenning van het gebied ten zuiden van de Torricelli Mountains en de Alexander Mountains, waar de bestuursposten Mai-Mai en Maprik werden opgericht.

Het gebruik van vliegtuigen voor de openlegging van het Wahgigebied in het Centrale Gebergte bleek een groot succes. In 1936 werd de bevolking van het Chimbu-district (Chimbu ligt ca 65 km ten westen van Bene-Bena) geschat op meer dan 100 000 zielen. In Januari 1938 werd de „Gormis Post” (Gouvernementsvestiging dicht bij Mt. Hagen) geopend.

Een geheel onbekend gebied lag echter nog verder naar het westen, tussen Mt. Hagen en de Ok Om, de westelijke bronrivier van de Strickland Rivier. Het was de opdracht van de 1938-1939 *Hagen-Sepik Patrol* dit gebied te verkennen. Deze patrouille stond onder leiding van Ass. District Officer J. L. Taylor, welke in 1933 de Mt. Hagen met de Leahy's bestegen had. Samen met Patrol Officer J. Black en C. B. Walsh begon hij deze patrouille op 29 Januari 1938 te Bene-Bena. Zes weken later waren zij over de waterscheiding tussen de Purari- en Strickland Rivieren getrokken. Nu volgden zij de Ive Waga stroomaf en rondom Mt. Giblin bereikten zij de Ive Andabare stroomopvolgend, de plaats Hoiyevia (in het brongebied van de Tari). Eind Mei was het aldaar aangelegde vliegveld (450 bij ca 40 yard) gereed, maar de vivres werden geparachuteerd zonder dat het vliegtuig landde. De expeditie werd nu gesplitst in twee groepen. Black vertrok met 70 man naar het westen om langs de zuidelijke kant van het Victor Emanuel-gebergte Telefomin aan de Takim te bereiken. Taylor zelf wilde trachten dit langs een noordelijke route te doen, terwijl Walsh te Wagab zou achterblijven. Na een luchtverkenning vertrok Taylor op 26 Augustus naar het westen en bereikte tenslotte na een moeilijke tocht Kelafomin eind November 1938, waar Black intussen eveneens was aangekomen. Samen trokken zij nu in noordelijke richting door het Thurnwald-gebergte naar de bovenloop van de May Rivier,

van waar Black naar de Takim terugkeerde om nog eens door het gebied der bronrivieren van de Strickland Rivier (Ok Om en Kaiye of Lagaip) naar Wagap (ten noordwesten van Mt. Hagen) te trekken.

In het Thurnwald-gebergte werd de groep van Taylor herhaaldelijk geattakeerd. Toen de May Rivier bevaarbaar werd, liet Taylor prauwen aanmaken, zakte deze rivier af en was tenslotte medio Januari 1939 in Yeschan (aan de Sepik), waar een Gouvernementsboot hem opwachtede.

Intussen had in September Patrol Officer I. F. G. Downs via de Yuat (Dörfer Fluss) en zijn bronrivieren Taruwa en Sau de plaats Wagap bereikt. Taylor volgde nu de meer westelijk gelegen Karawari Rivier (South East Rivier) stroomopwaarts zover dit met de „Sirius” en prauwen mogelijk was, trok vervolgens over land naar de Maramuni Rivier en klom nu over de waterscheiding terug naar Wabag, waar hij op 1 April 1939 arriveerde.

De van Hoiyevia naar Wabag teruggekeerde Walsh had intussen met Patrol Officer Pursehous de bovenloop van de Lagaip (oostelijke bronrivier van de Strickland) verkend. Medio April kwam Black na zijn tocht vanuit Kelafoin eveneens in Wabag aan.

Black had sporen van goud gevonden en om deze te onderzoeken trok hij nog eens met Taylor naar het gebergte ten noorden van Hoiyevia, maar bij nader onderzoek bleek, dat goud niet in winbare hoeveelheden voorkomt (Lit. 138).

Voor het eerst had deze expeditie langs verschillende routes het gebied van de Boven Sepik met het Mt. Hagen-gebied verbonden. Tevens was dit de laatste grote expeditie naar onbekende gebieden vóór de tweede wereldoorlog.

In het verslagjaar 1948-1949 werd een schapenfarm Nondugl (in het Wahgi-dal ca 60 km ten oosten van de Mt. Hagen-post) gesticht, de eerste grote onderneming in het grasland van Centraal Nieuw Guinea (Lit. 139, 140).

Ook werd een patrouillepost geopend in Telefomin (Takin-gebied) (Lit. 142). Van deze post uit werd in 1951 het gebied tussen Telefomin en de Nederlandse grens geheel verkend. Patrol Officer West en Cadet Patrol Officer Day trokken over de waterscheiding van de Strickland Rivier en volgden de Ok Om over ca 60 mijlen, waarbij slechts een zeer verspreid wonende bevolking werd aangetroffen. Zij keerden door het Victor Emanuel-gebergte naar Telefomin terug. Ook de May- en Donner Rivieren werd door hen bezocht.

#### SAMENVATTING 1935 TOT HEDEN (fig. 9)

In Nederlands Nieuw Guinea werd gedurende deze laatste periode een grote activiteit ontwikkeld door de Nederlandsch Nieuw Guinee Petroleum Maatschappij, waarbij 10 000 000 ha door een luchtkaartering werden opgenomen. Opsporingswerkzaamheden naar goud in het gebied van de zuidkust, waarbij eveneens van vliegtuigen gebruik werd gemaakt, leverden geen bemoedigende resultaten op.



Bosbouwkundige en bodemkundige onderzoeken werden verricht; het is evenwel nog niet tot een economische exploitatie van hout op grotere schaal gekomen. Door de ontdekking van de Wisselmeren werd een geheel nieuw, dichtbevolkt gebied bekend, dat spoedig onder bestuur werd gebracht en door de expeditie van 1939 werd onderzocht. De Carstensz-toppen werden in 1936 voor het eerst beklommen. Deze korte expeditie met een zuiver alpinistisch sportief karakter was de eerste expeditie op Nederlands gebied, waarbij van moderne middelen (vliegtuigverkenningen en parachutering van materiaal en vivres) gebruik werd gemaakt.

Zowel in Papua als op Nederlands gebied werkten de biologische verzamel-expedities, bekend als Archbold-expedities, waarbij systematische verzamelingen op verschillende hoogten werden aangelegd. Door de derde Archbold-expeditie (1938) werd het dichtbevolkte gebied van de Baliem Rivier ontdekt.

De Strickland-Purari Patrol (1935) en de Bamu-Purari Patrol (1936) voerden naar het nog geheel onbekende gebied der bronrivieren van de Kikori- en Erave Rivier (een zijrivier van de Purari).

In het Territory of New Guinea werd bijzondere aandacht besteed aan de verkenning van het gebied tussen Mt. Hagen en de Sepik. Hierbij werd met gunstig resultaat gebruik gemaakt van kleine vliegtuigen.

Door de tweede wereldoorlog werd de exploratie tijdelijk geheel stopgezet. Niettemin hebben vliegtuigverkenningen tijdens de oorlog veel er toe bijgedragen nog geheel onbekende gebieden uit de lucht te verkennen en te fotograferen.

De na-oorlogse tijd werd in oostelijk Nieuw Guinea besteed aan een hernieuwde bestuursvestiging. In het Nederlandse gebied werd de exploratie op kleine schaal hervat. Slechts de Nederlandsch Nieuw Guinee Petroleum Maatschappij zette haar werkzaamheden met volle kracht voort. De opsporingswerkzaamheden naar olie in Papua, hoewel krachtig hervat, hebben nog geen resultaat opgeleverd.

#### SLOTOPMERKINGEN

Uit voorgaand overzicht der exploratiegeschiedenis blijkt duidelijk, dat de belangstelling voor het binnenland van Nieuw Guinea van recente datum is en dat de verkenning van dit binnenland in het Nederlandse gebied niet gelijke tred heeft gehouden met de verkenning van de oostelijke helft. Dit verschil wordt duidelijk geïllustreerd door de aanwezigheid van talrijke binnenlandse bestuursposten in oostelijk Nieuw Guinea, terwijl op Nederlands gebied slechts enkele dergelijke posten bestaan.

Op de overzichtskaart (fig. 9) zijn de in de verschillende perioden verkende gebieden aangegeven; zonder twijfel schuilen in deze kaart fouten, aangezien voor de samenstelling in hoofdzaak slechts van gepubliceerde gegevens gebruik werd gemaakt. De „witte plekken op de kaart” komen hierop goed tot uiting, deze

gebieden zijn evenwel „niet volkomen onbekend gebied”, zij werden herhaaldelijk uit de lucht gezien, doch nog nooit te voet bezocht.

Het hoofdstuk „De Exploratie” (Lit. C, blz. 99-142) werd door Le Roux besloten met een lezenswaardig overzicht, waarin o.a. ook de mogelijkheid van het gebruik van vliegtuigen voor de exploratie besproken werd. Zulk een aanbeveling is thans overbodig. De resultaten sedert 1935 hebben immers duidelijk bewezen, dat exploratie zonder gebruik van vliegtuigen thans dwaas zou zijn. Ook van nieuwe hulpmiddelen als luchtkaartering en parachutering van vivres is reeds met veel succes gebruik gemaakt. De luchtkaartering heeft haar waarde bewezen voor de topografische en geologische verkenning, voor bosbouwkundige studies, voor terreinselecties voor landbouwkundige projecten en voor het opsporen van bevolking.

Het is niet de taak van de schrijver een mening naar voren te brengen, hoe de uitbreiding van het gezag, de kolonisatie en de daarmee verband houdende exploitatie moet worden aangevat. Maar al te vaak wordt nog heden Nieuw Guinea als een rariteitenkamer opgevat en niet als een onderontwikkeld gebied. Dit vindt in het bijzonder haar uitdrukking, wanneer wij de samenstelling van een expeditiestaf bekijken. Behalve topografen zijn het meestal natuurhistorische verzamelaars en ethnografen, welke geen interesse tonen voor de natuurlijke rijkdommen van het land en genoeg en mede nemen uitgebreide verzamelingen van rariteiten aan te leggen. De tijd is gekomen, dat deze opvatting volkomen dient te worden gewijzigd.

Bijlage (*Appendix*) 1

TOELICHTING BIJ DE KAARTEN 1 EN 2

*Explanations to the maps 1 and 2*

Op kaart 1 zijn alle expedities naar het Centrale bergland van Nederlands Nieuw Guinea aangegeven. De nummers hebben betrekking op onderstaande lijst.

Op kaart 2 werden slechts de meest belangrijke tochten ingetekend. Berichten over Gouvernementspatrouilles werden vaak zonder de bijbehorende kaart gepubliceerd, zodat de routes slechts bij benadering ingeschetst zijn. Dit geldt ook voor de tochten van Detzner.

*On map 1 all expeditions into the central mountains of Netherlands New Guinea are shown. The numbers refer to the list below.*

*On map 2 only the most important exploratory patrols are shown. Reports on Government patrols are often published without the maps, so that the routes are sketched in approximately only. This is also the case with Detzner's trips.*

Kaart (*Map*) 1

1. Landtochten tijdens de Militaire Exploratie.
2. Lorentz-expedities 1907, 1909-1910 en Franssen Herderschee-expeditie 1912-1913 naar de Wilhelmina-top.
3. Van Overeem en Kremer-expedities naar de Wilhelmina-top 1920-1921 en 1921-1922.
4. De eerste Engelse expeditie (Goodfellow) naar de Cartensz, 1910-1911.
5. De tweede Engelse expeditie (Wollaston) naar de Carstensz, 1913.
6. De expeditie Colijn-Dozy-Wissel naar het Carstenszgebergte, 1936.
7. Expeditie naar het Nassau-gebergte (Stirling-Docters van Leeuwen), 1925.
8. Tillemans naar het bergland van Poronggo, 1932.
9. Bijlmer, Tillemans en v. d. Goot naar Toeapa, 1935.
10. Bijlmer, Tillemans en v. d. Goot naar Poribado, 1936.
11. Expedities der N.V. Mijnbouw Maatschappij Nederlands Nieuw Guinea, 1937-1938.
12. Cator's eerste tocht ter opsporing van de Wissel-meren, 1937.
13. Cator en van Ravenswaay Claessen naar de Wissel-meren, 1937-1938.
14. Van Eechoud van Enarotali naar de Geelvinkbaai, 1938.
15. Archbold-expeditie, 1938-1939.
16. De Bruijn, Eyma en Roushdy naar de Kemaboe, 1939.
17. De Bruijn en Post naar Itodah, 1939.
18. Tillemans van Enarotali naar Poribado en naar het Westen tot aan de Omba Rivier, 1939.
19. Tochten tijdens de „Nieuw Guinea Expeditie 1939" onder leiding van Le Roux.
20. Van Krieken in het Siriwo-gebied, 1939.
21. De Bruijn, naar Beurong en Ilorong, 1941.
22. De Bruijn's terugtocht van Bilorai naar Hagers-meer, 1944.
23. Veurman en Mickelson rondom de Carstensz, 1950.
24. Kammerer van Jasiga naar de Kemaboe, 1951.
25. Rose, Troutman en Titaheluw naar het Ilaga-dal, 1951.
26. Meyer Ranneft, v. d. Pant, Rose en Titaheluw van Wandai naar Habbema-meer (en Ibele), 1952.

Kaart (*Map*) 2

1. Detzner langs de Papua-grens in 1914.
2. Detzner van zijn basiskamp naar het Wahgi-dal, 1916-1917.
3. Detzner van zijn Basiskamp naar de kust en van Astrolabe-baai en over Finisterre gebergte terug, 1917.
4. Austen en Logan in het Alice River gebied, 1922.
5. Karius en Champion, 1927.
6. Karius en Champion "Across New Guinea", 1927-1928.
7. Gebroeders Leahy en Dwyer naar Kainantu en langs de Purari naar de Zuidkust, 1930.
8. Dezelfden over het Bismarck-gebergte, 1930.
9. De Leahy's met Taylor, Kingsbury, White en Spinks, 1932-1933.
10. Gebroeders Leahy in 1933.
11. Dezelfden in 1934.
12. Dezelfden in 1934.
13. Strickland-Purari-Patrol door Hides en O'Malley, 1935.
14. Bamu-Purari Patrol door Champion en Adamson, 1936.
15. Ward Williams expeditie, 1936-1937
16. Hagen-Sepik Patrol door Taylor, Black, Walsh e.a., 1938-1939.

## SUMMARY

## EXPLORATION

In this chapter a review is given of the exploration history of Dutch and Australian New Guinea. In the chapter "History" (Vol. I) many of the expeditions have already been mentioned briefly, but a more complete narrative has been compiled here.

The Portuguese and Spaniards found New Guinea accidentally during their voyages from the Moluccas to South America and gave the island his name. Torres, the discoverer of Torres-Strait, visited during 1606 several points along the South Coast, but his discovery was kept secret.

Between 1606 and 1700 several ships of the Dutch East India Company mapped parts of New Guinea's southern coast line on their way to "New Holland". The expedition of Schouten and Le Maire sailed in 1616 along the North Coast and discovered the groups of islands named after their discoverer. As the trade in slaves and in aromatic massoi-bark from Onin peninsula was not profitable the East India Company showed little interest in New Guinea until Dampier's voyage in 1700. Fig. 1 shows the coastline of New Guinea visited up to this date.

Afraid to loose New Guinea the Dutch Company started exploring the coastline of New Guinea anew, which resulted in the discovery of Geelvink Bay, the Mac Cluergulf, Sagewin Strait and Sele Strait (fig. 2 and 3). However, many of the new discoveries were kept secret so that the cartographers of this time could give no true picture of New Guinea's coastline. The coastline visited up to 1764 is shown on fig. 4.

The scientific exploration in which Great Britain, France and Russia took part, started in 1764. To break the monopoly in the spice-trade of the Dutch East India Company, the French obtained spice-plants from the islands West of New Guinea which were planted on Isle de France. The English Captain Thomas Forrest visited in 1775 Dorey (the present Manokwari) with the same purpose. This competition culminated in the erection of a British fort in Dorey in 1793, which however was abandoned two years later.

The first Netherlands Government settlement (Fort Du Bus) was founded in 1828 in Triton Bay, but after heavy loss of lives had to be abandoned eight years later. Special references are made to the exploration work of the British Admiralty in the Gulf of Papua by the officers Blackwood, Yule, Owen-Stanley and Aird. Netherlands ships also mapped large parts of the coast, but with the exception of short trips for collecting natural history material, nothing was known of the interior till 1872, when the Italian scientists Beccari and D'Albertis visited the Arfak Mountains (fig. 5).

D'Albertis' ascent of the Fly River in 1876 was the first large trip into the interior of New Guinea. In 1884 a Dutch ship followed the Mamberamo up to the rapids near Havik Island.

The annexation of British New Guinea in 1884 led to the German annexation of Kaiser Wilhelms Land in the same year. At this time the coast of New Guinea was nearly completely mapped (fig. 6).

Between 1885 and 1906 the exploration of the inland started. The outstanding work of the Governor Mac Gregor and his officers is discussed in detail and gave British New Guinea a great start in the exploration of the inland. In Kaiser Wilhelms Land only the Kaiserin Augusta Fluss (Sepik) and Otilie Fluss (Ramu) were explored in this period, beside the hinterland of Finschhafen. In the Dutch territory three Government Stations, Manokwari and Fakfak (1898) and a few years later Merauke (1902) were established. But except for some short trips little became known of the interior (fig. 7).

Between 1907 and 1915 the "Netherlands Military Exploration" mapped the greatest part of Western New Guinea except the mountainous area, which however was penetrated at many parts. This exploration work resulted in an excellent topographic map on a scale 1 : 1 000 000. The international competition in reaching for the first time the eternal snow of the Central Mountains was the main incentive for three Netherlands expeditions with the goal to ascend Wilhelmintop and two English expeditions to reach the snow of the Carstensz Mountains.

In Papua large parts of the Western Division and of the Gulf coast were explored in this period. Numerous patrols mapped the greatest part of the Eastern peninsula. The first expedition penetrated the limestone country of the Kikori River. Moreover goldmining necessitated opening up of some of the mountainous country.

In the German territory, exploration remained mainly confined to the drainage system of the Sepik and Markham and the coastal mountains. Gold was discovered by the prospectors Dammköhler and Ohldorp in 1909 in the Watut River and lost again with their accidental deaths until 1921.

During the period 1915 till 1935 only few new areas were explored in Netherlands New Guinea. However, a geological investigation was carried out in the search for oil. Moreover, the expedition to the Wilhelmintop from the North, which reached its goal at the end of 1921 after crossing the Baliem river valley. The Netherlands-American expedition to the Nassau Mountains (in 1923 also from the Meervlakte) supplied valuable biological and ethnographical materials. Interesting studies were made of the Tapiro and Kapaukoe pygmies living on the southern slopes of the Central Mountains.

In Papua the exploratory work was continued during the first world-war and thereafter and was mainly concentrated to the Western Division. This work culminated in the trip "Across New Guinea, from the Fly to the Sepik" by the District Officers Karius and Champion in 1927-1928. The first Archbold expedition (1933-1934) collected biological materials in the lowland opposite Daru and in the mountainous country of Mt. Albert Edward.

In the Mandated Territory (the former Kaiser Wilhelms Land) the boundary

surveyor Captain Detzner retreated to the interior and remained hidden throughout the whole first world war. He was the first European to reach the grasslands of the Central Mountains in 1916. The goldrush of the twenties to the Bulolo area necessitated opening up many new parts of the mountainous country and initiated the use of planes for the exploration. The brothers Leahy and their friends were the first to follow Detzner's discovery and penetrated into the strongly populated area of the Central Highlands. The search for oil carried out in Papua and in the Mandated Territory between 1920 and 1929 was not successful.

Since 1935 modern exploration work has been done in Netherlands New Guinea, especially in connection with oil-exploration. Aerial mapping, followed by geological fieldwork and geophysical exploration of some 38 000 square miles has filled in many white spots on the map. The Netherlands expedition led by Dr Colijn to the Carstensz Mountains in 1936 has clearly shown the advantage of reconnaissance flights and dropping of food and materials. Exploration work for gold in the Digul area (1937-1938) was also assisted by planes. The third Archbold expedition explored parts of the strongly populated Baliem valley and used successfully a seaplane for transports. However, the old hard way of penetrating the country along rivers and across country still remained the principal means for the investigation of unexplored areas.

An entirely new area was opened up especially for antropological studies with the discovery by pilot Wissel of the Netherlands New Guinea Petroleum Company of the Wissel Lakes in the Central Mountains of Netherlands New Guinea. The establishment of a Government station at Enarotali in 1938 (on the shore of the biggest lake) served as a base for many expeditions in this area.

In Papua, the Strickland-Purari Patrol of the magisterial officers Hides and O'Malley in 1935 located the strongly populated valleys of the Tari and Waga. The Bamu-Purari Patrol of their colleagues Ivan Champion and Adamson during 1936 was able to establish friendly contact with the inhabitants of the limestone-area. They were the first to reach lake Kutubu, where a Government Station was opened in 1937. The second biological Archbold expedition (1936) equipped with a Fairchild amphibian plane, made preparations for collecting natural history materials in the head-waters of the Fly. The loss of the plane caused an early abandonment of this expedition.

At the end of 1936 a beginning was made with the search for oil mainly in Western Papua by various oil-companies. The Papua Oil Development Co was thereby the first to use aerial mapping. However, up to date, oil-exploration in Papua has not been successful.

Between February 1942 and October 1945 the military "Papua New Guinea Provisional Administration" has been in force. After the second world-war patrolling was resumed again, mainly with the purpose of reestablishing Government control.

In the Mandated Territory, the Ward Williams private gold expedition prospected during 1936-1937 in the headwaters of the Sepik with the help of a small aerodrome on the high table-land of the Hindenburg Range (at the site of the former camp of the Karius-Champion expedition). This prospecting work was extended into the headwaters of the May River but remained unsuccessful. During 1937-1938 special attention was paid to the exploration of the area South of the Torricelli- and Alexander Mountains. The use of planes proved to be highly advantageous in opening up the Central Mountain area (Wahgi Valley). The Hagen-Sepik Government Patrol of 1938-1939 by Taylor, Black and Walsh explored the border area between Mt. Hagen and the source of the Sepik. Other Government Officers penetrated from the Sepik along Yuat and South East River over the watershed into the Central Highlands. A patrol post was opened at Telfomin (Takin area-headwaters of the Sepik), which led to many patrols towards the Netherlands border and to the headwaters of the Strickland.

During the second world-war many parts of New Guinea were covered by aerial surveys which however have not yet been studied to full advantage.

Figure 9 shows the areas explored at the various periods of the mainland of New Guinea, based on published data. The many "white spots" on this map are not fully unknown country, however they have not yet been visited. This map shows clearly that the exploration of New Guinea's interior is of recent date. Netherlands New Guinea is still short of a sufficient number of inland Government posts when compared with the area under Australian Administration.

The new means of exploration such as aerial surveys, reconnaissance flights dropping flights for supplying exploration parties, have shown to be of great value for future work. Geological surveys, forestry studies and selection of land for agricultural development are greatly assisted by these methods. But much too often New Guinea is still considered to be a museum of curiosities instead of an underdeveloped country. This attitude is especially demonstrated by the composition of expedition-staffs. Beside topographers, they consisted mainly of naturalists which showed little interest in the economical aspects of the country and were satisfied when gathering large numbers of collection materials. In the Dutch and Australian parts of the large island there has been a neglect of the study of the natural resources of New Guinea. The time has come that this attitude should be changed.



## LITERATUURLIJST

## Gebruikte afkortingen:

- T.K.N.A.G.: Tijdschrift van het Koninklijk Nederlands Aardrijkskundig Genootschap, Amsterdam.  
 T.N.G.: Tijdschrift Nieuw Guinea, Den Haag.  
 Bijdr. T. L. en V.: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlands-Indië, Den Haag  
 Geogr. J.: The Geographical Journal, London.  
 A.R.P.: Territory of Papua. Annual Report, Canberra.  
 A.R.T.N.G.: Annual Report to the Council of the League of Nations on the Administration of the Territory of New Guinea, Canberra.

## Samenvattende werken, niet afzonderlijk geciteerd:

- A. WICHMANN, A., Die Entdeckungsgeschichte von Neu Guinea bis 1902, Nova Guinea, Vol. I en II, 1909-1912.  
 B. AA, ROBIDÉ VAN DER, Chronologisch overzicht der reizen naar Nederlandsch Nieuw Guinea sedert het herstel van het Nederlandsche gezag in de Molukken, 1879.  
 C. Nieuw Guinea, uitgave Molukken Instituut, onder redactie Dr W. C. Klein, in 3 delen, in het bijzonder Deel I, Hoofdstuk II, De Exploratie, door C. C. F. M. Le Roux.  
 D. HOKKE, C., Nieuw Guinea en de Gouvernements-Marine, *Marineblad*, November 1950, blz. 799-964.  
 E. Verslag van de Militaire Exploratie van Nederlandsch Nieuw Guinea 1907-1915, Weltevreden, 1920.
1. GOOSZEN, A. J., Hoe Nederlandsch Nieuw Guinea geëxploreerd werd en wordt, *T.K.N.A.G.*, XXX, 1913, blz. 638-651.
  2. ROUFFAER, *T.K.N.A.G.*, XXV, 1908, blz. 326.
  3. BLINK, H., Nederlandsch Oost en West Indië, 1907.
  4. FORREST, TH., A Voyage to New Guinea and the Moluccas from Balambangan including an account of Magindano, Sooloo, and other Islands and illustrated with thirty copperplates, London, MDCCLXXXIX.
  5. DAMPIER, W., A voyage to New Holland, London, 1939.
  6. BARROW, J., Captain Cook's Voyage of Discovery, Everyman's Library no 99, London, 1944.
  7. KOLFF, D. H., Voyage of the Dutch Brig of War Dourga etc., London, 1840.
  9. D'URVILLE, J. S. C., Voyage de la corvette d'Astrolabe.
  10. BEETE JUKES, J., Narrative of the Surveying Voyage of H. M. S. Fly. 1847, London.
  11. Natuurk. Tijdschrift voor Ned. Indië, Deel I.
  12. WALLACE, A. R., The Malay Archipelago, 1869.
  13. Tijdschrift Bataafsch Genootsch., Deel XIV.
  14. CRAB, P. VAN DER, Verslag eener reis naar de MacCluer-Geelvink- en Humboldt-Baaien, uitgegeven door Robidé van der Aa.
  15. LEUPE, Captain John MacCluer en zijne verrichtingen om de Oost, *Bijdr. T. L. en V.*, Reeks 4, Deel I.
  16. FINSCH, Nikolaus von Miklucho . . , *Deutsche Geogr. Blätter*, Bd. 11, 1888.
  17. MORESBY, J., Discoveries and surveys in New Guinea.
  18. BECCARI, O., Nelle foreste di Borneo, Nova Guinea, Selebes e Molucche.
  19. D'ALBERTIS, L. M., New Guinea, 2 Vol. London, 1880.
  20. TAPPENBECK, E., Deutsch Neu Guinea, 1901.
  21. VAN DER VEN, De Goliath en het aangrenzende bergland van Centraal Nieuw Guinea, *T.K.N.A.G.*, Deel XXX, 1913, blz. 173-184.
  22. SMITH, M. ST., Exploration in Papua, *Geogr. J.*, Vol. XXXIX, 1912, blz. 313-331.
  23. ECHOU, J. VAN, Vergeten Aarde, Amsterdam, 1951.

24. A.R.P., 1913-1914, blz. 10.
25. Zeitschr. der Gesellschaft für Erdkunde 1914, blz. 277-280.
26. T.K.N.A.G., Deel XXX, 1913, blz. 543-547.
27. BEHRMANN, W., Der Sepik und sein Stromgebiet, 1917.
28. ZÖLLNER, H., Deutsch Neu Guinea und meine Besteigung des Finisterre Gebirges.
29. Uittreksel uit het Verslag der Commissie ter voorbereiding van de aanwijzing eener natuurlijke grens tusschen het Nederlandsche en Duitsche gebied op Nieuw Guinea, 's Gravenhage, 1900.
30. LORENTZ, H. A., Zwarte menschen-Wirte bergen, Leiden 1913.
31. PULLE, A., Naar het Sneeuwgebergte van Nieuw Guinea met de derde Nederlandsche expeditie, Amsterdam.
32. De Wilhelmina-sneeuwtop in Nieuw Guinea, T.K.N.A.G., Deel XXX, 1913, blz. 789-794.
33. KREMER, J. H. G., De expeditie naar het Centraal Gebergte van Nieuw Guinea (den Wilhelmina-top) 1920-1922, *Onze Vloot* 1922, no 7, 8 en volgende.
34. LAM, H. J., Fragmenta Papuana V., (Observations of a naturalist in Netherlands New Guinea), The Arnold Arboretum of Harvard University, 1945.
35. BIJLMER, H. J. T., Met de Centraal Nieuw Guinea Expeditie Anno 1920 naar een onbekenden Volksstam in het hooggebergte, Overdruk uit *De Aarde en haar volkeren*, 1923, no 5-9 en T.K.N.A.G., Deel XXXIX, blz. 156-184.
36. KLEIN, W. C., De militaire exploratie van Nieuw Guinea tijdens de regeering van Koningin Wilhelmina, *De Indische Gids*, October, 1938.
37. T.K.N.A.G., Deel XXX, 1913, blz. 539-542.
38. WOLLASTON, A. F. R., An Expedition to Dutch New Guinea, *Geog. J.*, Vol. 43, 1914, blz. 248-273, T.K.N.A.G., Deel XXXI, 1914, blz. 388-394, Deel XXX, blz. 539-542.
39. WOLLASTON, A. F. R., Pygmies and Papuans, 1912.
40. RAWLING, C. G., Explorations in Dutch New Guinea, *Geog. J.*, Vol., XXXVIII, 1911.
41. COLIJN, A. H., Naar de eeuwige sneeuw van tropisch Nederland, Amsterdam, 1937.
42. DOZY, J. J., Geological results of the Carstensz expedition, 1936, *Leidsche geol. Mededeelingen*, 11, 1939, blz. 68-131.
43. —, Eine Gletscherwelt in Niederländisch Neuguinea, *Zeitschrift für Gletscherkunde*, Bd. XXVI, blz. 45-51.
44. T.N.G., 1e jrg. blz. 153-160; 2e jrg. blz. 18-29; T.K.N.A.G. 1937, blz. 576-587.
45. Jaarboek van het Mijnwezen in Ned. Indië over het jaar 1921, Verh. Eerste Gedeelte en 1924 Verhandelingen.
46. T.K.N.A.G., Deel 44, 1927, blz. 314.
47. LETT, L., Knights Errant of Papua, 1935.
48. AUSTEN, L., The Tedi River District of Papua, *Geog. J.*, Vol. LXII, 1923, blz. 335-349.
49. CHAMPION, I., Across New Guinea from the Fly to the Sepik, London, 1932.
50. KARIUS, C. H., Exploration in the interior of Papua and North East New Guinea, *Geog. J.*, Vol. LXXIV, 1929, blz. 503-507.
51. BEHRMANN, W., Detznerns Forschungen in Neu Guinea, *Zeitschrift der Ges. für Erdkunde*, 1919, blz. 371-376.
52. DETZNER, H., Vier Jahre unter Kannibalen, 1921.
53. HIDES, J., Strickland-Purari Patrol, Port Moresby 1935, officieel rapport.
54. —, Papuan Wonderland, London, 1936.
55. CHAMPION, I., The Bamu Purari Patrol 1936, officieel rapport.
56. A.R.P., 1937-1938.
57. BIJLMER, H. J. T., Naar de achterhoek der Aarde.
58. —, Tapiro Pygmies and Pania Mountain-Papuans, *Nova Guinea*, New Series, Vol. III. 1939.
59. T.K.N.A.G., 1936, blz. 191-194, 412-416 en 1938, blz. 240-259.

60. Rapport Studie Commissie Nieuw Guinea, Uitgave I.C.v.W.O., 1932.
61. T.K.N.A.G., 1934, blz. 532-542.
62. HUMPHRIES, W. R., Patrolling in Papua, 1923.
63. LEAHY, M., The Central Highlands of New Guinea, *Geogr. J.*, Vol. 87, 1936, blz. 229-260.
64. ARCHBOLD, R. and A. L. RAND, Results of the Archbold Expeditions, no 7, Summary of the 1933-1934 Papuan Expedition, *Bull. of Am. Mus. Nat. Hist.*, Vol. LXVIII, Art. VIII, blz. 527-579. 1935.
65. ROBSON, R. W., Pacific Islands Year Book, 1950.
66. IDRISSE, I. L., Gold-dust and Ashes, 1933.
67. HAHN, A., Gouverneursjahre in Neu Guinea, Berlin, 1937.
68. AUSTEN, L., Recent explorations in the North West District of Papua, *Geogr. J.*, 1926, blz. 434-441.
69. SPINKS, K. L., The Wahgi River Valley of Central New Guinea, *Geogr. J.*, Vol. LXXXVI, 1936, blz. 222-225.
70. T.N.G., 1e jrg., blz. 12-13.
71. SPINKS, K. L., Mapping the Purari Plateau, *Geogr. J.*, 1934, blz. 412-416.
72. CHINNERY, E. W. P., The Central Ranges of the Mandated Territory of New Guinea from Mt. Chapman to Mt. Hagen, *Geogr. J.*, 1934, blz. 398-412.
73. T.N.G., 4e jaarg., blz. 104.
74. ARCHBOLD, R., A. L. RAND and L. J. BRASS, Results of the Archbold Expeditions, no 41, Summary of the 1938-1939 New Guinea Expedition, *Bull. Am. Mus. Nat. History*, Vol. LXXIX, Art. III, blz. 197-288, New York, 1942.
75. BRASS, L. J., The 1938-1939 Expedition to the Snow Mountains, Netherlands New Guinea, *Journal of the Arnold Arboretum*, Vol. XXII, 1941, blz. 271-342.
76. T.N.G., 3e jrg., blz. 384-387, 443, 479-485, 616-619.
77. T.N.G., 4e jrg., blz. 38-54.
78. T.N.G., 6e jrg., blz. 33-41, 95-98.
79. T.K.N.A.G., Deel LV, 1938, blz. 957-959.
80. T.K.N.A.G., Deel LVI, 1939, blz. 321-342.
81. T.K.N.A.G., Deel LVII, 1940, blz. 233-247, 404-422.
82. KLEIN, W. C., Resultaten der Amerikaansch-Nederlandsche Archbold. Expeditie, Nederland dient er op voort te bouwen, *Koloniaal Tijdschr.*, 27e jrg., no 6, Nov. 1938, blz. 669-675.
83. WISSEL, F. J., De ontdekking van de Wisselmeren op Nieuw Guinea, *Vliegerwereld*, jrg. 16, no 15, blz. 252.
84. HAAK, E. L. J., Rapport van de Knilm-vlieger E. L. J. Haak omtrent een drietal nieuw ontdekte meeren op Nieuw Guinea, Officieel rapport.
85. WIJNMAALEN, H. J., Kort Verslag der vliegverkenningen van het z.g. Wissel-Merengebied, 10 en 11 November 1937, Officieel rapport Amboina, 22 November 1937.
86. T.K.N.A.G., 1938, blz. 320-325.
87. T.N.G., 2e jrg., blz. 268-281, 329-340.
88. T.K.N.A.G., 1939, blz. 654-657.
89. T.K.N.A.G., 1940, blz. 56-69.
90. T.N.G., 4e jrg. blz. 121-137.
91. T.K.N.A.G., 1938, blz. 657-660.
92. T.K.N.A.G., 1939, blz. 743-765.
93. T.N.G., 4e jrg., blz. 193-205, 233-240.
94. T.K.N.A.G., 1940, blz. 24-36.
95. T.N.G., 5e jrg., blz. 153-159.

96. T.K.N.A.G., 1939, blz. 305-320, 661-679.
97. T.K.N.A.G., 1939, blz. 765-792.
98. T.K.N.A.G., 1940, blz. 37-55, 173-227.
99. T.K.N.A.G., 1940, blz. 423-440.
100. T.K.N.A.G., 1940, blz. 228-232.
101. ROUX LE, C. C. F. M., De Bergpapoea's van Nieuw Guinea en hun woongebied, Bd. 1, Le den, 1948.
102. T.K.N.A.G., 1943, blz. 504-522.
103. T.K.N.A.G., 1947, blz. 58-69.
104. RHYS LLOYD, Jungle Pimpernel, The story of a District Officer in Central Netherlands New Guinea, London, 1947.
105. T.N.G., 2e jrg., blz. 56-57.
106. T.N.G., 4e jrg., blz. 15-23 en 6e jrg., blz. 140-146.
107. T.N.G., 3e jrg., blz. 507-530, 571-591, 635-656.
108. T.N.G., 2e jrg., blz. 281 en 3e jrg., blz. 439.
109. T.K.N.A.G., 1938, blz. 324.
110. T.N.G., 3e jrg., blz. 459-470.
111. T.N.G., 3e jrg., blz. 414-422 en 565, 6e jrg., blz. 171-180, 7e jrg., blz. 26-32.
112. CROCKETT, F. E., Freundschaft mit Menschenfressern.
113. T.N.G., 4e jrg., blz. 170.
114. RIPLEY, DILLON, Strange courtship of Birds of Paradise, *National Geographic Magazine*, February, 1950.
115. TERPSTRA, H., Resultaten van een Goudexpeditie in het stroomgebied van de Lorentz- en de Eilandenrivier, *De Ingenieur in Ned. Indie*, IV, 1939, blz. 1-6.
116. Opmerkingen naar aanleiding van Ir P. F. de Groot's kort verslag, *De Ingenieur in Ned. Indie*, IV, 1941, blz. 1-4.
117. GROOT, P. F. DE, Kort verslag over de werkzaamheden van de expeditie der N.V. Mijnbouw Maatschappij Nederl. N. Guinea, *De Ingenieur in Ned. Indie*, IV, 1940, blz. 123-135.
118. GOUWENTAK, C. J., De exploratie naar goud in Nederlandsch Zuidwest Nieuw Guinea, T.K.N.A.G., 1939, blz. 220-235.
119. T.N.G., 3e jrg., blz. 440-441, 442, 560-563, 613-615, 687-689.
120. Officieel rapport, dd. 16 Nov. 1940, Algemeen Proefstation voor den Landbouw, Banda.
121. ECHOUD, J. P. K. VAN, Verslag van de expeditie naar Centraal Nieuw Guinea, 3 Mei 1939-10 Mei 1940, Officieel rapport.
122. VEURMAN, J. D., Rondom het Carstensz-gebergte, T.K.N.A.G., 1951, blz. 276-296.
123. Oost en West, Nieuw Guinea Nummer, 45e jrg., 1952, blz. 26.
124. VERSCHUEREN, J. en C. MEUWESE, Nieuw Guinea, uw naam is wildernis, 1950.
125. T.N.G., 12e jrg. 1951, blz. 99-101, 148-149, 185-200, 227-233.
126. T.N.G., 2e jrg., blz. 110-114 en 3e jrg., blz. 669.
127. T.N.G., 2e jrg., blz. 260.
128. T.K.N.A.G., Deel LIV, 1937, blz. 101-105.
129. T.N.G., 12e jrg. blz. 1-7, 47-49, 102-109.
130. T.N.G., 12e jrg., blz. 9-12.
131. T.N.G., 2e jrg., blz. 172.
132. ARCHBOLD, R. en A. L. RAND, With Plane and Radio in Stone Age New Guinea, *Natural History*, Vol. XL, 1937, blz. 566-576.
133. CAMPBELL STUART, The country between the headwaters of the Fly and the Sepik Rivers in New Guinea, *Geogr. J.*, Vol. XLII, 1938, blz. 232-258.

134. A.R.P., 1937-1938, blz. 22.
135. A.R.P., 1937-1938, blz. 22-23.
136. A.R.P., 1948-1949, blz. 11-12 en 1949-1950, blz. 9-12.
137. A.R.T.N.G., 1936-1937, blz. 143-146.
138. A.R.T.N.G., 1938-1939, blz. 139-149.
139. A.R.T.N.G., 1948-1949, blz. 19.
140. GILLIARD, E. TH., New Guinea's Paradise of Birds, *National Geographic Magazine*, 1951, blz. 661-688.
141. A.R.T.N.G., 1948-1949, blz. 20.
142. A.R.T.N.G., 1950-1951, blz. 000.
143. WILLIE, B. K. N., The oil exploration work in Papua and New Guinea conducted by the Anglo Persian Oil Co. on behalf of the Govt. of the Commonwealth of Australia, 1920-1929.
144. ORMELING, F. J., De groei van de kaart van Westelijk Nieuw Guinea, *T.K.N.A.G.*, Deel LXIX, 1952, blz. 199-224.
145. A.R.P., 1936-1937, blz. 11.
146. De Reizen van Abel Jansz. Tasman en Franchois Jacobsz. Visscher, Linschoten Vereniging, Bd. XVII.
147. CLUNE, F., Somewhere in New Guinea, 1951.

J. BIERDRAGER EN DR H. DE ROOK

ARTSEN

## GEZONDHEIDSTOESTAND

INLEIDING / MALARIA / FRAMBOESIA / ANDERE VOORKOMENDE ZIEKTEN  
GEZONDHEIDSZORG OP ONDERNEMINGEN / GEZONDHEIDSZORG EN KOLONISATIE  
CONCLUSIE BETREFFENDE DE GEZONDHEIDSTOESTAND IN HET ALGEMEEN  
SUMMARY / LITERATUURLIJST

*met 19 foto's*

### INLEIDING

DE gezondheid van een volk is aan verschillende factoren gebonden. Klimatologische omstandigheden en de aanwezigheid van ziekte veroorzakende organismen bepalen in samenhang met het sociaal-economisch levenspeil de gezondheidstoestand in een land. Aanvankelijk werd aan de klimatologische invloeden een grote rol toegekend, aangezien bij vroegere nederzettingen in de tropen het leven met meer ziekte gepaard bleek te gaan dan elders het geval was. Na de vlucht, die onze kennis omtrent het voorkomen en behandelen van tropische ziekten in de eerste helft dezer eeuw heeft genomen, heeft de praktijk geleerd, dat het mogelijk is in tropische gebieden een goede gezondheid te bewaren.

Niettemin bleek het al spoedig onmogelijk om alle bevolkingsgroepen in gelijke mate van de preventieve en therapeutische aanwinsten te doen profiteren. Moderne technische gezondmakingswerken konden slechts onder bijzondere omstandigheden bekostigd worden. Ook minder kostbare hygiënische verbeteringen en nieuwe geneesmiddelen kwamen in vele gevallen slechts de bovenste lagen der bevolking ten goede. De volksgezondheid bleek derhalve in de tropen, evenals elders, vooral van sociaal-economische omstandigheden afhankelijk te zijn en de invloed, die men aan het klimaat toekende, verloor grotendeels zijn betekenis. In verband met de grote verschillen, die in Nieuw Guinea in sociaal opzicht worden aangetroffen, behoeft het geen verwondering, dat ook wat de gezondheidstoestand betreft scherpe contrasten zullen blijken te bestaan.

Toen kort na het begin dezer eeuw een bestuursapparaat op Nieuw Guinea gevestigd werd en spoedig daarna de militaire exploratie een aanvang nam, wist men, dat het leven aldaar nog vele gevaren met zich bracht. De ervaringen met de

vestigingen du Bus (1828-1836) en Finschhafen (1891), die na enkele jaren wegens ziekte en sterfte moesten worden opgeheven, lagen nog in het geheugen. Het was ook bekend, dat malaria en haar trawant zwartwaterkoorts en tevens beri-beri de meest te vrezen aandoeningen waren.

De blanke penetranten met hun aanhang van Ambonese bestuursassistenten en goeroes, uit het huidige Indonesië afkomstige militairen en anderen waren in het bezit van kinine, doch niettemin hadden zij van malaria meer te lijden dan de volwassen Papoea's, die blijkbaar een immuniteit tegen deze ziekte bezaten. Ofschoon men omtrent het voorkomen van volksziekten onder de Papoea's nog nagenoeg geen kennis had, bestond de stellige indruk, dat de landsvreemden in gezondheidsopzicht in het nadeel waren.

Door een beter begrip omtrent bescherming tegen ziekte en tevens met de vestiging van meer geneeskundigen is hierin in latere jaren verbetering gekomen en zelfs zijn er thans enkele centra, waar met moderne hygiënische methoden en geneeskundige voorzieningen de gezondheidstoestand van enige duizenden inwoners niet ongunstiger is dan die, welke in geciviliseerde landen met koel klimaat wordt aangetroffen. Deze verbetering van de gezondheidstoestand op slechts enkele plaatsen moet wel de indruk geven, dat het resultaat pover is. Misschien moet dan toch gezegd worden dat Nieuw Guinea een ongezond land is. Dat is het ook in deze zin, dat het er schatten geld en veel arbeid kost om de vestigingsplaatsen van bestuur en ondernemingen gezond – dat betekent in hoofdzaak malariavrij – te maken, terwijl aan verbetering van het gezondheidspeil daarbuiten, waar de Papoeese bevolking verspreid woont, zulke obstakels verbonden zijn, dat tot heden in dit opzicht nog weinig kon worden bereikt. Het komt er op neer, dat gedurende 50 jaar bestuursvoering en geneeskundige voorziening aan de gezondheidstoestand van de autochthone bevolking behoudens incidentele gevallen in wezen nog heel weinig is veranderd. Dit is geen verwijt. Het feit demonstreert slechts de onontkoombare gebondenheid van volksgezondheid aan sociaal-hygiënisch levenspeil. Zolang de Papoeese massa, die feitelijk niet bestaat, daar zij in losstaande groepen uiteenvalt, niet uit zichzelf de impuls voortbrengt tot grotere economisch gerichte activiteit, die de voorwaarde is voor gunstiger sociaal-hygiënische omstandigheden, zal van verbetering van de gezondheidstoestand met de beste wil niets van betekenis zijn te verwachten.

Het is pas sedert 1920, dat door meer contact van de toen nog weinige geneesheren met de autochthone bevolking *onderzoekingen* plaats vonden omtrent het voorkomen van ziekten onder de Papoea's. Vanaf dat jaar zijn omtrent de meest voorkomende volksziekten belangrijke gegevens verzameld. Met nadruk moet er echter op gewezen worden, dat de tijd nog niet is gekomen om zich een nauwkeurig beeld te vormen van de gezondheidstoestand der Papoea's; daarvoor is de aanraking van de medici met hen nog te oppervlakkig en de bestuursinvloed ook niet intensief genoeg. Zo staan ons geen cijfers ter beschikking omtrent geboorte en sterfte, in het bijzonder niet betreffende de sterfte onder zuigelingen en kleine

kinderen. Ook is omtrent de invloed van de voeding op de volksgezondheid van Nederlands Nieuw Guinea nagenoeg niets bekend. Dit neemt echter niet weg, dat nu reeds met zekerheid vaststaat, dat een bepaald aantal ziekten onder de Papoea's frequent voorkomen en de gezondheidstoestand beheersen; alleen de belangrijkste zullen hieronder kort worden besproken.

#### MALARIA

Malaria is op Nieuw Guinea verreweg de belangrijkste ziekte. Omtrent het voorkomen er van onder de Papoea's werden op grote schaal belangrijke gegevens verzameld, waarvan helaas tijdens de oorlog een aanzienlijk deel verloren is gegaan. Het is echter overtuigend komen vast te staan, dat in de laagvlakten en langs de kusten malaria in zeer sterke mate voorkomt. De milt-index is bij de volwassen Papoea's practisch steeds boven de 60 % en bij de kinderen boven de 80 %. Potente malaria overbrengende anophelinen komen in de genoemde gebieden overal in grote hoeveelheid voor.

Hiermede wil niet gezegd zijn, dat hier en daar niet een gebied van beperkte omvang is te vinden, waar malaria door zuiver plaatselijke omstandigheden niet of weinig voorkomt. Als voorbeelden kunnen worden genoemd enkele kampongs aan de zuidkust, waar vermoedelijk het niet of weinig voorkomen van malaria moet worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat de invloed van eb en vloed er zo groot is, dat het vormen van anopheles-broedplaatsen onmogelijk is. Ook Fakfak is een plaats met weinig malaria, alwaar het een gevolg is van de ligging op een heuvel met een poreuze karang-bodem. Voorts dient een uitzondering te worden gemaakt voor het gebied ten zuiden van Moeting tussen de Digoel en de Australische grens. Ofschoon niet malariavrij, komt deze ziekte aldaar in mindere mate voor dan elders in de vlakten van Nieuw Guinea. De milt-index komt er niet boven de 40 % en is dikwijls zelfs minder dan 25 %, terwijl deze in het aangrenzende Boven-Digoelgebied onmiddellijk weer stijgt tot 80 % en hoger. De reden van de geringe hoeveelheid malaria in deze streek is niet met zekerheid bekend. Het is echter niet uitgesloten, dat de regenval hierbij van invloed is; het Merauke-gebied is nl. het enige deel in Nederlands Nieuw Guinea met een duidelijke droge tijd. Ofschoon hier in het natte seizoen gevaarlijke anopheles-soorten geenszins ontbreken, is het zeer goed mogelijk dat de droge periode telkens het goed opgang komen van de malaria-overbrenging onderbreekt.

Vermelding dient hier gemaakt te worden van het resultaat der recente onderzoekingen van Prof. Swellengrebel langs de noordoostkust van Nederlands Nieuw Guinea (December 1947-Maart 1948). Aan de bevindingen van deze zo bij uitstek bevoegde hoogleraar moet wel bijzondere betekenis worden toegekend. In vier verschillende kampong-complexen (nl. Sentani-meer, Jautefa-baai, Seroei en omgeving, Naoe en Waren) werden 2288 Papoea's onderzocht op vergroting



van de milt en het voorkomen van één of meer soorten malariaparasieten in het bloed. De volgende staat, overgenomen uit het rapport van Prof. Swellengrebel, menen wij te moeten vermelden om een indruk te geven van de grote intensiteit der malaria-infecties onder de Papoea's in de onderzochte streken:

## Noordoost Nieuw Guinea

Leeftijd	Onderzocht totaal	Milt-index	Parasieten index <sup>1</sup>	Parasieten-dragers <sup>1</sup>	
				alle	met veel parasieten
0-1	162	81%	99%	73%	29 %
2-5	287	84%	102%	80%	27 %
6-10	740	88%	68%	61%	12 %
11-15	347	82%	39%	38%	1,5 %
16-25	294	66%	31%	29%	0,4 %
26-34	224	65%	33%	32%	0,5 %
35	234	61%	26%	25%	0 %

<sup>1</sup> Bij het percentage „parasietendragers” wordt geen en bij het percentage „parasieten-index” wordt wel rekening gehouden met dubbele of drievoudige infecties van de verschillende soorten van malaria-parasieten.

Van de kinderen van 2-5 jaar blijken niet minder dan 80 % met malaria-parasieten in het bloed rond te lopen en een niet onaanzienlijk deel hiervan (nl. 22 %) heeft zelfs dubbele infecties. Met het voortschrijden van de jaren neemt het percentage parasietendragers geleidelijk af. Vooral daalt bij de ouderen het aantal personen, dat veel parasieten bij zich heeft (zie laatste kolom). Toch blijft het aantal parasietendragers onder de volwassenen nog hoog. Prof. Swellengrebel merkt hieromtrent het volgende op: „In de chronisch hoog-endemische streken van Nieuw Guinea vormen de Papoea's, vooral hun kinderen, een reservoir van malaria-parasieten, dat zijn weerga in overeenkomstige streken van West-Indonesië nog niet heeft gevonden. Daarom is die bevolking een ernstig gevaar voor vreemdelingen, die zich in het land komen vestigen, ernstiger dan in andere immigratie-gebieden”.

Indien men nu vraagt wat de invloed van deze hoge malaria-frequentie op de gezondheidstoestand is, dan moet hierop geantwoord worden, dat dit niet nauwkeurig bekend is, althans niet in cijfers is uit te drukken. Wij beschikken niet over ziektecijfers; wij weten dus niet hoeveel malaria-aanvallen het Papoea-kind en de volwassen Papoea's ongeveer per jaar hebben te doorstaan. Ook is niet bij benadering aan te geven in welke mate de arbeidskracht door de verslappende malaria-aanvallen wordt benadeeld. Evenmin staan ons betrouwbare geboorten- en sterftecijfers ter beschikking. Bekend is alleen, dat de jonge Papoea-kinderen tot ongeveer 3 jaar er slecht, mager en anaemisch uitzien. Deze verschijnselen, welke bij oudere kinderen niet meer opvallen, moeten wel aan de talrijke malaria-

infecties worden toegeschreven. Het is dan ook wel zeer waarschijnlijk, dat, hoewel exacte cijfers ontbreken, de sterfte onder de jonge kinderen hoog is.

De vermindering van het aantal parasietendragers met het voortschrijden der jaren moet beschouwd worden als een zich tegen de parasieten gerichte relatieve immuniteit, welke de volwassen Papoea's onder invloed van de voortdurende infecties in de loop der jaren hebben verworven. We hebben hier dus een voorbeeld van "survival of the fittest". Volmaakt immuun voor malaria is de volwassen Papoea niet. Malaria-aanvallen worden zo nu en dan ook bij hem waargenomen. Deze aanvallen zijn echter van lichte aard, duren kort en hebben op de algemene lichaamstoestand weinig of geen invloed. Het feit echter, dat de *volwassen Papoea's voor malaria-infecties nagenoeg ongevoelig* zijn geworden, is van groot praktisch belang. Wil men b.v. bij een onderneming in Nieuw Guinea op eenvoudige wijze de malaria onder de werklieden zo laag mogelijk houden, dan zal men wat de keuze van arbeiders betreft, zich moeten richten tot de Papoea's, geboren en getogen in een malariastreek.

Gezien de bovenstaande waarnemingen bij de bevolking, is het niet te verwonderen, dat nederzettingen van niet-Papoea's in de vlakten van Nieuw Guinea steeds in ernstige mate met malaria te kampen hebben gehad. Dit was – zoals reeds werd opgemerkt – vóór de oorlog bij de militaire detachementen het geval. Ook bij de grote Mamberamo-expeditie (1920-1922) was malaira een zeer frequente ziekte. Dank zij een ruime geneeskundige voorziening met 2 artsen voor 400-700 man kon de malaria echter in toom gehouden worden. Bij de vestiging aan de Boven-Digoel kwamen malaria en zwartwaterkoorts in zo'n hoge mate voor, dat ernstig werd overwogen de nederzetting op te heffen. Door de plaatsing van een tweede arts die uitsluitend belast was met de malaria-bestrijding werd deze ziekte echter dusdanig bedwongen dat hiervan kon worden afgezien. Ook in de kolonisaties van Indo-Europeanen bij Manokwari en in de Dojo-vlakte bij het Sentani-meer kwam voor de oorlog malaria zeer veelvuldig voor; de meeste kolonisten was het aan te zien, dat ze onder malaria te lijden hadden. De veelvuldige malaria heeft er dan ook het hare toe bijgedragen om deze nederzettingen destijds te doen mislukken.

Als een ongunstig teken voor een malariahaard moet worden beschouwd het optreden van *zwartwaterkoorts*. Alhoewel het juiste verband tussen malaria en zwartwaterkoorts niet bekend is, is het zeker, dat tussen deze twee ziekten een zeer nauwe verwantschap bestaat. Zwartwaterkoorts komt alleen voor in zware malariahaarden. Voorts is zeker, dat, indien men er in slaagt de hoeveelheid malaria-infecties te verminderen, ook de zwartwaterkoortsgevallen afnemen of zelfs verdwijnen. Zwartwaterkoorts komt niet of hoogst zelden voor onder de autochthone bevolking, welke in de malariahaard is geboren en getogen. De ziekte treft speciaal vreemdelingen, die zich in een malariagebied vestigen en nog hun volle vatbaarheid voor deze aandoening bezitten.

Het wijst dan ook weer op de ernst van de malaria in Nieuw Guinea, dat bij

alle bovengenoemde nederzettingen in de vlakten van Nieuw Guinea zwartwaterkoorts steeds is opgetreden. Dit was o.m. het geval bij de Mamberamo-expeditie. Bij de Boven-Digoel-vestiging bedroeg het aantal gevallen in 1929, welk jaar zich kenmerkte door bijzonder veel malaria, 126 bij een gemiddelde sterkte dezer nederzetting van ongeveer 2500. Ook in de kolonisaties van Indo-Europeanen komt zwartwaterkoorts voor. Eveneens was vóór de oorlog bij de vele kleine politiedetachementen, speciaal langs de noordkust, zwartwaterkoorts een bekende en terecht gevreesde ziekte.

Het feit, dat malaria in de laaggelegen gebieden van Nieuw Guinea in zo'n bijzonder grote hoeveelheid voorkomt, vindt zijn verklaring in een omstandigheid van zuiver entomologische aard. De *anopheles-fauna van Nieuw Guinea* en de haar omliggende eilandengroepen verschilt geheel van die van Indonesië. De belangrijkste malariaoverbrengende anophelinen van Nieuw Guinea behoren tot de *A. punctulatus*-groep en deze onderscheidt zich van alle andere malaria overbrengende anopheles-soorten in het westelijk gelegen Indonesië doordat zij aan haar broedplaatsen nagenoeg geen eisen stelt; ze broedt in stilstaand en stromend, helder en troebel, zout en zoet water, en zelfs in prauwen en drums. Het was dan ook niet te verwonderen, dat in kleine complexen van bevoeide sawah's (zowel bij Sorong als in de omgeving van Manokwari) volop larven van de *A. punctulatus*-groep werden aangetroffen. Ook werden ze er gevonden nadat deze sawah's waren omgezet in visvijvers. Slechts aan één eis moet worden voldaan: de broedplaatsen moeten rechtstreeks door de zon worden beschenen, zij het ook gedurende enige uren daags. In werkelijk maagdelijk oerbos zijn de larven in Nederlands

Nieuw Guinea nooit aangetroffen. Worden echter in het bos enkele bomen gekapt, dan vindt men al spoedig een plekje, waar de larven van deze anopheles voorkomen. Het openkappen van het terrein heeft dus steeds ten gevolge, dat men de gelegenheid tot broeden van deze anopheles sterk in de hand werkt en – indien men tegelijkertijd geen maatregelen neemt – de toename van de malaria bevordert.



Broedplaats van *Anopheles punctulatus typicus* en *Anopheles farauti* langs een grote weg



De broedplaatsvorming van *A. punctulatus* wordt mede door een klimatologische omstandigheid in de hand gewerkt, nl. dat – behalve in het gebied tussen Merauke en Digoel – er nergens in de vlakten van Nieuw Guinea een regelmatige en duidelijk droge tijd bestaat; plas- en poelvorming kan dus het gehele jaar door plaats vinden.

De gevaarlijke anophelinen zijn dus in de vlakten van Nieuw Guinea steeds aanwezig. Deze anophelinen zouden bij nederzettingen van vreemdelingen van geen betekenis zijn, indien aan twee voorwaarden zou kunnen worden voldaan, nl. indien alle personen vrij zouden zijn van

malaria en indien de vestiging plaats vindt op voldoende afstand van Papoea-kampongs. Aan de eerste voorwaarde is in de praktijk niet te voldoen, aangezien tot heden bij vestigingen op Nieuw Guinea de nederzettingen grotendeels uit personen bestonden, die uit Indonesië afkomstig zijn (Indonesiërs of Indo-Europeanen). Bij de Boven-Digoel-nederzetting werd aan de tweede voorwaarde voldaan; in de omgeving van Tanah Merah waren over een afstand van 15 km geen Papoea-kampongs. Toch ontwikkelde zich hier na een zeker tijdsverloop een ernstige malaria-endemie, aangezien de Boven-Digoel-vlakte de anophelinen leverde en onder de geïnterneerden zich (latente) malarialijders bevonden, die als infectiebronnen dienden voor het ontstaan der endemie. Theoretisch zou zelfs een enkele malarialijder in een dergelijk gebied de malaria-transmissie aan de gang kunnen brengen.

Tot nu toe hebben we de *anophelinen van de punctulatusgroep* als gevaarlijk genoemd. De 3 anopheles-soorten, welke hiertoe behoren, zijn de *A. punctulatus* (Dönitz), *A. farauti* (Laveran) en *A. koliensis* (Owen). Overal in het laagland worden één of meer van deze anopheles-soorten aangetroffen. Hiernaast speelt echter de *A. bancrofti*, een grote en zwarte muskiet, een zekere rol. Met zekerheid is dit alleen aangetoond in Tanah Merah. Deze anopheles-soort wordt slechts hier en daar aangetroffen (Tanah Merah, Merauke, Frederik-Hendrik-eiland, Hollandia en als meest westelijke vindplaats Soedoe Point aan de Wasian). Wat betreft haar betekenis als overbrengster van malaria staat ze zeker ten achter bij die van de vertegenwoordigers der *punctulatusgroep*.



Hoefstappen in drassig terrein met veel larven van *Anopheles punctulatus typicus*

Het is algemeen bekend, dat een vrij groot deel van de malaria op de wereld z.g. "man-made" is, d.w.z. dat de broedplaatsen van de malaria overbrengende anophelinen door het toedoen van de mens zijn tot stand gekomen. Het meest treffende voorbeeld hiervan wordt vermoedelijk wel in Indonesië gevormd door de aldaar aangelegde visvijvers langs de noordkust van Java, welke b.v. in de benedenstad van Djakarta en in de omgeving van Priok de daar veelvuldige malaria veroorzaken.

Ook op Nieuw Guinea is deze "man-made" malaria van grote betekenis. Het ontbossen van terrein, waarbij niet onmiddellijk voor afvoer van water wordt gezorgd, betekent vorming van nieuwe broedplaatsen. Wegaanleg brengt wel bijzonder grote gevaren mee; niet alleen dat hierbij bos moet worden gekapt, doch ook wordt de natuurlijke waterafvoer vaak verstoord en worden voorts langs de weg "borrow-pits" gegraven, zodat aan weerszijden dikwijls een aaneenschakeling van plassen en kuilen wordt aangetroffen, welke ideale broedplaatsen voor de *A. punctulatus* zijn. Eveneens zijn tractorsporen en kuilen, gemaakt door dynamietexplosies, geliefde anopheles-broedplaatsen en voorbeelden van "man-made" malaria. Er zijn ons nederzettingen op Nieuw Guinea bekend, waar de malaria uitsluitend „bulldozer-made" is.

Aangaande het voorkomen van *malaria in het bergland* beschikken we slechts over schaarse gegevens. Op de weinige plaatsen, waar door artsen een onderzoek is ingesteld, zoals in de Swartvallei, Wissel- en Anggi-meren, werden geen gevaarlijke anophelinen aangetroffen en evenmin kon malaria bij de aldaar woonachtige bevolking worden vastgesteld. Er is dus gegronde hoop, dat belangrijke gedeelten van het bergland malariavrij zijn.

Echter zijn er na de oorlog enkele publicaties verschenen, waarin wordt medegedeeld, dat *A. farauti* en *A. koliensis* in de Baliem-vallei zijn waargenomen op een hoogte van  $\pm 1700$  m en dat ook in het Australische deel op een hoogte van minstens 5000 voet (1500 m) *A. punctulatus*, *A. farauti*, *A. koliensis* en *A. bancrofti* zijn aangetroffen. De aanwezigheid van deze gevaarlijke anophelinen in bepaalde gebieden van het bergland vormt een aanwijzing, dat we met een oordeel over het al of niet voorkomen van malaria in het bergland voorzichtig moeten zijn.

We kunnen thans overgaan tot bespreking van de *maatregelen ter bestrijding van de malaria*. Aangezien de malariaparasiet een kringloop vormt, waarbij deze door bepaalde muggensoorten (alle behorende tot het geslacht *Anopheles*) wordt overgebracht van mens op mens, bestaan er hoofdzakelijk drie wijzen om deze kringloop te onderbreken, nl.:

1. vernietiging van de parasieten in de mens;
2. beletting van de mug om de mens te steken;
3. verdelging van de mug.

Bij de eerste wijze tracht men met behulp van kinine – en in latere jaren ook van plasmochine, atebriane, paludrine en chloroquine – de malariaparasiet in de mens te doden. Indien alle personen, die parasieten bij zich hebben, zich lang genoeg zouden laten behandelen, zou men op deze wijze de ideale eindtoestand kunnen bereiken, waarbij de muskieten zich niet langer kunnen infecteren. In de praktijk wordt dit nimmer bereikt. Niet alleen laat zich slechts een beperkt gedeelte der zieken in tropische gewesten behandelen, maar bovendien zijn de parasieten bij zich dragende personen niet alle ziek. Deze parasietendragers, die gedurende lange tijd, zonder of met weinig klachten, met parasieten in het bloed rondlopen, infecteren juist de muggen en deze dragers zijn het talrijkst onder de jeugd. Men zou dus eigenlijk een gehele bevolking moeten behandelen. Dit is in verschillende landen (zoals Italië) stelselmatig geprobeerd, doch steeds met teleurstellende resultaten, aangezien steeds vele personen, vooral zuigelingen en kleine kinderen, waaronder het aantal dragers juist het grootst is, aan de behandeling ontsnapten.

Het meeste succes van deze bestrijdingswijze kan men verwachten bij een kleine groep van personen, die zich vestigt in een onbewoonde streek en waarbij het mogelijk is door regelmatig en frequent bloedonderzoek van alle personen de parasietendragers op te sporen en te behandelen. Onder dergelijke bijzondere omstandigheden, welke zich in de praktijk slechts zelden voordoen, moet het mogelijk zijn de kans op malariabesmetting voor anderen sterk te reduceren.

Bij de toepassing van de medicamenteuze prophylaxis ging men oorspronkelijk van een geheel ander beginsel uit. Men dacht door het toedienen op gezette tijden van kinine aan alle personen van een bevolkingsgroep, dus zowel aan reeds geïnfecteerde als niet-geïnfecteerde, nieuwe infecties te voorkomen. Hierbij nam men aan, dat kinine in staat zou zijn de ingebrachte malariakiemen onmiddellijk te vernietigen. Het is nu door proefnemingen op grote schaal, waarbij opzettelijk malaria-infecties bij proefpersonen werden tot stand gebracht, overtuigend aangetoond, dat het geregeld gebruik van kinine malaria-infecties niet kan voorkomen. Hetzelfde bleek later te gelden voor atebriane en chloroquine. Kinine, atebriane en chloroquine werken niet in op de eerste stadia van de malariaparasiet in de mens, waarbij zich deze parasieten in de weefselcellen (nl. levercellen) bevinden. Ze zijn niet een „causaal-prophylacticum”, waarmee wordt bedoeld, dat ze niet in staat zijn de infectie in de kiem te smoren. Wel echter werken deze geneesmiddelen sterk in op de malariaparasieten, zodra deze in het bloed verschijnen; ze onderdrukken in krachtige mate het uitbreken van malariaaanvallen; het zijn dus alle drie „suppressieve middelen”.

In enigszins ernstige malaria-haarden dient *kinine* als suppressivum in een dagelijkse hoeveelheid van 400 mg te worden gebruikt. Hierbij komen „doorbraken” nog voor, doch de doorbrekende malaria-aanvallen verlopen licht en sterfte aan malaria wordt geheel voorkomen. De praktijk heeft geleerd, dat een dagelijkse toediening van kinine in de regel op weerstand stuit. Voor een deel

berust dit op de lichte bijverschijnselen, welke daarbij optreden, zoals oorsuizen, tremor en excitatie, welke klachten bekendstaan onder de naam van cinchonisme; voor een deel berust het bezwaar tegen deze vorm van malariabescherming echter op onwil en nonchalance.

*Atebrine* is tijdens de oorlog als suppressivum in gebruik gekomen, aangezien kinine niet in voldoende hoeveelheid ter beschikking stond. Het is als zodanig superieur aan kinine. De aanbevolen dosis is 100 mg (een tablet) per dag. De bijwerkingen van *atebrine* zijn ernstiger en gevaarlijker dan die van kinine. De geelkleuring van de huid, welke bij langdurig gebruik steeds optreedt, is op zichzelf onschuldig; het gevoel er daardoor „slecht” uit te zien wordt door sommige personen als een ernstige “drawback” beschouwd. Daarnaast kunnen echter ernstige huidaandoeningen en ook geestesstoornissen, vaak in de vorm van acute verwardheid, optreden, welke weliswaar bij het stopzetten van het *atebrine*-gebruik verdwijnen, doch vrij lang kunnen duren. Bij slecht gevoede en bij kleine personen (Maleiers en Chinezen) schijnen deze vergiftigingsverschijnselen frequenter op te treden.

Ofschoon gedurende de laatste oorlog door de Australische en Amerikaanse legers op Nieuw Guinea *atebrine* op grote schaal als suppressivum met zeer veel succes is toegepast bij uiteraard streng gekeurde en goed gevoede personen, blijft het niettemin een vraag of men onder de vaak armoedige en matig gevoede kolonisten op Nieuw Guinea een geregeld gebruik van *atebrine* voor dit doel kan aanbevelen.

De werking van *paludrine* is in zeker opzicht anders dan die van kinine en *atebrine*. Door talrijke zeer nauwkeurig opgezette proefnemingen op vrijwilligers is aangetoond, dat *paludrine* bij malaria tropica, waarvan de stammen afkomstig uit Australisch Nieuw Guinea waren, causaal-prophylactisch werkt. Het innemen tweemaal per week van 100 mg *paludrine* had ten gevolge, dat malaria-tropica-infecties bij vrijwilligers mislukten. Bij malaria tertiana heeft *paludrine* geen causaal-prophylactische werking, doch wel werkt het sterk suppressief.

De aan te bevelen hoeveelheid *paludrine* als prophylacticum en suppressivum is van omstandigheden afhankelijk. Ze hangt in de eerste plaats samen met de plaatselijke malaria-intensiteit. Verder is van belang of de te beschermen personen reeds malaria hebben doorstaan en hierdoor een zekere mate van immuniteit hebben verkregen, welke immuniteit de werking van *paludrine* versterkt. Voorts is het aangetoond, dat zekere stammen van malariaparasieten, in bepaalde gebiedsdelen voorkomende (b.v. Afrika), meer *paludrine* nodig hebben dan elders om door dit middel te worden beïnvloed.

In het algemeen moeten we voor Nieuw Guinea een dosis van 300 mg *paludrine* (3 tabletten) per week aanbevelen. Voor plaatsen, waar de *A. punctulatus* veel voorkomt en waar personen, die nog nimmer malaria hebben gehad, moeten wonen in de onmiddellijke nabijheid van bevolkingsgroepen, waaronder de parasieten-index hoog is, wordt een *paludrine*-gebruik van een tablet per dag aangeraden.

Voor zover tot heden bekend is, geven de bovenaangegeven hoeveelheden paludrine geen bijverschijnselen. De paludrine-prophylaxis moet dan ook voor Nieuw Guinea in de eerste plaats worden aanbevolen. Echter komen er in de laatste tijd in toenemende mate berichten over de neiging van malariaparasieten om tegen paludrine resistent te worden (Java en Malakka). Voor zover ons bekend, is tot nu toe van deze resistentie op Nederlands Nieuw Guinea niets gebleken, ofschoon hierop wel is gelet.

Het nieuwste malariamiddel, waaromtrent vooral als suppressivum veel gewag wordt gemaakt, is *chloroquine* (resorchine, nivaquine of aralen). Volgens het "Expert-committee on Malaria of the World Health Organization" (3de Rapport Genève 1950) werden met een eenmalige wekelijkse toediening van 300 mg (base) aan volwassenen en van 150 mg aan zuigelingen en kinderen zeer goede resultaten bereikt. Omtrent de bijverschijnselen is nog niet veel bekend, doch bij een eenmalig gebruik van 300 mg per week gedurende een jaar werden gezichtstoornissen, hoofdpijn, depigmentaties van het haar en huidandoeningen waargenomen. Voor zover ons bekend, werd op Nederlands Nieuw Guinea chloroquine nog niet als prophylacticum aangewend.

Tenslotte dient omtrent het gebruik van *suppressiva in het algemeen* het volgende te worden opgemerkt. Een ruime ervaring heeft ons geleerd, dat de geregelde inname van een suppressivum veelal op verzet stuit en dat er een sterke neiging bestaat zich aan het gebruik er van te onttrekken. Dit geldt zowel voor Europeanen als voor inheemsen. Het meeste succes is nog te verwachten bij kleine, afgesloten gemeenschappen, waar streng toezicht op het werkelijk gebruik van het prophylacticum mogelijk is, zoals internaten, gevangenen en explorerende veldgroepen. Dit toezicht dient niet aan iemand te worden overgelaten, die onvoldoende op de hoogte is van de betekenis van deze hygiënische maatregel. Helaas is dit dikwijls het geval en onttaardt de prophylaxis in de uitdeling van een medicament, dat voor een groot deel niet wordt geslikt. Vooral bij een normale samenleving, waarin vrouwen, kinderen en vooral zuigelingen zijn opgenomen, mag men zich van stipte inname geen grote verwachting vormen.

Een geheel andere methode van malariabestrijding is die, waarbij men door mechanische bescherming de mens voor het steken door muggen tracht te behoeden, hetgeen in de praktijk geschiedt door het gebruik van *musketengaas en klamboes*. Ook moet hiertoe gerekend worden het gebruik van lange broeken en hemden met lange mouwen in de avonduren. De mate van het succes dezer methode is ook hier weer geheel afhankelijk van de omstandigheid of de betrokken personen voldoende inzicht hebben in de betekenis en de ernst van deze maatregel. De praktijk heeft geleerd, dat klamboes op Nieuw Guinea vaak slordig gebruikt worden, zodat het dan ook dikwijls gelukt hierin des ochtends muskieten aan te treffen. Dit onzorgvuldige gebruik wordt op vele plaatsen in Nieuw Guinea (zoals Pionierbivak, Tanah Merah, Mogoi, Wasian e.a.) in de hand gewerkt door de omstandigheid, dat op genoemde plaatsen van de aanwezige



muggen geen last wordt ondervonden, aangezien het aantal muskieten niet groot is en men van de steek van *Anopheles punctulatus* geen last heeft, als gevolg waarvan vele inwoners de mening zijn toegedaan, dat muskieten ontbreken. De betrekkelijk geringe hoeveelheid muskieten bestaat in zulke gevallen echter voor een groot deel, ja soms geheel uit gevaarlijke *Anopheles*-soorten. Men bedenke wel, dat in het bijzonder op Nieuw Guinea bij muskieten de gevaarlijkheid niet evenredig is met de hinderlijkheid.

De praktijk heeft ruimschoots geleerd, dat op voldoende inzicht en medewerking van inheemse arbeiders voor een doelmatig gebruik van met gaas afgesloten verblijven evenmin kan worden gerekend, zodat de methode van mechanische bescherming tegen malaria-infecties als uitsluitende maatregel voor deze groep niet kan worden aanbevolen. Voor inrichtingen als hospitalen, internaten e.a., waar toezicht mogelijk is, ligt de zaak uiteraard anders. Gaasbescherming moet in het bijzonder worden aanbevolen voor landbouwkolonisten op Nieuw Guinea. Hun werkzaamheden brengen mede, dat ze geïsoleerd of in zo kleine groepjes zullen moeten wonen, dat antilarvaire maatregelen tegen muskieten in de praktijk moeilijk uitvoerbaar zijn. De aandacht moge hier gevestigd worden op gaas van plastic materiaal, dat niet roest en lang goed blijft.

Door het gebruik van "*repellents*" tracht men langs chemische weg zich tegen de beet van muggen te beschermen. De gedurende de oorlog in gebruik gekomen middelen, zoals dimethylphtalaat en Rutgers 612, overtreffen de andere, zoals citronella- en eucalyptusolie. Ze helpen voor ongeveer 2 à 3 uur, waarna de insmering moet worden herhaald. Ze zijn niet giftig, doch prikkelen de slijmvliezen en men moet er dus voor zorgen, dat ze niet in de ogen komen. Verder werken ze in op plastic-artikelen als horlogeglazen, vulpennen en dergelijke.

De derde methode van malariabestrijding is die, waarbij men de *muskieten* tracht te vernietigen. Dit kan op twee wijzen geschieden, nl. door het nemen van maatregelen tegen het gevleugelde insect of tegen de larve er van, welke alleen in het water kan leven.

De methode om de volwassen *muskieten* te doden is na de oorlog meer in gebruik gekomen. Voordien sproeide men reeds met allerlei middelen als shelltox, flytox, flit, rids, enz. Deze stoffen bestaan alle uit oplossingen van pyrethrines in petroleum. Deze middelen worden zo fijn mogelijk verdeeld en als mist verstoven. De gehele ruimte van een vertrek moet er mee gespoten worden met de bedoeling alle rondvliegende en op de muren neergestreken muskieten te treffen. Het zijn dan ook z.g. "space-sprays". Muskieten, welke getroffen worden, vallen praktisch onmiddellijk dood of bewusteloos neer. Deze stoffen hebben derhalve een sterk "knock-down" effect. Wil men dus een vertrek zo spoedig mogelijk muskieten-vrij maken, dan is één dezer middelen nog steeds het meest afdoende. Ze hebben echter geen langdurige nawerking en moeten dus na een zeker tijdstip worden herhaald om een vertrek muskieten-vrij te houden.

Het tijdens de oorlog in gebruik gekomen middel DDT heeft als gevolg gehad,

dat het doden van de muskieten als gevleugeld insect veel meer populair is geworden. DDT werkt nl. geheel anders. Het heeft geen "knock-down" effect; muskieten, welke met DDT in aanraking zijn geweest, gaan wel dood, doch dit duurt enige tijd, vaak enige uren. Het heeft echter, op de juiste wijze toegepast, een langdurige nawerking, z.g. "residual-effect". Hiertoe moet DDT in een 4 of 5 % oplossing in petroleum op alle muren, tegen de zolder, de meubels, onder de bedden en tafels worden gespreid in een hoeveelheid van  $\pm 40$  cc van een 5 % oplossing per m<sup>2</sup> wandoppervlakte. De besproeiing moet op een royale wijze geschieden en het is dan ook meer een "DDT-painting" zoals de Amerikanen het noemen, dan een "spraying". Na korte tijd verdampt de petroleum en DDT blijft in kristalletjes achter. Dit laagje heeft een dodende werking op de muskieten (en ook vliegen), die hierop neerstrijken, welke werking in de tropen enige maanden blijft bestaan. Het doodt echter alleen die muskieten, welke op de muren of aan de zolder gaan zitten en dit doen helaas slechts bepaalde soorten van anopheles, nl. de z.g. „huismuskieten". Dit zijn die muggen, welke nadat ze de mens hebben gestoken, een zekere tijd in huis blijven en dan gemakkelijk b.v. 's ochtends in de huizen kunnen worden aangetroffen. Hiertoe behoren de *A. ludlowi* en de *A. hyrcanus*, welke op Java en Sumatra als malaria-overbrengers een grote rol spelen en welke men dan ook 's ochtends in grote hoeveelheid in de huizen kan aantreffen. Over het algemeen ziet men de vertegenwoordigers der *A. punctulatus*-groep slechts zelden in de huizen aan de wand zitten. Het gemakkelijkst vangt men *A. punctulatus* op mensen in open galerijen of buitenshuis. De *A. punctulatus* attaqueert de mens zeer frequent in de buitenlucht, doch hij komt ook wel degelijk in de huizen; hij valt dan vermoedelijk de mens rechtstreeks aan en verlaat daarna het huis weer spoedig. De *A. punctulatus* is dan ook geen echte huismuskiet. Een deel der muggen strijkt echter met zekerheid op de wand neer, hetgeen door proefnemingen van Swellengrebel en Stack is bewezen.

Op grond van het bovenstaande is het niet waarschijnlijk, dat men met de *beschildering van de wanden der huizen met DDT* in Nieuw Guinea dezelfde gunstige resultaten mag verwachten, zoals deze zijn bereikt in andere landen, waar men met echte huismuskieten te doen heeft. Zeker zullen de infecties, buitenshuis opgedaan, niet worden voorkomen, doch alleen een nauwkeurig opgezet experiment in een gebied, waar geen andere maatregelen worden genomen, zal een antwoord kunnen geven op de vraag of de „DDT-indoor-spraying" voor de malariabestrijding op Nieuw Guinea praktisch bruikbaar is. Hierbij zou dan vooral gebruik moeten worden gemaakt van DDT-suspensies, waaraan het voordeel is verbonden, dat de werkzame stof meer aan de oppervlakte blijft zitten en niet, zoals dit bij een oplossing het geval is, ten dele in het poreuze materiaal van de wand (gaba-gaba of bilik) doordringt.

De belangrijkste methode van malariabestrijding op Nieuw Guinea is die, waarbij men zijn maatregelen richt tegen het larve-stadium van de gevaarlijke anophelinen; althans geldt dit voor geconcentreerde nederzettingen op Nieuw

Guinea. Met deze z.g. *antilarvaire maatregelen* beoogt men het tijdelijk onschadelijk maken of het voor goed opruimen van de broedplaatsen dezer anophelinen. Nu werd er reeds eerder op gewezen, dat de malaria overbrengende anophelinen op Nieuw Guinea niet kieskeurig zijn wat betreft hun broedplaatsen; ze broeden in allerlei soorten van waterverzamelingen, mits deze slechts voor een gedeelte van de dag door de zon worden beschenen. Dit betekent, dat de antilarvaire maatregelen op Nieuw Guinea omvangrijk moeten zijn. Prof. Swellengrebel merkt hieromtrent in zijn boven reeds genoemd verslag het volgende op: „We bedoelen . . . . het feit, dat de malaria-overbrengers in Nieuw Guinea, de verschillende soorten van de groep *Anopheles punctulatus*, niet alleen tot de meest potente behoren, die we kennen, maar tevens tot die soorten, welke door haar geringe kieskeurigheid op de selectie harer broedplaatsen en de talrijkheid harer larven in die broedplaatsen, alle voordeel van de species-assainering te niet doen, waardoor de bestrijding dezer soorten tot de moeilijkste en kostbaarste wordt, die men in Indonesië kent”.

Dit neemt niet weg, dat deze methode zoveel mogelijk dient te worden geprobeerd. Een gunstige omstandigheid is, dat de *A. punctulatus*-groep niet broedt



Besproeiing van anopheles-broedplaatsen met behulp van een knapsack-apparaat



lelijk onschadelijk  
anophelinen. Nu  
le anophelinen op  
en; ze broeden in  
een gedeelte van  
antilarvaire maat-  
ellengrebel merkt  
op: „We bedoelen  
de verschillende  
de meest potente  
loor haar geringe  
id harer larven in  
et doen, waardoor  
wordt, die men in

te worden gepro-  
groep niet broedt



ack-apparaat



Besproeiing van anopheles-broedplaatsen met behulp van een motorspray-apparaat

in het ongerepte oerbos en de maatregelen zich dus kunnen beperken tot het opengelegde terrein. Onder bepaalde omstandigheden, zoals bij olieterreinen, is het ontboste gebied slechts klein en zijn de broedplaatsen overzichtelijk en toegankelijk. Bij dergelijke vestigingen zijn antilarvaire maatregelen zeer goed mogelijk gebleken.

Bij nieuwe en zich nog uitbreidende nederzettingen, waarbij door het kappen van bos, aanleg van wegen en paden en ander grondverzet dagelijks nieuwe broedplaatsen worden gevormd, verdienen de tijdelijke maatregelen de voorkeur. Hieronder wordt verstaan het geregeld besproeien van de broedplaatsen met een larvendodende oliesoort met behulp van "knapsack-sprayers". Verschillende oliesoorten zijn hiervoor bruikbaar; te Sorong voldeed solar-olie als zodanig zeer goed. Deze bespuitingen van de broedplaatsen met olie hebben slechts een tijdelijke uitwerking; ze moeten dan ook geregeld, liefst wekelijks worden herhaald. Dit geldt vooral voor een land als Nieuw Guinea, waar een werkelijk droge tijd ontbreekt en het gehele jaar door plas- en poelvorming plaats vindt.

Zodra de nieuwe nederzetting een meer permanent karakter gaat aannemen, zal

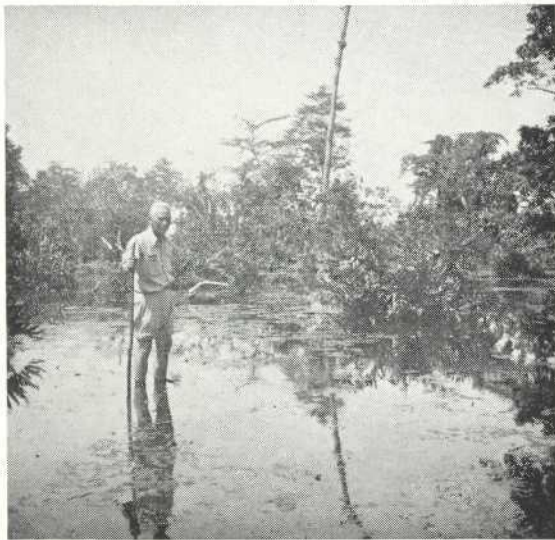


men er echter naar moeten streven om te komen tot eveneens *permanente assainering*, waarbij men beoogt door technische maatregelen, zoals ophoging, drainage, aanleg van afvoergoten en egalisering, broedplaatsenvorming onmogelijk te maken. Op deze wijze wordt de plaats blijvend gezond gemaakt, zodat medicamenteuze prophylaxis, gaasbescherming en het spuiten van olie overbodig worden. Technische gezondmakingswerken zijn echter kostbaar en waar de nederzettingen op Nieuw Guinea over het algemeen klein zijn, worden grote uitgaven vaak niet verantwoord geacht. Onder deze omstandigheden blijft het geregeld bespuiten van de broedplaatsen de aangewezen methode van malaria-bestrijding.

In de nederzetting van de *Nederlandsche Nieuw Guinea Petroleum Maatschappij te Sorong* heeft zich de malariabestrijding praktisch beperkt tot het nemen van *antilarvaire maatregelen*. In den beginne bestond dit nagenoeg alleen uit het geregeld bespuiten van de broedplaatsen, doch later zijn ook belangrijke technische werken uitgevoerd. Grote terreingedeelten werden opgehoogd en talrijke dreineergoten werden aangelegd; een uitgestrekte lagune werd door een ruimere verbinding met de zee onschadelijk gemaakt. Het bereikte resultaat moge met de onderstaande cijfers worden toegelicht.

“Attack rate” (aantal malariagevallen per 100 werknemers in een maand):

1947 . . . . .	27 %	1950 . . . . .	1,6 %
1948 . . . . .	12 %	1951 . . . . .	2,6 %
1949 . . . . .	4,2 %	1952 . . . . .	1,2 %



In 1947 kwam te Sorong malaria in ernstige mate voor. De gemiddelde attackrate onder de werknemers was per maand 27 proc. In dit jaar werden 2 gevallen van zwartwaterkoorts waargenomen, welke ziekte nadien niet meer is voorgekomen. In de loop van de jaren 1948, 1949 en 1950 is de malariafrequentie zeer sterk verminderd; de malaria neemt er thans als ziekte geen belangrijke plaats meer in.

Lagune met veel larven van *Anopheles farauti* tussen op het water drijvende algen

In 1951 werden meer gevallen constateerd. Dit niet te betekenen transmissie was malaria attack in alle gevallen onder de werknemers waargenomen, onder personen slechte plaatsse woonachtige groepen op Nieuw Guinea in het algemeen overplaatsingen van samenstellingen voortdurend uitdelen van Nieuw Guinea voerd en onder komen vaak in den na aankomst recidieven voor. Samenleving is het is te verminderde ziekte van gering hun gezinsleden. De ervaring te lastige vertegenwoordigen zijn grote en voorties terug te brengen zij in dit malaria

Moge deze er welke zich ergende malaria onder regelen tegen de en primitieve beles-soorten is met bereikt. We w Guinea proeven resultaat mogelijk met het oog op betekent. Aangeoorzaakt onder i



s permanente assai-  
hoging, drainage,  
ng onmogelijk te  
kt, zodat medica-  
n olie overbodig  
baar en waar de  
jn, worden grote  
igheden blijft het  
ode van malaria-

um Maatschappij te  
t het nemen van  
n uit het geregeld  
grijke technische  
l en talrijke drai-  
oor een ruimere  
taat moge met de

s in een maand):  
... 1,6 %  
... 2,6 %  
... 1,2 %

m te Sorong ma-  
ge mate voor. De  
ackrate onder de  
as per maand 27  
r werden 2 geval-  
waterkoorts waar-  
ke ziekte nadien  
voorgekomen. In  
jaren 1948, 1949  
malariafrequentie  
minderd; de ma-  
thans als ziekte  
te plaats meer in.

arven van Anopheles  
het water drijvende

In 1951 werden wederom wat meer gevallen van malaria geconstateerd. Dit behoeft echter niet te betekenen, dat de malaria-transmissie was toegenomen. De malaria attack rate slaat nl. op alle gevallen van malaria, die onder de werknemers worden waargenomen, ook al zijn deze personen slechts korte tijd ter plaatse woonachtig. Arbeidersgroepen op Nieuw Guinea zijn in het algemeen ten gevolge van overplaatsingen zeer wisselend van samenstelling. Ze worden voortdurend uit verschillende delen van Nieuw Guinea aangevoerd en onder de nieuwelingen komen vaak in de eerste maanden na aankomst lichtverlopende

recidieven voor. In verband met deze wisselende samenstelling van de arbeiderssamenleving is het te betwijfelen of het malariacijfer onder deze personen nog verder is te verminderen. Voor de thans te Sorong wonende Europeanen is malaria een ziekte van geringe betekenis geworden. Onder de 548 aldaar wonende employé's en hun gezinsleden kwamen in 1952 slechts 2 gevallen van malaria tertiana voor. De ervaring te Sorong heeft geleerd, dat het zelfs in Nieuw Guinea met zijn lastige vertegenwoordigers van de *A. punctulatus*-groep als overbrengers en met zijn grote en voortdurende regenval mogelijk is de malaria tot geringe proporties terug te brengen, mits aan de bestrijding een plaats wordt ingeruimd, waarop zij in dit malaria-rijke land recht heeft.

Moge deze ervaring van betekenis zijn voor kapitaalkrachtige maatschappijen, welke zich ergens in de laagvlakten van Nieuw Guinea willen gaan vestigen, voor de malaria onder de autochthone bevolking brengt zij niet de oplossing. Maatregelen tegen de anopheles-broedplaatsen bij een schaarse, zeer verspreid wonende en primitieve bevolking zijn onuitvoerbaar. In andere landen met andere anopheles-soorten is met de "DDT-indoor-spraying" veel succes bij de landelijke malaria bereikt. We wezen er boven reeds op, dat het aanbeveling verdient in Nieuw Guinea proeven te nemen met het spuiten van DDT binnenshuis. Ofschoon het resultaat mogelijk zal tegenvallen, dient een proefneming te worden genomen met het oog op het grote gevaar, dat de landelijke malaria voor de bevolking betekent. Aangezien malaria veel ziekte en vermoedelijk verhoogde sterfte veroorzaakt onder jonge kinderen, zal men voorshands maatregelen moeten nemen



Dezelfde lagune door betere verbinding met de zee onschadelijk gemaakt



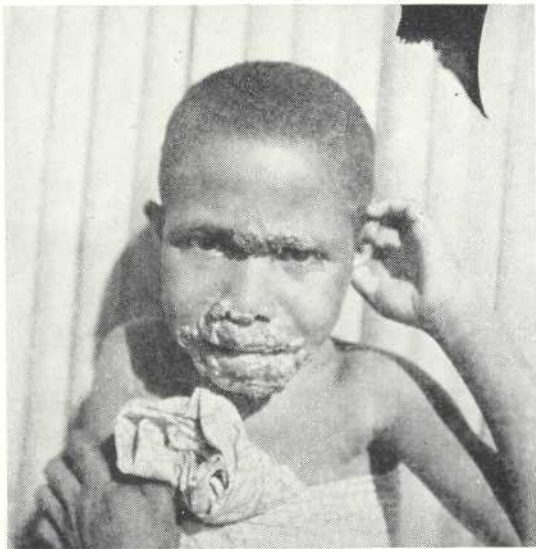
om te bereiken, dat deze zieke kinderen zo goed mogelijk worden behandeld. Het oprichten van poliklinieken op enkele centra is hiervoor niet voldoende. Men zal moeten zorgen, dat kinine in kleine buisjes (10 tabletten à 200 mg) tegen lage prijzen in de meest afgelegen kampongs verkrijgbaar is bij kamponghoofden, goeroes en toko's. Voor het kininegebruik door kleine kinderen met koorts dient door alle dorpshoofden, inheemse notabelen en tournerende ambtenaren propaganda te worden gemaakt. Het is te verwachten, dat langs deze weg langdurige ziekte en sterfte door malaria onder de bevolking zal worden verminderd.

#### FRAMBOESIA

Na malaria is framboesia op Nieuw Guinea de belangrijkste volksziekte. Het is een infectieziekte, waarvan de verwekker (*spirochaeta pertenuis*) morphologisch niet van die van syphilis is te onderscheiden. De infectie komt meestal tot stand door direct contact van mens op mens. Vermoedelijk is de besmetting ook mogelijk door indirect contact, zoals het gemeenschappelijk gebruik van ligmatjes en kleren. Of vliegen bij de overbrenging van deze ziekte een rol spelen is niet zeker. Door de intacte huid hebben geen infecties plaats; kleine huidwondjes als krab-effecten vormen meestal de porte d'entrée. Het samenwonen van meer gezinnen in één woning, hetgeen onder de Papoea's veel voorkomt, is zeer bevorderlijk voor de verspreiding der ziekte.

Evenals malaria op Nieuw Guinea vertoont framboesia een chronisch-endemisch verloop, hetgeen wil zeggen, dat er geen epidemische verheffingen voorkomen en

het aantal nieuwe infecties door de tijden heen ten naastenbij gelijk blijft. Bij de beschouwing van de geografische verspreiding blijkt, dat de aandoening wederom het veelvuldigst wordt gevonden in het laagland. Er is een ontwijfelbare correlatie met primitieve sociale omstandigheden, die een laag hygiënisch peil handhaven. Onder Papoea'se soldaten en politie-agenten, die in hun kampementen aan een beter hygiënisch regime zijn onderworpen, worden geen nieuwe framboesia-infecties waargenomen.



Papoea-knaap met framboesia tropica (tweede stadium)

Ofschoon ste niet of zelden w ziekte in Nieuw volksplaag wor vooral in het d het ontstaan v zweren; verde men van ernstig kan ze afschuw staan. Al deze a gepaard met e doch hebben t lijdens gedure zijn te werken Ook blijvende i door framboes kracht en leven deze ziekte erns maakt Hackett kenner, de opm fering and the from yaws is no over de dichthei Guinea zijn ni landen is geme wordt besmet e gunstiger beeld niek, dan besta Wel weet men, nezen bewoond hogere streken a

In 1921 werd lijdens opgemer Het voorkomen

Toen enige t algemeen beken als symptomen doch gelukkig Papoea's veel v

De moderne beschikt over u gelijk aan die va



orden behandeld.  
r niet voldoende.  
n à 200 mg) tegen  
kamponghoofden,  
deren met koorts  
rende ambtenaren  
ngs deze weg lang-  
orden verminderd.

volksziekte. Het is  
(e) morphologisch  
meestal tot stand  
etting ook moge-  
van ligmatjes en  
pelen is niet zeker.  
wondjes als krab-  
van meer gezinnen  
zeer bevorderlijk

ronisch-endemisch  
gen voorkomen en  
uwe infecties door  
ten naastenbij ge-  
j de beschouwing  
fische verspreiding  
aandoening weder-  
uldigst wordt ge-  
laagland. Er is een  
correlatie met pri-  
e omstandigheden,  
giënisch peil hand-  
Papoea'se soldaten  
enten, die in hun  
a aan een beter hy-  
ne zijn onderwor-  
geen nieuwe fram-  
ies waargenomen.

met framboesia tropica  
(de stadium)

Ofschoon sterfte door framboesia alleen niet of zelden wordt veroorzaakt, moet deze ziekte in Nieuw Guinea als een zeer ernstige volksplaag worden beschouwd. Ze geeft vooral in het derde stadium aanleiding tot het ontstaan van uitgebreide en vaak diepe zweren; verder veroorzaakt ze allerlei vormen van ernstig been- en gewrichtslijden en kan ze afschuwelijke mutilaties doen ontstaan. Al deze afwijkingen gaan niet alleen gepaard met een sterk lichamelijk lijden, doch hebben tevens ten gevolge, dat de lijdens gedurende jaren veelal niet in staat zijn te werken of zelfs bedlegerig worden. Ook blijvende invaliditeit wordt niet zelden door framboesia veroorzaakt. De volkskracht en levensvreugde worden dus door deze ziekte ernstig benadeeld. Zeer terecht maakt Hackett, een erkend framboesia-kenner, de opmerking: "the amount of suffering and the economic disability arising from yaws is not generally realised". Cijfers over de dichtheid van framboesia op Nieuw Guinea zijn niet beschikbaar. Uit andere landen is gemeld, dat twee derde van de bevolking vóór het tiende levensjaar wordt besmet en er is weinig reden om aan te nemen, dat Nieuw Guinea een gunstiger beeld vertoont. Houdt een arts ergens in een Papoea-kampong polikliniek, dan bestaat verreweg het grootste deel zijner patiënten uit framboesia-lijdens. Wel weet men, dat in het gebied rondom Merauke, hetwelk door de Marindinezen bewoond wordt, de aandoening in beperkte mate voorkomt en dat zij in hogere streken afneemt.

In 1921 werden echter onder de bewoners van de *Swart-vallei* enige framboesia-lijdens opgemerkt en ook aan de *Wisselmeren* (1640 m) treft men de ziekte aan. Het voorkomen van framboesia is dus niet tot de laagvlakten beperkt.

Toen enige tientallen jaren geleden het ziektebeeld der framboesia nog niet algemeen bekend was, werden de bij de Papoea's gevonden afwijkingen beschouwd als symptomen van syphilis. Deze verkeerde interpretatie heeft de totaal onjuiste, doch gelukkig verdwijnende mening doen ontstaan, als zou syphilis onder de Papoea's veel voorkomen. Integendeel, deze ziekte is onder hen uiterst zeldzaam.

De moderne geneeskunde staat tegenover framboesia niet machteloos; men beschikt over uitermate krachtige *geneesmiddelen*. De behandeling is in principe gelijk aan die van syphilis, het verschil is echter, dat een afdoende behandeling bij

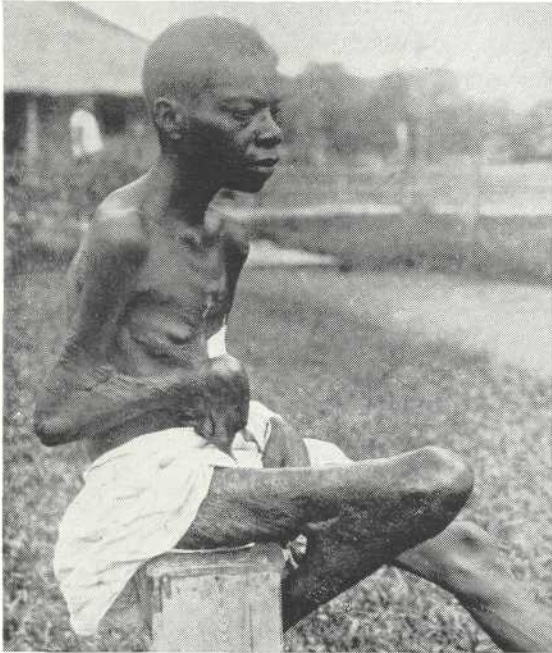


Framboesia tropica  
Overgangsfase van stadium 2 en 3



de laatste ziekte aanzienlijk langduriger is. Gedurende vele jaren was *neosalversan* het universele geneesmiddel der framboesiabestrijding. In het eerste en tweede stadium zijn één of twee injecties van 0,450 g neosalversan bij volwassenen reeds voldoende om de huidruptie te doen verdwijnen. Ook bij de meer destructieve processen in het derde stadium heeft neosalversan een zeer gunstig effect. Behalve dit geneesmiddel zijn er ook *andere arsenicumpraeparaten*, die werkzaam zijn. In dit opzicht zijn lange tijd spirocid en stovarsol populair geweest, daar deze geneesmiddelen in tabletvorm konden worden ingenomen. Willekeurig gebruik er van is echter niet ongevaarlijk. Bismuth-paerparaten zijn eveneens werkzaam, doch in Nederlands Nieuw Guinea zelden in gebruik geweest. Na de oorlog is het *penicilline* als zeer krachtig werkend geneesmiddel tegen framboesia bekend geworden. Hierover verschenen in de laatste jaren talrijke publicaties, alhoewel zij niet van Nieuw Guinea afkomstig zijn. Hieruit komt duidelijk naar voren, dat thans algemeen penicilline als de "drug of choice" wordt beschouwd. Het Expert-comitee van de Wereldgezondheidsorganisatie beveelt voorlopig voor volwassenen aan een intramusculaire injectie van 1,2 miljoen eenheden penicilline G in olie met 2 % aluminium-monostearaat (PAM), zo mogelijk na 3-5 dagen te herhalen. Naar het zich laat aanzien, liggen er voor Nederlands Nieuw Guinea in deze bestrijdingswijze grote perspectieven.

De bestrijding van framboesia als volksziekte dient zich in de eerste plaats te



richten op de behandeling van alle infectieuze gevallen van het eerste en tweede stadium. Het tertiaire stadium is spirochaeten-arm en heeft qua besmettelijkheid minder betekenis, ofschoon de behandeling er van uiteraard een dankbaar werk is. Deze behandeling zal in het algemeen buiten de ziekeninrichtingen op poliklinieken en tijdens tournees moeten geschieden. Het zou ondoenlijk zijn, het enorme aantal framboesia-lijdens in ziekenhuizen op te nemen en ook kan men niet verwachten, dat de primitieve Papoea's zich en masse van hun veraf gelegen kampongs

Framboesia tropica. Mutilatie

naar de standplaats behandelen.

Lijkt de bestrijding te staan, een aantal gevallen. Dit is een kundige ressor omstandigheden geweest, dat op per jaar worden neosalversan-injectiefus stadium zich in besmette ressorts-arts zijn maal een kring hoofden en goe Nieuw Guinea nodig hebben om hij lange tijd van toenemende belemments- en zending handeling van artsen in zo ster artsen dikwijls o belemmerend op te overwegen om opgedragen, een gezondheidszorg

Er is veel overstaan framboesia en bij foutieve complicaties. In de Papoeese verpleg bekwamen en zodat de voordig werkende v gegeven van inject een geneesheer ontraden.

Uit een oogpunt bij de uiteraard Indien een tour eerste kan word

naar de standplaats van de geneesheer zullen begeven om zich daar te laten behandelen.

Lijkt de bestrijding van deze ziekte, nu krachtige geneesmiddelen ter beschikking staan, eenvoudig, in de praktijk is op Nieuw Guinea het resultaat tegengevallen. Dit is allereerst te wijten aan het beperkte aantal artsen, zodat de geneeskundige ressorten zeer groot zijn en slechts voor zover vervoermiddelen en weersomstandigheden gunstig zijn, incidenteel worden afgereisd. De praktijk heeft uitgewezen, dat op deze wijze belangrijke framboesiahaarden veelal slechts éénmaal per jaar worden bezocht. Met de tijdens zulk een bezoek verstrekte éénmalige neosalversan-injectie wordt bereikt, dat de lijdens tijdelijk in een latent, niet infectieus stadium komen, waarna echter na een zeker tijdsbestek opnieuw de ziekte zich in besmettelijke vorm gaat manifesteren. Bij een doelmatige bestrijding zal de ressorts-arts zijn reizen inrichten volgens een schema, waarbij hij in 2 weken viermaal een kring van kampongs rondreist. Administratieve hulp van kamponghoofden en goeroes is hierbij onontbeerlijk. Deze methode is op Nederlands Nieuw Guinea nog onvoldoende in gebruik. Veelal zal de reizende arts dagen nodig hebben om het bestrijdingsressort te bereiken en het gevolg zal zijn, dat hij lange tijd van zijn standplaats afwezig is. Hiertegen worden de laatste jaren toenemende bezwaren ontmoet. Was voorheen het geneeskundige gouvernements- en zendingspersoneel in de eerste plaats en bijna uitsluitend op de behandeling van de zieke bevolking ingesteld, thans zijn de standplaatsen der artsen in zo sterke mate met een gouvernementeel apparaat bevolkt, dat het de artsen dikwijls onmogelijk is ze te verlaten. Deze situatie heeft in de laatste jaren belemmerend op de framboesiabestrijding gewerkt. Het ware derhalve ernstig te overwegen om aan de tweeledige zorg, die thans de artsen op Nieuw Guinea is opgedragen, een einde te maken en een korps te vormen, dat uitsluitend met de gezondheidszorg voor de Papoea's wordt belast.

Er is veel over gediscussieerd of het verantwoord is om *mantri-verplegers* toe te staan *framboesia met neosalversan te behandelen*. Het geneesmiddel is niet ongevaarlijk en bij foutieve techniek der intraveneuze inspuiting ontstaan onaangename complicaties. In de grotere ziekenhuizen op Nieuw Guinea is echter gebleken, dat Papoeese verplegers zich in het geven van neosalversan-injecties zeer goed kunnen bekwamen en dat zij het ziektebeeld gemakkelijk kunnen leren herkennen, zodat de voordelen wel tegen de bezwaren opwegen, daar het aantal zelfstandig werkende verplegers op Nieuw Guinea groter is dan dat der artsen. Het geven van injecties door onbevoegden, die niet onder leiding en toezicht van een geneesheer staan, zoals geestelijken, moet daarentegen ten zeerste worden ontraden.

Uit een oogpunt van efficiency biedt de moderne behandeling met penicilline bij de uiteraard kostbare framboesiabestrijding mogelijk eveneens voordelen. Indien een tournerend arts met twee injecties, waarvan de laatste 3-5 dagen na de eerste kan worden toegediend, kan volstaan, dan zal hij in een korter tijdsbestek

meer zieken kunnen behandelen dan tevoren het geval was. Penicilline is bovendien een geneesmiddel, waarvan de toediening aan mindere gevaren is verbonden en de inspuitingstechniek is gemakkelijker dan die van neosalversan. Ofschoon het nimmer mogelijk zal zijn bij de primitieve sociale omstandigheden, waaronder de Papoeese bevolking leeft, de framboesia volledig te doen verdwijnen, kan ongetwijfeld haar het karakter van volksziekte in de thans bestuurde gebieden worden ontnomen.

#### ANDERE VOORKOMENDE ZIEKTEN

##### TUBERCULOSE

Deze ziekte komt voor in de vormen, waaronder zij ook in de cultuurlanden wordt waargenomen. Longtuberculose staat op de voorgrond, doch ook lymphkliertuberculose met fistulatie wordt regelmatig gezien. Andere vormen zijn minder frequent.

Er komen de laatste tijd aanwijzingen naar voren, dat tuberculose onder de Papoeese bevolking niet onaanzienlijk verbreid is. Dat de ziekte bij de Papoea's, die onder bijzondere omstandigheden leven, in ernstige mate kan voorkomen, is aangetoond door een onzer, die in 1934 een onderzoek instelde naar het voorkomen van deze ziekte onder de leerlingen van een tweetal Zendingsscholen te Miei (Geelvinkbaai), welke leerlingen in een internaat waren ondergebracht. Onder de internaatbewoners, waarvan het aantal 91 was, werden 7 zekere gevallen van tuberculose vastgesteld, waarvan 3 dodelijk verlieten.

In 1951 werden door Huber de onderwijzers en de leerlingen van een *jongens-internaat te Meranke* doorgelicht. Twee onderwijzers en verder nog 2 van de 20 leerlingen bleken met zekerheid aan longtuberculose te lijden. Verder werden bij 6 jongens nog longafwijkingen gevonden, waarvan de aard niet zeker was; slechts 12 jongens vertoonden geen longafwijkingen. Naar aanleiding van de doorlichting van Papoeamilitairen merkt Huber nog op: „De uitgebreidheid van de resten van longaandoeningen bij de Papoeamilitairen doet echter vermoeden, dat tuberculose bij de autochthone bevolking frequent voorkomt”.

In de huidreacties volgens Pirquet en Mantoux met tuberculine heeft men een waardevol middel om de verspreiding van deze ziekte na te gaan. Deze reactie is in het algemeen positief bij degenen, die een tuberculeuze besmetting hebben ondergaan, zij het, dat deze personen geenszins ziek behoeven te zijn. In dit opzicht is tuberculose een goedaardige ziekte, aangezien het merendeel der besmetten de infectie gunstig verdraagt en zelfs een weerstand er tegen ontwikkelt. Een belangrijk onderzoek werd verricht in het Australische deel van Nieuw Guinea door Hipsley en vermeld in het “Report of the New Guinea Nutrition Survey Expedition 1947”.

Tuberculine reacties (Hipsley)

Leeftijd	Negatief		Positief		Sterk positief		Totaal
	no	%	no	%	no	%	
0-10	201	92	14	6	4	2	219
11-15	95	70	32	24	9	6	136
16-20	64	60	34	32	8	8	106
21-30	94	41	109	48	25	11	228
31-40	71	37	89	47	32	16	190
41-50	35	37	40	43	19	20	94
51-60	24	28	26	52	10	20	50
over 60	17	35	21	44	10	21	48

Deze cijfers wijzen er op, dat de transmissie van tuberkel-bacillen aanzienlijk is.

Evenals bij framboesia wordt tuberculose-verspreiding door *ongunstige sociale omstandigheden* bevorderd. Dat de woonwijze der Papoea's er in aanzienlijke mate toe bijdraagt, wordt door alle onderzoekers, die zich met dit onderwerp hebben beziggehouden, beaamd. In hun donkere en bedompte huizen met kleine slaapruimten hebben zij de gewoonte zich dicht tegen elkaar neer te leggen. In Australisch Nieuw Guinea wordt op het gevaar van overbevolking der woningen gewezen (Hipsley). De opvattingen over de factoren, die de tuberculose-verspreiding bevorderen, wijken derhalve niet noemenswaardig af van die, welke in geciviliseerde landen geldigheid hebben, en men kan er uit leren, dat tuberculose zich op de gehele wereld op dezelfde wijze gedraagt.

Ofschoon weliswaar tuberculose in Nieuw Guinea niet zo verbreid voorkomt als malaria en framboesia, is zij niettemin een ernstige volksziekte, die dreigt een vooralsnog onoplosbaar probleem te worden. Waar het contact met de bevolking zich intensiveert, op scholen en kantoren, in kazernes en ondernemingen, worden regelmatig lijders aan tuberculose gevonden. Dit zijn veelal beginnende gevallen; op de poliklinieken der bevolkingsziekenhuizen melden zich echter regelmatig ook reeds langdurig hoestende en koortsende zieken, die bij röntgenologisch onderzoek het beeld van een vergevorderd stadium van tuberculose vertonen.

Tuberculose is evenals malaria een ziekte, die op Nieuw Guinea ook bij de niet inheemse bevolking van blanken, Indo-Europeanen, Indonesiërs en Chinezen voorkomt. Of zij bij deze groep der „amberi's" in meerdere of mindere mate heerst, is niet met zekerheid bekend. Na 1949 is het aantal ambtenaren en kolonisten in sterke mate toegenomen. Onder de laatsten bevinden er zich velen, die voornamelijk in de omgeving van Hollandia en Manokwari onder primitieve en slechte economische omstandigheden zich een bestaan zoeken. Ofschoon zij op het gebied van ziekte in de eerste plaats van malaria-infecties te lijden hebben, komt ook tuberculose onder hen voor. Door Huber werden in 1951 25 burgers te Manokwari onderzocht, van wie er 6 grove tuberculeuze afwijkingen vertoonden.

De *behandeling van tuberculose* stelt bijzondere en hoge eisen, waaraan de eenvoudige bevolkingsziekenhuizen niet kunnen voldoen. Het gevolg is, dat men zich als regel beperkt tot isolatie wegens het besmettingsgevaar voor de omgeving en medicatie met levertraan, melkzure kalk en vitaminen. Hiermede blijft de behandeling ernstig beneden de maatstaf der moderne therapie, welke thans zo specialistisch is, dat van de in andere richting geschoolde tropenarts niet kan worden verwacht, dat hij ze in voldoende mate beheerst. Dit beseffend, geraakt men onder de indruk van de machteloosheid terzake van de tuberculosebestrijding bij een primitieve bevolking. Het is dan ook verheugend te vernemen, dat de Dienst voor Gezondheidszorg te Hollandia blijkens het jaarrapport 1951 het plan heeft opgevat om een *longsanatorium* op te richten. Hierin zal echter naast afzondering van besmettelijke gevallen ook de moderne tuberculosebehandeling moeten kunnen plaats vinden voor alle bevolkingsgroepen, die genezing zoeken. Aan het hoofd van dit sanatorium dient o.i. een longspecialist te staan met belangstelling voor de epidemiologische zijde der ziekte, zodat hij ook van advies kan dienen omtrent het belangrijke vraagstuk der toepassing van de B.C.G.-vaccinatie in ons deel van Nieuw Guinea. Met deze vaccinatie is in Australisch Nieuw Guinea reeds een aanvang gemaakt.

Niet alleen in Nieuw Guinea, doch ook in de andere territoria van de *Zuid-Pacific-Commissie* is tuberculose een ernstig vraagstuk. In 1950 werd onder auspiciën van deze commissie door een team van deskundigen in verschillende gebieden een onderzoek ingesteld, dat ten doel had methoden aan te geven (zoals antigeen-toepassing, röntgen- en sputumonderzoek), welke voor een bevolkingsonderzoek naar het voorkomen van tuberculose in deze streken het meest geschikt zijn. Van het desbetreffende verslag dient iedere arts op Nieuw Guinea kennis te nemen.

#### LONGONTSTEKING EN INFLUENZA

Longontsteking is een acute infectieziekte, die in twee vormen voorkomt, t.w. croupeuze pneumonie en broncho-pneumonie. Ofschoon deze ziekte evenals tuberculose op de gehele wereld wordt aangetroffen, heeft ze voor de bevolking van Nieuw Guinea bijzondere betekenis vanwege de hoge sterfte, die zij veroorzaakt, en voorts ook door de omstandigheden, waaronder de eerstgenoemde vorm zich pleegt te manifesteren.

Alhoewel croupeuze pneumonie onder de Papoea's in de kampong frequent wordt waargenomen, treedt deze ziekte, zoals ook elders in tropische gebieden, dikwijls in ernstige mate op in dwanggemeenschappen en neemt dan vaak een epidemisch karakter aan. Men meent, dat het ziekteverwekkende organisme, de pneumococcus, die onder normale omstandigheden zich als een commensaal gedraagt, door ophoping van personen uit verschillende milieu's in virulentie kan toenemen. Dwanggemeenschappen vindt men op Nieuw Guinea in de vorm van

de compounds (woonhuizen) van arbeiders, kazernes, gevangenissen en internaten van scholen. Papoea's zijn voor deze ziekte zeer gevoelig; het ziekteverloop is ernstig en de sterfte aanzienlijk. Door vele geneesheren wordt pneumonie als de belangrijkste doodsoorzaak van de volwassen Papoea's beschouwd.

De verpleging is moeilijk; dikwijls verkeren de zieken in een delirante toestand, zodat het ziekenhuispersoneel uitermate waakzaam moet zijn om te voorkomen, dat patiënten in koortstoestand de inrichting ontvluchten. Het is voorgekomen, dat zulke zieken eerst dagen later in uitgeputte toestand in het bos werden teruggevonden.

Voor *ondernemingen op Nieuw Guinea* was tot 1938 de behandeling van longontsteking een groter probleem dan van malaria, omdat men therapeutisch vrijwel machteloos stond. Vooral de geestesgesteldheid der Papoeese arbeiders droeg hiertoe bij. Zij beschouwen ziekte en sterfte als een verschijnsel, dat aan de bodem gebonden is; wanneer verhoogde sterfte onder hen voorkomt, is de bodem niet goed – „tanah tida baik” – en wensen zij te vertrekken. Dat sterfte aan longontsteking in staat is om onder van elders aangevoerde Papoeese arbeiders een paniekstemming te doen ontstaan en een bedrijf lam te leggen, werd in 1938 ervaren bij de N.N.G.P.M., toen 800 Papoea's, van Jappen en Biak afkomstig en in het Wasiangebied met transportwerkzaamheden op de rivier belast, door het bos naar hun haardsteden wilden teruglopen, welke poging desastreuze gevolgen zou gehad hebben, doch met moeite kon worden voorkomen.

In dat zelfde jaar kwam de behandeling van longontsteking met dagenan in gebruik en deze therapie bracht van stonde af aan verbetering in het ziekteverloop en de sterfte. Thans is *penicilline* het universele geneesmiddel. De croupeuze pneumonie der Papoeese arbeiders reageert hierop als regel binnen 24-48 uur met normale temperatuur, waarna de resolutie van het ontstekingsproces onder gunstige omstandigheden een aanvang neemt. Na 8-10 dagen kunnen zij veelal reeds weer hun werk hervatten. Sterfte aan deze vorm van longontsteking is thans door een goede medische organisatie, welke zorg draagt, dat penicilline ook bij diep in het bos werkende groepen kan worden toegediend, voor ondernemingen thans nagenoeg geheel te voorkomen. Men zal voor de preventie van deze ziekte bij samenlevingen van Papoea's in de bovengenoemde dwang-gemeenschappen moeten zorg dragen voor een ruime en droge ligging, behoorlijke ventilatie en voldoende lichaamsbedekking, vooral gedurende de vaak koele nachten.

De broncho-pneumonie is bij uitstek een ziekte van kinderen en jonge volwassenen. Anders dan bij de croupeuze longontsteking rangschikken zich onder de ziekteverwekkers verschillende micro-organismen. Broncho-pneumonie wordt op Nieuw Guinea in hoofdzaak gezien als complicatie tijdens epidemieën van influenza en mazelen. Influenza is in verschillende streken van Nieuw Guinea, vooral langs de noordkust, een geregeld terugkerende ziekte. Koorts met catarhale verschijnselen van de luchtwegen vormen het gewone beeld. De epide-



mie van 1918 leeft in geheel Nieuw Guinea nog in het geheugen en de indruk bestaat, dat de sterfte aan influenza-pneumonie er aanzienlijk hoger is geweest dan in Europa. De epidemie komt voornamelijk tijdens de jaarwisseling. Bij één er van rondom de Geelvinkbaai in 1934 kwamen veel bloedingen voor, vooral uit de neus. De sterfte loopt bij verschillende epidemieën weliswaar uiteen, doch spaarzame gegevens wijzen er niettemin op, dat deze telkenjare bij de vrije bevolking groot is. Het is nl. moeilijk om gegevens hieromtrent te krijgen, aangezien de influenza dikwijls weer is uitgewoed, als de gouvernementsarts van het gettoffen gebied zijn reis kan aanvaarden. Bij een epidemie, die in 1950 in West Nieuw Guinea heerste, was het opvallend, dat complicaties bij de arbeiders der N.N.G.P. M. zeldzaam waren, doch dat in de omliggende kampongs aanzienlijke sterfte werd waargenomen. Volgens het jaarverslag 1951 van de afdeling Gezondheidszorg deed zich in dit jaar een epidemie van influenza voor, welke zich over geheel Nieuw Guinea uitbreidde. Het aantal bekende sterfgevallen aan deze ziekte en haar complicaties bedroeg 166.

De primaire broncho-pneumonie is een belangrijke doodsoorzaak van zuigelingen en kleuters, vermoedelijk in samenwerking met malaria, aangezien juist in de eerste levensjaren het aantal kinderen met veel malariaparasieten in het bloed, welke het weerstandsvermogen tegen ziekten als longontsteking sterk verminderen, zeer groot is.

#### ULCUS TROPICUM

Deze ziekte is gekenmerkt door het optreden van grote, ronde en soms ovale scharpbegrensde *zweren*, welke met een vuil beslag, dat een rottende geur verspreid, zijn bedekt. De zweer localiseert zich meestal aan de onderbenen, aangezien zich hier vaak kleine wondjes bevinden, van waaruit de besmetting plaats vindt. De ziekte berust nl. op een infectie, doch het is niet uitgesloten, dat omstandigheden, zoals b.v. de voeding, bij het tot stand komen een rol spelen. Clements (1936) vond op het eiland Manus (Australisch Nieuw Guinea) bij sagoeters een frequentie van *ulcus tropicum* van 4,12 % en bij taro-eters van 1,14 %. De ziekte wordt overal op Nieuw Guinea waargenomen, bij Papoea's, doch ook bij vreemdelingen. In bepaalde gebieden treedt zij frequenter op dan elders. Soms neemt ze een epidemisch karakter aan. Dit is vooral het geval bij het openleggen van terreinen voor landbouwondernemingen en kolonisaties.

De zweren vertonen weinig neiging tot spontane genezing. Vele personen lopen er jaren lang mee rond en zijn daardoor invalide. De grote betekenis van deze ziekte is dan ook, dat zij op ondernemingen een aanzienlijk arbeidsverlies kan veroorzaken.

Ter voorkoming van deze zweren is het van het meeste belang zich bij tochten in het bos voldoende te kleden. Gesloten pakken, hoge schoenen, lange broeken met beenwindsels geven de beste bescherming niet alleen tegen verwonding,

ogen en de indruk  
oger is geweest dan  
eling. Bij één er van  
voor, vooral uit de  
uiteen, doch spaar-  
de vrije bevolking  
ijgen, aangezien de  
es van het getroffen  
50 in West Nieuw  
iders der N.N.G.P.  
aanzienlijke sterfte  
eling Gezondheids-  
ke zich over geheel  
aan deze ziekte en

oorzaak van zuige-  
ria, aangezien juist  
iaparasiëten in het  
ntsteking sterk ver-

nde en soms ovale  
rotte geur ver-  
e onderbenen, aan-  
le besmetting plaats  
uitgesloten, dat om-  
een rol spelen. Cle-  
v Guinea) bij sago-  
o-eters van 1,14 %.  
Papoea's, doch ook  
ter op dan elders.  
geval bij het open-  
nisaties.

ing. Vele personen  
grote betekenis van  
enlijk arbeidsverlies

lang zich bij tochten  
enen, lange broeken  
tegen verwonding,

maar ook tegen allerlei gedierte,  
datde mens bedreigt. Verder die-  
nen kleine wondjes bij tewerk-  
stelling in de rimboe zo spoedig  
en zo goed mogelijk te worden  
behandeld.

#### LEPRA

In de meeste geneeskundige  
ressorten van Nederlands Nieuw  
Guinea komt thans lepra onder  
de autochthone bevolking voor.  
Aan het eind van 1951 was het  
aantal bekende gevallen 331. De  
frequentie loopt echter in de ver-  
schillende streken zeer uiteen.

Op het eiland Noemfoor zijn  
28 geregistreerde leprozen.

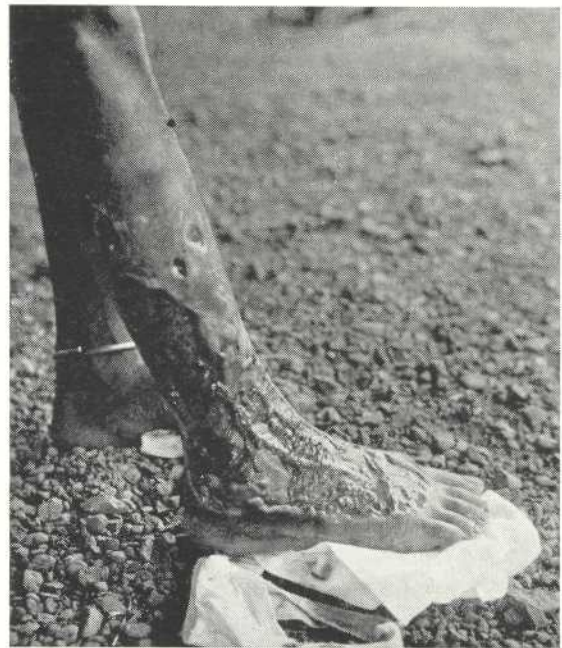
In de gehele afdeling West  
Nieuw Guinea, omvattende de  
onderafdelingen Manokwari  
(incl. Wandammenbaai), Sorong,  
Fakfak en Inanwatan zijn reeds

216 gevallen bekend, terwijl in Sorong, zowel van het vasteland als van de  
eilanden in de laatste tijd regelmatig nieuwe gevallen worden geregistreerd.

Een dichte leprahaard werd in 1934 door een onzer ontdekt in de Wandammen-  
baai, waar in een kampongcomplex van  $\pm$  4000 inwoners 39 leprozen werden  
aangetroffen. Bij latere bezoeken aan dit gebied werden telkens meer gevallen  
waargenomen en in 1951 bedroeg het aantal reeds 87. Het centrum van deze haard  
was destijds Wasior, alwaar 10 % van de bevolking besmet was.<sup>1</sup> In het overige  
deel van de afdeling West Nieuw Guinea komt lepra verspreid voor in een dicht-  
heid, welke naar schatting 5-20 ‰ bedraagt.

In de onderafdeling Hollandia is nog geen geval onder de autochthone be-  
volking waargenomen. Ook in het *bergland* is tot nu toe geen lepra geconstateerd.  
In de onderafdeling Zuid Nieuw Guinea zijn 50 gevallen bekend.

De vraag of lepra oorspronkelijk op Nieuw Guinea voorkwam, dan wel door  
vreemdelingen naar hier is overgebracht, is thans niet meer met zekerheid te be-  
antwoorden. Het relatief veelvuldig voorkomen van deze ziekte in het westelijk



Ulcus tropicum (tropenzweer)

<sup>1</sup> In Juni 1952 werd door de Amerikaanse leproloog SLOAN in de *Wandammenbaai* een nader onderzoek  
ingesteld, waarbij onder  $\pm$  3750 onderzochte personen 225 lepralijders werden gevonden, zodat 6%  
van deze bevolkingsgroep is geïnfecteerd. De meeste patiënten werden aangetroffen in de noordelijk  
van de Wandammenbaai gelegen kustkampong Windesi.



deel van Nederlands Nieuw Guinea, dat sedert enige eeuwen contact heeft gehad met de Noord-Molukken (Halmaheira, Ternate en Tidore) en met Ceram, is een aanwijzing, dat lepra mogelijk van uit de Molukken, waar deze ziekte niet zeldzaam is, is geïmporteerd.

In Papua waren in 1950 slechts 138 gevallen van lepra bekend, in het Territorium daarentegen 1025. Merkwaardig is, dat van deze 1025 gevallen er niet minder dan 509 in de Central Highlands werden waargenomen.

Lepra is een *infectieziekte*. Omtrent de wijze, waarop de besmetting plaats vindt, is niets met zekerheid bekend. Sedert enkele jaren maakt men een streng onderscheid tussen twee vormen of *typen van lepra*, nl. het lepromateuze en het tuberculoïde type. Behalve andere verschillen (o.a. in het verloop der ziekte) is vooral het volgende onderscheid met het oog op de bestrijding van belang. Bij de eerste vorm kan men meestal gemakkelijk leprabacillen in het weefselvocht van de huid aantonen, bij de tweede vorm is dit niet of hoogst zelden het geval. De eerste vorm wordt dan ook als besmettelijk beschouwd. Ofschoon de verhouding van de aantallen dezer twee typen in verschillende haarden zeer uiteenloopt, komt



de vorm, waarbij geen bacillen zijn te vinden, in het algemeen meer voor dan de besmettelijke. Ter zake van deze besmettelijkheid bestaat allerwege nog veel wanbegrip. In het algemeen wordt door het publiek lepra als zeer besmettelijk beschouwd. Lepralijders worden dan ook vaak uitgestoten of gemeden. Een groot deel van het lijden der leprozen is dan ook van psychische aard en door een andere instelling en houding van het publiek te verzachten. Deskundigen zijn in het algemeen van opvatting, dat de infectie alleen bij langdurig en innig contact met besmettelijke gevallen kan worden opgedaan; vooral kinderen zijn voor deze ziekte vatbaar. Lepra is dan ook vaak een gezinsziekte.

Lepra (besmettelijke vorm)

Foto D. L. Leiker, Seroei

Ofschoon er in wordt gevonden e kan zien rondloper willige of gedwon door de niet besme

De oude opvat worden, is verlaten. nog in leprozerieën unscientific, unreas staan met afzonder zorgen. In de prim toe te passen en me scheiden, onder te bestaat de neiging sen - bij voorkeur gemotiveerde angst contact met leproz leprozerieën maar a dat de verzorging overlaten, zodat der

De behandeling Gunstige resultaten, sulphonen-groep, w menten zijn echter kunnen optreden. D te staan. Een leproz inrichting voor besn reden te meer, dat t een geneesheer diene van weersomstandig

De bekende vene granuloma inguinale men en dan nagenoe Van deze ziekten ko van gonorrhoe bij l werden 21 geconsta waar deze ziekte naar De overige gevallen

Ofschoon er in de Papoeese wereld een zekere tolerantie tegenover leprozen wordt gevonden en men gemakkelijk herkenbare lepragevallen in de kampongs kan zien rondlopen, ziet men o.a. in de Wandammenbaai ook gevallen van vrijwillige of gedwongen isolatie, merkwaardigerwijze veelal juist van zieken, die door de niet besmettelijke vorm zijn aangetast.

De oude opvatting dat alle leprozen in een leprozerie behoren geïsoleerd te worden, is verlaten. Doelende op het grote aantal onbesmettelijke lijdens, dat thans nog in leprozerieën verblijf houdt, schrijft Simons (1948) "Their segregation is unscientific, unreasonable and inhuman". Thans weet men, dat kan worden volstaan met afzondering in eigen milieu onder inachtneming van bepaalde voorzorgen. In de primitieve Papoeese samenleving is dit moderne systeem nog niet toe te passen en men zal er dus naar moeten streven de patiënten, die bacillen afscheiden, onder te brengen in ziekeninrichtingen of leprozerieën. Nog te veel bestaat de neiging om leprakolonies op afgelegen en moeilijk te bereiken plaatsen – bij voorkeur eilanden – op te richten. De achtergrond hiervan is de ongemotiveerde angst voor besmetting en een streven om de maatschappij van het contact met leprozen te vrijwaren. De ervaring leert echter, dat in afgelegen leprozerieën maar al te dikwijls onvoldoende medische behandeling plaats vindt, dat de verzorging der patiënten en de bevoorrading der inrichting te wensen overlaten, zodat deze laatste dreigen te ontaarden in oorden van ballingschap.

De behandeling van de lepra is in de laatste jaren veel hoopvoller geworden. Gunstige resultaten, verkregen door de behandeling met geneesmiddelen uit de sulphonen-groep, worden vanuit alle delen der wereld vermeld. Deze medicamenten zijn echter niet onschuldig; verschillende vergiftigingsverschijnselen kunnen optreden. De behandeling dient dan ook onder leiding van een geneesheer te staan. Een leprozerie dient thans – meer dan vroeger – behalve een afzonderingsinrichting voor besmettelijke gevallen een behandelingscentrum te zijn; dit is een reden te meer, dat thans de leprozerieën zo dicht mogelijk bij de standplaats van een geneesheer dienen te worden gebouwd, zodat deze de inrichting onafhankelijk van weersomstandigheden te allen tijde zonder veel tijdverlies kan bezoeken.

#### VENERISCHE ZIEKTEN

De bekende venerische ziekten (gonorrhoe, syphilis, ulcus molle en lymphogranuloma inguinale) worden bij de Papoea's slechts in geringe mate waargenomen en dan nagenoeg alleen bij personen, die in of nabij een havenplaats wonen. Van deze ziekten komt gonorrhoe het meest voor. In 1951 werden 50 gevallen van gonorrhoe bij Papoea's in Nederlands Nieuw Guinea vastgesteld; hiervan werden 21 geconstateerd onder de Marindinezen, rondom Merauke wonend, waar deze ziekte naar de kampongs in het binnenland blijkt te zijn doorgedrongen. De overige gevallen beperkten zich tot verschillende kustplaatsen. Men krijgt

sterk de indruk dat venerische ziekten oorspronkelijk op Nieuw Guinea niet voorkwamen, doch van elders door vreemdelingen naar enkele kustplaatsen werden overgebracht.

Een aparte vermelding verdient het voorkomen van een bijzondere geslachtsziekte, nl. het *venerisch granuloom in Zuid Nieuw Guinea*. Reeds kort na de vestiging van Merauke in 1902 werd onder de Marindinezen het voorkomen van een ziekte gemeld, waarbij grote zweren in de genitaalstreek werden waargenomen. Pas in 1916 kwamen de eerste zieken in het hospitaal te Merauke in behandeling. De juiste aard van dit lijden werd aanvankelijk niet herkend, hetgeen niet behoeft te verwonderen, aangezien het granuloma venereum een in Indonesië onbekende ziekte is. Na een noodkreet van de zijde der R.K. Missie werd in 1920 door het Gouvernement de huidarts Dr. Cnopius vanuit Batavia naar Merauke gezonden, die al spoedig de juiste aard van de ziekte aan het licht bracht.

Onder invloed van decadente zeden en gewoonten op geslachtelijk gebied breidde de ziekte zich in korte tijd op ontzettende wijze uit; de ziekte nam min of meer een epidemisch karakter aan. Door Thierfelder werd in 1923 geconstateerd, dat het aantal aangetaste personen in de verschillende door hem bezochte kampongs schommelde tussen 8 en 38 % van het aantal onderzochte personen. In hetzelfde jaar bedroeg het aantal opnamen in het ziekenhuis te Merauke en in de in het binnenland opgerichte hulphospitalen bijna 2000. Kinderen werden in de kustkampongs nagenoeg niet meer geboren en in de vier jaren tijds van 1914 tot 1919 nam de bevolkingsterkte af tot  $\pm 60-70$  %, welke teruggang echter naar schatting voor de helft aan de grote griep epidemie moet worden toegeschreven. In de loop der volgende jaren breidde zich deze geslachtsziekte over de gehele onderafdeling Merauke uit; de bevolking ten Noorden van de Digoel bleef voorlopig nog gespaard. Kort na de laatste wereldoorlog was echter wel gebleken, dat de aandoening in het Mappi-gebied eveneens moest voorkomen. Een onderzoek in 1951 ingesteld leverde 13 gevallen van granuloma onder een bevolkingsgroep van  $\pm 1000$  zielen. In het ten Noorden van de onderafdeling Merauke gelegen gebied van de Boven-Digoel nl. Kau en Moejoe, werd de ziekte niet waargenomen. Het optreden van deze aandoening is derhalve tot een klein gedeelte van Nederlands Nieuw Guinea beperkt.

Het *venerisch granuloom* is een echte geslachtsziekte, d.w.z. dat de verspreiding praktisch alleen plaats vindt door geslachtelijke omgang. De ziekte kenmerkt zich door het optreden van zweren in de genitaalstreek, welke een sterke neiging tot uitbreiding vertonen en dergelijke verwoestingen kunnen aanrichten, dat zware verminking het gevolg is. Het behoeft dan ook niet te verwonderen dat door de grote frequentie, waarin de ziekte zich voordeed, een sterke vermindering van het aantal geboorten onder de Marindinezen werd waargenomen. De ziekte geeft geen immuniteit en reïnfecties zijn bij herhaling gezien. Bij patiënten met uitgebreide zweren treden niet zelden uitputtingstoestanden op, waarbij door het optreden van intercurrente ziekten de dood wordt veroorzaakt.



Guinea niet voor-  
stplaatsen werden

zondere geslachts-  
ort na de vestiging  
nen van een ziekte  
argenomen. Pas in  
n behandeling. De  
een niet hoeft te  
lonesië onbekende  
d in 1920 door het  
Merauke gezonden,

eslachtelijk gebied  
ziekte nam min of  
1923 geconstateerd,  
nem bezochte kam-  
ochte personen. In  
e Merauke en in de  
eren werden in de  
n tijds van 1914 tot  
ggang echter naar  
den toegeschreven.  
kte over de gehele  
Digoel bleef voor-  
r wel gebleken, dat  
en. Een onderzoek  
n bevolkingsgroep  
g Merauke gelegen  
e niet waargenomen  
edeelte van Neder-

dat de verspreiding  
ziekte kenmerkt zich  
n sterke neiging tot  
nrichten, dat zware  
nderen dat door de  
e vermindering van  
nen. De ziekte geeft  
patiënten met uit-  
o, waarbij door het  
akt.

Tegen het venerisch granuloom bestaat een specifiek geneesmiddel, nl. het *tartarus emeticus*, dat gedurende 6 weken om de andere dag intraveneus toegediend, in  $\pm 86\%$  van de gevallen genezing brengt. Recidieven komen vrij veelvuldig voor. In 1922 werd door Thierfelder met het in behandeling nemen der lijdens begonnen. Voor een afdoende bestrijding der aandoening was uiteraard meer nodig dan de behandeling der zieken. Met kracht moest worden opgetreden tegen de zeden en gewoonten van de Papoea's, welke de snelle verspreiding dezer ziekte zo zeer in de hand werkten. Door het Bestuur is in samenwerking met de R.K. Missie in dit opzicht zeer verdienstelijk werk verricht. Het bleek, dat voor de afzondering en de behandeling der talrijke zieken een aantal eenvoudige hulphospitalen buiten Merauke nodig was. De behandeling der hierin verpleegde zieken had plaats door te Merauke opgeleide verplegers. De contrôle op hun werk werd door een rondreizende arts uitgeoefend.

Het venerisch granuloom is in de loop der jaren door de genomen bestrijdingsmaatregelen sterk verminderd. Het grootste succes werd bereikt in de gebieden, welke het gemakkelijkst konden worden bereisd en waar de invloed van het Bestuur en de Missie het sterkst was. Het aantal hulphospitalen buiten Merauke kon van 8 tot 3 worden verminderd. Thans is het ver van Merauke afgelegen Frederik Hendrik-eiland een belangrijke haard. Op dit eiland met  $\pm 5000$  inwoners werden in 1951 71 nieuwe gevallen opgespoord, terwijl op de vaste wal van de onderafdeling Merauke, waar ongeveer 11000 Papoea's woonachtig zijn slechts 32 nieuwe patiënten werden ontdekt.

Vermelding dient nog het feit, dat in de laatste jaren is gebleken, dat het anti-



Granuloma venereum,  
afkomstig van Frederik Hendrik-eiland

Foto J. Zindler

bioticum *chloromycetine* een krachtiger en vooral sneller werkend geneesmiddel is dan tartarus emeticus. Twee patiënten met granuloom, opgenomen in het N.N.G. P.M. hospitaal te Sorong, bij welke de diagnose door pathologisch-anatomisch onderzoek van de proefexcisies werd bevestigd (Prof. Kouwenaar), genazen beide volledig binnen 12 dagen tijds. Het is waarschijnlijk, dat dit nieuwe geneesmiddel de bestrijding zal vergemakkelijken.

Terwijl venerisch granuloom in Nederlands Nieuw Guinea derhalve in een beperkt gebied in de jaren 1910-1922 een epidemisch optreden vertoonde, als gevolg waarvan zij ten rechte allerwege de aandacht trok, komt deze ziekte in het *Australische deel* zeer verspreid en in matige dichtheid voor. In nagenoeg alle bestuursafdelingen wordt de ziekte er waargenomen, zelfs enkele gevallen in de Central Highlands. In het Territorium werden in 1951 79 patiënten behandeld, terwijl in Papua in 1950 339 lijdens in de ziekenhuizen werden opgenomen. Van deze laatste gevallen kwamen er 36 voor in de Western Division, welk gebied onmiddellijk ten Oosten van de Nederlands-Australische grens is gelegen. Het meest komt de ziekte voor in het Goilala-district op ongeveer 100 km in Noordwestelijke richting van Port Moresby gelegen. Ondanks de grote verspreiding in Australisch Nieuw Guinea wordt nergens vermeld, dat het voor de algemene gezondheidstoestand van grote betekenis is of dat deze ziekte het geboortecijfer nadelig beïnvloedt.

#### FILARIASIS

Onder filariasis verstaat men de infestatie van een gastheer met een bepaald soort wormen. In Nieuw Guinea is het een draadworm, de *Wuchereria bancrofti*, welke men in volwassen vorm in de lymphwegen aantreft. Het vrouwelijke dier, dat 8-10 cm lang en hardun is, brengt microscopisch kleine embryonen voort, micro-filariën geheten, welke vooral 's nachts in groten getale in het perifere bloed worden aangetroffen (nocturne turnus). Filariën worden overgebracht door bepaalde muggensoorten, welke zich 's nachts met microfilariën houdend bloed infecteren, om dan na ongeveer twee weken de mens te besmetten, nadat de larven in het muggenlichaam een zekere ontwikkeling hebben doorgemaakt. De meeste personen, die filariën bij zich hebben, ondervinden hiervan geen last. Slechts bij een deel der geïnfecteerde personen geven de in de lymphvaten gelegen volwassen wormen tot bezwaren aanleiding. Filariën-infecties zijn bij volwassenen aanzienlijk frequenter dan bij kinderen.

De meest bekende afwijking, welke als gevolg van een filariën-infectie moet worden beschouwd, is de *elephantiasis* of olifantsziekte, welke daardoor is gekenmerkt, dat bepaalde lichaamsdelen, vooral de benen, doch soms ook de armen en de genitaliën, enorm in omvang toenemen en een monsterachtige grootte kunnen aannemen. Dikwijls wordt elephantiasis voorafgegaan door recidiverende



d geneesmiddel is  
nen in het N.N.G.  
ogisch-anatomisch  
wenaar), genazen  
lit nieuwe genees-

a derhalve in een  
en vertoonde, als  
deze ziekte in het  
In nagenoeg alle  
ele gevallen in de  
iënten behandeld,  
opgenomen. Van  
sion, welk gebied  
is is gelegen. Het  
100 km in Noord-  
te verspreiding in  
voor de algemene  
het geboortecijfer

r met een bepaald  
chereria bancrofti,  
t vrouwelijke dier,  
embryonen voort,  
n het perifere bloed  
gebracht door be-  
houdend bloed in-  
en, nadat de larven  
emaakt. De meeste  
en last. Slechts bij  
gelegen volwassen  
volwassenen aan-

ariën-infectie moet  
daardoor is geken-  
s ook de armen en  
ge grootte kunnen  
oor recidiverende

lymphvat-ontstekingen van het betrokken lichaamsdeel. Verder kan filariën-infectie bij de man aandoeningen van het urogenitaal-apparaat veroorzaken (fibrosis testis, hydrocele), welke afwijkingen steeds met een vergroting van het scrotum gepaard gaan en bij de nog veelal summier geklede Papoea's gemakkelijk kunnen worden geconstateerd. Ook deegachtige zwellingen van lieslymphklieren, vooral de infrainguinale, berusten voor een deel op filaria-infectie. Verder is het nog niet zeker of ook de spier-abscessen (myositis), welke dikwijls in filariahaarden worden waargenomen, door deze parasieten worden veroorzaakt.

Uit de in de loop der jaren door de gouvernementsartsen vermelde gegevens mag worden geconcludeerd, dat filariën-infecties en de hierdoor veroorzaakte afwijkingen *zeer verspreid in de vlakten van Nieuw Guinea* voorkomen. De filariën-index (d.i. het percentage van personen dat 's nachts micro-filariën in het bloed heeft) loopt echter in de

verschillende streken – ja soms in dicht bij elkaar gelegen dorpen – sterk uiteen. Hoge indices, betrekking hebbend op een vrij groot aantal volwassen personen werden voor de laatste oorlog o.a. vastgesteld te Makbon (45%), Seged (48%) en Inanwatan (51%). Bij een onderzoek van Inanwatan in 1949 (van der Hoeven) bedroeg deze index slechts 19%, doch dit cijfer slaat op een groep van 389 personen, waarbij volwassenen en kinderen niet werden gescheiden. Dat Inanwatan een ernstige filariasishaard is, volgt uit de waarneming, dat aldaar in 1949 onder de 1426 inwoners 67 elephantiasis-lijders werden waargenomen, d.i. 4,7%. Nog hogere cijfers werden voor de oorlog gevonden in de Berau-streek onmiddellijk ten oosten van Inanwatan. Bij een onderzoek van dit gebied bleek, dat van 300 volwassenen (mannen en vrouwen) niet minder dan 34 lijdende waren aan olifants-



Elephantiasis afkomstig van de Noordkust van Nederlands Nieuw Guinea





Dubbelzijdige hydrocele, afkomstig van Tjitah, Manowe-gebied, berustend op filariën-infectie

Foto J. Zindler

dat nog minder dan 1% van de bevolking aan elephantiasis zou lijden. Deze cijfers wijzen in de richting, dat men de betekenis van filariën-infecties en de hierdoor veroorzaakte afwijkingen niet te hoog moet aanslaan.

Zoals reeds werd opgemerkt loopt de dichtheid van de filariën-infecties plaatselijk zeer sterk uiteen en het behoeft niet te worden betwijfeld, dat in plaatsen als Inanwatan en de Berau-streek de gezondheidstoestand door filariasis ongunstig wordt beïnvloed. Van de twee in Indonesië voorkomende soorten van *filaria* nl. *W. bancrofti* en *W. malayi* is tot nu toe alleen de eerstgenoemde in Nederlands Nieuw Guinea waargenomen. Deze soort komt ook uitsluitend voor in Australisch Nieuw Guinea, de Salomon-eilanden en de Nieuwe Hebriden.

ziekte. Tevens werd bij 250 onderzochte mannen 7 maal een hydrocele en 27 maal een abnormale vergroting van de testikels waargenomen. De meeste patiënten met lymphvat- en lymphklierontstekingen, behandeld in het N. N. G. P. M.-hospitaal te Sorong zijn arbeiders afkomstig van Inanwatan en omgeving.

In andere gebieden komt deze worminfectie veel minder voor. Zo werd te Noemfoor een filariën-index van 5% vastgesteld, in de kampongs rondom Seroei van 7,5% en omtrent de kustkampongs bij Hollandia wordt vermeld, dat deze er praktisch vrij van zijn. Backhouse (1950) gaf onlangs een zeer goed overzicht omtrent het voorkomen van filariasis in geheel Melanesië, waarin ook de publicaties over Nederlands Nieuw Guinea werden verwerkt. Aan de hand van de hem ter beschikking staande gegevens komt hij tot een raming, volgens welke over het geheel genomen de volwassenen in de laagvlakten van Nieuw Guinea voor 20% micro-filariën in het bloed zouden hebben en

Omtrent de zeker, dat alle kunnen optreden zoals in Bovenmug als overbreederde gebied overbrengsters uit Inanwatan muggen op Sur overbrengers in

De kans voor is geen geval filariën-infectie van de infectie zakelijk. Hierto beschermd tegen wonen. Dit komt nesië de overbre

Sinds enkele handeling van beproefde middelen band met deze zijn voor de bebrenging noodz filariën is niet zo de ziekteversch recent is de aan bij acute manifestekingen. Bij veel worden bevormen een dattieven een dom

Andere bena Kedani-koorts. Guinea en even In het Australis Australische en talrijke plaatsen slachtoffers; ha

Omtrent de overbrengers van *W. bancrofti* op Nieuw Guinea is thans wel zeker, dat alle soorten van de *anopheles-punctulatus*-groep als overbrengers kunnen optreden. In bepaalde gebieden, waar de *A. bancrofti* veel voorkomt zoals in Boven-Digoel en Frederik Hendrik-eiland speelt vermoedelijk ook deze mug als overbrengster een rol. Het is echter niet uitgesloten, dat in sterk geïnfec-teerde gebieden naast de genoemde anophelinen ook nog andere muggen als overbrengsters kunnen optreden. Bij een door ons ontvangen zending muskieten uit Inanwatan waren vele exemplaren van het geslacht *Mansonoides*, welke muggen op Sumatra de *W. malayi* overbrengen. Een nader onderzoek naar de overbrengers in een ernstige haard als Inanwatan lijkt ons zeer gewenst.

De kans voor immigranten om besmet te worden is vermoedelijk gering. Ons is geen geval bekend, waarbij door een vreemdeling op Nieuw Guinea een filariën-infectie werd opgedaan. Anders dan bij malaria zijn voor het aanslaan van de infectie vermoedelijk intensieve en herhaaldelijke besmettingen noodzakelijk. Hiertoe zouden immigranten gedurende lange tijd en volkomen onbeschermd tegen muggenbeten tussen Papoea's in hun dorpen en tuinen moeten wonen. Dit komt in de praktijk niet voor. Merkwaardig is het feit, dat in Poly-nesië de overbrenging dezer ziekte op blanken gemakkelijk tot stand komt.

Sinds enkele jaren is een praeparaat, genaamd *hetrazan*, in gebruik bij de be-handeling van filariasis. Dit praeparaat heeft in tegenstelling met alle vroegere beproefde middelen een krachtig dodende werking op de microfiliariën. In ver-band met deze werking kan het dus onder bepaalde omstandigheden bruikbaar zijn voor de bestrijding van filariasis, aangezien deze embryo's voor de over-brenging noodzakelijk zijn. Of dit praeparaat dodelijk werkt op de volwassen filariën is niet zeker. Dit is voor de behandeling van zieken van belang, aangezien de ziekteverschijnselen worden veroorzaakt door de volwassen wormen. Zeer recent is de aankondiging van een praeparaat arsenamide, dat speciaal zou helpen bij acute manifestaties van filariasis zoals acute lymfklier- en lymfvatontstekingen. Bij ernstige vormen van elephantiasis kan door operatief ingrijpen veel worden bereikt. Vooral elephantiasis van het scrotum en grote hydroceles vormen een dankbare ingreep, aangezien de sexuele functies, welke bij primitieven een dominerende rol spelen, daarna wederom kunnen plaats vinden.

#### MIJTEKOORTS

Andere benamingen zijn: *scrubtyphus*, *pseudotyphus*, *tsutsugamushi*-ziekte en Kedani-koorts. Het voorkomen van deze aandoening werd in Nederlands Nieuw Guinea en eveneens in Papua gedurende de laatste wereldoorlog vastgesteld. In het Australische Mandaatgebied werd ze reeds eerder waargenomen. Onder de Australische en Amerikaanse troepen op Nieuw Guinea kwam deze ziekte op talrijke plaatsen in epidemische vorm voor en eiste na malaria het grootste aantal slachtoffers; haar optreden werd echter meer gevreesd dan dat van malaria.



Scrubtyphus of mijtekoorts is een acute infectieziekte, welke wordt veroorzaakt door de infectie met *Rickettsiae*, zeer kleine op bacteriën gelijkende vormsels, welke bij mens en dier intracellulair leven. Bij de scrubtyphus wordt de mens met deze infectie-kiemen besmet door de beet van bepaalde mijtensorten, behorende tot de familie der Trombidiidae. De eieren van deze mijten worden in de grond gelegd, waarin ook de volwassen vormen leven; alleen de zespotige larven, welke rood van kleur zijn en met het blote oog nog net te zien zijn, leven boven de grond en vallen de mens aan.

Onder deze de mens attaquerende mijten kan men twee groepen onderscheiden. Tot de eerste groep behoren de mijtelarven, welke de mens in de regel in groten getale aanvallen en een zeer hinderlijke jeuk veroorzaken, welke 2-4 dagen kan duren (*scrubitch*), waarna deze larven het menselijk lichaam wederom verlaten. Op Nieuw Guinea kunnen deze mijten bij personen, die veel in het bos verkeren, zeer veel last veroorzaken. In het Nederlandse deel zijn ze bekend onder de naam *kutu maleo*. De verspreiding van deze jeukverwekkende mijten is zeer ongelijk; soms kan men dagen in de wildernis lopen zonder enige last ervan te ondervinden totdat men plotseling in een gebied komt, waar iedere tochtgenoot last van deze mijten ondervindt.

De tweede groep van mijten, welke de mens aanvalt, is uit ziektekundig oogpunt veel belangrijker. De hoofdgastheer van de larven dezer mijten is de rat. De mens wordt slechts toevallig aangevallen. De larve van de mijt steekt het warmbloedige dier (hetzij rat of mens) slechts eenmaal. Besmet zich deze mijt bij het steken van een geïnfecteerde rat, dan gaat de besmetting op de volgende generaties van mijten over.

In verband met het feit, dat de mens scrubtyphus verkrijgt door de beet van bepaalde mijten, kan men met deze ziekte alleen geïnfecteerd worden op plaatsen, waar deze mijten worden aangetroffen. Het voorkomen van deze Trombidiidae is aan bepaalde omstandigheden gebonden. In Indonesië zijn vooral gevreesd het jonge secundaire bos, hoog gras, alang alang en verlaten ladangs. Het oerbos staat in een minder kwade reuk. Deze bevinding is over het geheel door de Amerikaanse en Australische onderzoekers op Nieuw Guinea bevestigd geworden. Verschillende oecologische situaties worden voor dit eiland speciaal als gevaarlijk vermeld; deze hebben gemeen, dat door de lage begroeiing de grond vochtig blijft, wat voor het voortbestaan der mijten nodig is. Zij zijn:

- a. terreinen, begroeid met een hoge en grove grassoort (*kunaigrass*), welke tot meer dan manshoogte reikt en dus langer, maar ook breder is dan alang alang;
- b. verlaten dorpen en tuinen van Papoea's met klapper-, papaja- en kapokbomen, waarin door de verwaarlozing ondergroei is ontstaan van gras en struikgewas;
- c. landstroken langs de kust, welke zich over een breedte van 5-30 m uitstrekken tussen het zandige strand en het oerbos en welke zijn begroeid met gras en slingerplanten, welke met ranken aan de grond vastzitten.

te wordt veroor-  
gelijkende vorm-  
us wordt de mens  
nijtensoorten, be-  
jten worden in de  
zespotige larven,  
zijn, leven boven

en onderscheiden.  
de regel in groten  
ke 2-4 dagen kan  
vederom verlaten.  
het bos verkeren,  
nd onder de naam  
n is zeer ongelijk;  
an te ondervinden  
noot last van deze

ziektekundig oog-  
er mijten is de rat.  
de mijt steekt het  
: zich deze mijt bij  
g op de volgende

door de beet van  
orden op plaatsen,  
leze Trombidiidae  
ooral gevreesd het  
angs. Het oerbos  
et geheel door de  
vestigd geworden.  
eciaal als gevaarlijk  
de grond vochtig

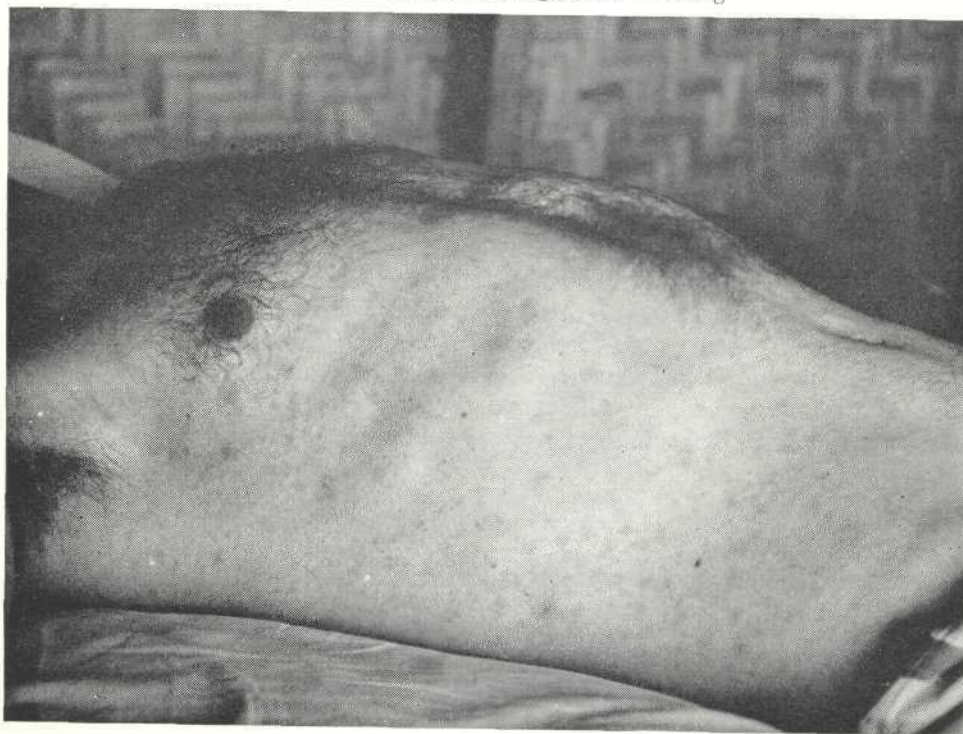
aigrass), welke tot  
is dan alang alang;  
a- en kapokbomen,  
ras en struikgewas;  
5-30 m uitstrekken  
groeid met gras en

Bij de grote epidemie van mijtekoorts onder de Amerikaanse troepen bij Sansapor (Noord Vogelkop) in de laatste oorlog kwamen de meeste gevallen voor in een omgeving, zoals onder b. is vermeld; in Papua werden de meeste infecties opgedaan in terreinen onder a. aangegeven.

Wat betreft het *klinische verloop* van deze ziekte menen we met enkele korte opmerkingen te mogen volstaan. Het geheel vertoont veel overeenkomst met buiktyphus. Een belangrijk verschijnsel is het ontstaan van een zweertje op de plaats, waar de infecterende mijt heeft gebeten; bij een deel der patiënten is het daarentegen afwezig. Aan het eind van de eerste week ontwikkelt zich meestal een vlekkelig uitslag (exantheem), dat het duidelijkst is aan de romp. Voor het met zekerheid vaststellen van de diagnose is een serologisch onderzoek nodig. De sterfte bedroeg op Nieuw Guinea tijdens de oorlog 5,9 %, een cijfer, dat overeenstemt met waarnemingen op Sumatra. Bij verschillende epidemieën op Nieuw Guinea liep de sterfte echter zeer uiteen.

Wat betreft de *behandeling* van scrubtyphus is de wetenschap er in de laatste jaren belangrijk op vooruit gegaan. Vlak na de oorlog kwam eerst het para-amino-benzoëzuur in gebruik, dat reeds een belangrijke vooruitgang betekende.

Mytekoorts-exantheem, waargenomen te Sorong



Nog betere resultaten verkrijgt men met het antibioticum *chloromycetine* (chloramphenicol), dat thans ook synthetisch wordt bereid en dat gemiddeld na 32 uur de koorts doet verdwijnen.

Aan de *bestrijding van de mijtekoorts* is tijdens de oorlog veel aandacht besteed. Maatregelen tegen ratten dienen zoveel mogelijk te worden genomen; de oorlogsomstandigheden brachten mede, dat de troepen zich dikwijls moesten verplaatsen, zodat rattenbestrijding niet intensief kon plaats vinden. De vegetatie van een terrein, waarop men gaat bivakkeren, dient zoveel mogelijk te worden verwijderd, liefst door het schoon te branden. Het besproeien van de grond met DDT-oplossing had slechts een tijdelijk effect. Op Nieuw Guinea bleek de belangrijkste bestrijdingswijze te zijn de toepassing van middelen, welke – in de kleding aangebracht – de mijten doden of het steken hiervan voorkomen (miticides). Zeer minitieuze onderzoeken van de Australische entomoloog Mc. Culloch hebben aangetoond, dat dibutylphthalaat het beste afweermiddel is tegen mijten. Hij beveelt voor een stel kleren (broek, hemd en sokken) een hoeveelheid van 30 cc van dit middel aan; dit geeft, met de hand in de kleren gewreven, een bescherming voor 14 dagen, gedurende welke tijd de kleren in koud water kunnen worden gewassen. Het verdient aanbeveling wollen sokken eens per week met dit middel in te smeren. Nadat het onder toezicht in het Australische leger werd toegepast, nam het aantal scrubtyphus-gevallen zeer sterk af ( $\pm 90\%$ ).

De ziekte wordt niet of zelden bij Papoea's waargenomen. Volgens sommige onderzoekers wordt dit toegeschreven aan rasimmunitet, volgens anderen berust deze onvatbaarheid op vroeger doorstane infecties. De ziekte is dus van betekenis voor vreemdelingen, hetzij Europeanen of Aziaten.

Zoals reeds werd opgemerkt, werden gedurende de laatste oorlog in alle delen van Nieuw Guinea onder de Amerikaanse en Australische troepen epidemieën waargenomen, in Papua zelfs langs de Kokodatrail tot op  $\pm 2000$  voet hoogte. In het Nederlandse deel kwamen 2 epidemieën voor, nl. bij Sansapor (inclusief de twee kleine eilanden Middelburg en Amsterdam), op Biak en Owi-eiland. Merkwaardig is, dat de ziekte niet voorkwam in de omgeving van Hollandia, waar gedurende vele maanden ruim 200 000 Amerikaanse militairen verbleven. De onderstaande staat geeft het totale aantal gevallen weer, dat in leger en vloot van de geallieerden op Nieuw Guinea werd geconstateerd:

Nieuw Guinea en omliggende eilanden

	1942		1943		1944		1945		Totaal	
	gevallen	doden	gevallen	doden	gevallen	doden	gevallen	doden	gevallen	doden
Austr. leger . . .	186	40	1870	112	602	78	181	27	2839	257
Amerik. leger . . .	33	0	941	48	4357	165	80	19	5411	232
Amerik. marine . .			47	3	360	20	198	3	515	26
Sterfte = 5,9%									8765	515

Het totale aantal gevallen bedroeg dus 8765. Indien men in aanmerking neemt, dat een ziektegeval (inclusief de reconvalescentietijd) gemiddeld 59 dagen duurt, hetgeen voor een serie gevallen werd vastgesteld, dan komt men wel onder de indruk van het grote verlies aan gevechtswaarde der troepen, veroorzaakt door het optreden van mijtekoorts.

Op 30 Juli 1944 had de Amerikaanse landing te Sansapor plaats; het eerste geval van mijtekoorts werd geconstateerd op 6 Augustus, dus 8 dagen later. Op 30 September d.a.v. waren er reeds 931 gevallen met 34 doden (3,65 % mortaliteit). Op de eilanden Owi en Biak van de Schouten-eilanden kwamen in de eerste 6 maanden na de landing 1469 gevallen voor; de mortaliteit bedroeg hier slechts 0,6 %. Twee-derde van dit aantal werd waargenomen op het kleine eiland Owi, dat slechts een grootte heeft van 1 bij 3 mijl (1,6 à 4,8 km).

Het zijn de oorlogsomstandigheden geweest, welke voor deze epidemieën verantwoordelijk moeten worden gesteld. Wat Sansapor betreft, kan het volgende als toelichting dienen. Sansapor en omgeving werden in het begin van de oorlog door de Japanners bezet. De bevolking verliet de kampong en vluchtte naar het binnenland. Verwaarlozing van de tuinen was hiervan het gevolg. Gras en andere ondergroei ontstond in deze verlaten tuinen, terwijl door de afgevallen en verspreid liggende klappers en andere vruchten de rattenplaag in de hand werd gewerkt. Indien het ziekteverwekkende agens aanwezig was, waren de omstandigheden voor de verspreiding er van wel zeer gunstig. In het verlaten Sansapor en omgeving landden de Amerikanen, met de bovenvermelde gevolgen.

*Na de oorlog* werden op Nederlands Nieuw Guinea slechts 6 gevallen van mijtekoorts vastgesteld, waarvan 4 te Sorong, alle bij Nederlanders of Indonesiërs. Toch verdient deze ziekte de volle aandacht. Het is nl. niet uitgesloten, dat ook in vreedstijd de omstandigheden voor het optreden van deze ziekte gunstig kunnen zijn. Hierbij denken we aan de mogelijkheid, dat bijvoorbeeld de verlaten ondernemingen bij Ransiki en bij Genjem wederom in gebruik zouden worden genomen. Iedere arts op Nieuw Guinea dient er rekening mede te houden, dat hij bij nieuwe nederzettingen van niet-Papoea's, vooral in de buurt van verlaten tuinen of van met gras of struikgewas begroeide velden, plotseling voor een explosie van deze ziekte kan komen te staan. Patrouilles en exploratiegroepen op Nieuw Guinea dienen steeds uitgerust te zijn met dibutylphthalaat. Dit is in de eerste plaats nodig om de last van de veelvuldig voorkomende bosmijten te voorkomen, doch tevens is de kans op besmetting met mijtekoorts nooit geheel uitgesloten.

#### BESMETTELIJKE DARMZIEKTEN

Uit alle delen van Nederlands Nieuw Guinea wordt geregeld het voorkomen van *bacillaire dysenterie* gemeld. Ook aan de Wisselmeren kwam in November 1950 een epidemie voor met 3 dodelijk verlopende gevallen. Bacillaire dysenterie moet als een endemische ziekte worden beschouwd, welke nu en dan plaatselijke op-

flikkeringen vertoont. Ook onder de arbeiders van de N.N.G.P.M. worden regelmatig gevallen van deze ziekte waargenomen. Alhoewel deze vorm van dysenterie op Nederlands Nieuw Guinea over het algemeen goedaardig verloopt, komen bij epidemieën van beperkte omvang steeds sterfgevallen voor, speciaal bij kinderen.

Ofschoon we thans in de sulfa-praeparaten over krachtige geneesmiddelen beschikken, is dit helaas slechts van betekenis voor personen, die in de dichte nabijheid van een arts wonen en geneeskundige hulp bijtijds inroepen. Voor de bevolking van afgelegen kampongs blijft bacillaire dysenterie een sluimerend gevaar, dat nu en dan zijn kop opsteekt en slachtoffers opeist.

In Australisch Nieuw Guinea wordt dysenterie eveneens vanuit alle districten gerapporteerd (bacillaire en amoebendysenterie worden in de rapporten niet afzonderlijk vermeld). De ziekte komt vooral voor in het Territorium, waar in het jaar Juni 1950-Juli 1951 1407 gevallen werden behandeld, waarvan 68 dodelijk verlieten. Ook in de Central Highlands komt de ziekte voor (267 gevallen in het hiervoor genoemde jaar). In dit Territorium wordt naast malaria en pneumonie de dysenterie als één van de drie belangrijkste doodsoorzaken beschouwd.

Ook amoebendysenterie wordt nu en dan waargenomen, echter in onbelangrijke mate. Het is de vraag of de gerapporteerde epidemieën van amoebendysenterie uit afgelegen oorden niet van bacillaire aard zijn.

Opgemerkt dient nog te worden, dat dysenterische klachten, behalve door dysenteriebacteriën en amoeben, ook nog door andere darmparasieten kunnen worden veroorzaakt, nl. *Balantidium coli* en *Isospora belli*. Deze beide over het geheel zeldzame darmparasieten werden reeds vroeger in het Territorium bij Papoea's aangetroffen (Bearup 1936). In 1951 konden enige gevallen van *Balantidium coli* aan de Wisselmeren en van *Isospora belli* in Hollandia worden vastgesteld.

#### ANKYLOSTOMIASIS EN ANDERE WORMZIEKTEN

Onder ankylostomiasis wordt verstaan het ziektebeeld, dat door mijnwormen, die in het darmkanaal van de mens parasiteren, wordt veroorzaakt. Het voorkomen van dit ziektebeeld onder de Papoea's, zich uitende in het optreden van bleekheid, gele verkleuring van het gelaat, oedemen en hartafwijkingen, is nog niet gerapporteerd. Mijnwormziekte schijnt dus in Nederlands Nieuw Guinea geen belangrijke rol te spelen. Infecties met mijnwormen zijn echter zeer frequent en worden overal waargenomen, doch het aantal wormen per geïnfecteerde persoon is vermoedelijk te laag om duidelijke ziekteverschijnselen te doen optreden.

Aan het voorkomen van mijnwormen is in Australisch Nieuw Guinea meer aandacht besteed dan in het Nederlandse deel. Reeds in de jaren 1920 en 1921 hebben daar belangrijke onderzoeken op dit gebied plaats gehad. In 1947 werd een minutueus onderzoek gehouden in een vijftal kampongs ("Report of the New Guinea Nutrition Survey 1947"). Nagenoeg de gehele bevolking boven

2 jaar bleek met mijnwormen besmet te zijn. (Busama 94,7 %, Kaiapit 94,4 %, Patep 97,2 %, Kavatoria 98,2 % en Koravagi 98,3 %). Niettegenstaande deze hoge infectiecijfers blijkt ook in dit deel van Nieuw Guinea de mijnwormziekte geen belangrijke rol te spelen. Van de twee soorten van mijnwormen, *Necator americanus* en *Ankylostomum duodenale*, bleek de eerste soort veel meer voor te komen dan de tweede.

Van andere op Nieuw Guinea voorkomende worminfecties zijn te noemen de *Ascaris lumbricoides*, *Trichuris trichiura*, *Enterobius vermicularis* en *Strongyloides stercoralis*. Ze spelen vermoedelijk een zelfde rol als elders in de tropen. Een enkele maal wordt volledige darmafsluiting ten gevolge van spoelworminfestatie gezien.

#### OVERIGE BESMETTELIJKE ZIEKTEN

De in de Epidemie-ordonnantie genoemde besmettelijke ziekten spelen op Nieuw Guinea geen belangrijke rol. Pest, cholera en gele koorts werden nog nimmer waargenomen. Epidemieën van *pokken* zijn vroeger voorgekomen, echter voor zover bekend alleen in Noord en West Nieuw Guinea. Het laatst is deze ziekte onder de bevolking gezien in 1917 in Sorong, Waigeo en de Schouten-eilanden. Dat pokken in de binnenlanden van Nieuw Guinea een endemische ziekte zouden zijn, is niet waarschijnlijk; aan de Boven-Digoel, langs de Mamberamo, in de Swart-vallei en bij de Wisselmeren werden geen pokdalige Papoea's gezien. In het Australische gebiedsdeel werden evenmin pokken waargenomen. In 1951 werd in de haven van Sorong een zeker geval van varioloïis geconstateerd bij een schepeling, die van Makassar afkomstig was.

Sedert ongeveer 1920 zijn in talrijke kustplaatsen van Nederlands Nieuw Guinea *vaccinateurs* te werk gesteld, die de bevolking periodiek vaccineren. De vaccinatie-toestand is in de streken, welke door de *vaccinateurs* gemakkelijk kunnen worden bereikt, voldoende. Het is als een grote vooruitgang te beschouwen, dat men thans de beschikking heeft over droge koepokstof, welke gedurende lange tijd werkzaam blijft. Dat de immuniteit tegen pokken in moeilijk te bereiken gebieden afwezig is, bleek, toen 750 arbeiders van de N.N.G.P.M. uit het Mappien Mimika-gebied bij hun engagement gevaccineerd werden. Zij vertoonden na een week alle de "typical primary reaction".

In verband met het huidige voorkomen van pokken in Indonesië bestaat de kans, dat deze ziekte vanuit het Westen wordt binnengesleept en het is noodzakelijk om de vaccinatie-stand op peil te houden.

*Besmettelijke kinderverlamming* is op Nieuw Guinea geen onbekende ziekte. In 1931 trad in de omgeving van het Sentanimeer een epidemie op van deze ziekte, waarvan  $\pm$  480 personen het slachtoffer werden. De ziekte deed zich vooral voor bij volwassenen. Tegelijkertijd deed zich een epidemie van deze ziekte voor in het



Territorium. In de laatste jaren wordt kinderverlamming niet meer waargenomen.<sup>1</sup>

In enkele kustkampongs bij Hollandia deed zich in 1937 een epidemie voor van *diphtherie*. Er kwamen 132 gevallen ter kennis waarvan 32 dodelijk verliepen. Nadien heeft zich deze ziekte niet meer voorgedaan behalve een niet geheel zeker geval in 1951 te Hollandia en één in Sorong in 1952.

Het voorkomen van een beperkt aantal gevallen van *kinkhoest* werd in 1950 gemeld uit Merauke en Hollandia. In 1951 kwamen kleine epidemieën voor te Arso, Sarmi, Nukde en Mindaptanah, welke vaak gedurende vele maanden bleven hangen. Ook in Papua en in het Territorium werden in deze jaren op verschillende plaatsen kinkhoestgevallen geconstateerd.

Van *nekkramp* of meningitis cerebrospinalis werd in 1950 te Hollandia-Stad één geval waargenomen, terwijl in 1951 in die plaats 5, te Hollandia-Haven 3 en te Seroei 2 gevallen werden geconstateerd.

*Tetanus*gevallen komen in Sorong nu en dan in behandeling, hoewel het aantal tot enkele per jaar beperkt blijft. Dit laatste is eveneens het geval met infectieuze geelzucht.

#### HUIDZIEKTEN

De meest opvallende huidziekte bij de Papoea's is de *Tinea imbricata* of Dajakse schurft, op Nieuw Guinea meer bekend onder de naam van *casado*. Deze ziekte komt in de meeste streken van Nieuw Guinea in grote frequentie voor. Aan de Wisselmeren schijnt zij tot in importgevallen beperkt te zijn. De ziekte wordt veroorzaakt door een schimmel, welke aanleiding geeft tot het optreden van witgrijze schubben, waarmee het gehele lichaam bedekt kan zijn. De schubben zijn in concentrische kringen gerangschikt, welke symmetrisch verlopen. De aandoening heeft weinig betekenis; ze geeft soms aanleiding tot lichte jeukverschijnselen. Behandeling wordt als regel slechts gezocht door Papoea's, die met blanken in aanraking komen (huisjongens e.d.).

*Tinea circinata* of ringworm komt bij de Papoea's eveneens veel voor. Deze huidaandoening jeukt in sterkere mate dan de hiervóór beschrevene. Door het krabben ontstaan dikwijls secundaire infecties en bijgevolg wordt behandeling van deze aandoening wel op prijs gesteld.

De gewone schurft of Scabies staat tegenover tinea op de achtergrond.

Een veel voorkomende niet besmettelijke huidaandoening is de neiging tot *keloidvorming*, die bij het melanoderme ras vermoedelijk groter is dan bij blanken. Zij bestaat uit de vorming van een dik bindweefselig litteken zelfs na veelal oppervlakkige verwondingen. Keloid-vorming werd voor de kerstening van het Waropengebied in de Geelvinkbaai opvallend veel gezien op de rug van jonge vrouwen. Destijds bestond de gewoonte onder danspartners om elkaar tijdens feesten met een krabbenpoot de rug te bewerken; het eindresultaat was nogal eens een veld van keloiden.

<sup>1</sup> In 1953 deden zich wederom een klein aantal gevallen voor te Sorong.

meer waargenomen.<sup>1</sup>  
 n epidemie voor van  
 dodelijk verliepen.  
 en niet geheel zeker

keboest werd in 1950  
 epidemieën voor te  
 ende vele maanden  
 n deze jaren op ver-

o te Hollandia-Stad  
 ollandia-Haven 3 en

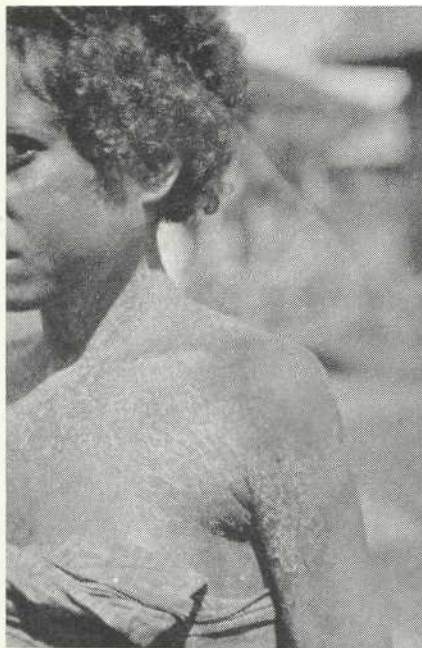
ng, hoewel het aantal  
 geval met infectieuze

Tinea imbricata of  
 e naam van *cascado*.  
 a in grote frequentie  
 n beperkt te zijn. De  
 ing geeft tot het op-  
 am bedekt kan zijn.  
 welke symmetrisch  
 soms aanleiding tot  
 slechts gezocht door  
 s e.d.).

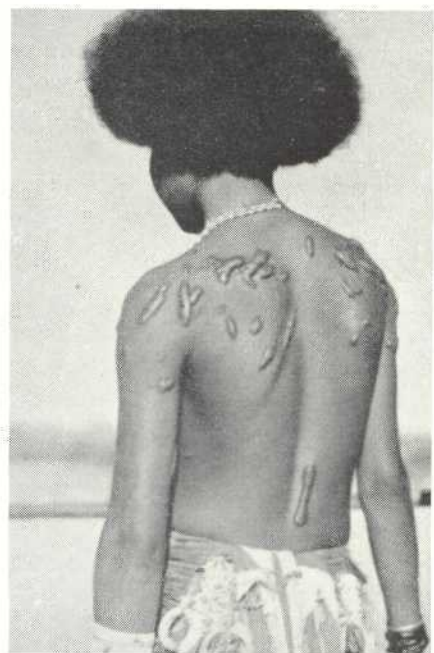
eens veel voor. Deze  
 schrevene. Door het  
 g wordt behandeling

achtergrond.

ng is de neiging tot  
 er is dan bij blanken.  
 teken zelfs na veelal  
 de kerstening van het  
 op de rug van jonge  
 ers om elkaar tijdens  
 dresultaat was nogal



Tinea imbricata (cascado)



Keloid bij een vrouw van de Waropen

#### BERI-BERI

Onder de in hun kampongs levende Papoea's komt beri-beri slechts sporadisch voor. Deze ziekte is, zoals algemeen bekend, een *avitaminose*. Zij wordt veroorzaakt door het nuttigen van voeding, welke een tekort heeft aan vitamine B<sup>1</sup>. Dit vitamine is vooral aanwezig in het zilvervliesje, dat de rijstkorrel omhult. Bestaat de voeding uit machinaal geslepen rijst, bij welke dit vliesje is verwijderd, en wordt daarnaast een bijvoeding gebruikt, welke het tekort aan vitamine niet aanvult, dan treedt na een zeker tijdsbestek beri-beri op. De duur hiervan is afhankelijk van de mate van het vitaminetekort. Het nuttigen van veel zetmeelstoffen werkt deze ziekte in de hand. Ontbreekt het vitamine geheel, dan treedt beri-beri ongeveer na zes weken op. Bij een slechts geringe deficientie kan beri-beri gedurende maanden latent blijven en breekt dan vaak uit tijdens het optreden van een andere ziekte, zoals malaria. Beri-beri kwam vroeger, toen de oorzaak der ziekte nog niet bekend was, veel voor in gevangenissen, gestichten, kazernes en bij contractarbeiders. De vroegere expedities op Nieuw Guinea hebben eveneens met deze ziekte in ernstige mate te kampen gehad. Bij het Exploratie-detachement aan de Mamberamo in 1909-1910 traden beri-beri en daarnaast malaria in zo'n sterke mate op, dat de verkenning moest worden stopgezet. Bij latere expedities



en andere nederzettingen op Nieuw Guinea, waarbij van de vermeerderde kennis omtrent een goede samenstelling van de voeding werd gebruik gemaakt, kon het optreden van beri-beri geheel worden voorkomen.

Zoals reeds werd opgemerkt, komt onder de vrij levende Papoea's beri-beri praktisch niet voor. Hun hoofdvoedsel bestaat uit sago (*Metroxylon rumphii*), kladi (taro) (*Colocasia antiquorum*), katella (kasbi) (*Manihot utilissima*), oebi (sweet potato) (*Ipomoea batatas*) en soms maïs. In het oostelijk deel van Nieuw Guinea komt ook yams (*Dioscorea alata*) als hoofdvoedsel voor. Daarnaast worden genuttigd de opbrengst van jacht en visserij, verzamelde schelp- en weekdieren en plantaardige producten uit het bos en de tuinen (vooral klapper, pisang, suikerriet en papaja). Wat als hoofdvoedsel gegeten wordt, is niet overal gelijk, doch sago is het belangrijkste voedingsmiddel in de laagvlakten van Nederlands Nieuw Guinea. Sago bevat weinig of geen vitamine B<sup>1</sup> en derhalve moet wel worden aangenomen, dat de daarnaast gebruikte voedingsmiddelen deze sagoeters van de nodige hoeveelheid van deze bijkomstige voedingsfactor voorzien.

Een uiterst belangrijk onderzoek is in 1947 verricht in het *Australische deel* van Nieuw Guinea naar de *menu-samenstelling bij vrijlevende Papoea's*. Het had wederom plaats in de kampongs Busama, Kaiapit, Patep en in Kavataria, welke laatste op de Trobiand-eilanden gelegen is. Het hoofdvoedsel in deze dorpen bestaat resp. uit taro (kladi), bananen, zoete aardappelen en yams. Het onderzoek van een dorp, waarin sago het hoofdvoedsel is, kon helaas door omstandigheden niet plaats vinden. In de 4 onderzochte dorpen bleek, dat het menu 0,71 mg thiamine (vitamine B<sup>1</sup>) per 1000 calorieën bevatte, hetgeen zeer hoog genoemd mag worden en verre ligt boven het gemiddelde van het menu ener blanke samenleving, dat b.v. in Sydney slechts 0,41 mg bedraagt. In deze kampongs werd beri-beri dan ook niet geconstateerd. Het mag van belang genoemd worden, dat een dergelijk onderzoek bij een in hoofdzaak sago etende bevolkingsgroep alsnog zal kunnen plaats vinden.

De ervaring heeft geleerd, dat zodra de Papoea's onder onnatuurlijke omstandigheden komen te verkeren en niet langer in hun eigen voeding kunnen voorzien, zij zeer gevoelig voor beri-beri blijken te zijn.

Bij de tewerkstelling van *Papoea-arbeiders op ondernemingen* zal men dus alle aandacht moeten besteden aan hun voeding en er zorg voor moeten dragen, dat deze steeds een voldoende hoeveelheid anti-beri-beri-vitamine bevat. Uiteraard zou men geneigd zijn om sago en andere producten van eigen bodem als hoofdvoedsel te verstrekken. Dit is in de praktijk onmogelijk gebleken, omdat de Papoeese maatschappij nog niet op economisch van belang zijnde productie is ingesteld, zodat het in het algemeen uit praktische overweging bij ondernemingen in gebruik is om de Papoea's rijst als hoofdvoedsel te verschaffen. Ofschoon dit product van vreemde bodem hun van nature onbekend is, blijkt het, dat zij rijstvoeding op prijs stellen en er zich zonder enige overgang aan gewennen. Het is bij de ondernemingen in Nederlands Nieuw Guinea gebruikelijk om daarnevens

katjang hidjau te verstrekken, dat rijk aan thiamine is en bovendien het proteïnegehalte van de voeding verbetert. In de praktijk is helaas gebleken, dat katjang hidjau alleen gegeten wordt als men de rijstrantsoenen krap houdt. Het is derhalve voor ondernemingen, kazernes, gevangenissen en internaten van belang, dat niet de bijvoeding, doch de hoofdvoeding voldoende beri-beri werende vitamine bevat, aangezien de bezwaren, die aan het verstrekken van een vitamine-rijke bijvoeding zijn verbonden, veelal niet kunnen worden ondervangen.

Ofschoon gebleken is, dat het gebruik van deugdelijke zilvervliësrjst als hoofdvoedsel volkomen in staat is beri-beri in niet-natuurlijke gemeenschappen te weren, is het probleem van de voorkoming dezer ziekte er nog geenszins mede opgelost.

Een bezwaar tegen het verstrekken van zilvervliësrjst op ondernemingen met een gemengde werknemersbevolking is nl., dat er bij bepaalde groepen onder hen een psychologische weerstand tegen het gebruik er van valt waar te nemen. Velen zien er iets minderwaardigs in om de vuilwit gekleurde en dikwijls iets muf ruikende zilvervliësrjst te eten en verlangen de witte gepolijste soorten, die van alle vitamine beroofd zijn. Moge het waar zijn, dat de Papoeëse arbeiders in dit opzicht minder kieskeurig zijn, voor ondernemingen is het ondoenlijk om op het gebied van rijstverstrekking met twee maten te meten. Hierbij komt nog, dat zilvervliësrjst minder houdbaar is dan volledig geslepen rijst, hetgeen voor een niet-rijst-producerend land als Nieuw Guinea een groot bezwaar is.

In het bijzondere geval, dat in gevangenissen en kazernes en ook op ondernemingen de voeding uit een gemeenschappelijke keuken wordt verstrekt, is het thans mogelijk beri-beri op eenvoudige wijze te voorkomen door bij de bereiding van het hoofdvoedsel in de keuken hieraan een voldoende hoeveelheid synthetisch gemaakte vitamine B<sup>1</sup> (aneurine, thiamine) toe te voegen. Bij deze wijze van verstrekking van het vitamine-paraat is men van het gebruik verzekerd. De kosten van deze synthetisch bereide vitamine zijn zo laag, dat het gebruik er van niet op financiële bezwaren behoeft af te stuiten.

Sedert enige tijd wordt een rijstsoort in de handel gebracht, die door een bijzondere bewerking het 200-voudige vitamine B<sup>1</sup>-gehalte heeft. De naam er van is *Rochemix* (fabrikant Hoffmann la Roche). Van dit paraat wordt thans gedurende een jaar bij de N.N.G.P.M. aan iedere zak rijst van 100 kg een halve kg toegevoegd. De hiermede bereikte resultaten zijn zeer bevredigend en de kosten zijn gering. Althans werden geen beri-beri-gevallen, die voorheen te wijten waren aan het niet gebruiken van katjang hidjau, meer gezien.

#### SCORBUUT

Scorbuut of scheurbuik, veroorzaakt door een tekort aan vitamine C, wordt onder de vrije Papoeë-bevolking niet waargenomen. In 1936 werd een zevental

gevallen bij Papoea-gevangenen te Tanah Merah gezien, berustende op een gebrek aan verse groenten en vruchten. Bij het reeds eerder genoemde menu-onderzoek in 4 kampongs van Australisch Nieuw Guinea werd vastgesteld, dat het vitamine C-gehalte van de voeding meer dan voldoende is. Scorbuut wordt daar dan ook niet geconstateerd.

Een merkwaardige ziekte is echter wat men in Australisch Nieuw Guinea noemt de "New Guinea sore mouth", welke ziekte daar reeds sedert jaren en bijna in alle districten zowel op ondernemingen als in de kampongs wordt opgemerkt. Ze is gekenmerkt door het optreden van bloedingen en ulceraties van het tandvlees, soms ook van de wang en zelfs van het verhemelte. Dodelijke gevallen komen voor door het aanvreten van bloedvaten. De mondaandoening geneest vrij spoedig na het gebruik van verse groenten en vruchten en zal dus vermoedelijk wel een avitaminose zijn. In Nederlands Nieuw Guinea werd deze ziekte tot voor kort niet waargenomen.<sup>1</sup>

#### ENDEMISCHE KROP

Op verschillende plaatsen in het *bergland* van Nederlands Nieuw Guinea is endemische krop waargenomen, o.a. in het dal van de Kemaba in de buurt van de Wisselmeren, waar deze ziekte veelvuldig zowel bij mannen als bij vrouwen blijkt voor te komen. Op andere plaatsen in het bergland wordt zij echter weer niet gezien, zoals bij de Kapoekoe's in de onmiddellijke nabijheid van de Wisselmeren en in de Kamuvlakte. Ook in bepaalde delen van het bergland van het Australische gebied komt krop voor ("Report of New Guinea Nutrition Survey 1947", blz. 156).

#### VERGIFTIGINGEN DOOR PLANTEN EN DIEREN

Bij een volk, dat in leven en bestaan aan de natuur gebonden is, zou men verwachten, dat relatief veel ziekten door aanraking met dieren en planten zouden voorkomen. Dit valt in de praktijk mee. Het grootste in het oerwoud van Nieuw Guinea levende zoogdier is het varken. De Papoea is in de jacht zeer bedreven en ongevallen hierbij zijn zeldzaam. Verwondingen ten gevolge van beten, toegebracht door krokodillen, worden soms gezien. Ofschoon in Nieuw Guinea giftige slangen niet zeldzaam zijn en er zelfs een soort leeft, die als zeer giftig bekendstaat, nl. de *Acanthophis antarcticus*, komen uitermate weinig patiënten voor slangenbeet onder behandeling.

<sup>1</sup> De arts Kranendonk te Fakfak rapporteerde in 1951 16 gevallen bij bewoners van de eilandengroep Karas. O.a. door het mede voorkomen van Perlèche denkt hij echter met een avitaminose uit de B-complexgroep te maken te hebben

berustende op een  
genoemde menu-  
rd vastgesteld, dat  
is. Scorbuut wordt

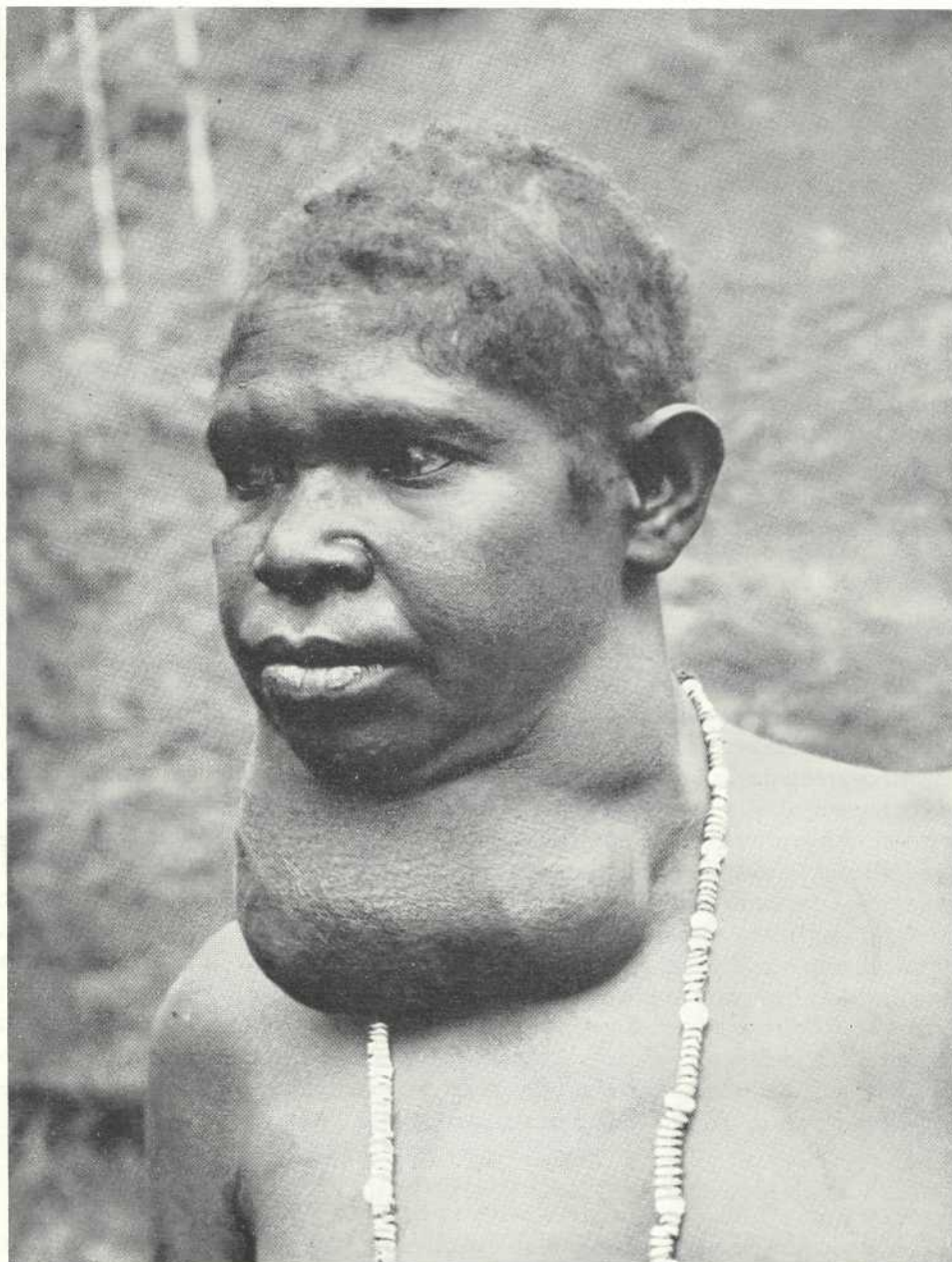
sch Nieuw Guinea  
eds sedert jaren en  
mpongs wordt op-  
n en ulceraties van  
hemelte. Dodelijke  
e mondaandoening  
vruchten en zal dus  
Guinea werd deze

s Nieuw Guinea is  
a in de buurt van de  
en als bij vrouwen  
ordt zij echter weer  
heid van de Wissel-  
et bergland van het  
ea Nutrition Survey

IEREN

den is, zou men ver-  
n en planten zouden  
oerwoud van Nieuw  
cht zeer bedreven en  
ge van beten, toege-  
in Nieuw Guinea  
t, die als zeer giftig  
ate weinig patiënten

ewoners van de eilanden-  
er met een avitaminose uit



Kropgezwel. Centraal bergland Nederlands Nieuw Guinea  
(Overgenomen uit Leroux, de Bergpapoea's van Nieuw Guinea)

Een voedselvergiftiging, welke nu en dan op de noordkust voorkomt ten gevolge van het eten van zeeschildpadden, verdient bijzondere vermelding. Reeds lange tijd was het bekend, dat zich nu en dan massale vergiftigingen voordeden na het gebruik van de doorgaans goed eetbare zeeschildpad. Nadere gegevens omtrent de aard der vergiftiging waren echter moeilijk te verkrijgen, aangezien berichten hieromtrent de bestuursautoriteiten eerst na lange tijd bereikten. In 1934 deed zich een massale vergiftiging voor in de kampong Wooi op het eiland Jappen. Een onzer was vier dagen na het ongeval ter plaatse. Het dier was zo groot, dat 70 mensen er van gegeten hadden, uiteraard de vissers en hun gezinnen het meest. Van dezen waren bij aankomst reeds 5 personen overleden onder het beeld van toenemende bewusteloosheid. Alle overigen vertoonden duizeligheid en sufheid in wisselende graad. Een dertigtal zieken werd in het ziekenhuis te Seroei opgenomen, alwaar nog 3 van hen na enkele dagen comateus overleden. Het pathologisch anatomisch onderzoek (ten Seldam) toonde een degeneratie van het leverweefsel, zoals in het algemeen bij acute vergiftigingen wordt waargenomen. De lijdens, die subjectief hersteld waren, ontwikkelden merkwaardigerwijs op de 14de dag na de vergiftiging, een stomatitis welke zeer hardnekkig was en eerst na weken geleidelijk verdween. De reden van de giftigheid der in het algemeen goed eetbare zeeschildpadden is duister. Ook zijn de giftige exemplaren op geen enkele wijze te onderkennen.

Voedselvergiftigingen door het eten van planten en vruchten zijn uiterst schaars. Djenkol-, kabari- en tempe-vergiftigingen, zoals in Indonesië veelvuldig worden gezien, zijn op Nieuw Guinea onbekend, daar deze producten in het menu der Papoea's niet voorkomen.

Wel daarentegen wordt zo nu en dan een heftige acute dermatitis waargenomen bij personen, die in het bos hebben vertoefd. Als oorzaak wordt de aanraking met een jeukverwekkende houtsoort opgegeven, waaromtrent geen nadere bijzonderheden konden worden verkregen. De huiduitslag begint meestal in het gelaat en verspreidt zich van hieruit in meer of mindere mate over het gehele lichaam; de jeuk is zeer hinderlijk. De ziekte duurt 2-4 weken en opname in een hospitaal was steeds nodig. Recidieven komen veelvuldig voor. Deze dermatitis werd aan de Boven-Digoel relatief meer waargenomen dan te Sorong. Zij doet denken aan de rengas-dermatitis, welke in Indonesië voorkomt (Kouwenaar, van Steenis en Winckel 1951), doch het ziektebeeld op Nieuw Guinea is ernstiger en duurt langer; een zwarte plek op de plaats van aanraking, welke bij de rengas-vergiftiging optreedt, werd nimmer gezien.

#### GEZONDHEIDSZORG OP ONDERNEMINGEN

Ofschoon de gezondheidstoestand op ondernemingen niet in dezelfde mate door verschillende ziekten wordt bedreigd als dit onder de vrije Papoea-bevolking het geval is, is het echter aan geen twijfel onderhevig, dat *malaria* zo'n ernstig

gevaar betekent, dat, wanneer hiertegen geen maatregelen worden getroffen, de normale ontwikkeling van de onderneming hierdoor kan worden verhinderd. Alle ondernemingsarbeid begint met het openleggen van het terrein, waardoor op grote schaal gunstige voorwaarden voor het broeden van gevaarlijke anophelinen worden gevormd. Merendeels zal het arbeidspersoneel bestaan uit Papoea's, van wie een groot percentage malariaparasieten in het bloed heeft; voor een ander deel bestaat het personeel uit personen, van elders afkomstig, die zeer ontvankelijk zijn voor malaria-infecties. Het is speciaal onder deze laatste groep van personen, dat malaria dan ook in ernstige mate kan optreden. Met de malariabestrijding zal dan ook van de aanvang af dienen te worden begonnen. Welke maatregelen moeten worden genomen, zal van omstandigheden afhangen. Getracht zal moeten worden een extensieve woningbouw te voorkomen, zodat het te assaineren gebied zo klein mogelijk wordt gehouden. Bij een geconcentreerde nederzetting, waarbij het kappen van bos tot het strikt noodzakelijke wordt beperkt, is malaria-bestrijding door het nemen van maatregelen tegen de broedplaatsen zeer wel mogelijk.

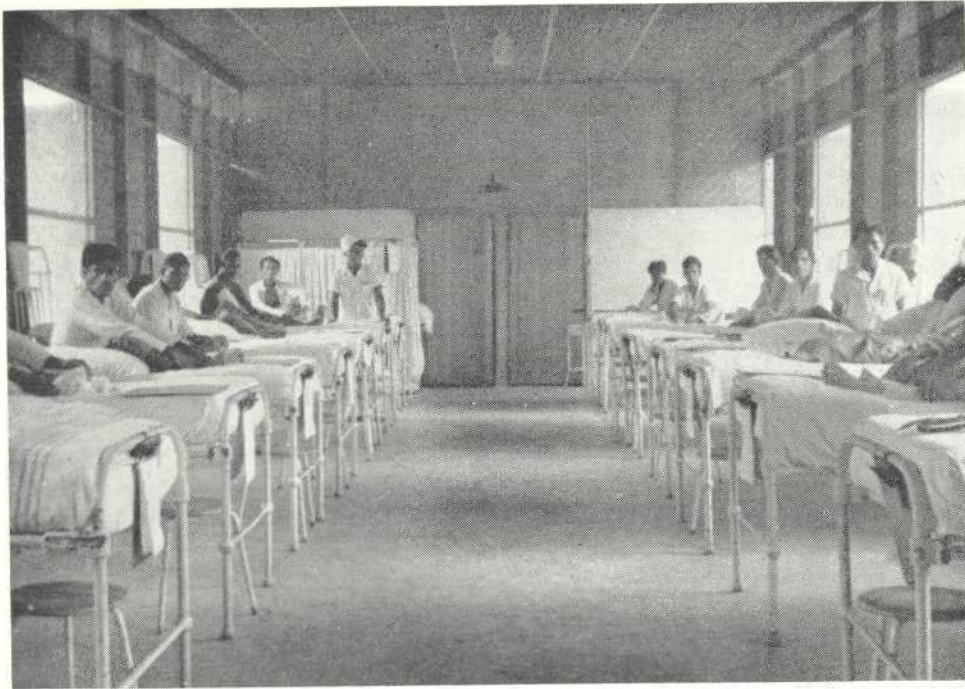
Met het oog op het *beri-beri*-gevaar zal de *voeding* voor de werklieden dusdanig moeten worden vastgesteld, dat deze ziekte niet kan optreden. Nieuw Guinea produceert praktisch geen rijst. De hoofdvoeding zal dan ook met het oog op de houdbaarheid, de verkrijgbaarheid en de smakelijkheid wel steeds uit van elders geïmporteerde geslepen rijst bestaan. Voldoende vitamine B<sup>1</sup>-houdende groenten (katjang soorten en peulvruchten) zijn ter plaatse voor grote groepen van personen niet verkrijgbaar. Van het gebruik van de te verstrekken katjang hidjau is men nimmer geheel zeker. Het mengen van de gepolijste rijst met Rochemix (1 op 200) moet dan ook worden aanbevolen. Tevens dient te worden bevorderd, dat rondom nederzettingen tuinen worden aangelegd, waarin inheemse groenten en vruchten worden verbouwd, welke de Papoea's gewoon zijn te eten in hun dorpen, waar avitaminosen niet voorkomen.

Aangezien beide vormen van *dysenterie* op ondernemingen geregeld voorkomen, vraagt de faecaliënafvoer bijzondere aandacht, evenals de verwijdering van het huisvuil met het oog op vliegengevaar. Het aanleggen van "septic tanks" in laaggelegen terreinen geeft bijzondere moeilijkheden; infiltratiebedden zijn door de hoge grondwaterstand dikwijls niet bruikbaar, zodat het effluent in open goten moet worden afgevoerd.

In verband met de gevoeligheid van Papoea's voor *longontsteking*, welke ziekte speciaal optreedt, indien men vele mensen, uit verschillende streken van Nieuw Guinea afkomstig, samenbrengt in gemeenschappelijke verblijven (ondernemingsbangsals), zal men moeten zorg dragen voor een ruime en droge ligging, behoorlijke ventilatie en voldoende lichaamsbedekking.

Het *ulcus tropicum*, dat speciaal optreedt bij arbeiders, die bij ontginningen werken, kan worden beperkt door schoeisel en lange broeken te verstrekken, zodat beenverwondingen tijdens het werk minder zullen plaats vinden. Kleine wondjes dienen steeds te worden behandeld.





Zaal voor arbeiders in het N.N.G.P.M. ziekenhuis te Sorong

Wat betreft *tuberculose* zal men door een lichamelijke keuring bij de werving duidelijke gevallen van deze ziekte kunnen weren. Dit neemt niet weg, dat zich later onder de goedgekeurde werklieden tuberculosegevallen voordoen, die onmiddellijk in een ziekenhuis dienen te worden afgezonderd en behandeld. Bij de opzet van een ondernemingsziekenhuis moet met de bouw van een tuberculose-afdeling rekening worden gehouden. Een deel van deze gevallen zou men kunnen herkennen, indien bij de keuring ook een Röntgendoorlichting zou kunnen plaats vinden.

Indien bij een onderneming op Nieuw Guinea doeltreffende maatregelen tegen de malaria zijn genomen en indien voorts aan bovengenoemde hygiënische eisen van ligging, faecaliënafvoer en voeding is voldaan, dan mag men naar onze ervaring verwachten, dat de gezondheidstoestand gunstig wordt. Nog meer geldt dit voor de Europese samenleving, waar uiteraard het hygiënisch peil boven dat van de werklieden uitsteekt. Onder de ruim 500 Europeanen der N.N.G.P.M. speelt malaria geen rol meer, enkele lichtverlopende dysenteriegevallen komen nog voor; andere tropische ziekten worden niet meer waargenomen. De gezondheidstoestand onder deze Europeanen is bijzonder goed en is zeker niet minder

gunstig dan onder  
standen zijn in het  
onderneming een v  
van de leden dezer  
geneeskundige die  
hiermede het hyg  
deze gezondheidsz  
schouwen als noo  
vallen is deze zorg  
woord, al is dit nie

GE

Over de mogelijk  
veel verschil van m  
blanken zich van  
tropische laagvlakte  
klimaat op zich zelf  
een dergelijke volks  
op Nieuw Guinea,  
Nederlanders, ofsch  
De ervaring heef  
ernstig te kampen l  
tijdige behandeling  
de frequente malari  
Zwartwaterkoorts l  
gevallen van deze  
er 3 dodelijk verliep

De bestrijding va  
moeilijk. Deze nede  
nisten liggen zeer v  
sprake. Dit brengt r  
plaatsen wil nemen,  
betrekkelijk weinig  
kostbaar wordt. Dit  
hetgeen dus meebre  
worden opgeruimd,  
worden gemaakt. I  
naar individuele ze  
dergelijke maatreg  
uitgaan. Ook met h  
andere zieken is het



gunstig dan onder een soortgelijke groep in Nederland. Zulke gunstige toestanden zijn in het bijzonder te bereiken bij dwanggemeenschappen, waarvan een onderneming een voorbeeld is. De leider der onderneming heeft nl. ten aanzien van de leden dezer samenleving een bijzondere macht. Hij kan in overleg met zijn geneeskundige dienst hygiënische maatregelen aangeven en doen uitvoeren en hiermede het hygiënische peil der samenleving aanzienlijk doen stijgen. Ofschoon deze gezondheidszorg uit humaan oogpunt gewenst is, moet men haar tevens beschouwen als noodzakelijk element voor de bedrijfszekerheid. In de meeste gevallen is deze zorg voor de gezondheid dan ook economisch volkomen verantwoord, al is dit niet altijd in cijfers uit te drukken.

#### GEZONDHEIDSZORG EN KOLONISATIE

Over de mogelijkheid van kolonisatie van blanken in tropische gebieden bestaat veel verschil van mening. Hiermede wordt meestal bedoeld of het mogelijk is, dat blanken zich van geslacht op geslacht in een warm en vochtig klimaat in de tropische laagvlakten kunnen handhaven. De algemene opvatting is thans, dat het klimaat op zich zelf geen beletsel vormt. Het zijn echter de tropische ziekten, welke een dergelijke volksplanting bedreigen. Dit geldt uiteraard ook voor de kolonisaties op Nieuw Guinea, zowel voor die van Nederlanders als voor die van Indische Nederlanders, ofschoon de laatsten aan het tropenklimaat reeds zijn geadapteerd.

De ervaring heeft thans volop geleerd, dat alle kolonisaties op Nieuw Guinea ernstig te kampen hebben met *malaria en haar trawant zwartwaterkoorts*. Door een tijdige behandeling kan sterfte aan malaria weliswaar worden voorkomen, doch de frequente malaria-aanvallen benadelen ten eerste de werklust en de stemming. Zwartwaterkoorts komt voor en eist haar slachtoffers. In 1951 bedroeg het aantal gevallen van deze ziekte onder  $\pm 2200$  kolonisten bij Manokwari 15, waarvan er 3 dodelijk verlieten.

De bestrijding van de malaria bij de kolonisaties op Nieuw Guinea is bijzonder moeilijk. Deze nederzettingen zijn landelijk van opzet en de woningen der kolonisten liggen zeer verspreid uiteen. Van een concentratie van woningbouw is geen sprake. Dit brengt mede, dat, indien men maatregelen tegen de anophelesbroedplaatsen wil nemen, dit moet plaats vinden over uitgestrekte terreinen, waarop betrekkelijk weinig mensen wonen, zodat deze vorm van malariabestrijding zeer kostbaar wordt. Dit neemt niet weg, dat deze methode dient te worden geprobeerd, hetgeen dus meebrengt, dat alle plassen en poelen, welke niet permanent kunnen worden opgeruimd, geregeld door het besproeien met olie onschadelijk moeten worden gemaakt. In verband met een in het algemeen waar te nemen streven naar individuele zelfstandigheid kan men niet verwachten, dat het nemen van dergelijke maatregelen, het algemene belang dienende, van de kolonisten zelf zal uitgaan. Ook met het oog op de behandeling van de vele malariapatiënten en andere zieken is het nodig, dat voor een complex van kolonistennederzettingen,

zoals thans rondom Manokwari bestaat, een eigen medisch-hygiënische dienst tot stand komt, die de malariabestrijding als belangrijkste taak heeft. Aan het hoofd van deze dienst behoort een arts te staan, die met het malariavraagstuk op de hoogte is en die de beschikking krijgt over het benodigde hulppersoneel en materiaal. Zolang echter de economische vooruitzichten van deze kolonisaties onzeker zijn, laat het zich niet aanzien, dat grote bedragen voor de malaria-bestrijding beschikbaar zullen worden gesteld.

Het gebruik van een malaria-prophylacticum bij kolonisten stuit op bezwaren, aangezien dit zou betekenen, dat deze immigranten een dergelijk middel voor hun verdere leven geregeld zouden moeten innemen, hetgeen niet kan worden aangeraden. Slechts gedurende tijdelijke verheffingen van de malariafrequentie moet het innemen van een prophylacticum worden aanbevolen.

Het aanbrengen van muskietengaas in de woningen der kolonisten is daarentegen van het allergrootste belang. Een goed toegepaste gaasbescherming maakt malaria-infectie onmogelijk, zelfs in de zwaarste malariahaarden. Voorziet dus een kolonist zijn huis volledig van muskietengaas en zorgt hij er voor, dat hiervan des avonds een doelmatig gebruik wordt gemaakt, dan beschermt hij zich zelf en zijn gezin volkomen tegen malaria. Het is echter de vraag of de mentaliteit van de bewoners steeds voldoende inzicht en medewerking garandeert om deze persoonlijke hygiënische maatregel consciëntieus uit te voeren.

Worden in een kolonisatie geen maatregelen tegen de malaria genomen, dan zal deze ziekte in ernstige mate blijven woeden en zal zij de verdere ontwikkeling der nederzetting remmen of zelfs onmogelijk maken. Kolonisatie op grote schaal zonder behoorlijke medisch-hygiënische verzorging betekent ellende.

#### CONCLUSIE BETREFFENDE DE GEZONDHEIDSTOESTAND IN HET ALGEMEEN

Het is in tropische landen geen ongewoon verschijnsel, dat op sociaal gebied tussen verschillende bevolkingsgroepen scherpe contrasten bestaan. In Nieuw Guinea zijn deze tegenstellingen treffend. De van elders afkomstige personen trachten uiteraard hun levenspeil te handhaven en onder bepaalde omstandigheden, zoals op ondernemingen, is men hierin geslaagd, waarvan autochthonen, die in deze dwanggemeenschap zijn opgenomen, vanzelfsprekend mee profiteren.

Op de emplacementen van een onderneming leven groepen van uiteraard geselecteerde Europeanen, Indonesiërs en Papoea's op een hoog gezondheidspeil. Ten gevolge van de genomen maatregelen leven ze in een nagenoeg malaria-vrij gebied. Woningen, voeding, drinkwatervoorziening en faecaliënafvoer voldoen aan behoorlijke eisen. Aan praenatale zorg en contrôle van zuigelingen wordt veel aandacht besteed. De gehele samenleving is tegen verschillende besmettelijke ziekten gevaccineerd. In geval van ziekte is een ieder onmiddellijk binnen het bereik van het ondernemingsziekenhuis, alwaar moderne geneeskundige behande-

ling en vrije ligging worden geboden. Poliklinische en tandheelkundige verzorging kan door ieder vrijelijk worden genoten. In 1951 bestond de arbeidersbevolking der N.N.G.P.M. te Sorong uit 3740 mannen, 690 vrouwen en 1306 kinderen. Het geboortecijfer bedroeg in dat jaar 36 ‰, het sterfte-cijfer 8,7 ‰ en de zuigelingensterfte 9,6 % (inclusief doodgeborenen).

Het op deze wijze bereikte gezondheidspeil staat in schrille tegenstelling tot de toestanden, welke in de onmiddellijk naast dit beschermde gebied gelegen kampings der vrije Papoea-bevolking bestaan. Deze Papoeese samenleving kenmerkt zich door een geringe ontwikkeling, een lage welstand en eenvoudige sociale behoeften. De berusting in het als onafwendbaar beschouwde gebeuren is zo groot, dat de impuls tot lotsverbetering, waaronder mede is te verstaan de neiging om voor ziekte genezing te zoeken, nagenoeg ontbreekt. Aangezien Nieuw Guinea behoort tot de landen, waar een natuurbevolking in grote mate aan ziekte en sterfte blootstaat, behoeft het niet te verwonderen, dat de Papoea's met moeite hun sterkte handhaven. Hun voornaamste vijand is malaria. De meeste hier werkende geneesheren zijn van mening, dat de zuigelingensterfte zeer hoog is en dit in de eerste plaats aan malaria moet worden toegeschreven. Gaan zij niet aan deze ziekte te gronde, dan wordt hun weerstandsvermogen tegen andere infecties door de herhaaldelijke koortsaanvallen en sterke parasitaemieën ernstig benadeeld. De veelvuldige bronchopneumonieën en ook de bij vlagen optredende bacillaire dysenterie dragen vermoedelijk bij tot een hoge sterfte onder zuigelingen en kleuters. Op jonge leeftijd treedt framboesia reeds op, een ziekte, welke door haar pijnlijke wonden, gewrichts- en beenaandoeningen aan vele kinderen en ouderen de levensvreugde ontnemt. Het *ulcus tropicum* veroorzaakt dikwijls reeds bij jongere mensen langdurige invaliditeit. Tuberculose wordt in de laatste jaren veelvuldig waargenomen. Naast tropische ziekten zijn er cosmopolitische, welke de gezondheidstoestand van de Papoea's bedreigen.

Ofschoon omtrent geboorte en sterfte der vrije bevolking slechts weinig gegevens bekend zijn, is de algemene indruk, dat er van een bevolkingsaanwas geen sprake is. Vlagen van influenza, welke geregeld voorkomen, kunnen door complicerende longontstekingen de toename van enkele jaren weer geheel te niet doen. Behalve ziekte hebben tenslotte bij de niet onder bestuur gebrachte Papoea-stammen voortdurende oorlogen, koppensnellen en moord een nadelige invloed op de natuurlijke groei der bevolking. Dit sombere beeld geldt speciaal voor de vlakten van Nieuw Guinea. Er zijn aanwijzingen, dat de bevolking in het centrale bergland er uit gezondheidsoogpunt beter aan toe is. De geneeskundige dienst in Nieuw Guinea staat voor een zware taak en de geringe bevolkingsdichtheid in aanmerking genomen, zijn de kosten hoog, doch niettemin is, gezien de ongunstige gezondheidstoestand in dit land, deze zorg voor de Overheid een eerste plicht. Door uitbreiding van de gezondheidszorg zal echter slechts dan een gunstiger toestand kunnen worden bereikt, indien verhoging van het ontwikkelingspeil en verbetering van de welstand er mede hand in hand gaan.

## SUMMARY

## HEALTH

A survey was given of the prevailing diseases.

Malaria is by far the most important disease. On the plains of New Guinea this disease is generally found to a very serious extent. It is the cause of the increased mortality of infants and young children, and therefore must be considered as one of the reasons for the low population of New Guinea. During the course of time the grown-up Papuans have attained a strong relative immunity, as a result of which they are much less susceptible to attacks of malaria, which have a harmless course.

Settlements of foreigners on the plains of New Guinea have always had to cope with malaria to a high degree, except where measures have been taken from the outset.

Blackwaterfever is always met in such settlements.

The high malaria occurrence must be attributed to two circumstances. The first is the occurrence of three dangerous species of anophelae of the punctulatus group.

These anophelae are different from the species occurring in Indonesia in that they are not particular as to their breeding grounds. They breed in all kinds of accumulations of water. Only one condition must be fulfilled – the breeding grounds must be exposed directly to the sun. Consequently they do not breed in virgin forest; the clearing of this promotes the forming of breeding grounds, and therefore should be limited to what is needed.

The second circumstance, which highly promotes malaria, is the absence of a distinct season, as a result of which pools and puddles are formed all the year round.

When staying in New Guinea temporarily the use of a prophylactic (paludrin or navaquin) is advised. For colonists the screening of houses can best be recommended.

In a concentrated settlement with a considerable capital backing it, it has become apparent that it is possible, by eliminating the breeding grounds, to drive the malaria back to such an extent that it has become a disease of no importance.

In order to reduce lasting illness and malaria mortality among the Papuan children, it is urgently recommended that quinine tablets in small tubes should be available everywhere at low prices, even to the most distant campong.

Framboesia, which undermines the energy of the population, is a serious pest.

The penicillin treatment should be introduced, since a small number of injections can be sufficient. There is no objection to certified (mantri) assistants giving injections, provided they work under the directions of a physician.

Tuberculosis is increasingly observed among the indigenous inhabitants. The

establishment of an up-to-date equipped sanatorium is very necessary, so that expert treatment of patients from all classes of the population will be possible. It should be ascertained, how far the B.C.G. vaccination is to be applied.

Since tuberculosis is especially found among children in boarding schools, it is necessary that the teaching staff and the pupils be X-rayed as far as possible before admission, and moreover provisions must be made for ample bedding.

Pneumonia is a prime cause of mortality both with grown-ups and children, especially during influenza epidemics, which occur regularly.

With the exception of the sub-department of Hollandia leprosy has been observed everywhere among the indigenous inhabitants along the coast. The disease is encountered most in Western New Guinea, Noemfoor, Manokwari, Radja Empat and Fakfak, the most infected district being Wandammen Bay.

Of the venereal diseases granuloma venereum is of special importance. This disease prevailed among the Marindinese in the years 1910-1920, and in cooperation with an influenza epidemic caused a considerable decrease of the population.

The disease has diminished in the environs of Merauke, thanks to intensive combat, but still frequently occurs in Frederik Hendrik Island. Furthermore a small number of cases were observed during the last few years among the Mappi, who live North of the lower Digul. The treatment with chloromycetine must be introduced as soon as possible, so as to prevent a further spreading in the surrounding areas.

Filariasis infections and the symptoms caused by it are met with everywhere on the plains; the most infected district is Inanwatan and environs, where elephantiasis, hydrocele testis and inflammation of the lymph glands occur very frequently.

It would be highly desirable to examine the carrier in this district.

During the war two important epidemics of scrubtyphus occurred among the American and Australian troops in Dutch New Guinea.

Although hookworm infections frequently occur, the syndrome ankylostomiasis has never yet been reported.

Of the skin diseases only the fungus diseases are of importance.

Clear cases of avitaminosis are not observed among the Papuans in Dutch New Guinea. It has become apparent that in a forced community they are susceptible to beri-beri, so that in these circumstances care must be taken that the food contains sufficient Vitamin B<sub>1</sub>. The use of Rochemix rice is recommended for this.

Diseases caused by contact with plants and animals occur very seldom.

Since the Papuans constantly have to contend with a high rate of illness and mortality, the state of health must be qualified as unfavourable. Attempts to improve this by intensifying the health welfare should go with endeavours to raise the educational standard and welfare.

For plantations and colonisation malaria is such a danger that, if no effective measures are taken, the normal development of these settlements is seriously imperilled. It is necessary that a doctor who has had a malariological training is engaged at such a settlement.

It has become apparent that with a large enterprise in New Guinea, where the fighting of malaria plays an important part and where the hygienic demands are generally met, and where moreover the medical service has at its disposal an up-to-date-equipped hospital, a state of health may be attained among thousands of native labourers and their families, which is very favourable.

## LITERATUURLIJST

1. BACKHOUSE, Filariasis in Melanesia, Proc. Seventh Pacif. Sci. Congt., Auckland N.Z. 1949, 1950
2. BACKHOUSE and HEYDON, Filariasis in Melanesia: observations at Rabaul relating to incidence and vectors, *Transact. R. Soc. Trop. Med. Hyg.*, Vol. 44, no 3, 1950.
3. BEARUP, The Ramu and Waghi valleys of New-Guinea, *The Australian Geographer* III, no 1, 1936.
4. CULLOCH, MC., Studies in the control of scrubtyphus, *Med. Journ. of Australia*, Vol. I, no 21, 1946.
5. CLEMENTS, Tropical Ulcer with special Reference to its Aetiology, *Med. Journ. of Australia*, Nov. 7, 1936.
6. HACKETT, Gaps in the knowledge of yaws, *Trans. Roy. Soc. Trop. Med. and Hyg.*, 1949, Vol. 43, no 3, *Ref. Trop. Dis. Bull.*, Vol. 47, no 3, 1950.
7. HAGA, Nederlandsch Nieuw Guinea en de Papoesche eilanden, 1884.
8. KLEIN, Nieuw Guinea, Deel III, blz. 835-899, de Bussy, Amsterdam, 1938.
9. KOUWENAAR, STEENIS, VAN, en WINCKEL, Leerboek der tropische geneeskunde, 1951.
10. PHILIP, Tsutsugamushi disease (scrubtyphus) in world war II, *Journ. of Parasitology*, Vol. 34, no 3, 1948.
11. REYNOLDS, GUTHE and SAMAME, A rational approach to yaws control, J. venereal Dis., *Informations*, Vol. 32, no 10, Oct. 1951, *Trop. Dis. Bull.*, Vol. 49, no 2, 1952.
12. SCHELLELONG, Die New-Guinea-Malaria einst und jetzt, *Arch. f. Schiffs- und Trop. Hyg.*, 1901.
13. SIMONS, Modern conceptions concerning the compulsory isolation of lepers. Contagious Malignant Morbus Hansen versus Non-contagious Benign Hansenide, *Proc. Roy. Soc. Med.*, Vol. 41, no 11, 1948, *Trop. Dis. Bull.*, Vol. 46, no 4, 1949.
14. SWELLENGREBEL, N. H., en SWELLENGREBEL, J. M. H., Malaria-besmetting in de opeenvolgende klassen ener autochthone bevolking in hoogendemische malaria-streken der Noordoostkust van Nieuw Guinea, *Ned. Tijdschr. v. Geneesk.*, 92 IV 44, 30 Oct., 1948.

## RAPPORTEN:

15. Jaarverslag van de Afdeling Gezondheidszorg Ned. Nieuw Guinea, 1950.
16. Jaarverslag van de Afdeling Gezondheidszorg Ned. Nieuw Guinea, 1951.
17. Report of the Administration of the Territory of New Guinea, 1 July 1949-30 June 1950.
18. Report of the Administration of the Territory of New Guinea, 1 July 1950-30 June 1951.
19. Territory of Papua, Annual Report, 1 July 1948-30 June 1949.
20. Territory of Papua, Annual Report, 1 July 1949-30 June 1950.
21. SWELLENGREBEL, N. H., Rapport over een onderzoek naar de malaria-besmetting van de opeenvolgende leeftijdsklassen ener autochthone bevolking in sommige streken der Noordoostkust van Nieuw Guinea, 6 April 1948.
22. SWELLENGREBEL en STACK, Voorlopig rapport over de werking van D.D.T. op de anophelinen der punctulatusgroep bij huisbeschildering, 1948.
23. South Pacific Commission Research Project H3 Report no 5, Research on Tuberculosis, Noumea, Mei 1951.
24. South Pacific Commission, Conference of experts on Filariasis and Elephantiasis. Summary of Proceedings, 1 Sept. 1951.
25. Report of the New Guinea Nutrition Survey Expedition, 1947, Depart. of Extern. Territories Canberra.
26. World Health Organisation, Technical Report Series no 8, Expert committee on malaria, Third Session, Geneva, Mei 1950.



DRS L. G. BOLDINGH <sup>1</sup>

## BESTUUR, POLITIE EN JUSTITIE

NIEUW GUINEA TOT NOVEMBER 1947 / DE RESIDENTIE NIEUW GUINEA

NIEUW GUINEA - RIJKSDEEL OVERZEE / POLITIE / JUSTITIE

LIJST MET AFKORTINGEN / SUMMARY / LITERATUURLIJST

*met 8 foto's*

NIEUW GUINEA TOT NOVEMBER 1947

TEN tijde van het uitbreken van de oorlog met Japan behoorde Nieuw Guinea tot de residentie Molukken, welke deel uitmaakte van het in 1938 ingestelde gouvernement Grote Oost.

Het *zelfbestuursgebied* was verdeeld in twee afdelingen, namelijk Noord Nieuw Guinea en West Nieuw Guinea, met assistent-residenten respectievelijk te Manokwari en Fakfak.

Het resterende deel was *rechtstreeks bestuurd gebied*, omvatte de onderafdelingen Zuid Nieuw Guinea en Boven Digoel en was ondergebracht in de afdeling Toel, onder een assistent-resident, die in de gelijknamige - op de Kei-eilanden gelegen - afdelingshoofdplaats zetelde <sup>2</sup>.

In de loop der voorafgegane veertig jaar was de administratieve indeling van Nieuw Guinea herhaaldelijk gewijzigd, een gevolg van telkens veranderende inzichten, wisselende economische aspecten en daarmee gepaard gaande fluctuaties in de voor de bestuursvoering beschikbare geldmiddelen.

Het zou te ver voeren al deze veranderingen de revue te laten passeren; vermeldenswaard is echter wel, dat in die jaren twee keer een gewestelijk bestuurs-hoofd zijn zetel op dit eiland heeft gehad.

De eerste was de assistent-resident van Zuid Nieuw Guinea te Merauke, toen deze afdeling in 1902 - ten gevolge van de hoge verwachtingen, die men toen van dit vrijwel onbekende gebied had - tot zelfstandig gewest werd verklaard, een maatregel, die in 1913 weder ongedaan werd gemaakt; de tweede was de resident van Nieuw Guinea te Manokwari, toen bij Stb. 1919 no. 457, geheel Nieuw Guinea tot afzonderlijk gewest werd verheven, ten einde zodoende een krachtige ontwikkeling van het land te bevorderen; ook deze maatregel werd na enige jaren weder ongedaan gemaakt; in 1923 werd het gehele gebied bij de residentie Amboina gevoegd <sup>3</sup>.

In de loop van 1942 viel geheel Nederlands Indië in Japanse handen, met uit-

<sup>1</sup> Hoofdambt. t. b. van de Gouverneur van Nieuw Guinea.

<sup>2</sup> Aldus met ingang van 1 Juni 1940 vastgesteld bij besluit van de Gouverneur van de Grote Oost van

24 April 1940, no 21 (Bijblad 14377).

<sup>3</sup> Stb. 1923, no 413.

zondering van de tot de afdeling Toeal behorende onderafdelingen Zuid Nieuw Guinea en Boven Digoel; in dit „Vrij Nederlands Indië” is gedurende de gehele oorlog met Japan de Nederlandse vlag blijven waaien.

Merauke werd toen de standplaats van de assistent-resident van Toeal, die rechtstreeks kwam te staan onder de Minister van Koloniën, uitoefenende het algemeen bestuur in Nederlands Indië, in Australië vertegenwoordigd door de Nederlandsch Indische Commissie voor Australië en Nieuw Zeeland te Melbourne; na het optreden van de Luitenant Gouverneur Generaal van Nederlands Indië te Brisbane en de benoeming van een fungerend Gouverneur van de Grote Oost, kwam de assistent-resident van Toeal te Merauke onder laatstgenoemde autoriteit te ressorteren<sup>1</sup>. Deze toestand duurde tot medio 1945, toen het op Nieuw Guinea gelegen deel van de afdeling Toeal onder de SONICA te Hollandia werd gesteld.

In April 1944 was namelijk door de Amerikaanse strijdkrachten een begin gemaakt met de herovering van het in Japanse handen zijnde gedeelte van Nieuw Guinea; bij deze strijdkrachten waren NICA-detachementen ingedeeld, die in de militaire fase onder andere met bestuurswerkzaamheden waren belast.

De *SONICA - Senior Officer Netherlands Indies Civil Administration* -<sup>2</sup> was verbonden aan het hoofdkwartier van de, uit het Amerikaanse zesde leger gevormde, „Alamo Force” te Hollandia en had de bevoegdheden van resident, terwijl aan elke commandant van een taskforce een administratief onder de SONICA staande *CONICA - Commanding Officer Netherlands Indies Civil Administration* - was toegevoegd, die in rang gelijkstond met een assistent-resident.

De SONICA te Hollandia had als zodanig alleen gezag in de frontsector van „Alamo Force” en niet over de, tot de afdeling Toeal behorende, onderafdelingen Zuid Nieuw Guinea en Boven Digoel, het „Vrij Nederlands Indië”, dat tot een andere sector behoorde. Ten einde hierin te voorzien, werd hij tevens benoemd tot fungerend Resident der Molukken en werd dit gedeelte van de afdeling Toeal eveneens onder zijn gezag geplaatst.

Zoals gezegd, werd in 1944 een aanvang gemaakt met de herovering van de door Japan bezette gebieden van Nieuw Guinea. De Amerikaanse invasie te Hollandia had plaats op 22 April, Wakde volgde op 19 Mei, Biak op 26 Mei, Noemfoer op 2 Juli en Sausapor op 31 Juli 1944.

Enige maanden later - in November 1944 - werd bepaald, dat in de bevrijde gebieden de bevoegdheden, rechten en verplichtingen van het *zelfbestuur van*

<sup>1</sup> Bij Kon. Besl. van 6 Mei 1942, Ned. Stb. C 39, was het algemeen bestuur in Ned. Indië, gerekend van 7 Maart 1942, opgedragen aan de Min. van Koloniën te Londen; de Ned. Indische Commissie voor Australië en Nieuw Zeeland te Melbourne trad op als zijn vertegenwoordigster. (Besch. Min. v. Kol. 23 Sept. 1942, no 3/RvB/A. 1.2. Ned. Staatscourant Londen 1942, no 8.) Krachtens het „Overgangsbesluit Algemeen Bestuur Ned. Indië”, Ned. Stb. D 65, werd dit bestuur m.i.v. 14 September 1944 opgedragen aan de Luit. Gouverneur Generaal te Brisbane.

<sup>2</sup> De NICA - Netherlands Indies Civil Administration - was een gemilitariseerde organisatie, die enerzijds onder de bevelen stond van de commandant van het Amerikaanse zesde leger, anderzijds - namelijk voor technische aangelegenheden en zaken van bestuursbeleid - onder de Luitenant Gouverneur Generaal ressorteerde.

*Tidore* namens dit zelfbestuur zouden worden uitgeoefend door of namens de Gouverneur Generaal<sup>1</sup>; krachtens deze bepaling trad de SONICA in dit gebied mede namens het zelfbestuur op. Met ingang van 1 October 1945 werd deze maatregel voor het buiten Nieuw Guinea gelegen gebied van *Tidore* ingetrokken; in de afdelingen Noord en West Nieuw Guinea bleef de situatie in dit opzicht ongewijzigd<sup>2</sup>.

Op 28 September 1945 kwam er een wijziging in de NICA-organisatie; ingesteld werd de functie van *Chief CONICA*, bekleed met de bevoegdheden van gouverneur<sup>3</sup>.

De *Chief CONICA* te *Morotai* – toegevoegd aan het eerste Australische legerkorps – verkreeg de bevoegdheden van Gouverneur van Borneo en de Grote Oost. De functie van SONICA kwam te vervallen, terwijl de CONICA de bevoegdheden van resident verkreeg, met onder hem een aantal sub-CO's NICA, die de bevoegdheden van assistent-resident kregen.

Er kwam voor geheel Nieuw Guinea één CONICA te *Hollandia*, die voor het eerdergenoemde deel van de afdeling *Toeal* weder de bevoegdheden van fungerend Resident der Molukken verkreeg<sup>4</sup>. In Juli 1946 werd besloten de bestaande CONICA-ressorten als residenties te beschouwen, terwijl de bestuurder van een zodanig ressort zowel de taak en bevoegdheden van resident als die van CONICA kreeg toegewezen<sup>5</sup>.

#### DE RESIDENTIE NIEUW GUINEA

In November 1947 werd bij besluit van de Algemeen Regeringscommissaris voor Borneo en de Grote Oost<sup>6</sup> een *nieuwe administratieve indeling van Nieuw Guinea* vastgesteld<sup>7</sup>.

<sup>1</sup> Stb. 1944 no. 8.

<sup>2</sup> Krachtens Bijblad 14377 – zie noot 1 op blz. 1 – behoorden de *Radja-Ampateilanden* administratief tot de afdeling Noord Nieuw Guinea.

<sup>3</sup> *Tevoren* – op 15 Augustus 1945 – was het gebied van Nederlands Indië van de, onder Amerikaans bevel staande, *South West Pacific Area* overgegaan naar het Britse *South East Asia Command*, waarna op 24 Augustus 1945 bij notawisseling tussen Nederland en Groot-Brittannië het z.g. *Civil Agreement* tot stand kwam – Stb. 1946, no. 111 –, waarbij de NICA aan dit commando werd toegevoegd.

<sup>4</sup> Bij Stb. 1940, no. 134, was het gehele grondgebied van Nederlands Indië in staat van beleg verklaard, hetgeen met zich medebracht, dat het militair gezag – onder meer uitgeoefend door de territoriale commandanten – ingevolge art. 37 van de regeling op de staat van oorlog en beleg (S.O.B.) – Stb. 1939, no. 582, jo. Stb. 1940, no. 78 – de bevoegdheid verkreeg om met afwijking van bepalingen van algemene verordeningen maatregelen te nemen, van welke aard ook, wanneer het die in verband met de ogenblikkelijke noodtoestand geboden achtte. Daar de CONICA krachtens zijn instructie territoriaal commandant was, bezat ook hij deze vergaande bevoegdheden. Met ingang van 28 September 1945 werden de *Chief CONICA*, de *CONICA* en de *sub-CONICA*, middels een aanvulling van de S.O.B. bij Stb. 1945, no. 146, uitdrukkelijk aangewezen als dragers van het militair gezag, waardoor zij dit gezag konden uitoefenen, ook wanneer zij niet tevens territoriaal commandant waren.

De staat van beleg werd in de Grote Oost opgeheven met ingang van 15 Juli 1946 (Stb. 1946, no. 71).

<sup>5</sup> Stb. 1946, no. 69.

<sup>6</sup> Dit ambt was ingesteld bij besluit van de Luitenant Gouverneur Generaal van 8 Juli 1946, no. 4 – Stb. 1946, no. 64 –, met als taak onder andere uitoefening van de functie van Gouverneur van de Grote Oost, zulks met ingang van 15 Juli 1946.

<sup>7</sup> Besluit van 19 November 1947, no. B.Z. 6/1/48 (Bijblad 15143).

De residentie Nieuw Guinea werd hierbij verdeeld in vier afdelingen, namelijk *Noord Nieuw Guinea* met hoofdplaats Hollandia, verdeeld in de onderafdelingen Hollandia, Sarmi, Biak, Japen en Meervlakte; *West Nieuw Guinea* met hoofdplaats Sorong, verdeeld in de onderafdelingen Manokwari, Sorong, Inanwatan en Fakfak; *Zuid Nieuw Guinea* met hoofdplaats Merauke, verdeeld in de onderafdelingen Merauke, Boven Digoel en Mimika, en tenslotte de afdeling *Centraal Nieuw Guinea*<sup>1</sup>.

Vergelijkt men deze indeling met die van vóór de oorlog, dan valt allereerst op, dat van het centrale gebied van de residentie een afzonderlijke afdeling is gevormd. Hiertoe zijn van enige bestaande onderafdelingen die gedeelten afgescheiden, die door de chefs van deze ressorten toch nooit bezocht, laat staan bestuurd konden worden en die grotendeels nog onbekend terrein zijn. De bedoeling was van dit gebied – dat ongeveer het centrale bergland ten oosten van de Geelvinkbaai omvat – een exploratie-afdeling te maken.

Een andere nieuwe verschijning is de onderafdeling Meervlakte, gevormd uit gedeelten van de onderafdelingen Hollandia, Sarmi en Japen; ook hier die gedeelten, die praktisch nooit door de chefs van deze onderafdelingen werden bezocht. De kennis, die men van dit gebied heeft, is het resultaat van exploratie en niet van bestuurswerk. Verder dan tot een papieren bestaan had deze onderafdeling het in 1951 nog niet gebracht.

Er hadden verder nog enige verschuivingen plaats, met als uiteindelijk resultaat, dat West Nieuw Guinea het gebied van de z.g. Vogelkop, tot het smalste deel van de z.g. hals, ten zuiden van de Geelvinkbaai omvat, Noord Nieuw Guinea het oostelijk daarvan gelegen gebied ten noorden van het centrale bergland en Zuid Nieuw Guinea het oostelijk daarvan gelegen gebied ten zuiden van het centrale bergland.

Dat als hoofdplaats van West Nieuw Guinea Sorong werd gekozen en niet Manokwari, is een gevolg van het feit, dat het zwaartepunt van dit gebied in het westen ligt, niet alleen door de aanwezigheid van de olieterreinen, maar ook omdat daar de meeste bevolking woont. Na de soevereiniteitsoverdracht in Indonesië hebben zich weliswaar veel kolonisten in de buurt van Manokwari gevestigd, maar Sorong werd toch als bestuurscentrum gehandhaafd.

Noch in bovengenoemd besluit van November 1947, noch in enig ander Staats- of bijblad is, voor zover bekend, een beslissing te vinden omtrent de plaats der residentiehoofdplaats.

De loop der gebeurtenissen na de eerste landing der Amerikanen in 1944 bij het volkomen onbelangrijke onderafdelingshoofdplaatsje Hollandia leidde er toe, dat hier meer en meer het gezagscentrum van geheel Nieuw Guinea kwam te liggen. Hier vestigde zich de eerste SONICA, omdat het de standplaats werd van het

<sup>1</sup> Bij dit besluit werd de tijdelijke afdeling Schouten-eilanden, ingesteld bij besluit van de fd. Gouverneur van de Grote Oost van 26 Februari 1945 – Bijblad 15006 –, weder opgeheven. Deze afdeling had alleen reden van bestaan gehad in de NICA-tijd.

Amerikaanse hoofdkwartier, waar hij aan verbonden was, en later bleef de CONICA er eveneens gevestigd, ook toen hij Resident van Nieuw Guinea werd.

De Amerikaanse activiteit had van Hollandia verreweg de best geoutilleerde plaats van Nieuw Guinea gemaakt, met wegen, electrisch licht, woongelegenheden, een vliegveld, havenfaciliteiten en dergelijke, alles weliswaar opgezet "for the duration" – van de oorlog namelijk –, maar toch van die aard, dat het na het wegtrekken der Amerikaanse strijdkrachten nog jarenlang zeer goed bruikbaar bleef.

Voorts heeft Hollandia boven de andere plaatsen op Nieuw Guinea, die eventueel als hoofdplaats in aanmerking zouden kunnen komen – Manokwari, Sorong, Merauke –, het voordeel, dat het openligt naar het achterland en daarvan niet door gebergten of moerassen gescheiden is.

Hier staat weer tegenover, dat de ligging ten opzichte van de rest van de residentie vrij excentrisch is, hetgeen echter bij gebruikmaking van luchtverbindingen weer minder sterk spreekt dan wanneer men alleen met verbindingen over zee rekent.

In de aldus ontstane en in vier afdelingen verdeelde residentie Nieuw Guinea deed in 1949 een nieuwe staatsrechtelijke figuur zijn intrede, het zogenaamde „neo-zelfbestuur”.

Bij artikel 1, lid 1, van de ordonnantie van 13 Februari 1946 – Stb. 1946, no. 17 – was namelijk de mogelijkheid geopend om voor gebieden, door de Gouverneur Generaal aan te wijzen en niet behorende tot het territoire van zelfbesturende landschappen, aan daartoe aan te wijzen Overheidsorganen de gehele of gedeeltelijke Overheidsbevoegdheid toe te kennen, die in zelfbesturende landschappen, waarop de „Zelfbestuursregelen 1938” toepasselijk zijn, bij het zelfbestuur berust<sup>1</sup>.

Een aldus aangewezen gebied werd een rechtspersoon van dezelfde aard als een zelfbesturend landschap, maar bleef behoren tot het rechtstreeks bestuurd gebied; het werd aangeduid met de benaming neo-zelfbestuur.

Met ingang van 1 Januari 1949 werd van het rechtstreeks bestuurd gebied van de afdeling Zuid Nieuw Guinea – de onderafdelingen Merauke en Boven Digoel – op grond van deze regeling een neo-zelfbestuur gemaakt, terwijl de Resident van Nieuw Guinea werd aangewezen als het Overheidsorgaan, waaraan de gehele overheidstaak werd opgedragen<sup>2</sup>.

In Juli 1949 werd het *tot het landschap Tidore behorende zelfbestuursgebied* van de residentie Nieuw Guinea van dit landschap afgescheiden en onder rechtstreeks bestuur gebracht<sup>3</sup>, waarna het gehele gebied van de residentie – met uitzondering van de Radja-Ampateilanden – tot neo-zelfbestuur werd verklaard<sup>4</sup>. Bedenkt men, dat in de zelfbesturende landschappen – beter is te spreken van zelfregerende landschappen – in principe de gehele Overheidsbevoegdheid bij de zelfbestuurder

<sup>1</sup> Hierbij werd op grond van het Overgangsbesluit Algemeen Bestuur Indonesië – Ned. Stb. D 65 – afgeweken van de Indische Staatsregeling.

<sup>2</sup> Stb. 1949, no. 5. <sup>3</sup> Stb. 1949, no. 180. <sup>4</sup> Stb. 1949, no. 184

berust en daaraan slechts is onttrokken de Overheidstaak ten aanzien van een aantal in de Zelfbestuursregelen 1938 uitdrukkelijk opgesomde onderwerpen, dan is het duidelijk, dat de macht, welke werd gelegd in handen van de Resident van Nieuw Guinea als Overheidsorgaan van het neo-zelfbestuur – een rechtspersoon immers van dezelfde aard als een zelfregerend landschap – zeer aanzienlijk was.

De inlijving van het binnen de residentie Nieuw Guinea gelegen gebied van het landschap Tidore bij het rechtstreeks bestuurd gebied verdient enige nadere toelichting.

Bij geheim Gouvernementsbesluit van 1848 werden de rechten van de Sultan van Tidore op Nieuw Guinea omschreven als te bevatten de kust van Nieuw Guinea vanaf Kaap Bonpland op  $140^{\circ}47'$  O.L. aan de noordkust, langs de gehele kust westwaarts om, tot aan de 141ste lengtegraad aan de zuidkust, met al het land, daartussen liggende, voor zover het blijken zal Nederlands gebied te zijn <sup>1</sup>.

In 1860 werd in het toen gesloten nieuwe contract met Tidore de bepaling opgenomen, dat de Nederlands Indische Regering te allen tijde bevoegd zal zijn, het bestuur over het gehele landschap of over een gedeelte daarvan in eigen hand te nemen. Intussen was van een eigenlijke bestuursvoering door de Sultan van Tidore op Nieuw Guinea geen sprake; men voerde jaarlijkse hongi-tochten uit, oorspronkelijk met de bedoeling cijns te innen van de bevolking, maar in feite ware rooftochten, zodat de bevolking bij het verschijnen van de vloot van Tidore het binnenland invluchtte; deze tochten werden in 1861 verboden. In 1901 werd Zuid Nieuw Guinea van het landschap Tidore afgescheiden en onder rechtstreeks bestuur geplaatst; de Sultan ontving hiervoor een schadeloosstelling van f 6000 per jaar <sup>2</sup>. Voor de rest van Nieuw Guinea nam men deze maatregel niet, hoofdzakelijk omdat de voor het rechtstreeks bestuurd gebied geldende wettelijke en administratieve voorschriften – oorspronkelijk afgestemd op de toestanden op Java en Sumatra – voor Nieuw Guinea volkomen ongeschikt bleken en men door het handhaven van de zelfbestuursvorm aan de werking van deze bepalingen kon ontkomen; iets anders dan een – door Nederlandse bestuursambtenaren gehanteerde – vorm is het zelfbestuur op Nieuw Guinea echter nooit geweest.

In 1906 constateerde de kapitein H. Colijn, dat „de betrekking tusschen Tidore en Nieuw Guinea . . . er een van bloot theoretischen aard (is)” <sup>3</sup>, en zo is het altijd gebleven.

Zoals hiervóór reeds werd medegedeeld, werden sinds 1944 de bevoegdheden, rechten en verplichtingen van het zelfbestuur van Tidore op Nieuw Guinea uitgeoefend door of namens de Gouverneur Generaal; de inlijving in 1949 was niet meer dan de uiteindelijke bevestiging van een reeds lang bestaande toestand. Bij de autochthone bevolking lokte deze maatregel geen enkele reactie uit. Integendeel, tijdens een enige maanden tevoren door de Sultan van Tidore aan Nieuw Guinea gebracht bezoek werden allerwegen door de bevolking scherpe protesten

<sup>1</sup> 19, 2de stuk, blz. 26. <sup>2</sup> 26, blz. 12. <sup>3</sup> 26, blz. 13.

tegen zijn komst geuit. Men had in het sultanaat nimmer een werkelijke Overheid gezien en van de legale fictie, welke door de Regering gehanteerd was, nimmer iets begrepen. De herinneringen aan Tidore waren alleen maar van onaangename aard<sup>1</sup>.

Bij deze inlijving waren ook de Radja-Ampateilanden begrepen, echter met de bepaling, dat na een ter zake in te stellen plaatselijk onderzoek nader zal worden beslist of zij tot het landschap Tidore dan wel tot Nieuw Guinea behoren. Tijdens het in November 1949 gehouden onderzoek bleek, dat men ook daar het gezag van Tidore niet wenste, doch bij het door Nederland beheerde Nieuw Guinea wilde blijven, zodat geen enkele reden bestond om de inlijving van deze eilanden weder ongedaan te maken<sup>2</sup>.

Na deze maatregelen was het gehele, administratief tot de residentie Nieuw Guinea behorende gebied onder rechtstreeks bestuur gekomen en was het overgrote deel hiervan – namelijk de gehele residentie, behalve de Radja-Ampateilanden – een rechtspersoon in de vorm van een neo-zelfbestuur.

Eenheid van wetgeving was hiermede echter niet bereikt, daar tevens werd bepaald, dat voor het gebied, dat tot het landschap Tidore had behoord, de op het tijdstip van inlijving geldende algemene en zelfbestuursverordeningen van kracht bleven, evenals andere van Landswege of door het zelfbestuur uitgevaardigde voorschriften. Tevens werd bepaald, dat bevoegdheden, bemoeiingen en verrichtingen, die ingevolge deze algemene verordeningen berusten bij of zijn opgedragen aan organen of ambtenaren van het zelfbestuur Tidore, worden uitgeoefend door het Overheidsorgaan, dat voor het neo-zelfbestuur was aangewezen, in casu de Resident van Nieuw Guinea<sup>3</sup>.

Aldus was de staatsrechtelijke structuur van de residentie op het ogenblik, dat voor Nieuw Guinea een geheel nieuw tijdperk begon.

#### NIEUW GUINEA — RIJKSDEEL OVERZEE

De gang van zaken ter *Ronde Tafel Conferentie* leidde tot handhaving van de status quo voor Nieuw Guinea<sup>4</sup>.

Voor de omschrijving van het gebied, dat onder Nederlandse souvereiniteit bleef, werd de uitdrukking „residentie Nieuw Guinea” gebezigd, hetgeen tot gevolg had, dat zowel het gebied van het neo-zelfbestuur als dat van de Radja-Ampateilanden daaronder viel; ook de „Machtigingswet Nieuw Guinea”<sup>5</sup> bezigt het woord „residentie”.

Verder zegt deze wet, dat na de overdracht van de souvereiniteit in Indonesië „het bewind in Nieuw Guinea (wordt) . . . . voortgezet op de voet van de tot dat tijdstip voor Indonesië geldende wettelijke regelingen en administratieve voorschriften, voor zover deze onder de veranderde omstandigheden toepassing kunnen vinden”.

<sup>1</sup> 19, 2de stuk, blz. 29. <sup>2</sup> 19, 2de stuk, blz. 29.

<sup>3</sup> Stb. 1949, no. 420. <sup>4</sup> Ned. Stb. J 570. <sup>5</sup> Ned. Stb. J 576.



Krachtens het op deze machtigingswet gebaseerde Koninklijk besluit, houdende voorziening in een afzonderlijke bewindvoering in Nieuw Guinea<sup>1</sup> - *Besluit Bewindsregeling Nieuw. Guinea* (Besluit B.N.G.) -, oefent een Gouverneur „in Onze naam en als Onze vertegenwoordiger overeenkomstig de voorschriften van dit besluit het algemeen bestuur uit met inachtneming van Onze aanwijzingen”.

Het plaatsje Hollandia werd hierdoor opeens de zetel van een autoriteit van een voor dit land ongekend hoog niveau.

Daar Nieuw Guinea plotseling van de centrale Overheidsdiensten in het toenmalige Batavia werd afgesneden, moest een eigen Overheidsapparaat worden opgebouwd, ten einde hierin te voorzien. De in April 1950 hiertoe ingestelde diensten van algemeen bestuur - onder leiding van directeuren -, die de Gouverneur in de bewindvoering bijstaan, zijn de volgende<sup>2</sup>:

1. *Binnenlands Bestuur en Justitie*;
2. *Financien*;
3. *Economische en Technische aangelegenheden*;
4. *Gezondheidszorg, Sociale en Culturele aangelegenheden*.

Blijkens het over 1950 uitgebrachte rapport aan de Verenigde Naties - U.N.O.-rapport 1950 - zal de onder 3 genoemde dienst worden gesplitst en zullen welvaartsdiensten als landbouw, veeteelt, boswezen, visserij, handel en nijverheid worden ondergebracht in een *dienst voor Economische Zaken*<sup>3</sup>; begin 1952 had deze splitsing echter nog niet plaats gehad.

Wel werd in 1951 ingesteld de Directie Opbouwwerken Nieuw Guinea - wat taak betreft het best vergelijkbaar met de Burgerlijke Openbare Werken in het voormalige Nederlands Indië - en werden de hieronder vallende werkzaamheden van de onder 3 genoemde dienst afgesplitst.

Voorts beschikt de Gouverneur over een *algemene secretarie*, staande onder de gouvernementssecretaris, en een - in Februari 1951 ingesteld - *kantoor voor bevolkingszaken*, dat tot taak heeft „de ethnologische, sociaal-economische en taalkundige bestudering der autochthone bevolking in haar geheel en in haar stamverband, alsmede de behartiging van aangelegenheden, welke rechtstreeks of zijdelings betrekking hebben op de zeden, gebruiken, rechten en talen van deze bevolking”<sup>4</sup>.

<sup>1</sup> Ned. Stb. J 599; Gouv. Bl. 1950, no. 2; ingevolge artikel IV kwamen te vervallen het Kon. besl. van 6 Mei 1942, houdende tijdelijke voorziening algemeen bestuur Ned. Indië - Ned. Stb. C 39 -, Overgangsbesluit algemeen bestuur Ned. Indië - Ned. Stb. D 65 -, Besluit bewind Indonesië in overgangstijd - Ned. Stb. 1948, no. I 544 - en Besluit vertegenwoordiging van de Kroon in Indonesië - Ned. Stb. 1948, no. I 462 -, terwijl werd ingetrokken het Overgangsbesluit Indische Staatsregeling - Ned. Stb. D 66 -. Inmiddels werd op 27 Juni 1950 bij de Tweede Kamer een wetsontwerp ingediend, tot bevestiging van de bij het Besluit B.N.G. getroffen voorlopige maatregel.

<sup>2</sup> Gouv. Bl. 1950, no. 5.

<sup>3</sup> 20, blz. 10.

<sup>4</sup> Gouv. Bl. 1951, no. 3.

Rechtstreeks onder de Gouverneur ressorteren voorts het *kantoor voor voorlichting* en *radio-omroep* en het *kantoor van scheepvaart*.

Blijkens de memorie van toelichting op het ontwerp Wet B.N.G. wordt overwogen een deel van de vroeger door de centrale Departementen met betrekking tot Nieuw Guinea verrichte werkzaamheden te doen overnemen door het Ministerie voor Uniezaken en Overzeese Rijksdelen <sup>1</sup>.

Het Besluit B.N.G. somt de volgende bevoegdheden van de Gouverneur op:

1. Het opperbevel van de hem ter beschikking gestelde krijgsmacht.
2. Benoeming, schorsing en ontslag van landsdienaren, voor zover dit niet aan de Kroon is voorbehouden, zoals het geval is bij de diensthoofden, de officier van justitie, de president en de leden van de Raad van Justitie.
3. Het bestuur van 's Lands geldmiddelen en domeinen.
4. Het recht tot het verlenen van gratie van straffen, opgelegd bij vonnis van de burgerlijke rechter.
5. De uitvaardiging van algemene maatregelen, bevattende uitvoeringsvoorschriften van algemene verordeningen.
6. Het zo nodig verklaren van elk gedeelte van Nieuw Guinea in staat van oorlog of beleg.

De wetgevende macht - de producten van wetgeving heten ordonnanties - wordt door de Gouverneur te zamen met de hierna te noemen Nieuw Guinea Raad uitgeoefend ten aanzien van:

- a. onderwerpen, de inwendige aangelegenheden van Nieuw Guinea betreffende, voor zover bij de Grondwet, de wet of het Besluit B.N.G. niet anders is bepaald;
- b. onderwerpen, waarvan de regeling krachtens wet of algemene maatregel van bestuur bij ordonnantie moet geschieden.

Bij ordonnantie kunnen voorts, krachtens overgangsbepaling II van het Besluit B.N.G., alle bepalingen nopens onderwerpen, de inwendige aangelegenheden van Nieuw Guinea betreffende - ook die, voorkomende in wetten of algemene maatregelen van bestuur -, worden gewijzigd, aangevuld, ingetrokken of door andere vervangen. Hiervan zijn uitgezonderd de bepalingen van de Indische Staatsregeling, het Besluit B.N.G., de Indische Mijnwet en - zoals vanzelf spreekt - van wetten en algemene maatregelen van bestuur, afgekondigd na de inwerking-treding van het Besluit B.N.G. of onderwerpen betreffende, waarvan de regeling op grond van het Besluit B.N.G. of een daarna afgekondigde wet moet geschieden bij wet of algemene maatregel van bestuur.

Voor zover en voor zolang geen intrekking of wijziging heeft plaats gehad bij het Besluit B.N.G., een wet, een algemene maatregel van bestuur of een ordon-

<sup>1</sup> 10, bijlagen Handelingen van de Staten-Generaal 1940-'50, no. 1710.

nantie, blijven de op 27 December 1949 voor Nieuw Guinea geldende wettelijke regelingen – ingevolge artikel III Besluit B.N.G. – van kracht, voor zover zij onder de veranderde omstandigheden toepassing kunnen vinden. Een belangrijke verschijning in het Besluit B.N.G. is de *Nieuw Guinea Raad*, die is ontworpen om te zamen met de Gouverneur ten aanzien van de hiergenoemde onderwerpen de *wetgevende macht* uit te oefenen en die voorts de rechten van amendement, initiatief en interpellatie heeft, terwijl het advies van de Raad moet worden gevraagd ten aanzien van ontwerpen van wetten en algemene maatregelen van bestuur, die uitsluitend of in belangrijke mate op Nieuw Guinea betrekking hebben.

Het aantal leden is gesteld op 21, namelijk 10 afkomstig uit de Papoeabevolking, 9 Nederlanders en 2 „uitheemse onderdanen-niet-Nederlanders”, welke verdeling is gebaseerd op een bevolking van 1 000 000 Papoea's – waarvan  $\pm$  300 000 onder bestuur –, 10 000 Indonesiërs – waarvan  $\pm$  6 000 tijdelijke contractanten bij de oliebedrijven –,  $\pm$  2 800 Chinezen en 5 000 Nederlanders en op het feit, dat laatstgenoemde groep economisch verreweg de belangrijkste is <sup>1</sup>.

Hierbij is de mogelijkheid opengelaten deze aantallen te wijzigen, indien de samenstelling der bevolkingsgroepen, mede onder invloed der economische ontwikkeling, daartoe aanleiding geeft, een mogelijkheid, die overigens ook zou hebben bestaan, als dit niet met zoveel woorden in het Besluit B.N.G. vermeld was geweest.

De 10 Papoea's die zitting zullen hebben in de Raad, worden afgevaardigd door bij ordonnantie in te stellen *kieskringen*, tot een voor elke kieskring te bepalen aantal; zij zullen door Papoeakiezers worden aangewezen.

Hierbij doet zich de moeilijkheid voor, dat in grote gedeelten van Nieuw Guinea de bevolking nog in een dusdanig primitief stadium verkeert, dat het nog jaren kan duren eer men met enige kans op succes ook maar kan proberen haar duidelijk te maken wat een verkiezing voor de Nieuw Guinea Raad is, terwijl het ook nog geruime tijd kan duren vóór voldoende voor het lidmaatschap van de Raad in aanmerking komende Papoea's in die gebieden te vinden zijn.

Ten einde in deze moeilijkheid te voorzien, werd bepaald, dat, zolang de in enige kieskring woonachtige Papoeabevolking niet in staat wordt geacht het kiesrecht uit te oefenen, haar vertegenwoordigers door de Gouverneur worden benoemd. Zijn onder de Papoeabevolking geen geschikte kandidaten hiervoor beschikbaar, dan kunnen Nederlanders worden aangewezen, die in dat geval speciaal belast zijn met de behartiging van de belangen van deze bevolkingsgroep; gedacht is hier aan vertegenwoordigers van zending en missie en aan bestuursambtenaren.

Van de 9 leden der Nederlandse groep in de raad worden 2 verkozen en 7 door de Gouverneur benoemd, van de 2 uitheemse onderdanen-niet-Nederlanders respectievelijk 1 verkozen en 1 benoemd.

<sup>1</sup> 10, bijlagen Handelingen van de Staten-Generaal 1949-'50, no. 1710.

De voornaamste eisen voor het actief en passief kiesrecht – c.q. benoembaarheid – zijn: Nederlands onderdaanschap, leeftijd van 23 jaar en verder het voldoen aan bepaalde eisen van welstand of verstandelijke ontwikkeling.

Ten aanzien van de groep der Papoea's en der uitheemse onderdanen-niet-Nederlanders kan bepaald worden, dat vrouwen geheel of gedeeltelijk van het kiesrecht zijn uitgesloten; dit in verband met het feit, dat de gebruiken bij bepaalde groepen zich tegen deelneming van vrouwen aan het openbare leven verzetten.

Daar men zich bij het opstellen van de regeling van de Nieuw Guinea Raad allerminst verheelde, dat aan de instelling van een dergelijk lichaam en vooral aan de organisatie van verkiezingen grote moeilijkheden zijn verbonden, moeilijkheden, die de eerste jaren wel niet overwonnen zullen kunnen worden, is de inwerkingtreding van de op deze Raad betrekking hebbende bepalingen voorlopig opgeschort <sup>1</sup>.

Voorlopig wordt de wetgevende macht door de Gouverneur te zamen met de Raad van Diensthooften uitgeoefend.

Deze Raad wordt gevormd door de hoofden van de diensten van algemeen bestuur, met de officier van justitie, de directeur opbouwwerken Nieuw Guinea en de commandanten van landmacht en marine als buitengewone leden, terwijl de Gouverneur het voorzitterschap bekleedt en dan een raadgevende stem heeft. Wanneer de Raad echter vergadert krachtens overgangsbepaling III van het Besluit B.N.G. – dus als medewetgever –, berust de leiding bij de ondervoorzitter.

Blijkens de Memorie van Toelichting op het wetsontwerp B.N.G. is aan de mogelijkheid gedacht een vertegenwoordiger van een eventueel voor de openlegging van Nieuw Guinea te stichten afzonderlijk lichaam als buitengewoon lid in de Raad op te nemen <sup>2</sup>.

Heeft te zijner tijd de Nieuw Guinea Raad eenmaal zijn werkzaamheden aangevangen, dan krijgt de Raad van Diensthooften een uitsluitend *adviserende taak* en dient hij door de Gouverneur te worden gehoord nopens ontwerpen van ordonnanties, besluiten, houdende algemene maatregelen, begrotingen, buitengewone gevallen van gewichtige aard en dergelijke en voorts omtrent ontwerpen van wetten, algemene maatregelen van bestuur en internationale verdragen, waarover de Nieuw Guinea Raad moet worden gehoord.

Een geheel ander soort Raden, door het Besluit B.N.G. in het leven geroepen, zijn de „*Adviesraden voor Inheemse Aangelegenheden*”, waarvan de leden door de Gouverneur worden benoemd en ontslagen.

Dit zijn adviescolleges ter behartiging van specifiek inheemse belangen met betrekking tot door de Gouverneur te bepalen gebieden.

De meerderheid van een dergelijke Raad moet uit inheemsen bestaan, waardoor bereikt zal kunnen worden, dat Papoea's, die enige ontwikkeling hebben ver-

<sup>1</sup> Besluit B.N.G. artikel V.

<sup>2</sup> 10, bijlagen Handelingen van de Staten Generaal, 1949-'50, no. 1710.

kregen, op voorlopig bescheiden wijze ingeschakeld worden in het bestuur van hun land, terwijl een dergelijke adviesraad tevens een goede leerschool kan wezen voor hen, die te zijner tijd het lidmaatschap van de Nieuw Guinea Raad zullen bekleeden.

Ook anderen dan Papoea's kunnen van een adviesraad lid zijn; daarbij is gedacht aan bestuursambtenaren, zendelingen en missionarissen.

Intussen heeft het wetsontwerp B.N.G. de redactie van het op deze raden betrekking hebbende artikel 70 enigszins verruimd, waardoor de aangelegenheden, die in de adviescolleges ter sprake komen, niet steeds uitsluitend inheemse belangen behoeven te gelden; de benaming is dienovereenkomstig gewijzigd in „Adviesraden”<sup>1</sup>.

In 1951 zijn drie van deze Raden ingesteld, namelijk voor de afdelingen Noord, Zuid en West Nieuw Guinea, elk bestaande uit ten minste 8 inheemse leden en zoveel anderen als nodig wordt geoordeeld; de leden worden aangewezen op voordracht van de afdelingschefs. Laatstgenoemden dienen er op toe te zien en te bevorderen, „dat de leden der adviescolleges hun werkzaamheden mede richten op het stimuleren van de zelfwerkzaamheid en van de vrije meningsvorming der inheemse bevolking”<sup>2</sup>.

In December 1951 werden de leden benoemd, en wel 19 voor Noord, respectievelijk West Nieuw Guinea en 13 voor Zuid Nieuw Guinea. De betrokken residenten werden tot voorzitter benoemd, maar de Raden zullen worden uitgenodigd zo spoedig mogelijk iemand uit hun midden voor het voorzitterschap voor te dragen. Eerstgenoemde Raad hield zijn eerste vergadering in April 1952, die voor West Nieuw Guinea in Juli 1952.

Intussen had het gehele grondgebied van het Gouvernement Nieuw Guinea – met uitzondering van de Radja-Ampateilanden – ook na 27 December 1949 de status van „rechtspersoon van dezelfde aard als een zelfbesturend landschap”, was dit gebied dus een „neo-zelfbestuur”. Aangezien een dergelijke figuur in de nieuwe verhoudingen niet meer paste, werd dit „neo-zelfbestuur” met ingang van 1 Juni 1950 opgeheven<sup>3</sup>.

De rechtsgevolgen van deze opheffing werden geregeld bij ordonnantie van 14 Juni 1950; hierbij werd de in Stbl. 1949 no. 420 vermelde ordonnantie, die voor het voormalig landschapsgebied van Tidore de bestaande wetgeving had gecontinueerd, buiten werking gesteld en werd bepaald, dat de, speciaal voor dat gebied geldende, van Landswege uitgevaardigde algemene verordeningen en andere voorschriften zowel als de verordeningen en voorschriften van het voormalige zelfbestuur van rechtswege hun kracht verliezen en de voor het rechtstreeks bestuurd gebied – krachtens het Besluit B.N.G. – geldende algemene verordeningen en andere voorschriften voor het voormalige landschapsgebied van kracht worden; alles met ingang van 1 Juni 1950<sup>4</sup>.

<sup>1</sup> 10, bijlagen Handelingen van de Staten Generaal, 1949-'50, no. 1710.

<sup>2</sup> Gouv. Bl. 1951, no. 10.

<sup>3</sup> Gouv. Bl. 1950, no. 11. <sup>4</sup> Gouv. Bl. 1950, no. 12.



Rede van de Heer M. Kasiepo, Voorzitter van de Adviesraad voor inheemse aangelegenheden van de Afdeling Noord Nieuw-Guinea te Hollandia (links op foto), op een der eerste vergaderingen van deze Raad. (Foto: Bal en Van Leer, Hollandia 1952).

Hiermede was voor het gehele gebied van het Gouvernement Nieuw Guinea eindelijk eenheid van wetgeving verkregen.

In één opzicht werd voorlopig nog een uitzondering gemaakt, namelijk op het gebied der inheemse rechtspraak; hierover zal bij de bespreking der justitie uitvoeriger worden gehandeld.

De administratieve indeling van Nieuw Guinea werd vastgesteld bij Gouverneursbesluit van 24 Juni 1950; hierbij werd de sinds 1947 bestaande indeling gehandhaafd<sup>1</sup>.

Het bestuur over de afdelingen wordt krachtens dit besluit in naam en overeenkomstig de bevelen van de Gouverneur gevoerd door *residenten*; een enigszins verwarrende benaming voor de bekleders van een functie, die vrijwel geheel gelijk is aan die der vroegere assistent-residenten, belast met het bestuur over een afdeling, en in niets lijkt op die van de vroegere resident van Nieuw Guinea.

Het dagelijks toezicht op de bestuursvoering der residenten wordt namens de Gouverneur uitgeoefend door de Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie, waarbij dit diensthoofd „zijn bijzondere aandacht (wijdt) aan de bestudering en de bevordering van het levend verband tussen de onderscheidene sectoren van het maatschappelijk leven”.

<sup>1</sup> Gouv Bl. 1950, no. 14; Bijblad 15143.

De instructie  
hoofd van het  
hun ressort en  
beschikking hel

Enige zeggen  
resident niet, hi  
hem toevertrou  
voorstellen”.

De resident s  
belangrijk vers  
bevoegdheid ni

De residenten  
van de onderaf  
ambtenaren me  
kwesties in bes  
deling misschien  
verband met de

Voor Centra  
gewezen; deze  
gesteld.

Artikel 11 de  
vordert, dat de  
administratieve  
weg staan”, een  
aangezien een g  
uitgaat, bij de b  
bindt dan voor  
in de eerste pla

Aan het hoof  
in een enkel gev

Van de wijze  
voor de ontwik  
op eenzame pos  
hulp en veelal z  
sprekende attrib  
praktijk helpen  
Guinea wil bren  
stoffelijk en gees

Zij moeten, b  
flinke dosis pers  
zettingsvermoge

<sup>1</sup> Inmiddels gewijzig

De instructie der residenten is in 17 artikelen samengevat; zij staan aan het hoofd van het bestuur der afdeling, handhaven het gezag, de rust en de orde in hun ressort en zorgen voor de bescherming van persoon en goed, waartoe zij de beschikking hebben over de politie.

Enige zeggenschap over de in zijn ressort werkzame andere diensten heeft de resident niet, hij „slaat (hun) werking binnen zijn ressort gade in verband met de hem toevertrouwde belangen en doet te dien aanzien de door hem nodig geachte voorstellen”.

De resident staat aan het hoofd van de *politie* in zijn ressort; op dit punt is er een belangrijk verschil met de vroegere assistent-resident-afdelingschef, die deze bevoegdheid niet had.

De residenten van Noord en West Nieuw Guinea zijn belast met het bestuur van de onderafdeling, waarin hun standplaats is gelegen, een regeling, die deze ambtenaren meer aan hun bureaustoel bindt en hun tijd meer door plaatselijke kwesties in beslag doet nemen dan met het oog op de bestuursvoering der afdeling misschien wel wenselijk is en die gewijzigd zal worden zodra zulks in verband met de personeelsvoorziening mogelijk is<sup>1</sup>.

Voor Centraal Nieuw Guinea was eind 1951 nog geen aparte resident aangewezen; deze afdeling is tijdelijk onder de resident van Noord Nieuw Guinea gesteld.

Artikel 11 der instructie bevat de belangrijke bepaling, dat de „resident bevordert, dat de bestuursambtenaren zoveel mogelijk worden vrijgemaakt van administratieve bemoeiingen, welke de vervulling van hun eigenlijke taak in de weg staan”, een bepaling, die in de praktijk helaas nog te veel een dode letter is, aangezien een groot deel van de stroom van papier, die van de centrale kantoren uitgaat, bij de bestuursambtenaren terechtkomt en hen meer aan hun schrijftafel bindt dan voor het eigenlijke bestuurswerk – dat in een land als Nieuw Guinea in de eerste plaats buitenwerk is – wenselijk kan worden geacht.

Aan het hoofd der onderafdelingen staan *controleurs* of *controleurs eerste klasse*; in een enkel geval een, uit de bestuursassistenten voortgekomen, bestuurshoofd.

Van de wijze, waarop zij – de onderafdelingschefs – hun taak opvatten, hangt voor de ontwikkeling van Nieuw Guinea veel af. Van hen wordt verwacht, dat zij, op eenzame posten met vaak gebrekkige verbindingen, dikwijls zonder medische hulp en veelal zonder de gemakken, die voor een Westerling tot de meest vanzelfsprekende attributen der beschaving behoren, de stuwende krachten zijn, die in de praktijk helpen verwezenlijken hetgeen Nederland aan de volken van Nieuw Guinea wil brengen, namelijk de mogelijkheid om hun achterstand in te halen op stoffelijk en geestelijk gebied.

Zij moeten, behalve een uitstekende gezondheid, een groot optimisme, een flinke dosis persoonlijke moed en een groot improvisatietalent, dat taai doorzettingsvermogen hebben, dat bergbeklimmers en ontdekkingsreizigers bezitten,

<sup>1</sup> Inmiddels gewijzigd bij Gouv. Bl. 1952. No 32.



echter zonder het voor de ijdelheid zo strelende vooruitzicht het resultaat van hun zwoegen ooit in het middelpunt der publieke belangstelling gesteld te zien.

De onderafdelingen zijn verdeeld in districten, onder *bestuursassistenten* of *hulpbestuursassistenten*.

Deze ambten werden vóór de oorlog meest door Indonesiërs bekleed – ook thans is een aantal van hen als zodanig in dienst –, maar er wordt op de *bestuurschool* te Hollandia gewerkt aan de opleiding van Papoeabestuursassistenten.

De vakken, die hier worden onderwezen, zijn: strafrecht, burgerlijk recht, staatsrecht, politievakken, administratie, ethnologie, adatrecht, Nederlands en Maleis, terwijl voorts grote aandacht wordt besteed aan de praktische vorming. Het aantal leerlingen bedroeg in 1950 twintig en in 1951 negentien, blijkens de verslagen aan de U.N.O.

Het U.N.O.-rapport maakt melding van vele moeilijkheden, die bij deze opleiding werden ondervonden, moeilijkheden, die ook in 1951 nog niet geheel waren overwonnen, omdat vele kandidaten niet beschikken over de vereiste vooropleiding. Inmiddels zijn in December 1951 zestien leerlingen afgestudeerd.

Daar, waar Papoea's reeds eerder als bestuursassistent waren aangesteld, is gebleken, dat althans voorlopig een nauwlettend toezicht op hun handelingen nog niet kan worden gemist.

Verwacht mag worden, dat de geconstateerde tekortkomingen langzamerhand zullen verdwijnen, wanneer – enerzijds – in de toekomst bij de keuze van kandidaten voor de bestuursloopbaan uit een groter aantal daarvoor door schoolopleiding in aanmerking komende liefhebbers een keuze kan worden gemaakt en daarvan alleen zij worden toegelaten, die qua karaktereigenschappen voor deze moeilijke werkkring in aanmerking komen, en – anderzijds – door intensievere bestuursvoering en betere communicatiemiddelen een beter toezicht op de Papoeabestuursassistenten mogelijk wordt.

Bij besluit van de Gouverneur van 18 Mei 1952 (Gouv.blad no. 25) is met ingang van 1 April 1952 de administratieve indeling van Nieuw Guinea als volgt vastgesteld:

Noord Nieuw Guinea:

1. Hollandia, met hoofdplaats Hollandia.
2. Nimboran, met hoofdplaats Genjem.
3. Sarmi, met hoofdplaats Sarmi.
4. Watopen, met voorlopige hoofdplaats Waren (standplaats bestuurvoerend ambtenaar voorlopig Seroei).
5. Japen, met hoofdplaats Séroei.
6. Biak, met hoofdplaats Biak.

West Nieuw Guinea:

1. Sorong, met hoofdplaats Sorong.
2. Makbon, met voorlopige hoofdplaats Makbon (standplaats bestuurvoerend ambtenaar voorlopig Sorong).
3. Radja Ampat, met voorlopige hoofdplaats Saonek (standplaats bestuurvoerend ambtenaar voorlopig Sorong).

Zuid Nieuw Guinea:

1. Merauke, met hoofdplaats Merauke.
2. Boven Digoel, met hoofdplaats Tanah Merah.
3. Mappi, met hoofdplaats Masin.
4. Mimika, met hoofdplaats Kokonao.

Centraal Nieuw Guinea:

- Wisselmeren, met hoofdplaats Enarotali.
4. Manokwati, met hoofdplaats Manokwati.
5. Ransiki, met hoofdplaats Ransiki.
6. Wandammen, met hoofdplaats Wasior.
7. Ajamaroe, met hoofdplaats Ajamaroe.
8. Bintoeni, met hoofdplaats Steenkool.
9. Fakfak, met hoofdplaats Fakfak.



Ter voorbereiding van deze situatie waren medio 1951 reeds bestuursambtenaren geplaatst in Nimboran, Ransiki, Wasior en Steenkool.

De indeling der onderafdelingen in districten zal voortaan geschieden door de Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie.

Aangezien het in internationaal opzicht van belang werd geacht, dat de Bewindsregeling voor Nieuw Guinea op een „niveau” kwam te liggen, dat niet lager was dan dat van de Staatsregeling voor het Australische deel van het eiland, heeft deze, bij de totstandkoming der Bewindsregeling, zekere invloed gehad<sup>1</sup>.

Het onder Australisch bestuur staande deel van Nieuw Guinea werd pas in 1949 – bij de inwerkingtreding van de „*Papua and New Guinea Act*” op 1 Juli van dat jaar – definitief een administratieve eenheid.

Tevoren waren – krachtens de „*Papua-New Guinea Provisional Administration Act 1945-1946*” – de beide gebiedsdelen, die tientallen jaren een volkomen gescheiden bestaan hadden gevoerd, voorlopig onder één „administrator” geplaatst.

Het zuidelijke gebiedsdeel was van 1884 af een Engels protectoraat – later bezitting – geweest, waarna het in 1906 onder de naam „Territory of Papua” als „Commonwealth Territory” onder Australisch bestuur kwam.

De Luitenant Gouverneur van Papua werd door de Gouverneur Generaal van Australië benoemd. Door het feit, dat het „Territory of Papua” van 1908 tot 1940 één en dezelfde man – namelijk Sir Hubert Murray – als Luitenant Gouverneur heeft gehad, werd op de bestuursvoering in dit gebied wel een zeer speciaal stempel gedrukt.

Het noordelijke gebiedsdeel was in 1884 door Duitsland formeel in bezit genomen. Aanvankelijk werd het bestuurd door de „Neu Guinea Compagnie”, die het „Recht zur Ausübung landeshoheitlicher Befugnisse unter der Oberhoheit des Reiches” had verkregen, maar in 1899 nam de Duitse Regering zelf het bestuur in handen<sup>2</sup>.

In 1914 werd dit gebied door Australische troepen bezet, waarna een periode van Australisch militair bestuur volgde tot 1921, in welk jaar het onder de naam „Territory of New Guinea” mandaatgebied werd onder een Australische „administrator”. Thans is het Australische bestuur over het „Trust Territory of New Guinea” gebaseerd op het „*Trusteeship Agreement*”, goedgekeurd door de Algemene Vergadering der Verenigde Naties van 13 December 1946.

In 1942 werd in verband met de Japanse invasie in beide gebieden het burgerlijk bestuur opgeheven en door militair bestuur vervangen, aanvankelijk voor elk deel afzonderlijk, maar reeds na enkele maanden gecombineerd in de „Australian New Guinea Administrative Unit”, welks taak in vele opzichten te vergelijken is met die van de NICA.

Tussen October 1945 en Juni 1946 werd het burgerlijk bestuur langzamerhand weder hersteld en werd eindelijk de reeds vaak gepropageerde gedachte, om

<sup>1</sup> 10, Bijlagen Handelingen van de Staten Generaal 1949-50, no. 1710.

<sup>2</sup> 9, blz. 16.

beide gebieden onder één bestuur te plaatsen, verwerkelijkt. Er was een Japanse invasie nodig geweest om het zover te krijgen, want deze gebieden – hoewel beide onder Australisch bestuur staand – waren vóórdien, wat hun onderlinge betrekkingen betreft, als vreemde mogendheden met grote onderlinge rivaliteit. Zelfs tussen de blanke – in beide gevallen Australische – bevolking heerste een verhouding, die aan vijandschap grensde; op de reis naar en van Australië ging men aan boord met mensen van de „andere kant” eenvoudig niet om! <sup>1</sup>.

Het “Territory of Papua and New Guinea” staat thans onder de door de Gouverneur Generaal van Australië benoemde, te Port Moresby zetelende “Administrator”, wiens positie is te vergelijken met die van de Nederlandse Gouverneur.

Verder is er de “Executive Council”, een college van advies en bijstand, welks leden door de “Administrator” worden benoemd uit ambtenaren van het “Territory”, wat taak betreft enigszins met de Raad van Diensthoofden vergelijkbaar.

De “Legislative Council” bestaat uit de “Administrator”, 16 ambtelijke en 12 niet ambtelijke leden; van deze laatsten worden 3 verkozen en 9 – namelijk 3 vertegenwoordigers der inheemse bevolking, 3 van missie en zending en 3 anderen – benoemd. De benoemingen, zowel van de ambtelijke als van de niet ambtelijke leden, geschieden door de Gouverneur-Generaal op voordracht van de “Administrator”.

Gaat de regeling voor de Nieuw Guinea Raad er van uit, dat in principe 10 van de 21 leden tot de inheemse bevolking behoren – waarbij het van het ontwikkelingstempo van deze bevolking zal afhangen, hoe lang het nog zal duren alvorens dit praktisch te verwezenlijken zal zijn –, de “Legislative Council” telt van de 29 slechts 3 leden, die tot de inheemse bevolking behoren.

De Trustschapsraad der Verenigde Naties heeft intussen aanbevolen de mogelijkheid van vermeerdering van het aantal inheemse leden van laatstgenoemde Raad in studie te nemen <sup>2</sup>, een aanbeveling, die in de achtste zitting van de Trustschapsraad – gehouden in het voorjaar van 1951 – nog eens herhaald werd. <sup>3</sup>

Inmiddels is de “Legislative Council” op 26 November 1951 plechtig geïnstalleerd door de “Administrator of the Commonwealth”, Sir John Northcott, in een kleurrijke ceremonie, die te Port Moresby in het middelpunt der publieke belangstelling heeft gestaan, zowel van de Europese als van de Papoeabevolking <sup>4</sup>.

De Australische tegenhanger van de Adviesraad voor Inheemse Aangelegenheden is de “Advisory Council for Native Matters”, die bij de “Papua and New Guinea Act 1949” werd ingesteld.

Het “Territory of Papua and New Guinea” is administratief ingedeeld in “Divisions” – in Papua – en “Districts” – in New Guinea –, met aan het hoofd een “District Commissioner”.

De “District Commissioner” is de vertegenwoordiger van de “Administrator”;

<sup>1</sup> 14, blz. 17. <sup>2</sup> 22, blz. 91. <sup>3</sup> 25, blz. 254. <sup>4</sup> 5.

hij is "Chief Executive Officer", wordt bijgestaan door "Assistant District Officers" en "Patrol Officers" en is verantwoordelijk voor de bestuursvoering en voor de coördinatie der werkzaamheden van alle departementen in zijn ressort. Zijn functies met betrekking tot de politie worden beschreven onder „Politie”.

In vele opzichten is hij te vergelijken met de resident op Nederlands gebied. Een belangrijk verschilpunt is, dat laatstgenoemde zich ten aanzien van de werkzaamheden van andere diensten in zijn afdeling moet beperken tot „gadeslaan”, terwijl eerstgenoemde als coördinator optreedt <sup>1</sup>.

De samenstelling van het bestuurskorps aan Nederlandse en Australische zijde vertoont een vrij groot verschil.

Aan Nederlandse kant berust het bestuur over een district of een onderdistrict – het kleinste administratieve ressort – bij een Indonesische of autochthone bestuursassistent of hulpbestuursassistent. Bestuursassistenten kunnen het – indien zij uitblinken – tot de rang van bestuurshoofd brengen en aan het hoofd van een onderafdeling worden gesteld; de begroting 1951 vermeldt één bestuurshoofd.

Aan Australische zijde vindt men op het niveau van de bestuursassistent de "Patrol Officer" – altijd een Australiër – die het, als hij aan de voorwaarden voldoet, tot de hoogste rangen van het bestuurskorps kan brengen.

Een trede hoger vindt men daar de "Assistant District Officer", belast met een "Sub District" en enigszins te vergelijken met onze onderafdelingschef, en daarboven de reeds besproken "District Commissioner".

Bezieet men de getalsverhoudingen aan Australische zijde, dan vindt men op 19 "District Commissioners" een aantal van 49 "Assistant District Officers", 173 "Patrol Officers" en 60 "Cadet Patrol Officers"; deze laatsten zijn bestuursambtenaren in opleiding <sup>2</sup>.

Voor de hogere rangen kan dus een keuze gemaakt worden uit een groot aantal jongeren, die met alle moeilijkheden van het vak uit praktische ervaring volkomen op de hoogte zijn en die het land door en door kennen.

Aan Nederlandse kant vindt men – cijfers volgens de begroting 1951 – 11 assistent-residenten, waarvan 3 in de functie van resident-afdelingschef, 26 controleurs, allen eerste klasse, 6 aspirant-controleurs en 5 „assistent-bestuursambtenaren”, waar dan weer 93 bestuursassistenten, hulpbestuursassistenten en candidaat-hulpbestuursassistenten onder staan, die voor de hogere rangen echter niet in aanmerking komen.

Deze „oude” samenstelling van het korps bestuursambtenaren is een gevolg van het feit, dat de *opleiding van indologen* stop staat en een speciale opleiding van

<sup>1</sup> De "District Commissioners" droegen vroeger de titel van "District Officer"; De "Minister for External Territories" P. C. Spender verklaarde op 1 Juni 1950 in het Australische "House of Representatives", voornemens te zijn hun gezag en verantwoordelijkheid met betrekking tot alle aangelegenheden, hun ressort betreffende te vergroten en hun titel dienovereenkomstig te veranderen in, "District Commissioner"; deze wijziging van titulatuur heeft in December 1950 plaats gehad. (24, blz. 16; 23, blz. 14.).

<sup>2</sup> 21, blz. 42.

bestuursambtenaren voor Nieuw Guinea nog niet is ingesteld, zodat aanvoer van jonge krachten ontbreekt.

In een land, waar intensivering van het bestuur in de reeds gepacificeerde streken en uitbreiding van bestuursinvloed in nog niet gepacificeerde gebieden op het programma staan, is dit ontbreken van jonge krachten een verontrustend verschijnsel, vooral wanneer men bedenkt, dat begin 1952 nog geen definitief opleidingsprogramma was vastgesteld en dat het ook na de aanvang van zulk een opleiding nog enige jaren duurt vóór deze afgestudeerde krachten begint af te leveren.

Ten aanzien van de vraag, hoe een goed uitgebalanceerde opleiding van aanstaande bestuursambtenaren moet worden ingericht, staan verschillende meningen tegenover elkaar; enerzijds hoort men de opvatting verdedigen, dat deze opleiding het academische peil van de vroegere – vijf jaar durende – indologische studie zoveel mogelijk dient te benaderen, anderzijds wordt meer de nadruk gelegd op de praktische eisen, die het werk in een primitief land aan de bestuursambtenaar stelt, en denkt men meer aan iets, dat de tweejarige gezaghebbersopleiding aan de vroegere Bestuurschool benadert.

Het Australische systeem komt er op neer, dat de jeugdige "Cadet Patrol Officer", die een goede opvoeding moet hebben gehad, een goede gezondheid moet bezitten en qua persoonlijkheid de voor de bestuursdienst vereiste karaktereigenschappen moet hebben, een oriëntatiecursus van vijf maanden volgt aan de "*Australian School of Pacific Administration*" (A.S.P.A.) te Sydney; hij ontvangt daar onderricht in de vakken "Colonial Administration, Anthropology, Law and Government in Papua-New Guinea, Practical Administration, Tropical Hygiene and Elementary Medicine, Tropical Agriculture, Geography".

Na deze cursus wordt hij voor een dienstperiode van minstens 21 maanden naar Papua-New Guinea gezonden en als hij in de praktijk heeft voldaan, keert hij vervolgens op de school terug voor een meer intensieve opleiding van ongeveer twee jaar; hier wordt onder andere onderwezen "Constitutional Law, History of Human Thought, Formal English, Geography, History, Anthropology, Colonial Administration, Scientific Method"<sup>1</sup>.

De A.S.P.A. is voortgekomen uit een door het Australische leger georganiseerde opleiding van ambtenaren voor de "Australian New Guinea Administrative Unit" en werd in 1946 een burgerlijke instelling. In de praktijk schijnt deze gesplitste opleiding nog niet geheel te voldoen en men zoekt naar een enigszins andere vorm. De tweejarige opleiding geschiedt op universitair peil en er is voorgesteld de school te doen opnemen in de te Canberra te stichten "National University"<sup>2</sup>.

Waar er dus aan Australische zijde naar wordt gestreefd, de opleiding der aanstaande bestuursambtenaren op academisch niveau te brengen, zal men aan Nederlandse kant bezwaarlijk met een lager peil genoegen kunnen nemen.

<sup>1</sup> 22, blz. 18. <sup>2</sup> 14, blz. 205.

Er wordt wel eens gezegd, dat het bestuursapparaat van Nederlands Nieuw Guinea, reikend van Gouverneur tot aspirant-candidaat-hulpbestuursassistent en daartussen talrijke ambtenaren bevattend, te zwaar zou zijn voor een land met hoogstens 1 000 000 inwoners<sup>1</sup> – waarvan einde 1950 volgens het UNO-rapport 321 449 en einde 1951 339 787 onder bestuur<sup>2</sup> en de rest nog maar nauwelijks bekend –, allen nog levend in zeer primitieve omstandigheden en nog in de verste verte niet in staat de kosten van een dergelijk apparaat op te brengen.

Bedacht dient dan echter te worden dat aan de ene kant, door het feit, dat Nieuw Guinea los kwam te staan van het vroegere Regeringscentrum in het toenmalige Batavia, een eigen centrum voor de werkzaamheden op „hoog niveau” moest worden opgebouwd en aan de andere kant het bestuursapparaat zijn contactpunten met de bevolking pas vindt op een uitzonderlijk laag niveau, dat bijna nergens hoger ligt dan de – meestal zeer kleine – dorpsgemeenschap.

Een typisch kenmerk van Nieuw Guinea is de grote versnippering en het ver doorgevoerde isolationisme der bevolking.

Op betrekkelijk korte afstand van het eigen dorp woont vaak de „vijand” en vooral bij eerste aanrakingen met nog niet onder bestuur staand gebied kost het de leider van een expeditie de grootste moeite mensen van het ene dorp mee te krijgen naar het volgende, het „vijandige”. Vaak wenden dezen dan onwetendheid voor omtrent de wegen, die daarheen leiden, of men tracht een expeditie te dwingen niet verder dan het eigen dorp te trekken, dan wel men hangt de meest afschuwelijke verhalen op omtrent de „buren” of men hoopt onder dekking van de expeditie oude rekeningen met deze buren te kunnen vereffenen.

Hier komt nog bij, dat alleen al op het Nederlandse gebied een zeer groot aantal verschillende talen en een nog groter aantal dialecten wordt gesproken; soms heeft een groepje van slechts enige tientallen zielen een aparte taal en taalgebieden van meer dan een paar duizend zielen zijn zeldzaam.

Het is duidelijk, dat men in dergelijke omstandigheden bij de bestuursvoering niet kan aanknopen bij adathoofden, die grote gebieden bestrijkende adatgemeenschappen vertegenwoordigen, aangezien die er maar weinig zijn. In de streken, waar zij voorkomen, zoals op de Radja-Ampateilanden, Fakfak en Kaimana, zijn zij meest van niet Papoease oorsprong en veel gezag hebben zij gewoonlijk niet.

Het bestuursapparaat zal dus tot het dorpspeil moeten afdalen en het is in de vele streken, waar de bevolking van nature een hoofdengezag ook op dit peil niet of nauwelijks kent, vaak nog lastig genoeg de juiste persoon te vinden voor de functie van dorpshef.

De toepassing van de – uit de Indische Staatsregeling overgenomen – bepaling van de Bewindsregeling, dat „voor zoveel de omstandigheden het toelaten . . .

<sup>1</sup> 7, blz. 38. <sup>2</sup> Voor de Papoea's zijn de cijfers 299 616, resp. 316 878. Bevolkingscijfers 1952 zijn thans beschikbaar: t.v. ± 700 000 totaal (raming), ± 385 000 Papoea's (raming) onder bestuur, ± 412 000 totaal onder bestuur.

de inheemse bevolking (wordt) gelaten onder de onmiddellijke leiding van haar eigen, van Regeringswege aangestelde of erkende hoofden"<sup>1</sup>, brengt voor Nieuw Guinea dus wel speciale moeilijkheden met zich mede.

Soms tracht de bevolking een persoon als dorps hoofd aangewezen te krijgen, die zeer bepaald niet tot de vooraanstaanden in de gemeenschap gerekend kan worden, omdat men meent van zo iemand de minste last te hebben; zij ziet namelijk in vele gevallen in het dorps hoofd veel meer de spreektrumpet van het bestuur dan een vertegenwoordiger van de eigen gemeenschap. Vaak is dat een gevolg van de omstandigheid, dat het samenwonen in een dorp door het bestuur is opgelegd en een territoriaal bepaalde dorpsgemeenschap een zaak is, die in het rechtsbewustzijn der bevolking niet of nog maar nauwelijks leeft.

Men voelt zich veel meer een lid van een genealogisch bepaalde groep – in de literatuur meestal als "clan" aangeduid – en het verwantschapsbesef is de kern van de gehele sociale organisatie. Van het aan de Geelvinkbaai gelegen dorp Noeboeai zegt Held: „Zulk een buurtschap van (bij feestviering en oorlogvoering) samenwerkende functionele clans vormt dus een zekere locale eenheid, een dorp. In de ogen van de Papoea's is zulk een combinatie van samenwerkende feestgroepen . . . echter niet hetzelfde als een administratieve dorps eenheid, die wel onder één lokaal dorps hoofd zou kunnen staan. Men werkt slechts voor bepaalde doeleinden samen en het is min of meer toevallig, als die samenwerkende groepen, zoals in Noeboeai, vlak naast elkaar gelegen zijn. . . . Er is een zekere eenheid, welke binnen het dorpsverband ontstaat door samenwoning. Maar sterker nog voelt men de eenheid binnen de clan, die als verwantschap wordt opgevat . . . . Er is dan ook in een dorp geen bestuur, dat alle nuttige maatregelen binnen de dorpsgemeenschap neemt. Er is geen overkoepelende organisatie, welke de leiding heeft van de samenwerkende feestgroepen.”<sup>2</sup>

Aangezien dergelijke genealogisch bepaalde groepen vaak over verschillende dorpen verspreid wonen, te zamen met andere verwantschaps groepen, is het bij de bestuursvoering onmogelijk daarbij aan te knopen.

De oude mannen zijn in een dorp meestal de ware machthebbers, maar zij voelen er dikwijls weinig voor om met het baantje van dorps hoofd te worden opgeknapt. „Eens trachtte de controleur van Merauke één der oudsten van Domande, die reeds jarenlang mandoer was, te bewegen het hoofdschap te aanvaarden. Het betrof hier een krachtige, fiere man van ongeveer 55 jaar oud, die groot gezag onder zijn kamponggenoten had. „Toean”, zei de oude heer, „als ik iets zeg, dan doet men het meestal. Doet men het niet, soedah (het zij zo), maar als ik kepala (hoofd) ben en men doet niet wat ik zeg, dan ben ik maloe (beschaamd)”. Derhalve stelde de oude heer een jonge man voor, die hij dan wel helpen zou.”<sup>3</sup>

In Biak echter leeft het dorp wel degelijk in het rechtsbewustzijn der bevolking. Daar is vanouds een dorpsbestuur aanwezig, bestaande uit vertegenwoordigers

<sup>1</sup> Art. 120 Besluit B.N.G. <sup>2</sup> 11, blz. 118. <sup>3</sup> 2, blz. 66.

der genealogisch bepaalde groepen – aldaar kerets geheten –, met aan het hoofd de „mananir menoe” of „mansren menoe”, het dorps hoofd.<sup>1</sup>

Sprekende over de vele vormen van adatgezag, die in de verschillende delen van Nieuw Guinea voorkomen, en de bij de bestuursvoering daartegenover te volgen gedragslijn, zegt de vroegere resident van Nieuw Guinea in zijn „Nota Bestuursbeleid”:

„Hier staat geen andere weg open dan het stellen van een doel, dat volgens beste weten zo goed mogelijk beantwoordt aan de Papoea-psyche, hem de weg tot ontwikkeling vrijmaakt en hem de kans biedt uit te groeien tot een modern Staatsburger . . . . het heden vraagt deze doelstelling, wij hebben onze houding te bepalen tegenover de radja van Salawati, het sterke adathoofd in het Hollandiase, de Raad van Ouden aan de Mamberamo, de krijgsoverste in de Vogelkop.” Na te hebben geconstateerd, dat vrijwel elke Papoea, die enigerlei machtspositie bereikt, de neiging vertoont deze te misbruiken, vervolgt hij: „Daar deze machtswellust klaarblijkelijk in de natuur van de Papoea ligt, is het zaak bij het zoeken naar de mogelijkheden tot deelneming in het bestuur door Papoea's zelf niet de nadruk te leggen op de persoon, doch op een groep, die gezamenlijk bevoegdheden heeft. Dit houdt in, dat het gezag der radja's en adathoofden tot zekere hoogte mag worden gesteund en boven deze hoogte tegengewerkt. Het tegenovergestelde beeld is vertegenwoordigd in de eenheden, waar generlei vorm van eenhoofdige gezag bestaat en waar toch voor een praktische bestuursvoering zo iemand nodig is. Een en ander betekent, dat de verschillen genivelleerd worden in een bestuursvorm zoals: burgemeester plus gemeenteraad, en dat hierop doelbewust aangestuurd wordt.

In de praktische bestuursvoering betekent dit, dat de onderafdelingschef naast de radja of het sterke adathoofd steeds kampongotabelen in de kwesties moet betrekken, doch anderzijds bij die eenheden, waar zelfs geen *primus inter pares* bestaat, één van hen als zodanig moet propageren en hem zeker gezag moet toekennen.

De vraag wat als eenheid van bestuursvoering moet worden aangemerkt, is niet moeilijk te beantwoorden. Een bestuursvoering, gebaseerd op genealogische eenheden, is praktisch onuitvoerbaar, waar deze eenheden zo klein zijn en bovendien nog zo verschillend van aard. In sommige streken is het clanverband, ook waar zij te midden van andere clans over vele kampongs verspreid wonen, zeer hecht gebleven, elders daarentegen bevechten leden van één clan, verspreid over verschillende groeperingen, elkaar verwoed. De kampong, van welke structuur deze ook moge zijn, is in elk geval een eenheid, waarvan de leden gemeenschappelijke belangen hebben en kans zien met elkaar in vrede te leven. Het lijkt praktisch om op deze, zich zelf gevormd hebbende gemeenschappen voort te bouwen, te meer daar dat, wat hen scheidt: de clangroepen, totemgroepen, enz., met de ver-

<sup>1</sup> 4, blz. 166.



hoging van het beschavingspeil in waarde daalt en de band van de lokale gemeenschap automatisch hechter wordt.”<sup>1</sup>

Ook Held constateert, dat in een buurtschap, gevormd door dicht bij elkaar gelegen, gekoppelde functionele clans, het begrip verwantschap begint terug te wijken voor het begrip samenwoning en dat het gevoel voor de samenvattende dorpsseenheid het begint te winnen van het gevoel voor de eenheid binnen diverse clans<sup>2</sup>; dit verschijnsel zou in Noord Nieuw Guinea sterker aan de dag treden dan in het zuiden<sup>3</sup>.

De door het Gouvernement aangestelde dorpschoude ontvange een soort uniform, terwijl na de tweede wereldoorlog aan hen bepaalde toelagen werden toegekend; deze toelagen zijn inmiddels op vele plaatsen weer vervangen door een collecteloon van de inkomstenbelasting kleine aanslag.

Ook op het Australische deel van Nieuw Guinea stond men voor de vraag, waar het contactpunt tussen de bevolking en het bestuur moest worden gevonden. “For in New Guinea there was no cohesion between tribes. Nor, in the accepted sense, were there any tribes. The whole of the great island was inhabited by innumerable clans, few of which numbered more than a hundred or two of men, women, and children. And there was no system of chieftainship to bind even these small clans together. Such authority as existed was primarily in the hands of the older men who were to some extent revered on account of their experience and the extent of their memory, which constituted the only form of learning. But in any crisis that might arise, their authority was sure to be abrogated by more vigorous youth or middle-age.”<sup>4</sup> Sir Hubert Murray zegt hiervan: “The only way out of the difficulty is to build up the machinery that is lacking, but to build it up with constant reference to native questions, and with an eye continuously turned towards native custom and practice. And this is what we have done in Papua. The great difficulty was the absence of chiefs, so Sir William Mac Gregor<sup>5</sup> appointed in their place native officials who are called *Village Constables*.”<sup>6</sup>

Dit zijn niet alleen politie-agenten – zoals de naam zou doen vermoeden –, maar in Overheidsdienst staande Papoea’s, die in het dorp, waar zij zijn aangesteld, verantwoordelijk zijn voor de nakoming door de bevolking van de “native regulations” en de uitvoering van de bevelen van de bestuursambtenaren. Zij zijn voorts verantwoordelijk voor de netheid, het onderhoud van de wegen, bruggen en pasanggrahans, de verzorging van de klapper- en andere aanplantingen van het dorp, daar, waar deze op last van het bestuur zijn aangelegd, terwijl zij aantekening moeten houden van geboorten en sterfgevallen.

Wetsovertreders worden door hen gearresteerd, waartoe zij in het bezit zijn van een paar handboeien; de sleutels hiervan blijven voorzichtigheidshalve echter ten kantore van de “District Commissioner”, ten einde te bevorderen, dat een arrestant zo spoedig mogelijk voor deze ambtenaar wordt geleid en niet eerst door de

<sup>1</sup> 8, blz. 14. <sup>2</sup> 11, blz. 119. <sup>3</sup> 11, blz. 148. <sup>4</sup> 13, blz. 93. <sup>5</sup> Administrator van 1888–1898.

<sup>6</sup> 16, blz. 6.

“Village Constable” voor diens eigen privé doeleinden aan het werk wordt gezet.<sup>1</sup>

Hij is een beambte – zij het ook tegen minimale betaling – en geen volkshoofd; bij zijn benoeming speelt de vraag of hij van nature gezag in het dorp heeft natuurlijk een grote rol, maar evenzeer factoren als kennis der Engelse taal, bekendheid met “the white man’s ways” en dergelijke; men benoemt dikwijls gewezen politie-agenten van de “Royal Papuan Constabulary”, maar eveneens zijn er gevallen, dat adathoofden worden aangewezen.

Het „salaris” bedraagt van £ A 10.– tot £ A 1.– per jaar; verder krijgt de betrokkene een uniform en geniet hij vrijdom van belasting.<sup>2</sup>

Deze beampten oefenen als vertegenwoordigers van het Gouvernement in hun dorp een groot gezag uit en dat ook hier een nauwlettend toezicht op hun gedragingen nodig is, blijkt wel uit het feit, dat in 1906 wordt gesproken van het nuttige, maar corrupte korps der “Village Constables”<sup>3</sup>, en nog in 1948 wordt medegedeeld, dat „some of them have amassed bank balances out of all proportion to anything they could save from their meagre pay”.<sup>4</sup> Over het geheel genomen schijnen zij echter in een behoefte te voorzien en Sir Hubert Murray noemt het systeem “eminently successful”.<sup>5</sup>

In 1949 waren in het “Territory of Papua” 1600 van deze functionarissen in dienst en in pas onder bestuursinvloed gebrachte gebieden stelt men nog steeds nieuwe aan.<sup>6</sup>

Wil men een vergelijking met ambtenaren op Nederlands gebied, dan zou men hen misschien een soort hulpbestuursassistenten op dorpsniveau kunnen noemen.

In het “Trust Territory of New Guinea” worden deze functionarissen „luluai” genoemd, een benaming, ontleend aan de Tolai-taal van het Gazelle-schiereiland en zoveel betekend als „hoofd”; deze benaming stamt nog uit de Duitse tijd.

De taakomschrijving is ongeveer dezelfde als die der “Village Constables”. Men streeft er naar zoveel mogelijk de erkende leiders tot „luluai” te benoemen en laat soms de bevolking zelf – buiten tegenwoordigheid van de bestuursambtenaar – iemand als zodanig aanwijzen, waarna de aldus verkozen door de bestuursambtenaar voor benoeming wordt voorgedragen.

Het komt echter ook voor, dat iemand wordt benoemd, die geen leidende positie in het dorp heeft, terwijl het is gebeurd, dat door de bevolking zelf iemand werd voorgedragen, die zeer stellig niet de erkende leider was.

Bij de plechtige installatie van een pas benoemde „luluai” in de Markham Valley gebeurde het in 1945, dat het belangrijkste moment van de plechtigheid de herhaaldelijk door de oude mannen uitgesproken verzekering was, dat hij – de „luluai” – niets anders was dan een vertegenwoordiger van het bestuur, en dat daarentegen zij – de oude mannen – degenen waren, die wisten wat in het dorp wel en wat niet moest worden gedaan.<sup>7</sup>

In sommige streken bestaat het ambt van “paramount luluai”, een functionaris, die gezag heeft over meerdere dorpen.

<sup>1</sup> 14, blz. 50. <sup>2</sup> 14, blz. 49. <sup>3</sup> 13, blz. 90. <sup>4</sup> 14, blz. 49. <sup>5</sup> 17, blz. 7. <sup>6</sup> 21, blz. 12 en 97. <sup>7</sup> 14, blz. 54.

In 1939 bedroeg het aantal „luluais” 3865 en dat der “paramount luluais” 66; latere gegevens zijn niet bekend.<sup>1</sup>

Van de door Van Eechoud voor het dorpsbestuur gewenste vorm van „burgemeester” en „gemeenteraad” zijn op Nederlands gebied de burgemeesters aanwezig, de gemeenteraden ontbreken vrijwel geheel of – juister gezegd – zij zijn in de bestuursvoering niet ingeschakeld en nooit officieel erkend.

De beschrijving, die De Bruijn geeft van het dorpsbestuur van Sorido op Biak, bewijst, dat daar oorspronkelijk wel degelijk een soort dorpsraad heeft bestaan, en het zal gewenst zijn deze organen, waar zij gevonden worden, tot nieuw leven te wekken.<sup>2</sup>

In het “Territory of Papua” is men reeds omstreeks 1925 tot instelling van “*Village Councillors*” overgegaan; dezen worden op voordracht van de bevolking door het Gouvernement benoemd. Hun taak is van tweeërlei aard: ten eerste het verklaren aan de bevolking van de doelstellingen van het Gouvernement. “They can explain to the rest of the village that the Government really does want to help them, that the tax for instance, does not go into the pockets of the tax-collectors, but is really expended for native purposes, such as schools, hospitals and the like; that we do not make them build roads and carry heavy burdens for our own amusement, but that we always have some definite object in view, which in nine cases out of ten, is really for their benefit”.<sup>3</sup> Ten tweede is het de bedoeling, dat zij als een soort gemeenteraad fungeren en voorstellen voor aan te brengen verbeteringen doen; dit systeem had succes bij de meer “sophisticated” bevolking, zoals de Hanuabada van Port Moresby en de Kiwai van Mabadauan. “In general however, the rather subtle distinction between the constable, a Governemnt nominee with authority, and the councillor, a man of recognized standing in the village but without authority, was not clearly grasped by the natives.”<sup>4</sup>

In 1949 waren in het “Territory of Papua” 3689 Village Councillors in functie.<sup>5</sup>

In het “Trust Territory of New Guinea” werden in 1937 “*Native Councils*” opgericht; “these appear to have had certain elements of a native local government organization, though the terms in which they are officially described are extremely vague”<sup>6</sup>; zij kwamen voornamelijk in de buurt van Rabaul voor. Voor beide gebieden is intussen op 30 December 1949 de “*Native Village Councils Ordinance*” in werking getreden, waarin de “Village Councils” officieel erkenning hebben gevonden.<sup>7</sup>

Van de *agrarische wetgeving* die vóór de soevereiniteitsoverdracht voor het gehele rechtstreeks bestuurde gebied van het toenamlige Nederlands Indië – dus ook voor dat van Nieuw Guinea – gold, waren enkele hoofdregels vastgelegd in artikel 51 der Indische Staatsregeling. Een deel dezer wetgeving was op dit artikel gebaseerd, een ander deel stond los daarvan, zoals de algemene maatregel van bestuur, opgenomen in Stb. 1870, no. 118, juncto de ordonmantie van Stb. 1875, no. 199a, die het beginsel handhaafde, dat alle grond, waarop niet door

<sup>1</sup> 4. <sup>2</sup> 14, blz. 56. <sup>3</sup> 16, blz. 7. <sup>4</sup> 14, blz. 51. <sup>5</sup> 21, blz. 97. <sup>6</sup> 14, blz. 56. <sup>7</sup> 22, blz. 91.

anderen recht van eigendom wordt bewezen, domein van het land is – de veelomstreden domeinverklaring –, en de ordonnantie van Stb. 1875, no. 179, die het zogenaamde erfelijk individueel bezitsrecht der inheemse bevolking op grond onvatbaar verklaarde voor overdracht „door inlanders aan niet-inlanders, zoodat alle overeenkomsten, die zoodanige vervreemding, regtstreeks of zijdelings ten doel hebben, van regtswege nietig zijn” het vervreemdingsverbod. Van dit, los van artikel 51 Indische Staatsregeling bestaande, deel der oude agrarische wetgeving kan gezegd worden, dat het op grond van artikel III Besluit B.N.G. – voor zover betreft het voormalige zelfbestuursgebied juncto de ordonnantie in Gouv. Bl. 1950, no. 12 – van kracht is op Nieuw Guinea en dat het de ordonnantiwetgever vrijstaat deze al dan niet in te trekken of te wijzigen; einde 1951 was zulks nog niet gebeurd.

Artikel 51 I.S. werd door artikel 39 Besluit B.N.G. buiten werking gesteld. In de plaats van het in eerstgenoemd artikel aan de Gouverneur Generaal opgelegd verbod om gronden te verkopen – behalve enige kleine uitzonderingen –, is in artikel 39 Besluit B.N.G. de bepaling opgenomen, dat de Gouverneur gronden in eigendom kan afstaan, waarbij hij gebonden zal zijn aan regelen en aan een maximumoppervlakte, bij algemene maatregel van bestuur te bepalen.

Voor het overige bevat artikel 39 bepalingen, die ook reeds in artikel 51 I.S. voorkwamen; zo kan de Gouverneur – volgens bij ordonnantie te stellen regelen – gronden uitgeven in huur voor maximaal tien jaar en in erfpacht voor maximaal vijf en zeventig jaar. Bij al deze uitgiften van grond dient gewaakt te worden tegen inbreuk op de rechten der bevolking.

Tenslotte bepaalt artikel 39, dat verhuur of ingebruikgeving van grond door inheemsen aan niet-inheemsen gebonden zal zijn aan bij ordonnantie te stellen regelen.

Deze door artikel 39 voorgeschreven uitvoeringsmaatregelen waren eind 1951 nog niet afgekondigd; aangenomen zal moeten worden, dat tot het tijdstip van hun inwerkingtreding de op artikel 51 I.S. gebaseerde wetgeving van kracht blijft, voor zover niet met artikel 39 in strijd zijnd.

De vaststelling van deze uitvoeringsmaatregelen – evenals trouwens elke regeling op agrarisch gebied – zal moeten worden voorafgegaan door een uitgebreid onderzoek naar de *grondrechten* der Papoeabevolking. Van dit adatgrondenrecht weet men nog maar zeer weinig af, maar reeds nu kan gezegd worden, dat dit plaatselijk grote verschillen zal vertonen.

Een bevolking, wier hoofdvoedsel sago is, zal vermoedelijk een ander grondenrecht hebben dan een volk, dat in hoofdzaak van de landbouw leeft, streken, die – naar Nieuw Guinea maatstaven – dicht bevolkt zijn en een schrale grond hebben, zullen in dit opzicht waarschijnlijk een ander beeld vertonen dan streken, waar de getalssterkte der Papoeabevolking in 1948 nog slechts 33 % bedroeg van die van 1908, zoals het geval is in het kustgebied tussen Prinses Mariannestraat en Merauke.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> 3, blz. 41.

Wel zijn in allerlei nota's en memorie's aantekeningen over grondenrecht te vinden, maar een geheel Nieuw Guinea omvattend onderzoek zal nog moeten plaats vinden.

Een voor Nieuw Guinea passende agrarische wetgeving zal de rechten der bevolking moeten ontzien en tegen deposedering hebben te waken, geïmmigreerde kolonisten een passend grondenrecht moeten verschaffen en de in artikel 38 Besluit B.N.G. uitdrukkelijk genoemde openlegging en economische ontwikkeling van het land niet mogen belemmeren.

Ten aanzien van de bij gronduitgifte aan niet-inheemsen tot dusverre gevolgde politiek zegt het U.N.O.-rapport 1950, dat uitgifte in eigendom alleen geschiedt in stedelijke centra, terwijl daarbuiten uitsluitend uitgifte in huur of erfpacht plaats vindt.

Cijfers omtrent uitgegeven arealen kunnen nog niet worden verstrekt, daar het kadaster zijn werkzaamheden eerst kort geleden heeft aangevangen en de oude kadastrale gegevens, die in Ambon berustten, tijdens de oorlog verloren zijn gegaan.<sup>1</sup>

Het "Annual Report" voor het "Territory of Papua" onderscheidt "land held by natives" – 96,9 % van het gebied – en "alienated land". Dit laatste is grond, die "Crown land" is geworden – of doordat, voornamelijk omtrent de eeuwwisseling, stukken "waste and vacant land not likely to be required for native use" door de "Administrator" tot "Crown land" werden verklaard, of doordat stukken grond door het Gouvernement, tegen betaling, van de inheemse rechtshabbers werden verworven –, waarna dit "Crown land" door de "Administrator" in percelen werd uitgegeven aan niet inheemse aanvragers.<sup>2</sup>

Tot 1906 vond uitgifte plaats in eigendom – "freehold" –, later, onder de werking van de "Land Ordinance 1911-1940", uitsluitend in erfpacht – "leasehold" – voor maximaal 99 jaar; ook komt uitgifte met laatstgenoemd recht aan inheemsen voor.

Van het totale areaal "alienated land" – 725 200 hectare – was medio 1949 1,36 % in handen van niet inheemse eigenaren, 12,22 % in handen van niet inheemse en 0,02 % van inheemse erfpachters, terwijl 3,42 % tot "native reserve" is verklaard; het restant – 601 797 hectare of 82,98 % – is nog "Crown land" in handen van het Gouvernement.<sup>3</sup>

Het is aan niet-inheemsen – anderen dan het Gouvernement – niet toegestaan gronden rechtstreeks van inheemsen te verwerven.

In het "Trust Territory of New Guinea" wordt eveneens onderscheid gemaakt tussen "land held by natives" – 98,47 % van het gebied – en "alienated land".<sup>4</sup>

Van laatstgenoemde categorie was medio 1949 56,95 % in handen van niet inheemse eigenaren – "freehold" –, 17,35 % in handen van niet inheemse erfpachters – "leasehold" –, terwijl 2,92 % tot "native reserve" was verklaard; het restant – 84 098 hectare of 22,78 % – is "Administrative land".

<sup>1</sup> 20, blz. 52. <sup>2</sup> 14, blz. 73. <sup>3</sup> 21, blz. 47. <sup>4</sup> 22, blz. 128.

Bij vergelijking van deze cijfers met die van het "Territory of Papua" valt het op, dat van het totale areaal "alienated land" hier 56,95 % in eigendom is uitgegeven, tegen slechts 1,36 % in Papua, een gevolg van de door de Duitse Overheid tot 1914 gevolgde politiek om bij uitgifte van land aan niet-inheemsen bijna uitsluitend eigendomsrecht te verlenen.<sup>1</sup>

Volgens de thans van kracht zijnde wetgeving – "Land Ordinance 1922-1941" – mogen grondrechten door inheemsen aan niet-inheemsen, anderen dan het Gouvernement, niet worden vervreemd of verpacht. De "Administrator" mag bepaalde gronden tot "Administration land" verklaren, waartoe onder andere moet blijken, dat daarop geen inheemse bezitsrechten rusten.

Uitgifte van grond aan niet-inheemsen kan in zeer speciale gevallen geschieden met het recht van eigendom – te verlenen door de Gouverneur Generaal van Australië – maar in de praktijk worden gronden vrijwel uitsluitend met het recht van erfpacht – "leasehold" – uitgegeven, voor maximaal 99 jaar.<sup>2</sup>

Met betrekking tot het grondenrecht der inheemse bevolking bevat het aan de Verenigde Naties uitgebrachte rapport van het "Trust Territory of New Guinea" de volgende opmerking: "New Guinea natives have a passion for their land. They regard themselves not as owners but as trustees for their descendants, and behave almost as though they were owned by the land itself".<sup>3</sup> Een opmerking die ook voor sommige streken van Nederlands Nieuw Guinea gemaakt zou kunnen worden en die de noodzaak van een grondige bestudering van dit recht nog eens onderstreept.

#### POLITIE

Het woord „politie” kan in verschillende betekenissen worden gebruikt. Het kan ten eerste betekenen: de van staatswege uitgeoefende invloed tot handhaving der bestaande ordening, de overheidstaak „politie”; hierin is te onderscheiden *rechterlijke politie* (ook genaamd rechts-, justitiële of repressieve politie), dat is het opsporen van misdrijven en overtredingen en het opsporen van de schuldigen, en *administratieve politie* (ook genaamd niet-justitiële of preventieve politie), dat is de handhaving der openbare orde, rust en veiligheid.<sup>4</sup>

In de tweede plaats kan het woord „politie” worden gebezigd ter aanduiding van het apparaat, dat voor de vervulling van een belangrijk deel van deze overheidstaak speciaal in het leven is geroepen en bewapend, en welks leden de verrichting van deze taak als beroep uitoefenen.<sup>5</sup>

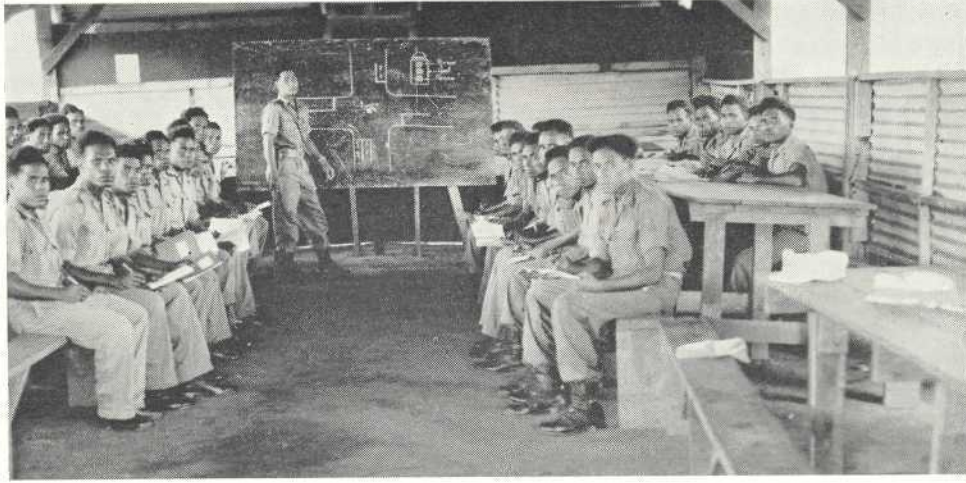
<sup>1</sup> 14, blz. 94. <sup>2</sup> 22, blz. 35. <sup>3</sup> 22, blz. 35.

<sup>4</sup> De uitdrukking „administratieve politie” kwam in de Indische Staatsregeling niet voor, en is in art. 140 Besluit B.N.G. overgenomen uit art. 132 der Surinaamse Staatsregeling, als opgenomen in Ned. Stb. 1936 no 909. Een van het bovenstaande afwijkende interpretatie o.a. in 28, blz. 133; binnen dit bestek kan hierop echter niet nader worden ingegaan.

<sup>5</sup> Dat dit politie-apparaat bij de uitoefening van deze overheidstaak niet alleen staat, blijkt o.a. uit art. 39 H.I.R. en art. 326 R.Bg.

De Gouverneur van Nieuw Guinea draagt aldaar de hoogste verantwoordelijkheid voor de overheidstaak „politie”, daar deze geacht moet worden te zijn begrepen in het door hem gevoerde „algemeen bestuur”.

De aanwending der politie-apparatuur tot uitoefening van deze taak geschiedt onder opperleiding van de Officier van Justitie, die op grond van artikel 140 Besluit B.N.G. het hoofd is van „de rechterlijke en administratieve politie in geheel Nieuw Guinea”.



Theorie-les in de Politieschool te Hollandia

(Foto: Alg. Politie, Hollandia 1952)



Exercitie in compagniesverband

(Foto: Alg. Politie, Hollandia 1952)



Papoe

Het beheer v  
van de Directe  
geen nodig is  
paling van de  
leiding.

In het korp  
hoofdige leidin  
samengebracht

1. de afdeling  
beheerlijke  
woordelijk  
zorgt;

<sup>1</sup> Gouv. Bl. 1950

<sup>2</sup> De Korpscomm  
Dienst van Binnen



verantwoordelijk-  
worden te zijn be-

leze taak geschiedt  
nd van artikel 140  
stratieve politie in



(Foto: Alg. Politie, Hollandia 1952)

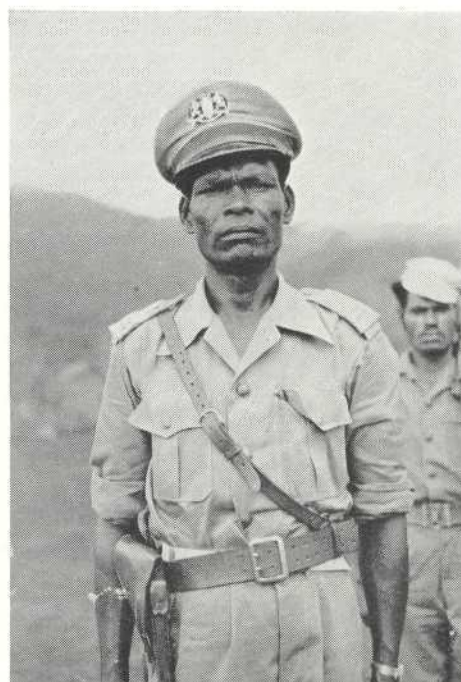


(Foto: Alg. Politie, Hollandia 1952)



Papoea-Politie agent

(Foto: Alg. Politie, Hollandia 1952)



Papoea-Hoofdagent

(Foto: Alg. Politie, Hollandia 1952)

Het beheer van het apparaat – de „*Algemene Politie*” – behoort tot de werkkring van de Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie<sup>1</sup>; dit beheer omvat al hetgeen nodig is tot instandhouding van een passende politie-organisatie en de bepaling van de wijze, waarop deze behoort te worden aangewend, de technische leiding.

In het korpscommando der algemene politie te Hollandia zijn, onder één-hoofdige leiding van de Hoofdcommissaris van Politie, tevens Korpscommandant<sup>2</sup> samengebracht:

1. de afdeling Politie van de dienst van Binnenlands Bestuur en Justitie, die de beheerlijke en technische zijde der opperste politieleiding onder verantwoordelijkheid van de Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie verzorgt;

<sup>1</sup> Gouv. Bl. 1950 no 5; art. 1, I, b.

<sup>2</sup> De Korpscommandant is voorts belast met de functie van Hoofd van het Bureau Immigratie van de Dienst van Binnenlands Bestuur en Justitie en met de centrale registratie van particuliere vuurwapenen.



2. de afdeling centrale recherche van het parket van de officier van justitie, die als hoofd van de rechterlijke en administratieve politie in geheel Nieuw Guinea, het apparaat „Algemene Politie” hanteert.

Wordt het beleid ten aanzien van dit apparaat dus *bepaald*: enerzijds door de Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie, voor zover betreft het beheer, en anderzijds door de Officier van Justitie, voor zover betreft de hantering, de *uitvoering* van dit beleid lag ultimo 1951 om organisatorische redenen nog in één hand, namelijk van de hoofdcommissaris, tevens korpscommandant der algemene politie te Hollandia.

Aan hem zijn twee adjunct-hoofdcommissarissen toegevoegd; de oudste in rang fungeert als onder-korpscommandant en is in deze functie belast met de leiding van de afdelingen personele zaken, financieel beheer, materieel beheer, politie-technische dienst en vorming kader en personeel; de andere fungeert als onderhoofd van de centrale recherche, welke omvat de politionele berichtgevingdienst, de justitiële dienst, het criminalistisch laboratorium, de criminele registratie en statistiek, de technische leiding der afdelings- en lokale recherche-eenheden en justitiële diensten, zomede de contrôle op de technisch juiste aanwending der politie in haar geheel tot het gestelde doel.

In de bestuursafdelingen staan de residenten krachtens artikel 4 van het Gouverneursbesluit opgenomen in Gouv.Bl. 1950 no 14 juncto artikel 489 van het Rechtsreglement Buitengewesten, aan het hoofd van de politie, dit deel van de overheidstaak ligt dus in hun hand en zij bepalen het op dit gebied in hun ressort te voeren beleid, waarbij zij rekening zullen hebben te houden met door de officier van justitie uitgegeven richtlijnen.<sup>1</sup>

Het aldus bepaalde beleid wordt in de bestuursafdeling uitgevoerd door het afdelingscommando der algemene politie.

De gezagsverhoudingen binnen dit afdelingscommando zijn een afschaduwing van die binnen het korpscommando te Hollandia. De taak van de onder-korpscommandant wordt op afdelingsniveau verricht door de afdelingscommandant en die van de centrale recherche door de hem toegevoegde ondercommandant, die als chef der afdelingsrecherche optreedt.

Een soortgelijke verhouding als tussen resident en afdelingscommando vindt men in de onderafdelingen tussen hoofd van plaatselijk bestuur en detachementscommandant.

In de onderafdelingen Hollandia en Sorong, waar de bevoegdheden van hoofd van plaatselijk bestuur door de residenten zelf worden uitgeoefend<sup>2</sup>, is de functie

<sup>1</sup> Een soortgelijke verhouding als onder de vroegere Nederlands Indische wetgeving bestond tussen de Procureur Generaal en de residenten op grond van art. 181 R.O.; op grond van art. 1 van hun instructie (bijblad 14048) waren laatstgenoemden in hun ressort „hoofd van de politie”; uit het feit, dat de residenten op Nieuw Guinea in art. 1 van hun – aan het Gouvernementsbesluit opgenomen in Gouv. Bl. 1950 no 14 gehechte – instructie, „hoofd van de administratieve politie” worden genoemd, mag niet worden afgeleid, dat hun bevoegdheid op dit punt minder omvat dan die van de vroegere residenten, vide art. 40 H.I.R. en art. 3 R.N.G.

<sup>2</sup> Inmiddels gewijzigd bij Gouv. Bl. 1952. No. 32.

zier van justitie, die  
in geheel Nieuw

enerzijds door de  
treft het beheer, en  
e hantering, de *uit*-  
edenen nog in één  
nmandant der al-

egd; de oudste in  
actie belast met de  
, materieel beheer,  
ndere fungeert als  
olutionele bericht-  
rium, de criminele  
n locale recherche-  
chnisch juiste aan-

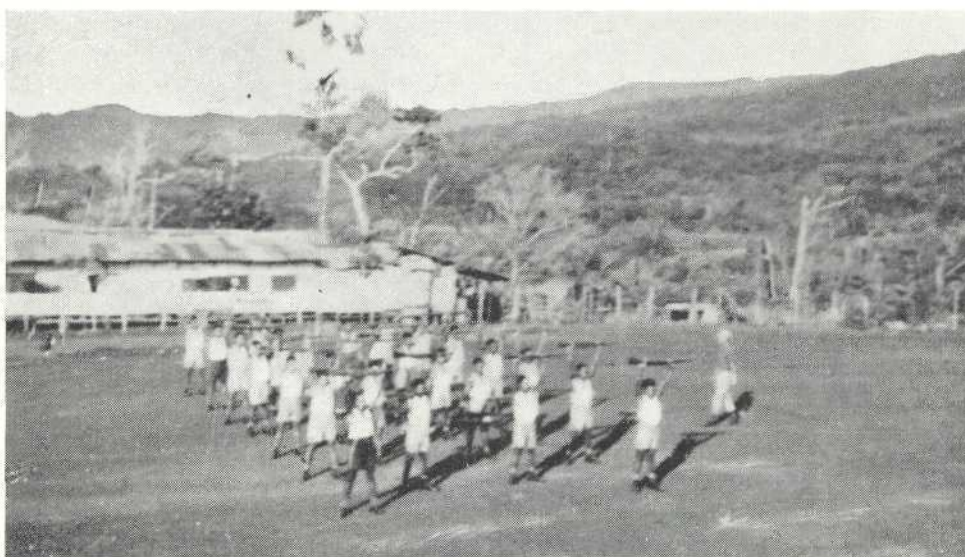
artikel 4 van het  
to artikel 489 van  
itie, dit deel van de  
bied in hun ressort  
den met door de

gevoerd door het

een afschaduwing  
n de onder-korps-  
gscommandant en  
rcommandant, die

scommando vindt  
en detachements-

dheden van hoofd  
end<sup>2</sup>, is de functie  
ving bestond tussen de  
rt. 1 van hun instructie  
uit het feit, dat de resi-  
genomen in Gouv. Bl.  
en genoemd, mag niet  
le vroegere residenten,



Gymnastiek met geweer. Politieschool Hollandia

(Foto: Alg. Politie, Hollandia 1952)



Politie patrouille op mars

(Foto: Alg. Politie, Hollandia 1952)

van politiechef in lokaal verband opgedragen aan de afdelingscommandant, die – wat de praktische uitvoering betreft – de ondercommandant hiermede belast.

Voor de snelle opbouw van een in de nieuwe omstandigheden passend politie-apparaat was een sterke centralisering der leiding in het Korpscommando te Hollandia onvermijdelijk.

Op den duur zal deze echter plaats moeten gaan maken voor een meer gedecentraliseerde leiding, waarbij het zwaartepunt zal komen te liggen bij de residenten-afdelingschefs; dit is meer in overeenstemming met de staatsrechtelijke positie der residenten, terwijl voorts de zeer uiteenlopende toestanden in de verschillende afdelingen en de slechte communicatie, een zodanige decentralisatie gewenst maken.

De territoriale indeling der politie-organisatie loopt parallel met de bestuursindeling.

Afdelingscommando's zijn gevestigd te Hollandia, voor Noord Nieuw Guinea, Sorong-Doom voor West Nieuw Guinea en Merauke voor Zuid Nieuw Guinea; voor Centraal Nieuw Guinea werd een zodanig commando nog niet ingesteld.

Detachementen vindt men op de onderafdelingshoofdplaatsen en op enkele plaatsen daarbuiten.

De dislocatie en voor 1951 voorgestelde organieke sterkte – inclusief kader – der verschillende onderdelen, was als volgt:

Korpscommando Hollandia	160 man.
Afdelingscommando Noord Nieuw Guinea, Hollandia	17 man.
Detachement Onderafd. Hollandia (Stad en Veld), Hollandia	154 man.
Hollandia (Haven), Hollandia	95 man.
Sarmi, Sarmi	77 man.
Biak, Biak	69 man.
Japen/Waropen, Seroei	55 man.
Wisselmeren, Enarotali	77 man.
Afdelingscommando West Nieuw Guinea, Sorong	7 man.
Detachement Onderafd. Sorong (Stad en Veld), Sorong	145.
Manokwari, Manokwari	122 man.
Ajamaroe, Ajamaroe	40 man.
Ajamaroe, Steenkool	23 man.
Fakfak, Fakfak	40 man.
Fakfak, Kaimana	34 man.
Afdelingscommando Zuid Nieuw Guinea, Merauke	14 man.
Detachement Onderafd. Merauke (Stad en Veld), Merauke	121 man.
Mimika, Kokonau	60 man.
Boven Digoel, Tanah Merah	135.

Los van de aldus over Nieuw Guinea verspreide territoriale politie staat de, onder commando van een commissaris van politie gestelde „mobiele politie”, die rechtstreeks onder het Korpscommando te Hollandia ressorteert. Deze mobiele politie is ingesteld ter vervulling van de volgende taken:

1. het opvangen van tijdelijke fluctuaties in de plaatselijke behoefte aan politiemacht en politietoezicht;<sup>1</sup>

<sup>1</sup> De oude politieke-politionele taak van het vroegere K.N.I.L. is overgegaan op de Algemene Politie, de mobiele politie is bij uitstek het orgaan om deze taak uit te voeren.





Vlaggenparade in de Politieschool te Hollandia

*(Foto: Alg. Politie, Hollandia 1952)*

2. het steunen van verdere uitbreiding van bestuursinvloed en het verrichten van verkenningen in nog niet onder contrôle staande gebieden;
3. dekking van wetenschappelijke of economische exploratiewerkzaamheden in nog niet onder bestuursinvloed staand gebied.

Zij werd in 1950 ingesteld en is verdeeld in een aantal groepen van elk 10 man, onder commando van een inspecteur van politie 2de klasse of een hoofdagent; de ondercommandant is altijd een hoofdposthuiscommandant. Een groep kan zich zo nodig splitsen in twee patrouilles van elk 5 man, splitsing in kleinere eenheden is verboden.

Deze mobiele politie kan in haar geheel of gedeeltelijk ter beschikking worden gesteld van een resident, in wiens afdeling daaraan behoefte bestaat; zij kan zo nodig ook voor andere taken dan de hier genoemde worden gebruikt.

commandant, die –  
hiermede belast.  
en passend politie-  
orpscommando te

een meer gedecen-  
bij de residenten-  
rechtelijke positie  
in de verschillende  
centralisatie gewent

met de bestuurs-

rd Nieuw Guinea,  
id Nieuw Guinea;  
og niet ingesteld.  
isen en op enkele

-inclusief kader –

politie staat de,  
mobile politie”,  
ressorteert. Deze  
n:  
oefte aan politie-

de Algemene Politie,

Volgens de begroting 1952 was de sterkte van het gehele politie-apparaat voor dat jaar als volgt:

Hoger kader:	
Hoofdcommissaris van Politie . . . . .	1
Adjunct-hoofdcommissaris van Politie . . . . .	2
Commissaris van Politie 1ste klasse . . . . .	4
Commissaris van Politie 2de klasse . . . . .	9
	16
Middelbaar kader:	
Hoofdinspecteur van Politie . . . . .	5
Inspecteur van Politie 1ste klasse . . . . .	25
Inspecteur van Politie 2de klasse . . . . .	25
Hoofdagent 1ste klasse/Hoofdrechercheur 1ste klasse . . . . .	30
Hoofdagent 2de klasse/Hoofdrechercheur 2de klasse . . . . .	30
	115
Lager kader:	
Hoofdposthuiscommandant/Adjunct-hoofdrechercheur . . . . .	31
Posthuiscommandant 1ste klasse/Rechercheur 1ste klasse . . . . .	36
Posthuiscommandant 2de klasse/Rechercheur 2de klasse . . . . .	60
	127
Manschappen:	
Politie-agent 1ste klasse . . . . .	135
Politie-agent 2de klasse . . . . .	255
Politie-agent 3de klasse . . . . .	264
Politie-agent 4de klasse . . . . .	269
Hulp-agent van Politie . . . . .	334
	1257
Totaal . . . . .	1515

Deze rangen werden vastgesteld bij besluit van de Gouverneur van 22 Augustus 1950 no 70.

Het hogere kader bestaat nog geheel uit Nederlanders, het middelbaar kader op enkele uitzonderingen na eveneens – het bevat één Papoea, een hoofdagent – in het lager kader komen Nederlanders, Indonesiërs en Papoea's voor, terwijl de manschappen vrijwel uitsluitend Papoea's zijn.

Reeds direct na de Japanse tijd was men op Nieuw Guinea begonnen autochthonen voor politiediensten aan te trekken; eenheid bestond toen nog allerminst, zodat in het politieverlag over 1950 nog gesproken moest worden „van het converteren van een staalkaart van allerhande ongeëncadreerde, ongeoefende, onopgeleide, ongeschoeide, niet- dan wel heel slecht geklede, niet- of heel slecht bewapende, niet vooraf medisch gekeurde autochthonen in tijdelijke Overheidsdienst, die onder plaatselijk zeer uiteenlopende benamingen de meest noodzakelijke bewakings- en ordonnancendiensten verrichtten, in één korps Algemene Politie”.

Uit dit zeer gevarieerde geheel werden de manschappen geselecteerd, die voor opname in de algemene politie in aanmerking kwamen. Beneden de bestaande rangen van politie-agent 1ste en 2de klasse werd het aantal rangen uitgebreid met die van politie-agent 3de en 4de klasse en hulpagent.

Deze autochthonen ontvingen hun initiële vorming als politie-agent aan de detachementen en, voor zover de hulpagenten betreft aan de gedetacheerde posten, waar zij werden ingedeeld, met de bedoeling hierop later, voor die agenten 3de en 4de klasse, die uit het juiste hout gesneden bleken te zijn, een applicatie-cursus aan de Politie-school te Hollandia te doen aansluiten; in 1950 leverde deze school 230 afgerichte agenten af.

Agenten 3de en 4de klasse en hulpagenten worden nog niet toegelaten tot het aangaan van een dienstverband op de voet van de wervingsbepalingen der Algemene Politie.<sup>1</sup>

Aanstelling en ontslag van de agenten 3de en 4de klasse geschiedt door de residenten op basis van het maand- en daglonersreglement 1939<sup>2</sup>; het zijn regionale krachten, verplaatsbaar binnen de afdeling, waar zij zijn aangeworven.

De hulpagenten worden door de hoofden van plaatselijk bestuur aangesteld en ontslagen; het zijn lokale krachten, alleen verplaatsbaar binnen de onderafdeling waar zij aangeworven zijn. Bij de aanstelling van dit, niet onder verband dienend personeel wordt zoveel mogelijk vastgehouden aan de eisen, gesteld in de Wervingsbepalingen; om redenen van dienstbelang mag hiervan echter in bepaalde gevallen worden afgeweken.

Agenten 3de en 4de klasse, die niet aan deze eisen voldoen, worden wat verplaatsbaarheid betreft met hulpagenten gelijkgesteld.

De kleding der agenten 3de en 4de klasse is gelijk aan die der agenten 1ste en 2de klasse; de hulpagenten dragen een eenvoudiger tenue. Uitrusting, bewapening en kazernering is voor allen gelijk; de bezoldiging houdt rekening met het plaatselijke levenspeil.

In het lager kader was in 1950 het aantal autochthonen gering en dit werd als een zeer zwak punt in de organisatie gevoeld, immers zonder een uit Papoea's bestaand lager kader blijft het middelbaar en hoger kader ten opzichte van de manschappen in een min of meer zwevende positie en ontbreekt als het ware een tandrad in de machine.

In de eerste plaats werd dus gewerkt aan versterking van het Papoea-element in deze rangen, waartoe in het eerste kwartaal van 1951 aan de Politie-school een cursus werd geopend, om geschikt personeel hiertoe op te leiden.

Overigens kon lager – evenals middelbaar – kader worden aangetrokken uit personeel, dat door de overtolligheid van Nederlandse politiemannen in Indonesië na de soevereiniteitsoverdracht, overvloedig beschikbaar kwam.

„De functie politie pogende te ontleden aan de hand der praktijk, komt men tot vijf hoofdrubrieken, die tezamen de heele politiefunctie schijnen te bestrijken:

- a. het afwachtend toezien op naleving door de geregeerden van hun publieken plicht;

<sup>1</sup> Stb. 1933, no 467 juncto Bijblad 13752.

<sup>2</sup> Stb. 1939 no 385. Het ligt in de bedoeling ook de aanstelling van posthuiscommandanten en agenten 1ste en 2de klasse in handen der residenten te leggen.

- b. het actieve speuren naar niet-naleving door de geregeerden van hun publieken plicht;
- c. het dwingen van de geregeerden tot naleving van hun publieken plicht krachtens rechterlijke tusschenkomst;
- d. dat dwingen van de geregeerden tot naleving van hun publieken plicht, hetwelk geschieden kan zonder rechterlijke tusschenkomst (gereede dwang);
- e. het verantwoorden van wat hij al dezen arbeid gedaan of gelaten is.”<sup>1</sup>

Het veelzijdige en hier en daar welhaast vaderlijke karakter der politiefunctie, komt bij deze – van Prof. Mr C. van Vollenhoven afkomstige – analyse duidelijk uit, en het zal niemand verwonderen, dat de autochthone politie-agent moeite heeft, zich de inhoud van deze begrippen eigen te maken.

Hij stamt uit een maatschappij, die ze niet kent, maar wel daarentegen vertrouwd is met begrippen als overwinnaar en overwonnene, sneller en gesnelde, wraak en weerwraak; die toverij beschouwt als *de* oorzaak van ziekte en natuurlijke dood en die de waarde van een mensenleven weinig telt.

Als politieman gaat hij nu deel uitmaken van een organisatie die, naast deze vijfvoudige taak, ook zal hebben mede te werken aan de opvoeding der bevolking tot burgers van een geregelde maatschappij, maar hij is zelf nog maar nauwelijks „opgevoed”, en behoort eigenlijk nog met al zijn vezels tot de primitieve gemeenschap, die hem voortbracht.

Het zal dan ook duidelijk zijn, dat een uit autochthonen bestaand politiekorps een encadrering vraagt, die veel sterker is dan men gewoonlijk als normaal beschouwt, en dat aan dit kader kwalitatief zware eisen worden gesteld.

Aan het persoonlijke voorbeeld van zijn commandant zal de Papoea-agent moeten kunnen waarnemen, wat een hiërarchische verhouding van meerdere tot mindere wél en – meer nog – wat deze niet betekent; niet een verhouding van heer tot slaaf, geen vrijbrief om tegen een mindere zo grof mogelijk op te treden, niet het eisen van persoonlijke dienstbaarheid, geen botvieren van machtswellust, want het zijn al deze neigingen die menige autochthone – eenmaal zelf meerdere geworden – onweerstaanbaar bij zich voelt opkomen, vooral als hij minderen onder zich krijgt, die tot andere volksgroepen behoren dan hij zelf.

Het kader zal een goed begrip moeten hebben van de gedachtenwereld der autochthonen, zal rekening hebben te houden met hun geringe bevattelijkheid voor abstracte begrippen en met hun neiging om onbegrepen opdrachten naar de letter – bijna als een ritus – uit te voeren.

De uitnemende woudloperskwaliteiten, die elke Papoea van nature bezit, maar die bij voortschrijdende civilisatie de neiging vertonen in sterke mate te verminderen, zullen stelselmatig moeten worden onderhouden, daar het werken met personeel, dat deze eigenschappen mist, op Nieuw Guinœa een hopeloze zaak is.

<sup>1</sup> 28, blz. 136.



Het kader – voor zover het deze eigenschappen niet bezit – zal er zich op moeten toelagen ze te verwerven, teneinde in het terrein op dit punt niet de mindere te worden van de manschappen.

De houding, aan te nemen tegenover het „publiek”, zal de Papoea-agent in de praktijk van het kader moeten leren, en deze houding zal b.v. bij de jacht op kop-pensnellers in het Mappi-gebied wel enigszins verschillen van die bij de bewaking van een havengoedang te Hollandia.

Hij zal voorts moeten leren, dat bij de gebruikmaking van het wapen, dat hem in de hand is gegeven, de allergrootste zelfbeheersing geboden is, daar de mate van het eventueel aan te wenden geweld nooit in een wanverhouding mag komen te staan tot het belang van het te bereiken doel.

Kortom, hij zal veel hebben te leren alvorens een goed politieman te worden, en hiermede zal veel tijd gemoeid zijn, terwijl het van het kader een eindeloos en begripend geduld zal vereisen; aan de andere kant zal dit kader zich ook leer-gierig hebben te betonen en moeten trachten zich zoveel mogelijk de woudlopers-kwaliteiten van de Papoea eigen te maken.

De politiedeskundige, die voor de taak gesteld wordt een voor Nieuw Guinea passende politie-organisatie op te bouwen, ziet zich geplaatst voor een omstandig-hed, die deze opgave ten zeerste bemoeilijkt.

Het feit namelijk, dat in een land als Nieuw Guinea van nature geen fundament aanwezig is, waarop een dergelijke organisatie kan worden opgetrokken.

In het vroegere Nederlandsch Indië trof men in de desa's desawachten aan, op Java was er de loerah met zijn djagabahaja, er was een in het volk levende or-ganisatie tot uitoefening van politiezorg, er was een bestuurspolitie. Dit nu ontbreekt op Nieuw Guinea ten enenmale en daardoor vertoont een politie-organisatie als in het voorgaande beschreven – die in hoge mate het karakter heeft van staatspolitie – een enigszins zwevend beeld, daar het natuurlijke com-plement, de locale politie, ontbreekt.

Het zal dus zaak wezen aan te sturen op de creatie van een substituut van dit ontbrekende locale politie-element, ook – en niet in de laatste plaats – om finan-ciële redenen.

Men tracht dit te bereiken, enerzijds door de in opleiding zijnde candidaat-hulpbestuursassistenten een stage van minstens een jaar bij de algemene politie te doen doorlopen, anderzijds door de manschappen voor deze locale politie – de hulpagenten – tijdelijk te recrutereren bij de algemene politie en in te delen op de gedetacheerde posten in het binnenland, waar zij niet worden afgelost, teneinde te voorkomen, dat zij ontgroeien aan hun milieu en levensstandaard.

Men hoopt zodoende op den duur te komen tot een locale politie, die voor een goed functionneren van het gehele politie-apparaat onmisbaar is.

In het “Territory of Papua” werkt men reeds ruim een halve eeuw met een uit Papoea's bestaande politiemacht.

De “*Royal Papuan Constabulary*” staat onder leiding van de “Superintendent of

Police" te Port Moresby – onder wie ook de politie van het "Trust Territory of New Guinea" ressorteert – en bestaat uit twee gedeelten, de "European Branch" en de "Native Constabulary Branch".

De "European Branch" telt twee "Sections"; tot de ene behoort het hogere beroepskader, bestaande uit een "Senior Inspector", zeven "Sub-Inspectors", elf "Assistant Sub-Inspectors" en een "Police Bandmaster", tot de andere behoren de "District Commissioners", "Assistant District Officers" en "Patrol Officers", de bestuursambtenaren dus.

De "District Commissioner" is in de "Division", aan welks hoofd hij staat, "Senior Officer of Police" en als zodanig verantwoordelijk aan de "Superintendent of Police"; alleen ter hoofdplaats Port Moresby bestaat een enigszins afwijkende regeling, daar staat de gehele politie onder een "Senior Inspector", die rechtstreeks onder de "Superintendent" ressorteert.

In de "Sub Districts" en op de "Patrol Posts" zijn respectievelijk de "Assistant District Officers" en de "Patrol Officers" verantwoordelijk voor de aldaar geplaatste politiedetachementen, ook voor discipline, administratie en welzijnsverzorging. Slechts in het "Sub-District" Samarai (Eastern Division) is een lid van het beroepskader met deze taak belast en verantwoordelijk aan de "District Commissioner" in zijn kwaliteit van "Senior Police Officer".<sup>1</sup>

De bestuursambtenaren zijn in het "Territory of Papua" nauwer bij de leiding der politie betrokken dan op het Nederlandse gebied; de titel "Patrol Officer" luidde dan ook oorspronkelijk "Patrol Officer of the Royal Papuan Constabulary" en de politie is daar altijd meer als een onderdeel van de bestuursdienst beschouwd, dan als een apart korps.<sup>2</sup>

De manschappen en het lagere kader – allen Papoea's – maken deel uit van de "Native Constabulary Branch", die medio 1949 een aantal van 1112 man telde. Dezen gaan de eerste keer een verbintenis aan voor drie jaar, terwijl herverbintenissen gesloten kunnen worden voor drie, twee of één jaar.

De opleiding duurt normaal twaalf maanden.<sup>3</sup>

In het "Trust Territory of New Guinea" draagt het politiekorps de naam "New Guinea Police Force"; deze staat zoals gezegd eveneens onder de "Superintendent of Police" te Port Moresby. Men onderscheidt hier drie onderdelen, namelijk de "European Constabulary", de "Auxiliary Constabulary" en de "Native Constabulary".

Tot de "European Constabulary" behoort het hogere beroepskader, bestaande uit twee "Senior Inspectors", tien "Sub-Inspectors", negentwintig "Assistant Sub-Inspectors" en een "Bandmaster".

Tot de "Auxiliary Constabulary" behoren de bestuursambtenaren; de "District Commissioner", "Assistant District Officer" en "Patrol Officer" hebben ambtshalve de rangen van respectievelijk "Senior Inspector", "Sub-Inspector" en "Assistant Sub-Inspector".

<sup>1</sup> 21, blz. 31. <sup>2</sup> 14, blz. 41. <sup>3</sup> 21, blz. 31.

In elk "District" heeft de "District Commissioner" de functie van "Senior Police Officer" voor zijn gebied, en is hij voor de gehele politie aldaar verantwoordelijk. In de "Districts" Morobe en New Britain heeft men voor de aldaar gelegen grote centra Lae en Rabaul een enigszins afwijkende regeling; deze centra zijn aparte "Police Districts", alwaar een rechtstreeks onder de "Superintendent" staand lid van de "European Constabulary" met de rang van "Senior Inspector", voor de politie verantwoordelijk is.

Personeel van de "European Constabulary" is – behalve in Lae en Rabaul – verder geplaatst in de centra Wau/Bulolo (District Morobe), Madang (District Madang), Wewak (District Sepik), Kavieng (District New Ireland) en Sohamo (District Kieta); elders zijn de bestuursambtenaren weer voor de politie verantwoordelijk.

De "Native Constabulary" telde medio 1949 in totaal 1236 man.<sup>1</sup>

De rangen in de "Native Constabulary" lopen van "Constable" tot "Sergeant-Major Warrant Officer 1st Class", een rang, die ongeveer op het niveau ligt van die van "Inspecteur van Politie"; op Australisch gebied is dit tevens het hoogste, dat een Papoea in de politie bereiken kan, op Nederlands gebied kent men dergelijke op rasverschil gebaseerde grenzen niet.

## JUSTITIE

„Overall waar de inheemse bevolking niet is gelaten in het genot harer eigen rechtspleging, wordt in Nieuw Guinea recht gesproken in Onze naam"; hiermede legt artikel 125 van het Besluit B.N.G. de regel vast, dat recht wordt gesproken in naam der Koningin, op welke regel een uitzondering bestaat, daar waar de inheemse bevolking is „gelaten" in het genot harer eigen rechtspleging, de „inheemse rechtspraak".

Dit woord „gelaten" zou de indruk kunnen wekken, dat hier een vanouds bestaand systeem van adatrechtspraak in stand werd gehouden. Deze indruk is onjuist; zo de Papoea al enige vorm van rechtspleging kende, werd deze in elk geval niet gehandhaafd; de „inheemse rechtspraak" was vóór 27 December 1949 op Nieuw Guinea een door de overheid ingesteld iets, geenszins een in stand gelaten bevolkingsinstelling.

In het rechtstreeks bestuurd gebied – de onderafdelingen Merauke en Boven Digoel – was deze rechtspraak toen gebaseerd op artikel 130 I.S. juncto de ordonnantie tot regeling van de inheemse rechtspraak in rechtstreeks bestuurd gebied<sup>2</sup>, uitgewerkt in de „Inheemse Rechtspraakverordening Molukken" (I.R.M.)<sup>3</sup>

In het zelfbestuursgebied – het gehele overige deel van de residentie – was de inheemse rechtspraak toen op geheel andere wijze gefundeerd; daar was zij een

<sup>1</sup> 22, blz. 14. <sup>2</sup> Stb. 1932, no 80.

<sup>3</sup> Besluit Resident der Molukken van 24-8-1935 no J. 72/1/28, Javase Courant 24-9-1935 no 77.

onderdeel van de, krachtens artikel 21, lid 2, I.S. in stand gelaten regeermacht van het zelfbestuur, nader geregeld in de „Zelfbestuursregelen 1938”<sup>1</sup> en, onder andere voor het zelfbestuursgebied van Nieuw Guinea, uitgewerkt in de „Zelfbestuursrechtspraakverordening 1938” van de Molukken (Z.R.M.)<sup>2</sup>

Toen in Juli 1949 het zelfbestuursgebied van Nieuw Guinea van het landschap Tidore werd afgescheiden en onder rechtstreeks bestuur gebracht<sup>3</sup>, werd de aldaar geldende wetgeving – dus ook die op het gebied van de rechtspraak – gehandhaafd.<sup>4</sup>

De vóór 27 December 1949 op het gebied van de inheemse rechtspraak in de residentie Nieuw Guinea geldende bepalingen, bleven na die datum, op grond van artikel III van het Besluit B.N.G. in het gouvernement Nieuw Guinea van kracht, voor zover zij in de veranderde omstandigheden toepassing konden vinden.

Toen met ingang van 1 Juni 1950, in het voormalig zelfbestuursgebied van dit gouvernement, alle aldaar geldende algemene verordeningen en voorschriften zowel als de zelfbestuursverordeningen en voorschriften, op grond van de ordonnantie opgenomen in het Gouv.Bl. 1950 no 12 hun kracht verloren en werden vervangen door de voor het rechtstreeks bestuurd gebied geldende wetgeving, werden de bepalingen betreffende de eigen rechtspleging van de bevolking van dit voormalig zelfbestuursgebied, van deze maatregel uitgezonderd.

Resumerend kan de situatie met betrekking tot de inheemse rechtspraak ultimo 1951 als volgt worden omschreven: gebaseerd is deze rechtspraak op artikel 125 van het Besluit B.N.G.; de regelen betreffende het procesrecht, de rechterlijke organisatie, de attributie van rechtsmacht en het toezicht zijn voor de onderafdelingen Merauke en Boven Digoel neergelegd in Stb. 1932 no 80 en de I.R.M. en voor het overige deel van het gouvernement Nieuw Guinea in de Zelfbestuursregelen 1938 en de Z.R.M., alles voor zover de toepassing van deze bepalingen in de nieuwe verhoudingen mogelijk is.

In de onderafdelingen Merauke en Boven Digoel is de inheemse rechtspraak in handen van „alleensprekende rechters”<sup>5</sup>; men onderscheidt de „klein alleensprekend rechter” en de „groot alleensprekend rechter”.

Eerstgenoemde oordeelt – met enige uitzonderingen – over burgerlijke zaken met een waarde in geschil van niet meer dan f 100,- en strafzaken betreffende delicten, waartegen geen zwaardere straffen zijn bedreigd dan drie maanden gevangenisstraf of hechtenis, dan wel geldboete van ten hoogste f 500,-; laatstgenoemde oordeelt over alle andere burgerlijke en strafzaken.

De onderafdelingschef is groot alleensprekend rechter voor zijn onderafdeling, het districtshoofd is klein alleensprekend rechter in zijn district.

<sup>1</sup> Stb. 1938 no 529.

<sup>2</sup> Besluit Zelfbesturen van Temate, Tidore en Batjan van 31-12-1938 no 12/1, goedgekeurd bij besluit Resident der Molukken van 30-1-1939 no J. 81-1-1, Javase Courant 14-3-1939, no 21.

<sup>3</sup> Stb. 1949, no 180.

<sup>4</sup> Stb. 1949 no 420.

<sup>5</sup> Art. 29 I.R.M.

In het voormalig zelfbestuursgebied zijn de *landschapsrechtbanken* met de inheemse rechtspraak belast. Deze rechtbanken worden vermeld in artikel 2 van de Z.R.M.; de aldaar eveneens genoemde dorpsrechtbanken, dorpscomplexrechtbanken en districts-rechtbanken komen in de praktijk niet voor.

Volgens artikel 21 van de Z.R.M. wordt de landschapsrechtbank voorgezeten door de zelfbestuurder; in de vroegere residentie Nieuw Guinea, waar de bevoegdheden, rechten en verplichtingen van de zelfbestuurder van Tidore werden uitgeoefend door de resident<sup>1</sup>, had deze zijn aldus verkregen bevoegdheid om de landschapsrechtbank voor te zitten, gedelegeerd aan de onderafdelingschefs; de bedoeling hierbij was, dat laatstgenoemden dit voorzitterschap alleen in belangrijke zaken zouden bekleden, terwijl in alle andere zaken de bestuursassistent als voorzitter zou optreden, in welke gevallen de onderafdelingschef de zitting als raadsman moest bijwonen, waartoe artikel 21, lid 2, van de Z.R.M. de mogelijkheid bood<sup>2</sup>.

Deze gedragslijn bleef ook in het Gouvernement Nieuw Guinea gehandhaafd, zoals blijkt uit het Uno-rapport 1950.<sup>3</sup>

De landschapsrechtbank neemt kennis van alle zaken, waarvan de berechting niet aan andere rechtbanken is opgedragen.

Voor de onderafdeling Wisselmeren werd in October 1951 bepaald, dat de rechtsmacht, die in Noord en West Nieuw Guinea toekomt aan de landschaps- en districtsrechtbanken, wordt uitgeoefend door de onderafdelingschef als alleen-sprekend rechter, waarbij deze zich zoveel mogelijk zal doen bijstaan door volkshoofden of andere inheemse adatkenners; de resident is bevoegd zelf als alleen-sprekend rechter op te treden.<sup>4</sup>

In alle, na de inwerkingtreding van dit besluit, buiten de afdeling Zuid Nieuw Guinea nieuw te vormen onderafdelingen kan de Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie een soortgelijke maatregel treffen.

Het toezicht op de inheemse rechtspraak berust bij de residenten en bij deze directeur.

Het bij de inheemse rechtspraak toe te passen materieel recht is vermeld in artikel 3 van de ordonnantie tot regeling van de inheemse rechtspraak in rechtstreeks bestuurd gebied<sup>5</sup>, van welk artikel moet worden aangenomen, dat het op grond van artikel 2 van de ordonnantie, opgenomen in Gouv.Bl. 1950 no 12, voor geheel Nieuw Guinea geldt.

Dit artikel 3 maakt o.a. melding van de in tabel A. van Stb. 1932 no 80 uitdrukkelijk genoemde algemene verordeningen, de na de inwerkingtreding van dat Staatsblad afgekondigde algemene verordeningen, die toepasselijk zijn verklaard op de in het genot der eigen rechtspleging gelaten bevolking, de in de

<sup>1</sup> Stb. 1944 no 8.

<sup>2</sup> Rondschriften Resident Nieuw Guinea van 31-12-1947 no 8016/2.

<sup>3</sup> 20, blz. 14.

<sup>4</sup> Gouv. Bl. 1951 no 24.

<sup>5</sup> Stb. 1932, no 80.

tabellen B. en C. genoemde artikelen van het tweede, resp. derde boek van het Wetboek van Strafrecht, het eerste boek van het Wetboek van Strafrecht, voor zover verband houdend met de in dit artikel 3 genoemde wettelijke strafbepalingen, en het adatrecht, voor zover met het voorgaande niet in strijd zijnde.

Aan de rechtspraak „in naam der Koningin” zijn, zonder onderscheid naar landaard, allen onderworpen, die niet behoren tot de in het genot harer eigen rechtspleging gelaten inheemse bevolking.

Deze rechtspraak is geregeld in het „*Voorlopig Rechtsreglement Nieuw Guinea*” (R.N.G.)<sup>1</sup> en wordt uitgeoefend door de politierechters, de landrechters en de Raad van Justitie.

De politierechter neemt in eerste aanleg en tevens hoogste ressort kennis van alle overtredingen, waarop geen zwaardere straf is gesteld dan hechtenis van ten hoogste drie maanden of geldboete van ten hoogste f 500,- en van de misdrijven: lichte mishandeling, lichte dierenmishandeling, lichte diefstal, lichte verduistering, lichte oplichting, lichte vernieling, lichte begunstiging, eenvoudige belediging en het bedrog, genoemd in artikel 384 Wetboek van Strafrecht; dat zijn de zaken, vermeld in artikel 116 novies R.O.<sup>2</sup>

Als politierechter treden rechterlijke of bestuursambtenaren op, die daartoe zijn aangewezen door de Directeur van Binnenlands Bestuur en Justitie op de onderafdelingshoofdplaatsen Hollandia, Biak, Manokwari, Sorong, Fakfak en Merauke; het rechtsgebied van de politierechter is de betrokken onderafdeling, daarbinnen is hij bevoegd ook op andere dan de genoemde plaatsen zitting te houden.

De politierechter volgt bij de rechtspleging zoveel mogelijk de bepalingen van het „*Landgerechreglement*” (Ldg.)<sup>3</sup>

Het vooronderzoek geschiedt – zonder onderscheid naar landaard – zoveel mogelijk volgens de voorschriften van het „*Herziene Inlands Reglement*” (H.I.R.)<sup>4</sup>; bij ontdekking op heterdaad wordt echter de summiere procedure volgens de bepalingen van de eerste titel A van het Ldg. gevolgd.

Tot het wettig houden van het politiegerecht is de tegenwoordigheid vereist van de politierechter en de fiscaal-griffier of diens substituut; laatstgenoemde ambtenaren staan onder het toezicht en de bevelen van de politierechter en houden aantekening van hetgeen ter terechtzitting wordt verhandeld; zij maken geen deel uit van het openbaar ministerie.

Aan het einde van het onderzoek ter terechtzitting doet de fiscaal-griffier zijn requisitoir, hetwelk gevolgd wordt door beklagdes verdediging, waarna de politierechter gewoonlijk dadelijk uitspraak doet.

<sup>1</sup> Gouv. Bl. 1950 no 26 juncto 1951 no 31; het „*Rechtsreglement Borneo-Grote Oost*”, vastgesteld bij besluit van de Chief CONICA te Makassar van 15-4-1946 no 70, en de verordening van de Legercommandant no 108 (Javase Courant van 12-12-1941 no 99a) werden hierbij buiten werking gesteld.

<sup>2</sup> Stb. 1847, no 23 juncto 1948 no 57.

<sup>3</sup> Stb. 1914 no 317.

<sup>4</sup> Stb. 1941, no 44.

De tenuitvoerlegging der vonnissen geschiedt door of namens het hoofd van plaatselijk bestuur onder de bevelen van de officier van justitie.

De landrechter neemt in eerste aanleg kennis van alle burgerlijke zaken; voorts van alle strafzaken, die niet ter kennisneming van een politierechter staan of die delicten betreffen, welke gepleegd zijn buiten het rechtsgebied van die rechter.

Hoger beroep bij de Raad van Justitie is mogelijk van zijn uitspraken in burgerlijke zaken – behalve bij vorderingen van bepaalde waarde, die minder dan f 200,- belopen – en van zijn veroordelende vonnissen in strafzaken, behalve wanneer deze betrekking hebben op delicten, welke zijn vermeld in bovengenoemd artikel 116 novies R.O.

Het landgerecht voor Noord Nieuw Guinea is gevestigd te Hollandia – het rechtsgebied omvat tevens de afdeling Centraal Nieuw Guinea –, dat voor West Nieuw Guinea zetelt te Sorong en dat voor Zuid Nieuw Guinea te Merauke; de landrechter te Hollandia is tevens belast met de uitoefening van de bevoegdheden der andere landgerechten.

De landrechter volgt bij de rechtspraak in burgerlijke zaken zoveel mogelijk de rechtspleging, die in het „*Rechtsreglement Buitengewesten*” (R.Bg.)<sup>1</sup> ten aanzien van de burgerlijke zaken in eerste aanleg voor de landraden is voorgeschreven, waarbij hij er op toeziet, dat deze rechtspleging geen belemmeringen oplevert aan de verwerkelijking van het materiële recht.

Indien hij zulks voor deze verwerkelijking bevorderlijk acht, kan hij het volgen van andere procesregelen toestaan of voorschrijven; hierbij dient hij de voorschriften in acht te nemen, die de Raad van Justitie eventueel heeft gegeven, indien de bijzondere procedure in burgerlijke zaken nopens bepaalde onderwerpen wegens onduidelijkheid of onvolledigheid der toepasselijk verklaarde procesregels nadere voorziening nodig heeft gemaakt en de Raad heeft bepaald welke wettelijke regelen ter zake moeten worden gevolgd.

Alle tenuitvoerlegging van rechterlijke uitspraken in burgerlijke zaken – en van grossen van authentieke acten – geschiedt op last en onder leiding van de landrechter, waarbij zoveel mogelijk de voorschriften van het R.Bg. worden gevolgd.

De landrechter volgt bij de rechtspraak in strafzaken zoveel mogelijk de rechtspleging, die in het H.I.R. is voorgeschreven in zaken van misdrijf in eerste aanleg voor de landraden.

De kleine zaken, als bedoeld in artikel 116 novies R.O., worden echter door hem behandeld buiten tegenwoordigheid van een ambtenaar van het openbaar ministerie, tenzij deze tevoren heeft doen weten, dat hij zijn functie ter terechtzitting wenst uit te oefenen, terwijl voorts ten aanzien van het bewijs in deze kleine zaken de vierde titel van het Ldg. toepasselijk is.

In alle strafzaken kan de landrechter, zo hij daartoe gronden aanwezig acht, de

<sup>1</sup> Stb. 1927, no 227.



tijdens het vooronderzoek afgelegde en ter terechtzitting voorgelezen verklaringen van getuigen, die – bijvoorbeeld wegens de grote afstand van hun woonplaats – niet op de zitting aanwezig zijn, gelijkstellen met mondelinge beëdigde verklaringen, ook indien zij niet onder ede zijn afgelegd.

Het openbaar ministerie bij de landrechter wordt uitgeoefend door de magistraat en de adjunct-magistraat.

De tenuitvoerlegging van de uitspraken des landrechters in strafzaken geschiedt – zonder onderscheid van landaard – zoveel mogelijk volgens de bepalingen van het H.I.R.

De Raad van Justitie – het opperste gerechtshof voor geheel Nieuw Guinea – oordeelt in eerste en hoogste ressort over alle jurisdictiegeschillen en neemt – eveneens in eerste en hoogste ressort – kennis van misdrijven en overtredingen, gepleegd door ambtenaren, die benoemd zijn door de Kroon; alles behoudens hetgeen ter zake is of zal worden bepaald bij de wet of bij algemene maatregel van bestuur.

Met dit zelfde voorbehoud heeft de Raad het *recht van cassatie* en de bevoegdheid tot revisie van in kracht van gewijsde gegane einduitspraken van lagere rechters; dit laatste overeenkomstig de achttiende titel van het Reglement op de Strafvordering (Sv)<sup>1</sup>. Bij de uitoefening van deze bevoegdheid, alsmede bij de rechtspraak in eerste en hoogste ressort en in cassatie, treedt de Raad in de plaats van het Hooggerechtshof volgens de gehandhaafde wetgeving van Indonesië en volgt hij – behalve bij revisiezaken – zoveel mogelijk de aldaar voor dit Hof hiertoe voorgeschreven rechtspleging.

De Raad neemt in hoogste ressort kennis van alle voor hoger beroep vatbare uitspraken van de landrechters; hierbij treedt hij in de plaats van de Raad van Justitie volgens de gehandhaafde wetgeving van Indonesië.

Betreft dit hoger beroep burgerlijke zaken, dan volgt de Raad zoveel mogelijk de rechtspleging, voorgeschreven in het R.Bg. voor het hoger beroep in burgerlijke landraadzaken; betreft het strafzaken, dan volgt hij zoveel mogelijk die, welke is voorgeschreven in de – tot de vijftiende titel Sv. behorende – artikelen 283 tot en met 286, 288, 289, 291a, 293, 295, 298, 302a tot en met 302g, met dien verstande, dat steeds de officier van justitie moet worden gehoord.

Evenals de landrechter zulks doet, ziet ook de Raad van Justitie er op toe, dat de rechtspleging in burgerlijke zaken geen belemmering oplevert aan de werkelijkering van het materiële recht en kan hij zo nodig het volgen van andere procesregelen bij de rechtspraak toestaan of voorschrijven.

De Raad van Justitie is voorts belast met het toezicht op de geregelde afdoening en de behoorlijke vervolging van alle misdrijven en kan ter zake de nodige aanwijzingen en voorschriften aan de landrechters en de politierechters doen toekomen.

De Raad is gevestigd te Hollandia en bestaat uit een president en twee leden.

<sup>1</sup> Stb. 1847, no 40 juncto 57.

Het openbaar ministerie bij de Raad wordt uitgeoefend door of namens de officier van justitie.

De rechtbanken in het "Territory of Papua and New Guinea" zijn van laag tot hoog:

1. "*Courts for Native Affairs*" (New Guinea) en "*Courts for Native Matters*" (Papua);
2. "*District Courts*" (New Guinea) en "*Courts of Petty Sessions*" (Papua); laatstgenoemde heten "Small Debts Courts", als zij zitting houden in burgerlijke zaken;
3. "*Supreme Court of Papua and New Guinea*".

De onder 1 genoemde rechtbanken nemen kennis van strafzaken zowel als van burgerlijke zaken.

Rechtsprekende in strafzaken, behandelen zij uitsluitend door Papoea's gepleegde overtredingen van de "Native Administration Regulations" (New Guinea) of de "Native Regulations" (Papua). Deze "Regulations" gelden alleen voor Papoea's en zijn "the most important instrument of native administration . . . The first Native Regulations formed a simplified criminal code covering such matters as theft and adultery. They soon came to be regarded as the means of effecting such changes in village life as were considered desirable . . . Hence the patrol officer has now, if he cares to use it, the right to dictate on a wide range of subjects".<sup>1</sup>

Rechtsprekende in burgerlijke zaken, behandelen de onder 1. genoemde rechtbanken in "New Guinea" alle burgerlijke vorderingen tussen Papoea's<sup>2</sup>, en in "Papua" vorderingen tussen Papoea's betreffende rechten op grond en water.<sup>3</sup>

Deze rechtbanken bestaan uit bestuursambtenaren; in "New Guinea" de "District Commissioners" en "Assistant District Officers" en in "Papua" de "Magistrates for Native Matters".<sup>4</sup>

De onder 2 genoemde rechtbanken – "District Courts" in "New Guinea" en "Courts of Petty Sessions" in "Papua" – nemen zonder onderscheid van landaard kennis van strafzaken betreffende "non-indictable offences"; dit zijn in het algemeen delicten, die niet tot de ernstige misdrijven worden gerekend.<sup>5</sup>

De "District Courts" hebben, evenals de "Small Debts Courts" in "Papua", beperkte rechtsmacht in burgerlijke zaken.<sup>6</sup>

In "New Guinea" zijn de "District Commissioners" en de "Assistant District Officers" ambtshalve alleensprekend rechter in het "District Court"; ook kunnen beroepsrechters als zodanig optreden, terwijl voorts de mogelijkheid bestaat, dat het "District Court" bestaat uit ten minste twee "Justices of the Peace".<sup>7</sup>

In een "Court of Petty Sessions" in "Papua" kan de "District Commissioner"

<sup>1</sup> 14, blz. 45 en 46. <sup>2</sup> 22, blz. 23. <sup>3</sup> 21, blz. 30. <sup>4</sup> 22, blz. 23 en 21 blz. 30.

<sup>5</sup> 22, blz. 23 en 21, blz. 30. <sup>6</sup> 21, blz. 30. <sup>7</sup> 22, blz. 23.

als alleensprekend rechter optreden; ook kan hij te zamen met één of meer "Justices of the Peace" zitting hebben, al naar de aard der behandelde zaken. <sup>1</sup>

Het onder 3 genoemde "Supreme Court" is de hoogste rechterlijke instantie in het "Territory of Papua and New Guinea", met onbeperkte rechtsmacht in burgerlijke en strafzaken, zonder onderscheid van landaard.

Bij het "Supreme Court" is hoger beroep mogelijk van de uitspraken der lagere rechters; van de uitspraken van het "Supreme Court" is onder bepaalde voorwaarden beroep mogelijk bij het "High Court of Australia".

Volledigheidshalve dient hier nog melding gemaakt te worden van de "Wardens' Courts", welke door de "Administrator" kunnen worden ingesteld voor een goudveld of een ander terrein van delfstoffenwinning; deze rechtbanken hebben rechtsmacht in burgerlijke zaken, die betrekking hebben op de winning en de krachtens de "Mining Ordinance" uitgegeven terreinen, en in strafzaken, die overtredingen van deze "Ordinance" betreffen.

De wetgeving van het "Territory of Papua and New Guinea" kent nog geen rechtbanken, bestaande uit Papoea's; de "Papua and New Guinea Act 1949-1950" opent in paragraaf 63 echter de mogelijkheid tot instelling bij "Ordinance" van zodanige rechtbanken, met Papoea's als rechters of bijzitters; medio 1951 was uitvaardiging van de daartoe nodige wettelijke regelingen in overweging.

Intussen waren enige jaren tevoren te Rabaul reeds enige "Native Courts" ingesteld, die onder toezicht van het bestuur kleine burgerlijke zaken behandelden. Aangezien zij echter geen rechtsmacht hadden en tenuitvoerlegging van hun beslissingen niet kon worden afgedwongen, werden deze zaken, indien geen minnelijke schikking kon worden bereikt, verwezen naar een "Court for Native Affairs". <sup>2</sup>

<sup>1</sup> 21, blz. 30. <sup>2</sup> 23, blz. 16.

## LIJST MET AFKORTINGEN

- A.S.P.A. Australian School of Pacific Administration.  
B.N.G. Bewindsregeling Nieuw Guinea.  
CONICA. Commanding Officer Netherlands Indies Civil Administration.  
Gouv. Bl. Gouvernementsblad van Nieuw Guinea.  
H.I.R. Herzien Inlandsch Reglement.  
I.R.M. Inheemse Rechtspraakverordening Molukken.  
I.S. Indische Staatsregeling.  
Ldg. Landgerechtreglement.  
Ned. Stb. Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden.  
NICA. Netherlands Indies Civil Administration.  
R.Bg. Rechtsreglement Buitengewesten.  
R.N.G. Reglement tot voorlopige regeling van het rechtswezen in Nieuw Guinea.  
R.O. Reglement op de rechterlijke organisatie en het beleid der justitie in Indonesië.  
S.O.B. Regeling op de Staas van Oorlog en Beleg.  
SONICA. Senior Officer Netherlands Indies Civil Administration.  
Stb. Staatsblad van Indonesië.  
Sv. Reglement op de strafvordering.  
Z.R.M. Zelfbestuursrechtspraakverordening 1938 van de Molukken.

## SUMMARY

## GOVERNMENT, POLICE AND JUSTICE

Before the outbreak of World War II Netherlands New Guinea was part of the Residency of the Moluccas, which belonged administratively to the „Government of the Great East“.

In 1942 the Japanese invaders occupied the whole territory of the Netherlands East Indies, except the south-easterly part of Netherlands New Guinea; the subdivisions South New Guinea (Merauke) and Upper-Digul were the only regions of the Indies where the Netherlands colours remained flying.

During the following years the administration of this area was carried on by an Assistant-Resident, stationed at Merauke.

In April 1944 American forces started the recapture of Japanese-occupied New Guinea. To these forces NICA-units were attached, consisting of Netherlands militarized administrative, medical and technical personnel, under the command of a SONICA (Senior Officer Netherlands Indies Civil Administration) vested with the authority of a Resident. After the shift in command from American South West Pacific Area to British South East Asia Command, the title of this officer was changed into CONICA (Commanding Officer Netherlands Indies Civil Administration).

In July 1946 New Guinea was made a Residency and the CONICA at Hollandia became its Resident.

As a consequence of the Round Table Conference between the Netherlands and Indonesia, which took place in 1949 at The Hague, the sovereignty over the territory of the former Netherlands East Indies was transferred to Indonesia, with the exception of the territory of the Residency of New Guinea.

In this territory the status quo – i.e. the Netherlands sovereignty – was maintained.

On behalf of Her Majesty the Queen of the Netherlands the executive power is vested in a Governor, appointed by the Crown.

The „*Besluit Bewindsregeling Nieuw Guinea*“ is the *constitution of the country*, in which the principal regulations applying to the political structure and rules have been laid down. The Governor, in the performance of his duties, is assisted by the following Departments of Public Service, headed by Directors:

1. Civil Service and Justice;
2. Financial Affairs;
3. Economical and Technical Affairs;
4. Public Health, Social and Cultural Affairs.

Other branches of the Administration are the Secretariat, the Directorate of Public Works, the Broadcasting and Information Office, the Marine Office and

the Native Affairs Office; the latter has an advisory task with regard to all matters pertaining to the interests of the indigenous population and carries out ethnological, sociological and linguistical research work.

The „Besluit Bewindsregeling Nieuw Guinea” provides for the establishment of a *New Guinea Council*; after its realisation the legislative power as regards subjects pertaining to the internal affairs of New Guinea will be exercised by the Governor in accordance with this Council.

The New Guinea Council shall consist of 21 members, viz. 10 representatives of the indigenous population, 2 non-indigenous subjects non-Netherlanders and 9 Netherlanders. One non-indigenous subject non-Netherlander and 7 Netherlanders are to be nominated by the Governor, the other members are to be elected in accordance with rules to be laid down by ordinance. The Council shall have the right to move amendments, the right of interpellation and of initiative; it shall have an advisory task concerning drafts of Royal administrative decrees as well as in connection with bills, pertaining exclusively of chiefly to New Guinea.

As long as the establishment of the New Guinea Council has not been realized, its powers are exercised by the Council of Heads of Departments, which consists of the Directors of the Departments of Administration, together with the Public Prosecutor, the Commanders of Army and Navy and the Director of Public Works as associate members.

After the establishment of the New Guinea Council, the task of the Council of Heads of Departments will become an advisory one.

Advisory bodies on a lower level are the *Advisory Councils for Native Matters* which were established during 1951 in North, West, and South New Guinea. In these councils the majority of the members consists of representatives of the indigenous population; all members are nominated by the Governor.

Apart from their advisory task on matters about which the Governor deems necessary to hear their opinion, they have the power to make proposals on their own initiative and to draw the attention to certain wishes pertaining to the interests of the population of the division where they have their seat. The members of these councils are encouraged to aim at stimulating the self-activity and the formation of a free opinion among the indigenous population, in order to lay a basis for the establishment of the New Guinea Council.

For the purposes of administration New Guinea has been divided into *four divisions* viz. North New Guinea, West New Guinea, South New Guinea and Central New Guinea; the latter consists mainly of still uncontrolled areas, with the exception of the subdivision of the Wissel-lakes, which has provisionally been added to North New Guinea. The other three divisions, with administrative headquarters respectively at Hollandia, Sorong and Merauke are controlled by Residents; the position of a Resident can more or less be compared with that of a District Commissioner in the Territory of Papua and New Guinea.

Each division is subdivided into subdivisions, headed by Controllers, and

each subdivision consists of a number of districts; a district is controlled by a Papuan or an Indonesian Assistant Administration Officer.

The names of these divisions and subdivisions (Dutch: afdelingen en onderafdelingen) are mentioned on pages 14 and 15.

The indigenous population of New Guinea shows a tendency to live in very small local groups and a higher political organization binding these groups together, is lacking. Here and there one meets with some sort of clan-organization, but these organizations lack the importance of political groupings. Thence the administration finds its points of contact with the people on a rather low level, and this makes a relatively heavy administrative structure necessary. As the idea of "authority" is unfamiliar to these people, it is often difficult to find suitable candidates for the position of village-chief and cases are on record of the inhabitants of a village trying to put forward quite unsuitable candidates for this job, which is still too often considered that of a mere mouthpiece of the Administration, instead of that of a representative of their own village.

It will be necessary to stimulate the growth of local government in these villages, which has to be done with a constant eye towards existing customs and towards the tendency of many Papuans to abuse more or less their authority, once it is given to them; this tendency is understandable however, if one realises how difficult it is for a primitive mind, unfamiliar with these ideas, to grasp the quintessence of "authority", i.e. being a servant of the community instead of its tyrant.

The *Police Force* comprises Netherlands, Indonesian and Papuan personnel; its strength was 1515 – including all ranks – according to 1952 budget. The Force is headed by the Superintendent of Police at Hollandia, it comprises 16 commissioned Police Officers, 115 non-commissioned Police Officers of medium rank, 127 non-commissioned Police Officers of lower rank, 135 Constables 1st class, 255 Constables 2nd class, 264 Constables 3rd class, 269 Constables 4th class and 334 Assistant Constables. The Constables and Assistant Constables are recruited from the indigenous population; some Papuans have already reached the rank of non-commissioned Police Officer, but for the higher ranks – which are open to them as well – no suitable Papuan candidates are available yet.

The Superintendent of Police derives his authority from the Director of Civil Service and Justice – with regard to the administration of the Force – and from the Public Prosecutor – as far as its employment is concerned.

This strongly centralised direction was necessary for a speedy building up of the Force in the years 1950 and 1951; in the long run however a decentralisation and a greater authority of the Residents in matters of police is to be expected.

The allocation of Police Detachments to each division and subdivision for the year 1951 is mentioned on page 000. Beside these Police Detachments there is a Mobile Police, under the command of a commissioned Police Officer (Dutch:



Commissaris van Politie) who receives his orders directly from the Superintendent at Hollandia.

This Mobile Police has a special task and receives a special training. It is destined for operations in areas where reinforcement of the police force is temporarily necessary, for reconnoitring expeditions in uncontrolled areas, and for the support of the extension of administration influence and of scientific and economic explorations in those areas. The police thus far described, is a Government Police, which ought to find its complement in a Local Police rooted in the population; this Local Police is lacking however, which causes the position of the Government Police to be more or less a hovering one. The creation of some sort of substitute for the Local Police is therefore necessary; this is being done by giving a practical police training of at least a year's duration to the young Assistant Administration Officers, in order to make them capable to act as leader of the Local Police at their station. The personnel for this police is to be found among the men who get their training locally, and who are then temporarily attached to the Government Police as Assistant Constable.

One of the main principles of the *judicial organization* in New Guinea has been laid down in article 125 of the „Besluit Bewindsregeling Nieuw Guinea”; this article distinguishes between: the indigenous population left with her own “*Indigenous Jurisdiction*” and the remainder of the population coming under “*Government Jurisdiction*”, i.e. jurisdiction in the name of the Queen.

The basic principle of “*Indigenous Jurisdiction*” is the appliance of customary law together with those legal regulations which have been declared applicable to the indigenous population.

The regulations upon which this “*Indigenous Jurisdiction*” is based in the subdivisions Merauke and Upper Digul differ slightly from those in force in the rest of the country, but this difference is of minor importance.

The “*Indigenous Courts*” having unlimited civil and criminal jurisdiction, are called „Groot Alleensprekend Rechter” in Merauke and Upper Digul and „Landschapsrechtbank” in the remainder of the country.

The Director of Civil Service and Justice and the Residents have the supervision over the “*Indigenous Jurisdiction*”.

The “*Government Jurisdiction*” is exercised by „Politierechters” „Landrechters” and the „Raad van Justitie”.

The „Politierechter” has limited criminal jurisdiction within the subdivision in which he is stationed.

The „Landrechter” has unlimited jurisdiction over civil matters and over criminal matters regarding crimes and offences committed outside a subdivision of a „Politierechter” or exceeding the jurisdiction of a „Politierechter”.

*Appeals* lie from the decisions of a „Landrechter” to the „Raad van Justitie”, with some exceptions.

The „Raad van Justitie” is the highest judicial authority in New Guinea. It has

unlimited jurisdiction in criminal matters, concerning crimes and offences committed by officials nominated by the Crown, and it is a court of cassation and of appeal and has the power of revision of all final judgments of lower courts.

The conduct of prosecution is entrusted to the *Public Prosecutor* (Dutch: „Officier van Justitie”) who also acts as public prosecutor in the „Raad van Justitie”.

## LITERATUURLIJST

1. BAAL, Dr J. VAN, Godsdienst en samenleving in Nederlandsch Zuid Nieuw Guinea, Leiden, 1934.
2. —, De bevolking van Zuid Nieuw Guinea, *Tijdschrift Nieuw Guinea*, 6e jrg., blz. 48.
3. BOLDINGH, Drs L. G., Bevolkingscijfers van Zuid Nieuw Guinea, *Indonesië*, 5e jrg., blz. 41.
4. BRUYN, Dr J. V. DE, Een proeve tot ontwikkeling van de Biaksche moe of kampong, *Tijdschrift Nieuw Guinea*, 9e jrg., blz. 166.
5. Canberra Times van 27 November 1951.
6. COWAN, Dr H. K. J., Indische rechtsbedeling na de bevrijding, *Indonesië*, 2e jrg., blz. 64.
7. EECHOUD, J. P. K. VAN, Vergeten Aarde, Amsterdam, 1951.
8. Nota Bestuursbeleid, Hollandia 1947, Niet gepubliceerd.
9. HAHN, Dr A., Deutsch Neu-Guinea, Berlin, 1936.
10. Handelingen van de Staten-Generaal.
11. HELD, Dr G. J., De Papoea, Cultuurimprovisator, 's-Gravenhage, 1951.
12. KOLLEWIJN, Prof Mr R. D. en DIJK, Dr R. VAN, Staatsrecht en rechterlijke organisatie van Indonesië in overgangstijd, Stencil.
13. LETT, LEWIS, The Papuan Achievement, Melbourne and London, 1944.
14. MAIR, L. P., Australia in New Guinea, London, 1948.
15. MURRAY, Sir HUBERT, Native Administration in Papua, A paper read by — before the Royal Anthropological Institute in London, May, 1923.
16. —, Indirect Rule in Papua, A paper read by — before the Australasian Association for the Advancement of Science at Hobart in January 1928.
17. —, Native Administration in Papua, Port Moresby, 1929.
18. —, The scientific aspect of the pacification of Papua, Presidential address by — at the meeting of the Australian and New Zealand Association for the Advancement of Science, held at Sydney in August 1932.
19. Rapport van de Commissie Nieuw Guinea (Irian) ingesteld bij besluit van de Conferentie van Ministers der deelgenoten in de Nederlands-Indonesische Unie van 1 April 1950, no MC/I/C/II/1/G.T.
20. Rapport inzake Nederlands Nieuw Guinea over het jaar 1950, uitgebracht aan de Verenigde Naties ingevolge artikel 73e van het Handvest.
21. Report, Annual, Territory of Papua for the period 1st July 1948 to 30th June 1949, Canberra, 1950.
22. Report to the General Assembly of the United Nations on the administration of the Territory of New Guinea from 1st July 1948 to 30th June 1949, Sydney, 1950.
23. Report to the General Assembly of the United Nations on the administration of the Territory of New Guinea from 1st July 1950 to 30th June 1951, Sydney, 1951.
24. SPENDER, Hon. P. C. K. C. M. P., Minister for External Territories, Australia's policy in relation to external territories, statement made in the House of Representatives on 1st June 1950.
25. SPITS, A. I., Het toezicht van de Verenigde Naties op niet-zelfstandige gebieden, *Indonesië*, 5e jrg., blz. 251.
26. Verslag van de Studiecommissie Nieuw Guinea, ingesteld bij Gouvernementsbesluit van 15 Maart 1948, no 3, Niet gepubliceerd.
27. VISMAN, Dr F. H., Bevoegdheid der politie in Nederlandsch Indie, 's-Gravenhage, 1931.
28. VOLLENHOVEN, Prof Mr C. VAN, Politie Overzee, *Koloniaal Tijdschrift*, 19e jrg., blz. 133.
29. Rapport inzake Nederlands Nieuw Guinea over het jaar 1951, uitgebracht aan de Verenigde Naties ingevolge art. 73e van het Handvest.

DRS P. G. RIDDER <sup>1</sup>

## DE FINANCIËLE SITUATIE

DE PERIODE VÓÓR DE SOUVEREINITEITSOVERDRACHT VAN INDONESIË

DE PERIODE NA DE SOUVEREINITEITSOVERDRACHT VAN INDONESIË

SUMMARY / LITERATUURLIJST

DE PERIODE VÓÓR DE SOUVEREINITEITSOVERDRACHT  
VAN INDONESIË

ALGEMEEN OVERZICHT

HET overgrote deel van deze periode bestond Nieuw Guinea in staatkundig opzicht uit twee delen, t.w. een rechtstreeks bestuurd gebied, vallend onder de afdeling Zuid Nieuw Guinea, en een zelfbesturend gebied (landschapsgebied), dat het overige en belangrijkste gedeelte van Nieuw Guinea omvatte, i.c. Noord en West Nieuw Guinea.

Het onderscheid tussen *rechtstreeks bestuurd* en *zelfbesturend gebied* was voor het terrein van de openbare financiën van veel betekenis. Daarbij was het rechtstreeks bestuurd gebied het minst interessant. Immers, in dit gebied werd de Overheids-taak door de centrale Overheid uitgeoefend en kwam de financiering ten laste van de landsbegroting. Toerekening van de Overheidstaak en de daarmee gemocide kosten aan het desbetreffende gebied was daarbij niet mogelijk.

De zelfbesturende landschappen daarentegen bezaten van oudsher een belangrijke mate van financiële zelfstandigheid. Zij financierden de Overheidsuitgaven binnen hun gebied en hieven daartoe van hun eigen onderhorigen de nodige middelen. De financiële zelfstandigheid der zelfbesturen was evenwel geenszins onbeperkt. Dit geldt zowel voor de uitgaven- als voor de inkomstenzijde. De uitgaven met een algemeen karakter werden gedaan door de centrale Overheid en ten laste van de landsbegroting gefinancierd. Daartegenover had de centrale Overheid bepaalde bronnen van inkomsten, welke beter centraal geregeld kunnen worden – zoals b.v. in- en uitvoerrechten –, aan zich getrokken.

Zoals opgemerkt, behoorde het grootste gedeelte van Nieuw Guinea tot het zelfbestuursgebied. Zeer veel is in het verleden en met name in de periode, welke met de Tweede Wereldoorlog werd afgesloten, te doen geweest over de vraag, of het gewenst was geheel Nieuw Guinea tot rechtstreeks bestuurd gebied te ver-

<sup>1</sup> Secretaris van de Sociaal-Economische Raad, oud wnd. hoofd van de afdeling Financiële Zaken van het Ministerie van Overzeese Rijksdelen.

klaren, dan wel de bestaande toestand te handhaven. Dit laatste is gebeurd, hetgeen als een gelukkige omstandigheid kan worden aangemerkt. In de eerste plaats, omdat het hierdoor in het verleden mogelijk was met de uiterst beperkte middelen, welke beschikbaar waren, toch nog die maatregelen te treffen voor de ontwikkeling van land en volk, welke ter plaatse het meest urgent werden geacht. En voorts omdat men op deze wijze in Nieuw Guinea na de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië een – zij het gebrekkig – apparaat had, dat de werkzaamheden ook op financieel terrein kon opvangen.

Na de capitulatie van Japan bleef de organisatorische en administratieve splitsing van Nieuw Guinea aanvankelijk gehandhaafd. Eerst bij het Regeringsbesluit van 14 Januari 1949, no 2 (*Indisch Staatsblad* no 5) werd, gerekend van 1 Januari, het tot het rechtstreeks bestuurd gebied behorende deel van de afdeling Zuid Nieuw Guinea aangewezen als gebied, bedoeld in artikel 1, lid 1, van de ordonnantie van 13 Februari 1946 (*Indisch Staatsblad* 1946, no 17). Hiermede kreeg dit gebied de status van zogenaamd *neo-zelfbestuur*, waardoor het financieel in dezelfde verhouding ten opzichte van de centrale Overheid kwam te staan als het oorspronkelijke zelfbesturende gebied Noord en West Nieuw Guinea. Met deze staatkundige gelijkschakeling van Nieuw Guinea werd het mogelijk een overzichtelijker en doelmatiger financieel beheer voor geheel Nieuw Guinea te voeren.

#### DE FINANCIËLE SITUATIE

Het financiële beeld van Nieuw Guinea in de periode, welke aan de soevereiniteitsoverdracht over Indonesië voorafging, laat zich als volgt samenvatten. De financiering van de Overheidsuitgaven geschiedde ten laste van:

- a. de centrale landsbegroting;
- b. de gemeenschappelijke kas voor het landschapsgebied Noord en West Nieuw Guinea en sedert 1 Januari 1949 tevens voor het neo-zelfbestuursgebied van Zuid Nieuw Guinea;
- c. de plaatselijke fondsen;
- d. de districtskassen en enkele kampongkassen.

De onder b, c en d genoemde kassen en fondsen hadden een eigen begroting en begrotingsrekening, waarbij die van de onder c en d genoemde fondsen en kassen een onderdeel vormden van de begroting en de begrotingsrekening van de landschapkas.

Vóór de oorlog bedroegen de totale jaarlijkse *uitgaven*, welke op de landschapsbegroting van Nieuw Guinea voorkwamen, f 600 000 tot f 1 000 000. Hiervan kwam 90 % ten laste van de landschapkas. De eigen inkomsten van het landschap Nieuw Guinea, welke hiertegenover stonden, waren lang niet voldoende om de landschapsbegroting in evenwicht te houden. De voornaamste ontvangstpost op deze begroting bestond dan ook uit de zogenaamde „Bijdrage van het

land wegens tekort in de gewone dienst van het landschap". Nieuw Guinea behoorde nl. tot de zogenaamde armlastige gebieden, welke voor hun middelen in belangrijke mate tegen de centrale Overheid aanleunden. De landsbijdrage varieerde in de loop der jaren van ruim f 200 000 – f 400 000 en maakte met name in de depressieperiode van de dertiger jaren wel de helft van de totale landschapsbegroting uit.

Boven de landschapsuitgaven kwamen de uitgaven, door de centrale Overheid rechtstreeks ten behoeve van Nieuw Guinea gedaan, onder andere subsidies aan zending en missie (in verband met onderwijs), diverse kosten voor bestuur, politie, speciale diensten, openbare werken, transport (gouvernements- en gewestelijke vaartuigen) e.d. Hiermede was naar schatting een bedrag van f 400 000 tot f 800 000 per jaar gemeoid.

De *totale uitgaven* van alle Overheidsinstanties in Nieuw Guinea te zamen beliepen vóór de oorlog f 1 miljoen tot f 1,8 miljoen per jaar, waarvan een belangrijk deel, direct dan wel indirect, door de centrale Overheid werd gedragen.

De totale jaarlijkse *inkomsten* in de vorm van belastingen, in- en uitvoerrechten, accijns en vastrecht van concessies e.d. – welke inkomsten dus ten dele ten goede kwamen aan de centrale Overheid en ten dele aan het landschap – bedroegen vóór de oorlog gemiddeld f 500 000 tot f 700 000 per jaar. Het grootste gedeelte daarvan werd opgebracht door de inkomstenbelasting en de „Ngase” (een heffing op bosproducten).

In tabel I wordt een samenvatting gegeven van de Overheidsuitgaven en -inkomsten voor Nieuw Guinea in de periode vóór de oorlog.

Tabel I. Totale jaarlijkse *Overheidsuitgaven* en *-inkomsten* voor Nieuw Guinea in de periode 1929–1940 (in f 100 000)

Instantie	Uitgaven wisselend van – tot	Inkomsten wisselend van – tot	Saldo wisselend van – tot
Centrale Overheid . . . . .	4 – 8	1 – 1	3 – 7
Landschapskas Nieuw Guinea . . . . .	5 – 9	3 – 5	2 – 4
Onderafdelingskas Zuid Nieuw Guinea Plaatselijke fondsen Districts- en Kampongkassen . . . . .	1 – 1	1 – 1	–
	10 – 18	5 – 7	5 – 11

Voor de *na-oorlogse periode* is het niet mogelijk de splitsing tussen de financiën van de centrale Overheid met betrekking tot Nieuw Guinea en de landschapsfinanciën te maken. Gedurende de eerste tijd was er in het geheel geen begroting. Eerst voor het jaar 1948 werd een enigszins gespecificeerde *begroting* opgesteld. In deze begroting werden zowel de landsuitgaven als de landschapsuitgaven verwerkt. Verwezen moge worden naar tabel II, waarin tevens de begroting voor het jaar 1949 is opgenomen.

Tabel II. Begroting Nieuw Guinea (uitgaven)

	1948	1949
Binnenlands Bestuur . . . . .	f 5 225 663,—	f 4 797 010
Politie . . . . .	2 734 050,—	3 157 640
Onderwijs en Eredienst . . . . .	2 494 200,—	2 558 040
Landbouwvoorlichtingsdienst . . . . .	468 878,80	1 478 850
Dienst voor Volksgezondheid . . . . .	1 284 621,92	2 461 700
Boswezen . . . . .	525 800,—	1 848 830
Financiën . . . . .	150 000,—	1 267 980
Justitie . . . . .	163 478,—	290 770
Verkeer en Waterstaat . . . . .	954 300,—	2 621 930
Pro Memorie . . . . .	1 000 000,—	250 000
Sociale Voorzieningen . . . . .	—	499 350
	f 15 000 991,72	f 21 232 100

In deze begrotingen zijn niet verdisconteerd de uitgaven van de centrale Overheid voor *marine, leger, bebakening, P.T.T.*, enz., waarin het aandeel van Nieuw Guinea moeilijk is te bepalen. Voorts dient, wat de begroting over 1948 betreft, in aanmerking te worden genomen, dat de landschapsuitgaven bij het Binnenlands Bestuur zijn ondergebracht. Het voor Binnenlands Bestuur opgebrachte bedrag omvat dan ook posten, welke voor een juist inzicht zouden moeten worden overgeheveld naar andere diensten. Ook zijn bij Binnenlands Bestuur ondergebracht alle bijzondere uitgaven voor werkzaamheden, die tot geen enkel ander Departement behoorden en slechts door het Binnenlands Bestuur verzorgd kunnen worden, omdat hun geringe omvang geen afzonderlijke dienst wettigde. Dit verklaart het aanzienlijke bedrag, dat voor 1948 voor Binnenlands Bestuur — ook vergeleken met dat voor 1949 — is opgenomen.

Aan *geraamde middelen* stonden hiertegenover voor 1948 f 1 030 040 en voor 1949 f 6 061 420 (zie tabel III).

Tabel III. Begroting Nieuw Guinea (middelen)

	1948	1949
Openbare werken . . . . .	f 105 780	f 378 450
Belastinginkomsten . . . . .	100 000	515 660
Ngase . . . . .	100 000	143 280
Aandeel concessierechten . . . . .	100 000	85 030
Landbouwvoorlichtingsdienst . . . . .	89 000	637 950
Dienst Volksgezondheid . . . . .	133 260	73 320
Boswezen . . . . .	402 000	2 396 000
Binnenlands Bestuur (motorpool, pasangrahans en koeliekamp) . . . . .	—	480 340
Justitie . . . . .	—	4 060
Diversen . . . . .	—	1 347 330
	f 1 030 040	f 6 061 420

Het grote verschil tussen beide bedragen kan – wanneer de post Diversen, welke in hoofdzaak uit verrekenposten bestaat, buiten beschouwing wordt gelaten – voor een belangrijk deel worden verklaard uit een aanzienlijk hogere raming van de post, opgenomen voor Boswezen. Het betreft hier de geraamde *interne houtproductie*, welke echter vrijwel geheel bestemd was om voor interne (Overheids-) doeleinden te worden aangewend.

De *nadelige verschillen* over beide jaren 1948 en 1949, die dus door de centrale Overheid moest worden gefinancierd, ontlopen elkaar niet zo heel veel. Zij bedragen respectievelijk rond f 14 miljoen en rond f 15 miljoen.

Vergeleken met de bedragen, welke vóór de oorlog door de centrale Overheid aan Nieuw Guinea werden besteed, betekent dit een aanzienlijke stijging. Echter mag men hieruit geenszins concluderen, dat de bemoeiingen van de centrale Overheid met Nieuw Guinea in de na-oorlogse jaren eveneens aanzienlijk zouden zijn toegenomen. De geldontwaarding tijdens en na de oorlog opgetreden, is mede een belangrijke oorzaak van deze gestegen bedragen. Bovendien is in het geheel niet bekend, daar rekeningcijfers ontbreken, in hoeverre de begrote bedragen in werkelijke uitgaven ten behoeve van het land zijn omgezet.

#### DE PERIODE NA DE AFSCHIEDING VAN NIEUW GUINEA

Met de overdracht van de soevereiniteit over Indonesië aan de Verenigde Staten van Indonesië (thans Republiek Indonesia) breekt er staatsrechtelijk voor Nieuw Guinea een geheel nieuwe periode aan. Van een zelfbesturend gebied wordt het een *autonoom Rijksdeel* met een eigen Staatshuishouding, met eigen bevoegdheden van wetgevende en uitvoerende aard. Deze fundamentele wijziging bracht uiteraard ook financieel belangrijke consequenties met zich mede, welke hieronder nader zullen worden geanalyseerd. Daarbij zullen verschillende onderdelen worden onderscheiden, te weten de Overheidsfinanciën, het geldstelsel, het betalingsverkeer met Nederland en dergelijke. Deze onderdelen worden hieronder achtereenvolgens aan de orde gesteld.

#### DE OVERHEIDSFINANCIËN

##### a. De begroting

De basis van de huidige regeling van de Overheidsfinanciën in Nieuw Guinea ligt verankerd in het „*Besluit Bewindsregeling Nieuw Guinea*” (*Staatsblad* no J 599) en met name in het zevende hoofdstuk: De begroting, en het elfde hoofdstuk: De financiën. Voorts is – en dit geldt vooral voor het interne financiële systeem – in ruime mate gebruik gemaakt van de mogelijkheid, welke geopend wordt in artikel III van de Algemene Bepalingen van het „*Besluit Bewindsregeling Nieuw Guinea*”, te weten, dat de tot het tijdstip van de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië geldende wettelijke regelingen en administratieve voorschriften van kracht blijven. Dit komt onder meer tot uiting in de „*voorlopige*” handhaving



voor Nieuw Guinea van de *Indische Comptabiliteitswet*, uiteraard met toepassing van de eveneens in genoemde bepaling vermelde restrictie „voor zover deze onder de veranderde omstandigheden toepassing kan vinden”.

Hoofdstuk 7 van de Bewindsregeling schrijft een splitsing van de *Overheidsuitgaven* van Nieuw Guinea voor in 2 groepen, te weten uitgaven, welke a) ten laste van de Rijksbegroting komen, en uitgaven, welke b) ten laste van het eigen gebied komen. De eerstbedoelde uitgaven (a) worden limitatief opgesomd en omvatten in de eerste plaats de uitgaven, samenhangend met de uitoefening van de functie van Gouverneur van Nieuw Guinea (artikel 112, sub a) en in de tweede plaats de kosten van het defensie-apparaat van Nieuw Guinea (artikel 112 sub b), hetgeen hiermede samenhangt, dat beide organen als Rijksorganen worden aangemerkt. Alle overige Overheidsuitgaven (b) in Nieuw Guinea komen ten laste van de begroting van Nieuw Guinea (artikel 113).

De begroting van Nieuw Guinea wordt in beginsel – als zijnde een onderwerp, de inwendige aangelegenheden van Nieuw Guinea betreffende – door de Gouverneur vastgesteld. Er is echter een, vooral in de huidige situatie, belangrijke uitzondering, waarbij de vaststelling door de wet dwingend wordt voorgeschreven, namelijk indien de begroting een tekort vertoont (artikel 117, lid 1, 1°). Deze belangrijke beperking van de financiële zelfstandigheid van Nieuw Guinea is begrijpelijk, daar, wanneer de begroting een tekort aanwijst, de dekking er van door Nederland zal moeten geschieden. In dit geval wil het Nederlandse Parlement uiteraard een woordje meespreken over de samenstelling van de begroting. Overigens dient nog te worden vermeld, dat de begroting van Nieuw Guinea, ook al is zij sluitend, in elk geval aan de Koning moet worden toegezonden en dat deze steeds bezwaar kan maken tegen de samenstelling, in welk geval ook vaststelling bij de wet moet volgen (artikel 117, lid 1, 2°).

Daar er voorshands weinig kans op is, dat de begroting van Nieuw Guinea zal sluiten, zal vaststelling bij de wet voorlopig wel regel zijn.

#### b. *Het belastingstelsel*

De belastingheffing in Nieuw Guinea behoort tot de interne aangelegenheden van het land. Zij geschiedt dan ook ingevolge artikel 157 van de Bewindsregeling krachtens *ordonnantie*. Voorlopig is echter op grond van de reeds eerder vermelde Algemene Bepaling III van de Bewindsregeling het per 27 December 1949 in Indonesië bestaande belastingstelsel ongewijzigd overgenomen. Dit betekent dus, dat alle belastingen en heffingen, welke op 27 December 1949 in Indonesië van kracht waren en van de werking waarvan Nieuw Guinea niet uitdrukkelijk was uitgezonderd, ook in de nieuwe constellatie zijn blijven gelden.

Het is zonder meer duidelijk, dat deze *handhaving van het Indonesische belastingstelsel* op den duur weinig bevredigend kan zijn. Bedoeld belastingstelsel is immers afgestemd op de verhoudingen, zoals deze in meer ontwikkelde delen van Indonesië bestonden, en dus zeker niet zonder meer bruikbaar voor een gebied als

Nieuw Guinea, hetwelk nog in het eerste stadium van economische ontwikkeling verkeert. Het zal dan ook nodig zijn voor Nieuw Guinea een nieuw belastingstelsel te ontwerpen, dat aansluit op de omstandigheden, welke aldaar thans en in de eerstkomende periode – welke, naar gehoopt wordt, een periode van geleidelijke ontwikkeling zal zijn – zullen gelden. Een dergelijke fundamentele wijziging is echter een kwestie van langere termijn. Voorlopig zal dan ook met het bestaande Indonesische stelsel moeten worden gewerkt. Wel is het mogelijk – en dit zou ter verlichting van het apparaat in Nieuw Guinea zelfs ten zeerste gewenst zijn – een aantal belastingen, waarvan de toepassing in Nieuw Guinea weinig of praktisch geen zin heeft, daar zij toch vrijwel geen opbrengst zouden opleveren, door *opschorting bij ordonnantie* voorlopig buiten werking te stellen. Zodra de omstandigheden zich mochten wijzigen, zou een dergelijke opschorting op korte termijn ongedaan kunnen worden gemaakt.

De voor Nieuw Guinea het meest van belang zijnde belastingen – naast de in- en uitvoerrechten en accijnzen, welke hierna afzonderlijk zullen worden behandeld – zijn de loon- en inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting. De *loonbelasting* wordt geheven over het loon, dat door werkgevers aan binnen Nieuw Guinea wonende werknemers wordt uitbetaald. De belasting bedraagt, uitgaande van het op jaarbasis herleide loon:

- a. minder dan f 4800,- . . . . . 5 %
- b. van f 4800,- tot f 12000,- . . . 10 %
- c. meer dan f 12 000,- . . . . . 15 %

Deze loonbelasting is voor personen in loondienst te zien als een *voorheffing* van de *inkomstenbelasting*. Aan deze belasting, welke naar het inkomen wordt geheven, zijn in de eerste plaats onderworpen natuurlijke personen, die binnen Nieuw Guinea wonen, maar voorts ook niet binnen Nieuw Guinea wonende personen, indien en voor zover zij inkomen genieten uit binnen het belastinggebied van Nieuw Guinea gelegen bronnen. Dit kan b.v. zijn inkomen uit onroerend goed

Tabel IV. Normaal (B) tarief (in guldens)

Zuiver inkomen	Ongehuwd	Gehuwd	Aftrek voor 2 kinderen (in %)
2 000	205	163	22 $\frac{1}{3}$
3 600	494	388	20 $\frac{1}{2}$
4 800	740	586	19 $\frac{1}{2}$
6 100	1 033	827	18 $\frac{1}{2}$
7 500	1 376	1 114	17 $\frac{1}{2}$
9 000	1 774	1 452	16 $\frac{1}{2}$
10 600	2 230	1 844	15 $\frac{1}{2}$
15 000	3 640	3 078	13
20 100	5 529	4 763	10 $\frac{1}{2}$
27 000	8 466	7 424	f 540
51 400	21 742	19 724	f 540

of uit een in Nieuw Guinea uitgeoefend bedrijf, maar ook ten laste van Nieuw Guinea komende verlofsbezoldigingen, wachtgelden, pensioenen e.d. Het normale tarief, het zogenaamde *B-tarief* – het *A-tarief* geldt alleen voor de laagste inkomens van de inheemse bevolking – bedraagt (zie tabel IV):

De *vennootschapsbelasting* wordt geheven van de *winst van ondernemingen* en andere lichamen, welke in Nieuw Guinea gevestigd zijn, dan wel aldaar een bedrijf uitoefenen. Het belastingtarief bedraagt f 10,- voor elke gehele som van f 100,-, terwijl op de aanslagen in deze belasting 300 *opcenten* worden geheven. Dit komt dus neer op 40 % der winst.

De overige voor Nieuw Guinea van kracht zijnde belastingen, waarvan een gedeelte wellicht voor voorlopige opschorting in aanmerking komt, zijn de *vermogensbelasting*, de *verponding*, de *motorvoertuigenbelasting*, het *recht van overschrijving van vaste goederen*, het *successierecht*, het *zegelrecht*, het *weggeld*, de *slachtbelasting*, het *recht van openbare verkopeningen*. Het zal duidelijk zijn, dat de sedert de soevereiniteitsoverdracht door de Republiek Indonesia ingevoerde nieuwe belastingen, resp. aangebrachte wijzigingen in bestaande belastingen voor Nieuw Guinea niet van kracht zijn.

#### c. In- en uitvoerrechten en accijnzen

Na de overdracht van de soevereiniteit over Indonesië is, met gebruikmaking van artikel III van de Algemene Bepalingen van de Bewindsregeling Nieuw Guinea, de *Indonesische Tariefwet* voor Nieuw Guinea van kracht gebleven. Het op deze wet gebaseerde stelsel van invoerrechten laat zich in grote trekken in vier categorieën onderverdelen, te weten:

1. ruwe grondstoffen . . . . . vrij van rechten
2. productiemiddelen, halfabrikaten . . . . . 6 % van de waarde
3. gewone verbruiksgoederen . . . . . 12 % van de waarde
4. luxe-verbruiksgoederen . . . . . 20 % van de waarde.

Op deze basisrechten werden ten tijde van de soevereiniteitsoverdracht 50 opcenten geheven, welke dientengevolge ook na de soevereiniteitsoverdracht voor Nieuw Guinea golden. Deze opcenten moesten echter van jaar tot jaar worden verlengd, hetgeen voor Nieuw Guinea met ingang van 1 Januari 1951 niet is geschied, met als gevolg, dat voor Nieuw Guinea vanaf genoemde datum *mitsluitend de basistarieven* worden geheven. De hieronder volgende tabel geeft een overzicht van het tarief van invoerrechten van enkele voor Nieuw Guinea van belang zijnde importproducten.

Overzicht van tarief van invoerrechten naar de waarde (ad valorem) (geen opcenten)			
Rijst . . . . .	vrij	Vleeswaren . . . . .	20 %
Tarwemeel . . . . .	12 %	Vis, gezouten en gedroogd . . . . .	10 %
Aardappelen: uit vries- of koelkamer . . . . .	20 %	Kaas (gewone) . . . . .	12 %
andere . . . . .	} 12 %	Boter: vriesboter . . . . .	20 %
Vlees, gezouten en/of gedroogd . . . . .		12 %	andere . . . . .
spek in vaten . . . . .	12 %	Margarine . . . . .	12 %

Eetbare oliën en vetten . . . . .	12 %	Zeep, in luxe-verpakking . . . . .	20 %
Klapperolie . . . . .	vrij	Meubelen, normaal . . . . .	20 %
Gecondenseerde melk . . . . .	12 %	ruwe bamboe . . . . .	12 %
Chocolade en suikergoed . . . . .	20 %	Ijzeren ledikanten . . . . .	12 %
Groenten en vruchten in blik . . . . .	20 %	Metselstenen . . . . .	6 %
Koffie . . . . .	20 %	Machines . . . . .	6 %
Suiker . . . . .	12 %	Profielijzer (onbewerkt) . . . . .	vrij
Textiel, eenvoudige stoffen . . . . .	12 %	Bouwhout, onbewerkt of niet anders be-	
id., meer luxe-stoffen en kant, tule, flu-		werkt dan gezaagd . . . . .	vrij
weel e.d. . . . .	20 %	id., geschaafd, uitgezonderd planken . . . . .	12 %
Vloer-, wand- en tafelleiden . . . . .	20 %	Planken, geschaafd . . . . .	6 %
Zeep, zacht (in verpakking van meer dan		Prefabs (montagewoningen) . . . . .	12 %
5 kg bruto) . . . . .	6 %	Benzine . . . . .	6 %
in stukken, stangen, e.d. . . . .	12 %	Smeerolie . . . . .	6 %

Voor een kleine groep artikelen gelden *specifieke rechten* (bepaalde bedragen naar aantal, gewicht of hoeveelheid). Ook op deze rechten worden in Indonesië opcenten geheven, en wel van 100 tot 400 toe, welke opcenten voor Nieuw Guinea echter eveneens met ingang van 1 Januari 1951 zijn komen te vervallen.

Voorbeelden van deze specifieke rechten zijn:

Thee . . . . .	f 40,— per 100 kg.
Bier: op fust (in vaten) . . . . .	19,— per hl.
in flessen of blikken . . . . .	20,— tot f 22,— per hl.
Zout: tafelzout . . . . .	15,— per 100 kg.
voor industriedoeleinden . . . . .	2,— per 100 kg.
Eieren . . . . .	0,60 per 100 stuks.
Vers rundvlees . . . . .	6,— per 100 kg.
Sigaren en sigaretten . . . . .	100,— per 100 kg.
Tabak (lempeng) . . . . .	18,— per 100 kg.
Cement . . . . .	0,25 per 100 kg.
Petroleum (licht-) . . . . .	0,40 per hl.
Gedistilleerd (van 50 %) . . . . .	700,— per hl.

Hierbij dient te worden aangetekend, dat het invoerrecht voor gedistilleerd vóór 1 Juli 1951 slechts f 200,— bedroeg.

Ook wat de *uitvoerrechten* betreft, geldt in Nieuw Guinea het ten tijde van de soevereiniteitsoverdracht voor Indonesië van kracht zijnde stelsel. Dit komt hierop neer, dat van de uitgevoerde producten een „algemeen uitvoerrecht” wordt geheven ten bedrage van 8 % van de waarde (*Indisch Staatsblad* 1949, no 39), behalve voor rubber, waarvan de belasting formeel periodiek moet worden vastgesteld. Er zijn enkele algemene uitzonderingen, zoals geaffineerd goud en zilver, losse edelstenen en parels, buitenlandse producten, monsters en stalen en verhuisboedels, waarvoor geen uitvoerrecht verschuldigd is. De in Indonesië geldende (tijdelijke) afwijkende tarieven voor een aantal producten zijn, wat Nieuw Guinea betreft, na afloop van de geldingstermijn niet verlengd en dus niet meer van belang.

Naast het algemeen uitvoerrecht geldt voor de z.g. *bosproducten* (b.v. gommen en harsen, reukhout en rottan, ivoor en hoorns, vogelhuiden, was, sago en sago-meel, tengkawangpitten, getah, rubber) een *extra-uitvoerrecht* van 5 % van de waarde. De achtergrond van dit extra-uitvoerrecht op deze bosproducten, dat ook uit de Indonesische tijd stamt en slechts voor een aantal gewesten gold met

inbegrip van het gewest Molukken, waaronder Nieuw Guinea ressorteerde, is, dat het hier om bevolkingsproducten gaat, welke niet door de vennootschapsbelasting en de inkomstenbelasting werden getroffen. Ook zijn voor Nieuw Guinea formeel van kracht de 25 opcenten op bovengenoemde 5 % voor bevolkingsrubber, waarvan de opbrengst bestemd was voor de financiering van de voorlichtingsdienst ten behoeve van de bevolkingsrubbercultuur.

Zowel de invoer in als de uitvoer uit Nieuw Guinea worden belast met een *statistiekrecht*, dat inclusief een retributie ten behoeve van het deviezeninstituut resp. 1 % en 3/8 % van de waarde uitmaakt.

Een typisch Nieuw Guineese belasting, aanvankelijk als landschapsbelasting geheven, welke, wat haar oorsprong betreft, weliswaar niet rechtstreeks met de uitvoer te maken heeft, maar thans in feite een uitvoerrecht is voor de verzamelde bosproducten, is de „Ngase”. Ook elders in Indonesië kwamen soortgelijke belastingen voor, zij het onder andere benamingen („Soesoeng romang”: Zuid Celebes; „Boeah tanah”: Noord Celebes). Met de afscheiding van Nieuw Guinea is de „Ngase”, welke doorgaans ten bedrage van 10 % van de waarde der verzamelde bosproducten wordt geheven, als belasting van het Gouvernement Nieuw Guinea gehandhaafd.

De bij de soevereiniteitsoverdracht in Indonesië geldende *accijnzen*, welke door Nieuw Guinea zijn overgenomen, zijn:

Suiker . . . . .	f 6,— per 100 kg.
Saccharine . . . . .	30,— per kg.
Tabak . . . . .	60 % van de kleinhandelsprijs voor sigaretten en gekorven tabak; 40 % voor de overige tabaksproducten.
Petroleum . . . . .	3,50 per hl.
Gasoline, benzine, e.d. . . . .	10,— per hl.

Deze bedragen, welke geheven worden boven het invoerrecht, waren verhoogd met tijdelijke opcenten t.w. voor suiker en saccharine 350 opcenten en voor petroleum en gasoline e.d. 100 opcenten. Deze opcenten, welke tot 1 Juli 1951 liepen, zijn bij ordonnantie tot nader te bepalen datum verlengd.

Wat het stelsel van *in- en uitvoerrechten en accijnzen* betreft, doet zich hetzelfde euvel gevoelen als bij het belastingstelsel in het algemeen, nl. dat het een stelsel is, afgestemd op de meest gangbare *Indonesische verhoudingen*. Dit geldt in het bijzonder voor de invoerrechten. Het bestaande tarief voldeed voor Indonesië als geheel met een niet onbelangrijke eigen productie aan eerste levensbehoeften en een belangrijke luxe-invoer. Voor Nieuw Guinea liggen de verhoudingen geheel anders. De voorziening met goederen van de niet autochthone bevolking – en hetzelfde geldt tendele ook voor de autochthone bevolking – moet door het ontbreken van een eigen productie van enige omvang vrijwel geheel via invoer geschieden. Deze omstandigheid in aanmerking genomen, heeft een hoog invoerrecht, met name op bepaalde voor Nieuw Guinea essentiële voedingsmiddelen (b.v. vlees, groenten en melk in blik, meel e.d.), een hoog niveau van kosten voor levensonderhoud tot gevolg, hetgeen tot een dienovereenkomstig hoog salarisniveau

noopt. Een belangrijke verbetering in dit opzicht is verkregen, doordat de opcenten op de invoerrechten met ingang van 1 Januari 1951 niet zijn verlengd. Als gevolg hiervan kan het gemiddelde tarief voor Nieuw Guinea, naar internationale maatstaven gerekend, laag worden genoemd. De vraag kan zelfs worden gesteld of deze verlaging in sommige opzichten (met name wat betreft de specifieke rechten) niet al te drastisch is geweest, te meer daar niet uit het oog mag worden verloren, dat het heffen van invoerrechten en accijnzen vrijwel de enige mogelijkheid is om de autochthone bevolking in de kosten van het Gouvernement te doen bijdragen. Overigens blijft de wenselijkheid van een herziening van de onderlinge verhouding der verschillende tarieven in elk geval bestaan. Ingevolge artikel 175 van de Bewindsregeling kan het Gouvernement van Nieuw Guinea een dergelijke *herziening* niet zelfstandig tot stand brengen, maar moet dit geschieden *bij de wet*.

d. *De financiële contrôle*

De contrôle van de Overheidsfinanciën van Nieuw Guinea wordt geregeld in artikel 161 van de Bewindsregeling, inhoudende, dat de wijze van beheer en verantwoording van de geldmiddelen van Nieuw Guinea bij de wet wordt geregeld.

Een dergelijke wettelijke regeling is tot dusver niet tot stand gekomen, hetgeen volkomen begrijpelijk is, daar de financiële administratie in Nieuw Guinea nog in het stadium van opbouw verkeert. Daar het niettemin noodzakelijk was, dat zo spoedig mogelijk werd voorzien in het vereiste toezicht op de uitgaven en ontvangsten van Nieuw Guinea, werd, gebruikmakend van de in artikel 1 van de Machtigingswet Nieuw Guinea (*Staatsblad* no J 576), op 22 December 1950 het *Besluit Financieel Toezicht* (*Staatsblad* no K 641) uitgevaardigd, waarbij het toezicht over de financiën van Nieuw Guinea werd opgedragen aan de *Algemene Rekenkamer* in Nederland. Daarbij werd aangesloten bij de praktijk, welke tot dusver ook voor Suriname en de Nederlandse Antillen is gevolgd. Hiermede is naar het voorkomt het vraagstuk van het toezicht over de financiën van Nieuw Guinea op bevredigende wijze tot een voorlopige oplossing gebracht. Ingevolge het bepaalde van artikel 2 van de Machtigingswet Nieuw Guinea zal het hiervóór genoemde Besluit binnen zes maanden na de vaststelling bij de wet bevestigd moeten worden.

e. *De begrotingen over 1950, 1951 en 1952*

Een inzicht in de feitelijke financiële situatie van Nieuw Guinea, zoals deze zich sedert de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië heeft ontwikkeld, kan worden verkregen uit de begrotingen over de jaren 1950, 1951 en 1952. Hierbij dient te worden aangetekend, dat deze begrotingen met een zeer aanzienlijke vertraging beschikbaar zijn gekomen. Eerst van de begroting 1953 wordt, blijkens de Memorie van Toelichting bij de begroting 1952, verwacht, dat de Kamer zich op tijd zal kunnen uitspreken over de maatregelen, waarop bij die begroting wordt gerekend. Gezien de omstandigheden, waaronder men tot dusver in Nieuw Guinea heeft moeten werken, is deze vertraging volkomen te verklaren.

Wat de inrichting van de begroting betreft, is aansluiting gezocht bij de opzet, zoals deze voor de Indonesische begroting gold. De *basis* is dus de *Indische Comptabiliteitswet*. In zoverre is hiervan echter afgeweken, dat geen splitsing is gemaakt tussen uitgaven in Nieuw Guinea en uitgaven in Nederland. Gezien het stadium van ontwikkeling, waarin Nieuw Guinea zich bevindt, en voorts de principiële pariteit tussen de Nederlandse en de Nieuw Guinese gulden in aanmerking genomen, zou een dergelijke splitsing ook weinig zin hebben. De begroting is in vijf afdelingen ingedeeld, te weten voor elk der ingestelde diensten een afdeling, waarbij de dienst Economische en Technische Aangelegenheden met ingang van 1951 in twee onderdelen is gesplitst, en voorts voor de „Regering en Hoge Colleges” een afdeling.

Een samenvatting van de begrotingen over de jaren 1950, 1951 en 1952 is neergelegd in tabel V.

Bij het vergelijken van de cijfers moet een aantal punten in het oog worden gehouden. De raming van de bedragen der verschillende posten draagt – met name die over 1950 – een enigszins provisorisch karakter, daar zij zeer bemoeilijkt werd door het ontbreken van vergelijkings- en ervaringscijfers. Dit geldt zowel voor de uitgavenzijde – het centrale gezag verschaftte onder het oude regime tal van zaken, waarvan de verrekening buiten Nieuw Guinea plaats vond – als voor de inkomstenzijde – belastingen en heffingen vloeiden voor een belangrijk deel in de centrale kas –. Bovendien is de samenstelling van de begroting, met name aan de uitgavenzijde, beïnvloed door de noodzaak, waarvoor men stond om de bestaande zeer gebrekkige organisatie om te zetten en aan te passen aan de nieuwe staatkundige opzet. Er waren tal van bijzondere uitgaven nodig voor het onderbrengen van diensten en werken en het verkrijgen van een minimum *materiële outillage*. In de begrotingen van 1950 en 1951 komt dit tot uiting in het in verhouding tot de personeelsuitgaven omvangrijke bedrag, dat voor materiële uitgaven is opgevoerd. In de loop van 1951 zijn deze moeilijkheden tot op zekere hoogte overwonnen, waardoor de begroting over 1952 een meer evenwichtig karakter draagt. *Een normaal beeld geeft echter ook de begroting 1952 nog niet*; daarvoor speelt het huisvestingsvraagstuk, dat zijn invloed in velerlei richtingen doet gevoelen, nog een te belangrijke rol.

Het is niet nodig hier in te gaan op de verschillende onderdelen van de begroting. Wat dit betreft, kan worden verwezen naar de hoofdstukken, welke handelen over specifieke onderwerpen. Een korte beschouwing nog over de *middelen*. Men moet zich niet laten misleiden door de vrij omvangrijke bedragen, welke onder de middelen worden opgevoerd. Een niet onbelangrijk deel van deze bedragen – met name die, opgevoerd bij de Dienst Technische en Economische Aangelegenheden – bestaat in feite uit verrekenposten, welke elders op de begroting weer als uitgaven zijn opgevoerd. Werkelijke inkomsten zijn de belastingopbrengsten, welke onder III Financiën zijn verantwoord. Een overzicht van de voornaamste belastinginkomsten geeft tabel VI.

TABEL V. Overzicht van de begrotingen van Nieuw Guinea over de jaren 1950, 1951 en 1952 (in f 1000)

	Uitgaven										Ontvangsten					
	1950					1951					1952			1950	1951	1952
	Pers.	Mat.	Kap.	Totaal	Pers.	Mat.	Kap.	Totaal	Pers.	Mat.	Kap.	Totaal				
I. Regering en Ho- ge Colleges . . .	194	399	—	593	466	399	—	865	457	373	—	830	—	9	3	
II. Binnenlands Be- stuur en Justitie	5 260	6 013	532	11 805	4 488	5 162	—	9 650	5 156	5 448	—	10 604	764	437	532	
III. Financiën . . .	410	3 739	600	4 749	592	3 918	mem.	4 510	855	3 981	mem.	4 836	10 394	13 240	14 991	
IV. Economische en Technische Aan- gelegenheden . .	2 562	19 533	3 680	25 775	4 123	24 439	5 119	33 681	5 368	24 140	3 888	33 396	11 613	25 503	27 086	
IVa. Idem (civiel- technische dienst					837	5 900	18 904	25 641	1 062	3 574	4 623	9 259		1 730	2 478	
V. Gezondheids- zorg en Culture- le aangelegen- heden . . . . .	1 608	2 531	—	4 139	3 890	4 294	280	8 464	4 138	5 003	22	9 163	734	1 338	1 672	
Totaal . . . . .	10 034	32 215	4 812	47 061	14 396	44 112	24 303	82 811	17 236	42 519	8 533	68 288	33 705	42 257	46 762	



TABEL VI. Overzicht van de geraamde opbrengsten van enkele der voornaamste belastingen (in f 1000)

	1950	1951	1952
Inkomstenbelasting . . . . .	1 386	2 150	2 750
Loonbelasting . . . . .	395	500	500
Vennootschapsbelasting . . . . .	mem.	375	500
Zegelrecht . . . . .	5	70	140
Ngase-heffingen . . . . .	97	40	70
Invoerrechten . . . . .	4 637	4 800	5 300
Uitvoerrechten . . . . .	900	1 000	1 200
Statistiekrecht . . . . .	200	380	540
Accijnzen op bier en suiker . . . . .	365	150	200
Accijnzen op tabak en tabaksfabrikaten . . . . .	1 333	700	800
Accijnzen op petroleum, benzine, enz. . . . .	500	1 460	1 800
Overige . . . . .	—	54	60
Totaal . . . . .	9 818	11 679	13 860

Het blijkt, dat de 3 jaren, waar het hier om gaat, elk voor zich een *belangrijk tekort* vertonen. Voor de gewone dienst bedragen deze tekorten over 1950, 1951 en 1952 resp. f 18 544 000, f 16 240 000 en f 12 993 000. Deze bedragen zullen worden gedekt door een *subsidie van Nederland*, waarmede op de Nederlandse begroting voor hoofdstuk XIII rekening is gehouden. Naast de tekorten op de gewone dienst staan de tekorten op de *kapitaaldienst*. Deze bedragen voor 1950 f 4 812 000 en voor 1951 en 1952 - welke jaren in dit kader beter te zamen kunnen worden genomen - f 32 837 000. In dit laatste bedrag zijn begrepen de uitgaven voor de bouw van 200 woningen, een centraal landskantoor en een ziekenhuis; verder uitgaven voor verbetering van 3 vliegvelden, voor het havencomplement te Hollandia; uitgaven voor wegverbetering en dergelijke. Het ligt in de bedoeling deze kapitaaluitgaven te dekken uit een *door het Rijk te verstrekken lening*. Een wetsontwerp daartoe werd in Maart 1952 bij de Staten-Generaal ingediend. Het daarin voorgestelde bedrag is f 40 miljoen, zodat, als de hiervoor vermelde bedragen zullen zijn besteed, nog slechts een bedrag van f 2,4 miljoen zal resteren. Inmiddels blijkt, dat de verwachting is, dat van het voor 1951 en 1952 geraamde bedrag van f 32,8 miljoen ongeveer f 23,5 miljoen zal worden uitgegeven.

Bij de beoordeling van deze bedragen mag niet uit het oog worden verloren, dat het hier gaat om de financiering van projecten, welke absoluut noodzakelijk zijn om een geordende samenleving in Nieuw Guinea mogelijk te maken, maar die op zich zelf niet economisch rendabel zijn. Het aangaan van een lening voor dit doel zal de begroting van Nieuw Guinea dus belasten, zonder dat hiertegenover inkomsten zullen staan. Hiermede dient men voorzichtig te zijn. Immers, nadat bepaalde minimumvoorwaarden voor ontwikkeling zijn vervuld, komt de taak van de economische openlegging van Nieuw Guinea en deze

openlegging zal op haar beurt ongetwijfeld aanzienlijke kapitalen vragen, welke in elk geval ten dele ten laste van het Gouvernement van Nieuw Guinea zullen komen.

f. *Een vergelijking met Australisch Nieuw Guinea*

Uit de schaarse gegevens, die beschikbaar zijn <sup>1</sup>, krijgt men de indruk, dat het algemene financiële beeld van Nederlandsch Nieuw Guinea, zoals dit in de voorafgaande paragrafen werd uiteengezet, opvallend *veel gelijkenis* vertoont met dat van Australisch Nieuw Guinea sedert het einde van de oorlog. Het lijkt zelfs gerechtvaardigd de parallel nog verder door te trekken. De materiële belangstelling van Australië voor Nieuw Guinea blijkt in hoofdzaak van na de oorlog te dateren. In de vooroorlogse periode liet Australië zich blijkbaar niet zo bijzonder veel aan Nieuw Guinea gelegen liggen. Het subsidiebedrag aan het "Territory of Papua" bedroeg in de jaren 1936-1940 £A 42 500 jaarlijks en het "Territory of New Guinea" ontving in het geheel geen subsidie. Het totale uitgavenbudget van beide gebieden bedroeg in die jaren resp. rond £A 170 000 en rond £A 500 000.

Een overzicht van het geheel gewijzigde beeld van na de oorlog geeft tabel VII te zien, welke de financiële situatie van Australisch Nieuw Guinea in de periode 1947-1951 samenvat. Uit deze tabel blijkt, dat, terwijl Australisch Nieuw Guinea het vóór de oorlog in hoofdzaak met de beperkte eigen inkomsten moest doen, na de oorlog het subsidie van het Australisch Gouvernement de belangrijkste

<sup>1</sup> In hoofdzaak de jaarlijks aan de Verenigde Naties uitgebrachte rapporten, zowel over het „Territory of Papua" als het „Territory of New Guinea". De laatst beschikbare rapporten hadden betrekking op de periode 1 Juli 1951-30 Juni 1952.

TABEL VII. De financiële situatie in Australisch Nieuw Guinea  
(in £A.)

	1947—1948			1948—1949	
	Territory of New Guinea	Territory of Papua	Totaal	Territory of New Guinea	Territory of Papua
Beginsaldo . . . . .	112 985	84 062	197 047	155 259	135 568
Middelen:					
a. eigen inkomsten . . . . .	589 709	324 180	913 889	849 205	384 066
b. subsidie van het Gouvernement van Australië . . . . .	1 109 494	757 449	1 866 943	1 588 840	1 607 818
Totaal beschikbaar . . . . .	1 812 188	1 165 691	2 977 879	2 593 304	2 127 462
Uitgaven . . . . .	1 656 929	1 030 123	2 687 052	2 593 304	1 418 074
Eindsaldo . . . . .	155 259	135 568	290 827	—	709 388

middelenpost is geworden; 70-80 % van de totale uitgaven worden in deze periode door het subsidie gedekt.

Wat de uitgaven betreft, een belangrijk deel hiervan (plus minus 30 %) wordt ingenomen door kapitaaluitgaven voor publieke- en andere welvaartswerken, hetgeen er op wijst, dat Australië thans serieus bezig is het door haar beheerd gebied tot ontwikkeling te brengen. Ook de post gezondheidszorg is niet onbelangrijk (meer dan 12 % van het totale uitgavenbudget).

Aan de inkomstenkant is - zoals reeds werd opgemerkt - het subsidiebedrag van Australië in de na-oorlogse periode het belangrijkste. Daarbij valt het op, dat het gehele *subsidiebedrag „à fonds perdu”* wordt verstrekt, ook het gedeelte, dat voor kapitaaluitgaven wordt bestemd. In dit opzicht volgt Australië dus een politiek, afwijkend van de Nederlandse, maar meer in overeenstemming met de realiteit. Een ander opvallend verschil is, dat in Australisch Nieuw Guinea *geen directe belastingen* - als inkomsten, en vennootschapsbelasting, worden geheven. Dit maakt de financiële administratie uiteraard veel eenvoudiger, terwijl het tevens een gunstig effect kan hebben op het tot ontplooiing brengen van economische activiteit. De enige vorm van belastingheffing, welke van betekenis is, is de heffing van in- en uitvoerrechten.

## HET GELDSTELSEL VAN NIEUW GUINEA

Bij de overdracht van de soevereiniteit over Indonesië was in Nieuw Guinea het in geheel Indonesië gangbare geld, te weten *Nederlandsch-Indische muntbiljetten* en *Javasche Bankpapier* - gemunt geld was praktisch geheel uit de circulatie ver-

II. De financiële situatie in Australisch Nieuw Guinea  
(in £A.)

1947—1948		1948—1949			1949—1950			1950—1951		
Territory of Papua	Totaal	Territory of New Guinea	Territory of Papua	Totaal	Territory of New Guinea	Territory of Papua	Totaal	Territory of New Guinea	Territory of Papua	Totaal
84 062	197 047	135 259	135 568	290 827	—	709 388	709 388	—	745 942	745 942
324 180	913 889	849 205	384 066	1 233 271	940 077	458 444	1 400 521	1 219 411	646 838	1 866 249
757 449	1 866 943	1 588 840	1 607 818	3 196 668	2 281 140	1 903 313	4 184 453	2 356 310	1 998 253	4 354 563
1 165 691	2 977 879	2 593 304	2 127 462	4 720 766	3 223 217	3 071 145	6 294 362	3 575 721	3 391 033	6 966 754
1 050 123	2 687 052	2 593 304	1 418 074	4 011 378	3 223 217	2 325 203	5 548 420	3 575 721	2 810 691	6 386 412
135 568	290 827	—	709 388	709 388	—	745 942	745 942	—	580 342	580 342

TABEL VII. De financiële situatie in Australisch Nieuw Guinea  
(in £A.)

	1947—1948			1948—1949			1949—1950			1950—1951		
	Territory of New Guinea	Territory of Papua	Totaal	Territory of New Guinea	Territory of Papua	Totaal	Territory of New Guinea	Territory of Papua	Totaal	Territory of New Guinea	Territory of Papua	Totaal
Beginsaldo . . . . .	112 985	84 062	197 047	155 259	135 568	290 827	—	709 388	709 388	—	745 942	745 942
Middelen:												
a. eigen inkomsten . . . . .	589 709	324 180	913 889	849 205	384 066	1 233 271	940 077	458 444	1 400 521	1 219 411	646 838	1 866 249
b. subsidie van het Gouvernement van Australië . . . . .	1 109 494	757 449	1 866 943	1 588 840	1 607 818	3 196 668	2 281 140	1 903 313	4 184 453	2 356 310	1 998 253	4 354 563
Totaal beschikbaar . . . . .	1 812 188	1 165 691	2 977 879	2 593 304	2 127 462	4 720 766	3 223 217	3 071 145	6 294 362	3 575 721	3 391 033	6 966 754
Uitgaven . . . . .	1 656 929	1 030 123	2 687 052	2 593 304	1 418 074	4 011 378	3 223 217	2 325 203	5 548 420	3 575 721	2 810 691	6 386 412
Eindsaldo . . . . .	155 259	135 568	290 827	—	709 388	709 388	—	745 942	745 942	—	580 342	580 342

dwenen —, wettig betaalmiddel. Ingevolge de bij het Besluit Bewindsregeling Nieuw Guinea getroffen algemene overgangsregeling bleef dit geld ook na de soevereiniteitsoverdracht in Nieuw Guinea het karakter van wettig betaalmiddel houden.

Duidelijk was, dat dit slechts een tijdelijke oplossing bood. In de eerste plaats was handhaving van het Indonesisch geld in Nieuw Guinea politiek ongewenst, maar voorts zou het monetair ook tot tal van ernstige complicaties hebben geleid, daar direct al te verwachten viel, dat de Republiek Indonesia als zelfstandige Staat en Nieuw Guinea als onderdeel van het Koninkrijk der Nederlanden een verschillende monetaire koers zouden varen, een verwachting, welke door de praktijk dan ook bevestigd is geworden.

Men stond voor de keus, of Nieuw Guinea in het Nederlandse geldstelsel op te nemen, dan wel Nieuw Guinea met een eigen geldstelsel uit te rusten.

De eerste methode zou uiteraard de meest eenvoudige geweest zijn: het ontwerpen en aanmaken van nieuw geld had in dat geval achterwege kunnen blijven. Ook overwegingen van monetaire aard schenen zich er niet tegen te verzetten, daar van het begin af aan een principiële pariteit van het Nederlandse en het Nieuw Guinese geld, alsmede een volledig vrij betalingsverkeer tussen beide gebieden, heeft voorgezeten.

Politieke overwegingen pleitten, naar men meende, echter voor een eigen geldstelsel, en zoals zo vaak hebben deze overwegingen de doorslag gegeven. Een bijkomend voordeel was — hierop wordt op blz. 252 nader teruggekomen —, dat men in dit geval het verloop van het betalingsverkeer tussen Nieuw Guinea en Nederland kon volgen. Toch is men op dit punt niet geheel consequent geweest. Wel is waar heeft Nieuw Guinea eigen muntbiljetten gekregen, maar daarnaast heeft het de Nederlandse pasmunten.

Van het begin af is het de opzet geweest de invoering van het nieuwe geld gepaard te doen gaan met een *sanering van de geldhoeveelheid*. En volkomen terecht. Immers, al was Nieuw Guinea een uithoek van Indonesië, ook daar had de na-oorlogse inflatoire vergroting van de geldhoeveelheid zich doen gelden. Te meer was er reden voor een sanering, daar, zoals reeds werd opgemerkt, de Nieuw Guinea-gulden gekoppeld zou worden aan de Nederlandse.

Enig inzicht in de *omvang van de geldcirculatie* in Nieuw Guinea bestond er op het moment van de statuswijziging niet. Ten einde dit inzicht te krijgen, is men eind Januari 1950 overgegaan tot een *verplichte stempeling* van het op Nieuw Guinea aanwezige papiergeld. Daarbij bleek de *geldhoeveelheid rond f 15 miljoen te bedragen*. Met deze stempeling wilde men tevens voorkomen, dat na de soevereiniteits-overdracht uit Indonesië nog Indonesisch geld Nieuw Guinea zou worden binnen gesmokkeld. Achteraf bezien, heeft deze stempeling — behoudens dan als middel tot registratie van de geldhoeveelheid — weinig zin gehad, daar de invoering van het nieuwe geld vrij spoedig daarop is gevolgd. Er is bij de omwisseling geen onderscheid gemaakt tussen gestempelde en de; door welke oorzaak dan ook, ongestempeld gebleven biljetten. De juridische basis daarvoor ontbrak.

De invoering van het nieuwe geld, gepaard gaande met een sanering van de hoeveelheid geld, heeft plaats gevonden op 30 Maart 1950, en wel krachtens het Koninklijk Besluit van 13 Maart 1950 (*Staatsblad* K 81), later vervangen door de Wet Geldregeling Nieuw Guinea (*Staatsblad* 1951, no 346). De inwisselingskoers werd gesteld op 1 Indonesische gulden = 1 Nieuw Guinea-gulden. Ter verwezenlijking van het saneringsdoel werd het ingeleverde geld slechts ten dele omgewisseld voor nieuw geld. Voor het niet omgewisselde gedeelte werd een op naam gesteld ontvangstbewijs afgegeven. De hoeveelheid ingeleverd Indonesisch geld, dat direct werd omgewisseld – waarvoor dus geen ontvangstbewijs werd afgegeven –, werd bepaald op basis van het verdiende loon (1 ½ maand loon). Tabel VIII geeft een overzicht van de verdeling van de geblokkeerde rekeningen, zowel naar bedragen als naar aantallen, over de verschillende bevolkingsgroepen.

Tabel VIII. Overzicht van de geblokkeerde rekeningen in Nieuw Guinea (in %)

Bevolkingsgroep	Aantallen der rekeningen	Bedragen der rekeningen
Autochthonen . . . . .	54	4
Chinezen . . . . .	8,5	17,5
Nederlandse particulieren . . . . .	20	36
Nederlandse maatschappijen . . . . .	—	39
Overige . . . . .	17,5	3,5
	100	100

Van het per hoofd *geblokkeerde* bedrag – waarvoor dus een ontvangstbewijs was afgegeven – werd al heel spoedig een maximumbedrag van f 200 geheel vrijgegeven. Op deze wijze kon het overgrote deel van de geblokkeerde rekeningen der autochthone bevolking (54 % van het totaal geblokkeerde bedrag met een gemiddelde omvang van f 150 per rekening) geheel worden geliquideerd. Bovendien werd aan de op Nieuw Guinea gevestigde Nederlanders, die door omstandigheden niet in de gelegenheid geweest waren de officieel toegestane spaargeldremises over 1948 en 1949 naar Nederland te verrichten, deblokkering verleend voor het bedrag van die spaargeldremises (berekend volgens de daarvoor geldende Indonesische maatstaven). Voor de daarna nog resterende geblokkeerde rekeningen werd als voorlopige algemene richtlijn een deblokkering tot maximaal 25 % aangehouden. Een en ander heeft sindsdien tot het volgende resultaat geleid:

Totaal op Nieuw Guinea ingeleverd Indonesisch geld . . . . .	f 14,7 miljoen
Eerste omwisseling tegen Nieuw Guinea-geld (30 Maart 1950) . . . . .	3,1 miljoen
Geblokkeerd bleef . . . . .	f 11,6 miljoen
Deblokkering van bedragen tot f 200 = . . . . .	f 0,4 miljoen
Deblokkering van spaargelden van Nederlanders . . . . .	0,9 miljoen
	f 1,3 miljoen
Restant geblokkeerd . . . . .	f 10,3 miljoen
Deblokkering tot 25 % . . . . .	f 2,6 miljoen

De geldhoeveelheid in Nieuw Guinea, voor zover rechtstreeks voortvloeiende uit deze eerste geldsanering, kan dus worden gesteld op f 7 miljoen, waarnaast een geblokkeerd totaal bedrag van f 7,7 miljoen staat. Het ligt in de bedoeling van het restant geblokkeerd geld nog 15 % vrij te geven, waarmee het deblokkeringspercentage op 40 % zal zijn gebracht. Deze additionele deblokkering zal tevens de afsluiting van het saneringsproces betekenen. Van de hoeveelheid ingeleverd Indonesisch geld ad f 14,7 miljoen zal dan dus f 8,5 miljoen, d.i. 58 % gedeblokkeerd zijn.

Het is niet mogelijk een antwoord te geven op de vraag, of, wanneer ook deze laatste fase zal zijn voltooid, de gedeblokkeerde hoeveelheid geld in overeenstemming is gebracht met de werkelijke geldbehoefte van Nieuw Guinea, de gewijzigde omstandigheden in aanmerking genomen. Het is ondoenlijk de geldbehoefte van Nieuw Guinea, met andere woorden het geldbedrag, dat minimaal in circulatie moet zijn om het economisch verkeer zonder stagnatie te doen verlopen, op exacte wijze te bepalen, daar de basisgegevens hiervoor ontbreken. Aangenomen kan worden, dat de *geldhoeveelheid, vergeleken met de goederenbeweging, betrekkelijk groot* zal moeten zijn, daar in verband met de moeilijke interne verbandingen en de nog onregelmatige goederenvoorziening van buiten de *omloopsnelheid van het geld gering* is. Dit laatste komt mede hierin tot uiting, dat de geldvoorraden bij de plaatselijke Overheidskassen vrij omvangrijk zijn.

In tegengestelde richting werkt het *streven het prijspeil in Nieuw Guinea afgestemd te houden op dat van Nederland* (afgezien van de op de goederen komende vrachtkosten en invoerrechten en accijnzen), hetgeen dus een beperkt houden van de geldhoeveelheid vereist. De kwantitatieve betekenis van deze factoren is niet aan te geven. Het percentage van 58 kan dan ook slechts als een globale benadering van het uit algemeen economisch oogpunt meest wenselijke deblokkeringspercentage worden gezien.

Bij de vaststelling van de mate van deblokkering zullen ongetwijfeld rechtvaardigheidsoverwegingen mede een rol hebben gespeeld, in deze zin, dat de bevolking van de geldsanering materieel geen schade zou ondervinden. In dit verband bestaat onwillekeurig de neiging een vergelijking te maken tussen het effect voor de bevolking van geldsanering in Nieuw Guinea en het effect van de geldsanering in Indonesië. Een dergelijke vergelijking valt zonder enige twijfel ten voordele van Nieuw Guinea uit. De autochthone bevolking van Nieuw Guinea heeft zeker geen enkel nadeel ondervonden, daar, zoals wij reeds zagen, zij practisch haar gehele bezit aan Indonesische guldens à pari zagen omgewisseld, daar haar geblokkeerd geldbezit kleiner dan f 200 was. Hiernaast hebben zij het voordeel van een ruimere goederenvoorziening tegenover in het algemeen lagere prijzen.

In Indonesië verkeerde de eigen bevolking in een ongunstiger positie, daar uitsluitend het papiergeld van de coupures f 2,50 en lager van halvering vrijgesteld waren. Weliswaar behielden de „rechterhelften” officieel haar waarde en zijn zij

naderhand ook voor de nominale (= halve waarde van het biljet) omgezet in een lening ten laste van de Indonesische staat, maar de gang van zaken met betrekking tot de koersvorming van de „rechterhelften” is overbekend, terwijl ook nu nog geen officiële notering van de 3 % Staatslening 1950, waarin de rechterhelften uiteindelijk zijn omgezet, bekend is. Daarnaast moet de prijsontwikkeling van Indonesië sedert de sanering mede in aanmerking worden genomen. Een aanwijzing hiervoor vormt de koers van de Indonesische rupiah, vergeleken met de Nederlandse gulden (en dus tevens met de Nieuw Guinea-gulden), welke thans officieel 3 : 1 is.

Omstreeks het midden van 1951 werd de *bruto gesaneerde geldcirculatie in Nieuw Guinea* globaal geschat op f 11 à f 12 miljoen<sup>1</sup>, waarbij echter de in de plaatselijke Overheidskassen aanwezige geldhoeveelheid was inbegrepen. De *actieve* geldcirculatie lag dan ook op dat tijdstip beneden genoemd bedrag. Overigens is het gevaar van het ontstaan van een overmatige geldhoeveelheid in Nieuw Guinea met een daarmee gepaard gaande inflatoire prijsontwikkeling niet waarschijnlijk, door de aanwezigheid van de uitlaatklep van het vrije geldverkeer met Nederland. Een belangrijk deel van eventueel overtollige middelen in handen van particulieren zal zonder enige twijfel naar Nederland afvloeien. Een eventuele te ruime deblokkering zou dan ook waarschijnlijk voornamelijk haar uitdrukking vinden in een verslechtering van de betalingsbalans van Nieuw Guinea (zie ook blz. 254).

De Nieuw Guinea-gulden is in omloop gebracht aanvankelijk in coupures van f 1, f 2,50, f 5, f 10, en f 25. Er bleek echter reeds spoedig tevens behoefte te bestaan aan biljetten in grotere coupures. Deze moesten dienen, daar andere middelen ontbraken, om de overmaking van geld binnenslands over grotere afstanden te vergemakkelijken. In verband hiermede is overgegaan tot de uitgifte van coupures van f 100 en f 500.

De gelduitgifte geschiedt volledig van Overheidswege; er zijn in Nieuw Guinea dan ook *uitsluitend muntbiljetten* in omloop. Het in het leven roepen van een circulatiebank in Nieuw Guinea zou ook wel al te zwaarwichtig geweest zijn. Naast de muntbiljetten circuleren — zoals reeds werd opgemerkt — Nederlandse pasmunten, en wel het (nikkelen) kwartje en dubbeltje en de (bronzen) stuiver.

Hoewel Nieuw Guinea dus een eigen geldstelsel heeft, wil dit nog niet zeggen, dat dit officiële geld nu ook allereerste wordt gebruikt. In verschillende delen van Nieuw Guinea doen nog altijd *andere voorwerpen als geld* dienst. Zo is b.v. in het moeilijk toegankelijke binnenland op vele plaatsen een bepaald soort *schelp* als ruil- en betaalmiddel in gebruik. De waarde van dit „geld” hangt af van de ouderdom, de grootte en het voorkomen. Daarnaast worden speciaal in de kustgebieden ook andere goederen als ruilmiddel en rekeneenheid gebruikt, met name varkens, kains, koperen kanonnetjes, gongs, porceleinen borden, kralen halskettingen, oorversieringen van zilverlegering, bijlen e.d. Het gaat daarbij veelal om zo-

<sup>1</sup> Wetsontwerp Geldregeling Nieuw Guinea. Nota naar aanleiding van het Verslag. Zitting 1950—1951—1953, No 5.



genaamde adatgoederen, die bij huwelijk of adatvergripen nog steeds een belangrijke rol spelen. Wel kan geconstateerd worden, dat het gebruik van Nieuw Guinea-geld bij de autochthone bevolking allerwege toeneemt.

Tenslotte dient nog melding te worden gemaakt van de vestiging te Hollandia en te Sorong van agentschappen van de *Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V.* te Amsterdam. Voor het interne geldverkeer van Nieuw Guinea zijn deze bankagentschappen in zoverre van betekenis, dat zij een kassiersfunctie vervullen. *Kredieten* worden door deze agentschappen tot dusver *niet verleend* in tegenstelling met de toestand in Australisch Nieuw Guinea. Hun voornaamste functie ligt op het terrein van het betalingsverkeer met Nederland en andere landen (zie hieronder). De enige instantie in Nieuw Guinea, die thans, op bescheiden schaal, voorschotten verleent aan het bedrijfsleven in Nieuw Guinea, zulks ter stimulering van het particuliere initiatief op economisch terrein, is het Gouvernement.

#### HET BUITENLANDS BETALINGSVERKEER VAN NIEUW GUINEA

Met de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië bleef, op grond van de algemene overgangsregeling, het volledige Indonesische deviezenregime voor Nieuw Guinea van kracht. Dit is evenwel slechts van zeer tijdelijke aard geweest, want reeds in de loop van *Maart* 1950 werd het *Indonesische deviezenregime* vrijwel in zijn geheel *buiten werking* gesteld. Slechts de grondslagen, t.w. de *Indische deviezenordonnantie en deviezenverordening* 1940, welke grotendeels overeenstemmen met de Nederlandse basisbeginselen, werden *gehandhaafd*. Vervolgens is het geldverkeer met Nederland vrijwel volledig vrijgemaakt.

Daarnaast is bepaald, dat het *betalingsverkeer met derde landen* geheel via Nederland zal worden geleid, terwijl daarbij aangesloten zal worden bij de te dien aanzien in Nederland bestaande regelingen. Een en ander betekent een inschakeling van Nieuw Guinea in de Nederlandse guldenssfeer. In feite komt het hierop neer, dat het buitenlands betalingsverkeer van Nieuw Guinea samenvalt met het betalingsverkeer met Nederland en de betalingsbalans van Nieuw Guinea zich oplost in de betalingsverhouding met Nederland. Daarbij is het mogelijk van een afzonderlijke betalingsbalans van Nieuw Guinea te spreken, omdat het eigen geld van Nieuw Guinea een monetaire grens tussen Nieuw Guinea en Nederland legt, zij het dan ook, dat de overschrijding van deze grens zonder beperkingen kan plaats vinden.

Het *betalingsverkeer tussen Nieuw Guinea en Nederland* is mogelijk geworden door de vestiging in Nieuw Guinea van agentschappen door de *Nederlandsche Handel-Maatschappij*, aanvankelijk uitsluitend te Hollandia, maar later tevens te Sorong. Deze agentschappen kunnen gebruik maken van de rekening in Nederlandse guldens, geopend op naam van de *Nederlandsche Handel-Maatschappij*, te Hollandia bij de *Nederlandsche Handel-Maatschappij*, te Amsterdam, waarmede de verbinding tussen Nieuw Guinea en Nederland is gelegd, zowel ten behoeve van

de Overheid als ten behoeve van de particulieren. Toch is het niet zo, dat het volledige deviezenverkeer tussen Nieuw Guinea en Nederland via genoemde rekening plaats vindt. Sinds kort is het *postwisselverkeer* tussen Nieuw Guinea en Nederland geopend. Bovendien kan het Gouvernement van Nieuw Guinea via zijn gemachtigde in Nederland het overgrote deel van zijn eigen aanschaffingen in Nederland en het buitenland rechtstreeks ten laste van het door Nederland gefinancierde begrotingstekort van Nieuw Guinea betalen.

Bezien wij de samenstelling van de *betalingsbalans* van Nieuw Guinea, dan blijkt deze voor 1951 globaal als volgt samengevat te kunnen worden (tabel IX).

TABEL IX. Betalingsbalans van Nieuw Guinea over 1951 (in f miljoen)

Ontvangsten		Uitgaven	
1. Opbrengsten van exporten . .	ca 5	5. Import van goederen en diensten	ca 35
2. Overmakingen naar Nieuw Guinea ten behoeve van particulieren en bedrijven . . . . .	ca 5,5	6. Overmakingen naar Nederland ten behoeve van particulieren . .	ca 3
3. Overmakingen naar Nieuw Guinea ten behoeve van Leger en Marine . . . . .	ca 1,5		
4. Tekort . . . . .	ca 26		
Totaal . . . . .	ca 38	Totaal . . . . .	ca 38

Ter toelichting van de individuele posten der betalingsbalans het volgende.

*Post 2* omvat hoofdzakelijk de financiering van het bedrijf van de *N.N.G.P.M.*, alsmede de financiering van de *zendings- en missie-activiteit* in Nieuw Guinea. Wat de financiering van de *N.N.G.P.M.* betreft, gaat het uitsluitend om de behoefte aan kasmiddelen van deze maatschappij aan Nieuw Guinea-guldens, daar de *N.N.G.P.M.*, evenals de oliemaatschappijen in Indonesië vóór de soevereiniteitsoverdracht, *buiten het deviezenregime* staat. In verband hiermede is de geproduceerde olie ook niet begrepen onder *post 1*. *Post 5* omvat zowel de goederenaankopen ten behoeve van het Gouvernement van Nieuw Guinea als die ten behoeve van het civiele verbruik. Een precieze splitsing is moeilijk te geven; wellicht is een verdeling half om half een ongeveer juiste benadering. In deze post is begrepen het bedrag, nodig voor de financiering van het agentschap van Nieuw Guinea in Djakarta. *Post 6* omvat vrijwel geheel de overmaking van spaargelden van particulieren in Nieuw Guinea naar Nederland, welke tot een maximum van f 2000,- per maand per ingezetene boven 21 jaar is toegestaan. De dekking van het betalingsbalanstekort (*post 4*) geschiedt doordat de Nederlandse Regering het begrotingstekort van Nieuw Guinea voor haar rekening neemt, hetgeen dus in Nederlandse guldens ter beschikking van Nieuw Guinea komt.

In tabel IX is een poging gewaagd de betekenis van de verschillende posten voor de betalingsbalans nader aan te geven. De ingevulde bedragen maken *geen aanspraak op een grote mate van betrouwbaarheid*. De bedoeling is geweest de orde van grootte ongeveer aan te geven. Het is duidelijk, dat, vanwege de bijzondere structuur van de Nieuw Guinese volks- en Staatshuishouding, het beeld zich op korte termijn vrij aanzienlijk kan wijzigen.

Opvallend is, dat de *Nederlandse Overheid* veruit de voornaamste *verschaffer van deviezen* voor Nieuw Guinea is, te weten circa f 27,5 miljoen van een totaal van circa f 38 miljoen. Dit accentueert nog eens de eenzijdigheid en smalle basis van de economische structuur van Nieuw Guinea. Een tweede opmerkelijk punt is, dat de betalingsbalans van Nieuw Guinea zich als het ware automatisch in evenwicht houdt. Zoals bekend, is de oorzaak van een betalingsbalanstekort gelegen in een verstoring van het interne monetaire evenwicht. Nu is, althans voorshands, de belangrijkste *mogelijke* verstoorder van het monetaire evenwicht in Nieuw Guinea het Gouvernement. Het particulier geldverkeer is uiterst beperkt in omvang, terwijl, zoals reeds werd opgemerkt, de agentschappen van de Nederlandsche Handel-Maatschappij in Hollandia en Sorong geen kredieten verlenen. Echter alle Gouvernementsuitgaven, voor zover zij niet door interne belastinginkomsten zijn gedekt, welke dus inflatoir zouden *kunnen* werken, worden uiteindelijk door de Nederlandse Regering gefinancierd. Dit betekent dus, dat tegenover elke intern ongedekte Nieuw Guinea-gulden een door de Nederlandse Regering ter beschikking gestelde Nederlandse gulden staat. Nu is het wel mogelijk, dat tegenover de uitgaven van het Gouvernement in Nieuw Guinea, en met name de salarispost, op een bepaald moment een te geringe goederenhoeveelheid staat, doordat bijvoorbeeld de import door omstandigheden tijdelijk heeft gestagneerd. Enige spanning tussen koopkracht en aankoopmogelijkheid kan hiervan het gevolg zijn; echter van een werkelijke *inflatoire ontwikkeling* is in dit geval geen sprake, daar voldoende Nederlandse guldens beschikbaar zijn en vrij spoedig de uitlaatklep van de vrije transfer naar Nederland in werking zal treden.

De enige mogelijkheid van inflatoire ontwikkeling in Nieuw Guinea, welke voorshands aanwezig is, is een deblokkering van het uit de circulatie genomen Indonesisch geld, welke in enigszins belangrijke mate zou uitgaan boven de kasbehoefte van de samenleving in Nieuw Guinea. Immers, in dit geval ontstaat er koopkracht, die of omgezet zal worden in goederen of naar Nederland getransfereerd zal worden, zonder dat hiervoor deviezen beschikbaar zijn gekomen. Dit zal dus een betalingsbalanstekort veroorzaken, tenzij Nederland bereid zou zijn voor de in Nieuw Guinea plaats gevonden geldsanering extra Nederlandse guldens ter beschikking van Nieuw Guinea te stellen.

Ook is voor Nieuw Guinea, wat betreft de deviezenhuishouding, nog een moeilijkheid gelegen in de wijze, waarop de *goederenvoorziening* plaats vindt. Doordat Nieuw Guinea voornamelijk van Nederland uit bevoorrad wordt, betekent dit, dat de goederen in de eerste plaats een *betrekkelijk lange aanvoertijd*

nodig hebben, terwijl voorts de voorraden in Nieuw Guinea zelf betrekkelijk ruim moeten worden gehouden. Dit brengt de noodzaak van de financiering van een vrij omvangrijke goederen "pipeline" met zich mede, waarvoor de (deviezen-) middelen niet uit de lopende inkomsten kunnen worden geput. In de hieruit voor Nieuw Guinea voortvloeiende behoefte aan extra Nederlandse guldens zal op een of andere wijze met behulp van Nederland moeten worden voorzien. Een mogelijke oplossing zou b.v. zijn, dat hiervoor een roulerend krediet tot een bepaald maximum aan Nieuw Guinea wordt verstrekt.

## SUMMARY

## THE FINANCIAL SITUATION

*Public finance.* During the period preceding the transfer of sovereignty of Indonesia, New Guinea had limited financial independence. An important part of Government expenditure was financed directly by the Central Government of the Dutch East Indies.

The expenditure for which New Guinea itself was responsible, was in fact for the greater part also borne by the Central Government, as New Guinea's own resources were insufficient; consequently a subsidy had to be granted to them in the Dutch Indies Budget. As a result of this, the Budgets of 1948 and 1949 – before the transfer of sovereignty took place – were as follows:

	Expenditure	Revenue
	fl. millions	
1948	15	1
1949	21	6

Together with Indonesia's new political status came a change in New Guinea's financial structure. New Guinea principally managed its own finance, viz. its national Budget and financial administration. Only the salary of its Governor and the cost of armaments are drawn from the Budget of the Kingdom of the Netherlands. All other Government expenditure is debited to the New Guinea budget. This does not imply, however, that the actual situation has changed in the sense that New Guinea can manage its own affairs. A very small part only of Government expenditure can be met by New Guinea's own revenue. A considerable Dutch grant covering current expenditure appears to be necessary and will remain so for some time to come.

Capital expenditure is at present covered by a fl. 40 millions loan which the Netherlands grant to New Guinea. Budgets published so far give as result:

	Current expenditure	Capital expenditure	Revenue
	fl. millions		
1950	42,2	4,8	23,7
1951	58,5	24,3	42,3
1952	59,7	8,5	46,8

When comparing Dutch New Guinea's postwar financial situation with that of Australian New Guinea, one finds a remarkable resemblance. Australian New Guinea also is financed to a great extent by subsidies of the Australian Govern-

ment. About 70 to 80 % of total Government expenditure is covered by these subsidies. It is noticeable that the total deficit of the Budget of Australian New Guinea (inclusive of capital expenses which are rather high) is covered by an amount of subsidy à fonds perdu.

*The monetary system of New Guinea.* The transfer of sovereignty of Indonesia made it desirable for New Guinea, that until then used the Indies' coinage, to have its own currency. This opportunity has been taken to carry out a monetary regulation. Both objects were achieved by measures taken which forced all Indonesian money to be handed in, in return for which a limited percentage of New Guinea currency was supplied. Part of the money which was delivered could not be exchanged, but was entered on a blocked account. Originally an exchange rate was fixed at 25 %, while sums of less than f 200 were left untouched. The plan is, to raise the percentage of deblocked money from 25 % to 40 %. If this takes place, then of the amount of Indonesian money turned in (about fl. 14.7 millions) fl. 8.5 millions will be deblocked. The total money circulation in New Guinea was estimated roughly at fl. 11 or 12 millions by the middle of 1951.

*Foreign currency transactions.* A parity exists between the Netherlands and New Guinea guilder, whereas payments between both countries are practically free. Money from New Guinea to other countries is transferred via the Netherlands. The greater part of New Guinea's international payments is carried out by agents of a Dutch bank (the Nederlandsche Handel Maatschappij N.V.) in New Guinea. An estimate of the balance of payments of New Guinea for one year runs as follows:

Balance of payments of New Guinea (in millions of guilders)

Credits		Debits	
1. Exports . . . . .	ab. 5	5. Imports of goods and services	ab. 35
2. Private transfers . . . . .	ab. 5.5	6. Private transfers . . . . .	ab. 3
3. Army and Navy transfers . . .	ab. 1.5		
4. Deficit . . . . .	26		
	ab. 38		ab. 38

## LITERATUURLIJST

1. Verslag van de studiecmissie Nieuw-Guinea, ingesteld bij Gouvernementsbesluit van 15 Maart 1948, no 3;
2. Rapport inzake Nederlands Nieuw-Guinea over het jaar 1950, uitgebracht aan de Verenigde Naties ingevolge art. 73e van het Handvest;
3. Wetsontwerp tot vaststelling van de begroting van Nieuw-Guinea voor het dienstjaar 1950.  
Zitting 1951/52 - 2358;
4. Wetsontwerp tot vaststelling van de begrotingen van Nieuw-Guinea voor de dienstjaren 1951 en 1952.  
Zitting 1951/52 - 2460;
5. Wetsontwerp credietverlening aan Nieuw-Guinea.  
Zitting 1950/51 - 1903;
6. Wetsontwerp Geldregeling Nieuw-Guinea.  
Zitting 1950/51 - 1903;
7. Annual Reports to the General Assembly of the United Nations of the Administration of the Territory of New Guinea;
8. Annual reports of the Territory of Papua.

IR H. J. DE WILDE DE LIGNY, IR J. HAM EN IR F. G. VAN LOENEN

## BEVOLKINGSLANDBOUW

AFDELING I. BEVOLKINGSLANDBOUW / AFDELING II. LANDBOUWONDERWIJS

AFDELING III. GRONDONDERZOEK EN LANDCLASSIFICATIE

AFDELING IV. ONDERNEMINGSLANDBOUW

*met 13 foto's en 1 kaartje*

IR H. J. DE WILDE DE LIGNY<sup>1</sup>

### AFDELING I. BEVOLKINGSLANDBOUW

BEVOLKINGSLANDBOUW / HET WEZEN VAN DE BEVOLKINGSLANDBOUW

DE ARBEID IN HET AGRARISCH BEDRIJF / HET KAPITAAL

IN HET LANDBOUWBEDRIJF / VOEDINGSTOESTAND

LANDBOUWVOORLICHTING / SUMMARY

LITERATUURLIJST

### HET WEZEN VAN DE BEVOLKINGSLANDBOUW

DE inheemse bevolking, wier aantal geschat wordt op een millioen zielen, woont in kleine groepen verspreid over geheel Nieuw Guinea, een gebied met een oppervlak van 421 000 km<sup>2</sup>.

Voor haar levensonderhoud is zij afhankelijk van de productie of inzameling van, hoofdzakelijk plantaardig, voedsel. In het bevolkingslandbouwbedrijf is de voortbrenging vrijwel uitsluitend gericht op de directe voorziening in eigen behoeften, die in eerste instantie uitgaat naar zetmeelrijk voedsel, voornamelijk in de vorm van sago-meel (*Metroxylon spec.*), knollen (zoals kladi-*Colocasia esculenta* Schott-, kembili-*Dioscorea spec.*, bataten - *Ipomoea Batates* Poir-) en pisang (*Musa spec.*). Al naar gelang de lokale omstandigheden, treedt een bepaald gewas meer of minder op de voorgrond. In alle streken, waar sago in het wild voorkomt of waar het milieu gunstig is voor de aanplant van deze palmsoort (dat zijn de vaak zeer uitgestrekte semi-geïnuundeerde terreinen van het laagland), is sago het hoofdvoedingsmiddel en de sagowinning het voornaamste element van voortbrenging. In deze z.g. sagostreken is de cultuur van de overige zetmeel-

<sup>1</sup> Hoofd van de Afdeling Landbouw, Hollandia.



rijke gewassen van betrekkelijk onderschikte betekenis. Overigens lenen de drassige sagostreken zich ook weinig voor landbouw, zodat de Papoea er voornamelijk leeft van wat het bos (vooral het sagobos) en de visvangst hem opleveren. Want behalve sago kan het vaak zeer gevarieerde bos een reeks eetbare plantendelen voor de bijvoeding opbrengen, terwijl vooral in de nabijheid van de kust de behoefte aan dierlijk eiwit, meest in de vorm van vis en schaaldieren, betrekkelijk gemakkelijk bevredigd kan worden.

In de regel zal men echter, zo men de beschikking heeft over drooggelegen gronden, nog een kleine, elk jaar van plaats wisselende voedseltuin aanleggen van kladi en pisang, al of niet met tussenbeplanting van andere éénjarige gewassen, als kembili, bataten, cassave (*Manihot utilissima* Pohl.), suikerriet (*Saccharum officinarum* Linn), sajoer liliin (*Saccharum officinarum* Linn. forma) en tabak (*Nicotiana Tabacum* Linn.), terwijl bij de vaste woonhuizen dikwijls een blijvende aanplant van voornamelijk klapper (vooral aan de kust) en pisang voorkomt. In de grote moerasstreken, zoals deze voorkomen tussen de Digoelrivier en Kaap Steenboom, in de Onderafdeling Inanwatan en aan de Geelvinkbaai, zijn de meer naar het binnenland gelegen hogere rivieroeverwallen vaak de enige droogstaande gronden. De keuze van vestiging op deze oeverwallen zal dan ook ten dele daarmee verband gehouden hebben.

Wordt het moerasgebied van de zee gescheiden door een drooggelegen strandwal, dan bevinden zich vaak daarop bevolkingsnederzettingen, en aangezien de zandige strandwal voornamelijk geschikt is voor de cultuur van klapper, treft men daar algemeen, soms tot grote uitgestrektheden, klapperaanplantingen aan (Merauke - Okaba en Sarimi - Dempsta).

Daar de groei van de sagopalm gebonden is aan met zoetwater semi-geïnnundeerde terreinen, zijn lang niet alle moerassen een geschikt sago milieu. Zowel de brakwater- als de diepwatermoerassen vallen hier dus buiten en zijn dientengevolge in de regel onbewoond.

In het op het drassige laagland volgend heuvelland is de mogelijkheid voor sagowinning beperkt tot de eventueel daarin voorkomende drassige grondstukken, en hoe hoger men komt, hoe meer de sago het veld moet ruimen voor knolgewassen, totdat in het bergland, waar de sagopalm niet meer groeien kan, de sago geheel uit het menu ontbreekt.

Met de afname van het sagobestand bij toenemende hoogte boven zee neemt de voedselbouw in intensiteit toe. Daar komt nog bij, dat hoe verder men zich van de kust bevindt, hoe armer het natuurlijk milieu aan dierlijk leven wordt. Dierlijke eiwitten worden schaarser en moeilijker te bemachtigen.

In de lage gebergtezone wordt het gemengde tropische regenbos ijler en bevat meer coniferensoorten, zoals *Agathis*, *Podocarpus* en *Dacrydium*; hogerop treft men *Araucaria*, *Castanea*, *Quercus* aan en daarboven vaak *Casuarina*'s. De gebergtebossen bieden weinig eetbaars voor mens en dier.

In de bergstreken is bovendien de bovengrond dikwijls sterk geërodeerd en

uitgeloofd, met het gevolg, dat de landbouw hier doorgaans het meest intensief beoefend wordt (Wisselmeren, Anggi-meren, Baliem-vallei).

De toegepaste landbouwmethoden zijn uiterst primitief. Wat de gewassenkeuze betreft, kan men onderscheid maken tussen *overjarige* en *eenjarige* gewassen.

Overjarige gewassen treft men als blijvende aanplant aan bij de vaste woonhuizen of, zo dit niet mogelijk is, op zo kort mogelijke afstand daarvan. Tot de bij het woonhuis geplante overjarige gewassen behoren o.a. klapper, broodboom (*Artocarpus communis* Forst), pinang (*Areca Catechu* Linn.), citrus spec. en pisang (het laatste ook als eenjarige aanplant in de voedseltuinen). Het voornaamste overjarige voedselgewas, de sagopalm, komt, wegens zijn gebondenheid aan een semi-geïnundeerd milieu, op kleinere of grotere afstand van het woonhuis voor, al naargelang de ligging der natuurlijke vindplaatsen.

Behalve de sagopalm kan – zoals reeds vermeld – het bos nog andere voor de voeding waardevolle bomen en palmen bevatten, b.v. de broodboom en in het hoger bergland de pandan (*Pandanus* spec.).

Aan onderhoud van de overjarige aanplant wordt niets of alleen het hoogst nodige gedaan. Bij sago beperkt het onderhoud zich hoogstens tot het uitdunnen der stoelen tijdens de winning.

Bij de cultuur van eenjarige voedselgewassen overheerst het *ladangbouwprincipe*. Hierbij wordt het bodemherstel geheel aan de natuur overgelaten. Doorgaans wordt een ladang niet meer dan een jaar gebruikt.

Voor de aanleg van een voedseltuin kapt men als regel een klein stuk bos open, waarbij men veelal de grote en harde boomsoorten laat staan. Vervolgens wordt het opengekapte stuk, in de regel met gebruikmaking van vuur, schoongemaakt en daarna met behulp van een houten pootstok beplant met een der bovenvermelde zetmeelrijke knolgewassen als hoofdbeplanting met daarnaast andere eenjarige gewassen als tussenbeplanting. De beplanting geschiedt vrijwel zonder enig systeem en de tuin heeft dan ook min of meer het aanzien van een moestuin. In streken, waar men last ondervindt van varkens, wordt de aanplant omsloten door een omheining, opgetrokken van takken en kleine stammen of van stenen.

Na de oogst wordt de tuin verlaten en een nieuw stuk bos uitgezocht. Op het verlaten stuk ontwikkelt zich in het regenrijke klimaat al spoedig nieuwe vegetatie. Na verloop van een groter of kleiner aantal jaren komt men op het eerste nu reeds herstelde stuk terug en de cyclus kan opnieuw beginnen.

Uiteraard heeft men voor dit bosladangstelsel een betrekkelijk grote grondruimte nodig, wil men de aanvankelijke bodemvruchtbaarheid op peil houden. Te groter naarmate de bodem van nature minder vruchtbaar, de grondlaag minder diep, de helling groter, het klimaat droger en de temperatuur lager is. Stellen wij bij de bosladangbouw de omlooptijd zeer ruim genomen op gemiddeld 20 jaren en de behoefte aan voedseltuinen op gemiddeld 1/10 ha per persoon per jaar, dan zou theoretisch voor de gehele autochthone bevolking van 1 000 000 zielen de behoefte aan bos-ladanggrond gesteld kunnen worden op 1 000 000 ×

$20 \times 1/10 = 2\ 000\ 000$  ha of  $20\ 000$  km<sup>2</sup>, dat is nog geen 5 % van het totale territoir. Ook al zou het grootste deel van het land om de een of andere reden voor de ladangbouw niet in aanmerking komen (wegens moerassigheid of te grote helling), dan nog is een overmaat aan grondruimte aanwezig voor de ongestoorde beoefening van dit landbouwsysteem. Het hangt dan nog slechts van de bevolkingsspreiding af, of de bosladangbouw in deze extensieve vorm blijvend kan worden beoefend. Over het algemeen is de bevolkingsspreiding op Nieuw Guinea gunstig genoeg om dit mogelijk te maken. Slechts in enkele bergstreken treft men zodanige bevolkingsconcentraties aan, dat men daar tot een meer intensieve vorm van grondgebruik, de *grasladangbouw*, heeft moeten overgaan, b.v. in het Wisselmerengebied en in de Baliemvallei, beide gelegen op ca 1700 m boven zee. In deze laatste streken zijn de omgevende bergheellingen geheel ontbost en is de bevolking moeten overgaan tot de occupatie van de met grassen begroeide drassige dalbodem. De hier toegepaste landbouwmethode bestaat uit het met behulp van een houten spade opwerpen van bedden, die hoog genoeg boven de hoogste grondwaterstand uitkomen om de cultuur van voedselgewassen, hier op de eerste plaats bataten, mogelijk te maken. De gewassen worden op de gebruikelijke wijze met een houten pootstok op de bedden uitgeplant. Na afloop van de oogst volgt opnieuw de voor de ladangbouw kenmerkende braakperiode.

In principe komt deze methode geheel overeen met die, gevolgd door de Marind-stam in het moerasgebied nabij Merauke, waar men het waterbezwaar op overeenkomstige wijze overwint.

Een bijzonderheid bij de cultuurmethode in het Wisselmerengebied is de betekenis, die men hecht aan de graslaag, welke bij het opwerpen der bedden steeds aangebracht wordt tussen de onbewerkte ondergrond en de bewerkte bouwvoor. Behalve een bemestende, schijnt deze graslaag ook nog een drainerende werking uit te oefenen.

Zoals reeds opgemerkt, worden diepwatermoerassen door de autochthonen gemeden. Een uitzondering daarop treft men aan op het Frederik Hendrik-eiland, omdat hier geen andere mogelijkheden voorhanden zijn. Ter verkrijging van de benodigde cultuurgrond worden rondsrijvende biezenvormaties naar een ondiepe plaats gesleept, aan de bodem verankerd en met opgedolven modder verzwaard. Een aldus ontstaan eilandje biedt voldoende ruimte voor de opzet van het woonhuis en de voedseltuin, welke laatste op de gebruikelijke wijze wordt ingericht: de overjarige vruchtbomen (klapper, pinang en broodvrucht) komen om de woning te staan, daarachter volgen de pisang- en de kladi-aanplant en tenslotte de sago-beplanting.

De veehouderij speelt in het bevolkingslandbouwbedrijf slechts een geringe rol. Varkens en kippen zijn wel de enige dieren, die men aantreft en dan nog op slechts beperkte schaal. De dieren lopen los rond en zoeken in hoofdzaak hun eigen voedsel. Alleen sporadisch vindt bijvoeding plaats.

Het houden van varkens geschiedt uitsluitend voor sociale en religieuze doel-

einden en niet voor normale consumptie. Varkens beschouwt men vooral bij de bergpapoea's als een der kostbaarste bezittingen. Zij worden alleen geslacht bij bijzondere gebeurtenissen, waaronder ook de z.g. varkensfeesten te rekenen zijn. Het varkensfeest heeft min of meer het aspect van een markt, immers bij deze gelegenheid vindt een levendige ruil plaats van z.g. geschenkgoederen tussen de van heinde en verre toegestroomde autochthonen. Behalve uit varkensvlees bestaan de bij deze ruil betrokken „geschenken” uit landbouwproducten, zout en, waar het vooral om te doen is, „harta”-goederen, dat zijn bepaalde waardegoederen, zoals schelpen, geslepen stenen en dergelijke.

In het normale leven heeft goederenruil of handel slechts in zeer beperkte mate plaats, aangezien men zijn behoeften, daartoe door omstandigheden gedwongen, vrijwel geheel ingesteld heeft op wat men zelf kan voortbrengen.

De economische en culturele penetratie heeft zich nog slechts tot een betrekkelijk smalle strook aan de periferie van Nieuw Guinea uitgestrekt en alleen in deze gebieden het behoefténcomplex beïnvloed. Het is alleen hier, dat buiten de productie voor de eigen voedselvoorziening ook producten voor de binnenlandse of buitenlandse markt worden voortgebracht of ingezameld.

De mogelijkheid om voor het ruilverkeer te produceren, wordt echter mede in hoge mate beperkt door de factor afstand ten opzichte van het afzetgebied. Een doelbewuste voortbrenging van agrarische producten voor afvoer naar binnen- of buitenland is voorshands alleen van belang in de voor het verkeer gemakkelijk bereikbare gebieden.

Aan de kusten, waar op vele plaatsen een gunstig natuurlijk milieu aangetroffen wordt voor de bevolkingscultuur van klapper, is in de loop der jaren een niet onbelangrijk klapperbestand ontstaan, waarvan het productiepotentieel geraamd kan worden op 8 à 9000 ton copra per jaar. De voornaamste centra zijn het Merauke-Okaba-gebied en de Radja-Ampat-eilandengroep, met kleinere centra nabij Sarmi en op het eiland Biak.

Elders, met name in het heuvelland achter Fakfak, ontwikkelde zich, hoewel nog op bescheiden schaal, de cultuur van de Papoea-nootmuskaat, een half bosproduct.

Waar Agathis-bos op niet te grote afstand van de kust voorkomt, ontstond een copal-export (Sarmi, Japen, Geelvinkbaai, Radja-Ampat).

Tenslotte kan nog genoemd worden de uitvoer van schelpen (Geelvinkbaai en Radja-Ampat) en Crocs (Merauke, Sarmi).

Ten aanzien van de productie voor de binnenlandse markt zijn voor de autochthone bevolking van het kustgebied mogelijkheden weggelegd, voor zover het de voorziening betreft der niet-autochthone bevolkingscentra met land- en tuinbouwproducten, vis e.d. (Sorong, Hollandia, Biak).

Doch zelfs in het kustgebied doet de factor „ligging” zich als productiebeperkende factor sterk gevoelen, vanwege de verspreide ligging der productieplaatsen, gebrek aan doelmatig transport en de onbereikbaarheid van verschillende kuststreken in bepaalde seizoenen van het jaar.

Een andere, reeds ter sprake gebrachte productiebeperkende factor is het *geringe behoeftencomplex* van de bevolking. Het behoeftencomplex is niet alleen zeer beperkt in omvang, doch het is bovendien weinig gedifferentieerd en slechts op de allernaaste toekomst ingesteld, waardoor het verzadigingspunt al spoedig bereikt wordt en de drang tot verdere productie-activiteit afflauwt.

Voorts kunnen als productiebeperkende factoren genoemd worden: *de geringe bevolkingssterkte*, de vooral na de oorlog sterk opgekomen *vraag naar ongeschoolde en geschoolde arbeidskrachten* in de niet-autochthone bevolkingscentra (Sorong, Hollandia), en de in verschillende streken voornamelijk onder de jonge mannen ontstane *trek naar de steden* voor het verrichten van relatief goed betaalde loonarbeid. (Nimboran, Sarmi, Japen, Biak, Noemfoor, Moejoe.)

Tenslotte zijn er nog verschillende factoren van sociale, culturele en religieuze aard, die op de bevolkingslandbouw in het algemeen van invloed zijn, zoals de aard der grondrechten, de traditionele arbeidsverdeling, vigerende religieuze verboden en geboden, bestaande verplichtingen jegens het stamhoofd, respectievelijk de stamgenoten en andere.

Recapitulerende, kan worden geconcludeerd, dat de bevolkingslandbouw zich kenmerkt door:

1. een lage graad van cultuurtechnische ontwikkeling;
2. extensieve bedrijfsvormen, in verband met de grote grondruimte en een geringe numerieke bevolkingssterkte (ladangbouw);
3. sterk versnipperde ligging der tuinen, in verband met de spreiding der bevolking over relatief kleine gemeenschappen;
4. een voornamelijk op eigen voedselvoorziening gerichte productie, in verband met de beperkte mogelijkheden voor een geregeld ruilverkeer;
5. de dominerende invloed van het natuurlijk, ecologisch, milieu op de gangbare voortbrengingsvormen;
6. de beklemming van de agrarische bedrijvigheid in de sociale en religieuze structuur der gemeenschappen.

Exportcijfers

Uitvoer uit Nieuw Guinea in 1951 (Afd. Handel D.E.T.A.)

	Ton	Waarde
1. Copra . . . . .	3 824	f 2 581 000,—
2. Muskaatnoot . . . . .	239	204 000,—
3. Foeli . . . . .	45	132 000,—
4. Bos- en zeeproducten . . . . .	517	986 000,—
5. Ruwe aardolie . . . . .	254 107	8 562 000,—
6. Scrap . . . . .	2 319	1 792 000,—
Totaal . . . . .	261 051	f 14 527 000,—

Uitvoerhoeveelheden van enkele landbouwproducten vóór en na de oorlog (Afd. Handel D.E.T.A.)

	Gemiddeld 1926/1935	1936	1949	1950	1951
	in tonnen				
Copra . . . . .	3 471	4 450	2 721	2 844	3 824
Muskaatnoot . . . . .	463 <sup>1</sup>	503	190	117	239
Foeli . . . . .	40 <sup>1</sup>	80	23	20	45

<sup>1</sup> 1933/1935.

#### DE ARBEID IN HET AGRARISCH BEDRIJF

Aangezien de bedrijvigheid in de landbouw uitsluitend of voornamelijk gericht is op de directe voorziening in de eigen weinig gevarieerde voedselbehoefte, maakt het ten aanzien van de arbeidsaanwending een groot verschil uit, of men het drassige laagland (sago als hoofdvoedsel), dan wel het bergland (knolgewassen als hoofdvoedsel) in beschouwing neemt. Exacte gegevens over de hoeveelheid arbeid, welke nodig is voor de voedselproductie, zijn niet bekend, doch het is duidelijk, dat deze in het drassige laagland aanwijsbaar geringer is dan in het bergland.

De hoeveelheid arbeid, benodigd voor de sagowinning, varieert al naargelang het zetmeelgehalte der bomen en de ligging van de doesoen ten opzichte van de kampong. Meestal zijn de sago-doesoens binnen een dag te bereiken, doch in andere gevallen liggen zij op grotere afstand van de woonsteden verwijderd.

Uit een bij Kampong Odeari (boven Inanwatan) verrichte observatie door de landbouwkundig ambtenaar Zwollo bleek, dat 6 personen (mannen en vrouwen) op één dag 196 kg nat sago-meel wisten te winnen uit ruim  $\frac{1}{3}$  deel van een sago-stam, dit is 35 kg per mandag. Daarentegen leverde een vermoedelijk niet goed gerijpte boom bij Kg. Poeragi slechts 18,5 kg nat sago-meel op, voor de winning waarvan 2 vrouwen één dag nodig hadden. De landbouwkundig ambtenaar voornoemd raamde, mede aan de hand van uit navraag verkregen bevolkingsgegevens, de gemiddelde opbrengst in het Inanwatanse op 120 kg natte sago per boom, de gemiddelde productie op 10 kg per mandag en de gemiddelde sago-consumptie op 1 kg nat sago-meel/hoofd/dag. Een uitleveringsproef wees een uitleveringspercentage aan van 65 % van nat tot luchtdroog meel. Aldus zou een gezin, bestaande uit man, vrouw en 2 volwassen kinderen, per jaar  $365 \times 4 = 1460$  kg aan natte sago nodig hebben, waarvoor de man en de vrouw gezamenlijk 73 dagen arbeid in hun sago-doesoen zouden moeten verrichten.

Ten aanzien van de ladangbouw zijn tot dusver geen arbeidsanalyses verricht met betrekking tot de ontginning, de beplanting, het onderhoud en de oogst per oppervlakte eenheid. Uiteraard hangt de aan de ladangbouw verbonden hoeveelheid arbeid af van de gegeven locale omstandigheden: secundair bos is eventueel gemakkelijker te ontginnen dan primair bos; de voedselbouw op grasladangs vereist, wegens de daarbij benodigde grondbewerking en onkruidbestrijding,

meer arbeid dan die op bosladangs; op rijke gronden kan de occupatieperiode langer gesteld worden dan op arme gronden; laaggelegen terreinen vereisen vaak extra-arbeid voor drainage en dergelijke.

Ten aanzien van de arbeidsverdeling kan worden opgemerkt, dat de vrouw een zeer belangrijke rol speelt in het agrarische productieproces en dat er een vrij scherpe scheiding bestaat tussen de taak van de vrouw en die van de man. Over het algemeen behoren de werkzaamheden, waarbij grote lichaamskracht nodig is, tot de taak van de man, terwijl de lichtere handelingen de vrouw zijn toebedeeld.

	Taak van de man	Taak van de vrouw
a. Bij de ladangbouw:	Het kappen van het bos, het opruimen van het gekapte hout en het aanleggen van de omheining.	Het planten, het verzorgen van de aanplant, het oogsten en het transporteren van de veldvruchten naar huis.
b. Bij de sagowinning:	Het vellen van de sagoboom, het splijten van de stam en het kloppen van het merg. (Het laatste is vaak ook de taak van de vrouw.)	Het kneden en wassen van het geklopte merg. Het transporteren van het meel naar huis, al of niet met de hulp van de man.
c. Overige werkzaamheden:	De bouw van het woonhuis, de bouw van prauwen, de jacht, de visvangst op zee en de bescherming van het gezin tegen vijandelijke overvallen.	De verzorging van het gezin; de verzorging van de varkens; de inzameling van schaaldieren en vis langs het strand en in de riviertjes.

Hoewel enkele der genoemde werkzaamheden ook wel in stam- of familieverband worden uitgevoerd, zoals het boskappen, de drijfjacht, de prauwenbouw en de verdediging tegen overvallen, is het agrarisch bedrijf in de regel een gezinsbedrijf.

Bij beschouwing van de bovengestelde arbeidsverdeling tussen de man en de vrouw ontkomt men niet aan de indruk, dat de vrouw wel zeer zwaar belast is. Men neme echter in aanmerking, dat dit een traditionele arbeidsverdeling is, daterende uit de tijd, dat men nog stenen bijlen gebruikte en de functie van krijgsman zeer belangrijk was. Na de invoer van ijzeren bijlen en kapmessen en de pacificering van grote delen van Nieuw Guinea is de taak van de man in feite zeer verlicht. De traditionele structuur van de sociale organisatie is echter onveranderd gebleven. De man kan in het huidige tijdsbestek met minder arbeidsinspanning zijn traditionele werkzaamheden verrichten, waardoor hij de beschikking heeft gekregen over meer vrije tijd. Dit is vooral opvallend bij de nog niet gehuwde manlijke bewoners. Vele jongelieden hebben in de kampong nu betrekkelijk weinig om handen, waardoor het mogelijk wordt, dat zij buiten de eigen gemeenschap als ongeschoolde arbeidskracht diensten verrichten, zonder dat daardoor de voedselvoorziening van de gemeenschap in gevaar wordt gebracht. De jonge

mannen verrichten veelal zonder tegenzin voor kortere of langere tijd elders goed betaalde loonarbeid, ook al omdat in vele streken de grootte van de vereiste bruidschat aanmerkelijk is toegenomen.

Tegen tewerkstelling van autochthonen in niet autochthone bevolkingscentra kan in principe weinig bezwaar bestaan, zo men slechts zorg draagt, dat dit onttrekken van de mannelijke bevolking aan de eigen gemeenschap bepaalde toelaatbare grenzen niet overschrijdt en dat ten opzichte van de arbeidsvoorwaarden en sociale verzorging der arbeiders redelijke normen in acht worden genomen, waarop van Overheidswege uiteraard toezicht moet worden uitgeoefend. Wel lijkt het wenselijk de onttrekking van arbeidskrachten zoveel mogelijk te beperken tot die streken, welke geen of weinig economische ontplooiingsperspectieven bieden, hetzij vanwege het ongunstige natuurlijke milieu (Biak), hetzij door haar afgelegen ligging (centraal berg- en heuvelland).

Uit de reeds genoemde omstandigheid, dat door de pacificering en invoer van ijzeren gereedschappen de traditionele taak van de man in het arbeidsproces aanmerkelijk lichter geworden is, terwijl die van de vrouw vrijwel onveranderd is gebleven, kan de gevolgtrekking worden gemaakt, dat het arbeidsvermogen van de vrouw nu bepalend geworden is voor de maximaal bereikbare gezins-ladang-productie. Bijgevolg zal een eventuele vergroting van dit productievermogen slechts verkregen kunnen worden, wanneer de man een groter aandeel in de agrarische gezinsarbeid op zich neemt, waartoe de bestaande adat-gebruiken op dit punt doorbroken moeten worden.

#### HET KAPITAAL IN HET LANDBOUWBEDRIJF

Zoals uit het voorgaande blijkt, is het Papoea-bedrijf uitgesproken kapitaalarm. Geld speelt daarin geen rol van enige betekenis, terwijl het werktuigenkapitaal vrijwel alleen bestaat uit enkele eenvoudige voorwerpen, als bijlen, kapmessen, pootstokken, graafstokken, sagokloppers, sagowasbakken, sagobezinkbakken en draagnetten.

De ijzeren bijlen en kapmessen vormen het voornaamste en tevens kostbaarste onderdeel van het werktuigenbezit, omdat zij van buiten zijn aangevoerd en alleen door ruil of met geld verkregen kunnen worden. De overige voorwerpen worden in eigen kring aangemaakt en zijn uiterst primitief, zonder direct onpractisch te zijn.

De in Indonesië zo populaire *patjol* heeft in de autochthone landbouw nog maar zeer sporadisch toepassing gevonden, wat, gelet op het hiervoren geschetste karakter van de autochthone landbouw, ook niet te verwonderen valt. Slechts plaatselijk, o.a. in de omgeving van Hollandia en Seroei, heeft dit hakwerktuig ingang gevonden, b.v. bij de cultuur van groenten.

Nog minder dan de *patjol* past de ploeg in het huidige autochthone landbouwsysteem. De als trekkraft benodigde runderen komen trouwens alleen nabij Merauke voor, waar dit vee geruime tijd vóór de oorlog is ingevoerd.



In dit gebied wordt de ploegbouw reeds vele jaren uitsluitend door niet-autochthonen (Javanen) toegepast bij de sawahpadi-cultuur. Merkwaardig is, dat deze grondbewerkingsmethode bij de Papoea nooit enige belangstelling heeft kunnen opwekken.

## VOEDINGSTOESTAND

Een na de oorlog ingesteld menu-onderzoek in een vijftal kust- en bergkampongs in Australisch Nieuw Guëna (Report of the New Guëna Nutrition Survey Expedition 1947) heeft aangetoond, dat, hoewel de Papoea onder normale omstandigheden in staat is voldoende voedsel voort te brengen voor zijn levensonderhoud, het menu, naar moderne maatstaven gerekend, dikwijls slecht uitgebalanceerd is. Het bevat waarschijnlijk wel voldoende calorieën, doch te veel daarvan wordt geleverd door koolhydraten en niet voldoende door vetten en eiwitten. Ofschoon de klassieke symptomen van sterke eiwit-ondervoeding, te weten oedeem en laag serum proteïn, niet geconstateerd zijn, wordt het dieet, en wel in het bijzonder dat van de bergbewoners, bepaald te eiwitarm geacht. Kinderen ondervinden hier meer nadeel van dan volwassenen, ook al vanwege de omstandigheid, dat volgens de gewoonte het grootste gedeelte van het beschikbare dierlijke voedsel gereserveerd dient te worden voor de volwassen mannen. De opname van mineralen en vitamines is waarschijnlijk niet toereikend.

Voedselopname per persoon per dag in de onderzochte kampongs

Kampong	Calorieën	Eiwit in grammen			Calcium in grammen	Vitamines in m.g.	
		Dierlijk	Plantaardig	Totaal		B <sup>1</sup>	C.
1. Busama . . .	1 223	4,7	14,4	19,2	0,5	0,7	137
2. Kaiapit . . .	1 609	3,1	21,7	24,8	0,6	1,05	216
3. Patep . . .	1 904	2,1	22,3	24,4	0,6	1,7	244
4. Kavataria . . .	1 600	22,4	18,9	41,3	0,3	1,25	142
5. Koravagi . . .			Niet bepaald				

Een korte beschrijving van de vijf genoemde kampongs volgt hieronder:

1. *Busama* is een kustkampong op enkele kilometers afstand van Lae.

De kampong is gelegen op een 50 meter brede zandige kuststrook, waarop het steile heuvelland onmiddellijk aansluit. De bevolking legt op de steile hellingen haar voedseltuinen (ladangs) aan met kladi als hoofdgewas en maïs, suikerriet, sajoer lili, pisang en papaja als bijgewassen. Er staan vele klapperbomen langs het strand, terwijl uit de in de buurt gelegen moerassen belangrijke hoeveelheden sago gewonnen kunnen worden. Kleine hoeveelheden vis en schaaldieren verkrijgt men uit zee en smalle krekken; op bepaalde tijden van het jaar echter worden grotere hoeveelheden vis gevangen. Het hoofdvoedsel is kladi (taro), aangevuld met sago. Als bijzonderheid dient nog vermeld te worden, dat de kampong zich

ten aanzien van haar voedselproductie nog niet geheel hersteld heeft van de verwoestingen, aangericht tijdens de oorlog, zodat waarschijnlijk hierdoor het gevonden calorieëngetal niet direct gunstig is.

Het natuurlijk milieu van deze streek heeft veel overeenkomst met verschillende delen van de noordkust van Nederlands Nieuw Guinea en met de kust van het eiland Japen, waar het steile heuvelland eveneens tot vlak aan zee doorloopt.

2. *Kaiapit* maakt deel uit van een grote groep van kampongs, gelegen in het vlakke, alluviale grasland van de Boven Markham Valley op een hoogte van ca 300 meter boven zee en op 90 km afstand van Lap. De tuinen in de vlakke, die dikwijls overstromd worden, produceren voornamelijk pisang, doch ook wat suikerriet en papaja, terwijl bij elke kampong klapperbomen, broodbomen en andere vruchtbomen voorkomen. Van de grasladangs aan de hellingvoet komen bataten, cassave, sajoer lilin, maïs en suikerriet af, terwijl de kladi geplant wordt op de steilere hellingen. Er is wat varkenshouderij, terwijl ook wilde varkens voorkomen. Het hoofdvoedsel bestaat voor ca 55 % uit pisang en voor 45 % uit bataten. De bevolking maakt een gezonde indruk, terwijl ten tijde van het onderzoek ruimschoots voedsel aanwezig was.

In zekere opzichten komen de omstandigheden hier overeen met die van de kampongs bij Genjem in de Grime-vlakte achter Hollandia, waar echter ook veel sago en kladi gegeten wordt in stede van bataten.

3. *Patep* is een typische kampong van het hogere bergland van Nieuw Guinea. Het is gelegen op ca 1200 m boven zee. Bataten en kladi, afkomstig van de bosladangs op de hellingen, zijn het hoofdvoedsel. Aanvullend voedsel uit de tuinen zijn sajoer lilin, maïs, suikerriet, papaja, pisang, komkommer, bonen en laboe (*cucurbita moschata* Duch). Voorts levert het bos verschillende soorten eetbare vruchten en bladeren op, o.a. de vetrijke vruchten van de pandan-palm. Klapper kan op deze hoogte niet goed groeien. Veel varkens worden gehouden in varkenshokken; deze zijn alleen bestemd om bij feestelijke gelegenheden te worden geslacht. Voorts brengt de jacht van tijd tot tijd nog wel wat wild op.

4. *Kavataria* is een kustkampong van het koraaleiland Kiriwina in de Trobriand Eilanden-groep. Het natuurlijk milieu komt vermoedelijk overeen met de vele koraaleilanden op de noord- en westkust van Nederlands Nieuw Guinea. De bevolking heeft een overvloed aan vis en schaaldieren, vandaar het relatief hoge cijfer voor het eiwitverbruik. Het hoofdvoedsel bestaat uit kembili (yams), aangevuld met bataten en kladi plus vis en schaaldieren. Voorts is een overvloed van klapper beschikbaar voor consumptie, terwijl van het overschot copra bereid wordt voor export. De bevolking is zeer goed gebouwd en ziet er gezond uit.

5. *Koravagi* is een typische kampong van een breed kustmoerasgebied. Zij is gelegen aan een der vele getijriviertjes van de Purari Delta. Bij hoogtij staan de hoogst gelegen grondstukken enkele decimeters boven de waterspiegel, terwijl bij laagtij het gebied één grote modderbank is. De voedseltuinen zijn klein en van

weinig betekenis. Men verbouwt er hoofdzakelijk wat kladi en suikerriet. Sagobossen komen veelvuldig voor en sago is dan ook het hoofdvoedsel. Voorts treft men er veel klapperbomen en broodbomen als overjarige aanplant aan. Het water levert vis op, garnalen en schaaldieren, terwijl ook sagowormen bijdragen tot het eiwitdieet. Het dagelijkse menu van de bevolking is hier helaas niet geanalyseerd. De bevolking ziet er verre van welvarend uit; de meerderheid scheen slecht gevoed.

Ter vergelijking van de bovengegeven cijfers volgt hieronder het eiwitdieet in enkele andere landen (De voeding in de Tropische zone en haar problemen, Ir A. Perk):

	Calorieën	Eiwit (grammen)		
		Dierlijk	Plantaardig	Totaal
Java en Madoera . . . . .	2 045	4,4	41,9	46,3
Suriname . . . . .	2 831	8,9	49,3	58,2
Nederland . . . . .	3 007	37,4	39,1	76,5

Een verbetering van het bevolkingsmenu in Nederlands Nieuw Guinea zal vermoedelijk in eerste instantie gericht moeten zijn op een groter eiwitverbruik. Hiervoor is aan te bevelen:

- a. Uitbreiding van het voedselgewassenassortiment, vooral met eiwitrijke peulvruchten.
- b. Verbetering van de visstand in de binnenlandse wateren.
- c. Vergroting van de veestapel.

#### LANDBOUWVOORLICHTING

De evolutie van de bevolkingslandbouw naar een hoger niveau zal zich slechts moeizaam en langzaam voltrekken, immers zij zal mede afhankelijk zijn van het tempo, waarin de culturele en sociale omvorming van de bevolking plaats zal hebben. Het is om deze reden niet te verwachten, dat de agrarische productie der inheemsen zich op korte termijn aanzienlijk zal vergroten, noch wat het voedselgewassen-, noch wat het handelsgewassenbeschoot betreft.

Eerst wanneer de ontsluiting van de meestal nog besloten volksgemeenschappen verder zal zijn voortgeschreden en het geldverkeer meer tot ontwikkeling is gebracht, mag men rekenen op een aanwijsbare neiging tot grotere agrarische activiteit. Een evolutie in deze richting is trouwens reeds merkbaar in die streken, waar het contact van de inheemse bevolking met niet-autochthonen een meer intensief karakter draagt. Het is vooral in deze voor het verkeer gemakkelijk toegankelijke gebieden, dat de Landbouwdienst zijn aangrijpingspunten heeft en streeft naar een geleidelijke opheffing van de inheemse landbouw. De landbouwkundige ontwikkeling wordt onder meer gezocht in rationalisering van de

huidige extensieve landbouwvormen, uitbreiding van het voedselgewassen-assortiment, inschakeling van "cash crops" in het huidige cultuurschema, betere verwerking der handelsgewassen, verbetering van de productenafzet, verbreding van de coöperatieve gedachte, het geven van landbouwonderwijs en dergelijke.

Gemeend wordt, mede gelet op de grote grondruimte, dat voorlopig geen geweld moet worden gedaan aan de huidige, extensieve en economisch weinig kwetsbare bedrijfsvormen, waarin in eerste instantie de eigen voedselvoorziening veilig wordt gesteld. Doch wel wordt bij voortdurende propaganda gemaakt voor de cultuur van arbeidsextensieve overjarige handelsgewassen, als klapper, nootmuskaat, cacao en koffie, die gemakkelijk zijn in te passen in de bestaande ladangbouw, terwijl in andere streken, nabij niet-autochthone bevolkingscentra gelegen, veel aandacht wordt besteed aan de voortbrenging van marktproducten, zoals groenten, fruit, aardnoten, sojabonen en dergelijke.

Deze propaganda en voorlichting van de Landbouwdienst heeft ontegenzeggelijk reeds locale successen geboekt. Verschillende bij de autochthone bevolking voorheen niet of slechts in zeer geringe mate aangeplante eenjarige gewassen, zoals maïs, aardnoten, katjang idjo, sojabonen, tabak en groenten, worden thans plaatselijk in kleinere of grotere uitgestrektheden door haar voor de binnenlandse markt in cultuur genomen. Onder meer is dit het geval in het bevolkingscentrum Seroei, waar in betrekkelijk korte tijd, dank zij een complex van maatregelen, een vrij belangrijke bevolkingsgroenten- en fruitcultuur is ontstaan, waarvan de afvoer in 1950 reeds een omvang van ca 60 ton per jaar bereikte. Buitendien is hier belangstelling gewekt voor de teelt van maïs, aardnoten, tabak en tevens voor de bereiding van gezouten visproducten.

Zo is ook in de omgeving van Hollandia, dat een gunstig milieu bezit voor de afname van eenjarige gewassen, een toenemende agrarische activiteit te onderkennen in dezelfde trant. Zelfs ontstond hier in begin 1952 uit eigen beweging een 1500 leden tellende inheemse coöperatieve organisatie, welke de productie en de afzet verzorgt van land- en tuinbouwproducten, voornamelijk van groenten, pisang en klapper.

Daarentegen had de propaganda voor eenjarige gewassen praktisch geen resultaat bij de *autochthone* bevolking in de Merauke-streek. Men beschikt daar over een uitgestrekt klapperareal, dat zelfs te groot is om volledig geëxploiteerd te worden. Kennelijk zijn de baten uit deze klappercultuur voorshands voldoende groot om aan de geldbehoefte der autochthonen geheel tegemoet te komen. De nabij Merauke aanwezige padi-cultuur wordt, zoals reeds opgemerkt, uitsluitend beoefend door aldaar gevestigde Javanen, Timorezen en andere Indonesische bevolkingsgroepen.

Ten aanzien van de overjarige handelsgewassen, waarvan de klapper en de nootmuskaat de voornaamste representanten zijn, wordt getracht de productie te stimuleren door het beschikbaar stellen van gezochte inducementgoederen, zoals visgarens, haken, bijlen, kapmessen en dergelijke. De moeilijke en onregelmatige

afvoeraccommodatie is plaatselijk nog een beletsel voor een geregelde exploitatie van de overjarige aanplant, doch in het laatste jaar is een toenemende verbetering op dit gebied te constateren.

Voor de bevordering van de cacao-, koffie- en vruchtbomencultures wordt plantmateriaal in eigen vermeerderingstuinen van de Landbouwdienst opgekweekt ter verstrekking aan de bevolking. Een belangrijke taak heeft voorts het plattelandslandbouwonderwijs te vervullen.

Gelet op de bestaande bevolkingslandbouwmethoden komen, op de eerste plaats de arbeidsextensieve overjarige gewassen voor inschakeling in het bestaande cultuursysteem in aanmerking. De productie van eenjarige gewassen zal eerst dan een aanmerkelijke uitbreiding kunnen ondergaan, wanneer de arbeidsproductiviteit in het bevolkingsbedrijf belangrijk vergroot wordt. Dit betekent, dat het bedrijf tevens aanmerkelijk kapitaalintensiever zal moeten zijn. Zo kan toepassing van veetractie de arbeidsproductiviteit reeds aanmerkelijk verhogen. Hetzelfde, doch in versterkte mate, kan bereikt worden door het introduceren van eenvoudige mechanische bewerkingen in de bedrijfsvoering. Wil men voorkomen, dat het agrarische bedrijf zich op de duur ontwikkelt in de richting van het kapitaallose patjolbedrijf, met een daaraan inhaerent laag productievermogen, zo zal men de evolutie van de bevolkingslandbouw onvermijdelijk in de richting van het semi-gemechaniseerde gezinsbedrijf moeten zien te sturen.

Hoewel het nog geruime tijd zal duren, alvorens de bevolking op zo'n trap van ontwikkeling staat, dat zij het mechanisch element in haar bedrijf zal kunnen opnemen, is het alleszins gewenst om voor een zodanige evolutie een open oog te hebben.

In dit verband moge gewezen worden op het z.g. streekplan „Nimboran”, welke een versnelde opheffing van het totale maatschappelijk bestel in een achterlijke streek als doel stelt. Hierbij wordt in de agrarische sector mede aandacht besteed aan het vraagstuk op welke wijze de arbeidsproductiviteit vergroot kan worden door een lichte mechanisatie van verschillende cultuurhandelingen.

Tenslotte verdient nog vermelding, dat de Landbouwdienst ressorteert onder de afdeling Economische Zaken van de Dienst voor Economische en Technische Aangelegenheden. De personeelsformatie omvatte voor het jaar 1952: 5 academisch gevormde landbouwconsulenten, 12 landbouwkundige ambtenaren, 2 tuinbouwkundige ambtenaren, 1 binnenvisserij-ambtenaar, 1 keuringsambtenaar, 5 landbouwopzichters, 3 landbouwgoeroes, 37 landbouwmantri's en enig administratief personeel. De begroting voor dit jaar vermeldde een bedrag van f 893 461,- aan uitgaven en f 315 250,- aan middelen.

## SUMMARY

## NATIVE AGRICULTURE

The native population, which is estimated at one million, lives in small groups scattered over an almost inaccessible area extending over 421,000 km<sup>2</sup>.

The object of native agriculture is first and foremost to meet the individual need, which mainly comprises *products rich in starch*, such as sago (*Metroxylon spec.*), tubers (taro, *Colocasia esculenta* Schott.), yams (*Dioscorea spec.*), sweet potatoes (*Ipomoea Batatas* Poir) and bananas (*Musa spec.*).

The present production methods are determined by the natural, ecological environment.

In the generally swampy plains, where the sago grove is a natural part of the forest, or where conditions are favourable to this palm species, *sago* is the main food and sago production the principal means of subsistence. Besides sago, the lowland forest with its richly varied vegetation produces a range of edible parts of plants for additional feeding, while especially in the neighbourhood of the coast the need for animal protein is rather easily met from the wild pigs, fish and shell-fish, which abound there.

In consequence, food agriculture is negligible, though there are often extensive *coconut plantations* in coastal regions, in particular on coastal sandridges, which are eminently suited for this culture.

In the hilly country immediately behind the swampy lowlands sago production is only possible on marshy land. The *sago palm gets scarcer with increasing altitude* and food agriculture increases accordingly.

The agricultural methods applied are primitive, but on closer view it appears that, considering local conditions, they are the most obvious.

Annual food crops are usually grown by *ladang culture* (shifting cultivation) with which the recovery of the soil is entirely left to nature.

In native agriculture *livestock keeping* is of small account, only pigs and chickens being sporadically found.

Pigs are exclusively kept for social and religious purposes and not for normal consumption. In normal life barter or trade is seldom practised, since the native is compelled by circumstances to adapt himself entirely to what he can produce himself.

The economic and cultural penetration has extended only over a narrow strip of land along the coast, where it has affected the complex of requirements. It is only in such areas that there is additional production or *collection of commercial products* for the home or foreign market, namely of copra, nutmeg, copal, shells and crocodiles' skins for the foreign market and wood, fish, fruit and vegetables for the local market. This is, however, adversely affected by the scattered situation of the production centres, the small complex of requirements, the sparse population, and some social, cultural and religious factors

Export figures  
Exports of New Guinea in 1951 (Trade Section D.E.T.A.)

	Tons	Value
1. Copra . . . . .	3 824	Dfl 2 851 000,—
2. Nutmeg . . . . .	230	204 000,—
3. Mace . . . . .	45	132 000,—
4. Forest and sea products . . . . .	517	986 000,—
5. Petroleum . . . . .	254 107	8 562 000,—
6. Scrap . . . . .	2 319	1 792 000,—
Total . . . . .	261 042	Dfl 14 527 000,—

Pre- and post-war exports of some agricultural products (Trade Section D.E.T.A.)

	Average 1926/1935	1936	1949	1950	1951
	in tons				
Copra . . . . .	3 471	4 450	2 721	2 844	3 824
Nutmeg . . . . .	463 <sup>1</sup>	503	190	117	239
Mace . . . . .	40 <sup>1</sup>	80	23	20	45

<sup>1</sup> 1933/1935.

As regards the *labour* division within the family there is a strict line of demarcation between the traditional task of woman and that of man. On the whole the work requiring bodily strength, such as timber-felling, hunting, house-building and the protection of the family, are among the duties of the male, whereas the lighter work, including planting, the tending of the plantations, harvesting, the beating and washing of sago, the care of the family and the pigs, is done by woman. Through the pacification of large parts of New Guinea and the introduction of the iron axe and the chopping-knife the task of the male native has been considerably lightened. The traditional social structure, however, has not changed, so that woman is now often unduly burdened and her husband has a lot of leisure time, which he cannot make productive in his village community, without violating existing adats (native customs).

In principle, there can be little objection to the employment of natives in non-native population centres, provided the outflow of male workers does not exceed certain limits and reasonable standards are set for the labour conditions and social care of the workers. This should, of course, be controlled by the Government.

A post-war *dietetic enquiry* (nutrition survey), made in five coastal and mountain kampongs (villages) in Australian New Guinea, has shown that, though in normal conditions, the Papua is able to produce enough food for his livelihood, the diet is, according to modern standards, often ill-balanced. It probably contains

sufficient calories, but they originate rather too much from carbo-hydrates, and too little from fats and proteins.

The *future development of native agriculture* will be a laborious and slow process. In fact, any perceptible increase in the agricultural activity will be out of the question, before the usually closed communities will be further opened up and money will be introduced as a medium of exchange. Agricultural development is sought, amongst other things, in the rationalization of the present extensive forms of agriculture, the extension of the food assortment, the *inclusion of cash crops* in the present cropping plan, better treatment of commercial crops, improvement of the marketing of products, encouraging cooperation, agricultural education, etc.

In 1952 the *staff of the agricultural service* comprised: 5 university-trained agricultural advisers, 12 agricultural officers, 2 horticultural officers, 1 inland fishery official, 1 inspection official, 5 agricultural supervisors, 3 agricultural teachers, 37 agricultural mantries (native assistants), and some administrative personnel.

On the 1952 balance sheet figure Dfl. 893 461,- for liabilities and Dfl. 315 000,- for assets.



## LITERATUURLIJST

1. ROUX, C. C. F. M. LE, De Berg-Papoea's van Nieuw Guinea en hun woongebied, 1948-1950, 3 delen, met platenalbum, Leiden, E. J. Brill.
2. VEER, K. VAN DER, Land- en tuinbouw, Hoofdstuk XII van het boekwerk Nieuw Guinee onder hoofdredactie van Dr Ir W. C. Klein, Molukken Instituut, De Bussy, Amsterdam, 1938.
3. HOGGIN, H. IAN, Native land tenure in New Guinea, *Oceania* X, blz. 113-165, 1939
4. —, Experiments in civilization, London, 1939.
5. BELL, F. Z. S., The place of food in the social life of the Tanga, *Oceania* XVII, blz. 139-172, 310-326, 1947.
6. Report of the New Guinea nutrition survey expedition 1947, Department of Internal Territories, Canberra, 1950.
7. PERK, Ir A., De voeding in de tropische zone en haar problemen, 's-Gravenhage, 1950.
8. LAM, H. J., Fragmenta Papuaana, met 2 kaarten en 32 tekstfiguren, *Sargentia*, deel V, Massachusetts, 1945, published by the Arnold Arboretum of Harvard University, Jamaica Plain, Mass., U.S.A.
9. MALINOWSKY, B., The dynamics of culture change, Yale University Press, 1945.
10. Uittreksel van het algemeen verslag van de Nederlands-Indische-Amerikaanse expeditie naar Nieuw Guinea 1938-1939 (Archhold-expeditie), T. A. G. LVII, blz. 233-247, 404-422, 1940.
11. WHITING, Becoming a Kwoma, Teaching and Learning in a New Guinea Tribe, Yale Univ. Press, 1941.
12. KEESING, F. M., The South Seas in the Modern World, New York, 1941.
13. Verslag Studiecommissie Nieuw Guinea, 1948.
14. WILLIAMS, F. E., Practical Education: The reform of Native Horticulture, Anthropology, Report no 14, Port Moresby, 1933.
15. BEAGLEHOLE, E. en P., Pangai, Village in Tanga, Wellington, 1941.
16. VINK, Dr G. J., De grondslagen van het Indonesische Landbouwbedrijf, Wageningen.
17. FIRTH, R., Primitive Polynesian Economy, London, 1939.
18. MALINOWSKY, B., Argonauts of the Western Pacific, London, 1922.
19. HOGGIN, H. I., Native Culture of Wageo, *Oceania*, V, 308-337, 1934.
20. SCHOPHUYS, H. J., Het natuurlijk en economisch milieu van Nieuw Guinea. Niet gepubliceerd rapport (1947).
21. BEUSECHEM, D. VAN, Overzicht van de morfologische, geologische en klimatologische gesteldheid van Nederlands Nieuw Guinea, zomede beschrijvingen van een 14-tal gebieden, waarvan gegevens ten aanzien van de bodemgesteldheid en landbouwmogelijkheden bekend zijn. Rapport Bodemkundig Instituut, 1947.

IR J. HAM<sup>1</sup>

## AFDELING II. LANDBOUWONDERWIJS

## LANDBOUWONDERWIJS / SUMMARY

HET landbouwonderwijs op Nieuw Guinea is nog van recente datum, omdat vóór 1941 alle aandacht geschonken werd aan het organiseren van het landbouwonderwijs op Java en in andere meerbevolkte centra. Eerst na 1945, toen de opvoeding van en het onderwijs aan de autochthone bevolking van Nieuw Guinea in het middelpunt van de belangstelling kwamen te staan, werd mede aan het landbouwonderwijs meer aandacht besteed.

Momenteel wordt het landbouwonderwijs hier te lande in drieërlei vorm gegeven, t.w.:

1. op de volksscholen en de vervolgscholen in de vorm van het aanleggen van schooltuinen. Dit betreft dus uitsluitend praktisch onderricht;
2. op 1- à 2-jarige landbouwpraktijkcursussen, waar aan abiturienten van de volksscholen op de praktijk gericht landbouwonderwijs met een minimum aan theoretische kennis wordt gegeven;
3. op 2-jarige landbouwmantricursussen, welke aan abiturienten van de vervolgschool een dienstopleiding tot landbouwmantri geven en als zodanig onder het begrip vakonderwijs gebracht kunnen worden.

Landbouwonderwijs wordt dus in feite alleen gegeven op de onder 2 genoemde cursussen, waarvan er drie op Nieuw Guinea aanwezig zijn. Het bereikt slechts een relatief gering aantal inheemsen en is te kostbaar van opzet om het massaal te doen zijn.

Nu zijn de omstandigheden op Nieuw Guinea van die aard, dat het uitermate moeilijk is een systeem te vinden, dat aan alle eisen van een goed opgezet landbouwonderwijs voldoet, en in het bijzonder voor de voornaamste vorm daarvan, het plattelandslandbouwonderwijs.

Plattelands- of landelijk landbouwonderwijs moet in het algemeen aan de volgende *voorwaarden* voldoen:

1. het moet gericht en afgestemd zijn op het ontwikkelingspeil der leerlingen, op hun aard en levensgewoonten en tenslotte op het niveau van de lokale landbouw;
2. de leerlingen moeten het geleerde in de praktijk kunnen toepassen;
3. het onderwijs moet massaal te organiseren zijn.

<sup>1</sup> Landbouwconsulent, Hollandia

Het landelijk landbouwonderwijs in meer ontwikkelde landen is in feite gebaseerd op het opvoeden van en het bijbrengen van landbouwkennis aan boerenzoons en boeren, d.w.z. aan lieden, die van jongs af aan zijn grootgebracht in een landbouwsfeer, dus in een milieu, waarin als middelpunt van de belangstelling en de aandacht de landbouw en het landbouwbedrijf staan.

Nu komt in de inheemse maatschappij op Nieuw Guinea een boerenstand niet voor en de Papoea is van huis uit geen boer of landbouwer. Hier kan de taak van het landbouwonderwijs dus niet zijn een onderricht *aan* boeren, maar een onderricht, een vorming *tot* boeren. Dit maakt het landbouwonderwijs aan volwassenen, zoals dat b.v. in Nederland gebeurt in de vorm van land- en tuinbouw cursussen en in Indonesië in de vorm van dessacursussen, zeer moeilijk. Het is vrijwel niet mogelijk om de oudere generatie middels een stelsel van landbouw cursussen om te vormen tot echte boeren. Het aangrijpingspunt voor het landbouwonderwijs op Nieuw Guinea blijft derhalve voornamelijk beperkt tot de jeugd.

Bijna iedere Papoea teelt wel enig gewas, doch dit geschiedt op zulk een primitieve wijze en daarbij op zulk een kleine schaal, dat men het moeilijk landbouw kan noemen. Deze voortbrenging neemt in het leven van de autochthonen geen overheersende plaats in, zoals dat bij een echte boer wel het geval is, doch dient slechts ter bevrediging van één der levensbehoeften en staat als zodanig op één lijn met b.v. de jacht of het bouwen van een huis.

Landbouwonderwijs zonder meer, dus zonder dat verandering en verruiming optreedt in de gehele levenssfeer, zal doorgaans weinig vrucht afwerpen.

Anders wordt dit, wanneer door aanraking met de buitenwereld en met de Westerse cultuur de eigen levensvisie zich wijzigt en het behoeftencomplex groter wordt. In dit geval zal vraag ontstaan naar nieuwe artikelen, die slechts voor geld of door ruil verkregen kunnen worden.

Men zal uitzien naar *geldinkomsten*, waarbij aanvankelijk de weg van de minste weerstand gekozen wordt. D.w.z., dat de kustbevolking zich in eerste instantie zal gaan toeleggen op de winning van zeeproducten of op de bereiding van copra en niet op de feitelijke geregelde landbouw. Slechts als de prijszetting van bepaalde specifieke landbouwproducten de bevolking bijzonder lucratief voorkomt, zal zij geneigd zijn over te schakelen naar een geregelde cultuur van voor haar nieuwe landbouwgewassen.

De bevolking meer in het binnenland zal de noodzakelijke geldinkomsten vooralsnog trachten te verkrijgen door het verzamelen van bosproducten, doch zij zal zich gemakkelijker lenen voor een grotere agrarische activiteit, omdat zij reeds, zij het in zeer beperkte mate, de landbouw beoefent.

Ten aanzien van de leeftijd der leerlingen, waaraan landbouwonderwijs gegeven wordt, is men in andere landen tot de conclusie gekomen, dat landbouwonderwijs niet op te jeugdige leeftijd mag worden afgesloten. Voor Nieuw Guinea geldt dit in versterkte mate.

Immers, een *abituriënt van het landbouwonderwijs* in Nieuw Guinea zal in de kam-

pong met het geleerde geheel eenzaam komen te staan in een maatschappijtje, dat vreemd en soms zelfs afwijzend staat tegenover het geleerde en de daarmee gepaard gaande nieuwe levensopvatting. Zelfstandig kan hij alleen dan wat presteren, als hij volwassen is. Dit houdt in, dat de abiturient eerst op volwassen leeftijd de school of cursus mag verlaten, of wel hij moet, wanneer hij op jongere leeftijd het onderwijs beëindigd heeft, in zijn eigen milieu tot aan de volwassen leeftijd intensieve steun ontvangen, b.v. in de vorm van een Overheidsnazorg.

Ten aanzien van de *beginleeftijd*, waarop met het landbouwonderwijs wordt aangevangen, lijkt het gewenst om bij de jeugd zo vroeg mogelijk aandacht en belangstelling voor de landbouw op te wekken, ten einde iets in de plaats te stellen voor datgene, wat elders de boerenzoons als het ware met de paplepel wordt ingegeven.

Het behoeft nog geen specifieke landbouwkennis te zijn, dat kan later komen, doch wel het opwekken van belangstelling voor het planten- en dierenleven, de daarop van invloed zijnde functies van bodem en klimaat en dergelijke, alles op zeer eenvoudige leest geschoeid en ten dele te impregneren in de leerstof van het algemeen vormend onderwijs.

De aanleg van schooltuinen kan hierbij van veel nut worden geacht, voor zover de streek zich voor landbouw leent. Is dit niet het geval, dan kan de aandacht beter geleid worden naar economische objecten, die meer passen in het kader der locale natuurlijke omstandigheden.

Het vorengaande voert tot de volgende conclusies:

1. Voor een ontwikkeling van de landelijke bevolking van Nieuw Guinea is – naast algemeen onderwijs – landbouwonderwijs alléén niet voldoende.
2. De aard en intensiteit van het landbouwonderwijs dienen afgestemd te worden op de economische mogelijkheden van het gebied.
3. Is elders het landbouwonderwijs gebaseerd op het opvoeden en onderrichten *van* boeren(zoons), op Nieuw Guinea heeft dit onderwijs tot taak het opleiden *tot* boeren en het opvoeden tot arbeidzaamheid.
4. Dit onderwijs kan slechts goede resultaten afwerpen, indien een drang tot meerdere productie bestaat als gevolg van een groeiend behoeftencomplex, dat in eerste instantie ontstaat door penetratie van buiten.
5. Het aangrijppingspunt voor het landbouwonderwijs kan slechts zijn de jeugd. Het is vrijwel niet mogelijk om de oudere generatie alsnog om te vormen tot wezenlijke boeren.
6. Allereerst moeten belangstelling en begrip voor de landbouw de jeugd bijgebracht worden en hiermede dient op zo jeugdig mogelijke leeftijd te worden begonnen.
7. Het bijbrengen van meer specifieke landbouwkennis kan eerst op latere leeftijd, en wel na het beëindigen van de volkschool, geschieden. Hiervoor komen

in de eerste plaats die gebieden in aanmerking, die wat ligging en het natuurlijke milieu betreffen het meest voor een agrarische openlegging in aanmerking komen.

8. Integraal geldt, dat, wil het landbouwonderwijs blijvende resultaten afwerpen, een bepaalde vorm van nazorg tot aan de volwassen leeftijd noodzakelijk is.
9. Het plattelandsonderwijs, zij het in landbouw- of in andere richting, dient massaal te zijn.

Als algemene richtlijn voor de opvoeding en het onderwijs in de toekomst zou het volgende schema kunnen dienen.

1. *Volksschool 4-jarig.* De leerstof op de volksschool dient geïmpregneerd te zijn met landbouwkundige motieven, waardoor belangstelling wordt gewekt voor het planten- en dierenleven, het klimaat, de bodem en dergelijke. Tevens zou enig economisch begrip kunnen worden bijgebracht.

Dit is zeker geen eenvoudige opgave, vooral in verband met de zeer jeugdige leeftijd der leerlingen op deze volksscholen. Vanzelf rijst de vraag, of het niet beter zou zijn om de beginleeftijd van het algemeen onderwijs op het platteland te verhogen van 6 tot 8 jaar. Dit zal uiteraard ook de leeftijden der leerlingen op de vervolgscholen en van het middelbaar onderwijs verhogen, doch dit lijkt voor Nieuw Guinea geen nadeel. Momenteel bedraagt wel is waar de leeftijd der leerlingen bij het aflopen der volksscholen veelal nog 13-15 jaar, doch in de loop der jaren zal deze leeftijd ongetwijfeld lager komen te liggen.

De opleiding van de volksschoolonderwijzers dient uiteraard gericht te zijn op zulk een landbouwkundige oriëntatie van het onderwijs op de volksschool. Behalve dat het gewenst zou zijn de opleiding van deze onderwijzers te verlengen van 2 tot 3 jaar, zoals nu reeds van vele zijden noodzakelijk wordt geacht, zal het onderwijs in landbouwvakken en economie geïntensiveerd moeten worden.

2. De abiturienten van de volksschool zullen opgevangen moeten worden door een *instituut van nazorg*.

Deze nazorg heeft ten doel het geleerde te onderhouden en te beletten, dat de volksschoolabituariënten door de oudere generatie teruggevoerd worden naar de oude levensgewoonten. Om deze nazorg goed te kunnen organiseren, zal het noodzakelijk zijn, dat naast de volksschoolonderwijzer een tweede goeroe beschikbaar is, die speciaal met deze nazorg belast wordt.

De nazorg dient zich op verschillend gebied te bewegen, zij dient de jeugd boven de 12-13 jaar geregelde arbeid te leren, haar op te voeden op het gebied van landbouw, tuinbouw, visserij, huisnijverheid, hygiëne, enz., waarbij het accent gelegd dient te worden op die elementen, welke lokaal de meeste economische perspectieven bieden. Zo kunnen naargelang van de natuurlijke en economische omstandigheden b.v. de volgende onderwerpen van belang zijn: coprabereiding en sortering, copalwinning, conservering en sortering van zeeproducten

(vis, krokodillenhuiden, schelpen, tripang), aanleg van hoogwaardige nootmuskaattuinen, juiste behandeling en sortering van nootmuskaat, inschakeling van cacao en koffie in het bestaande ladangstelsel als boscultuur, ontwikkeling van de coöperatieve geest enz.

Van de nazorg-goeroes wordt zeer veel geëist, immers zij moeten naast hun pedagogische kwaliteiten tevens een open oog hebben voor de economische mogelijkheden van het gebied.

Het zal noodzakelijk zijn, dat deze nazorg-goeroes, na zorgvuldige selectie uit het goeroe-korps gekozen, een speciale na-opleiding ontvangen in de vorm van cursussen of anderszins, ten einde de toegedachte taak naar behoren te kunnen vervullen. Bovendien moet, alvorens met nazorg te kunnen beginnen, ter plaatse eerst een sociaal-economisch onderzoek ingesteld worden.

Een massaal landbouwonderwijs als bovengeschetst zal, gezien het huidige acute personeelstekort bij het onderwijzerskorps, eerst op lange termijn te realiseren zijn.

Afgezien daarvan mag men niet verwachten, dat een primitieve bevolkingslandbouw, zoals die op Nieuw Guinea thans wordt aangetroffen en die bovendien nog beklemd zit in alle mogelijke adatverhoudingen, in snel tempo tot hoge ontwikkeling te brengen is.

## SUMMARY

## AGRICULTURAL EDUCATION

It is difficult to find an adequate system of agricultural education fully adapted to New Guinea conditions, especially those of the countryside.

The native community in New Guinea shows little if any differentiation. It has no particular class of farmers and, in a way, the Papuan native is no true farmer. So rural agricultural education cannot, as it does in other countries, include instruction to farmers, for there are no farmers here. Therefore, it has to confine itself to the training of natives into farmers, particularly of the *younger generation*, as the older one lacks the necessary inclination for this. Elementary notions relating to plant and animal life can already be imparted at a very early age, but real agricultural education should be given to the rising generation from 13 to 18 years old, after their leaving the primary school.

Education should not restrict its scope to agriculture, but should emphasize the economic need of the district concerned, for instance, fisheries, industry, timber felling, etc., as the case may be, while the courses should be given by teachers specially trained for the purpose.

IR F. C. VAN LOENEN<sup>1</sup>AFDELING III  
GRONDONDERZOEK EN LANDCLASSIFICATIE

## GRONDONDERZOEK EN LANDCLASSIFICATIE / SUMMARY

HET effectieve grondonderzoek in Nieuw Guënea staat nog in de kinderschoenen<sup>2</sup> en dient zich in technische zin nog te ontwikkelen. In technische zin slechts, omdat aan het in 1950 ingestelde Bodemkundig Bureau thans reeds een viertal in diverse facetten van de tropische bodemkunde ervaren krachten is verbonden, waardoor de toegepast wetenschappelijke zijde van het onderzoek verzekerd is.

Op het moment, dat dit geschreven wordt, kunnen nog slechts visuele beoordelingen worden gegeven en terreingrondkaarten worden samengesteld. Een eenvoudig routinelaboratorium is in voorbereiding. En dit zal binnenkort op snelle wijze middels analytische gegevens het benodigde houvast aan deze expertisen kunnen verschaffen.

Dit houvast zal al dadelijk niet absoluut zijn, omdat thans reeds bij de bestudering van het vóór de instelling van het onderzoek hier te lande in het voormalige Nederlandsch-Indië geanalyseerde grondmonster materiaal, uit de vergelijking van de betreffende cijfers met recente terreinwaarnemingen is gebleken, dat de vroeger toegepaste correlatie met de Indische grondtypen niet steeds volkomen verantwoord is. Naar het schijnt, treden hier fundamenteel bodemkundige verschillen op, waardoor bovendien de problematiek der Nieuw Guënea-gronden anders gesteld dient te worden. De kans is groot, dat als gevolg van de inschakeling van toenmaals nog niet ontwikkelde analyses en methoden afwijkende inzichten zullen worden verkregen in bepaalde bodemtypen, die tenslotte ook zullen leiden tot anders gerichte landbouwkundige beoordelingen en adviezen.

Daarom kan voorlopig niet van méér gesproken worden dan van enig houvast, totdat over enkele jaren een beter inzicht is verkregen. Gedurende die tijd wordt nauwlettend aandacht besteed aan de gedragingen van de plant zelf, hetgeen tot dan de basis moet zijn voor de benodigde grondbeoordelingen.

Het is nog niet de tijd om, vanuit wetenschappelijk standpunt bezien, ten aanzien van blote veronderstellingen, gebaseerd op visueel geconstateerde bodemeigenschappen en verschillen, mededeling te doen, en zeker niet in dit bestek. Eerst wanneer deze vermeende verschillen zich geconcretiseerd hebben door nadere precisering en controleerbare aanduiding in reproduceerbaar cijfermateriaal, is de tijd rijp daar te bestemder plaatse over te berichten.

<sup>1</sup> Hoofd van het Bodemkundig Bureau, Hollandia.

<sup>2</sup> Zie ook Hoofdstuk Bodem in deel II van Prof. Dr F. A. van Baren.



Hiermede wil ook gezegd zijn, dat het bodemonderzoek ten aanzien van de Nieuw Guinea-gronden, naast de praktische toepassing, zeker attent dient te blijven voor *fundamenteel bodemonderzoek*. Daaronder niet te verstaan fundamenteel bodemkundig-wetenschappelijk, doch wel fundamenteel met betrekking tot de eigenschappen der hier aan te treffen grondsoorten. Daar echter de doelstelling van het Bodemkundig Bureau gericht is op de praktische toepassing van het onderzoek en ieder fundamenteel werk van enige omvang thans nog niet de vruchten kan afwerpen, evenredig aan de daarmee verbonden kosten, dienen hiertoe contacten te worden gelegd met daartoe wel ingerichte instellingen in Nederland. Het op de praktijk afgestemde werk in Nieuw Guinea zal derhalve de probleemstelling hebben te bepalen, terwijl op de Nederlandse laboratoria de analysegegevens worden verkregen, die middels pot- en veldproeven onder de specifieke tropische en Nieuw Guinea-omstandigheden nader kunnen worden gecontroleerd en gecorreleerd met de regionaal aan te treffen bodemtypen.

Zoals reeds werd gezegd, dienen de onderzoekingen van dit bureau zich bij uitstek aan te passen aan de praktische toepassing daarvan, en wel bij uitstek in de agrarische sector. Daarbij moet en mag dit onderzoek worden beschouwd als een *voorloper* ener ontwikkeling van dit vrijwel geheel onontgonnen land. Echter heersen hier, in vergelijking met het voormalige Nederlands-Indië, totaal afwijkende sociale, economische en ethnologische omstandigheden, zodat het niet mogelijk is vroeger aldaar vastgestelde normen voor de richtlijnen van het onderzoek te handhaven, en dienen derhalve andere wegen te worden ingeslagen.

Een greep uit deze omstandigheden is, dat de autochthone bevolking voorlopig "selfsupporting" kan worden geacht, terwijl de Europese samenleving praktisch geheel van import afhankelijk is. Daarbij is de agrarische export van cultuurproducten, voor zover deze een bodemkundige achtergrond hebben, in het totaal bestek van de economie van Nieuw Guinea nog ondergeschikt. De landbouwkundige ontwikkeling moet er daarom op gericht zijn dit land zowel in zijn voedselpositie zoveel mogelijk autarkisch te maken, als mogelijkheden te openen voor de teelt van op export gerichte handelsgewassen.

Dit betekent, dat voor het vaststellen van de richtlijnen, waarlangs het bodemkundig onderzoek zich heeft te bewegen, drieërlei factoren van belang zijn. Namelijk de verbetering en intensivering van de autochthone landbouw, advisering voor en uitbreiding van de Europese kleinland- en tuinbouw en de oprichting van middelgrote en grootlandbouwbedrijven voor de teelt van voedsel- zowel als van handelsgewassen.

Het wezen en het peil van de *autochthone landbouw* bewegen zich op een dermate primitief niveau, dat een specialistisch onderzoek als de bodemexpertise, met het doel om op basis van de kennis van de bodemeigenschappen een meer ontwikkelde vorm van landbouw ingang te doen vinden, uit hoofde van de daaraan verbonden kosten en de te verwachten resultaten, wanneer dit onderzoek uitsluitend op de autochthone ontwikkeling is gericht, niet alleen economisch onverantwoord,

maar ook uitermate weinig efficiënt is. Het zal dus moeten worden gecombineerd met beter en sneller nut afwerpende onderzoekingen.

Dit laatste kan worden gevonden in een op Westerse leest geschoeide landbouw, hetzij dat dit kleinlandbouw, tuinbouw of grootlandbouw is.

Van deze agrarische bedrijvigheid is substantieel op Nieuw Guinea nog weinig te bespeuren. Het zal van de grond af aan moeten worden opgebouwd, waaraan grote uitgaven verbonden zijn. Terreinen zullen moeten worden ontgonnen en bouwrijp gemaakt alvorens de teelt van gewassen ter hand kan worden genomen. Huizen, schuren, enz. zullen moeten worden gebouwd, machines zullen moeten worden aangeschaft. En dit laatste is een belangrijk punt, daar het mankracht-reservoir in dit land te gering is om een volle agrarische ontplooiing, zoals wij die in het voormalige Nederlandsch-Indië kenden, op gelijke basis te kunnen bereiken. Met dit alles zijn hoge initiële kosten gemoeid. Daarom is het een *conditio sine qua non* voor het welslagen van een op Westerse leest geschoeide landbouw in een voor ontwikkeling naar voren gebracht terrein die gronden uit te schiften, welke de meeste kans van slagen bieden.

In een dergelijk terrein zullen steeds stukken overblijven, welke voor een hoge graad van *mechanisatie* niet geschikt zijn. Met andere woorden: er is een differentiatie nodig in gebruiksmogelijkheden inhaerent aan de bodemeigenschappen, de terreinconfiguratie en de waterhuishouding. En het is van deze differentiatie, dat voor de bestemming der verschillende delen gebruik kan worden gemaakt.

Het vaststellen van de gebruiksmogelijkheden is in feite een catena van landclassificatiesystemen, waarvan de eerste met bodemeigenschappen nog weinig te maken heeft. Economische en topografisch-morfologische motieven geven de doorslag voor de beoordeling of een areaal voor een *bodemkundig onderzoek* als voorloper ener agrarische ontwikkeling in aanmerking gebracht zal worden. Want het heeft geen zin een streek in productie te brengen, waarvan de exploitatiekosten in de toekomst zo hoog zullen liggen, dat van een rentabiliteit der agrarische bedrijven geen sprake zal zijn. Toegankelijkheid is de hoofdvoorwaarde, waarvan de mate afhankelijk is van de waarde en de omvang der voort te brengen producten. Daarom kan in dit verband de aandacht zich voorlopig beperken tot de kuststrook en het gebied aan weerszijden van bevaarbare rivieren. Wegtransport over grotere afstanden, als zijnde te kostbaar, ook in aanleg en onderhoud, moet tot een uiterst minimum worden beperkt. Daarom zijn dan ook als eerste objecten voor een groter onderzoek naar voren gebracht de kuststrook tussen Demta en Sarmi aan de noordkust en de zuidkust nabij Merauke.

Op dergelijke terreinen wordt het onderzoek *eerst oriënterend* ingezet, hetgeen wil zeggen, dat globaal wordt nagegaan welke grondgroepen in grotere oppervlakten of frequentie voorkomen, welke de morfologische kenmerken zijn en hoe de huidige toestand der waterhuishouding is. Op deze basis worden dan die stukken uitgeschoten, welke voor een nader onderzoek in aanmerking komen. Vooreerst geschiedt dit nog zuiver terrestrisch, hetgeen een langdurig, ver-

moeiend en dikwijls weinig nuttig effect opleverende arbeid is. In de toekomst zal hiervan een groot gedeelte door luchtfotografie worden ondervangen, waarbij bijvoorbeeld al dadelijk de zeer veel expeditionele moeilijkheden opleverende moerassen omzeild kunnen worden.

In tweede bodemkundige phase omvat het onderzoek van de een nadere beschouwing waard zijnde stukken een *bodemverkenning met een intensiteit van schaal 1 : 250 000*. Hierbij worden dezelfde factoren van grondgesteldheid, morfologie en waterhuishouding in beschouwing genomen, aangevuld met de toestand der natuurlijke begroeiing, en een indruk vastgelegd omtrent de uitgebreidheid en ligging der bevolkingsoccupaties. Het is op deze schaal, dat reeds veelal een globale indeling der toekomstige agrarische bestemming kan worden gemaakt en een oordeel gevormd omtrent de aard en intensiteit der volgende onderzoekingen en opmetingen.

In derde phase kan dan op de percelen, welke geschikt zijn voor Westerse grootlandbouw, een bodemkaartering met een *intensiteit van schaal 1 : 50 000* worden ingesteld, welke schaal voldoende gelegenheid biedt verschillen weer te geven, benodigd voor het opstellen van een ontginningsplan en globale bedrijfsindeling. Ook kan zij gebruikt worden voor die delen, welke bestemd zullen worden voor kleinlandbouw of tuinbouw, voor zover het betreft het bouwrijp afleveren, een werkzaamheid voorafgaande aan de verkaveling.

Voor deze verkaveling is een betrekkelijke detailkaartering nodig, waarvoor een opname op schaal van ten minste  $1 : 10\,000$  noodzakelijk is. Ook voor het opstellen van een bedrijfsplan bij de grotere bedrijven is een dergelijke intensiteit zeer gewenst. Deze detailleringswerkzaamheden zullen echter binnen het object geleidelijk aan, naarmate van de behoefte, kunnen worden uitgevoerd, zodat verdere verkenningen daar niet onder hebben te lijden.

Gezien het peil van de autochthone agrarische bedrijvigheid, is het niet noodzakelijk thans reeds een gedetailleerde bodemkaart ter beschikking te moeten hebben en kan ten behoeve van de landbouwvoorlichting voor die stukken worden volstaan met een bodemkaart van schaal  $1 : 100\,000$ , welke voor haar de functie heeft van leiddraad voor de in te voeren verbeterde landbouwmethoden en nieuwe gewassen.

Het langs deze lijnen opgezet bodemkundig onderzoek zal zeker niet binnen afzienbare tijd ons een inzicht geven in de grondgesteldheid van geheel Nieuw Guinea, noch van het landbouwkundig potentieel. Veel zal nog lang onbekend blijven, maar slechts op deze wijze valt met beperkte geldmiddelen te bereiken, dat in redelijke korte tijd terreinen kunnen worden aangewezen, waar, gefundeerd vastgesteld, reële mogelijkheden liggen voor agrarische openlegging en exploitatie. Op die terreinen kan ook de autochthone bevolking haar aandeel in de versteviging van de economie van het land hebben.

## SUMMARY

## SOIL INVESTIGATION AND LANDCLASSIFICATION

Soilresearch in Netherlands New Guinea started about 1930 by the Dutch East Indian Government and was carried on on its own after the separation of Indonesia from the Netherlands kingdom in 1950. At the moment that this article is being written, investigations are only possible on a visual basis, but a laboratory will be established. The work done here however will be mostly producing routine analytical data, whereas the arising fundamental scientific problems will be tackled in cooperation with the Agricultural Institutes in the Netherlands, which are better equipped with special instruments. These could not be economically used on the spot on account of the relative small number of analyses necessary for solving of primary questions.

The agricultural productivity of the land is such, that the autochthonous population can momentarily be considered as selfsupporting, though on to low a level. The Europeans live nearly totally on imports and the output of the export products is comparative low. So the whole development must be attacked.

Therefore the Soil Bureau has to pay attention to three different aspects, namely to the development of the autochthonous agriculture, to the small European farming and horticulture and to the establishment of extensive plantations for the cultivation of foodcrops and export products.

This means a classification according to land use capabilities, in which economic and topographic-morphological aspects are of great importance. Among these accessibility ranks first. Therefore the soil investigations will be restricted to the coastal areas and the borders of the navigable rivers.

Such areas are first being superficially surveyed, to get an idea about the lay of the land, morphologically and hydrologically, and its soils and to see whether there is a justification for a more costly and time requiring survey. Broadly speaking this second investigation is first represented on a map scale 1 : 250 000. In the third phase the promising areas will be mapped on a scale 1 : 50 000, that gives enough detail for a rough planning of its future. When it comes to real exploitation more detailed data are necessary, that will be given on a map 1 : 10 000. For the less intensive autochthonous agriculture, maps will be produced on a scale 1 : 100 000. These can be used by the Agricultural Extension Service.

Aerial fotos will be used during surveying and general mapping.

IR H. J. DE WILDE DE LIGNY <sup>1</sup>

## AFDELING IV. ONDERNEMINGSLANDBOUW

ONDERNEMINGSLANDBOUW / SUMMARY / LITERATUURLIJST

DE ondernemingslandbouw op Nederlands Nieuw Guinea heeft nooit veel te betekenen gehad. Vóór de Tweede Wereldoorlog ging de belangstelling van het grootkapitaal voornamelijk uit naar Java en Sumatra, waar het natuurlijk en economisch milieu aanmerkelijk gunstiger ligt voor de grootcultures dan op Nieuw Guinea. Eerst op het eind der dertiger jaren heeft de voormalige Nederlandsch-Indische Regering de eerste stappen gedaan voor een economische ontwikkeling van dit Rijksdeel.

De *geschiedenis* van de ondernemingslandbouw op Nederlands Nieuw Guinea geeft een weinig opwekkend beeld.

Na het einde van de Eerste Wereldoorlog vestigde een aantal uit het voormalige Duits Nieuw Guinea afkomstige planters zich in Nederlands Nieuw Guinea met het doel hier klapperondernemingen te vestigen. Behalve enkele kleine klapperpercelen, die overigens meer het karakter droegen van kleinlandbouwbedrijven, stichtten zij de grote handels- en cultuurmaatschappij „Phoenix”.

Nadat aanvankelijk enige resultaten geboekt waren, had deze agrarische activiteit tenslotte weinig succes. Het werkvolkvraagstuk bleef een voortdurende bron van moeilijkheden opleveren en de hoge zeevrachten waren mede een durend beletsel voor een rendabele exploitatie. Het was derhalve geen wonder, dat van enige winstmogelijkheid weinig sprake was. Integendeel, regelmatig moest op het reservekapitaal worden ingeteerd, zodat meerdere ondernemingen haar bedrijvigheid moesten staken, waaronder de „Phoenix”.

In het jaar 1939 resteerden nog slechts 7 Duitse ondernemingen, met een gezamenlijk ondernemingsareaal van rond 600 ha, waarvan 560 ha beplant waren, voornamelijk met klapper.

Van Nederlandse zijde heeft in 1919 de *Mij „Kelapa”* op Zuid Nieuw Guinea getracht een klapperbedrijf op te bouwen. Zij verkreeg het recht van erfpacht over een grondareaal tussen Merauke en Okaba, waarbinnen verschillende bevolkingstuinen geëncloveerd lagen. Veel activiteit heeft deze onderneming nooit ontwikkeld. In het jaar 1932 moest tot liquidatie worden overgegaan, waarbij de bestaande tuinen aan de bevolking toevielen. Alleen het perceel Kolam Kolam bij Okaba werd overgedaan aan de R.-K. Missie. Op het ogenblik is dit vrijwel de enige redelijk geëxploiteerde copra-onderneming in Nederlands Nieuw Guinea, met een productie van ca 150 ton copra per jaar.

<sup>1</sup> Hoofd van de Afdeling Landbouw, Hollandia.

Evenzo legden enige *Chinese landslieden* zich op de klappercultuur toe. De meesten onder hen waren na het sluiten van de paradijsvogeljacht genoodzaakt in andere richting een bestaan te zoeken. Zij vestigden zich veelal als kleine copra- en copal-handelaren langs de kusten en huurden daarnaast van de bevolking gronden in voor de aanleg van klappertuinen. Het waren zonder uitzondering kleine percelen, die, voor zover zij centraal geregistreerd waren, in het jaar 1940 een gezamenlijk oppervlak innamen van 855 ha (waarvan 604 ha uitsluitend met klappers beplant), verdeeld over 10 bezitters.

In een later stadium begonnen de Japanners activiteit te ontwikkelen. De „*Nanyo Kobatsu Kaisha*” (Maatschappij tot Ontwikkeling van de Zuidzee) had vooral belangstelling voor de Geelvinkbaai, waar zij bij Momi de onderneming „Waren” opende. Het haar ter beschikking gestelde perceel omvatte 409 ha erf-pachtsgrond en 900 ha huurgrond, waarvan in het jaar 1940 12 ha beplant waren met klapper, 100 ha met katoen, 380 ha met jute en 18 ha met cassave. De geregistreerde opbrengst bedroeg in dat jaar resp. 8 ton klappernoten, 32 ton katoen, 684 ton jute en 54,5 ton droge cassave-wortels. Voorts nam dezelfde maatschappij in 1931 de copal-concessie „*Wanggar*” bij Nabire over van de „Phoenix”. Veel succes hebben de Japanners overigens met hun ondernemingen niet gehad. Vooral voor de katoencultuur, waarop men aanvankelijk alle hoop gevestigd had, bleken de natuurlijke omstandigheden bepaald ongeschikt te zijn. Men had voortdurend overlast van te veel regen gedurende de oogsttijd, terwijl bovendien grote schade ondervonden werd van ziekten en plagen.

Gezien de betrekkelijk geringe landbouwkundige waarde van de grindrijke gronden van Waren, valt het sterk te betwijfelen of de *Japanse activiteit* wel van zuiver agrarische aard was. In ieder geval heeft de Japanse activiteit er toe bijgedragen, dat de voormalige Nederlandsch-Indische Regering een grotere belangstelling voor de grootlandbouw in Nieuw Guinea aan de dag ging leggen. Als resultaat hiervan werd in het jaar 1938 de „*Gouvernements rubberonderneming Ransiki*” opgezet, gelegen even ten Noorden van de Japanse onderneming Waren. De onderneming had de beschikking over 1000 ha goede grond van jong vulkanische origine. Na de openlegging van het terrein middels een kern van Javaanse arbeidskrachten, aangevuld met honderden Papoea-koelies, gelukte het kort vóór de oorlog enige tientallen hectaren onder cultuur te brengen met rubber en oliepalm. Tot ultimo 1941 werd aan de aanleg van deze onderneming reeds een bedrag van f 780 000 ten koste gelegd. De oorlog maakte aan dit experiment een einde. Tijdens de Japanse bezetting is van de kleine aanplant veel verloren gegaan door vernieling en verwaarlozing. Tot hervatting van het „Ransiki-bedrijf” is men na de oorlog niet kunnen besluiten.

In hetzelfde jaar, dat de „Gouvernements-onderneming Ransiki” met de ontginning begon, vond te Amsterdam de oprichting plaats van de „*Nederlandse Maatschappij voor Nieuw Guinea*” (Negumij) door een 15-tal grote concerns met uitgebreide Indische belangen op het gebied van cultures, scheepvaart, industrie,

handel en bankwezen. Deze maatschappij had ten doel na te gaan in hoeverre op Nieuw Guinea ondernemingslandbouw mogelijk was. Zij koos als exploratiegebied de Grime-Sekolie-vlakte, gelegen ten Westen van het Sentani-meer. Blijkens het bodemkundig onderzoek ligt aldaar een langgerekt bebost alluviaal laagland, waarvan 23 000 ha bruikbaar geacht worden voor de groot-landbouw. In dit laagland begon de Negumij in October 1941 met de inrichting van de kleine *proefonderneming „Irene”* nabij Genjem. Verschillende cultuurgewassen, meest afkomstig uit de collecties van het Algemeen Proefstation voor de Landbouw te Bogor (o.a. rubber, oliepalm, sisal, rami, cacao, derris en diverse medicinale gewassen), werden beproefd, met de bedoeling om aan de hand van de verkrege ervaring eventueel over te gaan tot de oprichting van meerdere ondernemingen, zo mogelijk gepaard met een Javanen-kolonisatie. Ook hier kwam echter de oorlog tussenbeide, terwijl na de oorlog de Negumij van verdere exploraties afzag.

Was vóór de oorlog de bedrijvigheid op het gebied van de ondernemingslandbouw al gering, momenteel is deze van nog minder betekenis.

Van de 7 *ex-Duitse plantages*, welke vroeger een totaal beplant oppervlak innamen van 564 ha (waarvan 482 ha klapper en 82 ha kapok en cacao), zijn er drie met een gezamenlijk oppervlak van 120 ha geliquideerd. Drie klapperplantages, gelegen in de Radja Ampat-eilandengroep, met een totaal beplant oppervlak van 146 ha, kunnen nog steeds geen koper vinden; de zevende en grootste plantage (300 ha beplant oppervlak), die vlak vóór de oorlog in Nederlandse handen overging, werd tijdens de krijgshandelingen voor een groot gedeelte verwoest. De ex-Japanse onderneming „Waren”, de „Gouvernements rubberonderneming Ransiki” en de proefonderneming „Irene” van de Negumij zijn, zoals reeds vermeld, verlaten.

Van de vóóroorlogse ondernemingen zijn nog slechts in exploitatie de *klapperonderneming „Kolam”* van de R.-K. Missie (jaarproductie 150 ton copra), het restant van de genoemde zevende ex-Duitse onderneming bij Sarmi en een aantal Chinese micro-ondernemingen. Alle hebben te kampen met gebrek aan (goedkoop) werkvolk. Na de oorlog, nl. in het jaar 1951, is slechts één nieuwe onderneming voor mechanische landbouw te Ransiki gevestigd, welke overigens van geringe omvang is.

De grote moeilijkheid, waarmee de ondernemingslandbouw op Nieuw Guinea te kampen heeft, is de *arbeidsvoorziening*. De cultuur van overjarige tropische gewassen, als rubber, koffie, thee, kina, cacao, oliepalm en klapper, eist immers relatief veel handenarbeid. Het momenteel bereikbare gedeelte van Nieuw Guinea heeft naar schatting een inwonersaantal van 200 000, waaronder zich 20 % of 40 000 werkbare mannen bevinden. Aannemende, dat normaliter ten hoogste 20 % der werkbare mannen aan de inheemse huishouding onttrokken mag worden, zijn voorlopig niet meer dan 8000 mannen beschikbaar voor het verrichten van diensten buiten het eigen woongebied. Kon vóór de oorlog het arbeidsreservoir eventueel vergroot worden door aanvoer van arbeiders uit het over-

bevolkte Java, thans is dit niet meer mogelijk. Bovendien zijn de huidige koelie-lonen, mede in verband met de duurte der levensmiddelen, betrekkelijk hoog op-gelopen. Zij bedragen dooreengenomen f 1 à f 2 per dag plus vrije voeding en eventueel huisvesting en vrije overtocht. Te Hollandia betaalt men momenteel voor uit Biak gerecruteerde koelies op 4 tot 6 maanden contract f 3 per dag, bestaande uit f 1 loon en f 2 bijkomende kosten voor voeding, overtocht-kosten en sociale lasten.

In *Australisch Nieuw Guinea* vertoont de ondernemingslandbouw een ander beeld. De export aan landbouwproducten is voornamelijk van ondernemingen afkomstig. Het mandaatgebied, de Territory of New Guinea, het voornaamste ondernemingslandbouwgebied voor Australisch Nieuw Guinea, had in het jaar 1 Juli 1950-30 Juni 1951 een export ter waarde van £A 5 074 214, waarvan £A 3 519 172 aan landbouwproducten in de vorm van resp.:

Copra . . . . .	64 301 ton, £A	3 200 715
Geraspte copra . . . . .	939 ton, £A	218 166
Cacao . . . . .	317 ton, £A	92 181
Koffie . . . . .	32 ton, £A	8 110

Totaal . . . . . 65 589 ton, £A 3 519 172 (Annual Report Territory of New Guinea 1950-1951).

Het ondernemingsareaal omvatte op 31 Maart 1951 onder meer 72 300 ha klapper, 3000 ha cacao, 360 ha rubber en 150 ha koffie, verdeeld over resp. 633 klapper-, 90 cacao-, 8 rubber- en 11 koffie-ondernemingen, waarvan de producties op een niveau stonden van resp. 53 200 ton copra, 370 ton cacao en 40 ton koffie.

De *klapper* is hier verreweg het belangrijkste ondernemingsgewas. De basis voor deze cultuur werd gelegd in de tijd, toen dit gebied nog tot het Duitse Rijk hoorde. Na de Eerste Wereldoorlog heeft de Australische Regering de klapper-ondernemers op velerlei wijze gesteund, met het resultaat, dat het aantal onder-nemers geleidelijk toenam. Een van de grootste problemen is ook hier het *arbeidsvraagstuk*. Nemen wij aan, dat per 5 ha klapper-oppervlak één arbeider nodig is, dan zullen de gezamenlijke klapperondernemingen alleen al van het mandaatgebied een arbeidersbehoefte hebben van ca 14 500 man. Het totaal aan te werk gestelde autochthonen in het mandaatgebied bedroeg op 30 Juni 1951: 35 665, waarvan 9655 bij het Gouvernement en 26 010 bij particulieren werkzaam waren. Van de 26 010 bij particulieren te werk gestelden waren 6 513 werkzaam op contract met poenale sanctie, 7382 op kort lopende contracten en 12 115 losse werkers. In geheel Australisch Nieuw Guinea bleken op 30 Juni 1950: 48 185 in-heimse arbeiders geregistreerd, waarvan 13 763 in dienst van het Gouvernement en 34 422 in dienst van particuliere instanties. Op het aantal geregistreeerde in-woners ad ca 650 000 zielen (de totale inheemse bevolking wordt geschat op 1 300 000 zielen) is dit reeds een relatief hoog percentage, nl. bijna tweemaal zo hoog als de voor Nederlands Nieuw Guinea aangenomen normen. Met de werving



en het vervoer van arbeiders naar de ondernemingen belasten zich bepaalde officieel erkende werfinstanties.

Vóór de oorlog maakte men zowel op de cultuurondernemingen van de Missie als bij de Gouvernementsinstellingen en particulieren algemeen gebruik van Papoea-arbeiders, gebonden aan een *contract met poenale sanctie*, waarbij de eerste verbintenis over 3 jaar loopt en elke volgende over 2 of zelfs 1 jaar. Het eerste jaar van de eerste contracttermijn is min of meer nodig als aanlooperperiode voor de contractant, die voor het eerst regelmatige arbeid te presteren krijgt. Na de oorlog heeft men de poenale sanctie geleidelijk verlaten. Tegenwoordig worden de arbeidskrachten alleen nog op kort lopende verbintenissen aangetrokken. Kortelings heeft men evenzo de z.g. Highlands (het Centraal bergland) voor koeliewerving geopend. De daar aangeworven arbeiders kunnen alleen per vliegtuig afgevoerd worden, waarmede betrekkelijk hoge kosten gemoeid zijn. Het een en ander bewijst wel hoe groot het arbeidsvoorzieningsprobleem ook voor Australisch Nieuw Guinea is. Tevens blijkt uit het vorenstaande, dat het Australische Gouvernement ter wille van de arbeidsvoorziening veel verder is gegaan dan op Nederlands Nieuw Guinea momenteel nog verantwoord wordt geacht. Immers, de "Highlands" van Nederlands Nieuw Guinea, waar men betrekkelijk grote bevolkingsconcentraties aantreft, b.v. in het Wisselmerengebied (70 000 zielen) en in de Baliem-vallei (100 000 zielen), zijn nog voor arbeiderswerving gesloten, terwijl laatstgenoemd gebied zelfs nog niet onder bestuur is gebracht.

Uit het voorgaande kan de gevolgtrekking worden gemaakt, dat een verdere uitbreiding van de ondernemingscultures in Australisch Nieuw Guinea, zolang dit in de bestaande vorm gebeurt, bijna zeker afgeremd zal worden wegens een tekort aan arbeidskrachten.

Waar vrijwel overal op Nieuw Guinea in het productieproces de arbeidsvoorziening bijkans onoplosbaar is, zal men binnen zekere grenzen niet zozeer moeten streven naar een zo hoog mogelijke opbrengst per oppervlakte-eenheid, als wel naar een zo hoog mogelijke productie per aangewende arbeidseenheid. Dit zal in de toekomst onvermijdelijk moeten leiden tot toepassing van het *mechanische element in de ondernemingslandbouw* en in verband daarmede tot een selectie van *die* gewassen, welke een grote mate van mechanisatie toelaten. Gemeenlijk zijn dit alleen de eenjarige cultuurgewassen. De in Nederlands Nieuw Guinea te vestigen grootlandbouwbedrijven zullen zich derhalve in die richting moeten beramen.

Aan gemechaniseerde grootlandbouwbedrijven is vanzelfsprekend een grote kapitaalsinvestatie aan ontginningskosten en machines verbonden. De kosten, verbonden aan mechanische bosontginning, kunnen geraamd worden te liggen tussen de f 2000 en f 3000 per ha. Het ondernemingsareaal moet liefst vlak of hoogstens zwak hellend zijn, een behoorlijk oppervlak beslaan, grotendeels gronden bevatten met een goede fysieke structuur, gemakkelijk draineerbaar zijn, enz. Voorts moet men bij een mechanische cultuur van eenjarige gewassen

minstens kunnen rekenen op twee oogsten per jaar, zodat in streken met een uitgesproken droge tijd (Merauke) of een onregelmatige regenverdeling irrigatie een conditio sine qua non is voor een rendabele exploitatie.

Dergelijke arealen van grote omvang, die bovendien gunstig gelegen moeten zijn met het oog op de productenafvoer, liggen uiteraard niet voor het grijpen. De uitgestrekte kustvlakten zijn veelal moerassig, terwijl het bergland overwegend steil en moeilijk toegankelijk is. Nochtans zijn in Nederlands Nieuw Guinea, blijkens het bodemkundig onderzoek, verschillende terreincomplexen uitgeselecteerd, die aan voornoemde voorwaarden voldoen, ondanks het feit, dat dit bodemkundig onderzoek zich nog slechts uitgestrekt heeft tot een onbetekend deel van het totale landoppervlak ( $\pm 2\%$ ).

## SUMMARY

## PLANTATION AGRICULTURE

Plantation agriculture is of little account in New Guinea. As nearly everywhere in the island *shortage of labour* will be a tremendous handicap in the production process; any future estates will have to consider production per labour unit rather than production per area unit. This will inevitably lead to mechanization in plantation agriculture and, accordingly, to a selection of such crops as allow a large measure of mechanization.

It will be difficult to find areas suited for mechanization and also favourably situated for the movement of products. The extensive coastal plains are usually swampy, while the uplands are for the most part steep and difficult of access. Nevertheless, some suitable lands have already been selected after soil scientific research, which, in fact, covered only a small part of the island.

## LITERATUURLIJST

1. Verslag over de jaren 1941-1946 van de N.V. Nederlandsche Maatschappij voor Nieuw Guinea.
2. VAN HALL, Dr C. J. J., en KOPPEL, C. VAN DE, De Landbouw in den Indischen Archipel.
3. Verslag van de Studiecommissie Nieuw Guinea, ingesteld bij Gouvernementsbesluit van 15 Maart 1948, no 3.
4. MURRAY, J. K., The provisional Administration of the Territory of Papua - New Guinea, Brisbane, 1949.
5. Annual Report 1950 to F. A. O. of the Territory of Papua and New Guinea, Canberra, 1950.
6. Report to the General Assembly of the U. N. O. on the Administration of the Territory of New Guinea for the period 1st July 1950 to 30th June 1951, Sydney, 1952.
7. Annual Report, Territory of Papua for the period 1st. July 1949-30th June 1950, Canberra, 1950.
8. Pacific Islands Yearbook 1944, Suva, 1944.
9. TAMMES, P. M. L., Verslag van een dienstreis naar de Molukken, in het bijzonder naar Noord Nieuw Guinea, Klapperproefstation Menado, 1939.
10. SCHOPHUYNS, H. J., Het natuurlijk en economisch milieu van Nieuw Guinea, Niet gepubl. verslag, 1947.
11. Nota bestuursbeleid Nieuw Guinea, Hollandia, 1947.
12. VEER, K. VAN DER, Land- en tuinbouw Hoofdstuk XII van het boekwerk *Nieuw Guinea* onder hoofdredactie van Dr Ir W. C. Klein, Molukkeninstituut, De Burry, Amsterdam, 1938.
13. WENTHOLT, F. A., Voorlopig verslag van een bodemkundige kaartering van het Anggi-Anggi-gebied en de kustvlakte bij Momi, Bodemkundig Instituut, Bogor, 1934.
14. —, Verslag van de bodemkundige kaartering van de Grime en Sekoli-vlakte, Bodemkundig Instituut, Bogor, 1940.

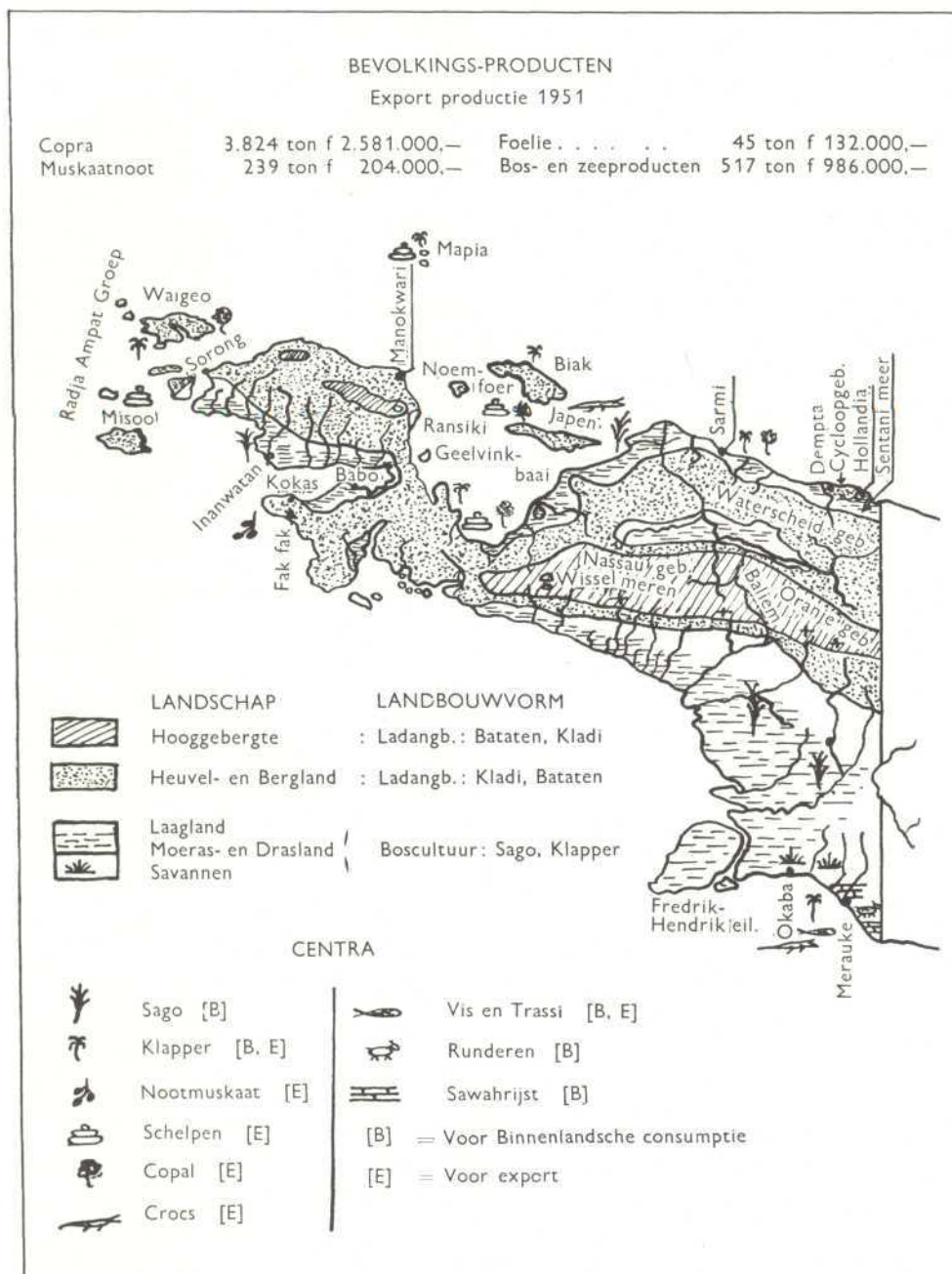


Foto 1. Aanleg v secundair bos I. He door een ploeg vrc

Foto 2. Aanleg v secundair bos II. D op de achtergrond einde de bos-regen grond te bevordere een flink eind bove

Foto 3. Voedselru sajoer liliin (Saccharu een riet-soort waar kolf een der meest knollen- of sago-di

Foto 1. Aanleg van een *bevolkings-voedseltuin* in secundair bos I. Het kappen van de ondergroei door een ploeg vrouwen. (Kg. Wairobaim)

(Foto L.V.D., 1952)



Foto 2. Aanleg van een *bevolkings-voedseltuin* in secundair bos II. De tuin is plant-klaar. Links op de achtergrond staat een broodboom. Ten-einde de bos-regeneratie na het gebruik van de grond te bevorderen, heeft men de boompjes een flink eind boven de grond gekapt. (Sentani)

(Foto Ploem - L.V.D., 1952)



Foto 3. Voedseltuin met als hoofdbeplanting *sajoer lilin* (*Saccharum officinarum* Linn. forma.), een riet-soort waarvan de kaarsvormige bloei-kolf een der meest geliefde bijspijsen is bij het knollen- of sago-dieet. (Kg. Imanoe)

(Foto L.V.D., 1952)



45 ton f 132.000,—  
17 ton f 986.000,—







Foto 4. Bevolkings kladi-aanplant (Japen)  
(Foto L.V.D., 1952)



Foto 5. Klappers en pinang. Erfbeplanting van Kg. Imanoe in het heuvelland van Nimboeran (Noord-Nieuw Guinea)  
(Foto L.V.D., 1952)



Foto 6. Een groep Papoea-jongens van de landbouwpraktijkcursus (L.P.C.) te Kota Nica (Hollandia)  
(Foto Ploem - L.V.D., 1952)

Foto 7. Kennis van Papoea-jongens op de bijgebracht door de Nica)

Foto 8. De landbouw jongens te Kota Nica in hun eigen voedsel

Foto 9. Ook aan de L.P.C. te Kota Nica

Foto 10. Moderne Opleiding van Papoea

di-aanplant (Japan)  
(Foto L.V.D., 1952)

Foto 7. Kennis van de plant wordt de Papoea-jongens op de landbouwpraktijkcursus bijgebracht door de landbouwgoeroe. (Kota Nica)  
(Foto Ploem - L.V.D., 1952)



Foto 8. De landbouwpraktijkcursus (L.P.C.)-jongens te Kota Nica voorzien gedeeltelijk in hun eigen voedselbehoefte  
(Foto Ploem - L.V.D., 1952)



pinang. Erfbeplanting  
heuvelland van Nima-  
Guinea)  
(Foto L.V.D., 1952)

Foto 9. Ook aan de varkensfok wordt op de L.P.C. te Kota Nica aandacht besteed  
(Foto Ploem - L.V.D., 1952)



Papoea-jongens van de  
L.P.C.) te Kota Nica  
(Foto Ploem - L.V.D., 1952)

Foto 10. Moderne landbouwmethoden  
Opleiding van Papoea-chauffeurs te Kota Nica  
(Foto Ploem - L.V.D., 1952)







Foto 11. Moderne  
landbouwmethoden:  
De Lanz-Bulldog was de  
jongste aanwinst van Kota  
Nica

(Foto Plaem - L.V.D., 1952)



Foto 12. Moderne  
landbouwmethoden  
te Kota Radja (Hollandia)

(Foto Bal, 1952)



Foto 13. Moderne  
landbouwmethoden  
te Kota Radja (Hollandia)

(Foto Bal, 1952)

VOORLOPIGE STAAT VAN ERFPACHT- EN HUURPERCELEN, IN GEBRUIK VOOR  
LANDBOUW IN NIEUW GUINEA NAAR DE TOESTAND OP 1 DECEMBER 1953

No.	Naam van de onderneming	Rechtsstoestand	Eigenaar	Totale oppervlakte in ha	Beplant areaal in ha	Gewas	Productie 1951

*Alft. Noord Nieuw Guinea*

**VOORLOPIGE STAAT VAN ERFPACHT- EN HUURPERCELEN, IN GEBRUIK VOOR  
LANDBOUW IN NIEUW GUINEA NAAR DE TOESTAND OP 1 DECEMBER 1953**

**ERFPACHT**

301

No.	Naam van de onderneming	Rechtstoestand	Eigenaar	Totale oppervlakte in ha	Beplant areaal in ha	Gewas	Productie 1951
	<i>Afd. Noord Nieuw Guinea</i>						
1	Eibeli, Onderafd. Hollandia . . . . .	Erfpacht	N. V. Handel Mij. „Sentani“	40	10	Klappers	Nog niet in productie
2	Marboe, Onderafd. Hollandia . . . . .	Erfpacht	Mevr. v. Zuylen	73	2	Groenten	In liquidatie
3	Wakale, Onderafd. Sarmi . . . . .	Erfpacht	K. A. R. Foerster	212	100	Klappers	200 ton copra
4	Poeloe Likti, Onderafd. Sarmi . . . . .	Erfpacht	Jo Toa Hien	29	29	Klappers	36 ton copra
	<i>Afd. Zuid Nieuw Guinea</i>						
5	Kolam-Kolam, Onderafd. Merauke . . . . .	Erfpacht	R. K. Misic	300	200	Klappers	130 ton copra
6	Wendoe, Onderafd. Merauke . . . . .	Erfpacht	Li Kok Moe	50	30	Klappers	14 ton copra
	<i>Afd. West Nieuw Guinea</i>						
7	Ransiki-Luid, Onderafd. Ransiki . . . . .	Huur	N. V. Cultuur Mij. „Alo“	50	Nog in ontginning		Wort in 1954 in exploitatie genomen
8	Mapia-silanden, Onderafd. Manokwari . . . . .	Huur	Mrs. L. J. S. Brown O Keefe	300	300	Klappers	
9	Tiof, Onderafd. Sorong . . . . .	Erfpacht	Ong Siang Leng	235	50	Klappers	12½ ton copra
10	Ram, Onderafd. Sorong . . . . .	Erfpacht	So Teng Soei	76	30	Klappers	8½ ton copra
11	Tiof II, Onderafd. Sorong . . . . .	Huur	Jo Wan Hoei	13	5	Klappers	7000 noten
12	Middelburg, Onderafd. Makbon . . . . .	Huur	The Keng	102	45	Klappers	Nihil
13	Karawate, Onderafd. Fakfak . . . . .	Erfpacht	Ang Kawee Kie	150	50	Klappers	100 ton copra
14	Bisjari, Onderafd. Fakfak . . . . .	Erfpacht	Liem Eng Teng	16½	10	Klappers	30 ton copra
15	Serona, Onderafd. Fakfak . . . . .	Huur	Liem Eng Teng	22	13	Klappers	30 ton copra
16	Lobo, Onderafd. Fakfak . . . . .	Huur	Gouvernement	15	7	Klappers	10 ton copra
17	Doelief, Onderafd. Radja-Ampat . . . . .	Erfpacht	Sandari	25	25	Klappers	Onbekend
18	Eténja, Onderafd. Radja-Ampat . . . . .	Erfpacht	The Glok Sioe	22	22	Klappers	100 zak copra
19	Omboe, Onderafd. Radja-Ampat . . . . .	Erfpacht	Ong Tjoan	29	18	Klappers	3½ ton copra
20	Nafsi, Onderafd. Radja-Ampat . . . . .	Erfpacht	The Keng Hoa	31	30	Klappers	Onbekend
21	Salurum Peic I, Onderafd. Radja-Ampat . . . . .	Erfpacht	Tjia Toan Song	42	22	Klappers	100 zak copra
22	Bon, Onderafd. Radja-Ampat . . . . .	Erfpacht	N. V. Cultuur Mij. „Boa“	189	Onbekend		Onbekend
23	Jefite, Onderafd. Radja-Ampat . . . . .	Erfpacht	Tan Mo Joe	19	19	Klappers	Onbekend
24	Senjoe Ketjil, Onderafd. Radja-Ampat . . . . .	Erfpacht	Nik Tjiong Sieng	44	44	Klappers	Onbekend
25	Poejenn, Onderafd. Radja-Ampat . . . . .	Erfpacht	Ong Po Tjjan	58	30	Klappers	4 ton copra
26	Kololom, Onderafd. Radja-Ampat . . . . .	Erfpacht	Oei Doe Kai	13	13	Klappers	7½ ton copra
27	Poeloe Bamboe, Onderafd. Radja-Ampat . . . . .	Huur	So Ke Ka	27	27	Klappers	180 zak copra
28	Poeloe Gojang, Onderafd. Radja-Ampat . . . . .	Huur	Tan Mo Joe	49	25	Klappers	476 zak copra

Verder in de Radja-Ampat-landen nog 19 kleinere erfpachtpercelen van onbekende grootte, met klappers beplant en met onbekende opbrengst, benevens 36 klapperuinen met huurcontract, van een maximum oppervlakte van 10 ha, en met onbekende opbrengst.

Ds I. S. KIJNE<sup>1</sup>

# ONDERWIJS EN VOLKSOPVOEDING

VERLEDEN EN HEDEN / HUIDIGE STAND / DORPSONDERWIJS  
VERVOLGSCHOOL / ALGEMENE LAGERE SCHOOL / PRIMAIRE MIDDELBARE SCHOOL  
VERSCHILLENDE VAKSCHOLEN EN OPLEIDINGSSCHOLEN  
ONDERWIJSDIENST IN AUSTRALISCH NIEUW GUINEA / VOERTAAL  
COMMUNITY DEVELOPMENT / ANALPHABETISME-BESTRIJDING  
SUMMARY / LITERATUURLIJST

*met 4 foto's*

„Wat de overgang van statisch naar dynamisch betreft moet worden opgemerkt, dat niet alles dynamisch is, wat dit schijnt te zijn. Te grootse plannen, die geen rekening houden met de werkelijkheid, zijn dit niet. Zij scheppen een gedroomd toekomstbeeld, een luchtkasteel, dat statisch is naar zijn aard. Dit is niet Huizinga's derde weg doch tweede weg. Utopisch denken is statisch denken. Werkelijk dynamisch denken worstelt met de werkelijkheid en richt zijn aandacht en energie op de sociale krachten, die gestimuleerd of in beweging gebracht moeten worden. Wat hier in schijn dynamisch is, is in wezen statisch.”

Prof. Dr. D. H. Burger; Indonesië III/5 Maart 1950.

**Z**ODRA er, zoals in Nieuw Guinea, sprake is van bewuste volksopvoeding met onderwijs als van buiten komende actie, gaat het maar in zeer geringe mate om vorming binnen en inpassing in de eigen maatschappij en cultuur, maar voornamelijk om acculturatie.

Hoewel de jongeren door al het nieuwe dat op hun land en op henzelf afkomt een vermoeden krijgen van vooruitgang en ontwikkeling, waaraan zij zeer be-slist deel willen hebben, ontgaat hun toch de diepe zin van dat woord „ont-wikkeling” en de zwaarte der vragen, die er mee verband houden. Ontwikkeling is hun al vele jaren als een „roeping” voorgehouden en ze wordt hoe langer hoe dwingender tot een „noodzaak”.

Om wezenlijk tot ontwikkeling te kunnen komen, moeten degenen, die worden opgeleid en die deze ontwikkeling zoeken, inzicht verkrijgen in deze noodzaak en deze roeping en tegelijk geïnspireerd worden door een nieuwe geest. Zonder dit inzicht en zonder deze bezieling blijven velen in de opvatting steken, dat er sprake is van een willekeurige keuze tussen het „oude” en het „nieuwe” en wel zo, dat het nieuwe dan beschouwd wordt als een waardiger vorm van leven, die aangenomen kan worden, of als een rijker bezit, waarop men recht kan doen gelden, of als een betere truc tot verkrijgen van „heil”, die men aan kan leren, of als een mode die men na moet volgen, omdat die nu eenmaal modern is. Bij deze

<sup>1</sup> Terreinleider van de Zending van de Nederlandse Hervormde Kerk op Nieuw Guinea.

opvatting ontbreekt het inzicht in de noodzaak van omschakeling en elk begrip van de zin der roeping tot geestelijke vrijheid en loswikkeling uit de binding en geslotenheid van het „oude”. De noodzaak van acculturatie ligt o.a. in het verdwijnen van oude functies en het zinloos worden van het gezag van oude functionarissen, en in het gedwongen worden om bewust de nieuwe functies te zien en nieuw gezag te begrijpen. En tegelijk moet er zijn de bezieling om als vrije mensen verantwoordelijkheden op zich te nemen en nieuwe aard en nieuwe vormen van gezag te erkennen.

Inzicht en bezieling behoren in de eerste plaats aanwezig te zijn bij de opvoeders zelve. Dan alleen mag worden gehoopt, dat iets er van bij de leerlingen zal worden gewekt.

Wat *Nederlands Nieuw Guinea* betreft kan men zeggen, dat in de eerste periode, toen na 1855 op enkele zendingsposten aan de Noordkust onderwijs werd gegeven door de zendingen of hun echtgenoten (een periode die op Australisch Nieuw Guinea hier en daar nog niet voorbij is, b.v. aan de Fly River), de noodzaak van acculturatie zeker niet opvallend was. Wel werd de roeping tot ontwikkeling en beschaving voorgehouden, maar aan het nodige begrip ontbrak veel, ook wat betreft het inzicht in de bodem, die men bewerkte. In de tweede periode, die begint met de aanvang van de twintigste eeuw, waarin het onderwijs van Zending en Missie zich langs de kusten uitbreidde en waarin ook de invloed van de Gouvernements-onderwijsinspectie gaandeweg toenam en de scholen voornamelijk door goeroes (inheemse voorgangers) werden gehouden, bleef de noodzaak, wegens de geringe belangstelling van buiten Nieuw Guinea, maar weinig voelbaar. Zending en Missie bleven wijzen op de roeping en hopen op een nieuwe bezieling, wat ook van verschillende Onderwijs-inspecteurs in het toenmalige Ressorst Ambon kon worden gezegd. Daarbij werd ook in toenemende mate met inzicht gewerkt, maar dit laatste was toch wel te gering bij de meeste goeroes en hun instructeurs op Nieuw Guinea, de Indonesische Schoolopzieners. Eerst in de laatste jaren vóór de tweede wereldoorlog konden enkele schoolopzienersposten bezet worden met krachten, die een hogere opleiding hadden gehad dan de Normaalschool.

De meeste volksscholen vóór de Japanse bezetting vertoonden dan ook het weinig aantrekkelijke beeld, dat men overal aantreft, waar inzicht en inspiratie ontbreken. Zulk een school vormt zich tot een star type – men kon het overal elders in Nederlands-Indië ook vinden – volgens de natuurwetten van de driejarige volksschool. Wanneer zich dan de methodiek-instructie ook daarbij aanpast en dit type ook nog, zoals het nu eenmaal is, in een onderwijssysteem wordt gevat, wordt de volksschool steeds meer onbruikbaar voor het doel der wezenlijke ontwikkeling. Wanneer er, zoals in die periode zowel in Nieuw Guinea als in andere delen van Nederlands-Indië stemmen opgingen voor onderwijsvernieuwing – een verschijnsel dat het onderwijs altijd wel zal blijven begeleiden – ging het daarbij niet slechts om verbeteringen op psychologische en didactische

gronden, maar in de eerste plaats om het doorbreken van de sleur en van het systeem, om nieuw inzicht en nieuwe bezieling.

#### VERLEDEN EN HEDEN

Ziende op alles, wat er thans op onderwijsgebied op Nieuw Guinea wordt verricht, en dat geldt zowel het Nederlandse als het Australische gedeelte van het eiland – hoewel in beide gebieden remmende factoren nog snellere uitbreiding belemmeren, b.v. in Australisch Nieuw Guinea de moeilijkheid van aanwerving van leerkrachten en op Nederlands Nieuw Guinea de geringe bouwcapaciteit –, lijkt het beter vooruit te zien naar een hoopvolle toekomst, dan een terugblik te werpen op een somber verleden.

Toch is dat verleden belangrijk genoeg gebleken en als uitgangspunt voor de na-oorlogse ontwikkeling en als een periode waarin ervaringen werden opgedaan, die als richtingwijzers en als waarschuwingen kunnen dienen. Wij zullen er bij de onderdelen op wijzen.

Het *vooroerlogse onderwijs* heeft, hoe weinig mogelijkheden de toenmalige maatschappij ook bood, toch een basis gelegd voor tal van werkzaamheden, waarin wij nu de Papoea's bezig zien. Deze basis is te smal volgens velen, die de grote overgang niet hebben meegemaakt en die deswege te hoge eisen stellen, maar als uitgangspunt voor de thans zeer noodzakelijke ontwikkeling zijn de verworven kennis en vaardigheden en het grotere aanpassingsvermogen toch zeer bruikbaar gebleken.

En nu wij meer inzicht hebben in wat door de maatschappij wordt gevraagd, zowel voor de centra als voor het platteland, en wij tevens zien hoe noodzakelijk het is, dat de talrijke opleidingsinrichtingen, die nodig zijn, met goed voorbereide leerlingen worden bezet, is de allereerste eis, dat het volksonderwijs een betere verzorging krijgt, en wel binnen het geheel van de arbeid voor het platteland en tevens met de blik gericht op de verbindingen met de centra.

Nu is, juist door de enorme vraag naar hoger opgeleiden en naar leiders (soms ook kunstmatig, door onverantwoord tegemoet te komen aan onvervulbare verwachtingen van de jongeren, gewekt door de oorlog), zowel op Australisch als op Nederlands Nieuw Guinea het grote gevaar ontstaan van teveel topwerk en façadebouw, met verwaarlozing van het volksonderwijs. In beide gebieden mag de toestand van het dorpsonderwijs nog steeds critiek genoemd worden. Opleidingen zijn ontegenzeggelijk nodig, maar zij zullen blijvend op teleurstelling uitlopen, wanneer niet eerst van de basis af wordt opgebouwd. Dit klemt te meer, omdat Nieuw Guinea een dun-bevolkt land is. Alles, wat begaafd is, is hard nodig voor de ontwikkeling van land en volk, maar men vindt slechts de werkelijk begaafden door overal goed volksonderwijs te geven.

Voor de oorlog was er op Nederlands Nieuw Guinea slechts één vervolgschool voor Papoease jongens (te Miei, begonnen te Mansinam in 1923) met daarop aansluitend een Cursus tot opleiding van Volksonderwijzers.

Al het overige onderwijs voor Papoea's was volksonderwijs en beschavingsonderwijs. Met volksonderwijs werd aangeduid het onderwijs, dat voldeed aan de eisen van de *Algemene Subsidie-Regeling* (A.S.R.) die in 1925 voor heel Nederlands-Indië in de plaats kwam van de verschillende regionale subsidie-regelingen. De term *beschavingsonderwijs* werd ingevoerd in 1935, toen een bijzondere vorm van subsidie, buiten de A.S.R. om, zoals die op Zuid Nieuw Guinea steeds had bestaan, billijkerwijs uitgebreid moest worden over pionierscholen van Noord en West, in primitieve streken en met veelal onopgeleid personeel. Bij de bepalingen, die de Inspecteur te Ambon voor deze scholen maakte, werd de vergissing begaan, dat men dacht, dat op de beschavingsscholen een soort onderwijsvernieuwing kon worden toegepast door daartoe speciaal opgeleid personeel. Dat was praktisch onmogelijk, aangezien door beperking van verdergaand onderwijs de vervolgscholen ontbraken, die leerlingen voor de opleiding hadden moeten leveren, en aangezien het de op de volksscholen werkende leerkrachten inderdaad aan de soepelheid van geest en het inzicht voor modernere vormen van onderwijs ontbrak. De beschavingsschool werd en bleef een primitieve pioniersschool, die natuurwetmatig hetzelfde type ging vertonen.

Maar – bij alle gebreken van het vooroorlogse onderwijs, dat in ieder geval op Noord en West Nieuw Guinea na de invoering van de A.S.R. en door de regelmatige opleiding van Papoease onderwijzers, en door de grote ijver der schoolopzieners, die onverdroten hun zeer uitgestrekte ressorten bereidsden voor inspectie en instructie, zeer werd verbeterd – vergeleken bij de stand van het volksonderwijs van thans was het vooroorlogse beter verzorgd dan het tegenwoordige.

Zeer veel aandacht moet worden besteed aan het *vervolgonderwijs* en de *opleidingsinrichtingen*, terwijl de bevoegde schoolopzieners van voor de oorlog ontbreken. En dit volksonderwijs is toch al zo gekneusd uit de oorlog gekomen: veel goeroes omgekomen of omgebracht; veel Indonesisch personeel later teruggekeerd naar Indonesië; de opleiding van onderwijzers jarenlang stilgelegd; door de NICA<sup>1</sup> verschillende onderwijzers en kwekelingen aangeworven voor Bestuursfuncties. Dit alles maakte op ruime schaal het aanstellen van onbevoegden noodzakelijk: de noodgoeroes, met en zonder vervolgschoolopleiding.

Van Zendingzijde is onmiddellijk na de oorlog aangedrongen op een gelijktijdige forse aanpak van het vervolgonderwijs en van de onderwijzersopleiding, om zo spoedig mogelijk het basis-onderwijs weer op peil te brengen, en dan heen te werken naar de vierklassige volksschool. Helaas was het toenmalige Bestuur van mening, dat het volksonderwijs in vele streken al te ver ging en dat het kweken van een bovenlaag van leiders belangrijker was, ook belangrijker dan de opleiding van volksonderwijzers. De opleiding en de verbetering van het volksonderwijs is door deze opvatting jaren lang opgehouden, met het gevolg dat de crisis in het volksonderwijs nog steeds voortduurt.

Zending en Missie hebben nu enkele onderwijsdeskundigen als schoolbeheerders, maar ook dezen zullen er voor hebben te waken, dat zij de meeste aandacht aan de volksscholen geven.

Wat de *overige ervaringen uit het verleden* betreft: de fouten waarin vroegere methoden voor de leervakken vervielen behoeven niet meer gemaakt te worden. Met name kan rekening gehouden worden met de wijze, waarop vroeger goedbedoelde leer-methoden als die van W. Meyer (1920), die met zijn rekenboekjes Madjoelah, leesmethode Beladjar Hoeroef en zijn Zaakonderwijs de eerste was, die het volksonderwijs in zijn geheel aanpakte, werden misverstaan door goeroes en schoolopzieners, zodat alle aansporingen tot levend onderwijs vergeefs waren en het automatische onderwijs in allerlei op zichzelf nutteloze zaken tot een kwekking werd.

Voorts blijken nog steeds de *internaatservaringen van Miei*, de experimenten met gemeenschaps-ontwikkeling in de Wandammenbaai met inschakeling van school en nazorg, de ervaringen met het landbouwinternaat van Ababiadi (bij Korido), van nut te zijn voor de tegenwoordige inrichting der internaten en de plannen voor plattelands-ontwikkeling.

Tenslotte is vergelijking mogelijk tussen het intellectuele peil van vroegere examen-candidaten en tegenwoordige. Het spreekt wel vanzelf, dat bij uitbreiding van het aantal vervolgscholen, waarvoor de leerlingen uit de stromen candidaatjes van de volksscholen worden geselecteerd, het algemene peil omlaag gaat. Het aantal vervolgscholen zal nog sterk uitgebreid worden, maar men mene niet, dat men evenredig daaraan zich het getal afgestudeerden van hogere opleidingen, die tal van posten moeten bezetten, zal zien uitbreiden. Er zijn intelligentie-grenzen en men moet bij een bevolking, die zo gering in aantal is, dus niet rekenen op een omvangrijk kader van werkelijk begaafden. En de tegenwoordige maatschappij van Nieuw Guinea vraagt veel. Behalve dat de noodzaak van aanpassing tastbaar wordt en de roeping tot werkelijke ontwikkeling meer ingang vindt, wordt aan alle kanten om geschoolde werkkrachten gevraagd, zowel voor particuliere als overheidsbedrijven en voor administratieve doeleinden. Overal zien wij reeds de Papoea's bezig in werkzaamheden, waarin wij ze vroeger slechts sporadisch tegenkwamen. Al ontbreken ze nog op meer belangrijke posten – wat ook niet anders kan – ze komen er toch hoe langer hoe meer in; daarin staan als vanouds de kerkelijke gemeenten en de scholen vooraan; dan komen de ziekenhuizen, waar ook steeds meer meisjes worden opgeleid; dan de kantoren en de kleinere en grotere bedrijven.

Een geweldige taak is plotseling op het onderwijs gelegd. Velen zijn ongeduldig, zoals ook op Australisch Nieuw Guinea blijkt, uit dikwijls sombere klanken in de pers over de nog te geringe prestaties van de centrale scholen.

Toch is overhaasting verkeerd. Van de basis af moet goed gewerkt worden en de volksscholen moeten ook een gezonde plaats innemen in de eenvoudige dorpsmaatschappij. Bij overhaasting raken inzicht en bezieling in het gedrang en krijgt



men ten hoogste enige oppervlakkige training, terwijl een gezonde samenleving moet worden gevormd. De mogelijkheden mogen niet overschat worden (iets wat bij de leerlingen blijkens de ervaring steeds op teleurstelling uitloopt en op ineensinking van de belangstelling) en de taak mag niet worden onderschat. Daarom is ook de voorziening met leerkrachten over het algemeen nog onbevredigend. Veel meer toegewijde leerkrachten op allerlei gebied dan thans, die zich voor lange tijd geheel in hun taak voor land en volk in Nieuw Guinea willen en kunnen inwerken, zijn nodig. Dat geldt voor het onderwijs over de hele linie, dus evenzeer voor het Europese onderwijs.

#### DE HUIDIGE STAND VAN HET ONDERWIJS

Een sluitend schoolprogramma is tot heden nog niet vastgelegd. Aan een Regeling van het Onderwijs en aan de Regelen voor Subsidiëring wordt reeds enige jaren gewerkt, maar tot een definitieve eindredactie is het nog niet gekomen. Het is ook nodig, dat men bij het ontwerpen van een stelsel voorzichtig tewerk gaat. Een sluitend systeem heeft vooral voor het onderwijs voor autochthonen het gevaar, dat men zijn eisen afleidt van de naam, die een bepaalde school in het systeem heeft gekregen en niet van de speciale behoeften van Nieuw Guinea of van een bepaalde streek. Het is ongetwijfeld juist, dat verschillende Europese scholen rekening moeten houden met een goede aansluiting aan het onderwijs in Nederland en de meeste Europese Lagere Scholen en MULO-scholen in Nieuw Guinea voldoen daaraan, terwijl bovendien getracht wordt de behoeften t.o.v. Nieuw Guinea niet uit het oog te verliezen. Maar bij het onderwijs voor autochthonen is reeds in de vooroorlogse periode gebleken, dat in het programma een grote soepelheid moet worden betracht. Aansluiting aan het leven, zowel in de dorpen als in de centra van Bestuur en Bedrijf, moet worden gezocht met de actieve medewerking van een enthousiast personeel, dat met fantasie en de nodige vrijheid nieuwe wegen en middelen zoekt. De onderlinge aansluiting der verschillende schooltypen moge dan enige technische moeilijkheden geven, de winst aan bezielde, zinvolle arbeid weegt daar ruim tegen op. In de vooroorlogse periode hadden de voorschriften voor het onderwijs, die golden voor de scholen onder de A.S.R. een sterke tendens naar uniformiteit, hoewel de ene inspecteur wat meer vertrouwen toonde in vrijheidslievende, vooruitstrevende leerkrachten, die het keurslijf ondeugdelijk vonden, dan de andere. Het is beter, dat een levende, goed aangepaste school niet het resultaat behoeft te zijn van onaangename strijd.

#### DE RAAD VOOR VOLKSOPVOEDING TE HOLLANDIA

Mede om te komen tot een verantwoorde onderwijspolitiek en tevens om alle diensten, die met de volksopvoeding te maken hebben, tot gemeenschappelijk overleg te verenigen, werd in 1951 door de Gouverneur van Nieuw Guinea de



Raad voor Volksopvoeding ingesteld, die in Mei van dat jaar zijn eerste zitting hield. In deze Raad zijn vertegenwoordigd Binnenlands Bestuur (B.B.) en Justitie, de Dienst voor Gezondheidszorg, Culturele en Sociale Aangelegenheden (w.o. de Onderwijsinspectie), de Dienst voor Economische en Technische Aangelegenheden (waaronder de Landbouwvoorlichting), de Zending en de Missie en de autochthone bevolking. Deze Raad brengt advies uit aan de Gouverneur over alle zaken, die het geheel van de volksopvoeding betreffen en bestudeert daarbij met name de rol, die het onderwijs in dat geheel heeft te spelen. Sommige adviezen raken deze rol niet, zoals voorstellen voor een drankordonnantie, een bioscoopordonnantie, adviezen omtrent feestviering en inheemse dansen e.d., maar bij vragen op het gebied van gemeenschaps-opvoeding – tegenwoordig meestal aangeduid met de term *community development* – komt steeds de plaats van de school in deze gemeenschap ter sprake.

Het behoort dan ook tot de taak van deze Raad, ontwerpen voor een onderwijsordonnantie te bestuderen, te bespreken en van een advies te voorzien. Hierdoor wordt bereikt, dat zulk een ordonnantie een gezonde en stevige grond kan verkrijgen; dat de verschillende diensten samenwerken voor één doel, en dat Gouvernement, Zending en Missie aan één tafel van gedachten kunnen wisselen.

Het Hoofd van het Kantoor voor Bevolkingszaken is voorzitter van deze Raad. Via dit Kantoor ontvangen de leden van de Raad ook de gegevens van de "Research Council" van de "South Pacific Commission", van de "South Pacific Conference" en van de Adviesraden der Afdelingen van Nieuw Guinea, zodat daarmee bij de adviezen rekening kan worden gehouden.

In *Australisch Nieuw Guinea* is zulk een Raad voor Volksopvoeding nog niet ingesteld. Op onregelmatige tijden worden wel conferenties gehouden van de Onderwijsdienst met vertegenwoordigers van alle Zendings- en Missie-corporaties, maar deze hebben nog niet op bevredigende wijze geleid tot meer eenheid in het onderwijs. De klachten zijn nog te talrijk over het te ver uiteenlopende peil der scholen, zodat het moeilijk valt hierop hogere vormen van onderwijs op te bouwen. De Gouvernementsonderwijsdienst van Australisch Nieuw Guinea besteedt veel moeite en zorg aan enkele betere instituten en centrale scholen, maar het zendings- en missieonderwijs, vooral in de dorpen, is te weinig gecoördineerd volgens veler oordeel. In Nederlands Nieuw Guinea kan de in de Raad voor Volksopvoeding gevonden samenwerking er toe bijdragen, dat de Zendings- en Missiescholen voldoen aan de eisen, die een Gouvernement aan het onderwijs moet stellen, zonder dat het nodig zal zijn, dat stimulerende en concurrerende gouvernementsscholen worden opgericht. De opvatting is bij de autochthonen van Papua-New Guinea niet vreemd, dat Gouvernementsopleiding en Gouvernementsonderwijs anders en beter is, dan Zendings- of Missieonderwijs.

Intussen hebben de moeilijkheden daar ook andere oorzaken, met name het ontbreken van een algemeen aanvaarde „lingua franca”.

## HET DORPSONDERWIJS, DORPSSCHOOLSTATISTIEK

Men kan in het algemeen zeggen, dat een dorpsschool de naam *Dorpsschool B* voert, wanneer het onderwijs gelijk staat met het onderwijs in de eerste drie klassen van een Algemene Lagere School, of althans op het zelfde peil staat. Dorpsscholen, die daar nog beneden blijven, maar die toch levensvatbaar zijn en deugdelijk voor de volksopvoeding heten *Dorpsschool C*, de *vroegere beschavingschool*.

De naam *Dorpsschool A* is in reserve gehouden voor de vierklassige dorpsschool van de toekomst.

Dorpsscholen C kunnen promoveren tot Dorpsscholen B, zodra ze het peil daarvan bereikt hebben.

De Zending der Nederlandse Hervormde Kerk en de Doopsgezinde Zendingsvereniging hebben samen 167 Dorpsscholen B en 84 Dorpsscholen C.

De Zending der Molukse Protestantse Kerk (M.P.K.) heeft 29 Dorpsscholen B en 38 Dorpsscholen C.

De Zending Protestan Maluku (Z.P.M.) heeft 5 Dorpsscholen C.

De Franciscaner Orde heeft 6 Dorpsscholen B en 46 Dorpsscholen C.

De Missie van het Heilig Hart heeft 6 Dorpsscholen B en 141 Dorpsscholen C.

De Christian and Missionary Alliance (C.A.M.A.) heeft 3 Dorpsscholen C.

In totaal zijn er dus 208 Dorpsscholen B en 317 Dorpsscholen C, met op de Dorpsscholen B 7425 jongens en 5017 meisjes, en op de Dorpsscholen C 7322 jongens en 5455 meisjes.

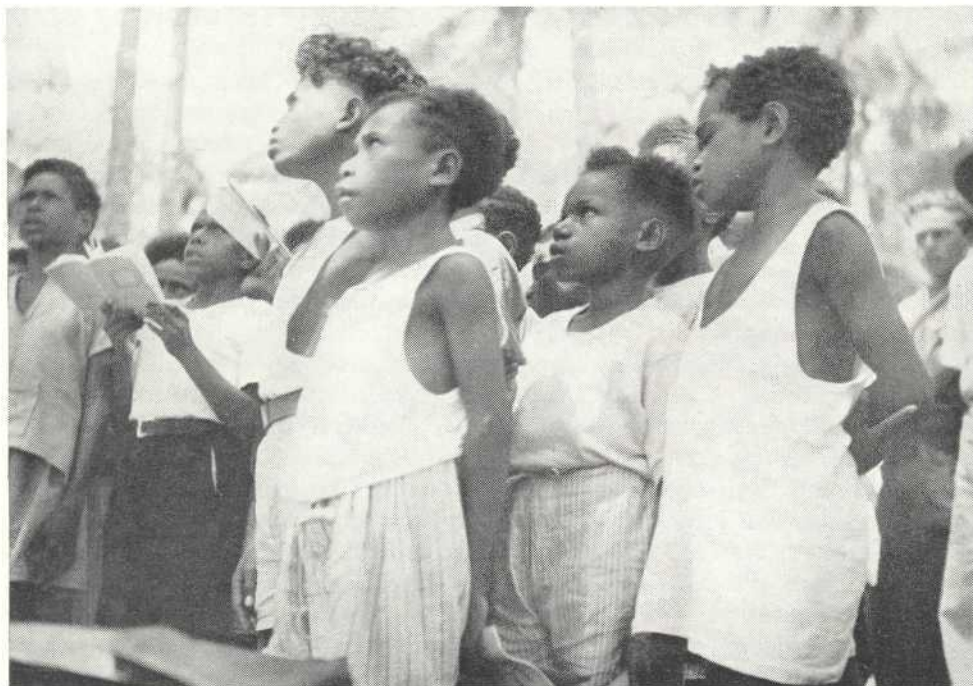
Van deze leerlingen zijn er op de Dorpsscholen der Zending der N.H.K. 13 780, der M.P.K. 2293, der Z.P.M. 114, der C.A.M.A. 146, der Missie van het Heilig Hart 7529 en der Franciscaner Orde 1357, totaal 25 219.

Het doel van dit onderwijs kan niet zijn, de jonge leerlingen als voorwerker van de maatschappij te laten optreden. Het element spel moet een belangrijke plaats behouden. Maar het dient de leerlingen wel voor te bereiden op hun plaats in de maatschappij, zoals die zich aan het wijzigen is en hen dus open te maken voor de verschillende vormen van voorlichting. Tegelijk kunnen zij als prettige arbeid reeds allerlei in practijk brengen, wat ze op school leren over hygiëne, netheid van het erf, onderhouden van een kleine akker, practische handenarbeid en dergelijke.

Lezen en schrijven zijn in grote delen van Nieuw Guinea populair.

De middelen om zich door lezen zelf te ontwikkelen nemen toe.

Vandaar dat het *leesonderwijs* op de dorpsscholen een voornamelijk plaats inneemt. Veel leesmateriaal voor de scholen is nog hetzelfde, dat op de scholen in Indonesië wordt gebruikt. Alleen voor het aanvankelijk leesonderwijs hebben de Biakse scholen een eigen methode met twee boekjes in de Biakse taal (Surat Wasja) en alle overige scholen een aan het leven in Nieuw Guinea aangepaste methode (Itu Dia), met drie leesplaten en drie boekjes in het Maleis. Beide methoden zijn ontworpen door schrijver dezes.



Jongenssopranen bij openluchtzang te Joka bij Hollandia

(Foto D. L. Leiker, 1952)

Voor het *rekenonderwijs* is nog geen methode in gebruik, die werkelijk aansluit aan het Papoease volksleven. Een ontwerp er voor is wel gereed. Het is reeds lang gebleken, dat de bij verschillende volksgroepen afwijkende talstelsels in het geheel geen belemmering vormen voor het rekenonderwijs in het tientallig stelsel. De moeilijkheden van het rekenonderwijs beginnen pas in de hogere leerjaren, waar het gaat om de toepassing van de rekenkennis en -vaardigheid op vraagstukken, die in de Papoease maatschappij nooit op deze wijze zijn aangepakt.

Dit komt zeer duidelijk uit in de resultaten van de vergelijkende examens, die worden gehouden voor de *toelating tot de Vervolgscholen*. Zodra het aantal Vervolgscholen verdrievoudigd is, zullen zulke examens overbodig worden. Nu zijn ze nog noodzakelijk en nuttig ook. In elk ressort krijgt men jaarlijks een vrij aardige indruk van de vorderingen en ze geven telkens weer aanleiding tot nuttige adviezen aan de onderwijzers. Bij deze examens wordt de taalvaardigheid onderzocht, het lezen en het rekenen. Voor het rekenen wordt steeds eerst een proefstel rekenoefeningen opgegeven met cijferwerk en gebruikelijke maten en gewichten. Wie hiervan 80 % goed maakt, kan verder aan het examen deelnemen. Het blijkt nu, dat gemiddeld 70 % van de kandidaten daartoe in staat is. Velen maken dit

werk en ook het h  
getale vallen bij h  
voudig blijft. Bij h  
stelling en de aanl

Voor velen is o  
worden beraamd,  
vinden. Die zal ge  
groeïende jongens  
zoals dit in de jaren  
baai werd geprobe  
stuk van de school  
veel energie en tij  
met het werk van  
voor "community  
Maar tegelijk is n  
daaraan kan geven

Bij de uitbreidin  
van tenminste twe  
één van de onderw  
terwijl een andere  
werk.

De dorpsschool  
en Bedrijf is als r  
Lagere School gaar

Of een dorpssche  
reeds aan het leve  
leven, is een punt  
over het algemeen  
begeren. De Zendi  
en wil meer strev  
waardoor de ouder  
moet het dorp als e  
daarbij tracht zo s

In de Vervolgsch  
gewonnen ze zich s  
verantwoordelijkhe

Het aantal Verv  
den duur zoveel ve  
leerlingen de dorp

werk en ook het hoofdrekenwerk onberispelijk. De slachtoffers gaan in groten getale vallen bij het tweede stel, hoewel dat in zijn vraagstukjes toch heel eenvoudig blijft. Bij het voortgezet onderwijs blijkt bij de meesten ook de belangstelling en de aanleg voor rekenwerk gering te zijn.

Voor velen is de dorpsschool het eindstation van het onderwijs. Plannen worden beraamd, om daarvoor een betere aansluiting aan de maatschappij te vinden. Die zal gevonden moeten worden in ontwikkelend clubwerk met opgroeiende jongens en meisjes, die de school al verlaten hebben, in de dorpen, zoals dit in de jaren tussen 1933 en 1940 in de proefdorpen van de Wandammenbaai werd geprobeerd met de zogenaamde „Sambungan Sekolah”, het verlengstuk van de school. Werken met zulke clubs eist echter van de dorpsonderwijzer veel energie en tijd en tevens is voor zulk een club een gezond verband nodig met het werk van het dorp als geheel. Hier is dus streeksgewijs een plan nodig voor „community uplift”, waarin zulk een organisatie haar plaats kan krijgen. Maar tegelijk is nodig, dat één van de onderwijskrachten zijn tijd en aandacht daaraan kan geven.

Bij de uitbreiding van de dorpsschool tot een vierklassige school en de plaatsing van tenminste twee onderwijzers aan elke dorpsschool kan bereikt worden, dat één van de onderwijzers zich meer richt op de geestelijke verzorging van het dorp, terwijl een andere leerkracht gespecialiseerd is voor economisch en agrarisch werk.

De dorpsschool is bedoeld voor de dorpen. Voor de grotere centra van Bestuur en Bedrijf is als regel aangenomen, dat daar de leerlingen naar de Algemene Lagere School gaan.

Of een dorpsschool een *internaat* moet hebben, waardoor dus de jonge kinderen reeds aan het leven in het gezin worden onttrokken, of althans aan het volksleven, is een punt van verschil tussen de Zending en de Missie. De Missie is er over het algemeen toe geneigd, ook voor de dorpsscholen een soort internaat te begeren. De Zending sprak zich daar in de Raad voor Volksopvoeding tegen uit en wil meer streven naar een plaats van de school midden in het volksleven, waardoor de ouders met de ontwikkeling van hun school meegaan. In het dorp moet het dorp als een eenheid worden gezien, waarop zich de opvoeder richt, die daarbij tracht zo spoedig mogelijk de dorpsbewoners in het werk te betrekken.

In de Vervolgscholen nemen de leerlingen wat meer afstand van hun dorp en gewinnen ze zich samen aan een nieuwe vorm van organisatie, waarbij ieder zijn verantwoordelijkheid leert gevoelen.

#### DE VERVOLGSCHOOL

Het aantal Vervolgscholen is aan het groeien en het ziet er naar uit, dat er op den duur zoveel vervolgscholen zullen komen, dat slechts voor een gering aantal leerlingen de dorpsschool eindonderwijs zal geven. Indien men er ernstig naar

wil streven, – bij de voertaal-kwestie zullen wij gelegenheid hebben dit nader te bezien – een goed gebruik van de Nederlandse taal overal ingang te doen vinden, zal men ook zeker zo'n groot aantal vervolgscholen nodig hebben. Met dorpsonderwijs en een dorpsonderwijzers-opleiding, zoals wij die nu nog kunnen geven, zelfs al wordt die driejarig, is dat doel met de Nederlandse taal niet te bereiken.

In Australisch Nieuw Guinea komt men de zelfde vraag tegen, wanneer er sprake is van verbetering van het onderwijs in het algemeen en van het invoeren van één algemene voertaal op de scholen. Kiest men daarvoor het Engels, dan is een sterke uitbreiding van het aantal centrale scholen en opleidingsinstituten nodig. Gaat men daartoe niet over, dan blijft de situatie onbevredigend en zal men steeds het verwijt moeten horen, dat R. W. Robson neerschreef in de *Pacific Islands Monthly* van Februari 1951, dat "the education system in Papua New Guinea is not even scratching the ground, which it is supposed to cultivate". Dit is in het algemeen een overdreven oordeel, maar indien men als doelstelling heeft een algemeen ontwikkelend onderwijs met één geschikte voertaal, kan het oordeel niet anders dan juist zijn bij een aantal van b.v. 15 vervolgscholen tegenover 525 dorpscholen, zoals de stand op Nederlands Nieuw Guinea nu ongeveer is.

De Vervolgscholen geven onderwijs, dat gelijk staat met dat in de hoogste drie klassen van de Algemene Lagere School. Er moet bij het onderwijs en bij het bedrijf van het internaat mee gerekend worden, dat de meeste leerlingen later, eventueel na een verdere opleiding, weer in dorpsverhoudingen komen te leven, waarop zij dan, door hun ervaring, een goede invloed kunnen oefenen.

*Jongensvervolgscholen* zijn er in Joka, Seroei, Korido, Miei, Saoka (bij Sorong), Teminabuan, Fakfak en Merauke. *Meisjesvervolgscholen* in Genjem, Seroei, Korido, Fakfak en Merauke. Het aantal breidt zich nog steeds uit, hoewel het tempo sneller zou kunnen zijn, indien de bouwcapaciteit groter was, zowel voor de schoolgebouwen als voor de personeelwoningen. Ook het aantal onderwijzers, dat zich een voldoende tijd aan de ontwikkeling van Nieuw Guinea wil geven, zou nog veel groter moeten zijn, om het uitbreidingstempo te versnellen.

In de vooroorlogse periode had alleen Miei een Vervolgschool voor autochthonen. Deze school moest de leerlingen leveren voor de *Cursus voor Volksonderwijzers*. De algemene bezuiniging op het onderwijs sinds 1931 verhinderde toen de uitbreiding van het aantal vervolgscholen, terwijl het aantal volksscholen werd verminderd door samentrekking. Na de beëindiging van de Japanse bezetting waren de Instituten van Joka en Merauke bedoeld om uit te groeien tot inrichtingen voor algemene opleiding. Gelukkig is de koers in 1948 gewijzigd en werd toen de weg geopend voor de oprichting van vervolgscholen in verschillende gebieden. Eerst in de opleidingsscholen en in de Middelbare school komen nu de leerlingen uit de verspreide gebieden van Nieuw Guinea samen. Ook deze centrale instituten hebben trouwens hun eigen eisen t.a.v. hun ligging. De O.V.



hebben dit nader  
al ingang te doen  
nodig hebben. Met  
die nu nog kunnen  
erlandse taal niet te

tegen, wanneer er  
n van het invoeren  
het Engels, dan is  
opleidingsinstituten  
bevredegend en zal  
neerschreef in de  
n system in Papua  
posed to cultivate".  
nen als doelstelling  
e voertaal, kan het  
volgsholen tegen-  
Guinea nu onge-

dat in de hoogste  
et onderwijs en bij  
ste leerlingen later,  
en komen te leven,  
n oefenen.

aoka (bij Sorong),  
m, Seroei, Korido,  
hoewel het tempo  
as, zowel voor de  
antal onderwijzers,  
Guinea wil geven,  
versnellen.

chool voor autoch-  
us voor *Volksonder-*  
t verhinderde toen  
antal volksscholen  
an de Japanse be-  
uit te groeien tot  
1948 gewijzigd en  
cholen in verschil-  
bare school komen  
a samen. Ook deze  
ligging. De O.V.



Het Internaat van de Jongensvervolgshool te Korido op Biak, als modeldorp ingericht

(Foto D. L. Leiker, 1952)

V.O. (Opleidingsschool voor Volksonderwijzers) b.v. heeft nabije scholen nodig voor praktische oefening.

Het taalonderwijs neemt een belangrijke plaats in op de Vervolgsholen. Het Maleis is er voertaal, het Nederlands leervak.

Bijzondere aandacht wordt gegeven aan het *landbouwonderwijs*, zowel op de jongens- als de meisjesscholen.

Van het grootste gewicht is het *internaat* en de wijze waarop dit is georganiseerd. In het vooroorlogse internaat te Miei werd veel ervaring opgedaan met een tijds- en arbeidsindeling, waarbij school en internaat geheel gelijkwaardig als noodzakelijk opvoedingsmiddel in het dagprogramma waren ingedeeld. Een voldoende aantal grotere leerlingen had daarin gelegenheid, iedere maand voor een andere tak van het bedrijf, samen met zijn groep verantwoordelijkheid te dragen. Daarbij werd gedacht aan de behoeften van het dorp en de verschillende onderdelen van de dorpsverzorging, die de aandacht vragen.

In de na-oorlogse internaten is dit ook volgehouden. Het internaat van de Jongensvervolgshool te Korido is zelfs geheel als een dorp ingericht, met model-woningen, waarin enige leerlingen samenwonen, en die zij met de erven samen onderhouden, en gezellig maken.

In de Meisjesvervolgscholen valt bovendien nadruk op het *huishoudonderwijs*, zoals dat in de dorpen toepassing kan vinden.

Dit internaatsleven met zijn praktische arbeid en verantwoordelijkheids-scholing, waarbij in de meeste plaatsen ook aanraking mogelijk is met het omringende dorpsleven zal zeker niet mogen worden opgeofferd aan de hogere eisen, die de inrichtingen voor voortgezet onderwijs zullen gaan stellen aan de kennis der theoretische vakken.

Het is mogelijk, dat er enige divergentie zal ontstaan tussen de Meisjesscholen en de Jongensscholen, maar het geringere aantal meisjes, dat bestemd is voor hogere opleidingen, zal, indien daarmee gerekend wordt, zeker op die opleidingen zelf daarvoor geschikt kunnen worden gemaakt. Op het ogenblik zijn de mogelijkheden voor het ongehuwde meisje in de maatschappij van Nieuw Guinea nog veel geringer dan die voor de jongens, zodat vanzelf, zelfs zonder dat men dat als ideaal stelt, de meeste meisjes hun bestemming al spoedig in het huisgezin zullen vinden. Voor meisjes met andere roeping en speciale aanleg kan er dan gelegenheid voldoende zijn voor opleiding aan de Primaire Middelbare School (P.M.S.), de Opleidingsschool voor Onderwijzers, de Verpleegsters-cursus. Maar de Vervolgschool mag zijn programma niet verarmen voor de eisen, die de hogere vormen van onderwijs zouden gaan stellen. Vooralsnog is het peil der leerlingen dat uit de dorpen op de vervolgscholen komt zodanig, dat een praktische training in de internaten alleszins op zijn plaats is. Eerst wanneer de dorpscholen zo ver zijn, dat daar huishoudelijk en landbouwonderwijs voldoende tot hun recht komen, zullen de vervolgscholen meer gespecialiseerd uiteen kunnen gaan en dan zullen, overeenkomstig de ontwikkeling van de maatschappij speciale huishoudscholen hun plaats vinden. Ze staan reeds op het programma, maar voorlopig zal de uitbreiding van praktisch vervolgonderwijs waarschijnlijk meer urgent zijn.

De *leeftijd van de leerlingen op de vervolgschool* varieerde vóór de oorlog van 14 tot 18 jaar. Nu de aannemingsleeftijd niet hoger ligt dan 12 jaar, varieert de leeftijd thans van 9 tot 15 jaar.

Hier doet zich nu een moeilijkheid voor, die voortvloeit uit de eigenaardigheid van de dorpschool in dunbevolkte gebieden. De eenvoudigste bestaande opleiding is die van volksonderwijzer. Ook wanneer die opleiding wordt uitgebreid tot drie jaar, zijn de abiturienten nog te jong, om de last van het hoofdschap aan een éénmansschool te kunnen dragen. Het is dus een goede gedachte, dat tussen de vervolgschool en de opleidingsschool een training wordt gelegd in landbouw of houtbewerking. Wanneer er later geen éénmansscholen meer zullen zijn, zal deze moeilijkheid gemakkelijker worden opgelost.

Het personeel van de vervolgscholen is gedeeltelijk Europees, gedeeltelijk autochtoon of Indonesisch. De leiding van school en internaat is steeds in handen van een Europese hoofdonderwijzer(es).

## DE ALGEMENE LAGERE SCHOOL (A.L.S.)

Deze is in het algemeen bestemd voor de niet-Europese bevolking der centra en is een volledige, zesklassige lagere school. Er zijn A. L. S.-en te Hollandia, Biak, Manokwari, Sorong, Fakfak en Merauke, beheerd door het Gouvernement, Zending, Missie en N.N.G.P.M.

## DE PRIMAIRE MIDDELBARE SCHOOL (P.M.S.)

Deze school zou men ook een *MULO-school voor autochthonen* kunnen noemen. Zulk een school is b.v. de zendings-P.M.S. te Kotaradja bij Hollandia, een driejarige school met Nederlands als voertaal. Ook de R.K. MULO te Sorong. Van zulke scholen zullen er nog enkele nodig zijn, omdat verschillende opleidingen dit type school als ondergrond nodig hebben. Een kweekschool voor onderwijzers aan de Vervolgscholen, de Opleidingsschool voor Bestuursambtenaren, een hogere vorm van medisch onderwijs, ze zijn alle onmogelijk zonder deze P.M.S. voorbereiding. Hier wordt de kennis van het Nederlands van wezenlijk belang voor verdere studie, terwijl ook het Engels grondig onderwezen wordt. Een en ander is in de leidende beroepen nodig voor het volwaardig deelnemen aan beraadslagingen en voor het contact met de andere landen van de Zuid-Pacific.

Intussen wordt ook bij de P.M.S. het belang van het internaatswerk en landbouwwerk niet vergeten. Op de P.M.S. te Kotaradja, die op hetzelfde ruime terrein ligt als de Lagere Technische School, wordt ook uitgebreid de sport beoefend en nemen de leerlingen en het personeel met enthousiasme deel aan het padvindersspel, in het rayon van Hollandia.

## DE VERSCHILLENDE VAKSCHOLEN EN OPLEIDINGSSCHOLEN

Een kweekschool voor onderwijzers voor de vervolgscholen ontbreekt nog. In Papua New Guinea zijn de laatste jaren achtereenvolgens centrale opleidingsinstituten geopend te Sogeri (boven Port Moresby) in een koel klimaat, te Dregerhafen (bij Lae) en te Keravat (bij Rabaul). Hier wordt zowel MULO-onderwijs gegeven als opgeleid voor onderwijzer. De abiturienten van de MULO-afdeling, die voor andere beroepen bestemd zijn, zetten hun opleiding elders voort, b.v. aan de ziekenhuizen, of aan de Central Medical School in Suva (Fidji).

In Nederlands Nieuw Guinea is voor de opleiding van Vervolgschoolonderwijzers van 1947 tot 1950 een proef genomen met een namiddag-, of liever avondcursus voor goeroes uit de omgeving van Joka. De studie en het heen en weer roeien naar Joka hadden voor de meeste goeroes, die een dagtaak aan hun school hadden, te vele bezwaren. In totaal konden slechts vier leerlingen bevoegd worden verklaard als „Normalist”, zoals vroeger de abiturienten van de Normalscholen heetten (vierjarige opleiding).



De dorpsonderwijzers worden opgeleid op de *tweejarige O.V.V.O. (Opleidings-school voor Volksonderwijzers)*. Deze komt overeen met de vroegere Opleidings-school te Miei. Er zijn O.V.V.O.'s te Seroei, Fakfak (zowel van de M.P.K. als van de Franciscaner Orde) en te Merauke.

Er zijn er nog meerdere nodig, indien men het doel met de dorpscholen zal kunnen bereiken. In het plan dat de Algemeen Schoolbeheerder van de Zending der N.H. Kerk ontwierp voor de ontwikkelingsaanpak van het eiland Noemfor is ook een onderwijzersopleiding opgenomen, waarbij de nadruk zal vallen op de economische training. Dit plan is evenwel nog niet in werking.

Het internaat van de O.V.V.O. te Seroei, een voortzetting van de O.V.V.O. die in 1948 te Joka werd geopend, legt grote nadruk op karaktervorming en is georganiseerd als een dorpsgemeente, met burgemeester en raad; een goed voorbeeld van wat door de fantasie van een schoolleider tot leven kan worden gebracht.

De *Bestuurschool* te Hollandia leidt op voor de Bestuursdienst.

De school begon in 1948 te Joka, met de abiturienten van die Vervolgschool, die zich voor de Bestuursdienst hadden gemeld. Toen voor de school een eigen directeur uitkwam en er een eigen gebouw was ingericht, verhuisde de Bestuurs-school naar Hollandia. Het bleek later niet eenvoudig, er geschikte leerlingen voor te vinden. Een zeer groot aantal goede bestuursambtenaren moet nog worden gevormd, maar de Lagere School geeft voor die opleiding geen voldoende ondergrond. De school zal dus zijn leerlingen moeten kunnen betrekken van de P.M.S., maar die zijn er nog niet voldoende; of de school zal een eigen onderbouw op MULO-peil moeten inrichten.

Het is nu nog niet mogelijk de lessen werkelijk in de Nederlandse taal te geven.

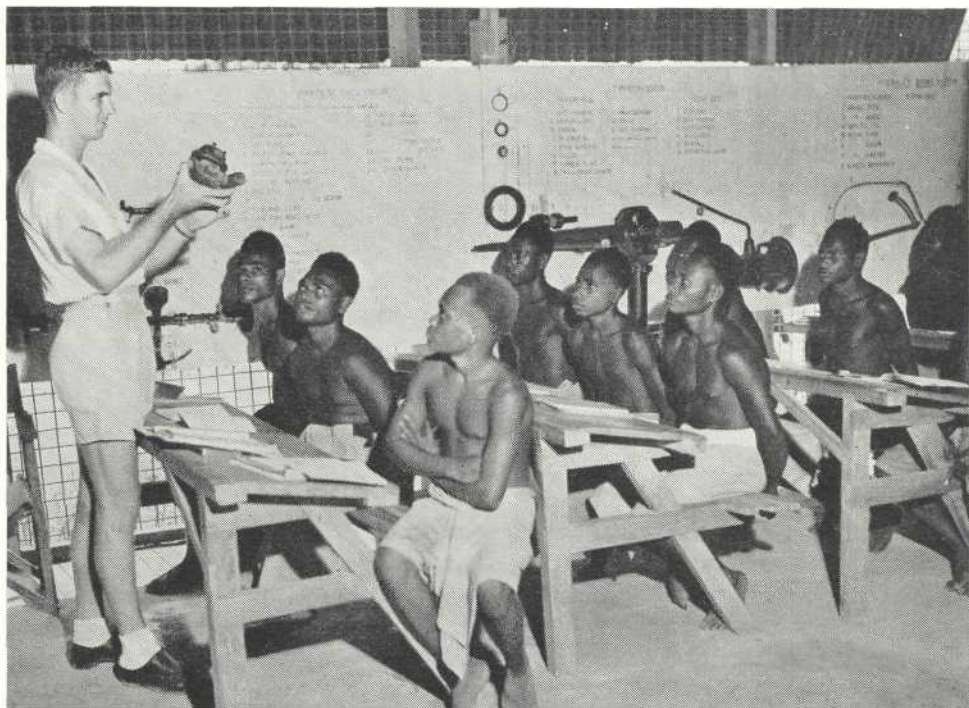
#### DE LAGERE TECHNISCHE SCHOOL

Zulk een school heeft de Zending der N.H.Kerk te Kotaradja bij Hollandia en de Missie van het Heilig Hart te Merauke. De school heeft een naam gekregen, maar dat wil niet zeggen, dat het programma door deze naam wordt bepaald. Te Kotaradja heeft de school twee afdelingen, één voor timmerman en metselaar, en één voor staalbewerking en motortechniek. Elke afdeling heeft een vakkundige als leider. De leider van de timmerafdeling is tevens Directeur van het geheel. Het algemeen ontwikkelend onderwijs wordt gegeven door een Europese onderwijzer.

Ook deze school richt zich op de behoeften van de Papoease maatschappij en de mogelijkheden voor de Papoease jongeren. In heel het internaatsleven wordt daarmee rekening gehouden. Bij de opleiding denkt men eensdeels aan de vele vragen, die er in de dorpen zijn om vakkundige voorlichting en leiding en de abiturienten van de vakschool kunnen in de dorpen daaraan zeker voldoen; anderdeels is de opleiding tevens er op gericht, dat de leerlingen, die daarvoor geschikt zijn hun aandeel nemen in de werkzaamheden voor de opbouw. Het is

een juiste gedachte van de Directeur van de Technische School te Kotaradja, dat in de Papoease maatschappij bij elke opleiding naar twee kanten moet worden uitgezien. De Papoease jongeren moeten hun medeverantwoordelijkheid voelen voor de ontwikkeling van het volk ten plattelande en tevens moeten zij beseffen dat zij hun plaats moeten innemen in het bedrijf der grotere centra. Ook hierin zijn wij met het technisch onderwijs niet aan specialisatie toe.

Dat deze doorwerking van het technisch onderwijs in de dorpen mogelijk is en zeker vrucht zal dragen, is reeds voor de oorlog bewezen door de invloed van de eenvoudige *werkinrichting te Miei*. Deze leverde van 1920 tot 1930 vele timmerlieden aan de dorpen af voor de bouw van scholen en kerken, wat ook ten goede kwam aan de huisbouw. Na 1930 vormde de werkinrichting een mobiele groep, die dan hier dan daar, onder aantrekking van leerlingen uit de dorpen, gebouwen opzette, zoals woningen, ziekenhuizen, scholen en kerken.



Klasse met Papoeajongens van de Technische opleidingschool te Malaguna bij Rabaul, Territory of New Guinea

De onderwijzer demonstreert de onderdelen van een automobielmotor

(Foto W. Brindle, officiële Australische opname 1952)

De *N.N.G.P.M.* richtte voor het vakonderwijs een eigen, goed geoutilleerde *vakschool* op, met internaat. Het is daarbij niet de bedoeling, dat de leerlingen aan het bedrijf der *N.N.G.P.M.* gebonden zijn, omdat het deze Maatschappij ernst is met haar erkenning van de medeverantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van het Papoease volk. Ook buiten de vakschool hebben reeds vele autochthonen bij de *N.N.G.P.M.* veel kennis en ervaring opgedaan, wat thans ook het geval is bij de bedrijven, die te Hollandia en Biak werken aan gebouwen en wegen.

Tegelijk wordt de vraag naar geschoold personeel bij de *N.N.G.P.M.* steeds brandender. Het is daarom, dat de maatschappij nog *twee vervolgscholen* heeft ingericht met een speciaal programma. Deze scholen met internaten zijn door de Maatschappij in beheer toevertrouwd aan de Zending en de Missie. Elke school heeft ongeveer honderd leerlingen. Ook in deze internaten kunnen de leerlingen dus in hun eigen sfeer worden opgevoed.

*De Theologische School.* Voor de opleiding van Gemeentevoorgangers heeft de Zending een opleidingscentrum in Seroei. Volksonderwijzers die tevens gemeentevoorganger zijn, worden daar opgeleid en tevens evangelisten, die naast hun evangeliserende arbeid geen schooltaak hebben. Het is wel duidelijk, dat er voorlopig nog niet aan gedacht kan worden de functies van schoolonderwijzer en gemeentevoorganger te scheiden. Voor de vele kleine dorpen is het zelfs niet gewenst te veel functionarissen te hebben. Toch zal geleidelijk aan de opleiding van gemeentevoorgangers uitgebreid moeten worden en zal aan dit opleidingscentrum tevens een *Middelbare Theologische School* geopend worden tot opleiding van Papoease predikanten (pendeta's). Nu heeft Nieuw Guinea nog slechts één zulk een opgeleide kracht, die thans de leiding heeft van het ressort Biak. Deze kon nog gebruik maken van de Theologische School te Soë (nu overgebracht naar Makassar).

*De Zeevaartschool.* Bij Hollandia-Haven werd in 1952 een zeevaartschool geopend voor de opleiding tot matroos en handlanger. De cursus duurt slechts een half jaar en er is op de weinige vaartuigen der kustvaart nog niet genoeg plaats voor de abiturienten. Dat is, gezien de trek naar de zee van vele kustpapoea's, zeer jammer. Ook op de P.M.S. zijn leerlingen, die in de zeevaart zouden willen gaan, maar zij vinden daar heden nog geen gelegenheid voor.

*De Verplegersopleiding.* De Centrale Opleiding voor mantri-verpleger is verbonden aan het Zendingsziekenhuis te Hollandia. Het is een vierjarige opleiding, waaraan, ondanks de zwakke ondergrond, hoge eisen worden gesteld. Ook de andere ziekenhuizen nemen leerling-verplegers aan en nemen aldus aan de opleiding deel. Het ziekenhuis te Merauke heeft eveneens een opleiding.

*De Landbouwvoorlichtingsdienst* onderhoudt landbouwpraktijkcursussen te Kotanica bij Hollandia, te Fakfak en Merauke, en leidt soms enige landbouw-mantri's op. Het is jammer, dat de opleiding van een groot aantal landbouw-opzichters nog niet mogelijk is.

Te Seroei is de landbouw-practijkschool met internaat in Zendingsbeheer. De leider van deze school ontwierp tevens een plan voor de nazorg en organisatie van de afgestudeerden, zodat ze in groepverband verder kunnen arbeiden. Vandaar, dat deze wijze van werken en het inzicht in marktproblemen en coöperatie ook op deze school worden bijgebracht.

*De Politie-school* is gevestigd bij Hollandia-Haven, boven Kajo Batu. Vele van de genoemde opleidingen moeten nog steeds bouwen op de Dorpsschool. Uit de gegeven opsomming blijkt wel, dat men voorlopig niet bevreesd behoeft te zijn, dat het aantal abiturienten van de Vervolgscholen te groot zal worden. Ook de Afdeling Middelen van de Dienst van Financiën heeft nog behoefte aan een groot aantal belastingmantri's, waarvoor reeds cursussen lopende zijn.

En dan wacht nog de openlegging van het binnenland.

In *Australisch Nieuw Guinea* heeft vrijwel iedere Zendings- of Missiecorporatie zijn eigen opleiding van personeel. Het Gouvernement leidt op voor zijn eigen centrale scholen.

Buiten de technische scholen zijn er enige jaren cursussen gegeven binnen het "Reconstruction Training Scheme", voor door de oorlog gedupeerden en oudstrijders. Daaraan is nu een einde gekomen. Over de resultaten is men in het algemeen niet voldaan, gezien de grote sommen die er aan zijn besteed, maar de werkzaamheden waren te zeer verspreid, om er behoorlijk toezicht op te kunnen houden of er de nodige leiding aan te kunnen geven.

Steeds meer bekendheid verkrijgt het werk van de Kwato Extension Association Corporation, een zendingsgenootschap dat zich door de praktische opzet van de bedrijven vrijwel zelf kan bedruipen, arbeidend aan de Milne-bay. Het heeft bekende scholen, waar van begin af aan in het Engels onderwezen wordt. Naast plantages heeft het werkplaatsen voor huisbouw, scheepsbouw e.d. De daar gebouwde scheepjes worden langs de hele kust tot op de Fly-rivier geleverd en spelen een belangrijke rol bij het vervoer van de goederen der coöperaties.

*Het Europese Onderwijs.* Er is op Nieuw Guinea een voldoende aantal scholen voor Europees Lager Onderwijs, op alle centra. De moeilijkheid, waarmee dit onderwijs te kampen heeft is het gebrek aan personeel. Dit verzwaart in hoge mate de taak van de aanwezige leerkrachten en heeft tot gevolg, dat soms leerkrachten aangenomen moeten worden, die zich niet geheel aan dit werk kunnen geven. De N.N.G.P.M. verzorgt te Sorong zijn eigen inrichtingen van onderwijs, Lager en MULO.

Te Hollandia is een MULO-school van het Gouvernement, waaraan ook een *H.B.S.-afdeling* verbonden is, en een afdeling, die speciaal voor handel en kantoor opleidt.

De status van de R.K.-school voor voortgezet onderwijs te Hollandia is nog niet duidelijk, zoals de hele opbouw van het Middelbaar Onderwijs nog bijzondere zorg behoeft.

R.K. lagere scholen heeft Hollandia-Haven en Manokwari.

Er bestaat grote behoefte aan technisch onderwijs en nijverheidsonderwijs voor de Europese blijvers.

*Australisch Nieuw Guinea* heeft behalve de lagere scholen op de centra de gelegenheid tot gratis deelname aan correspondentie-onderwijs en voorts een beurzenstelsel voor verderstuderenden in Australië.

Gelegenheid voor Middelbaar Onderwijs geeft het Gouvernement in Australisch Nieuw Guinea niet. Wel bestaat een particuliere Middelbare School in Wau.

*De schoolinspectie.* De onderwijsdienst te Hollandia beschikt over twee inspecteurs voor het Autochthonen-onderwijs en één voor het niet-autochtoon onderwijs. Voorts zijn er acht schoolopzienersressorten waarvan drie vacant. Het is niet mogelijk bij deze bezetting, dat de dienst behoorlijk kan functionneren-vooral ook, daar de meeste schoolopzieners feitelijk onvoldoende bevoegd zijn. Nieuw Guinea is nog niet in staat zelf voldoende schoolopzieners te leveren. Vóór de oorlog behoorde Nieuw Guinea tot de Inspectie van Ambon. Het aantal schoolopzieners was toen niet groter, maar het waren allen ervaren onderwijsmensen, meest hoofden van Indische Lagere scholen. Een was er zelfs van de Hollands-Indische Kweekschool. Tegenwoordig telt men onder de school, opzieners zelfs goeroes, die geen opleiding voor volksonderwijzer hebben gehad, maar tijdens hun dienst geschikt zijn verklaard. Daar staat tegenover, dat Zending en Missie hun beheersapparaat uitbreidden, Algemeen Schoolbeheerders met ervaring en onderwijsbevoegdheid aanstelden, en ook een enkele bevoegde Ressortsschoolbeheerder. Hier is nog enige verdere uitbreiding nodig, zodat de dorpsonderwijzers geregeld kunnen worden voorgelicht en gestimuleerd, de nieuwe methodes degelijk kunnen worden ingewerkt en veel aandacht besteed kan worden aan het ontwerpen van zulke methodes en het vervaardigen van leermiddelen.

Een *nieuwe subsidie-regeling* is nog niet tot stand gekomen. De verhoudingen zijn na de oorlog grondig gewijzigd. Door de hoge vlucht die na 1948 de salarissen hebben genomen, is het voor Zending en Missie niet meer mogelijk, evenals voor de oorlog, een groot aantal ongesubsidieerde scholen te onderhouden met ongeveer gelijk salarispeil voor het personeel, of een naar verhouding gelijk aandeel als voor de oorlog in de uitgaven van het gesubsidieerde onderwijs op zich te nemen. De Algemene Subsidie-regeling van 1925, die de  $\frac{3}{4}$ -van-alle-kosten-regeling van 1906 verving, en die behalve nieuwe voorschriften en naast regionale uitvoeringsvoorschriften, de richting aangaf naar zelfbekostiging door de plaatselijke gemeenschappen, zou nu niet meer kunnen functionneren. Dat was mogelijk in een tijd dat het gemiddeld maandsalaris van een volksonderwijzer f 25,- bedroeg. Thans ligt dat gemiddelde tenminste zes maal zo hoog.

Het is dus nu zo, dat alle scholen, die aan de voorwaarden voldoen, voor 100 % door het Gouvernement betaald worden. Bij het ontwerpen van de subsidie-regeling gaat het dus voornamelijk om de voorwaarden, waaraan school en onderwijs zullen moeten voldoen en om het aandeel, dat de bevolking in het onderwijs zal

kunnen nemen. In elk geval behoort de zorg voor de gebouwen van het dorps-onderwijs geheel bij de dorpsgemeenschap. Geen dorp ontvangt een school, dat niet zorgt voor een behoorlijk schoolgebouw en een onderwijzerswoning. Dat blijkt gewoonlijk geen bezwaar te zijn. Er is dikwijls juist veel geduld en overredingskracht nodig, om de mensen te overtuigen, dat samenwerking aan een school met een nabijliggende kampong economischer en voor het Gouvernement en Zending en Missie aanvaardbaarder is, dan dat ieder klein dorp zijn eigen school bouwt. Toch is het dorps- en gehuchtsparticularisme dikwijls zo sterk, dat men hardnekkig vasthoudt aan de wens van een eigen school. Te hoog zijn de eisen zeker niet, die gesteld worden aan de onderlinge afstanden der scholen.

De kosten voor oprichting en onderhoud van de vervolgscholen worden geheel door het Gouvernement gedragen. Dit geldt ook voor de inrichtingen voor voortgezet onderwijs en de opleidingsscholen.

*Leerplicht* is in Nieuw Guinea nergens ingevoerd, hoewel het reeds een punt van overweging uitmaakte in de Raad voor Volksopvoeding. Wat het autochthone onderwijs betreft, zou leerplicht dadelijk de verplichting meebrengen de scholen uit te breiden, hoewel dit in verschillende streken, waar het schoolbezoek regel en ook voldoende is, wel mee zou vallen. Maar in de meeste streken geeft het schoolbezoek ook geen aanleiding tot leerplicht over te gaan. Wel wordt steeds overwogen, wat gedaan moet worden tegen schoolverzuim door leerlingen, die wel zijn ingeschreven, maar waarover de ouders te weinig gezag blijken te hebben.

#### ONDERWIJSDIENST IN AUSTRALISCH NIEUW GUINEA

Deze dienst is omvangrijker dan die op Nederlands Nieuw Guinea, doordat daar ook de voorlichting en een speciale afdeling voor arbeid onder de vrouwen en voor meisjesscholen bij de onderwijstdienst zijn ondergebracht.

Er is bij deze dienst een geringere mogelijkheid voor inspectie van alle dorpscholen, maar veel aandacht wordt besteed aan de eigen scholen en aan de bijzondere diensten; terwijl ook een "Social Welfare Branch" in opbouw is. Dageelijkse radio-programma's voor de bevolking worden verzorgd; een uitgebreide verzameling nuttige en aardige films wordt onderhouden en operateurs voor film- en stripvertoningen worden opgeleid. Leesbibliotheken worden op verschillende plaatsen onderhouden. Naast vele blaadjes, die door Zending en Missie in volkstalen worden uitgegeven, geeft het Onderwijsdepartement "The Papuan and New Guinea Villager" uit, en de dorpskrant in Motu: "Hari Dina".

Ook jeugdwerk, padvinderij, sociale clubs, sport en recreatie behoren tot de zorg van het Onderwijsdepartement, alle activiteiten, die op Nederlands Nieuw Guinea onder andere diensten ressorteren of uitsluitend aan het particulier initiatief worden overgelaten.





Elke week is er te Port Moresby een uitzending voor inheemsen, onder toezicht van de onderwijsdienst, door de zender gPA Port Moresby. Men geeft nieuws en behandelt onderwijsquesties; op de foto leest men een toneelstuk voor. Men gebruikt vier talen bij de uitzendingen

(Foto van V. Gadsby officiële opname 1952)

#### DE AANLEG DER BEVOLKING VAN NIEUW GUINEA

Een nauwkeurig onderzoek naar aanleg en intelligentie is nog niet mogelijk geweest. In 1951 is een proef genomen met enkele *tests*, maar de voorbereiding daarvoor was te gering. De tests waren niet voldoende aangepast aan het Papoease milieu en de uitkomsten waren dan ook verre van betrouwbaar. De ervaring met centrale scholen gedurende tal van jaren heeft geleerd, dat de intelligentie der verschillende volksgroepen niet zo ver uiteenloopt. Wel zijn er zeer sterke karakterverschillen, en het is over het algemeen moeilijk te voorspellen of een leerling later goed zal voldoen, door de grote karakter-labiliteit.

Afwisselende arbeid met kans op enige emotie wordt het meest begeerd. Vandaar dat voorlopig nog veel teleurstellingen worden ondervonden in be-

roepen, waar h  
gehouden arbe  
Zulk geduld  
om dat blijven  
fantasie en dida  
nog enige tijd d  
komen te staan,  
leerstof zonder

I  
Alleen van d  
Alle andere sch  
zondering van o  
gebezigd. Op N  
aantal. Het aant

*Het Maleis* is  
scholen het sch  
andere delen v  
teuren van Ond  
volkstalen, maa  
meeste scholen  
De talen waren  
en bovendien v  
Nieuw Guinea t  
guldens jaarlijk  
zijn in omloop,  
Indonesische bo

In de zitting  
gevoerd over d  
voorzichtig gew  
*lands als voertaal*,  
wel een kwestie  
wijzers nog lang  
te kunnen verwa  
het Maleis door  
jaren. Indien me  
waarlozen ten g  
opgeleiden en de  
Nederlands èn l  
komen.

Dat de volken  
leren is in strijd

roepen, waar het gaat om relatief eentonige, nauwkeurige en geduldig volgehouden arbeid.

Zulk geduld wordt o.a. van de onderwijzers gevraagd en het is zeer moeilijk, om dat blijvend en op eenzame posten op te brengen. Daarbij is pedagogische fantasie en didactische vlotheid bij de meeste onderwijzers nog afwezig. Het zal nog enige tijd duren, voordat de dorpsonderwijzers boven de gebruikte methoden komen te staan, en deze anders gaan hanteren dan als magische middelen, om de leerstof zonder psychologisch inzicht bij de leerlingen ingang te doen vinden.

#### DE VOERTAAL EN HET TAALONDERWIJS

Alleen van de P.M.S. kan gezegd worden, dat de voertaal er Nederlands is. Alle andere scholen voor autochthonen hebben het Maleis als voertaal, met uitzondering van de eerste klasse der Biakse dorpsscholen, waar de volkstaal wordt gebezigd. Op Nieuw Guinea is nl. Biaks de enige taal met een voldoende sprekersaantal. Het aantal Biakkers bedraagt ongeveer 40 000.

*Het Maleis* is als Moluks Maleis op Nieuw Guinea gekomen. Later is voor alle scholen het school-Maleis ingevoerd, met dezelfde leermiddelen als die in de andere delen van Nederlands-Indië in gebruik waren. Wel gaven soms Directeuren van Onderwijs blijk van een grotere belangstelling en voorkeur voor de volkstalen, maar de eis van gebruik van Maleis heeft toch overheerst. Op de meeste scholen van Nieuw Guinea was ook geen andere mogelijkheid aanwezig. De talen waren te zeer uiteenlopend, om ze in leermiddelen te kunnen gebruiken en bovendien waren de eerste onderwijzers alle Indonesiërs. Het Maleis is op Nieuw Guinea thans zo ingeburgerd, dat men in de ontwikkelde streken duizenden guldens jaarlijks uitgeeft voor Maleise lectuur; tienduizenden Maleise Bijbels zijn in omloop, alsmede gezangboeken, christelijke lectuur en boeken van de Indonesische boekenmarkt.

In de zitting van de Raad voor Volksopvoeding van 1951 werd een discussie gevoerd over de voor de scholen gewenste voertaal. De conclusie is toen zeer voorzichtig geweest, dat er gestreefd zou worden naar invoering van het *Nederlands als voertaal*, waarbij de opleidingen zouden moeten voorgaan. Dit zal evenwel een kwestie zijn van lange duur, aangezien het aantal Nederlandse onderwijzers nog lang niet voldoende is, om sneller uitbreiding van het Nederlands te kunnen verwachten. De conclusie zal ook niet zo mogen worden opgevat, dat het Maleis door het Nederlands verdrongen moet worden; zeker niet de eerste jaren. Indien men bij de P.M.S. en de Opleidingen nu reeds het Maleis zou verwaarlozen ten gunste van het Nederlands, zou er een kloof ontstaan tussen de opgeleiden en de bevolking. Het zal beter zijn, dat voorlopig op de scholen en het Nederlands en het Maleis in zijn Indonesische vorm gelijkelijk tot hun recht komen.

Dat de volken van Nieuw Guinea gemakkelijker Nederlands dan Maleis zouden leren is in strijd met de ervaring op alle scholen. Het moge waar zijn, dat tal van



Papoea-talen geen enkele verwantschap met het Indonesisch vertonen, in grote gebieden langs de kust en op Noord- en West Nieuw Guinea worden Melanesische talen gesproken, die van gelijke verwantschap met het Indonesisch zijn als de talen der Zuid-Molukken tot Timor toe.

Bovendien heeft het Maleis het in het verleden mogelijk gemaakt, dat er eenheid in het onderwijs kon ontstaan.

In *Australisch Nieuw Guinea* ligt de kwestie anders. Daar maakt het gebrek aan Engels sprekende leerkrachten de ruime invoering van het Engels vooralsnog onmogelijk, terwijl de meningen over de waarde of de gemakkelijker aanleerbaarheid van basic English uiteenlopen.

In het noorden is de *lingua franca* der bevolking het „pidgin”, in het zuiden geldt het “police-motu” als *lingua franca*. Beiden worden door de deskundigen voor goed onderwijs onbruikbaar geacht.

In zeer veel dorpsscholen wordt de volkstaal gebruikt, wat een grote versplintering tengevolge heeft. Elk district heeft op deze wijze enige volkstalen, waarin op beperkte schaal lectuur wordt uitgegeven. Het heeft weinig zin al deze talen op te sommen. In het binnenland heeft men zeer grote bevolkingen aangetroffen met sterk verwante talen, zodat daar de versplintering niet zo groot behoeft te worden, indien men de volkstaal gebruikt. De oplossing van het probleem van een algemene voertaal zal hier wel liggen in het krachtig voortzetten van de pogingen om goed Engels in te voeren en daarnaast plaatselijke talen van belang in het leven te behouden. Van de Kwato-Zending wordt gemeld, dat daar zeer sterk de nadruk op Engels valt, met goed resultaat, maar dat er een sterke deculturatie plaats vindt met een diepe kloof tussen ontwikkelden en onontwikkelden. Men moet in dit opzicht voorzichtig zijn.

Op *Nederlands Nieuw Guinea* zullen de twee noodzakelijkste talen over het algemeen zijn: Nederlands en Maleis. In enkele gebieden, en zeker voor de Biakkers en misschien later in het binnenland, zal ook daarnaast de volkstaal moeten worden behouden. Maar het behoud van de volkstaal mag niet voeren tot isolement van de betrokken groep. In Biak heeft steeds het gevaar bestaan, dat door minder Maleis onderwijs en minder gebruik van Maleis in de omgang, de Biakkers niet gelijk op konden werken met de andere volksgroepen, hoewel hun energie hen gewoonlijk wel over die hinderpaal heeft heengeholpen.

#### “COMMUNITY DEVELOPMENT”

Beïnvloeding van de volksontwikkeling als geheel, waarbinnen de school een plaats had is in *Nederlands Nieuw Guinea* nog weinig nagestreefd. In de jaren 1933 tot 1940 is in de Wandammenbaai in verschillende dorpen een proef genomen, waarbij vooral de rijpere jeugd werd ingeschakeld en waarin de Landbouwvoorlichtingsdienst een grote rol speelde. Voor de verbetering der tuinen heeft dat zeer goede gevolgen gehad, voor verbetering der dorpen weinig. Sago-moerassen lenen zich ook moeilijk voor plaats van gezonde dorpen.

Van verschillende internaten is intussen een goede invloed op de bevolking uitgegaan, vooral wanneer die in een kring van dorpen gelegen waren.

De meisjes-vervolgsschool te Seroei heeft groeiend succes met de vrouwen- en meisjesclubs, waarin de oudere leerlingen leren leiding te geven aan gezamenlijke arbeid: huishouden, kinderverzorging, koken, vrouwelijke handwerken, vertellen aan kinderen. Deze clubs, te Seroei begonnen, zijn naar andere dorpen overgewaaid, zodat op tal van plaatsen de vrouwen zelf aan het werk zijn getogen.

In *Australisch Nieuw Guinea* worden in de dorpen vrouwenclubs georganiseerd met gelijke strekking. Alleen is de organisatie daar wat officiëler en streven de vrouwen ook naar invloed van haar club op de gang van zaken in het dorp. De beweging vond zijn uitgangspunt in het tehuis voor doortrekkende vrouwen te Port-Moresby, waaraan cursussen en een club werden verbonden.

Eveneens in Australisch Nieuw Guinea kent men reeds tal van zeer eenvoudige dorpsraden, waarin de behoeften van het dorp als geheel besproken worden.

*Experimentele projecten* voor community development worden zowel op Nederlands als Australisch Nieuw Guinea ondernomen. In *Nederlands Nieuw Guinea* is het *Nimboran-project*, dat in 1949 door de "Research Council" van de "South Pacific Commission" (S.P.C.) werd aanbevolen. Aanvankelijk was bedoeld, uitgaande van een dorp, met een ploeg van autochthonen, getraind voor dit doel, het ontwikkelingswerk aan te vatten. Later werd overwogen, dat het leggen van een economische basis eerste vereiste was. De economische tak is dan ook het eerst ter hand genomen: een uitgestrekt landbouwcomplex dat mechanisch wordt bewerkt, in verbinding met het Sentanimeer door een weg van 35 km, waaraan nog steeds door de bevolking wordt gewerkt; een vorm van coöperatief bedrijf, met inkoop en verkoopcentrale, dat nog geheel onder toezicht staat van het Hoofd van Plaatselijk Bestuur; annex verschillende kleine bedrijven als zagerijen, arangbranderijen, meubelmakerij, mattenvlechterij enz. De meisjesschool te Genjem is mede bedoeld als een der pijlers van het Nimboran-plan. Van daaruit kan, in samenwerking met de te Genjem geplaatste verpleegster en mantri in de dorpen het werk voor hygiëne enz. worden aangevat. Ook geeft de school het voorbeeld in nieuwe vormen van recreatie en cultureel werk, als opvoering van toneelstukjes, wat in de dorpen kan worden nagevolgd.

Tot heden kan worden gezegd, dat de bevolking enthousiast is voor het slagen van dit plan. Het geheel staat onder toezicht van een Raad van Toezicht, gevestigd te Hollandia, waarin geregeld de rapporten over het plan worden besproken. De S.P.C. steunde het plan met een bijdrage, waarvan het materiaal voor de mechanische landbouw werd aangeschaft.

In *Australisch Nieuw Guinea* zijn eveneens projecten van *community development* aan de gang, nl. in het Maprik Area Education Centre (nadruk op het voorbeeld van de school in het centrum op landbouwgebied, hygiëne, kennis van lezen), het Tabar Area Education Centre in New Ireland, aangevat in verband met de sterke depopulatie en uitgaande van een "village higher school", het Kinipo

Area Education Centre (Purari Delta, Papua), met nadruk op coöperatie en bestrijding van analphabeteisme (hierover verscheen een verslag als no 7 van de Social Development Notes van de S.P.C.: The Purari Delta), en tenslotte Saiho (Northern Division, Papua) wat een werkelijk alomvattend ontwikkelings- en reconstructieplan is, opgezet voor het door de uitbarsting van de Mount Lamington getroffen gebied. Hier werkt o.a. de Papoease organisatrice van vrouwenwerk, Tani Sisa, die voor de S.P. Conferentie te Noumea in 1953 een groter aandeel van de vrouw in de werkzaamheden van de Papoease maatschappij verdedigde. Tani Sisa werd zelf opgeleid bij de Kwato-Zending.

#### ANALPHABETISME-BESTRIJDING

In *Australisch Nieuw Guinea* maakt deze bestrijding deel uit van de projecten voor community development. In 1949 nam de bekende bestrijder van het analphabeteisme Dr Laubach, proeven op Noord Australisch Nieuw Guinea, in enkele volkstalen van het Markhamdal o.a. Men heeft hier en daar, bv. in de Purari-delta gepoogd dit na te volgen, maar de resultaten waren niet bevredigend.

Aan de Sociale Afdeling van de Research Council, die gevestigd is in Sydney-Cremone, is een deskundige verbonden, die zal rapporteren over de beste methode voor leesonderwijs. Leesmethoden moeten zich geheel aanpassen aan de structuur van de taal waarin men onderwijs geeft. Algemene wenken zijn daarbij van weinig nut.

In *Nederlands Nieuw Guinea* is van officiële bestrijding van analphabeteisme, dus van enige vorm van volwassenen-onderwijs geen sprake, behalve dat een groep ontwikkelde Papoea's van Hollandia op eigen initiatief een ontwikkelingscursus hebben opgezet, waarin ook leesonderwijs gegeven wordt aan volwassenen. Deze cursus met een honderdtal leerlingen, voornamelijk uit de koeliebevolking, trekt zeer veel belangstelling.

De *Lectuurvoorziening* gaat op Nieuw Guinea voornamelijk via de zendingsposten. Alle internaten hebben bovendien een bibliotheek van Nederlandse en Maleise boeken. Zeer veel nieuw uitgegeven boeken in het Indonesisch zijn ook voor de scholen op Nieuw Guinea uitstekend bruikbaar.

Het "Literature Bureau" van de S.P.C. te Sydney zal waarschijnlijk spoedig kunnen helpen om voor de dorpen zeer goedkope lectuur te verschaffen.

Dit Bureau bemiddelt ook voor het distribueren over de landen van de S.P.C. van platen, aanplakmateriaal, gestencilde cursussen over hygiënische onderwerpen etc., waarvan ook op Nederlands Nieuw Guinea gebruik wordt gemaakt, o.a. op de moeder-cursussen, die te Hollandia door een zendings-verpleegster worden gegeven.

Het gebruik van *audio-visual aids* heeft op Nederlands Nieuw Guinea nog niet zo'n grote vlucht genomen als op Australisch Nieuw Guinea. De meeste internaten maken gebruik van strip-projectors. Joka heeft zelfs een film-projector.

De *radio-voorlichting* wordt verzorgd door het kantoor voor radio-omroep en voorlichting. Ze speelt nog een zeer geringe rol, doordat op de buitenposten slechts weinig ontvangtoestellen aanwezig zijn.

Deze voorlichtingsdienst geeft voor de bevolking een *maandblad* uit, de *Pengantara* (vertaalbaar met: De Schakel).

Er zal nog een nauwere samenwerking moeten komen tussen de verschillende instanties, die in de Raad voor Volksopvoeding vertegenwoordigd zijn, om op meerdere plaatsen community-development projecten ter hand te nemen. In het Numforplan, ontworpen door de Algemeen Schoolbeheerder der Zending, de heer N. van der Stoep, zal het ook zeer op die samenwerking aankomen, omdat o.a. de dorpsorganisatie, de organisatie van coöperaties, de landbouw- en bosbouwverbetering en exploitatie er mee gemoeid zijn.

Voorts zal het nodig zijn, dat voor alle bestuursambtenaren, tot de dorps-  
hoofden toe, zeer praktische, beknopte handleidingen worden samengesteld, waarin naast aanwijzingen voor het bestuur, de eisen van "community development" een ruime plaats krijgen. Zulk een handleiding kan tevens als leidraad dienen voor de lessen op de Bestuurschool en andere opleidingen.

Behalve verbetering van het onderwijs in hygiëne, dat door de delegatie van Nederlands Nieuw Guinea op de S.P. Conferentie werd verdedigd, zal ook economisch onderwijs van zeer groot belang zijn.

Het onderwijs in Nieuw Guinea is in opwaartse beweging. De toekomst is vol beloften, indien in Nederland enthousiaste krachten gevonden kunnen worden, die zich geheel aan deze opbouw willen geven. Wat de uitkomst zal zijn, is nog niet te zeggen. Het is beter geen vijfjarenplannen te maken, maar voort te werken met inachtneming van de opgedane ervaringen en steeds bereid om op het juiste moment om te schakelen. Daarbij zal men er van doordrongen moeten zijn, dat het werk nooit vrucht kan dragen, indien wij er niet in slagen, onze bezieling en ons inzicht over te brengen op het volk van Nieuw Guinea.

Bijlage I

## ULTIMO 1951. AANTAL SCHOLEN VOOR AUTOCHTHONEN

Corporatie	Dorps- school C	Dorps- school B	J.VVS	M.VVS	OVVO	MULO	Amb. school	Totaal aantal scholen
N.K.Z.								
Noord N.G. . . . .	38	113	2	1	1	1	1	
West N.G. . . . .	46	54	3					
Totaal . . . . .	84	167	5	1	1	1	1	260
Fr. Orde								
Noord N.G. . . . .	10	2						
Centr. N.G. . . . .	7							
West N.G. . . . .	29	4	1					
Totaal . . . . .	46	6	1					53
M.P.K.								
West N.G. . . . .	26	26	1		1			
Zuid N.G. . . . .	12	3						
Totaal . . . . .	38	29	1		1			69
H. Hart								
Zuid N.G. . . . .	141	6	1	1	1		1	151
C.A.M.A.								
Centr. N.G. . . . .	3							3
Z.P.M.								
Zuid N.G. . . . .	5							5
								541

In de statistiek zijn alleen de gesubsidieerde scholen opgenomen.

N.K.Z. = Zending der Nederlandse Hervormde Kerk.

Fr. Orde = Franciscaner Orde.

M.P.K. = Molukse Protestantse Kerk.

H. Hart = Congregatie van Het Heilig Hart.

C.A.M.A. = Christian and Missionary Alliance.

Z.P.M. = Zending Protestan Maluku.

N.G. = Nederlands Nieuw Guinea.

B.S. = Beschavingsschool.

Dorpschool C = Beschavingsschool.

Dorpschool B = Volksschool (drieklassig).

J.VVS = Jongensvervolgschool (klas IV, V en VI van de L.S.).

M.VVS = Meisjesvervolgschool (klas IV, V en VI van de L.S. met huishoudonderwijs).

OVVO = Opleidingsschool voor Volksonderwijzers (tweejarig).

MULO = Mulo-school voor Autochthonen.

Amb.school = Ambachtsschool (Lagere Technische School).

Bijlage II

ULTIMO 1951. AANTAL SCHOLEN, ONDERAFDELINGSGEWIJS EN CORPORATIEGEWIJS

Corporatie Onderafdeling	MULO	OVVO	Amb. school	J.VVS	M.VVS	Dorps- school B	Dorps- school C	Totaal aantal scholen
<i>N.K.Z.</i>								
Hollandia . . . . .	1		1	1		16	12	31
Genjem . . . . .						2	9	11
Sarmi . . . . .						6	11	17
Biak . . . . .				1		54	3	58
Seroei . . . . .		1			1	35	3	40
Manokwari . . . . .							6	6
Ransiki . . . . .						3	4	7
Wandammen . . . . .				1		23	4	28
Sorong Makbon . . . . .				1		3	3	7
Radja Ampar . . . . .						13	14	27
Ajamaroe . . . . .				1		11	15	27
Steenkool . . . . .						1		1
Totaal . . . . .	1	1	1	5	1	167	84	260
<i>M.P.K.</i>								
Fakfak . . . . .		1		1		26	26	54
Merauke . . . . .						3	12	15
Totaal . . . . .		1		1		29	38	69
<i>Z.P.M.</i>								
Merauke . . . . .							5	5
<i>Fr. Orde</i>								
Hollandia . . . . .						2	10	12
Sorong . . . . .							6	6
Steenkool . . . . .						2	2	4
Fakfak . . . . .				1		2	21	24
Wisselmeren . . . . .							7	7
Totaal . . . . .				1		6	46	53
<i>H. Hart</i>								
Mimika . . . . .						2	23	25
Merauke . . . . .		1	1	1	1	2	56	62
Boven-Digoel . . . . .						2	62	64
Totaal . . . . .		1	1	1	1	6	141	151
<i>C.A.M.A.</i>								
Wisselmeren . . . . .							3	3
Totaal-Generaal . . . . .	1	3	2	8	2	208	317	541

Bijlage III

ULTIMO 1951. AANTAL LEERKRACHTEN OP DE SCHOLEN VOOR AUTOCHTHONEN. TOTAAL 762

Corporatie	MULO		OVVO				Amb.sch.			J.VVS				M.VVS				Dorpsschool B (V.S.)						Dorpsschool C (B.S.)												
	HA	LA	HA	LA	N.S.		Vakond.	HA	LA	HA	LA	N.S.		V.O.		HA	LA	Vakond.	N.S.		V.O.		V.O.		N.G. I		N.G. II		V.O.		N.G. I		N.G. II			
					Amb.	NG.						Amb.	NG.	Amb.	NG.				Amb.	NG.	Amb.	NG.	Amb.	NG.	Amb.	NG.	Amb.	NG.	Amb.	NG.	Amb.	NG.	Amb.	NG.	Amb.	NG.
<i>N.K.Z.</i>	1		2				2			8		1		2	10	1		1					44	112	33	37		43	16	37	22	12	2	13		
Ned.	15																																			
NG.																																				
Amb.	120																																			
Tot.	400																																			
<i>M.P.K.</i>					1							1		2								27	4	3	2			20	5	7	3		4			
NG.																																				
Amb.																																				
Tot.																																				
<i>Z.P.M.</i>																																				
Amb.																																				
NG.																																				
Tot.																																				
<i>Fr. Orde</i>										1	1	1										16	1	1				33	1	6		1				
Ned.																																				
NG.																																				
Amb.																																				
Tot.																																				
<i>C.A.M.A.</i>																																				
Amb.																																				
<i>H. Hart</i>				1	1		1			5	1			1								11						145	13	34	1	2				
Ned.																																				
NG.																																				
Amb.																																				
Tot.																																				

Amb. = Ambari (d.i. Indonesische) leerkrachten. NS. = Normalschool.  
 NG. = Papoea leerkrachten. HA = Hoofdakte  
 Ned. = Nederlandse leerkrachten. LA = lagere akte

Bijlage IV

ULTIMO 1951. AANTAL LEERLINGEN

Corporatie	MULO			Amb. sch.	J.VVS		M.VVS		Dorpsschool B (V.S.)		Dorpsschool C (B.S.)		Totaal		Totaal l.l.
	j.	i.	m.		j.	m.	j.	m.	j.	m.	j.	m.			
N.K.Z. . . . .	42	51		48	490	106	6 194	4 422	1 971	1 193	8 796	5 721	14 517		
M.P.K. . . . .		19	2		74		753	382	784	394	1 610	778	2 388		
Z.P.M. . . . .									14	60	54	60	114		
C.A.M.A. . . . .									91	55	91	55	146		
H. Hart . . . . .		28	3	31	126	69	304	124	5 666	3 455	4 153	5 651	7 786		
Fr. Orde . . . . .					68		194	89	756	318	1 078	407	1 485		
Totaal . . . . .	42	98	5	79	718	175	7 425	5 017	7 322	5 453	15 724	10 652	26 376		

l. = leerlingen      j. = jongens      m. = meisjes

Bijlage V

ULTIMO 1951. INDELING DER SCHOLEN VOLGENS AANTALEN LEERLINGEN

	200-175	175-150	150-125	125-100	100-75	75-50	50-25	25-15	Totaal
Dorpsscholen B (V.S.) . . . . .	1	5	10	11	21	53	90	17	208
Dorpsscholen C (B.S.) . . . . .		1	3	7	14	53	149	90	317
Totaal . . . . .	1	6	13	18	35	106	239	107	525

Bijlage VI

ULTIMO 1951. OVERGANG DER LEERLINGEN

Schoolplaats-ressort	Dorpsscholen B (Volksscholen)			Dorpsscholen C (Beschavingsscholen)	
	Corporatie	Aantal scholen	Percentage overgang in %	Aantal scholen	Percentage overgang in %
Hollandia . . . . .	N.K.Z.	24	53	32	49
	Fr. Orde	2	66	11	34
Blak . . . . .	N.K.Z.	112	56	29	49
	Fr. Orde			7	6
	C.A.M.A.			3	39
Sorong . . . . .	N.K.Z.	28	50	32	34
	Fr. Orde	2	20	8	13
Fakfak . . . . .	N.K.Z.	3	52	1	45
	Fr. Orde	2	62	11	46
	M.P.K.	26	45	26	49
Mimika . . . . .	H. Hart	2	70	24	42
Mappi . . . . .	H. Hart	1	41	31	40
Moejoe . . . . .	H. Hart	1	60	31	40
Merauke . . . . .	H. Hart	2	78	56	35
	Z.P.M.			5	41
	M.P.K.	2	49	13	29



## Bijlage VII ULTIMO 1951. LEEFTIJDEN DER DORSSCHOOL-LEERLINGEN

Schoolopzitters- reedsort	Corporatie	Aantal scholen	Leeftijden													Totaal
			6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17		
Dorpscholen B. Volksscholen																
Hollandia	N.K.Z. Fr. Orde	24	181	314	316	188	139	169	115	69	11	4			1 507	
		2	6	17	21	13	7	14	8	8	2				116	
Biak	N.K.Z.	112	851	1 013	1 561	1 749	1 263	770	341	129	49				7 616	
Sorong	N.K.Z. Fr. Orde	28	66	181	245	241	226	210	123	57	18	3			1 371	
		2		17	6	16	12	15	7	2					73	
Fakfak	N.K.Z. Fr. Orde M.P.K.	3	4	4	20	16	18	21	8	1	2				94	
		12	12	18	21	22	30	50	21	13	8	1			176	
		26	80	114	129	167	140	93	79	55	36	23	7		923	
Mimika	H. Hart	2	2	7	14	7	30	32	19	21	11				143	
Moejoe	H. Hart	1	4	8	22	11	27	14	4						90	
Mappi	H. Hart (?)	1														
Merauke	H. Hart M.P.K.	2	2	13	17	31	20	19	11	16	7	3	1		140	
		3	12	22	17	17	15	7	8	2	3	1			104	
Dorpscholen C. (Beschatingscholen)																
Hollandia	N.K.Z. Fr. Orde	32	156	222	201	215	195	150	85	47	12	2			1 265	
		11	12	69	65	50	31	46	24	15	8				318	
Biak	N.K.Z. Fr. Orde C.A.M.A.	29	17	43	105	146	113	72	23	10	4				531	
		7	41	55	36	57	33	18	7	3					252	
		3	9	15	32	26	16	14	19	10	3				146	
Sorong	N.K.Z. Fr. Orde	32	129	162	114	199	222	193	147	56	33	7			1 303	
		8		28	56	65	53	16	16	11					243	
Fakfak	N.K.Z. Fr. Orde M.P.K.	1			1	4	5	5	5	1	2				22	
		21	35	56	77	79	75	50	45	26	22	23	11	4	498	
		26	81	73	88	108	124	73	46	35	29	20	1	3	681	
Mimika	H. Hart	23	61	170	120	171	179	200	144	132	111	125	23		1 436	
Moejoe	H. Hart	31	31	104	220	156	164	166	123	143	121	105	57	79	1 469	
Mappi	H. Hart	31 (?)														
Merauke	H. Hart Z.P.M. M.P.K.	56	69	138	140	114	130	165	138	121	82	63	36	8	1 204	
		5	17	23	14	17	9	17	7	3	2	5			114	
		12	29	66	46	48	36	38	29	36	15	14	8		365	

Bijlage VIII

1951. GEMENGD ONDERWIJS: SCHOLEN VOOR NIET-AUTOCHTHONEN EN AUTOCHTHONEN

Algemeen Lager Onderwijs	Aantal	Leerkrachten		Leerlingen				Totaal
		Autochth.	Niet-autochth.	Autochth.		Niet-autochth.		
				j.	m.	j.	m.	
Openbaar	2		8	52	37	109	79	277
N.N.G.P.M.	1		4	9	5	75	70	159
N.K.Z.	1		3	50	15	20	17	82
H. Hart	1		4	14	13	87	38	152
M.P.K.	1		4	20	9	91	46	166
Fr. Orde	1		7	47	16	88	65	216
Totaal	7		30	172	95	470	315	1 052
Europees Lager Onderwijs								
Openbaar	7		26	7	7	384	350	748
Fr. Orde	2		5			88	90	178
Totaal	9		31	7	7	472	440	926
M.U.L. Onderwijs								
Openbaar	1		4			32	28	60

Bijlage IX

NIET DOOR DE ONDERWIJSDIENST VERZORGDE SCHOLEN

B.B.J. Bestuurschool te Hollandia 19 leerlingen  
 Politie-school te H.-Haven 90 leerlingen

Gezondheidszorg en Zending:  
 Opleiding mantri-verpleger 144 leerlingen

Landbouwvoorlichting:  
 3 Landbouw Practijk Cursussen 145 leerlingen  
 2 Opleiding landbouwmantri 14 leerlingen

Bijlage X

ONGESUBSIDIEERDE INRICHTINGEN VAN ONDERWIJS

N.K.Z. en M.P.K. ± 70 dorpsscholen met Evangelist ± 2450 leerlingen

H. Hart en Fr. O. ± 20 dorpsscholen met Catechist ± 550 leerlingen

N.K.Z. Theologische School te Seroei  
 Cursus Gemeentevoorganger 24 leerlingen  
 Cursus Evangelist 30 leerlingen

Fr. O. Ongesubs. OVVO te Fakfak 22 leerlingen, meest niet-autochthonen  
 Kleuterschool te Sorong, 50 leerlingen  
 Muloschool te Sorong, 50 leerlingen  
 School voor voortgezet onderwijs te Hollandia, 44 leerlingen

N.N.G.P.M. Lagere School en Muloschool, 100 leerlingen  
 Vakschool, 100 leerlingen, autochthonen en niet-autochthonen

Chinese L.S. te Merauke en Sorong, totaal 180 leerlingen.

## PLAN VAN HET ONDERWIJS IN PAPUA EN NEW GUINEA

Age	Type of education institution	Standard	
	Advanced technical training and industrial apprenticeship ↑	Higher vocational training: medical, education, agriculture, forestry, magistracy, public administration and nursing ↑	Tertiary Duration according to requirements of the particular course. Education: 2 years
17 16 15	Technical training centre ↑ Males      Females	Pre-Vocational Higher Training Centre	Secondary 2 years
16 15 14 13	Auxiliary Techn. Training Unit District Central School (Boys) ↑ District Central School (Girls) ↑	Domestic Training Unit District Central School (Girls) ↑	Higher Primary (A) 2 yrs. general (B) 1 yr. special optional
13 12 11 10	Village Primary School (Vernacular and English) ↑	Area Schools (English and Vernacular)	Primary 4 years
9 8 7 6 5		Village Sub-Primary school 3 years Vernacular. English in fourth year ↑	Sub-Primary 4 years

Van dit onderwijsplan voor autochthonen zijn gerealiseerd:

- Village schools.* Overeenkomend met onze beschavingsscholen (Dorpsschool C) of Volksscholen (Dorpsschool B). Alle in beheer van Zending en Missie, gesubsidieerd door het Gouvernement. De voertaal is de volkstaal of "pidgin". In het vierde jaar enig Engels.
- Village Higher Schools.* Een soort vervolgschool, maar op aanmerkelijk lager peil dan de Vervolgscholen op Ned. N. G. In beheer van Gouvernement of Zending en Missie. Voertaal is de volkstaal, pidgin of Engels. Engels als leervak in alle klassen.
- Area Schools.* Streekschool met hetzelfde leerplan als type *b*. Ook bedoeld als centrum voor volwassenen-onderricht. Gouvernement, Zending en Missie.
- Central Schools.* Op het peil van algemene L.S. en Vervolgschool op Ned. N. Guinea. Tweejarig, Engels voertaal, bedoeld is bij elke school van dit type een extra-jaar voor technisch of huishoudonderwijs. Beheer: Gouvernement, Zending of Missie. Zending en Missie hebben meisjescholen van dit type.
- Higher Training.* Opleidingscholen van Gouvernement en Zending en Missie. Komt overeen met op NNG.: OVVO, Opl. Mantri-verpleger, Bestuurschool, Lagere Ambachtsschool, Landbouwmantri opleiding (2-3 jaar).

Bijlage Ia

NEW GUINEA 1951. GOUVERNEMENTSSCHOLEN

Schooltype	Aantal scholen	Leerlingen					Leerkrachten				
		Eur.	Az.	Aut.	Gem.	Tot.	Eur.	Az.	Aut.	Gem.	Tot.
Europeanen (Eur.)											
Primary	8	190					12				12
Subsidised Prim	2	13				203	2				2
Aziaten (Az.)											
Elementary "A", Primary	3		312			312	9	7			16
Autochthonen											
Elementary											
Village Higher	20			1 223			1		45		46
Station	1			295					9		9
Area	6			339			3		15		18
Women's Centre and Girls	2			102			2		2	1	5
Manual training	1			55		2 034	1		4		5
Higher Elementary											
Central	7			670		670	7		31		38
Secondary											
(Pre-vocational)											
General	2			32			1		3		4
Teacher Training	2			115			2		2		4
Techn. Training	4			220		367	6		19	1	26
Gemeend (gem.)											
Elementary "B", Primary	3					89	89	3		3	6
Totaal	65	203	312	3 071	89	3 675	49	7	130	5	191

Bijlage IIa

GOUVERNEMENTSSCHOLEN, DISTRICTSGEWIJS

District	Scholen					Leerlingen					Leerkrachten				
	Aut.	Gem.	Az.	Eur.	Tot.	Aut.	Gem.	Az.	Eur.	Tot.	Aut.	Gem.	Az.	Eur.	Tot.
Sepik	5			1	6	383			18	401	16			5	21
Madang	2			1	3	168			19	187	8			3	11
Morobe	7		1	5	13	295		38	135	468	15	1	1	16	31
New Britain	21	2	1	2	26	1 457	80	242	21	1 800	52	4	6	16	78
New Ireland	8		1		9	415		32		447	25			5	26
Bougainville	2			2	4	111				111	8			2	10
Manus	4	1		1	6	242	9		10	261	10			4	14
Totaal	49	3	3	10	65	3 071	89	312	203	3 675	130	5	7	49	191

In de centrale scholen en opleidingsscholen bij het autochthonen-onderwijs variëren de leerlingenleeftijden van 15 tot 36 jaar.

Bijlage IIIa

LEERLINGEN IN HET RECONSTRUCTION TRAINING SCHEME

	Schol. trainees	Domestic trainees	Technical trainees							Total
			Cane furniture	Carpentry	Mechanics	Plumbing	Boar-building	Clerical	Other	
Gouvernement	25		7	30	21					95
Zending en Missie	194	12		32	19			1	12	268
Totaal	219	12	7	62	40			1	12	363

Bijlage IVa

## 1951. SCHOLEN VAN ZENDING EN MISSIE

Corporatie	Scholen						
	Village	Int.	Higher Training	Eur.	Gem.	Az.	Totaal
Assemblies of God	3						3
Austr. Lutheran Mission	24	1	1				26
Baptist New Guinea Mission	Nog geen scholen geopend						
Bismarck Arch. Mission (Seventh Day Adventist)	90	4	1				95
Cath. Mission of the Divine Word	181	1	1				183
Cath. Miss. of the Holy Ghost	334	3	3			1	341
Cath. Miss. of the Most Sacred Heart of Jesus	269	21	3		2	1	298
East and W. Indies Bible Miss.	1						1
Evangelical Lutheran Mission	6	2					8
Franciscan Mission	13	6	1				20
Lutheran Mission N. Guinea	598	4	6	1		1	610
Marist Mission Society	200	25	3				228
Melanesian Mission (Anglic.)	7	2					9
Methodist Miss. Soc. of Australasia	387	11	1				399
Meth. Miss. Soc. of N. Zealand	103	3	1				107
N. Guinea Lutheran Mission (Missouri Synod)	4						4
New Tribes Mission	Nog geen scholen geopend						
North-West N.G. Miss. of Seventh Day Adventist	?						
Seventh Day Adventist Miss. (North-East N. Guinea)	64	9	1				74
South Sea Evangelical Miss. (Undenominational)	1						1
<b>Totaal</b>	<b>2 284</b>	<b>93</b>	<b>24</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>2 407</b>

Bijlage Va

## AANTALLEN LEERLINGEN EN LEERKRACHTEN BIJ ZENDING EN MISSIE

Corporatie	Leerlingen				Leerkrachten		
	Village	Int.	Higher Training	Totaal	Eur.	Aut. e.a.	Totaal
Assemblies of God	185			185	6		6
Austr. Lutheran Mission	752	90	41	883	2	31	33
Baptist New Guinea Mission	geen						
Bismarck Arch. Mission (Seventh Day Adventist)	1 505	227	85	1 817	5	111	116
Cath. Mission of the Divine Word	9 561	40	15	9 616	37	181	218
Cath. Miss. of the Holy Ghost	16 316	368	207	16 891	11	434	445
Cath. Miss. of the Most Sacred Heart of Jesus	12 289	2 413	217	14 919	44	435	479
East and W. Indies Bible Miss.	17			17	1		1
Evangelical Lutheran Mission	221	73		294	2	10	12
Franciscan Mission	886	911	37	1 834	9	36	45
Lutheran Mission N. Guinea	20 090	338	250	20 698	17	629	646
Marist Mission Society	2 400	2 150		4 550	32	200	232
Melanesian Mission (Anglic.)	267	71		338	1	10	11
Methodist Miss. Soc. of Australasia	9 347	673	112	10 132	6	407	413
Meth. Miss. Soc. of N. Zealand	2 292	181	149	2 622	17	166	183
N. Guinea Lutheran Mission (Missouri Synod)	80			80		5	5
New Tribes Mission	geen						
North-West N.G. Miss. of Seventh Day Adventist	?						
Seventh Day Adventist Miss. (North-East N. Guinea)	1 510	632	106	2 248	6	96	102
South Sea Evangelical Miss. (Undenominational)	10			10	1		1
<b>Totaal</b>	<b>77 718</b>	<b>8 197</b>	<b>1 219</b>	<b>87 134</b>	<b>197</b>	<b>2 751</b>	<b>2 948</b>

Bijlage Ib

1951-PAPUA. GOUVERNEMENTSSCHOLEN

Schooltype	Aantal scholen	Leerlingen			Leerkrachten		
		Eur.	Aut.	Totaal	Eur.	Aut.	Totaal
Eur. Primary	2	99		99	4		4
Aut. Village Higher Area	5		255	255	1	11	12
Girls' and Women's	3		216	216	3	10	13
Central	2		47	47	2	1	3
Teacher Training	1		140	140	1	7	8
General Secondary	1		27	27	2		2
Technical Training	1		23	23	1		1
	1		80	80	2	15	17
<b>Totaal</b>	<b>16</b>	<b>99</b>	<b>788</b>	<b>887</b>	<b>16</b>	<b>44</b>	<b>60</b>

Bijlage IIB

SCHOLEN VAN ZENDING EN MISSIE

Corporatie	Village	Inter-mediate	Scholen Higher Training	Eur.	Gemengd	Totaal
The Incorporated Kwato Extension, Samarai	16	1	3			20
Roman Catholic Mission, East Papua	22	5	6			33
Bamu River Mission, Daru	4					4
Papua Mission of Seventh Day Adventists	44	2	1			47
Methodist Overseas Mission, Papua	184	10	8			202
New Guinea Anglican Mission	70	30	2		1	130
Unevangelized Fields Mission, Wasua	8	1				9
Roman Catholic Mission, Yule Island	64	26	13	1	1	105
London Missionary Society	231	20	3			254
<b>Totaal</b>	<b>643</b>	<b>95</b>	<b>36</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>777</b>

Bijlage IIIB

AANTAL LEERLINGEN EN LEERKRACHTEN (AUT. EN GEM.) OP DE SCHOLEN VAN ZENDING EN MISSIE

Corporatie	Leerlingen					Leerkrachten		
	Vill.	Int.	High. Tr.	Gem.	Totaal	Eur.	Aut. e.a.	Totaal
The Incorporated Kwato Extension	800	112	53		965	10	39	49
Roman Catholic Mission, East Papua	406	377	122		905	19	34	53
Bamu River Mission	207				207	2	6	8
Papua Mission of Seventh Day Adventists	1 206	147	75		1 428	5	60	65
Methodist Overseas Mission	8 509	945	108		9 562	16	294	310
New Guinea Anglican Mission	4 304	3 002	42	49	7 397	29	128	157
Unevangelized Fields Mission	1 309	33			1 342	19	11	30
Roman Catholic Mission, Yule Island	3 457	1 817	276	73	5 618	46	160	206
London Missionary Society	10 400	2 716	106		13 222	21	318	339
<b>Totaal</b>	<b>30 398</b>	<b>9 144</b>	<b>782</b>		<b>40 646</b>	<b>167</b>	<b>1 050</b>	<b>1 217</b>

## Bijlage IVb

## LEERLINGEN IN HET RECONSTRUCTION TRAINING SCHEME

	Scho- lastic	Do- mestic	Technical						Totaal
			Cane	Carp.	Mech.	Cler.	Boath.	Print. Oth.	
Gouvernement . . . . .	30		6	26	16	7			85
Zending en Missie . . . . .	188	12		33	19		1	10	263
Totaal . . . . .	218	12	6	59	35	7	1	10	348

## SUMMARY

## EDUCATION

Education of the New Guinea people is firstly a matter of acculturation. The younger generation, who desires progress, must come to understand that they are called upon to develop their country and therefore they must be inspired by a new spirit.

Without this understanding and this inspiration they are apt to think, that a free choice can be made between the old and the new, whereas the new is wrongly thought to be either worthier or richer, or to be magic or just fashion. Acculturation is calling for spiritual liberation and for the necessity to change the new functions with new forms of authority. In the first place the educators themselves need this understanding and inspiration.

The Protestant Mission, which supervises together with the Roman Catholic Mission all the native education, started schools about 1855; this teaching was done by the missionaries themselves.

Although they taught the people that they were called upon to develop their country, they lacked insight into the problems involved. After 1900 however schools spread themselves along the shores with Indonesian teachers (from Ambon and Sangir).

Still little urgency for acculturation existed because of lack of interest in New Guinea from outside. The supervisors showed an increasing understanding, but this was absent in the mind of the teachers and schoolinspectors. Only shortly before the outbreak of the war against Japan were there a few capable schoolinspectors. Most of the elementary schools were of the same rigid type, which was naturally due to lack of insight and inspiration. A call for renewing did not mean modern methods, but meant a break with the routine teaching and to inspire it anew.

## PAST AND PRESENT

Now that there are opportunities in applying the education, the pre-war schooling proves to have been very useful to the present development in spite of its shortcomings. In these days the stress has to be laid upon good village schooling – in Papua and New Guinea too – for better rural development and better participation in the centres' progress. Still one can speak of a critical stage in the elementary education, as a result of the war with its temporary lack of teachers.

Before the war there was only one Central Continuation School (*vervolg-school*) and one training school for teachers at Miei. The rest of the education was practised in village schools, separated in elementary schools and "Civilisation Schools". These last mentioned kind of schools could not lend a new aspect to the teaching due to the inadequate training of the teachers. These schools were



and remained pioneer schools. The pre-war village schools were however on a higher level due to better inspection and instruction.

Nowadays too much attention is drawn to the continuation- and training-schools. The Mission increased its number of educational experts. School supervision was organized by a General School Supervisor. The pre-war experiences of methods and experiments are still being used. One should not expect too much: greatly increasing the Continuation Schools will not result in adequately increasing the number of the really gifted. The population of New Guinea is small and as the intelligent pupils are already attending Continuation Schools, not too much can be expected by increasing the number of these schools.

Meanwhile there is a demand for trained teachers. Many natives are already working in governmental service and private enterprise.

Impatience should not lead to too great expansion in schooling at present. A good foundation has to be laid first.

Teachers who are willing to give themselves for a long time to the country and the people are sought for.

#### TEACHING STANDARD

A complete schooling-programme is still lacking. The educational legislation is being worked out, but this has to be done with great care. A flexible programme is needed which leaves freedom to teachers with imagination and enthusiasm to look for new ways and means. Before the war the schoolinspection showed a strong tendency to uniformity for the whole of the Dutch Indies.

A thriving well adopted school should however not be the result of an unpleasant struggle.

#### THE COUNCIL FOR THE EDUCATION OF THE PEOPLE (Raad voor Volksopvoeding)

A Council for the Education of the People was established in 1951. A good educational policy is one of its main objects. Twice so far this council has met. The Services involved in Community Development, Missions (both Protestant and Roman Catholic) and also the native population are represented in it. The Governor is advised not only in educational matters, but also in other local affairs. Chairman of this Council is the departmental head of the Office for native affairs (Kantoor voor Bevolkingszaken). Here Government and Missions can discuss the various problems.

In Papua-New Guinea this is done by holding conferences between the Department of Education and representatives of all Mission corporations. No agreement about the schooling standards has yet been reached.

In the Dutch part of New Guinea however such an agreement has been approximated. Here a standard which does not differ from the Government's is applied by the Missions.

#### VILLAGE SCHOOLS

The village school B is the equivalent of the primary school's first three classes. The village school C is a pioneer school. Courses for four years will be given in the village school A, but this school is not yet functioning. There are 208 village schools B and 317 village schools C. The B schools are visited by 7425 boys and 5017 girls and the C schools by 7322 boys and 5455 girls. The Mission of the Dutch Reformed Church has 13,780 of them; the Mission of the Moluccan Protestant Church 2,293; the Protestant Moluccan Mission 114; the Christian and Missionary Alliance 146; the Mission of the Sacred Heart 7529 and the Franciscan Mission 1357. 25,219 pupils are thus attending the B and C schools.

From the young pupils cannot be expected that they become the leaders in the society. The object of the village school is to lay the foundations of enlightenment and to make the pupils accessible for it. At the same time these village schools aim at practical development in peasant work. Learning to read is of paramount importance. The Malayan language is used as the general colloquial. Only on the Biak schools in the first class the Biak language is in use. The arithmetic method could still be better adopted: the difference in the counting scales do not cause any difficulty, when ciphering in the decimal scale is taught.

It is difficult for the natives however to bring this new arithmetical approach into practice when their own society has a different method.

The selection of pupils for the Continuation Schools by simple examinations is a good indication of this problem and the general results prove this too.

The gap between the village school and the society has to be bridged by clubs for the young people.

The four-classes-village-school with at least two teachers is at present the ideal: one of the teachers has the spiritual care, whilst the other can direct his attention more to the agrarian-economical development of the pupils.

The bigger centres have a complete Primary School instead of the village school.

#### THE CENTRAL CONTINUATION SCHOOL

The number of these schools is still increasing. There is no doubt that still further extension will be necessary if one wants to introduce *Dutch* as the general colloquial language. In Papua-New Guinea also, the poor teaching on the village schools and the insufficient number of primary schools prevents a fast spreading of a general colloquial language.

The Continuation School in Dutch New Guinea is composed of the highest three classes of the primary school. At the moment there are nine Continuation

Schools for boys and five for girls. This type of schools is scattered throughout the country and this is better than large central institutes.

The teachers training courses also cannot be centralized in one large institution. The training centres should be amidst a circle of village schools for practical training purposes.

The Malayan language is used in the Continuation Schools, Dutch is one of the subjects. In the boys-schools attention is paid to agricultural training, and in the girls-schools a certain degree of housekeeping is taught. Of great interest are the boarding schools (*internaten*) where responsibility is given to the pupils as is done in the villages.

The boarding school at Korido has even been set up as a village.

*General primary Schools* are at Hollandia, Biak, Manokwari, Sorong, Fakfak and Merauke and are supervised by the Government, the Mission corporations and the Netherlands New Guinea Oil Company.

*The Secondary Schools* (one conducted by the Protestant, one by the Rom. Cath. Mission) are meant to form a base for higher training. Here again the boarding school life and agricultural work are thought to be of paramount importance.

#### PROFESSIONAL TRAINING

A higher training school is still lacking. Papua-New Guinea has central institutions at Sogeri, Dregerhafen and Keravat.

The boarding house of the training school for *teachers* at Seroei (D.N.G.) is emphasizing character-formation. It has been organized into a village with a mayor and a council.

Hollandia has a government school for the training of the junior *government-officers*. For admittance to this school, the students need a secondary school certificate.

*Lower Technical Schools.* A Protestant missionary lower technical school is located at Kotaradja near Hollandia, and a Roman Catholic Mission one at Merauke. The pupils are trained both for village-development and for working at concerns in the bigger "cities".

The Netherlands New Guinea Oil Company has its own training school as well as two primary schools with boarding houses as a preparatory education for the professional training.

*The Theological School* of the Protestant Mission is at Seroei.

*The Nautical School* at Hollandia-Harbour gives short courses for sailors and engineers' assistants.

*The Central Mission Hospital* in Hollandia has a through four years training course for medical assistants.

*The Agricultural Information Service* has courses and also trains assistants. The Protestant Mission has an Agricultural School with boarding house at Seroei.

*The Police College* has been founded at Hollandia-harbour.

*European Education* is the same as that in the Netherlands. There are primary schools in all the cities and secondary schools at Hollandia and Sorong. The Oil Company has its own schools. There are too few Dutch teachers. The High School (middelbare school) is still a problem as in Papua-New Guinea.

*The Government of Education* has only three inspectors and five junior inspectors for eight districts. For the improvement and the intensifying of the education a significant increase is necessary, but New Guinea itself cannot yet produce the junior inspectors. Previously they came from the other part of the Dutch East Indies.

*State grant agreement.* All school expenses on Dutch New Guinea are paid by the Government (except the schools founded by the Oil Company). An agreement for grant conditions is being prepared. The school buildings in the villages are built and maintained by the population itself.

*Compulsory Education* has not yet been introduced in New Guinea.

In Papua-New Guinea the Department of Education is significantly larger than in the Dutch part of the Island, caused by the fact that it embraces duties that on the Dutch side belong to other departments, for instance Social Welfare, Information Service, Broadcasting. Moreover Papua-New Guinea has a Department for Women's Education.

#### THE MEDIUM OF COMMUNICATION

In the previous century as well as in the present the *Malayan* language has become more and more the colloquial tongue. It is desirable to maintain and thoroughly learn this language for a considerable time to come, together with the *Dutch* language.

In Papua-New Guinea the only solution of the colloquial speech problem will be to teach *English* on a large scale. In that area great confusion is caused by the frequent use of native and colloquial languages such as Pidgin and Motu, which are of no use for further development. Such is however not the case with the rapidly developing *Malayan* language.

#### COMMUNITY DEVELOPMENT

The village education and the girls boarding school at Genjem play a part in the Community Development Project in *Nimboran*; this Project emphasized the development of a sound economical base by means of a mechanical agricultural industry and a cooperation.

Papua-New Guinea has a few centres of such education, each having its own characteristics: Maprik, Tabar, Purari-Delta and Saiho. The last mentioned embraces the most faculties.

*Eradication of Illiteracy* in Papua-New Guinea forms a part of the project for community development.

In Dutch New Guinea the activity of a number of educated natives only enables the grown-ups to get some education.

*Reading material* is provided mainly by the Mission stations in New Guinea. For tens of thousands of guilders reading material is yearly sold, mostly in the Malayan language.

The Government Information Service is using material, published by the Department of Literature of the South Pacific Commission. The Information Service publishes a monthly periodical for the population, the "Pengantara". In Papua New Guinea the Department of Education publishes the "Papuan Villager" and the "Hari Dina".

Making use of *audio-visual aids* in Papua-New Guinea is more extensive than in the Dutch territory. Here only the boarding schools have projectors.

The broadcasting in Dutch New Guinea is provided for by the Government Information Service. Little, however, has yet been attained on account of the scarcity of wireless sets.

For further development still closer co-operation between the Departments is necessary. It is recommended to provide all junior officers and village chiefs with a practical manual, which not only gives directions in governmental questions, but also describes the various matters connected with community development.

## LITERATUURLIJST

- ASPEREN, L. N. VAN, Zending en Zendingsonderwijs op Nederlandsch Nieuw Guinea, Leiden, 1936, Dissertatie.
- BEVERSLUIS, A. J. en A. H. C. GIEBEN, Het Gouvernement der Molukken, Mededelingen Afd. Bestuurszaken, Weltevreden, 1929.
- COMMUNITY DEVELOPMENT BULLETIN, Mass Education Clearing House, University of London Institute of Education, Malet-street, W.C. 1.
- DERRICK, R. A., Vocational Training in the South Pacific, South Pacific Commission, Noumea.
- GROVES, W. C., Native Education and culture-contact in New Guinea, Melbourne University Press, 1936.
- HAAFT, D. A. ten, Landbouwonderwijs op de Schouteneilanden, Mededelingen v/h Tijdschrift voor Zendingwetenschap, 1939.
- HASSELT, F. J. F. VAN, Geschiedenis van het Zendingsonderwijs op Noord Nieuw Guinea, Mededelingen v/h Tijdschrift voor Zendingwetenschap, 66, 1922.
- HOEKENDIJK, J. C., Zending in Indonesie, Oegstgeest, 1946.
- KIJNE, I. S., Godsdienstonderwijs voor Papoea's, *De Opwekker*, 79, 1934.
- MOORE, A. L., An Investigation of the Possibilities of, and existing Facilities afforded by visual aids in the Education of Dependent Peoples, especially illiterate Peoples, of the South Pacific Area, South Pacific Commission, Noumea, 1950.
- PACIFIC ISLANDS MONTHLY, PACIFIC READING, Periodical of South Pacific Commission Literature Bureau Sydney.
- PLATTEN, G. J., The use of vernacular languages as vehicle, South Pacific Commission, Noumea.
- RAPPORT VAN DE Commissie voor Bestudering van Indonesische Onderwijsvraagstukken, ingesteld door de Nederlandsche Zendingraad, Amsterdam, 1948.
- South Pacific Commission, Quarterly Bulletin, Noumea.
- South Pacific Commission, Social Development Notes, Noumea.
1. Community Development
  2. Filmstrip-projection
  4. Vocational training
  5. Educational Broadcast
  6. Libraries for beginners
  7. The Purari Delta.

KOLONEL C. VAN DEN HOOGENBAND <sup>1</sup>

# DE TWEEDE WERELDOORLOG

DE MILITAIRE OPERATIES IN NIEUW GUINEA  
NEDERLANDS NIEUW GUINEA TIJDENS DE JAPANSE BEZETTINGSJAREN  
HOUDING VAN DE BEVOLKING GEDURENDE DE JAPANSE BEZETTING  
SUMMARY / LITERATUURLIJST

*met 4 foto's*

DE MILITAIRE OPERATIES IN NIEUW GUINEA

DE JAPANSE OPMARS

## *Nederlands Nieuw Guinea*

**B**IJ het beramen van de maatregelen nodig voor de defensie van de Buitengewesten, waartoe Nederlands Nieuw Guinea werd gerekend, had de Nederlands Indische Legerleiding zich noodgedwongen moeten bepalen tot de verdediging van de vliegtuigbases en van de objecten, welke voor de oorlogvoering van primair belang waren (olievelden en oliehavens).

Olievelden van enige betekenis kwamen op Nieuw Guinea niet voor, terwijl de vliegtuigbasis Babo, aan de aanleg waarvan men na het uitbreken van de oorlog was begonnen, ten gevolge van de zeer snelle Japanse opmars, niet was voltooid.

Dientengevolge waren geen troepen voor de defensie van Nederlands Nieuw Guinea uitgetrokken. De militaire bezetting van Manokwari, ter sterkte van 4 brigades Infanterie (in totaal 73 man) kan hierbij buiten beschouwing worden gelaten.

Dit detachement was uiteraard niet in staat om een vijandelijke landing af te slaan; in verband met hun geringe sterkte dienden de aldaar gelegerde troepen zich na een vijandelijke bezetting te beperken tot het voeren van een guerillastrijd in het binnenland. Hoe dit detachement zich van deze moeilijke taak heeft gekweten, zullen wij later zien.

De Japanse actie tegen Nederlands Nieuw Guinea werd op 30 December 1941 ingezet door een licht bombardement op Babo, een nederzetting van de Nederlandse Nieuw Guinee Petroleum Maatschappij (N.N.G.P.M.), die sedert 1935 met exploratie in Nieuw Guinea was begonnen. Veel slachtoffers vielen hierbij

<sup>1</sup> Gep. kolonel van de Gen. Staf K.N.I.L., Hoofd van het Bureau Indische Krijgsgeschiedenis.

niet te betreuren, aangezien alle vrouwen en kinderen bereids in de tweede helft van December 1941 waren geëvacueerd.

Op 12 Januari 1942 werd te Babo een garnizoen gelegerd ter sterkte van 200 man, ter bezetting van het in aanleg zijnde vliegveld. Lang heeft dit detachement niet te Babo vertoefd. Het steeds meer opdringen van de Japanners was oorzaak, dat op 25 Januari 1942 tot het vernielen, zowel van alle olie-installaties als van het vliegveld werd besloten. Deze werkzaamheden werden niet door de vijand gestoord, zodat de vernieling en de daarop gevolgde evacuatie van het personeel der N.N.G.P.M. geheel volgens schema kon plaats hebben. Op 13 Februari 1942 werd Babo van Nederlands Indische troepen ontbloot.

In April d.o.v. werd deze plaats door de Japanners bezet, gevolgd door Kokas, Sorong, Manokwari en verschillende andere minder belangrijke kustplaatsen, zodat medio 1942 nagenoeg het gehele kustgebied van Nederlands Nieuw Guinea, met uitzondering van Merauke en Mappi, in Japanse handen was gevallen.

#### *Australisch Nieuw Guinea*

Ongeveer gelijktijdig met de actie ingezet tegen Nederlands Nieuw Guinea, vond die tegen het Australische gedeelte plaats. Australië, dat bij het uitbreken van de oorlog met Japan slechts over zwakke defensiemiddelen beschikte – de beschikbare strijdkrachten waren in de eerste plaats bestemd voor de verdediging van het Empire – had voor de verdediging van Nieuw Guinea weinig troepen kunnen uittrekken, in verband waarmee een Japanse bezetting van verschillende belangrijke plaatsen niet kon worden voorkomen.

De operaties werden begin 1942 ingezet door een hevig luchtbombardement op Rabaul, gelegen op New Britain, gevolgd door een landing op 23 Januari 1942 van ongeveer 17 000 man. De Australische bezetting ter sterkte van 1400 man bood wanhopige tegenstand doch kon uiteraard niet beletten dat de overmachtige Japanner zich in het bezit van deze belangrijke haven stelde.

Op 21 Januari 1942 had Lae, gelegen aan de noordkust van Australisch Nieuw Guinea, een hevig luchtbombardement te verduren. De bezetting van deze plaats, zomede van Salamaua, geschiedde op 8 Maart 1942, terwijl Finschhafen reeds op 18 Februari 1942 in Japanse handen was gevallen.

Hierna trad een stilstand in de Japanse operaties in, welke moet worden toegeschreven aan het feit, dat de veroverde posities moesten worden geconsolideerd en dat de aanleg van vliegvelden, nodig voor de verdere opmars, onder handen moest worden genomen. Het inrichten van de Japanse bases kon in belangrijke mate worden gestoord door de reeds van 25 Januari 1942 af ingezette bombardementen, verricht door de te Port Moresby gestationeerde Australische vliegtuigen. Het lag dan ook voor de hand, dat van Japanse zijde pogingen zouden worden ondernomen om zich zo spoedig mogelijk in het bezit van deze belangrijke Australische basis te stellen. Een in de maand Mei 1942 uitgevaren transportvloot moest echter ten gevolge van de *Slag in de Coral Sea* (van 4-8 Mei 1942),



welke in het nadeel van de Japanners verliep, onverrichter zake naar Rabaul terugkeren. Hoewel dit gevaar dus, dank zij het succesvolle optreden van de Amerikaanse vloot, was bezworen moest niettemin ernstig rekening worden gehouden met de mogelijkheid, dat de Japanners er alles op zouden zetten om het strategisch zo belangrijke Port Moresby te bemachtigen.

#### DE STRIJD OM PORT MORESBY

Door het mislukken van de rechtstreekse aanval op Port Moresby kregen de Geallieerden voldoende tijdwinst om de sterkte van de oorspronkelijke bezetting, bestaande uit: een bataljon infanterie, een kustbatterij en een detachement pioniers, aanzienlijk op te voeren. Alle in Australië beschikbare krachten werden ingezet om deze voor de defensie van Australië zo belangrijke plaats te behouden. Met koortsachtige haast werden de bestaande vliegvelden verbeterd en nieuwe aangelegd, waarbij door de inheemse bevolking grote diensten werden bewezen. Vooral nadat generaal Douglas Mac Arthur, die op 17 Maart 1942, na zijn vertrek uit de Philippijnen in Australië was aangekomen, het Commando over alle strijdkrachten in de Z.O. Pacific had aanvaard, nam Port Moresby in kracht toe.

De vijand trachtte door hevige luchtbombardementen de aanleg van vliegvelden en depôts onmogelijk te maken. Niettegenstaande in de maanden April en Mei in totaal 14 zware bombardementen plaats hadden, slaagde de Japanner hierin niet. Dank zij de versterking met Amerikaanse vliegtuigen kon al spoedig met succes worden teruggeslagen.

Het in bezit krijgen van Port Moresby was voor Japan echter van primair belang. Nu de rechtstreekse aanval tot geen succes had geleid werd besloten om dit belangrijke object van twee zijden aan te grijpen, nl. zowel van de zee als van de landzijde. Op 22 Juli 1942 werd de eerste uitvoering aan dit plan gegeven. Op die datum landden Japanse strijdkrachten te Buna en omgeving en vingen vandaar hun opmars in de richting Port Moresby aan.

Hoewel de Australiërs dit gevaar wel hadden onderkend, was men niet in staat geweest om in dit stadium troepen elders vrij te maken om vorengenoemde landingsplaatsen sterk te bezetten. Het te Kokoda gelegerde 39e Bataljon kreeg de moeilijke taak om 's vijands opmars te vertragen. Van 28 Juli 1942 tot 10 Augustus 1942 werd verwoed om het bezit van het nabij Kokoda gelegen vliegveld gestreden; uiteindelijk viel het de overmachtige Japanners in handen, waarna deze zijn opmars door het moeilijk te doorschrijden Owen Stanley gebergte voortzette.

De enkele honderden overgebleven manschappen van de inmiddels in de strijd geworpen drie Australische bataljons konden echter niet beletten, dat de Japanners, zij het dan ook ten koste van zware verliezen, er in slaagden om zich een weg door dit zwaar begroeide bergterrein te banen. Hun zeer lichte uitrusting

en de sobere wijze van verpleging, waaraan zij waren gewend, waren oorzaak, dat de Japanners zich voor de strijd in de wildernis beter leenden dan de Australische troepen, die toen nog niet over voldoende ervaring in het voeren van de strijd in zwaar bedekte terreinen beschikten. De door de Australische troepen aan de vijand opgelegde vertraging had het echter mogelijk gemaakt om de meest zuidelijke rug van het Owen Stanley gebergte krachtig te versterken. Hier werd aan de Japanners, die Port Moresby reeds tot op 50 km waren genaderd, een krachtig halt toegeroepen.

Alvorens met de beschrijving van de door de Japanners over land ingezette actie tegen Port Moresby voort te gaan zal enige aandacht worden besteed aan de Japanse poging om vaste voet op de kust van de Milne Bay te krijgen.

Laatstgenoemde actie werd ingezet om aan deze baai een basis te stichten van waar uit operaties over zee ter bezetting van Port Moresby zouden kunnen plaats hebben.

Generaal Mac Arthur had echter met een actie van de Japanners in vorenbedeelde zin rekening gehouden en had reeds in Mei 1942 orders gegeven om ter bescherming van Port Moresby een basis aan de Milne Bay te stichten. Deze basis zou zich voorts zeer goed lenen om van daar uit Rabaul te bombarderen, zonder genoodzaakt te zijn daartoe steeds het 4000 m hoge Owen Stanley gebergte te moeten passeren. Bij de aanleg van deze basis deden zich echter ontzettende moeilijkheden voor; de kuststrook was zeer modderig en uit dien hoofde ongeschikt voor de aanleg van vliegvelden, zodat alle startbanen op een nabij de kust gelegen klapperonderneming moesten worden aangelegd. Ofschoon eerst in Juni 1942 met de werkzaamheden begonnen, was in de derde week van Augustus d.o.v. reeds een startbaan geheel voltooid, terwijl de aanleg van twee andere banen reeds in een ver gevorderd stadium was gekomen. Inderdaad geen geringe prestatie van de Amerikaanse genietroepen.

Op de hoogte zijnde van de omstandigheid, dat de Japanners door luchtverkenning kennis droegen van deze nieuwe geallieerde basis, was in de loop van Juli 1942 de oorspronkelijke bezetting van Milne Bay aanzienlijk versterkt en waren medio Augustus 2 brigadegroepen benevens licht en zwaar luchtdoelgeschut beschikbaar om de vijand het gebruik van dit belangrijke steunpunt te ontzeggen.

In de nacht van 25 op 26 Augustus 1942 landden  $\pm$  1500 Japanners op een afstand van 25 km van de geallieerde basis. Weliswaar was de Japanse transportvloot door Australische vliegtuigen opgemerkt, doch ten gevolge van zeer slechte weersomstandigheden kon niet veel schade aan de vijandelijke vloot worden toegebracht.

Dit slechte weer was mede oorzaak, dat de Japanners door onvoldoende zicht landden op een kuststrook gelegen op een afstand van ongeveer 15 km westelijk van de door hen uitgekozen landingsplaats, zodat hun opmarsweg aanzienlijk werd verlengd.

De geallieerde troepensterkte hadden zij in belangrijke mate onderschat, ten gevolge waarvan zij er niet in slaagden om het meest oostelijk gelegen vliegveld te bezetten. De inmiddels aangetrokken reservetroepen konden geen invloed op de strijd uitoefenen; een geallieerd offensief was intussen ingezet met het resultaat, dat de Japanse troepen in de nacht van 4 op 5 September 1942 onder dekking van een achterhoede weer scheep gingen. Het was de eerste maal in de strijd om Nieuw Guinea dat de Japanners een gevoelige nederlaag leden; pogingen om ten tweede male een operatie tegen Milne Bay op te zetten werden niet meer ondernomen. De directe noodzaak hiertoe kwam bovendien te vervallen, toen bleek, dat de Japanners niet in staat waren om de weerstand door de Australiërs geboden op de zuidelijke rug van het Owen Stanley gebergte, te breken.

Zoals boven reeds beschreven hadden de Japanners zich medio September tegenover vorengenoemde bergrug ontwikkeld. Eenmaal zo ver opgerukt begon de Japanner het nadeel verbonden aan een zo lange verbindingslijn met de noordkust, welke bovendien nog door een zeer arm aan wegen zijnd bergland liep, te ondervinden. De kansen waren gekeerd, de Geallieerden beschikten op 28 September 1942 over voldoende troepen om de vijand aan te grijpen. De 7e Australische Divisie zette op die datum een frontaanval in, terwijl Amerikaanse eenheden zich een weg door de wildernis baanden en de Japanners met succes op hun rechter flank aanvielen. Nog niet gewend zijnde aan de strijd in dit zeer zwaar begroeide terrein had deze colonne het zeer hard te verduren. De verliezen, zowel door 's vijands vuur als wel ten gevolge van ziekten waren zeer groot. Aan- en afvoerproblemen waren bijna niet op te lossen, de kleding verkeerde constant in vochtige staat, terwijl de schoenen aan de voeten rotten. Geen wonder dus, dat het nog tot 3 November 1942 duurde voor het voor de aan- en afvoer zo belangrijke vliegveld nabij Kokoda in handen van de Geallieerden viel. Eenmaal in bezit zijnde van dit vliegveld werd de opvoer, nodig voor de verdere opmars, in belangrijke mate vergemakkelijkt. Men was nu niet langer meer uitsluitend aangewezen op de slechts zeer weinige paden van het Owen Stanley gebergte.

Van Kokoda uit werden krachtdadige verkenningen tegen het door de Japanners bezette Buna front ingezet. Eerst op 15 December 1942 beschikten de Geallieerden over voldoende gegevens voor de uit te voeren aanval. Na een verwoede strijd viel het sterke Buna front in hun handen.

Inmiddels hadden de Japanners het oog laten vallen op het vliegveld te Wau, dat voor hen van grote waarde was, indien opnieuw zou worden gepoogd om zich van Port Moresby meester te maken. Sinds Maart 1942 was de bewaking van dit belangrijke vliegveld opgedragen aan de Kanga Force (2 compagnieën versterkt met een afdeling van de New Guinea Volunteer Rifles).

De twee naar Wau voerende toegangswegen waren door vorengenoemd Australisch onderdeel afgesloten. Er was echter nog een bergpad, dat sinds 30 jaren niet meer was gebruikt en dat geheel was dicht gegroeid. In de tweede

helft van Januari 1943 baande een Japans regiment infanterie, waarbij artillerie en pioniers, zich een weg langs dit aan de Australiërs niet bekend zijnde pad, terwijl nevencolonnes de op de beide andere toegangswegen opgestelde Australische detachementen bezig hielden. Op deze wijze gelukte het aan ongeveer 3000 Japanners om in de vlakte van Wau door te dringen. Geallieerde pogingen om de bezetting van het bedreigde vliegveld te versterken door middel van aanvoer per vliegtuig, gelukten ten gevolge van slechte weersomstandigheden eerst op 29 Januari 1943, nog juist op tijd, waardoor de op 30 Januari 1943 door de Japanners ingezette aanval kon worden afgeslagen. Ook gedurende de volgende dagen werden van Port Moresby versterkingen aangevoerd, zodat op 3 Februari 1943 voldoende troepen beschikbaar waren om een tegenoffensief in te zetten met het resultaat, dat op 4 Februari 1943 de Japanners tot de aftocht werden gedwongen.

Eerst nu kon Port Moresby worden beschouwd als te zijn bevrijd van de dreigende Japanse aanval.

Veel had het niet gescheeld of de Japanners hadden tot deze belangrijke Australische sleutelpositie weten door te dringen. Ware zulks het geval geweest, dan zou dit voor het behoud van Australië rampzalig zijn geworden. De omstandigheid, dat tijdens de worsteling om het behoud van Port Moresby een keerpunt ten gunste van de geallieerde strijdkrachten viel waar te nemen, welke voor de verdere oorlogsvoering van beslissende betekenis is geweest, is de reden, dat aan deze gevechtsperiode zo veel aandacht werd besteed.

#### HET GEALLIEERDE TEGENOFFENSIEF

Na de val van Buna werden voorbereidingen getroffen voor het inzetten van een offensief op grote schaal tegen de door de Japanners op de noordkust van Nieuw Guinea bezette havens. Aan dit offensief ging vooraf een intensief luchtbombardement van de daarvoor in aanmerking komende Japanse bases, teneinde te voorkomen, dat deze in de zelfde mate zouden worden versterkt als die te Buna, waardoor het bezetten daarvan zo'n enorme krachtsinspanning had gekost. Deze bombardementen konden eerst in Mei en Juni 1943 aanvangen aangezien toen eerst over voldoende vliegtuigen werd beschikt.

In September 1943 waren de voorbereidingen voor het in te zetten tegenoffensief zover gevorderd, dat tot een aanval op Salamaua kon worden overgegaan, welke basis op 10 September 1943 in geallieerde handen viel.

Tegelijkertijd werd Lae aangevallen, teneinde te voorkomen, dat van daar uit het bedreigde Salamaua zou worden versterkt. Bij deze actie werd door de Geallieerden voor de eerste maal van luchtlandingstroepen gebruik gemaakt met het resultaat, dat het slechts aan weinige Japanners gelukte om naar Madang uit te wijken. Op 22 September 1943 volgde een landing nabij Finschhafen welke plaats eerst na verwoede gevechten op 3 October 1943 in geallieerde handen viel.

Dat deze basis voor de Japanners van buitengewone strategische waarde was, blijkt uit het feit dat van 16 October 1943 af door de vijand verschillende pogingen werden ondernomen om Finschhafen te heroveren, welke pogingen niet tot een resultaat leidden.

Met de val van deze belangrijke basis was de eerste phase van het bezetten van de strategische belangrijke punten op de noordkust van Nieuw Guinea afgesloten.

De eerstvolgende maanden werden besteed om de veroverde bases te versterken en de vliegvelden geschikt te maken voor het landen van de zware Amerikaanse bommenwerpers.

Alvorens het verder doorstoten langs de noordkust van Nieuw Guinea voort te zetten werd het nodig geoordeeld om de zeer belangrijke Japanse basis Rabaul op New Britain zo veel mogelijk te neutraliseren. Sinds de Japanners Rabaul in Januari 1942 hadden bezet, waren door hen geen pogingen in het werk gesteld om geheel New Britain onder hun gezag te brengen; zij hadden zich slechts bepaald tot het bezetten van enkele kustplaatsen, waarvan Gasmata als de belangrijkste moest worden aangemerkt.

Op 15 December 1943 werd Arawe, waar door de Japanners hevige tegenstand werd geboden, op de zuidkust van New Britain bezet en op 28 December d.o.v. was Cape Gloucester in geallieerde handen.

Na het consolideren van hun posities en na de Japanners naar het binnenland te hebben gedreven, werd op 10 Maart 1944 tot de bezetting van Talasea overgegaan, waarna het voornaamste deel van New Britain onder geallieerde contrôle was gebracht.

Terugkerende naar de operaties op de noordkust van Nieuw Guinea dient te worden vermeld, dat op 2 Januari 1944 de aanval op Saidor met succes was bekroond, waardoor het gehele Huon schiereiland door de Geallieerden werd beheerst.

In April 1944 werd besloten om zich in het bezit te stellen van de vliegvelden, welke nodig waren om de sprong naar de Philippijnen mogelijk te maken. De keus viel op die gelegen bij Aitape, Hollandia en Tanah Merah Baai. Weliswaar hadden de Japanners Madang met  $\pm 16\ 000$  man en de omgeving van Wewak met  $\pm 35\ 000$  man bezet, doch van deze bezettingen was geen gevaar te duchten.

De Geallieerden bezaten toen reeds voldoende overwicht op zee en in de lucht om zich het negeren van deze Japanse bases te kunnen veroorloven. Voorts waren hun opererende troepen voldoende gedekt door het in bezit nemen van de Admiraliteits eilanden (begin April 1944) waardoor de Bismarck Zee was afgesloten en door het isoleren van Rabaul. De onderneming tegen Aitape, Hollandia en Tanah Merah Baai was grandioos van opzet; op 22 April 1944 had de landing van een aanzienlijke troepenmacht ( $\pm 80\ 000$  man) in de nabijheid van bovengenoemde punten plaats.

Gedurende een periode van zes weken aan deze landing voorafgaande waren alle Japanse bases van Wewak tot en met P. Wakde zwaar gebombardeerd.



Amerikaanse soldaten slaan het bombardement door Amerikaanse Liberators op een Japans steunpunt te Biak gadé.

*Foto Netherlands Indies Government Information Service, Melbourne*

Op 25 April 1944 ving de Geallieerden hun opmars aan en maakten zich op de volgende dag meester van de Cycloop- en Sentani-vliegvelden.

Bij het uitvoeren van de landingen te Aitape en in de Tanah Merah Baai was nagenoeg geen georganiseerde weerstand geboden; de Japanners hadden kennelijk in dit stadium nog geen aanval verwacht.

Door het veroveren van Hollandia was een basis van grote strategische betekenis in geallieerde handen gevallen. Van hier uit werd de gehele noord-oostkust van Nieuw Guinea beheerst en waren  $\pm$  50 000 Japanners in de strook tussen Saidor en Aitape voor de verdere oorlogsvoering uitgeschakeld.

Na Hollandia was Wakde eiland aan de beurt. Aangezien aldaar hevige weerstand werd verwacht, had de landing plaats op de kust van het vaste land, waarna op 18 Mei 1944 de oversteek werd ondernomen.

Op 21 Mei 1944 viel het vliegveld Maffin na heldhaftige verdediging door de Japanners in geallieerde handen.

Inmiddels was op een op 9 Mei 1944 te Finschhafen gehouden conferentie besloten om, aangezien het gebleken was, dat nog steeds over een te gering aantal vliegvelden werd beschikt, waarop de zwaarste Amerikaanse bommenwerpers zouden kunnen landen, zich in het bezit te stellen van vliegvelden, die



zich daartoe leenden en op kortere afstand van het toekomstige operatiegebied waren gelegen.

De keuze viel op het eiland Biak, waar op 26 Mei 1944 te Bosnik werd geland.

Hoewel bij de landing dank zij het hevige luchtbombardement geen weerstand van betekenis was ondervonden, duurde het nog tot 20 Juni 1944 voor geheel Biak in geallieerde handen was.

Op 2 Juli d.o.v. werd op Noemfoor eiland geland, waarbij nagenoeg geen weerstand werd ondervonden.

De laatste geallieerde landing op Nieuw Guinea had plaats op 31 Juli 1944 nabij Cape Sausapor, waar geen Japanse defensiewerken werden aangetroffen.

Door het in bezit nemen van Sausapor waren ongeveer 18.000 hongerige Japanners in de z.g. Vogelkop voornamelijk gelegerd te Manokwari, Babo en Sorong geïsoleerd.

De acties van de Geallieerden bepaalden zich verder tot het opruimen van de Japanners, voor zover zij hinderlijk voor de bevolking waren. In welke mate de Papoea hierbij een rol heeft gespeeld zullen wij in een van de volgende paragrafen zien.

Door het Amerikaanse bombardement verwoeste kuststrook van Biak met op de achtergrond Nederlandse en Britse voorraadschepen. *Foto N.I.G.I.S., Melbourne*



Hoewel de kustplaatsen en Wisselmeren hi

Sedert Mei 19 met het bestuur Kokenau en te bedoelde bestuur met de moeilijk uit 48 personen een radiotelegra deze evacuatie h overblijvenden

Nu de Japan van Centraal Ni Om dit doel te verklaring van a te trekken om er gebied aangeko Japanners zoude nemen tocht na

Medio Januar beboste heuvel, welke geheel de deelte van de b zo vlot als de c een intensieve l gevoerd, deze p gevolgen had.

Naar aanleidi van het verkrijge kuststreek hadde te aanvaarden.

Op 14 Mei 19 Aangezien de v controleur waren 60 man slechts l toestand Enarot

NEDERLANDS NIEUW GUINEA  
TIJDENS DE JAPANSE BEZETTINGSJAREN

## CENTRAAL NIEUW GUINEA

Hoewel de Japanners zich in algemene zin beperkten tot het bezetten van de kustplaatsen en naaste omgeving, maakte het doordringen in het gebied der Wisselmeren hierop een uitzondering.

Sedert Mei 1938 was in dit gebied een controleur met standplaats te Enarotali met het bestuur belast. Toen in de loop van December 1942 de Japanners zich te Kokenau en te Oeta op de zuidkust hadden genesteld en dientengevolge vorenbedoelde bestuurspost min of meer werd geïsoleerd, werd besloten om in verband met de moeilijkheden aan opvoer van vivres verbonden, de bezetting bestaande uit 48 personen (w.o. de missie) tot 5 man t.w. de controleur, Dr J. V. de Bruyn, een radiotelegrafist en 3 politieagenten, terug te brengen. Ter uitvoering van deze evacuatie had de afvoer van de eerste ploeg op 20 Januari 1943 plaats, de overblijvenden werden eerst op 24 Mei d.o.v. naar Australië afgevoerd.

Nu de Japanners de zuidkust beheersten, besloot de controleur het bergland van Centraal Nieuw Guinea zo goed mogelijk van het kustgebied af te sluiten. Om dit doel te bereiken werd aan de Bergpapoea's op straffe van verbeurdverklaring van al hun bezittingen (tuinen, huizen, varkens) verboden naar de kust te trekken om er, zoals de gewoonte was, tabak te verkopen. Eenmaal in het kustgebied angekommen, was de kans zeer groot, dat de Bergpapoea's door de Japanners zouden worden vastgehouden om als gids te dienen bij een te ondernemen tocht naar de Wisselmeren.

Medio Januari 1943 was tot de bouw van Margriet dorp, gelegen op een beboste heuvel, overgegaan. De bedoeling was om in de hier te bouwen woningen, welke geheel de vorm van Papoea huizen droegen, het niet te evacueren gedeelte van de bestuurspost onder te brengen. De evacuatie verliep echter niet zo vlot als de controleur had verwacht, zodat toen op 15, 16 en 17 April 1943 een intensieve luchtverkenning door de Japanners boven Enarotali werd uitgevoerd, deze plaats niet de indruk maakte verlaten te zijn, hetgeen ernstige gevolgen had.

Naar aanleiding van de resultaten van deze verkenningen en mede ten gevolge van het verkrijgen van inlichtingen van Bergpapoea's, die toch een bezoek aan de kuststreek hadden gebracht, besloten de Japanners de tocht naar de Wisselmeren te aanvaarden.

Op 14 Mei 1943 vertrokken de Japanners van hun basis Keawkwa naar Oeta. Aangezien de voornaamste hangbruggen in dit traject door de zorg van de controleur waren vernield, vorderde de Japanse afdeling ter sterkte van ongeveer 60 man slechts langzaam en bereikte eerst op 2 Juni 1943 in zwaar vermoeide toestand Enarotali, dat geheel verwoest en verlaten werd aangetroffen.



Na twee dagen verblijf aldaar trok een 30-tal Japanners naar Margriet dorp, vanwaar zij na 3 dagen onverrichterzake naar Enarotali terugkeerden. Aldaar werd een bezetting van 25 man achtergelaten terwijl de rest zich weer naar de basis Keawkwa begaf.

Alvorens tot de beschrijving van de lotgevallen van de controleur der Wisselmeren over te gaan, dient te worden vermeld dat de "Netherlands Forces Intelligence Service"<sup>1</sup> bij afkorting verder "Nefis" te noemen, had besloten om maatregelen te nemen, dat het verkrijgen van inlichtingen uit het Wisselmerengebied, ook bij een eventuele Japanse bezetting daarvan, zou zijn gewaarborgd.

In verband hiermede was een groep gevormd, genaamd "Oaktree" bestaande uit de controleur der Wisselmeren, een brigadier van het K.N.I.L., een radiotelegrafist en 3 veldpolitieagenten, die bij een bedreiging van Enarotali deze plaats moest verlaten, teneinde van een naar de omstandigheden te kiezen uitwijkplaats, verkenningen ten behoeve van de Nefis te verrichten.

In de desbetreffende instructie was tevens de bepaling opgenomen, dat de controleur naast zijn werkzaamheden als leider van deze Nefis-groep zijn bestuursfunctie, voor zover mogelijk, zou blijven uitoefenen.

Toen vorenbedoelde controleur door spionnenberichten met de nadering van de Japanners uit de richting Oeta in kennis werd gesteld, trok hij naar Margriet dorp, vanwaar hij na een verblijf van enkele dagen met zijn groep in oostelijke richting terugtrok. Deze groep versterkte hij te Margriet dorp met een lijfwacht van 30 bevriende Papoea's, die hem bij de verrichte verkenningen zeer goede diensten hebben bewezen.

Waardevolle inlichtingen omtrent de Japanse bezetting van de zuidkust en van het Wisselmerengebied werden verkregen toen op 15 Juni 1943 de bestuurs-assistent van Oeta zich bij de leider van de Oaktree-groep meldde.

Deze bestuurs-assistent had in Juli 1942 gehoor gegeven aan de oproep van de Japanse commandant te Fak Fak om aldaar te verschijnen. Bij de Japanse opmars naar de Wisselmeren was deze Indonesiër als gids gebruikt en na aankomst te Enarotali uitgezonden om de bevolking, die over het algemeen haar nederzettingen had verlaten, te overreden weder terug te komen. Aangezien hij geen Japanse geleider meekreeg, had hij van de gelegenheid gebruik gemaakt om zich naar zijn vroegere chef, de controleur der Wisselmeren, te begeven.

Ook omtrent de noordkust kreeg genoemde controleur belangrijke gegevens. Op 18 Juli 1943 meldde een schrijver van de bestuurs-assistent te Napan zich bij de op  $\pm$  100 km oost van Enarotali opgerichte bestuurspost. De 14e Juni was deze trouwe landsdienaar, na ontvangst van een bericht van Bergpapoea's, dat het Wisselmerengebied nog steeds in Nederlandse handen was, op weg gegaan

<sup>1</sup> In het leven geroepen door de Bevelhebber der Nederlandse Strijdkrachten in het Oosten, aangezien het voor de Nederlandse Regering en voor de geallieerde oorlogvoering van groot belang werd geacht om zoveel mogelijk gegevens te verzamelen omtrent de algemene toestand in het door de Japanners bezette deel van Nederlands Indië en omtrent militaire bewegingen van de vijand in de gehele Archipel.

en had op 5 Juli d.o.v. Margriet dorp weten te bereiken. Vandaar werd hem door bevriende Papoea's de weg naar de controleur gewezen, aan wie hij belangrijke gegevens met betrekking tot de Japanse basis te Nabire kon mededelen.

De door de groep "Oaktree" te verrichten patrouillegang vergde veel van het uithoudingsvermogen van haar leden, terwijl eveneens de voedselvoorziening de leider veel zorgen baarde. Hoewel reeds in Juli 1943 het afwerpen van vivres en andere benodigdheden in uitzicht werd gesteld, had de bevoorrading per Catalina eerst op 6 September 1943 plaats. Een en ander was oorzaak, dat de leider zich in de loop van Augustus 1943 genoodzaakt zag om op de wenselijkheid van evacuatie van deze groep naar Australië te wijzen.

Mede in verband met het feit, dat de Japanners zich blijkbaar slechts bepaalden tot de bewaking van de Wisselmeren en kennelijk niet van plan waren om deze meren als basis voor watervliegtuigen in te richten, kwam een terugtrekken van de Oaktree-groep hem gerechtvaardigd voor.

De Nefis bleef echter de aanwezigheid van een verkenningsorgaan in Centraal Nieuw Guinea noodzakelijk achten en werkte een plan uit om de Oaktree-groep door een andere te vervangen. Daartoe zou aan de Baliem rivier een basiskamp worden opgericht, vanwaar een nieuwe groep "Crayfish" (bestaande uit: 1 officier, 1 radiotelegrafist en 2 Indonesische verkenners) genaamd, zou worden uitgezonden om het werk van de Oaktree-groep over te nemen.

Uiteindelijk werd echter in Januari 1944 besloten om de nieuwe groep in te brengen door middel van landingen per parachute.

Dit had inderdaad op 26 Februari 1944 per 4-motorige Amerikaanse Liberator plaats. De parachutisten kwamen ten gevolge van een te grote snelheid van het vliegtuig echter niet op het uitgezochte afwerpterrein terecht, doch op 1 km afstand daarvan. Gelukkig werd hierbij geen lichamelijk letsel ondervonden en kon de nieuwe groep aan de uitvoering van zijn opdracht beginnen.

Na door de groep Oaktree te zijn ingewerkt had de nieuwe groep tot taak om inlichtingen in te winnen met betrekking tot de Japanse activiteit in het Nabire-gebied aan de Geelvinkbaai en het Timoeka-Kokenagebied aan de zuidkust van Nieuw Guinea. Evenals zulks bij de groep Oaktree was geschied, zou de bevoorrading door afwerping geschieden.

De eerste maand na aankomst werd besteed om onder leiding van de commandant van de Oaktree, die inmiddels zijn bestuurspost 20 km in noordoostelijke richting had verplaatst, kennis van land en volk van het Centraal Bergland van Nieuw Guinea op te doen.

De activiteit van laatstgenoemde groep werd inmiddels nadelig beïnvloed door de ziekte van de bij die groep ingedeelde radiotelegrafist, welke ziekte in de loop van de maand Maart 1943 een dusdanige ernstige vorm aannam, dat het nodig werd geoordeeld om te trachten hem zo spoedig mogelijk te evacueren en door een ander te doen vervangen. Getracht werd om hem per prauw naar het Hagersmeer te doen afvoeren, vanwaar verder vervoer naar Australië per Catalina op

10 April 1943 zou geschieden. Men slaagde er echter niet in om de voor de afvoer nodige prauwen te maken; bovendien bleek de Nogolo rivier niet geschikt – veel stroomversnellingen – om hierlangs naar het Hagersmeer af te zakken. Het gevolg was, dat de controleur besloot om langs de oostelijke oever van de Nogolo rivier een tracé te kappen. Ten gevolge van de dichte wildernis en het gemis aan voldoende dragers in deze schaars bewoonde streek, vorderde de opmars in een zeer langzaam tempo. Op 1 Mei werd een kamp betrokken, waaraan in verband met het feit, dat Hollandia inmiddels door de Amerikanen was bezet, de naam van Hollandia Kamp werd gegeven. Hier werd het afwerpen van voedsel afgewacht, aangezien de medegenomen voorraad nagenoeg was verbruikt.

Inmiddels was door de leiding van de Nefis besloten om niet alleen de radio-telegrafist, maar om de gehele Oaktree-groep via het Hagersmeer naar Australië te doen terugkeren. De achterblijvende Crayfish-groep zou zich speciaal toeleggen op het inwinnen van inlichtingen betreffende het gebied zuidelijk van de Geelvinkbaai, waarbij de hoofdaandacht aan Nabire moest worden besteed.

In de eerste dagen van Mei 1944 begonnen de Japanners zich echter van het Merengebied uit in oostelijke richting te verplaatsen, ten gevolge waarvan het doen van verkenningen in de richting van Nabire in ernstige mate werd belemmerd. Het achterlaten van de groep Crayfish had nu weinig zin meer, zodat medio Mei 1944 werd besloten om beide groepen te evacueren. De groep Crayfish slaagde er in om aan de greep van de Japanners te ontkomen en wist op 29 Juni na een zeer zware tocht zich met de andere groep te verenigen.

In de loop van de maand Juni waren Japanse afdelingen, vermoedelijk naar het binnenland terugtrekkende troepen, aan de Rouffaer rivier ten noorden van het Hagersmeer gesignaleerd, waardoor een evacuatie van de groepen "Oaktree" en "Crayfish" in gevaar werd gebracht.

De leider van de Oaktree-groep, die met de gehele evacuatie was belast, stond nu voor het nemen van een moeilijke beslissing. Hij werd zowel in het noorden als uit het zuiden door de Japanners bedreigd.

Van een eventueel terugtrekken naar de Baliem vallei werd door hem afgezien, niet alleen in verband met de moeilijkheden, aan een tocht door een onbekend en schaarsbewoonde streek verbonden, maar ook omdat rekening moest worden gehouden met de waarschijnlijkheid, dat de Japanners inmiddels zo ver zouden zijn gevorderd, dat een oprukken naar genoemde vallei hem door de vijand zou worden belet. Besloten werd om onder aanvaarding van alle risico's daaraan verbonden naar het Hagersmeer op te rukken.

Er volgden nu nog enige spannende en moeilijke weken, alvorens vorengevoemd meer werd bereikt, vanwaar op 26 Juli 1944 de evacuatie met 2 Catalina's plaats vond. Dank zij het doorzettingsvermogen en het inzicht van de leider van de Oaktree-groep, Dr J. V. de Bruyn, is het gelukt om ondanks bijna onoverkomelijke bezwaren en moeilijkheden de tocht naar het Hagersmeer te volbrengen, inderdaad een prestatie, die hier afzonderlijk vermelding verdient.

Het was niet de eerste keer dat men in Centraal Nieuw Guinea agerende groepen per vliegtuig evacueerde. Een dergelijke evacuatie had reeds in Augustus 1942 plaats gevonden, toen men er uiteindelijk in slaagde om de toenmalige commissaris van politie, J. van Eechoud, die zich bij het uitbreken van de oorlog met Japan voor exploratiedoeleinden aan de Idenburg-rivier bevond, naar Australië over te brengen. Oorspronkelijk had het in de bedoeling gelegen om Van Eechoud met zijn uit politie-agenten en dwangarbeiders bestaande patrouille, in het binnenland van Nieuw Guinea te handhaven. Zulks bleek echter niet mogelijk te zijn, aangezien de Japanners weldra de voornaamste kustplaatsen hadden bezet, zodat mede in verband met de vijandige houding van de zich in de kuststreek bevindende Indonesische bestuursambtenaren en politie het opvoeren van vivres, kleding en uitrusting met onoverkomelijke bezwaren gepaard zou gaan.

Aanvankelijk trachtte Van Eechoud om de post aan de Wisselmeren te bereiken. Onderweg zijnde kreeg hij van de Regering opdracht om naar zijn punt van uitgang terug te keren, vanwaar hij en zijn patrouille eerst op 21 Augustus 1942 per watervliegtuig werd geëvacueerd.

#### DE VOGELKOP

Het te Manokwari gelegerde detachement ter sterkte van 73 beroepsmilitairen van het K.N.I.L., vormde een onderdeel van het Garnizoens Bataljon der Molukken en had tot taak het handhaven van orde en rust in het Vogelkopgebied.

Gelet op het feit, dat vorenbedoeld detachement niet over automatische wapens en luchtafweermiddelen beschikte, was het te voorzien, dat het bieden van weerstand bij een vijandelijke aanval op Manokwari weinig resultaat zou opleveren. Voor het garnizoen stond geen andere weg open, dan om bij een vijandelijke bedreiging naar het binnenland uit te wijken en van daar uit een guerrillastrijd te voeren. Met het oog hierop werden verschillende vivres-depôts in het achterland van Manokwari ingericht. Voorts werden door de commandant maatregelen getroffen om de te Manokwari en omgeving verblijvende vrouwen en kinderen in tijd van gevaar naar een veiliger oord te kunnen overbrengen.

In de maand Januari 1942 werd met de bouw van een kamp, ruimte biedend aan 250 vrouwen en kinderen, te Oransbari begonnen, welk kamp in verband met de vijandelijke bombardementen op Manokwari reeds op 20 Februari 1942 werd betrokken.

Het detachement was inmiddels versterkt met een 56-tal dienstplichtigen, afkomstig van de in de omgeving van Manokwari gevestigde kolonie van Europeanen, die aldaar een klein landbouwbedrijf uitoefenden. Van deze dienstplichtigen was een gedeelte in de loop van Februari 1942 weer naar hun bedrijf teruggekeerd, teneinde de voedselvoorziening niet in gevaar te brengen.

Op 12 April 1942 om 6 uur in de morgen verschenen in de baai van Manokwari ongeveer 120 Japanse schepen, welke al spoedig met het debarkeren aanvingen.

Dit was het ogenblik, waarop de commandant, de kapitein der Infanterie J. B. H. Willemsz Geeroms besloot om met de te zijner beschikking staande troepen naar het binnenland uit te wijken. Na 9 dagmarsen werd de uitgezochte voedselopslagplaats bereikt, waar het hoofdkwartier werd betrokken. Vandaar werden patrouilles uitgezonden om contact met de vijand op te nemen en om zich van de toestand in het vrouwevacuatiekamp te overtuigen.

De uitgezonden patrouilles wisten meermalen met succes op te treden, terwijl gedurende de eerste maanden een geregelde verbinding met het vrouwevacuatiekamp bleef gehandhaafd.

Medio November 1942 waren de Japanners de ligging van het hoofdkwartier van de guerillastrijders te weten gekomen. Een aanval hierop had plaats, hetgeen de onzen enige doden kostte. De commandant slaagde er echter in om met het gros van zijn troepen het verder in het bergland gelegen vivres-depôt te bereiken, alwaar zijn commandopost werd gevestigd.

Ten gevolge van deze actie was een grote hoeveelheid vivres verloren gegaan en was de voedselvoorziening in een acuut stadium gekomen.

Inmiddels hadden de mannen geleerd zich te voeden met gekookte jonge loten van bosvarens en petatenbladeren uit verlaten Papoea-tuinen. Op een van de omzwervingen in het kustgebied stuitte een patrouille tegen het einde van het jaar 1942 op drie Amerikanen, t.w. 2 officieren vlieger en 1 korporaal radiotelegrafist, die uit de Philippijnen hadden weten te ontkomen en uiteindelijk op de kust van de Vokelkop waren geland.

Lang hebben deze Amerikanen, die zich bij de Nederlandse guerillastrijders voegden, niet aan de verschillende acties kunnen deelnemen. Een van hen stierf al heel spoedig aan dysenterie en malaria, een ander sneuvelde kort daarna tijdens een van de vele schermutselingen met de Japanners, terwijl de derde ten slotte, uitgeput door ziekte, in een kamp door de Japanners werd overvallen en door hen werd gedood.

Er volgde nu een periode van vele maanden voortdurend trekken door onherbergzaam en onbekend terrein. Gaandeweg was het schoeisel geheel versleten en was de troep in lompen gehuld. Het gebrek aan zout begon langzamerhand bedenkelijke afmetingen aan te nemen. Velen liepen in deze periode voetwonden op, welke door gebrek aan geneesmiddelen niet konden worden behandeld; het gevolg was, dat verscheidene strijders aan de bekomen infecties overleden.

Op de Papoease bevolking viel geen staat te maken. Hun vrees voor de Japanners was zo groot, dat zij contact met de guerillastrijders vermeden, sommigen verrichtten zelfs voor de Japanners spionnendiensten. Dit was dan ook de oorzaak, dat de Japanners in April 1944 op de hoogte kwamen van de verblijfplaats van de commandant.

Het bivak werd overvallen en het grootste gedeelte van de bezetting, w.o. de kapitein Willemsz Geeroms, werd gevangen genomen.

Deze dappere officier, zomede de overige gevangenen, werden door de Japanners als misdadigers terechtgesteld.

De gevangenneming en dood van de aanvoerder had niet het resultaat, dat de Japanners er van hadden verwacht, t.w. het eindigen van het verzet van de guerilla's. Integendeel, want, handelende volgens de aanwijzingen, welke de kapitein Geeroms had achtergelaten, werd het bevel overgenomen door de sergeant M. Kokkelink. Als aanvoerder van 21 vermagerde soldaten en 4 burgers, die zich tijdens de vele omzwervingen bij deze guerillastrijders hadden aangesloten, wist hij de Japanner veel last te veroorzaken. Onder zijn leiding werden Japanse bivaks overvallen, voorraden geplunderd en vijandelijke patrouilles in hinderlaag gelokt.

Langzamerhand kwam ten gevolge van de naderende Geallieerden verandering in de houding van de Papoea's, in verband waarmede meer en meer op steun van de zijde van de bevolking kon worden gerekend.

Al spoedig kwamen de door de Japanners in de kuststreek geleden nederlagen de sergeant Kokkelink ter ore. Hij besloot zijn troepje te splitsen in enige patrouilles, welke elk voor zich zouden trachten contact te krijgen met de geallieerde troepen. Deze patrouillegang, gedurende welke enige Japanse aanvallen moesten worden afgeslagen, heeft het bovenmenselijke van deze mannen gevergld. In het veelal moerassige terrein werd hun danig verzwakte uithoudingsvermogen op een zeer zware proef gesteld.

Een van de patrouilles vernam van Papoea's in de loop van Augustus 1944, dat Sausapor door geallieerde troepen zou zijn bezet. Een groep dragers, die zich bij de uitgeputte patrouille had aangesloten, werd uitgezonden om uit te vinden in hoeverre dit gerucht op juistheid berustte. Na een voetreis van 3 weken slaagden de Papoea's er in om met de Amerikaanse legereenheden te Sausapor contact te krijgen.

Intussen was een Nefis-groep, die sedert 12 Augustus 1944 in de Kebar hoogvlakte vertoefde met opdracht om:

- a. Japanse troepenverplaatsingen te melden;
- b. contact op te nemen met de zich nog in de bergen bevindende militairen van het detachement Manokwari;

er in geslaagd om de sergeant Kokkelink met de zijnen te ontdekken.

Op de Kebarvlakte werd een landingsstrook voor vliegtuigen aangelegd, vanwaar op 22 September 1944 de zwaar vermoeide guerillastrijders naar Hollandia werden afgevoerd.

De sergeant Kokkelink leverde na aankomst in Australië de vlag in, welke door de kapitein Willemsz Geeroms oorspronkelijk uit Manokwari was medegenomen en door de guerillastrijders steeds was medegevoerd. In Februari 1945 werd deze vlag, voorzien van de handtekeningen van de overlevenden, in Londen aan Hare Majesteit ter hand gesteld, naar aanleiding waarvan de nog in leven zijnde guerillastrijders van de Vogelkop het volgende schrijven van Hare Majesteit mochten ontvangen:

„28 Februari 1945

Uwe gedachte, om mij de vlag toe te zenden, die Gij gedurende Uwen langen en onverschrokken guerillastrijd hebt hoog gehouden, heeft mij diep getroffen. Ik betuig U daarvoor mijne groote erkentelijkheid. Gij kunt ervan verzekerd zijn, dat Uw geschenk mijne gedachten dikwijls zal terugvoeren naar U en ook naar degenen, die hun naam niet meer op de vlag hebben kunnen plaatsen.

WILHELMINA.”

Deze vlag heeft een plaats gevonden in de burgerzaal van het Paleis op de Dam te Amsterdam.

#### MERAUKE

Merauke was bij het uitbreken van de vijandelijkheden met Japan niet door Nederlands-Indische troepen bezet; hiertoe ontbraken de nodige middelen.

Ook de Japanners beschikten blijkbaar over niet genoeg strijdkrachten om hun opmars langs de zuidkust van Nieuw Guinea verder dan Kokenau voort te zetten.

Met het oog op de defensie van Australië werd het van belang geacht om zolang mogelijk de beschikking over een haven aan de zuidkust van Nieuw Guinea te houden, in verband waarmede in Juli 1942 werd besloten om een deel van de in Australië aanwezige Nederlands-Indische troepen naar Merauke te zenden.

Het medio 1942 in Australië beschikbare contingent van het K.N.I.L. was echter zeer klein en bestond in hoofdzaak uit de compagnie infanterie, welke met het overbrengen van de Japanse geïnterneerden van Java naar Australië was belast geweest en uit een detachement, dat de bezetting van Babo had uitgemaakt.

In verband met het feit, dat het noodzakelijk werd geoordeeld om eveneens te Toel, Dobo en Saumlaki een Nederlands garnizoen te legeren, kon niet meer dan 1 compagnie infanterie, ter sterkte van 154 man, voor de bezetting van Merauke worden bestemd.

Deze troepensterkte was uiteraard niet voldoende om de Japanners het veroveren van deze haven te beletten; vooral toen door het geallieerde opperbevel werd besloten om aldaar tot de aanleg van een vliegveld over te gaan nam de betekenis van Merauke toe en was het zaak om in de nieuwe basis een sterk garnizoen te legeren.

Besloten werd om aldaar een z.g. “Merauke Force” te vormen, bestaande uit 1 Australisch bataljon infanterie, 1 compagnie infanterie van het K.N.I.L., enkele stukken kustgeschut, een Amerikaanse batterij luchtdoelgeschut, benevens enkele hulpdiensten.

In de strategische betekenis van Merauke kwam echter al spoedig verandering, toen door een wijziging in het defensieplan van Australië, een vliegveld aldaar niet meer noodzakelijk werd geacht. Niettemin bleef de sterkte van het garnizoen

gehandhaafd, aangezien in elk geval moest worden belet, dat Japan zich met geringe krachtsinspanning van deze basis meester zou kunnen maken, waardoor Thursday Island en de noordpunt van Australië in ernstige mate zouden worden bedreigd.

Hoewel door de bezettingstroepen van Merauke uiteraard de meeste aandacht aan het treffen van voorbereidingen voor de verdediging van deze plaats werd besteed, werd de patrouillegang in het achterland en in het gebied westelijk van Merauke niet verwaarloosd.

In het begin van 1944, toen het geallieerde offensief tegen de westkust van Nieuw Guinea zich ging aftekenen, nam de betekenis van Merauke toe.

Besloten werd om tot voltooiing van het vliegveld, in de aanleg waarvan men in 1943 was blijven steken, over te gaan, terwijl eveneens de sterkte van het garnizoen wederom toenam, zodat in April 1944 ± 7000 militairen (waaronder 1200 man vliegpersoneel) te Merauke waren gelegerd.

In verband met de grote behoefte aan veldpolitieagenten in de op de Japanners heroverde gebieden werd noodgedwongen overgegaan om de te Merauke gelegerde compagnie van het K.N.I.L. op te lossen. Behalve voor dienst als veldpolitie werd deze compagnie bestemd om de nodige gidsen en tolken te leveren. Het gevolg was dat in Mei 1944 de sterkte van de Nederlands-Indische Afdeling van de "Merauke Force", behoudens een klein detachement Kaja Kaja's ter sterkte van 34 man, tot 1 onderofficier en 20 minderen was teruggebracht.

Het Nederlands-Indische contingent kreeg echter versterking toen in Mei 1944 het 120ste Squadron te Merauke werd gelegerd.

#### TANAH MERAH

Deze aan de Digoel rivier gelegen bestuurspost had op 8 December 1941 geen militaire bezetting.

Het aldaar oorspronkelijk gelegerd detachement, dat tot voornaamste taak had om de te Tanah Merah ondergebrachte politieke gevangenen te bewaken, was in Februari 1941 naar Ambon gedirigeerd, om de bezetting van deze belangrijke basis te versterken. De taak van het Leger was door de Veldpolitie overgenomen.

Aangezien te voorzien was, dat Tanah Merah bij het uitbreken van een oorlog min of meer geïsoleerd zou komen te liggen, waardoor de opvoer van levensmiddelen met veel bezwaren gepaard zou gaan, waren voorbereidingen getroffen om de 600 geïnterneerden (m.i.v. vrouwen en kinderen) naar Merauke te doen overbrengen; o.a. was men aldaar tot de bouw van barakken overgegaan. Ofschoon wel enkele tientallen tijdelijk naar Merauke zijn gezonden, is dit plan echter niet ten uitvoer gelegd, aangezien door de Japanse bezetting van de zuidkust van Nieuw Guinea rekening moest worden gehouden met de mogelijkheid,



dat Merauke door de Japanners zou worden bedreigd, terwijl bovendien een geregelde verbinding met Merauke niet zou zijn gewaarborgd.

In verband hiermede werd dan ook besloten om alle geïnterneerden naar Australië af te voeren.

Aangezien geen transportmiddelen voor evacuatie beschikbaar waren, terwijl het evenmin mogelijk bleek om geregeld levensmiddelen op te voeren, ontstond in Tanah Merah een noodtoestand, waaraan eerst in Mei 1943 een eind kon worden gemaakt.

In die maand had afvoer per Catalina naar Thursday Island plaats, vanwaar het verder vervoer per boot naar Australië geschiedde.

Na het vertrek van de geïnterneerden bleef de bestuurspost te Tanah Merah gehandhaafd.

In Juli 1943 werd aan de controleur een groep van de Nefis toegevoegd, met de bedoeling, dat hij met deze groep bij een eventuele nadering van de Japanners naar het binnenland zou uitwijken, teneinde in de gelegenheid te zijn om de Regering in Australië van het doen en laten van de Japanners te Tanah Merah en omgeving op de hoogte te kunnen houden.

In November 1943, toen de waarschijnlijkheid van een opdringen van Japanners in verband met de geallieerde successen verminderde, werd tot ontbinding van deze groep overgegaan.

Evenals Merauke ging ook Tanah Merah bij het geallieerde offensief tegen de noordkust van Nieuw Guinea een rol spelen.

In de loop van November 1943 werd besloten om het vliegveld, dat in Januari 1943 onbruikbaar was gemaakt, weder te herstellen, terwijl een Australische compagnie infanterie voor de beveiliging van dit vliegveld werd aangewezen. In de eerste maanden van 1944 werd de oorspronkelijke landingsstrook verlengd, teneinde dit veld voor jachtvliegtuigen geschikt te maken. Deze werkzaamheden vorderden in verband met gebrek aan werkkrachten en ten gevolge van moeilijkheden, aan de opvoer van materialen verbonden, slechts zeer langzaam, zodat eerst in Mei 1944 het vliegveld te Tanah Merah in gebruik kon worden genomen.

#### HOLLANDIA-GEBIED

De activiteit van de Nederlands-Indische troepen in dit gebied heeft zich evenals elders in Nieuw Guinea noodgedwongen moeten bepalen tot het doen van verkenningen.

Reeds in November 1942 werd besloten om een Nefis-groep in bedoeld gebied te laten optreden met het doel om gegevens te verkrijgen omtrent de algemene situatie te Hollandia. Een Australische groep zou gelijk met de Nederlandse worden ingezet en deze tot aan de Nederlandse grens begeleiden. Op 17 December 1942 vertrokken vorengenoemde groepen van Australië naar Port Moresby,

waar de verdere reis zou worden geregeld. De Nederlandse Nefis-groep, "Whiting" genaamd, wist ondanks zeer vele bijna onoverkomelijke moeilijkheden de Nederlandse grens op 15 September 1943 te passeren. Het doorzettingsvermogen van deze groep werd echter niet beloond; door verraad van de bevolking viel zij zuid van Hollandia in de laatste dagen van September 1943 in handen van de Japanners, zodat geen enkel lid van de groep in Australië terugkeerde.

Het grote belang, verbonden aan het krijgen van inlichtingen met betrekking tot het Hollandia-gebied, was oorzaak, dat in October 1943 een plan werd beraamd om andermaal, maar nu van zuidelijke richting uit, tegen deze Japanse basis te doen verkennen.

Hiertoe zouden 2 Nefis-groepen, "Shark" en "Carrot" genaamd, onder militaire dekking van de Idenburgrivier uit tegen Hollandia worden ingezet.

Door verschillende omstandigheden namen de voorbereidingen tot deze expeditie zeer veel tijd in beslag, zodat eerst in Februari 1944 met de opvoer van de nodige voorraden van Merauke naar de Idenburg-rivier werd aangevangen. De bedoeling was om van deze basis in de richting van Hollandia te volgen route, luchtfoto's te doen vervaardigen. Hierdoor zou niet alleen de opmars door dit over het algemeen onbekende terrein aanzienlijk worden vergemakkelijkt, maar ook zou een beeld kunnen worden verkregen van de aanwezigheid van de terreingedeelten waarop voorraden zouden kunnen worden uitgeworpen. Indien deze wijze van bevoorradings zou kunnen worden gekozen, zou de aanleg van een veel bewakingspersoneel kostende etappelij worden voorkomen.

Ook het nemen van deze luchtfoto's nam veel tijd in beslag. In de eerste plaats waren de hiervoor nodige vliegtuigen niet altijd beschikbaar en in de tweede plaats had men met zeer slecht weer te kampen.

Een en ander was oorzaak, dat in Maart 1944, toen het verkrijgen van inlichtingen met het oog op het aanstaande geallieerde offensief dringend noodzakelijk was geworden, niet langer op het gereed komen van luchtfoto's van het gehele tracé kon worden gewacht.

Er was nu zoveel tijd verloren gegaan, dat naar middelen moest worden uitgezien om de duur van de mars naar Hollandia te verkorten.

De Nefis-groepen zouden nu per watervliegtuig van het basisbivak aan de Idenburg-rivier, "Bulldozer" genaamd, naar het Van Rees-meer worden vervoerd. Zulks gelukte, zodat op 23 Maart 1944 de mars naar het noorden kon worden aangevangen. Na een mars van 8 dagen werd een Papoea nederzetting bereikt. Hoewel men gehoopt had hier bevolking aan te treffen, die dragersdiensten zou kunnen verrichten, bleek zulks niet het geval te zijn. Over het algemeen had de bevolking de kampongs verlaten en zich verspreid rond hun tuinen genesteld, waardoor weinig contact kon worden verkregen, terwijl hierdoor tevens het werven van de nodige dragers nadelig werd beïnvloed.

Bovendien bleek, dat op deze dragers niet veel staat viel te maken; vooral toen



Papoea soldaat in opleiding bij het te Hollandia opgerichte Papoea Bataljon. Hij maakt een flinke indruk en belooft een goed spoorzoeker te worden.

*Foto N.I.G.I.S., Melbourne*



Recruten van het te Hollandia opgerichte Papoea Bataljon ontvangen hun eerste uitrusting.

*Foto N.I.G.I.S., Melbourne*

men dichterbij de vijand kwam, gebeurde het meermalen dat zij de patrouille in de steek lieten.

Een en ander was oorzaak dat de commandant van de Nefis-patrouille "Shark", om voldoende vivres te kunnen meenemen, zijn radiozender moest achterlaten, zodat helaas de berichten omtrent het wegtrekken van Japanse eenheden uit Hollandia, nog voordat de aanval hierop werd ingezet, niet meer tijdig de Geallieerden hebben bereikt, in verband waarmee van het oorspronkelijke plan om het vijandelijke leger in te sluiten moest worden afgezien.

Niettemin hebben de uitgezonden Nefis-groepen belangrijke inlichtingen kunnen verstrekken inzake de Japanse troepenbewegingen nadat de geallieerde aanval op Hollandia had plaats gevonden.

Hoewel het oorspronkelijk in de bedoeling had gelegen om deze groepen nog in de richting Wakde in te zetten, moest hiervan worden afgezien, aangezien zij onvoldoende gevechtskracht hadden, om door de terugtrekkende Japanners te kunnen heenbreken.

HOUDING VAN DE BEVOLKING  
GEDURENDE DE JAPANSE BEZETTING

## VERZET TEGEN DE JAPANSE INDRINGER

De bevolking van Nieuw Guinea, die een vrij monotoon bestaan leidde, langzamerhand gewend geraakt aan bepaalde feiten en verschijnselen, die voor haar ongetwijfeld ten nauwste samenhangen met de aanwezigheid van bestuursambtenaren en hun Indonesische assistenten, heeft door de Japanse inval een gevoelige schok ondergaan.

Dit begon toen de bevolking de in haar oog zo machtige Europese bestuursambtenaren en zendelingen zonder het bieden van enige tegenstand, door de overmachtige Japanners zag gevangen nemen, dikwijls niet eens door de Japanners zelf, maar door hun eigen ondergeschikten, bestuursassistenten en veldpolitieagenten, die handelden in Japanse opdracht.

Een direct gevolg van dit wegvallen van het gezag en het ontstaan van een bestuursvacuum was, voor wat betreft Biak en Seroei, een fel opblaaien van de z.g. Manseren Mangoendi of Koreri beweging, een Messias verwachting die ook voordien reeds tientallen jaren, doch sluimerend, onder de bevolking had geleefd. Deze beweging, die onder andere namen ook voorkomt op andere plaatsen op de noordkust tot in het Australische gebied toe (Madang en Wewak), uit zich bij het naderen van de climax dikwijls door het vernielen der aanplantingen en het doden van alle varkens, omdat bij de komst van de Messias voor alles zal worden gezorgd.

De kinderlijk lichtgelovige en emotionele Papoea komt gemakkelijk onder de bekoring van de zich meldende heilsprediker met de kans op revolutionaire uitbarstingen, indien de beweging niet tijdig wordt onderkend. En dat was het geval op Biak en Seroei, waar zich in 1942 allengs een heel leger vormde, dat optrad tegen kampongs en personen, die niet mee wilden doen.

Op Noemfoor ging het zo ver, dat het volk zich verzette tegen de Japanse troepenmacht, die daarheen kwam om aan de ongeregeldheden een eind te maken. Onkwetsbaar als men zich dacht door het gebruik van een door de leiders bereide drank werd de strijd met de Japanners aangeboden. Een complete veldslag werd geleverd, waarbij tientallen Noemforezen het leven lieten. De leiders werden gevangen genomen en naar Manokwari gebracht en daar later door de Japanners onthoofd.

Overigens is van georganiseerd verzet tegen de Japanse indringer geen sprake geweest, vanzelfsprekend werden de Papoea's door de Japanse overmacht geïntimideerd en verrichtten zij, al dan niet onder bedreiging, de door de bezetter gevraagde diensten. Aangezien de Japanners zich evenals elders weinig aan het wel en wee van de bevolking gelegen lieten liggen was al spoedig van een vrijwillige samenwerking van de Papoea met de Japanners geen sprake meer.

Vooraf na de door de Geallieerden in de loop van 1943 en 1944 behaalde successen, toen door de toegepaste blokkade de voedselsituatie van de Japanners zeer precair werd en zij er toe overgingen om te roven, branden en mishandelen, werd de houding van de bevolking bepaald vijandig. Met veel enthousiasme heeft dan ook de Papoea, eenmaal bevrijd, deelgenomen aan de acties, welke werden ingezet om de naar het binnenland uitgeweken Japanners te vernietigen. De toeloop naar het tegen eind 1944 in Nederlands Nieuw Guinea opgerichte Papoea Bataljon liet dan ook niets te wensen over.

#### DE DOOR DE PAPOEA AAN DE GEALLIEERDEN GELEVERDE DIENSTEN

Door de Geallieerden is op grote schaal gebruik gemaakt van de diensten van de Papoea, welke diensten in verband met de moeilijkheid om werkkrachten van elders aan te voeren, van onschatbare waarde voor de oorlogsvoering zijn geweest.

Werden de Papoea's in Australisch Nieuw Guinea oorspronkelijk op basis van vrijwilligheid aangeworven, de bedreiging van Port Moresby was oorzaak, dat men dit stelsel moest verlaten en een conscriptie invoerde voor diensten in het leger dan wel als drager. Maandenlang werden voorraden munitie en gewonden over steile bergpaden vervoerd. In Milne Bay en Buna zorgden de Papoea's, terwijl de troepen vochten, voor het lossen van de schepen en het schoonkappen van de terreinen, welke voor kampementsbouw waren bestemd.

Ook bij de aanleg van de vele vliegvelden en wegen in de op de Japanners heroverde gebieden werden door hen grote prestaties geleverd.

De steeds stijgende behoefte aan Papoea arbeiders voor de oorlogsinspanning hield na het inrichten van de verschillende bases op de noordkust niet op, tallozen van hen waren bij het sluiten van de wapenstilstand in Augustus 1945 nog in dienst op de militaire bases van Port Moresby, Milne Bay, Lae en Hollandia.

Vanzelfsprekend bleef deze nauwe aanraking met de Westerse techniek niet zonder invloed op de eenvoudige Papoea.

Vooraf in de landingsgebieden, waar tot dat ogenblik auto's vrijwel onbekend waren, zag men nu tientallen mechanisch voortbewogen voertuigen in allerlei vorm, die met verbluffende snelheid wegen en vliegvelden aanlegden en geweldige lasten optilden. Men zag van nabij de grote bommenwerpers, de honderden jeeps en trucks, waarin men al spoedig leerde „liften”, houtzagerijen, steenkloppers, kortom men zag de westerse techniek het oerwoud binnenkomen, men zag het niet alleen, men kreeg er deel aan, want alle beschikbare mankracht werd opgeroepen en ingeschakeld tegen ruime betaling. Men kreeg ook zijn deel in de onuitputtelijke geallieerde voorraden levensmiddelen, kleding en sigaretten, die door de militairen kwistig werden uitgedeeld, dan wel geruild voor pijlen, speren en kunstvoorwerpen, een omstandigheid die de huisvlijt opdreef tot een nooit gekende hoogte.

## SUMMARY

## THE SECOND WORLDWAR

## THE MILITARY OPERATIONS IN NEW GUINEA

*The Japanese invasion**Netherlands New Guinea*

There were insufficient forces available for an effective defence of Netherlands New Guinea. Only at Manokwari was a small garrison stationed to the strength of 4 squads (73 men in all).

Consequently after their landing in the coastal areas of Babo, Kokas, Sorong and Manokwari, the Japanese did not meet any resistance.

The garrison of Manokwari fell back on the mountains, from where they launched guerilla warfare, which will be described afterwards.

*New Guinea and Papua*

The Australians had more troops in New Guinea, but their number was inadequate to prevent the Japanese from taking possession of some important bases.

On 8th March, 1942, Lae and Salamua fell into the hands of the Japanese, while Finschhafen had already been taken on 18th February, 1942.

In the meantime the R.A.A.F., based on Port Moresby, successfully attacked the invaders, but it was not strong enough to prevent the Japanese from obtaining a foothold on the North coast of New Guinea.

In April and May Port Moresby had to endure several heavy bombardments, but they did not succeed in preventing the Australians from the construction of airfields in the vicinity of that important harbour. *Port Moresby*, strategically the key to Australia's East coast, now became the main objective of the Japanese.

At first they tried to take Port Moresby by an amphibious operation. In *the battle of the Coral Sea* (4th-8th May, 1942) the task forces of the U.S. Pacific Fleet compelled a Japanese amphibious force en route to Port Moresby, to return to Rabaul.

The Japanese did not dare to risk any more carrier in an amphibious operation and therefore decided that Port Moresby had to be taken by an overland attack from Buna across the Owen Stanley mountains.

*The struggle for Port Moresby*

In July, 1942, the Japanese landed at Buna, Gona and Sanananda, on the North East coast of New Guinea, and pushed southwards across the Papuan Peninsula. By the beginning of August 1942 the Japs had eleven thousand men fighting their way across the *Owen Stanley mountains* and they approached to within 32 miles of Port Moresby.

In August the Japanese attempted to land troops at Milne Bay, which flanked Port Moresby and covered its seaward approaches, with the intention of providing the overland operation with support from the sea.

General Douglas Mac Arthur, Supreme Commander of the Southwest Pacific Area, had ordered the establishment of a base in the *Milne Bay* area in May 1942, in order to give flank protection to Port Moresby.

The Japanese did their utmost to capture the easternmost airstrip, but failed. Since the Japanese troops were physically incapable of making a further stand, the order was issued to evacuate Milne Bay.

The victory of Milne Bay, which General Mac Arthur attributed to the complete surprise by preliminary concentration of superior forces, had snapped the Southern prong of the pincers which the Japanese had hoped to apply to Port Moresby.

On the Southern ridge of the Owen Stanley mountain the Australians stemmed the Japanese onslaught. The bombing of the Japanese supply lines and flanking attack forced the enemy to make a hasty withdrawal.

Allied strategy was now shifting from defence to counter-attack.

While the Australians pursued the Japanese towards Kokoda, the U.S. forces made a wide envelopment to the east and hit the enemy's left flank in the vicinity of Buna. This move was to cut off the retreat of the Japanese force facing the Australians but the enemy had constructed two almost impregnable defensive lines in the swampy jungle. Very fierce fighting took place and only after reinforcements had arrived, did the Buna, Gona and Sanananda front fall into the hands of the Allied forces.

By 22nd January, 1943, the operations were finished.

A swift surprise thrust to the Wau airstrip was planned by the Japanese command. Assault troops for this purpose were landed at Lae on 9th January, 1943, and pushed on to Mubo, from which two trails led to Wau. Both trails were known to the Australians, but between them was an old track, partly surveyed by a German before the last war.

By pushing their main bodes along this 30 years old track the Japanese succeeded in penetrating into the Wau valley.

Then a delaying action was begun by the small garrison. In a desperate situation against an overwhelming weight of numbers, the Australians were forced back and outflanked, but they gained valuable time, which enabled reinforcements to be sent by air from Port Moresby. On 4th February the enemy was forced to withdraw towards Mubo, badly battered and demoralised by shell fire.

Only now could Port Moresby be considered as rescued.

#### *The Allied Counter Offensive*

After the fall of Sanananda, preparations were made for an offensive against the harbours on the North coast of New Guinea, which were in Japanese hands.

In September 1943 the Allies succeeded in recovering Salamaua from the enemy. At the same time Lae was attacked to prevent Salamaua being reinforced by the Japanese, who were garrisoned in Lae.

On 22nd September, 1943, a landing followed on the coast in the neighbourhood of *Finschhafen*, which was occupied by the Allied Forces on 3rd October, 1943.

In the meantime Saidor had been successfully attacked, with the result that the whole Huon-peninsula was under Allied control.

In April 1944 the plan was made to take these airfields, which might be of use for the jump to the Philippines.

Those near *Aitape*, *Hollandia* and *Tanah Merah Bay* were chosen, notwithstanding the fact that in Madang and in Wewak there were 16.000 and 35.000 Japanese troops respectively.

At that moment the Allies had such a supremacy at sea and in the air that they could risk ignoring the Japanese in these places.

The attack took place on 22nd April, 1944, in a grand style and the success was overwhelming.

After Hollandia the islands of Wakde and Biak were taken.

The last Allied landing on the North coast of New Guinea took place near Cape Sausapor, with the result that 18.000 hungry Japanese were isolated in the Vogelkop-area.

#### NETHERLANDS NEW GUINEA UNDER THE JAPANESE

##### *Central New Guinea*

Since May 1935 this territory was under Dutch control and a government official was placed at Enarotali, the capital of the Wissel Lakes district.

Before the arrival of the Japanese Dr de Bruyn, an assistant Districts Officer, and his men escaped to the interior and did very good work as a party of the *Netherlands Forces Intelligence Service* (N.E.F.I.S.).

His party was called "*Oaktree*" and with the help of the Papuans, with whom he was on friendly terms, he was in the position to give informations of great value about the movements of the Japanese.

After some failures, on 26th February, 1944, another party, named: "*Crayfish*", was successfully dropped near Liborai.

This party had the instruction to obtain information about the Japanese, who were concentrated near Nabire, while the Oaktree party was to try to reach Hagers Lake, whence they were to be removed by air to Australia.

In the course of May, 1944, the Japanese began to advance, so that the Crayfish party was not able to fulfil its task and, like the Oaktree party, was forced to retire to Hagers Lake, where they arrived on 25th July 1944, after a very difficult march through the jungle.



On 26th July, 1944, two Catalina's landed on Hagers Lake and the two parties safely reached Australia.

#### *The Vogelkop Area*

The task of the garrison of Manokwari (73 men) was to maintain order in the Vogelkop Area, but it was not strong enough to offer resistance to an attack by the Japanese.

At 6 o'clock in the morning of 12th April, 1942, a large Japanese fleet appeared in the bay of Manokwari. It was then that the local Commander of the R.N.E.I.A. Captain J. B. H. Willemsz Geeroms took the decision to withdraw towards the mountains.

After a nine day march, one of the places, where the supplies were hidden was reached, after which a headquarter was established.

In November 1942 the Japanese discovered the headquarters, attacked it and the Commander was forced to withdraw with the main body of his troops to another hiding place.

After an encirclement of the new bivouac by the Japanese in April 1944, captain Willemsz Geeroms was taken prisoner and he and his comrades were beheaded like common criminals.

Only a small number of the troops were able to escape. Sergeant Kokkelink took command and successfully continued resistance and guerilla warfare.

Not until August 1944, after the landing of the Allied forces near Sausapor, did the Dutch government get news about the existence of the guerilla fighters in the vicinity of the Kebar Plain.

It was decided to rescue this party and on 22nd September, 1944, Sergeant Kokkelink with his brave men were transferred to a Dutch camp in Australia.

#### *Merauke*

At the outbreak of the war Merauke was not occupied by Dutch troops; in the interest of the defence of Australia it was found necessary however to station a garrison in this harbour on the South coast of New Guinea.

A Merauke Force was formed, consisting of an Australian battalion of infantry, a company of the R.N.E.I.A., one U.S.A. battery and some services.

When it was decided to construct an airfield near Merauke, the garrison was increased. The Japanese did not try to land troops near Merauke, they restricted themselves to periodical serial bombardments of the town.

#### *Tanah Merah*

The task of the soldiers, who were originally garrisoned in Tanah Merah, a small civil post on the bank of the Digoel River, was to guard the 600 internees (political prisoners).

In February 1941 the troops were withdrawn with the intention of reinforcing Ambon.

In consequence of the rapid advance of the Japanese, it was thought better to transfer all the internees to Australia.

An Australian company of infantry was sent to Tanah Merah after the decision to construct an airstrip there.

#### *The territory South of Hollandia*

Owing to the lack of troops, the activity of the Netherlands forces in this territory had been restricted to reconnoitring.

Already in November 1942 a Nefis party had been sent out with the purpose of obtaining information about the general situation in Hollandia.

This Nefis party, which was called: "*Whiting*", did not arrive in the vicinity of Hollandia till September 1943. The group, however, was betrayed by the Papuans and not a single man returned to Australia.

In February 1944 two Nefis parties named = "*Shark*" and "*Garrot*" were sent to Hollandia, but now from the South. They were to operate from a base on the bank of the Idenburg river.

The only result of the Nefis parties was that they gave very important information about the direction of the Japanese retreat after the capture of Hollandia.

#### BEHAVIOUR OF THE POPULATION DURING THE TIME THAT THE JAPANESE OCCUPIED NEW GUINEA

##### *Opposition to the invader*

The Papuans did not offer resistance to the Japanese, when they invaded their country. They were of course intimidated by the superior Japanese forces and soon they were forced to perform duties for their new masters. Since the Japanese did not bother much about the prosperity of the population, soon there was not the slightest voluntary cooperation with the Japanese.

Especially when the blockade by the Allied forces during 1943 and 1944 caused the Japanese food situation to become very bad, they began to rob and to maltreat the population, so that the attitude of the Papuans became very unfriendly towards them.

Towards the end of 1944 a special *Papuan Battalion* was formed in Netherlands New Guinea, which did very good work during the so called mopping-up operations.

*The achievements of the Papuans, who were in the service of the Allies*

Owing to the great shortage of labour, the Papuans were very useful to the Allies during the war.

In Australian New Guinea the Papuans were conscripted. Most of them served as carriers. In Milne Bay and Buna the Papuans unloaded ships and hewed the ground open where barracks had to be built.

The need for labourers did not cease after the establishment of the bases on the North coast.

This was the first time that the Papuans came into such close contact with the Western technique.

He became acquainted with Flying Fortresses, jeeps and trucks which penetrated the virgin forest; this made a great impression on the simple and uneducated Papuan.

## LITERATUURLIJST

1. Pacific Islands Year Book, 1950, Sixth Edition, Compiler and Editor R. W. ROBSON, F. R. G. S. T., Publishers Pacific Publications (Fiji Ltd.): In Rabaul, under the Japs by Gordon Thomas, blz. 30-32.  
Brief History of War in South Pacific 1941-1945, blz. 33-45.
2. BUGGY, HUGH, Pacific Victory, A short history of Australia's part in the war against Japan, Issued under the direction and by the authority of the Australian Minister for Information, the Hon. A. A. Calwell M. H. R., By Authority, Victoria Railways Printing Works North Melbourne, blz. 120-263.
3. MARSHALL, GEORGE C., Biennial Report of Chief of Staff of the United States Army July 1, 1941 to June 30, 1943 to the Secretary of War, J. B. Lippincott Company, Philadelphia and New York 1947, blz. 81, 220-227.
4. BATTLE REPORT, The end of an empire, Prepared from official Sources by Captain Walter Karig U.S.N.R., Lieutenant Commander Russell L. Harris U. S. N. R. and Lieutenant Commander Frank A. Manson U. S. N.; Rinehart and Company, New York and Toronto, blz. 9-211.
5. ARTNEY, WILLIAM F. MC., The Jungleers, A history of the 41th Infantry Division, Washington Infantry Journal Press 1948, blz. 31, 32, 41.
6. MILNER, SAMUEL, The battle of Milne Bay, Military Review, Volume XXX, April 1950, number 1, Command and General Staff College, Fort Leavenworth, Kansas, blz. 18-21.
7. RHYS, LLOYD, Jungle Pimpernel, The story of a District officer in Central Netherlands New Guinea, Hodder and Stoughton Limited, London, 1947, blz. 106-134, 143-239.
8. HONSELAAR, L., Vleugels van de Vloot, Wijt-Rotterdam, 1950, blz. 134, 138, 145, 152, 307.
9. EECHOUD, JAN VAN, Vergeten Aarde, v/h C. de Boer Jr, Amsterdam, 1951, blz. 146-174.
10. COURTOIS, J. W. M., Officiële Memorie van Overgave.
11. JOINT ARMY-NAVY INTELLIGENCE STUDY OF NETHERLANDS NEW GUINEA / JANIS, no. 157, VOLUME no. 1 of 3 and 2 of 3, Joint Intelligence study publishing board, March 1944.
12. Officiële rapporten van de Nefis-groepen, TROUT, SHARK, CARROT, BULLDOZER, RADISH, PRAWN, OAKTREE, CRAYFISH.

KOLONEL B.D. P. GERSSEN

## STRATEGISCHE BETEKENIS

INLEIDING / VARIABLE FACTOREN / CONSTATE STRATEGISCHE FACTOREN  
CONCLUSIES / SUMMARY

*met 2 foto's*

### INLEIDING

NIEUW Guinea maakt geen uitzondering op de algemene regel, dat de strategische betekenis van een bepaald gebiedsdeel wordt bepaald door *constante* en door *variabele factoren*. De constante factoren zijn de geografische ligging en de klimatologische omstandigheden, de variabele de politieke verhoudingen, zowel de binnenlandse als die met betrekking tot de buitenlandse omgeving, de economische ontwikkeling, de stand der technologie (in het bijzonder de militaire), de ethnologische verhoudingen, de physische gesteldheid van het grondgebied alsmede zijn bodemschatten en de staat waarin deze tot ontwikkeling zijn of kunnen worden gebracht. Daar voor de strateeg de kennis van de constante factoren het uitgangspunt is waaromheen de andere zich groeperen of evoluëren, kan een goed strateeg niet anders dan ook een goed geograaf zijn. Springt het belang van de geografische factor dadelijk in het oog, nochtans zijn de andere van een niet weg te cijferen betekenis. Juist deze factoren zijn het, welke in de afgelopen oorlog aan de strategische betekenis van Nieuw Guinea een relief hebben gegeven, dat tevoren nauwelijks, zo ooit, was voorzien, terwijl deze factoren bovendien voor het ogenblik en de toekomst beslissend zijn voor de vraag of Nieuw Guinea in strategische betekenis zal rijzen of dalen. Het is daarom noodzakelijk, dat deze variabele factoren eerst op haar waarde worden onderzocht alvorens met de constante te worden geconfronteerd om daaruit een eindconclusie te kunnen formuleren.

### VARIABELE FACTOREN

De politieke verhoudingen rondom Nieuw Guinea zijn in de afgelopen tien jaren sterk gewijzigd. Werd het politieke beeld van de Pacific tot het uitbreken van de afgelopen wereldoorlog volkomen overheerst door de aanwezigheid van een expansionistische maritieme mogendheid, Japan, dit beeld is na de oorlog volkomen gewijzigd. Heerste destijds door deze maritieme mogendheid een labiel evenwicht ter zee en was derhalve te voorzien, dat bij het uitbreken van

een gewapend conflict een zeeoorlog van heen en weer gaand karakter alsmede een „guerre de course”<sup>1</sup> het karakteristieke oorlogsbeeld zou vormen, thans liggen de politieke kaarten geheel anders. Thans wordt het politieke beeld in de Pacific geheel beheerst door de *tegenstelling tussen een vastelandscombinatie en een combinatie van zeemogendheden*. De strijd tussen land en zee is hier in volle gang.

De vastelandscombinatie tracht door een opmars via het land het gehele vasteland van Azië binnen haar invloedssfeer te betrekken. Zij is daarbij gevorderd tot aan de grenzen van Indo-China, Burma en India. Tegenover deze vastelandsopmars vormen de zeemogendheden een eilandenfront, dat een zo mogelijk aaneensluitend geheel tegenover het vasteland van Azië dient te zijn met zo goed mogelijk verzekerde verbindingen naar de economische en militaire bases van de zeemogendhedencombinatie, dit zijn de hoofdbasis *Amerika* en de nevenbasis *Australië*. In het zeegebied van de Pacific zal voorshands een eventuele strijd ter zee gevoerd worden tegen deze verbindingen met onderzeeërs, boven-water-raidiers en vliegtuigen, een sterke afwijking dus van het achterliggende oorlogsbeeld. Ideaal zou dit eilandenfront alle eilandengroepen van de Aleoeten in het Noorden tot en met de Indische Archipel in het Zuiden moeten omvatten, terwijl bij voorkeur ook alle eilandengroepen, welke een brug tussen dit front en de bases Amerika en Australië vormen, in veilige handen moeten zijn. Een groot voordeel zou het bovendien zijn, indien de zeemogendheden op het vasteland van Azië bruggenhoofden zouden kunnen blijven behouden, welke verdere expansie van de tegenpartij kunnen keren dan wel, in geval van oorlog, springplank voor een land-offensief kunnen zijn, waardoor de tegenpartij gedwongen wordt haar krachten op het wereldfront te verdelen, d.i. elders, b.v. in West Europa en het Midden Oosten, te verzwakken ten bate van het Verre Oosten.

Aan deze ideale toestand ontbreekt echter het een en ander. Wel verre van bruggenhoofden op het vasteland van Azië in veilige eigen handen te hebben – getuige de Koreaanse oorlog –, dient de maritieme combinatie er ernstig rekening mede te houden, dat voorafgaande aan, uiterlijk gelijktijdig met het uitbreken van een gewapend conflict, de overmachtige continentale macht in combinatie met de aanwezigheid van zwakke nationale regeringen met uiterst zwakke defensie-apparaten en ten overvloede nog uitgehold door een zeer sterke vijfde colonne, haar opmars over land zal kunnen voortzetten tot aan Straat Malakka. Bovendien is door de soevereiniteitsoverdracht van Nederland aan Indonesië in de Indische Archipel een *strategisch vacuum* ontstaan, dat de eerste tien jaren niet afdoende kan worden opgevuld, tenzij Indonesië zich in een of ander Pact met de maritieme combinatie zou verbinden. Daar de Indonesische Regering echter als grondslag van haar politiek een neutrale houding tussen Oost en West heeft gekozen, is het strategische vacuum een realiteit, waarmede terdege rekening dient te worden gehouden. Wel beschikt de Indonesische regering over een in getalsterkte aanzienlijk leger, doch dit is niet modern geoefend en uitgerust.

<sup>1</sup> Kaapvaart of jacht op de handelsvloot.

Bovendien is een verdediging van de Indische Archipel in de eerste plaats een zaak van vloot en luchtmacht en juist op deze terreinen is het vacuum het meest volkomen en door de tijdrovendheid van de opbouw daarvan op grond van de hoge technische eisen het langst van duur. Weliswaar beschikt de vastelandscombinatie niet over sterke zeeveerkrachten, nog minder over een overmacht ter zee, zoals Japan bij zijn veroveringstocht in begin 1942, doch voor een *infiltratiestrategie* van het vasteland van Azië (Malakka) uit, is een zodanige absolute overmacht ook niet nodig. Men wipt in een donkere nacht dan wel onder een plaatselijk luchtoverwicht (en daardoor plaatselijk meesterschap ter zee) gemakkelijk „en masse” met lichte vaartuigen Straat Malakka en volgende zeestraten in de Archipel over. De diepe ingesnedenheid der kusten, de talrijke landingsplaatsen in combinatie met een vijfde colonne maken een dergelijke infiltratiestrategie een reëel gevaar.

De maritieme combinatie zal daarom gesteld kunnen worden voor het geval, dat in de „koude” oorlog, uiterlijk bij het uitbreken van een wereldbrand, de vastelandscombinatie niet slechts tot aan Straat Malakka is voortgedrongen, doch verder geïnfilteerd is of tracht te infiltreren in de Indische Archipel. Bij het nog in gang zijnde proces der Indonesische staatvorming en de daarmee gepaard gaande sociale revolutie is het zeker niet uitgesloten, dat Indonesië als geheel reeds vóór het uitbreken van een zodanig conflict het front der vastelandscombinatie versterkt. Tenzij de Amerikaanse of Britse vloot zou ingrijpen in deze opmars via de Maleise barrière – een in vreedstijd politiek twijfelachtige mogelijkheid, gezien de Amerikaanse en Britse afkerigheid om zich met Aziatische binnenlandse aangelegenheden te bemoeien – komt in dat geval – en daar gaat het voor de beoordeling van de strategische betekenis van Nieuw Guinea om – dit eiland *geografisch-strategisch in eerste lijn te liggen*.

Het eilandenfront in de West Pacific zou dan in het Zuiden terugbuigen, waardoor de Philippijnen, in plaats van een centraal bastion, een saillant met blootgestelde zuidflank gaan vormen. Zou in het eilandenfront om politieke redenen bovendien het eiland Formosa aan het vastelandsfront dienen te worden overgelaten, dan komen de Philippijnen ook aan de noordzijde veel meer bloot te liggen en beginnen zij het karakter van een vooruitgeschoven *speerpunt* te krijgen waardoor de betekenis van de sterkte van de *speerschacht* zeer groot wordt. Een belangrijk deel van deze schacht wordt gevormd door Nieuw Guinea. Aldus hebben de politieke evoluties in de na-oorlogse jaren en kunnen de nog bestaande verschuivingsmogelijkheden de strategische belangrijkheid van Nieuw Guinea in sterke mate doen stijgen. Het verlies van dit eiland zou de Philippijnen geheel afhankelijk doen zijn van de dunne aanvoerlijn via de centrale Pacific, die tussen de invloedssferen van vijandelijke vliegvelden op Formosa en Nieuw Guinea zou overblijven en zou het afgesneden doen zijn van Australië. Voor dit laatste land zou, evenals in de afgelopen oorlog, het verlies van Westelijk Nieuw Guinea, een sprongsgewijze vermeerstering van Oost Nieuw Guinea kunnen

inluiden, hetgeen een bedreiging vormt van het economisch verreweg belangrijkste deel van Australië, de Oostkust.

Indien echter op een verandering in de Indonesische binnenlandse politieke structuur prompt door Amerika of het Britse Gemenebest zou worden gereageerd dan wel bij het uitbreken van een conflict de Amerikaanse of Britse vloot als een schild tussen Malakka en de Indische Archipel zou inschuiven, dan komt Nieuw Guinea *in derde lijn te liggen* en daalt daarmee haar strategische waarde. Niettemin behoudt dit eiland dan toch nog een zekere strategische betekenis. De kracht van het eilandenfront berust o.m. op de veilige verbinding met de bases Amerika en Australië. Deze verbindingen lopen door de Midden en Zuid Pacific. Ingeval Formosa aan de tegenpartij zou komen toe te vallen, zal het accent nog meer op de zuidelijke verbinding komen te liggen. Deze verbinding kan worden bedreigd door bovenwatteraiders en onderzeeboten, welke zich in de talrijke baaien, riviermonden en kreken van Nieuw Guinea kunnen verschuilen. Zelfs is het niet ondenkbaar, dat watervliegtuigen op deze wijze een clandestiene basis in dit gebied vinden. Zulk een optreden is waarschijnlijker en van gevaarlijker omvang, indien het aangrenzende Indonesië vijandelijk gebied zou zijn. Het aanvoeren en opleggen van voor dit soort schuilbases nodige zaken is niet dan wel zeer beperkt mogelijk indien dit van het vasteland uit via een onder de bescherming van de Amerikaanse of Britse vloot staand Indonesië zou moeten worden uitgevoerd.

Omgekeerd zal de zeeverbinding via de zuidelijke route *een waardevolle hulp* in haar beveiliging kunnen vinden door zee- en luchtstrijdkrachten, welke op het vasteland van Nieuw Guinea haar bases kunnen vinden. Om al deze redenen kan aan Nieuw Guinea in de strategie van de Pacific een rol van betekenis toevallen.

Naast de mogelijk invloedrijke rol van de variabele politieke factor in betrekking tot de buitenlandse omgeving is die van de binnenlandse voorhands van geringe betekenis. Doch het kan op de duur niet onverschillig zijn of in dit gebiedsdeel een politieke stroming zou ontstaan, welke meer Oostelijk dan Westelijk georiënteerd zou zijn. De bepaling van de staatkundige status van Nieuw Guinea voor de toekomst kan ook daarom de strategie niet onberoerd laten.

Een andere variabele factor is de potentiële exploitatie der bodemschatten en de daarmee verband houdende economische ontwikkeling van Nieuw Guinea. Reeds thans wordt in het Nederlandse gedeelte *aardolie* aangetroffen en geëxploiteerd. Juist in dit gedeelte van de Pacific, waarheen in geval van oorlog de olie over duizenden mijlen afstand zou dienen te worden aangevoerd – ingeval men niet op die van Indonesië zou mogen rekenen en dit is gezien de hiervoren uiteengezette politieke verhoudingen een mogelijke realiteit – is de beschikking over olie, welke in de nabijheid van het front wordt gewonnen een factor van grote,



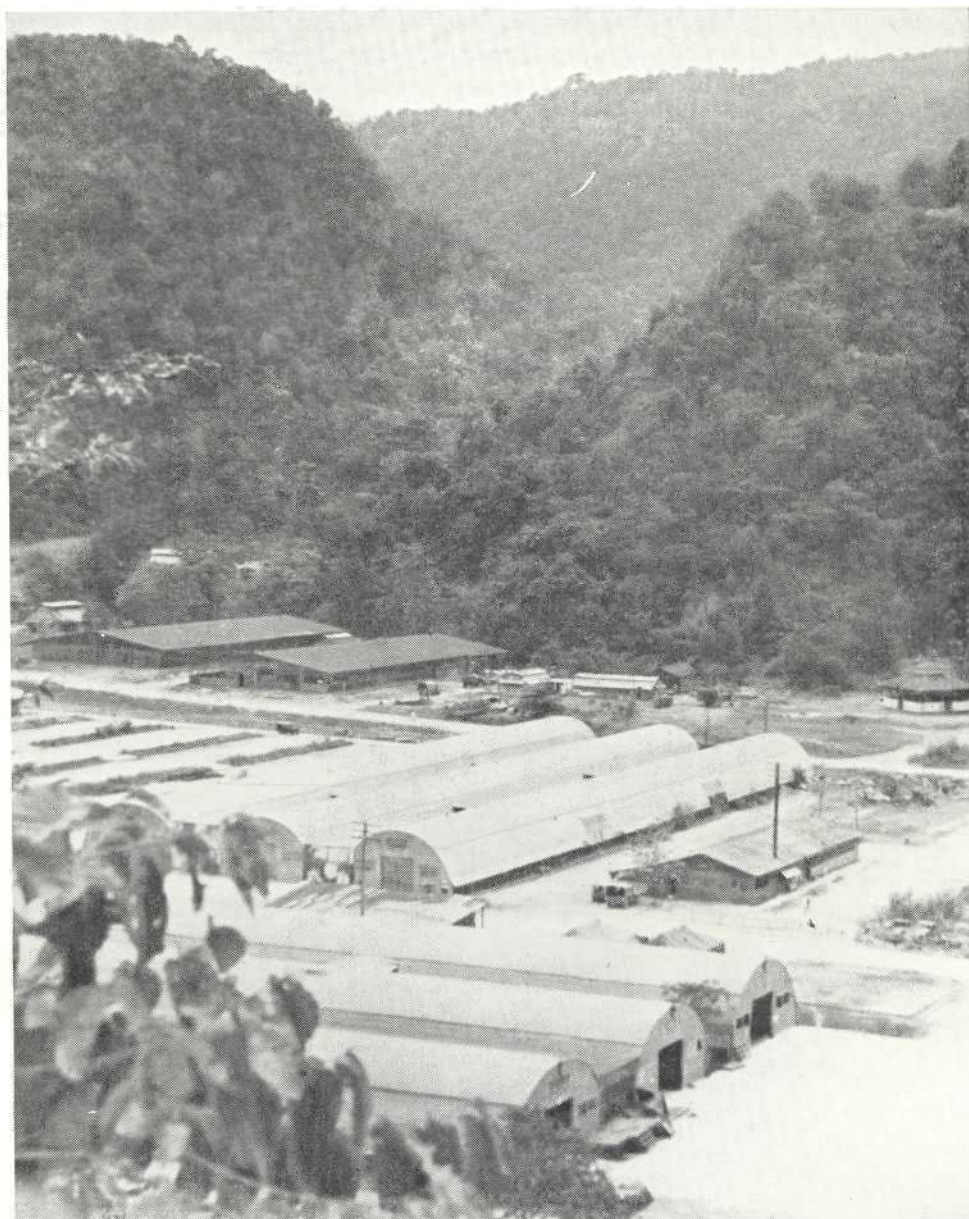
reweg belang-

andse politieke  
den gereageerd  
se vloot als een  
en, dan komt  
gische waarde.  
sche betekenis.  
inding met de  
idden en Zuid  
vallen, zal het  
Deze verbinding  
, welke zich in  
en verschuilen.  
en clandestiene  
en van gevaar-  
ebied zou zijn.  
ge zaken is niet  
a een onder de  
sië zou moeten

ardevolle hulp in  
n, welke op het  
l deze redenen  
betekenis toe-

actor in betrek-  
voorshands van  
zijn of in dit ge-  
Oostelijk dan  
lige status van  
onberoerd laten.

demschatten en  
Nieuw Guinea.  
en geëxploi-  
oorlog de olie  
- ingeval men  
tervoren uiteen-  
schikking over  
actor van grote,



In de Kloof bij Hollandia ligt niet alleen het militaire kampement, doch ook de magazijnen, waarin de militaire voorraden voor Nieuw Guinea zijn opgeslagen, zijn daar gelegen. Gezicht vanaf de weg naar Kota Baroe en Ifar

(Foto sergt. Montijn en adj. Smits, 1950)



scheepsruimte besparende betekenis. De mogelijkheid, dat de bodem nog andere exploitabele grondstoffen zal opleveren, hetzij van strategische dan wel van economische waarde, is geenszins uitgesloten, zodat mede om die reden Nieuw Guinea nog in strategische belangrijkheid kan stijgen. Ook een verdere economische ontwikkeling kan de strategische waarde nog doen toenemen. Men denke bv. aan de mogelijkheid van de *rubbercultuur*, die er reeds een begin vond en die een strategisch product van de hoogste waarde is. Voorts – en daarbij komt men tevens op de ethnologische variabele – kan een op hoger economisch en daarbij hoger ontwikkelingspeil gebrachte bevolking een waardevolle bijdrage gaan leveren aan het algemene oorlogspotentiël, mede door persoonlijk bij te dragen aan de verdediging van Nieuw Guinea zelf, zodat deze verdediging geen last op de schouders van de zeemogendhedencombinatie legt, doch deze last gaat verlichten. Reeds in de afgelopen oorlog is in dit opzicht van de autochthone bevolking gebruik gemaakt voor het vormen van een Papoea-bataljon. Deze eerste proef heeft goed voldaan en opent voor de toekomst verdere perspectieven om de defensie van Nieuw Guinea geleidelijk aan meer te kunnen toevertrouwen aan de autochthone krachten.



Stationsgebouw van het vliegveld Biak van de Koninklijke Marine. Dakota vliegtuig ernaast.  
Meteorologische apparaten op de nok van het dak

(Foto Hg. Steenmeyer)

Als laatste v  
worden, zijn de  
de *militaire*, een

Zoals Nieuw  
verplaatsingen o  
uiterst bezwaar  
dient dus te beru  
troepen. De mo  
door mobiele a  
Dank zij de vo  
vliegvelden aan  
steldheid van he  
Deze technolog  
waardeloze gebi  
mogelijkheden o  
geen vliegveld a  
landse gedeelte o  
landingsterreiner

Al moge de p  
singen van mod  
het land zou we  
seerd en wegen  
andere betekenis  
Voor het ogenbl  
de vermeerstering  
dedigingsmiddel  
concentratie- en  
zij de grote cor  
en permanente v  
van de landmach  
deel valt. Hiervo

De *geografische*  
de onveranderlijk  
de fysische ges  
absoluut. Door  
*verdediging van het*  
pijnen en een be  
enerzijds en Aus  
kunnen daarom r

Als laatste variabele factoren, welke in onderling verband gezien moeten worden, zijn de *physische gesteldheid van de bodem* en de stand der *technologie*, speciaal de *militaire*, een korte beschouwing waard.

Zoals Nieuw Guinea daar thans ligt, is het een gebied waar operaties en snelle verplaatsingen op beduidende schaal van modern uitgeruste troepen over land uiterst bezwaarlijk, zo niet uitgesloten zijn. De verdediging van dit gebiedsdeel dient dus te berusten op een net van *vloot- en luchtmachtsteunpunten*, beschermd door troepen. De mogelijkheid om de statische grondverdediging te hulp te komen door mobiele amphibische zee- of luchtoperatiën moet verder aanwezig zijn. Dank zij de voortschrijding der technologie is het mogelijk in korte tijd daar vliegvelden aan te leggen, waar zulks om de zware begroeiing en physische gesteldheid van het terrein vroeger onmogelijk, althans zeer tijdrovend werd geacht. Deze technologische vooruitgang heeft daarom dit eertijds uit dien hoofde waardeloze gebied tot een potentiële *luchtbasis* gemaakt van schier onbeperkte mogelijkheden en daardoor van grote belangrijkheid. Terwijl vóór de oorlog geen vliegveld aanwezig was, waren aan het einde daarvan alleen in het Nederlandse gedeelte een 15-tal geconstrueerd en in bedrijf genomen en talrijke noodlandingsterreinen aangelegd.

Al moge de physische gesteldheid van het terrein thans belangrijke verplaatsingen van modern uitgeruste troepen over land praktisch uitsluiten, naarmate het land zou worden opengelegd, rivieren zouden kunnen worden genormaliseerd en wegen worden aangelegd, zou de defensie van Nieuw Guinea nog een andere betekenis kunnen krijgen en die te land aan waarde kunnen winnen. Voor het ogenblik staat en valt echter, zowel de defensie van Nieuw Guinea als de vermeestering daarvan, met de strategische mobiliteit der aanvals- en verdedigingsmiddelen, d.i. met luchtmacht in de eerste plaats, dank zij het snelste concentratie- en verplaatsingsvermogen, met zeemacht in de tweede plaats, dank zij de grote concentratie- en verplaatsingscapaciteit en het meer nauwkeurige en permanente van haar observatievermogen; alsmede met de tactische mobiliteit van de landmacht waaraan de *daadwerkelijke* bestrijding van elke infiltratie ten deel valt. Hiervoor leent zich de autochthone bevolking bij uitstek.

#### CONSTANTE STRATEGISCHE FACTOREN

De *geografische ligging* van Nieuw Guinea en de *klimatologische verhoudingen* vormen de onveranderlijke elementen. Hoewel onder de variabele gerekend, neigt voorts de physische gesteldheid van de bodem naar een constante toe, al is zij minder absoluut. Door de geografische constante is Nieuw Guinea het glacijs van de *verdediging van het Australische vasteland*. Het vormt de rugdekking van de Philippijnen en een belangrijke schakel in de verbindingslijn tussen de Philippijnen enerzijds en Australië en het vasteland van Amerika anderzijds. Beide landen kunnen daarom niet anders dan strategisch bij dit gebiedsdeel geïnteresseerd zijn.

Voor Indonesië vormt Nieuw Guinea de afsluiting in het Oosten, d.i. naar een zijde van waar niet in eerste aanleg een bedreiging van haar grondgebied te verwachten is. Voor deze jonge staat is Nieuw Guinea dus strategisch van secundair belang.

De klimatologische constante beperkt door zware regenval en laaghangende bewolking het gebruik van vliegtuigen en van luchtvervoer op verschillende tijdstippen van het jaar en daarin van de dag. De veiligheid van Nieuw Guinea kan derhalve niet uitsluitend op het gebruik van het luchtwapen worden ingesteld al zal het door haar snelle concentratie- en verplaatsingsmogelijkheden een uiterst belangrijke rol spelen.

De weinig veranderlijke factor van de fysieke gesteldheid van de bodem, gepaard aan de weelderige vegetatie sluit voor het heden en de nabije toekomst het gebruik op beduidende schaal van modern uitgeruste troepen, opererende langs de grond, praktisch uit. Bij openlegging van het land is nochtans een wijziging van deze uitspraak op de duur mogelijk.

#### CONCLUSIES

Wanneer wij de constante factoren confronteren met de variabele, zoals deze er voor het heden en de naaste toekomst uitzien, dan komt men tot de volgende conclusies:

- a. Nieuw Guinea kan, afhankelijk van de politieke ontwikkeling in Zuid Oost Azië en Indonesië uit een strategisch oogpunt van waarde zijn voor de Oostaziatische defensie van de Verenigde Staten van Amerika en voor de 'Home Defense' van Australië, terwijl het dan een waardevolle schakel vormt in de gezamenlijke verdediging, indien beide landen samengaan;
- b. Nieuw Guinea is strategisch van secundair belang voor de verdediging van Indonesië, tenzij dit land een politiek zou volgen, die vijandig tegenover Amerika en Australië zou staan;
- c. Het mogelijke strategische belang van Nieuw Guinea impliceert, dat de Regering, onder wier jurisprudentie dit gebied valt, aan de verdediging daarvan dienovereenkomstig de nodige aandacht besteedt, zodat er geen strategisch ontoelaatbare zwakke plek zal ontstaan;
- d. De beginselen naar welke een defensie van Nieuw Guinea zal dienen te worden opgezet, moeten uitgaan van een benutten van de strategische mobiliteit van lucht- en zeemacht, mogelijk gemaakt door een systeem van door landmacht beschermde vloot- en luchtmachtsteunpunten, waarvan de statische bescherming c.q. door mobiele amphibie-operatiën moet kunnen worden ondersteund;
- e. De voor een mobiele verdediging nodige transportmiddelen van luchtmacht en vloot kunnen in vreedstijd nuttig aangewend worden voor de verdere economische ontwikkeling en verheffing van Land en Volk, opdat mede daardoor op de duur de inschakelingsmogelijkheid van de bevolking in de eigen defensie kan worden opgevoerd.

## SUMMARY

## STRATEGIC SIGNIFICANCE

New Guinea is no exception on the general rule that the strategic significance of any territory depends upon constant and varying factors. The former are the geographical site and the climatological conditions, the latter the political situation at home and abroad, the economic development, the technological advance especially the military one, the ethnological relations, the physical conditions of the territory, its raw materials developed and undeveloped. As some varying factors have considerably changed the strategic importance of New Guinea in the last decennary, it is necessary to analyze these factors before confronting them with the constant factors in order to formulate conclusive conceptions.

Before 1942 the political situation in the Pacific was dominated by the feud between opposing sea powers, nowadays between a combination of continental powers and of sea powers. The continental power is trying to extend its sphere of influence over the continent of Asia. As a result of the weak political and military south-east-Asiatic powers there exists a serious possibility of reaching the shores of the Straits of Malacca by the continental power in the early days of a world conflict if not before.

The maritime powers are trying to build a front of islands facing the continental threat from the Aleutians via Japan, Formosa, the Philippines to the Indian Archipelago. The withdrawal of the Dutch sovereignty and military power from Indonesia created a strategic vacuum on the south side of the Philippines. The neutral attitude of the Indonesian government in the East-West contrast, causes a very dubious political and strategical vacuum for the coming ten years in this very important Archipelago. As a result the Philippines, instead of being a central bastion, tend to be a saillant with an exposed south flank, with the possibility New Guinea coming in first line forming an important link with Australia and with the American main base via the south Pacific eastward.

Consequently New Guinea with its many bays, rivermouths and creeks may become a possible hiding base for submarines, seaplanes and raiders endangering the communications from America and Australia with the island front in the Western Pacific. Inversely land- en seaborne air- and seacraft based on New Guinea can assist in the safeguarding of the above mentioned communications. Moreover New Guinea is the advanced guard of the defense of the Australian mainland. Especially the highly economically developed eastcoast of Australia would be seriously endangered by an infiltration via western to eastern New Guinea (Port Moresby).

By all these reasons America and Australia cannot be uninterested neither for possible communistic infiltration nor for the conditions of defense preparedness

of New Guinea, particularly of the western part of it, now under Dutch sovereignty.

The oil in the Dutch part of New Guinea gives another strategic value, which may be enhanced through the exploration of raw materials and by the development of the agricultural possibilities, for instance rubber output. This development and that of the population will facilitate and enlarge the possibilities of using more and more the country's potentialities for its own defense.

The physical situation of the country renders every large scale movement of modern troops on the ground very difficult if not impossible. The defense has to resort to the strategic mobility of air- and sea power, operating from a net of strongpoints, protected by ground forces. Mobile forces for amphibian enterprise should be at hand to support the defense of these strongpoints when attacked.

Confronting the constant factors with the varying, one can formulate the following conceptions:

- a. New Guinea is depending on political circumstances from a strategic point of view of real importance to the East-Asiatic defense of the U.S.A. and of the 'Home defense' of Australia, at the same time being an important link in their common defense, if united;
- b. Unless Indonesia is not on speaking terms with America and Australia, New Guinea is of secondary importance for the defense of Indonesia, laying on the rear of the menacing Asiatic front;
- c. The potential strategic importance necessitates for each government, under whose jurisdiction New Guinea is placed, to develop its defense accordingly;
- d. The principles of this defense are the exploitation of the strategic mobility of air- and sea power, operating from a system of strongpoints, protected by troops with the possibility of reinforcement by amphibian forces;
- e. All transport vehicles for the mobile defense may be used in peacetime to stimulate the economic development of the country and its population in order to prepare both for participation in its own defense.

DR W. C. KLEIN EN A. F. KUYSTEN <sup>1</sup>

## BESCHOUWINGEN OVER TOEKOMSTIGE INDUSTRIEMOGELIJKHEDEN <sup>2</sup>

INLEIDING / FACTOREN VAN BELANG VOOR HET SLAGEN VAN INDUSTRIEËN  
BESPREKING VAN ALLERLEI INDUSTRIEËN  
MEDEDELINGEN OVER INDUSTRIEËN EN INDUSTRIEPLANNEN IN SURINAME,  
IN TROPISCH AFRIKA, HET CARIBISCHE GEBIED EN DE ZUID-PACIFIC  
SLOTWOORD / SUMMARY / LITERATUURLIJST

*met 6 foto's*

INLEIDING EN FACTOREN VAN BELANG VOOR HET  
SLAGEN VAN INDUSTRIEËN

WIJZE VAN BEWERKING VAN DIT HOOFDSTUK

**H**ET was natuurlijk niet mogelijk deskundigen te raadplegen voor alle in dit hoofdstuk behandelde industrieën. Zulks zou bovendien geleid hebben tot zoveel speciale gegevens omtrent elke industrie, dat de omvang van het hoofdstuk het toegestane aantal bladzijden ver zou hebben overschreden, terwijl het aan de andere kant te betreuren zou zijn geweest dergelijke belangrijke details weg te laten. Wij trachtten daarom in dit hoofdstuk globale gegevens mede te delen omtrent de voornaamste vestigingsfactoren, als aanwezigheid van lokale grondstoffen, mogelijkheid van lokale afzet, van export enzovoort <sup>3</sup>. Belangrijke overheids- en andere personen kunnen zich aldus, naar wij hopen, een eerste idee vormen van wat later wellicht mogelijk zou zijn. Zodra voor een speciale industrie de bestaanbaarheid nauwkeuriger wordt nagegaan, zal uiteraard een vakman worden geraadpleegd. Deze weet aan welke speciale, bijvoorbeeld chemische, eisen de grondstoffen, moeten voldoen, welke brandstof het meest gewenst is, of elektrische energie nodig is, of het meestal benodigde zoete water aanwezig is en geschikt is (speelt een rol bij bierbrouwerijen en sago bijvoorbeeld). Deze vakman zal dan, naar wij hopen, bij zijn technisch en zijn markt onderzoek, enz. nut hebben van de opgave van reeds bestaande industrieën van dezelfde soort in nabijgelegen

<sup>1</sup> Oud-chef bedrijfseconomische afdeling der Bataafse Petroleum Maatschappij.

<sup>2</sup> Inclusief Middenstandsbedrijven, en exclusief mijnindustrie en evenzo landbouwindustrie, als de cultuur der grondstoffen (rubber, enz.) nog geheel ontbreekt.

<sup>3</sup> Ook zijn vele nieuwere gegevens omtrent arbeidskrachten, lonen, enz. toegevoegd, die in het hoofdstuk Arbeid in deel I ontbraken en die wij den lezer niet wilden onthouden, ofschoon dit hoofdstuk Industrie daardoor met vele pagina's moest worden uitgebreid.

gebieden, als Australisch Nieuw Guinea, de Philippijnen, Noord-Borneo, de Zuid-Pacific, en in andere enigszins analoge tropische gebieden, als Suriname, tropisch Afrika, enzovoort. Omtrent Indonesië zijn alleen enkele vooroorlogse gegevens medegedeeld. De deskundige, die somtijds al in Indonesië heeft gewerkt, zal geen moeite hebben nieuwere gegevens voor dat gebied te achterhalen<sup>1</sup>. Er is waar mogelijk aandacht geschonken aan mededelingen over fabriekjes met zeer kleine capaciteit, die toch rendabel zijn gebleken, b.v. in Suriname.

Het zal de lezer opvallen, dat nog zoveel industrieën behandeld zijn, zij het ook zeer summier. De reden is, dat wij enige malen ervoeren, dat bedrijven, die wij niet wilden bespreken, toch reeds door vakkundigen waren of werden bekeken. In deze gevallen vonden wij het beter deze ook in ons hoofdstuk op te nemen.

Natuurlijk kan geen enkele ervaring elders zonder meer voor Nieuw Guinea nuttig zijn; de deskundige kan alles op juiste waarde schatten en de nodige aanvullende gegevens inzamelen. Onze opgaven kunnen hem helpen bij het sneller nagaan van de in andere landen gekregen ervaringen.

Wij willen hier met veel erkentelijkheid vermelden dat Dr D. R. Koolhaas, oud-hoofd van de Afdeling Nijverheid van het Departement van Economische Zaken in Nederlands Indië, zich de moeite gaf het gehele hoofdstuk kritisch door te lezen en vele nuttige wenken gaf; ook gaven Drs C. N. de Boer, Ir D. A. de Fremery, J. Rozenboom en Ir H. Steketee vele raadgevingen<sup>2</sup>. Van vele geraadpleegde fabrikanten wensten de meeste hun hulp niet vermeld te zien.

Samenwerking met Australisch Nieuw Guinea ligt bij vestiging van kleine industrieën met niet alleen zuiver locale afzet voor de hand. Tot nu toe is daar nog geen sprake van geweest. Zonder twijfel zal de toekomst een scheepvaartverbinding tussen de beide helften van Nieuw Guinea brengen. Alsdan zal bijvoorbeeld de Australische brouwerij te Port Moresby wellicht een deel van Nederlands Nieuw Guinea kunnen voorzien. De N.N.G.<sup>3</sup> invoerrechten zijn immers voor alle landen en dus ook voor Nederland en Australisch Nieuw Guinea gelijk. Het is ook denkbaar, dat de beide landen elkaar op Nieuw Guinea op den duur geheel vrije invoer toestaan, omdat zulks niet met de G.A.T.T.-bepalingen in strijd is<sup>4</sup>. Omgekeerd zou een visconservenindustrie op Nederlands Nieuw Guinea het Australische deel kunnen voorzien. De beide delen van Nieuw Guinea zouden elkaar misschien ook technische hulpkrachten kunnen lenen, met name inheemse, welke Australisch Nieuw Guinea thans bezit op het gebied van goudmijnbouw,

<sup>1</sup> Wij hebben tevergeefs getracht een dergelijk persoon te vinden, die N.G. kende en die dit hoofdstuk wilde schrijven.

<sup>2</sup> Voor douanerechten hielp ons de Financieel-Economische Afdeling van het Ministerie van Overzeese Rijksdelen.

<sup>3</sup> N.N.G. = Nederlands Nieuw Guinea, A.N.G. = Australisch Nieuw Guinea, T.P. = Territory of Papua, T.N.G. = Territory of New Guinea.

<sup>4</sup> Art. 24 van het G.A.T.T.-verdrag opent sub 8b namelijk de mogelijkheid een zg. "free trade area" te maken van het gebied van Nederlands Nieuw Guinea en Papua; of het trustgebied hierbij kan worden opgenomen is niet duidelijk. Bij zo'n "area" behoudt elk deel ten opzichte van derde landen de bestaande douanerechten. Het zou prematuur zijn, hierop thans verder in te gaan.



bierbrouwerij, enzovoort en Nederlands Nieuw Guinea voor de olie-industrie. Ook zou men elkaar bij de opleiding van vaklieden kunnen helpen (zie A. R. Derrick, Report on Project S 1: Vocational training, South Pacific Commission, Nov. 1950).

Naast de uitoefening van de landbouw, de bosbouw en de mijnbouw, is de industriële bedrijvigheid een der voornaamste pijlers, waarop de welvaart van een meer gevorderd land rust. Om een achterlijk gebied tot ontwikkeling te brengen, dienen dus alle krachten te worden gericht op het scheppen van de gunstigste voorwaarden, die het voor de ondernemers aantrekkelijk maken kapitaal en moeiten te riskeren met het vooruitzicht, dat deze naderhand op de een of andere wijze zullen worden beloond. Doordat in onontwikkelde gebieden pionierswerk moet worden verricht, dat zich in het algemeen er minder toe leent om door de Regering zelf ter hand te worden genomen<sup>1</sup> ligt hier voor de Overheid een belangrijke taak. Zij zal die gunstige voorwaarden niet alleen moeten scheppen voor de groot-ondernemers, maar tevens voor de middelbedrijven en voor de kleine man, die met beperkte middelen en mede met inzet van zijn eigen arbeidskracht zich een bestaan tracht te veroveren<sup>2</sup>. In het bijzonder is dit het geval in een land als Nieuw Guinea, dat nog geheel aan het begin van zijn ontwikkeling staat, waarvan een industriële werkzaamheid, met uitzondering van de petroleumindustrie, nauwelijks sprake is en de omstandigheden en mogelijkheden nog zo onzeker en zo onbekend zijn, dat slechts zeer grote en zeer kapitaalkrachtige lichamen het zich kunnen veroorloven uit eigen middelen zonder Overheidshulp de vele risico's te aanvaarden. Wij denken in dit hoofdstuk allereerst aan kleine en soms zeer kleine bedrijven, die niet op mijnbouw of op plantages gebaseerd zijn.

Het *slagen van een industrie of industrietje is van vele factoren afhankelijk*. Als de voornaamste zouden wij willen noemen:

- a. aanwezigheid en voor lange tijd veilig gestelde aankoopmogelijkheid of ontginningsmogelijkheid van *grondstoffen* in de naaste omgeving of *goedkoop* aan te voeren van verder weg;
- b. *consumptie- of afzetgebied* der geproduceerde artikelen, met vooruitzichten op groei, op N.G. zelf, met *lage vrachten* daarheen;
- c. gunstig gelegen *exportmarkten* (*lage vrachten* daarheen);
- d. aanwezigheid van voldoende lokale *arbeidskrachten*, zowel geschoold als ongeschoold; men bedenke, dat kleine verzorgende bedrijfjes meestal met enige tientallen arbeiders kunnen volstaan. Beschikbaarstelling van Europees leidend personeel met tropenervaring;

<sup>1</sup> In dit hoofdstuk zal bij allerlei artikelen en andere paragrafen af en toe naar condities in Suriname, tropisch Afrika, de Zuid-Pacific, enz. worden verwezen. De lezer vindt bovendien nog een speciale paragraaf over deze drie gebieden achterin dit hoofdstuk.

<sup>2</sup> Zonder daarop nader in te gaan, zij er hier aan herinnerd, dat er altijd oorlogsgevaar bestaat en ook reeds in tijden van dreiging een gebied er voordeel van heeft, als het enkele verzorgende bedrijfjes op eigen bodem bezit.



- e. redelijke *lonen*, die concurrentie met andere productiegebieden mogelijk maken;
- f. geen of lage *in- en uitvoerrechten*, respectievelijk op de tijdelijk benodigde bouwmaterialen en machines, op de grondstoffen en op het gereede product, vooral in de aanloopperiode; voorts niet te hoge ondernemingsbelastingen;
- g. goedkope *kracht-* en of *brandstofvoorziening*, met name van electriciteit, en, als zeker niet de minst belangrijke factor:
- h. kapitaal<sup>1</sup>;
- i. overheidsvoorlichting, met inbegrip van goede statistieken, en -krediet;
- j. overheidshulp door aankoop van producten van locale bedrijven<sup>2</sup>, b.v. met steunorders voor bouwmaterialen, en door goedkope leverantie van producten van overheidsbedrijven, als b.v. hout, en door goedkoop vervoer. Tenslotte hulp bij verkrijgen van een geschikt fabrieksterrein (zoals b.v. het Goudkust-gouvernement belooft);
- k. faciliteiten verlenen aan ondernemers uit het moederland, enz., die de mogelijkheid van bepaalde industrieën willen nagaan gedurende een kort bezoek;
- l. een gouvernement met stabiele wettelijke bepalingen, dat geen nodeloze pressie uitoefent tot aanstelling van inheems leidend personeel of tot het verkrijgen van de meerderheid der aandelen;
- m. Last not least de persoonlijke geschiktheid van de ondernemer!

Bij zeer grote schaarste van bepaalde artikelen zoals tijdens enige jaren na de laatste wereldoorlog kunnen industrieën tijdelijk slagen, ook al wordt aan vele der bovengenoemde factoren niet voldaan. Dit deed zich voor in Frans West Afrika, waar o.m. een visconserven-industrie ontstond, die ook exporteerde en vier fabrieken telde. Sinds de terugkeer der vrije concurrentie kwijnen zij.

De factor genoemd onder g werkt op Nederlands Nieuw Guinea enigszins remmend, omdat stookolie of steenkool moeten worden ingevoerd. Energie van watervallen, enz. is voorlopig niet te krijgen. De fabrieken moeten zich dus vestigen in de havens van invoer van de brandstof. Dit verschijnsel doet zich ook voor in Frans West Afrika, waar alleen bedrijven ontstaan zijn in de havens Dakar, Conakry en Abidjan (zie „Economische Voorlichting” van 11-9-'53 en 25-9-'53).

Aan de factor onder f wordt in Australisch Nieuw Guinea enigszins voldaan. Winst- en bedrijfsbelastingen ontbreken er en de invoerrechten zijn redelijk. De omzetbelasting, waar in Frans Afrika veel over geklaagd wordt, kent men daar ook niet.

<sup>1</sup> Uiteraard zal in Nederlands Nieuw Guinea transfer van de winst en repatriëren van het kapitaal naar Nederland steeds mogelijk zijn. Voor vreemd kapitaal is zulks wellicht niet altijd het geval. In Frans Tropisch Afrika bestaat deze zekerheid geenszins voor niet-Franse winsten en kapitalen; op de Goudkust daarentegen wel volgens een recente verklaring van Minister-president N'krumah (Maart 1954). Hij staat sterk op opleiding van Afrikaans personeel door Europese bedrijven.

<sup>2</sup> In Nederlands Indië gaf de centrale gouvernementsaankoopdienst (I.C.A.) een prijspreferentie van 10% aan inheemse producten.

De factor onder h veroorzaakt al terstond een splitsing in de aard der bedrijven, nl. in de *grootbedrijven*, welke beschikken over belangrijke financiële middelen, en de *kleinbedrijven*, welke slechts weinig of geen beginkapitaal hebben en welke, na een bescheiden begin, soms eerst met behulp van Overheidsvoorzichting en -krediet, tot geleidelijke uitbreiding zullen overgaan, indien gebleken is, dat het bedrijf levensvatbaarheid heeft verkregen.

In tegenstelling met de eerstgenoemde categorie, welke het benodigde *kapitaal* steeds van buiten zal aanvoeren, zal het *kleinbedrijf* in Nieuw Guinea zich somtijds kunnen baseren op inheems kapitaal, hetgeen nog vrijwel niet aanwezig is of, voor zover dit wel het geval is, in handen is van de niet-autochthone bevolking als b.v. bij de Chinezen en bij heel enkele Indische Nederlanders.

*Overheidskrediet* zal een rol moeten spelen of bankkrediet met Overheidsgarantie. Op deze wijze werkt b.v. in de Franse kolonie Dahomey de „Banque de Bénin”, die een gemengd bedrijf is, een z.g. „Société d'économie mixte”<sup>1</sup>.

Ook in *Suriname* met ca 200 000 inwoners speelt het krediet een rol. In 1950 begon daar de Maatschappij tot financiering van het nationaal herstel haar arbeid. Ultimo 1951 waren twaalf kredieten verleend tot een bedrag van Sur. f 1 miljoen = N.G. f 2 miljoen, waarvan negen voor landbouw, bosexploitatie en zagerij. Aan middenstandsbedrijfjes verleende zij Sur. f ½ miljoen aan kredieten via de Surinaamse Volkscredietbank. Deze was al in 1948 opgericht om de woekeraars met hun hoge rente te bestrijden, tot welk doel zij ook een pandhuisbedrijf opende.

Het Surinaamse gouvernement geeft in het 10-jaren plan (zie hier achter) blijken van bereidheid tot het stichten van *gemengde bedrijven*, tezamen met kapitaalgevers van buiten Suriname. Kort na de beëindiging van de inwendige strijd in Indonesië gaven daar ook én het Nederlandse kapitaal, én het gouvernement van Oost-Indonesië tekenen van bereidheid tot samenwerking bij het financieren van industrieën op fifty-fifty kapitaalsbasis (textiel, tabak, schoenen). Er zijn thans op Nieuw Guinea o.i. veel meer redenen voor zo'n samenwerking, dan in 1948 en 1949 in Oost-Indonesië. In de practijk blijkt er, voorzover aan schrijvers bekend, nog weinig van, met uitzondering van het scheepsreparatiebedrijf te Manokwari.

Het Gouvernement van Nederlands Nieuw Guinea heeft de afdeling Handel

<sup>1</sup> Men denke hier ook aan de *Algemeene Volkscredietbank*, die blijkens de Indische Verslagen van 1937 en 1938 op Java via het Fonds Kleine Nijverheid aan kleine bedrijfjes kredieten verleende. Zie „Economische Voorlichting” van 17-1-48. Ze gaf sinds 1936 subsidies aan heel kleine aardewerkbedrijfjes en zulke voor pannen, meubels, cocosgaren, enz., die geen voldoende onderpand konden geven aan gewone credietinstellingen. De gelden kwamen uit de Welvaartsbijdrage van Nederland. De subsidies werden vaak voor aankoop van grondstoffen gebruikt. Bedrijfjes op Nieuw Guinea zullen crediet nodig hebben voor bouw van een fabriekje en aankoop van machines. In Frans West Afrika moet het eigen kapitaaltje  $\frac{1}{2}$  à  $\frac{1}{3}$  bedragen van het bedrag, dat men leent, al naar de aflossing eerder of later moet geschieden. Sinds kort is op Nieuw Guinea een commissie tot bestudering van credietverlening onder garantie der overheid ingesteld. De Nederlandse Handel Maatschappij e.a. particulieren hebben er zitting in. De commissie brengt advies uit over alle credietaanvragen. Mr. Du Cloux stelde vroeger voor, een Stichting Kleinbedrijf op te richten, om dergelijke credieten te beoordelen.

van de Dienst voor Economische en Technische Aangelegenheden belast met de zorg voor de Nijverheid (één ambtenaar). In 1951 werden 12 bedrijfskredieten (kortlopend) verleend tot een totaal van f 223 000,-, meestal aan nutsbedrijfjes. In 1952 werden 2 kredieten verleend, tot een bedrag van f 16 000,-, één voor een scheepvaartbedrijfje en één voor een groente-exportorganisatie.

Ultimo 1952 stonden nog 10 kredieten à f 99 500,- uit.

Het belang der Papoea's brengt mede, dat het streven moet worden gericht op hun *inschakeling* in de industrie niet alleen als ondergeschikte werkkraft, maar tevens als toekomstige bezitters. Hoe meer zij deelnemen op allerlei wijzen, des te meer zullen zij profiteren van de verwerking en dus veredeling van eigen grondstoffen in eigen land. Export van grondstoffen en wederinvoer na veredeling elders, b.v. van klapperolie en zeep, maakt het leven op Nieuw Guinea duurder. Uiteraard zal lokale veredeling thans in veel gevallen nog niet lonen.

Voor het zo ver is, zullen nog vele jaren verlopen en zal nog zeer veel inspanning op allerlei gebied nodig zijn. Het is duidelijk, dat dit een langzaam proces zal en moet zijn, waarbij van de Overheid bij haar opvoedende taak veel zal worden geëist op het gebied van *onderwijs* (vooral vakonderwijs), *technische en economische voorlichting*, "*planning*", de bovengenoemde *financiële steun*, enz. Het Surinaamse 10-jarenplan voorziet bij de opvoedingstaak ook in uitbreiding der industrie. Men leze voorts het hierachter medegedeelde over de Belgische Congo.

Gaan wij na, welke van de hiervóór genoemde essentiële factoren voor een welslagen ener kleine industrie in Nieuw Guinea aanwezig zijn, dan kunnen wij het volgende vaststellen.

#### A. GRONDSTOFFEN TER BEREIDING VAN GEREDE PRODUCTEN OF HALFFABRICATEN

Er is van Nieuw Guinea nog zo weinig bekend, dat van een inzicht in de aanwezige natuurlijke rijkdommen van bovengenoemde soort geen sprake is. Voor dat men daarover een enigszins gefundeerd oordeel kan hebben, zal nog zeer veel *geëxploreerd* moeten worden en, gezien de grote afstanden en de ontoegankelijkheid van het gebied, zullen hiermede vele jaren gemoeid zijn en hiervoor grote bedragen moeten worden uitgegeven. Men kan zeggen, dat voor bouwmaterialen, als cement, bakstenen, pannen, alsmede voor houten huizen, meubelen en voor spijsvet- en zeepfabricage, wel grondstoffen aanwezig zijn; ook zeevis is beschikbaar. Suriname bezit daarboven nog kaolien (fijn keramiek), glaszand, citrusfruit, e.d., maar is overigens even grondstofarm als Nieuw Guinea.

Intussen is men er niet met het constateren, dat er bepaalde rijkdommen aanwezig zijn, maar moet tevens bewezen worden, dat zij in dergelijke hoeveelheden en kwaliteiten voorkomen, dat zij, met inachtneming der productie- en transportkosten naar een afvoerhaven, *werkelijk economisch* kunnen worden geëxploiteerd.

De geografische ligging speelt hierbij uiteraard een belangrijke rol. Veel houtvoorraden komen b.v. niet in aanmerking, omdat zij te ver van de bewoonde kusten liggen of te hoog in de bergen (araucaria's).

#### B. PLAATSELIJK CONSUMPTIEGEBIED

Dit is in het dunbevolkte Nieuw Guinea vooralsnog niet belangrijk. Door de grote verspreiding der Papoea's, hun uiterst bescheiden behoeften en hun geringe koopkracht bepaalt zich hun potentiële consumptie tot de primaire levensbehoeften, als kleding en voeding, wat gereedschappen, huisraad, als meubels, aardewerk, e.d., en genotmiddelen, als tabak, en dit geldt dan nog voornamelijk voor de meer ontwikkelde streken in het noorden en westen van Nieuw Guinea, waar reeds geruime tijd contact bestaat met het Westen. Dit impliceert, dat, wil men een industrie van enige omvang opbouwen, deze zich richten moet op de *export*. Deze gedachte zit vóór bij de triplexfabriek en de kenafvezel-industrie (roselle-vezel), die de Australische Regering thans ten behoeve van de verpakking van Australië's wolexport in het leven wil roepen in Papua (zie onder „Zakkenindustrie” hierachter). Ook fabricage van schepen, looistof, geraspte cocosnoot, papaïne en agar-agar, als hierachter besproken, zal zich op export moeten baseren.

Ook in Suriname is gebleken, dat de industrietjes, die men daar tot stand bracht, alleen door export tot enige groei konden komen, zoals de confectie. Het bevolkingscijfer is daar echter onder de 200 000 en dus nog kleiner dan op Nieuw Guinea. Men denkt er voorts aan exportbedrijfjes voor grof- en fijnkeramiek, hardboard, glas.

Hiernaast bestaat echter steeds de wenselijkheid kleine industrieën te vestigen, welke zoveel mogelijk voorzien in de bestaande *locale behoeften* der bevolking, der Overheid en van die der reeds gevestigde en te vestigen grote ondernemingen, waarbij de Nederlandsche Nieuw Guinee Petroleum Maatschappij (N.N.G.P.M.) voor de uitbreiding dezer behoeften van overwegend belang is. Uit de aard der zaak zal deze kleinindustrie zich in de toekomst in de eerste plaats vestigen in dichtbevolkte gebieden, als het Manokwari-district met 6400 zielen, Biak of Onin, of het complex van Hollandia-stad en Hollandia-haven met ca 10 000 zielen, waaronder 5 500 à 6 000 Europeanen. Ook zal men het eerst studie moeten maken van die artikelen, waaraan reeds behoefte bestaat en welke van elders worden ingevoerd, b.v. klapperolie en ander voedsel, tabaksartikelen, stenen, pannen, lucifers, zeep, limonade, bier, meubelen e.d. Ook confectie, schoenen en cocosvezelmatten komen wellicht in aanmerking. *Invoervervanging* moet altijd het eerste doel zijn bij locale nijverheid en vooral de vervanging van onmisbare of heel dure invoergoederen, als b.v. bouwmaterialen, enz., waarop thans hoge vrachten (aanvoerkosten) drukken. Deze vervanging zou de bekende duurte op Nieuw Guinea kunnen verminderen.

Door een dergelijk streven zou tevens vermeden worden, dat de economische structuur op een te eenzijdige basis zou komen te staan.

Niet alleen dat de duurte aan een nieuwe, op de lokale behoeften gerichte industrie goede kansen geeft, maar bovendien bestaat de mogelijkheid, dat hierdoor de inheemse bevolking geleidelijk tot zelfwerkzaamheid, het dragen van verantwoordelijkheid, en het voeren van beheer wordt opgevoed.

#### C. EXPORTMARKTEN EN VRACHTEN

Voor export van industriële producten gelden dezelfde noodzakelijke factoren als ten opzichte van copra, copal, enz. Hij zal in niet te kleine hoeveelheden moeten plaats vinden, rechtstreeks van de Nieuw Guinea-havens, en bovendien in een zodanige productiefase, dat transportkosten voor onnodig volume en gewicht zoveel mogelijk worden vermeden. Dit impliceert dus, als ideale toestand, de aflevering als gereed, of direct marktwaardig, product.

Zoals de situatie thans is, komen hiervoor op het ogenblik slechts aardolie en t.z.t. hout en misschien later enige andere mijnbouwproducten in aanmerking. In elk geval zullen de vooruitzichten van Nieuw Guinea zeer veel gunstiger moeten zijn en zal bovendien nog een lange tijd moeten verlopen voordat van export van andere, in dit hoofdstuk bedoelde industrieproducten sprake kan zijn. Een uitzondering hierop maken wellicht visconserven, looistof, knopen, cocosolie, geraspte cocosnoot, e.d., voor welke de grondstofbasis zeer goed zou kunnen blijken. Suriname heeft voor zijn fabrieks-industrie, behoudens triplex en enige confectie, ook nog geen export gevonden.

*Vrachten.* Van zeer veel belang voor de ontwikkeling der industrie zullen de aanvoerkosten, d.w.z. de tarieven voor scheepsvrachten zijn, niet alleen voor de export vanuit de grote afscheephavens van Nieuw Guinea, *maar ook die voor het binnenlandse vervoer naar de afscheephavens.*

De lokale scheepsvrachten zullen zeker een "handicap" vormen; deze zullen wel steeds op een hoog peil liggen, zoals trouwens ook in Indonesië en Suriname het geval was en is. Zo is de lokale vracht Sorong-Merauke, b.v. voor hout of cement ca  $\frac{1}{4}$  of  $\frac{1}{3}$  van de vracht Nieuw Guinea-Europa, ofschoon de afstand slechts een paar procenten van de afstand tot Europa bedraagt. Toch is elk fabriekje op de Nieuw Guinea-kust, gezien de kleine en zeer verspreide bevolking, aangewezen op het gehele gebied en dus op lang transport over zee. Intussen is er alle reden om aan te nemen, dat de K.P.M. bonafide fabriekjes wel enige jaren met speciale tarieven zal willen steunen. Bij te veel werken op export kan een industrietje bij stijgen der oceaانvrachten te gronde gaan (zie bij „cocosvezel"). Bij concessies op vrachttariefg gebied, b.v. met behulp van gouvernementshulp, kunnen soms verafgelegen grondstoffen worden gebruikt. Zo krijgen de textiel-fabrieken te Dakar in Frans West Afrika hun katoen per spoor van de 1000 km ver gelegen landbouwstreken langs de Niger.

D. ARBEIDSKRACHTEN<sup>1</sup>

De bevolking van Nieuw Guënea is gering in aantal (1 à 2 mensen per km<sup>2</sup>) doordat nog maar kort geleden en ook nog maar voor een deel van het gebied de gewoonten van oorlog tegen andere stammen en van het koppensnellen uitgeroeid zijn door het Europese bestuur. Verder is de goed vooruitgaande medische hulp nog steeds onvoldoende (zie hoofdstuk „Gezondheid”). Evenals in tropisch Afrika wordt de bevolking in haar arbeidsprestaties geremd door de slechte gezondheidstoestand en voorts door slechte voeding (in Afrika spreekt men van ondervoeding), door armoede en door onwetendheid.

Zo vormen ook in Nieuw Guënea de arbeidskrachten een der moeilijkste problemen, welke de bevordering van een enigszins belangrijke industrie aldaar met zich brengt. In het hoofdstuk „Arbeid” wordt dit vraagstuk uitvoerig behandeld door Mr Filet. Hierin wordt vermeld, dat door de grote verspreiding der bevolking over het gehele gebied in tal van kleine dorpsgemeenschappen slechts geringe aantallen werkkrachten uit de binnenlanden naar de centra aan de kust kunnen worden aangetrokken zonder het risico te lopen, dat het leven der Papoea's in de dorpen geheel wordt ontworteld.

Van de op ongeveer 0,7 miljoen geschatte bevolking zijn tot nu toe slechts ± 385 000 zielen<sup>2</sup> onder bestuur en volgens de berekening van Mr Filet zouden hiervan hoogstens 12 000 „werkbare” mannen zonder al te groot bezwaar buiten hun kampong kunnen worden te werk gesteld. Daarbij vorderen het Gouvernement en ook het Leger zeer grote aantallen voor zich zelf op (bij het Leger een tijd geleden 550 man en bij de Marine 284).

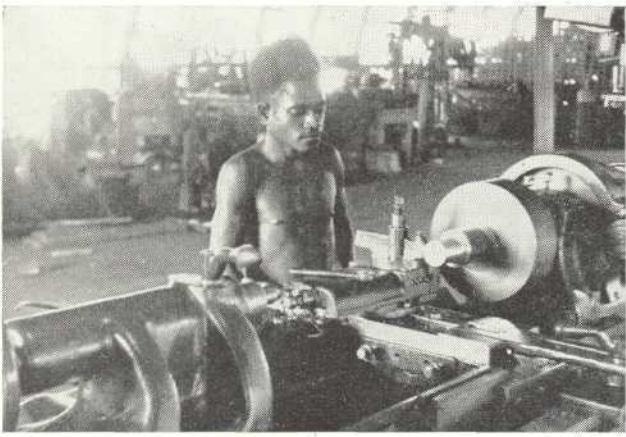
Hierbij is het, om het stamverband niet te verbreken, nog nodig, dat deze periodiek naar hun kampong terugkeren. Bovendien missen deze van de binnenlanden aan te voeren mensen elke scholing, zodat er nog een zekere trainingstijd nodig is alvorens zij, zelfs voor eenvoudig werk, geschikt zijn. Het bijna ontbreken van goede *vaklieden* maakt deze zaak nog moeilijker. Een industrie, welke een zekere omvang heeft, zou dus al terstond zijn aangewezen op werkkrachten, afkomstig van Indonesië of van elders (Singapore, Japan, Siam). Hier verdient eventueel een beroep op de E.C.A.F.E. en de I.L.O. de aandacht. Deze organisaties werken mee aan het opleiden van goede arbeidskrachten in Oost-Azië<sup>3</sup>.

Hieraan zijn echter weer verschillende bezwaren verbonden. Niet alleen dat er bij de Indonesiër al weinig neiging bestaat zich in Nieuw Guënea te vestigen, ook

<sup>1</sup> Deze paragraaf dient tevens ter aanvulling van hoofdstuk Arbeid in dit werk met meer recente gegevens.

<sup>2</sup> In 1953 390 000.

<sup>3</sup> De meestal nodige middelbaar technische krachten zullen de moederlanden wel voorlopig blijven leveren aan de afhankelijke gebieden, om niet te spreken van eventueel vereiste academici. Als in de toekomst onze taal meer door de Papoea's gesproken wordt, verdient het idee van vakopleiding in Nederland o.i. ernstige overweging. In het rapport van de „Mission of United Kingdom Industrialists” over industrie in Jamaica enz. (Lit. 44) wordt op blz. 45 ook de opleiding van West-Indische vakleerlingen in Engeland aanbevolen.



de Indonesische Regering zal, nu Nieuw Guinea onder Nederlands beheer blijft, voorlopig zeker elke medewerking in dit opzicht afwijzen. Als principieel bezwaar komt nog hierbij, dat door de vooralsnog geringe ontwikkeling van de doorsnee Papoea het gevaar essentieel is, dat deze economisch niet tegen de vreemde-ling is opgewassen en niet aan bod komt.

Toch is het een der voornaamste doelstellingen der Overheid de autochthone bevolking in staat te stellen op de duur zelf de teugels in handen te kunnen nemen.

Bij de oplossing van het arbeidersvraagstuk zullen de *zending* en de *missie* door haar opvoedende activiteit van grote invloed zijn. Maar ook de N.N.G.P.M., al is deze gedwongen door gebrek aan lokaal beschikbare krachten waar mogelijk vaklieden van Indonesië of elders te betrekken, draagt er zeer veel toe bij, dat er



Foto 1. Hollandia, Nederlands Nieuw Guinea, Sept. 1948: draaibank, bediend door een Papoea.

Foto: Ball, 1948

Foto 2. Papoea's op de goederenbasis van het Amerikaanse leger te Hollandia, Sept. 1948; Manuel Tufuway, van Sarmi, is Goedang-klerk in bedrijfsmagazijn (goedang = goederenloods).

Foto: Ch. Ball

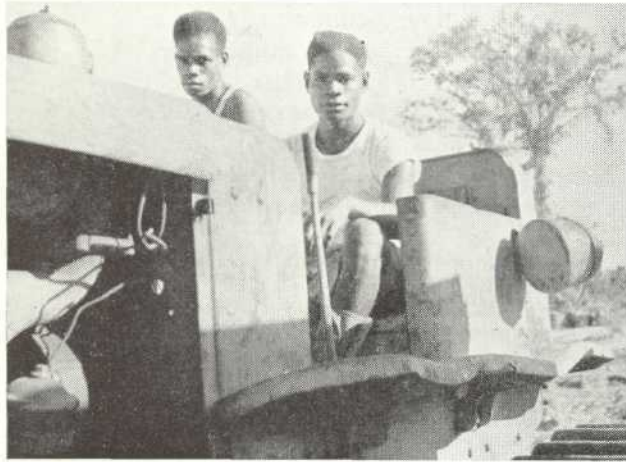


Foto 3. Papoea tractorbestuurder en helper, op een Allis Chalmers D 7 van het Boswezen. Stammen van over zee aangekomen houtvlootten worden daarmede van het strand op het droge getrokken ter verder transport naar de zagerij. Goede technische opleiding levert zeer bruikbare Papoea-werkkrachten op. 1952.

Foto: Ir. J. F. Zieck

geleidelijk aan Niet alleen dat dienst op een samenleving en raken, deze m mogelijk in t in dienst op 1 M

Zo heeft zij leiding in aller verder naar ho

Deze factoren inzicht een uitg een veel sneller mogelijk zou zi een tractor-best tot de oliecentr over het gebie het ook dat z steeds de groot van nieuwe get leveren <sup>1</sup>.

Wanneer wij gelijken met da anders is. De oo *Australia policy* enerzijds veel m meer moest insc training school

Suriname, ov heeft ook een a

In Nederland nesiërs aangevo gestimuleerd.

Het voorbeeld situatie mettertj het onder bestu

<sup>1</sup> De arbeidsproduct geschat op  $\frac{1}{6}$  à  $\frac{1}{4}$

<sup>2</sup> In Papua is ze wette op hetzelfde neer.



geleidelijk aan een inheemse kern van vakkundige arbeiders zal ontstaan. Niet alleen dat de Papoea's (de N.N.G.P.M. had er op 1 Maart 1954 3676 in dienst op een totaal van 5625 arbeiders) onder de invloed van een moderne samenleving en van een uitstekende organisatie aan regelmatig werk gewend raken, deze maatschappij tracht sinds 1950 de inheemse krachten zoveel mogelijk in te schakelen en besteedt zorg aan hun opleiding (310 Europeanen in dienst op 1 Maart 1954).

Zo heeft zij te Sorong een *bedrijfschool* opgericht, waar onder deskundige leiding in allerlei vakken wordt onderwezen. Voor vakonderwijs verwijzen wij verder naar hoofdstuk Onderwijs blz. 315-318.

Deze factoren en tevens de gelukkige omstandigheid, dat de Papoea naar veler inzicht een uitgesproken technische aanleg heeft, werken samen om de Papoea in een veel sneller tempo uit zijn primitieve levensstaat op te heffen dan normaliter mogelijk zou zijn. Men zie de foto's 1 en 3 van een bankwerker te Hollandia en een tractor-bestuurder. Het is duidelijk, dat de invloed hiervan niet beperkt blijft tot de oliecentra (Sorong, Klamono, Steenkool en Wasian), maar zich verder over het gebied verspreidt. Het is bekend, dat grote ondernemingen, zij het ook dat zij aanvankelijk werkkrachten van buiten moeten aantrekken, steeds de grootste *stimulans* geven voor snelle openlegging en ontwikkeling van nieuwe gebieden. Foto 2 toont, dat de Papoea's ook kantoorkrachten gaan leveren <sup>1</sup>.

Wanneer wij het werkkrachtenprobleem in Nederlands Nieuw Guinea vergelijken met dat van *Australisch Nieuw Guinea*, dan blijkt, dat de positie daar anders is. De oorzaak daarvan is, dat door de in deze kolonie <sup>2</sup> toegepaste "*white Australia policy*" immigratie van andere gekleurde rassen is verboden, zodat men enerzijds veel meer Europeanen in dienst nam en anderzijds de Papoea's zelf veel meer moest inschakelen en activeren. Men zie de foto no. 6 op pag. 445 (technical training school voor inheemsen te Port Moresby).

Suriname, over welks industrie wij hierachter af en toe iets zullen mededelen, heeft ook een arbeiderstekort en gebrek aan goedkope energie.

In Nederlands Nieuw Guinea werden tot 1950 voor de tussenposities Indonesiërs aangevoerd, waardoor de opleiding der inheemse bevolking minder werd gestimuleerd.

Het voorbeeld van Australisch Nieuw Guinea geeft echter vertrouwen, dat de situatie mettertijd ook in ons gebied belangrijk gunstiger kan worden, naarmate het onder bestuur brengen van het gebied vordert.

<sup>1</sup> De arbeidsproductiviteit wordt door de Directie der triplexfabriek te Bulolo op 900 m boven zee geschat op  $\frac{1}{6}$  à  $\frac{1}{8}$  van die van Europeanen.

<sup>2</sup> In Papua is ze wettelijk vastgelegd, in het Territory of New Guinea kon dit niet, doch komt de practijk op hetzelfde neer.



Ter illustratie de volgende cijfers:

*Territory of New Guinea:* <sup>1 3</sup>

Aantal inheemse werkkrachten in dienst:

op 30 Juni 1948 . . . . .	25 924
op 30 Juni 1949 . . . . .	30 219
op 30 Juni 1950 . . . . .	32 251
op 30 Juni 1951 . . . . .	34 419
op 30 Juni 1952 . . . . .	35 838

waarvan op 30 Juni 1951:

in Gouvernementsdienst . . . . .	8 409 <sup>4</sup>
bij particulieren onder contract . . . . .	6 513
bij particulieren zonder contract . . . . .	19 497

Bovendien waren op 30 Juni 1951 nog . . . . . 1 246  
inheemsen in dienst bij de *politie*.

Dus in totaal op 30 Juni 1951. . . . . 35 665

Er waren op 30 Juni 1951 nog ca. 2100 *werkkrachten te kort*.

*Territory of Papua:* <sup>2 3</sup>

Aantal inheemse werkkrachten in dienst:

op 30 Juni 1948 . . . . .	11 467
op 30 Juni 1949 . . . . .	13 265
op 30 Juni 1950 . . . . .	15 934
op 30 Juni 1951 . . . . .	17 094
op 30 Juni 1952 . . . . .	21 074

waarvan op 30 Juni 1951:

in Gouvernementsdienst . . . . .	4 339 <sup>5</sup>
bij particulieren onder contract . . . . .	2 679
bij particulieren zonder contract . . . . .	10 076

Bovendien waren er op 30 Juni 1951 nog . . . . . 1 620  
inheemsen in dienst bij de *politie*.

Dus in totaal op 30 Juni 1951. . . . . 18 714

Het *tekort aan werkkrachten* op 30 Juni 1951 werd berekend op 687 man.

Uitgezonderd de politiemacht, zijn er dus voor beide gebieden tezamen rond

<sup>1</sup> Annual Reports 1948-1949 en 1949-1950 Territory of New Guinea, Lit. 2.

<sup>2</sup> Annual Reports 1948-1949 en 1949-1950 Territory of Papua, 3.

<sup>3</sup> Annual Reports 1950-1951 Territories of New Guinea en Papua, 4.

<sup>4</sup> De cijfers voor Juni 1952 zijn resp. 8587, 16 405, 10 846, 1324, 35 838.

<sup>5</sup> De cijfers voor Juni 1952 zijn resp. 5118, 8083, 7873, 1116, 21 074.

51 500 Papoea's in dienst op een totale bevolking van ongeveer 1 500 000 mensen, waarvan er thans rond 1 miljoen onder direct bestuur zijn.

Zoals reeds gezegd, wordt voor Nederlands Nieuw Guinea de bevolking geschat op ca. 0,7 miljoen, waarvan thans  $\pm 385\ 000$ <sup>1</sup> onder direct bestuur staan. Na verloop van tijd kan dus het beschikbare aantal werkzame mannen in Nederlands Nieuw Guinea belangrijk worden opgevoerd en door bestuursuitbreiding en door uitbreiding van de medische dienst, waarbij in aanmerking moet worden genomen, dat de bezwaren tegen de onttrekking van mannen uit hun dorpen voor de gebieden bij de hoofdplaatsen in zeer verminderde mate gelden, omdat zij dan elke week thuis kunnen komen (zie hoofdstuk „Arbeid”).

LONEN<sup>2</sup>

Het behoeft geen betoog, dat vooral in de aanvang de prestaties der Papoea's verre achter zullen staan bij die der werkkrachten bij overeenkomstige bedrijven elders.

Willen de op te richten locale bedrijfjes levensvatbaarheid verkrijgen en tegen concurrentie zijn opgewassen, dan zullen de lonen in verhouding moeten staan tot de *prestaties* en zijn aangepast aan het bestaande levenspeil der omgeving. Het is economisch onjuist om reeds voorschot te nemen op een betere levensstandaard, waarvoor de voorwaarden nog moeten worden geschapen.

Het loonpeil in Nieuw Guinea is niet overal gelijk; het varieert naar het gebied en de levensomstandigheden. Het wordt niet beïnvloed door het rasverschil, maar alleen door de bekwaamheid van de werknemer. Doordat de prestatie van de Papoea in het algemeen minder is dan die van de amberie (vreemdeling), valt hij in een lagere loonklasse, maar naarmate zijn vakkennis en tempo toenemen, zal zijn loon stijgen.

Wij laten hieronder een overzicht volgen van de maandlonen, welke in 1950-1952 werden betaald aan de *werknemers in Gouvernements- en particuliere dienst*, incl. die van Indo-Europese landaard, die op contract van een jaar handenarbeid verrichten, en aan inheemse werkkrachten op mondelinge of schriftelijke overeenkomst van ½ jaar (ontleend aan: Rapport in zake Nederlands Nieuw Guinea over 1950, uitgebracht aan de Verenigde Naties, alsmede idem 1951 en 1952, bijlage XXII): (Zie tabel op blz. 398 bovenaan).

Ondanks de moeilijke vergelijkbaarheid geven wij hieronder enige uurlonen in Surinaamse centen, die gelden bij de *Surinaamse Bauxiet Maatschappij*: fabrieksarbeider 52 ct per uur, chauffeur 70 ct, machinist 70 à 100 ct, timmerlieden en smeden 65 à 85 ct, bulldozer-operateur 80 ct, graafmachine-operateur 90 ct, enz., loopjongens 15 à 45 ct.

<sup>1</sup> In 1953 390 000.

<sup>2</sup> Vergelijk de paragraaf „Koopkracht van inheemsen” in hoofdstuk Handel.

Gemiddeld maandloon in geld. Daarnaast verstrekt men vrije kost (rijst + groente + vlees of vis) en vrije inwoning en vrije geneeskundige behandeling (voedingskosten per hoofd f 42,- tot f 117,- per maand in de jaren '51 en '52)

In Gouvernements- en (of) particuliere dienst	Over 1950	Over 1951, 1952 en 1953
Werklieden (ongeschoolde) . . . . .	f 26,- <sup>1</sup>	f 25,- tot f 30,-
Bedienden . . . . .	—	20,- tot 60,-
Fabrieksarbeiders . . . . .	40,- <sup>1</sup>	40,-
Mandoers (ploegbazen) . . . . .	40,- <sup>1</sup>	40,-
Klerken . . . . .	65,- <sup>1</sup>	65,-
Chauffeurs . . . . .	65,-	65,-
Machinisten . . . . .	125,-	125,-
Leerling-mecaniciens . . . . .	75,-	75,-
Mecaniciens . . . . .	120,-	120,-
Timmerlieden . . . . .	120,-	120,-
Smeden . . . . .	120,-	120,-

Ongeschoolde werklieden 55 ct of minder.

100 Surinaamse centen = 200 Nieuw Guinea centen.

De Surinaamse lonen zijn relatief hoog, vergeleken met de gebieden in de omgeving en vormen, méér dan op Nieuw Guinea, een moeilijkheid bij de uitbreiding der nijverheid aldaar.

In *Australisch Nieuw Guinea* zijn de *minimumlonen* voor de inheemse krachten, die een arbeidscontract met een particuliere ondernemer hebben aangegaan, *per ordonnantie* vastgesteld. Daarbij is voorgeschreven, dat de arbeider vrije voeding, kleding, huisvesting en geneeskundige hulp wordt verstrekt, benevens "equipment" (dekens, borden, lepels, muskietennet), ook voor zijn vrouw en kinderen, indien dezen zich bij hem hebben gevoegd. Al deze emolumenten zijn nauwkeurig omschreven en gedetailleerd.

Bedroeg voordien het voorgeschreven *minimumloon* voor ongeschoolde arbeiders 5 shilling per maand en voor geschoolde arbeiders 10 shilling per maand, bij de "Native Labour Ordinance" van 1946<sup>2</sup>, welke voor de beide Territories geldt, werden de volgende minima per maand vastgesteld:

*Ongeschoolde krachten:*

1ste jaar . . . . .	£A 0.15.- per maand
2de jaar . . . . .	£A 1.-.-
3de jaar . . . . .	£A 1.10.-

<sup>1</sup> Deze 4 cijfers bedragen in Nederland minstens f 216, f 216, f 325 en f 225 in typische plattelandsgebieden, doch bij ons is geen vrije voeding, die men minstens op f 60 per maand moet stellen.

<sup>2</sup> Deze ordinance werd enige malen gewijzigd en thans overweegt men volgens Drs De Boer weer een algehele herziening.

<i>Halfgeschoolde krachten</i> . . . . .	£A 1.- tot £A 5.-	} naar gelang van diensttijd.
b.v. rubbertappers . . . . .	£A 1.- tot £A 2.-	
ziekenoppassers . . . . .	£A 1.- tot £A 3.-	
chauffeurs . . . . .	£A 1.- tot £A 5.-	
helpers in de zagerij . . . . .	£A 1.- tot £A 5.-	
<i>Geschoolde arbeiders</i> . . . . .	£A 12.-	

Hierboven komen dan nog de bovengenoemde emolumenten.

In de praktijk liggen de betaalde lonen *boven* de vastgestelde minima en er is in het algemeen weinig verschil tussen de lonen van onder arbeidscontract werkende arbeiders (indentured labour) en die der vrije arbeiders (non-indentured labour). Een en ander moge blijken uit het volgende vergelijkende overzicht betreffende de gemiddelde betaalde lonen per maand: <sup>1</sup>

	In dienst van		
	Overheid	particulieren	
		1949-1950	1949-1950 contract (indentured)
Territory of New Guinea:			
"Plantation Labourers" . . . . .	£A 1. 3. 5	£A 0.15. 9	£A 0.18. 6
"General Labourers" . . . . .	1. 3. 6	0.19.10	1. 2. 4
Mijnwerkers (miners' labourer) . . . . .	—	0.17. 2	1. 2. 4
Timmerlieden (carpenter) . . . . .	4.13. 9	5. 1. 6	9. 4. 6
Chauffeurs (motor transport driver) . . . . .	3. 4. 4	2.17.10	4. 8. 6
Zagerij-arbeiders (sawyer) . . . . .	1.12. 7	0.16. 4	1. 6. 0
Huisbedienden (mann.) (domestic) . . . . .	1. 2.10	1. 2. 0	1. 9. 1
Ziekenoppassers (mann.) (medical orderly) . . . . .	4. 7. 0	1. 0. 0	2. 7. 0
Territory of Papua:			
"Plantation Labourers" . . . . .	1. 2. 6	0.19. 2	1. 0. 7
"General Labourers" . . . . .	1. 3. 6	0.19. 8	1. 1. 1
Mijnwerkers . . . . .	—	0.18. 8	1.11. 0
Timmerlieden . . . . .	4. 5. 8	2. 7. 6	5.17. 4
Chauffeurs . . . . .	4.12. 1	3. 6. 0	5.14. 1
Zagerij-arbeiders . . . . .	1. 7. 6	0.19. 0	1. 5. 0
Huisbedienden (mann.) . . . . .	1. 6. 3	1. 9. 6	1.12. 2
Ziekenoppassers (mann.) . . . . .	4.15. 0	1.12. 6	2. 5. 8

Bij de Native Labour Ordinance 1950, welke 1 Januari 1951 in werking trad, werd het contractsysteem vervangen door overeenkomsten tussen werkgever en werknemer. Waar de arbeidscontracten slechts voor maximaal 12 maanden

<sup>1</sup> Annual Reports 1949-1950 en 1950-1951, Territories of New Guinea (resp. blz. 121 en blz. 126) en Papua, Lit. 2 en 3. De hieronder vermelde gegevens kunnen tevens worden beschouwd als een aanvulling van het Hoofdstuk „Arbeid” van Mr Filet, die niet in de gelegenheid was zijn bijdrage met nieuwere gegevens bij te werken.

mochten worden gesloten, waren er na einde 1951 vrijwel geen arbeiders meer onder contract werkzaam.

Op 30 Juni 1951 golden de volgende lonen <sup>1</sup>:

	Bestuur	Particulieren		
		Contract	Overeenkomst	Vrij
<i>Territory of New Guinea:</i>				
"General Labourers" . . . . .	£A 1. 5. 0	£A 0.15. 6	£A 0.16. 3	£A 1. 5. 0
Timmerlieden . . . . .	5. 0. 0	1.15. 0	3.18. 5	9.10. 0
Chaufeurs . . . . .	3.10. 0	2.19. 2	4.19. 0	5. 0. 0
Zagerij-arbeiders . . . . .	1.10. 0	—	—	1. 6. 0
Huisbedienden (mann.) . . . . .	1.15. 6	0.18. 5	1. 0. 3	2. 0. 0
Ziekenoppassers (mann.) . . . . .	4.10. 0	1. 0. 0	1.10. 0	2.10. 0
<i>Territory of Papua:</i>				
"General Labourers" . . . . .	1. 5. 0	0.19.10	1. 0. 9	1. 5. 0
Chaufeurs . . . . .	4.10. 0	3. 3. 4	4.15. 0	5.10. 0
Zagerij-arbeiders . . . . .	1.10. 0	—	—	1. 5. 0
Huisbedienden (mann.) . . . . .	1.16. 0	1.11. 9	1.11. 2	2. 0. 0
Ziekenoppassers (mann.) . . . . .	4.10. 0	1.10. 0	1. 7. 6	2.10. 0

benevens de voorgeschreven emolumenten, als voeding, kleding, "equipment" en geneeskundige behandeling, als hiervóór werd vermeld.

Ofschoon het steeds moeilijk is om het bestaande loonpeil in verschillende landen onderling te vergelijken in verband met afwijkende omstandigheden en koopkracht van de munteenheid, zou de conclusie kunnen worden getrokken, dat de betaling in Nederlands Nieuw Guinea hoger is, ondanks de verstrekking van bovengenoemde voeding en "equipment" aan de arbeider van Australisch Nieuw Guinea als loonbestanddeel <sup>2</sup>.

#### F. INVOERRECHTEN

Nog steeds gelden op Nederlands Nieuw Guinea de douanebelastingen e.a. belastingen van het voormalige Nederlands Indië <sup>3</sup>. Zij zijn gemaakt voor verder ontwikkelde gebieden en zijn ongeschikt, ook volgens Drs Ridder in het financieële hoofdstuk, voor ons geval. Daarom is een grondige wijziging door het Gouvernement in studie genomen, dat aldus o.a. de bestaande duurte bestrijden wil.

<sup>1</sup> Annual Reports 1950-1951; Territories of New Guinea en Papua; 4.

<sup>2</sup> In April 1954 waren volgens de minister Hasluck de lonen voor ongeschoolde particuliere arbeiders in het *Bulokogebied* in het binnenland, op 900 m hoogte 18s 11d per maand, doch de rantsoenen en "issues" bedragen daarnaast nog, wegens dure aanvoer, £A 7/7/11 en de medische uitgaven 9s 3d per maand. In dit gebied van goud- en triplexindustrie schat men de *arbeidsproductiviteit* van de Papoea op  $\frac{1}{8}$  à  $\frac{1}{10}$  van die van de Europeaan.

<sup>3</sup> Zie Lit. 33a.

Voor de industrie op Nieuw Guinea zijn alleen de *invoer*rechten van belang, omdat zij prijs- en loonverhogend werken, ook bij de grondstoffen.

Bijzondere *uitvoer*rechten op fabrieksartikelen bestaan niet, wel het algemene *uitvoerrecht* van 8%, dat elk fabrieksartikel treft. Het uitvoerrecht op bevolkingsproducten slaat slechts op bosproducten en is voor eventuele industriële export van geen belang. De fiscus ontleende in 1952 aan de invoerrechten een bate van f 5 328 700,-. Voorts wordt bij invoer, resp. uitvoer een *statistiekrecht* van 1% resp. 3/8% incl. retributie deviezen-instituut geheven en men mag hopen dat er eerlang goede statistieken zullen komen, die nauwkeurige invoercijfers geven. Hierachter zal blijken, dat dit thans nog niet het geval is. Bovendien heft men in sommige plaatsen *goederengeld* (f 0.50 p. 100 kg) en tenslotte zijn er inklaringskosten.

*Accijnzen* zijn van belang voor eventuele fabrieken van tabaksartikelen als sigaren en sigaretten en bij toekomstige bierbrouwerijen; de accijns wordt echter eveneens geheven, naast en boven het gewone invoerrecht, van *ingevoerde* suiker, sigaren<sup>1</sup>, sigaretten<sup>1</sup> en bier (bij deze drank treedt het gewone invoerrecht in de plaats van de binnenlandse accijns). In 1952 brachten de accijnzen f 4 247 700,- op. De accijnzen op petroleum, gasoline en benzine, resp. f 3,50 en f 10,— per hl, maken de energievoorziening duurder.

De invoerrechten zijn *nihil* voor *ruwe grondstoffen* als stammen, ongeschaafde planken en idem balken; betonijzer, plaatijzer en profielijzer, indien onbewerkt en niet afgestapeld; voorts voor ongelooide huiden en ongeverfde katoenen weefgarens. Voor allerlei eerste levensbehoeften heft men echter rechten, behalve voor rijst.

Er wordt recht geheven naar gewicht, volume of per stuk (eieren, vee) bij ca 20 artikelen, overigens naar de *waarde* en wel:

6% van *productiemiddelen*, als: machines, gereedschappen (al of niet mechanisch), auto's, trucks, wegebouwmachines, lucifers; en van *halfabrikaten* en dergelijke als: ijzerconstructies, pijpen, dakijzer, eenvoudige bakstenen, dakpannen en tegels, geschaafde balken en planken. Cement en zout hebben specifieke rechten, die op ca 2%, resp. 10% neerkomen.

Dit recht is een zware belemmering voor nieuwe industriële installaties, die men in Nieuw Guinea zou willen oprichten. Suriname verleent veelal vrijstelling van invoerrecht aan nieuwe industrieën en stelt zelfs harde valuta beschikbaar voor de aankoop van de uitrusting, indien noodzakelijk (Jaarverslag Surinaamse Bank, 1950, blz. 11);

12% van *gewone (niet luxe) verbruiksgoederen*, als: kantoormeubelen en prefabhuizen; consumptieartikelen, als: margarine, kaas, melk, boter, verse groenten, meel, suiker, katoenen stukgoed, eenvoudige confectie, zeep, scheerzeep.

20% van *luxe verbruiksgoederen*, als: lederen schoenen (!), meubelen (!), limonade, mooie kwaliteit confectie, zijde; verder van vrieskamerboter, -groente en -vlees,

<sup>1</sup> Accijnsbedrag 40 resp. 60% van kleinhandelsprijs, met inbegrip van de belasting.



modewaren, kramerijen, vleesconserven (!) (bij deze groep van goederen is de ongeschiktheid van het Indische tarief voor Nederlands Nieuw Guinea al heel duidelijk en draagt de beter gesitueerde bevolking een veel te zware last)<sup>1</sup>;

en van allerlei goederen in kleine of luxe verpakking, die men ook in grote verpakking kan invoeren (suiker, luxe-zeep).

Al deze rechten worden vanzelfsprekend in de detailprijzen doorgerecalculeerd en dus op de bevolking verhaald, wat weer leidt tot hogere looneisen.

Voor invoerrechten zij verder verwezen naar het hoofdstuk „Financiën”.

In zake *belastingen van andere aard* verwijzen wij naar het hoofdstuk Handel, waar blijken zal, dat in *Australisch Nieuw Guinea* geen eigenlijke bedrijfs- of winstbelastingen bestaan. De Philippijnen geven 4 jaar belastingvrijdom aan nieuwe industrieën (Econ. Voorlichting, 14-8-'53).

De Gouverneur van de Ned. Antillen heeft bij de Staten in Augustus 1953 een ontwerp ingediend voor een Landsverordening inzake vrijstelling van belastingen voor industrievestiging en hotelbouw<sup>2</sup>. Het 10-jarenplan voor Suriname<sup>3</sup>, waarover hieronder meer, stelt vrijdom van invoerrecht voor beginnende industrieën voor<sup>4</sup> en bij enkele is dit reeds toegepast. Verder toont de bestaande tariefwetgeving van Suriname een bepaling, die de terugbetaling regelt van invoerrecht, betaald voor ingevoerde grondstoffen, als b.v. katoenen stukgoed, mits deze na verwerking in bedrijven worden gherexporteerd (b.v. als confectie)<sup>5</sup>.

Omdat ons tarief uit Nederlands Indië stamt, zij even herinnerd aan de toen in Indië en dus op Nieuw Guinea ook bestaande mogelijkheid om *1e. vrijdom van invoerrecht* te verlenen voor chemicaliën, verfstoffen, e.d. benodigd als hulpmiddel in fabrieken en *2e. gedurende 2 jaar vrijdom van invoerrecht* te geven voor grondstoffen ten behoeve van nieuwe industrieën. Er is zodoende gelegenheid om een zeepfabriekje aan goedkopere soda te helpen, een sigarettenfabriekje aan goedkopere tabak en papier, een schoenenfabriekje aan goedkoper leer en een *confectiebedrijfje* aan goedkoper stukgoed, wjl dit alle grondstoffen zijn, die op ons gebied aan invoerrecht zijn onderworpen. Ook is er een bepaling dat *3e. vrijstelling of teruggaaf van invoerrecht* kan worden verleend voor machines, werktuigen, enz. ten behoeve van de inrichting van nieuwe industriële bedrijven<sup>6</sup>.

De *Nederlandse Antillen* geven vrijdom van invoerrecht op *machinerieën* voor de landbouw, voor waterputten, voor dokken, *voor fabrieksnijverheid* en voor het mijnwezen, alsmede op gereedschappen voor land-, tuin- en bosbouw, vruchten-teelt, zoutwinning, enz.; voorts op gereedschappen, werktuigen en verder materiaal dat bestemd is voor de uitoefening van een der hierboven genoemde bedrijven.

<sup>1</sup> Veel van deze artikelen zijn eerste levensbehoeften, als groente, boter, meel, vlees, suiker, melk.

<sup>2</sup> Lit. 60.

<sup>3</sup> Lit. 73.

<sup>4</sup> Het is steeds gevaarlijk, een industrietje permanent met lage invoerrechten te steunen.

<sup>5</sup> Voor industrie in Suriname is het ook een voordeel, dat de vennootschapsbelasting er voor bedrijven, die maximaal f 100 000,— winst maken, 20% is, tegen 40% in Nederlands Nieuw Guinea.

<sup>6</sup> Dit is ook mogelijk in Suriname, zie Lit. 60.

Ten einde aan te tonen, dat in de Australische territoria, op welke invoerrechten, meest 10%, wij hier niet verder ingaan, meer faciliteiten worden verleend dan thans ten onzent voor de uitrusting van landbouw-, mijnbouw- en transport-bedrijven, en dat aldaar ook sommige belangrijke voedingsmiddelen vrij binnenkomen, geven wij onderstaande vergelijkende tabel, die er op wijst, dat verscheidene vooral kapitaalgoederen bij ons te zwaar belast zijn. Deze tabel vergelijkt onze rechten met die van analoge gebieden; het internationale gemiddelde van dergelijke rechten is voor ons geval minder belangrijk.

*Goederen, voor welke in de territoria van Papua en (of) New Guinea of in Suriname (zie voetnoten) geen invoerrecht wordt gegeven en die in Nederlands Nieuw Guinea bijna steeds worden belast.*

	Onbelast in		Met recht belast in Nederlands Nieuw Guinea
	Territory of New Guinea <sup>1 5</sup>	Territory of Papua <sup>1 5</sup>	
Voeding	Alle voedsel van dierlijke oorsprong, vis en pluimvee  Alle voedsel van plantaardige oorsprong  Graan en ander voeder voor vee en kippen, incl. veekoeken en vismeel		10 à 12%: gedroogde vis (ikan kring) 20% uitgebeend vlees; f 6,- per 100 kg in zeer grote niet uitgebeende stukken; 12% gezouten of gedroogd Verse groente 12% (gekoeld 20%); 12% banaan, ananas 20% appels, peren, druiven 12% tarwemeel 6% onverpakt, 12% in pakjes van 1,2 kg of minder
Agrarische benodigdheden	Zakken, nieuw of gebruikt Insecticides en desinfectie middelen Kunstmest  Tractors <sup>2 4</sup> Machines voor landbouw <sup>2</sup>	Zakken, nieuw of gebruikt Kunstmest  Tractors <sup>2</sup> Machines, pompen en ketels voor landbouw <sup>2</sup> Idem voor mijnbouw en zagerij	10% voor nieuwe en voor gebruikte <sup>3</sup>  6% in het groot verpakt <sup>3</sup> Vrij, indien in grote verpakking, belast in kleine verpakking <sup>3</sup>  6% 6% (incl. bulldozers, graders, scrapers) <sup>3</sup>  6% <sup>3</sup>
Bouwmaterialen en gereedschappen voor nijverheid	Meubels van hout Ambachtsgereedschap voor handwerklieden en technici Cement <sup>3</sup> IJzerconstructiewerk <sup>3</sup>	Meubels van hout Gereedschap voor handwerklieden en technici	20% <sup>3</sup> 6% (timmer-, smidsgereedschap, enz.) <sup>4</sup>

<sup>1</sup> De Australische rechten zijn onoverzichtelijk. Een toelue tussen beide gebieden ontbreekt.

<sup>2</sup> Indien niet volgens gouvernementsvoorschriften, is het recht 10%.

<sup>3</sup> Vrij in Suriname.

<sup>4</sup> Meest vrij in Suriname.

<sup>5</sup> Zie de customs export tariff ordinance van 1951 (no 31) en de customs ordinance van 1951 (no. 72).



	Onbelast in		Met recht belast in Nederlands Nieuw Guinea
	Territory of New Guinea	Territory of Papua	
Transport- middelen	Vliegtuigen  Ankers, ankerkettingen en -kabels	Vliegtuigen Schepen (alle) en baggermolens	Vrij Vrij; bedrijfszeeschepen; 12% rivier- schepen; 6% baggermolens 6%
Instru- menten	Telecommunicatie- materiaal Instrumenten voor medische, weten- sch. (incl. chemi- sche) of rekendoel- einden Naaimachines	Idem  Naaimachines	20% (radio)  Voor wetensch. doeleinden meestal vrij, idem voor nautische doel- einden, overigens 6 à 20%  6, 12 of 20%
Onderwijs	Leermiddelen  Papier	Leermiddelen	Vrij, maar pennen en penhouders: 12% 6 à 12% of meer
Diversen	Levende dieren  Medicijnen Zadelwerk Beddegoed Schoenen Films voor opvoe- dingsdoeleinden Leder Zout voor huiden	Levende dieren  Medicijnen Zadelwerk Beddegoed Schoenen Films voor opvoe- dingsdoeleinden	f 8,- per stuk voor runderen, f 2,50 voor varkens, f 0,10 voor kippen 12% 20% 12 à 20% 20% Vrij  ca 10% (specifiek recht) <sup>1</sup>

In sommige afhankelijke gebieden, o.a. in *Frans West Afrika*, kent men ook hoge invoerrechten. Aldaar bestaan zelfs fiscale uitvoerrechten op industrie-producten als zeep, katoenen garens, touw, enz., die soms 6 à 10% bedragen. Op Nieuw Guinea is het algemeen uitvoerrecht van 8% iets analoogs en zou voor producten van kleine industrie moeten verdwijnen. Tijdelijke uitvoermoeilijkheden ondervangt men wel eens met tijdelijke schenking van *uitvoerpremies* (thans in A.E.F. voor triplex in overweging). Zulke premies ontmoeten veelal critiek, vooral bij de O.E.E.C.. Subsidies door teruggave van uitgaven voor belastingen, sociale lasten, e.d. komen echter veel voor.

Het is zeer wel denkbaar, dat het Gouvernement van Nieuw Guinea bonafide nieuwe industrietjes steunt met invoerrechtverhoging gedurende een aantal jaren. *Suriname* heeft dit ook gedaan, de Philippijnen doen het evenzo. Frans Guinee steunt enige lokale industrietjes als bier, pakpapier, touw en lucifers met invoerverboden (Augustus 1953). Het gevaar bestaat steeds, dat men de verhoging

<sup>1</sup> Vrij in Suriname.

nooit durft in te trekken en het bedrijf tenslotte permanent van protectie bestaat. Suriname steunt ook met invoerverboden, bijv. voor deuren, kozijnen, vermicelli.

De *Gondkust* gaf kort geleden een concessie voor een sigarettenfabriek met de volgende fiscale voordelen: accijnsvrijdom gedurende 3 jaar en lagere inkomstenbelasting, alsmede geleidelijke terugbetaling van invoerrechten op geïmporteerde tabakgrondstof<sup>1</sup>.

Zoals men hierboven zag, passen de meeste gebieden bij eerste steun aan nieuwe nijverheid vooral verhoging van invoerrechten toe. In Nieuw Guinea zal dit ook voldoende zijn, zolang we geen herhaling krijgen van Japanse dumping, als voor de oorlog in Nederlands Indië. In dat geval zou invoerbepierking (contingentering) of invoerverbod onmisbaar zijn<sup>2</sup>.

Wat de directe belastingen betreft, klagen bedrijfjes, die Nederlands Nieuw Guinea kent (vooral middenstand) over te hoge inkomstenbelasting; ze is bijv. in Suriname<sup>3</sup> voor inkomens van f 2000 à f 5000 veel lager. De vennootschap belasting bedraagt er 20% tegen 40% bij ons; loonbelasting bestaat er niet.

#### G. KRACHTVOORZIENING

Door de grote vaak weinig fluctuerende regenval en het sterk bergachtige karakter van het land, waardoor het verval groot is, is een grote reserve aan *waterkracht* aanwezig.

Deze te benutten vereist natuurlijk grote kapitalen, welke slechts kunnen worden beschikbaar gesteld door de Overheid of door grootbedrijven, welke laatste eerst hiertoe zullen overgaan, indien zij na grondige onderzoekingen de overtuiging hebben verkregen, dat de te investeren kapitalen renderen zullen. Wij denken hier aan mijnbouwondernemingen, aan welke mogelijkheden Dr van Bemmelen onder het hoofdstuk „Mijnbouw” enige beschouwingen wijdt. De geografische ligging van eventuele mijnbouwondernemingen zal het echter wel hoogstwaarschijnlijk maken, dat krachtinstallaties gereserveerd blijven voor het eigen bedrijf, zodat op te richten kleine industrieën daarop niet zullen kunnen steunen. De door hem genoemde *Horna-steenkolen* liggen te ver van de kust (45 km)<sup>4</sup>. In het zeer koolarme Afrika zijn de kolen van Sakoa, die op 100 km van de zuidwestkust van Madagascar liggen, ook steeds onontgonnen gebleven.

Eerst wanneer de bewoonde (kust-)centra in omvang toenemen en er zich reeds

<sup>1</sup> Een bericht van Maart '54 (Economische Voorlichting) zegt, dat nieuwe industrieën, ook buitenlandse, belastingfaciliteiten en ontheffing van invoerrechten op bepaalde grondstoffen kunnen krijgen.

<sup>2</sup> Suriname heeft invoerverboden ingesteld voor lucifers, vermicelli en invoerbepierking voor confectie (bovenkleding), schoenen, meubelen en sigaretten, alles om eigen kleine nijverheid (tijdelijk) te beschermen. Voorts voor onbewerkt hout, en bewerkt hout (deuren en kozijnen).

<sup>3</sup> Lit. 79, p. 19. Het Nieuw Guinea Verbond vroeg belastingvrijdom gedurende 3 à 5 jaar voor beginnende bedrijfjes.

<sup>4</sup> Deze kolen liggen 1800 m boven zee. Men kent twee lagen, resp. 2,1 en 1,6 m dik.

bepaalde industrieën hebben gevestigd, dus in een stadium dat thans nog in het verschiep ligt, schijnt met redelijkheid te kunnen worden verlangd, dat aldaar — door de Overheid of als gemengd bedrijf *krachtinstallaties voor algemeen nut* worden opgericht. Het is dus te verwachten, dat kleine bedrijven, wat krachtvoorziening betreft, voorlopig op zich zelf zullen zijn aangewezen en hiervoor op de eenvoudigste en goedkoopste manier een oplossing moeten vinden<sup>1</sup>. De electriciteitsvoorziening, die in de meeste plaatsen aanwezig is, vindt plaats door middel van kleine dieselmotoraggregaten.

Gunstige omstandigheden voor de opwekking van waterkracht bestaan in het bijzonder voor het bij Hollandia gelegen *Sentani-meer*. Dit meer heeft een wateroppervlakte van 73 km<sup>2</sup>, een diepte, variërende van 8 tot 43 m en ligt in rechte lijn slechts 7 km van zee. Ir J. J. de Witte, mijnbouwkundig ingenieur, heeft in Juni 1946 tezamen met Ir de Jongh de enige bekende afvoer van het Sentani-meer, bezuiden Poéc, gemeten. Het debiet bedroeg *op dat moment* 10 m<sup>3</sup>/sec. Indien het totale verval tot de zeespiegel, nl. 69 m, gebruikt zou kunnen worden, zou dit een vermogen van 6000 pk opleveren. Dit cijfer is uiteraard globaal, aangezien nog geen grondig onderzoek heeft plaats gevonden.

In het Territory of Papua schat men de totale waterkracht op 8 miljoen pk en in het Territory of New Guinea op het dubbele hiervan.

Nederlands Nieuw Guinea staat in dit opzicht zeker niet bij Australisch Nieuw Guinea ten achter.

Ongetwijfeld zal een onderzoek naar waterkracht in Nederlands Nieuw Guinea in verschillende streken gunstige perspectieven openen, welke aan de oprichting van grotere bedrijven, ook van de Overheid, slechts ten goede kunnen komen. Voorlopig moet men zich behelpen met aardoliederivaten, die van elders komen en dus niet goedkoop zijn, terwijl per hl petroleum, resp. gasoline, benzine, enz. nog f 3 ½ resp. f 10 accijs drukt, bovenop het invoerrecht.

In de omgeving van *Port Moresby* wordt thans een groot waterkrachtstation opgericht, dat water zal gebruiken van de Laloki River, juist onder de *Rouna-watervallen*. De totale kosten van het project zullen £ 200 000 bedragen en men rekent, dat het na 2 of 3 jaren gereed zal zijn. De begincapaciteit zal 3000 kw zijn, maar bij de constructie wordt rekening gehouden met een uitbreiding tot 4000 à 5000 kw. De installatie dient om de electriciteitsvoorziening van Port Moresby voor licht en kracht te verbeteren (thans is slechts 600 kw beschikbaar) en tevens om de vestiging van nieuwe industrieën mogelijk te maken.

Dat de Regering van Australië plan heeft Australisch Nieuw Guinea tot ontwikkeling te brengen, blijkt wel uit de oprichting van de *New Guinea Resources Prospecting Co. Ltd* (51% deelname door het Commonwealth Government en

<sup>1</sup> De gouvernementscentrales te Hollandia, Sorong, Meranke en Manokwari zijn sindsdien vernieuwd en nu tot stroomlevering aan kleine fabriekjes in staat. In Manokwari levert men stroom aan het in aanbouw zijnde scheepsbouwbedrijf. Er is draaistroom van ca 380 V of wisselstroom van ca 220 V verkrijgbaar.



49% door de British Aluminium Company), welke zich ten doel stelt een onderzoek in te stellen in Australisch Nieuw Guinea naar de mogelijkheden van energie-opwekking door waterkracht, ten einde daar industrieën te vestigen, welke in Australië zelf met gebrek aan energie hebben te kampen. In de sterk geïndustrialiseerde staten New South Wales en Victoria heeft men nl. energie te kort en al zou daarin op lange termijn zijn te voorzien, het grote aantal rivieren in Australisch Nieuw Guinea maakt het waarschijnlijk, dat deze veel spoediger energie kunnen leveren, zij het ook, dat de kosten niet veel lager zullen liggen. Het plan is op verschillende plaatsen stations van elk  $\frac{1}{4}$  tot  $\frac{1}{2}$  miljoen pk te bouwen, waar dan grote industriële ondernemingen zouden kunnen worden gevestigd. O.a. heeft men daarbij gedacht aan winning van bauxiet, waarnaar de Aluminium Co. prospecteert, en de fabricage van aluminium daaruit, dus aan electrochemische industrie. De huidige krachtvoorziening, gebaseerd op verbranding van petroleumderivaten, kan al dadelijk goedkoper worden, als de invoerrechten en accijnzen hierop worden afgeschaft. Voor het gehele eiland Nieuw Guinea geldt dat aardoliederivaten als energie-bron ook veel goedkoper zouden kunnen worden, als er een raffinaderij op het eiland zou komen. Thans geschiedt deze raffinage op groten afstand.

*Suriname* waarvan wij in het volgende nog zullen gewagen, heeft ook gebrek aan goedkope energie, zolang het Brokopondo-stuwmeerplan niet verwezenlijkt is. Nieuw Guinea bezit nog geen dergelijk uitgewerkt plan.

*Samenvatting der vestigingsfactoren, overheidsmaatregelen, enz. voor vooralsnog door vreemden te leiden industriële bedrijven.<sup>1</sup>*

De voorgaande beschouwingen betreffende het vestigen en ontwikkelen van liefst particuliere industriële activiteiten in Nederlands Nieuw Guinea zouden wij als volgt willen samenvatten:

1. Als *vestigingsplaatsen* zijn aangewezen de kustplaatsen met *grotere bevolkingsdichtheid*, in het bijzonder daar, waar de bevolking een zekere graad van ontwikkeling heeft bereikt.
2. De industrieën moeten zodanig liggen, dat de *aanwoerkosten der grondstoffen* (zowel van het kustgebied van Nieuw Guinea en/of het binnenland, als bij aanvoer van buiten) en die van afvoer van haar producten naar de verbruikersplaatsen of de exporthavens zo laag mogelijk zijn.
3. Gebieden, waar in verband met de onvruchtbaarheid van de grond van een zekere *overbevolking* moet worden gesproken, hebben de voorkeur (Biak, Onin, Sentani).

<sup>1</sup> Vgl. Lit. 34, 35, 38, 42, 44 en 62, no. 4, alsmede 73. Zie ook de paragraaf „Algemeen” achterin dit hoofdstuk.

4. Aangezien het de bedoeling is de locale bevolking zoveel mogelijk in te schakelen, en deze niet kapitaalkrchtig is, zal financiële *steun der Overheid* aan inheemse oprichters, Indo-Europese of andere niet kunnen worden gemist. Wij denken ons deze als voorschotten, welke aanvankelijk renteloos worden verstrekt. Deze financiële steun is ook wenselijk, omdat bij een crisis in de uitvoer van bevolkingsproducten, als b.v. copra, copal of krokodillenhuiden, de bevolking aldus nog enkele andere *inkomstenbronnen* overhoudt in de getroffen streken. Dit geval kan zich ook voordoen in een streek, waar een olieveld uitgeproduceerd raakt en de inheemse inkomsten verminderen, ook al zouden elders weer nieuwe bronnen worden gevonden.
5. Door *proeffabrieken* zal vanwege de Overheid in sommige gevallen de rentabiliteit van een bedrijf moeten worden bewezen. Dit systeem werd ook in *Suriname wel eens toegepast*.
6. Door een speciaal *gouvernementsbureau voor nijverheidsontwikkeling* zal, ter uitbreiding van hetgeen thans vanwege het Kantoor van de Handel geschiedt, nijverheidsvoorlichting op technisch en economisch gebied moeten worden gegeven. Het kan de dienst der Nijverheidsconsulenten in het voormalige Nederlands-Indië min of meer als voorbeeld nemen.
7. In aansluiting op het bestaande onderwijs zal het *vak- en nijverheidsonderwijs* moeten worden uitgebreid om in snel tempo vaklieden op te leiden en mensen te vormen, die in staat zijn de leiding van kleine inheemse industrieën op zich te nemen. Door industrie wordt de verkregen vakkennis bestendigd en de grote thans bestudeerde mechanische rijstlandbouwprojecten kunnen van zo'n kern van technische arbeiders ook profijt trekken, als men de opleiding daarvan pousseert.
8. De op te richten industrieën zullen van een zeer eenvoudige opzet moeten uitgaan om de kinderziekten te overwinnen en zich aan te passen aan de omstandigheden.
9. De oprichters en leiders der bedrijven zullen voorlopig nog Europeanen, Chinezen of andere amberies moeten zijn. Hoe kleiner de bedrijfjes en hoe meer het dorpsindustrie is, des te eerder zullen de Papoea's een rol kunnen spelen. *India* acht uitbreiding der dorpsindustrie van even veel belang, als die der landbouwproductie (5-jarenplan). Nu "community development" een slagwoord is geworden, kan de dorpsindustrie mede profiteren.
10. Artikelen voor voeding, kleding en woning der inheemsen en verdere plaatselijk steeds onontbeerlijk blijvende artikelen moeten in het algemeen voorrang hebben bij de keuze der aan te moedigen industrietjes, die dus de levensstandaard kunnen verhogen en de invoer vervangen.



11. Export-industrieën komen eerst in de tweede plaats in aanmerking.
12. Opstelling van een niet bindend *industrieplan* kan het inzicht in dit vraagstuk vergroten en een vastere lijn aan de uitvoering geven.

BESPREKING VAN SOMMIGE BESTAANDE OF MOGELIJK  
IN DE TOEKOMST TE VESTIGEN INDUSTRIEËN <sup>1</sup>

Hieronder zullen wij nagaan, welke industrieën naar onze mening in Nederlands Nieuw Guinea toekomstmogelijkheden bieden, waarbij de olie-industrie, welke daar reeds een aantal jaren bestaat, buiten beschouwing wordt gelaten. Ook landbouwindustrieën, als fabrieken voor thee, koffie en rubber, waarvan nog geen aanplantingen bestaan, blijven buiten bespreking, met enkele uitzonderingen (cocosolie, geraspte cocosnoot). *Sago* kon wegens plaatsgebrek niet grondig worden behandeld. Volgens Ir Mijers, opperhoutvester te Hollandia, moet het mogelijk zijn sago in het groot aan te planten, ze te selecteren en er tenslotte een exportproduct van te maken <sup>2,3</sup>. Het zelfde plaatsgebrek belette de behandeling van *alcohol*bereiding uit de bloeiwijzen van de nipa-palm <sup>4</sup>, en van *papier* uit de bladstelen <sup>5</sup>. Japanners hebben daarvoor een procédé. Vooral in Zuid Nieuw Guinea komt nipa veel voor.

<sup>1</sup> De in deze afdeling opgegeven invoereijfers voor N.N.G. zijn bijna steeds zulke exclusief N.N.G.-P.M.-invoer en militaire import en dus dikwijls slechts ca. de helft van de werkelijke invoer! Betere cijfers zijn voor afzonderlijke artikelen niet beschikbaar. Prijzen, genoemd in deze afdeling, hebben meestal betrekking op 1953 of 1952, voor enkele prijzen in 1954 zie Lit. 87.

<sup>2</sup> Lit. 67 t/m 72.

<sup>3</sup> Wat *sago* betreft, komt deze in vele gebieden, als bij Inanwatan, in de Waropen, bij Mimika, in Zuid N. Guinea zo overvloedig voor, dat eventuele bevolkingsrechten o.i. tijdelijk over te nemen zullen zijn. Riouw en de Straits exporteerden wel eens 50 000 ton sago-meel en parelsago per jaar, voor apprêteerdoeleinden in de textielindustrie en voor dextrine-bereiding. Ons gebied zou deze hoeveelheid ook wel kunnen leveren. Australisch N.-Guinea trachtte van 1927-1936 de export met een uitvoerprijs van 1 dA per lb te stimuleren, doch tevergeefs. Sagoverwerking is arbeidsintensief en wellicht is dit op N.G. een bezwaar.

Aardappelmeel heeft in de laatste tijd voor apprêteer- en plakdoeleinden de sago sterk verdrongen. Te Hoalmaal op Ceram heeft het Nederlandsche Gouvernement destijds ook sago geëxporteerd. Het sago-meel, dat van Malakka en Riouw naar Europa gaat, wordt daar, als gezegd, o.a. verwerkt tot *dextrine*, dat als apprêteermiddel in de textielindustrie en als plakmiddel gebruikt wordt en o.a. van Europa naar Oost-Azië geëxporteerd wordt. Verwerking van sago tot dextrine, die dan ook via Singapore Oost-Azië zou kunnen bereiken, is zeer veel bezwaarlijker voor Nw. Guinea dan het bereiden van sago-meel. Dextrine fabrieken zijn kapitaalintensief en vergen zeer geschoolde arbeiders, al hoeft de productie niet groot te zijn. De Nederlandse fabrieken leveren ca 25 000 ton per jaar. Een Nederlandse deskundige schreef ons, dat de ten onzent vervaardigde aardappelmeel-dextrine voor meer doeleinden kan worden gebruikt dan de *sago-dextrine* en dat de *hoofdafzet der dextrine* niet naar Oost-Azië, doch naar Europa gaat. Voor de oorlog hadden Nederlandse fabrieken wel een vrij belangrijke export van aardappelmeel-dextrine en mais-dextrine naar Oost-Azië en vooral India, doch na de oorlog hebben invoerbelemmeringen, aldaar ingesteld, deze export zeer sterk gereduceerd.

<sup>4</sup> Voor literatuur zie hoofd Nipa-alcohol in literatuurlijst. (Lit. 80, enz.).

<sup>5</sup> Volgens Dr Koolhaas is deze papierbereiding practisch op kleine schaal nooit economisch.

## BOSEXPLOITATIE (ZAGERIJEN)

Onder het hoofdstuk „Bossen” in dit boek is bovenstaand onderwerp uitvoerig behandeld, zodat hierbij niet in details of herhalingen behoeft te worden getreden. De uitvoer van hout is na de soevereiniteitsoverdracht van Indonesië geheel tot stilstand gekomen, maar was ook daarvoor gering, nl. in het jaar 1949 in totaal 3900 m<sup>3</sup> ijzerhout (Intsia), d.i. merbauhout (waarde f 633 000,-, d.i. f 162,- per m<sup>3</sup>), welke hoeveelheid naar Makassar en Java werd verscheept. Het komt ons voor, dat er zeker mogelijkheden bestaan de uitvoer van dit eerste klasse hardhout aanmerkelijk op te voeren, waarbij het van groot belang is andere *afzetgebieden* te zoeken, nl. Australië, China, Japan, *Zuid Afrika* en de Verenigde Staten van N. Amerika, hierbij gebruik makende van de t.o.v. deze landen in vergelijking met Indonesië gunstige geografische positie<sup>1</sup>. De export van bekappt ijzerhout naar Zuid Afrika is begonnen met de verscheping van 600 m<sup>3</sup> merbaubalken in Maart 1953<sup>2</sup>. Nederland heeft ook kleine hoeveelheden besteld. Dit hout moet in ons land concurreren tegen het op merbau veel gelijkende Doussié van Afrika (*Afzelia* sp.). Bij de scheepsvrachten heeft Afrika een grote voorsprong vergeleken met Nieuw Guinea bij leverantie naar Nederland.

Vóór de oorlog importeerde Amerika het ijzerhout als “ipil” uit de Philippijnen. In Nederlands Nieuw Guinea zijn de gebieden, waar ijzerhout voorkomt, rijker en uitgebreider dan in de Philippijnen en export naar Amerika door Nieuw Guinea moet dus wel kansen bieden. Overigens zie men hoofdstuk Bossen. Er is natuurlijk concurrentie van Indonesië.

Het is niet aan te nemen dat Indonesië zich tot een houtafnemer van Nieuw Guinea zal ontwikkelen, ten eerste om politieke redenen en ten tweede omdat het zelf over grote bosarealen beschikt (b.v. Dipterocarpaceën op Borneo), welke eenvoudiger zijn te exploiteren, mede door de grotere bevolkingsdichtheid en haar hogere trap van ontwikkeling.

Aan de *bosexploitatie* en het beheer van *zagerijen* zijn grote risico's verbonden en veel deskundigheid is hiervoor vereist. Wij menen, dat, zeker in de beginjaren, de Dienst van het Boswezen aangewezen is om de ontwikkeling der houtontginning, evenals tot dusver het geval was<sup>3</sup>, in handen te houden. Wanneer kleinere particuliere ondernemingen tot houtexploitatie overgaan, zal advies en voorlichting van het Boswezen onontbeerlijk zijn. Dit kan geschieden door het voor het bedrijfsleven verkrijgbaar stellen van rapporten, die in staat stellen de rentabiliteit der exploitatie van bepaalde houtcomplexen te beoordelen. Voor het Ransikicomplex is zulks tot nu toe alleen geschied. Ontginning heeft aldaar helaas

<sup>1</sup> Bij export van hout, fineer en triplex naar België zou N.N.G. de preferentie genieten, die de gelijknamige Congo-producten daar krijgen, d.w.z. resp. 100% (dus vrij), 50% en 70%.

<sup>2</sup> Totale houtexport 1953: 1051,8 ton à f 118 500.

<sup>3</sup> Zagerijtjes te Sorong en Hollandia produceren 100 m<sup>3</sup>, resp. 40 m<sup>3</sup> per maand (Lit. 79). In het Fakfakse heeft de Afdeling Boswezen een handzagerij.





Foto 4. Een experiment met een „Dolmar“-overlangs-zaag, welke hier een Intsia-(ijzerhout)-stamstuk in platen van  $\pm 7\frac{1}{2}$  cm dikte verzaagt, met Papoea-werkkrachten onder Europees technisch toezicht. Het principe van dit motorzaag-type is goed: de geveldde boom in het bos kan ter plaatse in kleinere stukken verdeeld worden, hetgeen besparing op transport betekent. Het experimentele stadium is men echter nog niet te boven. 1952.

Foto: Ir J. F. Zieck

nog niet plaats<sup>1</sup> en Nederlands Nieuw Guinea kan nog steeds niet in eigen behoefte aan hout voorzien<sup>2</sup>.

Ondernemingen als de N.N.G.P.M. helpen zichzelf. Men produceerde medio 1954 100 m<sup>3</sup> (hardhout) te Sorong en kocht per maand nog 200 m<sup>3</sup> dolken en 70 m<sup>3</sup> gezaagd hout.

Het bovenstaande heeft voornamelijk betrekking op de exploitatie van de hardere houtsoorten, die voor bouwdoeleinden geschikt zijn. Doordat deze slechts een zeer bescheiden deel van de zeer heterogene houtopstand uitmaken, zal de exploitatie noodzakelijkerwijze duur zijn. Deze kosten zouden belangrijk kunnen worden gedrukt, indien men de grote hoeveelheden zacht hout voor

<sup>1</sup> Volgens recente berichten zal de Maatschappij De Fijnhouthandel te Amsterdam hiermee aanvangen in de vorm van een gemengd bedrijf.

<sup>2</sup> Deze behoefte bedraagt thans 5000 m<sup>3</sup> per jaar en wellicht spoedig het dubbele (Lit. 79). Men voerde hout in uit Borneo en uit Nederland (prefabhuizen).



pulpfabrieken zou kunnen aanwenden. Wij mogen hierbij verwijzen naar de Ivoorkust, waar men bij Abidjan een papierfabriek<sup>1</sup> heeft gebouwd, en wel bij de bossen om hoge transportkosten te vermijden. Volgens Dr Koolhaas heeft zo'n fabriek toch praktisch éénsoortig hout nodig en is het een zeer kapitaalintensief bedrijf, dat op Nieuw Guinea op het eerste gezicht weinig kansen heeft.

Een groot voordeel van bosexploitatie is, dat daarbij de inheemse bevolking in sterke mate is betrokken en dit soort arbeid bij haar populair is. Ze heeft reeds eigen handzagerijen, b.v. te Kokas (*Roembati*)<sup>2</sup> en in het Nimboranse.

Door de vestiging van *kolonisten* te *Manokwari* is aldaar een houtindustrie op kleine schaal ontstaan. Er waren bij Manokwari en omgeving in 1952 8 houtzagerijtjes in bedrijf, die 160 m<sup>3</sup> per maand leveren. In Hollandia en Merauke (Missie) bestaan ook particuliere zagerijtjes. Ook overigens is er bij ons nog te weinig particuliere houtzagerij en moet het Gouvernement nog met eigen zagerijen te Sorong en Hollandia bijspringen, die ook heel weinig modern zijn<sup>3</sup>.

In het *Australische* gedeelte van Nieuw Guinea heeft de houtexport nog slechts bescheiden resultaten opgeleverd; het geproduceerde hout werd tot voor kort hoofdzakelijk voor locale consumptie gebruikt<sup>4</sup>. In het jaar 1952-1953 was de uitvoerwaarde echter ca £A 75 000 (mededeling van Ir Fokkinga).

Zo vermeldt het Annual Report over het Territory of Papua, dat door de drie zagerijen, welke in dit gebied in exploitatie waren, gedurende de periode 1 Juli 1948-30 Juni 1949 werd geproduceerd 1 236 294 superficial feet = 2880 m<sup>3</sup> bezaagd hout (vorige periode 1 229 598 super feet). Geëxporteerd werd 33 416 super feet onbezaagd hout, en dit betrof uitsluitend "Walnut". De waarde hiervan bedroeg £A 1684, d.i. f 180,- per m<sup>3</sup>. Het ging naar Australië<sup>5</sup>.

In het Territory of New Guinea waren in dezelfde periode 16 zagerijen in bedrijf (10 in de vorige periode), waarvan 2 uitsluitend voor de mijnbedrijven. Geschat werd dat 10 000 000 super feet of 24 000 m<sup>3</sup> ruw hout werd gezaagd met een productie van 6 000 000 super feet bezaagd hout. Geëxporteerd werd 1 721 000 super feet aan ruw hout en wel naar Australië en Amerika. Deze export had plaats uit het New Britain District; de waarde bedroeg £A 21 498,-. De geëxporteerde hoeveelheid bezaagd hout was te verwaarlozen. In totaal werd door de Regering gedurende de verslagperiode £A 8104,- aan royalty en licenties ontvangen.

<sup>1</sup> Zie voor papier enige pagina's verder.

<sup>2</sup> De Roembati-Papoca's zagen planken voor boortoren-vloeren van de N.N.G.P.M. van bekapt ijzerhout.

<sup>3</sup> In het 3 jaren-plan van de Dienst van het Boswezen voor 1954 t/m 1956 zijn enige nieuwe gouvernements-houtzagerijen opgenomen.

<sup>4</sup> De zagerijen ondervinden concurrentie van ingevoerd hardhout uit Australië (in Papua in 51-52 ½ mill. su.feet) en voorts van de talrijke ingevoerde aluminium prefabs.

<sup>5</sup> Er is ook nog import uit Australië van triplex van Queensland Maple, Bladen van 6 × 3 × 3/16 inch kosten begin '54 te Port Moresby 17 shA.

Voor de daaropvolgende jaren zijn de resultaten als volgt:

	Verslagjaar		
	1/7 '49-30/6 '50	1/7 '50-30/6 '51	1/7 '51-30/6 '52
<i>Territory of Papua:</i>			
Aantal zagerijen . . . . .	2 grote + een aantal kleinere	3 grote + een aantal kleinere	8
Productie zagerijen . . . . .	iets meer dan 1 236 294 super ft.	1 250 000 super ft.	1 250 000 super ft.
Export onbezaagd hout ('logs') . . . . .	12 494 super ft.	23 881 super ft.	26 251 super ft.
Waarde export onbezaagd hout . . . . .	£A 621	£A 1153,-	£A 1156
Invoer bezaagd hout . . . . .	558 318 super ft.	776 700 super ft.	923 800 super ft.
Waarde invoer bezaagd hout	£A 46 280,-	£A 45 757,-	£A 56 196
<i>Territory of New Guinea:</i>			
Aantal zagerijen . . . . .	19	23	25
Productie zagerijen . . . . .	± 2 500 000 super ft.	± 5 500 000 super ft.	± 8 250 000 super ft.
Export onbezaagd hout . . . . .	926 399 super ft.	1 894 459 super ft.	1 882 169 super ft.
Waarde export onbezaagd hout . . . . .	£A 5291,-	£A 24 260,-	£A 65 942
Invoer bezaagd hout . . . . .	384 000 super ft.	595 872 super ft.	179 143 super ft.
Waarde invoer bezaagd hout	£A 21 722,-	£A 26 982,-	£A 9 631

Het Federale Gouvernement heeft in December 1950 besloten met de bosontginning op grote schaal een aanvang te maken. Te zamen met de *Bulolo Gold Dredging Ltd.* is begin 1952 een maatschappij<sup>1</sup> opgericht met een kapitaal van £ 2 miljoen nominaal, waarvan de Commonwealth-Regering de meerderheid (met één aantal) bezit, met het doel de reusachtige houtvoorraden in de Bulolo Valley te exploiteren. Men heeft te Bulolo nabij Wau de fabricage van *triplex* en finerer en zaaghout uit Hoop- en Klinki-dennen en de export van stammen naar Australië ter hand genomen in Januari '54. Een desbetreffende overeenkomst tussen het Commonwealth Government (51% der aandelen) en de *Bulolo Gold Dredging Ltd.* (49%) werd reeds gesloten<sup>2</sup>. Inmiddels vervaardigt deze maatschappij reeds meubels, voorlopig voor zichzelf, doch het plan is, later naar Australië te exporteren (volgens Drs De Boer).

Men schat, dat de Bulolo Valley 200 miljoen superficial feet aan Hoop- en Klinki-dennen en een kleinere hoeveelheid cederhout bevat. Per jaar<sup>3</sup> wil men

<sup>1</sup> De "Commonwealth New Guinea Timbers Ltd.". Zij zal 70 ton triplex per dag produceren, d.w.z. 50 miljoen sq.ft. per jaar. De fabriek kostte £A 1 1/3 miljoen. De triplex zal naar dollar-gebieden verkocht worden en naar schatting £A 5 miljoen per jaar opbrengen (merk Klinki Brand).

<sup>2</sup> Het kapitaal is £A 2 mill., waarvan 1 1/2 mill. verbruikt. Er werken ca 150 Europeanen (meestal komende van de *Bulolo Gold Dredging Co. Ltd.*) en een zelfde aantal Papoea's, in 3 ploegen van 75 à 25 man. De fabriek is ontworpen door Industrial Engineers and Contractors Inc. te Tacoma, die er reeds 25 elders bouwden. Het bedrijf is sterk gemechaniseerd.

<sup>3</sup> Een andere opgave van Januari 1954 spreekt van 48 miljoen sq ft van 3/16" triplex per jaar.



10 miljoen super feet produceren. Dit komt neer op 70 ton per dag uit 12 miljoen super ft. aan stammen, door 200 ha per jaar leeg te kappen. De ontboste gebieden<sup>1</sup> zullen weer worden beplant, zodat zij na 50 jaar weer exploiteerbaar zijn. De bezitsrechten zullen van de bevolking worden afgekocht. Te Wau heeft een particulier een kistenfabriek, die reeds enige export naar Australië ontwikkelde<sup>2</sup>.

Suriname heeft een triplexfabriek (Bruynzeel-concern), die in 1951 voor f 2,86 miljoen (8520 m<sup>3</sup>) exporteerde<sup>3</sup>. Ook verzond Suriname voor f 158 000,- aan dwarsliggers en voor ruim f 1 miljoen aan rond-, vierkant en bezaagd hout. Het grootste deel van de export ging naar Cuba (triplex), nl. een derde. Dan volgt Nederland, dat een vijfde van de Surinaamse houtexport opnam<sup>4</sup>.

Hardboard (houtvezelplaten), dat Nieuw Guinea in 1952 voor f 244 000,- invoerde en in 1953 voor f 29 700,-, kan men fabriceren uit hardhoutafval, zoals in Suriname bleek. Men zal echter geen fabriek durven opzetten, vanwege de overproductie van 'hardboard' in Nederland en de meeste andere productie-landen. De triplexfabriek te Bulolo, bovengenoemd, wil later ook een soort „building board” produceren volgens een Duits patent. Voorts hoopt men na 10 jaar uit het dunningshout van de nieuwe aanplantingen pulp te fabriceren met een zeer lange en dus goede vezel.

Als een vervolg op de industrie der zagerijen willen wij hier gewagen van de:

*Meubelmakerijen.* Uit de resultaten der opleiding van Papoea's in de in ± 1931 opgeheven vakschool der zending te Miei is wel gebleken, dat zij voor dit vak aanleg hebben. Zo maakt de Wandammenaar Gerzon Marani, die te Miei zijn vak leerde, te Manokwari houten meubelen, welke de vergelijking met die van Chinese meubelmakers somtijds kunnen doorstaan. In het algemeen echter is de Papoea nog lang niet op het peil van de Chinees gekomen.

Op het ogenblik werkt te Genjem bij Hollandia een Papoea met enige helpers, die goede gebruiksmeubels maakt voor kantoren en scholen uit ijzerhout (merbau).

Door oud-leerlingen van de werkinrichting der zending te Miei, die tevens goeroe waren, zijn te Miei en te Roon, met behulp van jongelui van de gewone volksschool, honderden schoolmeubelen voor de Protestantse scholen gemaakt. Het gebruik van het timmergereedschap werd hun door de goeroe geleerd en de zending verschafte het.

<sup>1</sup> De concessie heeft 16000 ha bosoppervlak. De triplex wordt per dieselvrachtauto langs de 100 km weg naar de kust vervoerd.

<sup>2</sup> In West N. Guinea is de Agathis-conifeer zeer verspreid (copal leverancier), die ook in Indonesië en de Philippijnen veel voorkomt. Het is allang vastgesteld dat van Agathis triplex kan worden gemaakt, doch in Indonesië en de Philippijnen is dit nooit fabriekmatig geschied. Deze industrie is dus voor Nederlands N. Guinea voorlopig wel te ontraden.

<sup>3</sup> Singapore heeft ook een triplexfabriek en de Chinese Kamer van Koophandel te Kuala Lumpur heeft zo'n bedrijf voor Malakka aanbevolen.

<sup>4</sup> De locale afzet van houtfabrikaten wordt volgens Algemene beschikking no 67 beschermd door een volkomen invoerverbod voor hout, deuren, ramen en kozijnen. Zo'n maatregel zou in ons Nieuw Guinea nog tot een chaos leiden, bij gebreke aan voldoende locale industrie!

Enkele toekangs (ambachtslieden) van de Dienst van Verkeer en Waterstaat te Sorong maakten meubels op tekening van een Nederlandse besteller. Toch komen meubels uit Nederland soms nog goedkoper uit, met name als zij uitneembaar zijn en door klein volume de vracht lager wordt. Deze bedraagt ca f 150,- per ton of per m<sup>3</sup>, ter keuze van de vervoerder. Aldus werd het Militair Tehuis te Hollandia heel aardig gemeubileerd door een Haagse firma. Hoe zwaar de vracht, etc. kan drukken blijkt uit een mededeling, dat enige jaren geleden een houten keukenstoel uit den Haag, die aldaar ca. f 14,- kostte, op Nieuw Guinea door de uitgaven voor vracht, invoerrecht (20%)<sup>1</sup> en door de winstmarges voor importeur en detaillist in 1951 op f 34,- kwam. Thans is de vracht f 149,- per m<sup>3</sup>, en daarbij komen nog f 80,- emballage per m<sup>3</sup>, 20% invoerrecht, en kosten voor opmaken connossement, kosten afscheephaven, kosten bestemmingshaven, assurantie (0,8%), d.i. in totaal f 250,- à f 300,- per m<sup>3</sup>.

Wij beschikken slechts over één invoercijfer, nl. 2900 m<sup>3</sup> meubels in 1950, waarvan 605 m<sup>3</sup> in het eerste halfjaar. De invoer van meubels varieert sterk en volgt de huizenbouw, die b.v. in 1952 bij de N.N.G.P.M. een maximum toonde (Steenkool), terwijl deze maatschappij tevens in 1952 voor f 438 000,- meubels importeerde.

Een enkele maal (Sorong) ontmoet men reeds Europese meubelmakers op Nieuw Guinea; ze zijn werkzaam bij de N.N.G.P.M., of te Hollandia, waar vooral Indische Nederlanders hun meubels kopen.

Invoer van houtbewerkingsmachines voor meubelmakerij is onderworpen aan invoerrecht (6%).

Tot 1950 werd het meubilair voor het allergrootste gedeelte uit Indonesië ingevoerd. Nog afgezien van de moeilijkheden om deze import te handhaven, is er geen aannemelijke reden, waarom geen inheemse meubelindustrie zou kunnen worden bevorderd; deze toont in *Australisch Nieuw Guinea* een begin. Wij zien in *Pacific Islands Monthly* van Maart 1951 vermeld, dat de New Guinea Goldfields Ltd. naast haar goudwinning een zagerij en een meubelindustrie voor eigen behoeften heeft opgericht. Voorts maakt de Technical Training School van Idubada bij Port Moresby meubels van hout en van rotan en evenzo vele Missie- en Zendingcentra. In *Australisch Nieuw Guinea* bedroeg de invoer van houten meubels in 1950-1951 naar waarde £A 41 900 = f 356 000,- en in '51/'52 £A 58 425.

De meubelfabricage te Wau werd reeds onder het hoofd Zagerijen vermeld. De houtzagerij tevens aannemersbedrijf der fa. Stubbs maakt ook meubels en evenzo de Acme Woodworking Co., beide te Port Moresby. Onder de 2000 Chinezen in het New Guinea Territory vindt men natuurlijk ook meubelmakers.

Voor *meubels van rotan (cane)*, bamboe en mandewerk (wicker) bedroeg de gezamenlijke invoerwaarde in dat jaar £A 13 236, d.i. f 165 400,- en in '51/'52 £A 16 784. Van de totale behoefte wordt slechts een heel klein deel door locale fabricage gedekt, o.a. door de firma Haydin's Rottan Products te Port Moresby.

<sup>1</sup> Het invoerrecht in Australisch N.G. is nihil voor houten en stalen meubelen.



Aan houtsoorten in Nederlands Nieuw Guinea ontbreekt het zeker niet, evenmin als aan rotan, en met voorlichting of vakscholen e.d. kan zeker het een en ander worden bereikt. Het meubilair wordt thans meest uit Nederland aangevoerd. Hongkong heeft grote rotanmeubelexport, o.a. naar de V.S., en zou wellicht leiding gevend personeel kunnen leveren voor een fabriekje van rotanmeubels.

Omtrent de *Philippijnen* verscheen een goed boekje, dat voor deze eilanden coöperatieve inheemse meubelmakerij aanbeveelt, met inheems hout en rottan als grondstof (Lit. 79a).

*Suriname* heeft ook meubelfabricage op kleine schaal, die door middel van invoerbepierking (contingentering) beschermd wordt.

*Looistoffen*<sup>1</sup>. Nieuw Guinea bezit enorme arealen aan mangrovebomen, waarvan de bast kan worden benut voor de fabricage, door uitloggen en indampen, van looistof (*cutch*). Een voordeel bij deze exploitatie is, dat deze vloedbossen zich uiteraard aan de kust bevinden, en dus de transportmoeilijkheden belangrijk minder zijn dan bij een bedrijf in het binnenland. Wel vergt het transport veel arbeiders en is de fabricage dus arbeidsintensief, want ook kappen en ontschorsen gaan niet machinaal.

Volgens de auteurs van het hoofdstuk „Bossen”, de heren Beversluis en Lundquist<sup>2</sup>, moet een cutchfabriek, wil zij levensvatbaar zijn, per dag 500 ton natte bast verwerken, hetgeen neerkomt op 6 miljoen kg droge bast per jaar. Bij een oogstomloop van 20 jaar zou 6000 ha vloedbos in de omgeving der fabriek beschikbaar moeten zijn. Serawak en Brits Noord Borneo hebben cutchfabrieken. De export ging voor ca 3/4 naar de V.S. en voor ca 1/8 naar Hongkong. De beide gebieden exporteerden in 1951 respectievelijk 780 en 4600 ton met waarden van resp. 502 000 Str.\$ en 1 400 000 \$.

De *mangrove-arealen in Nieuw Guinea* worden door deskundigen<sup>3</sup> als veel beter dan die van Borneo en Sumatra beschouwd. Verscheidene cutchfabrieken worden mogelijk geacht in de door het Boswezen onderzochte gebieden rondom de Maccluer Golf (Steenkool, Etnabaai, Babo). De bomen zijn daar zeer hoog en hebben een hogere cubage, dus ook meer bast dan in Indonesië. Men kan naast de cutch ook houtskool maken en verkopen. Voor dit doel is mangrovehout zeer geschikt. Het komt ook veel voor bij de monden van Mamberamo, Sepik, Ramu en Markham en ten O. van Mimika.

Ook de mangrovebossen aan de Waropenkust bieden waarschijnlijk mogelijkheden; de Japanners wonnen hier in de oorlog mangrovebast, de resultaten zijn echter niet bekend. In het algemeen zijn volgens Dr Mijers de mangrovebossen nog onvoldoende onderzocht. Luchtfoto's met daaruit af te leiden begroeiingskaarten zijn nodig.

Ook in Australisch Nieuw Guinea heeft de exploitatie van mangrovebomen

<sup>1</sup> Lit. 41a, 41b, 41c.

<sup>2</sup> Hoofdstuk „Bossen”, blz. 341 en hoofdstuk Vegetatie en Flora, blz. 224.

<sup>3</sup> Hoofdstuk „Bossen”.

de aandacht. Op 12 Januari 1951 maakte Minister Spencer bekend, dat een *cutch-industrie* zou worden opgericht door een firma met grondige en langdurige ervaring in Brunei, waar de bossen uitgeput zijn. De fabriek zou komen te *Kikori*, bij Aird Hills in de Golf van Papua, met een capaciteit van 3000 ton cutch per jaar (2000 arbeiders) en zij zou de mangrovemoerassen in een groot "license"-gebied in de Delta-Division van Papua ontginnen. Er is veel vraag naar cutch in Amerika en Japan. Inmiddels is deze firma, de New Guinea-Borneo Mangrove Company Ltd., een dochtermaatschappij van Islands Trading Co. te Londen, reeds met haar werkzaamheden begonnen. Medio 1951 werd de installatie reeds aangevoerd en met de bouw begonnen. Het aantal Papoea-werkkrachten in de fabriek zal niet groot zijn, maar het verzamelen en aanvoeren van de mangrovebast met een schip van 400 ton zal aan velen van hen inkomsten verschaffen. Voor het conserveren van visnetten is cutch niet te overtreffen, doch bij andere toepassingen (leer) is er concurrentie van de Argentijnse 'quebracho' en de Afrikaanse 'wattle'bast.

Cijfers voor het tannine-gehalte worden voor Papua opgegeven voor Bru-guiera-bast (tot 31%), voor *Xylocarpus* (tot 24%) en voor *Rhizophora* (tot 18%). Voor het Nederlandse gebied kennen wij deze niet. Export van de 'cutch' voor leerlooierijen is volgens Dr Koolhaas vermoedelijk zeer goed mogelijk. Voor de oorlog was er looistofbereiding in de Molukken en tijdens de oorlog (door Japanners) op Nederlands Borneo<sup>1</sup>.

*Papierfabrieken* komen voorlopig voor Nederlands Nieuw Guinea niet in aanmerking, ofschoon er geschikte houtsoorten en grassoorten zijn. Vermeldenswaard is in dit verband, dat in Australisch Nieuw Guinea de *British Australian Pulp and Paper Co Ltd.* reeds in 1935 van uit de lucht allerlei alang-alang-velden verkende (alang-alang = kunai of kurukuru in Australisch gebied = *Imperata* sp.)<sup>2</sup>. Na de oorlog kreeg zij in 1948 voor een oppervlak van 50 000 ha bij Sangara in Papua het recht tot het snijden van dit gras voor papierbereiding en zij betaalt daarvoor elk jaar retributie. Tot graswinning is zij tot nu toe niet gekomen. Een fabriek zou moeten staan *in* de grasvelden. Op Java is bekend, dat alang-alang voor papierfabricage kan dienen, doch men past het niet toe<sup>3,4</sup>.

*Kajoepoeti-olie* gaat het Boswezen te Merauke winnen, ook voor export, uit het geplukte blad van heesters van *Melaleuca leucodendron*, die daartoe aangeplant is.

<sup>1</sup> Te Zamboanga op Mindanao in de Philippijnen bevond zich een Amerikaanse cutchfabriek, die bast van de oostkust van Borneo haalde, en later in Engelse handen overging en naar Sandakan (Brits N.-Borneo) werd verplaatst.

<sup>2</sup> Zie ook hoofdstuk Vegetatie en Flora, blz. 239.

<sup>3</sup> De bovengenoemde triplexfabriek te Bulolo wil later ook houtpulp fabriceren, o.a. voor courantenpapier.

<sup>4</sup> Pakpapier en courantenpapier kan volgens met Indonesische *Agathis* genomen proeven uit de pulp van dit hout bereid worden, omdat deze boom, als zijnde een conifeer, een lange vezel heeft. *Pinus Merkusii* komt volgens Ir Fluyt, houtvester, eerder in aanmerking, ook omdat er in Indonesië tien-duizenden ha mee beplant zijn. Waar men toch in Indonesië niet met pakpapier durfde beginnen, is zulks voor Nederlands Nw. Guinea met veel grotere transport moeilijkheden af te raden. Voor papierbereiding is veel elektrische energie nodig.



## BOUWMATERIALENFABRICAGE

Als in elk gebied, dat nog in het begin van zijn ontwikkeling staat, of dat in de oorlog, zoals Noord-Nieuw Guinea, werd vernield en weer moest worden opgebouwd, zijn in de nederzettingen der Europeanen de huizen van zeer eenvoudig materiaal opgetrokken, voornamelijk hout en atap, dat plaatselijk op eenvoudige wijze kan worden vervaardigd uit nipah- of sagopalmladeren. Bouwmaterialen voor permanente bouw (zowel voor woningen als voor industriegebouwen) zijn niet beschikbaar en wanneer men tot de bouw daarvan wil overgaan, moeten zij worden geïmporteerd uit Nederland. Door de hoge vrachten, ook bij de kustvaart op Nieuw Guinea, is dit natuurlijk zeer kostbaar en het ligt voor de hand, dat men er naar streeft deze zware materialen plaatselijk te vervaardigen. Intussen voerde de N.N.G.P.M. in 1952 nog zeer veel in voor huizenbouw op haar nieuwe vestiging Steenkool.

Import van bouwmaterialen uit Australië is in de laatste jaren bij herhaalde navraag steeds onmogelijk gebleken. Dit moederland kan ook zijn deel van Nieuw Guinea niet goed voorzien, zodat Australisch Nieuw Guinea en Australië beide kopen in Japan, ofschoon dit land met dollars moet worden betaald door onze weinig dollars ontvangende Britse oosterburen. Uiteraard zal het gouvernement van Nederlands Nieuw Guinea, ondanks alle aandacht voor agrarische productie, aan fabricage van bouwmaterialen gaarne steun verlenen.

*Stenen en pannen.* Natuurlijk heeft men in de eerste plaats gedacht aan het bakken van stenen, die men op veel plaatsen, als b.v. Biak, nog niet gebruikt, en van dakpannen, en het Gouvernement heeft in 1951 een dergelijke fabriek opgericht, met Papoea-werkkrachten. Klei van het Wosi-dal en van Mangoapi bij Manokwari werd door het Laboratorium voor Materiaalonderzoek te Bandoeng goedgekeurd voor fabricage van pannen en aarden buizen. Rode klei te Ifaar bleek na onderzoek voor steenbakken geschikt. Bij de weg van Camp Walker naar de Jokaweg bij Hollandia-stad zijn eens in een semi-particulier proefbedrijfje 1000 stenen per week gebakken.

Men deed te Manokwari voorts kleine proeven met rode-cement-branderij en gewaagt van het maken van tegels en betonbuizen, alsmede van de fabricage van calcareüm (wit-materiaal) door verhitten van klei, die dan lichtgele of andere kleuren verkrijgt. Lichtblauwe, grijze en okergele klei zou men voor verffabricage wellicht kunnen gebruiken en men spreekt in dit verband over Pami bij Manokwari. Men spaart bij bakstenen, pannen en tegels van de gewone soorten door locale aanmaak de genoemde vrachten en het invoerrecht van 6% uit, maar zal intussen door geringere efficiëntie van het locale fabriekje vergeleken met importerende bedrijven, denkelijk slechts een kleine voorsprong op deze laatste hebben.

De Landbouwvoorlichtingsdienst kreeg op de begroting van 1949 gelden toegestaan voor een onderzoek naar de mogelijkheid van pannen- en pottenbakkerij

te Tabati bij Hollandia en te Seroei (eiland Japen). De resultaten zijn niet bekend gemaakt. In Afrika laat het Bestuur soms stenen maken door gevangenen of lepralijders.

Een belangrijk nieuw bedrijf is de vervaardiging van *cementsteen* te Hollandia en te Biak door drogen van een mengsel van cement en fijngemalen kalksteen door de huizenbouw-aannemer aldaar; ook rioolbuizen en straatgoten maakt men aldus.

Omdat de vrachten uiteraard hoog zijn voor bouwmaterialen uit verre landen, verdient hier o.i. onderlinge hulp tussen Oost en West Nieuw Guinea de aandacht, zodra er een bootverbinding is, en ook het uitwisselen van informatie. Ook de E.C.A.F.E. raadt dit aan.

*Suriname* heeft zeven steenbakkerijtjes, welker productie geschat wordt op 1600 ton bouwsteen, 500 ton baksteen en op 3000 ton cementsteen per jaar. Uit alluviale klei wil men daar ook z.g. grof-keramiek vervaardigen, als holle bakstenen, draineerbuizen, tegels en pannen. Kleien, die hier geschikt voor zijn, vindt men stellig ook op vele punten op Nieuw Guinea.

*Prefab huizen.* In 1951 bestond het plan om op de begroting een post van f 1/2 miljoen te brengen voor steun aan een fabriekje van *prefab huisjes* te Hollandia en voor een wasserij. Er kwam echter niets tot stand. In Australisch Nieuw Guinea heeft in 1950-1951 een fabriekje "pre-cut" materialen voor houten huizen vervaardigd en deze in 1951-1952 bij wijze van proef naar Australië geleverd.

Prefab-huizen van hout of metaal vormen een merkwaardig invoerartikel voor het zo houtrijke Nieuw Guinea. Dit verschijnsel doet zich ook voor in Australisch Nieuw Guinea, waar men ze veel uit Engeland bestelt. In 1950-1951 bedroeg de invoerwaarde vermoedelijk £A 57 440 = f 488 240,- en in '51-'52 £A ca 16000.

Ook in Frans Equatoriaal Afrika worden aluminium prefab-huizen, mede vanwege het gemakkelijke transport, veel ingevoerd en vallen zij zeer in de smaak bij de inheemsen. De invoerhoeveelheid is in Nieuw Guinea na de oorlog veel en veel groter dan daarvoor. Prefab-huizen zijn door de N.N.G.P.M. ingevoerd uit Zweden ten behoeve van de plaats Sorong en thans zijn er ca. 100 aangekomen voor de nieuwe vestiging Steenkool. Enkele particulieren hebben ook uit Nederland een prefab meegenomen naar Nieuw Guinea (Merauke, Sorong, Manokwari, Hollandia). Zij konden aldus gemakkelijker vestigingsvergunning krijgen.

Het ligt voor de hand, dat het brengen van huizen naar het houtrijke Nieuw Guinea onlogisch is, te meer, omdat het Gouvernement op onze helft ook nog 6 à 12% invoerrecht heft!

*Kalkbranderij.* In sommige kustkampongs (bij Hollandia) wordt door Keiëzen koraalkalk gebrand, bij gebrek aan kolen met hout als hulpstof. Deze industrie kan hier zeker worden uitgebreid en door Papoea's gedreven. In Hollandia heeft het Bestuur (Dienst E.T.A.) een *kalkbranderij* in bedrijf. Te Manokwari zijn kolonisten einde 1951 met een kalk- en rode cementbranderij begonnen. In de onderafdeling Japen en Waropen wordt door de bevolking van Seroei



Laoet en Poeloe Naoe koraalkalk tot kalk gebrand; in 1948-1950 voldoende voor het verbruik van Seroei. De productie bedraagt ettelijke duizenden petroleum-blikken kalk per jaar. De kosten zijn f 1,- per blik.

*Cementindustrie.* Cement zal van buiten moeten worden betrokken, want de mogelijkheden dit product op Nieuw Guinea te vervaardigen, ofschoon arbeids-extensief, zullen voorlopig nog geen aandacht verdienen. Er is veel steenkool voor nodig en de investatie is belangrijk. Cement kost in Nederland ca f 5,- per papierenzak van 50 kg. De vracht Nederland-Nieuw Guinea is ca f 79,- per ton, di. f 3,42 per zak, in 3/53.

De invoer bij ons bedroeg in de jaren 1949, 1950 en 1952 resp. ca 5710 ton, ca 2310 ton en 5333<sup>1</sup> ton tegen 315 ton in 1948. In het laatste jaar 1952 kwam de prijs op N. Guinea op f 129,13 cif<sup>2</sup> per ton of f 6,46 per zak van 50 kg (exclusief, ruw gerekend, 2% invoerrecht)<sup>3</sup>. De grote invoeren bij ons zijn aan de Oliemij. en het huizenbouwende Gouvernement te danken en zo evenaart ons gebied thans onze oosterburen, die in 1950-1951 een invoer van 5723 ton hadden. Daar waar het gouvernement een grote afnemer was, zijn wel eens gouvernementscement-fabrieken gebouwd, o.a. op de Philippijnen, waar uiteraard veel meer gebouwd wordt. Japan is de grootste concurrent van de Europese fabrieken.

*Verfindustrie.* Combinatie van langdurige bouwbedrijvigheid met goede copal-grondstof zou event. later op N. Guinea tot verfindustrie kunnen leiden. Het is zonder twijfel mede aan het voorkomen van copal in de Belgische Congo toe te schrijven, dat daar een verf- en lakindustrie na de oorlog is ontstaan. De drie fabrieken leverden in 1952 2000 ton per jaar en er is nog ruim 3000 ton invoer overgebleven. De belangrijkste afnemers zijn de regering, de grote transportmaatschappijen en de industriële bedrijven. Als grondstof dienen bij de lakverf de Congo-copal, verder de aanwezige ijzeroxyden, gele oker, kaolien en krijt.

Uit Indonesië is de fabriek van Lindeteves-Pieter Schoen te Batavia, opgericht in 1935, het meest bekend geworden. Er waren nog 4 andere fabrieken, o.a. van de Borsumij. Ook Singapore heeft een verffabriek. De eerstgenoemde voerde alle chemische grondstoffen, als harsen, pigmenten en blikjes, via de stamfabriek van Pieter Schoen in Zaandam in, inclusief de olie, waarvoor echter ook terpentijn van Atjeh en terpine van de B.P.M. gebruikt wordt. De gebruikte oker kwam van Trenggalek. Het gouvernement van Nederlandsch Oost Indië steunde deze locale industrie zoveel als mogelijk was en kocht al haar strijkklare droge verven.

<sup>1</sup> In Australisch Nieuw Guinea was de invoer in 1950-51 5723 ton, dus gelijk aan die bij ons. De productie van een economisch werkende fabriek bedraagt 50 000 à 75 000 ton per jaar (minimum). Een nieuwe fabriek te Albertville (Congo) is kort geleden opgezet voor 40 000 ton per jaar.

<sup>2</sup> Hiertegevoer stond begin '54 een prijs van £A 20/8/4 per ton of £A 1/0/5 per zak (f 8,68) van eerste soort Portland-Cement te Port Moresby, dus belangrijk hoger. Vracht Australië-P. Moresby is thans £A 6½ per ton.

<sup>3</sup> Dit recht is nl. specifiek, f 0,25 per 100 kg. Voor 1953 zijn de cijfers 2457 ton (zonder N.N.G.P.M. en militairen) en f 146.— per ton.

Volgens Dr Koolhaas vereist een rendabele bedrijfs-grootte, dat er 1000 ton per jaar afzet is. Dan zijn nog beschermende invoerrechten nodig bovendien. De markt op Nieuw Guinea is in elk geval voorlopig veel te klein.

*Pottenbakkerij.* Te Seroei Laoet op het eiland Japen bestaat een pottenbakkerij als huishijverheid der vrouwen. Er wordt op deze plaats een goede roodachtige klei gevonden. Na het bakken wordt het baksel met gesmolten copal ingesmeerd, zodat het geheel een geglaazuurde indruk maakt. Behalve sagovormen worden diverse soorten potten gemaakt, soms wel tot 60 cm hoog; zij vormen een zeer gewild handelsartikel. De broze structuur maakt transport echter moeilijk. Te Kaipoei op het eiland Koeroedoe is een zelfde industrie; hier wordt dezelfde klei gevonden als te Seroei Laoet. Ook Demta bij Hollandia heeft pottenbakkerij. Iets verder komt ze voor op de Australische kust in de Aitape-streek, voorts op de Siassi-eilanden en bij Hanuabada bij Port Moresby. Ten slotte in het achterland van Madang. Het nut van potten is het gebruik voor koken der spijzen en het eten van de sago in de vorm van sago pepeda. Binnenland stammen als de Waris ten zuiden van Hollandia smoren de spijzen en poffen de sago, zij koken nog niet. Men denke niet, dat pottenbakkerij verdwijnt, als de samenlevingen hun primitief karakter verliezen. Poerwakarta, Plered en Soekaboemi op Java kunnen hiervan getuigen. Het is alleen nodig, dat er een markt blijft.

Een *fijnkeramische industrie* kan op Nieuw Guinea eerst ontstaan, als er goede kaolien gevonden wordt, zoals zij in Suriname bekend is. Doch het zou een exportindustrie moeten worden en de potentiële afzetgebieden liggen ver weg (hoge vracht)<sup>1</sup>.

*Metaalbewerking.* Naarmate de ontwikkeling van Nieuw Guinea vordert, zal ook de behoefte aan reparatiewerkplaatsen toenemen. De goederen-bases te Hollandia en Biak beschikten na de oorlog over grote werkplaatsen, waar het door de Amerikanen achtergelaten oorlogsmateriaal werd gesorteerd en gerepareerd, maar deze zijn thans vrijwel geliquideerd. De bases hebben vele Papoea's werk verschaft, en velen tot bruikbare werkkrachten opgeleid, waarvan nieuwe, mits enigszins spoedig, op te richten industrieën kunnen profiteren.

De beoordelingen van de verschillende technische leiders der bases over de Papoea's als werkkracht waren merendeels gunstig.

*Smeedwerk.* Op Biak werd reeds vanouds door de bevolking het *smeden* van parangs en vissperen beoefend. Europese fabrieken maken dit laatste artikel nog niet. Ook maakten de Biakkers *vishaken*, maar het allergrootste deel wordt geïmporteerd.

Na de oorlog werden door de Biakkers vooral autoveren uit de "dumps" voor hun *smeedwerk* vervaard. Zij gebruikten hun smeedproducten vooral voor de ruil tegen sago op Japen en de Waropen. Deze industrie dreigt achteruit te gaan, omdat door de grote rijstimporten deze sagotransacties minder nodig zijn geworden voor de Biakkers.

De in Biak gesmede parangs waren beter van kwaliteit dan de geïmporteerde. Ook op Japen waren een aantal smeden te vinden, en verder op het eiland Ajaoe en te Sausapor, waar Biakkers wonen. Deze smederij herinnert aan die bij Soekaboemi op Java.

De vele honderden vliegtuigen, welke te Biak door de Amerikanen waren achtergelaten, werden daar in een grote oven bij een temperatuur van 900° C omgesmolten om het *aluminium* af te zonderen. Dit bedrijf is thans opgeheven (zie hoofdstuk „Handel”).

*Scheepsbouw.* Te vermelden valt hier het bouwen van prauwen door Biakkers, die tot 1½ ton goederen plus 20 mensen kunnen vervoeren.

In Sorong en het Fakfakse waren zeer kundige Keiese en Ambonnesse bouwers van prauwen, die meerdere tonnen vracht kunnen vervoeren. In Merauke worden

<sup>1</sup> Voor keramische industrie in Suriname raadplege men de radioplezing over dat onderwerp van Dr W. J. M. van der Weyden dd. 17-2-54 (Radiorubriek Rijksdelen Overzee).

geregeld prauwen van 5 en meer ton gebouwd door Keiezen en Chinezen; in 1951 completeerde één Chinees met enige hulp een zeer sterke en zeewaardige 30-tonner.

Voor de oorlog bouwden de Japanners met Papoea's samen kleine schoenertjes nabij Manokwari op een kleine langshelling.

Wegens de toenemende activiteit op Nieuw Guinea, welke gepaard gaat met een drukker scheepsverkeer, werd de rentabiliteit van een *scheepswerf* voor kleine boten vroeger al gunstig beoordeeld<sup>1</sup>. Ir van Konijnenburg, destijds Directeur der Goederenbasis Hollandia, achtte voor een dergelijk bedrijf slechts enige Europeanen (b.v. 20) voor toezicht nodig, met verder uitsluitend Papoea's (b.v. 250), die hij zeer geschikt acht voor deze technische werkzaamheden.

Men zou zich daarbij niet alleen op reparatie van vaartuigen kunnen toeleggen, maar tevens op de bouw van nieuwe kleinere schepen, waaronder speciaal coasters, copra-schoeners, stalen en houten lichters, waardoor het transportvraagstuk in Nieuw Guinea veel gunstiger zal komen te liggen. Men heeft in het laatste jaar, bij gebrek aan locale productie, een groot aantal schepen uit Holland moeten aanvoeren (o.a. 4 lichters van 20 ton, 4 van 50 ton, 1 van 18 ton, 3 kleine coasters van 120 pk, 2 sleepboten van 80, resp. 160 pk, 7 patrouilleboten van 80 pk, 7 motorsleepboten van 80 of 40 pk en nog enige bijzondere visserij-schepen).

Volgens mededelingen in een nummer van het Tijdschrift „Oost en West” van Juni 1953 is het genoemde project in uitvoering gekomen. Het *scheepsbouw- en reparatiebedrijf*, dat binnen afzienbare tijd in Manokwari zal vetrijzen, zal in de eerste plaats bestaan uit een z.g. *dwarshelling*, waarop schepen tot ca 3000 ton gewicht kunnen worden drooggezet, wat met ca 5000 ton waterverplaatsing overeenkomt. Verder zal er een fabriek worden gebouwd, ingericht voor scheepsnieuwbouw en -reparatiewerk en voor *constructiewerk, zoals gebouwen en bruggen*. Verder een smederij en gieterij en een elektrische centrale. De scheepshelling is reeds besteld, evenals het magazijns- en fabrieksgebouw, en een grote werfkraan. Men zal ongeveer 2 jaar nodig hebben voor personeelsopleiding, alvorens tot nieuwbouw kan worden overgegaan die door de Amsterdamse Ballast Mij wordt uitgevoerd.

De heer Ir C. van Konijnenburg denkt, zodra het bedrijf in volle werking is, aan ongeveer 500 *vakmensen*, alsmede aan een groot aantal losse werkkrachten, arbeidsgelegenheid te kunnen verschaffen.

Het grootste gedeelte van de technici hoopt hij plaatselijk te kunnen recrutereren. Er bleken onder de particulieren in Manokwari veel MTS-ers te vinden te zijn en voldoende jongelui met een mindere technische opleiding of met eindexamen HBS of MULO. Dit geeft het voordeel, dat dé grootste moeilijkheid van Nieuw Guinea, nl. die van de huisvesting, grotendeels reeds is opgelost, en onmiddellijk

<sup>1</sup> Economische Nota van Resident Van Eechoud, Maart 1949; Lit. 6.

met het werk kan worden begonnen. Voor het kernpersoneel uit Nederland zal een 20-tal ruime huizen worden opgetrokken.

De sleephelling zal voor de *Koninklijke Marine* in Nieuw Guinea en ook voor de K.P.M. (*Koninklijke Paketvaart Mij.*) en de kustvaart van groot nut kunnen zijn<sup>1</sup>. Momenteel ondergaan de in Nieuw Guinea gestationeerde marinevaartuigen in Australische havens hun routine-onderhoud, waarmede vrij wat tijd – om van de ponden niet te spreken – gemoeid is. Kleine scheepjes repareert de Gouvernementswerkplaats (werf) te Hollandia-haven en op een kleine sleephelling te Merauke; scheepsbouw had daar nooit plaats.

De *K.P.M.-schepen* worden thans gerepareerd of gereviseerd in een Indonesische haven of in Singapore. Door de grote intensiteit der scheepsbeweging in de Archipel en de verminderde werkcapaciteit in de Java-havens echter moeten deze schepen vaak dagen, soms zelfs weken op hun beurt wachten. Voor een gemiddeld schip kost iedere dag ligtijd drie duizend gulden. Voordelig is dus een reparatie- of revisiemogelijkheid in Nieuw Guinea zelf.

Het hierboven besproken bedrijf komt in de plaats van een vroeger plan voor een drijvend dok waarvan de kosten begroot waren op f 6 miljoen.

*Geldinjectie.* Een van de directe gunstige gevolgen voor de veelal niet kapitaalcrachtige kolonisten is de geldinjectie, welke als gevolg van de uitvoering van het project te Manokwari plaats vindt. De heer Van Konijnenburg berekende een gemiddelde salariëring van acht gulden per man per dag, hetgeen neerkomt op circa f 125 000,- per maand.

De *indirecte invloed* van het vestigen van een scheepsbouw- en reparatiebedrijf, als bovengenoemd, treft geheel Nieuw Guinea. Immers zal bijvoorbeeld een mijnbouwmaatschappij eerder tot vestiging in Nieuw Guinea overgaan, wanneer zij weet, dat zij zich over het onderhoud of de reparatie van haar zware materieel geen zorgen behoeft te maken. Terugzending naar Nederland behoeft niet meer noodzakelijk te zijn.

De financiering van het vijf miljoen gulden-project zal worden gedragen door een in Nederland in het leven geroepen *stichting*, waarin de Regering voor ca de helft participeert.

Het ligt evenwel in de bedoeling om naderhand, wanneer gebleken is, dat het bedrijf te Manokwari zich zelf zal kunnen bedruipen, dit geheel in particuliere handen te doen overgaan. Tot zover het artikel in „Oost en West”.

Activiteit op scheepsbouwgebied zal haar invloed hebben op en steun geven aan de oprichting en verdere ontwikkeling van industrieën te Manokwari.

Behalve Manokwari zou ook Biak voor een scheepsbouwbedrijfje in aanmerking kunnen komen. Enige kolonisten op het eiland Noemfoor hebben reeds een kleine sleephelling voor reparatie van hun eigen schip.

Overigens bestaat er op Nieuw Guinea, als gezegd, reeds enige *inbeemse*

<sup>1</sup> De N.N.G.P.M. heeft eigen reparatie werkplaatsen en een droogdok te Sorong, voldoende voor eigen bedrijf.

*scheepsbouw*. Deze vaardigheid zou door een prauwenbouwschool kunnen worden vergroot volgens zendeling Ds Kijne. Op verschillende plaatsen op Japen worden voorts van pandanblaren prauwenzeilen gemaakt. Als deze scheepsbouwers Indonesiërs waren, zullen zij na de afscheiding ten dele zijn vertrokken.

De *scheepsbouw in Indonesië* is al oud. Makian bij Ternate is een prauwbouwcentrum voor eenmastkottertjes voor copravervoer. Op de werf te Boeton, die overigens mislukt is, bouwde men houten laadprauwen, evenals nog steeds te Lasem op Java, voor gebruik in havens. Op Java maakt men ook stalen laadprauwen te Djakarta en Semarang (Het Prauwenveer) en voorts te Palembang, doch verder blijft het bij reparatiewerk. Ook Bira op Zuid Celebes en Toéal op de Kei-eilanden zijn bekende scheepsbouwcentra. Op de duur zou Nieuw Guinea misschien wel krachten uit deze gebieden kunnen aantrekken, inheemse of Europese.

In *Australisch Nieuw Guinea* heeft men enige kleine particuliere scheepsbouwers, o.a. Marine Constructions en Andrews & Roberts te Port Moresby, die voornamelijk reparatiewerk doen.

Bij onze oosterburen worden voorts copra-schoeners gebouwd door de leerlingen van de Kwato-missie, door de Alexishafen-missie en door een Europeaan op Garua-Island bij Talasea op de noordkust van New Britain. De laatste missie plantte 10 ha djatihout aan voor haar botenbouw. Vóór de oorlog bouwde ze reeds 50 motorboten en zeilkotters, ten dele van het genoemde hout.

*Tuigwerk voor schepen*. Een Thursday-eiland-bewoner leerde aan Papoea's te Port Moresby om *tuigwerk voor schepen* te maken, dat vroeger van Sydney werd betrokken. Zij voorzien thans zowel Papua als Nieuw Guinea met hun producten, wat de Gouvernementsvaartuigen betreft, omdat dit bedrijfje door het Bestuur is opgezet. Vermelding verdient wellicht in dit verband, dat te Tarfia (noordoostkust nabij Demta) touw vervaardigd wordt uit plantenzvezels. Voor een grotere touwslagerij is geen afzet wegens te weinig schepen. Op Java bleken gevangenen te Pekalongan geschikt voor het maken van hennep-touw.

#### TEXTIELNIJVERHEID

Naarmate het contact der Papoea's met het Westerse leven groeit, neemt de behoefte aan kleding toe. Dit betekent import uit Nederland of het buitenland. Zending en missie zijn sterk vóór het gebruik van kleding door de Papoea's en het wordt vanaf de kansel door hen aanbevolen. In Merauke dragen zij de kleding soms alleen *in* de kerk en niet bij het komen en gaan! Artsen van de Volksgezondheidsdienst raden echter, evenals de Missie, voor primitieve streken, als het Mimikagebied, het gebruik van kleding af, wanneer de bevolking nog niet aan zeep is gewend. Soms is het moeilijk de Papoea over te halen tot het tegelijk kopen van meerdere stelen kleding. Hij acht dit verspilling van geld, omdat hij de noodzaak van wassen soms niet inziet.

In het eiland, ook op de Australische helft, is weven praktisch onbekend geweest behalve te Sarmi. Deze kunst ontbrak oostelijk van de Molukken en werd eerst weer gevonden op de Santa Cruz-eilanden. Een geringe beoefening heeft plaats in *Serawak*; in *Indonesië* is de kunst zeer verspreid.



Het is duidelijk, dat een groots opgezette textielindustrie in Nieuw Guinea geen reden van bestaan heeft, maar het loont o.i. de moeite na te gaan of zij in de toekomst misschien als huisvlucht of in zeer kleine ondernemingen voor lokaal verbruik kan slagen, zoals men zulks in Suriname, dat slechts  $\frac{1}{4}$  miljoen inwoners heeft, is gaan beproeven.

Hongkong met zijn 13 grote spinnerijen en 6 weverijen zou technische hulpkrachten kunnen leveren tijdens de eerste moeilijke jaren.

De *weefkunst* zou op vak- of huishoudscholen kunnen worden onderwezen. De handweefgetouwen zijn niet overdreven duur en men zou van de eenvoudigste soorten kunnen uitgaan. De missie heeft steeds de weefkunst onder de bevolking aangemoedigd. De Zusters te Merauke gaven reeds vóór de oorlog onderricht aan Papoea-meisjes met een Tanimbarees weefstoel; op Tanimbar is de weverij nl. inheems. De resultaten waren teleurstellend, aangezien de meisjes, wanneer zij in de kampong terug waren gekeerd, met het weven ophiielden. Ook proeven te Wandammen en Argoeni genomen, mislukten. Dat wil echter niet zeggen, dat er op de duur geen goede resultaten zijn te bereiken, te meer daar de behoefte aan textiel groter zal worden; wel zal het veel moeite, geduld en opleiding kosten voor men de bevolking er toe zal hebben gebracht haar eigen kains te weven. Daarbij moet bedacht worden, dat men de weefgarens (geverfde), die men thans toch nooit invoert, ook niet met 5% recht hoeft te belasten, als de bevolking wil weven. Alleen de ongeverfde garens van katoen, die zij minder mooi vindt, zijn thans vrij van recht <sup>1</sup>.

In *Australisch Nieuw Guinea* is men op dit punt tot dusverre ook nog niet veel gevorderd, al worden daar op naaimachines door Papoea-vrouwen onder toezicht van een Europeaan eenvoudige politie-uniformen gemaakt. Oorspronkelijk inheemse weefkunst ontbreekt er. Sedert kort is daar echter enige verbetering gekomen. Mr E. J. L. Hallström heeft enige jaren geleden in de Central Highlands (te Nondugl op 1500 m hoogte) een schapenfokkerij opgericht met per vliegtuig uit Australië aangevoerde schapen. Deze fokkerij is ten volle geslaagd. De onderneming heet "Hallström Trust Station". In Maart 1951 waren er te Nondugl 1103 schapen. Men had reeds 22 balen wol te Sydney voor de veiling ontvangen en 17 balen waren verzendklaar. In het jaar 1950-1951 werd voor £A 5.800 (f 49 300,-) wol naar Sydney vervoerd. Men heeft voor de Papoea's, speciaal voor vrouwen, te Nondugl een weefschool opgericht, waarvan in 1950 35 leerlingen een 3-weekse cursus afliepen met inlandse weefgetouwen en deze gingen terug naar hun dorpen om daar het weven verder te verbreiden, en ten slotte in deze koude hoge streken tot het maken van kleding te komen <sup>2</sup>.

De *Philippijnen* hebben o.m. een gouvernementstextielbedrijf.

In *tropisch Afrika* zijn de Belgische Congo en de Franse Ivoorkust al vroeg met textielindustrie begonnen. De lokale katoencultuur werkte stimulerend. Op de Ivoorkust begon de eerste spinnerij tevens weverij in 1922 met een kapitaal dat thans 150 miljoen Franse frs. bedraagt. Er zijn 26 weefgetouwen en 7 spinmachines (égreneurs). Per jaar verwerkt men 1500 ton katoen, die 480 ton spinvezel oplevert. In Oct. 1953 is besloten de fabriek te verdubbelen, met een lening van de Franse regering.

*Confectiebedrijfsjes* bestaan in het kleine Suriname al lang en verdienen bij ons tegelegenertijd overweging. In Suriname heeft men ter ondersteuning de invoer van bepaalde confectieartikelen verboden of beperkt <sup>4</sup>.

<sup>1</sup> In het 5-jarenplan van *India* van 1953 zijn voor hulp aan de handweverij even krachtige maatregelen voorzien als voor de machinale weverij. De eerste blijft men in Oost Azië levensvatbaar achten, ook in Burma en Thailand. Men dient o.i. ook bij ons voort te gaan met het bevorderen van huisweefnijverheid, zoals zij op Celebes bestaat. Het laatste is een der redenen, dat men Zuid Celebes geschikt acht voor textielindustrie, afgezien van politieke factoren. Er zijn reeds enkele weinig gemechaniseerde handweefbedrijven. Van de Japanse bezetting dateert een machinale weverij nabij Pare Pare.

<sup>2</sup> In de Philippijnen was de huisweefkunst vrijwel uitgestorven, doch in 1948-1952 bracht men haar met succes tot herleving met behulp van een "weaving demonstration unit" die eerst 6, doch later 36 handgetouwen telde (zie een Ecafe-rapport). Een weverij consulent van de T.A.A. (Technical Assistance Administration) der V.N. verleende hulp.

<sup>3</sup> In Nov. 1953 besloot men tot de stichting van een kleine dekenweverij. Invoer thans 100 000 stuks per jaar voor contractarbeiders.

<sup>4</sup> Bij de Algemene Beschikking no 67 van 21 Juli 1953.

Het zeer onlogische tarief van invoerrechten is echter bij ons alweer ongeschikt om lokale confectiebedrijfjes aan te moedigen. Zoals zo dikwijls, is het recht op een halffabrikaat als stukgoed van alle soorten (12%) ook in dit geval even hoog als het recht op eindproducten als broekjes en eenvoudige pakken (beide 12%). Alleen op luxe pakken, die toch nooit ter plaatse zullen worden vervaardigd, is het recht 20%; weliswaar heft men ook 20% van alle pyama's. Als iemand met confectie beginnen wil, zou het o.i. aan te bevelen zijn, voor zijn artikel het recht tijdelijk op 20% te brengen. Volgens Lit. 79 (pag. 32) besteedt een eenvoudige Indo-Europeaan per maand f 25,- aan kleding en schoeisel. Bij meer welvaart en koopkracht zal dit bedrag zeker sterk stijgen.

In het jaar 1952 werd aan katoenen stoffen voor een waarde van f 1 360 000,- (89,5 ton) en aan kleding van textiel voor een waarde van f 502 500,- (25 ton) in Nieuw Guinea ingevoerd, als steeds exclusief N.N.G.P.M. en militairen<sup>1</sup>. Specificatie is helaas onbekend. Suriname met zijn ca 200 000 zielen heeft twee confectiebedrijfjes, die met ingevoerd stukgoed werken. De productie bestaat vooral uit herenbroeken, shorts, pyama's, kinderkleding, damesblouses en damesrokken. Er ontstond export, wat te meer noodzakelijk was, omdat elk der twee confectie bedrijven ruimschoots in staat was in de locale behoeften te voorzien (jaarverslag Surinaamse bank 1951, blz. 56). Bij export geeft men de invoerrecht-bedragen terug, die voor de grondstof (stukgoed) betaald werden.

In *Suriname* is dus wel gebleken, dat zelfs een kleine confectie-fabriek niet economisch kan functioneren, indien het afzetgebied voor haar productie tot het eigen land beperkt blijft; een vrij belangrijke export is een dwingende eis. De geografisch gunstige ligging van Suriname en de gebleken bereidheid en geschiktheid van de inheemsen aldaar als werkkrachten, maken deze export mogelijk. Het valt zeer te betwijfelen, of dezelfde gunstige factoren ook in Nieuw Guinea zullen worden aangetroffen. Confectie gemaakt van op Nieuw Guinea geweven en denkkelijk te duur stukgoed zou onmogelijk geëxporteerd kunnen worden volgens Dr Koolhaas.

In de *Belgische Congo* wordt van confectieindustrie, vooral voor vrouwen, Europeanisering der kleding verwacht en men voorspelt daarvan ook verdere culturele verheffing („zeer wensbare evolutie van de mentaliteit der inlandse vrouw”).

*Australisch Nieuw Guinea* heeft een veel grotere confectie-invoer ('apparel and attire') dan ons gebied en deze bedroeg in 1950-1951 nog £A ca 340 000, wat de waarde betreft (= f 2 890 000,-). Locale vervaardiging heeft niet plaats. Men stelt belang in de confectie-schoenen, die thans bij ons verkrijgbaar zijn.

Men vervaardigt in Australisch Nieuw Guinea alleen wat kleding voor de inheemse politie (10 vrouwelijke arbeiders onder een Europeaan, met 10 naaimachines). Te Port Moresby zijn 3 Chinese kleermakers voor Europeanen werkende.

*Zakkenfabricage.* Overigens dient in Nederlands Nieuw Guinea t.g.t. wellicht aandacht te worden geschonken aan het verwerken van *vezelplanten*.

<sup>1</sup> Voor 1953 waren deze cijfers f 1 196 300,- en 149 ton voor katoenen stoffen, en f 1 174 200 en 54,7 ton voor kleding van textiel.

De *Musa textilis* (Manillahennep) is een plant, die snel groeit. Met een eenvoudige weefinrichting zou de bevolking kunnen worden bijgebracht daar zakken van te maken<sup>1</sup>.

In een rapport van controleur Kouwenhoven dd. 6 Augustus 1947 wordt deze zakkenweverij voorgesteld<sup>2</sup>.

In de laatste jaren doet men bij Sogeri in Papua proeven op Eriama Estates Ltd. met de teelt van kenaf (Java-jute, *Hibiscus cannabinus*, variëteit Salvadore), verwant aan roselle en thans ook bij Orobay, met een subsidie van £A 100 000 van Australië. De hoofdgedachte is daarbij zelf voor de uit Australië geëxporteerde wol en tarwe en voor de copra van Australisch Nieuw Guinea de zakken te maken, die men nu uit India importeert. Men denkt naast zakken aan paklinnen, gordijnen en meubels.

In het jaar 1950-1951 was de invoer van jutezakken voor beide territoria te zamen £A 207 000 (f 1 760 000,-). In 1952-1953 werd door Papua 19 ton kenafvezel naar Australië uitgevoerd. De kenafvezel is iets stugger dan de jute van Bengalen. Het zakken fabricage-proces is bijna hetzelfde als bij jute.

Men wil het historische jutemonopolie breken met kenaf-vezel<sup>3</sup>. Op de Eriamaplantage heeft Mr C. Sefton Amerikaanse mechanische ontbastingsmachines (Mohegan Corona decorticators) ingevoerd, die 3000 lbs. droge vezel per uur kunnen leveren, wat neerkomt op 1 ton droge vezel per acre (0,4 ha) volgens de South Pacific Post van Augustus 1953.

Nederlands Nieuw Guinea voerde in 1949 en 1950 ongeveer 377 ton, respectievelijk 237 ton aan zakken in, afkomstig van India. Nieuwere cijfers zijn niet gepubliceerd. Bij ons is reeds omstreeks 1949 door Ir Sijnja van Soerabaia aan zakkenfabricage uit roselle of jute gedacht, toen hij voor de Dienst van Transmigratie en Emigratie Nieuw Guinea bezocht. Zoals bekend heeft op Java de Klatense Cultuur Mij een grote zakkenfabriek op roselle en Java-jute gebaseerd. Bij lage juteprijzen, als in midden 1952, schijnt roselle niet goed te kunnen concurreren.

Volgens Dr Koolhaas is een fabriek eerst lonend bij een veelvoud van de huidige Nieuw Guinese consumptie. Of de in Australisch Nieuw Guinea ontworpen export mogelijk zal blijken, zal sterk van de productieprijs der vezelgrondstof afhangen en dit is dus een landbouwkundig vraagstuk.

Op instigatie van de Zoutregie op Madoera zijn vóór de laatste wereldoorlog in de gevangenis te Pamekasan op dat eiland zakken vervaardigd voor los zout, en wel uit agavegaren. Men had een spinnerij en een weverij met 150 kleine mechanische getouwen. Nog 12 andere gevangenis spinnen garen voor deze weverij, die een jaarproductie van 200 000 zakken had. (In de gevangenis te Hollandia verbleven in 1953 ca 200 personen).

Het invoerrecht op nieuwe en gebruikte zakken bedraagt ten onzent 10% (in Australisch gebied nihil) en werkt dus enigszins beschermend.

Zakken komen thans alle uit India en zijn in groot aantal nodig voor de export van copra, schelpen, enz.; de copra wordt op Nieuw Guinea nooit in bulk geëxporteerd, wijl men er geen ruim mee vullen kan. Zakkenindustrie is kapitaal intensief.

In Madagascar ondervond de aldaar bestaande zakkenindustrie grote moeilijkheden door de invoer van het product uit India, die ten slotte in 1952 geheel verboden werd. Intussen werden in 1953 zakken uit het Franse moederland zo goedkoop geïmporteerd, dat de lokale industrie opnieuw in moeilijkheden geraakte. En men kan niet steeds aan het beschermen blijven!

In de Philippijnen, waar een enorm verbruik bestaat van jutezakken voor de copra, suiker en rijst dezer eilanden, is een zakkenfabriek gebouwd, die werkt met ruwe jute van India.

*Schoenenindustrie* zij hier ook nog even vermeld. In Oost- of West-Nieuw Guinea bestaat zij niet. Toch is deze industrie steeds een der eerste, die men, zelfs in kleine tropische landen of koloniën, ziet verschijnen, b.v. in die van Centraal Amerika (zie no. 10 der literatuurlijst). In Suriname kende men reeds lang vele schoenmakers en kleermakers vóór er een schoenen- en een confectie-industrie ontstond. Nu zijn er op Nieuw Guinea nog slechts heel enkele schoen-

<sup>1</sup> De Japanners teelden jute bij Sarmi en later te Waren bezuiden Manokwari. De eerste berichten waren gunstig, maar zullen wel controle behoeven, zoals meestal.

<sup>2</sup> Volgens Dr Koolhaas is *Musa textilis* nooit voor zakken gebruikt, behalve in de oorlog, en gaat dit dus thans niet. Het is wel prachtig materiaal voor kabels.

<sup>3</sup> Om de opzet te bemoeilijken, lieten de juteproducenten in India de prijs voor jute 'woolpacks' dalen van 29 sh tot 14 sh; de India'se regering liet b.v. het uitvoerrecht op jute van 90 £ per ton vallen.



makers, b.v. enkele Indonesiërs bij de N.N.G.P.M. Te Hollandia was de toestand zo slecht, dat het Gouvernement een krediet uittrok voor een schoenmakerijtje.

De schoeneninvoer bedroeg in 1952 34 ton (bij 1 ton bruto = 500 paren is dit ca. 17 000 paren) ter waarde van f 270 000,-, exclusief invoer voor N.N.G.P.M. en militairen<sup>1</sup>. De gehele invoer zal dus wel minstens het dubbele zijn. Schoenmakers kunnen op de duur het reparatiewerk geheel opvangen, evenals sinds lang te Makassar, waar geen schoenenfabriek was. Van de Papoea's is te verwachten, dat zij veel voetbalschoenen zouden kopen van een fabriek op Nieuw Guinea. Van de dure import kopen zij slechts een paar honderd paren per jaar.

Suriname met zijn 200 000 zielen heeft sinds 1946 een schoenenfabriekje, dat kwam, toen de invoer van leren schoenen ca. 70 ton per jaar bedroeg. Men voerde ook het bovenleer en zoolléer in (geen invoerrecht, tegen dat op schoenen 16 à 30%)<sup>2</sup>. In Nederlands Nieuw Guinea zou deze invoer ook nodig zijn; men heft echter tot nu toe invoerrecht op leer (gewoon leer 6%, luxe leer 12%) en op de leren schoenen zelfs 20%. Ongelooide huiden zijn vrij. Uiteraard kan schoenfabricage het best steunen op locale looierij.

Suriname produceerde in 1952 50 000 paren leren schoenen in 2 fabriekjes; hoeveel paren Nederlands Nieuw Guinea in totaal nodig heeft, is ons onbekend, doch kan geschat worden op 35 000 paren.

Nog altijd zijn in Suriname ca. 100 schoenmakers, ondanks de bestaande fabriek. Zij doen meestal reparatiewerk. Suriname helpt de lokale bedrijven, door de schoeneninvoer te beperken door contingentering.

Australisch Nieuw Guinea importeerde in 1951-1952 voor £ A 29 057 aan schoenen, voor zover het Territory of New Guinea betreft, d.i. voor bijna f 250 000,-. Het cijfer voor het Territory of Papua was £ A 17 793. Schoenen zijn daar vrij van invoerrecht.

De *Philippijnen* kennen eigen schoenenfabrieken voor hun talrijke bevolking. Ook te Singapore is een schoenenfabriek.

*Vlechtwerk.* Te Ambai, aan de zuidkust van Japen, worden dozen gevlochten van pandan-blad en van de bast van de bladschede van de sagopalm, welke rood, zwart, paars en geel worden gekleurd. Zij worden „*Kabila's*” genoemd, en algemeen gebruikt als koffer.

Zij worden over het gehele eiland Japen, in Biak en de Waropen verhandeld, voornamelijk in ruil tegen voeding. De dozen worden alleen door vrouwen gemaakt en in alle afmetingen. Ook ziet men in verschillende plaatsen van de onderafdeling Japen en Waropen slaapmatten en vloermatten van pandan-blad gemaakt, evenals op Frederik Hendrik-eiland en te Sarmi. Van rottan worden uitstekende vloermatten vervaardigd. Australisch Nieuw Guinea kent analoge industrietjes (zie o.a. New Guinea Handbook, 1937, blz. 429). Ook slaapmatten en vloermatten worden veel vervaardigd, o.a. op Japen, in Waropen en op Frederik Hendrikeiland.

In het Nimboranse neemt de manden- en mattenvlechterij toe in verband met het in uitvoering zijnde zg. „ontwikkelingsplan”. Door *onderwijs in bandenarbeid* kan deze huisindustrie worden verbeterd en opgevoerd. Het mandenvlechtwerk van Berap bij Genjem wordt gretig gekocht te Hollandia<sup>3</sup>.

De gevangenen te Kampong Baroe bij Hollandia vlechten manden van rottan. In Oost-Indonesië heeft men een vlechnijverheid in Boni, die exporteert.

<sup>1</sup> Voor 1953 zijn de cijfers 54,1 ton en f 572 600,-.

<sup>2</sup> Bovendien beperkt (contingenteert) men de invoer van schoenen.

<sup>3</sup> South Pacific Commission, Technical Paper no 45, door Dr J. van Baal, Lit. 40.

VERWERKING VAN COPRA<sup>1 2</sup>

*Verwerking van copra tot cocosolie, geraspte cocosnoot en vezel (coir)*<sup>2</sup>. De copra werd tot de soevereiniteitsoverdracht naar Makassar vervoerd en, hoewel grotendeels doorverscheept, ook gedeeltelijk verwerkt; de cocosvezel was op Nieuw Guinea waardeloos en werd weggeworpen. De uit de copra te Makassar vervaardigde cocoszeep werd weer in de toko's op Nieuw Guinea tegen hoge prijzen verkocht.

De toestand is thans in zoverre weinig verbeterd, dat de copra rechtstreeks naar Nederland wordt verscheept en de zeep uit ons land wordt aangevoerd.

*Cocosolie (klapperolie)*. Het laat zich indenken, dat, zoals reeds Resident van Eechoud meende<sup>3</sup>, door oprichting van een kleine fabriek in het centrum van het copragebied hoge vrachtkosten worden bespaard en de bevolking goedkoper aan haar *klapperolie* kan komen, dienend als bak- en braadvet, dat nu meest uit Nederland komt<sup>4</sup>. Er behoeft o.i. niet aan getwijfeld te worden, dat dergelijke fabriekjes, mits eenvoudig opgezet en goed beheerd, kunnen renderen, evenals dit b.v. het geval is in Ambon en andere plaatsen in de Archipel. Er is thans reeds een heel klein fabriekje, dat klappernoten van N. Biak verwerkt met een dieselmotorpers<sup>5</sup> in Noemfoor, en door een paar Europeanen wordt gedreven. Zij kochten flessen en wilden de olie leveren aan andere plaatsen op Nieuw Guinea. Zij vroegen aan hun fabriek f 1,50 per fles van 1 l. Merauke voorziet grotendeels zelf in zijn behoefte aan *klapperolie*. Toen begin 1950 na de afscheiding alle invoerproducten een tijdlang schaars waren, begon men overal op Nieuw Guinea klapperolie te maken<sup>6</sup>. Zelfvoorziening zou voor het eiland best mogelijk zijn. De bevolking kan met koken der copra slechts ruim de helft van het werkelijke oliegehalte van ruim 60% er uit halen. Met kleine persen kan men al ca 50% bereiken. Wij ontvingen een bericht dat de Mij. tot Economische ontwikkeling van N. Guinea een pers besteld heeft in Nederland (fa. Smulders). Chinezen beginnen in het algemeen niet gaarne met industrie; de handel leverde hun grotere winsten op, en dit zal wellicht zo blijven, ofschoon thans de winstmarge, die detaillisten mogen nemen door het Gouvernement is vastgesteld<sup>7</sup>.

*Australisch N.G.* produceerde in de nieuwe fabriek te Rabaul met 100 man voor

<sup>1</sup> Zie voor productie en export: Hoofdstuk Handel in dit werk.

<sup>2</sup> Verbetering der coprabereiding met droogovens (kilns) om tot een betere kwaliteit der grondstof te komen, blijft hier buiten beschouwing.

<sup>3</sup> Zie zijn Nota Bestuursbeleid dd. 10 Maart 1947 (gestencild).

<sup>4</sup> Totale hoeveelheid ingevoerde oliën en vetten (iets klapperolie, doch vooral braadolie) in 1952 20 ton à f 42 000,- en in 1953 88,6 ton à f 173 600,-, als steeds helaas exclusief invoer N.N.G.P.M. en militairen.

<sup>5</sup> Grote fabrieken gebruiken hydraulische persen, die 61% van de 64% olie kunnen winnen, die zich in droge copra bevindt. Dieselpersen leveren minder. Vergelijk Lit. 45.

<sup>6</sup> Op Java en op Biak (N. Guinea) deed en doet de bevolking bij lage copraprijzen hetzelfde.

<sup>7</sup> Als moeilijkheid bij de klapperoliebereiding moet worden gewezen op de moeilijke vervoerbaarheid en dus verkoopbaarheid der uitgeperste coprakoeken, die op het eiland zelf slechts in zeer kleine hoeveelheden af te zetten zijn. Van Java gaan de cocoskoeken echter naar Europa. Intussen is, naast meer rijstproductie een betere vleesproductie programmpunt no 1 voor de naaste toekomst en mag men op meer lokale afzet der veekoeken hopen. De koeken bevatten 10% vet en veel eiwit.

de export 5653 ton cocosolie (waarde £A 508 000). Er is een uitvoerrecht, dat gelijk is aan 1,6 maal dat op copra (zie afdeling II, hoofdstuk Handel).

In *Zanzibar* is de copra-uitvoer totaal vervangen door zulke van cocosolie, die door Arabieren van Oman wordt vervaardigd. Het kleine eiland met 264 000 zielen exporteerde in 1950 3930 ton olie, waarde £ 786 000 en maakt ook zeep.

In *Suriname* was een oliëfabriekje, dat echter stopgezet werd. Alleen de bevolkingsproductie is thans overgebleven.

Ultimo 1947 bezat *Celebes* 5 klapperoliefabriekjes, die gemiddeld 300 ton copra per maand verwerkten, dus 10 ton per dag. Het perstendement dèzer bedrijfjes was het dubbele van dat van handbedrijf. Op Java produceeren ruim 100 fabriekjes gemiddeld 5 ton olie per dag.

Op de *Philippijnen* is een grote cocosolie-industrie en zet men deze ook om in margarine en zeep, evenals in Indonesië. Nederland koopt in beide landen veel cocosolie. De lijnboten van O. Azië en de Philippijnen naar Rabaul en Australië kunnen voor de kleine quanta olie, die op Nederlands Nieuw Guinea nodig zijn ons gebied niet aanlopen.

*Singapore* produceert 100 000 ton per jaar.

*Zeep.* Het zeepverbruik op Nieuw Guinea is min of meer evenredig aan de mate van beschaving, die daar heerst. De inheemsen worden bij de politie en het leger, alsook in Christelijke kringen, b.v. in de schoolinternaten, meer en meer aan het gebruik van zeep gewend. In het bergland van Australisch Nieuw Guinea tracht men de inheemsen eerst aan het gebruik van zeep te gewennen, voor men overgaat tot de invoer van textiel.

Voor de bereiding van zeep heeft de missie vroeger eens een zeepfabriekje opgezet te Kolam Kolam, bij Merauke, waar 1500 kg per jaar werd geproduceerd, welke grif werden afgenomen. De zeepfabricage is o.i. terecht het meest ter sprake gekomen te Merauke, dat de hoofdproducent voor copra is en de missie heeft dit thans weer in overweging. De Landbouwvoorlichtingsdienst heeft plannen daarvoor steeds gesteund. Behalve door de missie, werd vóór de oorlog wat zeep gefabriceerd door een Chinese handelaar. De Papoea's (Mariends) aldaar gebruiken reeds veel zeep, vooral de jongeren, ook voor hun kleding<sup>1</sup>.

In 1952 werd voor f 400 000,- aan toilet- en waszeep ingevoerd, exclusief het voor de N.N.G.P.M. en de militairen benodigde. De hoeveelheid was ca 218 ton. Voor 1953 zijn de cijfers f 525 500,- en 378,6 ton.

Het Sorongse is ook een copra-centrum, doch hier is zelfs voor een zeepfabriekje weinig plaats, wijl op de vaste wal alle terreinen behoren aan de olie-maatschappij en op de bestuursvestiging (eiland Doom) alles volgebouwd is. In 1950 had een Chinees van Makassar een plan voor een zeepfabriek. Er worden pogingen in het werk gesteld te Fakfak door een Cerammer om een fabriekje

<sup>1</sup> 1 pak waszeep kostte medio 1953 f 0,46 en badzeep f 0,38, voorts Lux toiletzeep f 0,38 en Sunlightzeep f 0,40. De Parlementaire Missie vernam in Sorong, dat men daar locale bereiding van goedkopere zeep nuttig achtte voor de volksgezondheid (Lit. 79, blz. 9).

op te richten. Het zeepverbruik door de Papoea's neemt uiteraard ook daar steeds toe.

In *Suriname* had men reeds lang een zeepindustrie, ondanks de ongunstige omstandigheid, dat men cocosolie moest invoeren. Later is zij gestaakt, omdat de grondstof te duur was en men gebonden was aan een lage maximum-verkoopprijs voor de consumenten.

Kort geleden is nabij *Rabaul*, als gezegd, een grote oliefabriek gebouwd. Het Britse Ministry of Food is een van de kopers dezer olie. Zeepbereiding en verkoop van "coconut-meal" zal daarop aansluiten. De zeepinvoer (toilet- en andere) bij onze burens bedroeg in 1950-1951 naar waarde £A ca 59 750, d.i. ca f 558 000,- en in 1951-1952 ca £A 60 208.

In *Indonesië* bestaat vanouds een belangrijke zeepindustrie. Volgens bericht no 141 van het jaar 1939 van het Koninklijk Instituut voor de Tropen kopen de Javanen vooral waszeep in staven, zachte waszeep in blik (groene of gele) en grove toiletzeep.

*Singapore* produceert 10 000 ton zeep per jaar.

Grondstoffen voor de harde waszeep zijn klapperolie of grondnotenolie, voorts hars (colophonium) uit de V.S. of Hongkong. Tenslotte is caustische soda nodig.

De vele kleine Javaanse zeepfabriekjes ontstonden vooral in de crisisjaren 1930 tot 1933. In het laatste jaar gaf de Nijverheidsdienst op Java een „Handleiding voor de Zeepbereiding" uit. Naast Java treft men zeepindustrie aan in de Minahassa en te Makassar, waar naast de inheemse fabriekjes ook drie Chinese fabrieken bestaan. De Regering beschermde deze jonge industrieën door invoerbepijking van waszeep uit het buitenland.

Op de Afrikaanse Ivoorkust met  $2\frac{1}{5}$  miljoen inwoners stichtte men in 1938 een zeepfabriek, die 1500 ton zeep per jaar produceert.

Het *Antillen-eiland Grenada* met 80 000 zielen leert ons dat ook zeer kleine bedrijfjes soms kunnen renderen. Twee kleine zeepfabriekjes maakten er samen 450 000 lbs = ca 200 ton in 1951, waarbij 70 ton bijproduct (cocosmeel) litaal als veevoer werd afgezet. De zeepproductie is bijna voldoende voor de bevolking. De coprauitvoer verdween bijna (nog 300 ton in 1951, evenals in Zanzibar).

*Zanzibar* heeft zelfvoorziening van zeep bereikt en exporteerde in 1950 nog 596 ton ter waarde van 39 711 £ (gewone waszeep en toiletzeep).

Op de *Ivoorkust* begon in 1938 de eerste zeepfabriek met 1000 ton productie per jaar. De eigen oliepersen produceren 1500 ton olie per jaar.

Samoa en Fiji kennen ook zeepfabriekjes.

*Geraspte cocosnoot*. Tevens zou er aandacht kunnen worden geschonken aan de bereiding van "desiccated coconut", d.i. gedroogd raspel van de copra of liever gezegd van het verse kiemwit uit de noten. Het verse raspel wordt daartoe zeer snel gedroogd bij ca 70°C onder vacuum. In Australisch Nieuw Guinea bedroeg hiervan de uitvoer:

## In het Territory of New Guinea:

1940	1781 ton, opbrengst. . . .	£A 89.050 (1 £A = f 8,50)
1941	1877 ton, opbrengst. . . .	£A 93.850
1948-1949	215 ton, opbrengst. . . .	£A 31.373
1949-1950	652 ton, opbrengst. . . .	£A 123.142
1950-1951	939 ton, opbrengst. . . .	£A 218.166
1951-1952	680 ton, opbrengst. . . .	£A 110.844

## en in Papua:

1940-1941	1749 ton, opbrengst . . .	£A 59.523
1948-1949	138 ton, opbrengst . . .	£A 27.255
1949-1950	318 ton, opbrengst . . .	£A 58.321
1950-1951	591 ton, opbrengst . . .	£A 105.509
1951-1952	789 ton, opbrengst . . .	£A 124.934 <sup>1</sup>

Het artikel dient voor de bereiding van allerlei gebak en koekjes. In de groot-handel was de prijs in Amsterdam, volgens opgave van een makelaar in specerijen, op medio 1953 116 sh per cwt.

De Australische Regering beschermde deze industrie door de invoer van "desiccated coconut", afkomstig van andere landen dan haar eilandengebied, tegen te gaan (Ceylon en Philippijnen). In Papua waren vóór de oorlog 3 fabriekjes van geraspte klapper in bedrijf, waarvan later weer één produceerde (te Aroa); in het Trustgebied werden er in 1949 weer 2 geopend, waarvan 1 door de missie. Een der fabriekjes in Australisch N. Guinea heeft tijdelijk moeten sluiten, wijl de autoriteiten meenden, dat de bereiding niet aan hygiënische eisen voldeed. De andere fabriekjes hebben nu ook afzet moeilijkheden, welke nog wel enige tijd zullen aanhouden, omdat de cliënten zeer geschrokken zijn.

Begin 1951 werd door Mr H. E. Jarrett de "*Desiccators of Papua Ltd.*" opgericht met de bedoeling 500 ton "desiccated coconut" per jaar te produceren. De fabriek zal worden gebouwd aan de Milne-bay bij de Waigani-, Hagita- en Gili-klapper plantages. Het kapitaal der onderneming bedraagt £ 30.000. Men dacht Juli 1951 met de productie te beginnen. Het product zal in Australië worden afgezet. Verdere gegevens zijn ons onbekend.

Ook in *Indonesië* heeft men besloten, om evenals in Ceylon (export naar Europa, totale productie 30 000 ton) en de Philippijnen (export geheel naar de V.S., totaal 34 000 ton per jaar) de fabricage van "desiccated coconut" ter hand te nemen. Het Indisch Instituut onderzocht in 1949 een monster van Java dat van "medium" kwaliteit bleek. De kostprijs op Java bleek echter te hoog te liggen. Men verwachtte, dat verwerking van cocosvruchten in de Minahassa gunstiger zou uitvallen<sup>2</sup>. In Menado is in 1952 inderdaad een fabriek opgericht door het Coprafonds (Jajasan Kopra), midden in het voornaamste bevolkingscopragebied

<sup>1</sup> In 1952-1953 was de uitvoer van beide territoria tezamen 1377 ton (£A 329 862).

<sup>2</sup> Zie Inlichtingen en Onderzoekingen Afd. Trop. Producten Ind. Instituut, 1949, p. 44-45.

van Noord-Celebes. Het is gebleken, dat snelle aanvoer der noten met auto's voor de fabricage van groot belang is. Wat dit betreft zou het Meraukegebied geen gunstige omstandigheden bieden. Een ton copra (4 à 5000 noten) levert ongeveer  $\frac{3}{4}$  ton geraspte cocosnoot<sup>1</sup>.

*Suriname* begon in October 1953 met een fabriekje van geraspte gedroogde cocosnoot, dat exporteren wil in concurrentie met Puerto Rico. De plaats van vestiging is te Soekibakar (Paramaribo). Vijf miljoen noten (van de Surinaamse jaarproductie van ca 9 miljoen noten) kunnen tot 1000 ton geraspte en gedroogde cocosnoot worden verwerkt. De productie zal vrijwel geheel door de Nederlandse bakkerij- en suikerwerkenbranche worden afgenomen.

Installaties voor de vervaardiging van geraspte cocosnoot levert o.a. de Tyne-side Foundry and Engineering Co. Ltd., Elswick, Newcastle-on-Tyne, England.

<sup>1</sup> Een volwassen cocospalm levert gemiddeld 50 noten per jaar.

Foto 5. Cocosnoot-vezel (coir) wordt uitgespreid om te drogen op de fabriek van 'Australian Fibres Ltd.' te Kokopo, Australisch Nieuw Guinea; na persen tot balen werd het product verscheept naar Australië. Na een verhoging der scheepsvrachten moest de fabriek in Maart 1952 liquideren.

Foto: Australische Regering



*Cocosvezel.* In Australisch Nieuw Guinea heeft men voor de oorlog, daartoe ook gestimuleerd door een uitvoerpremie, uit de vezelige nootbolster, die 30% van het gewicht der noot uitmaakt, de zeer waterbestendige *cocosvezel* ("coir") bereid en verwerkt in Carpenter's fabriek te Pondo nabij Rabaul<sup>1</sup>. Deze installatie werd echter tijdens de oorlog verwoest. In 1948 werd de "Australian Fibres Ltd.", te Kokopo, New Britain, opgericht, ten einde, bij uitzondering, voornamelijk te werken voor het buitenland, en wel voor de Australische markt, om deze van vezel voor bekleding, matrassen e.d. te voorzien. Inmiddels bleef *cocosvezelvloerbekleding* in Australisch Nieuw Guinea een invoerartikel (in 1950-1951 b.v. voor £A 4 570 = f 38 850,-). De fabriek heeft echter in Australië de concurrentie met de huisindustrie van Ceylon niet kunnen volhouden, met name door hoge vrachten, en ging Maart 1952 in liquidatie (foto 5). Op Ceylon is gebleken, dat een fabriekje van vezel de geregelde opbrengst aan klapperhulzen van minstens 800 ha aanplant moet ontvangen om te kunnen renderen naast de daar sinds eeuwen, evenals in Z. India, bestaande huisindustrie van *cocosvezel*. In Nederlands Nieuw Guinea zou alleen het Merauke-gebied eventueel een voldoende oppervlak van aaneensluitende klapperaanplantingen kunnen leveren om een gebied van een kleine duizend ha te kunnen uitzoeken, in welks midden een fabriekje zou moeten worden geplaatst om de grondstof met de geringste transportkosten te kunnen ontvangen. Het zou van de vrachten der K.P.M. afhangen, of het voor geheel Nieuw Guinea zou kunnen werken, en van de doorvrachttarieven Merauke-Nederland, of het naar ons land eventueel zou kunnen exporteren, als de lokale markt te klein is.

Het Australische *cocosvezelfabriekje* was te veel voor export opgezet en verdween, toen de vracht Australisch Nieuw Guinea-Australië moest worden verhoogd. Met ingevoerde grondstof (vezel of garen) zou een fabriekje niet moeten werken en dit zou bij ons ook niet goed kunnen, zolang er een invoerrecht van 6% bestaat op *cocosvezel*, die uit Ceylon zou moeten komen, omdat de fabricage met huisindustrie in Indonesië nooit gelukt is. In Europa maakt men wel touwmatten en -zakken van ingevoerd garen uit India en Ceylon. Zolang de invoer van *cocosmatten* in N.N.G. met 20% is belast, levert dit wel een reden op om de mogelijkheid van een klein bedrijf, dat alleen het land zelf verzorgt, t.g.t. te bestuderen. Men zou de invoer ook nog kunnen contingentereen, behoudens de duurdere fijnere soorten matten, die de Europeanen zullen blijven prefereren.

Vroeger is ervaring met fabricage van *cocoskabels* verkregen in de Eerste Nederlands Indische *Cocoskabelfabriek* te Tangerang op Java. Ze leverde meest aan scheepvaart en visserij, met name naar Bagan Si Api Api en Makassar. Grondstoffen waren *cocos*-, *aren*- en *sisalvezel*. Voor fabricage van touw bleken op Java gevangenen geschikt te zijn. De *vezelindustrie* is arbeidsintensief, maar

<sup>1</sup> De *cocosvezel* verkrijgt men uit de bolster door vele maanden weken (rotten), kloppen en uitwassen. De „Downs” coir fibre decortivating plants versnellen het proces.



voor een kleine fabriek zou Merauke toch wel, zij 't ongeschoolde, arbeiders kunnen vinden.

Het verdient o.i. aanbeveling, dat het gouvernement deelneemt aan proeven in zake verbetering en verwerking van het voornaamste bevolkings-export-product, de copra. Met een kleine exporthoofing zou dergelijk research-werk te bekostigen zijn.

## VISINDUSTRIE

De tonijn komt in de omgeving van Nieuw Guinea voor. Wij verwijzen naar het hoofdstuk „Visserij”, waar de mogelijkheden tot uitbreiding der visvangst uitvoerig worden besproken en Drs Bottemanne tot de conclusie komt, dat de voorwaarden gunstig lijken voor de oprichting van een *invriesproefbedrijf voor tuna*.

Uitvoer, o.a. naar de Verenigde Staten en Australië, schijnt mogelijkheden te bieden. Verhoging der visvangst zou in belangrijke mate het tekort aan eiwit in de voeding der bevolking kunnen aanvullen.

Er is thans een plan in studie voor een tonijnvisserijproefbedrijf, een invriesproefbedrijf en een proeffabriekje van ingeblikte tonijn<sup>1</sup> op de noordkust van Nieuw Guinea. Aan de zuidkust zijn plannen voor een *vismeeelfabriekje*<sup>2</sup>. De voor het inblikken van tonijn benodigde tomaten en olie (van aardnoten) kunnen de kolonisten te Manokwari eventueel leveren. Men bestudeert de mogelijkheid tot aanmaak op kleine schaal van vismeel in de vissersdorpen. De Philippijnen voeren ook visproducten in. Indonesië overweegt fabricage van vismeel, en evenzo Malaya.

De thans uitgebouwde afdeling Zeevisserij op Nieuw Guinea beschikt over twee moderne vaartuigen.

Hoe belangrijk de visindustrie kan worden, blijkt wel uit de ontwikkeling van *Angola* (Portugees Afrika), dat toch ook tot de nog weinig opengelegde gebieden behoort en waar reeds bijna 300 fabriekjes zich bezighouden met de verwerking van vis, nl. conservenfabrieken, fabrieken voor het zouten en drogen van vis en bedrijfjes, welke visolie en vismeel vervaardigen. De zee is daar zeer visrijk evenals bij Z.W. Afrika.

*Brits Noord Borneo* exporteert gedroogde en gezouten vis (in 1951 voor 0,6 miljoen \$, waarbij 60 \$ = £E 7).

*Troca-verwerking*. Er is wellicht een mogelijkheid de *troca-schelpen*, welke thans worden uitgevoerd, (zie hoofdstuk Handel) zelf te verwerken op knopen en zodoende tevens vracht te besparen. Het lijkt eerder uitvoerbaar met de daarvoor bestaande machines de ronde schijven uit de schelpen uit te snijden en deze elders op knopen te verwerken. Het afval is geschikt voor pluimvee en varkensvoeder en als meststof. Op de Fiji-eilanden bestaat sinds kort te Levuka een paarlemoerknopenfabriek, die 92 000 knopen per dag aflevert en in Egypte zijn twee fabrieken die per jaar 1000 ton schelpen, ten dele

<sup>1</sup> In 1952 voerde Nederlands Nieuw Guinea voor ca f 275 000,- aan visconserven in en in 1953 voor f 591 900,-.

<sup>2</sup> Er is sterke vraag naar vismeel bij de zich uitbreidende pluimveeteelt, voor welke het voer uit Europa te duur uitkomt.

uit Makassar, verwerken en 320 000 stuks per dag leveren. Japan kent vele en Hongkong enkele knopenfabrieken.

Het is hier de plaats even te wijzen op de 'seed pearl industry' in de Labuk-baai in Brits Noord Borneo, al is het meer een cultuur. Volgens het Annual Report van Brits N. Borneo over 1951, blz. 45 was de productie van parels in 1947 4061 oz (122 kg), in 1950 472 oz (ca 14 kg), en in 1951 118 oz (ca 3½ kg).

De prijs per oz steeg in deze jaren van 58 \$ tot 105 \$ en 1295 \$ (1951) (60 \$ = £E 7).

Vóór de oorlog maakte men in Japan knopen van de *ivoornoot*, van een wilde palm, die echter is aangeplant op de Solomon-eilanden en het denklijk ook bij ons zou doen (geslacht *Phytelephas*).

*Zoutfabricage.* Dit onontbeerlijke genotmiddel is bij alle tropische volkeren zeer in trek en, zoals bekend, bestaat er op Nieuw Guinea dikwijls nog ruilhandel tussen stammen, die in permanente vijandschap leven, maar het zout niet willen ontberen. Het wordt ook gebruikt als *conserveringsmiddel* voor huiden, met name krokodillenhuiden, en in enkele gevallen voor het maken van gedroogde vis (ikan kring), nl. bij Korrido (Schouten-eilanden) en bij Merauke. Dit conserveringsmiddel is duur, omdat het uit Nederland komt en er ook nog ca 10% invoerrecht op drukt en deze duutte wordt zeer gevoeld.

Tijdens de wereldoorlog ontbrak alle aanvoer uit Java en werd tijdelijk zout gefabriceerd te Seroei. Wegens het uitvallen van Indonesië uit de handel, komt het zout nu uit Holland.

Tafelzout wordt ingevoerd in busjes van de K.N.Z. te Boekelo en ook een grovere kwaliteit voor wassen en voor conservering van huiden en vis.

Ook de Papoea's, die te Korrido op Biak gedroogde vis vervaardigen, gebruiken zout van Boekelo. Dit komt echter duur, hoewel niet duurder dan het zout van Madoera, toen dit te krijgen was. Locale productie schijnt niet te zullen renderen; ze is niet goed mogelijk op de zuidkust, waar het zeewater te troebel is, doch wellicht *denkbaar bij Hollandia, Mandiwa (Argoentbaai), Koeroedoe, Wariap e.d. plaatsen* (zie regentabel p. 58, deel II) waar gedurende de korte droge tijd aldaar productie door het *laten indampen van zeewater in bassins mogelijk lijkt*. Intussen is nooit zout bereid op de zuidkust van Australisch Nieuw Guinea, waar de droge tijd veel langduriger is en het zeewater slikvrij. Zoutproductie is volgens Dr Koolhaas alleen mogelijk bij zeer langdurige droge tijd, zeer hoge stralingsenergie en lage luchtvochtigheid.

Het eerste is belangrijk wanneer men bedenkt, dat in Madoera eerst ca 1½ maand nadat de droge tijd begonnen is, het water zover is ingedampt, dat het eerste zout kan worden geoogst.

De zoutprijs te Sorong was in 1951 f 0,40 per kg.

De *invoercijfers* zijn voor zout in Nederlands Nieuw Guinea: 1948: 207 ton en 1949: 421 ton per K.P.M. uit Indonesië. Daarna is ons alleen bekend voor 1951 waarde f 43 900,- en voor 1952: 112 ton zout, waarde f 20 300,-, d.i. per ton f 181,-.<sup>1</sup> Herkomst uitsluitend Nederland. De consumptie der N.N.G.P.M. is hierbij niet inbegrepen.

Merauke wijkt 't minst af van Z. Madoera, heeft ook krachtige lang aanhoudende winden en beide hebben vijf maanden met minder dan 100 mm regen (gemiddeld 36 mm in Z. Madoera en 33 mm in Merauke). Als men de zee in vóórbassins zou kunnen klaren zou zoutfabricage hier nadere studie verdienen (Dr Braak).

Op verschillende plaatsen in Oost-Indonesië wordt zout gewonnen uit zeewater. In Zuid-Celebes besloegen de zoutpannen in 1940 400 ha en was hun productie 20 800 ton. Bali leverde in 1946 ca 5 500 ton, Lombok in dat jaar 4 250 ton.

#### TABAKSINDUSTRIE EN LUCIFERSFABRICAGE

Wij denken hier aan de vervaardiging van *sigaretten* (strootjes) en *tabak* voor de bevolking; in Seroei schijnt de grond geschikt te zijn voor *tabaksteelt*.

Dat een *sigarettenfabriek* wellicht reden van bestaan kan hebben, blijkt wel uit de belangrijke invoer in Nieuw Guinea, nl. in 1947 van 58 m<sup>3</sup> of 9 570 000 stuks<sup>2</sup> en in 1948 van 292 m<sup>3</sup> of 48 180 000 stuks. Voor 1950 wordt 77⅔ miljoen sigaretten opgegeven, voor 1951 38 578 000 en voor 1952 28 654 000.

<sup>1</sup> Voor 1953 zijn de cijfers f 60 300,-; 336,2 ton en f 180,-.

<sup>2</sup> Omrekencijfers: 1 ton bruto invoer = ca 445 000 sigaretten, 1 m<sup>3</sup> bruto = 135 000 à 165 000 stuks, 1 kist = 0,18 m<sup>3</sup> = 30 000 stuks.

De waarden voor 1950, 1951 en 1952 bedroegen f 718 000,-, f 446 000,- en f 281 000,-.<sup>1</sup> Nu zal een deel van deze import wel niet door inheems product kunnen worden vervangen, maar anderzijds zal een fabriek vele sigaretten voor de inheemse bevolking kunnen fabriceren, welke thans door de rokers worden gemaakt. Op een bevolking van, laten wij zeggen, 200 000 Papoea's, die zodanig verwesterd zijn, dat zij graag gefabriceerde sigaretten kopen, en van verscheidene duizenden Europeanen zal de behoefte aan sigaretten o.i. een locale sigarettenfabriek rechtvaardigen. Het is daarbij van groot belang, dat de tabak, althans gedeeltelijk, plaatselijk wordt geteeld.<sup>2</sup>

In *Suriname* heeft de British American Tobacco Co. een sigarettenfabriek opgericht, die in 1952 ca 61 miljoen sigaretten heeft afgeleverd. Zij begon in 1937 met 21 mensen en heeft nu ca 60 personen in dienst. Er is tot nu toe geen export. In 1951 werd ca 46 ton tabak verwerkt, waarvan  $\frac{1}{2}$  ton lokaal geteeld. Men beschermt momenteel deze fabriek door beperking (contingentering) van de invoer van sigaretten.

Merkwaardig is, dat *Suriname* ook een *sigarenfabriek* heeft, die in elk der jaren 1951 en 1952 ca 1 miljoen stuks sigaren en cigarillos produceerde. Van de 9 ton verwerkte tabak was  $5\frac{1}{2}$  ton inlandse. Er werken 24 arbeiders.<sup>3</sup>

Bij ons is de behoefte aan sigaren gering, doch de invoer is onbekend. In Australisch Nieuw Guinea is de sigareninvoer ook gering, nl. 1% van het gewicht en 2% van de waarde der ingevoerde sigaretten.

De genoemde Batco bezit in *Cheribon*<sup>4</sup> een grote fabriek, die 16 miljoen sigaretten per dag aflevert. De gemiddelde machinale fabriek op Java (er zijn er 8) levert 1000 miljoen per jaar.

Een fabriek in *Frans Equatoriaal Afrika* moest van de 143 ton tabak, die zij nodig had, ook nog 83 ton importeren. Er werden 12 miljoen pakjes sigaretten van gefabriceerd. De *Philippijnen* produceren en exporteren sigaretten en sigaren.

Sigaretten worden door de Kustpapoea's al evenzeer gebruikt als door de

<sup>1</sup> De totale invoer van tabaksfabrikaten, excl. K.L. en K.M., bedroeg in 1952 f 724 900,- en in 1953 f 781 100,- (resp. 115 ton en 113 ton). Een niet te controleren opgave geeft voor 1951 een invoer van sigaretten f 178 000,- shag en sigarettenpapier f 252 900,- en lempeng-tabak f 83 600,-.

<sup>2</sup> Onder leiding van de Landbouwvoorlichtingsdienst heeft de bevolking van de streek *Nimboran* (*Hollandia*) een tijdlang van eigen tabak *lempeng* gemaakt, die goede aftrek vond; later is dit weer afgezakt. Tabak wordt over heel Nieuw Guinea door de bevolking gekweekt tot aan de Wisselmeren toe; het nog vrij groene blad wordt gedroogd en dan gesneden.

Tabaksteelt is eigenlijk tuinbouw en dus zeer arbeidsintensief. Overal, waar nog voldoende *landbouw*-mogelijkheid is, is weinig belangstelling voor tabak.

Men probeerde de teelt in te voeren in Zuid Celebes na de oorlog zonder resultaat, of men moet de arbeiders er bij importeren (Deli).

Men teelt reeds tabak te Manokwari en volgens Ir van Loenen lijkt zij op de goede bevolkingstabak van Bone in Zuid Celebes, waar de British American Tobacco Co (Batco) eens plannen had voor het oprichten van een sigarettenfabriek. Zie ook Lit. 79, pag. 23.

<sup>3</sup> Het Antillen-eiland *Grenada* met 80 000 inwoners (1951) heeft al vele jaren een sigarettenfabriekje, dat met ingevoerd 'dried leaf' werkt (Annual report 1950-1951).

<sup>4</sup> Singapore krijgt een sigarettenfabriek ( $1\frac{1}{2}$  miljoen stuks per dag), gebaseerd op importtabak uit V.S., India en Z. Rhodesia.

Nederlanders en de Amberi's<sup>1</sup>. De accijnzen maken de prijs hoog en bedragen 60% van de winkelprijs. Het invoerrecht is ca f 100,- per 100 kg sigaretten. Deze is van de Nederlands-Indische wetgeving overgenomen. Een doosje Winfield sigaretten kost f 0,80 (20 stuks). Het merk Caballero, in Holland f 0,65 per pakje, kost hier f 1,00. De inheemsen vervaardigen op de noord- en westkust zelden de sigaretten zelf, met behulp van lempeng-tabak of shag. In Zuid Nieuw Guinea daarentegen is er meer eigen aanmaak dan invoer. Volgens Lit. 79, pag. 32 der bijlage, besteedt de Indo-Europeaan soms f 19,- per maand aan rookgerei!

De prijs in Nederland moet voor Nieuw Guinea voor sigaretten worden vermeerderd met vervoerkosten, invoerrechten (f 1,- per kg, d.i. ruw 15% van de waarde) en accijns (60% van de kleinhandelsprijs, ook bij kerftabak).

Op deze wijze komt een pakje *Miss Blanche* op Nieuw Guinea op f 1,10 ongeveer te staan, het merk *Lexington* op f 1,10 en *Mister X* op f 0,85.

Behalve, zoals hierboven reeds gezegd, in Suriname met slechts 200 000 inwoners zijn er sigarettenfabrieken in Frans Equatoriaal Afrika en in Uganda, die resp. 4 1/3 miljoen en 5 miljoen inwoners hebben. Deze 4 1/3 miljoen inwoners verbruiken per jaar 12 miljoen pakjes van 20 stuks, wat neerkomt op 3 pakjes per hoofd der bevolking. De boven voor Nieuw Guinea voor 1947 gegeven cijfers komen neer op 1 1/2 pakje per hoofd, die voor 1948 op ca 7 pakjes. Ofschoon de distributie voor sigaretten op Nieuw Guinea is afgeschaft, bestaat er nog een officiële prijsbeheersing, evenzo voor „shag”.

*Kerftabak.* Onder leiding van de Landbouwvoorlichtingsdienst heeft de bevolking van de Nimboran-vlakte (Hollandia) een tijdlang van eigen tabak „lempengs” (bundeltjes van gekorven tabak) gemaakt; later is dit weer teruggelopen. Tabak wordt over heel Nieuw Guinea door de bevolking gekweekt, zelfs bij de Wisselmeren, maar het meeste was invoer uit Lombok (lempeng), terwijl ook shag uit Nederland komt, maar duur is (f 1,50 en 1,70 per pakje van 50 g). In 1952 was de waarde van tabaksfabrikaten (incl. sigaretten) in ons Nieuw Guinea, per kg gemiddeld f 6,30<sup>2</sup>. De totale invoer mag men wel op 150 ton schatten. Helaas is onbekend hoeveel tabak hierbij is. Volgens een betrouwbare mededeling, die wij ontvingen, bedroeg de tabak-invoer in de jaren 1950, 1951 en 1952 resp. 19, 53 en 24 ton met een waarde van resp. f 117 000,-, f 407 000,- en f 190 000,-.

In Suriname rendeert al een fabriek, die 46 ton verwerkt (zie boven). In Australisch Nieuw Guinea was de invoer in 1950-1951 voor tabak 307 ton en voor sigaretten 40 ton<sup>3</sup>. Het verdient o.i. nog altijd aanbeveling, op de mogelijkheid van lokale fabricage van kerftabak te letten<sup>4</sup>. Zodra Indonesië de clandestiene export via Singapore belemmert, lopen wij vast. Het invoerrecht op tabak bedraagt ca f 18,- per 100 kg en de accijns is 60% van de winkelprijs.

*Lucifers.* Dit artikel behoort min of meer bij de tabaksindustrie. Volgens Ir Lundquist is er op vele plaatsen in Nieuw Guinea lucifershout (*Campnosperma*) in grote hoeveelheden aanwezig; o.a. is er ten noorden van de Mac Cluergolf een flink complex van deze boomsoort. Wegens de hoge waarde van het hout, waarbij dus de transportkosten denkelijk minder bezwaarlijk zullen zijn, is het

<sup>1</sup> Aziaten.

<sup>2</sup> Voor 1953 per kg gemiddeld f 6,92.

<sup>3</sup> Cijfers voor 1951-1952 260 ton, resp. 50 ton.

<sup>4</sup> In Papua is lang geleden een poging tot cultuur van tabak mislukt, ofschoon men haar preferentie gaf op de lokale markt (zie L. P. Mair, Australia in New Guinea, December 1947, London, Christophers).

misschien niet nodig de event. lucifersfabriek bij het bos te plaatsen, zodat een centrale ligging kan worden gekozen. Minder optimistisch is de schatting van Dr Mijers, dat dit hout loco Sorong ca f 80,- kost aan vracht. Dit bedrijf eist veel kapitaal. Momenteel is er invoer uit Nederland<sup>1</sup>. Australisch Nieuw Guinea voert in uit Australië ( $\frac{2}{3}$ ) en uit Hongkong ( $\frac{1}{3}$ ), in totaal voor £A 27 343. Invoer in geheel A.N.G. in 1951-1952 £A 37 566.

In *Suriname* met een bevolking van ca. 200 000 zielen was reeds in 1892 een lucifersindustrie. In Februari 1953 werd daar een tweede lucifersfabriek in bedrijf genomen, kennelijk ook voor export, met een capaciteit van 50 000 doosjes per dag, ofschoon in 1951 de inheemse afzet onder de 4 miljoen doosjes bleef en in 1952 5 367 000 doosjes geproduceerd werden. Er is scherpe concurrentie van goedkope aanstekers, doch voor lucifers is er een flinke invoerbepierking (contingentering).

*Frans Equatoriaal Afrika* heeft een invoer van 250 ton = 30 miljoen doosjes (Meded. Afrika Instituut, 2-'52) op een bevolking van  $4\frac{1}{3}$  miljoen.

*Australisch Nieuw Guinea* importeerde in 1950-1951 voor £A 27 340, d.i. ca f 232 400,-, wat neerkomt op ca 6 miljoen doosjes.

Voor omrekening van cijfers van statistieken zij vermeld, dat wij 1 ton lading gelijk stellen aan 0,7 miljoen doosjes. Voor  $\frac{1}{3}$  miljoen bereikbare mensen op Nederlands Nieuw Guinea<sup>1</sup> zijn wellicht 30 ton = 2,16 miljoen doosjes nodig, aangezien Frans Equatoriaal Afrika, dat  $4\frac{1}{3}$  miljoen inwoners telt, 30 miljoen doosjes gebruikt (1 pakje = 10 doosjes). Een aldaar opgerichte lucifersfabriek werd na enige jaren weer gesloten.

De prijs van lucifers op Nieuw Guinea is momenteel f 0,50 per pak van 10 doosjes.

In *Frans Guinea* hebben de autoriteiten de invoer van lucifers verboden, om de locale industrie te steunen (Augustus 1953). Deze is vooral gevestigd te Dakar, waar een grote fabriek uit Europees populierenhout per jaar 43,2 miljoen doosjes maakt, welke 8 miljoen mensen van lucifers voorzien. Deze consumptie is dus analoog aan die in A.E.F. (zie boven). De fabriek heeft een personeel van 4 Europeanen, 40 arbeiders (Afrikanen) en 100 verpaksters.

#### DRANKEN

*Bierfabricage.* Deze drank werd destijds van Makassar en Soerabaja aangevoerd; thans heeft de invoer alleen plaats uit Nederland in flessen tot de hierna genoemde hoeveelheden. De vracht drukt uiteraard zwaar op het product en eventuele plaatselijke productie heeft dus grote voorsprong op import, zowel in Nederlands als in Australisch Nieuw Guinea, ofschoon aldaar een "brewers license" £A 400 per jaar kost<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> In het abnormale eerste halve jaar (1950), na de afscheiding van Nieuw Guinea, was de invoer volgens de K.P.M. 44 m<sup>3</sup>, verdere cijfers ontbreken helaas.

<sup>2</sup> Er is ook een accijns ingesteld, toen de brouwerij begon, van 3s 6d per Imp. gallon.

Men heeft daarom te Port Moresby reeds een electrisch gedreven bierbrouwerij gebouwd waarvoor de uitrusting is ingevoerd uit Duitsland en Engeland en waarvoor begin 1951 een maatschappij (The South Pacific Brewery Ltd.) met een kapitaal van £A 150 000 is opgericht. De productie moest 150 000 gallons per jaar (6750 hl) bedragen en men ving, na 18 maanden, aan in het begin van 1953. Alleen de 14 000 Europeanen en Chinezen mogen bier drinken. Het verlaat de fabriek gepasteuriseerd, in stalen vaten. Gerst en hop worden nog ingevoerd; men beproeft gerst- en hopverbouw te Wau op 1000 m hoogte. Met de Duitse machines kan de fabriek voldoende capaciteit verkrijgen om 400 000 gallons per jaar (18 000 hl) te produceren (1 imp. gallon = 4,5 l) tegenover een invoer, die in 1950-1951 zo 197 hl bedroeg (ca. 450 000 gallons, alles in flessen van 0,8 l), wat bij f 786 000 waarde neerkomt op f 0,88 per liter. Deze invoer kwam uit Denemarken, Hongkong, Nederland (Breda), enz., enz. en maar voor 1/9 deel uit Australië. Het laatste jaar 1952 werd 352 520 gallons bier in de voornaamste havens van Australisch Nieuw Guinea ingevoerd, waarvan 98% uit het buitenland kwam. In de periode 1951-1952 werd 342 529 gallons bier ingevoerd (waarde £A 182 315) in het New Guinea Territory. Voor Papua zijn de cijfers 218 180 gallon en £A 83 555. Er blijkt echter uit, dat het bierversbruik toenam. Het inheemse bier werd December 1952 en ook nog Juli 1953 verkocht voor 2 sh 10 d per fles van 0,8 l, (33/9 per doz.) terwijl het ingevoerde, vooral Deense (Tuborg) bier 4 sh per fles kostte en bier uit Victoria (Australië) 3 sh 6 d. In September 1953 en November 1953 werd Tuborg aangeboden voor 1 sh 9 d per fles. Later kwam Hollands bier zoals Heineken, Amstel, Bavaria, op de markt voor 1 sh 5 d per fles! Men had eerst gedacht, dat de locale prijs de helft van de importbierprijs zou zijn. Deze laatste daalde echter onmiddellijk! Medio 1953 is de productiecapaciteit 600 000 gal. per jaar geworden.

Bij goede scheepvaartverbinding tussen Merauke en Port Moresby zou dit bier zeker ook in ons Nieuw Guinea aftrek vinden<sup>1</sup>. Er is reeds enige export naar Luzon, Queensland en Portugees Timor. Intussen bedenke men dat de Overheid, al zijn er geen officiële verboden, het thans te grote bierversbruik door inheemsen tracht af te remmen. In aansluiting op het bier denkt men er over ook een flessenfabriek te Port Moresby te stichten om geen importflessen<sup>2</sup> nodig te hebben, waarop veel vracht komt en die op 1 sh per stuk komen. De zending in Australisch Nieuw Guinea heeft zich zonder resultaat tegen de bouw der brouwerij verzet.

In de tropische gebieden van Afrika vindt men overal *brouwerijen*, b.v. in Kenya, Congo, Goudkust en Angola<sup>3</sup>.

<sup>1</sup> Uiteraard zou de kustscheepvaartondernemer dit eerste begin tijdelijk met *lage vrachten* moeten steunen. Nederlands bier komt op Nederlands Nieuw Guinea natuurlijk duur; invoer van ander Europees bier (b.v. Duits) wordt door de Overheid afgeremd. Omgekeerd stelt men in Australisch Nieuw Guinea ook belang in aanvoer uit ons N.G. van het bij ons geïmporteerde bier!

<sup>2</sup> Op de Philippijnen kent men flessenfabrieken.

<sup>3</sup> En natuurlijk ook in Indonesië, van de Borsumij en van Heineken.

De detailprijs van bier op Nederlands Nieuw Guinea is per grote fles van 0,7 l in de jaren 1950, 1951 en 1952 resp. f 1,47, f 1,15 en f 1,30 geweest<sup>1</sup>. Invoercijfers zijn voor 1951, 1952 en 1953: 1951: 4087 hl à f 470 700,-; 1952: 4185 hl à f 519 800,-, d.i. invoerwaarde per l resp. f 1,15 en f 1,24. Voor 1953 zijn deze cijfers 7800 hl à f 972 700,- en per l f 1,25. Al deze biercijfers zijn *incl.* die voor de aardoliemijen. Op deze prijs drukt geen accijns, doch een hoog invoerrecht van f 20,- per hl, d.i. bijna 20% *van de waarde*. Bij locale productie heeft men dus grote invoerrechtbesparing en geen nadeel van een accijns. Australisch Nieuw Guinea kent een invoerrecht van £A 0.5.0 per gallon van 4½ l, wat neerkomt op f 46,25 per hl, d.i. ruw 50% van de waarde. Toen er locale productie gekomen is, heeft men het invoerrecht op bier nog 25 % verhoogd.

In *Suriname* is besloten tot oprichting van een bierbrouwerij. De productie zal per jaar 8 000 à 10 000 hl bedragen en de capaciteit 15 000 hl. De invoer in Nederlands Nieuw Guinea mag, gezien het bovenopgegeven partiële cijfer, wel op 5000 hl per jaar worden geschat en bij enige bevolkingsuitbreiding zou men dus bij ons ook aan de 7000 à 8000 hl toe zijn, waarmede men bij onze burens, resp. in *Suriname* durfde te beginnen. Velen menen intussen, dat kleine brouwerijen oneconomisch zijn<sup>2</sup> en alleen bij hoge bescherming kunnen werken. Ze moeten alles invoeren, behalve het water, dat het land zelf wel levert, al moet het aan enige eisen voldoen.

*Limonadefabricage.* Thans bestaat bij Sentani een *limonadefabriekje*, dat een locale afzet heeft, terwijl ook te Sorong en Biak iets wordt geproduceerd voor locale behoefte. Manokwari heeft een *siroopfabriekje*, dat ook levert naar Sorong, Hollandia en Biak. De prijs is per literfles f 2,-. In 1950 vroeg een Chinees van Makassar vergunning om te Sorong een limonadefabriekje te openen, doch de zaak had geen voortgang. In Hollandia heeft een Indische Nederlander een klein limonadefabriekje. Combinatie van de kleine bedrijfjes tot een van iets groter formaat, dat heel Nieuw Guinea bediende, lijkt natuurlijk logischer, mits het vervoer over de vrij grote zee-afstanden niet te duur uitvalt. Intussen vergen deze fabriekjes uiterst weinig investatie en kunnen zij zo nodig best gedecentraliseerd worden. Een enkele grotere fabriek zal eerder een Gouvernementskrediet en tijdelijke hulp door verhoging van invoerrecht krijgen dan meerdere zeer kleine bedrijfjes. Overigens is het invoerrecht op limonade, gazeuze dranken en stropen reeds 20% en biedt dus al een aardige bescherming; hetzelfde geldt voor mineraalwater, waar het f 9,- per hl bedraagt. Er is een invoerrecht op de machinale uitrusting van 6%. De invoer bedroeg in het eerste halfjaar van 1950 65 ton/m<sup>3</sup> volgens de K.P.M., latere cijfers ontbreken.

In Brits West Afrika (Goudkust en Nigeria) heeft men coca-cola fabriekjes.

<sup>1</sup> In April 1954 f 0,70, zie Lit. 87.

<sup>2</sup> Nederland kent er vele in Brabant en Limburg.

## NOG NIET GENOEMDE INDUSTRIEËN OF WINKELBEDRIJVEN

*Papaine.* Wij vragen ons af, of het niet mogelijk is in Nieuw Guinea een industrietje voor papaja-sap in flessen, ook voor export, te ontwikkelen, waarmede Hawaii veel succes heeft. Dit sap bevat veel vitamine C en A. Het boompje produceert 10 maanden na het planten. Het sap wordt in Hawaii uitgevoerd naar de Verenigde Staten van Noord-Amerika en brengt dus dollars op. Ook Brits Oost-Afrika voert dit extract uit, nl. in 1948 voor f 2 075 000,-<sup>1</sup>.

*Brillantine.* Dit is een gezocht product bij Australische Papoea's. De "Chemical Industries" te Lae produceren het reeds en de slechte kwaliteit is voorlopig nog geen bezwaar. Merkwaardig is, dat kort geleden (1952) in Suriname ook een fabriekje is begonnen met de vervaardiging van cosmetica en drogisterij-artikelen, onder toezicht van een medicus. Bij ons verdient de fabricage overweging, zolang het invoerrecht op cosmetiek en brillantine 20% blijft. De grondstoffen moet men echter alle importeren.

De *Philippijnen* produceren ook cosmetica.

*Volkskunstvoorwerpen e.a. ethnografica* worden te Port Moresby veel verhandeld door z.g. Curio-dealers. Deze handel en ook de vervaardiging lijkt ten onzent voor uitbreiding vatbaar, de vervaardiging zij liefst cooperatief. In A.N.G. wordt veel verkocht aan toeristenschepen (zie onder).

Wij willen hier niet gewagen van *aardolie-raffinage*, die denkbaar is, als de betere olie van het Wasianveld in productie komt. Wel denken wij aan de bestaande grootscheepse *oliewinning*, doch kunnen daarvoor verwijzen naar het hoofdstuk Petroleum van Dr Gheyselinck.

*Machinewerkplaatsen of reparatiewerkplaatsen* zijn nodig voor herstel van motoren, landbouwwerktuigen ed. Ze zijn, voor zover particulier, nog klein en schaars en niet in het bezit van veel reservedelen, vergeleken met de Gouvernementsautoreparatiewerkplaatsen. Er is op Nieuw Guinea geen *technische handelsfirma* gevestigd, die snel reservedelen leveren kan, in tegenstelling tot Suriname<sup>2</sup>. De ontworpen scheepswerf bij Manokwari wil zich ook met reparaties belasten. De marine, die de machinewerkplaatsen der voormalige Amerikaanse goederebasis te Hollandia (de z.g. Werf) overnam, werkt ook voor particulieren (zie Klein, Industrie in Suriname, lit. 10, blz. 11 en 12). De K.P.M. en de K.L.M. bezitten in ons gebied geen speciale werkplaatsen.

Ook de *Gouvernementswerf (werkplaats)* te Hollandia voert constructie-opdrachten voor particulieren uit, naast scheepsreparaties voor eigen vaartuigen, welke laatste ook op een kleine sleepheiling van het Gouvernementskantoor van Scheepvaart te Sorong plaats hebben. De werkplaats te Hollandia heeft afdelingen voor machines, motoren, lasserij, plaatwerkerij, koperlagerij, gieterij en smederij, naast een reparatie-afdeling voor zwaar materieel. Hopelijk kan de scheepswerf te Manokwari veel van de Gouvernements-reparatiewerkzaamheden voor particulieren overnemen.

*Gouvernements (openbare) nutsbedrijven* als elektrische centrales en waterleidingen zullen hier onbesproken blijven, doch worden behandeld in het hoofdstuk Burgerlijke Openbare Werken.

Hetzelfde geldt voor de *Gouvernementsdrukkerij* en een *Gouvernementsstimmerfabriek* te Hollandia. Suriname kent vier constructiewerkplaatsen, met inbegrip van die van de bauxietmijnbouw.

*Touristen industrie (tourisme)* is eerst denkbaar in een verre toekomst, tenzij men de toeristenschepen kan aantrekken, die af en toe Australisch Nieuw Guinea bezoeken, b.v. te Merauke. Hotels zijn onnodig als toeristen per schip komen, gedurende b.v. 6 uren, zoals kort geleden (31/54) te Port Moresby 500 personen met een groot schip der Britse Orient-line. Het bezoek van een 'tourist cruiser' noemt men daar een 'most lucrative business', welke ook door het Gouvernement moet worden bevorderd. Winkeliers in Port Moresby verkochten bij bovengenoemd bezoek in 5 uren voor 2000 \$ goederen en ook de Papoea's verdienden veel met dans-voorstellingen en verkoop van 'curio's'.

<sup>1</sup> Publicatie Nederlandse Handel Mij, December 1949; 8. Vóór de oorlog bereidde een Duitse kolonist iets papaine te Hollandia. Op het eiland Montserrat (Antillen) is men op raad van een Regeringslandbouwkundige met de teelt van papaja en de export van papaine begonnen. Eén hectare papaja-aanplant kan 170 kg papaine leveren. De wereldbehoefte is gering.

<sup>2</sup> Volgens Dr Koolhaas lukt papaja-cultuur alleen bij goed geschoolde werkkrachten op modern geleide grote aanplant met nauwkeurig geleide productie. Ze was destijds in verband met preferentiele rechten in de U.S.A. en in Engeland in Nederlands Oost Indië niet mogelijk.

<sup>3</sup> De Parlementaire Missie (Lit. 79, blz. 40) deelt mede, dat scheepsonderdelen bijna nooit voorradig zijn. Australisch Nieuw Guinea kent enige technische handelsfirma's, die o.m. tractor-onderdelen leveren.



*Houtskoolbereiding* uit cocosnootdoppen wordt dikwijls genoemd, ook in Australisch Nieuw Guinea gezien het driemaal sterkere absorberende vermogen tegenover dat van gewone houtskool. Volgens Dr Koolhaas had dit bedrijf alleen zin in oorlogstijd, voor gasmaskers. Gewone houtskool voor brandstof bij koken wordt vervaardigd in het Nimboranse bij Hollandia als onderdeel van het ontwikkelingsproject voor die streek (Community development project) der Zuid Pacific Commissie; de opbrengst te Hollandia was f 1,- (2 sh. 3 ½ d) per blik van 20 l.

Locale *aannemers* kent Australisch Nieuw Guinea (building contractors), met name te Port Moresby en Lae. Het zijn alle Europeanen. Zij sluiten meermalen contracten af voor bouw van huizen tot bedragen van £A 50.000.

Aldaar vindt men ook grote *expediteurs*, die met vrachtauto's werken (freighters, haulage contractors). Papoea's beoefenen dit bedrijf ook.

Kleine Europese *meubelmakerijfjes*, die ook locale *rottan* verwerken, en *schildersbedrijfjes* zijn o.a. te Port Moresby aanwezig.

Evenzo firma's, die het loopvlak van autobanden vernieuwen (retread).

*Alcoholbereiding* uit de nipa-palmen, met het doel deze in auto's te gebruiken, werd aanbevolen door houtvester Lane Poole in Australisch Nieuw Guinea, waar nipa zeer overvloedig is op de zuidkust van de Purari- tot de Fly-rivier. In de Philippijnen bestaat deze industrie sinds lang. Zie literatuurlijst.

Een *cold storage-bedrijf* met bijbehorende ijsfabriek wordt van particuliere zijde te Hollandia overwogen (jaarverslag voor de Verenigde Naties over 1952). Australisch Nieuw Guinea heeft zulke bedrijven.

Ten slotte hoorden wij eens gewagen van een ontworpen *fabriekje van agar-agar*, met zeewier nabij Hollandia als grondstof. Doel is export naar Australië in "flakes", die ook door Java aan Australië worden geleverd.

Men hoort ook reeds gewag maken van *zuivel*, *vleesconserven*, *margarine* en *meel* als artikelen, die men op den duur lokaal zou kunnen fabriceren, doch wij laten deze verre-toekomst-mogelijkheden maar liever onbesproken.

Men kent op N. Guinea verschillende particuliere garages met *autoreparatie-werkplaatsen* en acculaadstations. Australisch N.G. kent *taxi verhuurbedrijfjes*.

*Middenstandsbedrijfjes* (meest van Indische Nederlanders).

Vergelijkingen zijn niet zonder meer te maken, maar het zal de lezer interesseren, als we enige cijfers naast elkaar plaatsen:

Bedrijfjes (meest particuliere)	Manokwari	Paramaribo	Hollandia (stad en haven)		Port Moresby
			particulier	gouvernement	
Inwoners in 1952 . . . . .	6400	72 000			
Houtzagerij . . . . .	4	13	1	1	
Bakkerij . . . . .	4	36	4	0	
Steenbakkerij . . . . .	2	10	0	1	
Vervoerbedrijfjes . . . . .	te groot aantal van te kleine bedrijfjes		4		
Aannemers, (kleine, ter plaatse) <sup>1</sup>	5	119	3		2
Instrumentmakerij (vooral horlogereparatie) . . . . .	1	ca. 25, incl. horloges (5), naaimachines (3) en electrische apparaten (15)	1		
Schrijfmachinereparatie . . . . .	?	?	?	?	
Ijsfabriekjes . . . . .	1	2	?	?	1

<sup>1</sup> Te P. Moresby worden nu vele huizen door locale aannemers gebouwd (1-54), doch lang niet alle.

(Vervolg)

Bedrijfs (particuliere) nog geen van alle door Papoea's beoefend	Manokwari	Paramaribo	Hollandia (stad en haven)		Port Moresby
			particulier	gouver- nement	
Autoherstellers . . . . .			4	2	
Groente (tevens fruit) centrale . . . . .	1 <sup>1</sup>				
Meubelmakerij . . . . .	2	81	0	1	
Expediteurs (kleine) <sup>2</sup> . . . . .			4		
Wasserij en strijkerij . . . . .	1	4	3 (klein)	1 (zieken- huis)	1
Kleermakerij . . . . .	3	174	1 à 2	0	
Damesmode-atelier . . . . .	1				
Schoenmakerij . . . . .	1	102	2	0	
Leerlooierij . . . . .	plan te Merauke (crocs)		1?		
Blik- en koperslagerij . . . . .	0	7	0	1	
Smederij . . . . .	0	11	0	1	
Rijwielherstellerij . . . . .	2	44	(2 klein)	0	
Kappers . . . . .	3	44	4	0	
Drukkerijen <sup>3</sup> . . . . .			1	1	
Pensions en hotels . . . . .	2	11	2		
			geen pensions		
Restaurants en lunchrooms . . . . .	1	43	4		
Drogisterijen . . . . .	1	8			
Apothekers (particuliere) <sup>4</sup> . . . . .	0		0		1
Boekwinkels . . . . .	1	6			
Bloemenwinkels . . . . .	2				
Kruideniers . . . . .					2
IJzerwaten . . . . .					2
Fotowinkels . . . . .	1				1
Schilders . . . . .	?		?		1?
Taxiverhuurders . . . . .					2
Autoservice-stations . . . . .					

Men zou kunnen zeggen, dat industriële ontwikkeling thans in een embryonale vorm in Nederlands Nieuw Guinea aanwezig is, en wel door de kolonisatie van vele honderden *Indische Nederlanders*, die als gevolg van de soevereiniteitsoverdracht zich in Nieuw Guinea hebben gevestigd om daar een nieuw bestaan op te bouwen en aangewezen schijnen voor het leiden van *middenstandsbedrijven*. Velen hebben zich als woonplaats Manokwari en omgeving uitgekozen, terwijl een groot aantal Indische jongelui zich als werkkrachten in Gouvernemenstendienst, vooral te Hollandia, hebben verbonden.

Enkele van deze winkels worden niet door vakkundigen gedreven en hebben dus een onzekere toekomst zodra er meer vakkundige middenstanders komen.

<sup>1</sup> 2 à 3 ton gaan elke week naar Biak, Sorong en Hollandia tegen ½ ton per week consumptie op Manokwari zelf.

<sup>2</sup> Zeer vele in Oost Nieuw Guinea.

<sup>3</sup> Particulier drukwerk wordt meestal in Nederland uitgevoerd en wordt dus heel duur, vooral als het weekbladen betreft! Ook de zending drukt niets op Nieuw Guinea; lang geleden drukte zij alle schoolboekjes en liederenbundels te Andai bij Manokwari. In Australisch Nieuw Guinea hebben deze genootschappen thans een eigen drukkerij en drukt men een weekblad. De grafische industrie is er dus iets verder dan bij ons.

<sup>4</sup> In Oost Nieuw Guinea te Port Moresby, Wau, enz.

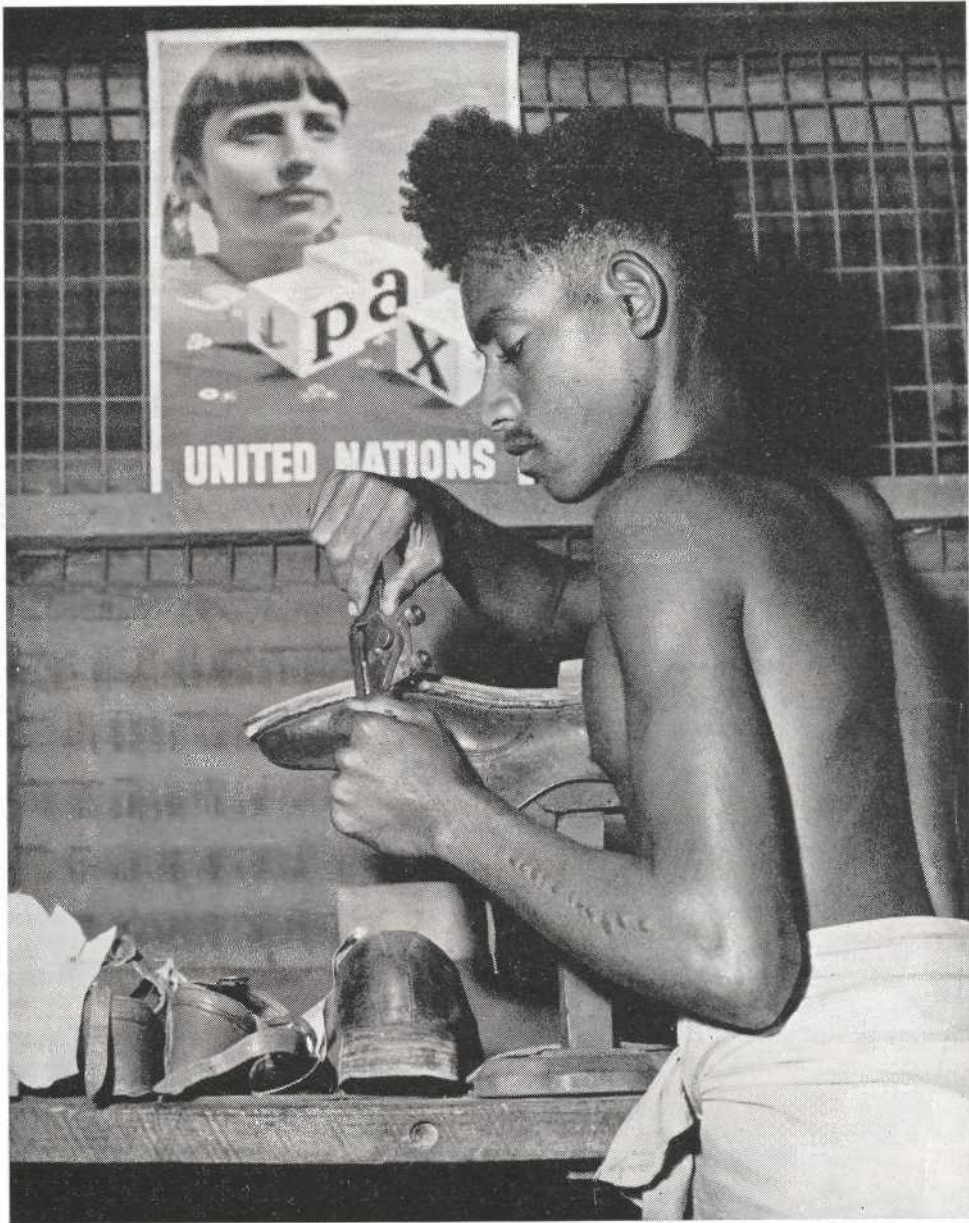


Foto 6. Lessen aan inheems in schoenreparatie op de „Technical training school” te Port Moresby (Idubada).

Foto: Australische regering, 1951

Australisch Nieuw Guinea wordt soms bezocht door vakkundigen uit Australië, b.v. *opticiens*, die dan in de grotere plaatsen  $\frac{1}{2}$  week à 1 week te consulteren zijn.

Na een zeer moeilijk begin lijkt de nederzetting Manokwari levensvatbaarheid te verkrijgen. Medio 1951 waren er in bedrijf: 7 houtzagerijtjes (in 1952: 8), 4 broodbakkerijtjes, 2 pannen- en steenbakkerijtjes, 1 fabriekje voor dakbedekking, d.w.z. zg. siraps = dakplankjes van Albizzia-hout, 3 aannemer-bedrijfjes, 1 instrumentmakerijtje<sup>1</sup>, alles natuurlijk van zeer bescheiden omvang en aan sterke wisseling onderhevig, waarbij men, vooral ook omdat men de bedrijfjes niet combineren wil, een sterk remmende werking ondervindt van de onbetrouwbaarheid van en het verloop onder de werknemers en door het gebrek aan materiaal.

In het algemeen heeft de Indische Nederlander-middenstander te veel familieleden te onderhouden, omdat het aantal oudere mensen relatief te groot is. Omdat hij te kapitaalarm is, kan hij de Chinese toko's niet evenaren en moet met een te klein assortiment werken, dat weinig klanten trekt.

Manokwari heeft ca. 6500 inwoners, waarvan ruim 2000 Indische Nederlanders en enkele Nederlanders. In Suriname is Paramaribo een stad met een analoge gemengde bevolking, hoewel veel groter (ca. 72 000 inwoners). Er zijn 928 winkels van alle grootten.

Een *rijstpelmolen* begon te Merauke, ter vervanging van het primitieve stampen in rijstblokken.

*Bakkerijen* zijn op Nederlands Nieuw Guinea zeldzaam. Die van Doom bij Sorong wordt geprezen (Indische Nederlander). Brood en beschuit levert een vakman-bakker te Manokwari.

Een behoorlijke *schoenmaker* ontbreekt zelfs te Sorong, evenals een *beroepskapper*. In Australisch Nieuw Guinea kent men wel goede schoenmakers (foto no 6).

*Wasserijen en uitstomerijen* zijn zeldzaam; ons is alleen de elektrische wasserij te Manokwari bekend. Onze Oosterburen zijn beter voorzien.

Een *kistenfabriek* is onnodig, omdat de hele import van ons Nieuw Guinea in kisten arriveert.

*Ijsfabrieken* van enig belang ontbreken op Nieuw Guinea; een fabriekje te Manokwari maakt 'flake'-ijs. Zolang er niet te veel koelkasten zijn, is de afzet van ijs verzekerd.

*Blikslagerij en koperlagerij* wordt veel te weinig beoefend (één te Hollandia slechts, 7 in Paramaribo).

*Kappers* zijn in Suriname veel taktijker (44 alleen te Paramaribo) dan op Nieuw Guinea. Het feit, dat in het kleine Suriname bijna de helft der bevolking in één stad woont, is oorzaak van de aanwezigheid van veel meer winkels.

## ALGEMEEN

Wij gaven hiervoor reeds een samenvatting inzake vestigingsfactoren, nodige overheidsmaatregelen, enz.

Naarmate de economische activiteit in Nieuw Guinea toeneemt, zullen de mogelijkheden van allerlei nevenindustrietjes groter worden. Als voorbeeld mogen wij wijzen op de ontwikkeling zoals deze zich in Australisch Nieuw Guinea begint af te tekenen, waarbij, als steeds in de vorige bladzijden, mijnbouw en op nog ontbrekende cultures gebaseerde nijverheid buiten beschouwing blijven.

Zo houden zich in A.N.G. de Papoea's reeds bezig met het drogen van copra in "*hot air driers*", die de kwaliteit der copra verhogen, tot het meer opbrengende merk "*hot air*", evenals met zagerijen, transportbedrijven, het drijven van winkels e.d. Er is verder een vrij uitgebreide Europese zakenstand, die zich met dezelfde soort zaken bezighoudt. Er zijn ook reeds flinke Europese firma's, die oude

<sup>1</sup> Nieuwere cijfers staan hierboven.

autobanden rehabiliteren, die zich bezighouden met reparaties van radio's en elektrische artikelen, nog afgezien van de daar bestaande huizenbouw-aannemers, meubelmakerijen, drukkerijen, ijsfabrieken, en last not least de grote cocosolie-fabriek, de bierbrouwerij, de triplexfabriek, de looistoffabriek, enz.

In zijn rede voor het Australisch Parlement in Canberra op 1 Juni 1950 gaf de Minister for External Affairs and External Territories, Percy C. Spender, een uiteenzetting van zijn plannen voor de ontwikkeling van Australisch Nieuw Guinea. Behalve allerlei maatregelen op andere gebieden, stelde hij in het vooruitzicht de bevordering der bereiding van houtpulp uit inferieure houtsoorten en van papier uit Kunai-gras<sup>1</sup>, alsmede de oprichting van krachtinstallaties bij Port Moresby en elders.

Al met al een zeer omvangrijk programma, met de uitwerking waarvan nog wel geruime tijd zal heengaan, maar waarvan verschillende delen, zoals uit de voorgaande bladzijden is gebleken, reeds in een gevorderd stadium van voorbereiding verkeren. Australisch Nieuw Guinea is in zijn industriële ontwikkeling verder gevorderd dan het Nederlandse deel van het eiland, omdat men er daar eerder mede is begonnen.

Intussen zullen in Nederlands Nieuw Guinea ook wel meer industrieën ontstaan, van veel kleiner formaat dan de aardolie-exploitatie, die nu het enige grotere bedrijf vertegenwoordigt. Bij iets verdere ontwikkeling op beide helften zou het o.i. veel zin hebben te streven naar *coördinatie*. Dikwijls zal een industrie voor één gebied een onrendabele te kleine bedrijfsgrootte krijgen, terwijl dit verholpen zou worden, als het gehele eiland afzetgebied kon worden. De E.C.A.F.E. (Economic Commission for Asia and the Far East) nam op haar vergadering te Baguio in December 1947 reeds een resolutie aan, die het coördineren van industrieplannen bepleitte.

Als *algemene opmerkingen* voor beide helften van Nieuw Guinea geven wij nog de volgende gezichtspunten. Van de olie als krachtbron kan merkwaardigerwijze nog geen goedkoop gebruik worden gemaakt, omdat de raffinage der olie, die het eiland levert, op grote afstand plaats heeft en op de verkoop van petroleum producten dus dubbele vracht drukt. Gezien het feit, dat aldus deze producten duur zijn en eveneens steenkool en ijzer, die practisch ontbreken of te moeilijk bereikbaar zijn, is er geen plaats voor industrie van groter formaat. Grotere elektrische centrales ontbreken. Daarom dient het *hoofddaccent* bij de economische opbouw vooral nog op *landbouwbevordering* te vallen. Dit is ook inderdaad de politiek van het huidige gouvernement. Landbouw-welvaart en betere verkeersmiddelen streeft men allereerst na. Deze zullen echter koopkracht en afzetmogelijkheid ten gunste van kleine industrietjes beïnvloeden. Ook geven verschillende bestaande cultures op de duur aanleiding tot industrie (rijstpellerij, cocosolie- en zeepfabriekjes, grondnotenolieperserij). Op Nieuw Guinea heeft de landbouw-economie een te smalle basis; er is copra in het westen en copra

<sup>1</sup> De alang alang (*Imperata*) van de Archipel.

met iets rubber in het oosten. Meer gevarieerde cultures en een aanvulling met kleine industrie kunnen de economische basis meer bestand maken tegen werelddepressies voor bepaalde landbouwproducten. Als West Nieuw Guinea geen olie en Oost Nieuw Guinea geen goud opleverde, zou de eenzijdige landbouw en de te weinig veelzijdige samenstelling van het exportpakket een groter gevaar opleveren dan thans.

Alle koloniale *veeljarige ontwikkelingsplannen* der naoorlogse periode besteden steeds aandacht aan nijverheidsontwikkeling, naast die van landbouw, mijnbouw en transport, zoals b.v. in Suriname. Haast alle afhankelijke gebieden op de wereld zijn bezig met de uitwerking van zo'n plan. O.i. is dit ook voor Nederlands en Australisch Nieuw Guinea aan te bevelen. Als zo'n plan flexibel is en in de loop der jaren enigszins veranderd wordt in verband met gewijzigde omstandigheden, werkt men toch altijd beter dan bij zuiver opportunistisch en incidenteel stichten van bedrijven en in casu van industrieën. Wij hopen dat het budgetaire 3-jarenplan verder wordt uitgewerkt, ook voor kleine nijverheid.

Het begin van industrie is er, zowel voor Manokwari, waarvoor wij hierboven cijfers gaven, als te Hollandia<sup>1</sup>. Men kan verwachten, dat de algemene industriële capaciteit zich enigszins parallel aan deze locale industrietjes te Manokwari, resp. Hollandia zal bewegen<sup>2</sup>. En men mag hopen, dat, naarmate de inheemse bevolking zich meer aan de Westerse opvattingen van arbeidzaamheid aanpast en de belangstelling van Nederland, zowel van Regeringszijde als van de ondernemers, toeneemt, de industriële en middenstands-ontwikkeling van Nieuw Guinea zich geleidelijk zal uitbreiden. De Nederlandse Nieuw Guinee Petroleum Maatschappij is een voorbeeld van de grote invloed, welke uitgaat van grote ondernemingen op de ontwikkeling van een vrijwel maagdelijk gebied. Wat de zo zeer gevreesde arbeidsfactor betreft: gezien het feit, dat kleine bedrijfjes de beste kansen maken, zullen zij de arbeidsmarkt op N.G. weinig beïnvloeden en eigenlijk alleen een rol vervullen inzake vakopleiding van Papoea's, die zeer nuttig is.

#### SLOTMEDEDELINGEN OVER INDUSTRIEËN EN INDUSTRIEPLANNEN IN SURINAME, IN TROPISCH AFRIKA EN DE ZUID PACIFIC

Hierboven werden ter aanvulling van de gegevens van Nederlands Nieuw Guinea af en toe mededelingen en beschouwingen geleverd omtrent het Australische deel van het eiland en is ook vele malen gesproken over de verhoudingen

<sup>1</sup> Kleding-uitstomerij ontbrak medio 1953 nog. Men moet de costuums per postpakket naar Nederland of Sydney zenden. De ontbrekende middenstandsbedrijfjes (stomerij) en die welke onvoldoende zijn (schoenmakerij, wasserij), kunnen helaas niet ineens door ondernemende personen uit Nederland worden opgezet, omdat zij een eigen prefabhuis zouden moeten meebrengen!

<sup>2</sup> Deze bedrijfjes worden overigens meestal niet door mensen met aangeboren ondernemingsgeest, spaarzin en geduld geleid en leiden een zeer wisselvallig bestaan. Men verwacht er niet veel van als kern van een toekomstige ondernemersgroep, behoudens enkele uitzonderingen.

in Suriname en Afrika. Hoewel de ontwikkeling van Oost Nieuw Guinea in een verder stadium verkeert dan die van het Nederlandse deel, staat zij voor beide nog in de kinderschoenen. Men zou de mening kunnen huldigen, dat de industriële mogelijkheden voor *beide* gebieden door hun geringe bevolkingsdichtheid, en dus gebrek aan arbeidskrachten, de klimatologische gesteldheid, de geografische ligging, de moeilijke toegankelijkheid van het binnenland e.d. zeer beperkt zijn en zullen blijven.

Het komt ons daarom van belang voor tot slot nog eens een resumé te geven omtrent bovengenoemde tropische gebieden, welke in enigszins soortgelijke omstandigheden verkeren en waaromtrent reeds het gevoelen bestaat, dat zij een bepaalde rol in het economische wereldverkeer spelen en dat die rol steeds belangrijker zal worden. De overeenkomst met Nieuw Guinea is natuurlijk nooit opvallend, maar het kennismaken van de gang der industriële ontwikkeling in andere tropische gebieden zal toch steeds nieuwe ideeën kunnen opleveren.

Ook deze gebieden liggen om en bij de Equator, hebben dus een heet klimaat; de regenval is er in grote gebieden eveneens zwaar en de binnenlanden zijn dan bedekt met tropische en moeilijk te doordringen bossen. Het transportprobleem is ook daar zeer moeilijk op te lossen ofschoon hier en daar de (spoor)wegen een paar honderd km binnendringen; de bevolkingsdichtheid is over het algemeen gering, ofschoon meest dichter dan op Nieuw Guinea en er is een groot gebrek aan werkkrachten. De bevolking als geheel staat ook in Afrika op een zeer lage trap van ontwikkeling, haar werklust en haar streven naar grotere economische ontwikkeling zijn zeker niet buitensporig en ook daar kan slechts grote verbetering worden bereikt door initiatief van de Overheid en van de buitenlandse ondernemingen en handelaren.

Wij vangen aan met Suriname.

#### ENIGE RÉSUMERENDE MEDEDELINGEN OVER INDUSTRIE IN SURINAME

Zij betreffen enige algemene gegevens over toekomstplannen inzake de Surinaamse industrie, die, hoewel niet woordelijk, ontleend zijn aan het Rapport: *De grondslagen van een tienjarenplan voor Suriname*<sup>1</sup>, uitgebracht door de Stichting Planbureau Suriname dd. 1952, Paramaribo-Den Haag.

Hoofdstuk IV, afd. 10, blz. 100-108, behandelt de gedachte industriële ontwikkeling en geeft allereerst de volgende kenschetsing van de bestaande industriële situatie.

De *binnenlandse markt* is vaak te klein voor de noodzakelijke minimale bedrijfsomvang van een fabriekje. De afzet voor een bepaald artikel wordt nog kleiner,

<sup>1</sup> Het is zo opgevat, dat economische en sociale ontwikkeling beide bevorderd moeten worden, evenals in de plannen van het F.I.D.E.S.-fonds voor de Franse koloniën (Fonds d'Investissement Economique et Social). Zie Lit. 73. Momenteel werkt men weer aan een wijziging van het Surinaamse plan.

doordat de vele verschillende bevolkingsgroepen verschillende verlangens hebben en ten slotte elke inwoner nog weer een keuze wil kunnen maken uit een gevarieerd assortiment voor dat artikel.

Een ander nadeel is de lage arbeidsproductiviteit en het relatief hoge loonpeil voor een ongeschoolde industriearbeider te Paramaribo van minstens 2 ½ Surinaamse guldens (Sf) per dag (equivalent van Ned. f 5,00)<sup>1</sup>. Voorts ontbreekt petroleum, steenkool en waterkracht, die omgezet is in elektrische energie. Bij de nadelen wordt ook het gebrekkige verkeer genoemd, waardoor Suriname in enige autonome afzetgebieden uiteenvalt, alsmede het ontbreken van een efficiënte technische importhandel en van een welvarende middenstand, als potentieel reservoir, waaruit industriële kleinondernemers kunnen voortkomen. De kleine omvang der bestaande industrietjes maakt opleiding van personeel, reparatiebedrijven en arbeidswerving tot bezigheden, die nog niet door de industrieën gezamenlijk kunnen worden behartigd, ofschoon dit de productiekosten lager zou kunnen maken.

Ten slotte is de bevolking van Suriname zo klein, dat de meest voor de hand liggende, de bestaande invoer vervangende industrietjes soms niet tot stand kunnen komen, wijl voor een markt van bijna 200 000 zielen de afzet te klein is voor een rendabele bedrijfsgrootte. Zo'n industrie moet ten dele van export leven. Volgens Dr Verdoorn, een der samenstellers van het Planrapport, gold dit b.v. voor cement en verf.

Men heeft volgens het genoemde verslag in dat land enkele *verzorgende bedrijffjes*, als limonadefabriekjes, ijsfabriekjes, drukkerijtjes, rijstpellerijtjes, meubelmakerijtjes, houtzaagmolens en een grofkeramisch bedrijf, alsmede een machine-reparatie bedrijf, en gezegd wordt dat deze behoeften niet of bezwaarlijk door import kunnen worden verzorgd. Toch worden de genoemde artikelen op Nederlands Nieuw Guinea aan de invoer overgelaten; ook het bouwhout voor een deel. Bij de fabricage van confectie, lucifers, schoenen, sigaretten wijst men er op, dat deze bedrijven vanwege de import meer riskant zijn en dat dus bijzondere *nijverheidspolitieke steunmaatregelen* nodig zijn. Zo zijn sinds 1950 invoerbepalingen en verminderde invoerrechten ingevoerd voor macaroni, vermicelli, lucifers en leren schoenen, alsmede voor enkele houtindustriële producten, waarbij de import de lokale industrie te zeer zou kunnen schaden<sup>2</sup>.

Bij de uitbreidingsmogelijkheden van bovengenoemde bestaande industrie noemt men o.a. zeepfabricage, bierbrouwerij en drukkerij, alsmede gestandaard-

<sup>1</sup> Deze factor maakt het nodig, dat men arbeidsintensieve industrieën (dus met hoge loonkosten) vermijdt en zulke zoekt, die hoge grondstofkosten of veel kapitaal vereisen, vergeleken met de loonuitgaven. In naburige West-Indische gebieden zijn de lonen lager dan in Suriname. Uit het genoemde bedrag van minstens Sf 2,50 per dag moet ook voor voeding, woning en medische hulp worden geput.

<sup>2</sup> Op de lijst van contingenteringen staan ook o.m.: vers vlees, cocosolie, schoenen, bovenkleding van mannen en vrouwen, houten meubelen en lucifers. De laatste drie contingenten zijn zo laag, dat men practisch een invoerverbod heeft, evenals bij sigaretten.



seerde houten bouwonderdelen (o.a. triplex), spijsolie met veevoer als bijproduct, visconservering en rijstpellerij.

Men wil voorts de ambachtsschool verbeteren en een opleidingscursus voor bouwvakarbeiders en machinedrijvers stichten.

Bij de wenselijkheid van *exportindustrie* wordt opgemerkt, dat men hier ook<sup>1</sup> dochterondernemingen van buitenlandse of Nederlandse fabrieken welkom wil heten en hen eventueel vrijdom van invoer- en uitvoerrechten en accijnzen zal geven, alsmede tijdelijke vrijdom van bedrijfsbelastingen ("tax holiday")<sup>2</sup>. Zij beschikken over kapitaal, "know how" en industrieel leiderschap.

Verlaging van fiscale lasten vergt geen landsverordeningen tot wijziging van bepaalde belastingverordeningen, als men een „*industriefonds*” sticht en daaruit de betaalde rechten en belastingen restitueert. Voor dit fonds werd in het plan-ontwerp Sf 4,6 miljoen uitgetrokken. De overheid dient ook bereid te zijn desgewenst het risico van buitenlandse kapitaalverschaffers te verminderen door deelname in het kapitaal. Dit voorkomt tevens, dat grote bedrijven geheel in buitenlandse handen geraken en dat alle winsten naar het buitenland zouden kunnen afvloeien, ofschoon zulks bij de bauxietexploitatie niet het geval is. Bij genoemde bedrijven met buitenlands kapitaal denkt men in Suriname o.a. aan fabrieken van grof- en fijnkeramische producten, van "hardboard" (d.w.z. houtvezelplaten), van glas en van vruchtensappen, om alleen die bedrijven te noemen, die ook voor Nieuw Guinea denkbaar zijn. De bedragen voor bovengenoemde overheidsdeelnamen kunnen eventueel ook geput worden uit het „*industrie-fonds*”. Kleinere bedrijfjes kunnen hulp krijgen van de reeds bestaande *Surinaamse volkscredietbank*. Hierachter volgen de slotmededelingen van meer algemene aard over Afrika en tenslotte enkele gegevens over de Zuid-Pacific.

#### INDUSTRIEËN EN INDUSTRIEPLANNEN IN TROPISCH AFRIKA

Frankrijk, Engeland, België en Portugal beheren territoria in dit gebied. In sommige is de bevolking bijna even dun als op Nieuw Guinea en juist in die gebieden treft men ook als hindernis bij de openlegging het dichte regenwoud aan. Op deze gebieden dient men bij het onderstaande zijn aandacht te richten (A.E.F., Frans Kameroen, delen van A.O.F. en het N.deel van Belgisch Congo).

<sup>1</sup> Men kan o.i. wel zeggen „allereerst”.

<sup>2</sup> De tendens van de allerlaatste tijd is om de bescherming niet door invoerrechtverhoging maar door invoerbeperking (contingentering) te verlenen. Men doet dit volgens Algemene Beschikking no 67 dd. 21 Juli 1953 o.a. bij de in noot 2 op de vorige pagina genoemde artikelen en bij sigaretten.

Een volkomen invoerverbod, dat wel tijdelijk zal zijn, is afgekondigd bij dezelfde Beschikking voor hout van elke soort, inclusief deuren, ramen en kozijnen.

Ter vergelijking volgen hieronder enige gegevens <sup>1</sup>:

	Totale bevolking	Europeanen	Bevolking per km <sup>2</sup>
Belgische Kongo . . . . .	14 707 000	55 000	6,12
Frans West Afrika (A.O.F.) . . . . .	17 500 000	62 000 <sup>2</sup>	3,4
Frans Equatoriaal Afrika (A.E.F.) . . . . .	4 350 000	23 000	1,7
Frans Togo . . . . .	980 000	1 100 <sup>3</sup>	1,3
Frans Cameroen . . . . .	2 900 000	12 000	6,5
Angola	3 750 000	50 000	3,-
Mozambique } Portugees . . . . .	5 100 000	49 000	6,7
Sierra Leone	1 855 000	1 000	26,-
Goudkust <sup>4</sup> } Brits West Afrika . . . . .	4 409 000	5 500 <sup>5</sup>	18,-
Nigeria	25 000 000	9 000	26,-
Kenya	5 375 000	31 000 <sup>6</sup>	41,-
Tanganyika } Brits Oost Afrika . . . . .	7 400 000	11 000	8,2
Uganda	4 930 000	3 000	23,7

Voor Nederlands Nieuw Guinea komt men met een oppervlakte van 390 000 km<sup>2</sup> en een geschatte bevolking van  $\pm$  0,7 miljoen op een bevolkingsdichtheid van 2 per km<sup>2</sup>. Verschillende Afrikaanse gebieden komen dus boven dit cijfer, ook al moet men in aanmerking nemen, dat in sommige landen (Ivoorkust, Nigeria, Goudkust) het *gemiddelde* cijfer hoog ligt door de sterkbevolkte kuststreken; voor andere is het slechts weinig hoger of zelfs lager. De Belgische Kongo, welke toch reeds een belangrijke bijdrage levert in het economische wereldverkeer en vooral voor België van groot belang is, is maar weinig dichter bevolkt dan Nederlands Nieuw Guinea, met name in de Equator-Provincie; dit geldt ook voor Portugees Afrika en nog meer voor het enorme gebied van A.O.F.

Wij zullen hieronder een korte opsomming geven van de industriële activiteiten in enige dezer Afrikaanse gebieden.

#### *Belgische Kongo*

Voor de ontwikkeling van dit gebied is door de Belgische Regering in 1949 een *Tienjarenplan* <sup>7</sup> opgemaakt. Hierin wordt een overzicht gegeven van de bestaande industrieën en van de plannen in de nabije toekomst, terwijl tevens richtlijnen worden gegeven voor de verdere ontwikkeling.

<sup>1</sup> Investments in Overseas Territories in Africa, South of the Sahara, Organisation for European Economic Co-operation (O.E.E.C.), 25, blz. 89-103, door ons aangevuld.

<sup>2</sup> In A.O.F. wonen ook 9900 zeer rijkere Libanezen en Syriërs (Levantijnen).

<sup>3</sup> Hierbij ook ca 100 Levantijnen.

<sup>4</sup> Inclusief Brits Togo met 1,4 miljoen.

<sup>5</sup> Inclusief 1370 Syriërs en Libanezen

<sup>6</sup> Voorts grote groepen van meer ontwikkelde Indiërs (91 000), Arabieren (24 000) en Goanezen (7 000); dit geldt ook voor Tanganyika en Uganda.

<sup>7</sup> Tienjarenplan voor de Economische en Sociale ontwikkeling van Belgisch Kongo, Deel II, 17, blz. 467 e.v.

*Bestaande industrieën:*

Kalkovens, productie in 1947 37 000 ton.

Cementfabrieken, productie in 1947 115 000 ton; er zijn 2 fabrieken, nl. in Neder Kongo en in Katanga.

Ter plaatse wordt kalk- en leisteen gevonden.

Steen- en pannenbakkerijen: hiervan zijn er talrijke, ze zijn echter klein en verouderd.

Zeepfabrieken: productie in 1947 23 000 ton.

Katoenslagerijen: ook worden oliekoeken gemaakt, productie 10 000 ton.

Textielfabrieken: 1 te Leopoldstad, die in 1948 22 miljoen meter produceerde, en 1 te Albertstad, welke kort geleden is voltooid. De productie is ingesteld op de inheemse behoeften, maar export naar aangrenzende koloniën is begonnen.

Tricotgoederen: kousen, broekjes, truien, hemdrokken. Er is een fabriek te Kivu met een productie van 400 ton per jaar.

Flessenfabrieken: 1 te Leopoldstad en 1 te Elisabethstad; van de laatste was de capaciteit in 1949 2 miljoen flessen.

Meelfabrieken.

Suikerraffinaderij: 1 fabriek met een productie in 1947 van 15 613 ton suiker.

Sigarettenfabriek: productie 625 000 sigaretten per jaar.

Bierbrouwerijen: met een jaarproductie van 196 000 hl per jaar.

Lederproductie: in 1947 440 ton.

Schoenenfabrieken: Leopoldstad, met een productie van 400 000 paar schoenen in 1946 en 300 000 paar in 1947.

In studie zijn het bouwen van emailwarenfabrieken, aluminium keukengerei, de productie van natrium en chloorhoudende producten, waspoeder, bijtende soda, natriumchloraat en chloorwaterstofzuur; men is bezig met de oprichting van een conservenfabriek<sup>1</sup>. Het aantal nijverheidsondernemingen bedroeg in 1947 4277, tegen 2314 in 1937.

In 1949 waren 160 000 arbeiders werkzaam in de nijverheid (excl. de mijn-arbeiders) en 57 000 in de handelsondernemingen. Op 30 Juni 1948 werkten er in de mijnen 136 653 inheemsen.

Het *Tienjarenplan* bevat enige belangrijke uitspraken. Gewezen wordt op de *schaarste aan arbeiders*, die een ernstige hinderpaal is voor de ontwikkeling der Kongolese economie. Als voorwaarden voor de oprichting en uitbreiding van industrieën worden genoemd:

- a. het bestaan van een toereikende binnenlandse of buitenlandse markt;
- b. de mogelijkheid over de nodige arbeidskrachten te beschikken;
- c. de aanwezigheid ter plaatse van grondstoffen, drijfkracht en de nodige vervoersmiddelen.

<sup>1</sup> Tienjarenplan voor de Economische en Sociale ontwikkeling van Belgisch Kongo, Deel II, 17, blz. 474.

De buitenlandse markt kan niet veel opnemen; de binnenlandse wordt gestimuleerd, als de *koopkracht* der bevolking stijgt. Dit hangt af van het welslagen der landbouwproductie. Beide gaan samen. De *vervoerprijs* van de grondstoffen naar de fabrieken en van het eindproduct naar de afzetgebieden is een der belangrijkste kostprijsfactoren. De *tarievenpolitiek* moet steeds aan de ontwikkeling van de Kongolese economie aangepast worden. Bij vermeerdering der koopkracht van de bevolking worden gunstige perspectieven verwacht voor een montage-fabriek voor rijwielen en voor fabricage van metalen artikelen voor de huishouding.

Als *plichten van de Staat*<sup>1</sup> worden genoemd:

- a. uitbreiding van de hydro-electrische centrales en van het vervoer, „zonder welke elke mogelijkheid tot uitbreiding van de nijverheid een mislukking tegemoet gaat”;
- b. de *rationalisatie van het gebruik van werkekrachten* door wettelijke voorschriften betreffende de lonen, de tewerkstelling en de werving;
- c. het voeren van een *fiscale, douane- en economische politiek*, „in dien zin, dat zij de ontwikkeling van de nijverheid, binnen het kader van de maatschappelijke behoeften, in een gunstige richting stuurt”;
- d. het bevorderen van *nijverheidsvoorlichting en wetenschappelijke onderzoeken*.

Tot zover het Tienjarenplan. Volgens publicaties in 1951<sup>2,3</sup> bestaan in de Kongo ook fabrieken van drums en blikken, werkplaatsen voor “assembling” (montage) en onderhoud van motoren en machines, rijstpellerijen en zagerijen en worden zakken, zwavelzuur, kunstmeststoffen, verven, vernissen, triplex en margarine gefabriceerd.

*Frans West Afrika (A.O.F.)*. Bevolking 17½ miljoen, per km<sup>2</sup> 3,4<sup>4</sup>.

Er is een *gouvernementscellulose-industrie*; in Dakar is een 10 fabrieken tellende industrie ontstaan voor het persen van aardnoten; de capaciteit dezer *oliefabrieken* is ongeveer 200 000 ton ongepelde aardnoten per jaar, waarvan 60 000 ton olie wordt verkregen. De moeilijkheid is echter om de ± 75 000 ton verkregen vee-koeken naar Europa te vervoeren<sup>5</sup>. Er zijn in A.O.F. voorts zagerijen, palm-oliefabrieken, vruchtenconserven- (o.a. van ananas), suiker-, meel-, bescuit-, steen- en cement-fabrieken, een tabaksindustrie, inrichtingen voor het ontpitten van katoen, spinnerijen, weverijen en zeepfabriekjes, voorts fabriekjes van

<sup>1</sup> Tienjarenplan voor de Economische en Sociale ontwikkeling van Belgisch Kongo, Deel II, 17, blz. 483.

<sup>2</sup> Investments in Overseas Territories in Africa, South of the Sahara, Organisation for European Economic Co-operation (O.E.E.C.), 25, blz. 59.

<sup>3</sup> Luytjes, Reisindrukken, 13, blz. 107.

<sup>4</sup> Veel gegevens over Frans Afrika zijn ontleend aan het weekblad „Cette Semaine, l'Economiste Africain”, dat te Dakar verschijnt, voorts aan „Economische Voorlichting” (zie o.a. nummer van 20 November 1953 over industrie op de Ivoorkust).

<sup>5</sup> Pedler, West Africa, 22, blz. 87, 88, 90 e.v.

chocolade, pindakaas, bier, zakken, touw, metalen fusten, conservenblikken, meubels, schoenen, confectie, vloeibare lucht, pharmaceutische producten, cacao- en limonade, touw, ijs, mineraalwater, betonnen segmenten voor montagewoningen. Uitvoerrechten belemmeren soms de export van industrie-producten.

*Scheepsbouw* vindt men in Dakar (Senegal) en Abidjan (Ivoorkust). In Frans West Afrika (*Ivoorkust*) is een proefbedrijf ("usine-pilote") voor de bereiding van papierpulp (cellulose) en pakpapier te Bimbresso bij Abidjan uit, op 7 km afstand gelegen, gemengd tropisch loofhout; een grote naar Amerikaans model opgezette zagerij van de Compagnie Francaise du Cameroun werkt te Douala (Frans Kameroen), en een zeer groot opgezette *triplex*-fabriek te Port Gentil (Gabon)<sup>1</sup>. Verder zijn er op de *Ivoorkust*<sup>2</sup> een *textiel*- (garens en weefsels) en een *sisal-touw*industrie. Voorts kent men daar fabrieken van brood, bier (30 000 hl per jaar)<sup>3</sup>, ananassap in blik, cacao- en limonade, spinnerij en weverij sinds 1922, en fabrieken van palmolie, zeep, benzinevaten (1200 per dag), bakstenen en *triplex* (contreplaqué). Het bovengenoemde pakpapier dient voor bananen en voor cement. De brouwerijen maken tevens ijs en limonade (60 000 hl).

In *Frans Equatoriaal Afrika* (bevolking 4 1/3 miljoen, d.i. per km<sup>2</sup> 1,7) bestaan fabrieken voor het ontpitten van katoen en worden spinnerijen en weverijen gebouwd<sup>4</sup>. In bedrijf zijn sisal- en jutefabrieken en ± 38 zagerijen, in Brazzaville een sigaretten- en een schoenfabriek met looierij<sup>5</sup>, bakstenen- en cementfabrieken; verder wordt zeep gemaakt in 3 fabrieken<sup>6</sup>, uit palm-, grondnoten- en sesamolie, geleverd door ca 10 olieperserijen. Ook is er sinds Januari '54 een confectiefabriek te Brazzaville, alsmede een ijzergieterij. Een suikerfabriek is in studie, en eveneens een cellulose-fabriek, die hout en papyrus-riet zal verwerken.

Begin 1952 is te Brazzaville (inwonertal 4500 Europeanen en 77 000 Afrikanen) een bierbrouwerij in bedrijf gekomen met een capaciteit van 5000 hl per maand, welke einde 1953 opgevoerd kan zijn tot 10 000 hl, terwijl nog een bierbrouwerij wordt gebouwd te Bangui.

Evenals in vrijwel alle Centraal-Afrikaanse gebieden (alleen Nigeria heeft kolen) is er een nijpend gebrek aan *energie*, waardoor de industriële ontwikkeling wordt geremd. Er worden thans elektrische centrales gebouwd te Djoué (bij Brazzaville) en te Douala, die juist voltooid is.

<sup>1</sup> Luytjes, Reisindrukken, 13, blz. 107. In Frans Kameroen is ook een fabriek van metalen vaten (drums) (80 000 per jaar) begonnen, die tevens gebruikte vaten regenerereert.

<sup>2</sup> Hier zijn 2,2 miljoen Afrikanen en 11 000 Europeanen, dus ongeveer evenveel inheemsen als geheel Nieuw Guinea en een kleiner getal Europeanen dan daar. De industrie nam eerst na de oorlog snel toe.

<sup>3</sup> Ook deze bierbrouwerij maakt tevens limonade (50 000 hl per jaar).

<sup>4</sup> Ze werden in September 1953 geopend.

<sup>5</sup> Geheel afhankelijk van militaire orders en van bestellingen uit Belgisch Congo.

<sup>6</sup> Africa, South of the Sahara, South Africa Institute, 26, blz. 192, 196 e.v.

*Angola* (bevolking  $3\frac{3}{4}$  miljoen, per km<sup>2</sup> 3). Hier vindt men een grote vis-industrie (vismeel, visolie), waarbij ongeveer 290 fabrieken zijn betrokken, palm-oliefabrieken, suikerfabrieken met als bijproduct alcohol, fabrieken voor meel, macaroni, biscuit, textiel, touw, vaten, zeep, parfum, meubels en aardewerk. Kort geleden werden een cementfabriek, een betonwarenfabriek en een bierbrouwerij opgericht. De oprichting van een papierfabriek is in studie en zelfs die van enige hoogovens<sup>1</sup>.

*Mozambique*. (Bevolking 5,1 miljoen, per km<sup>2</sup> 6,7). Hier vindt men suiker- en vezelfabrieken, zagerijen, wordt copra verwerkt tot olie en veekeuken, en worden meel, tapioca, macaroni, cement, zeep en schoenen gefabriceerd. Men wil zeep naar naburige gebieden exporteren; uit de zeepresiduen wil men glycerine gaan maken.

In de Portugese koloniën werd voor de oorlog de vestiging van industrietjes onder invloed van fabrikanten en exportfirma's uit het moederland tegengewerkt.

*Goudkust* (dichte bevolking van 4,4 miljoen zielen). Gefabriceerd worden bier, meel, zeep, cacao boter, citroensap (lime juice), hout, meubelen, stenen, dakpannen, bijenwas, lokaal geweven kleren, alles echter klein opgezet. Men heeft een proeffabriek voor conserven<sup>2 3</sup>. De Goudkust is economisch en sociaal-politiek de meest voorlijke kolonie van Afrika, doch de industrie bleef hierbij sterk achter.

*Nigeria* (volkrijkste afhankelijk gebied van tropisch Afrika, 25 miljoen, 26 per km<sup>2</sup>). Men heeft hier moderne bierbrouwerijen te Accra en Lagos, een grote tabaksfabriek (ook sigaretten) te Ibadan, zeepfabrieken te Lagos, Aba en Kano<sup>4</sup> en textielproductie voor locale behoeften, ook van touw en jutezakken; deze laatste echter volgens primitieve methoden. Tenslotte vruchtenconserven en zuivel. Het Gouvernement wil in de dorpen een groot aantal spinmachines invoeren en scholen oprichten om de bevolking het spinnen bij te brengen<sup>5 6</sup>.

Verder zijn er zagerijen, o.a. een te Sapele van de United Africa Company met een zeer moderne triplexfabriek; bij deze onderneming werken 10 000 mensen<sup>7</sup>. In Maart 1954 is een op palmolie-basis werkende margarinefabriek geopend.

*Brits Oost Afrika*. In Juli 1941 werd een Industrial Council opgericht, die secundaire industrieën moest voorbereiden en ontwikkelen in *Kenya*, *Uganda*, *Tanganyika* en *Zanzibar*. Het Gouvernement stelde gelden beschikbaar bij wijze

<sup>1</sup> Economische Voorlichting, Jan. 1954.

<sup>2</sup> Investments in Overseas Territories in Africa, South of the Sahara, 25.

<sup>3</sup> Africa South of the Sahara, South Africa Institute, 26, blz. 195, en La Documentation Française, 30 Januari 1951, 19.

<sup>4</sup> Pedler, West Africa, 22, blz. 90.

<sup>5</sup> La Documentation Française, 30 Januari 1951, 19.

<sup>6</sup> Investments in Overseas Territories in Africa, 25, blz. 39 e.v.

<sup>7</sup> Pedler, West Africa, 22, blz. 87.

van subsidies en kapitaaldeelnamen. In 1943 werd een aardewerkfabriek in productie genomen voor de eenvoudigste typen potten en borden (3000 stuks per week in totaal); in hetzelfde jaar een caustic soda-fabriek met een dagproductie van 2 ton (waarbij ook chemicaliën als natrium silicaat, kopersulfaat, natrium sulphide e.d.); verder werden op kleine schaal bier, schoenen, wollen dekens en allerlei verbruiksartikelen van minder belang gemaakt, voor het merendeel ter voorziening in de oorlogsbehoeften tijdens de tweede wereldoorlog, zodat de duurzaamheid dezer bedrijfjes na de oorlog vrij dubieus is<sup>1</sup>.

Onlangs werd de eerste textielfabriek in Tanganyika opgericht bij Dar-es-Salaam, en wel door een combinatie van Britse en Nederlandse belangen (fa. Van Eeghen & Co. en Maclaine Watson & Co.).

In *Kenya* is de industriële activiteit niet zeer ontwikkeld, ofschoon hier 31 000 koopkrachtige Europeanen wonen en 90 000 meest welvarende Indiërs; er is een *pyrethrum-extract-fabriek*, een *olieperserij* met veekoekenfabricage in Nairobi, te Thika een "*fibre board*"-fabriek; verder zijn er *zagerijen*, *looierijen*, worden *zuivelproducten* ingeblikt, worden *textiel* en *confectie*, *bier*, *cement*, *drums*, *badzout*, *sisaltouw* en *meel* gemaakt. Men onderzoekt de mogelijkheden voor de fabricage van stenen, dakpannen, aardewerk, margarine (uit palmolie te bereiden, als in Nigeria), zeep en fosfaatkunstmest<sup>2</sup>.

Ook fabricage van stalen deuren en ramen, chemicaliën, emailwaren, caustische soda, alsmede een grote olieraffinaderij (te Mombasa) zijn in studie<sup>3</sup>, evenzo een automontagebedrijf.

*Uganda*. Gemaakt worden sigaretten, meubelen, cement, houtpulp, textiel, meststoffen, mineraalwater; er is een suikerraffinaderij en men houdt zich uiteraard in dit vooral katoen producerende land bezig met het ontpitten van katoen<sup>4,5</sup>. De Nile Breweries Ltd. stichtte er een nieuwe bierbrouwerij met een maximumproductie van 22 miljoen flessen bier per jaar.

Zodra de energievoorziening het toelaat (uitbreiding der Owen Falls-centrale) zullen andere industrieën worden geëntameerd; men overweegt het stichten van een chemische industrie, een luciferfabriek en een celstoffabriek. Een textielfabriek is in aanbouw.

*Noord Rhodesia*. De particuliere bedrijvigheid is hier geconcentreerd op zagerijen en vooral op de grote koperindustrie. Deze stimuleert de industriële activiteit op andere gebieden, als bierbrouwerijen, boterfabrieken e.d., wjl er vele Europeanen bij werken. Op 1 890 000 Afrikanen zijn er 37 000 Europeanen.

<sup>1</sup> British East Africa, Review of Commercial Conditions, 23, blz. 20 en 21.

<sup>2</sup> Africa, South of the Sahara, South African Institute, 26, blz. 194.

<sup>3</sup> 'Commonwealth Survey' van 24-10-1953.

<sup>4</sup> Investments in Overseas Territories in Africa, 25, blz. 59 e. v.

<sup>5</sup> Africa, South of the Sahara, South African Institute, 26, blz. 193.

*Zuid Rhodesia*. Dit gebied is na de tweede wereldoorlog zeer welvarend geworden. Er ontstonden zeer vele fabrieken voor dekens, tricotgoederen, triplex, emailwaren, asbest, gist, macaroni, batterijen, cement, aardewerk, parfums, lucifers, jute-zakken, schoenen, verf, enz. Het aantal Europeanen is er zeer groot.

De O.E.E.C. te Parijs heeft hulp verleend bij kapitaalverschaffing voor Afrikaanse industrie, o.a. in de Congo voor fineerhout, rijstpellerij en verfindustrie, in A. E. F. voor cellulose en voor cement in Mozambique.

#### INDUSTRIE IN HET CARIBISCHE GEBIED EN DE ZUID-PACIFIC

Wij zullen tot besluit nog enige gegevens over deze gebieden verschaffen, als steeds met het doel de lezer in staat te stellen voor Nieuw Guinea tot meer denkbeelden te komen.

De industriële ontwikkeling van het gehele *Caribische gebied* met inbegrip van Brits Guyana is in beschouwing genomen in een zeer recent rapport<sup>1</sup>. Het viel ons daarin bij de bespreking van de toekomst van deze dichtbevolkte gebieden op, dat men de koopkracht-toename, die de oprichting van nieuwe bedrijven moet vergezellen, evenals in Nieuw Guinea zoekt in vermeerdering der landbouwproductie, waarbij men hier doelt op exportgewassen. In plaats van de hulp door belastingconcessies aan pionier-industrieën beveelt deze commissie aan, de fabrikanten toe te staan bij de boekwaarde der nieuwe installaties een sterke depreciatie-factor in acht te nemen, hetgeen de winst en de belasting daarop verlagen zal.

Zij beveelt ook uitwisseling van ervaring tussen de vier behandelde Britse Caribische gebieden aan om duplicering van fabrieken te vermijden, als één voldoende is. Ook opleiding van West-Indisch fabriekspersoneel in Engeland wordt aangeraden.

Dr Belshaw raadt in zijn opstel over industrialisatie van de *Zuid Pacific*<sup>2</sup>, naast allerlei algemene opmerkingen, die voor elk tropisch gebied gelden, o.m. het volgende aan:

1. Er moet voor gezorgd worden, dat industrie niet te veel arbeiders aan de landbouw onttrekt (dit geldt zeker voor ons Nieuw Guinea, als er nieuwe grote industrieën komen, zoals de scheepswerf te Manokwari en het olieveld Wasian);
2. Confectie en meubels kunnen méér in de Zuid-Pacific geproduceerd worden, en ook, als er grondstoffen zijn, touw en visnetten (zegens);

<sup>1</sup> Lit. 44 (Industrial Development in Jamaica, Trinidad, Barbados & Br. Guiana, Londen, 8/10/53).

<sup>2</sup> Lit. 38 (Industrialization in the South Pacific, 1953).



3. Industrie naar de dorpen brengen als huisindustrie geeft als voordeel, dat de loonarbeider, die nog behoefte aan vrije tijd-bijverdiensten heeft, daarbij meer mogelijkheden krijgt, dan thans zijn tuintje of visterrein hem in deze biedt;
4. Men zoek het niet in export-industrietjes, maar in zulke, die de lokale behoeften verzorgen;
5. Men vorme bestaande pottenbakkers-bekwaamheden om in steenbakken, timmeren in meubelmakerij en huizenbouw, kennis van prauwenbouw in scheepsbouw;
6. Er is "research" en "balanced imagination" nodig bij nijverheidsbevordering.

## SLOTWOORD

Wanneer wij het voorgaande resumeren, dan komt het ons voor, dat er verschillende gunstige factoren aanwezig zijn om in Nieuw Guinea geleidelijk een industrie op te bouwen, zij het ook dat hiermede lange tijd zal zijn gemoeid. Het voorbeeld van de minder ontwikkelde en dunbevolkte koloniën van tropisch Afrika toont aan, dat dit mogelijk is, maar tevens, dat de moeilijkheden niet gering zijn en grote financiële offers zullen moeten worden gebracht. De Overheden hebben daar voor alle gebieden, vijftien in getal, een *Ontwikkelingsplan* opgesteld, dat bedoeld is in een bepaald aantal jaren (meestal tien) te worden verwezenlijkt en waarbij het initiatief voor een groot deel aan de Regeringen is toevertrouwd. Ook in Nederlands Nieuw Guinea zal o.i. deze weg moeten worden gevolgd om een der voorwaarden te scheppen, waarop het particuliere kapitaal bereid is financiële risico's te nemen, en zich, aanleunende aan de Regeringsdeelname, in Nieuw Guinea te vestigen. Daarbij denken wij ook aan de bovenbesproken Sociétés d'Economie mixtes in Frans Afrika.

De Overheid zal in vele gevallen de behulpzame hand moeten bieden, in het bijzonder door opleiding en voorlichting der autochthone bevolking, maar tevens door gunstige in- en uitvoerrechten, het stichten van proefbedrijven, het bevorderen van betere communicatiemiddelen, het oprichten van krachtcentrales en dergelijke. Het lijkt ons zeer gewenst, dat zij ook erkend goede deskundigen uit het bedrijfsleven als tijdelijke adviseurs aantrekt, om de mening der ambtenaren aan die van deze bedrijfsmensen te toetsen. Het meer genoemde eiland Grenada heeft ook een particuliere adviseur geëngageerd<sup>1</sup>.

Het belang der bevolking eist, dat zij zoveel mogelijk wordt ingeschakeld en zelf initiatief ontplooit. Kenners van het land zijn vrij algemeen van oordeel, dat

<sup>1</sup> Dr Koolhaas' mening komt op het volgende neer: Het industrieel vestigingsonderzoek, zoals dat in Nederlands Oost Indië in 1939 door Prof. van Iterson werd aangevangen en door zijn bureau werd voortgezet, vereist de samenwerking van deskundigen uit het betrokken bedrijf, een econoom en de aanwezigheid van alle basis-gegevens omtrent land, volk, goederen-beweging, opbouw van de handel, enz.

zij hiertoe de eigenschappen bezit, zij het ook, dat het tempo met tact en beleid moet worden bepaald.

Bij voorkeur dient de industriële activiteit te worden gezocht in *handwerk* en *kleine bedrijven*.

Hierbij kan kredietverlening door de Regering van veel belang zijn, hetgeen deze reeds heeft ingezien. In 1951 heeft zij aan kleinbedrijven kredieten verleend tot een bedrag van f 223 000,-, in 1952 was dit bedrag f 16 000,-. Overigens ware het te wensen, dat ook het particuliere bankbedrijf op Nieuw Guinea zich met kredietverstrekking ging bezighouden of wel semi-officiële Volks- of Middenstandscredietbanken tot stand kwamen.

*Grootbedrijven* zijn door het gebrek aan werkvolk aangewezen op *machinale* arbeid, waar dit maar enigszins mogelijk en lonend is.

## SUMMARY

## INDUSTRY

Together with agriculture and mining, *industrial activity* is one of the keystones of a country's prosperity. In order to develop a territory all forces must be directed towards creating favourable conditions and pioneering facilities, which make it attractive to operators to risk their capital and efforts, with the prospect of obtaining some form of award in the future.

This applies to large, medium-sized and small concerns alike, and it is clear that in this connection the *state* has an important task to perform. This is especially the case in a country like New Guinea, which is still in the first stage of development, and where, with the exception of the petroleum industry, there is no industrial activity worth mentioning. This chapter deals with smaller industries.

The success of such an industry depends on many factors. Chief among these are:

- a. the presence of *raw materials* sufficient for many years, in the immediate neighbourhood, or cheaply transportable, if at some distance;
- b. a consumption or *marketing area* with prospects of growth in the immediate vicinity for the articles produced and(or) low freights to consumers farther away;
- c. conveniently situated export markets (low freight charges);
- d. adequate supplies of local *labour*, skilled and unskilled;
- e. reasonable *wages*, which make it possible to compete with other production areas;
- f. no import and export *duties*, or only low ones, on necessary raw materials, plant, machinery and the finished product respectively;
- g. cheap supplies of *power* and or fuel, government orders to support the young factory, and what is one of the most important factors:
- h. capital and absence of governmental tendencies towards control of factories or nationalization.
- i. the personal qualities of the leader of the enterprise.

The factor h creates an immediate division in the type of concerns, viz. into large concerns with considerable financial resources, and small concerns with little or no initial capital, which gradually extend their operations after a modest beginning if the concern is found to be viable. The first class will supply the necessary capital from abroad; the small concern in New Guinea dealt with in this chapter will be chiefly dependent on local capital, which is still scarce.

In the interest of *the Papuans* efforts must be directed towards absorbing them into industry, not only as lower-grade labour, but also as future owners.

This will be a long-term process, which will make great demands on the Government in its work in the field of education (particularly technical

instruction), advice on technical and economic matters, planning, financial aid in the form of credits, etc.

If we investigate which of the above mentioned factors essential for the success of a concern are found in New Guinea, the outcome will be as follows:

*Raw materials.* Little is known on this subject. A good deal of exploration is first required. Timber, copra, gums, sea products and building materials are available.

*Local consumption area.* Owing to the small population (390 000 under government influence) and the modest requirements and small purchasing power of the Papuans, local consumption is still an unimportant factor.

*Export market.* Ports such as Sorong, Hollandia and Merauke are not unfavourably situated for export, in view of the fact that New Guinea lies on the route connecting Indonesia with Japan, China, the U.S.A. and with the other (South) Pacific ports. Shipping companies would certainly be willing to call at New Guinea ports if the offered cargoes were sufficient, and the latter have the advantage of a shorter connection, and thus lower freights than Indonesia, for example to E. Asia, S. Pacific (incl. Australian) and Western U.S. areas. The new South Pacific Line from Bangkok to Australia via Dutch New Guinea might have some influence on the future trade of Dutch N. Guinea.

One obstacle however will be local freight charges, which will probably always be high, as is also the case in Indonesia.

*Labour.* As in all comparable areas, labour is one of the most difficult problems involved in promoting an industry in New Guinea. In drawing male labour from the interior very great care must be taken not to break up the tribes. According to Mr Filet (see the chapter on "Labour") out of approximately each 100,000 persons directly governed, not more than 4,000 able-bodied men could be put to work outside their village without creating too great difficulties. There is also a great lack of skilled workers.

The educational activities of the Protestant and Catholic *missions* will be very influential in solving the labour problem. The Netherlands New Guinea Petroleum Co. has also contributed very largely to the gradual building-up of a native nucleus of skilled workers. On 1st Feb., 1954, the Company had in its employ 3676 male Papuans out of a total of 5625 male asiatic and Papuan workers, i.e. 65%. It paid much attention to their training, for example by founding a *technical school*. One fortunate circumstance is that in the opinion of many observers the *Papuan has decidedly some technical ability*.

In the *Australian Territories of New Guinea and Papua* the labour position, although still difficult, is nevertheless considerably easier. The "white Australia policy" prohibited the entry of coloured races from outside, so that on the one

hand more white Australians were imported and on the other the natives were absorbed earlier in industrial pursuits. In addition, the Australians made an earlier start in developing the country.

On 30th June 1951, excluding the police force, some 51,500 Papuans in the Territories of New Guinea and Papua were employed by the Government and private firms out of a total of about 1,000,000 under government control.

*Wages.* The wage level in New Guinea is not everywhere the same, but varies according to area and living conditions. It is not affected by racial differences, but only by ability. Average wages are shown for various categories of workers, both for Netherlands New Guinea and the Australian part of the island, where they are lower.

Wages for factory workers amounted in the last 3 years to f 40,- a month and in addition free food, housing and medical attendance, in the Dutch part.

*Import and export duties.* The old rates in force in Indonesia before the transfer of sovereignty, i.e. in a territory quite differently circumstanced to Dutch New Guinea, still apply to the latter. It is intended to draw up a new tariff system. It is clear that this new tariff must be chiefly directed towards furthering the development of New Guinea itself, as has been the case in Australian New Guinea.

*Power supplies.* Thanks to the heavy rainfall and the extremely mountainous nature of the country, causing steep drops, there is a *large reserve of hydraulic power*. To turn this to account naturally requires a large amount of capital, which can only be provided by the Government or large concerns. The former will only take this step after industrial centres of some size have grown up, while any large concerns that are established like oil companies, will in most cases use their power installations for their own business. At Rona falls near Port Moresby an electric powerplant is under construction (3000 to 5000 kw) to supply current for light and power.

Next follows a *discussion of which industries might be possible in Netherlands New Guinea*. In this the petroleum industry, mining and agricultural industries<sup>1</sup> are left out of account, as these are dealt with in special chapters of this book.

*Forest exploitation.* Although New Guinea is very rich in timber the forests are of a very mixed type, like in all tropical areas, and this is a drawback to exploitation. But exports of *iron-wood* (merbau, *Intsia amboinensis*) are considered possible. The large amount of softwood which thereby becomes available can perhaps be used for producing wood-pulp, as is done at Abidjan on the Ivory Coast. The Eurasian colonist settlement at Manokwari has led to the establishment of

<sup>1</sup> Except those based on copra.

several small saw-mills for local requirements. Triplex is made in a new factory of Commonwealth New Guinea Timbers Ltd at the rate of 70 tons per day, mostly for export.

*Furniture factories.* Before 1950 furniture was imported from Indonesia, but is now supplied from the Netherlands. The freight is of course high (£ 149,- per m<sup>3</sup>). It is considered possible to manufacture it locally. The results of mission training at Miei (now discontinued) show that the Papuan has ability for this trade. Instruction and technical schools will no doubt bring about the required results. Value of imports in Dutch N.G. in 1952 more than f ½ million (rough estimate) and in Australian New Guinea in 1951-1952 £A 58 425 for wooden and £A 16 784 for cane furniture.

*Building materials* (bricks, tiles, prefabhouses, lime burning, cement). Most of this has to be imported, which is a costly undertaking, on account of heavy weight and high freight charges. Limeburning is carried on here and there. Cementstone is manufactured at Hollandia by drying a mixture of cement and fine ground limestone of local origin. A curious import item in both New Guineas are the prefabhouses.

*Pottery making.* At Seroei Laoet pottery making is carried on by the women as a home industry, like also in some Australian localities.

*Tannins (Cutch).* The existence of vast areas of mangrove forests make possible the production of cutch. The fact that these forests are situated on the coast simplifies the transport problem. Experts are of opinion that in order to be viable a cutch factory must work up 500 tons of wet bark a day. For a 20 years harvest cycle such a factory would need about 6,000 hectares of tidal forest. Investigations have revealed several areas where such a factory might be built (Steenkool, Etna Bay, Babo). In Kikori (Papua) a cutch plant is under construction. Capacity 3000 tons of cutch per annum.

*Metalindustries, Shipbuilding.* Construction has begun of a shipyard for small vessels such as coasters, steel and timber lighters, copra schooners, etc. This will greatly simplify New Guinea's transport problem. Owing to the lack of a local industry it was necessary recently to order a number of vessels from Holland, including four 20 ton and four 50 ton lighters and three small coasters. The new wharf will also be able to repair ships up to ab. 3000 tons weight (5000 tons waterdisplacement).

*Textile and clothing industries, including bags.* As the Papuans come more into contact with the Western way of life, their clothing needs increase. The extent to which it may be possible to absorb the native population in the manufacture of textiles can be investigated. Attention is drawn to the manufacturing of simple

native clothing, which does not require European skill. Weaving would be more difficult to introduce, because it was not practized before the arrival of Europeans.

*Copra processing* (soap, coconut-oil, desiccated coconut, coir). Up to 1950 copra was chiefly transported to Makassar, where some *soap* and *coconut-oil* was manufactured from it. These were afterwards supplied from the Netherlands or Singapore. An obvious course at present is to manufacture these two products locally and a good beginning has been made in this direction in East New Guinea where a factory at Rabaul exports ab. 5500 tons of oil per annum. Production of desiccated coconut, as in Australian New Guinea, might also be considered in a further future for the Dutch part.

*Fishing Industry.* This is referred to in the chapter on "Fisheries".

*Cigarettes, tobacco, lemonade, beer.* These are articles, which seem partly suitable for local production. On account of high freight charges imports of beer and lemonade are very costly. The tobacco habit has now become general among the Papuans, so that, taking into account as well the presence of thousands of Europeans, there is a market ready to hand. It is very important that the raw tobacco should be grown locally. Beer is now manufactured in East N.G. and this caused a drop in the prices of imported beer. In Surinam there exist f. i. cigarette and lemonadefactories, whilst a brewery is under construction.

*Matches.* There are many places in New Guinea where matchwood (*Camp-nosperma*) is found in large quantities. But a great deal of capital is required for the manufacture of matches. In Surinam, where the population was under 200 000, a match industry was begun as early as 1892; a second factory was started there in February 1953.

One paragraph is devoted to a description of *shops and other middle class enterprise*, developed partly by Eurasians.

*A comparison of New Guinea with tropical Surinam, African areas, and the South Pacific.* There are serious obstacles to the industrial development of New Guinea. Development has made more progress in the Australian part, but even here it is in its infancy. One might therefore be inclined to believe that the possibilities in *both* territories are limited and will remain so on account of the sparsity of population and consequent lack of labour, climatic conditions, geographical position, and difficulty of access to the interior. Consequently coordination of industrial planning for both halves of the island is recommended.

A comparison is finally made with other similarly placed areas, which are already supposed to play a definite part in world economy and one which will become increasingly important.

We refer here f. i. to the areas situated in tropical Africa between the Sahara and

the Union of South Africa. These also lie partly on or near the Equator, and therefore have a hot climate and sometimes the same heavy rainfall as New Guinea. The interior is in the coastal areas of West Africa and in French Equatorial Africa and the equatorial strip of Belgian Congo covered with impenetrable tropical forests; here too the transport problem is difficult to solve; the population is in a few cases as sparse as in New Guinea; there is a serious labour shortage; the natives are in a very low stage of civilization; their zest for work and efforts towards greater economic development are by no means excessive. Here too, an improvement can only be brought about by the initiative of the Government and private concerns and traders.

Some figures are given below for purposes of demographic comparison:

	Total population	Population per sq.km
Belgian Congo . . . . .	14 707 000	6,12
French West Africa . . . . .	17 500 000	3,4
French Equatorial Africa . . . . .	4 350 000	1,7
French Togoland . . . . .	980 000	1,3
French Cameroons . . . . .	2 900 000	6,5
Angola . . . . .	3 750 000	3,-
Mozambique. . . . .	5 100 000	6,7
Sierra Leone . . . . .	1 855 000	26,-
Gold Coast . . . . .	4 409 000	18,-
Nigeria . . . . .	25 000 000	26,-
Kenya . . . . .	5 375 000	41,-
Tanganyika . . . . .	7 400 000	8,2
Uganda . . . . .	4 930 000	23,7

In some of these countries the density of population varies little from that of Netherlands New Guinea, which may be put at 2 per sq. km, especially if it is considered that in Nigeria and the Gold and Ivory Coasts the average figure is high on account of the densely populated coastal areas.

*Conclusion.* The writers conclude that there are some possibilities for the gradual establishment of smaller industries in New Guinea even though this will take a long time. It will be necessary to make financial sacrifices, a *long term development plan* will have to be drawn up, in many cases the Government will have to take the initiative and lend a helping hand, especially as regards instructing and training the population, and it will have to create a climate favourable enough (lower taxes) to induce private capital to interest itself in the country. More *cooperation with Australian New Guinea* seems logical with a view to the small home market on each half of the island. Export industries rank second as compared to those supplying the island itself. Initial assistance by temporarily increasing the import duty on the manufactured article or still better by fixing reduced import quota's is being



applied in Surinam and many African colonies. Freedom from import duty on factory building materials and engines should be granted, like in Surinam and the Dutch Antilles, and also on raw materials. The latter assistance should have a permanent character in case of reexport of the processed raw materials. Credit facilities can eventually be provided by semi-governmental banks, especially for middle class enterprise.

It may be stated that in Surinam, with a population of 200 000 which is smaller than that of Dutch New Guinea, some small factories exist already many years, which on our island have never been considered, like *matches, ready made native clothing, cigarettes, shoes, furniture and ice*. Some of them might be possible in New Guinea, because small units can already work economically and do not require much labour or even capital. Production of cement, cloth and paint on the other hand furnish examples of activities where only big units can work at a profit and compete with imports without undue tariff protection.

The widespread system of *long term* mostly ten year *plans* is also recommendable for New Guinea. For comparison's sake the 10-year plan for Surinam and some African 10-year plans, like that for the Belgian Congo (a remarkably interesting document) and that of the "Fonds d'Investissement économique et social" (Fides) in French Africa might be studied with advantage by New Guinea officials and experts. Meantime a three year budget is in the making, which has to be based on a three year plan.

Some form of Government office for advice to industrial planners exists in most underdeveloped countries.

## LITERATUURLIJST

1. Pacific Islands Yearbook 1950; Sydney, R. W. ROBSON, publishers Pacific Publications Ltd., Union House, 247 George Street.
2. Annual Reports of the Territory of New Guinea 1949-1950 en vroegere jaren.
3. Annual Reports of the Territory of Papua 1949-1950 en vroegere jaren.
4. Annual Reports of the Territories of New Guinea and Papua 1950-1951.
5. Pacific Islands Monthly, maandblad, Sydney, Pacific Publications Ltd.
6. ECHOUD, Resident J. P. K. VAN, Economische Nota, Maart 1949 (niet gepubliceerd).
7. Tijdschrift Nieuw Guinea, uitgegeven door de Nieuw Guinea Studiekring. Alle jaargangen.
8. Publicatie Ned. Handel Maatschappij, December 1949; Brits Oost Afrika.
9. KLEIN, DR IR W. C., Nieuw Guinee, deel II, hoofdstuk „In- en Uitvoer, Handel en Nijverheid”, Amsterdam, De Bussy 1938.
10. —, Opmerkingen over industrie in Suriname; *Economisch Bericht no 1*, Economische Stichting West Indië-Nederland, Augustus 1946.
11. BEVERSLUIS, IR A. J. en A. H. C. GIEBEN, Het Gouvernement der Molukken, *Mededeelingen van de Afd. Bestuurszaken der Buitengewesten*, serie A no 2, Weltevreden, Landsdrukkerij, 1929.
12. Mededeelingen van het Afrika Instituut, 1951.
13. Mededeelingen van het Afrika Instituut, Mei 1952, 6e jrg., no 5; Reisindrukken van A. LUYTJES (3 Februari-5 Maart 1952).
- 14, 15 en 16. Rapport inzake Nederlands Nieuw Guinea over 1950, uitgebracht aan de Verenigde Naties. Id. 1951, id. 1952.
17. Tienjarenplan voor de Economische en Sociale Ontwikkeling van Belgisch Kongo, Brussel, Les éditions de Visscher, 1949, deel II.
18. MICHELS, A. en LAUDE, N., Onze Kolonie, Aardrijkskundig en Geschiedkundig Overzicht; derde uitgave, Mei 1951, Brussel, Universum N.V.
19. La Documentation Française, no 1428, 30 Januari 1951.
20. La Documentation Française, no 1461, 9 April 1951.
21. JANTZEN, GÜNTHER, Europa blickt nach Afrika, Leipzig, Lübe & Co., 1938.
22. PEDLER, F. J., West Afrika, Home study books, London, Methuen & Co. Ltd., 1951; Industry blz. 86-92.
23. British East Africa, *Review of Commercial Conditions*; London, Department of Overseas Trade, Januari 1945.
24. Economische Voorlichting, 11 Juli 1952; Beleggingsmogelijkheden in Kenya.
25. Investments in Overseas Territories in Africa South of the Sahara; uitgegeven door Organisation for European Economic Cooperation, Augustus 1951.
26. Africa South of the Sahara, South Africa Institute of International Affairs, 1951.
27. Jaarverslag 1951 van de Kamer van Koophandel en Fabrieken, Paramaribo, Suriname.
28. Surinam, a Guide to new possibilities (Why not buy from Surinam), published by Information Office of Department of Education, Paramaribo, September 1952.
29. Jaarverslagen van de Surinaamse Bank, Paramaribo.
30. Annual Reports van Serawak, Brits Noord Borneo, Grenada, enz.
31. Tijdschrift Economische Voorlichting, uitgegeven door het Nederlandse Ministerie van Economische Zaken.
32. SPOON, Ir W., Agar-agar, overdruk uit: „Cacao-, Chocolate- en Suikerwerken” (1951).
33. Tropical abstracts, het tijdschrift van het Koninklijk Instituut voor de Tropen (Tropen Instituut), dat tweemaal per maand résumés van tijdschriftartikelen over tropische gebieden, met name ook over Afrika, geeft, brengt ook onder het hoofd „Economic Affairs” gegevens over industrie in de tropen. Het is de voortzetting van het periodiek „Documentatieblad van de Afdeling Tropische Producten” en is begonnen in Januari 1953.

- 33a. Indische Tariefwet, tarief van uitvoerrechten, tariefordonnantie, vrijstellingen, enz. (gestencild). Deze wet, enz. geldt nog in Indonesië en in Nw. Guinea, behoudens enkele aangebrachte wijzigingen.
34. VAN WARMELO, Drs W. VAN, De Nijverheidszorg in de a.s. Verenigde Staten van Indonesië, „Industrie-nummer”, *Economisch Weekblad van Indonesië*, 4 September 1948, no 36.
35. —, en Jhr Mr E. R. D. ELIAS, Nijverheidspolitieke richtlijnen voor Indonesië, *Economisch Weekblad van Indonesië*, 25 Januari 1947, no 4.

## LATER SAMENGESTELDE AANVULLENDE LITERATUURLIJST:

36. Algemene Voorlichting over de Nederlandse Antillen, Mededeling no 7 van het Voorlichtings Instituut voor het Welvaartsplan Nederlandse Antillen, Mei 1953, 60 blz. met literatuurlijst en met gegevens over invoerrechten, enz. op blz. 29-36.
37. Afval van troca- en burgosschelpen, Inl. en Onderz., Afd. Trop. Prod. Ind. Inst., 1949, blz. 8-9, 1950.
38. BELSHAW, Dr CYRIL S., Industrialization in the South Pacific, *South Pacific Commission Quarterly Bulletin*, Vol. 3, no 1, 1953.
39. MCCARTHY, F. D., The coconut-palm and its use in Oceania, *Austral. Museum Magazine*, Vol. 8, 1944, blz. 224-228.

## COMMUNITY DEVELOPMENT WORK, INCL. BEVORDERING VAN INDUSTRIETJES (VLECHTWERK, HOUTSKOOL, ENZ.):

40. BAAL, Dr J. VAN, The Nimboran Community Development Project, South Pacific Commission, *Technical Paper*, no 45, Sydney, Juni 1953.
41. Economische situatie in Oost-Indonesië einde 1947. Gegevens over productie en export. Het vestigen van grote nijverheidsbedrijven zal ernstig bestudeerd moeten worden. *Econ. Voorlichting*, 42, 39, blz. 307, 1948.
42. Economic Commission for Asia and the Far East (E.C.A.F.E.), Annual Reports to the Economic and Social Council (E.C.O.S.O.C.) of the U.N., Van de vele bijlagen hierbij noemen wij alleen: de jaarlijkse Economic Survey of Asia and the Far East; de Reports of the Working Party on small scale industries and Handcraft Marketing dd. 7-8-52; de rapporten: Techniques for increasing the quality of handwoven textiles, o.a. de Philippijnen behandelend; en enige rapporten over industrie-onderzoek, zoals: Proposed system of basic industrial inquiries for under developed countries.
43. HALL, Dr C. J. J. VAN en C. VAN DE KOPPEL, De Landbouw in de Indische Archipel, in drie delen, Van Hoeve, Den Haag, 1946, geeft in deel II A: Dr A. REYNE, De Cocospalm, blz. 427-526 en H. R. DEINUM, Sago, blz. 604-622; alsmede in deel III: Dr J. G. TEN HOUTEN, Roselle, blz. 179-226. In al deze artikelen vindt men enige bijzonderheden over op deze producten gebaseerde industrie.
44. Industrial Development in Jamaica, Trinidad, Barbados and British Guiana, *Colonial Paper*, no 294, 8 October 1953, Her Majesty's Stationery Office, London (rapport van een commissie van Engelse industriëlen). Op blz. 22-47 worden vele ook in dit hoofdstuk besproken industrieën behandeld.
- 44a. JONCHAY, I. DU, Industrialisation de l'Afrique, Payot, Paris, 1953, 1100 frs. (zeer recent).

## KLAPPER EN NIJVERHEID, DAAROP GEBASEERD:

45. TAMMES, P. M. L., De bevolkingscultuur van klapper, in het bijzonder in O-Indonesië, Batavia, 1947, 72 blz., geïll., Meded. van het Dep. v. Econ. Zaken, no 11. (Ook over klapperverwerking in de nijverheid).
46. Big copra mill for Rabaul, *Pacific Isl. Monthly*, Vol. 23, 1952, no 1, blz. 18. (Oprichting van een copra-verwerkingsbedrijf bij Rabaul door het Carpenter-concern. Capaciteit: 25 000 ton copra per jaar. Een 9-jarig contract met het Britse Ministerie v. Voedselvoorziening voor de afname van 15 000 ton olie en pulp).

47. Klappervezel- en copra-industrie van Nieuw Guinea, *Tijdschrift Nieuw Guinea*, jrg. 13, 1952-1953, blz. 75-76. (Liquidatie van Australian Fibres Ltd. wegens onrendabele copra-export; productie, cijfers).
- 47a. The coir yarn industry; *Ceylon Coconut Quarterly*, 3,3; p. 157/163 (1952).
- 47b. GOPALAN, K., The coir industry in India; *Indian Coconut*; Jaargang 5, 1, p. 21/30 (1951).
- 47c. The preparation of coir fibre, *Colonial Plant and Animal Products*; 2, 2, p. 117/119 (1951).
- 47d. HUDSON, J., The coconut coir industry in Ceylon, *World Crops*; 3, 3, p. 107/110 (1951).
- 47e. HEYN, A. N. J., Klappervezel- en klappergarenbedrijfjes; *Economisch Weekblad van Ned. Indië*; 10, *Industrienummer*, p. 149/154 (1941).
- 47f. SPOON, W., Geroot cocosgaren van Java, *Berichten Afd. Handelsmuseum 156, Indische Mercur*, 63, 42, p. 383/385 (1940).
48. Moderne klapperolie-productie, *Tijdschrift Nieuw Guinea*, jrg. 14, 1953, no 1, blz. 26-27. (Nieuw procede voor klapperoliebereiding door Philippijnse chemici uitgevonden (RL-procédé), waarbij slechts 1% van de olie in verse noten verloren gaat).
49. Oprichting van een oliefabriek in Rabaul, *Pacific Isl. Monthly*, jrg. 13, 1953, no 5, blz. 198. (Korte beschrijving van de nieuwe Carpenter-oliefabriek te Toboi bij Rabaul. Capaciteit, afzetgebied).
50. Dessicated coconut, *Indonesian Aff.*, Vol. 3, 1953, no 3, blz. 35-40. (Opening van een klappermeel (= tepoeng kelapa)-fabriek te Sukur (Menado) onder auspiciën van de Copra Board. Dagproductie van de Dessicated Coconut Factory of Indonesia: 54 000 pond. Beschrijving van het productieproces).

KONINKLIJK INSTITUUT VOOR DE TROPEN; PUBLICATIE-SERIE OVER INDUSTRIE:

51. ROTHE, Mr C. I: Metaalindustrie, no 119 van de Berichten van de Afdeling Handelsmuseum 1938.
52. —, II: Textielindustrie, no 125 van de Berichten van de Afdeling Handelsmuseum 1938.
53. —, III: Keramische-, glas- en cement-industrie, no 127 van de Berichten van de Afdeling Handelsmuseum 1938.
54. —, IV: Leder- en lederwaren-, papier- en houtbewerkingsindustrie, no 129 van de Berichten van de Afdeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut, 1938.
55. —, V: Zeep-, verf- en inkt-, rubberwaren-, verbandstoffen-industrie, no 141 van de Berichten van de Afdeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut, 1939.
56. —, VI: Touw-, zakken- en enkele vlechtindustrieën, no 151 van de Berichten van de Afdeling Handelsmuseum 1940.

LOOISTOP:

57. ROWAAN, Dr P. A., De plantaardige looimiddelen van Overzeesch Nederland en de betekenis ervan voor de wereldmarkt, no 105 van de Berichten van de Afdeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut, 1936.
  58. SPOON, Ir W., Looistofhoudende houtsoorten in Overzeesch Nederland, no 176 van de Berichten van de Afdeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut, 1941.
  59. WIND, Dr R., Het Looistofvraagstuk van Nederlands-Indië, 1934. (Dissertatie).
  - 59a. WIND, Dr R., Looistofindustrie in Nederlandsch-Indië; *Econom. Weekbl. van Ned. Indië*, X, I, 1941, pag. 577-581; ook verschenen in: *De Bergcultures*, 15, 1941, pag. 569-575.
  - 59b. OLIE, Dr. Y., Cachou en andere looistofextracten als taanmiddelen, *Economische Voorlichting*, 1946, no. 56, pag. 963.
  - 59c. Mededelingen Koloniaal Instituut, LVI, Kleine Mededeling no. 22, Inlichtingen en Onderzoekingen Afd. Handelsmuseum, 1940, p 38: Taanmiddelen voor visnetten.
60. Landsverordening, handelende over voorschriften met betrekking tot verlening van vrijstelling van belastingen voor industrievestiging en hotelbouw, ingediend door de Gouverneur van de Nederlandse Antillen bij de Staten op 29 Augustus 1953.

61. LLOYD HUGHLETT, *Industrialization of Latin America*, 1946, 508 blz.
62. Mededeelingen van het Departement van Economische Zaken in Nederlands-Indië:  
no 4: Organisatie en taak van de Afdeling Nijverheid;  
no 5: De ontwikkelingsmogelijkheden voor de Ned.Ind. Katoenindustrie, door Dr W. T. KROESE.
63. Plannen en problemen van Oost-Indonesië. Bespreking van de landbouw en irrigatie (Sandangwerken), bosbouw, binnenvisserij, de moeilijkheden van een industrialisatie, de huishuishouding. Met economisch kaartje. *Econ. Voorlichting* 42, 14, blz. 112-113, 1948.

## ROSELLE EN JUTE (zie ook Lit. 43:

64. SPOON, Ir W., Nieuwe beoordeelingen van Java-jute en roselle, no 128 van de Berichten van de Afdeling Handelsmuseum, 1938.
65. —, Roselle-zakken op Java, no 194 van de Berichten van de Afdeling Handelsmuseum 1943.
66. —, Vezels voor jute-zakken in Suriname, no 16 van de Publicaties van de Eswin, 1951.

## SAGO-LITERAATUUR (voornaamste):

67. RUINEN, W., Sagopalmen en hun beteekenis voor de Molukken, Amsterdam, J. H. de Bussy, 1921.
68. DEINUM, H. en I. SETOJOSO, Producten van de Sagopalm, *Tijdschrift Landbouw*, no 3, blz. 105, Buitenzorg, 1932.
69. FAIRWEATHER, J. en S. T. YAP, The sago industry in Malaya, *Malayan Agricultural Journal*, 25, 8, blz. 329-333, 1937.
70. ROWAAN, Dr P. A., Nederlandsch Indië als zetmeelleverancier, *Indische Mercuur*, September 1940, blz. 343 en 351, met opgave van oudere literatuur.
71. SALVERDA, Z., Groot-exploitatie van sago, Indon. Bosbouw. *Tijdschrift Tectona*, Mei-Juni, 1947.
72. Annual Reports Serawak 1951 en id. Brunei 1951. Voorts enige op Nieuw Guinea uitgebrachte ambtelijke rapporten van de Heer ZWOLLO. Literatuur over hout en bosproducten: zie ook hoofdstuk „Bossen”.

## SURINAME-INDUSTRIE, INCL. BRITS GUYANA:

73. Tienjarenplan voor Suriname (De Grondslagen van een —), Stichting Planbureau Suriname; Paramaribo-Den Haag, 1952, Hoofdstuk IV, 10; De Industriële ontwikkeling, blz. 100-108.
- Zie verder: KLEIN, Dr W. C., no 10 hiervoor en voorts:
74. RUITER, H. DE, Over industrialisatie in Suriname, *El Dorado*, 1, 7, blz. 321-324, 1949.
75. MENKMAN, W. R., Industrie en industrialisatie in Suriname, *W. Indische Gids*, 30, 6, blz. 166-171, 1949.
76. Moeilijkheden voor Suriname op industrieel gebied, *W. Indische Gids*, 30, 5, blz. 142-143, 1949.
77. Industriële mogelijkheden in Brits-Guyana, *De West*, 50, 4715, blz. 1-2, 1947.
78. CASE, G., New industries for British Guiana, *W. India Committee Circular*, 61, 1182, blz. 119-120, 1946.
79. Verslag van de Parlementaire Missie naar Nieuw Guinea, 46 bladzijden met 43 bladzijden Bijlagen, Jan. 1954, Staten-Generaal, Zitting 1953-1954, no 3364.
- 79a. HAMMERSTROM, OLAV, Design and Manufacture of wooden and rattan furniture in the Philippines, 98 blz., United Nations Technical Assistance Administration, New York, 1952. Zie ook S.P.C. Quarterly Bulletin, Oct. 1953, blz. 29.

## ALCOHOL-BEREIDING UIT DE NIPA-PALM (opgave Tropeninstituut, alleen nieuwere literatuur vanaf 1947.

- 80a. DENNETT, J. H., Alcohol fuel and the Nipah palm; a popular outline; *Malayan Agr. J.* 15, 12, p. 433 (1927).  
Samenvattende bespreking.

81. Manufacture of alcohol in Malaya. The nipah palm and its possibilities. Fermentation in tropical countries;  
India Rubber Journaal, 44, 4 p. 3 (1928).
82. Plantage-nipah.  
Ind. Culturen (Teysmannia) 13, 11, p. 530 (1928).  
Over nipah als plantage-cultuur; bron van alcohol in de F.M.S.
83. HOFSTEDÉ, H. W., De bereiding van alcohol uit den nipah-palm;  
Alg. Landb. Weekbl. 13, 13, p. 424 (1928).
84. A suggestion for West Africa; scientific alcohol production possibilities. Afr. Ind. 20, 22, p. 238 (1929).  
Geïllustreerd artikel over de alcoholbereiding uit de Nipah-palm.
85. Nipah drama; Alg. Landb. Weekbl. 17, 9, p. 197 (1932).  
Over de maatschappij „Nipah Distilleries of Malaya” (bereiding van alcohol uit de Nipa-palm).
86. DUGROS, M., Etude sur les palmiers d'eau de Cochinchine. Bull. Econ. Indochine 36, Nov.-Déc. p. 1049/1066 (1933).  
Over de exploitatie van de wildgroeijende *Nipa fruticans* in Indochina en de toepassing (dakbedekking, suikerwinning, alcoholbereiding, veevoeding) en uitvoerige uiteenzetting van de opzet van een cultuur.
87. Mededelingen v/h Nieuw Guinea Instituut te Rotterdam, Jaargang I, no. 1, Mei 1954.
- 87a. Rapport van de Commissie van Advies inzake de agrarische ontwikkelingsmogelijkheden in Nieuw Guinea, ca 300 pag., met meerdere kaarten en foto's, ca April 1954 (bevat o.a. een paragraaf over industriële verwerking van landbouwproducten, die nog niet ter beschikking stond bij afsluiting van dit hoofdstuk).

DR IR W. C. KLEIN

## HANDEL

AFDELING I. ALGEMEEN GEDEELTE

AFDELING II. BESCHRIJVING DER UITVOERARTIKELEN

AFDELING III. HANDELSSTATISTIEKEN

AFDELING IV. SUMMARY EN LITERATUURLIJST

*met 7 foto's*

AFDELING I. ALGEMEEN GEDEELTE

INLEIDING / HISTORISCHE ONTWIKKELING VAN DE BUITENLANDSE HANDEL  
LANDEN VAN BESTEMMING VAN DE UITVOER / LANDEN VAN HERKOMST VAN DE INVOER  
HANDELSVOLUME EN HANDELSBALANS / OPMERKINGEN OVER SCHEEPVAART  
KOOPKRACHT VAN INHEEMSEN / HANDELAARS EN HANDELSHUIZEN  
CREDIETEN, GOVERNEMENTSBEMOEIENIS MET DE HANDEL, HANDELSVERDRAGEN

*met 2 foto's*

INLEIDING

DE eerste voorbereidingen voor de volgende zeer tijdrovende studie werden reeds getroffen in 1949, toen de schrijver in Indië en Australisch Nieuw Guinea vertoefde na deelname aan de oprichtingsvergaderingen der South Pacific Commission in 1948. Met name is toen gezocht naar een deskundige, die goed op de hoogte was van de Makassar-handel en dus ook van het deel daarvan, dat op Nieuw Guinea betrekking heeft. Verschillende ambtenaren van het toenmalige Departement van Economische Zaken te Djakarta, alsmede enige competente handelmensen, werden tevergeefs aangezocht, vermoedelijk wegens het zeer bewerkelijke karakter van dit hoofdstuk; tenslotte was Drs Tan Tek Heng te Makassar bereid om het werk gezamenlijk met schrijver dezes te verrichten. Hij leverde uitvoerige beschouwingen in, waarbij ondergetekende een uitgebreide aanvulling moest geven. Tijdens de arbeid daaraan ontstond stagnatie bij de uitgave van het standaardwerk en toen deze werd opgeheven, was het duidelijk geworden, dat eerst een goede studie kon worden geleverd aan de hand van Nieuw Guinea-statistieken, welke nog niet bestonden, doch in uitzicht waren gesteld. Om zo goed mogelijk van deze nieuwe statistieken te profiteren en daarvoor tijd te winnen, werd het hoofdstuk achter in deel III geplaatst. Na verschijnen van de jaarstatistiek 1951 voor Nieuw Guinea werd toen het hoofdstuk opnieuw opgezet. Toen het bleek, dat de rol van Makassar in de handel

van Nieuw Guinea volkomen moest eindigen, waren de beschouwingen van Drs Tan Tek Heng helaas geschiedenis geworden, terwijl de omvang, die voor het hoofdstuk was toegestaan, het onmogelijk maakte nog veel uit te wijden over de rol, die Makassar eens had gespeeld. Zo moest dus tot mijn zeer grote spijt het Makassar-manuscript geheel terzijde worden gelegd, en was ik gedwongen het hoofdstuk geheel zelf te schrijven, wat beter scheen, dan het te laten vervallen.

Inmiddels verscheen de handelsstatistiek van Nieuw Guinea voor het jaar 1952, welke zeer veel uitvoeriger was dan de vorige. Zo is tenslotte het hoofdstuk voorzien van deze cijfers voor 1952<sup>2</sup>. Tegelijkertijd konden de cijfers voor Australisch Nieuw Guinea van het jaar 1949-1950 nog worden vervangen door de cijfers voor 1950-1951<sup>1</sup>. Voor het jaar 1951-1952 waren bij afsluiting dezes helaas alleen de cijfers voor het Territory of New Guinea beschikbaar en van deze is somtijds gebruik gemaakt<sup>2</sup>. De heer Kuysten heeft af en toe medewerking verleend aan dit hoofdstuk, toen het nog op de cijfers van 1951 gebaseerd was. Wij zijn het Kantoor van de Handel te Hollandia zeer dankbaar voor de voortdurend verschaftte hulp. Evenzo betuigen wij onze grote erkentelijkheid aan de vele handelshuizen, die meestal niet genoemd wilden worden, aan de bestuursambtenaren op Nieuw Guinea (West en Oost) en de ambtenaren van het Departement van Overzeese Rijksdelen te Den Haag, het Department of External Territories te Canberra, en aan de Australische Ambassade te Den Haag, die voortdurend hulp verleenden. Vrijwel alle controleurs B.B., die de laatste anderhalf jaar in Nederland vertoefden, hebben hun grote locale kennis uiterst welwillend ter beschikking gesteld bij het doorlezen van allerlei delen van het manuscript. Het is onmogelijk met name alle personen en lichamen te noemen, die hebben medegewerkt. Ook was het niet mogelijk zulks in de tekst op te nemen<sup>3</sup>.

Voor opgave van verbeteringen houdt de schrijver zich steeds aanbevolen.

De *opgenomen statistieken* in afd. III zijn een verkorte weergave van de officiële jaarstatistieken 1952<sup>2</sup> en 1953, en zo zijn bijvoorbeeld bijna overal de kwartaalcijfers weggelaten. Men raadplege dus vooral de volledige statistiek, die ook meer gewichtscijfers geeft, terwijl hierachter de meestal meer belangwekkende *waardecijfers* opgenomen zijn. Voor de vooroorlogse gegevens verwijzen wij naar het hoofdstuk Handel in het boekwerk „Nieuw Guinee” onder redactie van schrijver dezes in de jaren 1936-1939 verschenen<sup>4</sup>. De in afd. I en afd. II

<sup>1</sup> Lit. 2.

<sup>2</sup> Met grote vertraging, en dus min of meer te laat, kwam ook het T.P.Rapport 1951-1952.

Eerst na gereedkomen der drukproeven werden door mij voorlopige statistiekcijfers voor de uitvoer van Nieuw Guinea voor 1953 uit Hollandia ontvangen en deze werden zoveel mogelijk in afd. III (Handelsstatistieken) en overal in de tekst, meestal in de vorm van voetnoten, verwerkt. De definitieve Handelsstatistiek 1953, die ook invoercijfers voor dat jaar geeft, is op het laatste ogenblik ook nog ter beschikking gekomen en nog goeddeels verwerkt.

<sup>3</sup> Wij maken een uitzondering voor de Heer J. Rozenboom, Hoofd van de Dienst van Financiën, te Hollandia.

<sup>4</sup> Lit. 16.



gegeven statistische cijfers zijn soms afgerond, b.v. tot op 1000-tallen; de uit de statistieken berekende waarden per ton zijn soms met een rekenmachine bepaald en dan dus ook afgerond. Medegedeelde prijzen hebben meest op 1953 en zelden op 1954 betrekking.

Wij hebben bij het schrijven van dit hoofdstuk onder meer als doel voor ogen gehad om een zo nuttig mogelijke leidraad te verschaffen aan allen, die de handel op Nieuw Guinea willen gaan beoefenen. Aan hen wordt ook aangeraden verschillende andere hoofdstukken in dit boek over bossen, visserij, industrie enz. te raadplegen. Bij de indeling volgt op het *algemene gedeelte* een beschrijving der *uitvoerartikelen* en de *statistieken*. Een beschrijving der belangrijkste *invoerartikelen* was ook gereed gekomen, doch kon wegens plaatsgebrek alleen als zeer kort extract worden opgenomen. Zij moest verder blijven liggen in het archief van de schrijver. Deze meende, dat de uitvoerartikelen voor de gemiddelde lezer en ook voor handelssmensen van meer belang zouden zijn dan de invoerartikelen, die grotendeels uit Europa komen.

Waar het belangwekkend scheen, zijn Afrikaanse, Surinaamse, e.d. gegevens ter vergelijking medegedeeld. Suriname is gemiddeld even dun bevolkt als N.N.G., enkele Afrikaanse gebieden evenzo. Ook waar alle vergelijkingen mank gaan, zullen onze mededelingen tot nadenken stimuleren. De schrijver is van veel zijden aangemoedigd, deze buitenlandse gegevens op te nemen.

*Maten, gewichten, geldsoorten, enzovoort.* De uit Nederlands-Indië vanouds bekende maten pikol en kati zijn thans op Nieuw Guinea afgeschaft (1 pikol = 100 kati = 61 3/4 kg). In dit hoofdstuk veelgebruikte *gewichten* volgen hieronder; de *afkortingen N.N.G. en A.N.G.* betekenen Nederlands- en Australisch Nieuw Guinea, de *letters T.P. en T.N.G.* duiden de beide Australische territoria aan. 1 metrieke ton = 1000 kg; 1 Engelse ton (long ton) = 20 Cwt = 2240 lbs = 1016 kg; A.N.G. rekent met long tons en deze zijn in onze statistieken, bij berekeningen, met metrieke tons gelijkgesteld. De Amerikaanse short ton = 2000 lb = 907 kg komt in ons gebied bijna niet voor; wel de maat cental = 100 lb = 45,36 kg; 1 pound (lb) = 16 oz = 0,454 kg; 1 oz = 28,3 gram; 1 quintaal (qtl) = 100 kg.

*Inhoudsmaten.* 1 Gallon (Eng. Imperial gallon) = 8 pints = 4,536 l; 1 Gallon (Amerik.) = 4 quarts = 3,784 l. *Houtmaat:* 1000 boardfeet = 1000 super (ficial) feet = 2,4 m<sup>3</sup>. *Scheepstermen:* Bruto register-ton = brt bij zeeschepen = 100 cub. feet = 2,83 m<sup>3</sup>; aantal m<sup>3</sup> bruto bij een schip delen door 2,83 om brt-cijfer te krijgen. *Leugte- en oppervlaktematen:* Zeemijl (knoop, Eng. knot, nautical mile = 6080 feet = 1852 m; Landmijl (Brit. Statute mile) = 1609 m; Yard (3 voet) = 0,914 m; Acre (Engeland) = 0,4047 ha.

*Muntsoorten.* 1 £A = f 8,50 voor alle practische berekeningen; 1 shA = f 0,42<sup>5</sup> = 1/20 £A; 1 dA = 1/12 sh = f 0,03<sup>5</sup>; 1 £ (Engels) = 5/4 £A = ca f 10,60; 1 £A = 4/5 £; 1 Straits dollar = 1 Str. \$ = f 1,25, ook in Serawak en Brits Noord Borneo, waar men omrekent met: 60 \$ = 7 £; 100 Sur. centen = 200 N.G. centen. Sf = Surinaamse gulden. 1 Afrikaanse (franc c.f.a.) = 2 franse francs = 2 francs métro = f 0,0218.

De koersen van het £A varicerden ongeveer als volgt:

1928-1929 . . . . .	f 9,70;	1938-1939 . . . . .	7,20;
1933-1934 . . . . .	6,40;	1939-1940 . . . . .	6,50;
Juli en Augustus 1936 . . . . .	6,—;	1940-1941 . . . . .	5,05;
1936-1937 . . . . .	7,20;	1941-1946 . . . . .	6,—;
1937-1938 . . . . .	7,20;	1946-1952 . . . . .	8,50.

De „Nederlandsch Nieuw Guinee Petroleum Mij.” wordt in dit hoofdstuk aangeduid met de letters N.N.G.P.M. De aanduiding „Nigimij” slaat op de Nieuw Guinea Im- en Export Mij. N.V.; K.P.M. op Koninklijke Paketvaart Mij.

De *statistieken* voor N.N.G. hebben betrekking op kalenderjaren, die van A.N.G. op perioden van midden jaar tot midden jaar, aangeduid met 1951-1952 of '51-'52.

*Bevolkingssterkte.* De schattingen van de totale bevolking van Nederlands Nieuw Guinea hebben in de loop der tijden gevarieerd van 1 miljoen tot 700 000. Momenteel zijn 412 000 mensen geregistreerd of reeds onder bestuur gebracht (aantal van deze laatsten: 111 000)<sup>1</sup>. Het aantal Europeanen (inclus. Indo-Europeanen) is 12 224, dus ca. 2%, het aantal Indonesiërs bedraagt 11 540 en het aantal Chinezen 3075<sup>2</sup>. De helft van de bevolking is nog van alle bestuursinvloed verstoken, en er is dus vooruitzicht voor het verkrijgen van meer arbeidskrachten in de toekomst. In Augustus 1953 waren 8400 inheemsen werkzaam op éénjarige contracten; men hoopt in de komende jaren het cijfer van 10 000 à 12 000 te bereiken<sup>3</sup>.

Voor geheel *Australisch Nieuw Guinea* bedraagt de totale bevolking 1 460 307 zielen<sup>4</sup>, waarbij de 325 000 zijn inbegrepen, die men aanneemt, dat nog niet onder bestuur zijn gebracht. Wel onder bestuur staan dus ca. 1 135 000 mensen. Hierbij zijn ca. 14 000 Europeanen en Chinezen; de laatsten wonen alleen in bepaalde gebieden van het noordelijke territorium en tellen ongeveer 2000 zielen. Aziaten komen in Australisch Nieuw Guinea practisch niet voor, met uitzondering van de bovengenoemde Chinezen.

#### HISTORISCHE ONTWIKKELING OP NIEUW GUINEA VAN DE BUITENLANDSE HANDEL. DOUANERECHTEN

In deze zeer korte schets van de handelsgeschiedenis willen wij deze vastknopen aan een vergelijking met een Frans gebied in Afrika, en wel de *Côte d'Ivoire*. Op blz. 21 van het boekje „Le port d'Abidjan”, Februari 1951, uit de Serie: „Carnets d'Outre mer”<sup>5</sup>, wordt gezegd, dat een studie van de havenbeweging en dus van de handel ons beter zal doen begrijpen, hoe de mogelijkheden van een land moeten worden benut. Studie van de ontwikkelingsgeschiedenis van de invoer zal de noodzaak doen uitkomen van het geven van een basis-uitrusting inzake verkeer e.d. aan een nieuw land. Men ziet voorts dat het primitieve stadium van bevoorrading door handelaars met alcoholische dranken overal vrij spoedig werd verlaten; de ontwikkeling van de uitvoerhandel ging in de richting van het geleidelijk verminderen van de voortbrengselen van de natuur, de bomen, de fauna, enz. (als gom, ivoor, goud en slaven) ten gunste van die van landbouwbedrijven.

Voor Nieuw Guinea leze men in plaats van bovenstaande woorden gom, enz.: slaven, paradijsvogels, tripang, massoobast en nootmuskaat; copra speelde op de Ivoorkust geen rol, zoals wel en in sterke mate in de oudste handel in de Pacific vanaf 1857. De handelaars op de kust van N.G. begonnen eerst aan copal, copra en schelpen aandacht te schenken, toen de jacht op de paradijsvogels ingekrompen werd.

Het was in 1863, dat men aan de Ivoorkust een buitenlandse handel zag ontstaan, die voornamelijk verzorgd werd door de kustvaarders, die van het uitgangspunt Gorée bij Dakar kwamen (genoemd naar het oude Nederlandse eiland Goeree). Tot 1895 ontving de Ivoorkust toen weefsels, buskruit, geweren, riet-

<sup>1</sup> Lit. 26 (1952).

<sup>2</sup> Lit. 26.

<sup>3</sup> Lit. 50, blz. 22.

<sup>4</sup> Lit. 2.

<sup>5</sup> Lit. 16a.

suikerbrandewijn en keukengereedschap. In N.N.G. was de eerste invoer geheel analoog. Deze begon zich echter eerst wat te ontplooiën, toen de K.P.M. in 1890 met een geregelde kwartaaldienst op N.G. aanving.

In 1908 verschijnen er op de Ivoorkust naast geweven stoffen en dranken bij de invoer machines, werktuigen en aanzienlijke hoeveelheden rijst. N.N.G. bereikte dit stadium eerst in 1935, toen de N.N.G.P.M. begon. In 1922 komen er nog twee nieuwe invoerproducten bij op de Ivoorkust: de bouwmaterialen (2400 ton) en de petroleumproducten (600 ton). In N.N.G. begonnen de bouwmaterialen eerst behoorlijk te arriveren in 1945, toen men van olieproductie verzekerd was.

Vóór de laatste oorlog zag het jaar 1937 op de Franse Ivoorkust nog de invoer van 26 600 ton bouwmaterialen en 11 600 ton petroleumproducten, tegen 300 ton alcoholische dranken en 1500 ton geweven stoffen. De petroleumproducten bereiken op genoemde kust heden ten dage (1948) de hoogste tonnage: 29 500 ton in 1948. Dan komt in 1948 aldaar cement als no. 2 met 18 000 ton, ver daarachter als no. 3 de dranken (niet alleen alcoholische) met 3100 ton en de weefsels met 3300 ton. De invoer van gemotoriseerde voertuigen gaat voortdurend omhoog, nl. van 1300 ton in 1939 tot 1700 ton in 1947 en tot 2100 ton in 1948. Bij ons zijn voor N.N.G. alleen goede naoorlogse statistieken voor 1952, 1953, enz. beschikbaar en de hierboven genoemde invoeren bedroegen bij ons:

Gewicht van de invoer	Ivoorkust 1948	Nederlands Nieuw Guinea 1952 (tabel VII, afd. III)
Petroleumproducten . . . . .	29 500 ton	10 500 ton
Cement . . . . .	18 000 ton	5 334 ton
Alle dranken . . . . .	3 100 ton	ca 280 ton (alleen alcoholische, incl. bier)
Weefsels . . . . .	3 300 ton	115 ton
Motorvoertuigen . . . . .	2 100 ton	148 ton
Bevolking onder bestuur . . . . .	2 031 000 zielen	1/3 miljoen zielen
Aantal Europeanen . . . . .	9 451 zielen	ca 12 224
Rijst . . . . .	?	6 043 ton

De invoer van alcoholische dranken, weefsels en motorvoertuigen is dus bij ons relatief veel lager dan op de Ivoorkust, vergeleken met petroleumproducten en cement, bij welke wij reeds op ca 1/3 van de Ivoorkust komen.

De hogere alcoholinvoer op deze kust is te wijten aan het veel grotere aantal inheemsen en de veel grotere koopkracht der Europeanen (weinig kleurlingen). Met onze cement- en petroleum-producten-invoer slaat N.N.G. geen slecht figuur. Onze textielinvoer zou, evenals de bevolking, 1/6 van die van de Ivoorkust moeten zijn, maar is slechts ca 1/30. De Afrikanen kleden zich dus beter dan onze Papoea's.

Tot slot nog een mededeling over de invoer-ontwikkeling op N.N.G. Het is merkwaardig, hoe de invoer zich in ruim dertig jaren, dus sinds ca 1920, heeft gewijzigd en vermeerderd. Als voorbeeld noemen wij het eiland Biak, waar de zendeling Agter gedurende dertig jaren verbleef. In die tijd zag hij als nieuwe artikelen verschijnen: petroleumlampen, ijzeren pannen in de plaats van aardse potten van Zuid-Japan, kleding verving overal de boomschors, kopjes vervingen bamboekokers, vorken en lepels kwamen in gebruik, ook kammen, spiegels, scheermessen, enz. Voorts leerde de bevolking in die tijd blikconserven kennen als vis en vlees.

*Donanerechten.* Men heft op de beide helften van N.G. douanerechten bij de uitvoer en de invoer. Over de uitvoerrechten (algemeen 8% en bijzonder bij bosproducten 5%) zal bij elk belangrijk export-artikel gesproken worden. Zij zijn in N.N.G. over het algemeen hoog, ofschoon in Sept. 1953 het zgn. landschapsuitvoerrecht (de „ngase") van 10% van de waarde afgeschaft is. Op alle invoergoederen en uitvoergoederen wordt in N.N.G. een statistiekrecht van 1%, resp. 3/8% geheven en voorts wordt voor alle goederen op verschillende plaatsen een zgn. „goederengeld" geheven van f 0,50 per ton of m<sup>3</sup>. Het laatste is eigenlijk een haven- en geen douane-retributie. Uitvoerpremies kent Ned. N.G. niet.

Voor de invoerrechten verwijzen wij verder naar het hoofdstuk „Financiën" en naar het hoofdstuk „Industrie" in dit boekwerk.<sup>1</sup> Zij zijn meer van belang voor de industrie, dan voor de exporthandel. Opgemerkt zij alleen, dat de invoerrechten voor artikelen van alle landen gelijk zijn en ook Nederlandse waren geen voorkeurstarif op N.N.G. genieten. Voor A.N.G. geldt dit ten opzichte van het moederland ook. De Britse imperiale preferenties kent men in A.N.G. niet, wel genieten goederen van A.N.G. deze in Engeland en de rubber van T.P. in Australië. Bij export van hout van N.N.G. naar België of Nederland geniet men vrijstelling van invoerrechten (zie hoofdstuk Industrie, onder zagerijen). Bij finer-invoer in Nederland en België is er 50% reductie en bij duplex, triplex en multiplex 70%. Overigens zijn de invoerrechten in Nederland voor alle herkomsten gelijk.

*Opbrengsten van invoerrechten, uitvoerrechten en accijzen.* In de volgende opstelling worden N.N.G. en A.N.G. <sup>2</sup> met elkander vergeleken voor deze opbrengsten.

## Invoerrechten

N.N.G.	Idem per inwoner onder bestuur	A.N.G.	Idem per inwoner onder bestuur
1950 f 4 636 828	—	£A 676 000 (1949-1950)	ca f 5,70
1951 5 227 000	ca f 14,90	728 000 (1950-1951)	ca 6,16
1952 5 329 000	ca 13,00	951 000 (1951-1952)	—
1953 7 502 000			

## Uitvoerrechten

N.N.G.	Idem per inwoner	A.N.G.	Idem per inwoner
1950 f 900 000	—	£A 211 000 (1949-1950)	ca f 1,70
1951 1 101 000	ca f 3,00	213 000 (1950-1951)	ca 1,70
1952 931 000	ca 2,25	495 000 (1951-1952)	—
1953 1 060 000			

<sup>1</sup> Zie ook de Indische Tariefwet, Lit. 54, alsmede Lit. 57 (hier ook bijzonderheden over merken, enz.).

<sup>2</sup> Lit. 26 en 2. In Juli 1954 kwam een ontwerp voor een Tariefwet voor N.N.G. Bovengenoemd bijzonder uitvoerrecht van 5% zal vervallen. Bij de invoerrechten worden gehele en gedeeltelijke vrijstellingen en opschortingen mogelijk, en komen er verlagingen.

## Accijnzen

N.N.G.		Idem per inwoner	A.N.G.
1950	f 1 697 793	—	Geen accijnzen
1951	2 931 000	ca f 8,30	Geen accijnzen
1952	4 248 000	ca 10,30	Geen accijnzen <sup>1</sup>
1953	4 394 000		

Er blijkt wel duidelijk uit, dat de *in- en uitvoerrechten op de N.N.G.-bevolking zwaarder* drukken. Het heeft geen zin het cijfer te berekenen door alles alleen over de Europeanen om te slaan, omdat ook de inheemsen een flink percentage van hun inkomen aan importartikelen besteden (textiel, tabak, ijzerwaren, enz.).

De zware last der accijnzen kennen onze burenen niet, maar wel zijn bij hen de toen reeds hoge invoerrechten op alcohol, tabak, enzovoort nog kort geleden sterk verhoogd.

We kunnen ook de percentages ruw berekenen, die bovengenoemde rechten vormen van de totale gouvernementsoverkomsten (eigen middelen, internal receipts). In N.N.G. is dit percentage voor 1952: invoerrechten en accijnzen tezamen ca 20%; uitvoerrechten ca 2%.

In A.N.G. bedragen dezelfde percentages voor 1950-1951: ca 40%; respectievelijk ca 11%.

Hoewel dus de percentages ad valorem der Nederlandse rechten veel hoger zijn, maken zij van de eigen middelen een kleiner percentage uit bij ons, omdat het N.N.G.-gouvernement nog veel andere belastingen van personen en bedrijven heft en A.N.G. weinig of geen.

Dat A.N.G. desondanks rond kan komen ligt aan de relatief hogere bedragen van de *moederlandsse bijdrage*, die bij ons in 1951 en 1952 hoogstens gelijk was aan de eigen middelen en in A.N.G. meer dan het dubbele daarvan, namelijk in 1950-1951 £A 4 354 000 grant op £ 1 866 000 internal receipts,

A.N.G. 1950-1951:		
Revenue, internal receipts = eigen middelen	T.N.G. : £A ca 1 219 000	T.P. : ca 647 000
	A.N.G. : £A 1 866 000 <sup>2</sup>	
Customs imp. duties		
T.N.G. £A 469 000		
T.P. 259 000		
A.N.G. £A 728 000	A.N.G. : £A 728 000	= ca 40%
Customs exp. duties		
T.N.G. £A 170 000		
T.P. 43 000		
A.N.G. £A 213 000	A.N.G. : £A 213 000	= ca 11½%

	T.P. 1950-1951	T.N.G. 1950-1951	A.N.G. 1950-1951	N.N.G. 1951	N.N.G. 1952
Total intern receipts = eigen middelen	£A 647 000	£A 1 219 000	£A 1 866 000	f 42 256 000	f 46 761 000
Grant by government of mothercountry	£A 1 988 000	£A 2 356 000	£A 4 354 000 <sup>3</sup>	f 40 543 000	f 21 527 000

<sup>1</sup> Bij de opening der brouwerij te Port Moresby is een accijns (excise-tax) op bier ingesteld van 3 sh 6 d per Imp. gallon.

<sup>2</sup> Voor 1953-1954 geschat op £A 2½ miljoen.

<sup>3</sup> Voor 1953-1954 zal de "grant" £A 5½ miljoen bedragen.

In N.N.G. is een verordening in voorbereiding om de douanerechten te verlagen en ook zonder veel omslag af en toe te kunnen wijzigen en bij uitvoer aan de fluctuaties van de wereldmarktprijs te kunnen aanpassen, zoals zulks o.a. in de Belgische Congo, Indonesië, enz., geschiedt.

#### ALGEMENE OPMERKINGEN OVER DE UITVOER<sup>1</sup>

De uitvoer van N.N.G. bestond in de oudste tijden alleen uit bos- en zee-producten. Deze artikelen, als gomcopal, schelpen en notemuskaat, worden nog steeds geëxporteerd; alleen paradijsvogels, als men deze tot de bosproducten wil rekenen, zijn in de twintiger jaren geheel afgevallen. Ook de uitvoer van slaven, die eens op Ternate en Tidore gericht was, nam in de jaren na 1870 een einde. *Copra* was het eerste en is nog het enige landbouwuitvoerproduct; ofschoon na 1900 enkele Europees geleide onderneminkjes, ook van de Missie, ontstonden, is de bevolkingsuitvoer hoofdzaak gebleven.

In December 1948 begon de eerste mijnbouwuitvoer, nl. *aardolie*. De houtuitvoer is steeds onbetekenend geweest en werd na de oorlog, als gevolg der verwoestingen en van de versnelde opbouw, door de houtinvoer overvleugeld. *Hout* wordt daarom, mede uit plaatsgebrek, niet behandeld in dit hoofdstuk.

De tweede wereldoorlog bracht zeer merkwaardige importen, en de achtergebleven *oorlogsvoorraden*, waarbij ook veel machines, levensmiddelen, enz., leidden in de eerste naoorlogse jaren tot zeer ongewone exportartikelen. De uitvoer van oude metalen (ijzer voor hoogovens, en non-ferro-metalen) vertegenwoordigde in 1951 nog een waarde van ca f 1,8 miljoen en in 1952<sup>2</sup> en '53 van ca f 0,6 miljoen, resp 0,3 miljoen. Deze "*scrap*"-uitvoer zal verder in dit hoofdstuk korthedshalve niet worden besproken en eerlang eindigen. Tot 1950 liep alle uitvoer via Makassar en uit de statistieken is niet af te leiden, waarheen toen de goederen gingen. Een deel van de copra en alle militaire-voorraad-uitvoer bleef in Indonesië.

De *totale uitvoer van N.N.G.*, incl. die der N.N.G.P.M., bestond in 1952 grotendeels uit aardolie en copra. Het exportpakket is dus nog weinig veelsoortig en zodoende conjunctuurgevoelig, vooral door het grote percentage copra, die nog een echte „monocultuur” is. Opvallend is, dat het grote N.N.G.-gebied naast olie geen enkel mineraal exporteert; een Kantoor voor het Mijnwezen is echter ook eerst in September 1953 ingesteld en particulieren explo-reerden na de oorlog niet meer naar ertsen.

In *Australisch Nieuw Guinea* ontwikkelde zich reeds veel vroeger een grote copra-uitvoer, met name in het Duitse gedeelte, waar zich honderden kleine Europese ondernemers vestigden, terwijl ook zending en vooral missie daar grote klapperplantages hebben gesticht. Door de activiteit van Australische prospectors begon de gouduitvoer in T.P. al kort na de bezetting in 1884, doch werd later door die

<sup>1</sup> Tabellen X t/m XV, afd. III in dit hoofdstuk.

<sup>2</sup> Tabel XV, afd. III.

van T.N.G. verre overtroffen, toen de prospectors na het vertrek der Duitsers daar in 1925 ook goud vonden te Wau.

Het T.P. ontwikkelde een uitvoer van ondernemingsrubber, die langzaam toeneemt. In de twintiger jaren was er ook koper-export.

In N.N.G. en A.N.G. beide gaan de uitvoerproducten<sup>1</sup> in hoofdzaak naar de moederlanden (resp. in 1952 voor ca 77 %<sup>2</sup> en voor ca 57 %), die ook deze producten geheel verwerken of doorverkopen. Van een economisch zelfstandig worden dezer koloniën kan dus eerst geleidelijk sprake zijn. Ook Engeland, Frankrijk en Portugal houden nog gaarne, althans wat het bedrijfsleven betreft, de verwerking der uitvoerproducten van hun koloniën, voorzover in de tropen gelegen, voor zichzelf, zodat hun economie ingepast blijft in die van het moederland. In Australische kringen<sup>3</sup> bespreekt men meermalen de mogelijkheid om de gehele behoefte van Australië aan tropische producten te doen dekken door A.N.G., met name copra, rubber, cacao, koffie, thee en hout. In N.N.G. zijn de producties te klein om tot zulke discussies te kunnen leiden.

#### LANDEN VAN BESTEMMING VAN DE UITVOER<sup>4</sup>

Wij hebben reeds opgemerkt, dat voor de oorlog de landen van bestemming steeds onbekend waren, omdat de kleine N.G.-uitvoer in de statistiek van Nederlands Indië bij de grote Makassar-exporten werd opgeteld. Dit lag voor de hand, omdat de meeste artikelen eerst te Makassar werden gesorteerd en dan eerst behoorlijk verhandelbaar waren. Na de oorlog kwam een afzonderlijke N.G.-statistiek in 1951. Zij geeft landen van bestemming op voor de bevolkingsproducten en ook voor de andere. Het aantal dezer landen is zeven<sup>5</sup>; de A.N.G.-statistiek geeft vijftien landen van bestemming aan. Het is te verwachten, dat ons Kantoor van de Handel het aantal bestemmingslanden in de toekomst weer zal vergroten. Inderdaad krijgt men van het onderwerp Handel, dus van goederenbeweging, alleen een inzicht, als men weet van waar naar waar de goederen zijn vervoerd en deze gegevens in de boekhandel verkrijgbaar zijn.

Van de *bevolkingsproducten* van N.N.G.<sup>6</sup> ging in 1951 ca 1/15 naar Singapore en de Straits (waarde), en in 1952 ca 1/4. Van deze hoeveelheden, die naar Malakka gingen, vormden in de jaren 1951 en 1952 de krokodillenhuiden resp. ca 1/4 en bijna 4/4; de schelpen resp. ca 2/5 en ruim 1/2, de muskaatnoten resp. ca 1/7 en nihil. Copra en copal gingen in beide jaren niet naar Singapore, doch de trassi in haar geheel. Copra uit N.N.G. bespaart dollars voor Nederland, dat in de Philippijnen in 1951 b.v. nog 1/10 van de grote copraproductie van dit gebied moest opkopen tegen dollars.

<sup>1</sup> Ca 15%, als men de aardolie bij de uitvoer rekent, die grotendeels naar Japan en Australië ging.

<sup>2</sup> Exclusief de geherexporteerde materialen van de legervoortraden („dumps”).

<sup>3</sup> Zie Pacific Islands Monthly, Nov. 1953, blz. 24.

<sup>4</sup> Tabellen XI, XIIIb, enz., van afd. III in dit hoofdstuk.

<sup>5</sup> In 1953 bleven slechts 4 landen over, om mij onbekende redenen.

<sup>6</sup> Lit. 26.

Geven wij nog even op hoe de *gebele uitvoer van N.N.G.* (dus bevolkingsproducten, olie, scrap, enz.) zich verdeelde over de in de statistiek voor 1952 opgenomen *zeven landen van bestemming*. In 1951 en 1952 ging naar de Straits resp. ca 1/20 en ca 1/9 van deze totale uitvoer. Naar België resp. ca 1/60, en nihil. Naar Duitsland nihil en ca 1/22 (scrap-metaal). Naar Indonesië ca 1/15 (ruwe olie) en nihil; naar Japan bijna 1/3 en ca 1/2 (ruwe olie en scrap-metaal); naar Australië in beide jaren bijna 1/4 (ruwe olie). Naar Nederland resp. bijna 1/2 en ca 1/7 (copra, copal, noot, krokodillenhuiden en schelpen). Singapore gaat een grotere rol spelen, omdat de meeste Chinezen alleen daar en niet in Europa hun relaties hebben. Bovendien kopen zij alleen in Singapore en bij export daarheen krijgen zij (zie later) 10 % van het Straitsdollarprovenu.

Intussen verdient Singapore aan het sorteren, dat meestal op N.N.G. onvoldoende geschiedde en voorts toucheren zij nog een tussenmarge voor herexport. Bij sorteren op N.N.G. en rechtstreekse verkoop naar het uiteindelijke bestemmingsland kan N.N.G. zelf deze voordelen genieten.

Hoewel het Verre Oosten, evenals Australië, door zijn nabijheid een aangewezen afzetgebied voor N.N.G. is, ging er geen uitvoer heen, behalve van de onbelangrijke producten trassi en tripang.

Ook naar de Verenigde Staten was de uitvoer blijkbaar zo onbetekenend, dat hij niet opgegeven wordt. Later zouden hier eventueel rubber, palmolie en tapioca heen kunnen gaan, welke de V.S. thans véél in Indonesië kopen.

De *A.N.G.-uitvoer* heeft in het algemeen een *heel andere bestemming*. In het jaar 1951-1952 ging uit T.N.G. ca 1/2 van de uitvoer naar Australië, het moederland; de Verenigde Staten ontvingen ca 5/13 (alles copra) en Zweden ca 1/30 (alles copra). De 12 andere landen, die de statistiek nog noemt, spelen een kleine rol. De laatste jaren tonen voor T.P. een nog veel sterker domineren van Australië (ca. 9/10).

Omtrent Australië zij nog opgemerkt, dat bij grote houtexport uit N.N.G., als men die zou kunnen ontwikkelen, zeker een deel naar het houtarme Australië zou kunnen gaan, dat thans uit de Philippijnen en andere landen veel hout moet invoeren, vooral sinds 1950. De fob-waarde van ingevoerd „timber, dressed and undressed” was in 1950-1951 ruim £A 14 miljoen.<sup>1</sup>

Australië zou in de toekomst eventueel in aanmerking kunnen komen als koper van rubber, thee en kapok, die het nu uit Indonesië betreft.

#### ALGEMENE OPMERKINGEN OVER DE INVOER<sup>2</sup>

Gedurende vele tientallen jaren was de invoer in N.N.G. min of meer evenredig aan de *bestuursactiviteit*. De bevolking, die onder bestuur werd gebracht, profiteerde van de scheepvaartverbinding (K.P.M.), welke belangrijke bestuurs-

<sup>1</sup> Lit. 3.

<sup>2</sup> Tabellen III t/m IX van afd. III van dit hoofdstuk.



posten geleidelijk verkregen. Deze K.P.M.-boten vulden de voorraden der Chinese toko's aan, die overal het bestuur op de voet volgden, of er een enkele maal reeds waren. De uitvoer van bos- en zeeproducten werd aan de bevolking met deze invoerartikelen betaald en eerst langzamerhand werd geld daarbij de tussenschakel. Behalve deze invoer, die uitsluitend uit verbruiksgoederen bestond, afgezien van wat bouwmaterialen voor zending en missie, voerde het bestuur ook nog enige kapitaalgoederen in voor zijn kleine electriciteitsbedrijfjes en voor de weinige publieke werken.

Eerst toen de N.N.G.P.M. in 1935 met haar werkzaamheden aanving, ontstond er een bijzonder belangrijke invoer van kapitaalgoederen, als walsijzer, cement, machines, pijpen, enz. en zelfs hout en prefab-huizen! De cement-invoer steeg b.v. van 276 ton in 1936 tot 5710 ton in 1949. Bij ontbreken van een raffinaderij moet men thans ook alle petroleumderivaten invoeren. Voorts bracht de activiteit van de N.N.G.P.M. een grotere werkzaamheid van het gouvernement met zich mede. Na de oorlog nam de activiteit van de N.N.G.P.M. nog verder toe en vestigde zich ook de eerste Europese handelsfirma, de „Nigimij”, op Nieuw Guinea. In hetzelfde jaar 1950, dat van de afscheiding van Nieuw Guinea, begonnen de K.L.M. en ook de K.P.M. enigszins zelfstandige bedrijven, die tot de handel bijdroegen. Voorts hadden, althans in de aanvang, grote invoeren voor Leger en Marine plaats. Na 1950 zijn ook grote Europese en Amerikaanse aannemers op N.N.G. gaan werken voor overheid en olie.

In verband met de sterke stijging van de Europese bevolking, die van de activiteit van deze Europese maatschappijen en van de o.m. daaruit voortvloeiende uitbreiding van het aantal ambtenaren het gevolg was, nam ook de invoer van verbruiksartikelen, als meel, suiker, vlees- en visconserven weer verder toe. Verbetering van de voeding (rijst) en kleding der Papoea's ging daarmee hand in hand. Kapitaalgoederen voor andere particuliere industrieën dan die van de olie zijn echter nauwelijks ingevoerd, omdat alleen heel enkele zeer kleine fabriekjes zijn ontstaan. Wat zulke bedrijfjes verder nog zouden kunnen produceren, kwam vóór 1950 uit Indonesië en komt thans uit Nederland (zeep, bier, limonade, vlees(conserven), lucifers, schoenen enz.). (Het ontbreken van industrietjes en middenstandsbedrijfjes heeft ook tot een grote pakketpost-invoer geleid). Het jaar 1952 gaf over de gehele linie een *verhoogde import* te zien, van ca 62<sup>3</sup>/<sub>4</sub> miljoen (in 1953 ruim 77 miljoen). De oorzaak van de pieken zijn de grote invoeren door de N.N.G.P.M. voor haar nieuwe vestigingen te Steenkool en Wasian, bij welke laatste plaats in April '54 een tweede olieveld is ingebracht. In 1952 bedroeg de waarde van de invoer der N.N.G.P.M. 33<sup>1</sup>/<sub>3</sub> miljoen gulden, d.i. drie maal zoveel als in 1951 en 55 % van de totale invoer van N.N.G. in 1952; in 1953 was het cijfer ca 39 miljoen. Het gouvernement remt nog steeds de invoer van niet-Nederlandse artikelen af en ook soms die van luxe-artikelen. *Voedselzelfvoorziening*, als b.v. min of meer in Indonesië bestaat, is in N.N.G. en A.N.G. nog lang niet bereikt, b.v. in zake rijst, vlees en zuivel.

*Interne handel* heeft op Nieuw Guinea weinig plaats. In de achter ons liggende schaarste-jaren verzonden de Chinezen soms goederen van de ene haven naar de andere. De handel tussen Papoea's onderling heeft vooral in het binnenland plaats. Hoewel deze ruilhandel ethnologisch zeer interessant is en de schrijver er veel gegevens over bezit, laat plaatsruimte de behandeling van deze materie niet toe.

In A.N.G. begon de handel ca 1880 en werd alleen door Europeanen gedreven. Mijnbouwmachines waren in de eerste decennia de belangrijkste, naast bouwmaterialen, ingevoerde kapitaalgoederen. Toen deze invoer in T.P. daalde, werd hij in T.N.G. des te hoger (baggermolens na 1925 per vliegtuig naar Wau). Er is sinds 1925 ook een vrij grote invoer van luchtvaartmateriaal en van rijst ontstaan. Invoer van auto's speelt er sinds lang een veel grotere rol dan bij ons. De Oost-Azië-Australië-scheepvaart deed reeds lang geleden handel met Hongkong, China en Japan ontstaan.

Wanneer de lezer belang stelt in schattingen van het handelsvolume in 1962 en in 2000, vindt hij deze respectievelijk in de dissertatie van Dr Stratenus<sup>1</sup> en in het hoofdstuk Scheepvaart in dit boekwerk.

Vergelijkingen tussen N.N.G. en A.N.G. zijn overal in dit hoofdstuk te vinden en soms ook zulke met Suriname of tropisch Afrika.

#### LANDEN VAN HERKOMST VAN DE INVOER<sup>2</sup>

Op N.N.G. vermeldt de sinds 1951 bestaande handelsstatistiek slechts het „land van herkomst”. Het „land van oorsprong” blijft buiten beschouwing, al zal voor het merendeel der aanvoeren „land van herkomst” en „land van oorsprong” hetzelfde zijn. Van „doorvoer” in de statistische betekenis van het woord is slechts sprake, indien de goederen in de doorvoerhaven niet aan het douane-toezicht onttrokken zijn, m.a.w. in entrepôt zijn opgeslagen. Voor frigidaires bijvoorbeeld, uit Zweden via opslag in entrepôt in een Nederlandse haven naar Nieuw Guinea verscheept, wordt Zweden als land van herkomst aangemerkt. Voor uit Siam geïmporteerde rijst, welke te Singapore via entrepôt wordt overgescheept, is Siam zowel land van herkomst als land van oorsprong. Goederen echter, welke van een te Singapore of Hongkong gevestigde firma worden betrokken, worden beschouwd uit de handelsvoorraad van deze plaatsen herkomstig te zijn. Aldus wordt Singapore vermeld als land van herkomst van aardolie-producten, door N.N.G.P.M. en B.P.M. naar Nieuw Guinea verscheept. Het land van oorsprong blijft buiten beschouwing. Het vorenstaande geldt eveneens voor de termen „land van bestemming”.

De eerste gegevens omtrent herkomstlanden van de N.N.G.-invoer geeft het Jaarrapport over N.N.G. aan de Verenigde Naties voor 1950. Van de invoer kwam toen de kleine helft uit *Singapore*<sup>3</sup> en de rest uit Nederland, behalve de rijst

<sup>1</sup> Lit. 36.

<sup>2</sup> Tabel III van afd. III van dit hoofdstuk.

<sup>3</sup> Voor den Singapore handel zie Econom. voorlichting, 28 Mei 1954.

(uit Thailand). Vanaf 1951 begint de Jaarstatistiek van het Kantoor van de Handel en geeft voor dezelfde drie landen van herkomst aan (dat, zoals steeds naar de waarde gerekend) ca  $1/12$  van de totale invoer uit Singapore kwam, ruim  $1/7$  uit Thailand en ca  $3/4$  uit Europa. In Suriname bedraagt het laatste cijfer ruim  $1/4$  en komt veel meer invoer uit de V.S. Helaas vielen de importen voor de N.N.G.P.M., voor het gouvernement (voor zover niet door particuliere firma's) en voor K.L. en K.M. buiten deze opgaven en geven ze dus in het geheel geen beeld van de soms tweemaal zo grote omvang der goederenbeweging. Uit Australië komen practisch nooit invoergoederen. Smokkelhandel tussen N.N.G. en A.N.G. bestaat niet.

De jaarstatistiek 1952 houdt dezelfde lacune, maar geeft reeds vijftien landen<sup>1</sup> van herkomst op voor de totale invoer van de overige invoerartikelen. Dit is een zeer belangrijke verbetering, waarbij nog komt, dat de invoeren der N.N.G.P.M. nu wel inbegrepen zijn. Die van K.L. en K.M. blijven helaas geheim.

Van de waarde van de invoer in N.N.G. in 1952 kwam ca  $1/2$  uit Nederland (moederland). Verder kwam ca  $1/10$  uit Singapore en idem uit Engeland,  $1/12$  uit Thailand,  $1/16$  uit de V.S.<sup>2</sup>,  $1/40$  uit België en  $1/45$  uit Australië. Het cijfer voor Australië zal laag blijven, zolang er geen directe scheepvaartverbinding is. Het zou meel, chemicaliën, groenteconserven, e.d. kunnen leveren. De laatste komen thans weleens via Singapore.

Alles bijeen kwam in '52 ca  $2/3$  uit Europa en ca  $1/4$  uit Azië. Daaronder is echter het Verre Oosten inclusief Hongkong niet begrepen. Onder de met name genoemde landen van herkomst komen deze gebieden nog niet voor.

Het gouvernement remt nog steeds de invoer van vele zeer gewilde buitenlandse goederen, als scheermesjes, vrachtauto's, singlets uit Singapore en Hongkong, door alsdan geen deviezen-vergunningen te verstrekken.

Zoals meestal is de invoer in A.N.G. van geheel andere herkomst. Wel kwam ook weer het meeste uit Australië (het moederland), namelijk in '51-'52 in T.N.G. ca  $5/8$ . Uit Engeland kwam ca  $1/13$  en uit de V.S. ca  $1/15$ . Hongkong's aandeel is ca  $1/22$ <sup>3</sup>.

In het T.N.G. alleen had de invoer uit Hongkong in 1951-1952 een waarde van £A 368 000 en in het conjunctureel veel betere jaar 1950-1951 een van £A 506 000 i.e. 80% v/h totaal.

In 1950-1951 ontving T.N.G. volgens de statistiek ca  $1/3$  van alle "boots and shoes" uit Hongkong, d.i. voor £A 11 101; voorts  $1/2$  van alle confectie ("apparel and attire"<sup>4</sup>, excl. boots and shoes), d.i. voor £A 100 000;  $2/3$  van de lampen,

<sup>1</sup> In 1953 reeds 21 landen.

<sup>2</sup> Sterk omlaag gedrukt door weigering van deviezen voor invoervergunningen, zie hierachter. Suriname koopt de helft van zijn invoer in de V.S., maar ontvangt dan ook dollars voor de bauxiet; slechts  $1/4$  komt uit Nederland.

<sup>3</sup> A.N.G. en N.N.G. hebben beide een grote vleesconserven-invoer; in het eerste gebied is de waarde ca. £A 1 miljoen en bij ons f 1 miljoen per jaar. Men heeft intussen in beide gebieden nog weinig gedaan aan uitbreiding van de veeteelt. Ook de rijstimport in beide delen is zeer groot.

<sup>4</sup> Met name herenoverhemden en -pyama's en damesondergoed.

genoemd onder "torches and bulbs", d.i. voor £A 13 000; 1/2 van de geëmailleerde metaalwaren, d.i. voor £A 7 000; 1/4 van ander huishoud- en kookgerei, d.i. voor £A 7 000; 9/10 van de bamboe- en rotanmeubels, d.i. voor £A 6 600; 1/4 van de glaswaren, d.i. voor £A 4 700; 1/6 van de parfumerieën en andere toilet-artikelen, d.i. voor £A 5 700; en ten slotte 1/3 van alle lucifers, d.i. voor £A 6 200, voorts vele luxe-artikelen van ivoor en rozenhout, brochés, e.d.

Het staat wel vast, dat bij een rechtstreekse verbinding N.N.G., mits het gouvernement de deviezen geeft, ook *meer in Hongkong zou kopen*<sup>1</sup>. T.P. betrok in 1950-1951 ook ca 3 % van zijn totale invoer uit Hongkong<sup>2</sup> en het zijn ook weer de bovengenoemde artikelen, die in de statistiek van dat territorium het meest opvallen. De invoer uit Hongkong speelt bij onze burens een grotere rol dan bij ons, omdat hun havens worden aangedaan door de uit Japan komende schepen van de Eastern and Australian Steamship Company (*E. and A. line*) en de Australië-China lijn van de Indo-China Steam Navigation Company Limited. In verband met de te geringe handel van N.N.G. met Oost-Azië, resp. Australië, kunnen de boten van deze lijnen ons gebied niet aandoen, behalve bij uitzondering voor de N.N.G.P.M.; de goederenbeweging is er te gering voor.

Toch zou onze handel met *Japan* zonder bezwaar kunnen worden uitgebreid, omdat thans de balans voor ons positief is en uitbreiding van de Japanse invoer voor ons dus niet direct op betaling van dollars neerkomt. Wat thans uit Japan naar N.N.G. komt, zoals textiel, gaat via Singapore en wordt dan op deze stapelmarkt met £ betaald. N.N.G. zal zeer wel meer kunnen invoeren van de zeer goede Japanse singlets en ook wel van het Japanse dakijzer<sup>3</sup>.

Wat singlets betreft is ook *Hongkong* een goede leverancier. Dit eiland exporteerde in 1951 zeer veel naar Indonesië en wel voor 37 miljoen H.K. \$ garens, voor 43 miljoen H.K. \$ singlets, voor 21 miljoen H.K. \$ overhemden en voor 19 miljoen H.K. \$ huishoudelijke emaille artikelen, en tenslotte verf, stormlantaarns en lucifers.

De N.N.G.-statistiek<sup>4</sup> geeft nog voor geen enkel afzonderlijk artikel het land van herkomst, terwijl A.N.G. reeds voor 200 artikelen zeven landen van herkomst opnoemt<sup>5</sup>. Voor instanties, die de invoer bestuderen, is het uiteraard zeer interessant te kunnen nagaan, waar bepaalde artikelen vandaan komen. Wij hebben op grond van allerlei gesprekken met ambtenaren van N.G. en anderen enkele gegevens verzameld omtrent de landen, waar vroeger of nu de invoerartikelen vandaan kwamen. Zij worden hierachter opgesomd en wat niet wordt genoemd, zal veelal uit Nederland gekomen zijn.

<sup>1</sup> Zie recente berichten over Hongkong in „Econom. Voorlichting” dd 16 April 1954 en in „Commonwealth Survey” van 15 April 1954.

<sup>2</sup> In 1951-1952 ruim 1%.

<sup>3</sup> Japanse artikelen blijken na de oorlog relatief duurder te zijn, dan daarvoor. De lonen en sociale lasten zijn er sterk gestegen.

<sup>4</sup> Tabel VII in afd. III in dit hoofdstuk.

<sup>5</sup> Suriname geeft voor 48 artikelen of artikelgroepen voor elk van deze 7 landen van herkomst.

In het algemeen koopt Suriname zijn provisiën en dranken in Nederland, doch zijn machines in de V.S.

Bouwmaterialen kwamen soms uit Duitsland naast die uit Nederland; voor bijlen geldt hetzelfde. Dakijzer kwam uitsluitend uit België, Duitsland en Engeland. Geweren uit Tsjechoslowakije, naaimachines uit Duitsland, schrijfmachines uit Nederland, singlets uit Nederland en Hongkong, sarongs uit Nederland, Japan, Malakka en Frankrijk (de volgorde geeft niet de belangrijkheid dezer landen aan). Rijst kwam uit Siam, zakken uit India en lempengtabak uit Indonesië via Singapore. De invoer uit België bedroeg in 1952 anderhalf miljoen guldens (vooral cement en dakijzer).

Als gezegd wijst alles er op, dat onze statistiek elk jaar verbeterd zal worden. In dit verband maken wij er nog opmerkzaam op, dat in een recent "Quarterly Bulletin" van de "South Pacific Commission" van Juli 1953 in een mededeling over "trade statistics for 1951 of South Pacific territories"<sup>1</sup> bij alle grote gebieden de landen van herkomst en bestemming worden opgegeven, doch niet voor allerlei kleine eilandjes en ook nog niet voor N.N.G.

*Handel op afgelegen binnenlandgebieden.* Deze handel zal steeds sterk moeten worden gesteund door het Bestuur. Chinezen vestigden zich nl. tot nu toe niet aan de Wisselmeren of in het Moejoe-gebied, mede omdat het Gouvernement de nadelen voor de bevolking groter acht dan de voordelen en voorlopig zelf een toko drijft. In het Genjem-gebied mochten de Chinezen zich in 1949 wel vestigen, doch deden zulks niet (te veel verdienste te Hollandia) en roen liet het Bestuur door een bestuursassistent goederen verkopen. In de Australische binnenlanden zijn ook de meeste winkels van het Bestuur of van zending en missie, doch daar heeft men toch enkele bonafide Europeanen, die de plaatsen van de Chinezen bij ons innemen, als handelaar toegelaten in de Central Highlands. Naar de *Wisselmeren* zijn, behalve alle dagelijkse levensbenodigdheden voor de Europeanen, door het Bestuur ook veel bouwmaterialen ingevoerd, zo o.a. duizenden aluminium dakplaten, spijkers, cement, glas, enz. Alle invoer geschiedt per vliegtuig, ook die van arbeiders, die wel eens uit Seroei zijn aangevoerd (enkele tientallen). Tot voor kort maakte de luchtvracht van f 2,— per kg (toen voor de Australische Highlands f 0,95) de goederen heel duur, doch met een gouvernementssubsidie zijn thans de prijzen verlaagd tot een normaal niveau, zij 't ook alleen voor rijst, tabak en sigaretten.

De inheemsen aan de Wisselmeren wensen vooral verkrijgbaarstelling van bijlen, parangs, piso blati, messen, vishaken, centerlampjes met batterijen, kookgerei (potten, pannen, kopjes), lucifers (niet erg gevraagd), patjols (idem), kralen (van blauw glas, knikkergrootte), kauri-schelpen (dienend als betaalmiddel), dekens (zeer gewild), koeli-broekjes. Op landbouw-zaden is men slechts weinig gesteld; op zeep ook nog niet. De controleurs zien gaarne aanvoer van al deze artikelen, omdat de begeerte der bevolking naar deze voorwerpen de werklust prikkelt. Zij kunnen de aanvoer van exportproducten niet bevorderen, omdat deze er voorshands niet zijn.<sup>2</sup> De aanwezigheid van veel winkelartikelen schept in het algemeen tevredenheid onder de bevolking. Voor een firma als de Nigimij worden streken als de Wisselmeren pas van belang, als er voldoende geld onder de mensen circuleert. Dan eerst kunnen er winkels komen, aan welke zij als importeur-grossier leveren kan.

Zout, rijst, vlees en vis worden aan de Wisselmeren nog weinig gevraagd, in tegenstelling tot het volgende gebied.

*Moejoe-gebied.* Dit gebied, ten O. van Tanah Merah, is met vrij grote rivierboten te bereiken, maar wegens het gebrek aan vaartuigen te Merauke was de aanvoer lange tijd volkomen onvoldoende. Ook hier brengt de bevolking nog geen export-artikelen aan. Het gebrek aan ruilverkeer is verder te verklaren door het nog steeds bestaande schelpengeld in de Moejoe-streek, de beruchte "ot".

<sup>1</sup> Vgl. Lit. 32.

<sup>2</sup> Wel zal er op den duur export van arbeidskracht komen.

Lijst van artikelen, welke de Moejoe-bevolking twee jaar geleden in het gebied van Boven Digoel (Z. N. Guinea nabij de Austr. grens) kocht (of althans vroeg)<sup>1</sup>:

Bijlen	meestal klein model met korte steel.
Parangs (kapmessen)	
Messen	in alle soorten, maar het liefst van $\pm$ 20 cm.
Scharen	
Scheermesjes	soms ook met apparaat.
Schoppen (spaden)	
Patjols	
Naalden en garen	
Spiegels	groot en klein.
Vishaakjes	niet te groot, liefst 3 of 4 cm en met oog.
Vistouw	
Rookwaar	in alle soorten, meestal echter sigaretten of fijngesneden tabak.
Kleren	liefst broek, hemd of singlet, sarong en kabaja.
Riemen	
Hoofddeksels	zelfs hoeden van stro.
Kralen	liefst kleine ter grootte van een luciferskop; kleur liefst rood, groen of wit.
Lucifers	
Speelballen	voor kinderen.
Dekens	
Klamboe's	
Etenswaaren	vooral rijst, blikken met vis of vlees, melk.
Zout	
Keukengereedschap	vooral pannen, vorken en lepels. Ook ijzeren kookpotten.
Zeepe	
Handdoeken	
Schoenen	
Kammen	
Spelden	vooral veiligheidsspelden.
Leesboekjes	en vooral liederenboekjes worden de laatste tijd veel door grote kinderen gevraagd.
Religieuze artikelen	vooral medailles, kruisjes en rozenkransen.
Schrijfpapier en potloden of pennen.	

Door de Moejoe-stam wordt bij kleinere diensten betaling gevraagd in de vorm van vishaakjes, lucifers en zout. Bij grotere diensten vragen zij bijlen, kapmessen en kleren. De vraag naar rijst, zout, vlees en vis in het Moejoe-land is voornamelijk afkomstig van de goeroes van de Missie. Het gebied levert weinig vlees (geen wild) en de vis is schaars en klein. Cocospalmen zijn er niet. De Moejoe's trekken o.a. daarom veel uit naar Merauke en Sorong, omdat hun land arm is aan voedsel, behalve sago. Ook vindt de bevolking het onaangenaam, dat zij van de bestuursambtenaar betaling in geld ontvangen, dat zij niet in waren kunnen omzetten, omdat het B. B. vrijwel niets invoert en de Missie ook slechts weinig.

Het is jammer dat in het Moejoe-land, voorzover ons bekend, nog geen echte toko is, want in tegenstelling tot de Wisselmeren zijn er uitvoerproducten aanwezig als rotan, damar en misschien een soort wilde rubber. Aan de Wisselmeren is een behoorlijke bestuurstoko. Hier zijn echter helaas geen uitvoerproducten.

Van de invoer in de afgelegen *Amaroe- en Arso-gebieden* (respectievelijk in het centrum van de noordelijke Vogelkop en ten zuiden van Hollandia) is mij niets bekend. Toko's schijnen er nog niet te zijn.

## HANDELSVOLUME EN HANDELSBALANS<sup>2</sup>. BELASTINGEN

In het vooroorlogse boekwerk Nieuw Guinea<sup>3</sup> zijn deze onderwerpen besproken tot en met het jaar 1936. Was er toen reeds een klein importsurplus,

<sup>1</sup> Gegevens van missionaris P. van Kessel.

<sup>2</sup> Tabel II enz. in afd. III in dit hoofdstuk.

<sup>3</sup> Lit. 16.

thans is dat veel en veel groter geworden. Dezelfde tendenz dus als in alle andere afhankelijke gebieden, met name in Afrika, West Indië en de Zuid Pacific, die door Europese moederlanden beheerd worden. Ook in het enigszins op N.N.G. lijkende deel van Indonesië, nl. Oost-Indonesië, veranderde het beeld. Vóór de oorlog had het een iets positieve balans, dank zij copra-, rijst- en mais-export, zoals de handelsstatistieken der z.g. buitengewesten leerden; na de oorlog overschreden de importen echter de exporten, juist als op N.G. Eerst vanaf 1951 zijn goede cijfers beschikbaar voor N.N.G.

Ten opzichte van het *jaar 1950*, waarin het opzetten van statistieken (volg. pag.) aanvang nam, toonde de handelsbeweging in N.N.G. in het *volgende jaar 1951* een aanwijsbare vooruitgang. Zowel het import- als het exportvolume stond naar waarde en hoeveelheid boven het niveau van 1950<sup>1</sup>. Nochtans was het beeld verre van normaal. Immers stond in 1951<sup>2</sup> tegenover een importwaarde van rond f 45 821 000 (exclusief leger- en marine-invoeren) (vorige jaar invoer onbekend) slechts een bescheiden uitvoer met een waarde van f 14 257 000,— (vorig jaar f 11 793 000,—). Er was dus *in 1951 een deficit (invoer-excedent) van ca f 30 miljoen*. (Voor 1950 is geen betrouwbaar invoercijfer bekend en dus ook niet het bedrag van het deficit). Van deze uitvoerwaarde voor 1951 kwam rond 60 % (vorig jaar ruim 75 %) voor rekening van de aardolie, 12,5 % voor die van scrap, terwijl het resterende, d.i. slechts 27,5 %, voortkwam uit de export van een aantal *bevolkingsproducten*. De totale uitvoerwaarde dezer laatste producten bedroeg f 3 903 700,— in 1952, waarvan f 2 581 300,— of 66,1 % op copra betrekking had. In 1953 waren deze cijfers f 3 544 800,— en 50%. Hieruit valt de overheersende positie van dit export-artikel t.o.v. de overige producten te lezen. Bij de uitvoerwaarde voor 1952 maakte de aardolie 76 % uit, de scrap 5 % en de bevolkingsproducten de resterende 19 %, waarvan de helft copra. Het domineren van de aardolie lijkt op het domineren van de bauxiet in Suriname, die ook 3/4 van de totale uitvoerwaarde uitmaakt.

Over het algemeen verliep de import zonder grote schokken. Stijging van het *totale gewicht* van de invoer: 1936 4435 ton; 1937 5790 ton; 1947 31850 ton en 1948 40873 ton. Helaas zijn bovengenoemde cijfers onvolledig, want het is alleen invoer per K.P.M. De schepen der Makassar-vrachten-conferentie deden elke maand Sorong aan, en voerden ook veel in van buiten Indonesië. Sorong begon reeds Makassar te vervangen vóór de afscheiding van N.N.G.

Zowel naar kwantum als sortiment viel sedert 1951 een opvallende vooruitgang te constateren, al liet de locale distributie, vooral op de meer afgelegen plaatsen, nog wel te wensen over<sup>3</sup>. Het was het jaar van de Korea,,boom”.

<sup>1</sup> Voor de jaren 1947, 1948 en 1949 zijn mij *invoergewichten* door de K.P.M. medegedeeld voor tal van artikelen en evenzo voor de uitvoer. Plaatsruimte belet helaas deze op te nemen. De invoer naar gewicht was reeds in 1947 hoger dan in 1936 en 1948 was hoger dan 1947. Activiteit van N.N.G.P.M. en Gouvernement zijn de oorzaak.

<sup>2</sup> Lit. 43.

<sup>3</sup> Lit. 26.

Het jaar 1952 kon nog geen onverdeeld gunstig jaar voor N.N.G. genoemd worden, al waren er ongetwijfeld lichtpunten aan te wijzen. Van particuliere zijde werd in dat jaar een toenemende belangstelling getoond voor de mogelijkheden, welke de economische sector biedt, zowel in het vlak van de import als van de export. Er was een invoeroverschot van f 31<sup>1</sup>/<sub>2</sub> miljoen.

Wat de exporthandel van particulieren betreft viel enige verhoogde interesse te onderkennen, vooral van de zijde van Singapore.

De situatie wijzigde zich in deze zin, dat een groter aandeel van de totale export overging van de Nieuw Guinea Im- en Export Maatschappij N.V. naar andere firma's (voornamelijk Chinese). Ter bevordering van de uitvoer kwam in 1952 een regeling tot stand, waarbij aan exporteurs de vrije beschikking wordt toegekend over 10 % van de uit de export voortvloeiende deviezen, waarover hierachter meer. Ook met betrekking tot de import viel voor 1952 op te merken, dat naast de z.g. Nigimij het aantal kleinere importeurs geleidelijk toenam.

De prijzen van de meeste exportproducten der burgerbevolking toonden vooral in de eerste helft van 1952 een scherpe daling, waardoor de exportwaarde van de bevolkingsproducten een aanzienlijke vermindering onderging. Nederlands Nieuw Guinea's handelsbalans toonde t.o.v. vorig jaar het volgende beeld, incl. de handel in Aardoliemijen:

	1951	1952	1953
Totale invoer (exclusief Leger en Marine) (voor 1950 onbekend) . . . . .	f 45 821 000,—	f 62 734 000,— <sup>1</sup>	f 77 133 000,—
Totale uitvoer (in 1950 f 11 793 000,—) . . . . .	14 257 000,—	11 404 000,— <sup>2</sup>	f 12 987 000,—

Tegenover een gestegen importwaarde staat een daling van de waarde van de export.

Een analyse van de *import* vertoont het volgende beeld voor N.N.G., excl. K.L. en K.M. in afgeronde cijfers:

	1951	1952	1953
Gouvernement . . . . .	f 4 723 000,—	f 8 194 000,—	f 10 646 000,—
Bataafse Petroleum Maatschappij . . . . .	3 739 000,—	3 600 000,—	3 892 000,—
Nederlandsch Nieuw Guinee Petroleum Maatschappij . . . . .	17 889 000,—	33 336 000,—	39 036 000,—
Burgerbevolking . . . . .	19 471 000,—	17 604 000,—	23 559 000,—
Totale invoer . . . . .	f 45 822 000,—	f 62 734 000,— <sup>3</sup> )	f 77 133 000,— <sup>3</sup> )

<sup>1</sup> In Suriname Sf 57 miljoen in 1952 en Sf 54<sup>1</sup>/<sub>2</sub> miljoen in 1953.

<sup>2</sup> In Suriname Sf 46 miljoen in 1952 en Sf 48<sup>3</sup>/<sub>4</sub> miljoen in 1953.

<sup>3</sup> De gestegen importwaarde houdt verband met grotere kapitaalsinvestaties van de zijde van het Gouvernement en van de N.N.G.P.M.



Onderstaand volgt een analyse van de *uitvoer van N.N.G.*:

	1951	1952	1953
Bevolkingsproducten . . . . .	f 3 903 700,—	f 2 159 300,—	f 3 652 900,—
Ruwe aardolie . . . . .	8 561 700,—	8 660 900,—	8 908 500,—
Scrap . . . . .	1 791 800,—	584 000,—	306 600,—
Hout . . . . .			118 500,—
Totale uitvoer . . . . .	f 14 257 200,—	f 11 404 200,—	f 12 986 500,—

De daling van de exportwaarde in 1952 is derhalve voor een belangrijk deel veroorzaakt door het teruglopen als gevolg van het eindigen van de Korea-hausse van 1951 van de uitvoerwaarde der bevolkingsproducten (18,8 % van de totale uitvoer tegen vorig jaar ca 27,5 %). De uitvoerwaarde van scrap nam voorts af van ca 12,5 % van de totale uitvoer in 1951 tot ruim 5 % in 1952.

De exportwaarde van ruwe aardolie vertoonde zodoende relatief een lichte stijging (ca 76 % van de totale uitvoerwaarde tegen ca 60 % in 1951). De cijfers voor het jaar 1953 zijn op het laatste ogenblik nog hierbij ingelast.

Het valt, als gezegd, zeer te betreuren, dat bij bovengenoemde cijfers de invoeren voor Marine en Leger ontbreken. Voor zover mij bekend, zijn in de Australische cijfers voor het oostelijk deel van Nieuw Guinea de goederen voor de Marine-basis Manus en andere militaire importen wel begrepen.

De bovengenoemde cijfers, met die van p. 494 geven de handelsbalans na de oorlog, waarbij al bleek, dat eerst voor 1951 en later de in- en uitvoercijfers konden worden gegeven met inbegrip van die van de N.N.G.P.M.

Beschouwen wij ook nog even de *vooroerlogse handelsbalans*. Uit oudere artikelen van schrijver dezès<sup>1</sup> blijkt, dat de allereerste handelscijfers van N.N.G. een zeer abnormaal beeld gaven, dat met de tegenwoordige opvattingen over het beheer van een afhankelijk gebied geheel in strijd is. De uitvoercijfers waren namelijk in de periode 1892 tot en met 1905 2 à 3 maal zo groot als de invoertotalen, hetgeen wijst op een volkomen gemis aan kapitaalinvestatie door Gouvernement of particulieren en zulks in een periode, waarin dit gebied, dat volkomen onontwikkeld was, aan een invoerexcedent juist grote behoefte had! Midden in de genoemde periode valt het jaar, waarin het geregelde bestuur van N.N.G. een aanvang nam (1898). Het bestuur heeft in de eerste 10 à 15 jaren van zijn optreden nog gedoogd, dat de uitvoer grotendeels bestond uit paradijsvogelhuiden en de invoer op een laag peil gelaten, omdat van openbare werken en bestuursuitbreiding alsmede scheepvaarttoename weinig kwam. Typerend is het jaar 1905 met 725 000 gulden uitvoer en 288 000 gulden invoer (uitvoerexcedent f 437 000,—). *In de 20e eeuw hebben zich de bestuursopvattingen geleidelijk gewijzigd.* Toen het toenmalige Nieuw-Guinea-comité sinds 1934 onder leiding van schrijver dezès de publieke

<sup>1</sup> Lit. 15 en 16.

opinie in Nederland bewerkte en als bestuurder van Nieuw Guinea de gouverneur Dr Haga (te Ambon) optrad, begonnen de gouvernementalinvesteringen sterk toe te nemen. Toevallig valt in het jaar 1935 ook de oprichting van de N.N.G.P.M., die direct begon met een investatieplan, dat tot op heden enige honderden miljoenen gulden heeft geveerd.

*Nederlands Nieuw Guinea was eindelijk in de dertiger jaren in de beleggingsphase gekomen*, die eigenlijk al had moeten beginnen kort na het jaar 1900. De verbetering wordt weerspiegeld door de volgende cijfers: Uitvoer en invoer in 1934 resp. f 373 000 en f 828 000, idem in 1935: f 506 000 en f 1 217 000 en in 1936: f 949 000 en f 1 363 000. (Voor 1937 tot en met 1941 zijn geen gegevens voor N.N.G. afzonderlijk bekend). Er was dus alleen nog sprake van invoeroverschotten en deze bedroegen in die jaren resp. f 455 000, f 711 000 en f 414 000<sup>1</sup>. *Na de oorlog* zijn, zoals hierboven reeds bleek, deze *invoeroverschotten zeer sterk toegenomen*. Het cijfer was voor 1952 51 1/3 miljoen en voor 1953 ca 64,15 miljoen. De ver grote invoer van kapitaalgoederen bracht ook een vermeerdering der consumptie-invoeren, als b.v. meel, suiker, vis, zout, enz.

Wanneer we thans *de handelsbalans van Australisch Nieuw Guinea* beschouwen (zie volg. pag.) kan in herinnering worden gebracht, dat in het T.P.<sup>2</sup> in de jaren *vanaf 1884 (begin der bestuursvestiging) tot 1929-1930 als regel een invoeroverschot* van gemiddeld circa £A 100 000,— bestond. Na 1900 waren eerst landbouwondernemers en later olie-explorateurs geld in het gebied gaan steken<sup>3</sup>. Daarna verdween dit overschot en door sterke bezuiniging wist men het, zelfs in de crisisjaren 1931 tot 1934, in welk laatste de copra uiterst laag stond, tot een uitvoeroverschot te brengen. Vanaf het jaar 1937-1938 had T.P. weer een invoeroverschot, o.a. door hernieuwde olie-exploratie, dat tot de tweede wereldoorlog tussen £A 100 000 en £A 300 000 bedroeg. Een tegenhanger vormden goede copraprijzen en andere factoren, die met de toenmalige oorlogsdreiging verband hielden.

Na de tweede wereldoorlog bedroegen de invoeroverschotten plotseling £A 1 à 2 miljoen.

T.N.G.<sup>4</sup> toont dezelfde loop van gebeurtenissen. De Duitse tijd vertoonde weliswaar lagere en ook afnemende invoeroverschotten, omdat het beheer sterk commercieel gevoerd werd, eerst door een Chartered Company (Nieuw Guinea Kompagnie) en later door het keizerlijke gouvernement zelf. In 1913 was er al een uitvoersurplus van £A 29 500 (omgerekend uit Marken). *Na de eerste wereldoorlog waren er steeds exportsurplussen*, die tot 1925 gemiddeld £A 100 000 bedroegen. Daarna stegen zij voortdurend in verband met de opkomst van de goudmijnbouw in dat jaar. Zij bedroegen toen gemiddeld £A 400 000. In 1928-1929 hadden grote machine-importen voor de goudmijnbouw plaats. Na sterke verkleining van het surplus in het crisisjaar 1930-1931 trad al spoedig een serie jaren met

<sup>1</sup> Lit. 16.      <sup>2</sup> Lit. 17.

<sup>3</sup> Vóór 1900 was het de mijnbouw.

<sup>4</sup> Lit. 20.

heel grote overschotten in van gemiddeld £A 1 000 000 à £A 2 000 000, die tot de wereldoorlog voortduurden (goud-uitvoer).

In de jaren na de laatste oorlog werden de rollen weer omgekeerd, evenals in T.P.

Deze *ommekeer* viel samen met die in de *Afrikaanse en West-Indische kolonien van Engeland en Frankrijk*. In al deze onderontwikkelde landen werden plotseling zeer grote sommen geïnvesteerd<sup>1</sup> voor het geven van een betere onderbouw aan de koloniën op het gebied van verkeer, onderwijs en medische zorg. Frankrijk stichtte daarvoor het F.I.D.E.S. (Fonds d'Investissements économiques et Sociaux). Engeland stichtte het C.D.W.F. (Colonial Development and Welfare Fund). Australië profiteerde uiteraard niet van dit laatste fonds, maar bracht zelf grote bedragen voor zijn Nieuw Guinea-gebied op, waarbij het socialistische karakter van de na-oorlogse regering dit streven slechts versterkte. Onder de huidige liberale regering is de tendenz echter analoog gebleven.

Wij geven als samenvatting hieronder nog enige cijfers, zowel voor Oost- als West Nieuw Guinea. Ter betere vergelijking zijn als steeds in dit hoofdstuk de £A in f omgerekend.

*Handelsbalans N.N.G. (incl. Aardolie Mij., excl. K.L. en K.M.).*

Gebied N.N.G.					
1951			1952		
Import	Export	Nad. saldo	Import	Export	Nad. saldo
f 45 821 000	f 14 257 000	f 31 564 000	f 62 734 000	f 11 404 000	f 51 330 000

1953		
Import	Export	Nad. Saldo
f 77 133 000	f 12 987 000	f 64 146 000

Door giften en leningen van de Nederlandse regering werd in de tekorten voorzien. Met *Suriname* heeft ons land een even sterk positieve handelsbalans als tegenover N.N.G. en daar voorzien Nederlandse leningen in de tekorten. We kopen er practisch alleen hout, rijst en citrus.

Het exportsurplus, dat *A.N.G.* voor de oorlog vertoonde (de subsidie aan T.P. van £A 40 000 was kleiner dan het saldo van T.N.G.), is omgeslagen in een aanzienlijk handelsbalanstekort na de oorlog:

<sup>1</sup> Dit geschiedde practisch overal aan de hand van *tienjaren- of vijfjarenplannen*, die bijv. voor alle vijftien afhankelijke gebieden van tropisch Afrika door de moederlandse overheden zijn opgesteld. Meestal wordt  $\frac{1}{3}$  à  $\frac{1}{2}$  van de uitgaven besteed aan verbetering der basis-uitrusting (infrastructuur), waarbij men niet alleen aan transportwegen en -middelen, doch ook aan medische en onderwijs-maatregelen denkt. *A.N.G.* en *N.N.G.* hebben geen plannen opgesteld; wel is men op *N.N.G.* bezig met een driejaren-plan voor 1954, 1955 en 1956.

*Suriname* heeft een tienjaren-plan (Lit. 51).

Handelsbalans A.N.G. incl. export van legervoorraden.

Gebied	Valuta	1949-1950			1950-1951			Gebied	Valuta	Import
		Import	Export	Nad. saldo	Import	Export	Nad. saldo			
T.N.G.	in £A	4 791 799	4 234 978	556 821	6 186 669	5 436 617	750 052	T.N.G.	in £A	8 154
	in f	40 730 292	35 997 313	4 732 979	52 586 687	46 211 245	6 375 442		in f	69 309
T.P.	in £A	4 684 028	1 202 694	3 481 334	4 642 988	1 923 289	2 719 699	T.P.	in £A	5 858
	in f	39 814 238	10 222 899	29 591 339	39 465 398	16 437 957	23 117 442		in f	49 794
A.N.G.	in £A	9 475 827	5 437 672 <sup>2</sup>	4 038 155	10 829 657	7 359 906 <sup>1</sup>	3 469 751	A.N.G.	in £A	14 012
	in f	80 544 530	46 220 212	34 324 318	92 052 086	62 559 202	29 492 884		in f	119 104

De getallen voor import en export bij N.N.G. en die in de onderste regel van A.N.G. geven samen een benadering van het handelsvol. en leveren voor onze burea voor de jaren '50-'51, '51-'52 en '52-'53 de cijfers van . . . . .

<sup>1</sup> Exclusief her-export van Amerikaanse legervoorraden.    <sup>2</sup> Voor 't eerst een daling, na stijging sinds '46-'47.

Wanneer we het jaar 1951 voor N.N.G. met het jaar 1950-1951 voor A.N.G. vergelijken, blijkt het handelsbalanstekort ongeveer gelijk te zijn, nl. ca f 30 mill. Het handelsvolume van A.N.G. was toen echter ruim 250 % van dat van N.N.G., nl. ca f 60 en ca f 155 miljoen. De vergelijking valt dus wel in het voordeel van A.N.G. uit, ondanks de bij ons zeer grote activiteit in de petroleumindustrie, sinds zij in productie kwam. In A.N.G. heeft slechts olie-exploratie plaats. In de volgende 2 jaren veranderde het cijfer 250% in ca 166%, resp. ruim 215%.

De financiële toestand van A.N.G. is gezond. T.N.G. heeft geen leningen uitstaande en geen openbare schuld.

Omtrent de totale invoer in N.N.G. van *kapitaalgoederen en consumptiegoederen incl. de N.N.G.P.M.* is weinig bekend. Met behulp van de statistiek van de invoer van gewichtige goederen<sup>1</sup> is enig inzicht te krijgen, wanneer men de posten voor kapitaalgoederen optelt en evenzo die voor consumptie-artikelen. Deze cijfers omvatten helaas niet de importen van de N.N.G.P.M. en geven dus geen overzicht voor geheel N.N.G.

Men komt iets verder als men de statistiek van de totale invoer volgens 17 *statistische groepen* beschouwt<sup>2</sup>. Hier zijn namelijk de importen der Oliemaatschappij wél inbegrepen.

Voor 1952 vonden wij: chemicaliën ca f 2 030 000; rubberartikelen ca f 690 000; hout en werken daarvan ca f 4 625 000; producten voor krachtverwekking, verwarming en verlichting ca f 6 225 000; werken van onedele metalen ca f 9 135 000; machines en toestellen, inclusief electrisch materiaal en vervoermiddelen ca f 13 295 000.

Opgeteld komen deze productiemiddelen, die alleen de defensie-importen niet omvatten, op ca f 36 miljoen voor 1952, op een totale invoer van ca f 62¼ miljoen. De *productiemiddelen beslaan dus in N.N.G. de goede helft van de totale invoer.*

<sup>1</sup> Lit. 44. Tabel VII in afd. III.

<sup>2</sup> Tabel V, enz. in afd. III.

Handelsbalans A.N.G. incl. export van legervoorraden.

1950-1951			1951-1952			1952-1953 (voorlopig)		
Export	Nad. saldo		Import	Export	Nad. saldo	Import	Export	Saldo
5 436 617	750 052		8 154 102	6 517 881	1 636 221	7 175 612	8 491 396	+ 1 315 784
46 211 245	6 375 442		69 309 867	55 401 988	13 907 878	60 992 702	72 176 866	+ 11 184 164
1 923 289	2 719 699		5 858 223	2 376 165 <sup>1</sup>	3 482 058	4 895 869	2 322 905 <sup>1</sup>	- 2 572 964
16 437 957	23 117 442		49 794 895	20 197 402	29 597 493	41 614 886	19 744 692	- 21 870 194
7 359 906 <sup>1</sup>	3 469 751		14 012 325	8 894 046	5 118 279	12 071 481 <sup>2</sup>	10 814 301 <sup>1</sup>	- 1 257 180
62 559 202	29 492 884		119 104 762	75 599 390	43 505 372	102 607 588	91 921 558	- 10 686 030

regel van A.N.G. geven samen een  
de cijfers van . . . . .  
en daling, na stijging sinds '46—'47.

benadering van het handelsvolume van N.N.G. in 1951, 1952 en 1953  
nml. ca f 60 000 000,— resp. ruim f 73 000 000,— en ca f 90 000 000,—  
ca f 155 000 000,— „ ca f 195 000 000,— „ „ f 194 000 000,—

Bij Suriname was dit percentage in 1951 lager (25%), ofschoon dit land in verband met het Welvaartsfonds en het a.s. Tienjarenplan<sup>1</sup> ook in een beleggingsphase verkeert. De herkomstlanden der kapitaalgoederen waren daar de V.S. (ca 1/3) en Nederland (ca 1/4).

De statistiek der gewichtige invoergoederen sluit als gezegd de N.N.G.P.M. uit en geeft voor 1952: hardboard f 244 000; cement f 785 000; werken van asbest, cement en dergelijke ca f 447 000; ijzer en staal en werken daarvan, alsmede werktuigen daarvan ca f 1 890 000; machines en toestellen, inclusief elektrische en electrisch materiaal ca f 2 000 000; auto's ca f 835 000; rijwielen en schepen ca f 680 000; banden ca f 190 000. Afzonderlijke statistiekcijfers voor petroleumproducten leveren voor 1952 het bedrag van f 3 450 000. Deze cijfers voor gewichtige invoergoederen geven door aftrek van de totale te voren vermelde importcijfers een globaal idee van de gouvernementen-invoeren, want productiemiddelen voor andere particulieren dan de N.N.G.P.M. spelen een kleine rol, zelfs bij de bouwmaterialen.

In het jaarverslag van het Gouvernement aan de Verenigde Naties werden in 1951 en 1952 (bijlage 28) voorlopige cijfers gegeven voor de invoer van 4 goederengroepen, te weten rijst, provisiën en dranken (waarbij ook tabak en dergelijke genotmiddelen), textielen en schoeisel, olsmede kramerijen en diversen<sup>2</sup>. Deze cijfers geven eigenlijk geen inzicht in de invoer van kapitaalgoederen. Bij kramerijen en diversen behoren alle machines, bouwmaterialen, petroleumproducten, vervoermateriaal, zeep, lucifers en vee e.d. en het zijn dus grotendeels kapitaalgoederen, die zich achter deze benaming verbergen! Bovendien omvatten zij, zoals gewoonlijk, niet de invoer van de aardoliemaatschappijen en zelfs niet die door het Gouvernement. De cijfers dekken zich enigszins met de invoer, die door particuliere importmaatschappijen bewerkt werd. Zij zijn voor 1953 niet meer verstrekt.

Over belastingen, die op het bedrijfsleven drukken, wordt in het hoofdstuk Financiën een en ander medegedeeld en hier zij volstaan met de volgende opsomming.

<sup>1</sup> Het plan is nog niet in behandeling genomen door de Staten en wordt omgewerkt.

<sup>2</sup> Suriname geeft ook de rubrieken: ruwe of eenvoudig bewerkte grondstoffen en bewerkte producten.

## Handelsbalans A.N.G. incl. export van legervoorraden.

Gebied	Valuta	1949-1950			1950-1951		
		Import	Export	Nad. saldo	Import	Export	Nad. saldo
T.N.G.	in £A	4 791 799	4 234 978	556 821	6 186 669	5 436 617	750 052
	in f	40 730 292	35 997 313	4 732 979	52 586 687	46 211 245	6 375 442
T.P.	in £A	4 684 028	1 202 694	3 481 334	4 642 988	1 923 289	2 719 699
	in f	39 814 238	10 222 899	29 591 339	39 465 398	16 437 957	23 117 442
A.N.G.	in £A	9 475 827	5 437 672 <sup>1</sup>	4 038 155	10 829 657	7 359 906 <sup>1</sup>	3 469 751
	in f	80 544 530	46 220 212	34 324 318	92 052 086	62 559 202	29 492 884

De getallen voor import en export bij N.N.G. en die in de onderste regel van A.N.G. geven samen een en leveren voor onze burens voor de jaren '50-'51, '51-'52 en '52-'53 de cijfers van . . . . .

<sup>1</sup> Exclusief her-export van Amerikaanse legervoorraden.    <sup>2</sup> Voor 't eerst een daling, na stijging sinds '46-'47.

Gebied	Valuta	1951-1952			1952-1953 (voorlopig)		
		Import	Export	Nad. saldo	Import	Export	Saldo
T.N.G.	in £A	8 154 102	6 517 881	1 636 221	7 175 612	8 491 396	+ 1 315 784
	in f	69 309 867	55 401 988	13 907 878	60 992 702	72 176 866	+ 11 184 164
T.P.	in £A	5 858 223	2 376 165 <sup>1</sup>	3 482 058	4 895 869	2 322 905 <sup>1</sup>	- 2 572 964
	in f	49 794 895	20 197 402	29 597 493	41 614 886	19 744 692	- 21 870 194
A.N.G.	in £A	14 012 325	8 894 046	5 118 279	12 071 481 <sup>2</sup>	10 814 301 <sup>1</sup>	- 1 257 180
	in f	119 104 762	75 599 390	43 505 372	102 607 588	91 921 558	- 10 686 030

benadering van het handelsvolume van N.N.G. in 1951, 1952 en 1953

nml. ca f 60 000 000,— resp. ruim f 73 000 000,— en ca f 90 000 000,—  
ca f 155 000 000,— ,, ca f 195 000 000,— ,, ,, f 194 000 000,—

In tegenstelling met A.N.G. wordt in N.N.G. <sup>1</sup> *inkomstenbelasting* (overgangsbelasting) geheven van natuurlijke personen, die op Nieuw Guinea wonen. Het bedrag is bij een zuiver inkomen van f 6000 ca f 822,—, bij f 9000,— f 1452,—, bij f 12 000 ca f 2200,— enz. De belasting is progressief en voor Papoea-inkomens laag. (A.N.G. heft *geen* belasting van deze soort bij de Papoea's.) Bij f 1000,— à f 1100,— is zij bij ons b.v. f 50,— <sup>2</sup>. *Loonbelasting* wordt geheven van ca 35 000 personen ten bedrage van 5 % voor lonen onder f 4800,— per jaar (hieronder vallen alle inheemsden) en het bedrag is 10 % bij lonen onder de f 12 000 per jaar. Van hogere bedragen en van tantièmes en gratificaties wordt 15 % geheven. Ook deze *loonbelasting bestaat niet in A.N.G. Evenmin de vermogensbelasting*, die geheven wordt van personen, ook zulke, werkende in bedrijven, die op Nieuw Guinea onroerend goed bezitten dan wel een hypothecaire vordering daarop hebben of daar een bedrijf uitoefenen. De belasting wordt alleen geheven van bedragen boven f 25 000 en belooft f 2,50 per f 1000,— daarboven en iets meer voor zeer hoge vermogens. Er komen nog 50 procenten bij.

De *vennootschapsbelasting* is een winstbelasting voor naamloze vennootschappen, verenigingen, inclus. coöperatieve, enz. Zij bedraagt 10 % van de winst met 300 procenten, dus 40 % <sup>3</sup>. De bekendste vennootschap op N.G. is de N.N.G.P.M., die nog geen winst maakt bij haar pioniersarbeid en dus nog niet deze belasting betaalt. *A.N.G. kent geen business tax en geen accijnzen*. Noch de kolonie, noch het federale gouvernement heffen zulke belastingen. Op de goudindustrie drukt een "royalty" van 5 % op het geëxporteerde goud en er is ook een royalty op hout, die echter ook bij locale consumptie betaald wordt.

Voor de oorlog kende men in N.N.G. de belasting *in natura*. De importhandel was toen van veel minder belang dan nu en de geldcirculatie kleiner. Waar het bestuur geen grotere openbare werken liet uitvoeren en aldus geld onder de bevolking bracht, en in streken waar de N.N.G.P.M. geen invloed uitoefende, dus in alle meer afgelegen gebieden, was de belasting *in natura* een gemakkelijke inningsvorm. De binnenlanden leveren, wat de verkoopbare producten betreft, voornamelijk copal en de ontvangen hoeveelheden werden dan door het Bestuur via de Chinezen aan de kust te gelde gemaakt. A.N.G. heeft nooit belasting *in natura* gekend.

De oudste belastingen zijn die, welke het Sultanaat van Tidore hief in de Compagniestijd. Zij werden voldaan in slaven.

De *indirecte* belastingen zijn de zwaarste, en drukken op alle categorieën der bevolking (zie pag. 477, douanerechten, accijnzen). Zij bedragen het dubbele van de totale directe belastingen (in 1952 11,3 miljoen tegenover 5,4 miljoen).

<sup>1</sup> Lit. 26, 1937. Ook op de Britse Solomoneilanden (nabij A.N.G.) heft men inkomstenbelasting.

<sup>2</sup> In Suriname is de belasting voor f 1000,— ca. f 10,—. Zie Lit. 1. Zij zal echter verhoogd worden vanwege de uitgaven, nodig voor het 10-jarenplan, o.a. voor overheidsparticipaties.

Loonbelasting is onbekend in Suriname.

<sup>3</sup> In Suriname bedraagt de vennootschapsbelasting 20 % voor een netto-winst van maximaal f 100 000,— en stijgt tot 30 % bij winst boven f 1 miljoen.

In de meeste afhankelijke gebieden in Afrika en de Zuid-Pacific vormen de douanerechten een veel hoger percentage van het totaal dan bij ons. Dit geldt ook voor de meeste „trust“-gebieden, waar de salarissen onbelast blijven <sup>1</sup>.

*Postpakkettenverkeer.* Dit is zeer belangrijk. Het bestaat uit geschenkzendingen of aangekochte zaken en heeft vooral ten doel door middel van relaties in Nederland schaarse artikelen te verkrijgen, zoals schoenen, textiel enz. De betaling is gemakkelijk, omdat aan particulieren transfer naar Nederland van maximaal f 2 000,— per persoon per maand toegestaan is. Ofschoon de schaarste sinds 1950 elk jaar minder is geworden, neemt de invoer van postpakketten toe. Dit houdt o.a. verband met de toename van het aantal Europeanen, dat in 1951 9869 en in 1952 12 224 bedroeg en het ontbreken van kleine industrie.

Van de Nederlandse P.T.T.-dienst werd de mededeling ontvangen, dat de invoerwaarde van postpakketten in 1950 f 201 525,— was (geschat).

In 1951 was het cijfer f 285 850,—, in 1952 f 357 225,— en in 1953 f 515 000,—. Het aantal ingevoerde pakketten was in de laatste 4 jaren resp. 7860, 11 263, 14 148 en 20 169.

Verreweg de meeste pakketten kwamen uit Nederland en voorts een klein aantal uit de V.S. Momenteel is alleen pakketteninvoer uit Nederland en de V.S. toegelaten.

De bovenstaande cijfers omvatten bij uitzondering ook de invoer voor het personeel van N.N.G.P.M., K.L. en K.M.

Sinds 1952 geeft de officiële N.G.-statistiek ook de postpakketteninvoer. Het cijfer is ca f 70 000,— lager dan het hierboven medegedeelde en omvat blijkbaar, als alle Gouvernements-statistieken, niet de drie bovengenoemde groepen. Men betreurt het op N.G. zeer, dat de uitvoer van postpakketten nog niet mogelijk is. Vele verbeteringen stuiten af op nijpend personeelsgebrek.

*Luchtvrachtvervoer naar Nieuw Guënea.* Het luchtvervoer naar dit land is in de laatste jaren zeer toegenomen. Dit vervoer biedt de mogelijkheid om belangrijke en urgente zendingen een snelle en veilige overkomst te waarborgen. De afstand *Amsterdam-Biak* (16 000 km) wordt in 69 uur afgelegd. en er zijn 3 diensten per week.

De K.L.M. onderhoudt een wekelijkse dienst Amsterdam-Biak-Sydney v.v. Deze maatschappij vervoerde in 1952 ± 10 000 kg goederen van Amsterdam en (of) Sydney naar N.N.G. <sup>2</sup> o.a. bestaande uit *medicijnen, vacci es, instrumenten, radio's, brillen, horloges, machineonderdelen o.a. van tractoren, elektrische apparatuur, kleding, voedsel, couranten, tijdschriften en films.* In Afrika vervoert de K.L.M. ook kleding (dure), nylonartikelen, allerlei monsters, zaden, e.d. op haar vrachtdienst Amsterdam-Johannesburg.

Vanuit Nieuw Guënea worden onder meer *krokodillenbuiden* vervoerd naar Nederland. Van *Afrika* vervoert de K.L.M. ook reptielhuiden naar Europa (uit Nigeria), voorts Persianerbont van Karakulschapen (uit Z. Afrika).

Het vrachttarief Amsterdam-Biak bedroeg kort geleden voor zendingen beneden 45 kg (100 lbs) f 16,89 per kg en voor zendingen boven 45 kg f 12,67 per kg. Voor het vervoer van Biak naar de uiteindelijke bestemming in Nieuw Guënea worden lage locale tarieven berekend. Het tarief van Biak naar Amsterdam is lager dan het omgekeerde (resp. f 11,26 en f 8,45 per kg).

De maandelijkse luchtlijn Lae-Madang-Wewak-Hollandia, die pas geopend is voor passagiersvervoer, belooft nog niet tot enig goederenvervoer te zullen leiden.

*Groente en fruit* zijn af en toe op Nieuw Guënea ingevoerd uit Australië hetzij met K.L.M.-vliegtuigen, hetzij met de vliegtuigen van een Australische maatschappij, die vroeger verlofgangers van de N.N.G.P.M. naar Australië bracht. De groenteschaarste op N.G. is zo algemeen bekend, dat ook de kleine één- of twee-motorige vliegtuigjes, die op de Australische noordkust vliegen, af en toe groente aanbrachten te Hollandia.

Op den duur zal het luchtvervoer ook voor de binnenlanden van N.N.G. een rol spelen. Er is een klein begin bij de Wisselmeren. Australisch Nieuw Guënea is heel wat verder.

In *Frans Equatoriaal-Afrika* is het afgelegen *Tsaadgebied*, wat bevoorrading en afvoer van zijn producten betreft, grotendeels op luchttransport aangewezen. Per Frans vliegtuig wordt *vers vlees regelmatig uit dit district naar Brazzaville ald Congo vervoerd; dit vlees evenals geperste balen katoen en gedroogde huiden worden soms in dezelfde richting als retourvracht medegegeven aan de vliegtuigen, die deze streek vanuit de havenplaatsen met diverse handelsartikelen, machines en soms cement bevoorraden.* In Frans West-Afrika werden

<sup>1</sup> Volgens Lit. 50, blz. 19, klagen de kleine bedrijven op N.N.G. over de te hoge inkomstenbelasting.

<sup>2</sup> In 1953 was het ruim 5000 kg. Groter is het pasbegonnen interne vrachtvervoer per K.L.M. op N.N.G., dat van medio 1953 tot medio 1954 naar schatting ruim 60 000 kg bedragen zal.



in 1953 11 500 ton goederen door de lucht vervoerd. Hierbij waren 60 ton boorbuizen en machines voor de ijzermijnen van Fort Gouraud in de Sahara, en ook boormateriaal voor waterputten in de Nigerkolonie.

Door het vliegtuig is het transport van de havenplaatsen naar het Tsaadgebied, dat vroeger met diverse kostbare manipulaties via spoorwegen, riviertransport en vervoer over de slechte wegen over een afstand van 1300 km volbracht moest worden, teruggebracht tot een direct vervoer van één of twee dagen per vrachtvliegtuig.

Voor de Franse Nigerkolonie, ten westen van het Tsaad-meer, verwacht men een dergelijke evolutie.

Kopererts van Akjout in Mauretanië vervoert men voor 20 frs c.f.a. = f 0.71 per ton km van uit dit Saharagebied naar het 700 km verwijderde Dakar met Breguet-vrachtvliegtuigen van 15 ton laadvermogen.

Arbeidersvervoer van de Franse Soedan naar de Ivoorkust heeft ook dikwijls plaats per vliegtuig.

Het luchtvervoer 'n A.O.F. nam in het laatste jaar 1952-'53 met 114% toe. Bij de lading zag men veel vrachtauto's en ook betonmolens, scrapers, helicopters, bulldozeronderdelen. Zie voor deze luchtimport Lit. 44a van hoofdstuk Industrie.

#### OPMERKINGEN OVER SCHEEPVAART

(Zie verder het desbetreffende hoofdstuk)

In 1935 schreef Resident Haga: „Thans wordt . . . . Nieuw Guinea in verschillende opzichten verhinderd gebruik te maken van haar ligging in de Pacific en wordt haar ontwikkeling, tegen de natuurlijke loop der dingen in, geleid en gedreven in Westelijke richting”. Het beeld is nu geheel veranderd, Makassar is als onvermijdbare overlaad-haven vervallen. Dezelfde *lijnboten van de Maatschappij Nederland* en de *Rotterdamse Lloyd*, die vroeger niet oostelijker gingen dan Makassar, doen thans ook *Sorong en Hollandia* aan<sup>1</sup>; in het algemeen is er elke 5 weken een afvaart.

De door de K.P.M. op de verschillende havens en reden<sup>2</sup> ingeladen *uitvoer*-artikelen zouden nu eventueel te Sorong en vooral te Hollandia in de Nederlandse lijnboten overgeladen kunnen worden. Dit is echter niet het geval. De zogenaamde lijnboten zijn echte “tramps” (wilde-vaart-boten) en meestal is, als zij te Hollandia liggen, nog niet eens bekend of zij binnen een redelijke tijd, na inname van retourlading in Indonesië, Australië of andere landen, in Nederland teruggekeerd zullen zijn. Als de Djakarta-vrachten-conferentie de in N.N.G. maar in geringe mate beladen schepen nog naar vele andere havens dirigeert, omdat daar wel voldoende lading ligt, blijven zij wel zeer lang onderweg. *Uitvoer*goederen van vrijwel alle havens scheepte men tot voor kort eerst over op de K.P.M.-lijn 4, van Sorong over Makassar en Java naar Singapore, waarbij de tweede overlading te Makassar of Singapore (naar keuze) plaats had. Meestal koos men Singapore, waar veel minder diefstal voorkomt. Lijn 4 is thans vervallen (zie onder).

Als gezegd heeft alle *invoer* grotendeels plaats met de rechtstreeks van Nederland komende oceaانبoten, welke op hun heenreis Indonesië niet aandoen, zodat de

<sup>1</sup> Sinds kort ook Manokwari, nu hier een scheepswerf in aanbouw is. Steenkool werd in 1952 en 1953 veel aangedaan, wijl de N.N.G.P.M. zich daar toen vestigde. Men overweegt, de moeilijke overlading te Sorong door Manokwari te vervangen.

<sup>2</sup> Zie tabel XII en XIIIc in afd. III van dit hoofdstuk.

daar vroeger veel voorgekomen diefstallen van voor N.G. bestemde goederen niet meer plaats hebben.

Wat niet voor Sorong of Hollandia bestemd is moet worden overgeladen op de N.G.-kustlijnen 80 en 81 der K.P.M. Om het voordeel der doorvrachttarieven te benutten, die lager zijn dan de som van de lijnbootvracht tot een dezer twee havens plus de kustvracht der K.P.M. (tot alle andere havens dan Sorong en Hollandia), mag men echter alleen overladen via een *entrepôt-loods*, die onder gouvernementstoezicht staat. Zo'n loods ontbreekt te Sorong, zodat ook goederen voor b.v. Fakfak en Merauke eerst naar Hollandia moeten worden gezonden. Het is te hopen, dat Sorong spoedig *entrepôt*-opslag-capaciteit krijgt, zodat deze omweg kan worden vermeden.

De K.P.M. voer tot voor kort van Sorong tweemaal per maand om de Noord naar Hollandia (lijn 80) en eenmaal per maand om de Zuid naar Merauke (lijn 81). Deze diensten sloten te Sorong aan op lijn 4 der K.P.M. (Sorong-Indonesië-Singapore) en geschieden tot nu toe met één schip. Zij worden sinds 1954 met drie zogenaamde Ba-schepen van 1300 brt uitgevoerd (Barito, enz.)

Er is thans een lijn 80, die eenmaal per 4 weken vaart van Singapore (via Timor-Dilly) naar Sorong en dan na herhaald aandoen van alle Noordkusthavens tot en met Hollandia te Sorong terugkeert. Wat voor de Zuidkust van Nieuw Guinea uit Singapore is gekomen wordt te Sorong van lijn 80 overgeladen op lijn 81. Deze lijn 81 vaart thans van Sorong naar alle Zuidkust-havens tot en met Merauke en de export der Zuidkust gaat ten slotte met deze lijn 81 via Sorong (en Timor-Dilly) naar Singapore. In Sorong worden de export-producten der Noordkust van lijn 80 op deze lijn 81 overgeladen.

De K.P.M. loopt vele havens vast aan en andere facultatief, n.l. voor ladingen van minstens 50 ton, doch ook voor minder als er tevens invoergoederen te lossen zijn. Intussen was er vaak gebrek aan tijd om alles te laden, b.v. te Merauke, en aan overscheepfaciliteiten, b.v. te Sorong. Alsdan bleven vaak grote quanta copra te Merauke en hout te Sorong liggen (in het laatste geval omdat de toenmalige lijn 4 niet kon wachten), wat op de aanvoer voor export door bevolking en Chinezen ontmoedigend werkte. Bovengenoemd tijdsgebrek lag aan de omstandigheid, dat de Nieuw Guinea kustlijnen der K.P.M. (80 en 81) vroeger nooit de aansluiting op de lijn 4 (Sorong-Singapore) te Sorong mochten missen. De lijnboten vanaf Nederland varen elke maand en hebben afmetingen tot ca 10 000 brt.

Voor kleinere ladingen, die de K.P.M. niet af kan halen, dienen drie *kustscheepjes* (de z.g. "coasters"), die 80 brt meten en 50 ton laadvermogen hebben. Zij worden sinds 1954 door een particulier met een garantie van het gouvernement geëxploiteerd, namelijk 1 met Merauke als thuishaven en 2 op de Noordkust (Geelvinkbaai en Sorong). Er bestonden plannen om nog een 300 tons "coaster" aan te schaffen, doch nu de K.P.M. besloot in 1954 het kustvervoer intensiever te gaan verzorgen, is deze coaster denkkelijk onnodig.

Enkele goederen worden met *gecharterde schepen* aangevoerd zoals hout uit Indonesië. Oude metalen (scrap) gaan met dergelijke schepen naar Japan en ook West N.G. verzond tweemaal 500 m<sup>3</sup> ijzerhout per charterschip naar Z.-Afrika. A.N.G. chartert Bank Line-schepen voor copra-export. De Japanse schepen zullen daar ook wel spoedig terugkeren.

De op N.N.G. aankomende lading arriveerde in de aanvang uitsluitend met lijn 4 (Singapore-Java-Makassar-Sorong), waarbij tot 1952 in Indonesië vele diefstallen plaats hadden. Een der redenen, dat het niet anders geregeld kon worden, was het volslagen gebrek aan loskoelies op Nieuw Guinea. Men moest toen Makassar aandoen, om zulke arbeiders aan boord te nemen. Later namen Nederlandse lijnboten, die ten dele Indonesië niet aandeden, vrijwel alle vervoer naar Nieuw Guinea over. Daarbij is nu Hollandia de overscheephaven, omdat daar een doorvoeropslagloods is. Voor de uitvoer geldt dit, als boven gezegd, niet.

In de paragraaf over herkomstlanden is onder *Hongkong* gesproken over het nut ener scheepvaartverbinding. Als de *Oost-Azië-Australië lijnen*, die alle A.N.G. aandoen, zowel heen (copra, copal, enz.) als terug (machinerieën, meel, vlees, boter, eieren, fruit enz.) lading van of voor N.N.G. konden krijgen, zouden in een verdere toekomst ook N.N.G.-havens kunnen worden aangelopen. Alsdan zou invoer uit Hongkong en, beter nog, uit Australië mogelijk worden<sup>1</sup>. Daarvoor is echter telkens een lading van minstens 200 ton als "inducement" nodig en daarvan is voorlopig geen sprake.

Zoals ook in het hoofdstuk Scheepvaart wordt opgemerkt, heeft N.N.G. behoefte aan een speciaal voor *houtvervoer* (lange ronde of vierkant bekapte stammen) geschikte boot. Vooral lange ijzerhoutpalen voor elektrische leidingen zijn moeilijk te vervoeren.

*Opslagruimte en koelruimte.* De haven Sorong-Doom is de stapelplaats voor de Zuid, waar de invoergoederen, voor de zuidkust bestemd, uit de lijnboten op de K.P.M.-schepen worden overgeladen. Het ook door de lijnboten aangedane Hollandia is stapelplaats voor de noordkust.

Het tekort aan pakhuizen heeft, evenals het tekort aan steigers, vooral in het verleden belet, dat voldoende hoeveelheden goederen konden worden ingevoerd. Medio 1951 was de opslag te Sorong nog zo slecht, dat de goederen van de Nieuw Guinea-kust niet tijdig uit de locale K.P.M.-boot op de naar Singapore varende K.P.M.-boot van lijn 4 konden worden overgeladen. Het gaat steeds door middel van zgn. „tenderen”. Dit werd ook nog belemmerd door arbeidersgebrek. De goederen moesten

<sup>1</sup> De lijnen zijn de combinatie der Australian Oriental Line en de China Navigation Co. Ltd, wier 4 schepen met Chinese namen Rabaul of P. Moresby aandoen. Er is ook sinds kort een *scheepsverbinding tussen N.N.G. en Australië*, event. via A.N.G. Deze zou gelegenheid bieden om allerlei Australische goederen in N.N.G. te importeren, als meel en vlees, en wellicht kunnen uit ons gebied allerlei goederen als textiel en schoenen, naar A.N.G. geherexporteerd worden. Die artikelen zijn nl. in Australië vrij duur en er komt nog een relatief hoge vracht naar A.N.G. bovenop. A.N.G. zou ons hier kunnen leveren. Men voelt op N.N.G. meer voor relaties met Australië dan met Hongkong. Meelinvoer uit Australië zou ons dollars besparen.

Medio 1954 begon n.l. de *Zuid-Pacifische Lijn* van de Java-China-Paketaart (Royal Inter-ocean Lines) met een zeswekelijkse dienst Singapore—Djakarta—Sydney—Melbourne—Sydney—Brisbane—Hollandia—Sorong—Sandakan—Bangkok—Singapore. Deze lijnen zouden ook N.N.G. en A.N.G. onderling kunnen verbinden, want A.N.G. kan bij voldoende ladingaanbod worden aangelopen.

De verbinding A.N.G.—Australië wordt onderhouden door de Burns Philp Line en de New Guinea Australia Line (beide met hoofdkantoor te Sydney).

dan achterblijven, omdat lijn 4 een vast schema volgde, en zo was er meer opslagcapaciteit nodig dan normaal, terwijl de werkelijkheid ver onder normaal was. In 1950 is het voorgekomen, dat een partij rijst te Sorong, welke aan regeninslag bloot stond, tijdelijk naar Biak moest worden overgebracht.

Het Jaarverslag van het Gouvernement voor de V.N. spreekt bij het jaar 1951 nog over de moeilijke pakhuisituatie en de onmogelijkheid om de zo wenselijke voorraden te scheppen voor essentiële artikelen als rijst, meel, vetten, melk, vleesconserven, suiker, zout. Toch werd in dat jaar de overdekte opslagcapaciteit te Hollandia met 60% vermeerderd.

Het Jaarverslag over 1952 geeft een *lijst van opslagcapaciteit aan de waterkant* in m<sup>2</sup>, overdekt respectievelijk open. Hollandia had ca 3000 m<sup>2</sup> overdekt; Biak 1100 m<sup>2</sup>; Sorong 560 m<sup>2</sup> en Merauke 400 m<sup>2</sup>; Sorong en Merauke hebben <sup>1)</sup> te weinig gouvernement-opslaggelegenheden, die aan particulieren verhuurd kan worden, Sarmi en Fakfak in het geheel niet. Op Sorong-Doom hebben de K.P.M. en het Gouvernement praktisch geen pakhuisruimte, de Nigimij echter wel. Op Biak is alle gouvernement-ruimte aan de Nigimij verhuurd en is geen gouvernement-opslag beschikbaar voor andere handelaars.

De *Nigimij heeft grote loodsen te Hollandia en Sorong* gebouwd, doch aldaar is geen andere gouvernement-opslagruimte voor Europese particulieren beschikbaar. Te Seroei is geen gebrek aan pakhuizen. De Chinezen op Nieuw Guinea beschikken soms over vrij veel opslag. In het Jaarverslag van de N.V. Hagemeyer over 1952 wordt nog vermeld, dat de opslag der voorraden op Nieuw Guinea de Nigimij nog steeds grote zorgen baarde en dat belangrijke bedragen voor verbetering nodig zijn.

De *koelruimte* op Nieuw Guinea is steeds gouvernementseigendom en ten dele uitsluitend van Leger en Marine. Zij is meestal te klein en dan zijn er geen importmogelijkheden voor vlees en eieren, wat nu alléén te Hollandia kan. Merauke heeft geen koelruimte, de K.P.M. alleen voor eigen gebruik en dus praktisch ook niet <sup>2)</sup>. Leger en Marine hebben eigen koelruimten, de N.N.G.P.M. ook.

*Scheepsvrachttarieven* <sup>3)</sup>. Wij zullen hierachter de voornaamste van deze vrachten mededelen. In het begin van 1953 werden zij met 25 à 30% *verlaagd*, althans tussen Europa en de N.G.-havens. Volgens velen zijn zij thans redelijk. De laatste verlaging viel de betrokken maatschappijen het moeilijkst voor hout en copra, en bij hout is het niet mogelijk gebleken een gelijk tarief voor alle N.G.-havens in te voeren. De vracht van de K.P.M. als eerste vervoerder speelt bij dit artikel een te grote rol. Wat de copra betreft zijn de op de verschillende havens aangeboden hoeveelheden, zelfs te Merauke, te klein voor zogenaamd "bulk"vervoer, dat alleen plaats kan hebben als grote ruimen van ca 1000 à 2000 ton geheel gevuld kunnen worden. Vandaar dat alle copra-vervoer in zakken plaats heeft, en deze gaan bij overladingen op de lijnboten als zodanig naar Europa door. Alleen wanneer de lijnboten, dus die van de maatschappijen Nederland, Lloyd, enzovoorts, de copra weghalen van de veel grotere stapelhavens Celebes en de Noord-Molukken, gaat de copra onverpakt in de ruimen.

Bij rechtstreekse bevrachting van goederen in Nederland naar de verschillende N.G.-havens en vice versa, wordt geen locale vracht meer aan de verladers in rekening gebracht door de K.P.M. bij overscheep der goederen ex entrepot te Hollandia. Te Sorong is nog geen entrepot-pakhuis door het gouvernement gebouwd en bij overscheep aldaar via particuliere pakhuizen vervalt het voordeel van de lagere doorvracht en moet de som van oceaانvracht en locale K.P.M.-vracht worden betaald.

Wij geven hieronder de nieuwe doorvrachttarieven.

*Doorvrachten, vastgesteld door de Djakarta Vrachten Conferentie (D).V.C.)* van Nieuw Guinea naar Europa (basishavens) d.w.z. een grote groep vanaf Liverpool en Hamburg in het noordwesten tot Napels, Triëst, Port Saïd en Suez in het zuidoosten van Europa, vroeger met tenderen te Sorong en met overscheep te Makassar, op 2/2/1953 ingegaan (nu met overladen te Singapore).

De meeste goederen bereiken Europa eerst na tweemaal overladen, eerst te Hollandia of Sorong en later te Makassar of Singapore; alleen de zgn. scrap (oude metalen) bereikt Europa direct.

*De invoering van deze lage doorvrachttarieven bewerkte op de gehele kust van Nieuw Guinea een prijsdaling der invoerartikelen en eveneens een stijging van de uitvoerprijzen, d.w.z. van de opkooprijzen der export-producten. Het gouvernement heeft deze prijsregulering doorgezet tot aan de Wisselmeren. Het daarvoor nodige subsidie is voorlopig nog geen hoge post voor het Bestuur.*

<sup>1)</sup> Hier heeft de Nigimij eigen opslag en te Manokwari en Merauke bouwt zij deze.

<sup>2)</sup> De in 1954 ingelegde K.P.M. schepen („Barito”, enz.) beschikken thans over een beperkte ruimte voor koel/vriescamer lading.

<sup>3)</sup> Vgl. Hoofdstuk „Scheepvaart”.

Van	Artikel	Per ton of m <sup>3</sup> W = ton M = m <sup>3</sup>	Doorvracht naar Europese basishavens	
			Vanaf 2/2/53 nieuwe tarief <sup>1</sup>	Oude tarief
(Optelsom van vrachten bij K.P.M. en Nederlands of Rott. Lloyd + over- schoep kosten te Makassar; bij over- laden te Singapore deze cijfers met f 25,— te verhogen)				
Noord Nieuw Guinea-havens ten oosten van Sorong naar Eur. basis- havens	a. Muskaatnoten (in zakken) . . . . .	W	f 242,— <sup>1</sup>	f 300,—
	b. Foelie (in zakken) . . . . .	W	358,—	445,—
	Foelie (in kisten) . . . . .	M <sup>3</sup>	127,—	157,—
	Ledige cylinders (drums) netto	W	81,—	97,50
	Archides (gepeld) . . . . .	W	140,—	167,50
	c. Paarmoerschelpen (in zakken) . . . . .	W	253,—	312,—
	Paarmoerschelpen (in kisten) . . . . .	M <sup>3</sup>	152,—	184,—
	d. Trocaschelpen (in zakken) . . . . .	W	243,—	296,—
	Trocaschelpen (in kisten) . . . . .	M <sup>3</sup>	147,—	176,—
	Massoobast . . . . .	M <sup>3</sup>	97,—	115,—
Artikelen n.a.g. (alle andere) . . . . .	M <sup>3</sup> /W	180,—	226,—	
Zuid Nieuw Guinea-havens ten oosten van Sorong naar Eur. basis- havens	a. Muskaatnoten (in zakken) . . . . .	W	239,—	296,—
	b. Foelie (in zakken) . . . . .	W	355,—	439,—
	Foelie (in kisten) . . . . .	M <sup>3</sup>	126,—	155,—
	Ledige cylinders (drums) . . . . .	W	80,—	94,—
	c. Paarmoerschelpen (in zakken) . . . . .	W	250,—	308,—
	Paarmoerschelpen (in kisten) . . . . .	M <sup>3</sup>	150,—	182,—
	d. Trocaschelpen (in zakken) . . . . .	W	241,—	293,—
	Trocaschelpen (in kisten) . . . . .	M <sup>3</sup>	146,—	175,—
	Massoobast . . . . .	M <sup>3</sup>	95,—	113,—
	Artikelen n.a.g. (alle soorten) . . . . .	M <sup>3</sup> /W	178,—	223,—
Noord- en Zuid- Nieuw Guinea	e. Gom, copal en damar (in zakken)	W	159,—	194,—
	Rotan . . . . .	W	263,—	334,—
	f. Copra (wegens de kleine quanta in zakken) . . . . .	W	127,50	154,—
	g. Hout, wild; Hollandia en Sorong	M <sup>3</sup>	104,—	128,—
	Overige havens . . . . .	M <sup>3</sup>	114,—	128,—

W = Wichtvracht, berekent men per 1000 kg; M = Maatvracht per 1,— m<sup>3</sup>. De ouderwijze „last”maat heeft men gelukkig afgeschaft.

Bovenop deze vrachten komt f 1,75 kapiteinspremie p. ton of p. m<sup>3</sup><sup>1</sup>. Bij contract met Vrachten Conferentie 10% uitgesteld, dan wel 9½% direct rabat.

Wanneer op verzoek van afschepers *overschoep te Singapore* plaats vindt, in plaats van te Makassar, zijn de doorvrachten te verhogen met f 25,— per vracht-eenheid (ton of m<sup>3</sup>)<sup>2</sup>.

Voor de bevolkingsproducten variëren dus de vrachten van een N.N.G.—K.P.M.-haven tot een Europa-haven tussen f 150,— en f 250,— p. m<sup>3</sup> of ton.

De hierboven opgegeven vrachten zullen zich natuurlijk af en toe met de conjunctuur op de internationale vrachtenmarkt wijzigen, doch zij waren, zoals overal ter wereld na de oorlog veel hoger dan daarvoor. De copalvracht op een doorvoer-connossement van Nieuw Guinea naar Europa was in Mei 1937 ca f 50,— per ton; zij bedroeg na de oorlog tot Februari 1953 f 194,— per ton (in zakken) en sindsdien f 159,— per ton.

<sup>1</sup> In deze kolom zijn alle vrachten met f 2,— verhoogd, terwijl ondergenoemde kapiteinspremie afgeschaft werd.

<sup>2</sup> Sinds kort heeft alle verscheping te Singapore plaats (zie hierboven).

Ook de *assurantie-premies* voor verzekering van de lading zijn veel hoger dan voor de oorlog, met name bij de gehele uitvoer en bij het vervoer naar Europa via Indonesische havens (3%). Bij direct vervoer zonder aandoen van Indonesië, zoals bij de invoer geschiedt, bedragen zij meest 1 à 2% (voor machines e.d. ½% en voor glas en aardewerk 3 ½ à 5%). Momenteel worden al deze premies weer iets verlaagd, nu er een verbinding Sorong-Singapore is gekomen, die geen Indonesische haven aandoet.

Voor vervoer van Nederland naar Nieuw Guinea (alle havens) bleef het vrachttarief ongewijzigd als volgt, per ton of m<sup>3</sup> te belasten, ter keuze van de vervoerder:

Consumptie-goederen ca f 149,—	+ 10%	} (omvat bijna alle goederen); } tijdelijke toeslag.
Meubelen, n.a.g. . . ca 149,—	+ 10%	
Planken en balken . ca 99,—	+ 10%	
Cement . . . . . ca 79,—		

Bovenstaande noteringen zijn incl. 10% rabat, dat bij afrekening aan het einde van het jaar afgetrokken wordt.

Er zijn ook nog *locale K.P.M.-vrachtprijzen* voor vervoer langs de N.G.-kust voor exportproducten van de verschillende afscheephavens naar Sorong. Deze vinden thans geen toepassing meer bij verscheping met doorvoerconnossement van een willekeurige K.P.M.-haven naar Europa. Zij vinden echter wél toepassing, als men te Sorong de aldaar vanuit de verschillende afscheepplaatsen samengebrachte producten wil sorteren.

Omdat de locale vracht van de K.P.M. plus de lijnbootvracht een hoger bedrag uitmaakt dan dat van het doorvrachttarief, komt het ons voor, dat men de sortering op een centraal punt, zoals Sorong, weinig meer zal toepassen. Dit is te betreuren, want zij is op Nieuw Guinea altijd gebrekkig geweest en zal des te onvolmaakter blijven, als men vanwege het vrachtvoordeel genoodzaakt is in al de verschillende afscheephavens kleine sorteerbeidijfjes te stichten. Het wordt dan veel moeilijker daarvoor het dan veel grotere aantal competente duurdere krachten aan te trekken.

De bovengenoemde *doorvrachttarieven* zijn ingevoerd, nadat gebleken was, dat er te Hollandia voldoende governements- en andere opslagcapaciteit aanwezig was voor het via èntrepot overladen van de uitvoer- en invoerartikelen van de K.P.M.-boten op de lijnboten en omgekeerd. Sorong is nog geen overslaghaven, bij gebrek aan opslagcapaciteit. De zuidkusthavens moeten dus bediend worden via de lange omweg over Hollandia.

De vrachten van Australië naar A.N.G. werden steeds hoog genoemd. In Maart 1954 zijn zij, op aandrang der Regering, verlaagd voor cement (met 3 sh. per zak), voor bier met 1 d. per fles, voorts voor zakken, vis- en vleesconserven, dakijzer, suiker en auto's en wel tot resp. 150s = 7½ £A per ton voor bier, zakken, vis- en vleesconserven, tot 8 £A voor dakijzer, suiker en auto's en tot £A 6½ voor cement, alles gerekend tot P. Moresby of Samarai.

*Pasars* (markten). Deze vergemakkelijken de bevoorrading van de bevolking in Indonesië en andere landen. Op N.G. zijn zij helaas zeldzaam. Wij noemen de wekelijkse groente-pasar op Seroei, waar ook vis en gevlochten dozen (kabila's) verkocht worden, alsmede de wekelijkse markten te Manokwari en Biak. De prijzen op deze pasars zijn veel lager dan in de toko's. Ongeveer 10% van de bijna 400 000 Papoea's in het Nederlandse deel is regelmatig betrokken in het goederen- en geldverkeer en alleen uit deze groep komen de pasarbezoekers. A.N.G. kent vele pasars (nasive markets), waar ook Europeanen kopen.

## KOOPKRACHT VAN INHEEMSEN, BUDGETONDERZOEK, SPAARGELDEN, SCHAARSE ARTIKELEN

Voorzover de inheemsen leven van verkoop van uitvoerproducten, stijgt hun inkomen en hun koopkracht bij hogere wereldmarktprijzen. Wij beschouwen echter hier de loonarbeider.

Het *gemiddeld maandloon* van arbeiders bij gouvernement of particulieren, dat men op N.N.G. in de hand betaalt per maand bedroeg over 1952 en 1953 <sup>1</sup>:

<sup>1</sup> Lit. 26. Deze cijfers zijn een aanvulling van die in hoofdstuk Arbeid in deel I. Vergelijk ook de paragraaf Lonen in hoofdstuk Industrie.

voor werklieden (ongeschoolde) . . . . .	f 25,— à f 30,—	<sup>1</sup>
voor fabrieksarbeiders . . . . .	40,—,	<sup>1</sup>
voor mandoers (ploegbazen) . . . . .	40,— en	<sup>1</sup>
voor klerken . . . . .	65,—.	<sup>1</sup>

Voor meer details zie men de hoofdstukken Arbeid en Industrie. In dit loon is niet begrepen vrije kosten inwoning en vrije geneeskundige behandeling; voedingkosten per hoofd f 42,— tot f 117,—, dus gemiddeld ca f 80,— per maand. De gegevens over het werkelijk inkomen van Papoea's zijn schaars. Loonarbeiders vullen hun inkomen vaak aan met een groente- of fruittuin, of met visvangst.

In A.N.G. is het loon van de ongeschoolde werkmán, incl. voeding enz. als boven, per maand £A 6 (ultimo 1949)<sup>2</sup> = f 51,— tegen bij ons f 25,— à f 30,— + f 80,— gemiddeld in de vorm van voeding.

*Budgetonderzoek.* Voor jonge ongetrouwde Indische Nederlanders wordt in N.N.G. bij gouvernementdiensten f 200,— per maand voldoende geacht, althans in 1952. Uit een rapport van K. W. Galis over een budget-onderzoek van 3-1952 blijkt, dat voor ongehuwde inheemsen te Hollandia een particulier bedrijf toen f 1,— dagloon betaalde met f 1,20 aan voeding, dus per maand ca f 55,—; gehuwde Papoea's kunnen van minder dan ca f 150,— netto niet redelijk leven en moeten dus als gezegd door middel van een tuintje of door visvangst in vrije tijd bijverdienen. In genoemd rapport is tevens een lijstje dat ons veroorlooft, de kosten van levensonderhoud in 1946, 1950 en 1952 te vergelijken. Galis zegt:

„Indien men met de officiële inkomsten-cijfers (voor gezinnen) de cijfers (voor ongehuiden) vergelijkt, welke de „koeliepool Hollandia”, onder beheer staande van de N.V. *Handel Mij. „Sentani”*, opgeeft, namelijk: dagloon f 1,—, dagvoeding gemiddeld f 1,20 (gerekend naar 25 dagen over 7 maanden), dus per maand circa f 55,— (25 × (f 1,— + f 1,20)), dan blijkt, dat vele gezinsinkomens te laag moeten zijn. Vergeleken met de cijfers van de „koeliepool Hollandia-baven” spreekt dit nog meer; aan de haven is de koelievoeding duurder, waardoor aldaar het maand-„inkomen”, voor ongetrouwden dus weer, komt op circa f 64,— (loon + voeding)”<sup>3</sup>.

Als wij de koopkracht van een N.G.-gulden gelijkstellen aan die van een

<sup>1</sup> Deze 4 cijfers bedragen in Nederland minstens f 180,—, f 215,—, f 270,— en f 225,— per maand in goedkope landelijke gebieden. Men moet van de f 180,— der landarbeiders ca f 60,— aftrekken, om te vergelijken, wijl dit in Nederland de waarde van de niet kostelooze voeding is, die de Papoea meestal in natura naast bovengenoemd loon ontvangt. Bij deze ook dan nog veel hogere lonen speelt natuurlijk de veel hogere prijs van woning en kleding een rol, naast de veel hogere productiviteit van de Europese arbeider. De gunstige sociale voorzieningen zijn ook een loonelement bij ons.

<sup>2</sup> In Maart '54 werd dit cijfer T.N.G. (Bulolo) als £A 8 sh 6 opgegeven, i.e. ca f 70,50.

<sup>3</sup> Volgens de Parlementaire Missie (Lit. 50) is het maandloon volgens een onderzoek door het Bestuur van het Christelijk Werknemersverbond Nieuw Guinea voor de slechtst betaalde van Java gekomen Indo-Europese zgn. DETA-arbeiders f 185,90 per maand bruto en f 167,— netto, alles inclusief menagegeld à f 3,80 per werkdag. De gemiddelde cijfers zijn resp. f 208,— en f 185,— p.maand (Lit. 50, p. 12 rapport en p. 32 bijlage). Het genoemde menagegeld wordt in Lit. 26 geschat op f 42,— à f 117,— per maand, terwijl f 3,80 per werkdag neerkomt op f 95,— per maand.

Nederlandse, is het inkomen van een Papoea-fabrieksarbeider inclusief de waarde der vrije voeding (totaal ca f 120,—) de kleine helft van dat van een Nederlandse, in West-Indië is het  $\frac{1}{3}$  à  $\frac{1}{4}$ , in de Nederlandse Antillen zijn de cijfers ongeveer gelijk.

Drs. Galis geeft verder de volgende cijfers (prijzen) voor artikelen van het Papoea-gezins-budget:

	Februari 1946 (Nog prijsbeheersing en distributie) Prijs in Ned. Indische guldens	Februari 1950	Februari 1952	April 1954 te Hollandia (Lit. 57)
Robinson-schoenen . . .	—	f 33,—	f 41,—	
Sarong . . . . .	—	4,20	11,—	
Suiker (per kg) . . . .	f 0,95	1,30	1,94	f 1,20
Rijst (per kg) <sup>1</sup> . . . .	0,15	0,74 <sup>5</sup>	0,75 of 1,05	1,05 (no. 1)
Groente (per 0,4 à 0,8 kg) <sup>1</sup>	—	0,20	0,54	
Meel (per kg) . . . . .	0,10	0,88	0,92	
Zout (per kg) . . . . .	0,25	0,50	0,35	
Boter (per kg) . . . . .	2,40	3,50	± 4,—	2,75 (margarine 2 lbs)
Sago (1 thg) . . . . .	1,—	± 1,56	± 5,—	
Melk (1 blik) . . . . .	0,35	1,25 (gesuikerd)	1,03	0,85 (453 gr.)
Vis (1 blik) <sup>1</sup> . . . . .	0,46 (? gr.)	?	1,30 (370 gr.)	0,95 (425 gr., makreel)
Badzeep (1 stuk) . . .	0,20	?	0,35 of 0,52	
Lucifers (1 pak) . . . .	0,40	?	0,50	1,00
Petroleum (1 fles) . . .	0,15	0,52	0,65 ?	8,00 p. blik v. 18,8 l.
Ketjap (1 fles) . . . . .	0,35	2,—	2,25	
Cigaretten (1 carton) (enige pakjes) . . . . .	4,—	8,50	9,50 of 13,— enz.	0,80 à 1,10 (20 st.)
Klapperolie (per 60 gr.)	—	0,07 <sup>6</sup>	0,15	1,75 (900 cc, 1 fl.)
Vruchten (per 200 gr.) <sup>1</sup>	—	0,10	0,08	

Deze cijfers geven ook een indruk van de *duurte op N.N.G.*, welke de Overheid thans krachtig wil bestrijden. De vrije prijzen van 1952 zijn meest hoger dan die van 1950 en veel hoger dan de distributieprijzen van 1946<sup>2</sup>. Helaas konden voor 1954 vele cijfers niet ingevuld worden.

Verdere budgetonderzoekingen zijn mij niet bekend<sup>3</sup>. Volgens het Jaarrapport over 1952 voor de V.N. zijn zij in dat jaar aangevangen en wordt het verbruikspatroon voor autochthone gezinnen en voor die van (Indische) Nederlanders met een basis-salaris tot f 250,— per maand nagegaan.

In *Suriname* heeft men de inkomenbesteding reeds voor alle vijf bevolkingsgroepen nagegaan. Het gemiddeld inkomen per hoofd is er Sf 400,— (= 800 N.G. guldens), d.i. hoger dan in Indonesië: Sf 27,50<sup>4</sup>; India Sf 108,30<sup>5</sup>.

<sup>1</sup> Bij locale productie kunnen de prijzen dezer artikelen dalen en kan de koopkracht stijgen.

<sup>2</sup> Zie voor de detailprijzen te Hollandia op 20/4/54 van een paar honderd artikelen Lit. 57.

<sup>3</sup> In A.N.G. zijn zij nog niet uitgevoerd volgens Annual Reports 1951—1952.

<sup>4</sup> Volgens een andere opgave f 140,—.

<sup>5</sup> Opgave in het Rapport: Tienjarenplan voor Suriname, Paramaribo—Den Haag 1952. In de Belgische Congo was in 1952 het gemiddelde jaarinkomen der inheemsen 1950 frs. volgens „Econ. Voorlichting” dd. 26/2/54.



Ongeveer 10 % van de bestuurde Papoea's gebruiken *geld* en komen dus alleen voor koopkrachtbeschouwingen in aanmerking. Het geringe inkomen van de bevolking en haar nog geringere kapitaalcracht (spaarpenningen enz.), alsmede haar grote verspreiding in kleine dorpen over een bestuurd gebied, dat thans ca 6 maal zo groot is als Nederland, maken het doen van handelszaken zeer bezwaarlijk.

Kort na het vertrek der Amerikaanse legers bezat de bevolking *nog veel contant geld* en gaf zij in de kerkcollecte evenveel dubbeltjes als vóór de oorlog centen, met name op de Schouten-eilanden. Aldaar hadden vele gezinnen toen voor f 10,— aan contanten in huis. Na de oorlog kwam echter ook al spoedig de *geldsanering* en moest de bevolking tenslotte genoegen nemen met 40 % van haar oorspronkelijke geldbezit, doch nu in de vorm van goede N.G.-gulden. Op het ogenblik is in het bestuurde gebied 11 miljoen gulden in circulatie, bijna uitsluitend als papiergeld. Voorts was nog f 9 ½ miljoen in portefeuille aanwezig.

*Spaargelden.* De *postspaarbank* op N.N.G. is na de soevereiniteitsoverdracht nog niet weer in werking getreden, wegens onvoldoende ruimte en onvoldoende personeel. Intussen schijnt, dat de bevolking nog niet tot sparen geneigd is, want bij een onderzoek van schrijver dezes in het jaar 1949 bleken te Hollandia slechts 2 Papoea's een spaarbankboekje te bezitten. Te Sorong waren het er 4, te Biak 11. Chinezen en Indonesiërs spaarden iets meer en ook de Nederlanders. De afwikkeling van deze tot Januari 1950 geldig geweest zijnde spaarbankboekjes, in overleg met de Indonesische regering, is thans nog gaande.

In A.N.G. bleek het mij bij mijn bezoek in 1949, dat ca 23 000 Papoea's spaarbankboekjes bezaten, waarop in totaal ca £A 321 000 was ingelegd. Het gemiddelde komt neer op £A 14 per hoofd. Ik ontmoette een Papoea te Wewak, die op zijn boekje £A 500 had staan.

De *grote spaarsaldi* der A.N.G.-Papoea's bestonden vooral uit de daar pas uitbetaalde grote bedragen<sup>1</sup> aan schadeloosstelling voor door hen geleden oorlogsverliezen; in N.N.G. hebben zulke betalingen niet plaats gehad. De grote ontvangsten uit verkoop van curiosa en arbeidskracht aan de Amerikaanse legers leidden tot opvallende *luxes uitgaven*. Zo kochten de inheemsen te Port Moresby in 1948, volgens opgave, die een winkelier mij deed: Red feather lunch beef; Worcestershire sauce; Kraft cheese; Irish stew; A. J. C. Golden peach in tin; Pure creamery butter; toortsen; wekkers; thermosflessen; voetballen; cricketballen; Brylcreem; Juny Worth poppy perfume; Yardley violet oil for the hair, 3/6 per bottle; Three Flowers cleansing cold cream (used all over the body); Edney e.a. brillantines; Baby powder; lipsticks (for Christmas use).

In N.N.G. werden de *Papoea's niet zo rijk*. Toch kochten zij wel radio's van f 400,—, alsmede petroleum-ijskasten. De Mohammedanen, die alleen op Nederlands gebied wonen, mogen geen rente ontvangen en zullen dus wellicht minder naar de spaarbanken gaan. Om een huwelijk aan te gaan spaart de Papoea op grote schaal, bijvoorbeeld in de vorm van borden, die hij in de grond begraaft. Ook voor de kerken sparen de Papoea's, zonder boekje, b.v. op Biak en de Mapia-eilanden. De zending moedigt het sparen aan. Een grappig voorbeeld van sparen in goederen leveren de Papoea's, die aan hun arm 3 of 4 polshorloges dragen.

De Europeanen storten thans hun spaargelden bij de twee kantoren der Nederlandse Handelmaatschappij. Zij mogen overigens zeer grote bedragen naar Holland overmaken.

In *Suriname*<sup>2</sup> is het sparen veel meer ingeburgerd dan op N.N.G. en zo werd in bijv. 1951 door middel van 29 144 inlagen een bedrag van 3,15 miljoen Surinaamse gulden gestort. De inlagen overtroffen de terugbetalingen met 0,24 miljoen.

Volgens algemene opinie kan de bevolking op N.N.G. veel minder goederen kopen in verband met de zeer hoge invoerrechten, die op de prijs van haast al de artikelen drukken, die in winkels verkrijgbaar zijn. Intussen zou aanprijzen van de waren met reclame de kooplust o.l. kunnen vergroten.

<sup>1</sup> Ca £A 2 miljoen.

<sup>2</sup> Lit. 1.

In Afrika is veel studie gemaakt van *reclame* onder slecht of niet lezende inheemsden. Gezien het bij ons zeer hoge percentage alfabeten, verdient meer reclame, eventueel ook met kleine tentoonstellingen, voor N.N.G. o.i. overweging.

*Af en toe opgetreden schaarste voor bepaalde artikelen.* Hoewel de toestanden uiteraard steeds verbeteren en de schaarste-tegenwerkende opslagcapaciteit steeds groter wordt, alsmede de scheepvaart-faciliteiten, zal nog even een ten dele historische opsomming worden gegeven van mededelingen betreffende schaarse artikelen. Soms zijn zij elders in dit hoofdstuk reeds genoemd. De Europese bevolking werd door optredende schaarste het meest getroffen.

Medio 1951 dreigde een rijsttekort en werd tijdelijk de distributie weer ingesteld. Ult. 1953 was er voor vele maanden voorraad aan rijst.

Te Hollandia waren in 1951 vis en verse groenten doorlopend schaars; daarover is veel geschreven. Het tekort was er lange tijd veel groter dan te Sorong en Doom; een van de oorzaken was de aankomst van ca 1000 Indische Nederlanders van Java, die voor het gouvernement gingen werken op arbeidscontract. In de toko's waren meestal wel nog blikgroenten aanwezig. Schaars waren ook *schoenen* en geheel en al ontbraken soms drukknoepen, naalden, spijkers, potloden, schriften, enzovoort. Door herhaalde stagnatie in de aankomst der Nederlandse lijnboten was er, zelfs in 1952, soms gebrek aan eieren, vlees, melk, meel en suiker.

Medio 1951 waren in Sorong melk, kleding en gereedschap schaars.

Te Merauke was er soms een tekort aan potten en pannen en voorts aan bijlen, messen, parangs en zagen. Dit laatste tekort bleek nadelig voor kampongvernieuwing.

Op Biak ontbraken wel eens voldoende hoeveelheden borden en dergelijke, die hier voor de betaling van bruidsschatten zo vaak nodig zijn, alsmede gereedschappen, drinkglazen en schoenen, ook voor Europese schoolgaande kinderen. Tenslotte sarongs, hoewel dit inducementartikel no 2 is op dit eiland.

Hinderlijk was ook de schaarste aan *autobanden* bij het Gouvernement en bij Leger en Marine en nog meer die aan *bouwmaterialen*, ook bij de defensie. Als er op Nieuw Guinea aanvoer was, stroomden de gouvernementen- en andere kantoren leeg en was de voorraad in een halve dag verkocht. In 1950 waren er wel eens vechtpartijen bij de toko's.

Bij alle mededelingen over schaarste, met name hierboven, bedenke men, dat niet alle gegevens up to date zijn; de meeste slaan op verschillende perioden van 1952. Ook moet men er rekening mede houden, dat de firma, die destijds een importmonopolie had, de markt nog in het geheel niet kende en ondervinding moest opdoen. Dikwijls werd van het ene te veel en van het andere te weinig besteld. Deze kinderziekten zijn nu overwonnen en elke nieuwe importeur heeft reeds een goede gids aan de invoerstatistieken per artikel, die vóór 1952 practisch niet bestonden.

In het algemeen is er vaak gebrek geweest aan artikelen, die vroeger van Java werden ingevoerd, zoals tabak, klapperolie, pinangnoten, katjang idjoe, peper, en voorts aan de zogenaamde *klontong-artikelen* als zeep, kammen, garen, naalden en scharen. Op Java worden deze door rondtrekkende Chinezen gedistribueerd en de Chinezen op Nieuw Guinea klaagden vaak over de afwezigheid dezer artikelen bij de Europese importeur. Overigens zegt men van de Chinezen ook wel, dat zij gaarne een bestaande schaarste voor een bepaald artikel handhaven, door het niet te snel te verkopen.

## INDONESISCHE HANDEL OP NIEUW GUINEA.

### GOUVERNEMENTS INVOER

Vóór de afscheiding van N.N.G. was er een vrij belangrijke invoer uit Indonesië. Als voorbeeld noemen wij vee, dat uit Oost-Indonesië in ongeveer gelijke mate door particulieren en gouvernement op N.N.G. werd ingevoerd. Thans zijn deze cijfers bijna nihil geworden, ofschoon de handelsovereenkomsten deze handel geenszins verbieden. Eveneens verviel practisch de invoer, direct uit Indonesië, van lempeng<sup>1</sup> (ten dele door Nederlandse duurdere shag vervangen),

<sup>1</sup> Indirecte invoer uit Indonesië heeft nog veel plaats, o.a. van lempeng. De jaarstatistiek 1952, resp. 1953 geeft voor 't eerst cijfers voor de directe invoer, nml. voor 1952: 4284 ton à f 2307000,— en voor 1953 (tabel IIIa): 5139 ton à f 2 313 000,—. Van deze waarde vormen aardolieproducten de hoofdzaak; andere niet nader aangegeven artikelen hadden een waarde van f  $\frac{2}{3}$  miljoen.

pinang, klapperolie (door Nederlandse duurdere braadolie vervangen), zout, katjang idjoe, rijst, rijsttafelkruiden, koffie, thee en meubels. Hout werd nog, naast olieproducten, direct uit Indonesië ingevoerd. Portugees Timor kan wellicht, nu er sinds kort scheepvaartverbinding is, de uitgevallen artikelen tabak, zout en vee leveren. Vooral aan zoutinvoer van een meer nabij gelegen land is behoefte. Misschien kan N.N.G. zelf zout produceren (zie hoofdstuk Industrie).

Voor de Nieuw-Guinea-uitvoer verviel Indonesië als afnemer van trassi, ijzerhout (merbau), oude flessen enz. Thans heeft alleen een kleine export van massooibast (grondstof bij batikken) via Singapore plaats, naast veel ruwe olie.

Op N.N.G. is gebrek aan vee en vlees. Voor de afscheiding was er een vrij grote invoer van vee en vlees uit Indonesië. Thans komt het vlees uit Nederland in vriesruimen en vee-invoer heeft vrijwel niet plaats.

Hoe sterk de bovengenoemde vee-invoer werd beïnvloed door de afscheiding van Nieuw Guinea toont de volgende tabel:

	Vee-invoer in 1949		Totaal generaal
	voor particulieren	voor Gouvernement	
Paarden . . . . .	24	2	26
Runderen . . . . .	391	898	1289
Kleinvee, excl. pluimvee . . .	425	384	809
<i>Totaal</i> . . . . .	840	1284	2124
	Dezelfde totaalcijfers waren voor 1950:		
	63	53	126
	Voor 1951 en latere jaren zijn de cijfers mij onbekend.		

De boven gegeven invoercijfers zijn medegedeeld door de K.P.M. Uitvoer van vee had practisch niet plaats.

Bij de kustvaart op Nieuw Guinea zelf worden wel eens enige tientallen stuks vee van Zuid- naar Noord Nieuw Guinea vervoerd. Men hoopt op de duur in Z.N.G. een exportabel veeoverschot te krijgen, dat dan in het vleesgebrek op de Noordkust kan voorzien en de dure vleesinvoer uit Holland kan verminderen <sup>1</sup>.

<sup>1</sup> De lokale prijzen voor runderen bedroegen in het voornaamste gebied (Merauke) in 1952 f 250,— à f 500,—. Voor werkrunderen golden hogere prijzen (f 400,— à f 750,—) en voor melkrunderen f 1000,— à f 1500,—.

Vermelding verdient nog, dat medio 1952 12 stuks fokvee uit Nederland in Nieuw Guinea zijn ingevoerd ten behoeve van kolonisten te Hollandia en Manokwari met het doel het huidige veetype te verbeteren.

In *Australisch Nieuw Guinea* kent men practisch alleen invoer van vee in T.N.G. Deze invoer bedroeg in het jaar 1950-1951: rundvee £A 9827 (zeer ruw geschat minstens 100 stuks) en paarden £A 6244 (zeer ruw geschat 100 stuks). In 1951-1952 waren de cijfers £A 28389 en 12954 £A.

*Gouvernementsinvoer.* Hierbij blijven Leger en Marine buiten beschouwing. De overblijvende gouvernementeninvoer, waarvoor cijfers beschikbaar zijn, is zeer belangrijk, doch beperkt zich tot bouwmaterialen (de voornaamste post <sup>1</sup>), auto's en trucks en de banden daarvoor, technische apparatuur voor telefonie en radio, machines, gloeilampen en reservedelen voor elektrische centrales, waterleidinginstallaties, gouvernementsvaartuigen, landbouwwerktuigen, -zaden, medicijnen en tenslotte kantoorbehoefte, incl. schrijfmachines en leermiddelen; voorts alle laboratorium- en ziekenhuisapparaten en benodigdheden, alsmede meubilering en stoffering voor kantoren, scholen, enz.

Voorts is er invoer door de 'B.P.M.-handelszaken' voor het Gouvernement van alle petroleumproducten, als HSD-olie voor dieselmotoren, benzine voor vliegtuigen en auto's, kerosine voor doorverkoop naar particuliere handelaars, die deze weer aan de bevolking leveren. Aanleiding tot invoer van gouvernementenwege was de onmogelijkheid voor particulieren om aan de eisen inzake vooruitbetaling aan de leveranciers etc. te voldoen. Door de geldzuivering was het grootste gedeelte van het handelskapitaal weggezuiverd.

Het Gouvernement voert in het algemeen vrijwel geen levensmiddelen of textiel in.

Alle gouvernementeninvoer loopt over de afdeling Nieuw Guinea van het Ministerie van Overzeese Rijksdelen, al dan niet met inschakeling van het Rijksinkoopbureau in Nederland. Voor deze invoer worden uiteraard geen rechten betaald.

*Leger en Marine* voeren alle voedsel zelf in, o.a. gedroogde aardappelen uit Nederland, vers vlees uit Nederland, en vlees en vis in blik.

Voor defensie worden ook bouwmaterialen als cement en Bailey-balken voor de Genie, wapens, gereedschappen en spijkers, auto's, uniformen en andere kleding ingevoerd.

Bij K.L. en K.M. was de invoer van bouwmaterialen niet de grootste post, zoals bij de gouvernementeninvoer, doch de tweede. Levensmiddelen vormen post no 1 en kleding no 3.

Wij schatten de waarde van de invoer van consumptiegoederen voor K.L. en K.M. op 5 of meer miljoen gulden per jaar.

In de dissertatie van Dr S t r a t e n u s <sup>2</sup> vindt men op blz. 84 een en ander hierover. Wat de gouvernementen goederen in eigenlijke zin betreft, kunnen wij voor de jaren 1949 en 1950 slechts de hoeveelheden in tons opgeven (14 119 ton in 1949 en 26 333 ton in 1950). In 1949 overtrof de gouvernementeninvoer die van particulieren nog met een kwart. In 1950 was hij er ver onder, en dit bleef zo. Voor het jaar 1951 zijn zowel gewichten als waarden bekend en kunnen wij meedelen, dat de gouvernementeninvoer een waarde had van f 4 723 000,— (1952: f 8 194 000,— en 1953: f 10 645 000,—). Ondanks de grote activiteit van het Gouvernement in de jaren 1951 en 1952 bleef de invoer slechts een fractie uitmaken van de invoeren voor de N.N.G.P.M. en de burgerbevolking (ca 1/8, resp. 1/5; in '53 1/6).

Het is interessant, dat het Gouvernement van N.N.G., ofschoon het niet de gewone exporteerende landbouw- of mijnbouwbedrijven bezit, toch goederen uitvoert en wel de *non-ferrometalen*, die gewonnen worden op de door het Amerikaanse leger achtergelaten opslagplaatsen, voornamelijk van oude vliegtuigen. De waarde van deze zogenaamde *scrap*-uitvoer bedroeg in 1951 nog ca 1,8 miljoen en in 1952 nog 0,6 miljoen. Deze export zal binnenkort wel geheel eindigen (in 1953 0,3 mill.).

*Verboden in- en uitvoer* (artikelen). De bepalingen op dit gebied zijn nog afkomstig van het oude Nederlands-Indië en zijn samengevat in het „Overzicht van de Verbods- en Beperkende Bepalingen enz." in 1939 uitgegeven door de Dienst van de In- en Uitvoerrechten en Accijnzen te Batavia. Hiertoe behoren o.a. ontplofbare stoffen, absinth en communistische geschriften. Voorts zijn voorwaarden verbonden aan de invoer van vee, huisdieren, apen, papegaaien en dit geldt ook voor de uitvoer daarvan. De laatste is voor *paradijsvogels* en -veren sinds 1928 verboden in navolging van de maatregelen in Oost N.G. De Landbouw Voorlichtingsdienst houdt toezicht op ingevoerde levende planten, zaden, vruchten, aardappelen, enz. In verband met internationale overeenkomsten is de in- en uitvoer van opium verboden. In A.N.G. is ook de uitvoer van menselijke schedels verboden; men vreest blijkbaar, dat door grote vraag naar schedels door toeristen, het koppensnellen zou toenemen! Na de afscheiding van N.G. zijn nog beperkende bepalingen gekomen voor de invoer van pluimvee, konijnen, verdoevende middelen en sterk werkende geneesmiddelen. In A.N.G. is voor houtuitvoer een 'permit' nodig <sup>3</sup>.

<sup>1</sup> Omdat nauwelijks aannemers bestaan op N.N.G., die huizen kunnen bouwen, heeft het Gouvernement Nederlandse aannemers ingeschakeld en bestelt bouwmaterialen voor zichzelf (en vaak ook voor deze aannemers) in Nederland. Hetzelfde geldt voor elektrische- en waterleiding-artikelen.

<sup>2</sup> Lit. 36.

<sup>3</sup> Sommige overzeese gebieden hebben veel uitvoeriger lijsten van verboden invoer-artikelen; die van Brits Togo telt bijv. 25 nummers, waarbij o.a. pornografie, handboeien, minderwaardige alcoholica ('trade spirits'), alcoholica met meer dan 48,5 % alcohol, enz.

Vanzelfsprekend is ook de in- en uitvoer van *deviezen* aan banden gelegd en kan het Gouvernement door het niet verstrekken van deviezenvergunningen bepaalde invoeren tegengaan. Dit wordt ook toegepast tegenover Nederlandse goederen, wanneer zij van geen enkel nut voor het gebied worden geacht. Om die reden is de invoer van spiegeltjes, kralen en andere kramertijen wel eens beperkt geworden. Suriname heeft met het doel om zijn handelsbalans te beschermen, bij Algemene Beschikking no. 67 d.d. 21/7/53 de invoer verboden van enkele luxe-artikelen: edelgesteenten en halfedelgesteenten, inclusief paarden, mits niet gezet.

Practisch komt de weigering van het Gouvernement van N.N.G. om deviezen te verschaffen op een tijdelijk invoerverbod neer. Zulks geschiedt wel eens bij Duits bier, Duitse radio's, Engelse whiskey en Amerikaanse scheermesjes.

### HANDELAARS EN HANDELSHUIZEN

Wij bepalen ons voorlopig tot de winkelzaken (*detaillisten*) op N.G. en moeten dan beginnen met de vermelding, dat de Nieuw Guinea Handelsmaatschappij<sup>1</sup>, die in 1892 te Ternate was voortgekomen uit het handelshuis van Van Renesse van Duyvenbode, al spoedig na haar oprichting een toko oprichtte op het eilandje *Mansinam*, nabij Manokwari. Hoewel de K.P.M. sinds 1890 Manokwari eenmaal per maand aanliep, gebood de veiligheid nog om de toko op een eiland te plaatsen. Er was immers nog geen bestuur, noch politie of militairen. Deze vestigden zich daar eerst in 1898. Door deze toko werden zee- en bosproducten en paradijsvogels ingezameld; de laatste liet men ook zelf schieten door Ternataanse jagers, die met geweren waren uitgerust en met een stomertje naar verschillende kustplaatsen werden gebracht. In de periode voor 1892 had het Ternataanse huis vanaf ca 1877 reeds handelsagenten op Mansinam, Wasior en Windesi en andere kustplaatsen van de Geelvinkbaai. Zij droegen de naam van Anakoda's. De eerste toko had, behalve de Papoea's, slechts enkele Europese klanten, tot de zending behorende, die daar al heel lang vóór het bestuur zich in 1855 gevestigd had. De aller-oudste handel van de sultans van Ternate met de N.G.-kusten zal hier onbesproken blijven. Mogelijk namen ook de Philippijnen daaraan deel, omdat enkele telwoorden en andere woorden in de Noemfoorse taal overeenkomen met die van enkele Philippijnse talen.

Op de toko's van de Ternataanse handelshuizen volgden die van zelfstandig werkende *Chinezen*<sup>2</sup>, die meestal relaties hadden met Chinese handelshuizen te Makassar en soms ook wel daarvan geheel afhankelijk waren. Deze Chinezen hebben natuurlijk, vooral in vroeger tijden, te veel van de onkunde der Papoea's geprofiteerd, maar zij maakten zich daarentegen verdienstelijk, doordat zij er slag van hadden de bevolking tot het inzamelen en aanbrengen van bos- en zee-producten aan te sporen. In de aanvang beperkten de Chinezen zich weliswaar tot de inzameling van paradijsvogels. Toen de jacht daarop later gedurende een deel van het jaar verboden werd, waren het de Chinezen, die de vrijgekomen tijd lieten benutten voor het inzamelen van copal, schelpen, copra enz.

De critiek op de Chinezen komt voornamelijk van de kant van de zending en

<sup>1</sup> Lit. 5.

<sup>2</sup> Lit. 16.

missie en van de Papoea's. In 1949 schreef een zendeling op Biak mij nog, dat de overheersende positie van de Chinese tokohouder de welvaart van de inheemse bevolking tegenhield. Hij noemde de Chinezen de leveranciers van alcoholica en de promotors van dobbelspelen, terwijl hij het afkeurde, dat de Chinees steeds van bestuurszijde als schakel werd gebruikt in de verhandeling van inheemse massaproducten, als copra en copal. Volgens een andere Europeaan op het eiland Biak waren in 1949 de prijzen van de Chinezen zo hoog, dat zij buiten alle verhouding stonden tot de inkomens van de bevolking. Volgens deze zegsman stelden de Chinezen steeds vele mooie artikelen ten toon en wanneer dit de bevolking begerig maakte ze, ondanks haar geldgebrek, te bezitten, bond de Chinees hen door weliswaar te leveren, maar hen tevens te verplichten om tegen een abnormaal lage prijs gewilde uitvoerproducten (onder meer schildpad) aan te brengen. Was de klant op deze wijze af hankelijk geworden, dan kwam hij niet gauw meer los; de kladboekjes van de Chinezen waren geduldig, doch onverbiddelijk. De Chinezen hebben vaak hun invloed op de bevolking vergroot door Papoea-vrouwen te huwen.

In het vooroorlogse boekwerk Nieuw Guinee<sup>1</sup> wordt een staatje gegeven van het aantal Chinese handelaren in 1935. Uit enkele cijfers, die ik op mijn naoorlogse reis naar Nieuw Guinea verzamelde, blijkt wel, dat het aantal Chinese toko's niet veel veranderd is. Zo waren er te Sarmi voor de oorlog 5 en in 1951 4 Chinezen; te Kokas toen 15, later 14. Te Kaimana toen 12, later 10. Te Merauke waren in 1951 20 Chinezen, tezamen met 1 miljoen gulden manipuleerbaar kapitaal, vastgelegd in copra, trassi en allerlei invoerartikelen; daarnaast werkten op Merauke nog het grote Europese handelshuis de *Nigimij* en 1 Chinees-Javaanse kongsi.

De bevolking geeft soms aan Europese handelaars de voorkeur boven Chinese. Te Sarmi bevonden zich ultimo 1951 4 Chinezen en één Europese zaak. De uitvoerproducten bestonden uit copra, copal, schelpen en krokodillenhuiden. Het bleek, dat de bevolking opkoop en afscheep door de Europese zaak liet verzorgen, terwijl de Indo-Europese kolonisten, die daar toen nog in vrij groot aantal waren, via de Chinezen uitvoerden. Tenslotte kwam alles in handen van de *Nigimij*, die voor de verdere verscheping en de verhandeling in Europa zorgde. De Europese zaak behoefde aan de bevolking niet contant te betalen, doch de Chinees moest dit wel doen, omdat hij minder vertrouwd werd, en zijn invoerartikelen duurder waren dan die van het Europese huis<sup>2</sup>.

De *Nigimij* is na afloop van haar invoermonopolie, dat slechts 1 jaar duurde, voor een klein deel van haar taak bij in- en uitvoer vervangen door meer ontwikkelde Chinese tokohouders, onder andere op Hollandia, Sorong en Biak. Deze heren zijn kortgeleden naar Holland gekomen, om hier relaties aan te knopen, en bezaten reeds verbindingen met Singapore en Hongkong. Volgens

<sup>1</sup> Lit. 16.

<sup>2</sup> Een goede kant van de meeste Chinese en Indo-Europese zaken is, dat de gemaakte winsten op N.G. blijven.

het jaarverslag van het Gouvernement van N.G. aan de Verenigde Naties hadden in 1951 andere kleinere firma's naast de Nigimij (vooral Chinezen) bij gebrek aan connecties en beperkt bedrijfskapitaal veel moeite om zich te ontplooien. Intussen nam het aandeel van de andere firma's in het jaar 1952 bij de invoer toe van 1% in '51 tot ca 5% in '52 en bij de uitvoer tot ca 24% van het totaal, naast 95%, resp. 76% voor de Nigimij. Deze ontwikkeling zal zich vermoedelijk nog enige tijd voortzetten. Voor de invoer schijnt het cijfer van 5% in 1953 15% te zullen worden. Op N.G. is in het algemeen nog te weinig concurrentie<sup>1</sup>. Het aantal middenstanders is er zeer gering in vergelijking met andere overzeese gebieden. Zo waren ultimo 1951 in de stad Paramaribo 928 winkels, waarvan 459 in levensmiddelen en vis, 127 in manufacturen, 177 in landbouwproducten, 6 in boeken, 14 in schoenen, 4 in meubels, 22 in ijzerwaren inclusief fietsen, motorfietsen en auto's, 5 in juwelen, 8 in drogistwaren, enz.

Wij willen nog even op de *Chinezen* terugkomen, die, als gezegd, zeer veel hebben gepresteerd in het stimuleren van de export door Papoea-inzamelaars. Als de Papoea's niet bij hem komen, gaat namelijk de Chinees meestal zelf het binnenland in, ondanks de ontberingen van de reis. Hij neemt dan allerlei import-artikelen mede, die hij ruilt tegen wat de binnenlanden opleveren, als b.v. copal, ijzerhout, krokodillenhuiden, enz. Ondanks de economische voordelen van deze binnenland-ontsluiting door de Chinezen heeft het bestuur hen daarbij toch wel eens moeilijkheden in de weg gelegd, omdat zij een abnormale ruilvoet aanlegden bij de verwisseling van textiel, tabak en kramerijen tegen de bosproducten van de Papoea's. Zo zijn reizen van Inanwatan aan de Vogelkopkust naar het Ajamaroe-meer een tijdlang tegengegaan. Op het schiereiland Onin gelukte het de Chinezen om de Papoea's naar hun toko te doen komen en kunnen zij zich de vermoeienissen van het reizen besparen.

Tot slot willen wij nog melding maken van een instituut, dat in de Molukken reeds bestond, toen de eerste stoomboten daar kwamen rondvaren. Wij bedoelen de zogenaamde *Chinese drijvende winkels*<sup>2</sup>, waar gekocht werd door Papoea's en Europeanen, die daarvoor aan boord van de K.P.M.-boten kwamen, tegelijk met de Chinese kusthandelaars. Deze winkels bestonden tot de oorlog en waren een voornaam medium bij het verzorgen van de invoer en van de uitvoer van Nieuw Guinea. Daarbij had veelal ruil (barter) plaats. De K.P.M. maakte goede huren voor de dekruipte, die door de drijvende winkels gebruikt werd. Zij bestaan nog in de Molukken, maar de publieke opinie in Indonesië gedoogde niet, dat zij met de toenmalige Singapore-Sorong-lijn no 4 van de K.P.M. naar Nieuw Guinea gingen. Men verneem top Nieuw Guinea vaak, dat deze winkels node genist worden, onder andere op de Zuidkust<sup>3</sup>.

Voorzover de Chinezen niet zelfstandig op overzeese landen handelen, zijn zij als zetbazen van de grote importfirma Nigimij te beschouwen, aan wie zij soms ook gebonden zijn door leningen, gebruik van haar pakhuizen en haar zakken.

In A.N.G. kent men de Chinese handelaars alleen in de Bismarckarchipel en mogen zij zich zelden elders vestigen. In het Franse Tahiti in de Z.O. Pacific hebben zij de handel geheel in handen, en reeds

<sup>1</sup> Volgens anderen heeft met name de komst van de importeur „Nw. Guinea Syndicaat” de prijzen van verscheidene importartikelen doen dalen (zie rapport Parlementaire Missie Nieuw Guinea) Jan. 1954.

<sup>2</sup> Lit. 5.

<sup>3</sup> Intussen bevinden zich thans weer zulke winkels op de verschillende gouvernements-‘coasters’, o.a. in de Geelvinkbaai.

grotendeels in de Nieuwe Hebriden. In de Philippijnen spelen de Chinezen een kleinere rol dan de Philippino's.

In *Brits West Afrika*, waar meerdere grote Europese handelshuizen werken, vooral Britse en Franse, hebben deze firma's vroeger de detailhandel overgelaten aan *Syriërs* en *Libanezen*, die hier dezelfde rol spelen als de Chinezen ten onzent. Gaandeweg hebben deze firma's hun detailhandel geheel overgebracht op Afrikaanse detailzaken, behalve bij verkoop in winkels, waar alleen Europeanen komen<sup>1</sup>. In andere Afrikaanse tropische gebieden, als bijv. Oeganda, zijn reeds 2/3 van de winkels in handen van inheemsen.

*Toko's van Indische Nederlanders.* Deze zijn eigenlijk een naoorlogs verschijnsel. Hun aantal is vergeleken met vóór die tijd zeer sterk toegenomen, met name na de afscheiding van Nieuw Guinea in de aanvang van 1930. Deze mensen hebben onder meer ca 8 toko's te Hollandia, die door de Nigimij worden bevoorrad, en nog 4 in de omgeving van die stad, bijvoorbeeld te Ifar. Volgens deze wellicht verouderde opgaven zijn er te Manokwari 4, te Biak 1, te Sorong geen, terwijl er ook geweest zijn te Sarmi in de tijd, dat daar veel Indische Nederlanders vertoefden.

Deze winkeltjes beginnen soms zeer eenvoudig met een grote kist als toonbank en andere kisten als voorraadkasten. Verder worden de koopwaren aan de wand opgehangen. Op deze wijze kan een Indische Nederlander met minder dan f 500,— kapitaal aanvangen. Het werkkapitaal, dat in de vorm van goederen nodig is, krijgt de winkelier van de Europese importfirma. Enkele Indo-Europese toko's, bijvoorbeeld in Hollandia-stad, hebben een zuiver Europees cachet.

Men neemt dikwijls aan, dat Indische Nederlanders niet voldoende pioniersgeest hebben voor het openen van toko's in de meer afgelegen binnenlandstreken.

Tenslotte moeten wij nog de *toko's van Papoea's* bespreken. Deze zijn aan de Papoea's zelve zeer sympathiek, doch op dit gebied is nog niet veel bereikt. Er was er een te Hollandia-stad, die mislukt schijnt te zijn, maar bijvoorbeeld nog geen enkele op Biak. Een enkele keer begint ook een Papoea-bediende in een Chinese toko later zelf een zaak, zoals te Dorehkar nabij Sorong, waar de Papoea-winkelier copra leverde aan een Chinees te Sorong in ruil voor inducement-artikelen. Kinderen van Chinezen en Papoea-vrouwen hebben in het Biak-gebied meermalen met winkelbedrijfjes succes gehad. Hun intelligentie is hoger.

Ofschoon er geen geslaagde winkels van individuele Papoea's zijn, zo hebben enkele coöperatieve verenigingen van inheemsen wel succes. Ze kopen winkelartikelen in, meest direct bij de importeur, om de Chinezen uit te schakelen, o.a. te Roembati bij Fakkak, te Genjem bij Hollandia, te Saukorem in de Amberbakenstreek ten Westen van Manokwari. Hoofdbedrijf is echter inzameling en verkoop van bevolkingsproducten; de opbrengst wordt niet steeds aan gezamenlijke inkoop van verbruiksartikelen besteed.

Te Roembati koopt de meest geslaagde coöperatie, die zelfs een sleepboot bestelde van f 40 000,—, vooral ijzerhout in ter verkoop aan de N.N.G.P.M.; Genjem handelt in bevolkingsproducten en Saukorem verkoopt door de leden geteelde rijst, uien, aardappelen, bananen en inheemse suiker. De leden leggen bedragen in, die variëren van f 1,— tot f 10,—.

Coöperaties op Japen verkopen copal en te Kaimana sago. Voor meer bijzonderheden zie men de Jaarrapporten van de V.N. (1951, blz. 82; en 1952, blz. 53).

In T.P. had men medio '52 80 coöperaties met 105 41 leden en £A 34 200 kapitaal.

*Indonesische handelaars* vond men in 1948 en 1949 veel te Merauke. Aldaar was medio 1948 75% van de handel in handen van de Chinezen; 5% in handen van de R.K. missie en 20% in de handen van Indonesiërs (Poanim genoemd).

Een afzonderlijke vermelding verdient het tokobedrijf, dat door het personeel van de N.N.G.P.M. gesticht is te Sorong, dat zelf importeert<sup>2</sup>. In tijden van voedselschaarste heeft de N.N.G.P.M.-toko geholpen om deze te overbruggen door bij uitzondering aan Chinese toko's te leveren. Wij geven hieronder nog een lijstje van voornamere toko's en handelshuizen op Nieuw Guinea. Hierbij valt o.m. op te merken, dat een technische handelsfirma op N.N.G. nog ontbreekt, zodat er vaak gebrek is aan plotseling nodige reservedelen voor allerlei machines.

In Suriname handelt de N.V. Lindeteves in technische artikelen.

<sup>1</sup> Lit. 24, Pedler, blz. 105. In Oost-Afrika vormen Indiërs, Arabieren, Grieken, enz. deze klasse.

<sup>2</sup> Na de oorlog streefden deze Levantijnen de Europese importeurs ter zijde en veroverden bepaalde sectoren van de import, die zij dan uit de Levant betrokken.

<sup>3</sup> Intussen besloot de N.N.G.P.M. om in de toekomst een deel van haar import via particulieren te doen geschieden.



*Handelsondernemingen in Nederlands Nieuw Guinea*<sup>1</sup>

N.V. NIGIMY<sup>2</sup>: hoofdkantoor te Hollandia, bijkantoren Sorong, Manokwari, Merauke en Biak.

IMEX: Merauke (Europeaan).

Handel Mij Sentani: Hollandia-Haven (Europeaan).

Bennick: Biak (Europeaan).

GANSIA: Hollandia-haven (Chinees).

Toko Makassar: Hollandia-Haven (Chinees) en Sorong.

Toko Jossy: Hollandia-haven (Europeaan).

Firma W. F. Heythekker: Hollandia (Europeaan)<sup>3</sup>.

Kongsi Ko Hong Gan<sup>3</sup>: Hoofdkantoor Biak, verder Manokwari, Sarmi, Seroei, Japen, Korido, Warsa.

N.V. Kongsi Pho Eng Liong: Sorong<sup>3</sup> en verder Fakfak<sup>3</sup>, Kaimana, Kokas, Sansapoer.

N.V. Het Nieuw Guinea Syndicaat: Hollandia-Haven (Europeaan).

Maatschappij voor Economische Ontwikkeling van Nieuw Guinea (MEONG) N.V. in oprichting, Manokwari. Kapitaal f 1 mill., waarvan geplaatst en volgestort f 200 000,—.

Toko Cycloop: Hollandia (Europeaan).

Toko Dok V: Hollandia-Haven (Europeaan).

Deze lijst is lang niet volledig<sup>4</sup>.

*Vestigingsvergunningen.* Voor het openen van een bedrijf of winkel is op N.N.G. alleen een vergunning tot binnenkomst van de Gouverneur nodig. A.N.G. kent "trading licences" en daarvoor moeten "licence fees" worden betaald als men een bedrijf begint. Bij ons moet de emigrant (immigrant op N.G.) aantonen, dat hij op de plaats van vestiging beschikt over huisvesting (dus event. prefab-huis meebrengen) en voldoende middelen van bestaan heeft uit kapitaal, dienstbetrekking of pensioen, e.d. Voorts zullen er ook uit politiek oogpunt geen bezwaren mogen bestaan tegen zijn binnenkomst in Nieuw Guinea; voor oriënteringsteizen krijgen personen in Nederland alleen een visum, als zij over een retourbiljet beschikken. Een op te richten bedrijf of winkel moet door de overheid nuttig voor het land worden geacht; er is geen toelatinggeld verschuldigd.

Het zou wellicht nuttig zijn, dat meer bekendheid werd gegeven aan de wijze, waarop nieuwe bedrijven moeten worden gevestigd, welke stukken men hiervoor moet bezitten, zoals paspoort met visum, medische papieren enz. Voor het beginnen van zaken in de Nederlandse Antillen en in Suriname zijn dergelijke eisen in een boekje, als b.v. „Algemene Inlichtingen over Suriname" v/h Tropeninstituut, bekend gemaakt, zodat degenen, die daar handel willen drijven, reeds in Nederland gemakkelijk vernemen, aan welke voorwaarden ze zullen hebben te voldoen, en hoe het staat met invoerrechten e.a. belastingen, deviezen, kleinhandelsprizen en kosten van levensonderhoud, sociale lasten en maatregelen, enz.

*Winstmarges in de handel op Nieuw Guinea.* Deze zijn door het Gouvernement vrij uitvoerig in de vorm van maxima vastgesteld, toen de Nigimij met hare zaken begon. Er is ook een toelaatbare opslag voor breuk en spillage opgenomen. Voor later begonnen ondernemingen gelden zij evenzeer. Voor de grossier i.c. importeur (in casu de Nigimij, enz.)<sup>5</sup> zijn deze maxima vastgesteld. Deze laatsten mogen, al naar de noodzakelijkheid of het luxe karakter van het artikel, voor zichzelf marges van ca 6% in rekening brengen voor rijst, meel enz.; voor een zeer grote hoeveelheid goederen als alle provisiën en dranken is de marge 10% à 15% en voor vele luxe goederen als b.v. horloges, klokken, muziekinstrumenten, radio's, speelgoed, sportartikelen, tafelbestekken, enz. en voor manufacturen boven f 5,— per m detailprijs gelden hogere cijfers (20%) of is de marge geheel vrijgelaten. In West Afrika zijn de marges vaak 5%<sup>6</sup>.

Bij verkoop van importeur aan detaillist mag de eerste 10 à 15% en voor luxe-artikelen 20% marge berekenen.

<sup>1</sup> Veel winkels zijn tevens importeurs, zoals zulks ook in Suriname e.a. kleine gemeenschappen veel voorkomt.

<sup>2</sup> Afkorting van Nieuw Guinea Im- en Export Mij., N.V.

<sup>3</sup> Tevens exporteurs. Er zijn ook 3 Chinese exporteurs te Merauke en nog één te Sorong, behalve de hiergenoemde.

<sup>4</sup> Nog toe te voegen: Brandon Mesritz en Co., N.V. (in oprichting), die op N. Guinea en in andere landen rond de Pacific gaat werken onder de naam Pacific Import Mij. (kapitaal f 1 mill., waarvan f 308 000,— gestort).

<sup>5</sup> Zij bedragen voor de meeste artikelen 10 à 15%, doch zijn voor rijst en meel veel lager. Bovenop dit percentage komt nog een kleine inkoopcommissie voor de importeur.

<sup>6</sup> Lit. 24.

De Nieuw Guinea handel kent nog geen Kamer van Koophandel. Wel is er een „*Handelsvereniging Hollandia*”<sup>1</sup> opgericht. Dit is een echte middenstandsvereniging. De zeer grote firma's op Nieuw Guinea zijn er geen lid van.

*Aantal handelsondernemingen en geïnvesteerd kapitaal.* Voor N.N.G. is het aantal door Europeanen geleide importondernemingen zeer gering. Behalve de Nigimij zijn er nog een 4-tal andere, wier namen men vinden kan in het officieel Nieuwsblad van Nieuw Guinea, met allerlei verdere bijzonderheden over deze ondernemingen, zoals kapitaal enz. en ook op de lijst hiervoor.

In *Australisch Nieuw Guinea* geeft het Gouvernements Jaarverslag<sup>2</sup> een statistiek van de “local companies” en van de “foreign companies”.

De laatste opgave van medio '52 voor T.P. luidt: 50 “local commercial companies” met een nominaal kapitaal van £A 3,87 miljoen, voorts 1 “insurance company”, kapitaal £A 100.000. Voorts zijn er 6 “foreign commercial companies” met een kapitaal van £A 25 ¼ miljoen en 11 “foreign insurance companies” werkzaam, de laatste met een kapitaal van £A 24 1/2 miljoen.

De banken zijn in T.P. alle “foreign companies” en behalve de Commonwealth Bank werkt er slechts de Bank of New South Wales, met een nominaal kapitaal van £A 8 3/4 miljoen.

De beide genoemde banken lenen geld aan de handel, en enkele grote im- en exportfirma's als Burns Philp & Co. Ltd. doen dit evenzo, en sinds 9-1953 ook de Australia & New Zealand Bank. Voor de vele winkels (trade stores) van coöperatieve verbruiksverenigingen hebben in A.N.G. de leden het kapitaal verschaft.

In het T.N.G. zijn de cijfers voor “commercial local companies” 49 met £A 3,4 miljoen, en voor “foreign commercial companies” 14 met £A 25,8 miljoen. De “foreign insurance companies” zijn 11 in getal met een kapitaal van £A 20,8 miljoen. De kapitaal cijfers zijn nominaal.

Een der grootste handelaren in A.N.G. is de Papua-New Guinea Copra Marketing Board, die de alleen-export van copra heeft. Wij gaven hierboven een opsomming van een deel der locale en buitenlandse vennootschappen, die op A.N.G. werken met het nominale kapitaal van elk. Voor het voornaamste noordelijke territorium (T.N.G.) geeft de volgende tabel het nominale kapitaal in miljoenen £A voor de jaren medio 1951 (links) en medio 1952 (rechts). Het betreft alleen de *local companies van T.N.G.*

£A in miljoenen (ongeveer):

Werkend in: handel (commercial) . . . . .	2,8	3,4
landbouw . . . . .	0,5	0,8
luchtvaart . . . . .	0,7	0,9
mijnbouw, inclusief olie . . . . .	0,17	0,7
verzekering . . . . .	0,05	0,05
Totaal aantal “local companies” . . . . .	63	84

<sup>1</sup> Voor mededelingen over maatschappijen, verenigingen en statuten, zie Lit. 21.

<sup>2</sup> Lit. 2.

Uit deze tabel is te zien, dat in het jaar 1951-1952 bij de meeste groepen veel kapitaal belegd is.

Van de "foreign companies" is niet bekend, welk bedrag van hun kapitaal zij in T.N.G. hebben belegd. Zij treden meestal op door middel van een locale firma, die agent is.

Als gezegd zijn in N.N.G. slechts enkele ondernemingen, die er hebben geïnvesteerd. De N.N.G.P.M. werd opgericht met een nominaal kapitaal van f 1 miljoen in 1935, doch daarna zijn vele honderden miljoenen besteed.

De Nigimij heeft een nominaal kapitaal van f 1/2 miljoen, waarnaast bij de moeilijke omstandigheden kort na de afscheiding in Januari 1950 een zeer veel groter bedrag door het Gouvernement van Nieuw Guinea met hulp van Nederland werd voorgeschooten, eerst renteloos, later tegen 5 %. Alleen al voor de inkoop van voorraden, om de toen vrij lege winkels op N.G. te vullen, waren meerdere miljoenen nodig. De omlooptijd der goederen is bovendien zeer lang, omdat in Europa bestelde voorraden enige maanden nodig hebben om alle zeer verspreide winkels te bereiken en dus eerst na ca 4 maanden de betalingen der consumenten beginnen binnen te komen. Bovendien ontbrak toenmaals nog het postwisselverkeer en duurde het vele weken voor de ontvangsten op het centrale kantoor te Hollandia binnen waren gekomen.

De Nigimij had een jaar lang een soort *invoer-monopolie* tot 4-1951. Zij heeft echter nooit geleverd voor de N.N.G.P.M. Toen het Gouvernement na de afscheiding een import-firma op N.G. wilde hebben, durfden verschillende maatschappijen, die in Indonesië werkten, uit vrees voor represailles niet op N.N.G. beginnen. Andere firma's meldden zich te laat. De invoerzaken der Nigimij zijn veel belangrijker dan haar uitvoerzaken. De invoer geschiedde ook af en toe ten behoeve van Gouvernement, K.M. en K.L. De verhouding van invoer tot uitvoer is als ongeveer van 11 tot 1. Dat de uitvoer zo ver kwam, was mede een gevolg van de verplichting, die de Nigimij werd opgelegd, om de opkoop van bevolkingsproducten beter te organiseren. Zij vestigde zich al dadelijk op alle controleurs-standplaatsen en kon dus heel wat bereiken. Ze heeft ca 15 Europeanen in dienst. Het Gouvernement nam in de aanvang op zich, met opslagfaciliteiten te helpen, wat voor de uitvoer grote betekenis heeft.

#### CREDIETEN, GOVERNEMENTSBEMOEIENIS MET DE HANDEL, HANDELSVERDRAGEN

De hoeveelheid *geld in circulatie* bedroeg als gezegd in 1952 op N.N.G. f 11 miljoen, terwijl in totaal f 20,5 miljoen aanwezig was.

De bankier op N.G. noemt het *gebrek aan middelen bij de tussenhandel* als een factor, die de uitvoer belemmert; wellicht zullen geldinjecties dit gebrek verminderen. Deze bankier noemt als verdere oorzaak van de uitvoerbelemmering de exorbitant hoge uit- en invoerrechten; toen de "ngase" nog gegeven werd,

kwamen de eerste inderdaad meestal neer op ruim 24 % van de uitvoerwaarde en dit bedrag was soms gelijk aan 33 % van de locale waarde, d.i. de locale opkoop-prijs! Thans moet men, wegens het verdwijnen van de ngase sinds 1-9-1953 <sup>1</sup> deze percentages met ca 10 % verminderen, maar zij zijn ook nu nog hoog.

Vroeger werd de onzekere politieke status van N.G. steeds in de eerste plaats genoemd als oorzaak van de bovenvermelde geringe particuliere *investeringsactiviteit* en terecht. Thans gelden voor nieuwe ondernemers deze hoge rechten <sup>2</sup> en ook de nog gebrekkige kustvaart en de slechte overlaadfaciliteiten, met name te Sorong, nog steeds als bezwaren; parallel daarmee valt nog altijd op te merken, dat behoudens het werk van de N.N.G.P.M. de gouvernementsactiviteit groter is dan de particuliere.

Middelgrote ondernemingen zullen meer worden aangetrokken bij verlaging van de in- en uitvoerrechten en van andere fiscale lasten, als de hoge vennootschapsbelasting en de inkomstenbelasting.

*Credieten.* Kleinhandelaars, zoals de Chinezen, Indische Nederlanders, enz. kunnen tot grotere zelfstandige activiteit en import komen als zij *credieten* zouden kunnen krijgen van het gouvernement of van de bankier voor het financieren van bestellingen over zee (waarbij het kapitaal een zeer lange omlooptijd heeft), voor aankoop van de nog schaarse zakken en voor aanbouw van opslagloodsen. Als zij door credieten tot uitbreiding van hun zaken in staat zijn gesteld, kan verdere voorlichting aan de Chinezen gegeven worden door het Kantoor van de Handel. Enige voorlichting is er al, doch de credieten nog niet. De hoofdreden is gebrek aan onderpand bij de Chinezen. Op dit punt is wellicht vergelijkende studie van Suriname nuttig, waar het 10-jaren plan <sup>3</sup> posten voor uitbreiding van het volkscrediet omvat. Credieten op voorraden van handelsgoederen kan een handelaar meestal alleen daar krijgen, waar veembedrijven zijn, die voor door hen bewaakte goederen „celen” afgeven. Suriname kent sinds 1951 een veembedrijf.

In Dahomey (Afrika) hebben gouvernement en particulieren tezamen een bank opgericht, die korte credieten aan handel en industrie verstrekt <sup>4</sup>. Ook in Frans-Cameroen is een goede regeling.

*De Gouvernements-instantie op N.G. voor de handel*, het Kantoor voor de Afdeling Handel en Nijverheid, heeft drie onderafdelingen: In- en uitvoerzaken, Statistiek en prijsbeheersing, en Nijverheid; het ressorteert onder de Dienst voor Economische en Technische Aangelegenheden (D.E.T.A.).

Alle deviezen-transacties gaan via het *Deviezen Instituut van Nieuw Guinea* en de Nederlandse Deviezen-portefeuille. De N.N.G.P.M. staat echter buiten de devie-

<sup>1</sup> Zie ordoonantie: Gouvernementsblad van N.G., 1953, no 29.

<sup>2</sup> Men werkt aan een nieuw verlaagd tarief, waarover helaas nog geen nadere mededelingen waren te verkrijgen. Het zal bij de wet moeten worden vastgesteld.

<sup>3</sup> Lit. 51.

<sup>4</sup> Op de Afrikaanse Goudkust gaat men korte credieten aan kleine Afrikaanse handelaars verlenen, die ten dele gedekt zullen worden door een Vereniging van deze handelaars en ten dele door het Ministerie van Handel (3/54).

zenpositie van Nederland en N.N.G. Haar exporten naar het buitenland (Australië, Indonesië en Japan) brengen deviezen op, die niet in de Nederlandse portefeuille komen. Haar talrijke importen uit het buitenland belasten deze echter ook niet.

*In- en uitvoerregelingen voor N.N.G.* Zoals bekend berustte tot 1 April 1951 de gehele import (niet de export) van goederen ten behoeve van de voorziening der burgerbevolking in Nieuw Guinea, krachtens een overeenkomst met de Nieuw Guinea Im- en Export Mij N.V. (Nigimij) te Hollandia, bij deze maatschappij. Na expiratie van de desbetreffende overeenkomst stond het echter aan iedere natuurlijke of rechtspersoon in Nieuw Guinea vrij, binnen het kader der wettelijke bepalingen, goederen te importeren. In verband hiermede is later de „Invoerordonnantie” afgekondigd, gepubliceerd in het Gouvernementsblad van Nieuw Guinea no 5 van 1953<sup>1</sup>. Deze biedt ook de gelegenheid aan de overheid, om door coördinatie eventuele te grote invoeren van een artikel door de verschillende thans naast elkaar werkende importeurs te voorkomen.

Blijkens de nieuwe ordonnantie is de invoer van goederen gebonden aan een *algemene of een bijzondere invoervergunning*, de laatste tevens deviezenvergunning. Deze vergunning wordt op naam van de importeur gesteld en kan zonder schriftelijke toestemming niet aan derden worden overgedragen<sup>2</sup>.

Een *algemene* vergunning voorkomt de herhaling van steeds dezelfde formaliteiten, wordt voor ten hoogste één jaar verleend en kan alleen worden verstrekt aan grote particuliere concerns, als b.v. de N.N.G.P.M., de B.P.M., de K.L.M. en de Nigimij, mits zij de importen bestemmen voor een scherp omlijnd niet oneconomisch doel, zoals de instandhouding van het eigen bedrijf en de verzorging van het eigen personeel. Een algemene vergunning geldt niet tevens als deviezenvergunning en de grote genoemde ondernemers kunnen hun importen meestal uit eigen deviezenbezit financieren.

*Verlening van invoervergunningen in Nieuw Guinea voor inducementgoederen en niet in Nederland verkrijgbare goederen, behalve voor \$-goederen.* Hierbij kan voor de import van goederen vanuit andere landen dan Nederland in speciale gevallen bij de afdeling Handel tot beperkte hoeveelheden en bedragen een „invoer- tevens deviezenvergunning” worden aangevraagd voor vreemde (niet Nederlandse) valuta, mits geen dollars. Een aanvraag voor een „invoer- tevens deviezenvergunning” zal in het algemeen slechts in beschouwing kunnen worden genomen: a. wanneer de invoer betrekking heeft op inducement-goederen; b. *wanneer de desbetreffende goederen niet in Nederland te verkrijgen zijn*<sup>3,4</sup>. We moeten echter bedenken

<sup>1</sup> Lit. 12a.

<sup>2</sup> Voor zendingen van minder dan f 500,— is geen vergunning vereist, ter voorkoming van een te stroeve gang van zaken.

<sup>3</sup> Aldus hebben Nederlandse goederen bij den invoer een sterke preferentie, ofschoon deze op het stuk van invoerrechten niet bestaat.

N.N.G.-goederen genieten in Nederland geen enkele preferentie; Suriname's export naar ons land geniet preferentiële rechten bij sinaasappelen, ongebrande koffie en bananen.

<sup>4</sup> Invoervergunningen geeft men niet af, als er reeds grote voorraden van een artikel zijn.

dat de exportregeling, hieronder genoemd, de exporteur de geheel vrije beschikking geeft over 10 % van zijn deviezenopbrengst, omdat bij dergelijke financieringen geen beroep behoeft te worden gedaan op het deviezenbezit van het land. Voor 't overige is er discriminatie tegen niet-Nederlandse goederen.

Van invoerbepanking door contingentering, m.a.w. door de vaststelling van min of meer lage invoerquota, welke niet mogen worden overschreden, is in de invoerordonnantie geen sprake. Op het ogenblik bestaan deze dan ook niet. Dit soort regelingen is echter vroeger ook wel toegepast, b.v. voor horloges, van welke de import, vooral voor inheemsen in 1954 is hervat, omdat dit artikel als "inducement" voor export werkt<sup>1</sup>. Ook Gillette-scheermesjes zijn, anders dan in A.N.G., bij ons niet te krijgen. Suriname kent talrijke invoerbepanking (contingent-teringen)<sup>2</sup>.

Op exportgebied heeft het jaar 1953 verstrekkende maatregelen te zien gegeven. Dit jaar stond in het teken der z.g. „*nieuwe export-regeling*”<sup>3</sup>, welke met ingang van 1 Februari 1953 van kracht werd. In het kort komt deze „*nieuwe regeling*” hierop neer:

1. Uitvoer kan voortaan naar *alle* landen ter wereld plaats hebben, mits niet tegen prijzen, die onder de door het Gouvernement op grond der wereldmarkt-notering aangegeven limites liggende. Hiermede komt de z.g. A.B.C.-indeling geheel te vervallen. Elke uitvoer moet worden gedekt door een, hoogstens 3 maanden geldige, *uitvoervergunning tevens deviezenverklaring*, waarop de fob-waarde der goederen vermeld staat. Deze A.B.C.-indeling behelsde het volgende. De exportgoederen werden vanaf 7-1951 in 3 *groepen A, B en C* verdeeld; goederen van de A-groep mochten alléén naar Nederland uitgevoerd worden, die van de B-groep naar Nederland en Singapore, groep C kon op barterbasis (ruilbasis) naar Singapore geëxporteerd worden.
2. De exporteur mag *vrijelijk* beschikken over 10 % van alle soorten door de export als regel verkregen en ingebrachte vreemde valuta, inclusief dollars, van het ontvangende land, voorzover de export niet op consignatie-basis geschiedde<sup>4</sup>. Hierdoor zal ongetwijfeld ook enige opleving in de valuta-handel plaats vinden.
3. De verrekening van de gerealiseerde exporten dient te geschieden via de Nederlandse Handel-Maatschappij N.V. te Nieuw Guinea, door middel van:
  - a. documentair crediet,

<sup>1</sup> Vooral goedkope herenpolshorloges van ca f 10,— cif waarde.

<sup>2</sup> Nadat de invoervergunning voor N.N.G. verkregen is, kan in Nederland een uitvoervergunning worden aangevraagd.

<sup>3</sup> Sinds 6/52 bestond deze regeling al voor Straits dollars, om daarmee Straits-importen te financieren. Vooral de krokodillen-exporteurs van Merauke gebruikten haar. Wie bij het gebruik van deze deviezen buitenlandse artikelen wil kopen, die ook in Nederland verkrijgbaar zijn, zal echter soms niet zo gemakkelijk zijn invoervergunning krijgen.

<sup>4</sup> Zie voor importregeling voor goederen uit Australië e.a. recente bepalingen. Lit. 57.

- b. incasso, of
  - c. vooruitbetaling.
4. Barterhandel is niet meer toegestaan.
5. Consignatie-zendingen zijn alleen nog mogelijk voor krokodillenhuiden, tripang, haaienvinnen, massooibast en lawangolie.

Het behoeft geen betoog, dat door deze nieuwe regeling die een voorbeeld van goede export-bevordering van gouvernementswege voorstelt, de uitvoer, speciaal voor de kleine en middelgrote Chinese en Europese exporteurs, in belangrijke mate attractiever werd. Dit geldt temeer, daar de vroegere alleen-importeur (zulks tot 3-1951) zijn positie, zij het dan wel in mindere mate, op export-gebied nog steeds kon blijven handhaven. Verwacht mag worden, dat 1953, behalve een opleving van de export, ook een scherpere concurrentie daarbij te zien zal geven.

In A.N.G. is de handel minder vrij, met name bij copra, die op grond van een veeljarig contract aan het Britse "Ministry of Food" verkocht moet worden tegen jaarlijks voor elk jaar vooruit vastgestelde prijzen<sup>1</sup>, waarbij het Gouvernement (de Marketint Board) alleen-exporteur is (zie onder „copra”).

*De exporteur in N.N.G. kan thans steeds kiezen* tussen export naar Nederland of naar Straits, Australië, enz. Nu Nederland zijn wensen niet meer ten eigen bate wil doorzetten, is de belangentegenstelling tussen moederland en afhankelijk gebied verdwenen. Aankopen voor N.G., gedaan buiten Nederland, kunnen nu zonder bezwaar met exportgoederen betaald worden, b.v. met copra naar Singapore. Als verdere *exportbevorderende maatregelen*, die het gouvernement kan nemen, noemen wij de verlaging der uitvoerrechten, die in afdeling II bij elk belangrijk export-artikel worden genoemd en besproken, de verbetering der kwaliteit door sorteren met afkeuring van te slechte partijen door het gouvernement, de verbetering van het transport te water en te land van productiegebied tot meest nabije K.P.M. haven, enz.

Op het gebied van *handelsverdragen* treedt uiteraard Nieuw Guinea nooit zelfstandig op. Vrijwel alle Nederlandse handelsverdragen zijn mede van toepassing op N.G.

N.N.G. heeft desondanks een *eigen deviezeninstituut*, dat ook dient om de deviezen te kunnen beperken, die men zonder handelsdoeleinden in het buitenland wil gebruiken, bijvoorbeeld voor vakantiekosten of familietoelagen.

De *Chinezen*, die zoveel gemakkelijker contact onderhouden met hun collega's in Singapore, Hongkong, enz. dan met Nederlandse firma's in Europa, zullen zeker door de exportregeling van 1953 worden gestimuleerd en hun handel op Singapore uitbreiden. Ze kunnen dan hun importen, wegens de veel kleinere afstand, sneller met exporten betalen, wat voor deze kapitaalarme lieden belangrijk

<sup>1</sup> Lit. 2.

is. Bovendien brengen sommige artikelen als b.v. ze soort krokodillenhuiden daar meer op, en copra soms ook. Op daar gekochte artikelen, vervaardigd in Oost-Azië, drukt minder vracht en bevordering van de import uit deze streken leidt tot lagere prijzen op N.N.G.

*Prijsbeheersing en distributie.* Hierover kunnen wij kort zijn, aangezien een en ander voornamelijk tot de geschiedenis behoort. De jaarverslagen van het Gouvernement delen over dit onderwerp praktisch niets mede. In 1947 werden de goederen voor de burgers van Nieuw Guinea gedistribueerd via de kantoren van de onderafdelingschefs; met name rijst, meel, suiker en dergelijke noodzakelijke levensbehoeften. De statistieken van 1949 van het C.K.S. te Batavia gaven prijzen op de vrije markt en distributie-prijzen te Hollandia voor rijst, meel, suiker, vlees, tabak, sigaretten, lucifers, zeep, alcohol en conserven. In 1948 was nog voor een waarde van 5 miljoen van de totale invoer distributiegoed. Thans is de distributie voor alle goederen afgeschafte.

De prijsbeheersing heeft het Gouvernement in de hand door toepassing van de op N.N.G. nog geldige Indonesische *prijsbeheersingsordonnantie* van 1948 en het Indonesisch *prijsaanduidingsbesluit* van hetzelfde jaar. Men gebruikte een en ander het eerst voor rijst, suiker en sigaretten. In winkels moet elk artikel geprijsd zijn. Overtredingen door de Chinezen werden soms met 500 gulden beboet. Thans bestaat de prijsvaststelling van Overheidswege met een prijsbesluit nog slechts voor rijst, sigaretten en petroleum. Doel is natuurlijk bescherming der consumenten en speciaal van de inheemse.

#### ZEER KORTE OPMERKINGEN

##### OVER DE ALLERBELANGRIJKSTE INVOERARTIKELLEN<sup>1</sup>

Wij beginnen met de vooral kort na de oorlog zo vaak genoemde *inducement-artikelen* (lokartikelen). Het was toen van veel belang op de plaats van verkoop van het exportartikel de voor inheemsen meest schaarse en door hen meest begeerde importartikelen òf door het Gouvernement of door handelaars onmiddellijk na de koop beschikbaar te doen stellen. Dit gold vooral voor West en Zuid Nieuw Guinea, waar de bevolkingsexport het belangrijkste is. Het allervoornaamste inducement-artikel is wellicht *lempeng*-tabak, die uit Lombok komt. Ook *pinang*-noot is van veel belang in Zuid Nieuw Guinea. Overal wilde men *ijzerwaren* en *stukgoed van textiel* (kain). Bij meer ontwikkelde inheemsen zullen ook kapitaalgoederen als *cement*, *dakijzer* en *gereedschappen* het aanbod van copra enz. stimuleren, en evenzo *rijst*.

In afgelegen binnenlandgebieden zijn het meest gezocht: parangs en bijlen, zout, lucifers, vislijnen en vishaken, kralen, spiegeltjes enz.

*Bouwmaterialen.* Cement is zeer belangrijk en de invoer in N.N.G. bedroeg in 1952 5334 ton (waarde f 785 000,—)<sup>2</sup>. In A.N.G. was de invoer in 1950-1951 5723 ton. Merkwaardig is de invoer van prefab-huizen in het zo houtrijke N.N.G. en A.N.G. De N.N.G.P.M. voerde er ca 100 stuks in uit Zweden voor de nieuwe vestiging Steenkool.

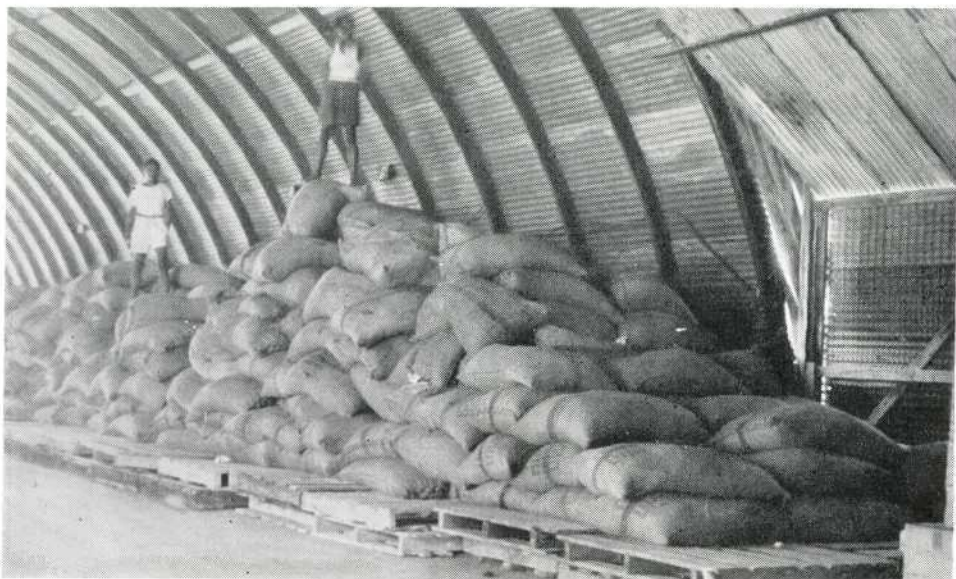
De invoer van andere bouwmaterialen dan cement bedroeg in 1952 in N.N.G. (exclusief N.N.G.P.M., K.L. en K.M.) voor: "hardboard" f 244 000,—<sup>3</sup>;

<sup>1</sup> Zie tabel VII, afd. III in dit hoofdstuk.

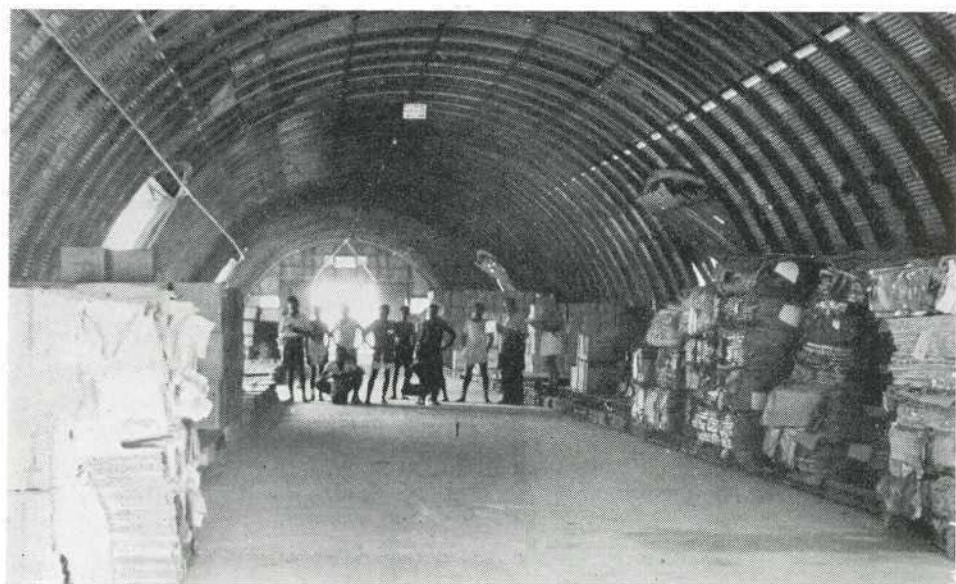
<sup>2</sup> Voorlopige cijfers cement 1953, excl. N.N.G.P.M., K.L. en K.M.: 2 457 ton en f 359 100,—.

<sup>3</sup> Voorlopige cijfers hardboard 1953, excl. N.N.G.P.M., K.L. en K.M.: f 29 700,—.





Rijstpakhuis te Hollandia

*Foto: Nigimij 1953*

Pakhuis van kramerijen en textielgoederen te Hollandia

*Foto: Nigimij 1953*

asbestcementwerken f 465 500,—<sup>1</sup>; betonijzer f 37 100,—<sup>2</sup>; dakbedekking van ijzer f 46 700,—<sup>3</sup>; asbest f 9 300,—<sup>4</sup>; buizen en hulpstukken van aardewerk f 5 400,—<sup>5</sup>; d.w.z. in totaal f 790 000,— en in totaal met cement f 1 575 500,—. Daarbij komt nog het grootste deel van de post: werken van ijzer, die haast alle walsijzer omvat: f 1 335 700,—<sup>6</sup>. Het totaal-generaal is dus bijna f 3 miljoen voor 1952 en evenzo voor 1953.

A.N.G. voerde in 1950-1951 b.v. voor ca f 1 172 000,— dakijzer in, dus enige tienvouden van onze bovengenoemde hoeveelheid, die echter, als gezegd, de N.N.G.P.M. niet omvat. In 1952 was het cijfer £A 296 000 = ruim f 2½ miljoen.

*Rijst.* Deze wordt door het Gouvernement met gecharterde schepen van Bangkok aangevoerd en moet met £ betaald worden. De koopcontracten komen soms met moeite tot stand en daarom trachten de N.N.G.P.M. en het Gouvernement door termijn aankopen zich tijdig tegen verrassingen te dekken. Voor dit artikel bestond lange tijd distributie en thans nog prijsbeheersing. Het verbruik per loonarbeider is op N.N.G. 0,45 à 0,6 kg per dag. De eigen cultuur op N.N.G. bracht in 1952 nog slechts 200 ton op. Een agrarische commissie heeft een plan voor uitgebreide rijstcultuur bij Merauke in studie genomen. In A.N.G. hoopt men volgens Ir Fokkinga in 1953 ter plaatse 1000 ton te produceren. Voor 1954 schat men de productie van T.N.G. alleen op ruim 800 ton (3/54).

Intussen is de invoer in beide helften van het eiland veel groter, namelijk in 1952 6043 ton op de westhelft (excl. N.N.G.P.M.)<sup>5</sup> en in A.N.G. was het cijfer het dubbele in 1950-1951, nl. 12 835 ton, die geheel uit Australië kwamen ('51-'52 12190 t.). In alle andere Zuid-Pacific gebieden is de toestand dezelfde, behalve in Fiji, dat practisch zelfvoorziening heeft bereikt (zie Pacific Islands Monthly, Feb. 1954, blz. 145). Australië produceerde in 1953-1954 75 000 ton rijst (paddy), waarvan de helft naar A.N.G. ging.

*Textiel.* Dit artikel werd al ingevoerd in de zeventiger jaren, vanuit Ternate. Missie en zending stimuleren het gebruik. De na-oorlogse schaarste is thans vrijwel geheel weggewerkt.

In N.N.G. was de waarde van de invoer in 1952 van katoenen stukgoed f 1 360 100,—, die van kleding van textiel f 502 500,—<sup>7</sup>. In A.N.G. bedroeg de totale invoer in 1950-1951 £A 992.093 = f 7 432 790,—.

*Tabak.* Het voornaamste artikel is de lempeng-tabak van Lombok. Zij dient soms als pruimtabak en vooral voor het maken van sigaretten. In Noord N.G. worden ook zeer veel sigaretten ingevoerd.

<sup>1</sup> Idem asbestwerken f 705 700,—;

<sup>2</sup> Betonijzer f 24 400,—.

<sup>3</sup> Dakijzer f 592 800,—.

<sup>4</sup> Asbest f ? ? ?

<sup>5</sup> In 1953 3 070,1 ton rijst, excl. N.N.G.P.M., K.L. en K.M.

<sup>6</sup> Werken van ijzer en ijzerlegeringen f 1 905 100,—.

<sup>7</sup> In 1953 f 1 687 000,—; resp. f 1 196 500,—.

Invoer van alle tabaksfabrikaten in 1952 in N.N.G. incl. N.N.G.P.M. f 1 272 900,-; in 1953 excl. N.N.G.P.M. f 724 900,-.

Invoer van alle tabaksfabrikaten in '51-'52 in A.N.G. £A 411.252 = f 3 495 642,-.

De invoerrechten, resp. accijnzen zijn hoog in N.N.G. en A.N.G., bij ons b.v. 60 % van de detailprijis.

*Andere invoerartikelen.* Hiervoor verwijzen wij naar de tabellen V en VI voor 17 welomschreven groepen van invoerartikelen, waaruit blijkt dat, naar de waarde, de *petroleummaatschappijen* in 1952 vooral invoerden:

1. machines en transportmiddelen;
2. walsijzer en constructies daarvan;
3. petroleumderivaten, en tenslotte
4. provisiën, dranken en genotmiddelen.

Bij *Gouvernement en particulieren tezamen* is de volgorde naar waarde in 1952: 1. provisiën, enz. (zie hiervoor); 2. machines, enz.; 3. walsijzer, enz.; 4. textiel en confectie.

Bij het *Gouvernement alleen* is de volgorde: 1. machines, enz.; 2. cement, aardewerk, tegels; 3. walsijzer, enz.; 4. bouwhout, triplex, meubelen, enz.

Voor geheel N.N.G., dus voor *alle invoerders tezamen*, is de volgorde in 1952: 1. petroleumderivaten; 2. provisiën, enz.; 3. cement, enz.; 4. walsijzer; 5. bouwhout, enz.; 6. machines, enz.

In afdeling III (statistieken) van dit hoofdstuk zijn voor 75 artikelen, incl. de petroleumderivaten, de invoerhoeveelheden afzonderlijk opgegeven, doch excl. de petroleummaatschappijen. Daaruit blijkt, dat van de bovenbesproken m.i. het meest belangwekkende vijf invoergoederen, vier ervan ook tot de groepen met de grootste waarde behoren. De *volgorde dezer invoerwaarden* is, exclusief invoer door de N.N.G.P.M.:

	1952	1953
1. rijst . . . . .	f 4 670 000,—	f 2 508 200,—
2. petroleumderivaten . . . . .	3 450 000,—	?
3. bouwmaterialen . . . . .	bijna 3 000 000,—	ongeveer als '52
4. textiel en confectie . . . . .	1 862 600,—	2 883 300,—
5. vlees en vleesconserven . . . . .	777 000,— <sup>1</sup>	1 265 000,—
6. tabaksfabrikaten . . . . .	724 900,—	781 100,—

Over de posten 2 en 5 valt in een kort bestek heel weinig te zeggen; hoogstens zou men kunnen opmerken, dat men 2 (petroleumderivaten) bij aanwezigheid van een olieraffinaderij op N.N.G. zelf zoude kunnen produceren, evenals zulks voor 5 (vlees en vleesconserven), alsmede voor 1 (rijst) ten dele realiseerbaar

<sup>1</sup> In T.P. + T.N.G. is dit cijfer veel hoger, nl. f 8½ miljoen.

lijkt. Bij bouwmaterialen spelen walsijzer en cement zo'n grote rol en is ook houtzelfvoorziening voor alle tropische bosrijke gebieden (Brazilië, Australisch N.G.) steeds zo'n groot probleem gebleken, dat men waarschijnlijk lang geen zelfvoorziening bereiken kan. Dit geldt ook voor textiel, confectie en tabaksfabrikaten, zolang de teelt der grondstoffen (tabak en katoen) niet lukt en, zoals voor katoen, wel nooit gelukken zal.

#### INRICHTING DER NIEUW GUINEA STATISTIEKEN

Deze wordt verzorgd door de Afdeling Handel en Nijverheid van de Dienst voor Economische en Technische Aangelegenheden (D.E.T.A.). Men maakte met het werk een aanvang in April 1951. Ook werden maandelijks indexcijfers verzameld voor de prijzen van een aantal artikelen, die in het huishouden nodig zijn. Duurte-indices werden opgesteld voor de kosten van levensonderhoud in 8 voorname plaatsen.

Als leidraad diende bij de invoerstatistiek nog de Nederlands-Indische naamlijst A der Instructie-Statistiek 1949.

Land van *herkomst* is het land uit welks handelsvoorraad de goederen afkomstig zijn. Goederen bij welke Singapore als land van herkomst wordt opgegeven, zijn somtijds daar kort tevoren uit andere landen aangekomen.

Als *invoerwaarde*<sup>1</sup> van de artikelen wordt de entrepôtwaarde opgegeven. In deze invoerwaarden zijn geen invoerrechten en accijnzen inbegrepen en het is dus de cif-waarde, vermeerderd met kosten in de bestemmingshaven (K.B.), de loskosten, het goederengeld, enz.

De *uitvoerwaarde*<sup>1</sup> van de statistieken is de waarde fob K.P.M.-haven, verminderd met uitvoerrecht, statistiekrecht, laadkosten (kosten afscheephaven, K.A.), goederengeld en kosten van afscheep. In 1952 was de voor de fob-waarde genomen K.P.M.-haven steeds die van Sorong, vanaf begin 1953 is het de K.P.M.-haven van inlading.

Het is moeilijk de Nederlandse en N.G. statistieken te vergelijken, vooral bij kleinere hoeveelheden, zoals men die op N.G. kent; wat in de maand December nog in N.G. wordt uitgevoerd, komt eerst in het volgende jaar in Nederland aan.

De *vergelijkbaarheid van de N.N.G.-statistieken met andere* en dit geldt voor alle landen van de wereld, wordt belemmerd door de verschillende goederen-groeperingen, die allerlei landen gebruiken.

De N.N.G. statistiek omvat 17 goederengroepen, overgenomen uit de Instructie omtrent de Statistiek van de Handel van de Dienst van Invoerrechten, Uitvoerrechten en Accijnzen van Indonesië van 1949. Daarentegen heeft de Benelux-statistiek 22 afdelingen. Ook de vergelijking met A.N.G., die zo nuttig is en zo voor de hand liggend, wordt belemmerd door het feit, dat men daar 20 afdelingen (classes) heeft. Verder blijkt bij vergelijking van de 17 N.N.G. groepen en de 20 A.N.G. groepen, dat er maar enkele elkaar geheel dekken. Zo wordt groeps-gewijze vergelijking van de invoeren van N.N.G. en A.N.G. ook meestal onmogelijk. Aangezien ook de afzonderlijke posten (items) elkaar dikwijls niet dekken, b.v. bij textiel en machines, is soms de vergelijking per goederenpost ook moeilijk. Voorts

<sup>1</sup> Omdat in deze waarde geen invoer-, resp. uitvoerrecht is begrepen, die de koper moet betalen, is het woord prijs minder geschikt.

toont de Australische invoerstatistiek ca 210 posten tegen de Nederlandse 67 (voorzover cijfers worden gepubliceerd), waarbij nog een zevental soorten van petroleumproducten komen, die op een andere plaats worden opgegeven. De goederenlijst der statistiek telt nog ca 750 posten meer. De jaarlijkse Handelsstatistiek Suriname, uitgegeven door het Algemeen Bureau voor de Statistiek te Paramaribo, kent volgens de naamlijst der goederen ca 800 posten. Intussen schijnen de 67 „gewichtige invoerartikelen” van de gestencilde N.N.G. statistiek van thans slechts een begin te vormen, en is uitbreiding te verwachten. In elk geval kan men reeds thans van honderden goederen op aanvraag bij het kantoor voor de Handel de cijfers verkrijgen. Het zou wenselijk zijn allereerst nog die artikelen op te nemen, die vroeg of laat op N.N.G. geproduceerd zouden kunnen worden, als: meubels, lucifers, zakken, sigaretten, lempengtabak, prefabhuizen, goedkope confectie, touw, klapperolie en bezaagd- en onbezaagd hout. In Suriname geeft men tractoren afzonderlijk op, en gesplitst voor mijnbouw, landbouw, bosbouw, enz. en worden ook personenauto's meer gespecificeerd. De deskundigen menen, dat de beste statistiek gevormd wordt door de z.g. *Brusselse lijst van 1950*, althans voor invoergoederen. Ze is opgesteld door de E.C.U.S.G.<sup>1</sup> (European Customs Union Study Group) en is verdeeld in 21 sections, 99 chapters en 1096 hoofdstellen, welke ieder land, naar de aard van zijn in- en uitvoer verder kan splitsen, als het zulks wil.

Veel minder uitvoerig is de S.I.T.C.<sup>2</sup> (*Standard International Trade Classification*) van de Verenigde Naties van 6/51. Ze heeft 10 sections, 52 divisions en 150 groups, en bestaat slechts uit 570 posten. Voor landen met een enigszins achterlijk statistisch apparaat is een kleiner aantal posten natuurlijk veel gemakkelijker, en wat dat betreft, zou het aan te bevelen zijn<sup>3</sup>, deze niet te grote V.N. Naamlijst in alle Pacific gebieden in te voeren. Men zou dan, b.v. in de gebieden welke de *South Pacific Commission* bestudeert, tot uniforme vergelijkbare statistieken kunnen geraken.

De ervaring leert echter, dat de landen weinig bereid zijn aan één enkele internationale statistische naamlijst mede te werken. Daarom is vroeger door de Volkenbond in Genève voorgesteld, dat elk land *naast* zijn bestaande statistieken één keer per jaar een supplementstatistiek zou uitgeven, die volgens een bepaald schema met een betrekkelijk klein aantal artikelen opgesteld is. Deze lijst is opgemaakt door de Volkenbond te Genève in 1938 en draagt de naam van „*Liste minimum de marchandises pour les Statistiques du Commerce International, édition révisée par le Comité d'experts statisticiens*”<sup>4</sup>. Deze z.g. *Liste minimum* bevat 17 groepen, 50 ondergroepen en 456 posten. Engeland heeft destijds deze statistiek aan de regeringen van zijn belangrijkste gebieden overzee aanbevolen, doch zij vond weinig ingang, ook niet in het Pacific gebied. Wellicht vormt deze „*Liste minimum*” ook thans nog een basis om tot een *statistisch zakboek voor de gebieden der Zuid Pacific Commissie* te komen, dat vergelijkbare cijfers bevat.

Wat vergelijkingen betreft, is het voor die tussen N.N.G. en A.N.G. een extra belemmering, dat Australië geen cijfers voor geheel Oost N.G. publiceert en men dus steeds eerst de cijfers voor de beide territoria moet optellen.

Het is voor N.N.G. een ongelukkige omstandigheid, dat bij alle statistische cijfers voor bepaalde invoerartikelen de gegevens voor de N.N.G.P.M. en die voor K.L. en K.M. ontbreken<sup>5</sup>. De oorzaak is voor de N.N.G.P.M. gelegen in het feit, dat de *voorziening van haar bedrijf met importgoederen* een geheel autarkisch karakter draagt en uiteigen deviezenvoorraad gefinancierd wordt. Er worden geen afzonderlijke invoervergunningen voor afgegeven, die de Overheid in staat stellen de importen te overzien. Zulks is bij goederen voor anderen wel het geval. Intussen worden voor al deze importen door de Petroleummaatschappij invoerrechten betaald en is er dus een middel om via de douaneambtenaren tot een statistiek te geraken. De Petroleummaatschappij zou er zonder twijfel bezwaar tegen maken, dat deze afzonderlijk werd gepubliceerd. Ze zou dienen te worden opgenomen in de algemene statistiek en dit zal op de duur *stellig moeten gebeuren*. Thans laten de N.N.G. cijfers niet toe, dat men een beeld krijgt van de opbouw van de invoer in dat land. Vergelijkingen met andere landen als b.v. A.N.G. gaan niet alleen mank, doch vallen ook nodeloos sterk in het nadeel van het Nederlandse gebied uit, omdat grote posten ontbreken. Een voordeel is, dat de huidige statistiek meer geschikt is voor de oriëntering omtrent de importmarkt door de bestaande en vooral ook door de thans te verwachten nieuwe importfirma's. De N.N.G.P.M. maakt nl. van de diensten van deze practisch tot nu toe weinig gebruik.

<sup>1</sup> Lit. 37a.

<sup>2</sup> Lit. 35.

<sup>3</sup> Ook volgens het Centraal Bureau Statistiek te Den Haag.

<sup>4</sup> Lit. 18.

<sup>5</sup> Toch nam de N.N.G.P.M. in 1951 met f 11,7 miljoen en in 1952 met f 34 miljoen (een topjaar wegens inrichting van het nieuwe exploitatiecentrum Steenkool-Wasian) 25%, resp. 55% van de invoer van N.N.G. voor haar rekening. In 1953 was haar invoer bijna f 43 miljoen.



## AFDELING II. BESCHRIJVING DER UITVOERARTIKELLEN<sup>1</sup>

AARDOLIE / COPAL / COPRA / KROKODILLENHUIDEN / NOTEMUSKAAT EN FOELIE  
SCHELLEN / TRASSI / TRIPANG / KLEINE PRODUCTEN

*met 5 foto's*

### AARDOLIE (RUWE)<sup>2 3</sup>

*Inleiding.* In 1936 werd in Klamono (West Vogelkop) olie aangeboord door de N.N.G.P.M.; kort vóór en in het begin van de tweede wereldoorlog werd ook olie in de Oost Vogelkop aangetoond, nl. in Wasian (Juli 1939) en Mogoi (Mei 1941). In afwachting van afvoergelegenheid werden eerst na de oorlog deze olievoorkomens door verdere boringen nader verkend.

Na gereedkomen van de weg en de pijpleiding van Klamono naar de afscheep-  
haven Sorong werd de exploitatie van het *Klamonoveld* aangevat; in December  
1948 kwam het eerste tankschip de Klamono-olie halen en begon de export  
van deze olie.

De terreinen *Wasian en Mogoi* werden in April 1954 in exploitatie genomen, na het  
gereedkomen van de pijpleiding van deze velden naar het knooppunt Temboeni,  
waarna de olie via Steenkool verpompt wordt naar de afscheephaven Moetoeri  
aan de Mac Cluer Golf. De beginproductie bedraagt  $\pm 1300$  m<sup>3</sup> per dag. De  
eerste tanker laadde op 16 April 1954 aan de Moetoeri-steiger.

De ruwe olie uit het Klamoveld is zwaar en asfalteus en heeft een hoog soor-  
telijk gewicht (0,94 bij 15°C). De ruwe olie uit Wasian/Mogoi is daarentegen  
licht en paraffineus (0,79 bij 15°C).

De gehele productie van Klamono wordt geëxporteerd en bedroeg:

*Exportstatistiek aardolie N.N.G.*

Jaar	Hoeveelheid (opgave N.N.G.P.M.)	Waarde fob sorong	Waarde per m <sup>3</sup>
Tijdens de oorlog voerden de Japanners 4000 m <sup>3</sup> i.e. 3750 ton in scheepjes naar de kust af.			
1948 December . . . . .	13 344 m <sup>3</sup>	door pijplijn	
1949 . . . . .	264 895 m <sup>3</sup>	f 6 394 522,—	24,14
1950 . . . . .	261 997 m <sup>3</sup>	8 472 819,—	32,34
1951 . . . . .	269 259 m <sup>3</sup>	8 561 700,—	31,48
1952 . . . . .	279 640 m <sup>3</sup>	8 622 000,—	30,83
1953 . . . . .	282 527 m <sup>3</sup>	8 907 800,—	31,53

De dagproductieschommelt al jaren om ca 750 m<sup>3</sup> per dag.

<sup>1</sup> Tabellen X t/m XV.

<sup>2</sup> Vgl. hoofdstuk Petroleum in dit boekwerk, reeds verschenen.

<sup>3</sup> Tabel X en XIV, afd. III in dit hoofdstuk.

De waarde der uitgevoerde olie stempelt haar tot uitvoerproduct nummer één voor N.N.G.; ze overtrof in 1952 (met een waarde van f 8  $\frac{2}{3}$  miljoen) de op haar volgende copra (ca f 1,1 miljoen) ca 8 maal in waarde en de copal ca 25 maal<sup>1</sup>. Vergeleken met de copra van A.N.G., die daar uitvoerartikel nummer één is en b.v. het goud aldaar (nummer twee) sinds enige tijd ongeveer 3 maal overtreft (1950-1951), blijft onze aardolie in het nadeel.

De N.N.G.P.M. schept koopkracht met de uitbetaalde lonen en salarissen. Het lijkt mogelijk, dat bijvoorbeeld de Indo-Europese kolonisten te Manokwari wat meer van deze koopkracht zouden kunnen profiteren, nu de K.P.M. een georganiseerde lijndienst langs de kusten van Noord en Zuid-Guinea heeft ingesteld met schepen, welke over koel- en vrieskamer beschikken.

Op het ogenblik (1952) bedraagt het *uitvoerrecht* voor de ruwe olie 8%, waarbij nog  $\frac{3}{8}$ % statistiekrecht komt en de opbrengst is dus ca f 680 000,— per jaar, bij f 8 500 000,— uitvoerwaarde. Aan directe belastingen (inkomen-, loon-) wordt door het N.N.G.P.M.-personeel ongeveer 1,5 miljoen gulden per jaar opgebracht. Hierbij komt ook nog cijns (een percentage van de oliewaarde (4%) aan de putmond, bedrag ruim  $\frac{1}{3}$  miljoen gulden) voor het exploitatiecontract (een soort mijnconcessie). Er wordt nog steeds geen winst gemaakt, zodat er geen vennootschapsbelasting verschuldigd is.

Hiernaast staan voor de olie-industrie grote bedragen indirecte belastingen (invoerrecht), die variëren van 1% tot 21%, als men het statistiekrecht meetelt. Op vrijwel alle in Nieuw Guinea gedurende tientallen jaren niet te vervaardigen en dus aldaar dan ook onverkrijgbare productiemiddelen wordt 6% of soms ook 12% en enkele malen 20% invoerrecht geheven. In A.N.G. variëren de invoerrechten van nihil tot 10%. De last, die deze invoerrechten op alle Nieuw Guinea-pioniers legt, belooft bij de N.N.G.P.M. gemiddeld wel 7% à 8% van de enorme invoeren, ofschoon deze importen (investeringen) ook nog het bekende bij de olie zeer grote risico dragen. Veel faciliteiten genieten baanbrekende ondernemers zeker niet, als men deze invoerrechten bekijkt. De totale invoer der N.N.G.P.M. in 1952 (een topjaar) bedroeg f 34 miljoen, en bij gemiddeld 7% voor materialen en 20% voor voeding e.a. winkelartikelen is het betaalde invoerrecht ca f 4,5 miljoen. Het grootste deel van deze f 4,5 miljoen bestaat uit rechten op *bouwmaterialen en andere productiemiddelen*. Ofschoon wijziging der douanerechten in voorbereiding is, menen wij goed te doen met nog eens af en toe te wijzen op de gebreken der huidige regeling, die van Nederland-Indische afkomst is.

De Nederlandse Antillen heffen van bouwmaterialen, machines en gereedschappen voor fabrieken geen invoerrecht. Alleen voor hout en cement wordt 3% gevorderd.

Ook het uitvoerrecht op N.N.G. lijkt weinig billijk, zolang verlies wordt geleden. In het Australische gebied heeft men voor het copra- en rubberuitvoerrecht

<sup>1</sup> Voor 1953 is het vijf maal, resp. 18  $\frac{1}{2}$  maal.

een glijdende schaal, en begint het uitvoerrecht eerst te werken, als de uitvoerwaarde zo hoog is, dat daarbij in het algemeen geen verlies behoeft te worden geleden. Zo is copra, als de waarde onder  $5 \frac{3}{4}$  £ per ton is vrij van zulke rechten. Bij rubber evenzo, als de waarde kleiner is dan 2 sh 6 d per lb, wat ongeveer met de productiekosten overeenkomt.

De lokaal geconsumeerde petroleumproducten, als benzine, kerosine, enz. worden ingevoerd uit Indonesië enz. door de B.P.M. Handelszaken.

Voor nadere bijzonderheden over de aardoliewinning, de afvoer naar de kust en de opslagfaciliteiten in Sorong zie men het hoofdstuk Petroleum van Dr Gheijsselinck.

### COPAL (HARS, GOMCOPAL, DAMAR)<sup>1</sup>

*Inleiding.* De copal, een harssoort, die men tapt uit de schors der Agathisbomen is een der bekendste uitvoerartikelen van N.N.G. In waarde volgde het, zij het ook op een afstand, op copra en krokodillenhuiden in de jaren 1951, 1952 en 1953 en was dus het *derde uitvoerproduct*, afgezien van de aardolie, die helemaal bovenaan staat, en de copra 8 maal overtrof in 1952 en 5 maal in '53. De cophalhandel is op N.N.G. al heel oud; ca 1877 ruilde kap. Meerburg van Ternate al "kain tjelopan" (grof katoen) tegen copal<sup>2</sup>.

De verwachting, dat de harde *kunstbarsen*, welke productie zich in de V.S. tijdens de oorlog sterker ontwikkelde, de natuurharsen na de oorlog geheel zouden overvleugelen, is niet bewaarheid. De copal-afzet van N.N.G. is echter helaas veel kleiner dan voor de oorlog.

De producerende boom van het geslacht *Agathis* (*A. alba*)<sup>1, 3</sup>, die naast copal ook goede papierpulp en goed lucifershout kan leveren, komt in N.N.G. veel voor. Bij verbetering van de tapmethode (die met sneden in de bast plaats heeft) behoeft, bij toenemende vraag, van aanplant van bomen, die eerst in een verre en thans in Oost Azië enigszins onzekere toekomst zouden gaan produceren (men rekent na 20 jaar), nog geen werk te worden gemaakt.

Enkele bomen, als *Vatica papuana*, van de familie der Dipterocarpaceae, leveren ook een gom of hars, die damar genoemd wordt en minder opbrengt.

Het Scheikundig Laboratorium te Buitenzorg was na de oorlog van mening, dat het *gebruik van copal* zeer sterk zou toenemen (zie ook hoofdstuk Bossen). Volgens deze instantie is de op Nieuw Guinea geproduceerde copal gedeeltelijk van een veel betere kwaliteit dan de Indonesische copalen, door de grote kleurvastheid bij hogere temperaturen en de nog hogere graad van oplosbaarheid in methylalcohol. Jammer, dat door het ontbreken van behoorlijk sorteren op N.N.G. dit voordeel niet kan worden benut.

<sup>1</sup> Vgl. hoofdstuk Bossen en hoofdstuk Vegetatie en Flora, blz. 241, deel II; voorts tabel XIII, afd. III.

<sup>2</sup> Lit. 5.

<sup>3</sup> Lit. 5a, 27, 16, 15, 6, 36, 38, 41.



De *copal uitvoer van Indonesië* is veel groter dan die van N.N.G. en was b.v. het 25-voud in 1951.

Tot slot delen wij nog een en ander mede omtrent de Indonesische harsen ('t meeste uit Economisch Weekblad voor Indonesië van 5-6-1948). Men onderscheidt de volgende vier soorten copal:

- a. BOEA, een zeer hard product, gedolven uit de grond. Onoplosbaar in alcohol.
  - b. LOBA, getapt en hard geworden aan de boom. Moeilijk oplosbaar in alcohol.
  - c. MELENGKET, een enigszins zacht en kleverig blijvende copal, door N.G. veel geëxporteerd.
  - d. Papeda of *papoeastroop*; bij bewaren in blik blijft dit product dik vloeibaar, maar uitgespreid in een dunne laag wordt ook deze hars aan de lucht blootgesteld langzaam hard.
- Boea wordt weinig meer gewonnen, ofschoon de natuurlijke voorraden nog niet uitgeput zijn. Concurrentie van Congo-copal en kunstharsen belemmert de verdere winning. De lang zacht blijvende harsen (Melengket en Papeda) zijn in het algemeen in alcohol oplosbaar.

De zachte soorten worden gebruikt in de *vernis- en lakindustrie*; de Loba vroeger overwegend bij de fabricage van *gramfoonplaten*, thans nog slechts weinig, en bij de langspeelplaten in 't geheel niet meer. Voorts vinden deze harsen toepassing bij de bereiding van *nitrocellulose-lakken* en van verf, waarmede verkeersaanwijzingen op het *wegdek* worden aangebracht.

De harde copal, Boea, wordt in de lak- en vernisfabricage niet, of nauwelijks meer gebruikt. De goedkopere harde Congo-copal heeft de Boea verdrongen, terwijl de Congo-copal op zijn beurt weer in toenemende mate concurrentie van kunstharsen ondervindt, die ook hard zijn, en van een zeer constante kwaliteit.

Vele gevaren gingen na de crisis van 1930-1934 de Indonesische *copal-export* bedreigen, zoals de toenemende concurrentie van andere natuurharsen dan wel van kunstproducten, de snelle vernietiging van het productieapparaat door onoordeelkundig tappen, het aanbieden van vermengde soorten met uiteenlopende eigenschappen en het te hoge percentage vuil, dat die partijen bevatten. De productie van *synthetische harsen*, die gegarandeerd constante eigenschappen (uniformiteit en zuiverheid) bezitten, is in de V.S. en in Duitsland de laatste 10 jaren met sprongen omhooggegaan. Zeer belangrijk is daarbij, dat het prijsniveau van de superieure synthetische harsen boven dat van de natuurharsen ligt.

De copal uit Belgisch Kongo is weer lager in prijs dan de harde Manilla-copal (Oost Azië) en de afzet ervan overtreft die van Nederlands Indië.

Van de gezamenlijke vooroorlogse *wereldproductie* van gemiddeld 35 à 40 miljoen kg, kon het aandeel van Congo-copal worden gesteld op 48 %, van Manilla-copal op totaal 40 % en van Kauri-copal<sup>1</sup> op 8 %. De resterende 4 % komt voor rekening van de andere *Afrikaanse en Zuid-Amerikaanse* copals.

De uitvoerwaarde in 1952 steeg alleen door de veel grotere hoeveelheid, want de waarde per ton daalde in 1952 voor dit artikel even goed als voor alle andere. 1953 gaf een begin van herstel te zien. Zie verder statistiek ommezijde.

<sup>1</sup> Uit Nieuw Zeeland.

## Exportstatistiek Copal N.N.G. (inclusief Damar)

Jaar	Gewicht	Waarde	Waarde per ton
1926-1935 . . . . .	2 269 ton gemiddeld		
1927 . . . . .	3 770 ton	f 854 000,—	f 298,—
1929 . . . . .	2 876 ton		
	of 3 199 ton	949 591,—	297,—
In dit jaar was de copal-waarde groter dan de copra-waarde.			
1936 . . . . .	1 990 ton	f 205 770,—	f 89,70
1937 t/m 1941 . . . . .	onbekend		
1947 . . . . .	111 ton		ca f 700,— (hierbij 41 ton v/d soort „damar”)
1948 . . . . .	92 ton	31 842,—	f 346,—
1949 . . . . .	468 ton	303 000,—	647,—
Ofschoon in 1949 de export op peil kwam, bleef hij <i>ver onder de vooroorlogse</i> , evenals in de volgende jaren (alles naar Nederland).			
1950 . . . . .	189 ton	f 158 700,—	f 840,—
1951 . . . . .	237 ton	285 700,—	f 1205,— (Korea-hausse)
1952 . . . . .	380,8 ton	320 000,—	f 840,—
1953 . . . . .	564,3 ton	503 100,—	891,—

Deze hoeveelheid nam wellicht toe in verband met de oorlog in Korea, maar de productie was desondanks nog steeds geen vijfde deel van de vooroorlogse. Aantrekken van werkvolk door de N.N.G.P.M. speelt hier denkkelijk een rol. Op zich zelf beschouwd is de copalopbrengst gemakkelijk snel uit te breiden, doch vraag en arbeidsfactor kunnen dit beletten.

De opkooprijzen luiden steeds per 100 kg en zijn meestal lager dan de prijzen van 0,1 ton volgens bovenstaande cijfers, die ook transportkosten tot de zee bevatten (fob-waarde, waarin nog geen uitvoerrecht zit).

De *bestemming was steeds Nederland*, althans na de afscheiding van N.N.G. van Indonesië. Vóór de oorlog werd 5 à 10 % via Manokwari en Palao naar Japan uitgevoerd door de toenmalige Japanse Mij. De copal in Nederland wordt veelal geherexporteerd.

*Exportstatistiek copal A.N.G.* De hoeveelheden zijn zeer gering en kwamen alleen uit T.P.

Jaar	Territorium	Gewicht	Waarde	Waarde	Waarde per ton
1946-1947	T.P.		£A 1185		
1947-1948	T.P.	75 ton	£A 4732	f 40 222,—	f 536,—
1948-1949	T.P.		£A 3937		
1949-1950	T.P.	13 ton	£A 862	7 327,—	564,—
1950-1951	T.P.	30,1 ton	£A 1467	12 470,—	414,—
1951-1952	T.P.	42 ton	£A 2647	22 700,—	540,—

*Opmerking:* Het Territory of New Guinea exporteerde nooit 'gums' en dus ook niet in deze jaren. De copal van T.P. komt vooral van het eiland Sudest bij Samarai en van Vailala aan de Golf van Papua (soort: *Vatica papuana*). Land van *bestemming* van de export van A.N.G. is Australië.

*Serawak* exporteert ook copal; in 1951 was dit 964 ton met een waarde van \$ 614 000 (60 \$ = 7 £E).

*Gebieden voor copal op N.N.G.* De meeste copal komt van West N.N.G. en Noord Nieuw Guinea, van het laatste met name in 1948 en 1949. Het *Bosvezin* exploiteerde namelijk in deze jaren op *Biak* (Bosnik) en *Japen* (Meos Noem, Randawaja, Kairawi en Mariarotoe).

Op Seroei kwamen de copalbomen vroeger overal voor tot aan de zee (*Agathis Labillardieri*); door doodtappen zijn de bomen bij de kust verdwenen, behalve te Wooi.

Zeer weinig copal is in de Schouten eilanden zogenaamd fossiel (boca), dat wil zeggen opgegraven uit de grond rondom de bomen; de meeste is tapdamar.

De uitvoer van de Schouten eilanden ging ook naar Nederland.

Andere bekende copalgebieden dan de hierboven genoemde twee Schouten eilanden waren in 1952 in volgorde van belangrijkheid, beoordeeld naar de hoeveelheid per afscheephaven: *Sorong*, dat in export met Japen en Bosnik ongeveer gelijk stond; *Sarmi* en *Flakfak* leverden analoge, maar veel kleinere hoeveelheden. De resident Van Eechoud deelde in zijn Economische nota van 3/49<sup>1</sup> het volgende mede:

„Bij een intensieve en goed geleide exploitatie kan uit de bereikbare arealen 3 à 4000 ton copal per jaar getapt worden, hebbende momenteel een waarde van ca 4 000 000,— gulden. Mij persoonlijk zijn echter nog zeer grote arealen bekend, die thans onbereikbaar zijn, doch bij ontsluiting van het land voor exploitatie in aanmerking komen. Refererende naar de bekende arealen kan een schatting van een toekomstige productie van 10 000 ton niet hoog genoemd worden.”

Tot de thans weinig ontgonnen gebieden behoren ook die der vroegere Tor-concessies by Sarmi. In veel afgelegen gebieden zonder bestuur zal eerst dan copal kunnen worden opgekocht, als de bevolking winkels krijgt, waar ze de koopsom besteden kan en er voldoende schepen zijn voor de afvoer naar de naastbijzijnde K.P.M.-haven.

Van Eechoud's exploraties hadden als resultaat de ontdekking van grote copal-arealen ten Noorden van de grote Meervlakte, zich voortzettend tot het Zuiden van de Geelvinkbaai.

Hieronder volgen nog enige verdere opgaven van Van Eechoud omtrent vindplaatsen in dit gebied.

De *Wanggar-concessies* zijn slechts weinig tot ontwikkeling gebracht, in de *Weinami-concessie* is nog nimmer getapt. Zijn persoonlijke waarnemingen brachten zeer grote arealen aan het licht tussen de Waroppen en de Rouffaerrivier, voorts aan de *Mamberamo* tussen Marineversnellingen en Edivallen, aan de *Boren-Apauer* en ten Zuiden van *Goeay*. Daartussenin liggen de reeds bekende Tor-concessies en de Biri-arealen, terwijl op deze reeks in het Westen aansluiten de Weinami- en Wanggararealen, zodat de conclusie gewettigd is dat copalcomplexen voorkomen in een *aaneensluitende strook van 700 km lengte*, lopend langs de Noordrand van de grote Meervlakte en zich voortzettend tot het Zuiden van de Geelvinkbaai. Tot zover Van Eechoud.

Ook Mimika op de zuidkust levert copal.

Bij onder bestuur brengen van een bevolking verschijnen echter ook de ondernemers, die *arbeiders werven*. Het werken, b.v. voor de petroleumbedrijven, zal de mensen, die zich juist voor het Westerse zijn gaan interesseren, wellicht meer boeien dan de copaltap. De bovengenoemde potentiële producties zullen dus in de praktijk denkkelijk moeilijk gehaald worden, tenzij men de werving stopzet. Ook zou de wereldvraag naar copal wat moeten toenemen, wat in het algemeen ten koste der kunstharsen zal gaan.

*Sortering en qualiteiten van copal op Nieuw Guinea.* De meest uitgevoerde qualiteit was vroeger "Papua soft unassorted". Toen was er echter sortering te Makassar.

<sup>1</sup> Lit. 9.

Na de oorlog werd alleen op Biak door het Boswezen goed gesorteerd en verder weinig.

De voornaamste klacht in zake N.G. copal is de slechte sortering. Voor goed sorteren op N.N.G. *ontbreken meestal de arbeiders* en soms ook de pakhuisruimte. Dit geldt niet alleen voor copal, doch ook voor copra, schelpen, notemuskaat en krokodillenhuiden. De werving van werkkrachten voor andere doeleinden (N.N.G.P.M., bestuur, politie enz.) is steeds groter geworden. Dat de handicap van het gebrek aan pakhuizen voor de sortering sinds heel kort vrijwel is overwonnen, helpt dus niet. Men is derhalve, afgezien van een zéér grove voorselectie op N.N.G.<sup>1</sup>, overgegaan tot verder sorteren in Nederland en hoopt, dat dit tijdelijk is, doch dit is nu nog de vraag. Sortering in Nederland vergt zeer veel duurere arbeidskrachten dan op N.G. zelf, en moet dus bijzonder goed uitgevoerd worden, wil zij zich betalen (zie foto).

Waar wellicht *vrouwelijke arbeiders* op N.N.G. minder schaars zijn dan mannelijke, zij er hier aan herinnerd, dat vrouwen niet alleen te Makassar, doch ook op N.N.G. voor dit werk geschikt bleken. De vooroorlogse copal van de toenmalige Japanse maatschappij werd door Papoea-vrouwen te Ansoes op Japen gesorteerd. Te Seroei verdienden Papoea-vrouwen met sorteren voor een Chinees f 1,00 per dag plus voeding. De sorteerkosten per kg copal bedroegen f 0,10 à f 0,15. De opkoop prijs was toen f 0,50 per kg ruwe copal. De Papoea is zeer weinig genegen, de variaties van de wereldmarktprijs te volgen; daarom betaalt de Chinees een vrij constante prijs en blijft doorkopen bij lage wereldprijzen en slaat dan op, waarbij soms voorraden van 150 ton gevormd worden.

In een Nederlandse sorteerderij (pikkerij) worden de volgende qualiteiten afgezonderd uit het gemengde N.N.G.-product:

- a. papeda (het zachtst, pekchtig); komt veel van Waropen;
- b. melengket (zacht; "Papua soft"); de beste melengketsoort heet "p.w.s." (prima white soft) en bracht een tijd geleden f 290,— per 100 kg op. Ongesorteerde melengket heet ook Papua soft, unassorted. Melengket komt veel van N.N.G., doch Halmahera, Batjan, Obi en Celebes leveren samen minstens zoveel;
- c. loba (hardere soort, soms halfzacht) (gering quantum);
- d. boea (hardste soort, ook alle fossiele soorten zijn hard). De boea breekt als glas en vuursteen. Gering quantum.

De a. en b. copalsoorten lossen geheel op in methylnalcohol.

Af en toe slaagt men er ook in Sorong in om de vier bovengenoemde soorten ter plaatse uit te zoeken. Nu er lage doorvrachttarieven van elke haven naar Nederland zijn voor alle copal, kan men te Sorong de op doorvoerconnossement vervoerde copal niet meer uitladen en buiten de K.P.M.-loods in eigen loodsen opslaan. De sortering kan men dus niet meer te Sorong verrichten en centraliseren, tenzij men hogere vracht wil betalen. Bij het grote arbeidersgebrek van thans is de versplintering der sortering over verschillende kleine kustplaatsen, die nodig is geworden, als men nog op N.N.G. sorteren wil, zeer onefficiënt.

<sup>1</sup> Bijv. van in K.P.M.havens per coaster of prauw aangevoerde copal als o.a. te Sorong door de Nigimij.

Beter ging dit in 1935, toen er geen arbeidersschaarste was. Van de toenmalige export van 1447 ton werd reeds 25 % per doorvoerconnossement verscheept. Einddoel moet toch de *keuring op Nieuw Guinea* zelf blijven, zoals het Boswezen dat in 1948 en 1949 deed op de Schouteneilanden en zoals de harsencentrale dat vóór de tweede wereldoorlog gedaan kreeg in Indië. Daarbij moet zoveel mogelijk alle copal door één instantie behandeld worden. De heer Van Deirse stelt in hoofdstuk Scheepvaart voor de sortering wél te centraliseren, maar dan, als tussenoplossing, op twee plaatsen, beide in de twee hoofdproductiegebieden gelegen, nl. Kokas en Seroei. Dit ware inderdaad te overwegen.

Het Nieuw Guinea Gouvernement zond eens qualiteitsmonsters rond en gaf *sorteringsvoorschriften*, waarvan het de naleving echter met *keuring* door middel van steekproeven, het beste op de algemene overlaadhaven Sorong, zou dienen na te gaan. Ook sommige Europese importeurs wensden dit. Sindsdien is de sortering op N.N.G., zoals hierboven beschreven, moeilijker geworden. Men kon te Sorong eigenlijk alleen direct overladen door tenderen<sup>1</sup>. Te Hollandia geschiedt de overlading via een entrepôtloods, waar niet gesorteerd mag worden. Over-

<sup>1</sup> Waarbij de schepen tegen elkaar liggen.

Sorteren van Nieuw Guinea-copal in een zgn. „pikkerij” van een firma te Amsterdam; 1953. Foto: J. J. Blaauw



lading via een particuliere loods maakt, dat het lage doorvoertarief van de oorsprongshaven naar Europa vervalt.

De stimulus voor copalinzameling is, als bij alle andere producten, de noodzaak tot het verkrijgen van geld voor belastingbetaling of inkoop van begeerde artikelen. Als het Bestuur de copal zelve als belasting in natura accepteert, is er tevens gelegenheid enige zuiverheidseisen te stellen. Voor de oorlog was 7/8 der gewonnen copal en damar bestemd voor deze belasting. Nu ook de loonarbeid bij de N.N.G.P.M. in deze streken veel geld oplevert, is daardoor de neiging voor het moeizame inzamelen in vaak afgelegen gebieden verminderd. De hoge uitvoerrechten maken de verdienste voor de Papoea ook snel te klein.

*Prijzen.* De exportwaarden blijken uit de uitvoerstatistiek hiervoor. Te Londen heeft men een damar-notering in sh. per cwt voor 'copal export p.w.s.' (zie hiervoor). Vóór 1950 was er op N.N.G. een Gouvernements-export-monopolie, en werd de copal door de Dienst van het Boswezen in Nederlands Indië bij openbare inschrijving verkocht. Op Nieuw Guinea gaf deze dienst soms hoge voorschotten, zonder dat daarna, b.v. door de Biakkers op Waigeo, hard gewerkt werd.

Medio 1953 was de prijs van *ongesorteerde copal cif* Nederland f 60,— à f 150,— per 100 kg.

De vracht naar Europa bedraagt f 159,— per ton. In 1937 bedroeg zij ruim f 50,— per ton.

*Cultuur der bars-leverende bomen.* Zij behoren tot het geslacht *Agathis*, welks hout ook geschikt is voor pulpfabricage (de V.S. zouden wellicht de cellulose willen kopen). De boom neemt genoeg met zeer arme gronden. Bij teelt in het groot bestaat volgens sommigen de mogelijkheid de copalhars niet alleen te exporteren, doch ook zelf te verwerken tot plastic (kunststof). Wij achten deze exportindustrie voor N.G. technisch te moeilijk.

*Landen van bestemming en concurrerende productiecentra.* In 1948 en 1949 ging een deel van de copalexport naar de V.S., evenals voor de oorlog, en kleinere hoeveelheden naar Engeland. Na het zelfstandig worden van Nieuw Guinea in begin 1950 ging de gehele uitvoer, althans in 1951 en 1952 (tevorens geen gegevens) naar Nederland. In 1953 bleef dit hetzelfde.

Omtrent herexport van ons land zijn geen cijfers bekend. Zeker 90 % ging, meest na openen der zakken en sorteren, weer ons land uit, naar Duitsland, Engeland, Frankrijk, Italië en Scandinavië. In de V.S. vindt men onze sortering thans onvoldoende en prefereert men meestal de Indonesische kwaliteiten.

De belangrijkste andere exportlanden van deze vooral in de lak- en vernisbereiding gebruikte grondstof zijn *Belgisch Kongo en Indonesië*.



Waren voor Indonesië in 1938 vooral de V.S. en ook Groot-Brittannië de grootste afnemers, in 1951 stond Nederland bovenaan, terwijl Groot-Brittannië opnieuw tweede was. In 1952 doet zich ook voor Indonesië een sterke teruggang in de Britse import van copal gevoelen en komt Japan op de voorgrond.

Copal moet door Indonesië en Nieuw Guinea als *zwak product* worden beschouwd, hetgeen ook blijkt uit de verlaging van het uitvoerrecht in Indonesië op deze grondstof van 25 % tot 15 % met ingang van 1 Augustus 1952.

De *synthetische harsen* vormen een ernstige bedreiging. De invoer van de concurrerende natuurharsen copal en kauri in Nederland ontwikkelde zich aldus:

Jaar	Gewicht	Waarde
1938 . . . .	746 ton	f 209 000,—
1950 . . . .	838 ton	959 000,—
1951 . . . .	735 ton	1 092 000,—

*Uitvoerrechten.* Deze bedroegen tot Sept. '53 in N.N.G.: 8 % algemeen uitvoerrecht plus 3/8 %<sup>1</sup> plus 5 % bijzonder uitvoerrecht op bosproducten plus 10 % ngasé (landschapsuitvoerrecht) = 23 3/8 % van de waarde (f 840,— per ton in 1952) en brachten dus ca. f 75 000,— op. Deze belasting drukt, ofschoon zij thans 10 % lager is dan in 1952, doordat op 1-9-1953 de ngasé is vervallen<sup>2</sup>, met deze 13 3/8 % nog zwaar, vooral bij lage prijzen. Het ware m.i. beter, het recht eerst te heffen boven een zekere waarde, waarbij de bevolking begint te verdienen aan het product. Het uitvoerrecht is bij zeer lage prijzen vrijwel gelijk aan of meer dan de winst, die de bevolking zou kunnen maken, en steeg soms in 1951 en 1952 tot boven 30 % van de opkoopwaarde van het product, zodat de prikkel tot inzamelen toen verdween. Meer en meer moeten de gommen uit het verre binnenland komen, en vooral bij deze zou men het recht moeten afschaffen of verlagen. Men kan ook bij dalende wereldmarkt-conjunctuur telkens het percentage van het uitvoerrecht verlagen, zoals Indonesië in 1952 deed en ook in Afrikaanse gebieden als de Congo gebruikelijk is.

A.N.G. kent als gezegd bij copra en rubber uitvoerrechten, die eerst beginnen bij een redelijke verkoopprijs en die niet geheven worden in tijden van te lage opbrengst.

In *Belgisch Kongo* zijn de uitvoerrechten<sup>3</sup> (in Mei 1953 verlaagd) thans voor ongesorteerde copal 3 % en voor gesorteerde eveneens 3 %. Deze cijfers wijzen erop, dat ons recht veel te hoog is. Congo-copal is nl. een concurrent van N.G.-copal.

<sup>1</sup> Het recht van 3/8 % is nog te vermeerderen met het van alle goederen geheven goederengeld van f 0,50 per ton.

<sup>2</sup> Zie Gouvernementsblad van N.G., 1953, no 29.

<sup>3</sup> Lit. 39 geeft steeds wijzigingen in douane-tarieven van alle landen.

COPRA<sup>1</sup>

*Inleiding.* Na de petroleum zijn de copra en de gom copal incl. damar de export-artikelen met de grootste waarde. De copra-productie, m.a.w. de winning van het kiemwit der noten (3 à 4000 noten = 4 à 5 ton gewicht leveren 1 ton copra), is niet alleen op N.N.G., maar ook elders in dit deel der wereld, *een der oudste bedrijven.*

Na 1850, toen de stoomvaart in de Molukken begon<sup>2</sup>, brachten deze schepen ook al spoedig copra naar Makassar, namelijk vanaf ca 1860. Deze arriveerde toen in de vorm van noten, en te Makassar werd de olie er, evenals toenmaals in de Pacific, ter plaatse uitgeperst. Sommige Europese landen kochten in 1860 al copra voor zeepbereiding; door de Factory in 1862 in Nederland aangevoerde copra bleek echter onverkoopbaar!<sup>3</sup> Het in die tijd zo beroemde handelshuis van Van Renesse van Duyvenbode te Ternate (later, in 1892, omgezet in Nieuw Guinea Handelmaatschappij N.V.), maakte plannen om op de Mapia-eilanden olie te gaan persen, die echter niet doorgingen. Van Nieuw Guinea haalde dit huis toenmaals vooral tripang, schelpen, massooibast, copal en muskaatnoot.

Eerst vanaf 1900 begon de wereldmarkt meer copra voor margarine-bereiding te vragen<sup>3</sup> en plantte de Crediet- en Handelsvereniging Banda in de Molukken ook eigen klapper aan, later door andere Europese ondernemers gevolgd. Op zorgvuldige bereiding der copra werd in die dagen nog niet gelet. Vóór de oorlog ontving het N.G.-bestuur veel copra als belasting in natura en was er zodoende ook enige invloed op de kwaliteit. Na de oorlog is dit soort belasting verdwenen. A.N.G. had ze nooit, doch op de Gilbert- en Ellis-eilanden levert men belasting-copra in tot op de huidige dag.

In 1952 had de copra van N.N.G. meer waarde dan alle andere bevolkingsproducten samen (resp. f 1,1 miljoen en f 1,06 miljoen); in 1953 waren de cijfers f 1,8 miljoen en ruim f 1,8 miljoen; in 1951 was de coprawaarde 5/8 van het totaal. De toestand lijkt op die in de Philippijnen, waar in 1951 55 1/2 % van de uitvoer uit copra of veredelingsproducten daarvan bestond. Men kan in beide gevallen enigszins van een monocultuur spreken, waarvan het land te veel af hankelijk is. Al deze N.N.G.-copra ging naar Nederlandse fabrieken.

Zoals steeds gaat ook de copra-handel over veel schijven, niet alleen in de productieggebieden, doch ook in Nederland. Zolang de import van oliën, vetten en oliehoudende grondstoffen, nog centraal door de Overheid geschiedde, verkocht de Nederlandse importeur via een makelaar aan de N.O.G.A. (Nederlandse Olie-Grondstoffen Associatie) welke kocht voor rekening van het V.I.B. (Voedselvoorziening Import Bureau), dat de copra weer aan de oliëfabrieken, enz. leverde.<sup>4</sup>

*Export uit N.N.G. naar Australië* ligt op het eerste gezicht voor de hand, omdat dit Europees geïndustrialiseerde consumptieland veel dichterbij ligt, en A.N.G. niet geheel voorziet<sup>5</sup> in de behoefte van de fabrieken, die zeep, margarine e.d. vervaardigen. De vracht A.N.G.—Sydney was een tijd geleden ca £A 10/5/0, d.i. f 87,12 per ton. De vracht van N.N.G. naar Australië is echter, ondanks de

<sup>1</sup> Lit. 5, 6, 4, 12, 9, 10, 15, 16, 26, 27, 19, 20, 26, 30, 33, 32, 36, 40, 46, 47, 41 en 42. Zie ook hoofdstuk Landbouw in dit boekwerk, en voorts tabellen XIII t/m XIIIc in afd. III in dit hoofdstuk.

<sup>2</sup> Lit. 5.

<sup>3</sup> Lit. Reyne 13b. Zie voor op copra als grondstof gebaseerde industrie het hoofdstuk „Industrie” in dit werk.

<sup>4</sup> In Augustus zal de centrale inkoop van olie-zaden door de Regering dit jaar eindigen, nadat de handel op 9/5/54 vrijgegeven werd.

<sup>5</sup> Ceylon levert ook copra aan Australië.



kleinere afstand (afstand Amsterdam-Sorong is 5 × afstand Brisbane-Sorong), niet lager dan die naar Nederland, die ca f 125,— per ton belooft. Dit is natuurlijk wel het geval bij uitvoer naar *Singapore*.

Als N.G. niet van ons afhing en de prijsvorming niet in Nederland geschiedde, zou de copra van N.G. een sterk artikel zijn voor dit gebied bij de handel met Nederland.

De *potentiële uitvoerhoeveelheid van N.N.G.*, dus de mogelijke productie in totaal, inclusief die van ongebruikte of te jonge bomen, wordt geschat op 10 000 à 12 000 ton en in het hoofdstuk Landbouw in dit boek op 8 à 9 000 ton, doch dit is nog niet eens voor de helft bereikt. Een van de redenen is, dat de bevolking arbeidschuw is en haar klappers slechts voor de helft exploiteert. Bij voldoende *kustvervoer<sup>1</sup> en inducement-artikelen*, kan de uitvoer van Merauke alleen zonder veel tijdverlies op 3 000 of meer ton per jaar worden gebracht. Hij was eens 2 760 ton, namelijk in 1929. Vooral in de eerste naoorlogse jaren is veel textielstukgoed (kain) door het gouvernement en soms ook door het in 1940 opgerichte Indische Coprafonds (Jajasan Copra) als lokartikel verstrekt. In 1947 was dit 10 000 yard. In 1949 was de voorraad van textiel weer op peil.

Waar de bevolking dicht is en *klapperolie* veel gebruikt wordt, daalt het copraaanbod, b.v. op Biak, wanneer de prijs tot f 45,— per 100 kg (oude naam quintaal, d.i. qtl) gezakt is. Dan wordt het namelijk *voordeliger om klapperolie te verkopen* inplaats van copra. Opvallend is, dat in 1953 een grote oliefabriek te Rabaul is gesticht, die veel meer olie produceert dan lokaal nodig is. Het overschot wordt naar Engeland geëxporteerd (ruim 5600 ton per jaar).

Het is bekend dat de N.N.G.-copra tot nu toe alleen naar Nederland gaat. De Hollandse prijzen zijn voor de exporteur op N.G. alleen even goed of iets beter voor goed gesorteerd product; voor slecht gesorteerde copra, zoals meestal die van thans, blijft Singapore steeds een goede markt. In verband met de exportregeling sinds 3/1953 is uitvoer naar andere landen vrij. N.N.G.-copra spaart ons ponden of dollars. De laatste moeten we nog steeds besteden voor de voor ons onmisbare Philippijnen-copra. In elk geval mag men nu op N.N.G. betere prijzen in andere afzetgebieden elders benutten, b.v. door export naar Singapore.<sup>2</sup>

*Arbeidersgebrek.* De copra-uitvoer lijdt in de laatste jaren door het grotere gebrek aan arbeiders, als b.v. in de Radja Ampat Archipel en het Fakfakse. Dit ligt niet zozeer aan werving door de N.N.G.P.M. en het Boswezen, als wel aan het wegblijven van de vóór 1950 elk jaar komende seizoen-arbeiders uit Ceram.

<sup>1</sup> Er is thans 1 coaster van 50 ton lading (90 ton deadweight) in Merauke, 1 in de Geelvinkbaai en 1 in het Sorongse. Vervoer over land naar de stapelplaats met ossekarren (grobaks) heeft veel plaats in Celebes en lijkt ook mogelijk in het vlakke zandige en klapperrijke Merauke-kustgebied. De Australiërs hadden in de oorlog een jeepweg van Merauke tot Doemande (60 km). Bij het nog zeldzame grobakvervoer lijdt de copra veel minder dan bij vervoer over de vaak onstuimige zee.

<sup>2</sup> In 1953 ging, in verband met de nieuwe exportregeling weer een klein deel naar Singapore.

Verder zijn de Mapia-eilanden uitgevallen, die tot Nederland behoren, maar weinig opleveren. In 1954 zal de productie aldaar weer beginnen.

*Prijzen.* De copra-handel in Indië, waarvan N.N.G. toen nog niet gescheiden was, werd medio 1946 hervat. Hieronder volgen noteringen van Indonesische Copra (Mixed = FM, *in bulk*), per 100 kg (quintaal, qtl). Tenzij een andere Europese basishaven is genoemd, is de prijs cif Holland. De N.N.G. mixed copra is thans meestal van dezelfde kwaliteit en prijs, maar zij wordt *in zakken* geëxporteerd. Ze heeft ook nog geen goede naam en men wil daarom niet, dat zij met Molukken-copra gemengd wordt, die men in bulk verscheept.

*Mixed (in bulk) = fm; uitgeleverd gewicht*

1946	Juni per 100 kg . . . . .	f 31,—	fob Indonesië
	Juli . . . . .	32,50	fob Indonesië
	Augustus . . . . .	41,—	cif Holland
	October . . . . .	33,—	fob Indonesië
	December . . . . .	47,50	fob Indonesië
1947	Januari . . . . .	52,50	fob Indonesië
	Februari . . . . .	57,15	fob Indonesië
	Maart . . . . .	63,50	fob Indonesië
	April . . . . .	65,50	fob Indonesië
	Juli . . . . .	53,—	cif Holland
	Augustus ( <i>minimum</i> ) . . . . .	50,—	cif Holland
	September . . . . .	60,—	cif Karlshamn
	October . . . . .	60,—	c&f Holland
	November . . . . .	76,50	c&f Holland
	December . . . . .	87,50	c&f Holland
1948	Januari per 100 kg . . . . .	90,—	c&f Holland
	Februari . . . . .	97,—	cif Karlshamn
	Maart . . . . .	85,—	cif Holland
	April . . . . .	90,—	c&f Holland
	Mei . . . . .	97,50	cif Holland
	Juni ( <i>maximum</i> ) . . . . .	101 7/8	cif Marseille
	Juli . . . . .	75,—	c&f Holland
	Augustus . . . . .	70,—	c&f Holland
	September . . . . .	82,50	cif Karlshamn
	October . . . . .	70,—	cif
	November . . . . .	75,—	c&f Holland
	December . . . . .	76,50	c&f Holland
1949	Januari per 100 kg . . . . .	72,—	cif Holland
	Februari . . . . .	57,50	cif Holland
	Maart . . . . .	56,—	cif Holland
	April . . . . .	65,—	cif Holland
	Mei . . . . .	62,50	cif Holland
	Juni ( <i>minimum</i> ) . . . . .	43,—	cif Holland (De Papoea begint leveren van noten te staken)
	Juli . . . . .	52,—	cif Kopenhagen/Aarhus
	Augustus . . . . .	47,—	c&f Holland
	September . . . . .	56,—	cif Oslo
	October . . . . .	75,—	c&f Holland
	November . . . . .	77,50	c&f Holland
	December . . . . .	81,—	c&f Holland

1950	Januari . . . . .	f 86,—	cif	Holland	
	Februari . . . . .			geen notering	
	Maart . . . . .			geen notering	
	April . . . . .	88,—	c&f	Holland	
	Mei . . . . .			geen notering	
	Juni ( <i>minimum</i> ) . . . . .			geen notering, in deze maand het laagst	
	Juli . . . . .			geen notering	
	Augustus . . . . .	105,—	c&f	Holland	} oorlog in Korea op gang gekomen
	September ( <i>maximum</i> ) . . . . .	116,—	cif	Le Havre	
	October . . . . .	101,—	cif	Marseille	
	November . . . . .			geen notering	
	December . . . . .	98,—	cif	Holland	
1951	Januari ( <i>maximum</i> ) p. 100 kg	134,—	cif	Hamburg: hoogtepunt van na-oorlogse boom in oliën en vetten tijdens internationale spanningen in verband met Korea-oorlog	
	Februari . . . . .	132,—	cif	Marseille	
	Maart . . . . .	130,—	cif	Karlshamn	
	April . . . . .	126,—	cif		
	Mei . . . . .	121,—	cif	Kopenhagen	
	Juni . . . . .	105,—	cif		
	Juli . . . . .	90,—	cif	Le Havre	
	Augustus . . . . .	95,—	cif		
	September . . . . .	89,—	cif	Marseille	
	October . . . . .	98,—	cif	Holland	
	November . . . . .	93,—	cif	Rotterdam	
	December . . . . .	88,—	cif	Hamburg	
1952	Januari . . . . .	88,—	cif	Holland	
	Februari . . . . .	75,—	cif	Holland	
	Maart . . . . .	67,—	cif	Holland	
	April ( <i>minimum</i> ) . . . . .	58,—	cif	Holland	
	Mei . . . . .	61,50	cif	Holland	
	Juni . . . . .	63,50	cif	Holland	
	Juli . . . . .	65,—	cif	Hamburg	
	Augustus . . . . .	63,50	cif	Holland	
	September . . . . .	65,—	cif	Holland	
	October . . . . .	73,50	cif	Holland	
	November . . . . .	82,50	cif	Holland	} typhoons vernielen Philippijnen-oogst
	December . . . . .	80,50	cif	Holland	
1953	Januari . . . . .	90,—	cif	Frederiksstad	
	Februari . . . . .	90,50	cif	Holland	
	Maart ( <i>maximum</i> ) . . . . .	92,50	cif	Holland	
	April . . . . .			geen notering	
	Mei . . . . .	87,50	cif	Holland	
	Juni . . . . .	86,—	cif	Holland	
	Juli . . . . .	74,—		Het einde van de oorlog in Korea doet de prijs dalen.	
	Augustus . . . . .	75,75			
	September . . . . .	83,—		In de nazomer weer stijging.	
	October . . . . .	88,—			
	November . . . . .	91,—			
	December . . . . .	93,50			
1954	Januari . . . . .	96,50			
	Februari . . . . .			geen notering	
	Maart . . . . .	76,—			
	April . . . . .	72,50			
	Mei . . . . .	72,50			
	Juni . . . . .	70,—			

*Prijzen.* Copra-noteringen worden dagelijks gegeven te Londen in £E per ton cif Europa, in \$ Str.p.t. voor copra van Malakka (Straits fm) en in \$ per ton van de Philippijnen. Het Kantoor van de Handel op N.G. seint elke week de notering rond aan alle Hoofden van Plaatselijk Bestuur. De copra-vracht van N.N.G. (alle K.P.M.-havens) naar Europa bedraagt ongeveer f 127,50 per ton. Het speelt dus geen rol meer, of op de copra veel (Merauke) of weinig (Sorong) lokale kustvervoerprijs drukt en de afschepers ontvangen overal even veel.

Op N.N.G. kunnen de kleine handelaren (de groten zorgen voor zichzelf) en de bevolking de *copraprijs* in Europa elke week vernemen van het Kantoor van de Handel te Hollandia en de prijs in Singapore ontvangen de Chinese handelaren op Nieuw Guinea telegrafisch. De schrijver vernam, dat de prijs in Europa bij de lokale handelaren en bestuursambtenaren minder bekend is, ofschoon zij hem op aanvraag van Hollandia kunnen verkrijgen. De PCJ-zender geeft deze niet.

De Chinees ontvangt eerst 80 % van de betaling voor zijn product bij oplevering en de resterende 20 % na verkoop door de Nederlandse exporteur in Amsterdam. In verband met de prijsfluctuatie voelde de Chinees zich eerst soms wat onzeker. Thans is hij eraan gewend, en de twee grootste Chinezen hebben thans ook eigen relaties in Nederland.

Reeds 1948 en (ten dele) 1949 waren, vergeleken met 1946 en 1947, wat de prijzen betreft, goede jaren. Dit werkte alleen goed door voor de Australische firma's, die in A.N.G. opereren, zoals Burns Philp (South Sea) Co. Ltd, die toen 9 % dividend maakte. Zij konden de Papoea in ruil goederen aanbieden, wat in N.N.G. nog niet het geval was. Tot medio 1948 was er een stijgende copramarkt en na een zeer scherpe daling tot medio 1949, was er een sterke stijging tot Januari 1951<sup>1</sup>. De prijs, die bij aflevering in Nederland ontvangen werd, was dientengevolge in deze stijgingsperiode meestal hoger dan het bij inkoop (oplevering) op Nieuw Guinea betaalde. In het algemeen zullen de Chinezen en Papoea's op Nieuw Guinea niet onmiddellijk profiteren van stijgende prijzen in Nederland, maar evenmin dadelijk nadeel hebben van dalende, want de prijs, die bijvoorbeeld de Europese exporteur in twee termijnen aan de Chinees betaalt, is gebaseerd op de Europese prijs van de dag, die onveranderd gehandhaafd blijft bij de betaling der resterende 20 %, ongeacht het marktverloop. En dalingen zijn even goed mogelijk als stijgingen,

De *wereldmarktprijs* is zo instabiel, dat de momentele prijs geen maatstaf mag zijn voor de berekening van de bij de oplevering door de inheemsen aan hen te betalen prijs. Wat de Chinees en ook de Papoea uiteindelijk ontvangt, komt neer op die wereldmarktprijs, die al vóór de aflevering door de Papoea door de

<sup>1</sup> De grote onberekenbare variaties in de prijzen van copra e.d. wereldartikelen zijn vooral te wijten aan de gevaren, die industrie, handel en publiek zien in de telkens wisselende politieke situatie; toen bijv. de Korea-oorlog begon, gingen de copra-verwerkende fabrieken voorraden opbouwen, sloeg het publiek boter en zeep in en ook de regeringen hamsterden. Chinese handelaars op de Philippijnen houden hun voorraden vast bij oorlogsgevaar of bij typhoonschade, om de grotere vraag resp. de schaarste nog beter te benutten. Ook nieuws van grote politieke conferenties beïnvloedt de prijzen.

exporteur met Nederland gecontracteerd is, minus zeevracht, minus commissie voor de Europese exporteur, minus commissie voor de Chinees en minus de vergoeding, die betaald wordt door de exporteur volgens het algemene copracontract, als de kwaliteit niet in overeenstemming is met de gecontracteerde.

De prijzen zijn, als reeds gezegd, sinds Februari 1953 in de verschillende K.P.M.-afschepshavens even hoog voor gelijke kwaliteit. Er is toen nl. een soort *prijsegalisatie* ingesteld, waardoor de copraproducent in de economisch meest ongunstig gelegen plaats evenveel ontvangt, als hij, die aanbiedt aan de in dit opzicht gunstigste havens Sorong en Hollandia, waar oceaanschepen komen. Deze regeling is verbonden aan een *doorvrachten- en doorvoerconnossementen-regeling* van de K.P.M. met de Nederlandse en de Rotterdamse Lloyd. De vrachtprijzen van alle Nieuw Guineahavens, die de K.P.M. aandoet, naar Nederland, zijn toen namelijk gelijk gemaakt aan die van Sorong en Hollandia naar Nederland.

*Sortering en qualiteiten.* 1<sup>o</sup>: N.N.G. De qualiteiten van de N.N.G.-copra komen meestal overeen met de laagste twee van die, welke tot 2 jaar geleden door het Coprafonds in Indonesië werden onderscheiden vanaf 1940, namelijk *telquel*, een weinig meer gebruikte naam voor een qualiteit met meer dan 30 % gebreken, en vooral *fm = mixed*, die beide bij het drogen boven een vuur door de rook daarvan verkleurd zijn. Dit wordt vermeden in heteluchtdrogers, die in Australië zeer algemeen, ook reeds door de bevolking, worden toegepast, doch bij ons nog niet gebruikt worden. De qualiteit *fm*, d.i. *fair merchantable*, met maximaal 30 % gebreken (mixed I en II) wordt nu het meest afgeleverd, onder andere door Sorong, Merauke en Fakfak. De soort *fms* (*fair merchantable sundried copra*, d.i. copra matahari), die mooi wit van kleur is en maximaal 15 % gebreken toont, wordt ook op N.N.G. bereid, onder andere in Merauke, op de eilanden bij Sorong en iets te Fakfak. Voor de vervaardiging zijn minstens drie dagen van constante zonneshijn nodig.

In Indonesië mocht, volgens de thans niet meer gebruikte qualiteitsindeling, *sundried A* max. 5 % gebreken hebben (het meeste was ondernemings-copra) en *sundried B* max. 15 % gebreken (bevolkings-copra van klimatologisch gunstige streken). Dat *telquel* gaandeweg plaats maakte voor *mixed*, is het voornaamste, wat in de laatste jaren bereikt is. Intussen is in Indonesië de splitsing in vele qualiteiten door het Coprafonds afgeschaft en wordt nu alles verhandeld als "mixed". Maken van betere qualiteiten heeft thans in Indonesië en ook op N.N.G. weinig zin. Alleen de *telquel* qualiteit dient geheel te verdwijnen en *mixed I* brengt meer op dan *mixed II*. *Fms* is onnodig, omdat de fabrieken *fm* even goed kunnen verwerken als *fms*.

2<sup>o</sup>: A.N.G. De qualiteit "telquel" kent men in Australië niet; de minste qualiteit aldaar heet "*South Seas grade*"; onze *fm* noemt men veelal "*smoke dried*" of "*smoke grade*". Bij *fms* onderscheidt men bij onze burea "sundried", als bij ons bijvoorbeeld te Fakfak gemaakt wordt, en "*hot air dried*", die bij ons practisch ontbreekt.

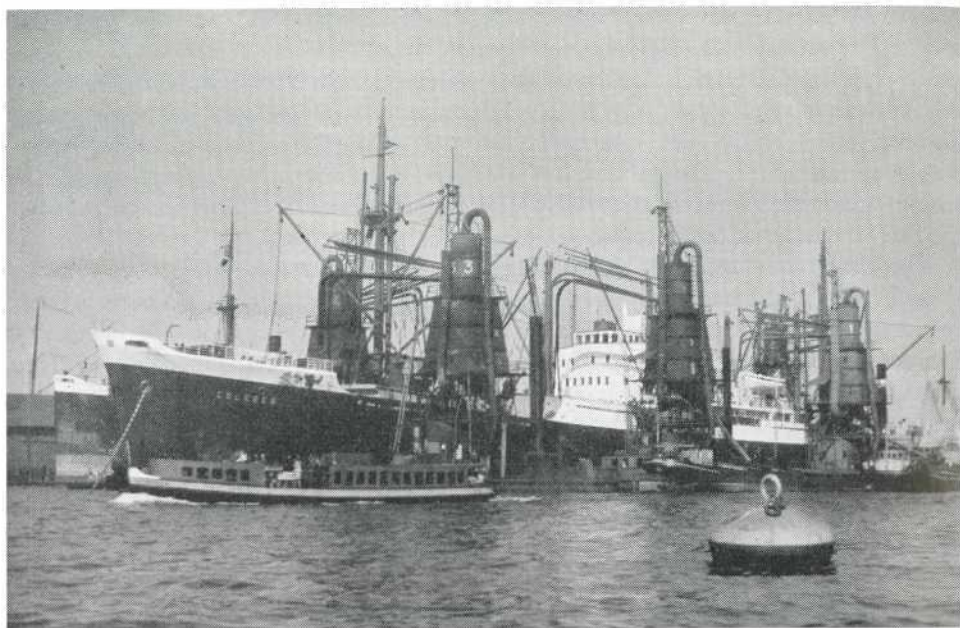
In A.N.G. is ultimo 1949 besloten om de *gouvernements-inspectie* der copra bij uitvoer, die vóór de oorlog in 1929 ingesteld werd, te hervatten, doch in 12-1953 ontbrak zij nog steeds<sup>1</sup>. De inspectie is geregeld bij een ordonnantie en werd voor de oorlog op bevolkings- en Europese ondernemingscopra beide toegepast. De inspectie heeft toen de kwaliteit der copra belangrijk verbeterd. A.N.G. was daarmede andere Britse gebieden als Malakka en Ceylon een stap voor. De ambtenaren der copra-inspectie konden onzuivere of niet aan de opgegeven kwaliteit beantwoordende copra afkeuren.

Men mag niet aannemen, dat *keuring ten onzent* even veel belooft als in A.N.G. Daar is 95 % of meer van Europese planters afkomstig, die de keuring beter zullen begrijpen dan onze leveranciers van copra (voor overgroot deel Papoea's). De "Planter's Association" is sterk vóór gouvernementскеuring. Bij afkeuring van door Papoea's ingeleverde partijen bestaat de kans, dat ze het aanbrengen der noten of copra geheel nalaten, uit gebrek aan goed begrip van het doel der keuring. Het is bekend, dat ze bij flinke prijsdaling het afleveren ook al spoedig staken, en bij ons en bij onze bureu.

Ondanks enkele prestaties op N.N.G., kan men zeggen, dat practisch van ons gebied nooit speciale qualiteiten, doch alleen mengsels (mixed) komen (in zakken). Er zijn *onvoldoende arbeiders voor sortering* te krijgen, even als voor die van copal, troca, enz. Alle uitvoer, op enkele partijtjes fms na, wordt dus verkocht als fm (mixed I en II). Men wenst in Nederland niet zozeer betere qualiteit, als wel grotere hoeveelheid en daarop moet dus, volgens sommige Nederlandse importeurs, het streven allereerst gericht zijn. In A.N.G. streven de planters daarentegen naar vermeerdering der hoeveelheid "hot air dried" tegenover die van "mixed". De mening in A.N.G. wijkt opvallend af van die in Indonesië. In Oost N.G. was in 1952-1953 57% van de copra "hot air", dat wil zeggen ongeveer fms qualiteit; de Papuan Planters Association vindt dit gemiddelde percentage veel te laag! De mindere qualiteit zal, vrees men, op de duur minder afzet vinden, omdat zij vooral voor zeepfabricage dient en het verbruik van andere zeepachtige stoffen toeneemt, als bijvoorbeeld lodaline.

*Verschepping.* Copra van Merauke bereikt Europa thans met één overlading. Deze geschiedt te Singapore, waar de nieuwe K.P.M.-lijn, van N.N.G. direct naar de Straits, op de Europaboten aansluit. Vroeger bleef zij te Merauke en Sorong vaak achter, omdat de K.P.M.-lijn 4 aan een tijdschema gebonden was en soms ook, omdat lossen en laden wegens *gebrekkige faciliteiten en vooral arbeidersgebrek* niet vlug genoeg konden geschieden. Copra op de K.P.M.-kustboot, die in Sorong niet snel genoeg kon worden overgeladen, bleef in het ruim tot het volgende aandoen van Sorong. De copra en vooral krokodillenhuiden en dergelijke lijden dan natuurlijk door het blijven liggen. Ook werd dan

<sup>1</sup> Zij werkt nu weer en men heeft bijv. in Febr. en Maart '54 ruim 500 ton copra geheel afgekeurd en ca 200 ton tot een lagere qualiteit gedegradeerd.



De copra wordt met „elevators” in Amsterdam uit het m.s. Celebes van de „Nederland” uitgeladen.  
Met lichters wordt de copra naar de wal gebracht Foto: Coprafonds

minder aangevoerd door de Chinezen, omdat zij alleen datgene aanbrachten bij de K.P.M., wat naar hun taxatie te Merauke enz. zonder achterblijven kon worden geladen. Zo daalde de exporthoeveelheid en ook kwam de Chinees er begrijpelijkerwijze toe de tegenvallers bij het verschepen in zijn opkooprijzen op de Papoea te verhalen. Bij lage copranoteringen moest dit de arbeidslust der inheemsen ongunstig beïnvloeden. Deze lage noteringen brengen ook mede, dat de bevolking zich meer op andere exportproducten richt, zo b.v. tijdens de diepe copraprijs-depressie van medio 1949 en van medio 1952 te Merauke. Ze schakelde toen ten dele op krokodillenhuiden om, wier uitvoer in het 3e en 4e kwartaal sterk toenam, en in het Sorongse op hout. Uitvoerstatistieken zie ommezijde.

*Land van bestemming* is Nederland en hier dient alle copra voor *margarine*-bereiding. De verhandeling geschiedt, als boven vermeld; voor de oorlog ging een klein deel naar Japan, dat echter de meeste spijsvetten kreeg uit Mantsjoerije; daarom kocht Japan destijds practisch ook nooit copra in Indonesië. De uitgevoerde hoeveelheden van N.N.G. zijn zeer *gering*, ook wanneer ze vergeleken worden met de gegevens van heel kleine eilanden als Zanzibar en de Seychellen. Deze exporteerden resp. 8000 en 6000 ton in 1950. Zanzibar leverde na 1950 uitsluitend cocosolie, voordien werd de copra al grotendeels ter plaatse verwerkt.

## Exportstatistiek copra N.N.G.

Jaar	Gewicht	Waarde	Waarde per ton
1926 t/m 1935 (gemiddelde)	3470,7 ton		
1928 (laatste jaar vóór crisis).	4104 ton	f 863 974,—	f 210,50 mixed
1934 (jaar der diepste depressie).	2681 ton	85 089,—	31,74 mixed
1936	4449,6 ton	475 268,—	107,—
1937 t/m 1947 zijn de gewichten ons alleen bekend voor Merauke door een mededeling van controleur De Zoete; ze bedroegen voor deze jaren resp. 1581, 2000, 1839, 1103 en 873 ton.			
1942 t/m 1945	Oorlog, geen uitvoer bekend; hij ging denkelijk naar Japan.		
1946	Onbekend, de export uit Ned. Indië begon medio 1946; prijs laag.		
1947	600 ton	volgens Van Bechoud	Prijzen minder laag, 562 ton kwam van Zuid Nieuw Guinea.
1948	967 ton	f 301 509,—	f 311,89
Prijzen in 1e halfjaar omstreeks f 90,— à f 100,— cif Holland voor mixed, daarna weer dalende tendens. De meeste copra (4/5) kwam van Merauke.			
1949	2721 ton waarvan 1385 t. ex Merauke	f 1 116 000,—	f 410,—
De dalende tendens van 2e helft 1948 verscherpt zich tot de prijs het na-oorlogse minimum van f 43,— per ton mixed cif Holland bereikt in Juni 1949			
1950	2844 ton	f 1 625 500,—	f 572,— Prijzen hoger dan in 1949 en steeds stijgend; 2/3 der copra kwam van Merauke.
1951	3823,5 ton	2 581 300,—	f 675,—
Dit jaar begon in Januari met een prijs van f 134,— per ton cif Hamburg, die het na-oorlogse record voorstelt. In de 2e helft reeds sterke daling. De bevolking ontving f 43,— à f 70,— per ton Zuid- en West Nieuw Guinea leverden hiervan in 1951 het meeste: in dit jaar schatte men de productie-capaciteit van Merauke op 8 000 ton. Het aantal werklustigen bepaalt de productie.			
Merauke . . . . .	1 740 ton	(de kleine helft van het totaal)	
Sorong en Radja Ampat cil. . . . .	1 535,5 ton		
Sarmi . . . . .	163,4 ton		
Biak . . . . .	140,9 ton		
Manokwari . . . . .	15,4 ton		
Fakfak . . . . .	42,7 ton		
Kaimana . . . . .	185,6 ton		
	3 823,5 ton		
1952	2945,1 ton	f 1 104 900,—	f 374,82
De prijsdaling van 1951 zette zich nog steeds voort, tot in April 1952 de laagste prijs van de laatste jaren bereikt werd. De Papoea's te Merauke leverden vrijwel geen noten meer <sup>1</sup> .			
Thans is de prijs weer hoger:			
1953	3257,4 ton	f 1 758 000,—	f 540,—

<sup>1</sup> Momenteel (Juni 1953) brengt 1 noot in N.N.G. f 0,25 op.



Exportstatistiek copra A.N.G.<sup>1</sup>

Jaar	Territorium	Gewicht	Waarde	Waarde	Waarde per ton
1928-1929	T.N.G. T.P.	60 435 ton	£A 933.769	f 11 133 854,—	f 153,—
		12 480 ton	214.051		
De copra-uitvoerwaarde had sinds 1916 die van goud overtroffen.					
1933-1934	T.N.G. T.P.	72 915 ton	£A 1.147.820	f 2 088 442,—	f 30,—
		62 270 ton	£A 283.329		
		8 083 ton	42.990		
	A.N.G.	70 353 ton	£A 326.319		
In bovenstaand jaar viel het dieptepunt voor copra van de grote depressie in 1930-1935 (April 1934). De copraprijs te Port Moresby zakte tot £A 5,5.-.					
1936-1937	T.N.G. T.P.	76 409 ton	£A 1.231.309	f 10 246 442,—	f 114,—
		13 600 ton	191.808		
	A.N.G.	90 009 ton	£A 1.423.117		
In bovenstaand jaar <i>hoogste vooroorlogse productie</i> in hoeveelheid, op heden nog niet hersteld.					
1937-1938	T.N.G. T.P.	73 716 ton	£A 847.734	f 6 760 109,—	f 80,—
		11 250 ton	91.170		
	A.N.G.	84 966 ton	£A 938.904		
In dit jaar bleef de copra-waarde onder die van goud, voor de eerste keer, omdat de prijs steek daalde en het product in T.P. nog niet de helft opbracht van het jaar daarvoor.					
1938-1939	T.N.G. T.P.	73 345 ton	£A 727.949	f 5 658 833,—	f 68,—
		9 357 ton	58.000		
	A.N.G.	82 702 ton	£A 785.949		
1939-1940	T.N.G. T.P.	59 368 ton	£A 504.627	3 576 268,—	54,—
		6 657 ton	45.568		
	A.N.G.	66 025 ton	£A 550.195		
1940-1941	T.N.G. T.P.	49 901 ton	£A 266.970	1 646 462,—	28,—
		8 936 ton	59.062		
	A.N.G.	58 837 ton	£A 326.032		
Medio 1940 viel de export naar door Duitsland bezette Europese landen uit, dus daling.					
1941-1942	T.N.G. T.P.	23 000 ton	£A 185.000	f 1 275 360,—	f 47,—
		4 240 ton	27.560		
	A.N.G.	27 240 ton	£A 212.560		
1942-1943 oorlog in T.N.G.	alleen T.P.	2 402 ton	£A 19.397	1 116 382,—	48,—
In dit jaar alleen uitvoer door het militaire bestuur, evenals in het jaar daarna. T.N.G. was bezet.					

<sup>1</sup> Lit. 2.

## Exportstatistiek copra A.N.G. (vervolg)

Jaar	Territorium	Gewicht	Waarde	Waarde	Waarde per ton
1943-1944	alleen T.P.	6 739 ton	£A 114.051	f 684 306,—	f 102,—
1994-1945	A.N.G.	3 285 ton	98.974	593 844,—	181,—
1945-1946	A.N.G.	6 562 ton	196.680	1 180 080,—	180,—
In October 1945 gingen plotseling de meeste copra-arbeiders naar hun dorpen terug na vele jaren van oorlogsdienst; zelfs het laden van schepen stond een tijd stil; de gehoopte exportstijging bleef dus uit. Volgens een andere opgave werden 11 607 ton geëxporteerd. De sterke exportgewichtdaling in de jaren 1945-1947 wijst op de <i>enorme oorlogschade</i> , die in A.N.G. geleden is in de cocostuinen. Een vierde der tuinen werd vernield <sup>1</sup> .					
1946-1947	T.N.G.	1 758 ton	£A 50.228	f 426 938,—	f 243,—
	T.P.	6 976 ton	103.947		
	A.N.G.	8 734 ton	£A 154.175	1 310 488,—	150,—
Prijs van copra zeer laag; fob Indonesische havens ca f 30,— à f 50,—.					
1947-1948	T.N.G.	18 887 ton	£A 625.662		
	T.P.	8 094 ton	316.739		
	A.N.G.	26 981 ton	£A 942.401	f 8 010 409,—	f 297,—
In de eerste helft van 1948 was de copra-prijs in Europa vrij hoog, met een maximum in Juni van f 100,— per ton.					
1948-1949	T.N.G.	36 925 ton	£A 1.522.681		
	T.P.	9 458 ton	441.813		
	A.N.G.	46 383 ton	£A 1.964.494	f 16 698 199,—	f 360,—
Medio 1949 was de prijs in Europa weer zeer laag met een minimum in Juni van f 43,— per 100 kg cif Holland voor mixed en de daling begon al in 1948. Toch bleef de A.N.G.-opbrengst vrij hoog.					
1949-1950	T.N.G.	47 094 ton	£A 2.264.114		
	T.P.	10 791 ton	574.511		
	A.N.G.	57 885 ton	£A 2.838.625	f 24 128 313,—	f 417,—
In dit jaar 1949-1950 steeg de prijs geregeld. De opbrengst in A.N.G. wordt voortaan door <i>'long term'</i> contract bepaald (zie hiërachter).					
1950-1951	T.N.G.	64 301 ton	£A 3.200.715		
	T.P.	11 182 ton	644.532		
	A.N.G.	75 483 ton	£A 3.845.247	f 32 684 600,—	f 433,—
In 1950-1951 werd in Januari 1951 de hoogste na-oorlogse copra-prijs bereikt van f 134,— p. 100 kg cif Hamburg. In de eerste helft van 1951 begon een prijsdaling. De <i>'long term'</i> prijzen weerspiegelen dit niet.					
1951-1952	A.N.G.	76 905 ton	ca £A 4.547.492	f 38 653 682,—	f 503,—
Er was in 1951-1952 een geleidelijke verdere prijsdaling op de vrije markt.					
1952-1953	A.N.G.	76 392 ton	£A 5.273.234 <sup>2</sup>	f 44 822 489,—	f 586,—

De exporten van de hoofdproducenten, Indonesië en de Philippijnen, daalden sterk in dit jaar, in tegenstelling tot A.N.G. Sinds Mei '52 was de prijs weer stijgende.

<sup>1</sup> Thans produceren weer 500 van de vooroorlogse 650 cocospantages.

<sup>2</sup> En voorts 5653 ton klapperolie (£A 508 489).

De kleine eilanden Ambon, Boeroe en Ceram produceren tezamen ook meer dan N.N.G., nml. rond 5000 ton per jaar.

Opvallend is, dat het relatief kleine Brits Noord Borneo met 334 000 zielen in 1951 34 000 ton copra exporteerde. Het bevolkingscijfer is gelijk aan dat van het bestuurde deel van N.N.G. en de export bijna het tienvoud. De verklaring ligt o.a. daarin, dat 1/5 dezer bevolking uit Chinezen bestaat. Na de oorlog geschiedt de afscheep meest met Britse (Bank-line) schepen; daarvoor deden trampschepen van allerlei nationaliteit mede, onder andere Amerikaanse, Franse, Duitse, Noorse en Japanse. Veel copra gaat naar Zweden, kort geleden (11/53) nog een lading van 5000 ton, die per ton £A 8 meer opbracht dan bij het Britse Ministry of Food (zie onder), dat bij het kopen voorrang heeft, als het zulks wenst.

A.N.G. voert sinds kort, anders dan N.N.G., *klapperolie en coprakoeken* uit; dit geschiedt ook in de Philippijnen, en als gezegd in Zanzibar.

De oorlog in A.N.G., in de periode 1942-1945, leidde tot totale vernieling van 25 % der plantages. De productie begon daarna met ca 6 500 ton in 1945-1946 tegen een hoogste export in de periode voor de oorlog van 90 000 ton in 1936-1937. Intussen werd in het jaar 1951-1952 al weer ca 77 000 ton bereikt en het streven is om in 1957-1958, dus over 5 jaar, weer op 90 000 ton te komen.

Het planten van *cocospalmen* is na de oorlog practisch niet meer hervat, noch in de West-, noch in de Oosthelft van het eiland.

Met uitzondering van het door inboorlingen geproduceerde quantum van z.g. *bevolkingscopra*: in 1952-1953 ca 15 000 ton (waarde £A 1,2 miljoen, vooral in de Bismarck-archipel) is het geheel van de in A.N.G. geëxporteerde agrarische productie, dus ook copra, afkomstig van *Europese landbouw*. A.N.G. heeft geen afzonderlijke officiële statistieken voor bevolkingscopra (trade copra), ofschoon men in het zuidwesten, in Daru, er al in 1919 mee begon en deze beweging sedert 1923 toenam, ook op New Britain.

De *Australian New Guinea Production Control Board (P.C.B.)*, later genoemd: *Papua and New Guinea copra marketing board*<sup>1</sup>, verkoopt de Australische copra als monopolist ("single buyer" en "single seller").

De verscheping van de Australische copra heeft plaats uit vijf grote verzamelhavens, waar "tramp"-schepen, gecharterd door Europese kopers in bulk-ladingen van 5000 tot 7000 ton de copra weghalen, welke geleverd werd door de Copra Marketing Board. Tijdens de tweede wereldoorlog werd in 1946 de P.C.B. opgericht, onder toezicht van het Australische Ministerie van "External Territories", om de opkoop en verkoop van alle copra ter hand te nemen, gelijk het Coprafonds zulks in Nederlands-Indië deed sinds 1940.

De Production Control Board (of beter de Australische Regering) sloot 1-3-1949 een "long term"-overeenkomst voor 9 jaren met het Britse Ministry of Food (M.O.F.), waarbij dit zich verplichtte de gehele copra-productie van A.N.G. te kopen, voorzover niet benodigd door A.N.G. zelf of door Australië (ca 30 000 ton) voor eigen behoeften<sup>2</sup>. Voor het eerste contractjaar 1949 werd voor fm een prijs in het contract overeengekomen van £E 48, d.i. £A 60 per ton, fob A.N.G.-uitvoerhaven. Voor elk volgend

<sup>1</sup> Lit. 2.

<sup>2</sup> Ca 1/3 dient voor margarine-fabricage. Australië koopt ook nog in Ceylon.

contractjaar zou de prijs niet meer dan 10 % hoger of lager mogen zijn dan in het vorige<sup>1</sup>. Het M.O.F. sloot in 1948 dergelijke contracten met andere Britse koloniën, als de Fiji-eilanden, Solomon-eilanden, enzovoort, tot een totaal van ca. 200 000 ton per jaar. De verkopers (planters) in A.N.G. ontvangen echter deze koopprijs eerst na vermindering met: uitvoerrecht (ca £A 3), met omslag-, opslag-, assurantie- en andere kosten en met een heffing (levy) van de fob-prijs, die door de P.C.B. in een *stabilisatiefonds* gestort wordt. Deze heffing begon al in medio 1946 (met £A 5 per ton en na 7-1951 £A 2 per ton), en het fonds had medio 1952 een saldo van ca £A 1,6 miljoen en op 11/53 van 1,8 miljoen. Thans is 2 miljoen bereikt.

Het M.O.F.-contract heeft aan A.N.G. belet goede conjuncturen, als van 1951 vol uit te nutten. Later zou echter blijken, dat de sterke daling voor N.N.G. in 1952 door A.N.G. niet gevolgd werd en het M.O.F.-contract dus sterke opbrengst-schommelingen voorkomt en prijs-stabiliserend werkt. Sommigen bepleiten ook voor N.N.G. een "long term"-contract, door russenkomst van een officiële instantie, zoals het Coprafonds in Indonesië of de "Copra Marketing Board" in A.N.G. Een "single buyer and seller"-organisatie kan de handelspositie voor copra e.d. producten uiteraard zeer versterken en tot meer efficiënte verkoop leiden, alsmede tot betere kwaliteitscontrole<sup>2</sup>.

Deze organisaties hebben veel succes in West-Afrika (Nigeria, Goudkust), waar zij over grote fondsen beschikken, die voor *research* en voor verhoging van de opkoopprijs in slechte tijden gebruikt worden. In Nigeria bestonden zij voor cacao, voor grondnoten, voor palmolie en voor katoen en zijn kort geleden samengevoegd (Commonwealth Survey van 19/2/54, blz. 45). Zij verzorgen daar, evenals in A.N.G., de verscheping en verkoop van het product en schrijven een bepaalde sortering in bepaalde kwaliteiten voor. A.N.G. wil als single seller blijven optreden, als het M.O.F. contract afloopt.

*Opbrengst van de copra in A.N.G.* werd sinds de oorlog ongunstig beïnvloed door: 1. veroudering van de plantages; 2. slechte bodemgesteldheid, met name in New Ireland; 3. oorlogsschade; 4. schade veroorzaakt door insecten. Alle vier punten vragen een krachtige bestrijding.

Het hoge percentage aangevoerde z.g. "smoke grade" copra (mixed I en II), dat in de 3 kwartalen na medio 1952 ruim 40 % bedroeg, kan worden toegeschreven aan het kleine verschil tussen de prijzen van door hete lucht "hot air" en in de rook van een vuur gedroogde copra. Opvoering van het quantum door hete lucht gedroogde copra, die ongeveer gelijk staat met sundried, d.i. fms, wordt in A.N.G., in tegenstelling met Indonesië, als reeds gezegd, hoogst wenselijk geacht.

Daartoe is in Juli 1953 de prijs voor fms door de Copra Marketing Board in A.N.G. per ton £A 2/15/0 hoger gesteld dan die voor fm in het M.O.F.-contract. Meer produceren van fms zal, naar men zegt, de positie van A.N.G. versterken, als het na afloop van het M.O.F.-contract weer op de vrije wereldmarkt kan verkopen. De M.O.F. betaalde in 1949 t/m 1953 resp. £E 48,48 1/2, 53 3/4, 65 en 65 per ton fob<sup>3</sup> kwaliteit hot air = fms.

<sup>1</sup> Voor 1953 was de prijs LE 65 per ton fob A.N.G. haven (= £A 80). Omdat de wereldmarktprijs in 1953 steeds boven de M.O.F.-prijs was, verwachten de planters, dat de Australische regering in 1954 te hunnen behoeve bij het M.O.F. een prijs van £E 71 1/2 zal kunnen bedingen. In werkelijkheid werd de prijs £E 70 voor het hele jaar 1954, d.i. ongeveer de wereldmarktprijs. Kwaliteit 'hot air' doet 5 £E meer, fms £E 4/5/0 meer, smoke dried £E 1 1/2 meer. De vrucht naar Sedney bedroeg 31/54 £E 22 per ton en die naar Engeland £E 13.

<sup>2</sup> Het M.O.F. contract is oorzaak, dat een bepaalde soort copra in Oost en West N.G. steeds een verschillende prijs opbrengt. Dit zou op de duur tot *smokkelhandel* kunnen leiden, zoals deze op grote schaal bestaat tussen de Goudkust (met een Marketing Board voor cacao) en de aangrenzende Franse gebieden, waar de zeer variërende wereldmarktprijs geldt. Men smokkelt soms 10 000 ton cacao per jaar.

<sup>3</sup> Deze £E 65 fob corresponderen met £E 77 cif Londen, waar de marktprijs ult. 53 £ 90 was. 1953 was dus een jaar, waarin het M.O.F. nadeel van zijn contract had.

*Uitvoerrechten.* In N.N.G. komen deze thans weer neer op de bij de copal reeds genoemde 13 3/8 % ad valorem, onverschillig of er al of geen winst bij de verkoop wordt gemaakt. Het landschapsuitvoerrecht ad 10 %, de z.g. "ngase", is bij ordonnantie vanaf 1-9-1953 afgeschaft

In A.N.G. is het recht nihil tot een prijs van £A 21 = f 178,50 per ton en is daarna 2s 6d, d.i. £A 1/8, bij een waarde fob uitvoerhaven, die ligt tussen £A 21 en £A 22 per ton<sup>1</sup>. Bij £A 22 wordt het uitvoerrecht 5s, bij 23 £A 7s 6d, bij 24 £A 10 s, bij 25 £A 12s 6d, enz.

Het copra-uitvoerrecht werd in A.N.G. in het verleden meermalen aangepast aan de wisselende marktprijzen en er werd meestal een zeker percentage geheven (meest 10 %) van het bedrag, waarmee de officiële prijs een zekere basisprijs eventueel overschreed. Ook andere kolonien passen het uitvoerrecht aan de markt aan en verlagen 't in crisistijden. Nu de katoenprijzen zeer laag zijn heeft bijv. Afrique Equatoriale Francaise het uitvoerrecht op dit hoofdexportproduct verlaagd van 18 % tot 12 % (2/54).

Het recht op cocosolie (een fabriek te Rabaul exporteerde in 52/53 5653 ton) is het 1,6 voud van dat op copra en gaat dus ook eerst bij zeer hoge marktwaarde werken.

#### KROKODILLENHUIDEN

*Inleiding*<sup>2</sup>. Dit artikel speelt in de na-oorlogse uitvoerwaarden een grote rol, terwijl het vóór de oorlog zelden vermeld werd. Het kwam in 1951, 1952 en 1953 direct na de copra met een waarde van f 440 000,—, f 383 600 en f 690 700,—. We kunnen dit product als blijvende aanwinst voor de Nieuw-Guinea handel beschouwen ofschoon het zeer *conjunctuur-gevoelig* is en b.v. de prijs in 1951 sterk begon te dalen, naar men zegt ten gevolge van de veel grotere uitvoer van Madagaskar. In het midden van 1951 waren de z.g. "croc's" een tijdlang onverkoopbaar, en lagen b.v. te Merauke in September 4000 huiden op afscheep te wachten. Toen medio 1952 de copraprijs zeer laag was, nam daarna de croc-uitvoer toe, omdat deze toen voor de Papoea's meer opbracht. Zie handelsstatistiek pag. 551.

*Bestemming in 1952.* Uitvoer ging grotendeels naar Singapore; de rest naar Nederland. In 1953 ging nog veel meer naar Singapore, alles via de Chinezen. Alleen een Europees Maatschappijtje voerde nog naar Nederland uit.

*Exportstatistiek A.N.G.* In de statistiek v/d export van A.N.G. (z.o.z.) wordt de uitvoer van krokodillenhuiden niet afzonderlijk genoemd. De hieronder gestelde cijfers voor "hides and skins" hebben echter voornamelijk betrekking op de export van de hier besproken huiden. T.N.G. levert ze practisch niet.

<sup>1</sup> Lit. 22 is verouderd; deze nieuwe uitvoerrechten zijn opgegeven door Ministerie O.R.

<sup>2</sup> De gewoonste soort der krokodillen, de groenbruine, heet *Crocodylus porosus*; zie verder hoofdstuk Fauna in deel II, blz. 200.

## Uitvoerstatistiek krokodillenhuiden N.N.G.

Jaar	Gewicht in tons, en breedte in meters	Waarde	Waarde per ton	Uitvoerwaarde excl. uitvoerrecht en statistiekrecht, per cm borstbreedte
1948	9 ton (ca 800 m)	f 76 931,— Een krokodillehuid weegt 1 à 10 kg, gemiddeld wellicht 2 ½ kg	f 8 548,—	f 0,96
1949	geen gegevens			
1950	68,1 ton (6213 m)	f 722 600,— In December arriveerden in Nederland in een enkele zending 3000 huiden van Merauke en Fakfak.	f 10 611,—	f 1,16
1951	44,4 ton (4048 m)	f 442 600,—	f 9 968,—	f 1,09
1952	49,1 ton (4424 m)	f 383 600,—	f 7 881,—	f 0,87
1953	78,6 ton (9499 m)	f 690 700,—	f 9 096,—	f 0,72

Gegevens betreffende het gewicht van de uitvoer worden in de officiële statistieken aldaar niet verstrekt.

## Uitvoerstatistiek A.N.G. voor „hides and skins”

Jaar	Territorium	Waarde	Land van bestemming
1947-1948	T.N.G. T.P.	£A 3 geen	Australië Opkopende firma's o.a.: Papua agencies, box 27, Port Moresby en Peter Mc. William Pty. Ltd., 181 Clarence str., Sydney, en ook te London. Voorts de Anglo Dominion Agency te P. Moresby en Johnson & Sons Pty. Ltd. te Brisbane.
1948-1949	T.N.G. T.P.	£A 50 geen	Australië
1949-1950	T.N.G. T.P.	geen geen	
1950-1951	T.N.G. T.P.	£A 9 £A 6440	Ruim de helft naar Australië, het overige naar V.S.
1951-1952	alleen TP	£A 11273 <sup>1</sup>	

Indonesië voerde in December 1952 5¾ ton huiden uit, waarvan ca ½ naar ons land en ruim ⅓ naar Singapore.

<sup>1</sup> Uitvoer T.P. in 1952-1953 £A 14 000, dus toenemend. Op 7-1953 was de opkoop prijs per inch 5 sh. dus per cm f 0,85, dus ongeveer dezelfde als bij ons in 1952. In 3/54 steeg hij tot 5 ½ sh per inch.

*Sortering, behandeling en qualiteiten.* Bij dit artikel speelt de conservering een grote rol, omdat anders bij langdurige opslag de qualiteit daalt. Men gebruikt hiervoor, onmiddellijk na het villen, keukenzout (waarop 6 % invoerrecht rust), bij voorkeur van Java, waarmede de natte huiden tweemaal, met 5 dagen interval, worden ingesmeerd, verpakt in kisten, en dan opgerold bewaard in schuren. Dit zout moet niet te hygroscoopisch zijn, omdat alsdan de huiden aangetast worden. Zout voor conserveerdoeleinden is in Suriname vrij van invoerrecht. Goed opgeleide Europeanen of Chinezen moeten dit werk doen.

In Hollandia heeft een Europese leerlooier voorgesteld, de huiden te looien, waardoor volume en vracht lager worden. Ook in Merauke dacht men aan lokaal looien met chroom.

Op de schepen der K.P.M. speelt de conservering ook een rol, omdat bij stuwen in het ruim, tezamen met copra, broei in de huiden ontstaat en bij laden op het dek waterschade.

Een centraal pakhuis, b.v. te Sorong, waar men alle huiden behandelt vóór de verschepping, zou een goede oplossing zijn. Het Gouvernement heeft de *qualiteitsbenamingen A en B, respectievelijk goed en slecht*, voorgeschreven, en bij goede behandeling kan de hoeveelheid A worden vergroot.

De krokodillenhuizen van Mimika en Frederik Hendrik eiland zijn van zeer goede hoedanigheid, doch het transport naar Merauke met 20 tons zeilprauwen duurt hier zeer lang en geschiedt ook eerst, als er een belangrijke partij klaar ligt. Bij aankomst te Merauke bleek soms 70 % min of meer bedorven te zijn. Mimika wordt slechts facultatief door de K.P.M. aangedaan.

Vanaf de vangst tot de aflevering op een stapelplaats verloopt lange tijd; in Zuid Nieuw Guinea, waar de vangst soms op 100 km van de kust plaats heeft, zelfs 1 à 2 maanden, en daarbij ontstaat reeds een begin van bederf. Vervoer naar Nederland vergt vanuit Merauke nog 3 à 4 maanden en levert dus nieuwe risico's. De firma Johnson & Sons Pty. Ltd. te Brisbane toont veel belangstelling voor de huiden van Australisch Nieuw Guinea en zij verschaft aan de opkopers aldaar (o.a. T. E. Cole te Port Moresby) gedrukte instructies inzake afstropen en conserveren, alsmede een door haar geleverde conserveringsvloeistof. Ook in de malaisetijd van September 1951 deed deze firma nog aankopen in Australisch Nieuw Guinea. Ze verschaft zo nodig ook zout, lampen, batterijen, geweren en patronen.

*Prijzen.* De prijzen van "croc's" worden, behalve bij de heel kleine exemplaren die f 5,— à f 7,50 per stuk opbrengen, genoteerd per cm (of inch) *borstbreedte*; 25 cm is een kleine en 40 cm een normale afmeting. Bij f 1,50 per cm (1950) brengt een meter breedte, dus ca 4 huiden, f 150,— op. Het maximum is f 180,— per meter geweest voor te kwaliteit fob Merauke. In 1951 zakte de prijs tot ca. f 1,— per meter breedte en lager. Medio 1953 was de prijs in Nederland voor de N.N.G.-huiden f 1,65 per cm. De gehoornde rughuiden (hornbacks) zijn beïndrukkend minder waard dan de bellies (buikgedeelten) en worden dan ook niet geëxporteerd meestal, behalve bij heel jonge exemplaren.

*Landen van bestemming.* Na de slagen, die de krokodillenmarkt te Merauke te verduren kreeg, is door het Gouvernement de *uitvoer naar Singapore* vergemakkelijkt. Dit is aangenamer voor de Chinees, die direct wil exporteren, zonder tussenkomst der Europese exportfirma, want hij heeft in Singapore relaties, doch niet in Nederland. Hoofdreden is, dat Singapore een „*sorteermarkt*” is, dus ook

de conservering een daalt. Men gebruikt % invoerrecht rust), met 5 dagen interval, bewaard in schuren. de huiden aangetast vrij van invoerrecht. doen.

de huiden te looien, dacht men aan lokaal

rol, omdat bij stuwten en bij laden op het

len behandelt vóór de tent heeft de *qualiteits*-preven, en bij goede

1 zeer goede hoedanigheid, ang en geschiedt ook eerst, 70 % min of meer bedorven

id; in Zuid Nieuw Guinea, en, en daarbij ontstaat reeds à 4 maanden en levert dus veel belangstelling voor de jaar (o.a. T. E. Cole te Port e een door haar geleverde deze firma nog aankopen in rijken, geweren en patronen.

eel kleine exemplaren (of inch) *borstbreedte*; f 1,50 per cm (1950) maximum is f 180,— 1951 zakte de prijs tot rijken in Nederland voor n (hornbacks) zijn be- rden dan ook niet ge-

markt te Merauke te Singapore vergemakke- rtereren, zonder tussen- ore relaties, doch niet rmarkt" is, dus ook

ongesorteerde partijen koopt, en dan voor de 2e en 3e *qualiteit*, die bij slechte behandeling en bederf een groot percentage vormen, meer betaalt dan Nederland. De kopers aldaar zijn fabrikanten van lederartikelen als dames-tasjes, schoenen, enz.<sup>1</sup> Ook is de lange reis Sorong-Amsterdam voor slecht behandelde huiden steeds riskant.

De exportbepalingen blijken voor de Chinezen soms moeilijk te begrijpen, en daarom is het goed, dat het Gouvernement deze bepalingen in de nieuwe export-regeling van begin 1953 heeft vereenvoudigd. Chinezen en de thans hier en daar opkomende kleine Europese lokale exporteurs kunnen daarvan profiteren.

Uitvoer van "croc's" naar *Australië* was tot voor kort niet toegestaan, bij de nieuwe exportregeling wel.

De invoer in Nederland wordt meest geherexporteerd, hetzij vóór-, hetzij na looien, dat o.a. door een firma te Almelo uitgevoerd wordt. Het meeste gaat naar Duitsland, Frankrijk en Engeland; ook wel naar de V.S. In Duitsland is Offenbach een centrum van fabrieken van dametasjes, portefeuilles, enz.; in Frankrijk is dit Parijs. Ze ontbreken vrijwel in Nederland.

*Concurrerende uitvoergebieden* zijn de Molukken, Borneo, Sumatra, voorts Madagaskar, e.a. Afrikaanse gebieden (sinds kort Kenya). Men raadplege de publicatie „Le marché mondial du reptile" (Koninklijk Instituut voor de Tropen). In Indonesië gaan de meeste huiden, ook van Borneo en Sumatra, naar Makassar, en na de goede sortering aldaar, kunnen zij met veel minder risico naar Amsterdam vervoerd worden.

*Uitvoerrechten.* Deze bedragen in *N.N.G.* in totaal het bekende bedrag van 13 3/8 %, sinds in September 1953 de 10 % landschapsuitvoerrecht zijn afgeschaft.

In *A.N.G.* is voor zover bekend geen uitvoerrecht.

*Gebieden van voorkomen op N.N.G.* De meeste krokodillenhuiden, ongeveer 2/3, worden bij de riviermonden van de modderige en moerassige Zuidkust van Nieuw Guinea ingezameld. In het Merauke-, Frederik Hendrik eiland- en Mimikagebied zijn de Papoea's de vangers, evenzo in Misool en Fakfak. Te Inanwatan, Babo en Kokas (Argoeni) zijn de jagers voornamelijk Cerammers, die reeds lang op Nieuw Guinea gevestigd zijn. In Waropen en Sarmi op de noordkust worden ook enkele krokodillen gevangen, die meest lokaal op de vangplaatsen worden gesorteerd. In Merauke geschiedt de vangst door het dier te doden met een speer achter het oor.

Er zijn twee soorten, de zwarte moeraskrokodil, die in zoet en brak water leeft (groot schubbig



Een krokodillenhuid (belly, buikgedeelte) zoals zij in de handel komt

<sup>1</sup> Ook dient het product voor het maken van affuitriemen. Het leer is zeer weerbestendig.



= large scale), en voorts de groenbruine zee-krokodil, die de beste prijs maakt (klein schubbig = small scale. De eerste soort heet *Crocodylus novaguineensis*<sup>1</sup>.

Australiërs op de Fly-rivier delen mede, dat men de dieren het best kan schieten met „3.03” geweren onder gebruik van „spotlights”. Twee Europeanen met een 45 voet launch en twee roei-bootjes met buitenboord-motoren en met elk 3 Papoea's bemand, konden per nacht 100 krokodillen schieten. Intussen bleek het ondoenlijk meer dan 50 dieren per daarop volgende dag te behandelen (stropen en zouten). Een andere maal (8/53) schoten 3 Europeanen in 9 nachten 1003 krokodillen in het Kikori-gebied, wier waarde zij op 4000 £A schatten, met behulp van 12 bootjes en één grotere boot. De dieren werden gedood, als ze op 2 m afstand waren gekomen, met een schot achter de ogen. De langste dieren maten 6,5 m, doch dieren van 10 m lengte komen voor.

De natuurbeschermers, die bewerkten, dat de paradijsvogeljacht overal verboden werd, bekommeren zich niet om de gevaarlijke krokodillen.

Men zou o.i. wel kunnen bewerken, dat eventuele grote winsten, bij deze jacht gemaakt, gedeeltelijk in landbouw worden belegd. Dit eiste de regering van Duits Nieuw Guinea van de paradijsvogeljagers, van 1908-1921.

### NOTEMUSKAAT EN FOELIE<sup>2</sup>

*Inleiding.* De noten zijn de zaadkernen en de foelie is de zaadrok van de vrucht van de notemuskaat-boom. De export begon vanuit Banda, direct na de ontdekking door de Portugezen, in het jaar 1512. Van 1599-ca 1800 had de V.O.C. het monopolie. De noten (opgeleverd door extensieve bevolkingscultuur, zie hoofdstuk Bossen), werden vroeger ongepeld of „ongeklopt”, dus met schil, uitgevoerd naar Makassar en gingen van daar naar Amsterdam (toenmaals, met Singapore, wereldmarkt voor notemuskaat).

*Exportstatistiek muskaatnoten en foelie uit N.N.G.*

Cijfers voor notemuskaat (geklopte en ongeklopte tezamen):

Jaar	Gewicht	Waarde	Waarde per ton
1925	735 ton	f 904 050,—	f 1230,—
1936	502 ton	124 575,—	ca f 230,—, laagste vooroorlogse uitvoer in waarde
	in de vooroorlogse exporten zitten denkelijk noten van Noord- en Oost-Ceram (veel scheepvaart op Fakfak destijds)		
1947	47 ton (of 200 ton?) <sup>3</sup>	onbekend	
1948	217 ton	f 100 267,—	f 462,—
1949	490 ton	550 000,—	1122,—
1950	117 ton	152 000,—	1299,—
			andere opgave f 1560,— à f 1600,— per ton fob Nieuw Guinea haven, incl. ngase-uitvoerrecht
1951	239 ton	204 200,—	f 855,—
			andere opgave: f 106,— à f 150,— per 100 kg in loods Sorong
1952	128 ton	118 400,—	f 911,—
			inzinking van de uitvoer ondanks iets hogere gemiddelde opbrengst. Prijs loods Sorong f 80,— à f 110,— per 100 kg
1953	190 ton	147 100,—	f 775,—

<sup>1</sup> Hoofdstuk Fauna, blz. 200, deel II.

<sup>2</sup> Lit. 31, 29, 36, 15, 16, 7 (Colonial Reports Annual, Grenada), 4, 6, 26, 38. Voorts tabellen XIIIa t/m XIIIc in afd. III in dit hoofdstuk.

<sup>3</sup> Volgens Rapport Studiecommissie Nieuw Guinea, Batavia, April 1949, blz. 129.

Voor foelie waren deze cijfers:

Jaar	Gewicht	Waarde	Waarde per ton
1934	97 ton	f 49 664,—	f 512,—
1936	80 ton	54 770,—	682,—
			hoogste vooroorlogse uitvoerwaarde. Ging meest naar Java, ook naar de V.S.
1947	14 ton (of 29 ton?) <sup>1</sup>	onbekend	
1948	55 ton	f 80 579,—	f 1465,—
1949	25 ton	45 000,—	1957,—
1950	20 ton	31 200,—	1560,—
1951	45 ton	132 400,—	2942,—
			meer uitvoer wegens gestegen waarde. Prijs loods Sorong f 115,— à f 300,— per 100 kg f 1285,—
1952	40,3 ton	51 800,—	prijzdaling in Februari en Maart 1952 en daling van de omzet, tegelijk met copra, copal en vele andere producten. Prijs loods Sorong f 85,— à f 200,— p. 100 kg f 1717,—
1953	39,5 ton	71 400,—	

Aangezien de schillen 40 % meer gewicht geven, was ook de vracht 40 % hoger op het traject Nieuw Guinea—Makassar. Nu dit surplus thans over de grotere afstand Nieuw Guinea—Nederland zou moeten worden betaald, verscheppt men steeds geschild (gedopt).

De oogsttijd is tamelijk continu, vooral bij Bandanoot; bij onze noot valt hij bij normaal weer vooral in April en in October en November. Bij lage nootprijzen schakelden de Papoea's te Fakfak en Kokas op *copal* over, omdat dit product dan eventueel meer opbracht. Thans zijn de copal-bomen nabij Fakfak grotendeels doodgetapt. Het eerste kwartaal (kort na de oogsttijd van October en November) toont in de kwartaalstatistieken ook meestal de hoogste uitvoercijfers voor noot en foelie. Maar er is toch ook export in alle andere kwartalen en deze cultuur levert dus, als de copra, vrij regelmatige inkomsten<sup>2</sup>.

Notemuskaat komt behalve uit Indonesië en N.G. nog uit de *Britse Antillen*<sup>3</sup>, waar het eiland *Grenada* de "West Indian" kwaliteit levert, die te Londen geregeld genoteerd wordt.

De *Grenada*-planters stichtten in 1946 een "Grenada cooperative nutmeg association", die centra voor inzameling en "curing" op het eiland oprichtte en met name zorgt voor de export, die hier, behalve uit noot en foelie, ook uit muskaatnootolie bestaat.

De exportwaarde van het totaal bedroeg in Grenada in 1950 \$ 3.976.488 (ca f 8,75 mill.) bij ca 67 500 cwt à ca 50 kg en in 1951 \$ 2.199.514 (ca f 4,8 mill.), bij ca 28 300 cwt. In 1951 begon een prijsdaling. \$ 4,80 hebben de waarde van £E 1, d.i. ca f 10,60, dus 1 W. Ind. \$ ca f 2,20. In 1951 was de uitvoerwaarde voor noot en foelie in N.N.G. tezamen slechts f 1/3 miljoen, dus ca 1/15 deel van die van Grenada. De bevolking van Grenada telt 80 000 zielen (1951), die van het notengebied in N.N.G. 7000 zielen.

Sinds 1948 ging de gehele uitvoer naar Nederland (Rotterdam) in jute zakken. Alles komt van de streek van Kokas, Fakfak en Kaimana.

*A.N.G. heeft geen uitvoer*, ofschoon ca 1926 een uitvoerpremie ("bounty") werd ingesteld (gestaakt in 1936) om de cultuur te stimuleren (£ 14 per ton).

*Sortering en qualiteiten.* De Nieuw Guinea-noot, de zogenaamde „Papoeaanoot", is minder waard dan de Indonesische noot (en foelie). Onze N.G.-noot is zachter en minder prettig bij het raspen, ook is het aroma minder fijn, met een terpentijnachtige bijgeur. Onze foelie is te vet en moeilijker te malen. Andere landen, met minder ervaring in specerijen, kopen de N.G.-noot en de foelie veel meer dan Nederland zelf.

<sup>1</sup> Volgens Rapport Studiecommissie Nieuw Guinea, Batavia, April 1949, blz. 129.

<sup>2</sup> Lit. 7.

<sup>3</sup> Te Roembati is de handel in handen van Papoea-coöperaties.

Gedurende de jaren 1946-1948 is in Nederland geen Papoeanoot aangevoerd. In de daarop volgende jaren kwam voornamelijk de *qualiteit B.W.P.* dat is: Broken Wormy Punky (gebroken en aangestoken, dus inferieur) met alleen in 1951 en 1952 enkele partijen Papoeanoot no 1, die geen breuk toont. 't Meeste werd geherexporteerd. Het product van de jaren 1946-1948 is vermoedelijk door Chinese handelaars, hetzij via Makassar, hetzij rechtstreeks naar Singapore ter verhandeling gezonden. De aldaar gemaakte prijzen zijn ons niet bekend. Van de Papoea-foelie is in Nederland uitsluitend de *qualiteit no 1* aan de markt gebracht, en meestal weer geherexporteerd.

De sortering geschiedde vroeger, tot 1950, in Makassar. Dit alles kan thans, als er werkkrachten zijn, even goed op Nieuw Guinea gebeuren. Inderdaad werkt men in die richting en in 1952 heeft men op Nieuw Guinea zich niet tot schillen (kloppen) bepaald, maar ook gesorteerd en gekalkt.

Bij de sortering behoort ook het fumigeren<sup>1</sup>, dat nog niet op Nieuw Guinea gebeurt met noot, hoewel men te Fakfak de kundigheden daarvoor bezit en het met foelie wél doet.

Bij de *sortering op N.N.G.*, die helaas door arbeidersgebrek moeilijk is, splitst men thans de noten alleen in no 1 (ongebroken) en no 2 (gebroken en aangestoken noot i.e. b.w.p. alsboven genoemd); in Holland sorteert men verder. Soms onderscheidt men drie soorten: ABC, OVV en BWP.

*Qualiteiten en prijzen.* Hieronder volgt het prijsverloop van Papoea-noot en -foelie in de na-oorlogse jaren:

*Papoea-noot prijzen per kg loco Amsterdam:*

1946—1948	geen notering.
1949	B.W.P. variërend van f 0,90 tot f 1,35
1950	B.W.P. variërend van 1,— tot 2,90
1951	no 1 variërend van 3,25 tot 3,75
	no 2 = B.W.P. variërend van 2,15 tot 3,25
1952	no 1 f 3,20
	B.W.P. 2,10
1953	Gedurende de eerste maanden van dit jaar zijn enkele partijen verhandeld tegen f 1,25 (B.W.P.- qualiteit).

De prijzen liepen dus op van 1949 tot 1951 en daarna begon weer een daling.

*Papoea-foelie prijzen per kg loco Amsterdam:*

1946	no 1 variërend van f 4,80 tot f 4,90
1947	no 1 variërend van 5,25 tot 5,75
1948	no 1 variërend van 2,— tot 5,50
1949	no 1 variërend van 1,90 tot 3,50
1950	no 1 variërend van 3,30 tot 7,50
1951	no 1 variërend van 6,— tot 7,25
1952	no 1 variërend van 3,15 tot 6,—
1953	Gedurende de eerste maanden van dit jaar zijn enkele partijen no 1 verhandeld tegen prijzen variërend van f 3,17½ tot f 3,25.

1949 was dus het slechtste jaar.

De *vracht* van notemuskaat van N.N.G. naar Nederland bedraagt f 239,— per ton.

Als gezegd liggen de *prijzen van de Indonesische Banda- en Sjaoe* (Sangir-eilanden)-noot hoger dan die van de Nieuw Guinea-soort.

*Opkoopprijs.* In Fakfak werd al talloze jaren, ook nog na 1950, af en toe door het Binnenlands Bestuur en door de landbouwkundige ambtenaar geconstateerd, dat de ca 20 Chinese opkopers te Fakfak de bevolking te weinig betaalden.

Er is toen door het Bestuur een veiling ingesteld, waar het voor de Papoea de noot en de foelie en gros bij opbod verkocht. Deze voldeed goed. In 1948 was de opbrengst van 1e, 2e en 3e soort resp. f 55,—, f 30,— en f 20,— per 100 kg. Later heeft men de veilingen weer afgeschaft, doch gaf het Bestuur zo goed mogelijk bekendheid aan de juiste prijzen. In de laatste tijd trachten de inheemsen door middel van *coöperatieve verenigingen* de winsten van de Chinese tussenhedelaars zelve te toucheren

<sup>1</sup> Bacteriën doden door contact van de noot met vergaste ontsmettingsvloeistof in luchtdichte tank.

*Landen van bestemming* voor deze specerijen zijn:

Nederland vóór de oorlog in geringe quanta van 1948—'52 alles; tevoren en in 1953 ook Singapore, een sorteermarkt, die ook noten in dop accepteert. Voor de oorlog ging veel naar de V.S., ofschoon daar steeds, maar vooral sinds 1934, de strenge keuringseisen van de Food Act, met name in zake schimmel, door de douane werden gehanteerd. Alleen bij gebruik voor "distilling purposes" gold dit niet en daarom ging uit Indië alle noot er heen met bestemming voor dit doel. Bijna alle noot wordt uit Nederland geherexporteerd, vooral naar Duitsland, Zuid-Amerika en Frankrijk (vroeger ook naar Tsjecho-Slowakije). Papua-noot ging voor de oorlog ook naar Java en India voor het sirihverbruik. Engeland kocht ze nooit.

*Uitvoerrechten.* Deze bedragen in N.N.G., als bij alle bevolkingsproducten, 8 % plus  $\frac{3}{8}$  % plus 5 % plus 10 % (ngase) =  $23\frac{3}{8}$  %, en sinds September 1953  $13\frac{3}{8}$  %. Men kan ze dus nog steeds als zeer hoog betitelen en als niet rekeninghoudend met soms te lage verdiensten van de bevolking, op wie alle rechten afgewenteld worden bij lage, zowel als bij hoge prijzen.

A.N.G. had van 1927—1936 een uitvoerprijs van  $1\frac{1}{2}$  d per lb, die echter de export niet heeft kunnen stimuleren. Het uitvoerrecht op Grenada is bij lage prijzen 12 West Indische \$ cent per cwt, wat op enkele percenten ad valorem neerkomt, dus weer lager dan in N.N.G.

*Concurrerende productiecentra* werden hierboven reeds genoemd. Volgens Deinum<sup>1</sup> is er in de wereld (Grenada levert  $\frac{1}{4}$ , Indonesië en N.N.G.  $\frac{3}{4}$ ) nog geen overproductie en mag men de cultuur nog uitbreiden.

*Gebieden van voorkomen.* Het artikel notemuskaat wordt alleen geleverd door de Molukken (Banda), de Sangir-eilanden (Siaoe), Noord-Celebes (Menado-noot), het achterland van Padang, Nederlands Nieuw Guinea en het Antilleneiland Grenada. De soort, die op N.N.G. voorkomt, en ook soms op Ceram, is als gezegd, afwijkend en onze „Papoea-noot" heeft een langwerpiger model dan de „echte" „Banda-noot", is een semi-bosproduct en geen gekweekte noot.

De Banda-noot zou volgens sommigen in het Fakfakke naast de Papoea-noot kunnen worden aangeplant en er is inderdaad een geslaagde tuin met Banda-noot. Wel bestaat kans op kruisingen van de twee soorten, die de Banda-noot zouden kunnen schaden.

De nootproductie van Fakfak is een extensieve bevolkingscultuur in half wilde bossen, als de rubber in Palembang. De wilde en half-gecultiveerde soorten aldaar zijn van dezelfde kwaliteit. Bomen zonder eigenaar bestaan niet. Er is wel eens over gedacht deze cultuur door zending of missie te doen entameren, doch de tendens is thans, dat deze organisaties zich niet op commercieel gebied begeven. Ook aan cultuur door Indische Nederlanders is gedacht. Volgens controleur Sollewijn Gelpke zijn opbrengst, prijs en kwaliteit te wisselvallig om hen een redelijk bestaan te bieden. Ook worden de goede noten van de boom geplukt en vergen aldus veel arbeid.

Noot is ook bekend van Windessi en de Westkust van de Wandammenbaai.

Australië deed een mislukte poging voor teelt van de noot op de Kemp Welch gouvernements-plantage in het Papua-territory.

## SCHELPEN

*Inleiding.* De oudste handel was voor dit artikel in handen van de o.a. onder de afdeling copra genoemde firma Van Renesse van Duyvenbode, ca 1830 gesticht te Ternate<sup>2</sup>. Zij haalde in 1850 al schelpen van de Geelvinkbaai. In de Torrestraat begon de export in 1869. Deze gingen in latere jaren, tot aan de tweede oorlog, naar Japan (*troca-* en *burgos*schelpen, de eerste kegelvormig) en ten dele ook naar de V.S. (*paarlemoerschelp* = *aroeschelp* = *mother of pearl* = M.O.P.-schelp, de grote platte schelp van een paar dm diameter). Van de parels, die deze schelpen een enkele maal bevatten, hoort men zelden spreken en de statistieken van geen enkel land geven deze op.

<sup>1</sup> Lit. 13b, 1949. Voorts Tabellen XIIIa t/m XIIIc in afd. III in dit hoofdstuk.

<sup>2</sup> Lit. 5.

Na de oorlog viel Japan uit en waren de troca's (= lola) moeilijker verkoopbaar. Thans herstelt zich dit. Dr R. J. Stratenus<sup>1</sup> deelt mede, dat troca op redelijk bereikbare plaatsen in N.N.G. in grote hoeveelheden te vinden is. Er zijn vele kustgebieden, waar maar weinig klappers voorkomen en die een behoorlijke hoeveelheid schelpen kunnen opleveren, zo b.v. de rotsige kust van Z.W. Nieuw Guinea (Nederlands deel, van Onin tot Etnabaai). Zodoende wordt de klapper-teelt niet benadeeld door het schelpenvissen, dat dus vooral in zulke gevallen ware aan te moedigen. Een jaarexport van tegen de 3000 ton schelpen is over tien jaar mogelijk volgens Stratenus. Deze schatting zal wel te hoog zijn, want het gehele Zuid Pacific gebied levert slechts ca 2000 ton per jaar. Bovendien heeft ons Nieuw Guinea een groot gebrek aan werkkrachten.

Omdat de V.S. altijd belangrijke hoeveelheden schelpen ingevoerd hebben, zou de schelpenvisserij, bij meer uitbreiding, een heel klein steentje kunnen bijdragen tot versteviging van onze *dollarpositie*, mits zij meer daarheen worden verhandeld. Onze uitvoercijfers worden niet voor de V.S. apart gegeven.

*Exportstatistiek N.N.G.-schelpen*

(alle soorten tezamen, maar meest troca = lola)

Jaar	Gewicht	Waarde	Waarde per ton	Opmerkingen
1924 . . . . .	27,5 ton			
1936 . . . . .	69 ton	f 41 952,—	f 608,—	
1947 . . . . .	14 ton			
	Specificatie: 12 ton lola, 2 ton paarlemoerschelpen			
1948 . . . . .	89 ton	f 32 543,—	f 366,—	
1949 . . . . .	428 ton	303 000,—	708,—	Opkoopprijs bij Pa-poea f 0,25 p. kg
1950 . . . . .	152 ton	81 300,—	535,—	
1951 . . . . .	257,3 ton	247 700,—	963,—	
1952 . . . . .	211,6 ton	161 500,—	763,—	
Dit jaar toont, zoals bij alle andere producten, ook bij troca's een prijsdaling. De na-oorlogse prijzen zijn niet veel hoger dan die van vroeger voor lola en burgos, wat wel opmerkelijk is. Paarlemoerschelpen brengen per gewicht het dubbele op.				
1953 . . . . .	280,2 ton	321 700,—	1123,—	
Voor 1952 is er <i>gespecificeerde opgave</i> in de officiële statistiek:				
Troca . . . . .	180,6 ton	f 111 000,—	f 614,—	waarde slechts 1/4 van die van M.O.P. gold lip
Burgos . . . . .	17,1 ton	23 100,—	1351,—	o.a. van Misool
M.O.P. { gold lip = soft	8,6 ton	22 400,—	2605,—	} o.a. van Sorong
back . . . . .	3,6 ton	3 200,—	889,—	
M.O.P. { black lip = soft				
back . . . . .				
De specificatie voor 1953 is analoog.				

<sup>1</sup> Lit. 36.

Silver lip = hard back, is op N.N.G. zeer zeldzaam, maar heeft nog grotere waarde dan gold lip. De troca's worden het meest gevist in de Noordwest-moesson en de prijzen zijn even te voren het hoogst.

Midden 1953 noteerden de schelpen (meest troca, ongesorteerd) f 160,— à f 200,— per 100 kg cif Nederland; parelmoerschelpen deden op N.N.G. f 3,50 à f 5,50 per stuk.

Onze troca (lola) is meest 2e kwaliteit of minder, als de thans ontbrekende sortering toegepast wordt; hetzelfde geldt voor parelmoerschelpen. De troca brengt soms meer op dan vóór de oorlog, zo b.v. in 1936: f 0,60 per kg ongesorteerd te Makassar; in 1951: f 0,96 per kg uitvoerwaarde van alle schelpen tezamen op N.N.G., in feite meest troca, en in 1952: f 0,60 à f 0,75 per kg troca, eveneens op N.N.G. In 1953 was dit cijfer f 1,04 per kg. Zie hiervoor prijzen in Nederland.

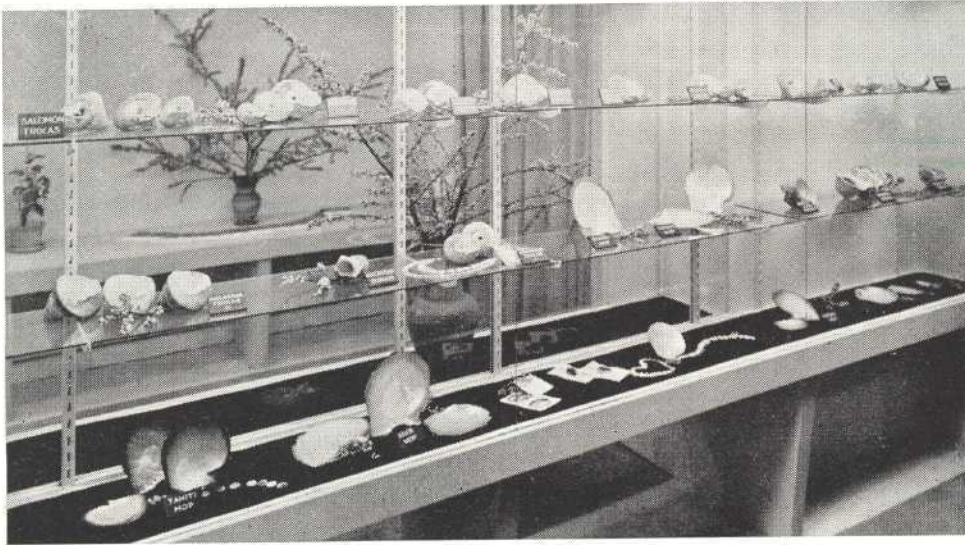
*Bestemming.* Lang niet alle uitvoer van N.N.G. gaat naar Nederland (vracht ca f 241,— per ton in jute-zakken en ca f 146,— per m<sup>3</sup> in kisten). In '51, '52 en '53 ging resp.  $\frac{2}{5}$ , ruim  $\frac{1}{2}$  en  $\frac{2}{5}$  van uitvoerwaarde naar Singapore, en is door de nieuwe exportregeling (zie hiervoor in afdeling I) geen invloed uitgeoefend. De schelpen worden op kleine knoopjes (troca) of grote (parelmoerschelpen) verwerkt, onder andere te Aalten. Bij vervaardiging van kleine knoopjes uit de grote schelp verkrijgt men  $4 \frac{1}{4}$  gros. Enkele procenten van de M.O.P.-schelpen dienen voor het maken van andere paarlemoer-artikelen. Men neemt aan, dat N.N.G. gemakkelijk 350 ton/jaar aan schelpen zou kunnen leveren; in 1949 was de export 428 ton.

Het *grillige verloop* van de prijs der schelpen is een onaangename factor. Europese vissers in het Torres-Straat-gebied (Queensland) trachten dit te onderwerpen door met Amerikaanse afnemers "*long term*"-contracten af te sluiten, waarbij gedurende b.v. 3 jaren een constante prijs door hen gegarandeerd wordt. Men overwege dit ook eens ten onzent.<sup>1</sup> Voor Australië's uitvoer z.o.z.

De gemiddelde prijzen van de diverse soorten waren voor T.N.G. in 1950-1951: troca f 1216,—; burgos f 1096,—. Voor T.P. waren de gemiddelde prijzen resp. f 1672,— en f 690,—.

*Bestemming.* Alleen van de perioden 1949-1950 en 1950-1951 is bekend dat de gehele A.N.G. export op Australië gericht was. Export naar Sydney wil echter geenszins zeggen, dat dit geen doorvoer naar de V.S. is, b.v. voor de parelmoerschelpen, die vóór de oorlog veel naar New York gingen en daarna ook.

<sup>1</sup> De V.S. zijn de grote afnemers van de Sydney M.O.P.-schelpen, waarbij Europa verre ten achter blijft. De suggestie om "*long term*"-contracten af te sluiten zal, zoals ik van deskundige zijde vernam, niet gemakkelijk te verwezenlijken zijn, dan wel zeer ten koste van de prijs. Wat enkele bepaalde grote Amerikaanse concerns in dit opzicht kunnen bewerkstelligen, zal volgens onze zegslieden onmogelijk elders kunnen plaats vinden. In Europa wordt dit artikel via veel meer kanalen behandeld dan zulks in de U.S.A. het geval schijnt te zijn, en vandaar dan ook de min of meer monopolistische positie van de genoemde firma.



Expositie door de firma „Inapo” te Amsterdam van schelpensoorten, die op Nieuw Guënea, Aroe eilanden, Solomon eilanden, enz. voorkomen. Enkele er uit vervaardigde knopen, enz. zijn er naast gelegd

Foto: Brüggenmann, Leipziger Messe



Duiken naar paarlemoer schelpen bij het eiland Salawati bij Sorong. De Papoea-duikers houden alle links van hun hoofd de opgedoken schelp in de hand

Foto: N. Jouve

Jaar	Gebied
1950-1951	T.N.G. T.P. A.N.G.
1951-1952	A.N.G.
1952-1953	A.N.G.

A.N.G. levert De waarde van de bij zeer variërende (1913-1920). Daarin geregeld en bedroeg slechts 2,3%. Opk De absolute waarde niet veel, afgezien

Sortering (gradering) sortering meer, naar Singapore en Australië alleen tegen lagere prijzen op N.G. de partij sortering.

Makassar sorteert Trocas I 1e kw Trocas II 2e kw Trocas III 1e kw

Singapore sorteert

Singapore Mixed Trocas  
Makassar Mixed Trocas

De Makassar-een geregelde afzet (en V'-en) vrijwel

Australië sorteert

“small”

2”-3 1/4”

30 % van

dan wel 40 % van



## Exportstatistiek A.N.G.-schelpen

Jaar	Gebied	Gewicht	Waarde	Waarde	Waarde per ton
1950-1951	T.N.G.	908 ton	£A 127.911	f 1 087 243,50	(5/6 troca, 1/6 burgos)
	T.P.	230,9 ton	44.797	380 774,50	
	A.N.G.	1138,9 ton	£A 172.708	f 1 468,018,—	f 1290,— (3/5 troca, 2/5 burgos)
1951-1952	A.N.G.	766 ton	96.583	820 956,—	f 1071,—
1952-1953	A.N.G.	795 ton	129.114	1 097 469,—	1380,—

A.N.G. levert weinig M.O.P.-schelpen; ze komen vooral van Samarai. De waarde van de schelpenexport van A.N.G. bedroeg voor de tweede oorlog, bij zeer variërende bedragen, toch ca 10 % van de totale exportwaarde (periode 1913-1920). Daarna daalde de belangrijkheid van de schelpen in de uitvoer geregeld en bedroeg b.v. in 1950-1951, ofschoon dit een bijzonder goed jaar was, slechts 2,3%. Opkoper is vooral Andersons Trading Co. Ltd. te Rabaul en Lae.

De absolute waarde van de uitgevoerde schelpen daalde echter tot op heden niet veel, afgezien van de devaluatie van het Australische Pond.

*Sortering (gradering) en kwaliteiten van schelpen.* N.N.G. kent sinds de oorlog geen sortering meer, noch van troca, noch van paarlemoerschelp; Indonesië (Makassar), Singapore en Australië wel. Nederlandse importeurs kopen N.N.G. trocapartijen alleen tegen lagere prijs, en lijden daarop wel eens grote verliezen. Men ontdoet op N.G. de partijen alleen van de slechtste kwaliteit no 5, bij wijze van vóór-sortering.

*Makassar sorteert:*

Trocas I 1e kwaliteit 3 1/4"-5" gewicht 21 à 23 kg per 100 stuks.  
Trocas II 2e kwaliteit 1 3/4"-5" geen bepaald gewicht.  
Trocas III 1e kwaliteit 1 3/4"-3 1/4" gewicht 8 à 12 kg per 100 stuks.

*Singapore sorteert:*

	"small"	"medium"	"big"
	2"-3"	3"-4"	4"-5 1/2"
Singapore Mixed Trocas . . .	20 % van de aanvoer	30 %	50 %
Macassar Mixed Trocas . . .	20 % van de aanvoer	40 %	40 %

De Makassar- en Singapore-schelpen, gesorteerd als bovenstaand, vinden een geregelde afzet naar Europa, waarbij zij opgemerkt, dat de Makassar IV-en (en V-en) vrijwel uitsluitend naar Japan worden geëxporteerd.

*Australië sorteert als regel de trocas als volgt:*

	"small"	"medium"	"big"
	2"-3 1/4"	3 1/4"-4"	4" en daarboven
	30 % van de aanvoer	30/35 %	15/20 %
dan wel	40 % van de aanvoer	40 %	



en exporteert deze ook naar Europa. De M.O.P.'s gaan vooral naar Noord-Amerika, de grote afnemer, met daarnaast Europa; naar schatting koopt Amerika ongeveer 80 % van alle Australische M.O.P.-schelpen.

In Indonesië gaan na sortering de slechte troca-soorten naar Japan en de goede naar Europa (Nederland).

Het sorteren van troca, het hoofdproduct onder de schelpen van N.N.G., kan slechts behoorlijk geschieden op een enkel centrum met een Europeaan als leider. Mannen zowel als vrouwen worden gebruikt. Een nadeel daarbij is, dat de Papoea's er hardnekkig aan vasthouden het weekdier in de schelpen eerst te willen consumeren, alvorens deze te verkopen, en daartoe de schelpen koken. Deze krijgen dan een dood uiterlijk. Bij goede behandeling begraaft men de schelpen, om het weekdier te laten vergaan; de eerste blijven dan „gezond”.

De uitvoer naar *Singapore* neemt de laatste tijd toe. Als bij krokodillenhuiden neemt deze z.g. „sorteermarkt” alle partijen, ook de slechtste, ondanks het risico, en sorteert deze opnieuw. Daarna is er herexport, onder andere naar Japan, wijl in Singapore nog geen knopenfabrieken bestaan. Singapore verdient dus sorteerloos en ook de winstmarge voor herexport.

De nieuwe uniforme *scheepsvrachttarieven* die voor alle havens van N.N.G. tot Nederland gelijk zijn, en waarvan de handel gaarne profiteert, beletten helaas, dat tijdens het overladen een sortering plaats vindt, gesteld al dat wél voldoende arbeiders(sters) voor het sorteren te vinden zouden zijn. Dit laatste is echter evenmin het geval.

In de koraalrijke *Sele-straat* komen veel parelmoerschelpen (goldlips) voor tot 20 m diepte. De inheemse duikers, die evenals op Japen (te Ansoes en Ambai) de ogen met brillen beschermen, bereiken nog geen 10 meter. De bekende bestuursassistent Abdoellah Arfan wil een *voöperatie* stichten, die duikerpakken met helmen gebruikt en de Chinese handelaars uitschakelt. Hij liet een proef nemen, waarbij bleek, dat 13 mannen in 15 dagen 1 ½ ton schelpen van maximum 10 m opdoken (zie foto). Het parelduiken is in dit gebied al heel oud. Oude Papoea's vertelden aan Resident Van Eechoud, dat vroeger – voor 1902 – een „*stopfles voi*” met parels per jaar naar de Sultan van Tidore werd gebracht als „*oepeti*” (*schatplicht*). De tegenzin in het vissen, die door deze gedwongen onbetaalde leveringen vroeger ontstaan is, moet worden overwonnen.

*Uitvoerrechten* N.N.G. 8 3/8 %<sup>1</sup> in totaal (vóór het afschaffen der 10 % ngase op 1 September 1953 was het recht 18 3/8 %).

A.N.G.: T.N.G.: M.O.P. £A 6 per ton; troca en alle andere soorten £A 2 per ton, i.e. ruw 2 % ad valorem.

<sup>1</sup> D.i. 8 % algemeen uitvoerrecht en 3/8 % statistiekrecht. Het bijzondere uitvoerrecht van 5 % geldt alleen voor bos- en niet voor zeeproducten.

T.P.: Troca en M.O.P., gold- en black-lipped: £A 20 per ton, i.e. ruw 10 % ad valorem (in periode 1950-1951).

*Resumerende* zou het voor de schelpenvisserij in N.G. in de allereerste plaats van belang zijn de bevolking het koken van de schelpen af te leren. Voorts is het volgens sommigen wenselijk enkele Europese competente werkkrachten aan te trekken, welke de schelpen behoorlijk zouden kunnen sorteren, waardoor min of meer een standaard-product verkregen kan worden, hetgeen uiteraard een hogere export-prijs impliceert. Volgens anderen kan men de sortering gerust overlaten aan de Chinezen.

Nieuwe mogelijkheden, resp. toepassingen voor de M.O.P.'s kent men vooralsnog niet, en hetzelfde geldt voor de andere schelpensoorten. Het succes van de plastic-knoop menen wij voorlopig als concurrerende factor gerust terzijde te kunnen stellen en dit laatste nog meer, indien door een grotere schelpen-productie het prijsniveau van deze grondstof lager zou komen te liggen.

## TRASSI

*Inleiding.* Trassi is een garnalengerecht<sup>1</sup>, dat een stopverfachtig uiterlijk heeft en onder andere bij de Indonesische inheemse rijsttafel gebruikt wordt. Het komt alleen van Merauke en ging vroeger uitsluitend naar Indonesië, waar de potentiële afzet 7 à 800 ton per jaar bedroeg. Dus was er bij de afscheiding van N.N.G. in 1950 geen afzetmogelijkheid meer. Later werd via Singapore een afzet naar China opgebouwd, in concurrentie met de Indonesische trassi (van Bagan si Api Api en Raha), die van zeer goede kwaliteit is en hoofdzakelijk in Indonesië zelf haar markt vindt.

De in 1950 weer begonnen export was dus op Singapore gericht en ging vandaar naar Indonesië of China. In de 2e helft van dat jaar kwam de verschepping goed op gang, doch in 1953 ondervond de doorvoer naar Indonesië veel moeilijkheden.

*Exportstatistiek N.N.G. voor Trassi*

Jaar	Gewicht	Waarde	Waarde per ton	Bestemming
1947	78 ton	geen gegevens	Opkoop in Merauke tegen f 100,— per ton	Indonesië
1948	183 ton	f 214 185,—	f 1170,—	Indonesië
1949	320 ton	168 000,—	525,— de opkoopprijs varieerde, doch bedroeg eens in 1949 f 250,— per ton	Indonesië
1950	54 ton	geen gegevens		denkelijk Straits
1951	22,1 ton	f 7 000,—	f 317,—	Straits uitsluitend
1952	40,8 ton	f 15 600,—	f 382,—	Straits uitsluitend
1953	7 ton	f 2 300,—	f 328,—	

<sup>1</sup> Afkomstig van gezouten, gedroogde en fijngestampte kleine zee-garnalen en bestemd voor de rijsttafel. Zie ook tabellen XIIIa t/m XIIIc in afd. III hierachter.

De vooroorlogse trassi-export bedroeg in N.N.G.:

Jaar	Gewicht	Waarde	Waarde per ton
1935	67,2 ton	onbekend	f 100,—
1936	22 ton	f 2200,—	
1937	70 ton	onbekend	
1938	147,1 ton	onbekend	
1939	116,15 ton	onbekend	

De meeste trassi wordt door Chinezen en Timorezen (Poenim) te Merauke gemaakt, doch enkele Papoea's (Marinds) hebben deze kennis ook verworven en verkochten het product met behulp van de Missie te Merauke. Deze gaf voorschot voor aankoop van jutestof en zout. Een paar Papoea's maakten in 2 maanden 2 à 3 ton trassi, die in 1949, toen dit gebeurde f 25,— per 100 kg opbracht. De potentiële uitvoer schijnt niet ver onder de 1000 ton te liggen.

De rechten te betalen bij uitvoer bedragen sinds 9/1953 in totaal 8 3/8 %; te voren was dit cijfer 18 3/8 %.

### TRIPANG (ZEEKOMKOMMER)<sup>1</sup>

Dit merkwaardige exportproduct, dat in de Australische statistieken voorkomt onder de naam "bêche-de-mer", werd vóór de oorlog geregeld in kleine hoeveelheden geëxporteerd naar China. Het is een gerecht, dat alleen door Chinezen als soep genuttigd wordt. Het werd vroeger steeds door de Chinese handelaars van Makassar naar China verhandeld. Men bereidt het door koken en drogen van deze eetbare soort van zeekomkommer, die ook in Oost-Indonesië voorkomt.

De handel in tripang is al heel oud; in de jaren na 1800 ruilden Makassaarse prauwen ivoor, geweren, kruid en koperen gongs tegen tripang op de Aroe-eilanden. Het bekende Ternataanse handelshuis Van Renesse van Duyvenbode haalde tussen 1850 en 1860 reeds tripang van Nieuw Guinea<sup>2</sup>. Na de oorlog begon de uitvoer spoedig weer en liep vanaf 1950 via Singapore. Uiteraard stond het Gouvernement deze export toe en kon de toen nog geldende algemene eis van uitvoer naar Nederland hier niet gelden. De prijzen waren hoger dan de vooroorlogse. Het product bracht voor de Papoea's van Biak f 1,75 à f 0,75 per kg op, doch meestal kregen zij minder (1949); de fob export-waarde is volgens de statistieken:

#### Exportstatistiek tripang N.N.G.

Jaar	Gewicht	Waarde	Waarde per ton	Bestemming
1947	26 ton	f 94 625,—	f 1 550,25	
1948	61 ton			
1949	geen gegevens			
1950	geen uitvoer			
1951	0,5 ton	400,—	800,—	
1952	4 ton	3 300,—	825,—	alles Straits
1953	1,6 ton	700,—	437,—	alles naar Straits

<sup>1</sup> Zie Tabellen XIIIa t/m XIIIc in afd. III hier achter.

<sup>2</sup> Lit. 5.

Hieronder volgen, ter vergelijking, enkele vooroorlogse (tot 1936) *exportgegevens*, betreffende *tripang*:

Jaar	Waarde	Hoeveelheid	Waarde per ton
1927		65 ton	
1928		48 ton	
1929	f 21 000,—	47,5 ton	
1930	54 000,—	99 ton	
1931	25 000,—	54 ton	
1932	24 000,—?		
1933	22 000,—?		
1934	3 000,—		
1935	2 000,—		
1936	225,—	1,5 ton	f 150,—

A.N.G. voerde veel tripang uit in de jaren 1920-1930, namelijk gemiddeld voor £ 11 740 per jaar, maar later daalde de uitvoer geregeld:

*Exportstatistiek A.N.G.*

Jaar	Territorium	Gewicht	Waarde	Waarde	Waarde per ton
1936-1937	T.N.G.	15 ton	£A 1.350	f 9 720,—	f 648,—
	T.P.	42 ton	3.939	28 360,—	675,—
1937-1938	A.N.G.	57 ton	£A 5.289	f 38 080,—	f 688,—
	T.N.G.	30 ton	£A 2.250	f 16 200,—	f 540,—
	T.P.	14 ton	1.363	9 814,—	701,—
	A.N.G.	44 ton	£A 3.613	f 26 014,—	f 591,—

De *tripang*-export van A.N.G. (bêche-de-mer) was na de oorlog practisch nihil.

Voor de *qualiteit* is de wijze van roken van groot belang. Die van de Torresstraat is zeer goed en beter dan die van T.N.G.

*Uitvoerrechten*: N.N.G. hief 8 % plus 3/8 % plus 10 % = 18 3/8 % ad valorem, als steeds berekend voor zeeproducten, in 9/1953 verlaagd tot 8 3/8 %.

In A.N.G. zijn zij weder veel lager:<sup>1</sup>

T.N.G. heeft een recht van £A 5 à £A 1 1/2 per ton, i.e. f 42,50 à f 12,75 per ton, wat neerkomt op ca 5 1/2 % à 1 1/3 % ad valorem.

De soorten zijn: teat fish; black, red and red spotted trepang.

T.P. heft geen rechten, voor zover ons bekend.

*Voorkomen*. Vooral te Kaimana, nl. 1/3 tot 1/4 van het Nieuw Guinea totaal en wat minder bij Fakfak, Sorong, Saonek en Schouteneilanden; tenslotte in het gebied van Hollandia en Demta. Voorts de Torresstraat-eilanden. De leeggeviste riffen herstellen zich voor tripang slechts langzaam; veel sneller geschiedt dit bij troca's (in 1/2 jaar tijd).

<sup>1</sup> Lit. 22.

## KLEINE PRODUCTEN (UITVOER EN INVOER)

Hoewel de schrijver in zijn archief over vele van deze producten gegevens bezit, zou hun behandeling te veel plaats hebben ingenomen.<sup>1</sup>

Zo is *bout*<sup>2</sup> niet behandeld, omdat het bij de uitvoer<sup>3</sup> nog bijna geen rol speelt op de westelijke of oostelijke helft van het eiland. *Sandelhout* is door N.N.G. niet geëxporteerd sinds 1924. De *massoibast*-export was in NNG na de oorlog onbelangrijk, doch hij stijgt thans wegens vraag door de Javaanse batikke-rijen (in 1953 54,1 ton met f 76 500,— waarde). Zeer belangrijk was ook de uitvoer van *Lawangolie*, *haaienvinnen*, *schildpadhoorn*, *hertenborens*, *koebuiden*, *rotan*, *geelhout*, *emmenhout*, *sago*<sup>3</sup> en dergelijke bosproducten, inclusief *mangrovebast*.

Bij de dierlijke producten spelen haaienvinnen, schildpad, koehuiden en wol een bijzonder kleine rol. Het laatste artikel werd na de oorlog door *Australisch Nieuw Guinea* uit de Central Highlands geëxporteerd tot een waarde van ca f 50 000,— in '50-'51, en f 30 000,— in '51-'52, doch de bedoeling is het lokaal te gaan verwerken. Australisch Nieuw Guinea heeft of had in een soms ver verleden nog andere kleine uitvoerproducten, nl. *mangrovebast* uit T.P.; "Galipnuts", d.w.z. onze kanariënoten (7½ ton in 1952-1953); *Orchideeën*, en *kenafvezel* (19 ton in 1952-1953 uit T.P.) en pulp van *passievruchten* ("passionfruit") tot een hoeveelheid van 25 ton in 1952-1953 uit de Highlands van T.N.G. Vandaar komt ook *kinabast* (*cinchona-bark*) en wel 9½ ton in 1951-1952 en 19½ ton (£A 631) in 1952-1953. *Grondnoten* was in A.N.G. ook een klein product, nl. 6 ton in 1951-1952 (£A 954) en 110 ton in 1952-1953 (£A 21.302). Van T.P. is bekend dat het in 1952-1953 kleine hoeveelheden *rotan* uitvoerde en toenemende quanta *koffie* (1951-1952, 35 ton, £A 10.511 en 1952-1953, 47 ton, £A 31 055). Tenslotte noemen wij nog als vroegere Australische uitvoerproducten: iets kapok, schildpad, casuaris- en reigerveren, sandelhout, gom damar.

Men raadplege voor deze kleine uitvoerproducten ook Staniforth Smith<sup>4</sup> en Klein<sup>5</sup>.

## SLOTBESCHOUWING

Na alle voorafgaande mededelingen kan een slotbeschouwing kort zijn. Het oudste handelsbeeld gaf een groot uitvoeroverschot (van paradijsvogels) te zien in N.N.G. Vóór de tweede wereldoorlog werd de toestand eerst normaal voor dit zeer onder-ontwikkelde gebied. Het toen onder invloed van bestuursuitbreiding door de bekwame Resident Haga en van grote activiteit van N.N.G.P.M. (olie-exploratie) en K.N.I.L.M. (luchtkaartering) ontstane invoersaldo is sindsdien gebleven, met een maximum in 1952 van f 51 1/3 miljoen, en nog een hoger cijfer in 1953 (£ 64 1/7 miljoen). Australisch Nieuw Guinea had bijna steeds invoersaldi, die nu hoger dan ooit zijn, behalve in de periode tussen de twee oorlogen, toen de goudexport tot een uitvoeroverschot leidde, ook al omdat de modernere opvattingen omtrent hulp aan achterlijke gebieden toen nog niet zo verbreid waren.

De naoorlogse herstelperiode is nog niet afgelopen en de copra-export in N.N.G. en A.N.G. nog onder de normale. De goudexport van A.N.G. neemt af; het voor het land zeer gunstige verschijnsel doet zich hier echter voor, dat een grote mijnbouwmaatschappij (te Bulolo) haar bedrijf gaandeweg in een hout-

<sup>1</sup> Plaatsgebrek was ook de reden, dat *grotere uitvoerproducten*, die alleen A.N.G. kent, weggelaten zijn, als *zilver* (1952-1953, 64 464 ozs, £A 23.415), *goud* (in 1952-1953, 138 835 ozs, £A 2.149.817), *rubber* (in 1952-1953, lbs 6.520.275, £A 736.080) en *cacaobonen* (1952-1953 639 ton, £A 174.987), alsmede *bout* (1952-1953, 1 998 778 sup.ft., £A 76.009). De rubber-uitvoerwaarde overtreft thans die van copra in T.P. De cacao-prijzen zijn sinds lang zeer hoog en waren 3/54 te Sydney £A 475 p. ton.

<sup>2</sup> Wel was er houtinvoer, b.v. in 1947 1530 m<sup>3</sup> en in 1948 3261 m<sup>3</sup>, alles per K.P.M. Er was ook invoer in 1952 en '53, in 1954 niet meer. Houtexploitatie in 't groot is aangewezen voor Europese ondernemers, evenals sago-export.

<sup>3</sup> Er is kans op meer uitvoer naar Z. Afrika.

<sup>4</sup> Lit. 13.

<sup>5</sup> Lit. 15, 16.

verwerkingsbedrijf (triplex, later ook pulp) omzet. N.N.G. is mijnbouwkundig nog totaal onvoldoende geëxploreerd, behalve wat aardolie aangaat; de bosontginning is in N.N.G. nog even primitief, als zij in A.N.G. tot voor korte tijd was. Meer houtproductie zou de in gang zijnde wederopbouw kunnen versnellen.

Zodra de olieontginning na het kort geleden inbrengen van het veld Wasian-Mogoi wat meer op volle toeren komt en mechanische rijstcultuur en houtontginning worden aangepakt, zal het huidige arbeidersgebrek nog toenemen. Eerst het onder volledig bestuur brengen van het gehele binnenland zal het arbeidspotentieel kunnen verdubbelen en meer medisch overheidswerk kan dit versnellen. Deze verdubbeling zal desondanks wel op zijn vroegst in een tiental jaren haar beslag kunnen krijgen. Immigratie van Europese kolonisten, ook van zulke, die als arbeider willen werken, wordt voorlopig nog tegengegaan.

A.N.G. heeft dank zij de openlegging van het binnenland, die hier in 1933 begon, slechts een arbeiderstekort van een paar duizend man, die 5 % van het beschikbare aantal vormen. Onvoldoende vervolgschool-opleiding en dus ook onvoldoende bezette vakopleidingen veroorzaken in beide gebieden een tekort aan vakkundig personeel. Dit belemmert de stichting van kleine middenstands- en nijverheidsondernemingen.

Het transport is de oorlogsontwrichting vrijwel te boven gekomen in Oost- en West Nieuw Guinea.

Moederlands kapitaal en grote ondernemers zijn bij onze burens, grotendeels in de handel en de land- en bosbouw, en in mindere mate in de industrie, veel roeriger dan bij ons, waar de N.N.G.P.M. een uitzondering vormt.

Voor grote ondernemers verdienen, zodra er meer en beter geschoolde arbeiders zijn, houtproductie voor lokaal gebruik (nu invoer) en houtexport (naar Zuid Afrika enz) de aandacht, alsmede exploratie naar goud, nikkel, enz. Wat landbouw betreft dient gedacht te worden aan Europese cultures van gewassen, die in de voor N.G. gunstig gelegen Amerikaanse en Australische gebieden afzet kunnen vinden en geen bijzonder goede bodem vereisen.

De Australiërs hebben enige rubber-, koffie- en cacao-cultuur en trachten de opbrengst te vergroten, die door Australië grif belooft te worden opgenomen, behalve wellicht bij rubber.

De invoerrechten en uitvoerrechten zijn bij ons veel hoger dan bij onze burens, die ook een grotere "free list" kennen. De voorgenomen verlaging dezer rechten zal in- en uitvoer stimuleren en de hoge kosten van levensonderhoud voor Papoea's en Europeanen verminderen. Verlaging van de relatief (bijv. vergeleken met Suriname) hoge belastingen (inkomen-, vennootschap-, en loonbelasting) zal in dezelfde richting werken en ook meer ondernemers kunnen aantrekken. Men moet het werk op N.G. als echt pionierswerk beschouwen en daarom ook *pioniersfaciliteiten* geven; als daarnaast de zekerheid van een degelijk en blijvend Nederlands bestuur bestaat, zullen wel meerdere ondernemers komen opdagen en zal het handelsvolume zich overeenkomstig uitbreiden.

AFDELING III. HANDELSSTATISTIEKEN <sup>1 2 3</sup>

EXTRACT UIT DE JAARSTATISTIEK 1952 RESP. 1953

VAN NEDERLANDS NIEUW GUINEA, VAN HET KANTOOR VAN DE HANDEL

met toelichtende aanvullingen en weglating van minder belangrijke zaken en van kwartaalcijfers en somtijds van de gewichten

## INHOUDSOPGAVE

(voor definities van waarde en van herkomst- en bestemmingslanden zie hiervoor, bij de paragraaf over inrichting der statistieken)

Tabel nummer  
der definitieve jaar-  
uitgave 1952 der  
Handelsstatistiek  
van Nieuw Guinean.a.g. = niet anders genoemd  
w.o. = waaronderv.a.s. = van alle soorten  
e.d. = en dergelijke

	Blz.
II. Handelsbalans van Nieuw Guinea (1951/1953) excl. Leger en Marine . . . . .	569
III. Invoer - naar 17 landen van <i>herkomst</i> (excl. en incl. N.N.G.P.M. en B.P.M.) naar waarde, 1952 . . . . .	569
IIIa. Invoer in Nieuw-Guinea naar 22 landen van herkomst, 1953 (waarde). . . . .	570
IV. Aanvoer uit buitenland naar ca 10 invoerhavens 1952 (waarde). . . . .	571
IVa. Aanvoer uit buitenland naar ca 10 invoerhavens 1953 (waarde). . . . .	571
Invoer - vlgs. 17 <i>Statistische Groepen</i> in 1952 en 1953	
Va. A. door N.N.G.P.M. en B.P.M. (gewicht en waarde) . . . . .	572
Vb. B. door Part.-mijen (Nigimij, enz.) (excl. N.N.G.P.M. en B.P.M.) (gewicht en waarde)	574
Vc. C. door Gouvernement (gewicht en waarde) . . . . .	575
VI. Totale invoer - vlgs. 17 <i>Statistische Groepen</i> (excl. en incl. N.N.G.P.M. en B.P.M.) gewicht en waarde, 1952 en 1953 . . . . .	576
VII. Invoer van 67 <i>gewichtige goederen</i> (excl. Aardolie-mijen) naar waarde 1952/1953 . . . . .	578
VIIa. Import van enkele verse levensmiddelen 1952/1953 . . . . .	580
VIIb. Import van alcoholische dranken 1951/1952/1953 . . . . .	580
VIII. Invoer van 7 belangrijke <i>Aardolie-producten</i> (1951/1952/1953) (excl. N.N.G.P.M.) in m <sup>3</sup> en in guldens . . . . .	581
IX. Invoer - naar 4 importeurs (1951/1952/1953) (waarde) . . . . .	581
X. Totale <i>uitvoer</i> - voor 3 à 4 productengroepen (olie, scrap, bevolkingsproducten, hout) (1951/1952/1953) (waarde) . . . . .	582
XI. Totale uitvoer - naar 7 landen van <i>bestemming</i> (1951/1952/1953), gewicht en waarde	582
XII en XIIIa. Totale uitvoer - naar 17 à 20 afscheephavens (1951/1952/1953) gewicht en waarde	582
Uitvoer van 11 <i>bevolkingsproducten</i> (gewichten en waarden) 1951/1952/1953:	
XIIIa. A. per product (1951/1952/1953) gewicht en waarde . . . . .	583
XIIIb. B. naar 2 landen van <i>bestemming</i> (Nederland en Singapore) 1952/1953, per product en per kwartaal, gewicht en waarde . . . . .	585
XIIIc. C. naar ca 20 afscheephavens, excl. N.N.G.P.M. 1952/1953, gewicht en waarde	587
XIV. Uitvoer van <i>ruwe aardolie</i> door de N.N.G.P.M. 1952/1953, gewicht en waarde . . . . .	589
XV. Uitvoer van „scrap” (non-ferro-metalen en oud ijzer van oorlogsmaterialen af- komstig) 1952/1953, gewicht en waarde . . . . .	589

N.B. Goederen van Leger en Marine komen niet in deze statistieken voor, die van de N.N.G.P.M. slechts in een deel dezer tabellen.

<sup>1</sup> De voor 1953 juist beschikbaar gekomen definitieve cijfers zijn nog opgenomen.<sup>2</sup> Excl. Leger en Marine.<sup>3</sup> Bij alle cijfers voor een bepaald jaar of andere periode is te bedenken, dat grote voorraden op N.N.G. aan het begin der periode meestal zullen leiden tot tijdelijk kleinere importen of tijdelijk grotere exporten, bv. bij rijst resp. copal.

Waarde × f 1 000,— II. <sup>2</sup> Buitenlandse handel van Niemi Guinea <sup>1</sup> Handelsbalans, incl. scrap

Tijdvak	Incl. Aardolie-mijen			Excl. Aardolie-mijen		
	Import	Export	Saldo	Import	Export	Saldo
Jaar 1951 . . . . .	45 821	14 257	— 31 564	24 194	5 696	— 18 498
Jaar 1952 . . . . .	62 734	11 404	— 51 330	25 798	2 743	— 23 055
Jaar 1953 . . . . .	77 133	12 987	— 64 146	34 204	4 078	— 30 126

III. Import in Niemi Guinea (17 landen van herkomst), 1952

Waarde × f 1 000,—

Land van herkomst	Landen no.	Excl. Aardolie-mijen Totaal 1952	Incl. Aardolie-mijen Totaal 1952
<i>Europa</i> . . . . .		18 871,3	41 994,4
Nederland . . . . .	1	17 395,6	31 686,6
Verenigd Koninkrijk . . . . .	3	53,1	6 304,6
Duitsland . . . . .	6	370,4	811,5
Frankrijk . . . . .	8	11,1	565,0
België en Luxemburg . . . . .	10	921,7	1 446,1
Italië . . . . .	12	6,6	588,2
Tjechoslowakije . . . . .	17	29,8	271,0
Zwitserland . . . . .	18	3,7	106,4
Landen, n.a.g. . . . .	—	79,3	215,6
<i>Ver. Staten van Amerika</i> . . . . .	37	31,3	3 969,5
<i>Zuid-Afrika</i> . . . . .	68	—	10,6
<i>Australië</i> . . . . .	116	229,1	1 445,3
<i>Azië</i> . . . . .		6 385,3	15 033,3
Thailand . . . . .	97	4 670,1	5 157,7
Brits Malakka . . . . .	98	203,1	737,3
Singapore . . . . .	100	577,9	6 651,3
Indonesië . . . . .	123	893,8	2 307,2
Landen, n.a.g. . . . .	—	40,4	199,8

<sup>1</sup> Excl. Leger en Marine.

<sup>2</sup> Tabel I van officiële statistiek is een toelichting (zie hiervoor).



IIIa. *Import van Nieuw Guinea (22 landen van herkomst), 1953*<sup>1</sup>

Waarde × f 1 000,—

Land van herkomst	Landen no.	Excl. Aardolie-mijnen Totaal 1953	Incl. Aardolie-mijnen Totaal 1953
<i>Europa</i> . . . . .		28 727,8	56 404,9
Nederland . . . . .	1	26 196,2	42 277,2
Verenigd Koninkrijk . . . . .	3	401,4	7 421,8
Duitsland . . . . .	6	542,8	3 002,3
Frankrijk . . . . .	8	49,5	1 344,1
België en Luxemburg . . . . .	10	997,5	1 292,5
Italië . . . . .	12	12,4	330,2
Tjecho-Slowakije . . . . .	17	17,1	38,6
Zwitserland . . . . .	18	120,5	190,1
Portugal . . . . .	21	32,0	33,1
Zweden . . . . .	26	346,3	426,6
Landen, n.a.g. . . . .	—	12,1	48,4
<i>Noord en Zuid Amerika</i> . . . . .		189,8	5 854,6
Ver. Staten van Amerika . . . . .	37	189,8	5 526,8
Uruguay . . . . .	51	—	327,3
Landen, n.a.g. . . . .	—	—	0,5
<i>Zuid-Afrika</i> . . . . .	68	—	15,1
<i>Australië</i> . . . . .	116	342,9	2 251,5
<i>Azië</i> . . . . .		4 525,8	12 188,9
India . . . . .	92	62,5	72,8
Thailand . . . . .	97	2 509,4	2 688,2
Brits Malakka . . . . .	98	460,3	611,4
Singapore . . . . .	100	825,3	6 374,5
Indonesië . . . . .	123	664,2	2 313,2
Landen, n.a.g. . . . .	—	4,1	128,8

<sup>1</sup> Excl. Leger en Marine en postpakketten.

IV. *Aanvoer uit het buitenland per haven 1952*<sup>1</sup>

Waarde × f 1 000,—

Naar 11 invoerhavens

	Hollandia	Sarmi	Seroei	Biak	Mano- kwari
Gouvernement . . . . .	8 194,3	—	—	—	—
Aardolie-maatschappijen . . . . .	2 529,8	—	—	805,7	140,5
Rijst <sup>2</sup> . . . . .	1 990,3	33,9	81,1	423,7	556,7
Aanvoer, n.a.g. . . . .	8 347,3	6,2	6,0	54,1	31,5
	21 061,7	40,1	87,1	1 283,5	728,7

	Sorong	Inanwatan	Fakfak	Kaimana	Mimika	Merauke
Gouvernement . . . . .	—	—	—	—	—	—
Aardolie-maatschappijen . . . . .	33 460,1	—	—	—	—	—
Rijst <sup>2</sup> . . . . .	695,8	—	289,9	—	16,8	582,0
Aanvoer, n.a.g. . . . .	4 155,7	2,6	1,5	0,9	—	46,7
	38 311,6	2,6	291,4	0,9	16,8	628,7

<sup>1</sup> Excl. postpakketzendingen.<sup>2</sup> Uitsluitend rechtstreekse rijstaanvoeren uit buitenland. Latere herallocaties blijven buiten beschouwing; m.a.w. cijfers geven geen zuiver beeld van lokaal rijstverbruik.IVa. *Aanvoer uit het buitenland per haven, 1953*<sup>1</sup>

Waarde × f 1 000,—

Naar 9 invoerhavens

	Hollandia	Sarmi	Seroei	Biak	Mano- kwari
Gouvernement . . . . .	10 238,6	—	—	343,1	—
Aardolie-maatschappijen . . . . .	2 092,5	—	—	1 287,4	200,4
Rijst . . . . .	631,3	16,3	55,5	376,7	430,3
Aanvoer, n.a.g. . . . .	11 712,7	—	85,8	1 626,1	997,9
	24 675,1	16,3	141,3	3 633,3	1 628,6

	Sorong	Fakfak	Kaimana	Merauke
Gouvernement . . . . .	4,3	—	—	59,8
Aardolie-maatschappijen . . . . .	39 348,4	—	—	—
Rijst . . . . .	478,0	137,6	41,5	341,0
Aanvoer, n.a.g. . . . .	5 158,9	5,7	—	1 045,2
	44 989,6	143,3	41,5	1 446,0

<sup>1</sup> Excl. postpakketzendingen, Leger en Marine  
Vlg. Jaarstatistiek 1952.

(Volgens 17 Statistische Groepen, n.l. de overgenomen Nederl. Indische indeling; naast voordelen is het nadeel, dat bouwmaterialen geen aparte groep vormen)

Va. Import in Nieuw-Guinea, 1952 en 1953

A. Door Aardolie-maatschappijen (N.N.G.P.M.- en B.P.M.-Handelszaken)

Artikelen van belang voor N.N.G. uit deze groep	Stat. goederen groep Ned.-Indië statistiek	Nederlands Indische Karakteristiek der Goederengroepen <sup>1</sup>	Bruto gewicht × 1000 kg Totaal 1952	Waarde × f 1000 Totaal 1952	Bruto gewicht × 1000 kg Totaal 1953	Waarde × f 1000 Totaal 1953
Provisiën, dranken en genotmiddelen, excl. spijsvetten.	I	Levende dieren, voortbrengselen van de levensmiddelenindustrie, dranken (o.a.: vlees, vleesconserven, zuivel, eieren, visconserven; rijst, meel, vruchten, groenten, suiker, koffie, bier en gedistilleerd. Geen spijsvetten). Tabaksartikelen. . .	3 942,8	5 431,2	6 077,3	8 638,7
Spijsvetten.	II	Vetstoffen en was, van dierlijke en plantaardige oorsprong (o.a.: spijsvetten, als braadolie, klapperolie, margarine). . .	239,6	290,1	222,1	297,0
Chemicaliën, incl. medicijnen en zeep.	III	Chemicaliën en aanverwante producten, o.a.: soda, insecticiden, medicijnen, verfstoffen, menie, zeep, kunstmest . . .	833,1	1 112,3	859,2	946,4
Autobanden.	IV	Caoutchouc en caoutchoucwaren ( <i>rubber en rubberwaren</i> ): val. banden . . .	73,0	470,7	70,1	282,8
Bouwhout en meubelen.	V	Hout, kurk en werken daarvan, o.a.: palen, gezaagd hout, kisten, triplex, hardboard, vaten, bouwhout, meubelen. . .	3 216,5	3 290,3	1 113,6	1 400,7
Papier, alle soorten.	VI	Papierstof, papier en papierwaren, incl. pakpapier . . .	72,0	136,2	404,7	184,7
Leerartikelen, excl. schoenen.	VII	Huiden, leder en werken daarvan, n.a.g., incl. drijfriemen. . .	0,9	8,7	3,7	27,0
Weefsels a/h stuk, en touw.	VIII	Textiel, o.a.: stukgoed, sarongs, dekens, touw, kabel, garen, netten . . .	187,4	1 197,5	188,2	746,4
Confectie-kleding, incl. tafel- en beddegoed, zakken en leren schoenen.	IX	Artikelen voor kleding van elke samenstelling en geconfectioneerde goederen van textiel, o.a.: ook leren schoenen, tafelen en beddegoed, goenizakken (jute), confectie . . .	255,9	753,1	109,9	642,5
Petroleum-derivaten.	X	Producten voor verwarming of verlichting, tot krachtoverbreking of smearing en n.a.g. aanverwante producten, vnl. petroleumderivaten, incl. kaarsen. . .	18 588,0	6 168,7	19 337,1	5 634,0
Alle cementsoorten, aardewerk, zout, enz.	XI	Mineralen, geen metaalhoudende, o.a.: zout, cement, asbest, asbestcement. Aardewerk, incl. tegels, porselein en glas en werken daarvan, n.a.g. . .	2 897,3	649,3	6 396,3	1 721,4
Geen invoer praktisch.	XII	Ertzen van edele metalen, edele metalen, behalve gemunt en ongemunt goud en zilver, edelgesteenten, parelen en werken daarvan . . .	0,1	1,7	0,01	0,7
Walsijzer en werken daarvan.	XIII	Ertzen van onedele metalen (geen invoer), o.a.: profiel, beton- en plaatijzer, buizen, constructiewerk voor bruggen en gebouwen, spijkers, gereedschap, keukengerie, tanks, drums, koper, aluminium, zink, onedele metalen en werken daarvan, n.a.g. . .	6 216,7	6 673,4	9 212,7	9 610,7
Machines, toestellen, auto's en schepen.	XIV	Machines en toestellen, o.a. voor landbouw en voor boten, wegebouw-machines, dynamo's, electromotoren, naai- en schrijfmachines, alle auto's, gloeilampen, electrisch draad, P.T.T.-materiaal n.a.g., electrisch materiaal en vervoermiddelen (als rijwielen en schepen). . .	2 088,4	9 084,5	2 512,0	11 161,8
Minder belangrijke artikelen.	XV	Voortbrengselen en goederen van verschillende aard, niet elders inbegrepen, o.a.: zaden, kapok, wetenschappelijke instrumenten, uurwerken, wapens, films, boeken, postpakketten . . .	389,9	1 666,4	458,9	1 663,8
Kisten en vaten.	XVI	Teruggezonden goederen, monsters en goederen tijdelijk ten invoer toegelaten.	—	—	0,01	0,1
Geen invoer praktisch.	XVII	Goud en zilver, ongemunt zomede gemunt metaal v.a.s. . .	—	—	—	—
Totaal . . . . .		Totaal . . . . .	39 001,6	36 936,1	46 965,8	42 928,7

<sup>1</sup> De officiële Indische benamingen van deze karakteristiek zijn (alleen in deze tabel Va) door de schrijver met voorbeelden van de artikelen uit de Indische lijst dezer groep, die voor N.N.G. meer speciaal van belang zijn, aangevuld.

Vb. *Import in Nieuw Guinea, 1952 en 1953*B. Door Particuliere Maatschappijen (excl. Aardolie-maatschappijen:  
N.N.G.P.M.- en B.P.M.-Handelszaken)

Volgens 17 Statistische Groepen

Artikelen van belang voor N.N.G. uit deze groep	Stat. goederen groep Ned.-Indië	Bruto gewicht × 1000 kg Totaal 1952	Waarde × f 1000 Totaal 1952	Bruto gewicht × 1000 kg Totaal 1953	Waarde × f 1000 Totaal 1953
Provisiën, dranken en genotmiddelen, excl. spijsvetten.	I	9 642,2	9 722,3	9 863,8	11 389,7
Spijsvetten.	II	112,9	230,6	266,3	447,3
Chemicaliën, incl. medicijnen en zeep.	III	389,0	629,3	620,9	1 034,3
Autobanden.	IV	13,5	99,1	31,5	148,3
Bouwhout en meubelen.	V	103,4	180,8	37,1	83,1
Papier, alle soorten.	VI	112,7	233,3	117,1	236,1
Leerartikelen, excl. schoenen.	VII	2,6	29,9	7,8	67,9
Weeffels a/h stuk, en touw.	VIII	138,3	1 711,4	302,5	2 768,0
Confectie-kleding, incl. tafel- en bedde- goed, zakken en leren schoenen.	IX	94,9	774,9	220,9	1 798,7
Petroleum-derivaten.	X	65,0	47,8	5,6	7,5
Alle cementsoorten, aardewerk, zout, enz.	XI	739,6	379,0	1 041,8	805,2
Geen invoer practisch.	XII	1,4	42,7	0,3	17,2
Walsijzer en werken daarvan.	XIII	396,9	1 205,3	596,6	1 727,6
Machines, toestellen, auto's en schepen.	XIV	333,0	1 608,0	355,8	1 635,8
Minder belangrijke artikelen.	XV	87,4	709,3	120,0	1 391,3
Kisten en vaten.	XVI	—	—	0,2	0,3
Geen invoer practisch.	XVII	0,03	0,1	—	—
Totaal . .		12 232,8	17 603,8	13 588,4	23 558,3

## Vc. Import in Nieuw Guinea, 1952 en 1953

C. Door het Gouvernement, excl. Leger (K.L.) en Marine (K.M.)

Volgens 17 Statistische Groepen

Artikelen van belang voor N.N.G. uit deze groep	Stat. goederen groep Ned.-Indië	Bruto gewicht × 1000 kg Totaal 1952	Waarde × f 1000 Totaal 1952	Bruto gewicht × 1000 kg Totaal 1953	Waarde × f 1000 Totaal 1953
Provisiën, dranken en genotmiddelen, excl. spijsvetten.	I	16,2	60,6	2,2	8,0
Spijsvetten.	II	6,2	11,3	7,1	12,1
Chemicaliën, incl. medicijnen en zeep.	III	147,6	289,3	181,9	412,5
Autobanden.	IV	16,4	118,4	21,8	120,6
Bouwhout en meubelen.	V	1 340,7	1 533,4	1 053,8	920,8
Papier, alle soorten.	VI	441,1	465,6	187,6	263,9
Leerartikelen, excl. schoenen.	VII	2,7	38,6	2,8	13,1
Weefsels a/h stuk, en touw.	VIII	30,1	163,3	38,4	271,3
Confectie-kleding, incl. tafel- en beddegoed, zakken en leren schoenen.	IX	20,7	151,5	30,9	243,6
Petroleum-derivaten.	X	12,3	6,9	213,9	63,1
Alle cementsoorten, aardewerk, zout, enz.	XI	6 176,9	1 472,5	4 067,3	1 202,2
Geen invoer practisch.	XII	—	—	0,1	3,2
Walsijzer en werken daarvan.	XIII	7 43,3	1 255,2	1 807,0	2 359,3
Machines, toestellen, auto's en schepen.	XIV	5 13,9	2 603,6	942,3	4 380,5
Minder belangrijke artikelen.	XV	81,3	404,1	46,4	367,6
Kisten en vaten.	XVI	—	—	—	—
Geen invoer practisch.	XVII	—	—	—	—
Totaal . .		9 349,4	8 194,3	8 603,5	10 645,8

## VI. Totale import in Nieuw Guinea, 1952 en 1953

Bruto gewicht  $\times$  1000 kg

Volgens 17 Statistische Groepen, excl. K.L. en K.M.

Artikelen van belang voor N.N.G. uit deze groep	Stat. groepen groepen Ned.-Indië	Totaal 1952 <sup>1</sup>	Totaal 1952 <sup>2</sup>	Totaal 1953 <sup>1</sup>	Totaal 1953 <sup>2</sup>
Provisiën, dranken en genotmiddelen, excl. spijsvetten.	I	9 658,4	13 601,2	9 866,0	15 943,3
Spijsvetten.	II	119,1	358,7	273,6	495,7
Chemicaliën, incl. medicijnen en zeep.	III	536,6	1 369,7	802,8	1 662,0
Autobanden.	IV	29,9	102,9	53,3	123,4
Bouwhout en meubelen.	V	1 444,1	4 660,6	1 090,9	2 204,5
Papier, alle soorten.	VI	553,8	625,8	304,7	709,4
Leerartikelen, excl. schoenen.	VII	5,3	6,2	10,6	14,3
Weefsels a/h stuk, en touw.	VIII	168,4	355,8	340,9	529,1
Confectie-kleding, incl. tafel- en beddegoed, zakken en leren schoenen.	IX	115,6	371,5	251,8	361,7
Petroleum-derivaten.	X	77,3	18 665,3	219,5	19 556,6
Alle cementoorten, aardewerk, zout, enz.	XI	6 916,5	9 813,8	5 109,1	11 505,4
Geen invoer practisch.	XII	1,4	1,5	0,4	0,4
Walsijzer en werken daarvan.	XIII	1 140,2	7 356,9	2 403,6	11 616,3
Machines, toestellen, auto's en schepen.	XIV	846,9	2 935,3	1 298,1	3 810,1
Minder belangrijke artikelen.	XV	168,7	558,6	166,4	625,3
Kisten en vaten.	XVI	—	—	0,2	0,2
Geen invoer practisch.	XVII	0,03	0,03	—	—
Totaal . .		21 782,2	60 783,8	22 191,9	69 157,7

<sup>1</sup> Excl. Aardolie-maatschappijen.<sup>2</sup> Incl. Aardolie-maatschappijen.

## VI. Totale import in Nieuw Guïna, 1952 en 1953

Waarde x f 1000,—

Volgens 17 Statistische Groepen, excl. K.L. en K.M.

Artikelen van belang voor N.N.G. uit deze groep	Stat. goederen groep Ned.-Indië	Totaal 1952 <sup>1</sup>	Totaal 1952 <sup>2</sup>	Totaal 1953 <sup>1</sup>	Totaal 1953 <sup>2</sup>
Provisiën, dranken en genotmiddelen, excl. spijsvetten.	I	9 782,9	15 214,1	11 397,7	20 036,4
Spijsvetten.	II	241,9	532,0	459,4	756,4
Chemicaliën, incl. medicijnen en zeep.	III	918,6	2 030,9	1 446,8	2 393,2
Autobanden.	IV	217,5	688,2	268,9	551,7
Bouwhout en meubelen.	V	1 334,2	4 624,5	1 003,9	2 404,6
Papier, alle soorten.	VI	698,9	835,1	500,0	684,7
Leerartikelen, excl. schoenen.	VII	68,5	77,2	83,0	110,0
Weefsels a/h stuk, en touw.	VIII	1 874,7	3 072,2	3 039,3	3 785,7
Confectie-kleding, incl. tafel- en beddegoed, zakken en leren schoenen.	IX	926,4	1 679,5	2 042,3	2 684,8
Petroleum-derivaten.	X	54,7	6 223,4	70,6	5 704,6
Alle cementsoorten, aardewerk, zout, enz.	XI	1 851,5	2 500,8	2 007,4	3 728,8
Geen invoer practisch.	XII	42,7	44,4	22,4	23,1
Walsijzer en werken daarvan.	XIII	2 460,5	9 135,9	4 086,9	13 697,6
Machines, toestellen, auto's en schepen.	XIV	4 211,6	13 296,1	6 016,3	17 178,1
Minder belangrijke artikelen.	XV	1 113,4	2 779,8	1 758,9	3 392,7
Kisten en vaten.	XVI	—	—	0,3	0,4
Geen invoer practisch.	XVII	0,1	0,1	—	—
Totaal . .		25 798,1	62 734,2	34 204,1	77 132,8

<sup>1</sup> Excl. Aardolie-maatschappijen.<sup>2</sup> Incl. Aardolie-maatschappijen.

VII. Import in Nieuw Guinea van 67 gewichtige goederen, exclusief aardolie-maatschappijen,  
Leger en Marine, 1952 en 1953,

Waarde × f 1 000,—

67 artikelen

Statistische groep <sup>1</sup>	Artikel <sup>2</sup> )	Stat. nummer	Totaal 1952	Totaal 1953	
I	Vlees, vers. . . . .	50-70	176,9	254,6	
	Vleesconserven . . . . .	140-180	600,1	1010,4	
Zuivel	Melk, room, yoghurt en melkpreparaten	200-250	279,7	899,5	
	Natuurboter . . . . .	260-280	50,9	100,7	
	Kaas . . . . .	290-300	55,1	150,7	
	Eieren . . . . .	310-320	178,3	124,9	
	Visconserven . . . . .	420-460	273,6	591,9	
Grancn	Rijst . . . . .	490-510	4670,1	2 508,2	
	Tarwemeel . . . . .	540	342,1	499,3	
	Meelproducten . . . . .	550-660	160,5	87,7	
Vruchten	Verse vruchten . . . . .	690-770	20,3	72,7	
	Vruchten op sap . . . . .	820	11,9	10,3	
	Jams, moes e.d. . . . .	860-900	58,0	40,4	
Groenten	Aardappelen, vers. . . . .		10,0	22,5	
	Groenten, vers . . . . .	930-940	1,6	12,1	
	Peulvruchten . . . . .	950-980	9,5	5,6	
	Groentenconserven . . . . .	1 050	52,2	165,4	
	Bereide gemengde spijzen	1 150	103,8	191,6	
Alcohol	Witsuiker . . . . .	1 200	452,4	582,3	
	Koffie . . . . .	1 280-1 300	254,0	512,6	
	Thee . . . . .		42,0	94,4	
	Cacaopoeder en chocoladewerken . . . . .	1 340-1 350	91,0	162,4	
	Wijnen . . . . .		68,5	204,1	
	Bier . . . . .	1 510-1 530	339,1	677,2	
	Gedistilleerd . . . . .	1 540-1 570	7,9	147,1	
	Tabaksfabrikaten . . . . .	1 750-1 780	724,9	781,1	
	II Spijsolie	Margarine . . . . .	2 060-2 070	152,3	254,4
		Oliën en vetten, n.a.g., o.a. braadolie en klapper-olie . . . . .	2 090-2 100	42,0	173,6
III Zeep	Tandpasta's, -poeder . . . . .	3 450	2,6	71,3	
	Toiletzeepen, en scheercrèmes . . . . .	3 460	82,2	109,3	
	Waszepen . . . . .	3 470	318,1	416,2	
	Meststoffen . . . . .	3 500-3 570	2,9	5,0	
IV	Luchtbanden voor automobielen . . . . .	3 600-3 610	191,5	171,8	
VI Bouwmateriaal	Hardboard . . . . .	4 070	244,0	29,7	
VIII	Katoenen stukgoedstoffen . . . . .	5 150-5 470	1 360,1	1 687,0	
IX	Kleding van textiel (confectie) . . . . .	5 820-6 030	502,5	1 196,3	
	Schoeiisel . . . . .	6 050-6 120	269,7	572,6	
XI Bouwmaterialen	Zout . . . . .	6 550-6 570	20,3	60,3	
	Asbest . . . . .	6 660	9,3		
	Bouwcement . . . . .	6 680	785,5	359,1	
	Buizen en hulpstukken van aardewerk . . . . .	6 760	5,4	13,4	

<sup>1</sup> Voor betekenis van I, II, etc. zie tabel Va.

<sup>2</sup> Aantal van deze is 67.



## VII. (vervolg.)

Waarde × f 1 000,—

Statistische groep <sup>1</sup>	Artikel <sup>2</sup>	Stat. nummer	Totaal 1952	Totaal 1953
Idem	Eet-, drink- en tafelgerei van aardewerk Werken van asbestcement, e.d. . . . .	6 840	81,7	328,2
		7 280-7 290	456,5	705,7
XIII	<i>Ijzer en staal</i> . . . . .	7 580-7 870	345,3	1 110,4
Bouw- materialen	w.o.			
	betonijzer . . . . .	7 640	37,1	24,4
	dakbedekking van ijzer . . . . .	7 730-7 750	46,7	592,8
	buizen en pijpen . . . . .	7 780-7 840	224,9	422,5
	<i>Werken van ijzer en ijzerlegeringen</i> . . . . .	8 450-8 830	1 335,7	1 905,1
	w.o.			
	constructiewerken . . . . .		20,5	349,3
	huishoudelijke artikelen (keukengerei) land-, tuin- en bosbouwwerktuigen (= gereedschappen) . . . . .	8 630-8 730	440,6	362,0
petroleumlampen . . . . .	8 740-8 760	99,4	191,4	
petroleumdruklichtlampen . . . . .	9 140	35,3	80,3	
		9 150	76,5	145,8
XIV	A. <i>Machines en toestellen, geen elektrische</i> . . . . .	9 310-9 780	1 163,1	1 768,7
	w.o.			
	krachtmachines . . . . .	9 310-9 400	346,5	893,5
	landbouwmachines . . . . .	9 410	18,1	28,7
	machines en toestellen, hoofdzakelijk voor fabrieks- en technische doel- cinden . . . . .	9 480- 9 720	675,1	594,0
	B. <i>Electrische machines en toestellen, en electrisch materiaal</i> . . . . .	9 790-10 120	835,3	1 308,7
	w.o.			
P.T.T.	<i>dynamo's, electromotoren en roterende omvormers</i> . . . . .	9 790	19,4	17,3
	<i>gloeilampen, -buizen en booglampen</i> . . . . .	9 850- 9 880	58,2	52,4
	<i>telegraaf-, telefoon- en televisie- toestellen</i> . . . . .	9 890- 9 920	72,2	308,6
	<i>electrotechnisch materiaal</i> . . . . .	10 120	136,8	312,8
Auto's	C. <i>Vervoermiddelen</i> . . . . .			
	Personenautomobielen . . . . .	10 240	482,5	145,0
	Autobussen en vrachtautomobielen . . . . .	10 260	352,8	758,9
XIV	Motorrijtuigen . . . . .	10 330	27,9	57,1
	Rijwielen . . . . .	10 350	97,4	183,0
Schepen	Zeeschepen en sleepboten . . . . .	10 410-10 440	432,9	970,8
	Vaartuigen, n.a.g. . . . .	10 450-10 460	122,5	2,2
XV	Wetenschappelijke, geneeskundige en optische instrumenten en apparaten . . . . .	10 810-10 850	115,7	210,4
	Uurwerken . . . . .	10 860-10 910	23,8	190,3
	Postpakketten . . . . .	11 660	281,1	417,8

<sup>1</sup> Voor betekenis van I, II, etc. zie tabel Va.

VIIa. *Import van enkele verse levensmiddelen 1952/1953 (gewicht en waarde)*<sup>1</sup>

Artikelen	Excl. Aardolie-Mijnen				(Incl. Aardolie-Mijnen)			
	1952		1953		1952		1953	
	× 1000 kg netto	× f. 1000	× 1000 kg netto	× f. 1000	× 1000 kg netto	× f. 1000	× 1000 kg netto	× f. 1000
Vers vlees (incl. vleeswaren)	40,4	176,9	61,4	277,6	99,8	494,6	170,8	877,4
Vriesboter . . . . .	—	—	0,4	1,7	8,2	40,7	13,1	62,6
Verse eieren . . . . .	43,7 <sup>2</sup>	178,3	32,0 <sup>3</sup>	124,9	68,8 <sup>4</sup>	273,1	63,6 <sup>5</sup>	248,2
Verse vruchten . . . . .	14,0	20,3	54,8	72,7	69,8	96,6	122,2	271,9
Verse aardappelen . . . . .	22,0	10,0	47,5	22,5	112,6	51,6	169,1	90,7
Verse groenten . . . . .	1,4	1,6	13,7	12,1	5,7	10,3	18,2	20,6
Verse en gedr. uien . . . . .	11,4	19,1	31,1	33,2	67,4	68,5	92,0	73,8

<sup>1</sup> Excl. Leger en Marine. <sup>2</sup> 650 000 st. <sup>3</sup> 486 000 <sup>4</sup> 1 079 120 st. <sup>5</sup> 1037520 st.

VIIb. *Import van alcoholische dranken 1951 - 1953 (volume en waarde)*<sup>1</sup>

Tijdvak	Excl. Aardolie-Mijnen <sup>2</sup>						Incl. Aardolie-Mijnen					
	Gedistilleerd <sup>3</sup>		Bier		Wijnen		Gedistilleerd <sup>3</sup>		Bier		Wijnen	
	× 1000 ltr	× f. 1000	× 1000 ltr	× f. 1000	× 1000 ltr	× f. 1000	× 1000 ltr	× f. 1000	× 1000 ltr	× f. 1000	× 1000 ltr	× f. 1000
Totaal 1951 . . . . .	75,5	249,2	344,2	371,1	17,3	99,8	97,0	326,5	408,7	470,7	22,0	115,5
Totaal 1952 . . . . .	10,6	40,8	290,8	352,9	13,9	68,5	15,5	63,4	418,5	519,8	18,5	99,9
Totaal 1953 . . . . .	34,9	148,3	549,7	685,2	46,5	204,3	47,4	206,1	780,0	972,7	50,0	223,7

<sup>1</sup> Exclusief import door Leger en Marine.

<sup>2</sup> Cijfers over 1951 dragen approximatief karakter.

<sup>3</sup> Liters herleid tot liters met alcoholpercentage van 50%.

De sterke invoerdaling in 1952 is te danken aan accijnsverhoging van f 4,— tot f 7,— per hl.

VIII. Invoer van enkele (zeven) aardolieproducten, 1951|1952|1953<sup>1</sup>

door „B.P.M.-Handelszaken”, enz., alles in drums verpakt

Hoeveelheid × 1000 liter

Stat. no.	Product	Totaal		
		1951	1952	1953
2820	Shell Residual Spray . . . . .	68,6	81,8 }	16,6
2830	Shell Malariol . . . . .	110,8	207,0 }	
6290	Vliegbenzine . . . . .	2 120,2	2 186,0	3 195,2
6290	Benzine . . . . .	3 910,2	3 434,6	3 538,0
6310	Kerosine . . . . .	937,4	1 140,6	880,7
6320	Motor- en Stookoliën, incl. H.S.D.	4 615,4	3 961,6	5 882,9
6330	Smeeroliën . . . . .	368,4	422,3	459,4
	Totaal . . . . .	12 131,0	11 433,9	13 972,8

Waarde × f 1000,—

Stat. no.	Product	Totaal		
		1951	1952	1953
2820	Shell Residual Spray . . . . .	34,3	42,2 }	8,4
2830	Shell Malariol . . . . .	24,4	45,0 }	
6290	Vliegbenzine . . . . .	742,1	756,3	1 068,9
6290	Benzine . . . . .	1 173,1	953,2	779,1
6310	Kerosine . . . . .	262,5	288,0	184,9
6320	Motor- en Stookoliën, incl. H.S.D.	1 107,1	901,2	1 235,1
6330	Smeeroliën . . . . .	368,5	464,5	524,9
	Totaal . . . . .	3 712,0	3 450,4	3 801,3

<sup>1</sup> Excl. import door N.N.G.P.M.IX. Import in Nieuw Guinea, 1951|1952|1953<sup>1</sup>

Waarde × f 1000,—

Naar 4 importeurs

Importeur	Totaal		
	1951	1952	1953
Gouvernement . . . . .	4 722,7	8 194,3	10 645,8
B.P.M. (elders gespecificeerd) . . . . .	3 738,4	3 600,5	3 892,3
N.N.G.P.M. . . . .	17 889,2	33 335,6	39 036,3
Import, n.a.g. (Nigimij, K.L.M., enz.) . . . . .	19 470,9	17 603,8	23 558,3
Totaal . . . . .	45 821,2	62 734,2	77 132,8

<sup>1</sup> Exclusief Leger en Marine.

X. *Uitvoer uit Nieuw Guinea, incl. aardoliemaatschappijen, 1951|1952|1953*

Waarde × f 1000,—

Naar 4 productengroepen

Productengroep	Totaal		
	1951	1952	1953
Ruwe aardolie . . . . .	8 561,7	8 660,9	8 908,5
Bevolkingsproducten . . . .	3 903,7	2 159,3	3 652,9
Scrap . . . . .	1 791,8	584,0	306,6
Hout . . . . .	—	—	118,5
Totaal . . . . .	14 257,2	11 404,2	12 986,5

XI. *Uitvoer uit Nieuw Guinea, incl. aardoliemaatschappijen, 1951|1952|1953*

Bruto gewicht × 1000 kg

Waarde × f 1000,—

Land van bestemming	1951	1952	1953	Land van bestemming	1951	1952	1953
Nederland . . . . .	6 235,1	3 560,3	4 258,2	Nederland . . . . .	5 179,0	1 692,8	2 724,1
België . . . . .	527,8	—	—	België . . . . .	263,0	—	—
W. Duitsland . . . . .	—	467,8	11 576,2	W. Duitsland . . . . .	—	479,4	—
Singapore . . . . .	12 955,7	23 534,7	—	Singapore . . . . .	690,2	1 230,1	1 356,5
Indonesië . . . . .	27 074,5	—	—	Indonesië . . . . .	918,8	—	—
Japan . . . . .	115 515,0	145 967,6	163 514,0	Japan . . . . .	3 883,9	4 749,2	5 335,0
Australië (incl. Austr. N.-G.)	98 787,5	98 354,7	102 446,3	Australië (incl. Austr. N.-G.)	3 322,3	3 252,7	3 450,3
Landen n.a.g. . . . .	—	—	1 381,7	Landen n.a.g. . . . .	—	—	120,6

XII. *Uitvoer uit Nieuw Guinea, incl. N.N.G.P.M., 1951|1952|1953*

Bruto gewicht × 1000 kg

Naar 17 à 20 afscheephavens

Afscheephavens	Totaal		
	1951	1952	1953
Merauke . . . . .	1 368,7	1 261,8	965,3
Sorong . . . . .	256 474,8	265 272,0	1 709,3
Haitlal . . . . .	—	231,7	101,7
Fakfak . . . . .	396,2	199,4	270,6
Biak/Bosnik . . . . .	1 840,5	198,4	338,1
Kaimana . . . . .	146,8	189,5	256,2
Seroei . . . . .	90,7	110,9	129,3
Jamna . . . . .	—	90,7	113,8
Mios Arar/Jefmoi . . . . .	—	80,4	74,8
Jarsoen . . . . .	—	71,3	30,6
Saonek . . . . .	—	49,6	94,5
Mios Andau . . . . .	—	37,1	174,0
Sarmi/Wakdè . . . . .	62,6	25,9	106,2
Mios Manggoandi . . . . .	—	18,5	—
Karawatoe . . . . .	48,1	—	—
Manokwari . . . . .	23,1	—	82,1
Hollandia . . . . .	644,1	1,7	4,4
Katjebo . . . . .	—	—	53,9
Anoes . . . . .	—	—	32,2
Podena . . . . .	—	—	29,3
Wainami . . . . .	—	—	16,9
Koemamba (Liki) . . . . .	—	—	12,1

## XIIIa. Uitvoer uit Nieuw Guënea, 1951/1952/1953

Waarde  $\times$  f 1000,—

Naar 17 à 20 afscheephavens

Afscheephavens	Totaal		
	1951	1952	1953
Merauke . . . . .	1 102,8	791,6	1 020,7
Sorong . . . . .	10 499,2	9 285,7	1 243,8
Haitlal . . . . .	—	87,8	55,2
Fakfak . . . . .	398,5	181,4	272,8
Biak/Bosnik . . . . .	1 316,3	146,0	283,3
Kaimana . . . . .	127,2	71,0	173,2
Seroei . . . . .	122,7	99,3	132,5
Jamna . . . . .	—	35,3	60,9
Mios Arar/Jefinoi . . . . .	—	32,2	39,0
Jarsoen . . . . .	—	28,4	16,3
Saonek . . . . .	—	18,7	46,2
Mios Andau . . . . .	—	15,6	95,4
Sarmi/Waké . . . . .	36,6	16,7	59,8
Mios Manggoandi . . . . .	—	8,7	—
Karawatoe . . . . .	26,1	—	—
Manokwari . . . . .	18,1	—	73,0
Hollandia . . . . .	609,7	1,8	4,4
Katjebo . . . . .	—	—	29,8
Anoes . . . . .	—	—	17,5
Podena . . . . .	—	—	14,2
Wainami . . . . .	—	—	9,4
Koemamba (Liki) . . . . .	—	—	5,7

## XIIIa. Uitvoer van bevolkingsproducten, 1951/1952/1953

Bruto gewicht  $\times$  1000 kg

A. per product

Producten	Totaal		
	1951	1952	1953
Copra . . . . .	3 823,5	2 945,1	3 353,8
Gomeopal (incl. Damar Hiroe) . . . . .	237,0	380,8	564,3
Schelpen . . . . .	257,4	211,6	280,2
Troca . . . . .	235,1	181,8	246,7
Burgos . . . . .	15,9	17,6	19,7
Goldlips / parelmoer . . . . .	6,4	8,6	13,8
Blacklips . . . . .	—	3,6	—
Nootmuskaat . . . . .	—	—	—
Geklopt . . . . .	109,4	127,9	112,2
Ongeklopt . . . . .	129,3	—	77,8
Poelie . . . . .	45,0	40,3	39,5
Haaienvinnen . . . . .	0,1	0,2	2,5
Tripang . . . . .	0,5	4,0	1,6
Trassie . . . . .	22,1	40,8	7,0
Lawangolie . . . . .	0,1	—	0,8 <sup>3</sup>
Koehuiden . . . . .	0,3	—	—
Krokodillenhuiden . . . . .	44,4 <sup>1</sup>	49,1 <sup>2</sup>	78,6 <sup>4</sup>
Totaal . . . . .	4 669,1	3 799,8	4 575,3

<sup>1</sup> 4 048 M.<sup>2</sup> 4 424 M.<sup>3</sup> 467 l<sup>4</sup> 9 599,1 M.

XIIIa. *Uitvoer van bevolkingsproducten, 1951|1952|1953*

Waarde × f 1000,—

A. per product

Producten	Totaal		
	1951	1952	1953
Copra . . . . .	2 581,3	1 104,9	1 815,6
Gomeopal (incl. Damar Hiroe) . . . . .	285,7	320,0	503,1
Schelpen . . . . .	247,7	161,5	321,7
Troca . . . . .	213,5	112,4	261,2
Burgos . . . . .	11,5	23,5	30,0
Goldlips / paarlemoer . . . . .	22,7	22,4	30,5
Blacklips / paarlemoer . . . . .	—	3,2	—
Nootmuskaat			
Geklopt . . . . .	133,6	118,4	108,3
Ongeklopt . . . . .	70,6	—	38,8
Foelie . . . . .	132,4	51,8	71,4
Haaienvinnen . . . . .	0,2	0,2	4,4
Tripang . . . . .	0,4	3,3	0,7
Trassie . . . . .	7,0	15,6	2,3
Lawangolie . . . . .	1,0	—	4,1
Koehuiden . . . . .	1,2	—	—
Krokodillenhuizen . . . . .	442,6	383,6	690,7
Massoorbast . . . . .	—	—	76,5
Schildpadhoorn . . . . .	—	—	15,1
Hertenhorens . . . . .	—	—	0,2
Totaal . . . . .	3 903,7	2 159,3	3 652,9

HANDEL

585

XIIIb. *Uitvoer van bevolkingsproducten, 1952 en 1953<sup>1</sup>*

B. Naar land van bestemming

Bruto gewicht × 1000 kg

Product	1e kwartaal		2e kwartaal		3e kwartaal		4e kwartaal		Totaal 1952		Totaal 1953	
	Nederland	Singapore	Nederland	Singapore	Nederland	Singapore	Nederland	Singapore	Nederland	Singapore	Nederland	Singapore
Copra . . . . .	750,6	—	832,0	—	591,4	—	791,1	—	2 945,1	—	3 245,6	108,2
Goncopal (incl. Damar Hroe . . . . .)	71,1	—	68,5	—	169,1	—	72,1	—	380,8	—	561,7	2,6
Schelpen . . . . .	—	3,9	12,2	42,9	23,6	67,8	1,8	28,4	37,6	143,0	83,6	165,8
Troca <sup>2</sup> . . . . .	—	—	—	0,6	1,5	—	14,2	0,8	15,7	1,4	17,7	2,0
Burgos <sup>3</sup> . . . . .	—	—	—	—	0,4	—	—	—	8,6	—	—	—
Goldlips / parel-Blacklips / moer . . . . .	6,2	—	2,0	—	1,7	—	1,4	—	3,6	—	13,1	0,7
Noormuskaat (alle) <sup>11</sup> . . . . .	42,0	—	34,3	—	33,9	—	17,7	—	127,9	—	132,5	56,5
Roelie . . . . .	0,1	—	12,7	3,3	12,1	—	10,1	—	35,0	5,3	36,4	3,1
Haatenvinnen . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	0,2	—	0,2	—	2,5
Tripang . . . . .	—	2,2	—	—	—	—	—	1,8	—	—	—	1,6
Trassie . . . . .	—	9,1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Croes (Krokodillen-huiden) . . . . .	0,4 <sup>1</sup>	10,3 <sup>2</sup>	—	3,2 <sup>3</sup>	0,1 <sup>4</sup>	8,7 <sup>5</sup>	1,2 <sup>6</sup>	—	1,7 <sup>8</sup>	47,4 <sup>9</sup>	6,2	75,4 <sup>10</sup>
Totaal . . . . .	850,9	25,5	961,7	58,4	833,8	103,8	909,6	54,4	3 556,0	242,1	4 101,8 <sup>12</sup>	473,5 <sup>12</sup>

<sup>1</sup> 20 Mtr. <sup>2</sup> 863 Mtr. <sup>3</sup> 465 Mtr. <sup>4</sup> 2 Mtr. <sup>5</sup> 829 Mtr. <sup>6</sup> 119 Mtr. <sup>7</sup> 2126 Mtr. <sup>8</sup> 141 Mtr. <sup>9</sup> 4283 Mtr. <sup>10</sup> 8861,2 Mtr. <sup>11</sup> geklopt en ongeklept <sup>12</sup> Incl. lawangolie, schildpadhoren, massooibast en hertenhoren.

## XIIIb. Uitvoer van bevolkingsproducten 1952

Product	1e kwartaal		2e kwartaal		3e kwartaal		4e kwartaal		Totaal 1952		Totaal 1953	
	Nederland		Singapore		Nederland		Singapore		Nederland		Singapore	
Copra . . . . .	317,3	—	258,5	—	190,0	—	339,1	—	1 104,9	—	1 764,2	511,4
Gomcopal (incl. Damar Htroe) . . .	62,4	—	59,1	—	140,8	—	57,7	—	320,0	—	500,5	2,8
Schelpen	—	3,5	8,1	24,1	15,9	42,1	1,4	15,9	25,4	85,6	193,2	128,5
Troca 1) . . . . .	—	—	—	0,4	2,2	—	20,0	0,5	22,2	0,9	134,7	126,5
Burgos 2) . . . . .	16,6	—	4,9	—	0,9	—	—	—	22,4	—	28,1	1,9
Goldlips ( parel- Blacklips (moer	0,4	—	—	—	1,5	—	1,5	—	3,2	—	39,4	0,1
Nootmuskaat (alle)	43,5	—	34,5	—	25,7	—	14,7	—	118,4	—	121,7	25,4
Foelie . . . . .	0,3	—	19,8	10,2	11,3	—	10,2	—	41,6	10,2	66,0	5,4
Haatenvinnen	—	—	—	—	—	—	—	0,2	—	—	—	4,4
Tripang . . . . .	—	2,1	—	—	—	—	—	1,2	—	—	—	0,7
Trassie . . . . .	—	6,4	—	0,9	—	8,3	—	—	—	—	—	2,3
Croes . . . . .	2,2	75,4	—	41,9	—	75,0	11,6	177,5	13,8	369,8	63,3	627,4
Totaal . . . . .	442,7	87,4	384,9	77,5	388,1	125,4	456,2	195,3	1 671,9	485,6	2 714,1 <sup>3</sup>	938,8 <sup>3</sup>

1) Excl. uitvoer van 1,2 ton ter waarde van f 1400,— naar Australië N.G. in 2e kwartaal.

2) Excl. uitvoer van 0,5 ton ter waarde van f 400,— naar Australisch N.G. in 2e kwartaal.

3) Incl. lawangolie, schuldpadhoren, massooibast en heftenhoren.



XIIIc. *Uitvoer van bevolkingsproducten 1952/1953*

Bruto gewicht × 1000 kg

C. Naar ca. 20 afscheephavens

Afscheephavens	Copra	Copal/ Damar	Schelpen	Nootmuskaat		Foclie	Crocs	Producten n.a.g. <sup>1</sup>	Totaal	
				geklopt	ongeklopt				1953	1952
Sorong . . . . .	1216,2	196,0	181,1	16,7	57,1	2,2	14,4 <sup>1</sup>	25,6	1709,3	1232,9
Merauke . . . . .	889,1	9,9	—	—	—	—	59,1 <sup>2</sup>	7,2	965,3	1261,8
Biak/Bosnik . . . . .	149,0	137,9	48,3	—	—	—	0,2 <sup>3</sup>	2,7	338,1	198,4
Fak-Fak . . . . .	41,9	69,6	3,2	95,5	20,7	37,3	1,1 <sup>4</sup>	1,3	270,6	199,4
Kaimana . . . . .	204,4	3,5	7,6	—	—	—	3,4 <sup>5</sup>	17,3	236,2	189,5
Mios Andau . . . . .	174,0	—	—	—	—	—	—	—	174,0	37,1
Seroei . . . . .	—	128,9	—	—	—	—	0,4 <sup>6</sup>	—	129,3	110,9
Jarua . . . . .	111,8	2,0	—	—	—	—	—	—	113,8	90,7
Sarmi/Wakde . . . . .	97,3	8,9	—	—	—	—	—	—	106,2	25,9
Haitial . . . . .	101,7	—	—	—	—	—	—	—	101,7	231,7
Saonek . . . . .	94,5	—	—	—	—	—	—	—	94,5	49,6
Manokwari . . . . .	24,7	—	—	—	—	—	—	—	82,1	—
Mios Arat/Jefmoi . . . . .	74,8	6,2	40,0	—	—	—	—	11,2	74,8	80,4
Katjeko . . . . .	33,9	—	—	—	—	—	—	—	33,9	—
Anoes . . . . .	32,2	—	—	—	—	—	—	—	32,2	—
Jarsoen . . . . .	29,2	1,4	—	—	—	—	—	—	30,6	71,3
Podena . . . . .	29,3	—	—	—	—	—	—	—	29,3	—
Wainami . . . . .	16,9	—	—	—	—	—	—	—	16,9	—
Koemamba (Liki) . . . . .	12,1	—	—	—	—	—	—	—	12,1	—
Hollandia . . . . .	0,8	—	—	—	—	—	—	3,6	4,4	1,7

<sup>1</sup> 1 219,8 Mtr.  
<sup>2</sup> 7 951,5 Mtr.  
<sup>3</sup> 14,6 Mtr.  
<sup>4</sup> 102,9 Mtr.  
<sup>5</sup> 294,7 Mtr.  
<sup>6</sup> 15,6 Mtr.

XIIIc. *Uitvoer van bevolkingproducten, 1952/1953*<sup>1</sup>

Afscheepluaven	Copra	Copal/ Damar	Schelpen	Noortruskaat		Foelie	Croes (Kroedillen- honden)	Producten n.a.g. <sup>2</sup>	Totaal	
				geklopt	ongeklopt				1953	1952
Sorong . . . . .	693,0	151,6	203,5	15,3	25,7	3,8	102,0	48,9	1243,8	624,8
Meianke . . . . .	460,4	7,9	—	—	—	—	349,9	2,5	1020,7	791,8
Blak/Bosnik . . . . .	77,3	142,6	57,6	—	—	—	0,9	4,9	283,3	146,0
Fak-Fak . . . . .	22,2	52,5	4,9	93,0	13,1	67,6	16,9	2,6	272,8	181,4
Karmana . . . . .	110,3	3,0	11,3	—	—	—	19,3	29,3	173,2	71,0
Mios Andau . . . . .	95,4	—	—	—	—	—	—	—	95,4	15,6
Seroei . . . . .	—	130,8	—	—	—	—	1,7	—	132,5	99,3
Jamna . . . . .	59,7	1,2	—	—	—	—	—	—	60,9	55,3
Sami/Wakde . . . . .	30,7	9,1	—	—	—	—	—	—	59,8	16,7
Haitlal . . . . .	55,2	—	—	—	—	—	—	—	55,2	87,8
Saonek . . . . .	46,2	—	—	—	—	—	—	—	46,2	18,7
Manokwari . . . . .	14,1	3,3	44,4	—	—	—	—	—	73,0	—
Mios Arar/Jefmoi . . . . .	39,0	—	—	—	—	—	—	11,2	39,0	32,2
Katjebo . . . . .	29,8	—	—	—	—	—	—	—	29,8	—
Anoes . . . . .	17,3	—	—	—	—	—	—	—	17,3	—
Jarsoen . . . . .	15,2	1,1	—	—	—	—	—	—	16,3	28,4
Podena . . . . .	14,2	—	—	—	—	—	—	—	14,2	—
Wainami . . . . .	9,4	—	—	—	—	—	—	—	9,4	—
Koemamba (Liki) . . . . .	5,7	—	—	—	—	—	—	—	5,7	—
Hollandia . . . . .	0,5	—	—	—	—	—	—	3,9	4,4	1,8

Waarde  $\times$  f 1000,—

C. Naar afscheepluaven

<sup>1</sup> De afscheepluaven zijn gerangschikt naar grootte van hun totale exportquota gedurende 1953.  
<sup>2</sup> Haatevinnen, tripang, trassi, lawangolie, schuldpadhoorn, massooibast en hertenhoorns.

XIV. *Uitvoer van ruwe aardolie, 1952<sup>1</sup> en 1953*

Tijdvak	Singapore		Australië		Japan		Totaal	
	× 1000 kg	× f 1000,—	× 1000 kg	× f 1000,—	× 1000 kg	× f 1000,—	× 1000 kg	× f 1000,—
1952	23 296,8	765,3	96 707,0	3 171,1	144 033,3	4 724,5	264 039,1	8 660,9
1953	129,7 hl	417,7	1 089,9 hl	3 398,6	1 635,5 hl	5 092,2	2 855,1 hl	8 908,5

<sup>1</sup> Uitvoerhaven: Sorong.

XV. *Uitvoer van scrap (oud ijzer en oud non-ferro-metaal), 1952<sup>2</sup> en 1953<sup>3</sup>*

Tijdvak	W. Duitsland		Australië (incl. Austr. N.G.)		Japan		Totaal	
	× 1000 kg	× f 1000,—	× 1000 kg	× f 1000,—	× 1000 kg	× f 1000,—	× 1000 kg	× f 1000,—
1952	467,8	479,4	1 646,0	79,9	1 932,4	24,7	4 046,2	584,0
1953	—	—	1 011,6	51,7	10 959,3	242,8	11 574,9	278,9

<sup>2</sup> Uitvoerhaven Hollandia.

<sup>3</sup> Uitvoerhaven Hollandia, Biak, Manokwari.

## SUMMARY

## TRADE

*Statistics.* The volume of trade of Dutch and Australian New Guinea is relatively small, especially for the former Territory, where development began at a later date. Exports and imports are less important here and consequently the Dutch area is not yet included in the sailing schedule of the lines between Eastern Asia and Australia.<sup>1</sup> Moreover steamship lines from Australia and Indonesia to America do not yet call at any West or East New Guinea port. The population has no mercantile spirit and Asians (Chinese) who have the habit of trade are small in number in both East and West New Guinea. Territories like British Borneo have a much more developed trade on account of the presence of several hundred thousands of Chinese. Exports are also small on account of the sparse population of the big island; the total is about 2 millions, and not yet entirely under government control.

The *history of New Guinea trade* has been well described in some interesting books. In Dutch New Guinea it started about 1850, when a Dutchman at Ternate sent schooners to Dutch New Guinea. Though in the Pacific the famous Hamburg firm of Godeffroy & Sons started its coconut-oil trade in Samoa in 1857 it was only about 1880 that regular copra trade began in the Bismarck-archipelago in Australian New Guinea.

The first trading article on the Dutch side were the skins of the bird of paradise. When this hunting was forbidden during part of the year the industrious Chinese merchants started to collect in that period copal, copra, shell and nutmeg. This was the beginning of regular trade in forest- and sea products. Since about 1935 both the government and private enterprise started the import of capital goods, followed by a big increase in the imports of rice and other foodstuffs. The aspect of the trade has entirely changed between 1920 and 1950. A missionary who lived on the island of Biak during this period saw appear kerosene-lamps, forks and spoons, also combs, mirrors, razor-blades and canned food like fish and meat. Moreover iron pans replaced earthen pots, clothes replaced bark, cups hollow bamboos etc.

The total *volume of the trade* was recently as follows:

Dutch New Guinea imports: F. 62 734 000,- in 1952 and F. 77 133 000,- in 1953.  
 Dutch New Guinea exports: F. 11 404 000,- in 1952 and F. 12 987 000,- in 1953.

The investment phase began, as stated above, for the Dutch part about 1935. The Netherlands New Guinea Petroleum Company started its operations in this year and has invested increasing amounts up till now.

<sup>1</sup> However in May 1954 a new line (South Pacific Line) was started by the Dutch Royal Inter-ocean Lines, running from Singapore to Eastern Australia and back from Melbourne and Sydney to Hollandia, Sorong, Sandakan (North Borneo), Bangkok and Singapore. This line may also increase Australian New Guinea's exports to Singapore, which are now small.

For the Australian half the figures were as follows in '52-'53:

Imports: £ A 12 071 481 = F. 102 607 588;

Exports: £ A 10 814 301 = F. 91 921 558.

Development work and import of capital goods started here already about 1885.

The *mother countries* have the biggest share in the exports and still more in the imports. The shipping connection between Eastern New Guinea and Eastern Asia via the Philippines has allowed *Hongkong* and the *Philippines* to become there importers of manufactured goods like textiles (apparel and attire), furniture, lamps, householdware, matches and toilet articles.

The Dutch part obtained recently (export regulations of Febr. 1953) facilities from the Dutch Government to intensify its trade with Singapore, where its Chinese merchants have Chinese relations. East N. G. has only a small Singapore trade.

Contrary to East N. G., Dutch N. G. has only insignificant trade relations with Hongkong and Australia.

*Trade with Indonesia* came practically to a standstill since January 1950, although the trade agreement between Indonesia and the Netherlands does not prohibit this trade at all. In the past there were deliveries of lempeng tobacco, pinang nuts, timber, coconut-oil, salt etc., but shipments are now very small, like also the amounts of exports from New Guinea to Indonesia (trassi, iron wood etc.) if petroleum is excluded.

The *capital goods* imported on the Dutch side go for the greatest part to the oil company, although the public works of the government require many tractors, and other road building and house construction machinery. Also small craft for coastal transport is being imported on the Dutch side in increasing numbers. At present a dock for the repair of 3000 tons vessels is being built at Manokwari. In the future government imports of machinery for mechanised agriculture (rice) seem probable.

On the Australian side the biggest imports of capital goods, mainly dredges, went to the goldmining district in the northern territory. Mining in Papua showed some peaks in the past (copper and gold), but is now insignificant. However a intense campaign for oil exploration brought the imports in Papua to a somewhat higher level.

During the war the contact with the armies modernised the wants of the native population in the whole island and the abundant expenditure of the soldiers brought much purchasing power, which was increased on the Australian side by very generous government compensation for war damage.

In *the far interior* many hundreds of thousands of natives are only scarcely provided with manufactured goods of European origin. They cannot offer export goods in exchange and the only money in circulation comes from payments for the as yet very restricted public works. As soon as these areas will have roadcommunication

with the coast (all traffic is now aerial) they will absorb much more trade goods, on account of the then lower transport cost.<sup>1</sup> The European import firms do not show as yet much interest in the trade with the natives of the interior.

This trade would have been neglected in both parts of New Guinea if the government and missions had not taken it over. Besides the Administration Chinese will probably be gradually admitted to the interior of West New Guinea, whilst European traders and also mission shops assist already now the government in East New Guinea by supplying the natives with many strongly desired and partly useful articles. Hydrogen peroxide can not be reckoned to the latter, but is widely sold for discolouring the hair! Opinions differ as to the desirability of introducing such useless articles in Dutch N. G., although they create the wish to earn money. Anyhow they are much to be preferred to the gin which may be sold to natives in the Dutch part, although the article is very heavily taxed.

The *taxes* are generally high on the Dutch side and reasonable in the East. Import duties for essential goods like shoes, furniture and freezer butter, -vegetables and -meat are 20% on the Dutch side and export duties are mostly about 15%, but a general lowering of tariffs is now under serious consideration. They are lower in the Eastern part; excise tax exists only in the Dutch territory. Excise and import tax provided 20% of the total internal revenue in Dutch New Guinea against 40% in Australian New Guinea. For the export duties these figures are 2% and 11%. Though the customs tariff is higher on the Dutch side its total amount forms nevertheless a smaller percentage of the total revenue as compared to the Australian part. This is mostly due to the income taxes and business taxes, both for natives and Europeans, which are being levied only in the Dutch part.

The traders in the Australian part can borrow money from the three banks that work there; on the Dutch side only the government has assisted the trade firms up till now.

*Shipping facilities* on the Dutch side are becoming better each year. The only coastal shipping company, the "K. P. M.", runs since 1954 three ships of about 1300 tons. Transshipment of export goods to the Oceanliners of the companies "Nederland" and "Rotterdamse Lloyd" was effectuated always in the big port of *Makassar*, whilst recently this is only being done at Singapore. The K. P. M. line no. 4 Sorong—Makassar—Java—Singapore carried all the exports, which it received by transshipment at Sorong, where the goods arrived by the two coastal lines of the K. P. M. (north and south coast). Since January 1954 however the K.P.M. boats follow twice each month both the North-coast and the South Coast in both directions, whilst in Sorong these same K.P.M. ships continue their coastal trip once a month by a trip Sorong—Portugese Timor (Dilly)—Singapore and once a month in the other direction.

<sup>1</sup> A. N. G. might export wool and cinchona from the Highlands in the future, like also passionfruit-pulp. This fruit is now feing planted at Goroka by an Australian firm.

The imports from Europe are carried by the Ocean liners via Singapore direct to Sorong or Hollandia, thus avoiding the wellknown thefts in Indonesian harbours. The K. P. M. coastal line takes the import goods over at one of these ports, if they have another port of destination. The Dutch storing capacity and the cooling facilities are increasing steadily, but not yet up to requirements.

Recently *ocean freights* between Dutch New Guinea and the Netherlands were lowered by some 25%. At the same time throughbills of lading were introduced, which equalize freights between all New Guinea ports on one side and Europe on the other. This resulted in remoter parts of the coast in a drop in prices of import goods and a rise in the receipts for export goods.

The freight from any New Guinea port to European basisports as fixed by the Djakarta freight conference amounts at present to F. 127,50 per ton for copra, F. 159,— per ton for copal, F. 241,— to F. 250,— per m<sup>3</sup> for troca- and M. O. P.-shell in sacks, etc., increased by F. 1,75 primage per ton<sup>1</sup>.

Dutch New Guinea has no Copra Marketing Board like the Australian part; the copra trade is free and has to face the ups and downs of the world market, whereas Australian copra prices are more or less stabilized by a 9 year contract with the British Ministry of Food (3/1949—3/1958).

Because the Dutch Army and Navy are present in New Guinea since the war their equipment has required big imports in the first years.

*Export goods statistics.* In Dutch New Guinea *oil* ranks first in 1952 with an annual value of F. 8 660 900,— (eightfold of copra-value),<sup>2</sup> which will very probably increase in the next future on account of the bringing in of a new field (Wasian-Mogoi) producing 1300 tons of high grade oil since Apr. '54. Far behind this comes in 1952 *copra*: 2945 tons or F. 1 104 900,—<sup>3</sup> which is number one in the Eastern half, with figures in 1952/1953 of 76 392 tons or £A 5 273 234 = F. 44 822 489,—, which is nearly the threefold of the value of the goldexports from there.

Copra is followed by *copal gum* on the Dutch side: 564,3 tons or F. 503 000,— in 1953 and by *crocodile-skins*: F. 690 700,—; copra is followed by *gold* in the Australian part, practically all from T.N.G., viz.: £A 1 360 677 = F. 11 568 500,— in '50-'51, against £A 1 709 586 in '51-'52. Both copal gum and also *nutmeg and mace* are restricted in their exports to the Western half. Export figures for nutmeg and mace were resp. F. 147 100,— and F. 71 400,— in 1953.

Both territories export now much *crocodile-skins* which hardly appeared in trade statistics before the war. The same is true for articles collected in the big *dumps* of the armies, which were left behind on the island in 1945. They still form a very curious group of export articles, the value of which still reached in A. N. G.

<sup>1</sup> Since Jan. 1954 the primage has been abolished and all reights as mentioned in this Summary were at the same time increased by f 2,—.

<sup>2</sup> For 1953 f 8 908 500,— and fivefold.

<sup>3</sup> For 1953 3 353,8 tons or f 1 815 600,—.

£ A 132 000 = F. 1 122 000,- in 1950/1951, but now disappears gradually; on the Dutch side iron and non-ferro-metals (scrap) are the only item at present (1952): F. 584 000,-, i. e. one third of the figure for 1951.<sup>1</sup> *Rubber* is a very interesting export article on the Australian side (in 1952/1953 £ A 736 080 = F. 6 256 680,-), though the competition by other East Asian countries is strong and the Australian firms pay such low prices to the Papuan producers that they can often hardly carry on; however Australia has reduced the import tax on New Guinea rubber to 2% and will abolish it entirely in the near future.

*Shells* appear constantly in the export lists of both territories; the Eastern part exports less mother of pearl shell (none in 1950/1951 and 400 £A. in 1951/1952) than the Dutch part (F. 25 600,- in 1952 and f 30 500 in 1953). The shell total in Australian New Guinea was £ A 129 114 = F. 1 097 469 in 1952/1953.

*Minor export articles* are trassi, a food manufactured exclusively at Merauke, trepang (goes to China), massoi-bark (exported by the Dutch only), coffee, cocoa.

*Further particulars about export articles. Oil.* We give here analyses of the oils of the Klamono field (in exploitation) and the Wasian/Mogoi field (exploitation started in Apr. 1954):

Klamono	Wasian/Mogoi
7% kerosine (tractor fuel)	43% gasoline
33% diesel-oil	31% kerosine
30% bitumen	13% gas-oil
30% lubricating oil	13% residue
gravity 0,94	gravity 0,79 at 15° C.

The oil is being refined at various refineries of the Royal Dutch Shell or American Groups, which hold the shares of the oil company. Although this company does not make profits the government has already the benefit of substantial taxes; customs import duties alone amount to 4½ million guilders, mostly on building materials.

*Copra.* Nearly all Dutch New Guinea exports go to Holland to reduce this countries' dollar expenses, f.i. for Philippine-copra. Exports (see above) have not yet reached 4000 tons per annum; the potential output of the existing trees is 8000 to 9000 tons. After the war the copra-quantities shipped went parallel to the quantity of import goods, that were most strongly desired by the natives. These imports consisted mainly of textiles, trade tobacco, pinang nuts and iron ware (so called "*inducement goods*"). During the war some 1000 tons of copra were once exported directly from Merauke to Brisbane (Queensland).

Post war prices varied tremendously and showed more or less high peaks in 6/1948, 9/1950, 1/1951, 3/1953 and 1/1954. On the Dutch side, as far as the choice

<sup>1</sup> For 1953 only F. 306 600,—.



of the country of destination is concerned, the export is free and the sellers benefited or suffered from the peaks and depressions. Australian New Guinea has created a single buyer organisation, selling the copra to the British Ministry of Food, which gives the planter a more regular income and profit. The Dutch copra is nearly entirely native copra (trade copra); on the Australian side trade copra is 4% of the total, but the figure increases. Copra inspection by the governments was lacking in both parts, though the Australian planters strongly urge the government there to reintroduce the pre-war inspection and reached their aim in 1954. They hope that this will improve the quality; it is already better on the Australian side with a big percentage of fms (hot air dried) as compared to the Dutch part (mostly fm = smoke grade). Production is hampered especially on the Dutch side by lack of labour.

*Copal gum.* The exports from the Dutch part are smaller than pre-war figures, owing to the competition by synthetic gum, but these post-war exports have maintained themselves very well. Though the potential export per annum equals 4000 tons, it is questionable whether this figure could ever be reached owing to the strong competition by synthetic gums from the U. S. and natural gums from Indonesia, the Belgian Congo, Serawak etc. Exports by these countries amounted respectively to the 16-fold, 37-fold and 4-fold (weight).

The producing tree (*Agathis*) occurs everywhere in the Dutch part and on the international frontier between Dutch and Australian New Guinea. It may be attributed perhaps to the absence of the inquisitory and trading spirit of the Chinese, that copal gum and also rattan, cane and massoibark do not appear in the Australian export statistics.

The prices of *crocs* (*crocodile-skins*) vary much according to general economic conditions in the various European countries. Singapore is a market that is willing to buy all the second grade quantities. The conservation of the skins causes difficulties on the Dutch side, because ocean transport to Holland takes a long time. The destination however is mostly Singapore; the remainder goes via the Netherlands to Germany (Offenbach) and France (Paris).

*Nutmeg and mace.* These spices come exclusively from the area around Fakfak in the Dutch part. They go mostly to Holland and are then reexported; a small part reaches Singapore. Indonesia and Grenada (an Island of the British Antilles) are the only competitors; the trees are lacking in Australian New Guinea. The grading on the Dutch side could be greatly improved. The natives around Fakfak have created cooperative societies to obtain a higher purchase price by omitting the intermediary of the Chinese merchants.

*Shells.* The Dutch shell goes mainly to Holland and a substantial part to Singapore. The potential Dutch production is estimated at 350 tons a year. Australian shell goes in its entirety to Sydney but is partly reexported, like f.i. most of the

mother of pearl shell (M. O. P.) to New York (Gerdau & Sons). The Torres Straits fishermen sell their M. O. P. straight away to this New York firm on a three year contract. Troca is rarely exported to U. S.. Some 99% of the shell-exports is consumed by button factories. The competition by the plastic industry is not felt. Dutch natives intend to start a shell fishing cooperation in Sele strait, near Sorong.

*Minor export articles.* *Trassi* is a shrimp paste which was in the past especially prepared for the Indonesian taste. Since the separation of Dutch New Guinea from Indonesia the exports dropped from F. 200 000,- average to about F. 10 000,-. Small quantities go now to Singapore.

*Trepang.* This edible sea-cucumber is only being consumed in China. Exports are insignificant and nil on the Australian side.

*Massoibark* is in increasing demand for the Javanese batik-textiles.

*Population.* Estimate for the Dutch part 700 000; 390 000 natives are brought under the Dutch administration. The Australian population is estimated at 1 460 000 of which 325 000 inhabit uncontrolled areas. The number of Europeans, including many Eurasians, on the Dutch side is 12 224 against 11 500 Europeans in the Eastern part; the number of Chinese in the Dutch part is 3075, in the Australian part about 2000. Indonesians number 11 540 in the West and are practically absent in the Eastern part.

*Conclusion.* The opening up of Dutch New Guinea will require during some decades big amounts of public and private capital. Let us hope that the latter will obtain pioneer-facilities, because the development of this country, as the Governor, Dr. Van Baal, recently stated, should be considered by us as a challenge. The working methods, applied in the former Dutch East Indies, are only partly suitable for New Guinea. Australian New Guinea is economically ahead of Dutch New Guinea, but has also still half of the way before it.

## LITERATUURLIJST

(Titels omtrent Kolonisatie, Landbouw en Bosbouw  
zijn in het algemeen niet opgenomen.)

1. Algemene Inlichtingen over Suriname, 3e uitgave, samengesteld met medewerking van het Bureau Volksontwikkeling en Volksvoorlichting van het Departement van Onderwijs en Volksontwikkeling te Paramaribo, Koninklijk Instituut voor de Tropen Amsterdam, Amsterdam, Januari 1953, prijs f 0,90, 33 blz.
- 1a. Algemene voortlichting over de Nederlandse Antillen, Tropeninstituut, Amsterdam, Mei 1953.
2. Annual Reports van het Territory of New Guinea en idem van het Territory of Papua, lopende van 1 Juli-1 Juli, met een hoofdstuk „Commerce” dat veel statistieken bevat, alsmede een hoofdstuk „Agriculture” met plantage-statistieken.
3. Australia in facts and figures, kwartaal-tijdschrift, uitgegeven door the Australian News & Information Bureau, Department of the Interior, June Quarter, 1952.
- 3a. BAAL, Dr J. VAN, Het Nimboran Ontwikkelingsplan, 15 April 1952.
4. BEVERSLUIS, A. J. en Mr A. H. C. GIEBEN, Het Gouvernement der Molukken, *Mededeelingen van de Afdeling Bestuurszaken der Buitengewesten*, Serie A, no 2, Weltevreden, Landsdrukkerij, 1929 (zie Hoofdstuk XI, Handel en Nijverheid en Hoofdstuk XIII).
- 4a. BOLDINGH, Drs L. G., Maatregelen ter bevordering van de Copra-uitvoer uit Zuid Nieuw Guinea, ambtelijk rapport, 4 November 1947, 3 blz.
5. BROERSMA, Dr R., de Koopvaardij in de Molukken, overdruk uit *Koloniaal Tijdschrift*, Groningen-Batavia, P. Noordhoff, 1934.
- 5a. Copal in Indonesië. Zie Economisch weekblad voor Indonesië, dd. 5 Juni 1948.
6. CLOUX, Mr D. DU, Dienstreisverslag Noord-, West- en Zuidkust van Nieuw Guinea 20 September-16 October 1951, ± 12 blz. + exp.tabel 3e kw. 1951, gestencild ambtelijk rapport, Hollandia, 16 October 1951 (over de handel).
7. Colonial Reports, Annual of Biennial, uitgebracht door de gouvernementen van Britse overzeese gebieden, verkrijgbaar bij His Majesty's Stationery Office, London, o.a. voor Serawak, North Borneo, Brunei, Federation of Malaya, Singapore, Gilbert and Ellis islands, Solomon islands en dergelijke territoria, in Oceanië en analoge gebieden. Hierin komen bijna steeds paragrafen voor over Taxation, Currency, Commerce, Communications and Transport, Cooperative Societies, alsmede een Bibliografie.
- 7a. Dienst van het Boswezen in Indonesië, Afd. Bosplanologie, 1948, Bosonderzoek Kolonisatie-object Momi-Ransiki, Nieuw Guinea, 120 blz. met literatuurlijst.
- 7b. DYASON, E. C., Tariff Relations, blz. 51-56 in het werkje „The Australian Mandate for New Guinea”, edited by the Hon. F. W. Eggleston, Melbourne University Press, 1928.
8. Economisch Weekblad voor Nederlandsch Indië, Nieuw Guinea nummer, Batavia, G. Kolff en Co., October 1941, 84 blz.
9. ECHOUD, J. P. K. VAN, Nota inzake economische toestand van Nieuw Guinea, Hollandia, 16 Maart 1949 (gestencild).
10. —, Vergeten Aarde, Amsterdam, V. H. C. de Boer Jr., 1951, 286 blz. (Algemene inhoud).
11. —, Verslag der Residentie Nieuw Guinea over het jaar 1947, dd. 23 April 1948. (Verslag over 1948 ontbreekt; zie voor 1949 en volgende jaren, onder Rapporten).
- 11a. —, De economische ontwikkeling van Nieuw Guinea, Kath. Staatk. Maandschrift, April en Mei 1953, 20 blz.

- 11b. Economic Commission for Asia and the Far East (E.C.A.F.E.) publiceert "Annual Reports", jaarlijkse "Economic Survey of Asia and the Far East", enz.  
Het "Committee on Industry and Trade" v/d E.C.A.F.E. geeft maandelijks een periodiek "Trade Promotion News" uit.
12. GERRITSEN, D., Nieuw Guinea, Rotterdam, Nieuw Guinea Instituut, Juli 1953 (gestencild). (Algemene inhoud).
- 12a. Gouvernementsblad van Nieuw Guinea, Jaargang 1950, 1951, enz., Hollandia-Haven, Gouvernements Uitgeverij.
13. STANFORTH SMITH, Handbook of the Territory of Papua. De laatste 4e druk is van 1927. Canberra: Government Printer.
- 13a. Harscentrale, Memorie van Antwoord Volksraad over Harscentrale, November 1937.
- 13b. HALL, DE C. J. J. VAN en C. VAN DE KOPPEL, De Landbouw in de Indische Archipel, 3 delen, Den Haag, W. van Hoeve, 1946-1949, bevat o.a. in deel II B: Nootmuskaat en Foelie, door H. K. DEINOM, met medewerking van Dr P. M. L. TAMMES, blz. 655-684, met literatuuropgave en met opmerkingen over sorteren en handel. In deel II A: De cocospalm, door Dr A. REYNE, blz. 427-526, met 5 blz. literatuuropgave en met opmerkingen over copra-bereiding en handel in cocosproducten.
14. Hoofdstukken in dit boekwerk, getiteld: Financiën, Industrie, Visserij, Bossen, Petroleum en Scheepvaart. Jaarverslagen van de Secretaris van de Vereniging voor de Coprahandel te Amsterdam (gestencild).
15. KLEIN, Dr Ir W. C., Economische gegevens betreffende Nederlandsch Nieuw Guinea, uitgegeven door het Nieuw Guinea Comité, April 1934, Den Haag, Leiden, E. J. Brill, 1934, 42 blz., met 1 kaart.
16. —, In- en Uitvoer, Handel en Nijverheid, hoofdstuk XV van boekwerk Nieuw Guinea, onder hoofdredactie van Dr Ir W. C. KLEIN m.i., (blz. 599-731, deel II), Amsterdam, J. H. de Bussy, 1937, met uitgebreide handelsliteratuurlijst tot 1937.
- 16a. Le port d'Abidjan, Série Carnets d'outre Mer, feb. 1951, Paris, Service de la Documentation Française.
17. LETT, LEWIS, The Official Handbook of Papua, Fifth Edition, November 1938, Port Moresby, Papua, Walter Alfred Bock, Government Printer, 65 blz.
18. Liste Minimum de marchandises pour les statistiques du commerce international, édition révisée, préparée par le comité d'experts statisticiens, Genève, Société des Nations, 1938, 62 blz.
19. New Guinea Handbook, zie Official Handbook, enz.
20. Official Handbook of the Territory of New Guinea, administered by The Commonwealth of Australia, Compiled under the authority of the Prime Minister of the Commonwealth, Canberra, L. F. Johnston, Commonwealth Government Printer, November 1937, Price 5 Sh., 551 blz., met hoofdstukken over Commerce en Statistics.
21. Officieel Nieuwsblad van Nieuw Guinea, begonnen in Januari 1953, Hollandia-Haven, Landsdrukkerij, met gegevens over opgerichte handelsondernemingen, Naamloze Vennootschappen en Firma's, Coöperatieve- en andere Verenigingen, statuten, enz., afgekondigde Overheidsmaatregelen (Gouvernements- e.a. besluiten); officieele advertenties; fabrieks- en handelsmerken, enz.
22. Pacific Islands Yearbook, 1950, 478 blz., met gegevens over handel, statistiek, invoerrechten, firma-adressen, industrie, enz. en veel kaarten, Sydney, R. W. Robson, publisher Pacific Publications Ltd., Union Home, 247 George Street.
23. Pacific Islands Trades Directory, 411 blz., Auckland, N. Z., Universal Business Directories Ltd., Kingstonstreet 44.
24. PEDLER, F. J., West-Africa, Home Study books, no 14, London, Methuen & Co., 1951, 208 blz.

- 24a. Pacific Islands Monthly, zie no 47.
25. Pocket Compendium of Australian Statistics, no 37, Canberra, Commonwealth bureau of census & statistics, Government Printer, 1952, 188 blz.
26. Rapporten (jaarlijks) inzake Nederlands Nieuw Guinea, uitgebracht aan de Verenigde Naties, ingevolge art. 73c van het Handvest, door de Ministeries van Overzeese Rijksdelen en Buitenlandse Zaken, over 1949 en volgende jaren (gestencild) (Nederlandse en Engelse taal). Voor Verslag over 1947, zie J. P. K. VAN ECHOUD.
27. ROWAAN, Dr P. A., Natuurharsen (in het bijzonder copal en damar uit Nederlandsch-Indië) tegenover kunstharsen, no 190 van de Berichten van de Afdeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut, 1943.
28. —, Nederlandsch-Indië als zetmeelleverancier, no 154 van de Berichten van de Afdeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut, 1940.
29. —, De Specerijen van Nederlandsch-Indië, no 24 van de Mededeelingen van de Afdeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut, Amsterdam, 1942.
- 29a. SCHEELE, A. R., cfr., Uit het land der Papoea's, Augustus, 1947.
30. SCHELYEMA, A. M. P. A., The significance of coconut cultivation for the population, enterprises and the world-market, *Special foreign edition van het Financiële Dagblad*, 1949.
31. SCHREUDER, W. H. E., All Types of spices, *Special foreign edition van het Financiële Dagblad*, 1949.
32. South Pacific Commission Technical Papers, New Caledonia, S. P. C., Noumea, o.a. no 19, Report on Copra Grading, November 1951, 20 blz.; voorts meerdere rapporten over coöperatieve verenigingen, o.a. no 1, no 10 en vooral no 42, The cooperative movement in Papua and New Guinea, Port Moresby, Februari 1953, 28 blz.
33. SPOON, Ir W., Copra in bulk, uit „Oliën, Vetten en Oliezaden”, 1950.
34. SPOON, Ir W., Rice, *Special foreign edition van het Financiële Dagblad*, 1949.
35. Standard International Trade Classification (S. I. T. C.), Statistical Office of the United Nations, statistical papers series M, no 10, second edition, New York, June 1951, 150 blz. (naamlijst, aanbevolen door V. N. voor in- en uitvoerstatistiek).
36. STRATENUS, R. J., Een voorlopig onderzoek naar de economische vooruitzichten in Nederlands Nieuw Guinea, Amsterdam, H. J. Paris, 1952, 170 blz. (Dissertatie).
37. Surinam, A Guide to new possibilities (Why not buy from Surinam?), Paramaribo, September 1952, 24 blz.
- 37a. Tariff Nomenclature, prepared by the European Customs Union Study Group (E. C. U. S. G.), Brussels, 1950 (O. E. E. C. paper).
- 37b. TAMMES, Dr P. M. L., De bevolkingscultuur van klapper in het bijzonder in Oost-Indonesië, Mededeling van het Departement van Economische Zaken, no 11, Batavia, 1947.
38. Tropical abstracts, het Tijdschrift van het Koninklijk Instituut voor de Tropen (Tropen-Instituut), dat tweemaal per maand résumé's van tijdschriftartikelen over tropische gebieden, met name ook Afrika, geeft, brengt ook onder het hoofd „Economic Affairs” gegevens over handel en industrie in de tropen. Het is de voortzetting van het periodiek „Documentatieblad van de Afdeling Tropische Producten” en is begonnen in Januari 1953.
- 38a. TSCHIRNER, G. A., Bericht über die Damarkonzession „Tor”, 10 Augustus 1928.
39. Tijdschrift Economische Voorlichting, uitgegeven door het Nederlandse Ministerie van Economische Zaken, halfmaandelijks.
40. Tweemaandelijks tijdschrift „Nieuw Guinea”, uitgegeven door de Nieuw Guinea Studiekring (vroeger genaamd: Mededeelingen van het Nieuw Guinea Comité en de Nieuw Guinea Studiekring), Den Haag, Haagse drukkerij, Inhoud voor een klein deel economisch, ook over Australisch Nieuw Guinea.

41. Verslag van de „Studiecommissie Nieuw Guinea”, ingesteld bij Gouvernementsbesluit van 15 Maart 1948, no 3.
42. Verslag van de militaire exploratie van Nederlands Nieuw Guinea 1907-1915. (Geeft de oudste in- en uitvoerstatistiek op de blz. 420-427 over de jaren 1907-1916).
43. Voorlopige handelsstatistiek 1951 (gestencild, 12 blz.), *Hollandia*, Kantoor v. d. Handel.
44. Definitieve jaarstatistiek 1952 (gestencild, 33 blz.).
45. Voorlopige kwartaalhandelsstatistieken met ingelaste supplementen op vroegere, verschenen sinds medio 1951 (gestencild).
46. WEYHMANN, H., *Unsere Südsee*, 64 blz., Berlin, Dietrich Reimer, 1917, geeft handelsgeschiedenis vanaf 1850.
- 46a. WOOD, G. L., *Economic Development and Trade*, blz. 67-74 in het werkje „*The Australian Mandate for New Guinea*”, edited by the Hon. F. W. Eggleston, Melbourne University Press, 1928.
47. Prijsnoteringen van producten van Australisch Nieuw Guinea, staan in het maandblad *Pacific Islands Monthly*, Sydney, Pacific Publications Ltd., 247 George Street, Londense agenten: J. T. Wallis, 4 Lloyds Av., Londen E. C. 3. Dit tijdschrift geeft de c.i.f. Sydney noteringen voor koffie, Javakapok, Accra-cacao, ivoornoten, troca, burgos, rijst, etc. f.o.b. Sydney. Het tijdschrift geeft elk jaar een index.
48. TAMMES, Dr P. M. L., *Verslag van een dienstreis naar de Molukken, in het bijzonder naar Noord Nieuw Guinea, April-Juni 1939* (ambtelijk rapport, niet gedrukt).
49. RICHARDS, A., *Practical Planting in the Territory of New Guinea*. Verkrijgbaar bij de auteur, te Rabaul, T. N. G. (Inhoud meest over copra, soms ook cacao en koffie), Mei 1952.
50. Verslag van de Parlementaire Missie naar Nieuw Guinea, Jan. 1954, Staatsdrukkerij.
51. Tienjarenplan voor Suriname (De Grondslagen van een —); Stichting Planbureau Suriname; Paramaribo-'s-Gravenhage, 1952.
52. WAVEREN, J. C. VAN, *Nieuw Guinea en zijn ontwikkeling. Hoe moet deze gefinancierd worden?* in *Maandblad Nederlands Nieuw Guinea*, uitgave van de Stichting Nationaal Guinea Comité, Jan. 1954.
53. Rapport van de Commissie van Advies inzake de agrarische ontwikkelingsmogelijkheden in Nieuw Guinea, 2 delen, April 1954.
54. Indische Tariefwet, tarief van uitvoerrechten, tariefordonnantie, vrijstellingen, enz. (gestencild). Deze wet, enz. geldt nog in Indonesië en in Nieuw Guinea, behoudens enkele aangebrachte wijzigingen.
55. STACE, V. D., *Commercial Relations in the Pacific Islands* (report prepared for the South Pacific Commission) zal medio 1954 verschijnen. Het bevat ook gegevens over creditverstreking en coöperatieve verenigingen.
56. Copra-drogers en -droogovens: zie hiervoor ook S.P.C. Quarterly Bulletin, 1/54, p. 16 en p. 29. Over rehabilitatie der cocosnoot cultuur zie men ibidem, p. 2-6.
57. Mededelingen Nieuw Guinea Instituut te Rotterdam, Jaargang 1, no. 1, Mei 1954.

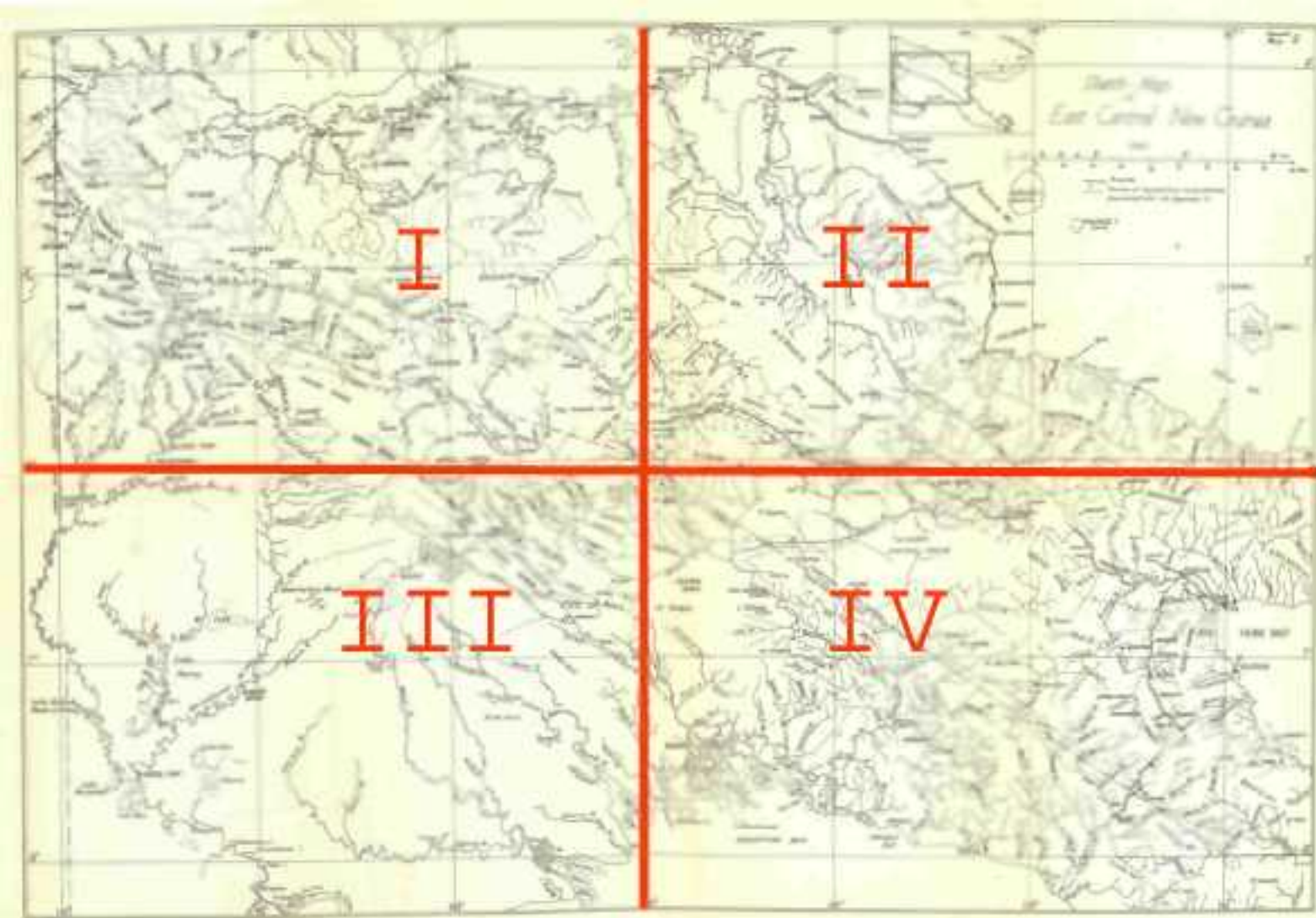




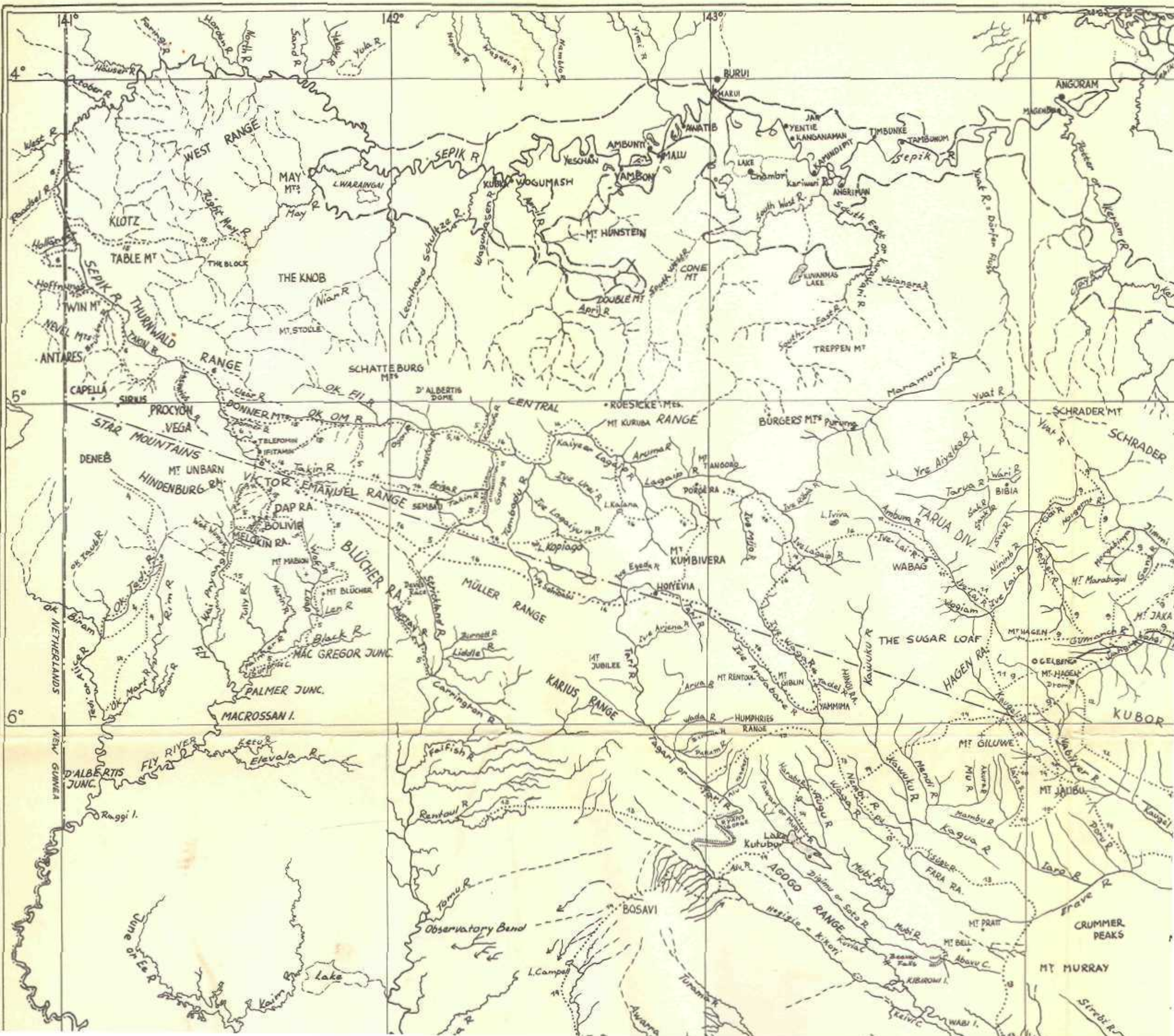












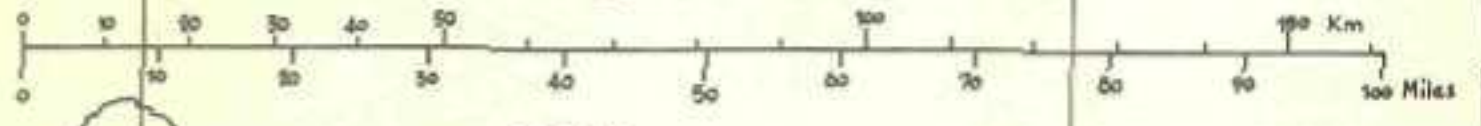
Map showing geographical features, including mountain ranges (WEST RANGE, CENTRAL RANGE, BLÜCHER RA., KARIUS RANGE, AGOGO RANGE), rivers (SEPIK R., FLY RIVER, MUBI R.), and various locations (BURUI, MARUI, BOSAVI, etc.). The map includes a coordinate grid with latitude (4°, 5°, 6°) and longitude (141°, 142°, 143°, 144°) markings.



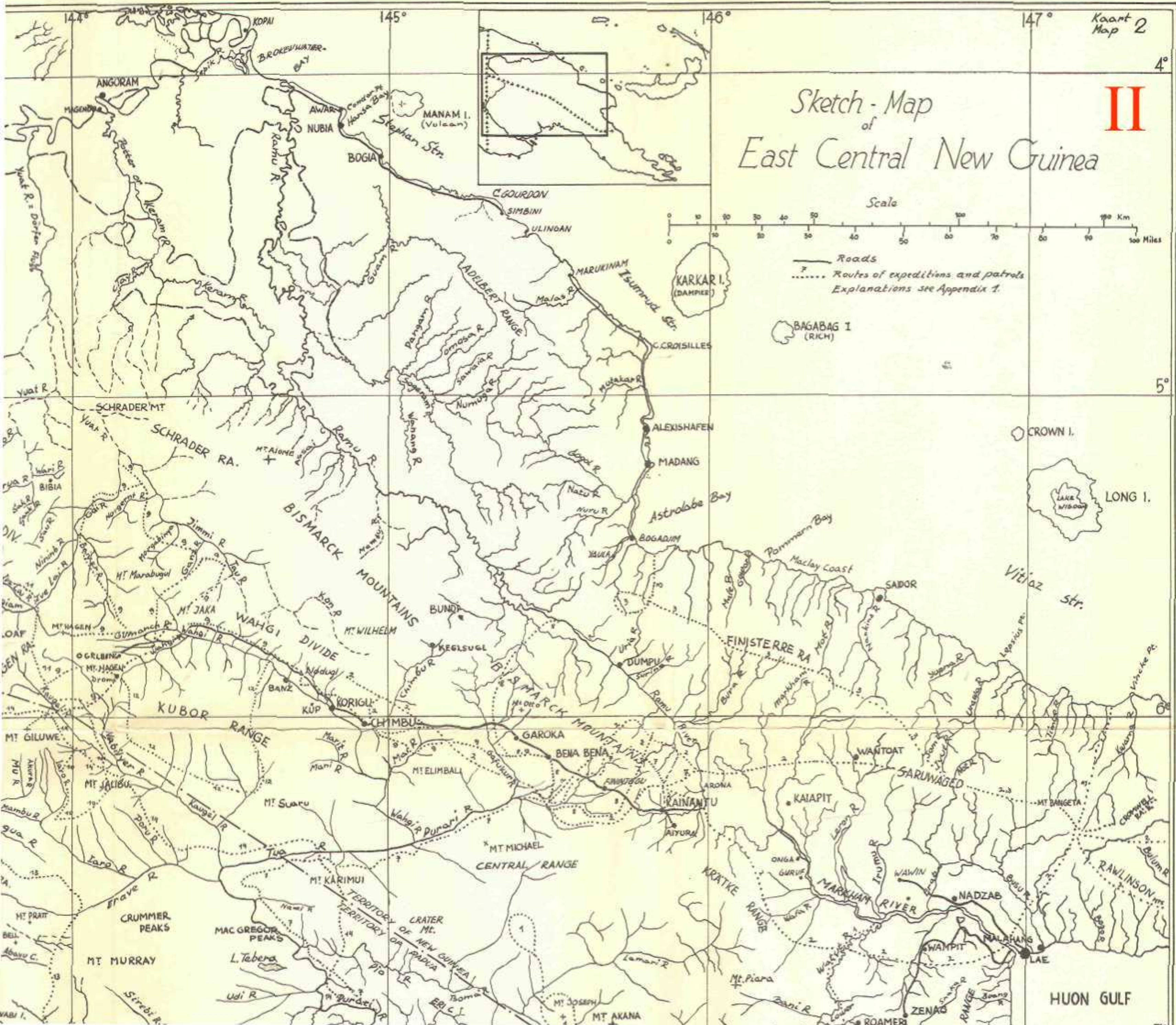
# Sketch - Map of East Central New Guinea

## II

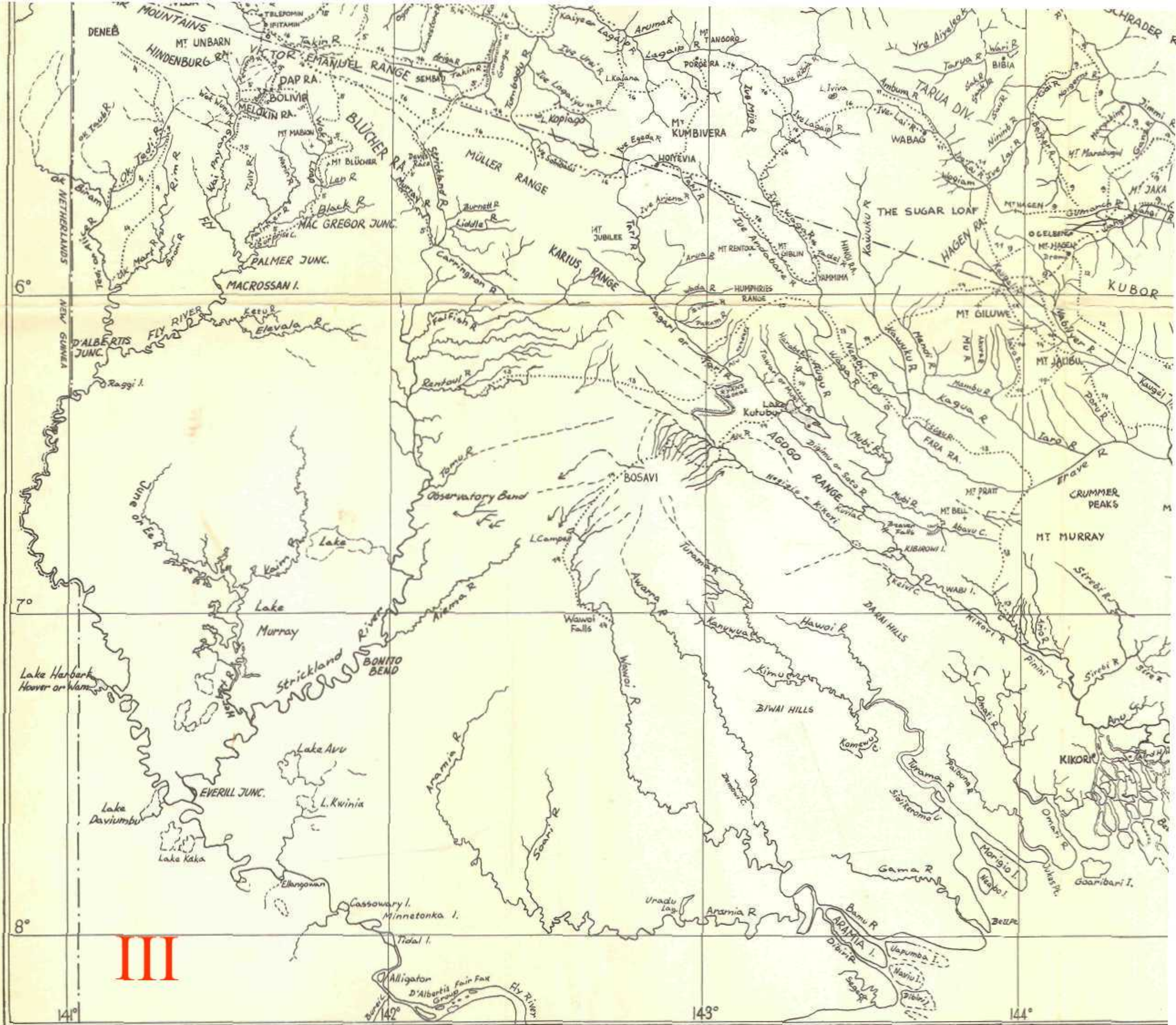
Scale



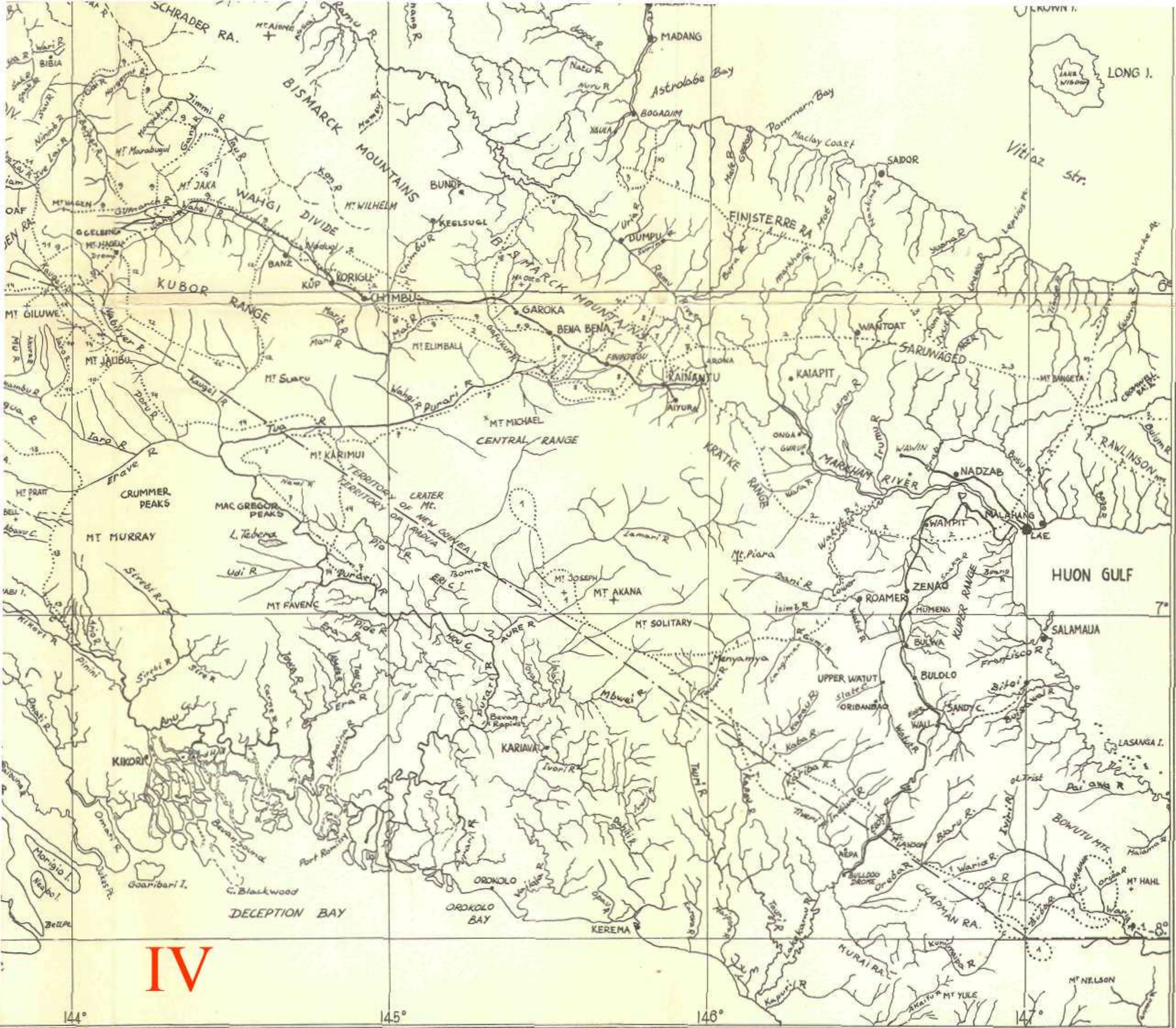
— Roads  
 - - - - Routes of expeditions and patrols  
 Explanations see Appendix 1.











IV